PHILONIS

OPERA

Universidad de Deusto
Biblioteca
Estante 55
Plúteo 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

Herennij at.

PHILONIS IVDAEI, SVMMI PHILOSOPHI, AC SCRIPTORIS eloquentissimi,

Operum, quotquot ad hunc diem haberi potuerunt,

TOMVS PRIOR.

INTERPRETE,

Sigismundo Gelenio, Ioanne Christophorsono & Ioanne Vœuræo.

Cum vtriusque Tomi singularibus & amplissimis Indicibus.

De Villa — bulbulus.

BIBLIOTHECÆ ONNIENSIS SOCIETATIS JESU
IHS

LVGDVNI,
Apud Ioannem Frellonium.
M D LXI.

02455
Bibliotheca
Facult. Philosophiae
Prov. Cast. Orient. S. I.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Typographus Lectoribus S.

PHILONIS *Opera quæ inuestigari potuerunt, omnia vobis, Amici Lectores, exhibemus in duos Tomos diuisa: tum facilioris gestationis ergò, tum magis decoræ libri formæ. In quibus cùm nõ nullæ partes sint à diuersis in Latinum sermonem traductæ, quanquam dissimili interpretandi genere, ac dicendi charactere, vt ab hominibus diuersæ nationis, Germanicæ, Anglicæ, Gallicæ, & idcirco diuersi ingenij. cùm vnus quidem verba scrutatus, fidelem præstiterit versorem: alter ambitiosior paraphrastes neglectis singularibus verbis, sentẽtiarum vim, cum amplitudine sit sectatus: alius deniq; orationis ornatu & splendore, lucem philosophicæ, & Philonianæ obscuritati admouere sit conatus: neminem horum sua laude fraudandum duxi. sed omnes eodem iure censendos, & emittẽdos existimaui. Germanum quippe Sigismundum, & Anglum Christophorsonum, ne nostra exteris detrahere gentibus Gallia videatur. Vœuræum item Gallum, quo non melior alter erat, neq; linguarum peritior fortasse futurus: si ad viridẽ saltẽ ætatem peruenisset bonus ille iuuenis longiori vita dignior. Itaq;, Lectores grati, his tribus ad collationem, iudicium, & delectum simul oblatis, nõ magis grauabimini: quàm si vobis in cõiuio assidentibus quispiam tria varia eiusdem cibi condimenta apponat, pro suo cuiusq; gustu assumenda.*

GENEROSO ADOLESCENTI D. IOANNI À BALMA PERANO RE. PROTONOTARIO.

Sigis. Gelenius S.

SCIO equidẽ, adolescens generose, ex quo post illos giganteos conatus diuisæ sunt linguæ μερόπων ἀνθρώπων, earum cuiq; suam datã gratiam vt semper vel barbarum hominẽ melius intelligamus libẽtiúsque audiamus propria lingua loquentẽ quàm per interpretem. Vertit olim Timæum Platonis eloquẽtis philosophi librũ M. Tullius orator eloquẽtissimus: sed etiãsi hoc opus extaret, nemo qui Græcè scit non mallet illũ in sua lingua legere. Fuit tamen superiorũ seculorũ, post translatũ euersumq; à barbaris imperiũ, & vastatã literarũ altricẽ Italiam, tanta infelicitas, vt ne historiæ quidem Romanę maneret series, fœde interrupta, mutilis & magna sui parte laceris relictis præcipuis eius autoribus. ergo huic & cæteris disciplinis succurrẽdũ erat propter eos qui latinè tantũ sciũt, versis sat multis per nostri seculi eruditos voluminibus: mihi sacris profanisq; historiis manus admoliri libuit, quantũ potui succisiuis & interdũ furtiuis horis in hoc meo vitæ genere, quo saxũ Sisyphiũ, vel potius Plautinã molã, iã per decẽ fere lustra voluo reuoluóq; lectione tumultuaria, versans Græcos Latinósq; codices. Pergem⁹ igitur quãdo & nos manũ ferulæ subduxim⁹, inuẽturi aliquos qui hęc nõ fastidiant, vt sunt varia mortaliũ iudicia, quomodo antẽ ætatẽ laturi sint hi nostri partus, viderit posteritas, mihi interim patroni eorũ quærẽdi sunt, ne forte sim tã μινυνθάδιος, vt parentẽ suũ relinquãt superstitẽ. In eorũ numero tu adolescẽs generose iãdudũ designatus es animo, vt nihil hacten⁹ præter occasionẽ defuerit. nõ possum eñ non exosculari tuũ elegãtissimũ ingeniũ, quod sub idoneo formatore do. Gilberto Cognato viro doctissimo gnauiter excolis, nec cõtentus imitari viros literatos, etiã epistolis amãtissimis ad mutuã inuitas beneuolẽtiã: quæ omnia mihi optimę frugis maturæ secuturę spẽ faciũt. Debeo igit & ipse in hoc virtutis stadio anhelanti aspergere frigidã: & inuenies hic exempla egregia hominũ, quos Christus ipse iã tunc ante carnẽ assumptã colloquio dignatus est, vt Abrahami, Iacobi Mosisq;, & cũ primis Iosephi in omni ætate omniq

Universidad de Deusto
Biblioteca

fortuna in similis.quãuis nõ desint tibi exẽpla domestica, quæ solẽt acriores addere stimulos: vt qui nobilissima Burgundiæ familia & cũ aliis eque nobilibus cõiuncta ortus sis.in quib⁹ vt ꝓximi sic prẽcipui sunt,pater Philibertus à Balma,Peræ Corgenonisq; in Segusiis dominus,& maternus auus illustris baro Diogomæ Ioãnes à Damis:præterea duo auũculi,totidẽ vestrę Burgũdiæ sidera,reuerend.dominus G.à Poupet,abbas Balmæ Balernæ Goillæq;,& frater huius illustris d.I.à Calce, vnus ex intimis aulæ Cæsareæ,tãto monarchæ suo meriro charissim⁹. Vadit igitur ad te Philo,ducẽs secũ Mosem illũ antiquissimũ, Ogygio seculo natũ.& Cadmo multo superioré,quandoquidẽ eius tẽpore illiterată Græciã fuisse testãtur Chronographi.affe runt autẽ hi viri diuina placita,& eorũ interpretamenta iuxta priscorũ sententiã. nõ est tamẽ ꝙ te maiestas hæc rerũ absterreat,sed alliciat potius,prẽsertim cũ sacris functionib⁹ destinatus.iã nunc te his parare debeas,& vt facis,respõdere spei cõcę ptæ de tua indole.inueniẽtur hic multa quæ sacros sensus ostẽdant certius,nõ tã obscuros aliqua caligine,quàm præstringẽtes mẽtis oculos splẽdore nimio.licebit etiã hic pleraq; agnoscere,quæ post sũmi theologi trãsferẽda putarũt in suos cõmẽtarios.certe nõ debet esse ingrata hujus lectio,cũ Platonẽ nõ tã prope ad nostros accedẽtẽ,& alienioré Aristotelẽ,Auerroémq; scriptis ac religione barbarũ,in scholas admittãt etiã theologi,habẽda tantũ est ratio tẽporũ.simulq; cogitandũ,hæc fuisse scripta cũ nondũ satis vulgata esset lux euãgelica.habuit & pietas religioq; suã infantiã,iuuentã,virilitatẽ,& visa est aliquãdo ad seniũ vergere.sed nescit seniũ res immortalis,& Deo charissima.Qualis autẽ quæstũq; vir fuerit hic Philo,docebũt subiũcta aliquot testimonia.Fuit certe inter suos primarius.Tiberij Alexandri Alabarchæ (sic in Aegypto Iudæorũ summũ magistratũ vocant)frater,eius qui Romæ inter cõsulares Vespasiani amicos statuã habuit,sicut Iuuenalis cũ stomacho meminit,eruditione nõ minus celebris.quã germanus opibus.vnde illud vulgatũ, Ἢ Φίλων πλατωνίζει, Ἢ πλάτων Φιλωνίζει.mihi Plato potius Φιλωνίζων videt.id est Mosẽ æmulari, cuius Philo fuit discipulus.constat eñ Platonẽ in Aegypto peregrinatũ.ibi audisse nõ magis Aegyptiorũ quã Iudæorũ ἱερογραμματέας. Hæc apud te adolescẽs generose præfari libuit,quo magis accendaris ad operis visẽdi cupiditatẽ,quod te aĩmi nostri erga te propẽssimi admonebit.Bene vale.Basileę Cal.Feb. An.M.D.LIIII.

TEST

TESTIMONIA SANCTISSIMORVM VIRORVM DE PHILONE IVDAEO.

EVSEBIVS HISTORIAE ECCLESIASTICAE LIBRO II.

CAII Cæsaris temporibus,Philo magna famæ celebritate apud plurimos fuit,vir sanè qui non nostrorum hominum solùm, sed etiam Gentilium, qui humanitatis ac politioris literaturæ elegãtia excellebãt,facilè principem locum obtinuit.Genus autem antiquitus ex Hebræorum stirpe duxit:atq; illis viris,qui Alexãdriæ in summis honorũ gradibus locati,magnum splẽdorem acquisiuissent, nulla ex parte inferior putabatur. In diuinas prætereà & patrias disciplinas quantum & quàm magnum laborem contulerit,inter omnes liquidò constat. Quinetiam in studiis philosophię,liberaliúmque artium cognitione qualis & quàm excellens fuerit, non necesse habeo dicere: præsertim cùm Platonicæ & Pytagoricæ disciplinæ formam ardentiore studio imitatus, omnibus suæ memoriæ & ætatis viris antecelluisse prædicetur.

Ac rursus de eo sic loquitur. Philo quidem verbis copiosus, sententiis locuples,in diuinis scripturis explicandis altus,& in sublime se tollens,variam ac multiplicem sacri eloquij interpretationem pertexuit. Et paulò pòst.Istum,Caio regnãte,Romam profectum esse, & librum de Caij impietate ac scelere à se cõpositum (quem faceté admodum& dissimulanter,De virtutibus,inscripsit)posteà,Claudio imperium gerente,corã vniuerso senatu recitasse memoriæ proditum est.Quapropter nõ illud opus solùm,verumetiam alia ab eo edita rãtopere admirabantur Romani, vt digna existimarent, quæ in ipsorum bibliotheca,tanquam monumenta quædam reponerentur.

AVGVSTINVS CONTRA FAVSTVM MANICHAEVM, LIB. XII. CAP. II.

VIdit hoc, inquit, Philo quidam, vir liberaliter eruditissimus,vnus,eorum,cuius eloquium Græci Platoni æquare non dubitant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

HIERONYMVS IN CATALOGO SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

PHilo Iudæus, natione Alexãdrinus, de genere sacerdotum, idcirco à nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci euangelistæ apud Alexandriam scribẽs ecclesia, in nostrorum laude versatus est: non solùm eos ibi, sed in multis quoq; prouinciis esse memorans, & habitacula eorũ dicens monasteria. Ex quo apparet, talem primum Christo credentium fuisse ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidũtur, orationi vacatur & psalmis, doctrinæ quoq; & cõtinentię: quales & Lucas refert primũ Hierosolymæ fuisse credentes. Aiunt hunc sub Caio Caligula Romę periclitatũ, quò legatus gentis suæ missus fuerat. Cùm secũda vice venisset ad Claudiũ, in eadem vrbe locutũ esse cum apostolo Petro, eiúsq; habuisse amicitias, & ob hanc causam etiam ecclesiam Marci, discipuli Petri, apud Alexandriã sectatores ornasse laudibus. Extant huius pręclara & innumerabilia opera, In quinq; libros Moysi: De confusione linguarum liber vnus: De natura & inuẽtione liber vnus: De his quæ sensu precamur & testamur liber vnus: De eruditione liber vnus: De hærede diuinarum rerũ liber vnus: De diuisione æqualiũ & contrariorũ liber vnus: De tribus virtutibus liber vnus: Quare quorũdam in scripturis mutata sint nomina liber vn°: De pactis libri duo: De vita sapientis liber vnus: De gigãtibus liber vnus. Quòd somnia mittãtur à deo libri quinq;: Questionũ & solutionum in Exodo libri quinq;: De tabernaculo & decalogo libri quatuor: Necnon de victimis & repromissionibus, siue maledictis: De prouidentia: De Iudæis: De conuersatione vitæ: De Alexandro, dicente quod propriam rationem muta animalia habeant, & quòd omnis insipiens seruus sit: Et de vita nostrorum librum, de quo suprà diximus, id est, de apostolicis viris, quem & inscrisit περὶ βίου θεωρητικοῦ ἱκετῶν, quòd videlicet cælestia contemplentur, & semper deum orent, & sub aliis indicibus: De agricultura duo: De ebrietate duo. Sunt & alia eius monumenta ingenij, quæ in nostras manus non peruenerunt. De hoc vulgo apud Græcos dicitur, ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει, id est, aut Plato Philonem sequitur, aut Platonem Philo: tanta est similitudo sensuum & eloquij.

RAPH

RAPHAEL VOLATERRANVS ANTHROPOLOGIAE LIB. XVIII. EX SVIDA.

PHilo Iudæus, Alexandriæ natus, disciplinisq; omnibus eruditus, in nostra & Græcorum philosophia facilè cæteros antecellit, eloquentiæ Platonis, adeo æmulator, vt prouerbium fuerit, ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει, id est, aut Plato Philonizat, aut Philo Platonizat. In diuinis autẽ legibus & patriis institutis quantus fuerit, ex his quæ nobis librorum suorũ tradidit monumentis palàm est. Igitur temporibus Caij principis quanta acciderint Iudæis mala, voluminibus absoluit: in quibus & suam legationẽ pro Iudæis apud ipsum Imperatorẽ refert: vnde suggillatus nec sine periculo domum rediit. Sed & Iosephus huius legationis meminit lib. 18. his verbis, Et quidẽ cùm seditio apud Alexãdriam fuisset inter Iudæos & Græcos, terni ab vtrisq; legati partibus mittũtur ad Caium, in quibus pro parte Græcorũ erat quidã Appion grãmaticus, qui cũ in cæteris insimularet eos, tum ꝙ honores diuinos (vt mos est apud alios) Cæsari non deferrent: quapropter iratũ reddidit Caium. Philo, qui legationi pręerat Iudęorum, vir in omnibus magnificus philosophiæ non ignarus, vehemẽtissimè omnia cõfutauit. tãdem absterritus ac repulsus, bono nos inquit animo esse oportet, quibus est Caius infestus. Necesse nãq; diuinũ adesse, vbi humanũ cesset auxilium. Hæc quidẽ ille. Sed Philo in ipso libro, quem de sua legatione scripsit, omnia exequitur, Iterũ ergo reuertens legatus ad Claudium in vrbe, cum apostolo Petro ũc primũ congressus est, venitq; in eius & Marci discipuli amicitiam, ob quam causam postea Alexandrinã ecclesiam, cui Marcus præfuit, & Christianos ea tempestate laudibus prosequitur, vt Hieronymus testatur. Volumen eius ingens plures continens libros ad nos peruenit, cõuersum Sixti IIII Pontificis tempore à Lilio Tiphernate meo præceptore, bibliochecéque Vaticanæ dicatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CATALOGVS ET ORDO librorum in hocce Philonis Iudæi Tomo contentorum.

1 De mundi opificio. pagina 1
2 Legis Allegoriarum liber primus. 35
3 Legis Allegoriarum liber secundus. 53
4 De Cherubim. 95
5 De sacrificiis Abelis & Caimi. 115
6 Quòd deterius potiori insidiari soleat. 137
7 De agricultura. 165
8 De plantatione Noe. 188
9 De temulentia. 210
10 De his verbis, Resipuit Noe. 239
11 De Gigantibus. 248
12 Quòd Deus sit immutabilis. 256
13 De confusione linguarum. 278
14 De Abbramo. 303
15 De migratione Abrahami. 336
16 De congressu quærendæ eruditionis gratia 367
17 De profugis. 389
18 Quis rerum diuinarũ hæres sit. 415
19 De Ioseph. 453
20 De somniis. 454

Vol. Max. lib. 1 cap. de sua religione

PHILONIS IVDAEI DE EA QVAM MOSES DESCRIBIT MVNDI CREATIONE Liber,

Sigismundo Gelenio interprete.

CAETERI Legislatores partim nullo ornatu adhibito nudũ ius præscripserũt: partim ad exaggerãdam apud vulgus rem, fabulosis figmentis veritatẽ prætexerũt. Moses verò vtraq; ratione posthabita, altera vt rudi ac ignaua parumq; decora philosopho, altera vt mẽdace plenáq; præstigiis, perpulchrũ ac honestissimum legũ suarum fecit initium: neq; statim quæ facienda, quæue nõ, admonens: neq; quoniam formandæ prius erant mentes accepturorũ has leges, affingẽs fabulas, aut aliorũ figmenta recipiens: sed admirãdum (vt dicere cœpi) est hoc principium creationẽ mundi complexum: vtpote cùm & mundus legi & lex mundo conueniat: & homo legi obnoxius mox ciuis mundi euadat, dirigens sua facta ad arbitriũ naturæ gubernãtis hãc rerum vniuersitatẽ, eam sublimitatem sensuum quibus mundi creatio traditur, nullus poeta, nullus scriptor laudare queat pro dignitate: superant enim omnẽ dicendi audiẽdiue facultatem, vtpote sublimiores quàm vt mortali quopiam vase possint cõuenienter percipi: non tamẽ ideo cessandum est, seu studio pietatis vel vltra vires audendum: nõ vt priuatim afferamus aliquid proprium, sed è multis pauca quædam, ad quæ humanã mentem penetrare fas est, deductam amore ac desiderio sapientiæ. Quẽadmodum enim collosorũ similitudines vel in exiguo exprimuntur anulo: ita fortasse etiã scripturæ creationẽ mundi prodentis pulchritudo eximia splendore quodam percellens lectorũ animos, mediocri stilo enarrabitur: si prius admonearur, quod admoneri operepretiũ fuerit. Quidam enim mũdum magis admirati quàm eius conditorem, hunc quidem nõ factum æternúmq; asseuerãt: Deum verò in alto otio degere mẽtiunt impijcùm debuissent cõtrà,

Universidad de Deusto
Biblioteca

huius vt conditoris ac parentis admirari potentiam, illum nō supra modum venerari. At Moses tum philosophiæ fastigium allectus, tum oraculo de præcipuis naturæ arcanis edoctus, animaduertit duo esse in rebus necessaria: alterū causam agentem, alterum quod ab agēte afficitur, præterea agens illud esse huius vniuersi mentē sinceriſsimā ingentiſsimāq;, præſtantioré quā m sit virtus aut scientia, imo quam ipſum ſummū bonum & ipſum ſummū pulchrum: alterum autē illud paſsioni obnoxium, inanime & ſuapte natura immobile, motū, formatum animatúmq; à mente illa, redditum esse opus abſolutiſsimum. Cæterum qui mūdum factū negant, non animaduertunt ſe tollere quod eſt in vita vtiliſsimū, & ad pietatē ſummé neceſſarium, nēpe prouidentiam, nā opificiū non negligi ab opifice ſuo parentéq; docet ratio. Etenim pater hoc egit vt permaneat ſua progenies, cōditor item diuturnitati à ſe conditorum conſulit, arcens quicquid noxā damnúmve illaturū videtur, cōtra quicquid vtile cōmodúmq;, modis omnibus proſpiciēs. At quod factum nō eſt, nihil cōmereri habet cum eo qui ſe nō fecit. Eſt autē abſurda opinio atq; inutilis, mūdum tanq; rempu. ſine magiſtratu inducere, cui non præfectus, nō præſes, non iudex præſit, quem omnia diſpēſare gubernareq; deceat. At magnus ille Moſes longiſsimo interuallo diſtare exiſtimās rem viſibilem ab infecta: quādoquidem quicquid ſenſui ſubiectum eſt, generationi, mutationiq; obnoxium, nunquā eodem ſtatu manet inuiſibili & mente ſola prehenſibili naturæ æternitatē tanquam germanā cognatámq; attribuit: de ſenſibili verò generationem tanquam proprium vocabulum prædicat: quoniā igitur viſibilis ſenſibiliſq; hic mundus eſt, factū eſſe conſequitur neceſſariò. quapropter nō alienum fuit ab autoris propoſito, generationē eius ſcripto prodere, idq; admodum grauiter ac theologice. Sex autem diebus fabricatum ait mundum, non q̄ tēporis ſpatio opus habuerit conditor. Deum enim nō iuſſu ſolum, verum & cogitatu operari creditur: ſed quoniam opus erat reſecreari quodā ordine: ordini autē numerus eſt p̄prius. inter numeros verò lege naturæ aptiſsimus generationi eſt ſenarius. nam poſt vnitatē primus occurrit perfectus paribus cōſtans partibus è quibus conficitur: è ternione, ſcilicet ſui dimidio, è binario parte tertia, & exvnione parte ſexta: qui (vt ita loquar) maſcula ſimul ac fœminea natura præditus eſt, & cōpoſitus ex vtriuſq; virib⁹. maſculus enim in rebus cōſetus impar

numerus ſicut par fœmina: imparium aūt principium ternio, parium binarius: ex amborū verò viribus conſtat ſenio. oportet enim mūdum cùm ſit creaturarū omnium abſolutiſsimus, iuxta perfectum numerū compingi, nempe ſenarium: & quia in ſeipſo complexurus erat generationes e binaria copula formari ad numerū mixtum, eum qui primus pariter impar eſt, vt in ſe cōtineret tum pro ſeminantis maſculi, tum fœminę genituram ſuſcepturæ ſpeciē ſingulis autem diebus attribuit aliquā vniuerſi portionem, excepto primo die quem ne nominat quidem primū, ne cōnumeretur cæteris: ſed vnum nominans, apto vtitur vocabulo, conſiderata vnionis natura, appellationéq; eius hic cōuenientiſsima. Diſſeremus igitur quæ his verbis cōtinētur quantum fieri poteſt, quādo impoſsibile eſt dici omnia. Ineſt enim hic eximius ille mūdus intellectu ſolo cōſpicuus, ſicut procedēte ſermone patebit in enarratione huius diei. Deus enim vbi pro ſua deitate præuidit, imitamentū pulchrum non poſſe abiq; exemplari pulchro exiſtere, nec ſenſibile quicquam citra exceptionē probari poſſe quod non archetypo intelligibilis ideæ reſpōdeat, poſtquā decreuit viſibilem hunccе mūdum condere. prius formauit ſimulacrum eius intelligibile, vt ad exemplar incorporei deóq; ſimilluni, corporeum abſolueret mundum recentiorem hunc antiquioris effigiem, totidem complexurum ſenſibilia genera, quot in illo in telligibilia. mūdum autem illum qui ex ideis cōſtat, nefas eſt loco vllo dicendo, cogitādóve circunſcribere: ſciemus tamen quo pacto conſiſtat, ſi conſideraverimus aliquā rerum noſtrarum ſimilitudinem, quoties cōdenda eſt vrbs cura regis alicuius aut imperatoris pro fortuna magnifici, prēſto eſt quiſpiam peritus architectonicæ, qui contemplatus loci opportunitatē, primùm intra ſeipſum partes futurę vrbis propemodū omnes delimiat, tēpla, gymnaſia, curias, fora, portus, naualia, vias angiportuſq;, mœnium ſitum, & ædificiorum tam priuatorum quam publicorū, deinde impreſsis velut in ceram in ſuum animum ſingularū rerum imaginibus, effingit vrbem intelligibilem, cuius effigiem innata retractans memoria, atque ita impreſsis ſibi magis etiam ſimulacris, vt bonus artifex, ad ſemel propoſitum exemplar reſpiciens, aggreditur deſignatū ſuam ſtructuram è ſaxis & materie, repreſentans incorporeas illas ideas ſingulis operis partibus. Eodē fermè modo de Deo ſentiendum eſt, qui vbi decreuit ingentem hanc vrbem condere,

Universidad de Deusto
Biblioteca

prius formas eius cõcepit: ex quibus postquam intelligibilem mundum cõstituit, ad illius exemplar sensibilem hũc cõdidit. Quẽadmodum igitur illa in architecto præsignata vrbs locũ extra nullum habuit, tãtum impressa artificis animo: eodẽ modo ne ille quidem ex ideis constãs mũdus alibi locum habere poterat quàm in Dei verbo quod adornauit hæc omnia. Quis enim alius posit esse locus virtutũ Dei, idoneus ad cõcipiendas, nõ dico omnes ideas, sed vel vnã quampiam earũ simplissimam: est autem virtus etiã mundi effectrix, à verò bono ceu à fonte oriũda. nam si quis vellet causam huius vniuersalis opificij perscrutari, nõ aberraret opinor à scopo, si diceret ꝙ quidam priscus sapiens: bonum esse patrem conditorémq;, ideóq; suapte naturæ bonitate nõ inuidisse substãtiæ, nihil boni ex seipsa habẽti, quæ tamẽ quiduis fieri poterat. erat enim ex seipsa expers omnis qualitatis, indigesta, inanis, plena ruditate, cõfusione, atq; discordia: sed capax alterationis mutationisq; in cõtrarium statũ optimum, videlicet ordinẽ, qualitatẽ, animationem, similitudinem, identitatẽ, coaptationẽ atq; consõnãtiam, cæteráq; quæ ad potiorem ideam attinent. Tum Deus nemine monẽte (quis enim erat alius?) suopte cõsilio decreuit diuitias gratiæ suæ copiosè largitérq; profundere in naturã nullius bonæ rei per se capacem sine diuina munificẽtia. attamen nõ pro magnitudine gratiæ suæ beneficus est, nimirũ infinitæ ac incõprehensibilis: sed attemperat se ad vires eorum, quos dignatur sua beneficentia. nec enim sicut Deus ad benefaciẽdum natura propensus est, ita creatura ad accipienda beneficia. illius enim potentia longè superat, at huius infirmitas impar est eorũ magnitudini, succũberétq; nisi Deus pro cuiusq; portione moderaretur suã gratiam, quòd si cui libeat apertioribus vti vocabulis, nil aliud dixerit esse mũdum intelligibilem, quàm verbum Dei iam mundum condentis. nec enim intelligibilis vrbs est aliud quid, quàm illa architecti ratiocinatio, cogitãtis iam vrbem mente conceptã condere. Mosis enim est opinio hæc, non mea. ergo hominis generationẽ aggressus scribere, procedẽte sermone, diserté fatetur, formatũ eum vtiq; ad Dei imaginem. quod si pars imago est imaginis, patet ꝙ etiã tota hæc species, videlicet vniuersus hic mundus, qui magis quàm homo refert diuinã imaginẽ. liquet autẽ ꝙ archetypũ sigillum, quem dicimus esse mũdum intelligibilem, ipse sit archetypũ illud exemplar, idea ideatũ, verbum Dei. narrat enim quomodo in principio

Princip.

pio fecit Deus cœlum & terram, principium vsurpans, non vt quidam putant, iuxta significationẽ temporis. tẽpus enim ante mũdum nõ erat, sed aut vnà factũ est, aut post eum. Cùm enim tempus sit spatiũ motus cæli, fieri nõ potest, vt motus rem motam præcesserit: sed necesse est hũc aut pòst, aut simul existere. necessariò igitur colligitur, tẽpus aut æquæuum esse mũdo, aut recentius. affirmare autẽ illud esse antiquius, re vera alienũ est à philosophia. quod si principiũ non accipitur nũc iuxta significatum temporis, cõueniens fuerit id significari iuxta numerũ, vt hæ voces, IN PRINCPIO FECIT, idem valeant quòd PRIMVM fecit cælum. Est enim reuera consentaneum ratio ni, primũ in generatione illud prouenisse, cùm sit præstantissimum ex his quæ facta sunt, & è purissima cõstet essentia: quãobrem Deorũ tam nõ apparentium, quàm sensui parẽtium, destinatum est domicilium sacratissimũ. Nam si omnia simul & semel fecisset cõdita, minus ordinis fuisset in rebus tã pulchré conditis, nec enim est quicquã pulchri in cõfuso ordine. Ordo verò est cõsequentia seriésq; rerũ præcedentium & sequẽtium, si nõ ipso opere, certè cõsiliis opificum, si modò caueatur vt ea certa inconfusáq; sint. Itaq; ante omnia conditor fecit in mundo intelligibili cælum incorporeũ & terrã inuisibilẽ, & aëris ideam & vacui. hũc vocauit tenebras, vtpote arrũ naturaliter vacuum verò abyssum: profundissimũ enim est. & dehiscit patentissimé. deinceps fecit aquę incorpoream essentiam, itémq; spiritus, doniq; pòstremam lucis septimam æquè incorporeã, & exemplar solis intelligibile, omniúmq; stellarũ quæ cælo lucem erant illaturæ, dignatus priuilegio lucem & spiritũ. Hũc enim nominauit Dei, quia spiritus plurimũ ad vitam cõferat, quæ ab autore Deo proficiscitur. lucẽ verò appellauit valde bonam: hæc enim intelligibilis visibili tanto est lucidior ac splẽdidior, vt existimo, quãto sol antecellit tenebras, dies noctem, quãtóq; mẽs totius animi imperatrix sensus quibus res discernimus, & oculi reliquas partes corporis. cæterùm inuisibile illud & intelligibile diuinũ verbum, & Dei verbũ, imaginem dicit Dei: & huius imaginem lucẽ illam intelligibilem, quæ facta est imago diuini verbi, suæ generationis interpretis: quę est supercælestis stella, fons stellarũ sensibilium: quã non temere appellare possemus vniuersalẽ lucem, à qua sol, luna, cæteræq; stellæ tam fixæ quàm erraticæ hauriũt singulę pro viribus cõuenientes sibi splẽdores sinceræ illius & purę lucis, quæ obscuratę

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratur quàm primùm vergit ab intelligibili ad sensibilem. Sincerum enim nihil sensus percipitur. Recté autẽ se habet illud quoq; dictum quod Tenebræ erãt super abyssum.) Aër enim quo-dãmodo existit suprà vacuũ, quãdoquidem omnẽ illam immensam regionem vacuã dissertámq; expleuit, quæ ad nos vsque à lunari orbe pertinet. cæterùm postquã effulxit lux illa intelligibilis sole antiquior, cesserũt aduersæ tenebræ, dispescente Deo dirimeatq; cui perspicuæ sunt cõtrarietates rerũ, & natiua quædam certamina ne igitur perpetuis laborarent seditionibus, néve bellum pulsa pace præualeret cõfuso in mundo ordine, nõ solùm separauit lucem à tenebris, verùm & terminos in mediis spatiis posuit, quibus vtrũq; arceatur ab extremitatibus alterius. Alioqui propter vicinitatẽ inductura erant confusionem contentionibus de principatu mutuis, pertinaci ambitione iustã appetẽtia, nisi præfixi in medio termini ad pugnam gestientia dirimerẽt. hi sunt vesper & mane, quorũ alterum prænũtiat lætum aduentum solis orituri, sensim tenebras submouens. vesper autem occidentẽ solem subsequitur, ingruẽtes tenebras leniter excipiens. atque hæc ipsa, mane inquam & vesper, in ordine incorporearum intelligibiliúmq; rerum ponẽda sunt. nã nihil omnino sensibile est in his, sed omnia ideæ mensuræq; ac loci & sigilla incorporea, ad generationem aliarum rerum corporearum. Facta autem luce & succedente tenebris, fixisq; in medio terminis vespera ac mane necessariò temporis mensura mox effecta est, quem diem nominauit opifex eúmq; nõ primum, sed vnũ: qui sic dicitur propter singularitatẽ intelligibilis mũdi habentis naturã vnitatis. Iamq; perfect* erat mũdus ille incorporeus, situs in diuino verbo, cùm sensibilis hic ad exemplar alterius absoluebatur: & ante alias eius partes potissimùm omniũ faciebat cõditor, cælum videlicet, quod aptè firmamentũ appellauit, vt rem corporeã. corpus enim naturaliter firmum est solidúmque, tres dimensiones habens. solidi autem & corporis quæ potest esse alia cogitatio, quàm quaqua versum dimensio? Meritò igitur supposito pro incorporeo sensibili hoc corporeóq; firmamẽtũ id vocauit: quod mox οὐρανὸν id est cælum aptè valdéq; propriè appellauit: siue quia omniũ ὅρον, id est terminus, siue quia primũ ὁρατὸν, id est visibiliũ factum sit. post cuius generationẽ nominat diem secundũ integrum diei spatium, mensurámque ad cælum referens, ob eius inter sensibilia dignitatem honorémq;. Post hæc quoniam vniuersa

uersa aqua in totam terram diffusa erat, omnésque eius partes penetrauerat, quemadmodum spongia humorem cõbibit; vt ceu palus quædam cœnosa ex vtroq; elemento macerato confunderetur, & quodammodo fermentaretur in vnam indiscretam informémq; naturam: iubet Deus quicquid aquarum salsum erat ac proinde offecturum fertilitati satorum & arborũ, collectum in vnum confluere ex omnibus terræ foraminibus: tum aridã emergere, dulci humore in ea relicto ad eius perpetuitatem. humor enim hic moderatus pro glutine est iungẽdis partibus distantibus. quo fit etiã, ne omnino exsiccata terra infrugifera & sterilis reddatur, vtq; tãquam mater, nõ solùm alterius alimenti genus, cibum, sed vtrũq; ceu natis suis cibum ac potum præbeat. quapropter venis mãmarum similibus exũdauit. quæ per cauernas editæ fluuios fontésque profunderent: nihilo secius tamen latentes quoq; humores indidit omnibus aruis & latifundiis, ac fertilitatem fructuum copiosissimam. his ita dispositis autor nomina imposuit, aridæ terram, aquæ verò inde secretæ mare. atq; ita ornare terram aggressus, iubet eam proferre herbas & spicas, omnigenáq; olera producere, tũ prata fœno virentia, & quicquid cessurum erat pecuariis in pabulum, aut in cibum hominibus. Eodem iussu & arborũ species omnes sunt editæ, nulla omissa vel mitiũ vel syluestrium: eáq; omnia fructibus suis abũdabãt in ipso statim ortu, secus quàm hodie. nunc enim singula gignũtur suis vicibus, non simul omnia. Quis enim nescit primã esse sementem & plantationem, tum sequi incrementa satorum plantarúmq; deorsum radices ceu fundamenta demittentiũ, sursum item altas stirpes attollẽtium? Deinde frondes foliáq; germinãt, postremò fructus profertur, ac ne is quidem perfectus, sed varias subinde facies recipiens, & nunc formã mutãs, nunc magnitudinem. Nam primò tam minutus est, vt penè visum fugiat, similis atomis corpusculis, quæ nõ temerè vocari possunt prima sensibilia. Post hæc paulatim accedente alimẽto quod rigat arborẽ, & afflatibus tẽperatis ac tepidis auríq; mollibus nutricãtibus augescit & ad iustã magnitudinem peruenit. cum qua etiã qualitates variat, ceu picturæ artificio iam his iã illis tinctus coloribus. At in prima huius vniuersitatis generatione (vt dixi) Deus omnem stirpiũ syluã è terra produxit perfectã, fructibus non inchoatis, sed maturis refertã, sine dilatione inuitãtẽ ad fruẽdum affutura mox animalia. Terra verò ad illi* iussum tãquã

Universidad de Deusto Biblioteca

dudum prægnans & parturiens, parit omnes satorũ arborum atque fructuũ inenarrabiles species: qui quidem fructus nõ solùm in alimoniã facti sunt animãtibus, verùm etiam in hoc præparati, vt in perpetuũ propagaretur similiũ generatio, quippe qui cõtinebant vim seminariã, obscuris & incertis rationibus insitã, quæ se tãdem proferret statis tẽporum circuitibus. Voluit enim Deus naturã certis horarũ spatiis decurrere, consulens immortalitati specierũ, & reddens eas æternitatis participes. Quapropter inchoata perduxit ad finem properè, rursùmq; à fine reflexit ad initiũ, è plãtis enim fit fructus tanquã è principio finis: & è fructu semen, intra se denuo plantã continens, tãquam è fine principiũ. Quartò autem die, cælum picturis exornauit, non quòd terræ id posthaberet, dãs inferiori naturæ priuilegiũ, potiorem verò ac diuiniorem secũdo loco ponens, sed vt euidentissimè imperij sui potentiam ostenderet. Quippe qui præuidens opiniones nondũ creatorum hominũ, cõiecturas verisimiles & credibiles libenter sequentium, quæ multam quidẽ rationis speciem habent, non item syncerã veritatẽ: & quod suis oculis magis credituri essent quàm Deo, admiratores sophisticæ potius quàm sapiẽtiæ: quòdq; solis ac lunæ cursibus, tũ æstiuis, hibernis, vernis autumnalibusq; mutationibus, annuorũ terræ prouentuum omniúmq; nascentium causas acceptũ laturi essent syderum cælestium ambitibus: ne qui creaturæ ascribere primas causas auderent, siue per impudentiam, siue per ignorantiã nimiam: recurrant, inquit, mentibus ad primã huius vniuersitatis generationem, meminerĩtq; ante solem & lunam omnigenas stirpes, omnigenósq; fructus è terra proditos. Atque ita sibi persuadeãt, & in posterum eam prolaturã eos ex cælestis patris arbitratu, quoties ei placuerit non expectato cæli fauore, cui dedit quidem potentiã, sed non liberam. Nam ipse quemadmodũ auriga habenas, aut gubernator clauũ tenens, dirigit quà vult recto more ac lege singula, nullius ope indigens: omnia enim Deo possibilia. Atq; hæc est causa cur terra prior germinarit, & herbã protulerit: cælũ verò pòst sit ornatũ in numero perfecto quaternario, quem denarij omnium absolutissimi causam fontémq; non falso dicere licet. Quod enim actu est denarius, hoc quaternarius potentia esse videtur. Si igitur ab vnitate vsq; quaternionem deinceps cõponantur numeri, denarium conficient: qui est immensitatis numerorum terminus, ad quem ceu metam circũaguntur &

tur & se reflectunt. Quin & musicas symphoniarum rationes idem quaternio continet, videlicet diatessaron, diapente, diapason, disdiapason, è quibus concentus fit absolutissimus. Nam diatessaron proportionẽ habet supertertiam, diapente sesqualteram, diapason duplã. Eas proportiones omnes quaternio in se continet, super tertiam in quatuor ad tria: sesqualterã in tria ad duo, duplã in duo ad vnum, aut quatuor ad duo. Quadruplã verò in quatuor ad vnum: est & alia vis quaternarij, dictu cogitatúq; miranda. Primus enim hic solidi naturam ostẽdit, cùm præcedẽtes numeri incorporeis rebus dicati sint. Nam in vnitate censetur punctũ quod vocant geometræ, in binario linea. Ea est longitudo sine latitudine, quæ vbi accessit, fit superficies, ad ternarium pertinens. Hæc quominus sit corpus natura solidũ, vna destituitur altitudine: qua iuncta ad ternariũ, fit quaternarius. Vnde multum existimationis cõtigit huic numero, qui ab incorporea intelligibiliq; essentia duxit nos ad cõsideratio nem corporis trifariam patentis, quod suaptè natura primum sensu percipitur. Id qui parum intelligit, è lusu quodam vulgato cognoscet. Qui nucibus ludunt, solent positis prius in plano tribus quartam superimponere, in formam pyramidis. Triangulus igitur ille in plano consistit intra ternarium: cui superimposita quaternariũ in numero facit, in figura verò pyramidem, solidum iam corpus. Prætereà nec illud ignorandum, quòd primus numerorũ quatuor, quadrãgulus est pariter par, mensura æquabilitatis ac iustitiæ: quódque solus ex eisdem & compositione & innata potẽtia consistit. Compositione ex duobus & duobus. Rursum potẽtia ex bis duo, pulcherrimã quandam cõsonantiæ speciem præ se ferens, quæ nulli inest ex aliis numeris. Mox enim senarius cõpositus è duobus ternariis, non amplius gignitur his per se multiplicatis, sed alius, nempe nouenarius. Aliis quoq; multis viribus præditus est quaternio, quæ accuratius & copiosius in proprio tractatu indicãdæ sunt. Nunc illud addidisse sat erit, eum totius cæli mundiq; generationi dedisse initiũ. Nam quatuor elementa ex quibus vniuersum hoc conditum est, tanquam à fonte manauerunt à numero quaternario: atque adeò hæc quatuor, quibus annus distinguitur, tẽpora, vnde animantes plantæq; proueniunt, scilicet hiẽs, ver, æstas & autumnus. Cùm igitur tot priuilegiis à natura honoratus sit modo dictus numerus, necessariò conditor rerũ ornabat cælũ, quarto die, adhibitis ornamentis pulcherrimis ac diuinis

diuinissimis: hoc est stellis luciferis: & gnarus lucē esse omniū rerum prestantissimam, fecit eam instrumentū visus, sensuum excellētissimi. Quod enim mens in animo est, id oculus in corpore. Videt enim vterq; altera intelligibiles res, alter sensibiles. Vsus autem mentis in scientia ad noscenda incorporea, exterùm oculi in luce ad contēplationem corporū, quæ res & ad alia multa bona prodest hominibus, & in primis ad id quod maximum est, scilicet philosophiam. visus enim à luce subductus in superna, considerataq; natura stellarum & motu earum tam concinno, tam fixarum ac erraticarum statis circuitibus, dum illæ eodem semper modo circūferuntur, hæ verò dissimiliter & in contrarium duplici cursu vtuntur: ad hæc chorea vniuersarum molata, & ad musicæ leges pulchrè conuenienter, ineffabilem delectationem voluptatémq; in animo excitat. atque ita nescatus aliis atque aliis spectaculis (nam vnū ex alio nascitur) nullam contēplandi satietatem consequitur. Posthæc vt fieri solet, vlterius procedente curiositate scrutatur quænam sit rerum harum visibiliū essentia: & vtrum generatæ sint, an nullū habuerint principium: quisve modus sit motus earum, quæue causæ quibus dispensantur singula. Ex huiusmodi verò disquisitionibus philosophia nata est, qua nullū perfectius bonum introiuit vitam hominum. Cæterùm opifex respiciēs ad intelligibilis lucis ideam, de qua dictū est in mentione mundi incorporei, condidit has sensibiles stellas, simulachra diuina & pulcherrima, quas tanquam in tēplo inter corporeas essentias pulcherrimo collocauit in cælo multis de causis. Primū lucis inferendæ, deinde signorū, tum temporum quibus annus distinguitur, postremò dierū, mensium, annorum, quæ sunt mensuræ tēporis, ex quibus nata est natura numeri, quem autē singulæ hæc vsum, quámve vtilitatem prebeant, liquet ex eorum effectibus. Sed quo diligentius animaduertātur, non alienū fortasse fuerit etiam differēdo veritatem vestigare. Cùm vniuersum tempus distributū sit in duas partes, diem & noctem, diei præfecit pater ille solem tanquam magnū regem: nocti verò lunā cum cæterarum stellarū multitudine, magnitudini autē virtutis ac potestatis solaris præclarè attestantur quæ modo dicta sunt. Vnus enim cùm sit & solus, priuatim & peculiariter dimidium totius tēporis sortitus est, scilicet diem: reliquæ verò omnes stellæ vnà cum luna alterū dimidium, quod vocatum est nox. & illo exorto tot stellæ quæ apparebant, non obscurantur solum,

solum, sed euanescunt etiam præ splendore diffuso. post occasum verò eius, vno momēto incipiūt ostentare suas species. Factæ sunt autem, vt ipse ait, non solùm ad lucem emittēdam in terras, sed etiā vt futura præsignificent. aut enim exortu earum & occasu deliquióve, aut emersione occultationéve, aut aliis motuū differentiis, homines de futuris coniiciunt, & præsagiunt copiā inopiámve fructuū, prouentum vel pestem animantium, serenū & nubilum, tranquillitatē aëris & procellas ventorum, inūdationes & exilitates fluminū, molliciem maris & tempestatem, horarū anni vices præposteras, dum aut æstas hyberuat, aut hyems æstuat, aut ver autumnū refert, aut cōtrà autumnus vernam temperiem. Nec defuerunt qui concussionem terræ motúmq; ex cæli obseruatione prædicerēt, aliáque multa euentu certissimo ita vt verissimè dictū sit, in signa esse factas stellas, atq; etiam in tempora. tēpora porrò de quatuor annuis vicibus horarum intelligenda sunt. Et quidni? tempus enim quod aliud esse potest, quàm tēpus rei bene gerendæ? at horæ anni omnia perficiunt & ad bonū euentum perducūt, sationes, plantationes, genituras & incremēta animalium. Factæ sunt etiam stellæ ad mensuras tēporum. nam solis lunæq; & aliorū siderū recursus, dies & menses annósq; cōficiunt. móxq; res vtilissima, numeri natura exstitit, tempore illam proferente. Ex vna enim die fit vnū: è duabus duo, è tribus tria: è mēse triginta, ex anno tātus numerus, quantū dierum continetur duodecim mēsibus: & ex infinito tempore infinitus numerus. Tantas & tā necessarias vtilitates afferūt naturæ motúsq; stellarum cælestiūme quid dicam de rebus nobis incognitis (nec enim mortalibus nota sunt omnia) attamen ad perpetuitatem mundi cōferentibus, quas legibus à Deo præfinitis haud quaquā violabilibus oportet semper & vbiq; administrari. Postquam autē terra & cælū suis ornamēcis exculta sunt, altera tertio die, alterū (vt dictum est) quarto, mortalia genera animaliū fingere aggressus est rerum opifex. exortus ab aquatilibus dicquinto, existimans nullā esse inter duo quæpiā tantam cognationem, quantā inter animalia & quinariū. Differunt enim animata ab inanimis non alia re magis quàm sensu. is verò in quinq; diuiditur in visum auditū, gustum, odoratum & tactū: quorū singulis Deus attribuit certas materias, & instrumenta propria ad subiecta iudicanda: colores visui, voces auditui, sapores gustui, vapores odoratui, tactui verò mollicies & duricies,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cies, tum quicquid calidum est & frigidũ, leue & asperũ. iussit igitur omnifaria piscium genera, cerorumq; suis locis existere tũ quantitate tum qualitate inter se differentia. Sunt enim in alio mari alia, interdũ etiam eadẽ. Nec tamen vbiq; omnia fingebantur. & fortasse meritò. quædã enim amãt paluſtre ac vadosum mare, quædã cloacas & portus, q̃ nec in terrã prepere nec longè à terra natare valent. quædã in alto mari degentia, vitãt promontoria in id procurrẽtia & insulas & scopulos. & alia serenitate trãquillitatéque delectãtur, alia fluctibus & tempestate. Nam continuis iactationibus exercita, & vi cõtra impetũ reluctantia, firmiora euadunt, pinguescũntq; amplius. mox autem etiam genera volucriũ creauit, tãquam germana aquatilium. Vtraq; enim natatilia: nec vlla species per aërem

21 meantiũ, vt imperfecta omissa est. Iámq; aqua & aere cõueniẽtium sibi animantiũ ceu sortẽ adeptis, rursum prouocatur terra ad generationis pãrtem reliquã. reliqua autẽ erant post stirpes animalia terrestria, & dixit: Producat terra pecudes & feras & reptilia in suo quæq; genere.] Illa verò cõtinuò emisit quæcũq; iussa est, eáque ornata eximiè, tum róbore, tũ innatis nocendi iuuandíve viribus. Vltimus autem omniũ homo creatus est. modũ verò creationis eius paulò pòst dicam, vbi prius ostendero pulcherrimã consequentiam in creationis animaliũ ordine. anima enim inertissima & rudissima generi piscium obuenit: absolutissima autem & lõgè optima generi hominum: cæterum inter vtrasq; media generi terrestrium ac volucriũ. Hæc enim acutiores sensus habet quàm illa piscibus iadita, bebetiores tamẽ quàm humana. ideóq; primi creati sunt pisces, corporeæ plus quàm animalis essentiæ participes, quodãmodo animalia & non animalia, mobilia inanima, ad sólã corporis conseruationẽ vi animali eis addita, sicut vulgò sale inspergunt carnibus, ne facilè putrescãt. Post pisces verò secuta sunt volucria & terrestria. videlicet acrioribus iã sensibus prædita, & animales proprietates habitu ipso præ se ferẽtia, postremus (vt dixi) homo creatus est: cui conditor mentem eximiã donauit, quæ sit ceu animæ anima, quẽadmodum pupilla in oculo. nam hanc quoq; scrutatores naturæ dicunt esse oculi oculum.

22 tũ igitur omnia simul sunt cõdita, in quo quidẽ vniuersali opificio necesse erat seruari ordinẽ, propter futurã generationem aliarum rerũ ex aliis. in his autem quæ succedsiuè generãtur, ordo hic est, vt natura incipiens à vilissimis, desinat in præstantissima

tissima omniũ, id verò quid sit, dicendũ apertius. Semen genitale est principiũ animalium. hoc esse vilissimũ videmus, spumæ simile. cæterùm vbi invuluam iectũ hæserit, motus mox particeps, in vesicam quandam mutatur: ea semine est melior. & quoniã motus placidus ineſt fœtibus tanquã artifex, vel vt magis propriè dicã, irreprehensibilis ars, fingit animal ex humida essentia, in corporis mẽbra partésq; eam distribuẽs: sicut spiritualẽ essentiã in virtutes animæ, nutritiuã & sensitiuam. nam de rationali nũc supersedendũ est dicere, propter eos qui aiunt eam externè aduenire diuina lempiternámq;. atque ita generatio quã natura cœpit à vili semine, in res prestantissimas desiit, animal & hominẽ. idẽ hoc & in vniuersi huius creatione contigit. quãdo enim res effingere placuit opifici, in ordine primi fuerunt, qui & vilissimi, pisces: postremi verò, qui & optimi, hoines. reliqua verò inter extremitates media, potiora prioribus, deteriora posterioribus, terrestria & volucria. Cæterùm post alia omnia (vt dixi) hominẽ ait iuxta imaginẽ factũ & similitudinem, valde pulchrẽ. nihil enim è terra genitũ Deo similius quàm homo. hanc porrò similitudinẽ nemo estimet figura corporis. nam neq; Deus humana forma est conspicuus, neq; humanũ corpus refert Dei speciẽ. sed dicitur imago iuxta mentem rectricẽ animæ. ad illud enim singulare ceu archetypum, in vnoquoq; mens effigiata est, quodãmodo Deus eius, qui ipsam circũfert vt statuã. sicut enim se habet magnus ille Imperator ad vniuersum mundũ, ita se habere videtur humana mens ad hominẽ. inuisibilis enim est, vidẽs ipsa omnes res: & ignotam habet essentiam suam, cũ alienas intelligat: & instructa artibus, scientiisque multifariis, aperit sibi vias omnes terra marique, vtrumq; elementũ perscrutans, móxq; sublimis euolans, & aërem eiúsq; mutationes cõtemplata, profert se ad summũ æthera: vagatáq; circa stellarum tum fixarũ, tum erraticarum cursus ac choreas iuxta musicæ præcepta absolutissimas, trahitur amore sapientiæ se deducentis: atque ita emergens supra omnem sensibilem essentiam, demũ intelligibilis desiderio corripitur, illic cõspicata exemplaria ideásq; rerum quas hic vidit sensibilium, eximias illas pulchritudines, ebrietate quadam sobria capta, tanquã corybantes lymphatur, alió plena ambre longè meliore, à quo ad summum fastigiũ adducta rerum intelligibiliũ ad ipsum magnũ regem videtur tendere. tum verò ut videndi cupidam purissimus ac merissimus

diuinæ

Universidad de Deusto Biblioteca

diuinæ lucis radius more torrentis effunditur, ita vt ad eũ splẽdorem caliget mentis oculus. Sed quoniam nõ quæuis imago refert exemplar archetypũ, suntq; multæ dissimiles, post hæc verba IVXTA IMAGINEM, additum est significantius ET SIMILITVDINEM, vt intelligatur exactũ sigillum, formã habẽs euidentissimã. introducit enim propheta patrem huius vniuersitatis, dicẽtem hæc: Faciamus hominẽ iuxta imaginem nostram & iuxta similitudinẽ. Dicat aliquis: nõ quid opus est quopiam ei, cui obediunt omnia? an cũ cælum faceret, terrã & maria, nullo egebat cooperatore: hominem verò tã paruum animal ac fragile facturus, non poterat absque alieno adiutorio suismetipse viribus effingere? Huius rei causam verissimã necesse est Deum solũ scire: cæterùm quæ per coniecturas credibiles videtur rationi cõsentanea, non est cælanda: est autem hæc. Rerum quæ sunt in natura, aliæ nec virtutis participes censentur nec vitij, vt stirpes & bruta: illæ quia inanimæ, & suapte natura imaginationis expertes: hæc quia carẽt mente ac ratione: vitij verò ac virtutis tanquam domiciliũ videtur mẽs & ratio, in quibus cõmode inhabitent. aliæ itẽ sola virtute præditæ, nihil omnino habent vitij, vt stellæ. nã hæ animalia esse dicũtur, & quidẽ intelligentia: vel potius mentes singulares, totæ quãtę probæ. nec vllius capaces vitij, rursum aliæ mixtæ ex vtraq; natura, vt homo, qui contrariorũ est capax, prudẽtiæ, & imprudentiæ, tẽperantiæ & incõtinentiæ, fortitudinis & timiditatis, iustitiæ & iniustitiæ: & vt cõpendio dicã boni & mali, turpis & honesti, virtutis & vitij. ergo cõueniebat vt vniuersalis ille pater Deus bona quidem, per seipsum solũ faceret, quippe sibi cognata: sicut nec indifferentiũ creatio fuit aliena ab eo, quandoquidem hæc quoq; expertia sunt vitij Deo inimici. cæterùm mixtorum creatio, partim erat ei propria, partim impropria. propria propter admixtam eis meliorem ideam: impropria verò, propter contrariam & deteriorem. quamobrẽ de sola hominis generatiõe scriptũ est: Dixit Deus, Faciamus hominẽ: quod indicat assumptos alios tãquam cooperatores: vt irreprehensibiles tã voluntates quàm actiones hominis rectè se gerentis acceptũ ferantur Deo rectori omniũ: cõtrariæ verò alijs ipsi subditis. oportebat enim patrẽ non esse causam malorũ suis filiis. malũ autem est vitiũ, vitiosæq; actiones. Pulchrè autem cũ dixisset in genere hominem, mox discreuit species, dicens: Marẽ & fœminam conditos, licet uondũ sua cuiq; forma contigerat, quand

quandoquidẽ extremæ species cõtinentur in genere, & tanquã in speculo apparẽt cernẽtibus acutius. Quærat hic aliquis causam, cur vltimũ operum sit homo in mũdi creatione, nã post omnia alia eũ conditor ac pater fecit, vt docẽt sacræ literæ. Qui legem rimantur profundius, eámq; quàm maximè fieri potest excutiunt summa diligentia, dicunt quod postquã Deus hominem in suam cognationem admisit, ratione donatũ dono lõgè optimo, ne cætera quidem ei inuidit: sed vt animali familiarissimo amicissimóq;, omnia quæ mũdo cõtinentur præparauit, volens vt recens creatus nulla re careret, quæ ad vitã, atq; adeò bene viuendũ conferat. quorum alterũ præstat copia vbertásq; rerum ad fruendũ paratarum: alterũ contemplatio cælestium, qua quidem perculsa mens, amorem ac desiderium scientiæ rerum huiusmodi concipit: vnde prognata est philosophia, per quã homo quãuis mortalis, immortalitatẽ adipiscitur. quẽadmodum igitur conuiuatores non prius ad cœnam vocãt quàm instructo bene conuiuio: & qui edũt ludos aut athletarum spectacula, priusquã spectatores vocati conueniant in theatra vel stadia, parant copiam concertatorum, earúmq; rerum quæ ad oculos aurésve oblectãdas pertinent: ita etiam mũdi totius Imperator, tanquã cõuiuator ludorúmve præfectus, vocaturus hominem ad conuiuiũ simul & spectaculũ, quicquid ad vtrumq; pertinebat præparauit: vt ille in mundũ ingressus mox inueniret & conuiuiũ & theatrũ sacratissimum: alterũ refertũ copiis, quas terra fluuij mare aër suppeditãt ad vsum simul & voluptatem: alterũ spectaculis, quorũ tum essentia, tum qualitates stupendæ sint. necnon motus choreæq; admiratione dignissimæ, propter ordinem conuenientissimum, numerum pro portione aptissimũ, cursus recursusq; mire concinnos: in quibus omnibus veram illam & exemplarẽ musicam inesse non falso quis dixerit: quam posteà homines animis suis impressam prodiderunt, artem vtilissimã vitæ summæq; necessariam. Hæc quidẽ prima causa est, ob quã homo rebus omnibus præpositus esse videtur. altera quoq; non absurda dicenda est. Mox vt natus est homo, paratum inuenit quicquid ad vitam opus erat, vt futura disceret: tantũnon diserte clamante natura, fore vt si autorem sui generis imitarentur, vitã sine dolore & sine labore in vberrimis copiis degerent. id ita futurum, si nec voluptates rationi cõtrariæ dominationẽ in animã occupauerint, vẽtris venerísq; studio ceu arcibus cõmunitis in ea: nec gloriæ, honorum, pecuniarum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

niarum,cupiditates in vita sibi potentiam vsurpauerint: nec mœrores mentem depressam euruatámq; sibi subdiderint:nec timor malus consultor præclaros ad virtutem impetus repressérit:nec imprudentia,timiditas,iniustitia,cæterorúmq; vitiorum turba ingruerit. nã in hæc omnia mala, quæ modò dixi, abutentium felicitate hominũ, & affectibus prauis deditorũ, effusorúmq; in cupidines,quas ne nominare quidẽ fas est, animaduertit iustũ iudiciũ,de impiis studiis pœnas exigens.Itaq; criminũ reos necessariò sequitur inopia.ægrè enim proscindẽtes arua,& fontanos fluuialésq; riuos inducentes, adhæc seminantes plantantésq;,& agriculturæ laborem noctu atque interdiu obeuntes,quotannis cõportant necessaria, eaque interdum tenuia,nec admodum sufficientia,vtpote læsa ex causis variis.aut enim perpetuis imbribus abripuit inundatio,aut grãdo vno impetu delata perfregit, aut nix adduxit frigore, aut procellæ subuerterunt radicitus. multæ enim aëris & aquarũ inexpectatæ mutationes inopiam fructuũ afferunt.quòd si pertemperantiam lenirentur affectus immodici,& iustitiæ subderetur honorũ iniustiq; lucri studium,vtque cõpendio dicam, actionibus ad virtutẽ compositis vitiosæ ac proinde inanes decederent,sublato ex anima bello verè omniũ difficillimo grauissimóq;,& pace prævalẽte cõstituentéq; dotes nostras cũ lenitate ac modestia:sperare liceret Deum vtpote boni honestiq; amãtem,& insuper humani generis,affluentiam bonorũ vltro largiturum hominibus. Liquet enim facilius esse prouentum rerum absq; agricultura largiter suggerere,quàm res ipsas ex nihilo producere.atq; hæc altera causa dicta sit: tertia verò est hæc. Principium & finem Deus volens inter se coaptare,vt res necessitudine cõiunctas & amicitia,principium quidem fecit cælum,finem verò hominẽ:illud inter se sensibilia & incorruptibilia perfectissimũ,hunc inter ex terra genita & corruptibilia optimum,paruum(si vera dicenda sunt)cælum, multarũ naturarũ stellis similium simulacra intra se gestantem,in quibusdam artibus & scientiis,singulisq; celebrium virtutum cõtemplationibus.nam cũ contrarias naturas habeãt, id quod est corruptibile,& id quod incorruptibile,vtriusque speciei quod pulcherrimum est,principio finiq; attribuit:principio cælum, vt dixi.fini hominem. Præter has illa etiam causa reddi solet à quibusdam,necesse erat omnium rerũ creatarum postremum produci hominẽ,vt nouissimus repentè inter alias animantes

27 causa.

28 causa efficiens.

existens

existens,terrorem eis incuteret.sic enim futurũ erat vt ad primum eius conspectum obstupefactæ, adorarent tanquam rectorem à natura datum & dominum. quapropter hoc viso omnes ad vnam cicuratæ sunt,& vel ferocissimæ primo statim intuitu mansuescebant, rabiem qua in se inuicem efferabantur,erga solum mitigãtes hominem. quamobrem opifex eius & pater animal hoc naturaliter ratione præditum, non re solùm,sed & verborũ autoritate regem constituit omnium sub luna terrestrium, aquatilium, volucrium. quicquid enim est mortale in his tribus elementis,terra, aqua, aëre,totũ ei subiecit,cælestia tantùm excipiens, vt diuiniorem partem sortita. huius autem regni fides apparet euidentissimè,dum pecorum multitudo maxima ductatur à vulgari quopiã homine,nec armis instructo,nec ferro accincto, nec vllum telũ gestante, sed mastrucam tantùm habente pro velamine, & baculum quo ea dirigat,& inter viam lassitudine tentatus subnitatur.itaq; frequentissimos greges ouium,caprarũ,boum,præ se agit opilio, caprarius bubulcus,homines ne corporibus quidem robusti & vigentes,vt saltem habitudine bona stupendi sint suis pecudibus:sed tanta illa robora virésq; armis instructæ (plerisque enim instrumenta quibus se defendãt à natura sunt addita) tanquam serui dominũ reuerentur,& imperata faciunt, tauri subiugum missi ad terræ culturam,profundos sulcos proscindunt tota die,nonnunquam etiam per longum spatium, subsequente quopiam agricola. arietes ægrè sustinentes onus vellerum, verno tempore iussu pastoris stant quieti, & libenter se prębẽt tundẽdos,assuefacti velut populi annuũ tributum pẽdere suo regi à natura impositum.quid equus animal animosissimũ? hic quoque facilè recepto freno regitur,quominus lasciuiat, vtq; habenis pareat:simulq; tergum aptè sessori accõmodat, móxque sublimem fert cursu concitatissimo, quocunq; ille peruenire cupit cum rectore suo properans, isq; insidens absque labore.admodũ quietus,alieno corpore, pedibúsq; alienis cursũ conficit. Liceret & alia multa dicere,si liberet esse prolixũ,quibus euidẽs fieret, nullum animal sibi libertatem vsurpare detrectando obsequiũ homini debitum: quare iam dictis exemplis cõtenti erimus.nec illud tamen ignorare oportet,non stantim quia postremus homo factus est, esse inferioré ordine. id quod testantur aurigæ gubernatorésq;.nam alteri post quadrigas locati à tergo cursum earum moderãtur habenis vtcũque

Homo

visum fuerit, nũc laxando eas ad celeritatem, nunc reducẽdo, si videatur iusto maior impetus. gubernatores item in nauis postrema parte puppi consistentes, omnibus omnino præstantiores habentur vectoribus: quippe quorũ in manu nauis ipsius sarcinarũmq; salus sit posita. sic & hominem ceu aurigã quẽdam & gubernatorem conditor rebus præfecit omnibus, vt regat & gubernet quicquid terra continetur, curam gerendo stirpiũ animaliũmq;, tanquã quidam subpræfectus illius primarij sumnũq; regis. Postquam autẽ vniuersus hic mundus perfectus est iuxta perfectã naturam numeri senarij, sequenti diei septimo pater honorẽ addidit, quẽ vbi laudauit, mox sanctum appellare dignatus est. est enim festus non vnius populi regionisve, sed in vniuersum omniũ: quæ sola digna est vt dicatur popularis festiuitas, & mundi natalis. Cæterũm septenarij naturã nescio an quis satis laudare queat, cũ ea sit præstãtior quã m vt vlla facundia possit exprimi. nec tamen quia miranda quædam de eo prædicãtur, ideo silere debemus. imò audendum potius, si nõ omnia aut magis, propria possumus, certè ea prodere, quæ mente valemus assequi. Dupliciter septenarius dicitur: alter intra denariũ, quẽ vnitate sola septies metimur, constantẽ ex septẽ vnitatibus. alter extra denariũ, cuius omnino principium est vnitas iuxta duplices aut triplices aut vtriq; proportionales numeros, vt se habet LXIIII. & DCCXXIX. prior ab vnitate duplicãdo crescẽs, posterior triplicãdo. vtraq; autem species nõ obiter considerãda est. secunda certè manifestissimum habet priuilegium. semper enim qui ab vnitate cõponitur in duplis aut triplis aut vtriq; proportionalibus septimus numerus, cubitus est simul & quadrangulus, vtrãque speciem cõtinens, tum incorporeæ, tum corporalis essentiæ. incorporeæ quidem planiciem, quam cõficiunt quadranguli, corporalis verò iuxta aliam dimẽsionem, quã cõficiunt cubi. id euidentissimè patet in modò dictis numeris. mox enim ab vnitate dupla ratione crescens septimus, scilicet LXIIII, quadrangulus quidem est, octies octo multiplicatis: cubus autẽ quater quatuor quater. rursum tripla ratione crescẽs ab vnitate septimus, videlicet DCCXXIX, quadrãgulus quidem est multiplicato per seipsum XXVII. cubus autẽ multiplicato nouies nouem nouies, sempérq; à septimo incipiens vt prius ab vnitate, & eadẽ proportione augens vsq; septimum, inuenies omnino eum crescere in cubum simul & quadrangulũ. Ergo à LXIIII com

positus dupla ratione faciet septimum MMMMXCVI. quadrangulum simul & cubum, quadrãgulum quidem latus habentẽ ipsum LXIIII, cubicumverò numerum XVI. Trãseundum iam & ad alterã septenarij speciem quæ cõtinetur in denario, mirificam præ se ferentem naturam nõ minus quàm prior. Septem ipsa cõficiuntur ex vno & duobus & quatuor habentibus duas rationes cõcinnissimas, duplã videlicet & quadruplã. alteram diapason cõsonantiæ: alterã verò scilicet quadruplam, cõsonantiã disdiapason cõficientem. cõtinet & alias diuisione septenarius, cõstans ex quibusdam cõiugationibus. diuiditur enim primùm in vnitatem & senionẽ, deinde binarium & quinarium, postremò in ternionẽ & quaternionẽ. Est autem hæc quoq; proportio numerorum admodum musica. sex enim ad vnum habent rationem sexcuplã. sexcupla autem ratio maximum inter tonos interstitium facit, quo distat grauissimus ab acutissimo, sicut demõstrabimus, cùm à numeris ad harmonias sermonem traduxerimus. cæterùm quinque ad duo maximã in harmonia vim ostendunt, fermè æquipollentẽ harmoniæ diapason, quod in regulis eiꝰ artis apparet liquidissimè. quatuor autẽ ad tria primam harmoniam efficiũt supertertiam, quæ est diatessaron. Præterea aliam quoq; pulchritudinem suam profert septenarius, eámq; sacræ cõsiderationis. Cùm enim constet è ternione & quaternione, rectam in rebus & nusquam vergentem figurã naturaliter exhibet. id quomodo fiat declarandum est. rectangula forma, quandoquidem est principium qualitatũ, cõstat ex numeris his, III & IIII & V. tria autem & quatuor, quæ quidem est essentia septenarij, rectum angulum efficiunt. nam obtusus & acutus inæqualitatẽ, cõfusionem & imparitatem præ se ferunt, cũ sint iusto acutiores obtusiorésve. at rectus collationem nõ admittit, nec fit rectio rectior, semper sui similis, nec vnq̃ propriã naturã varians. Iã si rectangulus triãgulus figurarũ & qualitatũ est principium: in hoc autem rem maximè necessariam rectum angulũ essentia septenarij præbet, ternio simul & quaternio, meritò censendus est hic fons omnis figuræ & omnis qualitatis. Huc accedit & illud, quòd III planæ figuræ est numerus, quandoquidẽ iuxta vnionem est punctũ, linea iuxta duernionẽ, superficies verò pertinet, per accessionẽ vnitatis accedente ad superficiem saltitudine, vnde liquet essentiam septenarij geometriæ & solida

Universidad de Deusto
Biblioteca

metiendi esse principiũ,& vt cõpendio dicã, incorporeorum simul corporeorumq; tanta in septenario sanctitas est sita,vt præeminẽtiam habeat præ omnibus numeris nõ excedẽtibus denarium.nã ex illis alij gignunt nõ gignũtur, alij gignũtur quidẽ non gignunt tamen.alij tum gignunt tum gignũtur,solus septenarius in nulla harũ parte considerat ur id ita esse demõstratione cõfirmandum est.Vnum quidẽ gignit omnes deinceps sequentes numeros,ipsum à nullo omnino genitũ.octo autẽ gignuntur quidem à bis quatuor,sed nullum gignunt,ex his qui sunt intra denariũ.item 1 1 1 1 eundẽ locum inter genitores & prognatos obtinet. repetitus enim v 1 1 1 gignit, ipse gignitur à repetito 1 1.soli vt dixi v 1 1 nec gignere natura dedit,nec gigni.quam ob causam cæteri quidem philosophi numerum hunc assimilãt natæ siue matre Virgini Victoriæ,quã ex Iouis capite exortã narrant fabulæ: Pythagorici verò vniuersitatis huius imperatori.nã quicquid nec gignit nec gignitur,immotum manet.in motu enim generatio,quãdoquidem & id quod gignitur,nõ caret motu.mouetur enim alterũ vt gignat,alterũ vt gignatur.solus autẽ nec mouet nec mouetur antiquus ille princeps & autor,cuius imago meritò dici potest septenarius.Attestatur meis dictis Philolaus verbis his:Est,inquit,autor & princeps rerum omniũ Deus,semper vnus, stabilis,immobilis,ipse sui similis,aliorũ dissimilis.Ergo in rebus intelligibilibus immobilis& impassibilis apparet septenarius, in sensibilibus quoq; declarat suam magnã latissimeq; patentem vim,natã ad profectũ omnium terrestrium,vel lunæ certis recursibus.Quo autẽ modo considerãdum est: Septenarius ex vnitate & reliquis deinceps numeris compositus ,gignit x x v 1 1 1.perfectum numerũ æquatũ suis partibus. is ita natus numerus aptus est ad restituendam lunã in id momẽtum ex quo primùm cœpit crescere sensibiliter,& ad quod decrescendo solet recurrere:ea crescit à prima lunata facie vsq; dimidiatã diebus septenis,nõxq; totidem aliis ad plenum orbem proficit:deinde rursum à meta per eandem viam à pleno orbe ad dimidiatum aliis septenis diebus recurrit, totidemq; ad lunatã faciem,quibus deinceps additis conficitur modo dictus numerus.Vocatur autem septenarius à proprietatis vocabulorũ studiosis etiã absolutorius:quia hoc absoluuntur vniuersa & perficiuntur. Id inde coniectare licet, quia omne corpus actiuũ tres habet dimensiones, longitudinem, altitudinẽ, & latitudinem,quatuor autem fines,punctum,lineam, superficiem,solidum,ex quibus cõpositus conficitur septenarius.Impossibile autem erat corpora septenario metiri,iuxta illam è tribus dimensionibus suisq; finibus cõpositionem, ni contigisset primorum numerorum ideas, videlicet vnius, duorum, trium,quatuor,in quibus fundatur denarius, in se complecti naturam septenarij.nam modo dicti numeri quatuor quidem habent terminos,primum,secundum,tertium,quartũ:dimensiones verò tres,primam ab vno ad duo, secundã à duobus ad tria,tertiam à tribus ad quatuor.Præterea clarissimè demonstrant vim perfectiuã rerum insitã septenario vel crates ab infantia senectutem vsq;,quas septimanis annorũ metimur.nãq; primo septennio dentes proueniunt,secũdo tẽpestiui ad genituram emittẽdam reddimur,tertio barbã promittimus,quarto augmentũ roboris consequimur,tum quinto tẽpus nuptias postulat,sexto vix intelligendi maturatur, septimo tum mens seipsa melior auctiórq; euadit tum ratio, octauo vtraq; plenè perficitur,nono verò æquitas ac mansuetudo,affectibus maiore ex parte perdomitis:portò decimo finis vitæ optimus, integris etiamtum instrumentis sensuum.solet enim longa senectus vnumquenq; supplantare & affligere.quas ætates etiam Solon Athenienſium legislator descripsit his Elegiacis.

Impubes pueri septem voluentibus annis
Claudunt enatis dentibus eloquium.
Post alios totidem,diuorum numine dextro,
Occultum pubis nascitur indicium.
Annis ter septem prima lanugine malas
Vestiet,ætatis robore conspicuus.
Quartus id augebit iam septenarius,isq;
Optima virtutis proferet indicia.
Adde alios totidem,festinans ocyus ætas
Coniugio monuit quærere progeniem.
Sexta ætas animo si quid deest addet,eáque
Discet quid deceat,quid quoque dedeceat.
At quæ succedunt per proxima ter duo lustra,
Ornabunt linguam dulcibus eloquiis.
Nona ætas languet,tum frigida membra retardant
Virtutem non vnquam intermittere animi.
At quisquis decimam poterit contigere metam,
Iam tempestiuo funere conciderit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ita quidem Solon modo dictis decē septimanis humanā vitam dinumerat. Hippocrates verò medicus ait septē esse ętates, infantis, pueri, adolescētis, iuuenis, viri, senioris, senis. Harum mensurā septimanas annorum, non tamē deiuceps. Sic autem dicit: In hominis natura septē sunt tempora, quas ætates vocant, infans, puer, adolescēs, & reliquæ. Infans est donec intra septēnium dentes amittat. Puer vsq; genituræ excretionē, ad geminatum septenniū. Adolescens vsq; barbæ hirsutiem, ad annum ter septimum. Iuuenis vsq; dum crescit totū corpus, ad quater septimū. Vir vsq; vndequinquagesimū, ad sępties septimū. Senior vsq; sexrum supra quinquagesimum, ad octies septimum. Quicquid verò deinceps sequitur, ad senium pertinet. Illud quoque ad peculiarem septenarij cōmendationem affertur, quòd mirum habeat in natura ordinē, cōstans ex tribus & quatuor. Tertiū quidem ab vnitate si quis duplicet, inueniet quadrāgulum. quartū verò cubum. ex vtroq; autem compositū, cubum simul & quadrāgulum. Itaq; ab vnitate tertius, in dupla ratione quadrangulus est. Quartus verò, scilicet octo, cubus, septimus autem quatuor ad septē, cubus simul & quadrangulus, ita vt omnino pfectus sit septimus numerus, ambas æqualitates promittens, & superficiale per triangulum, iuxta ternionis cognationē: & solidam per cubū iuxta familiaritatē quam habet cū quaternione. Externione autē & quaternione sit septenarius. Est autem nō solùm perfectiuus, sed vt verbo dicam, maximè harmonicus, & quodāmodo fons pulcherrimi diagrāmatis, q̄ omnes harmonias, scilicet diatessaron, diapente, diapason: omnes itē proportiones, scilicet arithmeticā, geometricā, & insuper harmonicā cōtinet. Is laterculus constat ex his numeris, sex, octo, nouem, duodecim. octo quidē ad sex ratione supertertia, quæ est harmoniæ diatessaron. Nouem verò ad sex sesquialtera, quæ est diapēte. At duodecim ad sex ratione dupla, quę est diapason. Cōtinet autē (vt dixi) etiā proportiones omnes: arithmeticam quidē in his numeris, sex, nouē, duodecim. sicut enim medius primū tribus superat, ita toridē superatur ab vltimo. Geometricā verò ex his quatuor numeris, scilicet sex, octo, nouem, duodecim. Qua enim ratione se habent octo ad sex, eadē duodecim ad nouē. Est autē ratio supertertia. Harmonicā porrò ex his tribus, sex, octo, duodecim. est̄q; harmonicæ proportionis duplex iudiciū. Vnum, quando quam rationē habet vltimus ad primū, eādem habet id quo superat vltimus medium, ad id

id quo primus superatur à medio. Id euidentissimū fiet ex modò propositis numeris, qui sunt sex, octo, duodecim. Vltimus enim primi duplus est, & partes quibus se inuicem hi numeri superant, itē duplę. Nam duo denarius octonariū superat quatuor, & octonarius senarium duobus. Quatuor autē duorum duplum est. Alterum autē iudicium harmonicæ proportionis, quādo medius æqua portione & superat & superatur ab extremis. octo enim consistēs in medio, superat primum portione tertia. subtractis enim sex, reliqua duo sunt primi tertiā portio, superatquoq; ab vltimo æqua portione. Subtractis enim octo à duodecim, reliqua quatuor fient vltimi portio tertia. Hæc necessariò dicēda habuimus de pulchritudine quā habet hoc diagramma siue laterculus, siue quocunq; alio libet appellare nomine, tot ideas atq; etiam plures septenarius ostēdit in rebus incorporeis & intelligibilibus. extendit autē se eius natura & in omnem visibilem essentiam, quæ cælum ac terrā, id est, huius vniuersū fines occupat. quæ enim mundi pars erga septenariū non afficitur, amore & desiderio eius domita? Primò cælum ipsum aiunt septē cinctū circulis, quorū nomina sunt hæc, arcticus, antarcticus, tropicus solstitialis, tropicus brumalis, æquinoctialis, signifer, & insuper lacteus. nam horizon nostrum est accidēs, quatenus quisq; aut acutè cernit, aut contrà, sensu circūquaq; protendente se vlterius aut citerius. certè erraticarū cohors aduersum fixis cursum tenēs, septē distinguitur ordinibus. maximum præ se ferens affectum erga terrā & aēra. nam hūc quidem quaternis quotānis temporibus variāt, per singula infinitas mutationes afferēs, trāquillitatibus, serenitatibus, nubilationibus, procellarū violētia. Fluuios quoq; inundant & minuunt, campōsq; stagnare aut contra squalere faciunt. Quin & in mari easdem vices inducūt, accedēte recedentēq;. Licet enim videre sinus marinos vbi refugiente æstu amplum repentè littus existit: & paulò pòst reuertēte mare se reddit alcissimum. nō paruis onerariis, sed cēties cētenas amphoras vehentibus nauigabile. Nec minus tertenis omnibus tum animātibus tum stirpibus largiūtur incremēta maturitatémq; fructuū, singulorum naturam fouendo ad cursus recursúsq; indefatigabiles, vt noui flores succedant mōxq; maturescant ad præbēdam indigētibus copiā. Vrsa quidē quā vocant nautarū deductrix, è septē stellis constat: qua spectādo gubernatores mille viis sulcāt maria, tentātes rem arduā & maiorē

quàm pro humana sapientia. hoc enim scopo vsi, scrutãdo in-
uenerunt regiones ignotas maioribus, continentis quidé inco
lvinsulas, insulani verò in cõtinente sitas. oportebat enim à pu
rissima cæli essentia animali Deo charo terræ simul marisque re
cessus abditos ostendi, videlicet humano generi. Hue accedit
etiam pleiadum chorus ex septem stellis absolutus, quarum e-
mersus & occultationes magnorum cõmodorum causa fiũt o-
mnibus: his enim occidentibus sulci proscindũtur ad sementẽ.
ortu verò earum instãte, lætum futuræ messis nuntiũ afferunt.
exortę item agricolas gestientes ad cõportationem rerũ neces-
sariarũ excitant. illi verò libẽter recundunt cibaria, quæ mox
in quotidianos vsus depromant. Sol ipse diei dux, bina quotã-
nis æquinoctia faciens, vere atq; autumno, vernũ in ariete, au-
tumnale in libra, euidentissimã probationẽ exibet diuinæ ma
iestatis in septenario. vtrũq; enim æquinoctiũ sit mẽsę septimo.
quibus tẽporibꝰ etiã festa indixit lex duo maxima & celeberri-
ma, quãdoquidé vtroq; quicquid terra fert perficit, vere quidé
frumentum & quæcunq; seminamus alia: autumno verò vitis
fructus & plerarũmq; aliarum arborũ. & quoniã à cælestibus
terrena dependent iusta quendã naturalem cõsensum, septena
rij ratio supernè orta, descẽdit & ad nos, vt mortales inuiseret.
Iã primum nostræ animæ, excepta mente rectrice, partes septẽ
sunt, accedẽte ad quinq; sensus organo vocis, & postrema vi ge
nitali. quæ sanè omnia, sicut fit in miraculosis machinis, à mẽte
tanquã occultis quibusdã neruis trahẽte, nunc mouentur, nunc
sinũtur quietcere, vtcũq; motus aut quies cõpetit. Similiter &
corporis siquis internas externásve partes examinet, septenas
inueniet. in propatulo quidé hasce: caput, pectus, ventrẽ, manus
geminas & pedes: intestinas verò stomachũ, cor, pulmonẽ, lie-
nẽ, iecur, renes duos. itẽ quod regnũ obtinet in animãte caput,
maximè necessariis instrumentis septẽ vtitur, geminis oculis
auribúsq; & totidẽ naribus, septimóq; ore, per quod morralia
(vt ait Plato) intrãt, exeũt immortalia. Intrant enim id cibi &
potus, corruptilis corporis alimẽta corruptibilia: prodeũt autẽ
à ratione immortalis animę immortales leges, per quas ratio-
nalis vita regitur. Itẽ quæ per visum præstãtissimũ omniũ sen-
suum iudicãtur, ad eũdem numerũ pertinẽt in genere. Septem
enim sunt quæ cõspiciũtur, corpus, distãtia, figura, magnitudo,
color, motꝰ, status, præterea nihil. Vocis quoq; mutationes vni-
uersæ cadunt in septenariũ, acuta, grauis, circũflexa, quarto lo-

eo vox

co vox aspera, quinto lenis, sexto lõga, breuis septimo. Quin & motus septẽ esse animaduertũtur, sursum, deorsum, dextrorsũ, sinistrorsũmq;, prorsum, retrorsũmq;, & in orbẽ, sicut clarissi-mè liquere potest ex saltationibus. Aiunt insuper excrementa quoq; corporis subitici modo dicto numero. nãq; ex oculis pro-manant lachrymæ, sicut per ambas nares purgationes capitis. per os item saliuæ quas exspuimus. Insunt etiã geminæ cloa-cæ per quas deriuãtur superfluitates corporũ, altera antica, po-stica altera. Sextũ est per totũ corpus sudoris profluuiũ, adhæc naturalissima seminis effusio per membra genitalia. Rursum mulierũ fluxus mẽstruus ad diem vt plurimũ septimũ durat: & fœtus intra vterũ mẽsibus septẽ animãtur naturaliter, vt quid-dam valde mirãdũ accidat. Fiunt enim septimestres partus vi-quoq;, morbi corporũ, præsertim cùm ex mala tẽperatura vi-rium in febres cõtinuas incidimus, septimo fermè die iudi-catur. Hic enim in tali de vita certamine, aliis salutẽ, aliis mortẽ decernit. Eiusdem numeri vis non solùm in iam dictis, verùm etiã in optima quaq; scientiarũ versatur, vt grãmatica & musi-ca. Lyra enim septẽ tenta fidibus, proportione respõdens septẽ erraticarũ choreæ, memorabiles harmonias perficit, princeps inter omnia, ppemodũ instrumẽta musica, inter elemẽta quoq; grãmaticæ, vocales quæ verè sic dicũtur, septẽ sunt, quãdoquidẽ & per se vidẽtur sonare, & aliis cõiunctæ, voces articulatas effi-ciunt, nã in semiuocalibus supplẽt quod deest, reddendo sonos integros. mutarũ verò vertũt & mutãt naturas, afflando eis vir-tutes proprias, vt ineffabiles antea, iam fiãt effabiles. Quãobrẽ mihi vidẽtur primi nominũ impositores, quippe sapientes, vo-casse hũc numerũ ἀπὸ τοῦ σέβασμα, id est ab insita maiestate ho-nestatẽq;. Romani certè addito sigma quod deest in Græco vo-cabulo, clarius etiã exprimũt vim etymologicã, SEPTEM eũ appellando à maiestate (vt dictum est) honestatẽq; ipsius. Hæc-que summo honore in natura superna dignatus est. nec minus honorãtur apud præcipuos vel Græcos vel Barbaros. q exercẽt disciplinã mathematicã: in honore est etiam apud vir-tutum amantissimũ Mosen, qui eius pulchritudinẽ inscripsit sa-cratissimis legis tabulis eandémq; animis posterorũ cũctorũ cũctis insculpsit. post sex dies iubẽs festũ agi septimo, ab aliis abstinẽdo operibus quæcunq; ad quærẽdum parãdúmq; victũ

Universidad de Deusto Biblioteca

attinent.interim vocãdo vni philosophiæ studio corrigẽdisq; moribus & examini cõscientiæ:quod insitum in anima,tanquã iudex obiurgare nõ veretur,aliis intẽtãdo minas vehemẽtius, alios admonẽdo modestius:eos quidẽ qui spõte sua cõtumaces sunt,minis territãs,eos verò qui peccãt inuiti per imprudẽtiã, ciuiliter admonẽs,ne posthac labãtur similiter.Deinde per epilogũ creationẽ mundi summatim memorãs,inquit propheta: Hic est liber generationis cæli, & terræ, quando creata sunt, die quo fecit Deus cælum & terrã,& omne virgultũ agri antequã oriretur in terra, omnẽq; herbã agri prius quàm germinaret.] An-nõ manifestè ĩcorporeas & intelligibiles ideas memorat,quibus tanquã annulis signatoriis exprimi res sensibiles cõtigit,prius enim quàm terra virgultũ proderet,ait in rerum natura virgultũ ipsum fuisse,& prius quàm herba in agro existeret,herbã fuisse inuisibilẽ:subintelligendũ autẽ quod & ante singulas res alias quas sensus indicant, antiquiores effigies mẽsureq; quibus effigiãtur & metiuntur,iã fuerant.nam etiãsi ꝑticulariter percẽsuisset omnia, vir alioqui breuitatis studiosus siquis alius,nihilominus iam dicta pauca hæc essent exẽpla naturæ vniuersorũ,quę absq; incorporeo exẽplari nihil in rebus sensibilibus perficit,deinde ordinẽ sequẽdo, & obseruãdo rerũ cõsequentiã dicit:Fõs autẽ ascẽdebat è terra,& irrigabat omnẽ superficiẽ eius.]Nam alij philosophi vniuersam aquã aiũt esse elementũ vnum ex quatuor,ex quibus mundus creatus est.sed Moses acrioribus oculis etiã lõginqua diligenter cõtemplari & cõprehendere solitus,elemẽtum quidẽ opinatur esse magnũ hoc mare,partem quartã vniuersi, quã posteriores oceanũ nominãtes,maria quæ nos permeamus ad illũ collata habere potuum magnitudinẽ existimant.dulcem autem aquã & potabilem secreuit à marina,quã terræ attribuit,ratus huius partem nõ illius,vel ob causam dictã superius. vt tanquã vinculo cõtineatur dulci qualitate pro glutine insita.arida eñ relicta nullo subintrante humore,q foramina ipsius varia permearet, fortasse fathisceret.nunc cõtinetur & permanet,partim vi vniẽtis spiritus,partim humore qui nõ sinit arefactã abire in fragmẽta maiora minoráq;.& hæc quidã vna est causa.iam dicenda & altera,à veritate tanquã scopo nõ aberrans.Nihil è terra genitum absq; humida essentia cõsistere natura patitur. id semina iacta indicant:quæ quidem aut humida sunt vt animaliũ, aut sine humiditate non germinãt,qualia sunt stirpiũ. Vnde liquet

Arist. 2. de Ge[illegible] et corrup.

necess

necessariò dictã humidam essentiã partẽ esse terræ omnia pariẽtis,sicut mulieres opus habent mẽstruis.Aiunt enim nature perquisitores hanc esse fœtũ essentiã in vtero,nec dissentaneũ est ab his quæ diximus quod mox dicetur.Cuilibet matri tanqua partẽ summè necessariã natura scaturientes mãmas addidit,prępatãs alimenta nascituris infantibus.Mater autẽ etiam terra esse videtur,quapropter & priscis illis placuit vt vocaretur Δημήτηρ, composito è matre & terra nomine.nõ eñ terra mulierem(vt dixit Plato)sed mulier terram imitatur: quã verè poëtica gens omniparentẽ,frugiferã,Pandorámq; nominare solita est:quippe causam generationis & perpetuitatis tã stirpium quàm animalium.Meritò igitur terrę quoq; antiquissimæ matrum ac fœcundissimæ natura tanquã mammas dedit, amnium fluenta fontiúmq;,vt stirpes rigentur, & omnia animalia potum copiosum habeant. Post hæc autem inquit: Formauit Deus hominem.humo sumpta de terra: & inspirauit in faciem eius spiritum vitæ.] Hic quoq; manifestissimè docet, plurimum differre inter eum qui nũc formatus est hominem, & eum qui ad imaginem Dei factus est antea. Qui enim nunc formatur,sensibilis est,particeps qualitatis,ex corpore cõstans & anima,vir & mulier,natura mortalis. Ille verò ad imaginẽ factus,idea quædam aut genus aut signaculum, intelligibilis, incorporeus,nec mas,nec fœmina,naturaliter incorruptibilis: sensibilis autem & specialis hominis structurã cõpositam esse ait ex terrena essẽtia & diuino spiritu.Factũ enim corpus quidem ex humo quã sumpsit artifex,& formam humanã inde effinxit.anima verò ex nulla omnino re creata, sed ex patre atq; rectore rerũ omniũ. Nã quod dicit Inspirauit,nihil erat aliud quàm spiritus diuinus è beata illa & felice natura in coloniam hãc missus ad vtilitatẽ nostri generis: vt quamuis mortalis sit iuxta partẽ conspicuã,saltẽ iuxta inuisibilẽ immortalis redditur.Quamobrẽ ꝓpriè dicere licet,hominẽ mortalis & immortalis naturæ esse cõfiniũ,vtriusq; quãtũ necesse est participẽ,factúmq; mortalẽ simul & immortalẽ:mortalẽ iuxta corpus ,iuxta mentẽ immortalẽ.Ille autẽ primus homo terrigena, princeps totius nostri generis,vtraq; parte prestãtissimus & anima & corpore factꝰ mihi videtur,lõgéq; posteros suos antecellere vtraq; præstãtia.hic ipse enim erat re vera pulcher atq; bonus. Coniecturã autẽ formositatis eius corporis vel ex tribus causis licet capere,quarũ prima est hæc. Cùm terra tũ recẽs extitisset

Pandora. terr

47 De Præstanti primi hois

secre

Universidad de Deusto
Biblioteca

secreta ab aquarum mole, quod mare appellatū est, sequebatur vt materia rerū sincera & infucata puráq; esset, ex qua quicquid cōficiebatur, meritò erat inculpabile. Altera verò, quia non ex quauis terræ parte humo sumpta videtur Deus hanc humana specie statuam formare voluisse summa cum diligentia: sed selecta vndequaq; optima, ex pura materia ad id quod inerat purissimū excolasse accuratè, quod maximè ad hoc opus aptum erat. Domus enim quædam aut templū sacratum fabricabatur rationali animæ, quam illa diuina imago circūferre debebat. Tertia ne cōferenda quidē cum iam dictis. Opifex bonus erat arte quoq; inter cætera, vt singulæ corporis partes & priuatim cōuenientibus absoluerētur numeris, & aptè in vniuersum cohærerent. Ad eam per omnia quadrantē cōmensionē accessit & habitudo bona & color appositissimus, vt quàm maximè fieri potest pulcherrimus idē qui primus homo aspiceretur. Quod autem in anima quoque par inerat præstantia, manifestum est. nullo enim creato exemplari in ea faciēda vsus videtur, sed solo (vt diximus) suoipsius verbo. ideóq; narratur effigiem & imitamētum fuisse hunc hominem inspiratum in faciem, vbi sensus locātur, quibus corpus animauit Opifex. deinde ratione in partem principalem imposita circundedit ei satellitium, vt colōres & sonos, itidémque sapores atque vapores & cætera similia tractaret, quæ sine ope sensuum per seipsam percipere non poterat. sequitur autē necessariò, omnibus modis pulchri exēplaris pulcherrimam esse imaginem. nam Dei verbum etiam eam quę in natura est pulchritudinē superat, quippe non ornatum pulchritudine, sed ipsum ornamentum illius (si vera fatēda sunt) decentissimum. Talis mihi videtur factus primus homo tum corpore tum anima, omniū quotquot sunt fuerúntve præstantissimus. Nos enim ex hominibus gignimur, illum verò Deus condidit. quanto autem melior auctor, tātò etiam opus melius: quemadmodum sanè quicquid viget senescēte melius est, siue animal, siue planta, siue fructus, siue aliud quid ex his quę natura cōtinet. itaq; par est illum recens creatum hominē róbur fuisse vniuersi nostri generis, posteros verò eius non ita viguisse, degenerantibus vsq; formarum & viriū successionibus: quod quidē & in plastarū & in pictorum arte vidi fieri. deteriora enim sunt quę exprimuntur ad exēplar propositū. quod si hæc ipsa imitetur plastes pictórve, multò magis degenerant: quippe lōgè remota à principio. simile quiddā. in magnete spectatur.

statur. nā qui è ferreis annulis ipsum tāgit, hæret tenacissimè: qui verò hunc deinceps, minus. pēdent tamē & tertius à secūdo & quartus à tertio, & quintus à quarto, & alij ab aliis per longā seriem vna vi trahente cōtinentéq;, sed nō eodē modo. Semper enim quo lōgius absunt à principio laxātur, eò quòd remittatur vis attractoria, nec iā pariter astringere valeat. Tale quiddā & humano generi accidisse videtur, per singula sęcula succedentibus exilioribus & corporis & animæ viribus ac qualitatibus. Quod si principem illum nostrū, non tantùm primū hominem, sed & solum mundi ciuē dicamus, dicemus verissimè. erat enim domus ei mūdus & ciuitas, haudquaquā manufacta ex modo creata saxorum lignorúmq; materia, in qua tāquam in patria securissime habitabat, alienus ab omni metu, vtpote dignatus dominatione rerum terrestriū, & formidandus cęteris mortalibus animātibus, vt domino doctis obedire aut coactis, pacatéq; viuebat in iucunditatibus innocens, quoniā autē omnis legitima ciuitas habet instituta sua, necesse erat mundi ciues vti institutis cum toto mundo cōmunibus. Ea sunt recta ratio naturæ, quæ ratio magis propriè cognominatur ius, lex diuina, suum cuiq; ita vt debetur & cōuenit tribuens. huius ciuitatis ac reipublicæ opportebat esse quosdam ante hominem ciues, qui meritò dici possent magnæ vrbis ciues, amplissima pomœria sortiti ad habitandū, & adscripti in ius ciuitatis maximæ perfectissimæq;. hi verò quinā alij possint esse quàm rationales diuinæ naturæ, partim intelligibiles incorporeæque, partim nō sine corporibus, quales stellæ sunt, cum his cōuiuendo & colloquendo, verisimiliter in felicitate sinceriśima degebat ille cognatus summi regis recens in lucē proditus: qui plenus largissimo spiritu diuino omnia tū dicere tum facere studebat ad placitum patris regisq; sui, sequens eius vias eisdem vestigiis, quā virtutes viam publicā muniunt: per quas vias sordis animabus fas est incedere, cum finē affectantibus, vt tādem reddātur genitori Deo similes. Atq; ita primi hominis vtraq; pulchritudo tā corporis quàm animæ, & si multò infra veritatem, certè pro nostra virili, quantū fieri poterat, dicta est. Posse ritas autem eiusdē ideę particeps, necessariò tametsi obscuras, seruat tamen adhuc formas cognationis quæ sibi cū patre illo intercedit. cuiusnā cognationis? omnis homo iuxta mentē diuino verbo est cognatus, beatæ illius naturæ sigillū siue particula quædā, siue splēdor & quasi radius: itē mūdo vniuerso iuxta

structur

Universidad de Deusto Biblioteca

structurã corporis. est enim cõtemperatus ex eisdem elemẽtis terra, aqua aere, igne, singulis portionẽ suam conferentibus ad supplementũ materiæ sufficientissimæ: eam oportebat sumere opificem, vt fabricaret hanc visibilem imaginem. prætereà in omnibus modò dictis regionibus tanquã in domesticis cognatisq; versatur, locum loco mutans, & aliàs aliò se conferens, vt propriè dicere liceat hominem esse omnia, terrenũ, aquaticũ, volucrem, cælestẽ: quatenus enim habitat & ingreditur in terra, terrestre est animal: quatenus vrinatur, natat, & sæpe nauigat, aquaticum. cuius rei testes sunt naucleri, negotiatores purpurarum captatores, cæterorúmq; cõchyliorum atq; piscium. quatenus autem sublime in pensilibus degit cœnaculis, meritò dici potest aericola. atq; insuper cæleste, propter principem inter sensus visum, quo solem adusq; & lunã cæterarúmq; stellarum tum erraticarum tum fixarũ singulas euadit. Perpulchrè autẽ & impositio nominũ assignatur primo homini, ad sapientiam enim & regnũ pertinet. at ille sapiens est suimetipse discipulus & doctor per Dei gratiã, & insuper rex quoq;. Decet autẽ rectorem vt appellet vnumquenq; subditorum. eximiam verò oportet fuisse imperãdi vim in primo illo homine, quem accuratè formatũ Deus secũdo post honore dignatus, subprefectum sibi, rectorem aliarum rerũ omnium constituit. quãdoquidem etiam tot seculorũ posteritas eius euanescẽte iam per tã longũ spatium genere, nihilominus adhuc brutis dominatur, seruãs tanquã scintillã principatus & potentiæ hereditariæ. Ait igitur scriptura: Omnes animãtes à Deo adductas ad hominẽ. vt videret quas hic appellationes singulis inderet.] non ꝙ dubitaret. ignotum enim Deo nihil, sed sibi conscius ꝙ rationalẽ in mortali naturã fecerit suaptè vi mobilem, ne ipse esset vitij particeps. itaq; periculũ faciebat iam noti tanquã præceptor, insitũ ei habitũ excitans, & ad cõtemplationem operũ suorũ prouocans: vt eis ex tempore nomina imponeret, nec impropria nec incõuenientia, sed disertè rerũ proprietates exprimentia, cùm enim rationalis natura etiamtũ pura maneret in anima, nullo turbãte lãguore, aut morbo, aut affectu, purisq; vteretur rã corporũ quàm rerũ imaginationib⁹, nõ aberrabat à vero dũ nomina eis inderet, appositè significatis applicãdo, vt ad primũ vocabuli sonũ mox natura cuiusq; intelligeretur, tantũ omnigenarum virtutum inerat homini, cõtendenti ad ipsum finẽ humanæ felicitatis. Verùm quia nihil est in rebus genitis firmũ, sed omnia

Τὸ παρ σὶ

ur nomina im-
suarit. 1. homo
qualia.

omnia mortalia necessarias mutationes admittunt, oportebat & primum hominẽ experiri aliquam infelicitatẽ, vt autẽ obnoxius viueret, occasio fuit mulier. donec enim solus erat, similitudine referebat creatũ mundũ & Deum, gestãs vtriusq; naturæ formas expressas in anima, non omnes, sed quotquot earum mortalis ipsa capere poterat. vbi verò formata est & mulier, cõspicatus germanã speciem, & cognatã formam, gauisus eo spectaculo, & accedens eam cõplexus est. at illa cùm nullũ animal videret sibi similius, libẽter eum resalutauit, & reuerẽter. deinde superueniẽs amor, tãquã vnius animalis duo dimidia prius distãtia collecta tũc in vnum coaptauit, indita vtriq; cupidine gignẽdi similem prolẽ per mutuã consuetudinẽ. ea cupido etiã corporum voluptatẽ peperit. Vnde est origo iniquitatũ præuaricationúmq; omnium: quãdo talis voluptas mutauit mortalẽ & infelicẽ vitam beata immortaliq;. Viro autẽ adhuc solitariã vitam degente, necdum formata muliere, paradisus à Deo plãtatus dicitur, nostris his nequaquã similis. nostrorũ enim inanimata sylua est, arboribus plena omnigenis, aliis semper virentibus ad amœnitatẽ perpetuam, aliis primo vere pubescẽtibus ac germinãtibus. rursum aliis mites fructus in vsum humanũ ferẽtibus, nõ modò ad necessitatẽ, sed & ad superfluas voluptates vitę delicatioris: aliis dissimilem, qui necessariò feris relinquitur. at Dei paradisus animatas omnes arbores habet rationéq; præditas, quarũ fructus virtutes sunt & incorruptus intellectus atq; sagacitas, quid turpe sit, quid honestũ, diiudicãs. ad hæc vita sana & incorruptibilitas, & quicqd est simile. hæc autẽ philosophia per similitudines magis quàm ꝓpriè, loqui videt. arbores eñ in terra nec vnquã prius natæ sunt, nec nascituras est credibile, vitæ aut intellect⁹ feraces, sed vt puto subindicat: per paradisum quidẽ principalis vis animæ, quæ est plena ceũ plantis, innumeris opinionibus: per arborem autẽ vitæ, pietas inter omnes virtutes eminentissima, per quã immortalis redditur anima: sicut per dignotionem boni maliq; arbitra prudentia, quæ discernit res naturaliter contrarias. his ceu terminis in anima positis, Deus tanquã iudex considerabat vtrò esset propensior & postquam vidit eam vergere ad calliditatem, sanctitate pietatéq; posthabita, ex quibus immortalis vita prouenit, meritò eiecit pulsam è paradiso in exilium, præcisa omni spe reditus, propter eius erratum difficile sanatu & incurabile, quandoquidem etiam deceptionis occasio non mediocriter

Paradis. Ier.

Nota de Parad.
ed vide Aug.
13. ca. 21.

Universidad de Deusto Biblioteca

ter fuit culpabilis, non dissimulãda hoc loco per silentiũ. Fertur antiquum illum veneficũ & terrigenã serpentem humana voce vsum esse. is olim conditi ante omnes viri vxorẽ aggressus, opprobrauit ei stupiditatẽ & numinis reuerẽtiam nimiã, q; cunctando procrastinaret carpere fructũ aspectu speciosissimum omnium, gustu verò suauissimum: ad hæc vtilissimum. quippe cui vis insit dignoscẽdi bona & mala. ibi mulier ꝓpter mẽtis incõstantiam incõsideratè assentiens, gustatũ pomũ viro cõmunicauit. itáq; ambo repente ex innocentia simplicitatéq; morum, in calliditatẽ mutati sunt. Id indigné ferẽs ille pater (merebatur enim iram facinus, quandoquidem neglecta vitæ immortalis arbore, hoc est virtute absolutissima, vnde longæuam ac beatã vitã carpere potuerãt, breuem mortalémq;, non dico vitã, sed tẽpus erũnosum prætulerãt) pœnæ meritæ sentẽtiam eis intulit. Sunt autẽ hæc nõ figmenta fabulosa, qualibus poëtæ ludunt & sophistæ, sed figurata documenta, ad allegoriç scrutationem inuitantia per latentes coniecturas, quas si quis sequatur vt decet, serpentẽ haud absurdè voluptatẽ subindicare interpretabitur: primũ quia pedibus carẽs pronus vẽtre nititur: deinde quia terræ glebis pro cibo vtitur: tertio, quia venenum gestat in dentibus, quo solet morsos tollere. Quibus omnibus malis obnoxius est homo voluptati deditus: quippe qui ægrè caput attollit, grauatus depressusq;, subuertente supplantantéq; ipsum intemperantia. Vescitur quoq; non cibis cælestibus, quos sapiẽtia viris contẽplatiuis per sermones & opiniones porrigit: sed his qui quotannis è terra proueniant: vnde ortę æbrietates & cupedinarij gulosiq; appetitus ventris, postquam auctæ totum hominem dediderũt huiusmodi studio, ea quoque quæ sub ventre sunt excitant, & in furores quosdã erũpere faciunt. qui enim coquorum & popinariorũ laborẽ abliguriunt, attacti caput nidoribus ex condimentis exhalantibus, participes huius turpitudinis fieri cupiũt. & vbi quis sumptuosam mensam viderit, toto corpore in apposita irruit, dátq; operam vt expleatur omnibus. hoc solum spectãs, vt nihil è tanto apparatu sinat reliquũ. Quamobrem nõ minus quàm serpens in suis dẽtibus venenũ circũfert: hi sunt enim insatiabilitatis ministri & operarij, nihil nõ ad cibũ secãtes cõterentésq;: qui primò linguæ diiudicandos sopores offerant, deinde gulæ. Est autem immoderata ciborũ congestio lethifera naturaliter & venefica, vtpote concoctionẽ præ multitudine non admittentibus

bus quæ ingesta sunt, quãdo adduntur alia super alia priusquã priora digesta sint. Vocem autem humanam serpẽs emisisse dicitur, quia plurimos sui studiosos propugnatorésq; voluptas habet: qui defensione huius suscepta, nouam audent afferre doctrinam, tribuentes ei potentiam in rebus omnibus magnis ac paruis absq; vlla exceptione. quãdo & primi maris fœminæq; congressus sequestram habent voluptatem, & genituræ absque hac non perficiuntur. tum quæ genita sunt nullius prius cõsuetudinẽ affectant quàm huius, quippe gaudentia voluptate, contrarium verò huic dolorem ægreferẽtia. quapropter plorat infans recens editus, nimirum dolẽs propter frigus. nã è calidissimo loco vuluæ, in qua lõgo tempore habitauerat, progressus repentè in aërem frigidum & inassuetũ sibi, velut ictus eo sentit, doloris ac vexationis manifestissimum fletu præbens indicium. festinat enim, vt aiunt, ad voluptatem, tanquam ad maximè necessarium & cuncta complectẽtem finem omne animal, præcipuè homo. Nam reliqua per solum gustum & genitalia frui hac expetũt, homo per alios quoque sensus, quicquid spectatu auditúq; delectare potest cõsectans auribus atque oculis. Quin & alia dicuntur in laudẽ huius affectus plurima, & quòd sit animalibus familiarissimus atq; cognatissimus. Verùm satis sint exempli causa iam dicta. propter quę humanam vocem serpens emisisse visus est. ideo, vt puto, Moses etiam in legibus quas priuatim scripsit de animalibus quæ sint cibis apta, quæ nõ, maximè laudat eum qui vocatur ophiomacus. Est autẽ reptile subnixum lõgis cruribus, quibus à terra pro ingenio suo prosilit & sublime fertur, quemadmodum cætera locustarũ genera. nam hic ophiomacus nihil aliud mihi esse videtur, quàm tẽperantiæ symbolum, quæ implacabile absque vllis induciis bellum gerit cum voluptate atque intemperantia. altera enim frugalitatẽ, parsimoniã, sola necessaria, subrigidã honestámq; vitã eximiè cõplectitur: altera operositatẽ sumptuositatémq;, quæ lautitias delitiásq; afferunt animæ atq; corpori, & vitã reddunt obnoxiam, morte molestiorẽ his qui rectè sapiunt. Cæterùm voluptas suas præstigias ac fraudes viro nõ audet admoliri, sed fœminæ, & per hanc illi, idq; admodum appositè efficaci tétq;, in nobis enim quasi vir est mẽs, sensus quasi fœmina. Voluptas verò prius appellat pertentátq; sensus, per quos id quod principale est mentẽ illicit. Postquam enim singuli sensus eius veneficiis subiecti fuerint, adlubescẽtes his quæ offeruntur, coloribus

Universidad de Deusto
Biblioteca

loribus figurisq; variis visus, vocum cõcentibus auditus, saporum suauitatibus gustus, exalantiũ vaporum fragrantiæ odoratus, acceptis his donis tanquã famuli afferunt ea veluti dominę ratiocinationi, aduocatã adhibẽdo suadelã, ne repulsam vlla in re patiãtur. Ratio porrò inescata, iámq; ex regina facta subdita & serua ex domina, & exul ex ciue mortalis fit quę immortalis antea fuerat. Omnino enim scire oportet, quòd voluptas tãquã lasciua meretricula amatorem appetit, quærẽs stupri conciliatores per quos illũ ceu hamo capiat. sunt autẽ huius cupidinis sequestri sensus, quos postquam inescarit, facilè mentẽ subiugat: quæ res externas intrò admittat, illis intemuntiis & ostentãtibus singularũ formas, & ei suum affectum imprimentibus. nam ceræ similis, recipit per sensus imaginationes, quibus apprehendit corpora quod per seipsam non valet, vt antè dixi. Cõtinuò autem mercedẽ voluptatis habuerunt, qui primi sese in seruitutẽ dediderũt molesto huic morbo & insanabili: mulier quidẽ vehemẽtes dolores parturitionis & in reliqua vita cõtinuas tristitias præsertim in gignẽdis educãdisq; liberis, ægrotis sanisq;, in ꝓsperitate & aduersitate degẽtibus, quominus libertate frueret, vitæ sociũ agnoscẽs pro dño, cuius mãdata exequi necesse habeat. viro itẽ pro parte sua labores exãtlandi sũt ꝓpositi, sudorosq; cõtinui, vt acquireret necessaria victui. præterea mulctat vbertate terræ spõtanea, quę prius absq; agricolæ opera artéq; fertilitatẽ didicerat: iã verò inexaustis laboribus succurrẽdũ est inopiæ ne fames internetionẽ afferat. Opinor eñ quẽadmodũ sol & luna perpetuò lucẽ ministrãt semel iussi in rerũ primordio & diuinũ mãdatũ indefinẽter faciunt, nõ ob aliã causam q̃ quia malitia procul terminis cæli exulat: eodẽ modo terræ quoq; latifundia frugifera sine arte curáque agricolarũ latura fuisse ingẽtes rerũ copias annuis prouẽtibus. nunc autẽ perrẽnes illi fontes Dei gratiarũ retẽti sunt, postquã cœperũt vitia maiores q̃ virtus profectꝰ facere, ne in indignos profunderetur beneficẽtia. Itaq; debuerat humanũ genus, si pœna par culpę luenda esset, omnino deleri propter tantã erga benefactorem seruatorémq; Deũ ingratitudinẽ. at ille suopte ingenio clemẽs, miseratione vindictã moderatꝰ est, genus quidẽ manere sinẽs, victũ autem nõ æquè vt antea præbẽs, ne duobus malis accedẽtibus, cito saturitatéq; pœni ad vim & peccatũ fierent. Talis erat vita innocẽter ab initio simplicitérq; viuentiũ: talis item postquã virtutẽ posthabuerunt vitiis, à quibus abstinendum

61 Cur dictũ sit illud, In sudore vultus tui vescaris panem.

nendũ est. Licet porrò ex superiore de mũdo cõdito narratione alia quoq; multa nos discere, præcipuè quinq; res omniũ pulcherrimas & optimas, primũ, esse & pręesse numẽ, ne nos fallãt impij: quorũ alij dubitarũt, ambigẽdo an sit: alij verò his audaciores perfricta frõte negauerũt esse, sed verbis tantũmodo celebrari ab hominibus per figmẽta fabularũ veritatẽ adumbrãtibus. Secũdò, Deum vnũ esse, ne fallamur à multorũ deorũ assertoribus: quos nõ pudet deterrimã reip. speciem ex terra in cælum transferre vulgi potentiã. Tertiò (sicut iam dictum est) mundũ esse factũ, aduersus eorum opinionẽ qui eum infectum sempiternúmq; esse cõtendunt, nihil Deo tribuentes amplius. Quartò, hunc ipsum creatum mundũ esse vnũ, quando & vnus eius opifex est, qui hac vnitate opus suũ simile sibi reddidit, ad cuius vniuersi perfectionẽ vsus est omni essentia. integrũ enim nõ esset, nisi cõpactũ & constitutũ fuisset ex omnibus partibus, nam non desunt qui credãt plures mundos esse, quidam etiam infinitos, ipsi carentes fine modóq; ignorãtiæ, & ad veritatem indociles: quos nosse caueréq; bonũ est. Quintò, pręesse mundo Dei prouidentiã. semper enim autor curã gerit operis sui. communi necessariáq; lege naturę: quemadmodũ & parentes curãt suã progeniem. Hæc quicunq; non tã auribus quàm cogitatione maturè perceperit, & in animũ suum mirandas, omniq; studio petendas, species impresserit: esse Deum præsséq; rebus & hunc vnũ esse qui verè sit, & ab ipso mundũ conditũ credi oportere, eũq; (vt dictũ est) vnicũ, hac vnitate autori suo similem, postremò nunquam nõ gubernari eum ab opifice suo: is beatam felicémq; vitã acturus est, decretis pietatis diuinis formatus.

Deus ca. val. Max. lib. ca. 1. de Prat.

Arist. 8. Phys.

Antisthenes ... tos esse mundos credidit.

vide Cicer. lib. de Fato

PHILONIS IVDAEI,
Sacræ legis allegoriarum post sex dierũ opus, liber primus.

ET perfecti sunt cæli & omnis eorum militia.] Postquam de mẽtis sensusq; generatione dudum dixit, nunc ex vtroque perfectionẽ mãdat literis. Sed neque mentẽ indiuiduam, neq; sensum particularẽ perfectũ esse ait, verùm ideas: alteram mentis, alteram sensus. Tecte quidẽ men-

tem cælum, quoniã intelligibiles in eo sunt naturæ, vocat: sensum verò terram, quia constitutionem corpori similẽ & fermè terrenam sensus sortitus est. Ornant autẽ mentem quidem intelligibilia incorporeáq; omnia: sensum verò corporea & quecunq; sensibilia. Et cõpleuit Deus die sexto opus suum quod fecerat] Rusticanæ simplicitatis est putare, sex diebus, aut vtiq; certo tempore mundũ conditum: quia totus mundus vicissitudo est dierũ ac noctium, quam solis motus super terrã sub terráq; meantis necessariò conficit. Sol autem pars cæli cẽsetur, vt fatendũ sit tempus posterius mundo esse, quippe quod mũdi est effectus: nã cæli motus indicauit naturã temporis, Ergo cũ audiat: Cõpleuit sexto die opera, intelligere nõ debes de diebus aliquot, sed de senario perfecto numero, quia primus in tres partes æquales diuiditur, dimidiã, tertiam, sextã, & ex æquilateris duobus cõstat, bis tribus. binarius quidẽ & ternarius excedunt iuxta corpus æqualitatẽ: alter materiæ imago, quę diuiditur secatúrq; tanquã mortalis, alter verò solidi corporis, quod iuxta triplicẽ dimensionẽ potest diuidi, quin & organicorũ animaliũ motibus cognatus est. sic enim organicũ corpus natũ est vt suoptè ingenio moueri queat prorsum, retrorsum, sursũ, deorsũ, dextrorsum, sinistrorsúmve. Vult igitur indicare propheta, tũ mortalia, tũ incorruptibilia genera ex ꝓpriis cõstitisse numeris, mortalia (vt dixi) senario metiẽs, beata verò & felicia septenario. Primũ igitur septimo die requiescens à mortalibus operibus, alias diuiniores formationes incipit. nunquã enim Deus operari desinit: sed sicut proprium ignis est vrere, & niuis refrigerare: ita Dei quoq; operari: idq; multò magis, eò quòd ipse aliis etiam rebus omnibus operandi autor est. Rectè sanè dicitur Quiescere fecit, non Quieuit. quiescunt enim quæ videntur operari, ipsa non agẽtia. at factor ille nõ quiescit. ideo subinfertur. Quiescere fecit quæ exorsus est.] Quæcunq; enim nostris artibus fabricantur, ea semel absoluta stant manéntq;. at quæ Deus perficit sua sciẽtia, mouẽtur denuo. fines enim eorũ, aliorũ sunt principia: vt diei finis, noctis initiũ. menses quoq; & annos desinẽtes, initia sequẽtiũ cogitare debemus. itidem dũ alia corrũpũtur, gignuntur alia: & dũ alia gignuntur, corrumpũtur alia: vt verè dictũ sit, perire nihil eorũ quæ generata sunt. sed aliud accedẽs ad aliud, aliã formã repræsentat. gaudet autẽ natura septenario. erraticæ septẽ sunt, in cõtrariũ nitẽtes quotidiano cæli cursui. vrsa septẽ stellis cõpletur, cõmerciorũ, consocia-

tionis hospitalitatisq; hominũ causa præcipua. mutationes quoque lunæ singulis septimanis fiũt, sideris rebus terrestribus familiarissimi: q; quascunq; in aëre mutationes operatur, maximè iuxta suas hebdomadarias figurationes efficit. mortalia certè (vt dixi) omnia quæ diuinius principiũ cœlitus sibi cõtrahunt. iuxta septenariũ mouẽtur salutariter. Quis enim nescit infantiũ septimestriũ felices partus: ũ verò tempus vteri producatur in mensem octauũ, plerosq; omnes infelices? rationem quoq; aiunt in homine absolui primo septẽnio, quãdo iã idoneus est interpres vsitatorũ nominum ac verborũ, rationalem habitudinem: si cõparans: itẽ sequenti septennio ad summã pfectionẽ peruenire. nimirũ ad potentiã progignendi sui similẽ: id quod accidit circiter annum ætatis quartũdecimũ. tertiũ deinde septenniũ incrementi finis est. nam vsq; primũ supra vigesimum annũ augetur proceritas hominis: quod tẽpus à multis vocatur ætatis maturitas. animæ quidẽ bruta pars septifariã diuiditur, in quinq; sensus, & vocis instrumentũ, & genitalẽ vim suis mẽbris insitã. Item corporũ motus septẽ sunt, sex pro ratione mẽbrorũ, in orbem septimus. septẽ item interiora viscera, stomachus, cor, lien, iecur, pulmo, renes gemini: totidem quoq; membra corporis, caput, ceruix, pectus, manus, vẽter, inguen, pedes. certè principalis pars hominis septem habet foramina, oculos duos, totidem aures naréſq;, os septimũ. septẽ sunt & excremẽta, lacryma, mucus, saliua, genitura, quæq; per geminas corporis cloacas deriuantur, sudorq; totius corporis. in morbis sanè septimus dies maximè iudicat: & mulieribus menstruæ purgationes vsq; septimũ diẽ protendũtur. quin & ad vtilissimas artes vis huius numeri peruenit, scilicet grãmaticã & musicam: quãdoquidem in grãmatica vocales optimæ elementorũ potẽtissimæq; septem sunt: & in musica lyra chordarũ septem, præstãtissima est instrumentorũ fermè omniũ: quoniã harmoniarum ratio, quæ quidẽ in melico genere pulcherrima est, in hac cõsideratur maximè. tonorũ quoq; septẽ sunt, discrimina, acutus, grauis, circũflexus, asper, tenuis, lõgus, breuis. & primus numerus nascitur ex perfecto, id est senario, & vnitate. præterea iuxta quandã rationem qui intra denariũ sunt numeri, aut gignũt eos qui sunt intra denariũ, aut gignũtur ab eis, aut vtrũq;. at septenarius nec gignit vllum eorum nec gignitur à quoquã, quapropter in suis fabulis Pythagorici eũ semper virgini sine matre natæ assimilant, quia & illa nec partu est edita, nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnquã pariet. Itaq; quieſcere fecit diẽ ſeptimũ ab operib⁹ ſuis quæ fecit. ¶Id autem ſic intelligendũ, mortalia genera tũ Deus ceſſat fingere, cũ incipit facere diuina, & ſeptenarij naturę familiaria. id ad mores pertinet hoc modo: quãdo in animã ſubintrauerit illud iuxta ſeptenariũ verbũ ſanctũ, cõpeſcit ſenarius, & quicquid occupatũ videtur in faciẽdis hiſce reb⁹ mortalib⁹. Et benedixit Deus diẽ ſeptimũ, & ſanctificauit eũ. ¶ Mores qui iuxta ſeptimã veréq; diuinã lucem facti ſunt, benedicit Deus, móxq; ſanctificat. ſũma eñ cognatione benedictus ſãcto iũgit. ideo de illo q̃ magnũ votũvouit ſcriptura dicit, quòd ſi mutatio repẽtina polluerit eius mentẽ, nõ erit ſanctus. Cęterũ dies priores meritò irrationales ſunt. irrationalis eſt eñ quiuis nõ ſanctus mos. ideóq; qui benedictus ſanctus. Rectè igitur dictũ, q̃ ſeptimũ benedixit ſimul & ſanctificauit, quia in eo ceſſauit ab omnib⁹ operibus ſuis quę cœpit Deus facere. ¶Cauſa reddit ob quam benedictus ſanctúsq; factus ſit, qui iuxta ſeptimã perfectáq; lucem degit, quãdoquidem in hac natura quieſcit mortalium cõſtitutio. ita enim ſe res habet. poſtquã ſplendor virtutis exort⁹ fuerit, clarus reuera diuinúsq;, ceſſare facit generationẽ naturæ cõtrariæ. docuimus autẽ q̃ Deus facere nõ ceſſat, ſed aliarũ rerũ generationẽ aggreditur, quippe nõ opifex modo, verũ & pater rerum eõditarũ. Hic eſt liber generationis cæli & terræ, quãdo creata ſunt. ¶ Hæc quæ iuxta ſeptenariũ mouetur perfecta ratio, principiũ eſt tũ ordinati iuxta ideas intellectus, tũ generationis intelligibilis rerũ iuxta ideas ordinatarũ: vel vt propriè loquar, ad ſenſum pertinentiũ. Librũ autẽ vocat Dei verbũ, in quo inſcriptæ inſculptæq; habẽtur cæterarũ rerũ ſubſtãtiæ. Ne autẽ ſuſpiceris intra certa tẽporis ſpatia numen facere aliquid, ſed ignota, incerta, inſcrutabilia, incomprehẽſibilia humano generi eſſe eius opera, ſubinfert has voces, Quãdò creata ſunt. nõ definiẽs diſcrtè quãdonã. Incircũſcripte eñ ſignifie quid ab hac cauſa fit. atq; ita negatur hoc vniuerſum intra [illegible] dies cõditũ. Die quo fecit Deus cęlũ & terrã, & omne virẽs agri antequã oriretur in terra, omnéq; herbã agri prius q̃ germinaret. Nõ eñ plura Deus ſup terrã. & homo nõ erat q̃ operaretur terrã. ¶Diem hunc ſuperius librũ dixit, ſiquidẽ vtrobiq; cæli & terræ deſcribit generationẽ. nã illuſtriſsimo ſplendidiſsimóq; ſuo verbo, vno edicto Deus vtrũq; creat, & ideã intellectus, quã figuratè cælũ vocauit: & ideã ſenſus, quã ſignificauit terræ nomine. Duobus autẽ agris aſsimilat ideã intellectus, & ideã ſenſus.

ſus. intellectus enim fructus ſunt quę intelligũtur: ſicut ſenſus ea quæ ſentiũtur. Quod autẽ dicit tale eſt. ſicut particulari indiuiduóq; intellectu prior eſt quædã idea tanquã archetypũ huius exẽplaritẽ pticularis ſenſus alia, ad exprimẽdas formas vicem ſignaculi obtinẽs: ita priusquã fierẽt idiuidua intelligibilia, erat idipſum intelligibile, ob cuius participationẽ cętera quoq; ſic nominãtur. Virens quidẽ agri, intelligibile dixit mẽtis. ſicut enim in agro virẽtia germinat floreatq;, ita mẽtis germen eſt intelligibile. itaq; prius quàm indiuiduũ intelligibile crearetur, illud ipſum intelligibile abſolutũ erat, generale iã tũ vniuerſaléq;, quippe cõpletum. Et omnẽ, inquit, herbã agri prius quàm germinaret. ¶ id eſt prius q̃ germinarẽt indiuidua ſenſibilia, iã erat generale ſenſibile per creatoris prouidẽtiam. Hic quoq; addidit Omnẽ. decẽter ſane ſenſibile extulit cum herba. quia animæ parti brutæ ſorte obuenit. alioqui cur ſupradixit, virẽs agri & omnẽ herbã, ac ũ herba nequaquã vireret? ſed virẽs agri eſt intelligibile mẽtis germẽ: herba verò ſẽſibile, ipſũ quoq; germẽ brutæ partis animæ. Nõ eñ pluerat Deus ſuper terram, & homo nõ erat qui operaretur terrã. ¶ Valde naturaliter. niſi enim Deus pluerit ſuper ſenſum perceptiones ſubiectorum, ne intellectus quidẽ circa ſenſum operabitur & occupabitur. Cũ enim ipſe ex ſe ipſo, nõ ſit idoneus ad irrorãdos viſui colores, voces auditui, guſtui ſapores, cæteris q; ſua perinde ſubiecta ſenſibus, quàm primũ Deus ſenſibilibus ſenſum rigare cœperit, mox intellectus tãquã verrimæ terræ cultor præſto eſt. ac idea ſenſus, quæ figuratè vocatur pluuia, nullo alimẽto indiget. ſed alimẽtũ ſenſuũ ſunt indiuidua ſenſibilia, quæ vtiq; corpora ſunt. idea autẽ aliud q̃ corpus eſt. cæterũ prius quã exiſtẽrẽ indiuidua, nõ pluerat Deus ſuper ideã ſenſus, quæ terra hic nominatur, hoc eſt nullíũ alimẽtũ ei præbuit. nã ea nullo prorſus opus habebat ſenſibili. quod autẽ ſequit: Et homo non erat qui operaretur terrã, idẽ eſt quidea intellectus ideã ſenſus non exercebat. mẽs enim eiúsq; intellectus exercet ſenſũ per ſenſibilia. intellectus autẽ idea, prius q̃ vllũ exiſtat indiuiduũ illi familiare corpus, nõ exercet ideã ſenſus. ſi enim exerceret, exerceret per ſenſibilia. nã in ideis nihil eſt ſenſibile. Fons autem aſcẽdebat de terra, & irrigabat eius faciem. ¶ Hic intellectũ dicit terræ fontẽ, ſenſus verò faciẽ eius. hũc enim locũ ex vniuerſo corpore ad exercẽdas ideas aptiſsimũ, natura omnia prouidens eis attribuit. Fontis autẽ modo intellectus ſenſum quẽq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

irrigat,immittés riuos cõuenientes singulis.& vide quomodo analytica ratione potẽtiæ animalis inuicẽ cõnexæ sunt, cũ em̃ tria sint,intellectus,sensus & sensibile.medius est sensus,vtrãq; autem extremitatem occupãt intellectus & sensibile. atqui ne intellectus quidẽ pœst operari , hoc est exercere se per sensũ, nisi autem Deus pluerit & rigarit sensibile,ne cõplutæ quidẽ rei sensibilis vlla est vtilitas,ni terræ modo intellectus extendens se vsq; sensum mouerit eum quiescentẽ . & adduxerit ad subiecti sui cõprehensionẽ.itaq; intellectus & sensibile semper par pari referre cõtur,hoc quidẽ subiectũ sensui tanquã materiam:ille verò mouens sensum ad externa tanquã artifex, vt fiat impetus.animal enim nõ animali præstat rebus duab⁹, imaginatione & impetu: Imaginatio fit progresso intellectu per sensum ad exteras:impetus verò imaginationis germanus per intellectus vim intensiuã,quam intẽdens per sensum attingit subiectũ,& accedit ad id, cupiens cõprehendere. Et finxit Deus hominẽ de humo terræ , & inspirauit in faciem eius spiritũ vitæ:& factus est homo in animã viuentem.] Duplex hominum genus.alter est celestis,terrestris alter : cælestis quidẽ, vtpote ad imaginẽ Dei factus,expers corruptibilis & in totum terreuæ essentiæ.terrestris verò e seminali materia, quam humum vocat,cõpactus est:ideo cælestẽ non fictum dicit. sed formatum ad imaginẽ.terrestre verò figmentũ , irrationalis progenies esse artificis.cæterùm homo terreus accipiẽdus est intellectus qui inseritur corpori,nõdum ei cõcretus.is terrenus reuera est & corruptibilis, nisi q; Deus inspirauit illi vim veræ vitæ.ac tum demũ fit iam,non amplius fingitur, in animã non otiosam & ignauã.sed intelligentẽ veréq; viuentẽ.ait enim:In animã viuẽtem factus est homo.Quærat aliquis,cur Deus terrigenã & corpori additã mentẽ spiritu diuino dignatus sit , & non potius illã iuxta ideam factã.& iuxta imaginẽ ipsius Dei. Secũdò,quid sit quod dicit,inspirauit.Tertiò,quã ob rem in faciem inspirat.Quartò,quamobrem vocatur spiritus vocabulorum ita,sicut quãdo dicit.Et spiritus Dei ferebatur super aquã: flatus nunc non spiritus sit mentio. Ad primũ respondendum. primò , quòd benignus cùm sit Deus , largitur bona omnibus etiam nõ perfectis,inuitãs eos vt æmulatores virtutis atq; participes fiant,ostẽdensq; immensas suas diuitias , quod sufficiãt etiam his qui non magnam vtilitatem inde capiunt.Hoc autẽ etiam aliis rebus declarat manifestissimẽ.Quoties enim pluit in

in mare,fontes producit in locis desertissimis,tenuem & aspe ram sterilémq; terram rigat inundans fluminibus. quid aliud exhibet quàm nimietatem diuitiarum benignitatisq; suæ.Eadem est causa,ob quam nullam animã sterilem boni creauit, quamuis sint quædam quibus hoc est inutile. Altera responsio commẽdat diuinam iustitiam.Inspiratus aliquis vera vita,sed virtutis expers,puniendus propter peccata,iniquè secum iniustéque agi diceret,quandoquidem per ignorantiam boni prolapsus sit in ea.Esse autem in causa ipsum qui nullam ei mentẽ inspirasset.& forsitan negaret omnino se peccasse. siquidẽ quæ ab imprudentibus fiunt , ne in peccatorum quidem rationem competere quidam asseuerant.hæc quidem vox Inspirauit,idẽ valet quod afflauit animauitq; in anima , absit enim vt putemus Deum oris aut narium instrumentis vsum ad inspirandũ. expers enim qualitatis Deus , tantùm abest à forma humana. quin & aliud naturæ arcanũ hæc voces proferunt.Tria enim hic requirũtur,quod inspirat,quod inspirationẽ capit , & quod ex inspiratione accipitur.Deus inspirat, mens inspirationẽ capit, spiritus ex inspiratione accipitur.quid ergo ex his colligitur? vnitio fit horũ trium,porrigẽte Deo à seipso manantẽ vim per medium spiritum vsq; subiectum:ad quid aliud nisi vt cogitationem percipiamus eum?alioqui quomodo anima Deum intelexisset, nisi ipse inspirando attigisset eam quantũ fieri potuit? nec enim ausa fuisset humana mens tam altè ascendere , vt attentaret Dei naturã,ni Deus ipse trahendo sublenasset eam ad seipsum,quatenus fas erat humanum intellectum subleuari. Quin & formauit eum pro ipsius viribus.Cæterùm faciem inspirat naturaliter & moraliter:naturaliter quia in facie sensus creabatur:quæ pars corporis maximè animata est & inspirata. moraliter sic : quèad modum principalis pars corporis est facies,ita animæ pars principalis est mens.hanc solam inspirat Deus,aliàs hoc honore nõ dignatur,sensum,rationem,cinationem, gignendiq; vim,nam hæ secundum locum obtinent.à quo igitur hæc quoque inspirantur?Dubio procul à mente. Quicquid enim hæc accipit à Deo,brutis animæ partibus communicat. quo fit vt mens animetur à Deo,brutũ verò quod inest animæ à mente. Est enim mens tanquã Deus partis brutæ,& ideo Moses quoq; scriptura nõ grauatur Deum Pharaonis dicere. Ní quę fiunt,partim à Deo & per ipsum fiunt:sicut procedente cõtextu legetur,Plãtauit Deus paradisum,inter ea mẽs censetur:

Universidad de Deusto Biblioteca

Bruta verò pars à Deo quidẽ facta est, nõ autẽ per Deũ, sed per rationalẽ partẽ præsidentẽ regnãtémq; in anima. Spiritũ porrò non flatũ dixit, quasi intersit aliquid. Nã in spiritu intelligimus robur, tenorẽ, & vim: flatus tanquã aura quædã est & exhalatio lenis ac sedata. Quapropter mẽs facta ad ideã & imaginẽ dici potest cõmunicare cũ spiritu. robur enim hic intelligitur, procedẽs autẽ à materia leniore, aura dicitur exhalatiõq; qualis sit ex aromãtibus: que asseruata vel sine suffitu emittũt quãdam fragrantiã. Et plãtauit Deus paradisum in Edẽ ad orientem, & posuit ibi hominẽ quẽ finxerat.] Diuinã & cælestẽ illã sapientiã cũ nominasset multis nominib⁹ & varias appellationes eã habere ostẽdisset, vt quã principiũ & imaginem & visionem Dei vocauit: nunc eius tanquã exẽplaris imitamentũ terrenã sapientiã insinuat per paradisi plãtationẽ. absit enim vt tãta rationẽ nostrã inuadat impietas, vt suspicemur Deũ plãtare & terrã colere. cur enim id faceret, statim occurrit dubitatio. non enim vt amœnos secessus & voluptates sibi quęreret, quę fabulositas ne in cogitationẽ quidem admittenda est. nã Deo ne totus mundus dignũ esset domiciliũ: qui sibiipse locus est, & ipse seipso plenus sibiq; sufficiẽs, cũ Deus alienã indigentiã, solitudinem inanitatẽq; impleat & cõtineat, ipse verò à nullo alio cõtineatur, vtpote vnus & totũ ipse ens. ergo terrenã virtutẽ seminat ac plãtat Deus humano generi, quæ sit imago effigiésq; cęlestis virtutis. miseratus enim nostrũ genus, & cõspicatus id plurimis refertũ vitiis, auxiliatricẽ & depultricẽ animę morborũ virtutẽ terrenã radicauit, ad imitationem formãq; cęlestis exẽplaris, eãq; nõ vno vocat nomine. Paradisus certè figuratè dicitur virtus. locus autẽ proprius paradiso Edẽ, id est deliciæ. virtuti autẽ cõuenit pax, voluptas, gaudiũ, in quibus sunt veræ deliciæ. quin & ad orientẽ est huius paradisi plãtatio. nã nec occidit nec extinguitur, sed perpetuò suaptè natura lux eius oritur: & vt puto, sicut sol exortus caliginosũ aërẽ replet luce: sic etiã virtus exorta in anima caliginẽ eius illustrat, & multũ tenebrarum discutit. Et posuit, inquit, ibi hominẽ quẽ finxerat.] Cùm enim bonus sit Deus, & ad virtutẽ tanquã peculiare suũ opus, exerceat genus nostrũ, mẽtẽ collocat in virtute, videlicet vt nihil aliud quàm hanc colat curétq; ceu bonus agricola. Quærat hic aliquis, quare cũ fas piũq; sit imitari opera Dei, ego vetor plãtare lucũ apud sacrariũ. Deus autẽ plãtat paradisum? ait enim lex: Nõ plantabis tibiipse lucũ, omnẽ arborẽ apud sacrariũ Dei

tui

tui nõ facies tibiipse. quid igitur dicendũ? Decẽs esse Deo plãtare & ædificare virtutes in anima. mẽs aũt sui amãs & impia, volẽs videri æqualis Deo, dum se facere putat, reuera patitur, cęterùm cùm Deus seminat & plãtat in anima quicquid honestum est, mẽs si dicat, ego plãto, impiè facit. nõ plãtabis igitur qñ Deus plantat. q; si & plantas in anima posueris, ô onime, fructiferas plãta omnes, & nõ lucũ. In luco enim tã syluestres quàm mites sunt arbores. vitiũ aũt sterile in anima cũ miti fructiferãq; plãtare virtute, lepræ est biformis & cõfusę propriũ, si tñ ea quæ misceri nõ debẽt in vnũ coëgeris, separa secernéq; à pura & incõtaminata natura, quæ solet offerre Deo res irreprehẽsibiles. hæc autẽ est sacrariũ. ab hoc enim alienũ est dicere, op⁹ aliquod esse animæ, cũ ad Deũ referãtur omnia, & permiscere fructifera infructiferis, reprehẽdendũ enim hoc: tu offer Deo res irreprehẽsibiles. ergo siqd in his præuaricata fueris ô anima, teipsa lædes, nõ Deum. ideo dicitur: Nõ plantabis tibiipse. Deo enim nemo operatur, præsertim vilia. móxq; additur, Non facies tibiipse. dicit autem & alibi scriptura, Nõ facietis mecum deos argẽteos, & deos aureos non facietis vobisipsi. quisquis enim vel qualitatem putat habere Deum, vel nõ vnum esse, vel nõ ingenitum & incorruptibilem, vel non immutabilem, sibiipse iniuriã facit nõ Deo. & quisquis aliter sentit, suam ipse animã implet opinione falsa & impia. nõ vides q; etiam si nos inducat in virtutem, & inducti plãtemus, nihil quidem infructiferum, sed omnem arborẽ cibo vtilem, iubet tamẽ purgare præputium? id autem est, videri plantare. eam arrogãtiam abscidere præcipit. nã impura est naturaliter. Hunc recens fictũ hominẽ posuit in paradiso] inquit scriptura nil addẽs pręterea. quis igitur est de quo post dicit: Apprehẽdit dñs Deus hominem quem finxerat, & posuit eũ in paradiso vt operaretur eum & custodiret?] Nũ fortè alius est hic homo iuxta imaginem & ideã factus? vt duo homines in paradisum introducãtur, alter fictus, alter iuxta imaginẽ. ergo qui iuxta ideã factus est, nõ solũ inter plãtationes virtutũ cẽsetur, verùm etiã, operarius est earũ & custos, id est memor eorũ quę audiuit & exercuit. at fict⁹ ille nec operatur virtutes nec custodit, tantũ introducitur in decreta Dei fauente ipso, mox virtutis trãsfuga futurus. ideo quẽ tãtũmodo ponit in paradiso, fictũ vocat: illum verò quem operarium custodémq; cõstituit, non fictũ, sed quẽ fecit. & hũc quidẽ apprehẽdit, illũ verò expellit, eũ autem quem apprehẽdit, tribus

bus dignatur ex quibus cõstitus est, bonitate naturæ, tangẽdi facultate, diuturnitate memoriæ. ergo tãgẽdi facultas, est positio in paradiso, memoria verò custos seruatrixq; sanctorũ decretorum: sicut bonitas naturæ, actio rerum honestarũ & operatio. at ficta mens nec meminit honestatis, nec operatur eam, contenta facultate tangẽdi. ideo posita in paradiso, paulò pòst
17 fugitiua expellitur. Et emisit Deus è terra omnẽ arborẽ pulchram visu, & bonam ad cibum, & arborem vitæ in medio paradisi, & arborẽ scientiæ boni maliq;.] Arbores virtutis quæ in anima nascũtur nunc describit. hæ sunt indiuiduæ virtutes, harúmq; operationes & recte facta, & quæ dicũtur apud philosophos officia. hæ sunt stirpes paradisi huius. exprimit tamẽ has ipsas, docẽs q̃ bonum illud tum ad spectandũ tum ad fruendũ sit præstãtissimum. Quædã enim artes cõtemplatiuæ sunt, non item actiuæ, geometria, astronomia: quædã actiuæ, at non contemplatiuæ, materiaria, æraria, & illiberales cæteræ. at virtus cõtemplatiua simul & actiua est. habet enim contẽplationem, quãdoquidem ad hãc deducit nos philosophia per tres sui par-
III tes, rationalẽ, moralem, naturalẽmq;. habet itẽ actiones. est enim virtus ars totius vitæ omnes actiones in se cõtinentis. & quamuis cõtemplationem & actionẽ habeat, tamen in vtraq; est præstantissima. est enim contẽplatio virtutis pulcherrima, vsus verò & actio sectãda omni conatu. ideóq; dicit arborem esse aspectu pulchram, quod cõtemplationem significat: & bonã ad ci-
18 bum, quod vsus & actionis signũ est. Cæterùm arbor vitę est illa generalissima virtus, quam quidã bonitatem vocant. à qua indiuiduæ virtutes procedũt. quamobrem eriã media paradisi locatur habẽs regionem capacissimã, vt ab vtroq; latere ceu restipetur satellitio. Alij dicunt cor intelligi nomine arboris vitæ, quia causa viuendi est, mediam corporis regionem sortitũ, vt princeps secundũ ipsorum opinionem. verùm hi falluntur, medicam sententiã afferentes pro physica, nos autem, quemadmodum & antea dictũ est. illam generalissimã virtutem dici arborem vitæ affirmamus. hæc verò diserte in medio paradisi
Arbor. scię vsũ est. esse traditur, sed altera, scilicet scientiæ boni maliq; nõ declaratur intra paradisum sit an extra, sed postquã dixit, & arbor scientię boni maliq;, mox desiit, nec declarauit vbinã erat, ne alienò à physiologiæ mysteriis moueret admirationẽ scientię sũq. quid ergo dicendum est? esse eam & intra paradisum & extra, essentia quidem intra, potẽtia verò extra. quomodo? principalis vis

nostra omnicapax est, & sicut cera omnes formas vel pulchras vel turpes recipit: sic & supplãtator ille Iacob fatetur dicẽs: Super me facta sunt hæc omnia. nam vnica anima innumeras formationes rerũ quæ in natura sunt capit omniũ: quę quoties characterem perfectæ virtutis recipit, vertitur in vitæ arborẽ: quoties vitij fit arbor scientiæ boni maliq;. at vitium à diuino choro exulat. Ergo principalis illa vis, quæ hoc intra se admittit, in paradiso est iuxta suã essentiam: ineſt enim in ea vi character ille virtutis proprius, qui in paradiso est: at iuxta potentiã nõ est ibi, quia forma vitij aliena est à præceptis Dei. Quod di co, vel sic potes discere. nũc in meo corpore principalis illa vis est iuxta essentiam, potentia verò in Italia Siciliáve, quoties de his regionibus cogitatis itẽ in cælo, quoties de cælestibus speculatur. qua ratione interdũ quidã in profanis locis cõstituti iuxta essentiam, sunt in sacratissimis, imaginãtes ea quæ ad virtutem pertinẽt. Ecõtrà cõstituti in sacris penetralibus, cogitatione profanãtur, q̃ ea sit ad deteriores viliorésq; formas mutabilis. Itaq; nec ineſt paradiso vitium, nec abest. potest em ibi esse iuxta essentiã, potentia verò nõ potest. Fluuius autẽ exit 19
ex Edem, vt irriget paradisum, qui inde disterminatur in quatuor capita: nomen vni Phison, ipse est qui circuit omnem terram Euilat, vbi est aurum: & aurum terræ illius bonũ est. Ibi carbunculus inuenitur & lapis prasinus. Et nomen fluuio secũdo Geon. is circuit terrã Aethiopiæ. Tertius fluuius est Tigris, ipse vadit cõtra Assyrios. Quartus fluuius ipse est Euphrates.] Per hos vult particulares virtutes designare. hæ sunt numero quatuor, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia. Cæterùm maximus ille fluuius, à quo deriuantur alij quatuor, generalis est virtus, quam quidam bonitatem nominant. Quatuor autẽ eius deriuationes, virtutes totidem. Sumit igitur initia generalis virtus ab Edem, nempe à Dei sapientia: ab ea inquã, quæ gaudet deliciatúrq; solius Dei patris maiestate sese oblectando. Ab hac vniuersali quatuor hæ deriuantur, quæ quidem flumnis in morem rigat benefacta singularum, inundans ea largis fluentis honestarũ actionum. Inspiciamus etiã vocabula. Fluuius, inquit, exit ex Edem ad irrigandũ paradisum.] Fluuius est illa generalis bonitas. exit hęc ex Dei sapiẽtia: hoc est ex verbo Dei. iuxta hoc em virtus vniuersalis facta est. Rigat autem paradisum hæc vniuersalis virtus, id est particulares virtutes irrigat. Capita verò accipiuntur nõ localiter. sed principaliter.

Universidad de Deusto Biblioteca

paliter.nam vnaquæque virtus princeps reuera & regina est. Hæc autē vox Disterminatur,idē valet quod finitur terminis. Prudentia quid agēdum determinans,fortitudo quid sustinendum,tēperantia quid eligēdum,iustitia quid cuiq; tribuendū.

20 Nomen vni Phison.ipse circuit omnē terrā Euilat,vbi est aurum:& aurum terræ illius optimū est.ibi carbūculus inuenit, & lapis prasinus.] E quatuor virtutibus vna species est prudētia, quæ Phison hic nominatur, ἀπὸ τῶν φείδεσθαι,id est,q; parcat animæ seruans eam à peccatis.circuit autem choreę modo terrā Euilat,id est,placidam,mitem propitiámq; cōstitutionē cōseruat.sicut autē metallorum optimū probatissimúmq; est aurum,ita inter animæ virtutes prudētia habetur probatissima.hæc autem verba.Vbi est aurū, significāt, vbi est res aureo fulgore igneóq; prædita illa pretiosa prudentia, inter opes diuinas citra cōtrouersiam pulcherrima.huic virtuti attribuunt duæ qualitates,eius qui habet prudentiā,& eius qui vtitur ea.

21 quas carbunculo prasinóq; cōparat. Et fluuio secundo nomē Geon.is circuit omnem terrā Aethiopiæ.] Figuratè hic fluuius est fortitudo.interpretatur enim Geon pectus aut cornupeta:vtrunq; fortitudinē significat,nam circa pectus,vbi & cor habet domiciliū,& ad defensionē sui parata est.est enim scientia sustinendorū non sustinendorúmq; & neutrorū. circuit aūt & obsidet hostiliter Aethiopiā,cuius nomē si interpreteris,idē est quod humilitas.humilis autē & abiecta timiditas, cui fortitudo semper aduersatur.Tertius fluuius Tigris,qui vadit cōtra Assyrios.] Tertia virtus est tēperantia,resistens voluptatibus istis quæ sibi vidētur imbecillitatē humanā corrigere.nā Assyrios incorrigētes licet vertere,confert autē concupiscentiam cū immanissimo animali tigride,cū qua perpetuò nego-

22 tium habet tēperantia. Oritur hic dubitatio,cur secūda fortitudo,tertia tēperantia,prima prudētia recenseatur,omissa mētione virtutū cæterarum.animaduertēdum igitur tripartitam esse nostram animā,habereq; partes,rationalē,irascibilē.& cōcupiscibilem:quarū rationalis regionē capitis inhabitat,irascibilis verò pectus,sicut cōcupiscibilis inguina.harū cuiq; appositā esse virtutem propriā, rationali prudentiam ratiocinationis enim est scientiā habere faciēdorum & nō faciendorū. Irascibili fortitudinē,cōcubiscibili tēperantiā. hac enim medicamus & sanamus concupiscentias.Quēadmodum igitur caput prima summáq; pars est in animali,secūda pectus,inguen tertia:

tia:tursúmq; in anima,prima pars rationalis, secūda irascibilis,tertia cōcupiscibilis:ita & virtutū prima est,quæ circa præcipuum animæ quod est rationale versatur,& circa summū caput habitat,prudentia:secūda fortitudo, quia circa secundam partē,animæ quidem irā,corporis verò pectus stabulatur. tertia tēperantia,quia circa inguē,tertiā regionē corporis, & circa vim cōcupiscibilē.quæ tertium locū habet in anima, occupatur. Quartus, inquit, fluuius ipse est Euphrates.] Figuratè 23
verò quarta virtus est iustitia reuera fructifera & mentē exhilarans.hæc ergo quādo exoritur?cùm tres partes animæ inter se consonāt.hæc consonātia fit,dum penes præstantiorē est imperiū,vt quādo ambæ irascibilis cōcupiscibilisq; parent habenis partis rationalis, tūc sequitur iustitia. iustū enim est vt qd præstat,semper & vbiq; imperet:quod deterius est,imperata faciat:atqui rationale præcellētius est,viliora concupiscibile & irascibile.sed vbi hæ duæ partes retrogradæ cōtumacésq; aurigā,id est,rationē impetu vehementi abstractū superauerint,& vtravis earum momorderit frenū,ibi summa est iniustitia.necessum est enim vt ignauo auriga regēte ferātur in voragines & pręcipitia: sicut contra vt virtute huius peritiàq; seruentur. Prætereà sic quoq; consideremus rem propositā. Phison inter- 24
pretatur oris mutatio. Euilat parturiens, per quæ significatur prudentia,nam vulgus prudētem existimat eum qui more sophistarum inuentione ac elocutione pollet plurimùm. Moses verò talem agnoscit pro studioso eloquentiæ,pro prudēte nequaquam.nam in mutatione oris hoc est eloquendi facultatis, consideratur prudentia:quod quidem est nō verbis sapere, sed opere spectatum esse actionibúsq; ad virtutem cōpositis. Euilat verò quasi circūscribit imprudentiā, ne parturiat exitium prudentiæ.est enim proprium imprudētiæ nomen parturiens, quoniam imprudens mens interdum res inconcessas parturit. itidem cùm pecunias amat,parturit:aut cùm gloriā, voluptatem,& id genus alia concupiscit.cæterùm cùm parturit, nondum parit.ideo non est apta ad gignēdum quicquā perfectum ignaua anima.Quod si quādo videtur fœtus gignere,abortiui deprehēdūtur deuorātes dimidiū eius carniū,pares morti animæ.Quapropter in sacra scriptura Mosen amicum Dei rogat Aarō,vt sanet leprā Mariæ,ne fiat in parturitione malorū eius anima.& ideo dicit:Ne fiat hæc quasi mortua,& vt abortiuum qd proiicit de vulua matris suæ,& deuorat dimidiū ei' carniū.

Vbi

Vbi est aurũ inquit. In mẽtione auri dicit, Vbi est, nã prudẽtia quam assimilauit auro, metallo sincero, puro, pretioso, examinato igne probatóq;, illic quidẽ est in Dei sapientia, & cũ illic sit, non possidetur à sapiẽtia: sed vbi sapiẽtia, ibi & ipsa est possessio Dei cõditoris & opificis. Et aurũ terræ illius bonum est. Ergo est aliud aurũ non bonũ? certè est. Nam duo sunt genera prudentiæ, alterum vniuersale, alterũ particulare. Itaq; prudẽtia mea cùm sit particularis, non est bona. nam me pereunte simul interit. Vniuersalis autem illa quæ Dei sapiẽtiã inhabitat cœu domiciliũ, bona est. Incorruptibilis enim in domo incorruptibili permanet. Ibi est carbũculus & lapis prasinus. Differunt hi duo, prudens & prudẽter agens. alter ornatus prudẽtia, alter exercens eã. Ob hæc enim duo prudentia terrigenæ homini à Deo est insita, vt sapiat & bonus sit. Quæ enim eius est vtilitas, nisi à ratione recipiatur. & ei formas imprimat? itaq; rectè virtus iungitur prudentiæ, & prudens cum exercente prudẽtiam duo pretiosi lapides. Et fortè hi sunt Iudas atque Issachar. alter enim diuinæ prudentiæ cultorẽ se cõfitetur, gratias agens ei à quo bonum hoc accepit largiter. alter exercet se in virtute honestisq; actionibus. Itaq; Iudas confitentẽ significat in quo Lia parere desiit: Issachar verò bona operantẽ. suppositus enim suos humeros ad laborandũ & factus est vir agricola: cuius merces est (vt ait Moses) anima seminibus plãtisq; consita, hoc est, non labor inutilis, sed coronatus à Deo & mercedem accipiẽs. Hæc autem sic intelligi oportere indicatur per alia, quãdo de talari veste scribitur: Et intexes in ea gemmarum ordines quatuor. Vnus ordo erit, sardius, topazius, smaragdus, in quo Rubim, Simeon, Leui. Et ordo secundus, inquit, carbunculus, sapphirúsq; Sapphirus autem est lapis prasinus, carbunculo Iudas insculpitur, quia quartus sapphiro Issachar. Cur igitur nõ dixit lapidẽ carbunculum, sicut lapidem prasinum? quia Iudas confessionem figura caret materia & corpore. Nam ipsum confessionis nomen declarat eam esse rem externã. Cùm enim mens extra seipsam cõstituta, Deo seipsam obtulerit, sicut ille risus Isaac, cũ confitetur ei qui solus verè est. quàm diu verò se causam rei cuiuspiam existimat, multum abest quin cõfiteatur cedátq; Deo. nam & ipsa confessio debet intelligi non animę opus, sed Dei, qui ostendit ei hanc ingratitudinẽ. Caret igitur materia Iudas cõfitens. laboriosus autẽ Issachar opus habet materia corporea. alioqui quomodo lectioni dabit operã studiosus virtutis absq; oculis?

aut quomodo audiet sermones exhortatorios absq; auribus? aut quomodo cibum potúmq; desiderabit absq; ventre & huius curiositate? ideóq; similatur lapidi. Quin & colores eorum differunt. nam illi confessorio viro cõuenit color carbunculi. is enim Deo gratias agẽs, igne quodã accendit, & inebriatur ebrietate quadam sobria. alteri verò etiãnum laborãti, color prasini lapidis. pallẽt enim qui se exercẽt præ labore, & præ timore ne forte ad optatũ finem nõ perueniãt. Quærendũ etiã, cur duo fluuij, Phison Geónq;, regiones quasdã circũeunt, alter Euilat, alter Aethiopiã, è reliquis verò neuter: sed Tigris dicit meare cõtra Assyrios, de Euphratis meatu siletur. atqui re ipsa Euphrates, & circũfluit quasdã regiones, & ex aduersõ sitas habet multas. verũ nõ fit hic sermo de fluuio, sed de morum correctione. Dicẽdum igitur prudentiã fortitudinẽmq; posse muditatémq;, expugnaréq; sic ea. infirmæ enim ambo capiũtur facilè. nam imprudens nõ ægrè in potestatem prudentis redigitur. timidus itidem in fortis. at tẽperantia nõ valet cõcupiscentiam voluptatémq; circũuallare. graues enim sunt aduersariæ, nec facilè expugnantur. num vides vel tẽperatissimos necessitate mortalis corporis ad cibos ac potus adigi? vnde ventris voluptates procedũt: satius igitur est resistere ac repugnare cõcupiscentiarum generi. Quapropter cõtra Assyrios vadit Tigris fluuius, id est cõtra voluptates tẽperantia. porrò iustitia quam nobis refert Euphrates flumẽ, nec oppugnat quenquã nec circumuallat, nec habet aduersariũ. quare? quia huius est suũ cuiq; reddere, & est loco nõ accessatoris. sed iudicis. Quemadmodum igitur Iudex, nec vincere vult quemquã nec habere aduersariũ, sed lata sentẽtia pondus addit parti iustiori: ad eundẽ modum iustitia quoq; cùm nemini aduersetur, cuiq; rei quod suũ est tribuit. Apprehẽdit dominus Deus hominẽ quem fecit, & posuit eum in paradiso ad colẽdum operãdo custodiendùmq;. Is qui fictus est homo differt ab eo quem Deus fecit, vt dixi. ille mens est terrena magis: hic verò factus, expertior materię, & alienus ab huius corruptibili genere, cõstitutione puriore sinceriorẽq; præditus. hanc igitur purã mentẽ Deus apprehẽdit, non sinens extra seipsam excedere: apprehẽsamq; collocat inter radicatas germinantésq; virtutes, vt operetur eas & custodiat. Multi qui se applicarunt ad virtutis studium, circa finẽ defecerũt. sed cui Deus largitur firmã scientiam, ei dat vtrunq;: operati virtutes

indefinenter,& asseruare has tanquam in promptuario. itaque operari ponitur pro facere,custodire autem pro meminisse. Et præceptum dedit dominus Deus Adamo,dicés: Ex omni ligno paradisi comedens comedetdo ligno autē scientiæ boni & mali ne comedatis. quocunque enim die comederetis ex eo, morte moriemini.] Quali Adamo præcipitur? quærēdum quisnam sit hic. Nulla enim prius eius mentione facta, nunc primùm eum nominat. num fortè vult tibi illius facti hominis nomen tradere? Appellat, inquit, eum terram. sic enim vox hæc Adam interpretatur. Itaq; nunc cùm audis nomen hoc Adam, rerrenū corruptibilémq; intellige. nam ille ad imaginem factus, non terrenus est, sed cælestis. Quærendum item, cur qui omnibus reliquis imposuit nomina, tibi nullū imposuit. Quid igitur dicendum? mens quæ inest nostrum vnicuique, cætera potest comprehendere, seipsam nosse non potest. Quemadmodum enim oculus alia videt seipse non videns: sic & mens intelligit alia, seipsam non comprehendit: aut dicat quæ & vnde sit. spiritúsne, an sanguis, an ignis, an aër, corpúsve aliud: vel hoc saltem, corporeáne sit an incorporea. & posteà non sunt habendi stulti qui de essentia Dei disserunt? Qui enim animæ suæ nesciunt essentiam, quomodo huius vniuersitatis animam exactè pernoscere poterunt? Deus enim anima huius vniuersitatis intelligitur. Meritò igitur Adam, id est mens, alia nominans & comprehēdens, sibiipse nomen non imponit, quando seipsum ignorat naturámq; propriam. huic præceptum datur, nō illi facto ad ideā & imaginem. nam ille vel absq; hortatu virtutem per se ipse didicit: hic citra operam præceptoris nunquam potest prudens euadere. interest autem inter hæc tria, præceptum, interdictū, mandatum siue monitum: interdictum ad peccata pertinet, & sit vel apud nequam hominem: præceptum ad recte facta: mandatum ad medium hominem pertinet, qui neq; nequā sit neq; virtute prædirus. Nec enim peccat vt interdicto habeat opus neq; rectè facit, ita vt recta ratio postulat: sed indiget admonitione, quę abstinere à prauis doceat, exhortans ad desiderium virtutum ciuilium. Ergo homini ad imaginem perfecto nec iussis nec interdictis opus est. Perfectus enim homo nullius indiget. vilis autem homo tum præcepto tum interdicto indiget. stulto verò admonitione doctrináque opus est. Quemadmodum perfecto grammatico musicóve nullis harum artium præceptis opus est: ei verò qui aberrauit in harum cōsideratione,

ne, leges præceptáq; adhibenda sunt: institutio verò recens in disciplinam tradito. Meritò igitur menti terrenæ, nec inter virtutiosa, nec inter virtute præditas censendæ sed mediæ, dantur præcepta hæc & monita, sed tam præceptum quàm monitum vtriusq; nomine adhibetur, domini Deiq;. Præcepit enim dominus Deus, vt siquidem paruerint præceptis, dignarētur diuina beneficētia: quod si contumaces fuerint, à domino tanquam hero potestatē habente pellerentur in malam rem. ideóq; dum è paradiso eiicitur, eadē repetūtur vocabula. dicit em: Et emisit eum dominus Deus è delicato paradiso, vt operaretur terrā ex qua assumptus fuerat.] Vt quoniā & pro potestate dominus, & pro merito Deus præceperat, rursum vtroq; modo in cōtumacē animaduerteret. per quas enim potestates eū deduxit, per easdē inobedientem ablegauit. Præcepta autem sunt hæc: Ex omni arbore paradisi comedens comedes.] Hortatur animā vt fruatur nō vna quapiam arbore, nec vna quapiam virtute, sed omnibus virtutibus. Nam istud comesse alimoniam animæ significat. Alitur autem anima tractatione rerum honestarum, & actione bonorum operum. Conduplicauit autē rem, dicens, Comedens comede, hoc est commanducatum contritúmq; cibum, non vt quivis è vulgo, sed amore athletarū ad parandam fortitudinē. Etenim athletis pædotribæ præcipiunt, ne cibos cōcidant dētibus, sed per otium cōmoliāt, quo advites proficiāt. nā aliter ego aliter athleta nutrimur. ego, tātum vt viuā: athleta vt etiā crassescat, & robur acquirat: ideóq; vsū est ex præceptis ad virtutē se exercentium, cibum subtrahere. tale quiddam est comedēdo comesse. repræsentemus tamen id etiam diligentius. Honorare parentes, cibus & alimētum est. hos tamen aliter boni aliter mali honorant. alteri propter vulgarem cōsuetudinem, qui nō comedendo comedunt, sed tantum comedunt. Quando igitur etiam comedēdo: cùm explicatis perscrutatisq; causis, sic vltro iudicant esse hoc officium honestissimum. causæ autē sunt hæ: genuerunt nos illi, aluerunt, erudiuerunt, omnium bonorū nobis causa fuerunt. Item comesse est summum illud ens colere: comedendo verò comesse, quando ad caput nostrum causamq; respicimus, & ad referendam gratiam. Ex arbore autem scientiæ boni maliq; non comedetis.] Ergo non est in paradiso arbor hæc: quandoquidem hortatur vt edant ex omni paradisi arbore: idq; naturaliter. est enim in eo per essentiam, vt dixi: non est per potentiam, sicut enim in cera per potentiā insunt sigilla omnia

Universidad de Deusto Biblioteca
Biblioteca Facultatis Philosophicae Provinciae Cast. Orientalis

Universidad de Deusto
Biblioteca

,omnia,actu verò solum id quod impressum est: ita & in anima quę est ceræ similis,omnes formæ continentur potentia: reuera autem vnicus character præsens eam occupat,donec aboleatur ab alio efficacius impresso atque manifestius. Deinceps illud quoq; perquirendum esse videtur. Dum hortatur vt ex omni arbore paradisi comedat,vnicum hortatur. dum verò interdicit vsum arboris eius quæ boni maliq; causa dicitur,vt plures alloquitur. Illic enim inquit:Ex omni comedes:hic,ne comedatis. & quocunq; die comederitis,non comederis: & moriemini nō morieris:Dicendum igitur:primò rarum esse quod bonum est, malum cōtrà multiplex.ideo sapiente vno inuēto reperitur fatuorum multitudo innumera,itaq; meritò vnum hortatur innutriri virtutib⁹: multos verò vt à nimia calliditate abstineāt. hac enim vtuntur innumeri.præterea ad virtutem percipiendā tractādámq; vna solum re,videlicet ratione opus est: corpus verò etiam impedit hanc,tantum abest vt adiuuet.hæc enim ferè summa est sapientiæ,alienare se à corpore,atq; eius concupiscentiis.vt autem quis fruatur vitio,nō solùm mente, sed & sensu & ratione & corpore opus est.his enim omnibus malus opus habet ad explendā suam malitiam. alioquin quónam modo proditurus est arcana,si instrumēto loquendi careat? quomodo autem voluptatibus fruetur absq; vētre cæteriśq; sensibus? Rectè igitur vnam solam rationē de quærēda virtute alloquitur. sola enim hac,vt dixi,ad eius acquisitionē opus est. cōtrà de vitio ad plures verba facit,animā,rationem,sensus corporis.nā hoc apparet in his omnibus,addit tamen: Quocunq; die comederetis ex ea,morte moriemini.]Atqui post esum non solū nō moriuntur,verū etiā progignunt liberos,& aliis viuendi autores fiunt. quid ergo dicendum?duplicem esse mortem,alteram hominis alteram animæ propriā. hominis mors est animę à corpore separatio:animæ verò mors,corruptio virtutis, & assūptio vitij. ideóq; non contentus moriturū dicere,morte,inquit,moriemini,indicans non communem hanc,sed illam æternam quæ per excellentiam mors dicitur: quæ est quoties anima insepelitur affectibus vitiisq; omnibus. atque hæ mortes sunt inter se fere contrariæ.nam illa corpus animámq;, quæ prius concreta fuerant,separat. hæc contrà,vtriusque conuenientibus fit,sed præpollente deteriore,videlicet corpore:subiecta verò anima quæ est pars potior hominis. Quoties autem dicit,morte mori,obseruandum pœnalem mortem,non naturalem significari.naturalis

Vide Aug. de mor. lib. 12 ca. 3.

ralis porrò est per quam anima separatur à corpore: pœnalis verò cum anima è virtutis vita emoritur, & viuit in vita vitij. quam opinionem Mosis secutus propemodum Heraclitus ait: Viuimus illorum mortem,mortui sumus illorum vitam. ac si dicat,nunc cum viuimus,mortuam esse animam, & tanquam monumēto insepultam corpori.quod si mortui fuerimus, tum demum animam viuere vita propria, liberatam à malo, mortuo vinctóque corpore.

PHILONIS IVDAEI, Sacræ legis allegoriarum liber secundus.

EXT abscondit se Adam & vxor eius à facie domini Dei in medio arboris paradisi.]Hic introducitur dogma,quo docemur,omnem malum esse exulem.ciuitas enim sapiētum propria, virtus ipsa est,in hāc quisquis admitti nequit exulat.& nemo malus vnquam in eam admitti potest.ergo solus malus hinc pellitur & exulat.Virtutis autē exul statim abscondit se à Deo. nam si sapientes cōspiciuntur à Deo, vtpote amici eius:liquet abscondi malos & cælare se, tanquam inimicos hostésq; rectæ rationis.esse autem quemque malum exulē careréq; domicilio testatur scriptura dum de illo hirsuto & vitiis vario Esau loquitur: Erat autē Esau gnarus venādi, & ruri degebat. non est enim apta malitia morum populatrix vt virtutis ciuitatem inhabitet.ex qua inclementer fugatur rusticitas,ac ruditas. at ille sapientia plenus Iacob & ciuis est, & propriam virtutem inhabitat:de quo mox subiicitur:Iacob autem vir simplex domū habitabat. ideo & obstetrices quoniam timebant Deum,fecerunt sibi domos.nā quæ scrutantur occulta Dei mysteria,quod est conseruare viuos masculos, ædificant virtutis opera,in quibus habitare statuerūt.atq; ita iam demōstratum est,omnem malum ciuitate carere domóq;, cum à virture exulet. Qui verò virtute ornatur, ei pro ciuitate & domo obtigisse sapientiā. Nunc videamus deinceps, quomodo dicatur aliquis absconditus à Deo. Quod nisi per allegoriam accipiamus,nequaquā potest intelligi. Nam Deus implet omnia,

Universidad de Deusto
Biblioteca

penetrat omnia,nihil omnino relinquēs seipso vacuum. & quē locum occupabis,in quo non sit Deus?atte stāte nobis alibi propheta his verbis: Deus in cælo supra,& in terra infra,nec est alius præter ipsum.& rursum sic:Ego iam ante constitui te.Deus enim omni creatura est antiquior,& vbiq; est.itaque nemo potest se ab eo abscōdere.& quid mirū? quando etiam creaturarū capacissimas,quicquid nobis contigerit, effugere lateréq; non possumus.aut effugiat quispiam terram,aquam,aërem,cælum, vel mundum hunc vniuersum.in his enim cōtineamur necesse est.certe extra mundum nemo exulare potest.& poterit aliquis abscondi à Deo,cùm nec mundum nec partes eius effugere valeat?minimè gentium. Quid est igitur illud,Absconderunt se? Malus quivis putat esse Deum in loco.nec continere,sed contineri:ideóque putat se abscondi:tanquam illa summa causa absit ab ea parte,in quam ipse illatebrare se decreuit. id ita potest intelligi.in malo homine opinio de Deo vera obscuratur cælatúrque.est enim plena tenebris,nullam habens illustrationem diuinitus,per quam res circūspiciat. talis autem à diuino choro exulat,tanquam leprosus & laborās profluuio seminis:alter, Deum & creaturam contrarias naturas diuersi coloris in idem cogens vt causas,cùm vnica sit causa efficiēs:alter gonorroicus, ex mundo ducens,& in mundum omnia, à Deo nihil factū existimans,Heracliti opinionis socius. satietatem indigentiámq; vnū introducēs,& vniuersum,vicésq; rerū omniū. Quapropter diuina lex ait: Eiiciant è castris animæ omnem leprosum,& omnem qui semine fluit, & omnē pollutum in anima tam masculum quàm fœminam,eosq; quibus fracta exectáq; sunt animæ genitalia,scorta quoq; vnius dominationem fugiēcia.quibus disert è interdictū est ne concionē Dei frequentent.at sapiétes cogitationes tantum abest vt abscōdantur,vt manifestæ esse cupiant. Non vides quòd Abrahā stabat adhuc in loco domini, & accedēs ait:Ne perdas iustum cum impio,manifestū tibi notúmq;.vaè cum fugitiuo proripiente se abs te.hic enim est impius:iustus autē qui stat in cōspectu tuo non fugiens.te enim solum domine honorari iustū est.non sic autē impius vt pius eripitur.sed satis est solum iustū seruari:quapropter dicit:Ne perdas iustū cum impio.satis dignè enim nemoDeū colit,sed iustè tantùm.cum enim ne parētibus quidē dignā referre valeamus gratiam,quandoquidē non possumus eis gignēdi vicē reddere. an-nō impossibile est Deo vicem reponere mutuā, aut laudem illo

illo dignā,qui omnia ex nihilo condidit?ominem enim virtutē largitur.tribus igitur tēporibus ō anima,id est tripartito tempore,tota coram Deo semper cōpareas, non fœmineum vllum affectum tecum trahens,sed virilem,fortem exercitatámq; rationem ceu sustitum offerens.tribus enim anni temporibus cōparere omne masculinum corā domino Deo Israēlis, sacra lex præcipit.Quamobrē Moses quoq; quando manifestus Deo constitit,fugit morem Pharaonis disperditorii, qui iactat se quòd nesciat dominum. Secessit,inquit,Moses à facie Pharaonis,& habitauit in terra Madiam,id est,iudicio naturæ operū,seditq; super puteū.]expectans quidnam boni Deus ad potum ceu pluuiam immissurus esset sitienti,desiderātiq; animæ.secedit sanè à Pharaone,hoc est, ab opinione impia qua reguntur affectus, & secedit in Madiā.id est iudicium, deliberans vtrum quiescere satius sit,an cum illo malo aduersario subire iudicium capitis.dispicit autem an non aggressus valeat euincere. & ideo cūctatur,expectans vt dixi, daturúsne sit Deus profundæ nec leui cogitationi fontem idoneum ad inundandum impetum regis Aegyptij,hoc. est ipsius affectuum.impetrat tamē gratiā.quippe virtuti militans nō cessat à bello,priusquam videat prostratas voluptates & defectas viribus.quapropter non fugit Moses à Pharaone:alioqui nunquam reuerteretur: sed secedit,hoc est inducias facit athletæ more paulùm respirantis & recolligentis spiritum, donec accitis prudentiæ cæterarúmque virtutum auxiliis, per sermones Dei cum validissima potentia rem aggrediatur.Iacob autem,vt supplantator,compendiariis artibus virtutem adeptus sine puluere, alioqui non vocādus Israēl mutato nomine,fugit Labanis negotia,id est colores,figuras,& in vniuersum corpora, quorum natura est vt mentem per sensibilia vulnerent. nam quia conflictando non poterat ea deuincere,modo vincat mauult fugere,laudandus sanè hoc nomine. Cautos enim,vt inquit Moses,faciet filios prophetæ. non audacos, & rerum ad se minus pertinentium cupidos. Noluit, inquit,aperire Iacob Labani Syro quòd fugeret:& fugit tam ipse quàm omnia quæ iuris sui erant, transmissóque amne perrexit contra mōtem Galaad.] Naturaliter enim montes ad cælandos fugitiuos sunt appositissimi, & ad non prodendos Labani pendenti à cogitationibus sensibilibus: quale est, si pulchritudine cōspecta captus periclitaris ne offendas ad eā, fuge flam ab eius imaginatione,nihil amplius mēti renūtians, hoc

est caue mediteris eam & cogitatione repetas. Nam continuæ reminiscẽtiæ veras formas imprimẽdo lędunt mentẽ & inuitã cõcitant. Atq; eadem est ratio sensuũ omniũ quicũq; nos attrahũt ad aliquid, in his enim clãcularia fuga saluti esse solet: cũctatio verò, enuntiatio, dilatióq; superat rationẽ, & in seruitutẽ redigit. Quapropter caue anime ne vnquam rem sensibilem à qua peciculum imminet tibiipse renũties, néve retractes eam, ne fortẽ succumbens ei, reddaris infelisimus: fuge potius manumittens teipse, libertatẽ ferocem seruituti mansuetæ præferens. Sed cur nunc quasi Iacob nescíret Labanẽ Syrum esse loquitur sic: Noluit Iacob aperire Labani Syro. habet id quoq; rationem non prętereũdam obiter. Syria sublimis interpretatur. itaq; Iacob mens exercita cùm videt affectum humilẽ, non cedit, reputãs fore vt vincat egregiè. Quando verò videt sublimẽ & erecta ceruice tumidum, aufugit primùm ipse, mox singula eius exercitia, lectiones, meditationes, curationes, rerum honestarum memoria, cõtinentia, officia, atq; ita traiicit rerum sensibilium fluuiũ, qui inundat & mergit vi affectuũ animam, quo traiecto pergit ad altam ac sublimẽ rationẽ perfectæ virtutis. perrexit enim ad montẽ Galaad, qui interpretatur migratio testimonij, postquã Deus migrare fecit animã ab affectibus Labanicis, & autoritate sua confirmauit eam migrationẽ, vt conferentem ipsi ac perutilem. vt quæ eã ab humilibus vitiis & à terra se attollere nõ sinentibus adducat ad celsitudinẽ virtutis & prẽminentiã, ideo qui sensus amat Laban, eósq; magis quàm mentẽ in actionib⁹ suis sequitur, indignatur, persequitur, & increpat: Cur inscio me fugam moliris.] ac non potius manes in deliciis corporis, opinionibúsq; quæ ad corpus pertinẽt, & res externas diiudicant? tu verò non cõtentus ab eis fugere, prędatus es meam quoq; prudẽtiam, Liam vnà cum Rachele. nã hæ quandiu manserunt in anima, prudẽtiam gignebant in ea: nũc postquam migrarunt, reliquerunt ibi ruditatẽ & ignorãtiam. ideo addit, Cur furatus es res meas? id est furto subtraxisti. quã autem dicat, ipse indicabit, addens: Et abegisti filias meas tanquam captiuas: quod si indicasses mihi, profectus fuissem te.] Imò non fuisses prosecutus cũ rebus tam aduersis & pugnantibus, nam si prosecutus fuisses reuera & liberasses animã, amouisses ab ea sonos omnes corporeos & sensibiles. sic enim intellectus liberatur à vitiis & sensibus. nũc ais quidẽ te liberã eam emittere, re autẽ ipsa fateris, quòd detinueris eam in carcere.

nam

nam si eam cũ instrumẽtis musicis, tympanis citharísq;, aliisq; singulorũ sensuum voluptatibus prosecutus fuisses, nõ verè deduxisses. nec enim te solum ô Laban corporũ colorúmq; socie fugimus, sed etiã tua omnia, inter quæ sensibiles quoq; voces actionibus affectuũ consonant. meditati sumus enim, siquidem virtutem exercemus, meditationem necessariam, quã & Iacob ante nos perdere corrũperéq; deos alienos animæ, istos inquã deos fusiles, quos Moses ne faciamus vetuit. hi sunt virtutes ac bonorũ affectuũ interitus, vitij verò malorúmq; affectuũ cõfirmatio. quod enim liquatur, semel dissolutũ cõsistit denuò. nam sic legimus: Et dederunt ei omnes deos alienos quos habebant in suis manibus & inaures quæ erãt in auribus suis: & defodit eas Iacob subter terebinthũ quæ est in Sicimis.] hi sunt dij malorũ hominũ. at Iacob nõ dicitur hos accipere, sed defodere & abolere penitus. nã homo ciuilis nihil superfluũ accipiet à malitia, sed è medio tollet elã & defodiet. Sicut Abrahã cũ rex Sodomorũ conaretur ei bruta reddere pro rationalib⁹, equos pro viris, negat se quicquã accepturũ ex rebus illius: sed extensurũ animæ actionẽ, quam figuratè manu nominat, ad Deum altiss. mum. nec enim accepturũ se quicquã suum à funiculo vsq; ad corrigiã caligæ, ne ille diceret prophetã à se ditatũ: & ne ipse videretur paupertatẽ cum virtute coniunctã posthabuisse diuitiis. cælantur autẽ & asseruãtur semper affectus in Sicimis: quę vox interpretatur succollatio. nã qui laborat ob voluptates, libẽter asseruator earũ est. apud sapientẽ verò corrũpuntur, & pereunt, nõ intra breue tẽpus, sed hodie. hoc est semper. nã æuum omne hodierno merimur. est enim totius tẽporis mẽsurę diurnus ambitus. & ideo Iacob dat Iosepho Sicima tanquã portionem eximiam res corporeas sensibiléſq;, exercẽti se in talibus. Iudæ autẽ cõfessori nõ dona, sed laudes hymnósq; & cãtationes quibus celebret à suis fratribus. Cepit autẽ Iacob Sicima nõ à Deo, sed arcu gladióq; suo, verbis vim secãdi repugnãdiq; habentibus: nã etiã secũdarias res sapiẽs sibi subiicit, sed eas non asseruat. malẽs largiri natis ad talia. nõ vides ꝙ nec deos accepit, quãuis visus accipere, sed defodit occultauitq;, & abolerẽq; vitiũ. nisi cui Deus apparuit. & quã ineffabilibus arcanis dignatus est? ait enim: Num cælare potero Abrahã seruũ meum, quæ gesturus sum? Euge seruator, quia tua facta ostẽdis desiderãti res honestas animę, & nihil clam operaris in ea. ideo valet

Universidad de Deusto
Biblioteca

fugere malitiã,& cælare atq; tegere, & interimere semper cupiditates noxias. Postquam declarauimus quomodo malus omnis exulsit,& abscondat se à Deo,cõsideremus iam, vbinã abscõdatur. In medio,inquit,arboris paradisi.]Hoc est in medio intellectu,qui & ipse est tanquam medius paradisi, videlicet totius animę.Nam quisquis à Deo fugit,confugit ad seipsum.Cũ enim duo sint intellectus,alter vniuersalis, qui est Deus, alter suus cuiusq;,quisquis à proprio fugit, cõfugit ad vniuersalem. Talis autem relicto intellectu proprio,fatetur nihil esse intellectum humanũ,ad Deum omnia referens.cõtrà quisquis fugit à Deo,negat eum causam vllius rei, sibiipse quid facit tribuẽs. Multi enim multa loquuntur. quòd totus mũdus suoptè impetu feratur sine prouidentia:artes autẽ,studia,mores,leges, instituta priuata publicáq;,ius cõmune hominũ quo erga se inuicẽ & erga bruta vtuntur,humanæ tãtùm mentis esse inuenta. Sed vides ò anima harum opinionũ diuersitatẽ.altera relicto particulari intellectu vt generationi ac morti obnoxio,verè ascribit illi vniuersali tam ingenito quàm incorruptibili omnia.econtrà altera Deum reiiciens,eum qui ne seipsum quidẽ iuuare potest intellectum,per errorem trahit in auxilium.Ideóq; Moses pronũtiat:Si fur parietis perfossor in ipso facto ictus moriatur, non imputatur cædes.quòd si exorto sole fur occisus sit,percussor quoq; morietur reus homicidij.nam si quis incolumem sanam rectámq; rationem pertundat dirumpátq;, quæ attestatur Dei omnipotentiæ.& in hoc facto deprehẽdatur,scilicet perfregisse cõcidisséq; propriæ menti plus autoritatis quàm Deo tribuendo,is fur est res alienas furtim subtrahens. Deus enim omnia possidet.itaq; quisquis sibi aliquid tribuit,alienavsurpat simúlq; vulnus accipit grauissimum & insanabile,arrogãtiam cognatã ruditati & ignorantiæ.percussor autem securus fit. nec enim est alius quàm ipse percussus.sed sicut is qui seipse fricat, fricatur quoq;:& qui seipse extẽdit,extẽditur quoq;: quippe qui tum agentis vim,tum patientis affectionẽ obtinet:sic is qui furatur res Dei sibi ascribens,ab impietate simul atq; arrogantia discruciatur.talis vtinã pcussus moriatur, hoc est inefficax perpetuò maneat.minus enim peccare videbitur. Nã vitiũ partim in habitu,partim in motu cõsideratur. Quod autem mouetur, lã ad effectum vergit,ideo peius quàm id, quod tantũ est in habitu.ergo si talis cogitatio moriatur, quæ existimat se causam rerũ non Deũ,id est quiescat seq; cõpescat,nulla est cædis actio

ne c enim sustulit viuam opinionem illam quæ omnipotẽtiam Deo tribuit.Quod si sol oriatur,id est clarus intellectus qui nobis inest,videatur omnia dispicere præesseq; rebus omnib',ita vt nihil ipsum lateat,reus erit, & talionem mortis feret ob viuam opinionem quam sustulit,asserentem Deum, causam rerũ omnium:cùm ipse deprehendatur inefficax veréq; mortuus, & mortuę inanimis erroneęq; opinionis inuẽtor. Ideóq; sacra lex execratur eum qui ponit sculptile in abscõdito, aut fusile opus manuũ artificis:nimirum prauas opiniones,quòd inDeũ qualitatis expertẽ cadat qualitas sicut in sculptilia:& quòd corruptibilis sit, sicut fusilia, ille incorruptibilis. Reponis ô cogitatio thesaurizásq; intra te, sed grauaris in mediũ proferre indoctas persuasiones quas didicisti apud veritatis aduersarios.deprehẽderis tamẽ proculdubio in graui morbo animę,videlicet ignorantia,cuius curationem nõ admittis. Quòd autẽ homo malus in illum vulgarẽ suum intellectũ abscõdatur, veritatẽ fugiens, testis erit Moses, qui percussum Aegyptium defodit in sabulo, id est,conuicit eum qui se putabat regimẽ habere corporis,animam nihili faciẽs,& voluptatem finem expetendum iudicans. Cùm enim animaduertisset laborẽ videntis Deum,impositum ei à rege Aegypti,hoc est ab affectuũ duce malitia, vidit hominem Aegyptium,humanam fragilémq; affectionem,quę pulsabat cædebatq; videntem. cúmq; circũspexisset totam animam hac & illac,nec vidisset quenquam ibi stare præter verũ Deum, cætera verò in agitatione iactationéq;, percussum cõuictúmq; voluptatis amatorẽ defodit in intellectu vulgari & collectitio, nullam habente cognationẽ familiaritatémve cum honestate. hic in seipsum abditur.at huic contrarius à seipso fugiens cõfugit ad Deum rerum omnium.ideo dicit scriptura: Eduxit eum foras & dixit:Suspice in cælum,& dinumera stellas eius] quas vellemus quidem cõprehendere numero & circunspicere,quippe cũ simus amatores virtutis insatiabiles: sed impossibile est nobis permetiri Dei diuitias.Nihilominus gratias agimus largitori,qui sic immisit in animã semina plæclara splendida perpetuóq; vigentia,sicut stellas in cælum.nõ temerè autem addit, Eduxit eum foras.quis enim intrò educitur? sed fortasse quòd dicit tale est:eduxit eum in extimam regionem,nõ in aliquem externum locum,qui potest contineri ab alio.sicut enim in ædibus intimo conclaui matronali exterior est ea pars in qua viri versantur, item hac exterius atriũ,inde vestibulũ, mox ianua:

sic

sic & in anima aliud alio potest esse exterius. itaq; intelligere debemus mentem eductam esse in extima. Quid enim proderat reliquisse corpus, & ad sensum confugere? quid sensui valedicere, & rationi sese submittere? oportet enim vt qui mentem educturus est relinquat eam liberam, immunem ab omnibus corporeis necessitatibus. instrumentis sensitiuis, ratiocinationibus sophisticis persuasionibúsq;, deniq; à seipsa. quapropter alibi gloriatur, dicens: Dominus Deus cœli & Deus terræ, qui desumpsit me de patre meo. impossibile est enim habitantem in corpore & mortali genere, cum Deo colloqui, sed eum solum quem Deus erit ex hoc carcere. quãobrem & Isaac ille gaudũ animæ, meditaturus & priuatim acturus cum Deo egreditur relicto seipso mentéq; propria. Egressus est, inquit, Isaac in cãpum vt meditaretur sub vesperã. Moses quoq; propheta dicit: cùm egressus fuero ciuitatem, id est animam (nam hæc quoque est animantis ciuitas, mores legés præscribens) extendam manus] extẽdam & explicabo meas actiones Deo, testem inspectorẽq; singularũ inuocãdo, cũ malitia suoptè ingenio quærat latebras. est aũt explicari, videre manifestè, cùm igitur anima in omnibus sermonibus ac operibus explicata fuerit & spectãdam se præbuerit, cessant voces sensuum, omnésq; infausti soni atq; turbulenti. inclamat enim & ad seipsum vocat, visibile quidem visum, vox autẽ auditũ, & vapor odoratũ, & in vniuersum sensibile quodq; suũ sensum inuitat. hęc autẽ omnia quiescũt cùm egressa animæ ciuitatẽ cogitatio, meditationes actionésq; suas refert ad Deum. Sunt enim manus Mosis graues. nam cùm hominis mali actiones subuentaneæ leuésq; sint, meritò sapiẽtis graues habẽtur, immobiles incõcussęq; : ideóq; fulciuntur ab Aarone ratione, & ab Or lumine, ꝙ nulla lux in rebus sit clarior quàm veritas. Vult igitur scriptura figuratè docere te, sapiẽtis actiones necessariò fulciri veritate rationéq;. & hæc est causa cur Aaron ad finẽ, hoc est perfectionẽ tendẽs, montẽ Or id est lucem, ascẽdit. finis enim rationis veritas est, quę longius quàm vllum lumen splendorẽ suum emittit, in quã ratio conatur ingredi. Non vides ꝙ etiam acceptum à Deo tabernaculũ id est sapientiam, sub cuius vmbra sapiens habitat, fixit, firmauit, consolidauitq;, nõ in corpore, sed extra corpus? castris enim id facit simile, exercitui occupato armis & molestiis quas secũ bellum trahit, cui non sit integrum pacem admittere. Et vocatum est tabernaculum testimonij] sapientia testimonium habeat

habens à Deo. Etenim omnis quærens dominũ egrediebatur. Egregie: nam si quæris Deũ animam, à seipsa egressa illũ quære. donec enim manes in molibus corporeis aut mẽtis opinationibus, non es apta ad quærendas res diuinas, etiamsi præ te feras quærendi studium. an autẽ quærẽdo inuẽturus sis Deum, incertum est: multis enim non manifestat seipsum. Dices te simplici ter sedulóq; dare operam vt eum cognoscas. conducit sanè ad fruẽdum rebus bonis vel solũ quærendi studium. semper enim appetitio rerum honestarum etiamsi ad metam nõ perueniat, tamen homines studiosus alacritate præoccupat. eodem modo malus fugiens virtutem, & abscõdens se à Deo, ad infirmũ auxilium confugit mentem propriam. probus cõtrà fugiens à seipso vertit se ad cognitionẽ illius vnius, vincẽs cursu certamineque omnium longè præstantissimo. Et vocauit dñs Deus Adamum, & dixit ei, Vbi es?] Cur solus Adam vocatur, quãuis vxor vna lateat? dicẽdum igitur primũ quid sibi velit illa vox, Vbi es? quando mens redarguitur & ad mutationem trahitur, non solùm ipsa vocatur? verùm etiam omnes eius potẽtiæ. nam absque suis potẽtiis mens ipsa nuda nihil esse inuenitur. ex iis potẽtiis & sensus est, nimirũ mulier. Vocatur ergo cũ Adamo mente vxor quoq;, sensus scilicet: seorsum autem non vocatur. Quid ita? quia cùm sit brutus, per seipsum redargui nõ potest. nã nec visus nec auditus, nec vllus alius sensus est docilis, proinde non potest res percipere: eò ꝙ ei sola corpora discernendi facultatem opifex indidit. mens autẽ ipsa est quæ doctrinam admittit: qua de causa hanc, non sensum, Deus vocat. quod autem dicit, vbi es? plures interpretationes recipit: vnã, vt non interrogatio sit, sed affirmatio, ac si dicat, In eo loco es, accentu graui Vbi proferẽs: putabas Deum in paradiso deambulare, contineriq; ab eo, disce hoc esse tuum accidens, & audi sentẽtiam verissimam ab eo cui cũcta sunt cognita, Deum esse nusquã. nã ipse non cõtinetur, sed vniuersa cõtinet. quicquid autẽ in loco est, id contineri, non cõtinere, necessariò sequitur. secũdo modo dictũ id perinde valet ac si dicat, quò deueneristi ô anima, pro qualibus bonis qualia elegisti mala? à Deo vocata vt fieres virtutis participeps, vertis te ad vitiũ? & cùm frui datum sit arbore vitæ, id est sapiẽtia, saturata exignorãtia corruptionéq;: quia maluisti mortis animæ infelicitatẽ, quàm veræ vitæ felicitatem. tertius modus est per interrogationem, ad quam responderi potest dupliciter: primùm si quærenti vbi es, respondeatur nusquã, nullum

enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim locum habet mali hominis in anima, cui vel insistat vel
insidat. ideo malus Græcis dicitur κάκος ὁ πονηρός. sic enim appellant
malum cuius nusquam vsus est. talis autem est homo inciuilis,
fluctuans semper & agitatus, vagúsq; in morem incerti flatus,
nullius omnino amicus constantis sententiæ: altera autem re-
sponsio talis esse potest, qua etiam Adam vtitur: Vbi sim audis:
vbi hi qui Deum videre nō possunt, vbi qui Deum nō audiunt,
vbi qui ab autore omnium rerum volunt se absc̄ōdere, vbi qui
virtutem fugiunt, vbi qui exuti sunt sapientia, vbi qui metuunt
tremúntq; præ infirmitate timiditatéq; animæ. cùm enim di-
cit: Vocem tuam audiui in paradiso: & timui eò quòd nudus
18 essem, & abscondi me.] omnia quæ modo memoraui dicit, sic-
cut supra declarauimus prolixius. quamuis nudus non sit nunc
Adam. Fecerunt sibi perizomata, paulò antè dictū est: sed vult
scriptura sic quoq; te docere, nuditatem nequaquam corporis
huic intelligendam, sed iuxta quam mens nuda & virtutis ex-
pers deprehēditur. Mulier, inquit, quam dedisti mecum, ipsa
dedit mihi de arbore, & comedi.] Bene quòd non dixit, mulier
quam dedisti mihi, sed mecum. nō enim mihi vt possessionem
sensum dedisti, sed & ipsam sciuisti solutam ac liberam, & quo
dammodo non subiectā decretis meis mādatisq;. Quod si vo-
luerit mens imperare visui ne videar, nihilominus is subiectū
suum videbit. itidem auditus quotiescunque vox illabetur. eam
omnino percipiet, etiamsi mens contentiosè interdicat ne au-
diat. odoratus quoque vapores ad se venientes olfaciet, etiamsi
mens velit obsistere. propterea Deus nō dedit sensum animali
sed cum animali. cunctas autē res mens nostra cū sensu cogno-
scit, simúlq; cum eo iudicat. Quale est quod visus vnà cum mē-
te percipit rem visibilem: & quamprimum oculus vidit corpus
aliquod, mox mēs rem visam percipit esse nigrā albámve, aut
giluam vel puniceam, aut triangulam, quadrangulam, rotun-
dámve, aut quouis alio colore figuráve præditam. item mox vt
auditus à voce ictus est, mens etiam præsto fit, vel hoc argumē-
to, quòd continuò vocē eam iudicat, exilisne an grandis sit, mo-
dulatáne concinnáq;, an contrà inconcinna, & aliena ab har mo-
nicis legibus. idem licet obseruare in aliis sensibus. Quin &
Illud quàm appositè dictum: ipsa mihi dedit de ligno. id enim
quod ligneū sensibiléq; inest in mente, nemo nisi sensus ei dat.
Quis enim ei dedit cognoscere corpus aut albedinē, nisi visus?
quis vt voces dignoscat, nisi auditus? quis vt vapores, nisi odora-
tus? quis vt sapores, nisi gustus? quis vt asperum à molli, nisi ta-
ctus? Rectè igitur & verissimè dicit mēs, vt corpora percipiam
solus sensus mihi dedit. Et dixit Deus mulieri, Quare hoc fe-
cisti? quę respondit: Serpēs decepit me & comedi.] Aliud à sen-
su scitatur Deus, aliud sensus respondet. De viro enim interro-
gatus, nō de hoc respondet, sed de seipso, fatendo se comesse. nō
comedendum præbuisse. Quid si per allegoriā soluamus quæ-
stionem, & ostendamus mulierem rectè ad interrogationē re-
spondisse? consequitur enim necessariò, vt postquam ipsa come
dit, edat vir quoq;. Quoties enim sensus subiectum suum appe-
tens, satiatus imaginatione fuerit, confestim & mēs accedit si-
múlq; fruitur. quodammodo explēs se cibo accepto ab eo. hoc
est quod ait, Innita marito dedi. nam ille me contrectante sub-
iectum meum, pro ingenio suo cōcitabili, imaginationem im-
prestit sibi. Obserua autem quòd vir quidem ait mulierē sibi
dedisse: mulier verò serpentem nō dedisse, sed decepisse. Sensus
enim proprium est dare, voluptatis autem variæ serpentinæq;
fraudare ac decipere. Verbi gratia, album naturaliter nigrùm-
que, calidum & frigidum dat sensus menti, non decipiendo, sed
veraciter. Nam talia sunt hæc subiecta, qualis & inde procedēs
imaginatio, sicut plerique aiunt, qui minus accuratè scrutātur
physiologiam. At voluptas nō quale est subiectum, tale id agno
scit cogitatione: sed addit arte mendacium, rem inutilem trās-
ferens in ordinem vtilium: sicut meretrices deformes videre
licet fucantes pingentésq; faciem, vt tegant suam deformitatē:
& intemperantem pronum ad ventris voluptates. hic meri co-
piam & ciborum apparatum amplectitur, tanquam rem bonā,
lædēs interim horum abusu tam corpus quàm animā. Rursum
amatores videre licet sæpe insanire in mulierculas aspectu tur
pissimas, voluptate decipiente & tantum nō percensente, quòd
bona forma, bonus color, bona habitudo & membrorum pro-
portio his insit quæ habent omnia cōtraria, itaq; verè pulchras
in quarum forma nihil desideres contemnunt, illas verò quas
dixi deprehēsit. ergo omni voluptati decipere est proprium: da-
re autem sensui. Nam illa circunuenit mentem seducítque,
non qualia sunt subiecta ostendens, sed qualia non sunt. at sen-
sus planè sic offert corpora, vt sunt à natura facta, semotis tech-
nis fucisq;. Et dixit dominus Deus serpenti: Quia hoc fecisti, 21
maledictus es inter omnes pecudes, & omnes bestias terræ:
super pectus & ventrem tuum gradieris, & terram comedes
cunctis

19

20

cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponã inter te & mulierẽ, & inter semen tuum & semen illius. Ipse seruabit caput tuum, tu eius calcaneũ.] Quam ob causam non expectata defensione execratur serpẽtem: cùm iubeat alibi, audiri ambos inter quos res controuertitur, non præmaturè alteri credere? at qui videt q̃ Adamo nõ credidit prius quàm mulieri, sed inuitat eam ad defensionem percõtando, quare hoc feciſti? at illa errasse se fatetur, deceptã à voluptate serpentina & varia. Quid igitur vetabat etiam muliere dicente, serpẽs me decepit, percõtari ipsum deceperitne, potius quàm indicta inauditáque causa execrarit? Dicendum igitur q̃ sensus nec inter bona nec inter mala censetur: cùm sit medium quiddam sapienti stultóq; commune, & in stulto fiat malus, sicut cõtrà in sapiẽte bonus. Meritò igitur quandoquidem naturã, per se malam nõ habet, sed vtriq; partis fauẽs & ad bonum & ad deterius propendet, non prius damnatur quàm confessus secutum se deteriora. at serpẽs voluptas supte ingenio mala est: eam ob rem in bono ne inuenitur quidẽ omnino, sed solus malus est eius particeps. itaque iure optimo non permissam respondere execratur Deus, vtpote nullũ semen virtutis in se habẽtem, sed semper & vbiq; scelestam atq; reprehẽsibilem. Quapropter etiam illum Ir absque causa manifesta malum nouit Deus & interficit. videlicet corpus molẽ nostram coriaceam. Ir enim coriaceus interpretatur, quem malũ esse & insidiatorẽ animæ nõ ignorat, & insuper cadauer semper mortuum. Quid enim aliud vouſquiſq; noſtrũ facit, quàm quòd corpus suapte natura cadaueroſum circunfert, excitante id & fine labore gestante anima: cuius robur si libet considera. vel robustissimus athleta non valet breui tempore suam baiulare statuam: anima verò interdum vſq; centesimum annum indefessã fert statuam hominis leuiter. non enim nũc eum interemit, sed iam inde à principio mortuũ corpus factum est. Est autem suapte natura malum, vt dixi, & insidiãs animæ, sed corã solo Deo, & si quis amicus Deo. ait enim: coram domino malus Ir.] nam mens quando in sublimibus versando initiatur domini mysteriis, malum & inimicũ corpus iudicat. Quãdo autem absistit à scrutandis rebus diuinis, amicum sibi cognatum germanúmq; existimat. confugit igitur ad ea quę huic cara sunt. Quapropter athletæ anima differt ab anima philosophi. nã athleta omnia refert ad bonam corporis habitudinem, cui vel animã ipsam impenderet, vtpote amator corporis. at philosophus cùm sit honestatis

nestatis amator, curam gerit eius quæ in se viuit animæ, neglecto mortuo corpore, non aliud spectans quàm nequid optima anima patiat à colligato sibi malo cadauere. Vides quòd hunc Ir interficit non dominus, sed Deus? non enim quatenus imperat & regnat liberam exercens potentiam, interficit corpus: sed quatenus bonitate humanitatéque vtitur. Nam Deus bonitatis nomen est, vt scias quòd eiam res inanimas non potentia, sed bonitate condidit, eadem qua animatas. oportebat enim quò magis elucerent meliora, etiam deteriora produci à potentia huius ipsius bonitatis summæ causæ, quæ Deus est. Et quando ô anima videberis tibi maximè cadauer baiulare? num quando initiaberis & præmiis coroníſq; dignaberis? tſi certè amatrix eris Dei non corporis. consequeris autem præmia, quando vxor tibi contigerit illa Iudæ sponsa Thamar, quæ interpretatur palma victoriæ symbolum. argumento est, quòd quando eam ducit Ir, mox & malus inuenitur & interficitur. ait enim: Dedit Iudas vxorẽ primogenito suo Ir, nomine Thamar. & subdit, fuitq; Ir malus coram domino, & interfecit eum Deus.] Mens enim quãdo præmia virtutis accipit, mulctatur morte istius cadaueroſi corporis. Viden' vt & serpentem inauditũ execratur? voluptas enim est, & Ir absque causa manifesta interficit? est enim corpus, quod si consideres ô bone, inuenies Deum fecisse in animã quaſdam naturas reprehensibiles ex se obnoxiãsq;, quaſdã vſque quaque bonas & laudabiles. itidem sicut in stirpibus animalibúsq;. an non vides quòd stirpium alias mites, vtiles, saluteras creauit opifex? alias siluestres, noxias, morbiferas simul & mortiferas? & animalia similiter: vt hũc ipsum serpẽtem de quo nunc loquimur, animal suapte natura letiferum & factum ad perniciem, hoc sic afficit hominẽ, vt voluptas animã. ideóq; serpenti voluptas aſsimilatur. ergo sicut voluptatem & corpus Deus nulla certa de causa odit: ita etiam naturas bonas absque manifesta causa extulit, nihil potius aut prius habens quàm vt eas laudaret. Nam si quis roget, cur Noë dicatur inuenisse gratiam corã domino Deo, priuſquam aliquid boni feciſſet, quantum quidem nos scire possumus, rectè respondebimus, liquere quòd laudator sit creationis & generationis. Nam Noë interpretatur requies aut iustus. necesse est autem eum qui cessans à peccatis & iniquitatibus, requieſcit in honestate & viuit cum iusticia, gratiam inuenire apud Deum. porrò inuenire gratiã, non id tantum significatum habet quod quidam vſurpant, pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

placere:sed & tale quid:Iustus quærens rerum naturam in hoc inuenit inuẽtum optimũ,quòd gratia Dei sint quæ sunt omnia sibi enim creando gratificatus est nihil, quando illi nihil ineraccessit. ideóque tantùm gratiam profundere proprium est eius. Quærentibus igitur principium creaturæ rectè respõdebitur bonitas & gratia Dei, quã largitus est humano generiinã munus,beneficium, gratia Dei sunt omnia quæ mũdo cõtinentur & mũdus ipse insuper.Melchisedec quoq; regem pacis,hoc est Salem(sic enim interpretatur)sacerdotem sibi constituit Deus non expresso eius aliquo merito,sed quia talem ipse fecerat,rege,pacatum,primum dignũ suo sacerdotio.nominatur enim rex.rex autem aduersatur tyranno,quòd ille ius & æquum, hic iniquitatem introducat in rempublicam.ergo tyrannica mens mandat mandata infesta tum animæ tum corpori ac noxia,ingnásq; molestias inferẽtia,vitiosas actiones, & voluptates quæ nascuntur ex affectibus,altera verò mens est rex:quæ nõ imperat tantũ,sed paret etiam:quando præcepta eius talia sunt,vt anima his adiuta ceu nauis per totam vitam prosperè nauiget gubernante illo bono peritóque gubernatore:qui non alius est quàm vera ratio.vocetur igitur tyrannus quidẽ,princeps beluæ rex verò,dux pacis Salem:offeratq; animæ alimenta plena lætiæ gaudii que.panes enim & vinũ offert,quæ Ammanitæ Moabitæque illi videnti præbere noluerant.quã ob causam arcẽtur à cõtione cœtúque diuino.Ammanitæ enim è genitrice sensilitate nati,& Moabitæ ex intellectu genitore, figuræ duæ sunt per quas significãtur qui res istas ab vniuersitate contentas possitant,scilicet intellectũ sensumque, Deum autem nõ cogitant.

Non ingredientur,inquit Moses,contionẽ domini,quia non occurrerunt nobis cum panibus & aqua,exeũtibus ex afflictionibus Aegypti, Jcæterùm Melchisedec pro aqua vinum offert potétq; ac cõfirmet animas, vt occupẽtur diuina ebrietate,quæ est omni sobrietate magis sobria.sacerdos enim est ratio sola habens Entem ipsum,de quo sublimiter sentit & admodũ magnificè:est enim sacerdos altissimi:nõ quòd alius sit non altissimus.nam Deus cũ sit vnus,tum in cælo est supra, tũ in terra infra.nec est vllus præter ipsum. sed vt nõ submisse humiliterq; verùm celsius sublimiúsq; quàm de quauis materia sentiamus de Deo.adhibet appellationẽ altissimi. Quid porrò boni fecerat Abraham,quãdo iussus est migrare procul patria cognatióq;.& habitare terrã quã Deus ipse dederit:ea verò est ciuitas bo-

bona, ampla, felicissima. nã dona Dei magna pretiosáq; sunt, verũtamen hæc quoq; figura fuit nõ contẽnenda. interpretatur enim Abraham,pater sublimis,laudãdus vtroq; nomine.Meus enim quãdo nos herili more animam territat,sed paterno imperat,non indulgens ei suauia , sed vel inuitæ obtrudens vtilia: omissisq; omnibus rebus humilibus& ad mortalia ducẽtibus, sublimis immoratur contemplationi mundi eiúsq; partiũ:atq; etiam altius ascendẽs numen ipsum scrutatur eiúsq; naturam propter immẽsum amorẽ scientiæ:non potest manere in decretis pristinis,sed cupit migrare ad meliora:nõnullos autẽ Deus vel ante natiuitatẽ pulchrè fingit disponitq;, destinans ad sortẽ optimã.an nõ vides quid de Isaac loquatur Abrahamo,ne speráti quidem ex se patre talem progeniẽ, atq; adeò ridenti promissionem,diceníq;: Itáne gignet homo centũ annos natus,& Sarra nonagenaria pariet? sed annuit asseuerãtq; q dicit:profectò Sarra vxor pariet tibi filiũ,& vocabis nomẽ eius Isaac:& statuam testamentũ meum cũ eo testamẽtum sempiternũ. JQuid igitur est cur hic antequã nasceretur laudatus sit?Quædã bona repræsentata iuuant,vt sanitas,sensuũ integritas,opes si contingãt,gloria.liceat enim hæc quoq; abusiuè bona dicere.quędam non solũ cũ adsunt,sed etiã promissa oraculo, qualis est lætitia, bonus affectus animæ.hæc enim non presens tantũ lætificando vim suam exerit,sed etiã sperata hominem præoccupat: habet enim hãc prærogatiuã.alia bona priuatam vim habent.lætitia tũ priuatim exultat,tum publicè.lętamur sanitate,libertate,honore,cæteríq; bonis:vt propriè dicatur, nullũ esse bonum non coniunctũ cum lætitia: lætamur autẽ non præteritis solũ bonis & præsentibus,sed & futuris quæ expectamus:vt quando speramus diuitias,imperiũ,laudem,morborũ finẽ,virium roboríq; accessionẽ,scientiã successuram in locũ ignorantiæ,gaudemus nõ mediocriter.ergo quoniã lætitia non præsens solùm , sed & sperata laxat exhilarátq; animã,meritòl Isaac prius quàm nascetur,nomine donó; magno donatus est.per hunc enim significatur animæ risus & gaudiũ atq; lætitia.Rursũ Iacob & Esau, illum principẽ,ducem & dominũ,hunc obsequẽtem & seruum, prius quàm vterũ exirẽt pronũciauit. Deus enim animatorum operũ figulus egregiè nouit,quæ ipse facit, etiam antequã perficiat,vires quoque quibus vtétur in posterum, & in vniuersum quicquid actura passúráve sunt. Cùm enim anima de futuro sollicita Rebecca petit oraculum, respondet Deus:Duæ gentes

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt in vtero tuo,& duo populi ex eo discedent: superabítq; alter alterũ. & maior minori seruiet.] sic enim Deus cõparauit, vt id quod brutum est deteriúsque potiori seruiat: quod verò ei utilitate rationéque præstat, libertate fruatur atque principatu. nec solùm cum vtrũque absolutum est in anima, verùm etiam cũ res adhuc est ambigua. prorsus enim vel leuis quæpiã aura virtutis principatũ & imperium, ne dum libertatẽ præ se fert. econtrà qualiscunq; indoles malitiæ,rationẽ vel nõdum adultæ in seruitutem redigit. Prætereà quid sibi voluit Iacob,cum Iosepho admoueante duos filios suos,natu grádiorem Manassem, minorem Ephraim,decussátis brachiis iuniori dextram impo suit,sinistrá verò grandiori.moxq; Iosepho grauiter id factum ferente, & putante patrem erraſſe imponendis manibus. dicit: Non erraui fili,sed sciens prudénsque facio quod facio. fiet hic quoque in populum,extollendus est hic quoque:sed frater eius iunior,maior futurus est.] Quid igitur dicendũ?nisi quòd duæ naturæ diuinitus in anima conditæ sunt,valde necessariæ, memoria,reminiscentiáque.Quarum altera quicquid sensibus recens impressum est retinet,ne falli possit per ignorantiã.reminiscẽtiam verò vtique præcedit obliuio, res surda cæcáque. hic quod antiquius est apparet deterius, id est memoria quàm reminiscentia:vtcunque cohærent nec seperantur facile.nam qui primùm in artes introducimur,comprehendere speculationes earum statim nõ possumus.itaq; quicquid obliuiscimur initiò, rursum reminiscimur:donec iterum atq; iterum reminiscẽdo, atque obliuiscendo,denuò cõfirmetur memoria,atq; ita iunior hæc,vtpote serius nata,cõficitur ex reminiscentia.Figuratè igitur Ephraim dicitur memoria. fertilitas enim interpretatur: quia tunc animæ discendi cupidæ contingit fua portio,quando in memoria confirmantur eius contemplationes. at Manasses reminiscentia dicitur,quasi translatus ex obliuione.qui autem obliuionem effugit,certè reminiscitur.itaq; rectissimè ille sui plantator affectuum & meditator virtutum Iacob dextrã porrigit Ephraimo:id est fertili memoriæ.secũdas verò partes reminiscẽtiæ tribuit,scilicet ipsi Manassæ.Sic & Moses ex his quæ pascha sacrificant priores laudat maximè,quòd traiectis flumínibus Aegypti perrexerunt,nec amplius ad ea reuersi sunt: posteriores verò habet pro deterioribus,nam hi cursum suum protrorsum flexerunt,& quasi oblíti rerum agendarum, rursum in exordia cœpta inxerunt,vt eas aggrederẽtur. at illi priores cursum tenuerunt

runt perpetuũ.itaq; sacrificãtibus pascha posterius assimilatur Manasses obliuionis filius:priorib⁹ autẽ Ephraim fertilis.ideo & Beseleelẽ nominatim Deus euocat,promittítq; datorũ se illi sapientiam & scientiam, & constituturũ se illum opificem architectumq; omnium quæ sunt in tabernaculo, hoc est animæ operum:quãuis nullum eius opus hactenus extaret laudabile. Dicendum igitur quòd hãc quoq; figuram Deus impressit animæ,ceu probato nomismati.eam figuram quænam sit cognoscemus, si nominis interpretationem diligenter excusserimus. Beseleel interpretatur, in vmbra Deus.vmbra verò Dei verbũ eius est,quo tanquam instrumẽto assúmpto mundum creabat. hæc vmbra & quasi effigies exẽplar est alterũ.sicut enim Deus exemplũ imaginis,quã vmbram nunc vocauit,sic hæc imago fit aliorum exemplum:quemadmodũ in principio legis significauit prophetа,dicẽs:Et fecit Deus hominẽ ad imaginem Dei, quasi imago ipsa ad effigiem Dei facta sit, homo verò ad eam imaginem quæ iam vicem exemplaris acceperat. quis igitur accesserit character cõsideremus. Quæsiuerũt prisci,quomodo numen intelleximus: ex his qui optimè philosophari visi sunt, dixerunt, quòd ex mundo partibusq; eius & harũ innatis viribus, Deũ vt causam animaduertimus.nam sicut si quis videat domum affabrè factam instructamq; vestibulis,portibus,aulis virorum,mulierũ conclauibus & id genus cæteris, cogitatione percipiet artificem: nec enim sine arte opificéq; putabit domũ esse absolutã:quod & de ciuitate aut nauigio, & de quo vis minore maioréve opere sentiendũ est: ita sanè etiã quiuis ingressus ceu in maximã domum aut ciuitatẽ hunc mundum,conspicatus cælum in orbẽ volui continéreq; omnia :erraticas verò fixásq; stellas pariter moueri modulatè summáq; cum harmonia,ad vtilitatẽ rerum vniuersarum:terrã deinde meditullium sortitam,aquam aëremq; latè vtrunq; fusum suisq; contentum terminis: ad hæc animalia tã mortalia quàm immortalia stirpium fructuũq; varias species:certè ratiocinabitur hæc non sine perfectissima arte condita,sed fuisse esseq;Deum huius vniuersitatis opificẽ. Qui ita colligũt,per vmbrã Deum pcipiunt, animaduertẽtes artificẽ per ipsius opera. Sed est & alius perfectior puriórq; intellectus,magis mysteriis iniriatus, qui nõ ex operibus causam cognoscit,quasi ex vmbra solidũ corpus: sed emergẽs supra creata omnia,manifestè increatũ cõtẽplatur,vt & ipsum per se cõprehendat,& vmbrã eius: hoc est & verbum

eius,& mundum hunc vniuersum,hic est Moses ille, qui sic loquit:Ostende mihi teipsum,manifestè tevideã,nolo mihi te ostendas per cælum,terrã,aquam,aërẽ,aut quidquã creatum: nec in vlla re alia tãquam in speculo contẽpler tuã ideã,præter quàm in te Deo,nã quæ in creaturis apparentiæ sunt dissipantur:quæ autẽ in increato,stabiles,firmæ sempiternæq; pmanẽt.Quamobrem Mosem vocauit,& loquutus est ei Deus. Beseleelẽ item vocauit,sed nõ similiter:verùm illũ cognitionẽ dei percipientẽ ex ipsa summa causa,hũc autem tanquã ex vmbra ex creaturis opificẽ ratiocinatione colligentẽ. Quapropter inuenies tabernaculũ & vasa eius omnia prius à Mose,deinde à Beseleele delineata paratáq;. Moses enim exemplariorũ est artifex,cæterùm Beseleel imagines eorũ exprimit.Nã Moses Deo monitore vtitur,qui dicit:Iuxta exẽplar quod ostendi tibi in monte omnia facies:Beseleel autẽ Mose:& meritò.Quia & Aaron,id est ratio & Maria,hoc est sensus, insurgentes contra eũ diserte audiunt: Si quis fuerit inter vos propheta domini,in visione& in vmbra apparebit ei Deus,nõ manifestè.Mosi verò qui fidelis est in tota domo mea,ore ad os loquetur,non per enigmata.Quoniam igitur duas naturas inuenimus creatas factas & elaboratas à Deo,alterã ex seipsa noxiam,reprehensibilẽ,execrabilem,alteram vtilem laudabilẽq;:illam notatã falso charactere,hanc verò probato,pulchram cõuenientẽq; precationem vna cũ Mose precabimur:vt nobis Deus aperiat suũ thesaurũ, sublime illud refertumq; diuina luce verbũ,quod suprà vocauit cælũ in quibus autem mala recõduntur occludat.sunt enim ex bonorũ ita etiã malorum thesauri apud Deũ sicut habetur in magno cõcilio:Nónne ecce collecta sunt hæc apud me, & obsignata in thesauris meis,in die vltionis, quãdo lapsus fuerit pes eorũ. videres thesauros esse malorum? Et bonorum quidẽ vnicus.Quoniam enim Deus vnus,etiã thesaurus bonorum vnus.multi verò malorum,quia & peccatores immẽso numero. Sed hic quoq; considera eius qui est bonitatem,bonorũ quidem thesaurum aperit: cõtrà malorum claudit astringítq;.est enim Dei propriũ bona offerre & præuenire nos liberalitate:mala verò non facilè immittere. Moses verò exaggerãs etiã Dei liberalitatẽ & gratificandi studiũ,non solùm reliquo tẽpore ait thesauros malorum obsignatos,sed & cum anima lapsa fuerit in via rectæ rationis quãdo meritò pœna digna videri poterat.ait enim in die vltionis obsignatos malorũ thesauros:docente diuino eloquio,quòd ne in

ne in peccãtes quidem cõfestim Deus animaduertit,sed indulget tẽpus ad pœnitentiam & errati curationem.Et dixit dominus Deus serpenti:Execratus tu inter omnes pecudes & omnes bestias terræ. Jsicut lætitia iucundè nos afficiens,fausta ominatione digna est,ita execratione voluptas malus affectus, quæ turba terminos animæ, pro virtutis studio amotẽ affectionum in ea generãs.ait autem Moses in execrationibus,execratũ esse qui trãsmouet terminos proximi. terminũ enim & legẽ Deus animæ præscripsit virtutẽ,scilicet arborẽ vitæ.hunc trãsmouit, qui fixit terminum malitiæ,scilicet arborẽ mortis. execrabilis ille quoq; qui cæcũ errare facit in via.Facit & hoc voluptas impia.est enim sensus naturaliter cæcus,quia brutus,quoniã quicquid rationale est,habet oculos,ideo ratione sola res cõprehenduntur,sensu nõ item. per sensum enim sola imaginamur corpora.hũc cæcũ sensum voluptas fallit,quò minus res percipiat: siquidẽ vetat ne se ad mentem à qua regi poterat,recipiat regaturq; ab ea,seducens illũ ad sensibilia,illiciénsq; suis operibus: vt cæcus sensus sequatur cæcum ducem,rem sensibilẽ.ibi mens cũ ambos cæcos duces sequitur,impotẽs sui abit in præcipitiũ. alioqui consentaneũ erat ordini naturali,vt rationem cõporem visus sequerentur ea quæ cæca sunt:sic enim leuius ferrẽtur noxiæ res.nunc in eã fraudem inducitur anima,vt cogatur vti cæcis ducibus,decepta persuasáq; mutare virtutẽ vitio,& suo labore malũ sibi quærere.prohibet autẽ & hanc permutationem sacra lex his verbis: Non mutabis bonũ malo.his de causis voluptas sit execrabilis.nunc non alienũ à proposito fuerit cõsidere quæ sit hæc maledictio. execratum esse ait inter omnes pecudes.ergo pecuinum quiddã brutúmq; sensus est.certè vnusquisque sensus voluptatem execratur, vt inimicissimam & infensissimam. est enim re vera hostis sensui. id inde colligitur, quòd saturati voluptate immodica,nec videre, nec audire, nec olfacere,nec gustare,nec tãgere sincerè possumus.sed his omnibus obscurè atque debiliter afficimur.id quod patimur ea iam cessante:alioquin inter ipsum vsum voluptatis, omnino priuamur vi sensuum, vt non magis agant in res sensibiles, quàm si eis mulctati essemus. Et qui fieri potest, vt non meritò sensus execretur voluptatem à qua sic mulctatur? quæ præ omnibus quoque bestiis est execrabilis, præ omnibus inquam, affectibus animæ. His enim mens sauciatur & perditur. Cur igitur etiam aliis affectibus videtur deterior:Quia propemodum

omnibus est obnoxia,tanquam principium eorum fundamentúmq;. Nam & concupiscentia nascitur ex amore voluptatis,& dolor existit per eius priuationem.timor quoq; tum fit cum veremur istius absentiã. itaque liquet omnes affectus apud voluptatem habere suũ receptaculum:& fortasse nulli vsquã essent, ni voluptate ceu fundamento niterentur. Super pectus & ventrem tuũ gradieris.] circa has enim partes stabulatur affectus hic,pectus ventrẽq;.quando præstò est copia materiáque voluptatis,circa ventrẽ & quæ sub ventre sita sunt. quando autẽ his caret,circa pectus, vbi sedes iræ est. amatores enim voluptatũ si his destituantur,irascuntur & exacerbãtur. Inspiciamus rem diligẽtius.Tripartitam esse animam nostram,haberéq; partes vnam ratione præditam,alteram ad iram natam,tertiã ad concupiscentiam.has partes nonnulli philosophi potẽtiis tantummodo differre existimãt,quidã locis etiã: hi rationali parti caput sedem attribuunt,reddẽtes causam.quòd ibi sit rex, vbi satellitiũ.satellites autẽ mẽtis sensus collocatos in capite. proinde rex habitare ibi tanquã in arce probabiliter creditur.iidem iram locant in pectore:aiúntq; hac de causa à natura munitam hanc partẽ densis ac validis ossibus. nõ secus ac strenuũ militẽ instructũ thorace ac clypeo,ad repellẽdos aduersarios. postremus locus assignatur cõcupiscentiæ,circa iecur & ventrem.his enim vis hæc habitat.appetitus ratione carens.Quando igitur quæres ô anima,quã regionẽ voluptas sortita sit, ne spectes capitis locũ,qui rationis est:non inuenies enim.resistit enim huic affectui ratio,nec potest vnà cohabitare:quod hac vincẽte voluptas pessum eat:sicut e diuersò,dũ voluptas vincit, exulat ratio. proinde illã quære in pectore vẽtréq;. vbi partes brutæ domicilíũ habent,ira cõcupiscentiáq;.nam in his locis inuenitur & iudicium nostrũ,& affectus ipsi,non vetatur tamen mens relictis suis septis dare se deteriori.id fit quando in anima bellũ exoritur,tunc necesse est in potestatẽ aduersæ partis deuenire rationem paci non bello natam.itaq; sacra lex gnara quãtum possit vtriusq; affectionis impetus,vel iræ,vel cõcupiscentiæ,cõpescit vtrũq;,aurigã gubernatoremq; rationem his præficiens.ac primùm de ira, curaturus eã & sanaturus legislator, loquitur sic. Et impones super rationale iudiciorum,doctrinã & veritatem: quæ erũt in pectore Aaron, quãdo ingredietur sacrariũ coram domino.id rationale est in nobis instrumentũ vocis,hoc est sermo quo vtimur. qui aut incõsideratè & improbatus emittitur, aut

aut cum iudicio probatúsq;. hic scriptura vult nos cogitare de sermone discreto.ait enim rationale,non inexaminatum falsatúmq;, sed rationale iudiciorum,ac si dicas iudicatũ examinatúmq;. huius probati sermonis duas ait esse virtutes summas, doctrinam & veritatẽ,rectè sanè. nã præcipuus sermonis vsus est,docere& manifestare aliquid, cùm non possimus alioquin affectus animi exprimere.& quales sint,ostendere:quæ res coëgit nos ad signa vocalia cõfugere,nomina verbáq;. quæ vtique nota esse oportet,vt manifestè claréq; percipiãtur à proximo. secũda cura est vt verè enũtientur.quid enim prodest planã manifestámq; elocutionẽ facere,si alioqui falsa sit:nam hoc modo fieri nõ potest quin auditor decipiatur cũ suo magno incõmodo,ruditate,ignorãtiáq;.quid enim si mõstrans puero A elemẽtum disertè claréq; dicã id esse e:aut a mõstrans dicam o? aut musicus rudimenta eius artis discenti harmontam monstrans colorem dicat,aut colorẽ tonisticum dicat diatonicũ: aut quæ summa est chorda dicat mediã,aut quę cõiuncta sunt,dicat disiuncta,aut hyperbolæan dicat proslambanomenon? dicet forsasse dilucidè apertéq;. at nõ verè:sed hac parte vitiũ admittet in sermone.quando autẽ vtrunq;, doctrinã simul & veritatem adhibebit,sermonẽ faciet discẽti vtilem,vsus ipse duabus eius virtutibus,quæ forsitan solæ sufficiũt. itaq; propheta dicit sermonem indicatum,habẽtem suas virtutes,situm supra pectus, nimirum Aaronis,id est supra irã,vt sic regatur primũ à ratione,ne lædatur per suã imprudẽtiam:deinde à doctrina, à cuius consuetudine furor libenter abstinet. ideóq; iratorũ nõ solùm cogitationes,sed & verba,perturbatione confusionéque plena sunt.æquum igitur erat iræ confusionẽ per doctrinã corrigi,& per veritatẽ insuper.nam & hoc iræ propriũ est, quòd facilè fallitur fallitq;.itaq; iracundorũ fermè nemo verax est,vtpote deuictus ebrietate animæ,nõ corporis. Hæc remedia Deus huic parti parauit,sermonem cum doctrina veritatéq;. nã hæc tria vim vnã obtinẽt, si sermoni iungatur doctrina & veritas.præsentanea medicina iræ,morbi animæ grauissimi. Sed cuiusnã est gestamen istud rationale?non meum nec vulgaris alicuius mentis,sed sacerdotalis purè sacrificantis,qualis Aaronis erat, ac ne huius quidem semper:nam sæpe mutatur: sed quãdo sine mutatione degit,quãdo ingreditur sacrariũ,quãdo ratio simul intrat sanctæq; sentẽtiæ,quando his comitibus nõ destituitur, accidit tum plerunq; vt mẽs penetret in sacras sanctas puráq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

opiniones,sed humanas,quales sunt de officiis, de benefactis de legibus publicè receptis, de virtute quatenus homo potest eam assequi:atqui ne sic quidem dispositus aliquis idoneus est ad rationale gestandum in pectore cum suis virtutibus,sed solus qui ingreditur coram domino:hoc est,qui propter Deum fecit omnia,nec ei præfert quicquam ipso inferius, inferioribus quoq; rebus tribuēs quod æquū est, nō tamen in eis immoratus, sed recurrens ad cognitionem,fciētiam cultúmq; illius vnius. nam hominis sic dispositi vis irascibilis regetur & à ratione purgata puráque à brutis affectibus,& à doctrina sanante obscuritatē cōfusionemq;,& à veritate retegēte mēdacium. Ergo Aarō,vt alter Moses,exciso pectore,hoc est ira,nō sinit eam effer ferri impetu absq; iudicio,veritus ne quādo sibiipsi permissa in equi morem exultans,totā proculset animā:sed curat refrenátq; primùm ratione,vt sub auriga optimo discat non admodum habenas cōtemnere:deinde & rationis virtutibus doctrina veritatéq;,si enim sic erudiatur ira,vt & rationi cedat ac doctrinæ,& nō mētiri assuescat,tum seipsam liberabit ab effera scentia nimia,tum animā totam reddet placidam. Verùm his vt dixi,nō carens hoc affectu,conatur eum sanare iam dictis lutaribus remediis.at Moses totā iram excidendam & resecandam censet ex anima,non moderationem affectuū, sed prorsus priuationem amans.attestatur his meis verbis sanctissimū oraculum. Sumptum, inquit, Moses pectusculum separauit vt offerret coram domino,de ariete consecrationis:& obtigit Mosi in portionem suam, valde pulchrè. illum enim virtutis Deique amatorem decebat cōsiderata tota anima pectus desumere et ea quod ad iracundiam pertinet,adimeréq; id & abscidere. vt exacta parte bellaturiēte,de cætero anima in pace degeret. asfertur autē non à quouis animali,sed ab ariete consecrationis atqui & vitulus imolatus fuerat,sed hoc præterito, venit ad arietem.est enim animal natura cornupetum,iracundū & assultorium.quapropter & fabri machinarij plerunq; inter instrumenta oppugnationis vruntur arietibus, sic & in nobis arietinum,assultorium,indomitū quiddam est, id quod contentiosum appetit.contentio verò materia est iracundiæ:& ideo cōtentiosiores quiq; in dissertationibus, cæteriſq; colloquiis ad irā moueantur.hoc igitur litigatricis cōtentioſæq; animæ superfluum germen iracundum merirò propheta execat: vt sterilis facta desinat noxias res parere,fiátque inde portio conueniens animæ

tori virtutis,non pectus aut ira,sed aurum priuatio.hanc enim optimam portionem Deus sapienti tribuit, posse affectiones excidere.viden' quomodo perfectus perfectam immunitatem ab affectibus semper meditatur? qui autem adhuc proficit Aaron,secundus ab illo,mediocriter, vt dixi, in eis se habet.nondum enim potest pectus & iram excidere. gestat tamen supra id aurigam cum agnatis rationis virtutibus rationale, in quo doctrina est & veritas.hanc differentiam manifestius etiam docebit nos his verbis,dum ait: Pectusculum enim superpositionis,& brachiū ablationis accepi à filiis Israël, de victimis quæ offeruntur pro salute vestra: & dedi hæc Aaroni eiúsq; filiis. Vides quòd hi nō sunt contenti solo pectore, sed assumunt etiā brachium?Moses verò accipit id sine brachio. cur ita? quia hic cùm sit perfectus,paruum & humile nihil sapit, ac ne mediocriter quidē vult indulgere affectibus, sed eos egregiè omnes omnino excidit.at illi non admodum vehementer ruunt ad retiones offerendo, quatenus cohiberi per aurigam debeant ab impetu nimio:est autem brachium etiam signū laboris & actionis.talis verò debet esse curator ministérq; sanctorum,exercitiis ac labore occupatus. cæterùm cui Deus perfecta bona abundanter largitus est,sine labore agit. hoc autem minor reperitur atque imperfectior,qui labore parat virtutem,quā sine labore & negotio Moses accepit à Deo. Nam & labor ipse minor & vilior est quàm quies:sicut & imperfectum quàm perfectum,& à doctore quæsitum, quàm id quod per nos ipsi discimus.hæc causa est cur pectus accipiat Aaron cum brachio.Moses sine brachio. vocat autem pectusculū superpositionis ideo, quia super vim iræ debet imponi & ei præsidere ratio,quæ auriga more duriceruicem cōtumacémq; equū dirigat. brachiū autem non itidem superpositionis vocatur, sed ablationis,ob hanc causam:quia debet virtutis studium non sibiipsi tribuere anima,sed auferre à se,& ad Deum auctorem referre: confitendo nō suis viribus nec potentia honestatē acquisitam,sed illius munere,qui amorē eius indidit.nec pectusculū autem nec brachium sumitur,nisi deuictima pro salute.& meritò id quidem, tūc enim anima seruatur,quando irā domat ratio,& ex labore non prouenit arrogātia,sed totum imputatur Dei beneficētiæ. Quod autē nō solùm supra pectus,sed & supra ventrē ingrediatur voluptas,iā dixi, declarauiq; maximè ,ppriū eius locū esse

ventrem

ventrem.hic est enim voluptatũ fermè omnium receptacu-
nam hoc repleto vehementes appetitus excitãtur aliarũ quo-
voluptatum.rursum vacuato,quietiores illæ redduntur cõpo-
tioréſq;.ideóq; dicit alibi:Quiſquis ſuper ventrem quadrupes
graditur,& multos habet pedes,impurus eſt.talis aũt est ama-
tor voluptatis,ſemper ſuper ventrẽ gradiẽs,& eas quę inde na-
ſcuntur voluptates.cum repentè autẽ ſupra ventrem coniunxi
quadrupedem.nõ immeritò.quatuor enim ſunt affectus vo-
ptariorũ,ſicut egregius quidam liber docet.impurus igitur,
qui vna voluptate fruitur,tum qui ſe volutat in omnibus qua-
tuor.his dictis vide iterũ quo differat pfectus ab eo qui adhuc
proficit:certè vt iam ante cõpertũ eſt, perfectus excidit totam
irã è cõtentioſa anima,reddẽs eam cicurẽ mãſuetámq;, pacatã
mitémq; per omnia,tũ verbo tum opere:qui autẽ proficit, non
valet quidẽ hũc affectũ excidere:geſtat enim pectus,ſed erudi-
eum rationis iudicio,habẽtis duas virtutes,doctrinã & veri-
tem.ita nũc quoq; inuenietur ſapiẽs quidẽ perfectè voluptates
abiiciens & excutiẽs Moſes.qui autẽ proficit, nõ vniuerſas :
qui neceſſarias ſimplicéſq; admittit,curioſas & ſuperfluas ex-
uens,tanquã additamẽta inutilia.nam de Moſe ſic ſcriptura lo-
quitur:Et ventrẽ atque pedes holocautomatis aqua abluit.Val-
de pulchrè.Totam enim animã dignam quæ offeratur Deo,
nihil reprehenſibile nec inuita nec vltro admiſit, ſapiẽs fac-
cat.qui autẽ ita eſt diſpoſitus,totum ventrẽ etúſq; voluptates
cum aliis quę inde naſcuntur,eluit & repurgat à ſordibus, non
vnam. aliquã partem,ſed in tantũ iſta cõtemnit , vt vel neceſſa-
rios cibos potúſq; aſpernetur:rerum diuinarũ contemplatio-
ſe ſuſtinẽs.Qua propter alibi de illo fertur teſtimoniũ:per qua-
draginta dies panẽ nõ comedit,nec aquã bibit,quãdo in mẽte
Dei oracula Dei legislatoris audiebat.Nec cõtentus ventri ve-
ledixiſſe,pedes quoq; purgat à ſordibus,hoc eſt fulcra voluptã-
tis.ſunt autem fulcra voluptatis,res quę gignunt eam.de pro-
ciente enim dicitur,quòd inteſtina ventris & pedes abluat, id
totum ventrẽ.non ſufficit enim ad repellẽdam totã voluptatẽ
ſatis eſt ſi aduerſetur eius interanea,id eſt auctaria : quæ vo-
ptarij dicũt eſſe quedã additamẽta pręcedentium voluptatum
inuẽta curioſa miniſtrorũ gulę popinariorúmq;, & affectuum
irritamenta modum excedẽtium:quia ille vltro totam vẽtris
voluptatem ablegat:hic verò qui adhuc proficit,nõ niſi mo-
tus.nã de ſapiente ſic ſcriptũ eſt : Ventrem & pedes aqua lauat

iniuſſus

iniuſſus & ſua ſpõte.de ſacrificisverò ſic:inteſtina autem & pe-
des,nõ lauerunt ſed lauant:quod valde cautè dictũ eſt. Oportet
enim perfectũ quidem ſua ſpõte moueri ad virtutis operationem
verò qui etiãnum meditatur,rationem monitricẽ ſequi:cuius
præceptis parere bonũ eſt.Nec illud ignorandum,quòd Moſes
totum ventrem,hoc eſt ventris repletionem reiiciens, cæteros
quoq; affectus propemodum ablegat : dum legislator per vnã
partem de vniuerſo manifeſtè docet:& de eo quod cærera cõti-
net docens,eadem opera ſubindicat de his quæ ſilentio præte-
rit,quãdoquidem vẽtris repletione cõprehẽduntur reliqua.ceu
fundamẽto aliorum affectuũ.nullus enim eorũ poteſt cõſiſtere,
niſi ventre ſubnixus,quem baſim omniũ natura poſuit.quapro
pter poſt pręcedentẽ Liæ bonã progeniem,quãdo fœtus ad ani
mam pertinẽtes in Iuda,id eſt cõfeſsione deſiuerãt, Deus vt in
poſterum corporis etiam profectibus proſpiceret, Ballam Ra-
chelis ancillam voluit vel ante hærã ſuã parere.eſt autẽ Balla
irrigatio. ſciebat enim q; nihil corporeum ſubſiſtere poſſit
abſq; ventris rigatione:ſed hic eſſe principatũ regimẽq; toti
corporis,curæq; tantũ hoc agẽtis,vt vita ſit incolumis.ſed cõſi-
derare oportet omnia verba ſubtilius,quãdo nihil hic nõ accu
ratè dictũ eſſe inuenies.Moſes pectuſculum aufert,ventrẽ verò
nõ aufert,ſed tantũ lauat.cur ita?quia perfectus ſapiens iraſcẽ-
di vim totã poteſt excidere.alienatus ab ira:ventrẽ execare ne-
quaquã poteſt.Nam neceſſario cibo potúq; vti natura cogitur
etiam ſi quis pauciſsimo cõtentus neceſſarium quoq; cõtem-
nat & meditetur inediam.lauet igitur ventrẽ & repurget à cõ-
dimentis impuris & ſuperuacaneis.Hoc enim domũ diuinit
oblatum virtutis auido ſatis eſt. & ideo de animæ adulteratæ
ſuſpecta dicitur:quòd ſi relicto recto rationali q; ſermone , qui
maritus legitimus eius eſt,deprehenſa fuerit cõſuetudinẽ ha-
bere cum affectu polluente animã,diſrumperetur eius vẽter , id
eſt inexplebilis & inſatiabilis erit vẽtris voluptatibus ac con-
cupiſcẽtiis,nec vnquã eis expleri poterit propter ſuã imprudẽ
tiam & inſtitutionẽ peſsimã:ſed aliis ſuper alias affluẽtibus.
eodem affectu laborabit perpetuò. nam nõ paucos noui adeò
ventris cupiditatibus deditos,vt quãuis imminente aliquo ne-
gotio,reuocẽtur ad meracas cõporationes aliáq; ſimilia. malè
enim cõuenit corporeis molibus cum ingenuis animæ deſide-
riis,ſed corpora tanquã vaſa ad menſurã facta,nihil admittit
immodicum,quicquid ſuperfluit eiicientia.at concupiſcentia

mus

Universidad de Deusto
Biblioteca

nunquam expletur,semper indiga,nunquam non siticulosa.Et ideo vt consequens post diruptum ventrem additur femoris luxatio.nã affecta hoc pacto anima simul excidit recta ratio, cui est insita vis seminalis gignendi bonũ aliquid.Quòd si,inquit, polluta non fuerit,non lædetur, & habebit liberorum liberos: videlicet si ab affectibus impolluta,pudicitiam seruauerit legitimo marito,qui sanam rectamq; rationẽ significat:fœcundam habebit animã & fructiferam,progenitricem prudentiæ, iustitiæ & cuiuscunq; virtutis,ergo possumus deuincti corpore non vti necessariis corpori? Est aliquis modus,vide quis. Is qui nos sacris initiat,præcipit cuiuis à quo suũ debitũ exigit corpus, vt contentus sit necessariis. Ante omnia locus,inquit,sit tibi extra castra,castra vocans virtutẽ,in quibus militat anima. nec enim in vna sede morantur,prudentia ,& corporis curãdi necessitas. mox addit:Egredieris inde foras.quamobrem?quia non potest anima cohabitans cum prudentia, & contubernũ habens cum sapientia,frui deliciis corporis,tunc enim diuinioribus alimẽtis nutritur,scilicet scientiis,propter quas carnẽ negligit.egressa enim sacratis virtuti ofsibus, tum demũ vertitur ad hoc corpus grauantes prementésq; materias.quomodo igitur his vtendum? Paxillus,inquit,in zona tibi pendeat.quo cauum fodias, hoc est,præstò sit tibi ratio quæ affectum effodiat,astringens.affectus enim postulant nos accinctos esse,non vti cinctura laxiore.quapropter etiam de trãsitu per eos, qui pascha nominatur, præceptum extat,quo mõnemur lumbos accingere,siue astringere cõcupiscentias.hic igitur paxillus,hoc est ratio,comitetur affectum,obstaturus ne se effundat.Sic enim fiet,vt solis cõtentus necessariis,abstineamus à superfluis:vt vel in conuiuiis atq; in rata rerũ copia,quæ ad vsum simul & luxum satis sit, rationem adhibeamus,quæ nos tanquam scutum protegat:vt nequevltra modum cibos lari more ingurgitemus,neque nimio mero expleti,per ebrietatẽ in delirationem prolabamur.Nam ratio obpescet refrenabitq; procliuiorem talis affectionis impetũ. ipse quidẽ sæpe hoc mihi vsu venisse memini.accedens enim ad disciplinata conuiuia,cœnásq; sumptuosas.nisi rationem meam adduxissent,mancipabar rebus apparatis,abstractus à dominis immansuetis,videlicet qui spectatu,auditu,odoratu gustúq; voluptatem pariunt. Sed quoties accedo cũ rationis delectu,iam non seruus fio sed dominus, & egregiè vinco victoriã honestissimã in certamine cõstantiæ tẽperantiæq;,resistens opponens-

me omnibus cupiditatibus,quę solent immoderatos pessundare.Fodies,inquit,paxillo,id est,put tibi est ingeniũ procliuè ad cibum,potũ,aut ea quę sub ventre sunt,ratione aperies & distingues.vt vbi discreueris,verũ cognoscas.tunc enim scies in hortũ nullo inesse bonũ,sed necessarium tantum & vtile. Mox addit: Operies turpitudinem tuam. admodum rectè. Adhuc enim ô anima rationem ad omnia,qua operitur,obumbratur,occultaturq; omnis turpitudo carnis & affectuũ, quicquid enim rationẽ caret, turpe est:sicut decorum,quicquid cum ratione coniunctũ.itaq; voluptatis amicus supra ventrẽ graditur:perfectus autem ventrem totũ eluit:quiverò proficit,intestina. at qui adhuc in rudimentis hæret,foras exit, quando ad requisita vêtris affectus rationem,cohibiturus est affectum:quod figuratè paxillus significat.Rectè quoq; additur: Gradieris supra pectus & supra ventrem.] Voluptas enim non est quiescentium & stãtium.sed commotorum & perturbatione plenorũ:& sicut flamma continuè mouetur, ita cuiusdam flãmæ more affectus hic in anima excitus, non sinit eam quiescere. ideo reclamat his qui aiunt sedandi vim inesse in eo, quies enim ligno & cuiuis inanimato est propria, voluptas verò aliena ab hoc genere. titillationem enim & conuulsionẽ quandam appetit:& interdum non quietẽ sed continuum vehemensq; exercitium postulat. Illud autem Terrã comedes omnibus diebus vitæ tuæ]appositè dictum est. nam corporalis voluptatis alimẽta terrena sunt,nec immeritò. Duo sunt ex quibus constamus,anima & corpus. hoc è terra factum,illa Dei figmentũ æthereũ. Inspirauit enim in faciẽ eius spiritũ vitę,& factus est homo in animã viuentẽ.pulchrè igitur cõuenit vt factũ è terra corpus cognatis alatur cibis quos terra producit:at illa æthereæ naturæ portio, scilicet anima, habeat alimẽta diuina ætherea:qui,nã sciẽtiis nutritur,nõ cibo aut potu, quibus corpus indiget. Ali porrò animã non rebus terrestribus sed cælestib⁹,testabitur amplius sacra scriptura: Ecce ego pluo vobis panes de cœlo,egrediatur popul⁹ & colligat quæ sufficiũt in diẽ:vt tentem eum vtrũ ambulet in lege mea,an nõ.] Videnʼ alimẽta animæ nõ terrena & corruptibilia,sed verba quę Deus pluit de sublimi purâq; natura:quã nũc cælũ nominauit? Egrediatur sanè populus & omnis cœtus animæ, incipiátq; colligere scientiã,nõ acernatim,sed quantũ sufficit in diẽ.sic enim fiet primùm vt ne simul & semel exhauriãtur immẽsę opes gratiarum Dei,sed exundẽt torrẽtis in morẽ.deinde vt quisq; sumpta

mensura quæ sufficiat,reliquorũ dispensationẽ permittat Deo qui verò vult omnia colligere,desperationẽ sibi parat & molestiam maximã.desperat enim,si nũc tantũ, non etiã in posterũ sperat Deum sibi pluiturũ cõmoda : & infidelis est si non credit & nunc & semper gratiã copiosẽ dandam his qui digni sunt: & demens est, si putat se posse inuito Deo seruare quæ collegerit. paruo enim momento eum qui securitatem constantiãmque mentis sibi arrogat per iactantiam,infirmum reddit incertũq; custodem rerũ quas seruare sibi videbatur.colligе igitur ô anima quæ sufficiunt & cõueniunt, vt neque plus satis exubereat, neq; infra modum collecta inopiam afferant : vt iusta mensura vtendo,nihil inique facias.meditantem enim te migrationem ab affectibus & pascha immolantẽ oportet modicos profectus non nimios facere.Colligat,inquit, vnusquisque ex eo quãtum sufficit ad vescendũ. Ergo & in mãna & in quoliber dono quod Deus largitur nostro generi, decet contentũ esse certa mensura certóq; numero,nec plura quàm pro capacitate sumere per auaritiam.colligat potius anima quantũ quotidie sufficit,& custodiam bonorũ suorũ munificentissimo Deo credat magis quàm sibi.id cur ita censeam, dicere nunc non alienũ à proposito fuerit.Per diẽ lux intelligitur. Lux autem animæ est eruditio.multi igitur animæ lumina parauerũt sibi in noctẽ & tenebras, nõ in diem & lucem:qualia sunt prima rudimenta disciplinarum omnia,& encyclopedia quam vocant, ipsáq; philosophia propter delicias experita & autoritatem apud principes. at homo ciuilis diurnũ parat in diem,& lucẽ in lucem,& honestatẽ propter ipsam solam nõ propter quicquam aliud. ideóq; additur: Vt tentem eos vtrum ambulent in lege mea,an nõ.] hoc enim Dei lex iubet,virtutẽ propter ipsam colere. itaq; studiosos virtutis tãquam nummos examinat recta ratio,vtrum vitium habeant.animæ bona referendo ad res exteras:an probæ monetæ sint,conseruãdo ea in sola anima. hi non terrenis cibis alunt, sed scientiis cælestibus:quod aliis etiam verbis docet sacra scriptura. cùm dicit : Mane quoq; ros iacuit per circuitũ castrorũ & ecce in superficie terræ in solitudine tanquã coriandrum album in similitudinẽ pruinæ super terrã. quod cũ vidissent, dicebãt alius ad alium,quid est hoc ? ignorabãt enim quid esset.quibus ait Moses:hic est panis quem dominus dedit ad vescendum:hic est sermo quem præcepit dominus.]Videa' cibũ animæ qualis sit? verbum Dei cõtinuum,rori simile,per circuitũ totam complectens.

plectens,& nullam partem eius expertẽ sui relinquens.hic sermo non vbiq; apparet,sed vbi desertũ est vacuum virtis & affectibus:estq; tenuis qui percipiatur & intelligatur,pellucidúsq; valdè ac purus aspectus,& coriano similis, aiunt autẽ rei rusticæ periti,etiamsi semen hoc cõcidatur minutissimè, singulas portiunculas & micas satas germinare,nõ secus quàm coriandrũ solidum. Huiusmodi est etiã sermo Dei:qui vel integer iuuare potest,vel quacunq; sui particula. Quid si κόρη,id est pupillæ oculi,similis dicitur?sicut enim hęc quãuis minima particula, videt hos cælestes orbes,& immensum mare,& aëris amplitudinem.præterea à solis tam occidentis q̃ orientis terminos: pari modo sermo quoq; diuinus cernit acutissimè,qui sufficit inspiciendis rebus omnibus per quẽ videbũtur quæcunq; digna spectatu:ideóq; albũ est mãna.Quid enim fulgidius Dei sermone aut radiãtius:cuius participatione & alię res caliginẽ ac tenebras exutiunt,quę appetunt lucẽ animæ?huic sermoni quiddam peculiare accedit.nã quãdo animã ad se aduocat, gelu excitat in omnibus rebus terrenis,corporeis,ac sensibilibus. ideo dicitur,tanquam pruina super terrã. Quoties enim homo Deũ videns,fugã meditatur ab affectibus,congelantur vndę,hoc est impetus ac moles eorũ & iactantia. cõcreuerunt enim vndæ in medio mari,vt transiret affectũ Israël videns Deum. Itaq; percontãtur se inuicem animæ,quæ admiserunt quidẽ iam sermonem,sed nõ possunt dicere quidnã sit. Nam sæpe perfusi dulcedine,saporem nescimus vnde illa proficiscitur:& suaues odores olfaciendo,quinam sint ignoramus.Sic & anima sæpe gaudens non potest indicare causam suæ lætitiæ:sed docetur ab initiatore vatéq; Mose dicente:Hic est panis,cibus quẽ dedit Deus animabus,vt se pascant verbo ipsius atq; sermone.Nam hic est panis datus nobis ad vescendum,videlicet verbum hoc. Dicitur autẽ etiã in Deuter. Et afflixit te pressitq; fame, & cibauit te manna,quod tui patres ignorauerant,vt annuntiem tibi, quod nõ solo pane viuet homo, sed omni verbo quod procedit ex ore Dei.] Afflictio ista propitiatio est.Nã per tales afflictiones nostris animab' ceu decimatis propicius redditur. Quoties enim spoliamur iucundis rebus,affligi videmur:reuera autem sentimus Deum propiciũ.Infligit nobis etiam esuriem, non virtutis sed vitiosam illã & affectibus obnoxiã. Argumẽto est.quòd nutrit nos verbo suo generalissimo.Interpretatur enim mãna, quid hoc est,scilicet rerũ generalissimũ.Verbum quoq; Dei superiur

Universidad de Deusto
Biblioteca

perius est vniuerso mundo, antiquius generalióq; creaturis omnibus. Eum sermonē partes ignorauerāt, non illi veri progenitores nostri, sed lōgeuitate cani, qui solēt dicere, Da nobis ducem, & reuertamur ad Aegypti vitia. Audiat igitur anima vocē Dei: quòd nō solo pane viuet homo factus ad imaginem, sed omni verbo quod procedit ex ore Dei, hoc est, & toto verbo nutrietur, & eius partibus. per os enim sermo significatur. Porrò verbū pars sermonis est. Nutritur autē perfectionū quidem anima toto sermone: cæterū nos cōtenti essemus nutriri vel parte eius quapiā. Et illi quidē optāt nutriri à sermone Dei: Iacob verò supra ipsum sermonē exerēs suū caput, ait se nutriri ab ipso Deo. Sic autē loquitur: Deus qui nutrit me ab adolescentia mea vsq; in presentē diem, angelus qui eruit me ē cūctis malis, benedicat his pueris. Pulcherrimus loquēdi modus. nutritorē Deū non sermonē eius, existimat. Cæterū angelū eius, qui est sermo, tanquā morborū medicum: idq; admodū naturaliter. Pronunciat em̄ propheta, primaria quidē bona ex persona ipsius Qui est dari: secūdaria verò per angelos & sermones eius. secūdaria verò sunt, quæ ad morborū sanationē pertinēt. Proinde sic opinor: sanitatē merā quam nullus morbus præcesserit in corpore, Deū per semet solū largiri: liberationem autem à morbo etiā per artem & medicinā; dum sinit & à scientia & ab artifice nos iuuari in specie, ipse sanans vel per hæc, vel citra horum operā. Ad eundem quoq; modū se habet anima. bona & alimenta largitur ei per seipsū: per angelos verò & sermones, quicquid ad sanādos morbos pertinet. Has autē preces fudit patriarcha, reprehendens Ioseph illum administratorē reipublicæ ausum dicere: Enutriā te ibi. Dixerat enim, properantes ascendite ad patrem meū, & nuntiate ei, Hæc dicit, & reliqua. Descende ad me, & nequaquā maneas, & enutriam te ibi. Durabit enim fames per quinquennium. Reprehendens igitur admonénsq; eū qui sibi sapiens videbatur, inquit: O tu scito animæ cibum esse scientiā, quam non sermo sensibilis, sed Deus largitur, qui nutrit à iuuentute primòq; flore vsq; lucem extremam, ipse me replebit. Sed Iosepho idem accidit quod matri eius Racheli. nā & ipsa existimabat creaturam posse aliquid, quapropter dicit: Da mihi liberos. Sed supplantator similis sui dicet: Erras errore maximo. Nec enim ego pro Deo tibi sum, qui solus potest aperire vulvas animarum, & eis inseminare virtutes, vt grauidæ factæ rectæ honestas pariant. Saltem sororem tuam Liam cōsidera, & con-

perse-

peries à nulla creatura semen eam excepisse aut genitura, sed ab ipso Deo. Cùm enim vidisset dominus Liā habere odio, aperuit vuluam eius: Rachel autē erat sterilis. Ac rursum vide hic virtutis exilitatē in opere. Deus vuluas aperit, benefacta in eis seminans. Vulua autem quæ virtutem excepit à Deo, non parit Deo nullius enim indiget Qui est: sed mihi Iacobo parit filios. nam propter me seminauit Deus in virtute forsitan, nō propter seipsum. Igitur alius quidē maritus Liæ quiescens inueni tur, alius pater natorum ex Lia liberorū. maritus qui vuluam aperit: pater liberorum, qui hos gignere dicitur. Et inimicitias ponā inter te & inter mulierem. ¶ Reuera voluptas inimica est sensui, quamuis sunt qui puteot amicissimam. Sed sicut adulatorem nemo amicū dixerit: est enim adulatio vitium amicitiæ: sic & voluptatem si examines, inuenies adulterinam familiari tatem insinuantē se sensui, certē saturatis voluptate omnes sensus luxantur. annon cōsideras istos vini amatores ebrios, quomodo videntes nō videant, audientes non audiāt, impotes etiā reliquorum sensuum. Fatiscit enim tunc instrumentum sensitiuum, quemadmodū intenditur in sobriis, non iam surdos externè ictus excipiens. sed sonoros claróq;, & ad mentem vsque penetrātes cum sonitu. Oportet enim vt hæc extremum ictum agnoscat, & characterem eius manifestū excipiat. Et obseruandum non dixisse, Inimicitias ponam tibi & mulieri: sed inter te & mulierem. Cur? Quoniam in medio & tanquā confinio voluptatis sensusq; hoc bellū nascitur. id amborum medium, cibus & potus est, aptum ad quæcunq; sensibilia huiusmodi, facultatē voluptatis inducendæ habentia. his quoties se voluptas ingurgitat, præsentaneam sensui noxam afferunt. Cæterum illud, inter te & inter semen eius, ipsum quoque ratione physica dictū est. Nam omne semē est generationis principium: principium autem voluptatis, non affectus, sed bruta concitatio sensus quæ per mentem fit. nam à mente velut fonte quodam manant sensitiuæ potētiæ, præsertim iuxta doctrinā Mosis sanctissimi: qui ex Adamo factā narrat mulierem, ex mente sensum videlicet. ergo sicut voluptas se habet ad sensum, sic affectus ad mentem. vnde sequitur vt quoniā illa duo inimica sunt inuicē, hęc quoq; sint hostilia: quod bellū nulli non liquet. itaq; superante mente, affectus non sustinens intelligibiles & incorporeas res, profligatur. contrà quoties hic vincit malā victoriā, cedit mens, impos sui suarúmq; actionū omnium. Proinde alibi dicitur, quòd

attolleute manus Mose,prævalebat Israël:demittẽte autẽ,præualebat Amalec.quibus verbis hoc docemur, quòd mẽs quãdo attollit seipsã supra mortalia,& sublimis fertur, vim concipit vt Deum videat,quod est Israël.quãdo verò neruos suos hæc remittit relaxãq;,mox affectus prævalet,scilicet Amalec,qui interpretatur populus elingẽs. reuera enim absumit totã animã & abligurit, ne semen quidẽ aut scintillam virtutis reliqua in ea faciens,quamobrẽ scriptum est:Principium gentiũ Amalec. quoniam in miscellaneam gentiũ conuenarum colluuiem cõsilio carentẽ affectus exercet dominationem atq; imperiũ: per hunc omne bellum excitatur in anima. Ergo quibus mẽtibus Deus pacem largiri dignatur,in his pollicetur deleturũ se sub cælo memoriam Amalecitarũ.Quod autem dicitur: Ipse seruabit caput tuum,tu seruabis eius calcaneũ. In verbis barbarismum habet,in sensu bene dictũ est:quomodo?reliquum reddendum est de muliere,mulier autẽ ipse non est,sed ipsa.Quid igitur dicendũ?à sermone de muliere transitionem fecit ad semen eius & principiũ:principiũ autem sensus,intellectus, iste masculus,de quo debet dici ipse,flectendo de cætero vocẽ hanc similiter.Rectè igitur ad voluptatẽ inquit,ipse intellectus seruabit tuum caput,& principale decretum,tu verò gressus eius & vestigia placitáq; quibus insistit, quæ calcanei vocantur per similitudinẽ.Vox autem seruare duo significat:vnũ,quasi custodire & reponere:alterũ,ac si dicas obseruare vt per dolũ interimas.necesse est autẽ mẽtem vel bonável malam esse.mala dicet potest custos promáq; voluptatis:nã hac delectatur. bona verò inimica,expectãs occasionẽ tollendæ medio per insidias.contra voluptas,insipientis plantã seruat:sapiẽtis autem bonum destruere conatur & subtrahere,existimãs hunc sibi moliri perniciem:insipientẽ verò modis omnibus ipsius saluti consulẽ cupere. nihilominus quãuis videatur supplãtare deciperéq; probum virũ,ipsa supplãtabitur à Iacob exercitato luctis talibus. lucta,inquã,non corporis,sed qua luctatur anima cum aduersã riis moribus,ipsã per affectus vitiaq; oppugnãtibus. nec prius dimittet plantã affectus aduersarij, quàm ille det manus, & supplantatũ ac bis victũ fateatur,& in iure primogenituræ, & in benedictione.Iuste,inquit,inditũ est ei nomẽ Iacob.iã enim iterũ me supplantauit.olim ius primogenituræ mihi ademit: nunc intercepit meam benedictionẽ.antiquius autem ius magnus quidẽ putat corporis,bonus verò animæ.sicut reuera est,nõ tempore

pore sed potentia dignitatéq; potius,& verè prius.sicut & princeps in republica,principatũ autẽ anima habet in hac copula, ergo primatũ obtinuit is qui altero virtute potior fuerat, qui honor ipsi debebatur.nã & benedictionẽ accepit cum perfectis precibus.vanus autẽ est & suamet existimatione sapiẽs qui dicit:meas benedictiones & ius meæ primogenituræ accepit.nõ enim tua ô tu accipit,sed tuis cõtraria. nã quæ tua,seruitio digna sunt,at quæ illius,dominio.tibi verò etiã optanda apud sapientẽ seruitus,à quo monitus castigatúsq; ignorantiã ac tudi tatẽ pestes animæ exuas. nã inter faustas apprecationes pater sic tibi dicit: Fratri tuo seruies,sed nõ nunc.nec ênim ferret te habenas detrectãtẽ.sed vbi solueris iugũ à ceruice tua: nimirũ abiectis illis elatis spiritibus quos sumpsisti postquã teipsum subiugasti affectuũ vehiculo.aurigãte insipiẽtia.nũc quidẽ seruus es molestorũ herorũ & intolerabiliũ, qui non solent quenquã manumittere. quod si fugitiuus eos deseruerie, excipiet te amator seruorũ dominus cũ certa spẽ futuræ libertatis.nec vnquã exhibebit heris priorib⁹: vtpotè qui didicit apud Mosem præceptũ decretúmq; necessariũ: Nõ trades domino suo seruũ qui ad te cõfugerit:habitabit tecũ in loco quicũq; ei placuerit. Sed tãtisper dũ tibi nõ libet aufugere,& mauis taliũ dominorum habenas perferẽdo indignũ te seruiture sapiẽtis facere,sã tis declaras mores tuos illiberales seruilésq;,cũ dicis,ius meæ primogenituræ,& meas benedictiones.sunt ergo hæ voces delapsorum in summã ignorantiã: quia soli Deo cõperit hæc vox Meum,eius enim solius possessio est hæc rerũ vniuersitas,attẽte vel ipso cum dicit:Dona mea,munera mea.Obserua donã differre à muneribus.illa enim magnitudinẽ perfectorũ bonorum præ se ferũt,quæ Deus perfectis donat gratuita. hæc intra paruũ modũ cõtrahuntur,quorũ participes fiũt generosi exercitatores proficiẽtes adhuc.ideo Abrahã quoq; secutus Dei volũtatẽ,res suas à deo sibi cõcessas retinet:reculat autẽ equos regis Sodomorum,tanquã mercedes meretricũ.Moses quoq; res maximas & controuersias tractare dignatur, minores causas demandat cognoscẽdas iudicibus secundariis:cæterùm qui audet dicere suũ esse aliquid,sempiterna seruitute notabitur,sicut ille qui dicit:Contẽtus sum hero meo,vxore mea,meisq; pueris. non cupio liber euadere.Recte quod seipse in seruitutẽ asserit. Qui enim potest esse nõ seruus dicẽdo: meus herus intellectus est dominus sui & in potestate propria: meus sensus sufficit ad

 discern

Universidad de Deusto
Biblioteca

discernenda corpora:mea sunt quæ ex his progignunt,ex intellectu intelligibilia,è sensu sensibilia.in me situ est vel sentire vel intelligere.Sed nō satis est ipsum suoptè damnari testimonio,quin & Dei percellit sententia,iussus certā æternāq; seruitutem sustinere,aure perforata insuper,ne sermones virtutis percipiat,vtq; in perpetuū intellectui sensibúsq; seruiat, malis dominis & inclemētibus.Mulieri quoq; dixit:Multiplicās multiplicabo dolores tuos & gemitus tuos.] Mulieris,hoc est sensus,proprius affectus est mœstitia, quā dolorē nominat. circa idem enim subiectū versant delectatio & tristitia. delectamur autē per sensus,proinde necessariò per eosdē contristamur.sed bona purgataq; mēs minimū tristatur:quia talē sensus nō admodum impetit.in insipiēte autem affectus superfluunt. quod nō habeat in anima remediū,quo pestes à sensibus rebúsq; sensibilibus proueniētes arceat.sicut enim aliter pulsatur athleta quàm seruus:hic non reluctans sed præbens se flagris submittēnsq; :athleta verò resistens,repugnans, & illatos ictus repellēs:&aliter raditur homo , aliter pellis : hæc enim nihil aliud quàm pati cernitur:homo verò & ipse vicissim agit nonnihil, eo gestu se præbēdo quo radat facilius : ita irrationalis quidē homo mācipiorum more cedit alteri,& perfert tristitias tanquam heras intolerabiles,ne obtueri quidem in aduersas sustinens,vt qui nequit masculas ingenuásq; cogitationes sibi contrahere.quo fit vt multitudo immensa dolorū ei per sensus ingeratur.cōtrà vir scientia præditus in modum athletæ potenter,robustè , fortitérq; gradum inferens contra cuncta tristia magnos fert spiritus.nevulneretur ab eis.sed repellat singula.

Et vt puto posset iuueniliter exclamare contra dolorē illud ex tragœdia:Cōbure carnem hanc,cōcrema,repleto te Meo cruore.nā prius vel sidera Terrā subibunt.terra vel scandet polum, quàm mollis à me extorqueatur vox tibi. Sicut enim sensibus Deus omnia tristia cumulatè apposuit:ita probæ animæ vberrimā bonarum rerū copiā elargitus est. Quapropter de perfecto illo Abrahā ad hūc modum loquitur:Per memetipsum iuraui,dicit dominus:quia feciſti verbū hoc,& nō pepercisti filio tuo dilecto propter me,omnino benedicēs benedicā te.& multiplicans multiplicabo semen tuū,sicut stellas cæli, & sicut arenam quæ est in maris littore.] Rectè iureiurando confirmauit pollicita.idq; tali quale Deū decebat.vides enim quòd nō per alium Deus iurat:nihil enim illo præstantius, sed per seipsum qui

qui est omniū optimus. Non defuerunt tamen qui negarēt conuenire Deo iusiurandū.id enim ad confirmandā fidē assumitur. at Deus solus fidelis est.& siquis amicus dei,sicut Moses dicitur fidelis in tota domo fuisse.& alioquin ipsa Dei verba iuramēta sunt legēsq; diuinæ & iuta sacratissima. quòd autē vim maximā habeāt argumēto est,quòd effectu nō caret quicquid ille dixerit.id quod iurisiurādi est proprium.vnde cōsequitur,omnes Dei sermones esse iuramēta per effectus suos cōfirmata. Aiunt sanè iusiurandum testimoniū esse Dei de re de qua ambigitur. quòd si Deus iurat,sibiipse fert testimoniū, quæ res absurda viderur.aliū enim oportet esse qui testis est,aliū cui perhibetur testimoniū.Quid igitur dicendū?Primo nō pugnare cū æquitate quòd Deus sibiipsi testis est. Quis enim alius potest ei testis esse idoneus ? deinde,quòd ipse sibi est quicquid habetur in pretio, cognatus,familiaris,amicus,virtus,felicitas,beatitudo,scientia, intelligētia,principiū,finis,totū,vniuersus,iudex,sententia,consiliū,lex,actio,principatus. & alioquin etiā modo hæc verba Per meipsum iuraui.accipiamus vt debemus,nullū erit à nugacitate sophistica periculū.videndū ergo nū dicat tale aliquid.nulla quātūuis sublimis creatura potest firmè cōstantérq; de Deo credere.nulli enim ostēdit suā natūrā, sed voluit omnibus generibus esse inuisibilē. Quis enim potest de vniuersitū causa certò definire,sit ne incorporea,carēne qualitate,an non careat.aut certè ad essētia,qualitate.motu eius.atq; habitudine ? sed solus de seipso alleuet abit,quandoquidē solus verè suā natūrā perno uit.solus igitur deus idoneus est q primū de seipso certo pronūtiet,deinde de suis etiā operib⁹.itaq; meritò iurauit per seipsū, fidē sibiipsi astruēs,quod nullus alius posset. ideo cēsendi sunt impij,qui se aiunt per Deum iurare.nemo enim per eū iurat vt oporteat:quia nemo potest naturā eius cognoscere:imò bonū est sivel nomē eius noscimus,hoc est verbū,quo interpretāte innotuit.Hoc enim nobis imperfectis Deus est,sapiētibus autē perfectisq; ille primus. Certè Moses admiratus illius ingeniti sūmā excellentiā,dicit:Et per nomē eius iurabis.nō per illū ipsū. satis enim est per genitū fidē astrui,& testimoniū habere à verbo Dei.Cæterū Deus ipse sibi fides sit, testimoniūq; certissimū. Quod autē legitur,quia feciſti verbū hoc,pietatē significat. Rectum est enim omnia propter Deū facereque propter nec dilecto filio parcimus,virtuti videlicet, felicitatē hanc cedēres ipsi autori,dignum existimantes vt progenies nostra Dei possessio

fiat potius quàm vllius creaturæ. Pulchrè & illud dictum: Benedicens benedicam.] Multa enim benedicenda quidam faciunt, sed nō in hoc vt benedicātur. nā & malus officia quædam facit, sed nō officiosè. & ebriosus furénsq; interdū sobria loquitur facitq;, sed nō mente sobria. & pueri admodū infantuli non ex rationali habitudine (nōdum enim rationē à natura didicerunt) multa tamē tum dicunt tum faciunt quæ ratione prēditi. Vult autē legislator sapientē non per occasionē & facilè fortuitò q; rationalē videri, sed ex habitudine dispositionéq; rationali. ergo quasi nō satis sit infortunato sensui abundare multis doloribus ad litur, & gemitibus. Est autē gemitus dolor intensus atq; vehemēs. nā sæpe tristamur nō gementes: sed quoties ingemiscimus, valde molestē inūdamur obruimurq; doloribus. Est autē duplex gemitus: alter eorum qui cupiēres appetēresq; iniquitatem non fiunt eius compotes: & hic malus est. alter pœnitentium & grauiter ferentium anteactam vitam, dicentiúmq; ō nos miseros, quātum temporis exegimus laborantes morbo insipientiæ & occupati studiis iniustitiæ. Qui gemitus nunquā accidit nisi defuncto in anima rege Aegypti, hoc est impia voluptariáq; consuetudine. Nam post multos dies illos mortuus est rex Aegyptiorum: moxq; post mortuam malitiam ingemiscit vicem suam videns Deum. Ingemuerunt enim filij Israēl à corporeis & Aegyptiacis operibus. Quandoquidem quàm diu viuit & regnat in nobis consuetudo amica voluptatum, persuadet animæ vt peccatis suis delectetur ac gaudeat: quę mox mortuo rege tali gemit, & exclamat ad dominum, supplicās ne mutetur iterum, néve ad absolutam perfectionem non perueniat. Multis enim animabus pœnitentiam exercētibus non cōcessit Deus sed tāquam æstu refluo abreptæ sunt retrorsum: quemadmodum & Lot vxor in saxum versa est propter adamata Sodoma, & quia ad ingeniū, in qualia Deus anima fuerterat, reuersa fuit. Cæterùm in presenti contextu subiungitur: Ascendisse clamorem populi ad Deum: quod gratiæ diuinę testimonium est. nisi enim ille potētia sua supplicationem ad se attraxisset, nunquam hęc ascendisset: hoc est nō extulisset se incipiendo in altū crescere, fugiēlóq; humilitatē rerum terrenarum. Ideo dicit in sequentibus: Ecce clamor filiorū Israēl venit ad me.] Egregiè significat peruenisse ad Deum preces supplicum: quæ nō peruenissent, nisi bonus esset qui eas euocat. atq; etiam vltro inuitat quasdā animas. Veniam ad te & benedicam te. Videte quāta sit summæ

summæ illius causæ gratia non expectantis nostram procrastinationem, sed insigni beneficio præoccupantis animā. nam hęc Dei vox oraculum est. nā si mentē subierit cogitatio de Deo, cōfestim accepta benedictione sanatur ab omnibus infirmitatibus, at sentiēdi vis semper dolet gemitq;. & cū doloribus tristitiisq; parit fœtum: sicut ipsa scriptura dicit: In doloribus paries filios. ex visu enim visio nascitur, ex auditu auditio, ex gustu gustatio, & in vniuersum ex vi sentiēdi ipsa sensus actio: sed nō tāne magna molestia in insipiēte vnūquodq; horum fit. nam hic molestē videt, audit, gustat, olfacit, & quocūq; sensu vtitur. Ecōtrà virtutē inuenies cum ingēti gaudio gestare vterū: & bonum partum cum risu ac animi tranquillitate parere, & fœrum hinc vtriq; parēti hilaritatē afferre. nam quod sapiens gaudēs & nō dolēs gignat, his verbis testatur diuinū eloquiū: Et dixit Deus ad Abrahā: Sarra vxor tua non vocabitur posthac Sara, sed Sarra nomē eius erit. Benedicam ei, & dabo tibi ex ea filium. mox addit: Et procidit Abraham in faciem suam, & risit sic cogitās: Num centenario nascetur filius? & Sarra exactis annis nonagintā num pariet? Hic certè apparet quàm gaudeat rideārq; quia genituras est fortunatum illum Isaac, testante mihi propheta: Deserant Sarræ fieri muliebria, risitq; intra se cogitans: Nunquam hactenus cōtigit mihi tāta felicitas. Sed dominus meus, Dei verbum, senior est: quem posse hoc necesse est, & decet nos pollicēti credere. Quin & partus ipse risus est ac gaudium: sic enim Isaac interpretatur. Doleat igitur sensus, virtus cōtrà perpetuò gaudeat. Postquā enim nata est felicitas, mater sibi placens dicit: Risum fecit mihi dominus, nā quicunq; rē audierit, mihi gratulabitur. Itaq; quotquot estis initiati, expāsis auribus accipite mysteria sacratissima. Risus est gaudiū. Fecit perinde valet ac genuit. ex quibus verbis colligitur hæc sententia Isaacū genuit dominus. nā ipse est perfectæ naturæ genitor, semen iaciens in animas, & felicitatem generās. Et ad virum tuum, inquit, conuersio tua.] Duo sunt viri sensuum: alter legitimus, alter adulter. nam viri more visibile mouet visum, vox auditū, sapor gustū: idē de cæteris quoq; intelligitur. per hæc brutus sensus cōuersus attractusq; venit in potestatē alienam, sic pulchritudo visum in seruitutem suā redigit, sic suauis sapor gustū, sic reliqua sensibilia suū quodq; sensum. Cōsidera liguritorē quomodo seruit condimentis coquorū atq; cupediariorū. eum qui propensus est ad cantū, quomodo deuinciatur à cithara tibiáq;,

Universidad de Deusto Biblioteca

vel à docto cãtore. at sensus qui se vertit ad intellectum virum suum legitimum, ingentẽ vtilitatẽ ex eo percipit. Videam⁹ igitur deinceps quid & de ipso intellectu narretur, moto prẹter rectã rationem. Ad Adã autẽ dixit Deus: Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de arbore de qua præceperã tibi ne comederes, maledicta terra in operibus tuis.] Nihil inutilius quàm audiri sensum ab intellectu, & nõ cõtrà potius. Debet enim semper præesse melior, subesse deterior. At intellectus sensu est melior. Ergo sicut auriga regẽte, & iumẽta habenis qua placet flectẽte currus procedit: illis verò cõtumaciter frenum mordẽtibus, & auriga trãsuersus fertur, & iumenta interdũ impetu suo rapiuntur in cœnum, cursu prorsus aberrãte: & sicut nauis recte nauigat, donec gubernator clauum tenens eam dirigit: periclitatur verò quando vento reflante mare totum occupatur à fluctibus: ad eundẽ modum quando animæ auriga gubernatórq; intellectus imperium totius animalis tenet, tãquam magistratus in ciuitate, vita prosperatur: quando verò brutus sensus primatum occupat, confusio vehemens sequitur, haud secus quàm dominis oppressis à suis seruitiis. tũc enim, si vera fatẽda sunt, intellectus accensus deflagrat, sensibus flammam nutriẽtibus, & sensibilia in eam congerentibus. Quale incendium per sensus excitatum Moses quoque indicat verbis his: Et mulieres amplius etiam accenderunt ignem in Moab.] Hæc vox interpretatur Ex patre. Pater noster intellectus est. Tunc, inquit, dicent ænigmatistæ: venite in Esebon, vt ædificetur & exornetur ciuitas Seon. Quoniam ignis exiuit ex Esebon flãma è ciuitate Seon: & deuorauit vsque Moab, & deleuit columnas Arnon. Væ tibi Moab, periit Chamos. Venditi sunt filij eorum vt seruirẽt & filiæ eorum captiuæ adductæ sunt regi Amorræorum Seon & semen eorum peribit ab Esebon vsque Debon. & mulieres amplius etiam accenderunt ignem in Moab.] Esebon interpretatur cogitationes. Hæ autem sunt ænigmata, plenæ obscuritate. Considera cogitationem medici: vacuabo ægrotum, nutriam, remediis curabo diætáque, secabo, vram cauteribus. sed sæpe natura & absque his sanauit, & cum his interemit, vt medici cogitationes nihil aliud quàm somnia sint inuentæ. plena obscuritatis & ænigmatum. Rursum agricola dicit: Semina iaciam, plantabo, crescent plantæ, ferent fructus, qui nõ solùm ad vsum proficient necessarium, sed ad copiã etiam sufficient. Post has cogitationes aut flãma repẽtina, aut procella, aut imber cõtinuus

tinuus corrupit omnia. Interdũ fructus respõderunt operæ, sed nihil iuuerunt eum qui sic cogitauerat, morte præuentũ, & frustra sibi fructus laboris pollicitum. Proinde optimũ fuerit Deo credere, non incertis cogitationibus coniecturísque fallacibus. Abraham ille Deo credidit, & iustus reputatus est. Moses item præest populo, cum testimonio quòd sit fidelis in tota domo. Quòd si credemus propriis cogitationibus, ędificabimus exornabimúsq; ciuitatẽ corrumpentis veritatem intellectus. Seon enim interpretatur corrumpens. Quãobrem experrectus qui somniauerat, inuenit quòd omnes motus processúsq; insipiẽtis sint mera insomnia nihil veritatis habentia. nam ipse intellectus somnium esse conuincitur: quia certissimũ est Deo credere, & fallitur qui credit vanis cogitationibus. irrationalis autẽ impetus exiens proficiscitur vtroq;, & ad cogitationes, & ad intellectum qui corrumpit veritatem. Ideo dicit scriptura: Ignis exiuit ex Esebon, flamma è ciuitate Seon.] alienum enim à ratione credere vel cogitationibus probabilibus, vel intellectui corrumpenti veritatem. deuorat tamen etiam vsque Moab, id est vsque intellectum: quem enim alium quàm miserum intellectum falsa opinio decipit? Deuorat, depascítque atque etiam deglutit columnas quæ sunt in eo, hoc est, particulares concupiscentias, quæ tanquam in columna impressę insculptæq; sunt. Arnon autem sunt hæ columnę, quod interpretatur lux eorum, quoniam vnaquæq; res in cogitatione illustratur. mox incipit deplorare arrogantem suíq; amantem intellectum. Væ tibi Moab ciuitas.] Si enim attendis ænigmata, quæ tibi insidiantur verisimili specie, amisisti veritatem, populus Chamos, hoc est populus tuus & potentia, inuentus est cæcus & orbatus luminibus. Chamos enim interpretatur, quasi palpatio: quod visu carentis est proprium. horum filij quidẽ sunt particulares cogitationes exules: sententię verò tanquam filię, quæ captiuæ adducuntur regi Amorręorũ. hoc est doctori loquentium: quia Amorręi interpretantur loquentes, qui garrulum populum significãt. horum imperator sophista est, callidus ad inueniendũ sermonũ artificium: cuius loquacitate decipiũtur qui transcendunt veritatis terminũ. Seon igitur corrumpens rectam veritatis regulã interiturus est vnà cum suo semine: & Esebon ænigmata illa sophistica vsq; Debon, quod intelligitur iudicatio: valde accõmodatè. nã verissimilima probabliáq; nõ habẽt veritatis scientia, sed iudiciũ & cõtrouersiam, cõtentionémq; litigiosam

gioſam ac peruicacẽ,& reliqua his ſimilia.nec ſatis erãt intellectui ſuę propriæ peſtes intelligibiles,ſed & mulieres amplius etiam accenderunt ignẽ,ſcilicet ſenſus excitato in eũ incendio maximo.animaduerte quale ſit quod dicitur.plerunque noctu ceſſantibus omnibus ſenſibus,de multis variiſq; rebus cogitationes incõſiſtentes nobis incidunt,dum anima haud quieſcẽs à motu perpetuo infinitas mutationes recipit.ad eam corrũpẽdam ſufficiebãt vel quæ ex ipſa gignuntur.nunc etiã ſenſuum turba inuexit in eam morborũ ingẽtem multitudinẽ, ex rebus viſibilibus,ex vocibus,ex ſaporibus ex vaporibus qui odorata percipiuntur,quæ flamma ab his rebus excitata magis animã populãt,quàm ea quę in ipſa innaſcitur abſq; miniſterio inſtrumentorũ ſenſitiuorũ.Ex his mulieribus vnã eſt vxor Petephræ qui culinæ Pharaonis præerattis quomodo vxorẽ habeat cũ ſit eunuchus diſpiciendũ.nã ſi verba legis tractentur allegoricẽ, offeret ſe hic dubitationis ſpecies.Eunuchus em̃ iſte & coquorũ præfectus,videlicet mãs quæ nõ ſimplicibus tãtùm, ſed etiã ſuperfluis vtitur voluptatibus.eunuchus vocatur ſterilis ſapientiæ,cum ſit eunuchus non alterius quàm diſſipatoris bonorum Pharaonis.quãdoquidem diuerſa ratione optãda res videri poteſt eunuchum fieri,ſi queat anima noſtra cultatovitio affectus dediſcere. Quapropter & Ioſeph figura tẽperantiæ, voluptati dicenti,Dormi mecũ,& cũ iis homo.humano more fruere vitæ deliciis,cõtradicit his verbis:Peccarẽ in Deũ amatorẽ virtutis, ſi voluptatis amator fierẽ.Malum eſt hoc opus.Et hactenus quidem velitatur.mox ſtrenuè repugnat,quãdo in domum ſuã ingreſſa anima,viribus collectis indicit bellum rebus corporeis, & ſua propria vt ad animam attinentia operatur opera,non in ædibus Ioſephi.nec in Petephræ,ſed domi. Nec additur cuius domi,vt allegoriã perſpicias,eã agere ſua negotia. hæc domus eſt anima,ad quam illẽ recurrit relictis rebus externis, vt quæ internæ dicuntur ibi fiant.cõtinentis autẽ opera an nõ per Dei voluntatẽ exiſtunt?nulla enim aderat alia cogitatio ex his quæ ſolent verſari in anima.nec tamẽ deſinit voluptas iugum caſtare,ſed apprehenſo pallio iterat illud ſuum Dormi mecũ.protegitur autem vita cibo potúq;,ſicut corpus veſtimẽtis.Sic igitur illa loquitur:Cur recuſas voluptatem,ſine qua nõ potes viuere? ecce teneo quæ illam faciunt,& pernego te poſſe ſubſiſtere,niſi vtaris rebus talibus.ſed quid ad hæc reſpondet vir temperãs?Si ſeruiẽdũ eſt,inquit,affectui propter eius cauſam materiã,extra affectum

affectum me proripiam. Relicto enim in manu eius pallio fugit,& egreſſus eſt foras.]Dicat aliquis.& quis intrò egreditur? Nõnne multi? an non ſunt quidam qui fugiendo ſacrilegiũ furati ſunt ex priuatis ædibus?qui tẽperãtes manibus à patre,pulſarunt alios?ibi egrediũtur quidẽ vnum peccatũ.ſed ingrediuntur aliud.atqui oportet vt perfectè temperans peccata fugiat omnia,maiora minoráq;,& in nullo prorſus deprehendatur.Sed Ioſeph vt homo iuuenis,qui non poſſet cum Aegyptio corpore, ſcilicet voluptate,cõtendendo ſperare victoriã, mauult fugere. Phinees autẽ ſacerdos Zelo Dei correptus, non fuga ſibi ſalutẽ quæſiuit,ſed arrepto ſiromaſte,hoc eſt ratione cum Zelo cõiuncta,non deſiſtit prius quàm transfigat Madianitidẽ, ſcilicet naturam occultantẽ ſe in diuino choro:idq; per vuluam ipſius,ne vnquam poſsit inde oriri ſtirps aut ſemẽ malitiæ. Quapropter exciſa inſipientia,duplex accipit anima præmium,pacẽ atq; ſacerdotiũ,cognata germanáq; bona.Talis igitur mulier audienda nõ eſt:loquor de ſenſu illo ſcelerato, quoniã & obſtetricibus bene fecit Deus,quòd mãdato diſſipatoris Pharaonis neglecto, maſculos in vita cõſeruabant:quos ille interemptos volebat,amator totius ſexus fœminei: ſummã autem illam Cauſam nesciens,dicendo:Non noui eũ.Sed alia mulier eſt audienda,qualis Sarra fuit,id eſt princeps virtus:cui ſapiẽs ille Abrahã pareret monenti quæ monere debebat.nam antea cum his nõdum perfectus,necdum mutato nomine aſtrologiæ daret operam:ſciẽs eum non poſſe gignere ex virtute perfecta,cõſulit vt quęrat ſobolem ex ancilla.hoc eſt ex encyclopædia,videlicet Agar, quæ vox inquilinam ſignificat. Qui enim meditatur in virtute perfecta domicilium habere,priusquàm inter ciues eius aſcribatur, inquilinũ agit in diſciplinis encyclicis,vt his aditus ad perfectam virtutẽ ſinatur euadere.deinde cum vxor viderit eum perfectum iamq; ad gignẽdum idoneum, quãuis ille gratus erga diſciplinas per quas virtuti cõmendatus fuerat,graue putat eis remittere nuntiũ,oraculo diuino mitigabitur,dicente: Omnia quæcunque monuerit Sarra,audi vocẽ eius.]Vnicuiq; noſtrum lex eſto,quicquid virtuti placet.nam ſi omnia quæcunq; monet virtus audire voluerimus,felices erimus.Illud autem:Et comediſti de arbore de qua præceperam tibi ne comederes:] perinde eſt ac ſi diceret:cõſenſiſti malitiæ quam debueras totis viribus repellere,propterea maledicta,nõ tu,ſed terra in operibus tuis. Quæ cauſa?Serpens ille voluptas,elatio bruta animæ.hæc ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex seipsa maledicta.soli vtiq; malo accidit,ceterum bono nemini.At Adam intellectus est cõstitutus in medio,qui iam melior inuenitur,iã deterior:quatenus enim intellectus est, nec boni nec mali naturã habet:sed virtute vitióq; in melius deteriúsve mutari solet.meritò igitur nõ ipse maledictus suopte ingenio vt qui nec vitiũ est,nec vitiosa actio: sed terra maledicta est in eius operibus.nam actiones totius animæ,quam terrã vocauit, reprehensibiles culpabilésq; sunt,vt quisq; agit singulas.& ideo adiungit: In doloribus comedes ex ea.] hoc est frueris anima cum molestia. Laborioſè enim quiuis malus per omnẽ vitam anima sua vtitur.nullam habẽs causam lætitiæ,ad quã gignendã nata est iustitia prudẽtiáq; cæteræq; sodales harũ virtutes. Ergo spinas & tribulos producet tibi.] Quid enim aliud nascitur in anima insipientis,nisi affectus pungẽtes eam vulnerãtésq;:quos figuratè spinas vocauit,in quos brutus impetus primos incurrit, & in eorũ ordinẽ receptus, res animę populatur ac corrũpit incẽdio.Sic enim loquitur scriptura:Quod si egressus ignis inuenerit spinas, & latius vagatus exusserit areã, aut spicas,aut cãpum,luet is qui ignẽ accendit.]Viden' quod ignis egressus,scilicet brutus impetus,nõ accẽdit spinas,sed inuenit? Cùm enim pronus sit ad quærẽdos affectus,quæ desiderabat inuenit.& his inuẽtis exurit ista tria:virtutẽ perfectã,profectum, & bonã indolem.Virtutem cõparauit areæ.sicut enim huic fructus cõportatur, sic res honestæ in sapiẽtis animã. spicis autem profectũ:quia verũq; imperfectum tẽdens ad finẽ suum. denique ipso bonam indolẽ,quod hęc capax sit virtutis seminum.singulares autẽ vocauit tribulos:quia terni sunt, annumeratis causis eorũ & effectibus,vt voluptas,volupe,delectari: cõcupiscentia, cõcupiscitiuum ipsum cõcupiscere:molestia,molestum,ipsum molestari:timor,terribile,ipsum timere. Et comedes herbam agri in sudore vultus tui.]Herbã vocat panem per synonymiã rem eandẽ herba bruti cibus est.brutus verò malus, cui execta est recta ratio.bruti quoq; sensus sunt, quamuis partes animæ.at mens cupida sensibilium,per brutos sensus ea non sine labore ac sudore appetit. Est enim perquã erumnosa molestáq; insipientis vita,consectantis abligurriétisq; quicquid voluptatem parit,& effectus quoscunq; malitiæ.Et quousq; tandem?Donec reuertaris in terrã ex qua sumptus es.]Nunc verò an nõ in terrenis incõsistentibusq; cõsetur.ex quo reliquit cælestem sapientiam? Considerandũ est igitur quonã reuertatur. fortasse quod dicit,

dicit,tale quiddam est:quòd insipiens mens auersatur quidem semper rectam rationem:desumpta est autẽ non è sublimi natura,sed de humiliore,terrenáq; materia. Est autẽ eadem siue maneat siue moueatur,& eadem appetit.Ideo addit: Terra es & in terram reuerteris.] Quod idem est cum antedictis. Præterea significat hoc quoq; : Principiũ tuum & finis vnũ idémq; est. Inchoatus es ex corruptibilibus terræ corporibus, finies rursum in illa,peracta interim vitæ via,nõ publica,sed aspera, sentibus tribulisq; ad pungendum lacerandúmq; natis obsita.

PHILONIS IVDAEI de Cherubim & flammeo gladio,& de Caim:Qui primus ex homine procreatus est.

EST expulit Adamum,& collocauit ante paradisum voluptatis:& constituit Cherubim& flammeum gladium versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ.] Nunc dicit expulsum,quem modò emissum dixerat,non temerè ponẽs hæc vocabula, sed sciens quàm appositè ad res propriéq; disponat ea.Qui emittitur,redire nõ vetatur:quem autẽ Deus expellit,is æterno damnatur exilio. Nam ei qui nondum valde tenetur à malitia,datur reditus tanquam in patriam, ad virtutem vnde exciderat,eum verò qui vehementer obnoxius morbo insanabili premitur,necesse est ferre sua mala,in omne æuũ sine fine damnatum in loca impiorum, vt sustineat merũ cõtinuúmq; infortunium. Quandoquidem & Agar, per quam indifferens disciplina encyclicas ducens choreas intelligitur, videmus bis quidem exisse à principe virtute Sarra, sed semel tãtùm reuersam per eandem viam,quæ primum quidem vltro profuga,non expulsa,reducitur,occurrente angelo, id est Dei verbo,in domum herilem. Iterum autem omnino expellitur, reditura nunquam. Causa autem & prioris fugæ, & posterioris æterni exilij reddenda est. Priusquàm nomina mutarẽtur, hoc est priusquàm heriles animæ in meliorem figuram transformã

formarentur,dum Abram erat adhuc pater sublimis, circa cæ-
lestes orbes occupatus sideralémq; scientiam, quæ est præstan-
tissima pars mathematicæ ad naturæ contemplationem pertinen-
s:Sarra verò principatus meus (sic enim hoc nomen inter-
pretatur) nondum generalis virtus euaserat:genus autē omne
est incorruptile:sed iuxta particulares speciales q; istas censeba
tur,vt prudentiam quæ in me est,item fortitudinem, temperā-
tiam,iustitiā:quæ sunt corruptiles sicut ego ipse qui sum earū
domicilium.Tunc Agar,illa inquā indifferens disciplina ency-
clica,etiam si terrēū istud vitæ genus,quam virtutis sectatores
degunt,conetur effugere:euertitur tamē ad relictos dominos,
nondum valentes ad generale illud incorruptibilé q; fastigium
virtutis perrnagere:cuius vel medium tenere satis est,priusquā
ad summum euaditur.At cùm Abraham ex naturæ scrutatore
factus sapiens & amator Dei,nomine quoq; mutato præ se fert
patrem electum soni: sic enim interpretatur. nam clarè sonat
sermo,cuius pater est intellectus cōpos virtutis: Sara verò pro
principatu meo sit Sarra, quæ vox significat principem: quod
perinde est atque fieri è speciali corruptibiliq; virtutem gene-
ralem & incorruptibilem:æxoritur verò & Isaac ille felicitatis
filius: lasciuientibusq; muliebribus, & emortuis affectibus,succe
dit gaudium: puer quoq; non pueriles sed diuinos lusus secta-
tur non absque virtute:tunc expelluntur illa rudimenta disci-
plinarum,quæ nomine Agaris signantur, expellitur simul so-
phista filius,cui nomē Ismaël.exulabūt autem in æternū, ipso
Deo confirmante exilij sententiam,dum iubet sapientem obe-
dire dictis Sarræ.Diserte enim dicit:Eiice ancillam cum filio.
Virtuti autem parere decet, præsertim autori talis sententiæ:
quia perfectissimæ naturæ à mediocribus habitibus plurimū
differunt:& sapiētia alienissima est à sophistica.nam hæc circa
paratā credibilium versatur,quibus falsas opiniones & perni-
ciosas astruat:Sapientia verò per meditationē veritatis,cum
vtilibus cogitationibus adfert rectæ rationis scientiam. Quid
igitur mirum si Adami quoq; intellectū occupatum imprudē
tia morbo insanabili,omnino Deus expulit è virtutū regione
nunquā rediturum:quādo & omnem sophistā, & matrem eius
disciplinā istorū rudimētorum profligat & expellit à sapiente
& sapientia,quibus Abraham & Sarram facit nomina. Tunc &
flammeus gladius & Cherubim cōtra paradisum collocantur.
Dicitur autem cōtra esse,vel quod inimicum & infestum est,
vel

vel quod iudicādum,vt reus coram iudice:vel quod cognatum,
quādo collationis causa & diligētioris cōsiderationis aliud po-
nitur contra aliud,sicut pictores fictoresq; tabulas statuásq; ad
exemplaria conferunt exēplum cōtrariorum infestorum est in
Cain, quando dicitur: Exiuit à facie Dei,& habitauit in terra
Naid cōtra Edē.Interpretatur autē Naid cōmotio,Edē delicię,
illud malitię concutientis animā signū hoc virtutis priuationē
affectuum afferētis & delicias,nō illum pruritū voluptatis affe-
ctionis brutissimæ,sed magna cum facilitate gaudiū trāquillū
expersq; laborū.Necesse est autē vt ab imaginatione dei digres
sa cogitatio,cui bonū cōmodúmq; erat fulciri, nauis in solo ia-
ctatæ more,ventis inter se cōflictantibus, vltro citróq; feratur,
patriā domúmq; nacta agitationē:quod quidē maximè pugnat
cum firmitate animæ,quā cōciliat gaudium. Edem nominatū.
Oppositionis autē quæ fit propter iudicium, exēplum habetur
de muliere suspecta adulterij. Statuet,inquit,sacerdos mulierē
cōtra dominum,& retegat caput eius.] Hæc quid sibi velint ex-
plicabimus.Quod fieri debet,sæpe fit nō vt debet:& quod nō est
officium,interdū fit officiosè.Quale est cùm depositū redditur,
nō bono animo,sed aut in detrimētum accipientis,aut insidio-
sè:vt cōparata semel fide occasio capiatur abnegādi maius de-
positum:tunc officiū nō officiosè fit.Ediuersò quoties ægroto nō
dicit vera medicus,purgaturus eū aut secturus aut vsturus pro-
pter ipsius vtilitatē,ne fortè metu doloris fugiat medicinā, aut
ob imbecillitatē linquatur animo:itē quoties sapiēs mendacio
fallit hostē propter salutē suæ patriæ: veritus ne si vera prodat,
vires addat aduersariis,inofficiosam rem facit officiosè.Ideóq;
præcipit Moses:Iustè iusta exequere.] Quasi etiā iniustè profe-
ratur iusta sententia,si bonus animus nō adsit iudici. Ergo quo-
niā quicquid dicimus aut facimus liquet omnibus,animus au-
tem quo dicimus quæ dicimus & facimus quæ facimus ignot⁹
est,nec cōpertum habetur sitne sanus purusq;,an pollutus mor
bis variis:quod nemo natus queat occultas cogitationes perspi
cere,sed solus Deus,attestāte Mose dicentéq;, Occulta domino
Deo,aperta creaturis, nota esse: præcipitur sacræ diuinæq; ra-
tioni,vt animā contra Deum statuat reuelato capite,hoc est re-
tecto præcipuo decreto animi, quod quasi caput cæterorum sit,
nudatáq; sententia cum qua consuescimus,vt in conspectu acer-
rimo Dei iudicis incorrupti examinata,aut coarguatur fasuo-
sæ simulationis tanquam nummus improbus:aut immunis ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

omni malitia diluat obiectas calūnias, freta teste qui solus potest nudam animā inspicere. Contrarium igitur quod iudiciale dicimus, tale est. Illud verò quod attinet ad similia & quodammodo familiaria, de sapientissimo illo Abrahā dicitur: Adhuc, inquit, stabat cōtra dominum. moxq; argumētum familiaritatis subiungitur: quòd accedēs alloquitur eum. Nā alieno abscedere senssoueriq;, familiāri verò propius accedere cōuenit. stare autē immutabilémq; obtinere mentem, propè ad diuinā potē tiam accedit: quia in Deum immutabilitas, in creaturam mutabilitas naturaliter cōpetit. Si quis igitur nativā suam proclivitatem amore scientiæ refrenās, cogit eam stare. Deo iā propinquus agnoscat felicitatē suā. Cæterum Cherubim & igneo gladio cōtra paradisum habitatio cōuenienter assignatur, nō tanquam hostibus locū oppugnaturis, sed tanquā familiarissimis amicissimisq;: vt ex aspectu cōtemplationéq; mutua nunquam intermissa, innascatur vtrisq; potentiis desideriū mutuum, aspirante his volucrem cælestémq; cupidinem Deo benignissimo. Quid autem per illa Cherubim & versatilem gladiū igneum subindicetur, iam cōsideremus. Quid si hic totius cæli circunferentiam cogitari vult? nam cælestes orbes habent motus inter se cōtrarios: quorum alter dextrorsum fert fixa sidera, alter sinistrorsum erratica. sed extimus ille orbis fixarū stellarum vnus est, qui ab oriente ad occidentē voluitur: interiores autē septē, erraticarum videlicet, quorum cursus simul coactus & voluntarius, duos motus habet inter se cōtrarios. coactus quidē qualis fixorum siderum, quæ quotidie videmus ab oriēte in occidentē tendere: proprius autem à vespertinis cæli partibus ad matutinas: qui variat tēpora circuitus, & ad idem signū reditus septē siderum, quod quędā ex his decurrant pariter, Iol, lucifer, & quē stilbōtem nominant. Tres enim hi pari celeritate sunt. Quædā verò impariter, sic tamē vt certam proportionem respectúmq; seruent & inter se inuicem, & ad illa tria reliqua. atq; ita intelligitur alterū è duobus Cherubim extima illa vniuersi cæli circunferētia, in qua eodem semper modo diuinas reuera choreas fixæ stellæ agitant, nunquā deserentes ordinem, quem pater cōditorq; tenere eas in mundo voluit. Alterū verò interior orbis, quem ab initio septifidum fecit opifex distinctū in septē certis proportionibus inter se respondentes circulos, quibus suus cuique planeta insertus est: quibus tamen opifex nō commisit habenas, veritus ne malè regerent, sed vniuersas à seipso pendere voluit,

voluit,, ratus sic maximè concinnum motum fore. Quicquid enim cum Deo fit, merito laudandū est: sicut quicquid sine Deo, vituperandum. Hic vnus modus est quo Cherubim intelliguntur allegoricè. Cæterùm de gladio versatili & igneo sic intelligendum, ita significari motū eorum & vniuersi cæli perpetuū. Quid autem si & aliter hæc accipiātur? vt duo Cherubim significent vtrunque hemisphærium. aiunt enim ea habere obuersas in se inuicem facies, arcam propiciatoriā vtrinque spectantia: quādoquidem & hemisphæria ex aduerso spectant se inuicem, prona in terram sitā in vniuersū meditullio, per quod etiā dipescuntur. at illa sola omnium mundi partiū firmiter stās, appositissimè à priscis ἑστία, seu vesta nominata est: vt circū aliquid stabiliter fixū vtriusq; semiorbis cōcinnissima fieret circūuolutio. igneus verò gladius solē significet: nam cum sit gladius flāmeus, nihil est eo currēte velocius, adeò vt vna die circū totum mundū rotetur. Quin & doctius quiddā audisse memini à mea anima, quæ nonnunquam diuino spiritu correpta, solet ne sibi quidem nata prodere oracula: quod, si reminisci potero, dicam. Dicebat autē mihi: secundùm vnicū illum verum deū esse duas supremas primariásq; potestates, bonitatem & potentiā: & bonitate quidem vniuersa esse condita: potentia verò, creaturas omnes gubernari. Tertium verò conciliatoré amborū medium esse sermonē siue rationem. Hoc enim sermone Deū & bonum esse & principem. itaq; harum duarum potestatum, principat' bonitatisq;, hæc Cherubim esse symbola: sermonis autem flammeum gladiū. velocissimus enim & calidus sermo est, præsertim Causæ illius summæ: quia & tēpore prævenit omnia, & ante omnia intelligitur, & elucet in rebus omnibus. Proinde vtrisque Cherubim ô mens formam excipe non adulterinā, vt de causæ summæ bonitate ac principatu euidēter edocta, fructum felicem capias. mox enim cognoscēs immortalium illarū potē tiarum cōiunctionem cōtemperationēq;: quatenus deus bonus est, elucēte nihilominus maiestate: quatenus princeps, eminēte hic quoque bonitate: vt virtutes quæ inde nascuntur acquiras, humanitatem pietatemq;: neq; prosperitate insolescēs, memor illius maiestatis regiæ: neq; in aduersitatibus desperans, affulgente spe meliorū, per bonitatem magni benignique dei. Igneus autem ideo gladius dicitur, quia requiritur hic vnà cū actionibus sermo feruens & igneus, qui nunquā moueri desinit, properans semper expetendo bona, fugiendóq; contraria. An non vi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

des quòd & ſapiens ille Abrahã quãdo incepit iuxta Deũ metiri omnia, nihil creaturæ tribuens, accipit ad ignei gladij ſimilitudinẽ ignem & gladiũ. reſecare ac exurere quicquid mortale habebat cupiens, vt expedita cogitatione ſublimis ad Deũ euolaret? At Balaã ille, id eſt vanus populus, inducitur inermis deſertorq; militiæ imperitus belli quo anima ſibi parat ſcientiã. ſic enim alloquitur aſinã, hoc eſt brutum vitæ propoſitum, cui omnis inſipiens inſidet: Si gladiũ haberem, iam te trãſfixiſſem. Gratia maxima conditori, qui ſciens imprudentiæ rabiem, nõ dedit tanquã furenti gladium, verborum facultatem, ne quoſcunq; obuios magna clade cõficeret. Sed qualis Balaã, talis vnuſquiſq; nõ perpurgatus, ſemper inaniter culpat, negociatoriã putat aut ruſticam, aut aliam quãuis facultatem victus parãdi: donec fauſta omnia contingunt, gaudens vectatione hærensq; iumento, nec putãs bonũ cõmodumq; interquieſcere: quin & monentes vt deſiſtat & imponat modũ ſuis cupiditatibus, propter futuri tẽporis incertitudinem, inuidos appellat, negans eos monere bono animo. Vbiverò accidit incõſulta infelicitas, eoſdem ipſos vt bonos vates miratur, quibus nemo melius futura cõiecturam: culpam autem calamitatis auertit in artes innoxias, agriculturam, negotiationẽ, aliáve ſtudia, in quibus lucri cauſa verſatus fuerat. Illæ verò quamuis vocis inſtrumentis careant, reipſa erumpunt in clamorem lõgè clariorem, quàm qui per linguam fit, dicentes: An non, ô ſycophãta nos ſumus illæ, quibus tanquam iumentis inſidebas elata ceruice? nósne contumacia noſtra in præſentem calamitatem te coniecimus? Vide reſiſtentem ex aduerſo Dei ſermonem armatũ, qui ſolet bonum malúmq; definire. nõ vides? quid igitur nũc nos culpas, quas prius dum res ex ſententia ſuccedebant, non accuſaſti? eramus enim eædem, ac ne tantillum quidẽ mutatæ ſumus. tu verò corrupto iudicio ſine ratione turbaris atque trepidas. ſi enim ab initio perſuaſum habuiſſes, quòd non ſtudia quæcunq; bonorum malorúmq; cauſa ſint, ſed qui eſt ad clauum gubernator rerum omnium ſermo Dei, facilius hos caſus ferres, nósq; calumniari deſineres, nec aſcriberes nobis quæ nõ ſunt in noſtra poteſtate. Ille ſi inimicitiis depoſitis, & triſtibus tuis cogitationibus diſpulſis, pacatã vitam tibi promiſerit, hilaris gaudénsq; manum nobis iniiciet quæ ſemper noſtri ſimus ſimiles. Cæterùm nos neq; fauore tuo inflamur, neq; irã tuam magnificimus. Sumus enim nobis conſciæ, q̃ nec bonorum nec malorum cauſa, ſicut tu

tu ſuſpicaris, ſumus. niſi fortè mari quoq; vel proſperas nauigationes imputas vel fortuita naufragia, & nõ potius vẽtorum diuerſitatibus, nunc molliter, nunc vehementiſsimo impetu ſpirantium. Cùm enim omnis aqua ſuapte natura quieta ſit, quoties ſecundus ventus à puppi aſpirat, omni rudente modo, plenis velis naues in portum inferuntur: quoties autem repẽtè aduerſus à prora incubuit, multã iactationem ac ſtrepitum excitat, interdum etiã ſubuertit nauigium: & tamen innoxio mari crimen hoc ingeritur, cùm ſatis appareat remiſsione vehemẽtiáq; ventorum aut fluctus aut tranquillitatẽ fieri. Atq; ita iam ſatis declaratum exiſtimo, quòd natura quæ rationem auxiliatricem validiſsimã homini addidit, eum qui hac poteſt vti, felicem meritò reddidit, vt verè rationalem: eũ verò qui non poteſt, brutũ atq; miſerrimũ. Adam verò cognouit vxorẽ ſuam, quæ concepit & peperit Cain illum, dicens: Poſſedi hominem per Deum. & appoſuit parere Abel fratrem eius.] Quorũ virtuti legislator teſtimoniũ reddidit, eos nõ inducit vxores ſuas cognoſcere, vt Abraham, Iſaac, Iacob, Moſem, & ſi quis eorum ſimilis. Quoniam enim diximus per mulierẽ figurate ſenſum intelligi, alienatione autẽ à ſenſu & à corpore cõparatur ſcientia, à ſapiẽtiæ amatoribus ſenſum potius improbari quàm eligi oſtenderur: & fortaſſe non immeritò. quæ enim cum his cõuenerunt in matrimonium, verbo ſunt vxores, re autem virtutes. Sarra princeps & dux. Rebeca cõſtantia in honeſtis. Lia fatigata propter cõtinuatam exercitationem, quam deuitat auersaturq; omnis inſipiens. Sepphora verò Moſis coniunx, à terra ſurſum in cælum currens, & diuinas illic felicésq; naturas cõſiderans, vocatur autem auicula. Cæterùm vt virtutum cõceptus partúsq; ediſſeramus, ſuperſtitioſi diſcedant obturatis auribus. diuina enim myſteria trãdim⁹ his qui talibus ſacris dignè initiati ſunt, hoc eſt, qui verã & minimè lucratam pietatem colunt cum modeſtia. illos autem haudquaquam ad hęc ſacra admitti mus qui tenẽtur morbo inſanabili, faſtu verborum, & nominũ copia, & præſtigiis ethnicis, his tãtum rebus ſanctitatem metientes non aliis. Exordiemur autem hæc myſteria ſic. Vir cum muliere, homo maſculus cum hominẽ fœmina liberorũ procreandorum cauſa iunguntur naturaliter. cum virtutibus verò quæ multa perfecta pariunt, non eſt fas mortalem vitum congredi: quæ tamẽ niſi à copiam alio genituram excipiant, ex ſe ipſis nũquam erunt grauidæ. Quis igitur his honeſta indit ſe

mina,nisi omniū pater,ingenitus Deus,ipse gignens vniuersa? hic igitur seminat,moxq; genimē suum propriū quod semina uit,elargitur.nihil em sibiipsi gignit, cū nulla re opus habeat: sed omnia in vsum accipiētium. nunc adducam horum testem idoneum Mosem illum sanctissimum. Sarrā enim inducit tūc prægnātem:quando Deus eam solitariā inspicit. parere autem hanc non ei qui ipsam inspexit,se studioso sapientiæ, qui nomi natur Abrahā.id apertius docet in Lia, dicēs vuluā eius apertā à Deo:quod viri est propriū,at illa post cōceptionē peperit,non Deo qui solus ipse sibi sufficit:sed Iacob illi qui laborē propter honestatē suscipit.atq; ita fit vt virtus à summa illa Causa con cipiat semina,pariat autē vnicuipiā è suis amatoribus.quē sibi ex omni procorū numero se legerit.Rursū sapientissimo Isaac Deū rogante,ex rogato perseuerātia quæ vocatur Rebeca cōci pit:at absq; supplicatione & precibus volucrē illā sublimémq; virtutē Sepphorā Moses assumēs,inuenit ex nullo mortali gra uidā.hæc ō mystæ purgati aures.tiquā verè sacramēta animis 14
vestris percipite,nō effutienda apud quenquā profanū:recōdite hæc intra vos & tanquā thesaurū seruate,in quo nō aurū argen túmq; res corruptibiles sitæ sunt,sed verarum possessionū pul cherrima,nimirū de causa illa summa,de virtute,déq; fœtu ex ambobus nato scientia,q; si in aliquē initiatū incideritis, vrgete eū precibus,ne fortèvos celet aliquod recētius mysteriū,donec illud extorqueatis. Ego enim quāuis apud amicumDei Mosem magnis initiatus mysteriis,tamē quia rursum Ieremia ,pphe ta cōspecto,cognoui eū non solū tenere mysteria , sed posse do cere quoq;,nō grauatus sum scholā eius frequentare. ille verò vtpote diuino plenus spiritu,oraculū quoddā edidit ex perso na Dei sic ad placidissimā virtutē loquētis: Nónne tanquā do mum me nominasti, & patrē, & virū virginitatis tuæ?manife stissimē docēs,q; Deus & domus sit,incorporearū idearū incor poreus locus:& vniuersorū pater,vt q ea genuit:& sapiētiæ vi semē felicitatis in vsū mortaliū iactēs in bonā terrā virginē. Decet enim impollutā,intactā purámq; & verè virginē naturā cumDeo colloqui,lōgè diuerso modo quàm apud nos fit.homo enim quādo liberos sibi quærit,ex virginibus reddit mulieres. at Deus quādo incipit cū anima habere cōsuetudinē, eam quæ modo mulier fuerat,restituit in virginitatē pristinā:quādoqui dem sublatis degenerib.& minimè virilibus cupiditatib⁹ qui bus effœminata fuerat, generosas & integras virtutes in earū

locum

locū substituit.Sarræ igitur nō antè cōsuescet,quàm illi desināt omnia muliebria,ita vt reuertatur in pristinū castarum virgi num ordinē.fieri tamē potest vt & virginis anima lasciuis af- 15
fectibus polluta deturpetur:ideo firmū certúmq; manet oracu lum,quod dicit Deū virum nō virginis,hæc enim mutabilis & mortalis est,sed virginitatis,scilicet ideæ, quæ semper est sui si milis.cùm em generatio & corruptio naturæ ordine cadat in res mortales,illę archetypæ potētię istarū rerum fictrices par ticularium,immortalitatē sua sorte adeptæ sunt.Et nō decebit Deū qui est ingenitus & immutabilis,virtutū immortaliū sem per virginū ideas seminare invirginē trāsformatā ex mulieres Cur igitur ō anima cùm debeas inDei domo virginitatē serua re,& scientiā cōplecti,his neglectis sensum cōplecteris effœmi nantē te & polluentē?itaq; paries partū totū vitiosum ac pernā ciosum,illum fratricidā execratū Caim,possessionem nō possi dendā.vocat enim Caim possessio. Cæterū mirari posset aliqs 16
narrationis modū,quo sæpe in multis legislator vtitur præter vulgatā cōsuetudinē.Postquā enim dixit de terrigenis,narratu rus de primo nato ex hominib⁹,de quo hactenus nihil omnino dixerat:quasi iā sæpe eū nominasset , ac nō nunc primū inseree ret eius nomen suis verbis,peperit Caim illū,inquit. Quēnā ō scriptor,de quo antea nihil vel paruum vel magnū significasti? atqui nō ignoras cōuenientē dispositionē nominū.certè proce dēte sermone,de eadē persona dicturus es:cognouit Adā Euam vxore suā,& peperit filiū,vocaultq; nomē eius Seth. An nō igit multò magis oportebat loquēdo de primogenito qui erat prin cipiū successiuæ generationis hominū,primo sexum recēs nati declarasse q; erat mas:deinde proprium nomē adiungere,puta Caim,aut quodcūq;.quoniā igitur nō quasi nesciens quomodo nomina ponēda sint,in mētione Caim videtur discessisse à con suetudine,cōsiderādum quā ob causam sic nominauerit natos e primis parentib⁹,obiter magis quàm modo quo solemus nar rare impositionē nominū.est autē,quātum equidem coniicere 17
possum,causa hæc. Reliquū vulgus hominū nomina imponit rebus diuersa ab ipsis rebus:vt aliud ipse sint, aliud sonēt earū vocabula:apudMosem verò nominū impositionesmanifestissi mè res ipsas indicāt,vt res necessariò in nomē abeat sine vlla differētia.Quod dico disces clarius ex subiecto exēplo. Quādo intellectus(vocetur hic Adā)incidēs in sensum per quē viuere vidētur animalia(vocetur hæc Eua) cupidine victus cōgredit?

illa verò cõcipit tanquã casibus & venatur naturaliter externã sensibilia,per oculos colorẽ,per aures vocẽ, per nares vaporem,saporẽ per gustus instrumenta,per totum corpus quæ tangunt:tunc prægnãs facta mox parturit,parit q; maximũ animæ malum arrogantiã. arrogat enim sibi ceu proprias possessiones,quicquid vidit,quicquid audiuit, quicquid gustauit, quicquid olfecit,quicquid tetigit,credens se horum omniũ inuẽtricem & artificẽ:id aũt ei nõ absq; ratione accidit. erat enim fortasse aliqñ tẽpus quãdo intellectui nihil erat cũ censu negotij, neq; habebat sensum,multũ remotus à rebus istis gregalibus & vnà versari solitis,ipse similis solitariis animalibus in secessu degẽtibus.tũc sanè cùm seorsum censeret,nõ tãgebat corp⁹, vt qui careret instrumẽto quo externa captaret, sed erat cæcus & impotens,nõ sicut vulgò nominãt cùm vident orbatũ oculis: hic enim vno sensu priuatus,reliquis abũdè fruitur:ille autẽ omnibus sensitiuis potẽtiis mutilatus,reuera impotens erat dimidio animæ mulctatus,egenus viriũ quæ natæ sunt ad apprehendenda corpora.misera portio separata à sua cognata,carens sensitiuis instrumentis quibus vice scipionis vacillans sustentaretur.quapropter multis tenebris pressos habẽs oculos,nihil cernere poterat.carebat enim sensu per quẽ res dignoscerẽt.Volẽs igitur Deus nõ solùm incorporeaũ rerũ,sed & solidorũ corporum cõprehensionẽ ei præbere,expleuit totã animã, iam antefactæ portioni attexẽs alteram,quẽ nominauit appellatiuè quidẽ mulierẽ,propriè verò Euã.sensum subindicãs.quæ vt primùm nata est,per singulas sui partes ceu per quędã foramina magnã vim lucis infudit,quæ intellectũ subintraret: atq; ita caligine depulsa effecit,vt clarè manifestéq; videret naturas corporum tanquã dominus.ille verò quasi post noctẽ solis splẽdore perfusus fulgido,aut è profundo somno excitus, aut quasi cæcus repẽtè visu recepto,intuebat omnes simul creaturas, cælũ, terrã, aquã,aërem,stirpes,animãtes,habitus earum,qualitates,vires, sexus,affectus, motus, actiones, efficacias, mutationes, corruptiones,& quædã videbat,quædã audiebat,quędã gustabat,quędam tãgebat:ad alia procliuior,scilicet voluptatẽ asserẽtia, ab aliis alienior,vt dolorẽ inducẽtibus. Ergo cùm circunspexisset circa se omnia,cõtemplatus seipsum suãmq; potentiam, ausus est gloriari sicut aliquãdo Alexãder rex Macedo. nam & illum aiunt,cùm vellet ex Europa bellũ inferre Asię,opportuno interutranq; loco stanté,lustratis aspectu circa se omnibus dixisse,& hæc

hæc & hæc mea sunt,puerili plebeiáq; leuitate animi,nõ,p maiestate regia.sed longè antea intellectus sensitiuã vim nactus, & per eam potit⁹ omnibus ideis corporis, repletus irrationali fastu intumuit,vt omnia se possidere crederet, alios nihil omnino.Hũc in nobis morẽ exprimẽs Moses, addidit Caim possessionẽ interpretari,stultitiæ vel poti⁹ impietatis plenũ.Cùm enim debuisset Dei possessionẽ omnia credere, suã existimare maluit,ne sui quidem satis cõpos,imò ne suam quidem sciens essentiam.Attamẽ cõfidit sensibus tanquã idoneis ad captanda externa sensibilia.Dicat igitur quomodo oculis,auribus, aliôve sensu nõ errare poterit. at qui necesse est his singulos nostrum labi falliq; cõtinuè,etiãsi nobis cõtingant horum instrumenta absolutissima.Naturales enim noxas & errorẽ inuitis sese ingerentẽ omnino effugere difficile,atq; adeò impossibile, cùm infinita falsas opiniones excitantia sint & in nobis & circa nos & extra nos, passim in vniuerso mortali genere occurrentia. Ergo insanit cùm suam possessionẽ existimat omnia,quanquã sibi erecta ceruice placet.Sicut Iacob opinor valde risit Labanẽ addictum qualitatibus,ipse magis cõtemplator naturæ expertis qualitatũ,quando ille ausus est dicere.Filię meæ & filij mei & pecora mea,& omnia quæcunq; vides, mea sunt, & filiarum mearum. Nã istæ ad singulas voces illud meum accinens,non desinit de seipso loqui magnificè.Itáne filias(sunt hæ artes scię tiæque animę) tuas ais esse filias?Dic quomodo?an non primũ ab intellectu eas edoctus habes? deinde sic natus es vt eas sicut cætera possis amittere,vel propter aliarum curarum magnitudinem oblitus,vel propter diuturnas molestiásq; infirmitates corporis,vel propter destinatum senibus morbum incurabilẽ. ipsum senium,vel propter infinita alia,quorum iniri nõ potest numerus.Quid filios (hi sunt particulares ratiocinationes animæ) cùm tuos ais, sobriúsne es an insanis cum tali opinione?certè atra bilis,deliratio,mentis alienatio.cõiecturæ incertæ,& imaginationes rerum fallaces, inanésq; quædam cogitationes somniorum similes, quibus velimus nolimus distrahimur,ad hęc coalitus animę morbus obliuio,multáq; prętera, non sinunt te esse firmum rerum dominum.& declarãt omnia esse alterius,nõ tua.Quid de pecoribus?quæ sunt sensus. brutũ enim quiddam & pecuinum sensus est:hæccine audes tua dicere? amabò cùm secus vides,secius audis plerũque,interdum falsos succos dulces esse iudicans,& cõtrà dulces amaros,& per

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes sensus sæpius falleris quàm rectè iudicas, nõ erubescis? sed tãquam nunquam errares vlla vi aut actione animæ, superbia fastúq; intumescis? Quòd si mutatus ad meliorem vt decet mentem redieris, dices à Deo possideri omnia nõ à te, cogitationes, scientias, artes, cõtemplationes, particulares ratiocinationes, sensus, operationes animæ quas vel cũ his operatur vel sine his. Quòd si perges absq; pædagogo magistróq; viuere, per totam ætatẽ feres graues dominas, arrogãtias, cõcupiscentias, voluptates, iniustitias, imprudẽtias, falsas opiniones. Dicit enim: Si respõdeat seruus. Cõtentus sum domino meo & vxore mea cõmunibusq; liberis, nolo esse posthac liber: adductus ad tribunal Dei, iudicãte ipso ferẽteq; sentẽtiam, habebit quod postulauit, perforata primũ auricula, ne exaudiat Dei verba de libertate animæ. Est enim hominis reiecti velut è sacro certamine reprobatiq;, & planè puerilis cogitationis, iactare amorẽ dñi, & intellectũ habere pro hero atq; benefactore, iactare itẽ amorem sensus, cúmq; inter præcipua sua bona possessionésq; censere, natósq; inde pueros: ex intellectu cogitationes, ratiocinationes, cõiecturas, cõsilia: ex sensu, visum, auditũ, gustũ, odoratum, tactúmq; & cõmunem sentiẽdi vim. Necesse tamẽ est his adductũ nullo teneri libertatis desiderio, nam per horũ fugam abalienationémq; potimur immunitate. rursus alius quidam præter charitatis affectũ etiam insaniã præse ferens sic loquitur: Quòd si quis rapuerit, tanquã de propriis certabo, & per vim recipiã. Persequẽdo enim, inquit, cõprehendã, diuidã spolia, explebo animã meam, & interficiam gladio meo, & prævalebit manus mea. Hũc libẽter sic cõpellarẽ: Nescis fatue, q; quisquis natus putat se persecutorẽ, alium persecutorem habet. morbus enim, senectus, mors, aliáq; turba volẽtium nolẽtiúmq; malorum vnumquẽq; nostrũ exagitat, circũagit atq; persequitur: & q se putat prehendisse teneréq;, cõprehẽsus tenetur. Nec deest qui prædam sperãs, & eius portiones sibi pollicẽs, præda sit ipse redactus in alienã potestatẽ, esuriem pro saturitate, & seruitutem pro dominatione admittẽs in suã animã, & interẽptus dũ alium vult interficere, & prorsus omnia passus quæ intentabat aliis. erat enim iste reuera omnis rationis & naturæ aduersari, omnia quæ sunt agẽtis vsurpãs sibi, patiẽdi prorsus immemor, quasi extra omnẽ aleã positus. Sic enim infensus loquitur. Persequẽdo cõprehendam. Quis igitur posset esse infestior animæ hostis, quàm qui per iactãtiam quæ Dei sunt sibi vsurpat: certe Deo

Deo propriũ est facere, nec fas est id vlli creaturę ascribere. proprium autẽ creaturæ pati. quod quisquis vt peculiare necessariúmq; præceperit animo, facilé feret casus vel grauissimos. cõtrà si alienum à se putarit, oppressus mole intolerabili, Sisyphiam pœnã sustinebit, ne caput quidẽ valens attollere, sed ab omni occurrẽte aduersitate obtorto collo abreptus, prẽbẽsq; se cuiq; obnoxiũ, pter degeneres effœminatósq; affectus animę. Debuerat enim sufferre atq; resistere, & obfirmare mentẽ communitam septãq; suis potentissimis virtutibus, fortitudine ac tolerãtia. Quẽadmodum igitur tõderi duplex est, alterũ genus præbens se & accõmodans, alterũ tãtùm sustinens: pecus em aut tergus aut velus nihil ipsum agẽs, sed patiẽs solũmodo tondet ab alio: homo verò adiutans tõsorem gestúq; se accõmodans, & agens simul atq; patiens: ita tũdi quoq; aliter verberoni seruo accidit vapulãti meritò, aut ingenuo propter maleficiũ in rota extenso, aut inanimæ rei cupiã: tũduntur em lapides, ligna, aurum, argentũ, aliæq; materiæ, quas fabri in suis officinis aut cõcidũt aut dilatãt in laminas. Aliter aũt athletę pugilatu certãti, aut pãcratio amore coronarũ & victoriæ: hic em illatas plagas vtraq; manu discutit, & ceruicę huc illuc reducta ictus euitat: nõnunquã erectus in summos pedũ digitos & attollẽs se, aut cõtra submittẽs atq; cõtrahẽs: eludit frustratúrq; aduersariũ, quasi cũ vmbra pugnantẽ: mancipiũ verò aut ferrũ nihil agẽs inuicem, iniuriã omnẽ sustinet ad voluntatẽ alterius. talé igitur affectum nũquã in corpus admittamus, multò minus in animã: sed potius illũ cõtrariũ, quãdoquidẽ mortalẽ pati necesse est: ne tanquã effœminati, fracti dissolutiq; ante tẽpus deficiamus per imbecillitatem virtutũ animę, sed robusti neruos mẽtis, possimus impẽdentia mala leuiora reddere. Quoniã igitur satis declaratũ est, neminẽ mortalẽ habere vllius rei stabile certúmq; dominium: quos autẽ vulgus dominos vocat, opinione magis quàm reuera esse dominos: & necessum est vt subditũ ac seruũ, ita rectorem in hoc vniuerso esse ac dominũ: reuera princeps ac imperator vnus Deus habẽdus est, quẽ decet hęc vox: Omnes res meæ sunt. Videamus nunc quàm magnificè diuinéq; de his scriptura loquatur: Omnia, inquit, mea sunt. Hæc autẽ sunt dona, munera, oblationes, quas, inquit, mihi offeretis semper in meis festis diebus. Valde apertè docens, q; in rebus aliq; mediocri gratia dignæ sunt, quæ vocatur munera: aliæ maiore, quæ vocantur dona propriè: aliæ sunt eius generis, vt nõ solùm fructus

ctus proferãt virtutum, verùm etiam totæ refertæ sint aptis ad
vescendum fructibus, quibus solis anima cõtemplatrix alitur.
Hæc quicunq; didicit, potestq; conseruare in mẽte atque custo-
dire, irreprehẽsibile pulcherrimúmq; sacrificium offeret Deo,
scilicet festum, idq; nõ in festis istis mortalium: habet enim sua
festa, decreto nixus summẽ necessario philosophiæ sodalibus.
est autẽ hoc: Solus Deus verè festum agit, solus enim gaudet, læ
tatur, hilaritate pacéq; fruitur ab omni bello semotissima. Præ
terea timoris expers, nihil cum malis habẽs cõmercij, nemini
cedit, nõ dolet, nõ lassatur, plenus felicitate sinceris sima, ipsius
natura perfectissima, imò ipse fastigiũ est extremáq; linea fe-
licitatis ac perfectio, nõ egens alio per quem fiat melior, sed vl
tro omnibus particularia bona ceu è fonte impartiens. Nã quę
in mundo sunt bona, nõ essent talia, ni ad archetypi illius verè
boni, ingeniti, beati incorruptilisq; similitudinẽ facta fuissent.
& ideo sabbatum, quod interpretatur quies. Dei esse Moses di-
cit in multis legis locis, nõ hominum, attingens philosophiã
necessariam. Quod enim in rebus quiescit, si vera fateri opor-
tet, nihil præter Deum est. Requiem autem nõ otium voco: est
enim suopte ingenio actiua Causa illa omnium, nunquã desi-
nens à faciendis rebus pulcherrimis: sed operationẽ illam quæ
sine labore fatigationéq; fit cum facilitate maxima. Solẽ enim
& lunam & vniuersum cælum mundúmq; cùm non sint sui iu-
ris & in potestate propria, & moueãtur ferantúrq; cõtinuẽ, fas
est dicere laborare: cuius laboris argumentum liquidissimum
extat in annuis horarum siue tẽporum quatuor vocibus. Nam
& ea quæ in cælo sunt amplissima suos motus variãt, iam septẽ
trionales, iam austrinos, iã alios atq; alios cursus facientia: aër
quoq; frigus æstum & omnimodã admittens tẽperiem, ex suis
affectionibus laborare deprehẽditur: quoniã generalissima mu
tationis causa est fatigatio. Stultum autẽ esset de terrestribus
aquaticisq; prolixius agere, memorãdo vniuersales particula-
résq; horum mutationes. hæc enim verisimile est multò magis
quàm sublimia illa imbecillitati obnoxia, vt quæ multum vlti
mæ istius terrenæ essentiæ habeãt. Ergo qm̃ quę mutãtur pro-
pter fatigationẽ mutari solẽt. Deus autẽ mutari vertiq; nõ po-
test. naturam habet infatigabilem. quod verò non debilitatur,
etiam si faciat omnia, id in æternum nõ desinit quiescere. Itaq;
soli Deo maximè pprium est requiescere. Demõstraui autẽ etiã
festum agere ipsi cõuenire. Solius igitur summæ Causæ & fe-
sta sunt

sta sunt & sabbata, hominum autem nullius omnino. I si libet
contemplare celebritates nostras cantatissimas. omittãtur quę
apud barbaras simul & Græcas nationes per occasionẽ figmen-
torum fabulosorum aliæ aliàs institutæ sunt, in nullum alium
finem quàm vanitatem pomposam fastuosamq; vix enim tota
ætas hominis sufficerit ad diligenter excutiendas inconsisten-
tias quæ insunt singulis. de præstantioribus tantùm pauca pro
ratione tẽporis libet dicere. In omni festo nostro & celebritate
quæ miramur sunt hæc: securitas, remissio, quies ab inferendis
iniuriis, ebrietas, potatio, comessatio, delitiæ, oblectamenta, pa
tentes ianuæ, pernoctationes, indecẽtes voluptates, quotidianæ
nuptiæ, insolentiæ, exercitium intemperãtiæ, insipientiæ medi
tatio, studia turpitudinis, honestatis pernicies, nocturnæ excita
tiones ad cupiditates inexplebiles, somnus diurnus, quando vi-
gilãdi tempus est, naturæ ordinis peruersio. tunc virtus videtur
vt noxia, vitium tãquam vtile rapitur. tunc in contemptu sunt
quæ oportet facere: quæ verò non oportet, in pretio. tunc musi-
ca, philosophia, & omnis eruditio, diuinæ animę diuina reuera
simulacra tenent silentium, at istæ artes quæ suis lenociniis ven
tri & his quæ sub ventre sunt voluptatem conciliant, ostentant
suam facundiã. hæc sunt festa istorũ qui se felices dicunt. quorũ
turpitudo quandiu intra priuatos parietes locãq; profana cõti-
netur, minus peccare mihi videntur: vbi verò torrentis in mo-
rem populãs omnia, vel sacratissima tẽpla irrumpit, quicquid
in his sanctum est sternit cõtinuò, facieus profana sacrificia, vi
ctimas absq; litatione, preces irritas, profana item mysteria si-
mul & orgia, pietatem sanctitatémq; fucatam & adulterinam,
castitatem impurã, veritatẽ falsatã, cultũ Dei superstitiosum.
adhæc corpora quidem abluuntur lauacris & purificationibus:
affectiones verò animæ quibus vita sordidatur, nec volunt nec
curant eluere. Et vt cãdidati templa subeant dant operam, dili-
genter emaculatis amicti vestibus: mẽtem verò maculosam in
ipsa sacraria penitissima inferre nõ verentur. Item si quam pe-
cudem animaduertãt parum integro corpore, eiiciũt extra pu-
rificatum aspersione tẽpli spatium, nec patiuntur adduci ad al-
taria, quamuis inuita & per vim mulctata sint parte aliqua cor
poris: ipsi cõsauciati animas morbis grauibus, quos eis inflixit
impotens malitia, vel potius inutilati castrariq; membris præ-
cipuis, prudentia, fortitudine, iustitia, aliisq; quarum humana
natura capax est virtutibus, & admissis spõte noxis, tamen au-
dent

Universidad de Deusto
Biblioteca

dent sacris operari, rati oculum Dei tãtum externa inspectare adiutũ luce solari, non etiam occulta æquè atq; aperta cõspicere, vt qui intra semet lucẽ habeat. eius enim Qui est oculus luce aliena nõ eget vt res percipiat: sed cũ ipse sit splendor archetypus, infinitos emittit radios, quorum nullus est sensibilis. omnes autẽ intelligibiles. & ideo sol⁹ intelligibilis deus eis vtitur, ex genitis verò nemo. Quod enim genitũ, id sensibile: intelligibilis verò natura sensu nõ percipitur. ergo quoniã inuisibiliter subit has nostras animas, paremus ibi locũ ita vt decet futurum Dei habitaculũ. quod nisi fecerimus, clã migrabit in aliam domũ, quæ videbitur ædificata melius. si enim quoties reges excipiendi sunt, magnificentius excolimus ædes proprias, nihil negligendo quod ad ornatum pertineat, sed omnia benignè ac liberaliter adhibemus vt hospitium quàm iucundissimum respõdeat dignitati hospitis: regi regũ & huius vniuersi mundi rectori Deo, comitatis atq; humanitatis causa dignato suam creaturã inuisere. & à summo cælo ad terrã vt generi humano beneficia sua conferret degresso, qualem tandem domũ oportet instrui? Absit enim vt lapideam ligneámve, quod vel dictu nefas est. Nam etiamsũ tota terra aurũ, aut siquid auro pretiosius, repẽte fieret, móxq; per opificũ artes in porticus, vestibula, aulas, areas, ædésq; sacras impẽderetur, ne scabellum quidem eius pedibus posset fieri. dignũ tamen eo domicilium anima est, modo sit idonea. Ergo quia domum in terris animã inuisibilẽ inuisibilis Dei dicimus, rectè legitiméq; loquimur, quæ vt fiat firma & ornatissima, fundamenta eius iaciantur, generosa indoles & institutio, quibus virtutes honestéq; actiones superstruantur. Eius ædificij prima ornamenta sunto præexercitamentorum ad encyclopædiam pertinẽtium tractatio. Nam bonam indolem sequitur sedulitas & memoria: institutionem verò discendi facilitas & attentio, quasi quædã radices arboris à quarum fructus in futurum expectãtur, sine quibus absolui mẽtem est impossibile. Cæterùm ex virtutibus earúmq; actionibus munimentũ firmum atq; securũ accedit ædificio, vt quicquid animam ab honestate dimouere alienaréq; conatur, nihil contra tantam munitionem valeat efficere. à disciplinis autem encyclicis pendet totus ornatus animæ, quæ sunt quasi quædam dealbationes, picturæ, tabellæ, marmoratæ incrustationes, quibus non parietes solùm, sed & pauimenta ornantur, & id genus alia, nihil ad firmitatem conferentia, sed tantùm ad delectationem

ctationem inhabitantium. Eodem modo & encyclopædia totã animalem domũ illustrat ornamẽtis variis. grãmatica quidem dum poetarũ scrutatur carmina, & priscorũ gesta colectatur in historiis. geometria verò pro portione æqualitatẽ afferens: & quicquid in nobis enorme, immodicũ, incõcinnũ est, per thithmos, mensuras modulósq; musicæ ciuilis recuratus. Rhetorica autẽ verborum grauitatẽ examinãs, & quibus vis rebus elocutionem accõmodans, pronũtiationémq; ac vim mouẽdorũ affectuum: præterea laudationes cæteráſq; voluptates quas facũda sonoráq; lingua excitare solet adhibens. Tali domo instructa apud mortale genus, bene sperandũ est terrestribus omnibus, expectãdúmq; fore vt in eã descendãt diuinæ potẽtiæ: illæ verò cælitus leges iuráq; ferentes aduenient, vt eam cõsecrent dedicentq; iuxta iussa atq; voluntatẽ patris ipsarũ. Deinde cõmunicata mensa victúq; cum animabus virtutũ amatricibus, seminãt in eis felicẽ progeniẽ: sicut & sapiẽti illi Abrahã gratiã hospitij retulerũt perfectissimã, Isaac filiũ. nihil enim purificatã mentem maiore afficit lætitia, quàm q̃ dominum habet, quem agnoscit regẽ rerũ omniũ. Nã seruire Deo, maxima est gloriatio, nõ modo libertate maior, sed & diuitiis, & principatu, & omnibus rebus quas mortales mirãtur pretiosior. Eius autẽ qui Est potentiã vere testatur oraculũ illud: Et terrã nõ addices in perpetuum: mea enim est vniuersa: quoniã aduenæ & inquilini vos estis corã me. An nõ manifestissimè docet, ius possessionis omnium rerũ pertinere ad Deũ, vsum verò solũ ad creaturã? Nihil, inquit, in perpetuũ cuiquam creaturæ venditur, quandoquidem vous est dominus, totius creaturæ possessor proprius ac perpetuus. vtẽdas enim cõcesserit Deus creaturas omnes omnibus, vt qui nullũ indiuiduũ perfectũ fecit, quod non vtiq; opus habeat alio: vt ꝓpter ea quæ cupit, accedat necessariò ad illud quod exhibere potest, & illud vicissim ad hoc, & vtrũq; ad alterum. sic enim futurũ erat per huiusmodi cõmercia, vt in lyræ morẽ quæ cõstat è tonis dissimilibus, in cõmunẽ cõueniret cõsonãtiam, dum mutuũ dant & accipiũt, atq; ita omnia permutãtur omnibus ad vniuersi mũdi cõplemẽtum. Cõuenit enim animatis cũ inanimis, brutis cũ rationalib⁹, stirpib⁹ cũ hominib⁹, feris cũ pecudibus, immãsuetis cũ cicuribus, masculo cum fœmella, & vicissim cũ mare fœminæ: & vt cõpendio dicã, terrenis cum aquatilibus, his cũ aẽtiuagis, volucribus cũ prędictis generibus. ad hæc terra amat cælum, hoc vicissim terram, aër

aquam

aquam.aqua vērum:mediæ naturæ se inuicē & extremas,extremæ medias & se inuicē:hyems certē æstatē,æstas hyemem,ver vtrāq;,sicut hōc ipsum amore autumnū prosequitur, ita vt singula singulis cara sint,& (vt verbo dicā) omnia omnibus, ppter vtium mutuū,vt vniuersum hoc cuius partes ista sunt, absolutū opus existat,dignum mundi opifice.sic igitur his cōpositis sibi omnium vindicauit dominium: vsumfructum verò distribuit suis subditis,vt seipsis vterētur,& alij aliis inuicē.vtimur enim & nobilipsis,& omnibus quæ circa nos sunt. Equidem constitutus ex anima & corpore,qui mētem,rationem, sensum habere videor, nihil horum meum peculiare inuenio. vbi enim erat meum corpus antequā nascerer? quò discessurum post obitum? vbi sunt quæ aliquid videtur ætatum differētiæ? vbi infans,puellus,puer,ephebus,adolescētulus,vestitus prima lanugine,iuuenis,perfectus vir? Vnde venit anima, quò discessura? quàm diu nobiscum habitatura? quænam eius essentia? possumúsne dicere.quando eā accepimus? ante natiuitatē? sed tum nōdum eramus.post mortem,sed tum nō erimus.Concretæne sunt corporib'? at sic deuoluemur ad rediuiuas natiuitates. an nō sunt? certē nunc cùm viuimus imperata facimus magis quàm imperamus,& noscimur magis quàm noscimus. nouit eīn nos ipsa nobis incognita,& mādata dat quæ exequi necessum est quasi famulos dominæ:& vbi nos relinquere voluerit ac migrare ad suū illū principē, desertum destituet hoc in quo viuimus domicilium: & retinere si voluerimus,elabetur. Habet enim aduersam tenuium partium vt nullam ansam præbeat corpori. Quid intellectus qui in me habitat.fallax coniector, erroneus æstimator,delirans,stultescens,demens interdum in excessu & atra bili & longo senio? At sermo mihi peculiaris est,aut vocis instrumētas;Nōne ad quemvis morbum lingua deficit? nōnne vel elocutissimum os obturatur? Nōnne multi expectatione mali alicuius attoniti nequeunt hiscere? Atqui ne sensus quidē dominus comperior,& bonum si non seruus,ab eo per vim tractus,ad colores,ad figuras,ad voces,ad odores,ad sapores,ad cætera corpora. Per quæ omnia liquere satis puto, nos alienis vti possessionibus,nec gloriam possidendo,nec diuitias,nec honores,nec imperia,nec aliud quicquā vel corpori vel animæ præstantius,imò ne vitam quidem. vsumfructum habemus solùm: quod si cognosceremus,curaremus tanquam res Dei,præcognitantes morē esse domini recipere sua quandocunq; ipsi visum fuerit.

fuerit.Sic enim adēptas ferremus leuius. Nunc pleriq; omnes dum existimāt hæc sua esse ac propria, priuari copiam eorum & egentes mox opprimuntur mœstitia. Est igitur non solū verum,sed etiam ad consolationem vtilissimum,credere mundū hunc & quæcunque cōtinet, esse creatoris ita possessiones sicut opera. sed hæc quoque opera sua elargitur dominus, quod his opus non habeat.qui autem his vtitur,non possidet ea:quia herus vnus omnium & dominus est,qui rectissimè dicit: Mea est vniuersa terra:ac si diceret:omnis creatura mea est: vos autem aduenę & inquilini corā me.Collati enim omnes mortales alij ad alios,indigenæ censentur & patricij,æquo iure vtentes & paribus muniis.Quod si ad Deum cōferantur,pro inquilinis erūt & aduenis.nam vnusquisq; nostrum tanquam in nouam ciuitatem venit in mundum hunc,cuius ante natiuitatem ius non habuerat:postquam autem venit,inquilinus est, donec assignatū sibi vitæ tempus exantlauerit.Simulq; introducitur dogma sapiētissimum,quod solus dominus Deus ciuis est.omnis autem creatura inquilina & aduena.qui verò dicuntur ciues, per abusum nominis magis quàm verè sic appellantur. donum autem gratuitum sufficit sapientibus viris ad solum ciuem Deum colatis.quòd in aduenarum & inquilinorum ordinē recepti sunt: quoniam insipientium nemo aduena aut inquilinus in Dei ciuitate inuenitur,sed omnes inde exulant:sicut pro sententia superius pronunciatū est: Venditione,inquit, non vendetur terra: nec addidit à quo non vendetur: vt hoc ipsum quod silētur, ad scientiam proficiat initiato physiologiæ mysteriis.Inuenies igitur,si omnes cōsideres,eos quoq; vendere magis quàm donare, qui gratis largiri dicuntur:& quos putamus gratuito accipere, eos reuera emere.Nam qui dando captant laudem aut honorē, dum quærunt reddi sibi gratiam, speciosō donationis nomine venditionem præexunt:quando & vēditores suarum rerum solent accipere pretium. Qui verò admittētes dona, cogitāt reddere,& prima quaq; occasione reddunt,idem quod emptores faciunt. Nam illi vt accipere norunt,ita & reddere. At Deus non venditor est.æquum pretium rebus suis statuēs, sed donator omnium,perennes gratiarum fontes profundens, nullā permutationem cupiens. Nam nec ipse indiget, nec quisquam natus potest accepta rependere.Ergo quandoquidem omnium confessione omnia Dei possessio sunt,quod tum rationibus verissimis tum testimoniis certissimis euincitur; attestantur enim

Universidad de Deusto Biblioteca

oracula quæ Moses in sacras literas retulit: improbandus est intellectus, qui quod ex coïtu cum sensu natum est, suam peculiarem possessionem ratus, vocauit Caim, dixitq;: Possedi hominem per Deum.] Hic quoq; falsus, at quãobrem falsus? Quia Deus causa est non instrumentum. At quod nascitur, per instrutum quidem, sed vtique ex causa producitur. Nam vt gignatur aliquid, multa oportet concurrere: à quo, ex quo, per quod, propter quod: à quo, causa est: ex quo, materia: per quod, instrumentum: propter quod, finis. Agedum enim, si quis roget, domus & vrbs quævis vt condatur, quodnam res oportet præstò esse, nõne opificem, lapides lignáq;, & instrumenta? quid igitur aliud est opifex quàm causa à quo? quid lapides lignáque, quàm materia ex qua fit ædificiũ? quid instrumenta, nisi per quæ? iam propter quid nisi tectum & securitatem, quæ causa finalis est. transi nunc à priuatis ædificiis ad illam domũ siue vrbem maximã, id est mundum, & hanc quoq; similiter considera, inuenies autorem eius Deum, à quo factus est: materiam verò quatuor elementa ex quibus temperatus est: instrumentum porrò verbum Dei per quod est conditus: cæterùm finalem causam cur conderetur, benignitatem ipsius opificis. sic decernunt amatores veritatis, & studiosi veræ sanæque scientiæ. illi verò qui aiunt se per Deum acquisiuisse aliquid, eum qui autor est, instrumẽtum esse putant: id verò quod instrumentum est, putant esse autorẽ, scilicet intellectum humanũ. eadem sanè ratione rectè Ioseph quoque coarguitur, dicens per Deum contingere somniorum intelligentiam. debuerat enim dixisse à Deo vt autore explicationem obscurorum, discussionémq; conuenientem fieri. nos enim instrumẽta sumus operationum particularium, qui iam intendimur, iam remittimur. artifex verò qui pulsat vires tum corporis tum animæ, à quo mouentur omnia. eos igitur qui rerum differentias non possunt discernere, vt indoctos, debemus denuò docere: eos verò qui contentiose confundunt significatorum ordinem, tanquam litium cupidos, fugere. cæterùm eos qui singulas voces examinando suum cuique locum conueniẽtem sciunt attribuere, laudare decet vt exercẽtes se in vera sinceráque philosophia. proinde Moses populum timentem ne forte ab illo pessimo persecutore deleretur ad internecionem sic alloquitur: State & videte salutem à domino, quam faciet vobis: docens quòd non per Deum, sed à Deo vt autore salutem consequimur.

PHILO

PHILONIS IVDAEI De sacrificiis Abelis & Caimi.

ET apposuit parere fratrem eius.] Appositio vnius, subtractio est alterius, sicut particularũ in arithmetica, sic ratiocinationum in anima. proinde si Abel apponi dicitur, Caim subtrahi censendus est. Ne autem verborum nouitas multis obscuritatem afferat, philosophiã quæ hic subest diligenter quantum potero conabor excutere. Duas opiniones esse constat contrarias inter se, pugnantésq;: altera menti nos permittit ascribere omnia, vt autori cogitandi, sentiendi, monẽdi, sistendi: altera Deum sequitur, cuius sumus opificiũ. prioris illius figura est Caim, qui interpretatur possessio, eò ꝙ sibi videatur possidere omnia: posterioris verò Abel. refertur enim ad Deum. ambas igitur opiniones partitur vna anima: quas mox natas discerni separariq; necessum est: quandoquidem tam infensas inter se habitare vnã non est possibile. Ergo quandiu anima pium illud dogma, scilicet Abelem non peperit, amator sui Caim cohabitabat cum ea. postquam autẽ illa confessionẽ summæ illius causæ peperit, mentẽ quæ sibi sapiens videtur nõ magni faciebat amplius. id euidẽtius apparebit in eo quod tolerãtię Rebeccę redditũ est oraculo. hæc enim vbi duas inter se pugnantes naturas boni maliq; cõcepit, & de vtraq; multum diuq; cogitauit monitu prudẽtiæ, tandem subsultantes animaduertẽs, & iã ceu velitãtes præludentésq; futuro prælio, supplex Deum rogabat, dignaretur docere quid hoc mali esset, quódve huius remedium. Qui sic respõdit: Duæ gentes in vtero tuo sunt. nã accidens hoc natiuitatẽ boni malique significat. Verùm & duo populi è vẽtre tuo discedẽt. Hoc remedium est, vt discedant separẽtúrq; ab inuicẽ, nec amplius simul habitent. ergo postquã Deus bonum dogma Abelem apposuit animæ, subtraxit ei opinionẽ absurdam, scilicet Caim. nam & Abraham relictis mortalibus apponitur ad Dei populũ, fruẽs immortalitate, & factus similis angelis. nam angeli exercitus Dei sunt incorporeæ felicésq; animæ. Iacob quoq; ille virtutis

 meditator

Universidad de Deusto
Biblioteca

meditatot eodem modo apponitur ad melius,quando reliquit deterius.at Isaac seipso præceptore scientiã adeptus relinquit quidé & ipse quicquid corporale attextũ tuerat eius animæ:apponitur autẽ & consors fit, nõ vt priores,quos dixi, populo, sed generi,sicut Moses ait.genus enim vnum est illud summũ, populus autem multitudo nominatur.quotquot igitur per cognitionem disciplinarum proficiendo perfecti sunt, apponũtur ad sortẽ plurium.nec enim paruus numerus est eorũ qui ex auditu & doctrina discunt.quos nominauit populũ. qui verò humana doctrina relicta,ingenium Deo doctori excolendum cõmiserunt.sine labore scientiã assecuti,migrãt ad incorruptibile genus & perfectissimum. accipiẽtes sortẽ meliorẽ quàm in natiuitate:in quorum Isaac cẽsetur sodalitio. significat autẽ & aliũ talem intellectum immortalem. Sũt etiã aliqui quos Deus altius promouet.& æmulãtes super omnes species omniáq; genera propè seipsum colloquat,sicut Mosi quoq; dicit:Tu verò hic sta mecum,itaq; moriturus nõ deficit nec apponit sicut priores vtpote nec appositionẽ nec subtractionẽ admittẽs,sed ex verbo illius causalis autoritate migrat,per quod vniuersus mũdus est cõditus:vt discas q̃ sapientem illum eodem quo mundum honore Deus dignatus est,per verbum quo cõdidit omnia, perfectum virũ ad se traducẽdo à terrestribus.Quin & cùm in terrenis eo vtebatur negotiis,nõ principis aut regis cõmunẽ aliquã virtutem indidit ei,per quam is exercet potestatem in affectus animæ:sed Deum eum cõstituit,totam corporis regionem ducémq; eius intellectũ subiiciens ei iubénsq; seruire:inquit enim, Dote Deum Pharaoni.in Deũ aũt nec subtractio cadit nec appositio,cùm sit plenus & semper sibiipsi par.ideóq; nemo sepulchrum eius scire dicitur,quis enim est idoneus vt cogitatione cõprehẽdat migrationẽ perfectæ animæ ad eũ qui est?equidem opinor ne ipsam quidem,cui migrare cõtigit,scisse quãto meliora sortiretur,quippe quæ tũc correpta erat numine.nã Deus cùm alicui benefacit,nõ vtitur eius cõsilio:sed inexpectata beneficia solet porrigere liberaliter. Tale quiddam est apponere Deum natiuitatem boni ad perfectã mentem.id bonum sanctitas est,cuius nomen Abel. Et factus est Abel pastor pecorum. Caim autem operabatur terrã.] Cur quamuis maiorem natu Caim dixerat,nunc trãsponit ordinẽ,iunioris prius mentionẽ faciẽs in ostẽdendo vitæ propositoꝛ?erat enim probabile, grauiorẽ prius aggressum agriculturã, ac tum demum iuniorem susceꝑisse

susceꝑisse curã pecorum. at Moses nõ verisimilia credibiliáq;, sed merã veritatem cõsectatur:& qñ cũ Deo colloquens liberè negat se verbis pollere,hoc fortasse dicit,non esse sibi studium verborũ probabiliumꝫ:idq; accidisse sibi heri & nudiustertius, ex quo Deus incepit cum ipso colloqui tãquã cum famulo. Nã qui in huius vitæ tempestatẽ iactationémq; inciderunt,necesse habent rapi huc illuc,nullam firmam tenẽtes scientiam,sed pẽdentes à verisimilibus ac probabilibus.Dei verò cultorẽ decet adhærere veritati,& verborum cõiecturalium fabulositatibus extremũ vale dicere.Quæ igitur est in præsenti quæstione veritas?virtutem à vitio antiquitate quidem superari, viribus autẽ ac dignitate præpollere.ergo quãdo de amborũ natiuitate agitur,Caim procurrat prior:quãdo verò cõferuntur & examinantur vtriusq; studia,Abel præcedat. nam à prima statim natiuitate & ab ipsis fasciis, vsq; dum iuuenilis ætatis affectuũ flãma deferueat extinguatúrq;,anima collactaneas habet,imprudentiam,intẽperantiam,iniustitiam,metum,ignauiam,aliásq; cognatas pestes,quarum singulæ educãtur augentúrq; à nutrice & victus ratione,per mores atq; leges pietati quidem infestas, superstitionẽ verò impietatis germanam adstruẽtes inducentésq;.vbi verò quis pubertatẽ ingressus est,& affectuum concũtientium morbus se remisit,tanquã ventis cessantibus, incipit in tranquillitate degere,vix tandem cõstabilitus in virtutis firmitudine,quæ cõtinuò sibi succedentem quassationẽ, grauissimum animę morbum mitigauit.atq; ita vitium iuxta temporis prærogatiuam sit antiquius.iuxta dignitatem verò, honorẽ atq; gloriã,virtus est potior:cuius rei legislator ipse testis fide dignus est.cùm enim iuduxisset Esau illum cui nomen est ab imprudentia antiquiorẽ,natu minori,nomẽ habẽti ab honesto exercitio tribuit prærogatiuã generis.at ille nõ prius eam statuit accipere,quàm,sicut in certamine,aduersarius deuict⁹ manus porrigãt,præmia coronámq; cedẽs ei qui bellum sine indu ciis caduceatoribúsq; gerit cũ affectibus.Cõcessit enim,inquit ius primogenituræ Iacobo,nimirum fassus,q̃ quæ vim habent primatus & virtutis sunt præmia,nullius mali sunt,sed amatorius sapientiæ:sicut tibia lyráq; & cætera instrumẽta musica sonus sunt musici. de hoc aũt dogmate extat etiã lex scripta admodum pulchrè atq; vtiliter.Si habuerit vxores duas, vnã dilectam,& alterã exosam,genuerintq; ei liberos tàm exosa quàm dilecta:& fuerit filius exosæ primogenitus:quacunq; die voluerit

Universidad de Deusto Biblioteca

rit substantiam inter filios diuidere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio exosæ: sed filium exosæ agnoscet primogenitum, dabitq; ei de his quę habuerit cuncta duplicia. iste est enim principiũ liberorum eius, & huic ius primogenitorum debetur.] Cognosce ô anima, & disce quænã sit ista exosa, & quisnam iste filius exosæ, nóxq; scies ꝙ alteri nemini, sed huic soli debetur ius primogenitorum. Nam duæ cũ singulis nobis cohabitant vxores, inimicæ infestæq; sibiinuicẽ, animalem domum replẽtes æmulationis cõtentionibus. Harũ alteram diligimus, quam putamus mansuetam, mitẽ, amicissimam nobis & familiarissimam: hæc vocatur voluptas. Alterã verò odimus, rati efferam, immitem, immansuetãmq;, & nobis infensissimam: hæc virtus nominatur. sed illius formosæ & modis omnib⁹ expetitæ voluptatis magna mysteria quis ignorat mortalium? eorum verò thesaurorum qui penes virtutem sunt bonitatem magnitudinémq;, quis eloqui pro dignitate valeat? norunt qui sunt eorum iam participes, discẽt etiam quibus natura est propitia, vocati ad cõuiuium, in quo non venter expletur voluptatibus corpus incrassantibus: sed in quo mens pasta & choreas ductans cum virtutibus, gaudens libénsque hilaritate perfruitur. propterea quod dudũ dixi, vera bona ex seipsis naturaliter vocem mittere etiamsi sileant, nunc omitto, nec loquar de eis prolixius. nã nec sol nec luna opus habẽt interprete, qui nos doceat, ab altero interdiu, ab altera noctu mundum vniuersum illustrari: sed ipso splendore fidem vel absque teste faciunt oculis, certioribus quàm sunt aures rerum iudicibus. Quid autem in virtute nos maximè offendat difficultatis specie, nũc liberè proloquar. nam hoc imaginationem quandam primo cõgressu nobis incurit, cum metu difficultatis cõiunctã: sed assuetudo rem ostendit esse iucundam, cuius vtilitatem ratio mox indicat. cæterùm labor, inter pręcipua bona numerandus, bellum cum voluptate gerit perpetuum. nunc enim, si verum dicendum est, omnis felicitas, omnisq; virtutis principiũ hominib⁹ Deus declarauit, sine quo nihil honestum apud mortales esse inuenies. nã sicut sine luce videre non possumus: quia nec colores nec oculi ad vidẽdum sufficiunt: hanc enim ceu vinculum natura pręparauit, quo coaptaretur colori oculus: nam in tenebris neuter suam vim exerit. Eodem modo animæ oculus, nullam virtutis actionẽ potest attrectare, nisi à labore ceu luce adiutus. hic enim inter mentem & bonum quod mens desiderat

siderat medius, illud vna ex parte, hanc ex altera trahens ad se, vtraq; manu amicitiam cõcordiámq; conciliat, atque ita bona perfecta efficit. opta tibi bonum quodlibet, inuenies eius possessionem labore parari confirmariq;, pietas quoq; & sanctitas bona sunt, sed nisi Deum colamus non possunt nobis contingere. cultus autem hic cum pertinaci labore coniunctus est, prudentia, fortitudo, iustitia, pulchrę omnes & inter perfecta bona censendæ, non facilé obueniunt. Atq; vtinam vel assidua cura parari possint. Non possunt instrumenta animę ferre familiaritatẽ cum virtute & Deo, ceu quandam intensam vehemẽtémq; harmoniam: proinde remissa laxatáq; sępius, tanquam à summis artibus descendunt ad medias. Superest tamen magnus labor vel in mediis. considera studiosos omnes artium quas alij encyclias, alij liberales nominant: considera agricolas & qui victum quacunq; ratione quęritant: hi nec interdiu nec noctu curis sunt vacui: sed semper & vbiq;, vt vulgus loquitur, manibus pedibúsq; & omnibus viribus laborare nõ desinunt, adcò vt immoriantur plerunq; suis negotiis. Sed sicut qui animam conãtur reddere sibi propitiam, necessariò colunt virtutes animę. ita qui cupiunt frui prospera valetudine corporis, curare debent sanitatẽ & id genus vires eius cęteras: quas certè curant irrequietis laboribus, qui solliciti sunt de potentiis ex quibus cõtemperati sunt. Vides igitur omnia bona è labore tanquam radice pullulare, quę negligere haud vnquam sustineas: alioqui nõ senties te cum eo cumulum bonorum negligere. Nam rector cæli mũdiq; & habet & præbet bona quibuscunq; vult magna cum facilitate: & qui tantam mundi molem sine labore iã olim absoluit, ne nunc quidem in eodem statu eam continere desinit: quippe cui non defatigari maximè conuenit. Mortali autem nemini adipisci bona sine labore datum est: vt sic quoq; eminẽtem Dei felicitatem prædicemus. equidem existimo laboris cibiq; eandem esse vim. Nam sicut à cibo tota vita pẽdet vnà cũ suis actionibus & affectionibus, ita etiã à labore pendet quicquid in rebus bonũ est. ergo quemadmodum qui vitã sibi prorogare cupiunt, alimẽta nõ negligunt: ita quotquot quæ bona sunt cõcupiscunt, laborẽ magnifaciãt. sicut enim cibus se habet ad vitã, sic labor ad honestatẽ: qui cùm sit vnicus, caue illum posthabeas, vt per eũ potiaris bonis simul omnib⁹. atq; ita quãuis ætate iunior, habeberis grandior, & iure primogenitorũ dignior, ꝙ si vsq; proficiens ad finẽ perueneris, nõ solùm quæ pri-

mogenito debentur,sed vniuersam suam substantiã pater tibi largietur.sicut Iacob illi supplantãti bases affectuum,qui acceptã beneficia confitendo dicit:Misertus est mei Deus,& adfuit mihi omnia,dogma nobis erudiẽdis proferẽs. omnia enim in Dei miseratione sita sunt.id quod ex institutione Abraham auus sui didicit,qui sapientissimo Isaac dedit sua bona omnia. nihil ex his reliquũ faciens spuriis nec recta stirpe prognatis,sed ex vna alteráq; cõcubina cogitationibus: quibus vt paruis parua dona dat.nam bona eius,scilicet perfectæ virtutes,solius legitimi perfectiq; filij possessio sunt.medij verò generis,officia vel imperfectis cõueniunt,qui vsque ad liberales disciplinas progressi sunt,quæ ad Agar & Cheturã pertinẽt:quarũ illa inquilinam,hæc suffitum significat. nam qui soli encyclopædiæ dat operam,inquilinus nõ ciuis est sapiẽtiæ,tanquã suaueolentiam quandã aspirans animæ per hãc cõtemplationẽ. atqui cibis nõ odoribus ei ad sanitatẽ opus est.odoratus verò minister gustus tanquam rei prægustator,à natura datus dicitur rerum arcbitecta omnium.atqui præpositorũ maior quàm subiectorum semper ratio habenda est,& indigenarum sciẽtiarum potius quàm inquilinarũ.His auditis intellectus auersatus voluptatem adigit se virtuti,vbi pulchritudinem eius nõ fucatam,sed genuinã & quæ sanctitatem deceat animaduertit:ac tum demum sit pastor pecorum,videlicet brutarum viriũ animę,atq; etiam auriga gubernatórq;,non sinens eas ferri errabundas nullo ordine carẽtes duce ac præposito:ne quasi in orbitate quadam destitutæ tutoribus & auxilio priuatæ nõ aberrent solũ,sed & pereãt. ergo exercitator ille fuit,conueniens virtuti opus aggressus est, eũ sustinuit pascere Labanis pecora, intẽti in colores formásq; & inanima vtique corpora,ac ne hæc quidẽ omnia,sed residua. id autem quid est?duplex brutorum genus est.alterum destitutum ratione iudicandi,quales dementes vocamus:alterũ in totum ratione priuatum:quales brutæ animãtes sunt.illos igitur irrationales impetus,vires,inquam, rationis expertes, filij Labanis iter trium dierum secedendo curant,quæ figura est virtutis per omnem vitã derelictæ. Triparitum enim tempus est, diuisum in præterirum,præsens atque futurum. Alio modo dicuntur irrationalia,quæ nõ recta modò, sed omni prorsus ratione carent,quo in numero sunt pecora: quę exercitator illa cura sua dignabitur,sic cogitans,ea peccare non malicioso animo,sed per ignorantiam ex praua institutione contractã. Ergo ignor

ignorantia leue malum quod inuitis,obrepit, facilẽ habet remedium,disciplinã videlicet.Calliditas autem morbus animę voluntarius,ægrè vel potius nunquã sanatur & repellitur.itaq; à sapientissimo parre docti filij,etiamsi in dissipatorem bonorũm Pharaonem inciderint, qui videtur rex animalis noscẽtis discrimina,nihil perculsi apparatu regio,fatẽtur se pastores pecorum:nec tãtùm se,verùm patres quoque suos. atqui alius vix principatum poretiámq; ita iactarer, vt hi viri vitã pastoriciã. Si quis tamen rem pro dignitate valeat expẽdere,maius regno est hoc negotium,posse tãquam ciuitatem aut regionẽ. corpus sensúsq; & ventris ventriq; subiectarum partiũ voluptates, cæterósq; affectus,& linguã aliáq; ex quibus cõstamus, nunc moderari cõstanter atq; fortiter,nunc æquanimiter in viam ducebenas,nunc in terga retrahere, quoties plus satis efferuntur impetu & rectorem parum audiunt,proinde admiror Mosen legiferum,qui præclaram existimans artem pastorum,ipse tractauit hoc negotium.Præfuit enim Iothoris gregibus dicã ad gymatibus,abducens ea à vulgaribus reipubl.studiis in solitudinem in qua nulla sit iniuria.ducebat enim pecora in desertum. vnde sequitur vt omnis pastor pecorum abominatio sit Aegyptiis. Rectam enim rationem gubernare solitam ac præcipere odit omnis amator affectuum:sicut deterrim⁹ quisq; puer odit Præceptores ac pædagogos, & omnem bonum monitorẽ castigatorémq;.At Moses ait se abominationes Aegypti sacrificatu rũ Deo,scilicet virtutes immaculatas decentissimásq; hostias, quas abominatur omnis insipiens. Itaq; meritò Abel qui quicquid optimum est refert ad Deum,pastor vocatur:Caim autem qui ad seipsum & intellectum proprium,terræ operarius.Quid verò sit terram operari,in præcedentibus libris declarauimus. Et factũ est post aliquod dies, obtulit Caim de fructu terræ donum domino.] Duplex seipsum amantis crimen. Vnum quòd post aliquod dies,non cõtinuò gratias egit Deo: alterum quòd de fructu obtulit,nõ de primo fructu, quas vocamus primitias deriuatiuo nomine. vtriusq; rei causam scrutemur, prius eam quæ præcedit ordine. oportet eos qui boni aliquid faciunt prouolare ante alios,& incunctãter amoliri impedimenta omnia. Est autem optimum opus summi illius primariiq; boni placatio sine cessatione dilationéque,ideo præceptum extat: Si vouueris votum,nõ cunctaberis id reddere. Votum igitur est petitio

Universidad de Deusto Biblioteca

boni alicuius à Deo:mandatum autem, vt voti cõpos coronam
offerat Deo,non sibi, idq; sine mora si fieri potest. in hac re qui
peccant, alij per beneficiorum obliuionem gratiarum actione
se priuant,qua nihil pretiosius. alij verò per nimiã arrogatiam
seipsos autores bonorum suorum existimant,non illum verum
autorem rerum omnium. Tertij leuius peccant quàm proxi-
mi,grauius tamẽ quàm primi. hi sua bona referũt quidem ad
autorem Deum, sed aiunt se suo meritò ea consequi. esse enim
se prudentes,fortes,tẽperantes,iustos,& ideo dignos censendos
diuina gratia.Horum singulis resistit sacra scriptura,ac primò
illum qui abolita memoria indulget obliuioni his verbis allo-
quitur:Heus tu,caue ne edendo saturatus,& extructas pulchras
ædes inhabitans,auctúsq; gregibus pecorum & armẽtis boum
argentóq; & auro ac cæteris bonis tibi affluentibus, exalteris
corde obliuiscarísq; domini Dei tui. Quando igitur non obli-
uisceris tu? Quando non obliuisceris tui ipsius. memor enim
propriæ conditionis quàm sis prorsus nihili,memineris & im-
mensæ Dei præcellentiæ qua vniuersa supereminet.Illum verò
qui seipsum causam suorũ bonorũ putat, sic castigat scriptura:
Caue dicas,inquit,robur meum, aut fortitudo manus meæ pa-
rauit mihi hanc potẽtiam. sed memor memineris domini Dei
tui,qui dedit tibi vires ad parendam potẽtiam, at ille seipsum
dignũ credens accepto beneficio,patiatur se admoneri hoc ora-
culo: Nõ propter iustitiam tuã,nec propter sanctitatem cordis
tui,intras in terrã hãc vt eam sorte possideas:sed primùm pro-
pter iniquitatẽ harum gentiũ inferẽte iis Deo perniciẽ: deinde
vt confirmetur testamentũ illud quod iurauit nostris patribus
testamẽtum autem Dei figuratè dicũtur eius gratiæ,nec est fas
vt ille quicquã imperfectũ largiatur.itaq; integra absolutáque
sunt dona Ingeniti omnia,integra autem in rebus virtus est,&
huius actiones,ergo si de medio sustulerimus obliuionẽ,ingra-
titudinem,amorẽ sui,& horũ matrem arrogãtiam,nõ amplius
cunctando amittemus germanũ cultum Dei.sed præcurremus
creaturas cęteras,& priusquã salutemus vllã rem mortalem,ob-
pellabimus dominum,parati eius imperata exequi.nã & Abra-
hã ꝓperans celeriter & cum magna alacritate accurrens iubet
virtutem Sarrã festinare & fermẽtare tres mensuras similæ,sa-
ceréq; subcinericios,quãdo Deus ipse comitatus duabus supre-
mis potẽtiis,principatu bonitatéq;.ipse vnus ille medi⁹ tripli-
cem imaginationẽ operabat in visiua anima, quarum singulas
metiri

metiri haud licet(incircũscriptus enim Deus,& incircunscriptę
eius potẽtiæ)sed ipsæ metiuntur omnia. bonitas eius mensura
bonorũ est:potẽtia,mensura subditorũ.ipse verò imperator mẽ-
sura est omnium rerum corporearũ incorporearúmq;. ideo hæ
potentiæ regulę pręceptiq; rationem obtinentes erga cæteras,
metiuntur & appendunt reliqua omnia.has tres mensuras bo-
num est fermentari quodãmodo cõmisceriq; in anima, vt per-
suasa esse summum Deum,q super potentias suas eminet,& vel
sine illis vel in illis apparet,recipiat characteres potentiæ eius
beneficẽtiæq;,& initietur perfectissimis mysteriis, quę vt diui-
na nemini proloquatur facilè:sed seruans ea recõdita,& tenens
silentium,fruatur eis in abscõdito.scriptura enim subcinericio
rum quos encryphias vocãt meminit,quia cęlari debet sacer ac
mysticus sermo de Ingenito eiúsq; potentiis:quãdoquidem di-
uinorum orgiorum depositum seruare nõ cuiusuis est.nã incõ-
tinentis animæ fluenta per os linguãq; emanantia,inundãt au-
tes omnium.harũ quæ capaciores lacunas habent,libenter ser-
uant quod infunditur.aliæ verò propter angustias foraminum
rigari nequeunt. quod autẽ superebullit effusum in parum ca-
pacia.passim diffluit:vt quę prius cælabãtur fluitent in superfi-
cie,& in modum vilis cœnis res pretiosissimæ pessum abeant.
quamobrẽ placet mihi cõsilium eorum qui ante magna myste-
ria initiãt minoribus.Coxerũt enim pastam suã quàm extule-
rant ex Eegypto,vt fierẽt azymi subcinericij, id est ferum cru-
dúmq; affectum subegerunt,tanquã cibum coquendo maturan-
dóq;:modum autẽ coquendi & mutandi in melius,qui per diui-
nam quandã morã fit,non prodiderunt sermone,sed in occultis
suis reposuerũt,nõ elati initiatione,sed sine iactatione submit-
tentes se humiliãtésq;. Accingamus igitur & expediamus nos
ad agendas omnipotẽti gratias,reddendúmq; illi sine mora ho-
norẽ debitum.præceptum est enim transeuntibus ab affectu ad
virtutum meditationẽ,vt accincti lũbos pascha celebrent,expe-
diti ad ministrandum:& induti calceamẽta,quibus carneã mo-
lem ratione cõtineant,stentq; recti firmatis pedibus:& discipli-
nam habentes virgã in manibus, ad dirigẽda citra errorem o-
mnia vitæ negotia:postremò iubentur properando cibũ edere,
quia pascha,creaturæ mortalis trãsitus ad Deũ dicitur: & valde
cõuenienter.nullum enim bonũ est,quod nõ dei sit & diuinum.
id igitur celeriter quęre ô anima,quẽadmodum ille meditator
Iacob:qui rogatus à patre,Quid hoc est quod cito inuenisti fili?
quasi

quasi dogma respondet: Quod dedit dominus Deus coram me quippe qui lõga experientia doctus norat, quod quicquid innatum est animæ lõgo vsu cõfirmatur: sicut fit cùm artes earúmq; præcepta traduntur discentibus. Nõ possunt enim præceptores quemadmodum qui in vas infundunt, implere métem eorum qui introducuntur. Sed quãdo fons sapientiæ Deus scientias tradit humano generi, sine mora hoc facit & ex tẽpore. tum verò homines discipuli facti eius qui solus est sapiens, summa celeritate quod quærebãt, inueniunt. est autẽ præcipua virtus discipulorum, dare operã vt pfectum doctorẽ ipsi quoq; perfectè imitentur. atqui præceptor ille omni tẽpore celerior est. quia ne ipse quidem ab eo adiutus est cùm creabat omnia, & ipsum etiã simul cum modo exirit. adhuc enim loquente Deo facta sunt omnia, nec intercessit vlla mora temporis. imò si licet verius dogma attingere, dictum & factum idẽ est. verbo certè etiã apud mortales nihil est mobilius. præcedentẽ enim mentis cõceptũ celeritate assequitur nominũ verborúmq; volubilitas. ergo sicut riuorum perennium fluenta cursu irrequieto feruntur, sequentibus aquis præcedentes impellẽtibus: ita sermonis semel cõpti exundãtia, mentẽ omnium quæ nobis insunt mobilissimã & volucrib⁹ naturis parem, currendo assequitur. igitur sicut Ingenitus ille præuenit omnia genita: ita Ingeniti sermo sermonem creaturæ præcurrit, nubila etiã præteruolans, sicut ipse liberè loquitur, dicens: Ecce videbis quòd apprehendet te sermo meus. quasi nihil sit quod Dei sermonẽ possit effugere, quòd ipse sermo præuenit, multò magis ipse qui loquitur. sicut alibi testatur, dicẽs sic: Ego steti ibi prius quàm tu. quo significat se subsistisse ante omne quod factũ est: qui & hic & illic est, & aliubi & vbiq;, implens quàm latè patent omnia, & nihil relinquẽs ipsi vacuum. nõ enim dicit, Ego steti & illic, sed nunc quoq; tibi præsens sto illic eodem tẽpore, non motu ambulatorio, vt alterum locum occupãs relinquã alterum, sed mouendo me tenore eodem. faciunt igitur suum officium obedientes filij, qui naturã patris imitãdo, incunctãter cum omni festinatione quod bonum est agunt, qui nihil pulchrius facere possunt, quàm quòd honorãt Deum sine dilatione. at dissipator Pharao, nõ valens imaginatione percipere virtutes carẽtes tempore, nimirum orbatus animæ oculis, quibus solis naturæ cõprehẽduntur incorporeæ, ne iuuari quidem ex tẽpore sustinuit: sed cum inanimatis opinionibus, ranis inquam premeretur, sonum strepitúmq; inanẽ

& omni re vacuum emittentibus, dicente Mose: Præscribe tempus quo pro te tuisq; famulis precer vt ranæ tollãtur è medio, cùm debuisset in tanta necessitate constitutus dicere etiam nunc precare: maluit differre dicẽs. Cras: vt per omnia retineret impietatis teneritudinem. Idem accidit omnibus ferme dubitaoribus, etiamsi nõ exprimatur eis cõfessio. nam quotiescunq; aliquid eis accidit præter animi sententiam, homines qui ne antea quidem firmiter seruatori crediderãt, ad creaturas auxilij gratia cõfugiunt, medicos, herbas, pharmacorum cõpositiones, diætam accuratam, cæteráq; omnia mortalium auxilia. Quibus si quis dicat: cõfugite ô miseri ad illum vnicum medicum morborũ animæ, omissis istis quæ à corruptibili creatura petitis falsi nominis auxiliis: rident & cauillantur reclamantes: Incrastinum ista: quasi ne præsentaneam quidem malorũ depulsionem petituri à Deo supplices. sed quãdo nihil humanæ opis proficit. & vel Pæonia remedia officiunt: tum demum penitus destituti consilio, nullum aliũde sperantes auxilium, infelices volentes nolentes, vix serò ad Deum qui solus seruare potest se recipiunt. ille non ignarus parum valere quæ extorta sunt, non omnibus pariter est facilis, sed his in quos bene collocatur beneficium. Ergo omnis cogitatio quæ sua putat esse omnia, Deo se præferẽs (hoc eñ ex his verbis POST ALIQVOT DIES intelligitur) sciat se impietatis ream apud sacras literas. Hactenus satis dictũ sit de primo Caimi crimine. Secũdum tale fuit. Cur de fructibus, & nõ de primis fructib⁹ offert primitias? fortasse hanc ob causam, vt primatũ creaturæ det, secũdarium honorẽ reddat numini. Sicut enim sunt quidam qui animæ præferunt corpus, seruũ dominæ, eodem modo sunt qui creaturã magis honorant quàm creatorẽ, contra mandatũ legislatoris, iubentis primitias de primis fructibus terræ inferri in domũ Dei, & nõ conuerti in vsum proprium. iustum enim est motus animæ primos vel sua vi vel ordine, Deo dedicari autorẽ eum cõfitendo. Qui primi sunt ordine, sunt illi qui statim à natiuitate nobis obuenerunt, cibus, incrementũ, visus, auditus, gustus, odoratus, tactus, sermo, intellectus, partes animæ, partes corporis, vires harum, in vniuersum motus & habitus qui secundum naturam sunt, quos autẽ sua dignitate viq; primos dixi, sunt benefacta, virtutes, virtutum actiones. ex his igitur iustũ est offerri primitias, primitiæ verò fúr, sermo ex sincero animo emissus cum gratiarũ actione. is diuiditur in suas sectiones, sicut lyra

diuid

Universidad de Deusto
Biblioteca

diuiditur,& cætera instrumenta mutica.in his enim soni & singuli per se apti sunt.& ad alium cõcentum maximè accõmodati: sicut & in grammatica ex elementis ea quæ vocantur vocalia, quæ tum per se sonant,tum aliis coniuncta integrã vocem efficiunt.cæterùm natura quæ multas potentias in nobis vel sensitiuas vel intellectiuas fabricauit, & cuique peculiare aliquod opus assignauit:ac rursum omnes eas coaptauit per proportiones concinnitate qua respondent inter se inuicõ,iure felix prædicari potest & ob vniuersas & ob singulas.quapropter cùm offeres sacrificium de primis fructibus,ita diuide sicut docet sacra scriptura:primùm vt sint virentes,inde tosti, deinde conteri,postremò comminuti.virentes recentésque ideo:quia homines illos antiquum fabulosumq; tempus amãtes, celerem autẽ & nulli tempori obnoxiam Dei potentiam non intelligentes, docet:admonens vt noua,recentia pubentiáq; sumant bono animo,ne priscis innutriti fabulositatibus quæ multis ætatibus ad decipiendos mortales sunt ceu per manus traditæ, imbuantur falsis opinionibus:sed à Deo nunquam senescente semperq; iuuene noua recẽtiáq; bona copiosè accipiendo, discant crescere nõ esse quicquam vetus apud eum,aut omnino præteritum, sed subsistens absq; tempore nascensque: quapropter etiã alio in loco scriptura inquit:A facie cani surges, & honorabis faciẽ senioris.quasi plurimum interfit inter vtrunque. Casum enim dicit tempus illud otiosum, à quo surgere migratéq; oportet eos qui declinant opinionem istam innumeros fallẽtem, quòd tempus habeat naturam faciendi aliquid. Seniorem autẽ eum qui honore,præmio dignitatéq; præfertur cæteris, cuius probatio amico Dei Mosi committitur. Quos tu nosti, inquit, hi sunt,nempe q; hic nihil iuuenile admitteret,seniora & summo honore digna dogmata amare solitus.Prodest tamen si non ad parãdam perfectam virtutem, certè ad curã reipub. nosse opiniones priscas & Ogygias, audiréq; antiquitatis pulcherrima facinora,quæ historici, & omne genus poëtarum prodiderunt ætati suæ ad posteritatis memoriam.Sed quando ex improuiso nil tale sperantibus, repentina lux affulserat sapientiæ quã per se quisque discit,quæ patentẽ animæ oculum penetrans ex auditoribus reddit spectatores scientiæ,celerrimũ sensum,visum prætardissimo auditu in mentem inferentes:tunc frustra fuerunt sermonibus aures exercere,ideo dicitur:Comedetis vetera & vetera veterum:sed & vetera ex persona iuuentũ esse etis: quasi cæ-

historia rosunt

næ propter tempus disciplinæ recusandæ nõ sint,dum & scriptis sapientum damus operam,& narrationibus priscarum rerum sententiarúmque libenter interlumus, & scitari non gramur de superioribus ætatibus,quando nihil ignorare est tes iucundissima.Cùm autem Deus in animam indit noua germina per se docilis sapiẽtiæ,quę ex præceptoribus didicimus contrahenda circunscribendáq; sunt,subducentia se vltrò & effluẽtia.scholarem enim Dei,siue familiarem,siue discipulum, seu quocũq; alio libet hũc appellare nomine,impossibile est tolerare præceptiunculas mortalium. Sit præterea nouæ animæ maturitas tosta,hoc est tanquam aurum sermone efficaci examinata.examinatę autem probatæq; signum est soliditas:sicut enim virentium spicarum fructus torretur vt deponat mollitiem,quod fieri nõ potest absq; ignis ministerio:eodem modo nouum conatum tendentium ad maturitatem virtutis oportet potente irrefragabiliq; sermone duratum solidúmq; reddere. solet enim sermo in anima speculationes non solùm ad maturitatem coquere ne sint fluidæ, sed & irrationalium affectionum impetum labefacere,saltem meditatorem Iacob coquentẽ aspice,quãdo Esau mox deficere inuenitur.fundamentũ enim seipsos amãtium,vitium & affectus est:quo fulti si id sibi subduci viderint, non immeritò neruos robúrq; amittunt. Sit autem is sermo non confusus,sed in sua frusta diuisus. nam sic concisa χίσματα vocantur.in omnibus enim rebus ordo melior est quàm perturbatio,præsertim in sermone currente velocissimè.diuidendus est igitur in præcipua capita vt vocant, & addendus suus apparatus singulis.exẽplum bonorum sagittariorum imitãdo, qui scopo aliquo sibi proposito, conãtur omnia tela in eũ defigere.scopo enim summariũ illud capitulũ, telis eius apparatus assimilatur.atq; ita sermo,quo nihil præstãtius discimus,aptè cõcinneq; contexitur. etenim bracteas auri cõcidit legislator in fila,ad cõtexẽda quędam sua opera firmius. Ad eundem modum sermo quouis auro pretiosior.ex variegationibus innumerisq; ideis laudabiliter absoluitur,quãdousq; ad exigua capitula cõcisus formã alicuius inuẽti accipit. additis demonstrationibus,tanquam aptè contextis staminibus. siquidẽ pari modo præcipitur vt holocautoma detracto tergore membratim concidatur,vt primùm anima absq; tegminibus quæ ei vanæ falsæq; opiniones circũdãt,nuda appareat: deinde diuisiones cõueniẽtes recipiat. integrũ enim quiddam & vnũ

virtus

virtus est,quæ in species suas diuiditur,prudentiã, temperãtiã, iustitiam,fortitudinẽ:vt cognitis singularum differẽtiis vltrò eam colamus,& per partes & integram.Cõsideremus aũt quomodo animã assuefaciamus, ne solidis & indigestis imaginationibus turbata decipiatur:sed vt diuisiones rerũ faciendo singulas introspiciat& scrutetur cum omni diligẽtia. assumemus etiam sermonem qui non inordinato impetu ruẽdo obscuritatem faciat,sed partitus in sua capita,singulorúmq; horũ demõstrationes,tanquam animal ex perfectis mẽbris cõpactum pulchrè congruat.oportet autem,si volumus vsum harum rerum in nobis confirmari,exercere has meditariq; assiduè: quia non perseuerare in cœptis scientiis,perinde est ac si gustato cibo potúq;,nõ detur ad satietatẽ edere.ergo post concisa pulchrè conuenit comminuta facere, hoc est post diuisionem immorari in inuẽtis terendo tẽpus diutius.nam exercitatio continua scientiam cõfirmat, sicut ignorantiã inexercitatio.innumeri igitur dum grauantur in certamen descendere,genuinã vim perdiderunt:quos non sunt imitati qui animã alebant prophetia significata manne nomine. Nam hi molebant conterebantque eam faciendo subcinericios,volentes singuli cælestem illum virtutis sermonẽ comminuere quo firmius hæreret in animo. ergo vbi vitrẽtia ad maturitatẽ,tosta ignito irrefragibiliq; sermone, concisa diuisaq; in rerum partes, deniq; cõmunita per tractatiõnẽ meditationemq; inuentorum approbaueris,ex sententia Dei sacrificiũ primi fructus offeres, optimi & ante alios prognati ex anima.attamẽ etiamsi ipsi tardemus, ille nõ cũctatur idoneos vel ante oblationẽ sibi assumere.Assumam, inquit,vos mihi populũ,& ero Deus vester,& vos eritis mihi populus:ego sum dominus.Hæc sunt Caimi crimina,post aliquot dies offerẽtis sacrificium.cæterùm Abel obtulit ei nec eadẽ, nec eodem modo,sed pro inanimis animata,pro iunioribus & secundariis grandiora & primaria,pro deterioribus integra atq; pinguiora.nã de primogenitis gregis sui,& de adipib⁹ eorũ sacrificasse dicitur,iuxta præceptum sacratissimum.est autem tale.Et erit, inquit,cùm introduxerit te Deus Chananæorũ in terrã eorum, sicut iurauit patribus tuis:dabo tibi eam,& sumes omne quod aperit vuluam generis masculini de armẽtis & gregibus tuis, vt offeras domino,omne aperiẽs vuluã asini, permutabis oue: sin autem nõ permutaueris,redimes ipsum.] Quod aperit vulnam,donum Abelis est primogenitũ,quod quãdo & quomodo offerendum

offerendum sit quære.certè aptissimum tempus est,quando inducit te Deus influctuantem sermonem, terram Chananæorũ, nõ quomodocunq; ,sed quemadmodum iurauit ipse:non vt fluctuationem hue illuc iactatus,& nusquam consistens sustineas, sed vt abeã desistens in serenitate ac tranquillitate degas,& ad virtutem tãquam in stationem tutissimam ,aut portum delatus stabiliaris firmiter. Dum autem dicit, Deum iurare.dispiciendum an verè hoc ei cõueniens pronuncietur: quoniam plurimis videtur non esse proprium. Iusiurandum enim intelligitur testimoniũ Dei de re ambigua.Deo autẽ nihil est incertum aut dubium,qui etiã alios in cognitionẽ veritatis dignatur introducere.ipsi certè nullo teste opus est.nec enim est alius Deus huic honore par.ne quid dicam de teste, quod inquãtum testimoniũ exhibet,maior est eo cui datur testimoniũ. alter enim egens indiget,alter opem fert at quod opẽ fert, fide dignius est eo quòd hac indiget,sed nihil est præstãtius summo illo rerum autore,quia ne conferendum quidem quicquam,imò neq; paulò deterius,sed toto genere demissum infrà Deũ inuenitur quicquid est.& homines vt fides ipsis habeatur ad iusiurandum confugiunt.Deus vel simpliciter loquẽs fide dignus est.itaq; verba eius,quantum ad certitudinem, nil à iuramẽto differunt. ita fit vt sententiæ nostræ fides ex iureiurando accedat,ipsi verò iuramento ex Deo.non enim propter hoc Deo creditur,sed hoc per Deum confirmatur. cur igitur vati nostro visum est iurantem eum introducere?vt infirmitatem creaturæ coargueret,& confectam consolaretur. non potest enim anima nostra semper in promptu habere præcipuam illam de Deo sententiam, nõ esse eum homini similem,vt trãscendamus quicquid prædicatur de homine:sed quia maxima ex parte affines sumus rerum mortalium,& præter eas nil cogitare possumus, neque proprios morbos egredi:sed induti rebus mortalibus tanquam cochleę,eisq; harum in morem inuoluti , easdem de illo beato immortaliq; quas de nobis opiniones habemus. verbis quidẽ negantes Deũ humana forma præditum,re autem ab impietate quorundam, qui affectus ei tribuunt non alieni, vtcunq; tergiuersamur:ideò manus,pedes,introitum,exitum,odium,alienationem, auersationem, irã ei affingimus, affectus nihil ad autorẽ illum summum pertinentes.in quibus & iusiurandum est,quo subleuatur nostra infirmitas. Si dederit tibi Deus quæuis,ait Moses ponẽs terminos.illo enim non dante nõ habebis. quoniam omnia in

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius potestate sunt,externa bona,corpus,sensus,ratio,intellect⁹ & omniũ actiones atq; essentiæ:nec tu solus,sed & mundus hic: à quo quicquid auelles & separabis,hoc alienum inuenies. etenim terram,aquam,aërem,cælum,stellas animalium stirpiũq; tum mortalium tum immortaliũ ideas omnes vt res suas possidet.itaq; quicquid ex his adduxeris pro victima, Deo suas res offeres non tuas. Et vide quàm pius, qui de his,quæ acceperat sumpsit:non totum offert quantum sibi donatum est. plurimas enim res nobis natura conuenientes humano generi donauit, quarum expers est ipsa omnium:vt generationẽ ipsa ingenita, alimentum quo ipsa nõ indiget,corpus instrumẽtale quod ipsa nõ potest assumere,incessum,visum,auditum,cibos nunc ingerere,nunc digestos egerere, vaporum discernere diuersitates, verba promere, ridere: insunt nobis & alia permulta ad vsus quotidianos necessaria.Verum hæc aliquis indifferẽtia dixerit, quæ verò ex cõfesso bona sunt,inesse naturæ. age igitur examinemus ea quoq; quæ vt vera bona admiramur,quæ omnia optamus nobis obuenire suo tẽpore, & adepti videmur felicissimi. Quis ignorat quòd carere senio mortéq; habetur inter humana bona præstantissimum, quæ neutra ad naturam pertinent, quamuis expertem mortis & senij? Et quid mirum si ingenitũ illud bonis vti nõ dignatur,quando & creatura ipsa, secundùm idearum in quas diuiditur differentias, dissimiles virtutes expetit:itaq; nulla inter viros & mulieres æmulatio est de his quæ sunt alterutris propria:sed mulieres nõ abstinentes studiis virilibus,viraginum subibunt infamiam: viri verò androgynorum si tractẽt exercitia muliebria.Quid quod nõnullas virtutes natura ita discreuit,vt nulla cura possint cõmunicari? & ideò feminare gigneréq;,quę propria viri virtus est,nõ adest mulieri, sicut fœcunditas pariendi,muliebre bonum,nõ cadit in virorẽ naturã.itaq; ne illa quidem quæ insunt hominibus, de Deo dicuntur propriè, sed per quendam abusum nominum quo infirmitati nostræ succurritur. quamobrẽ auferó anima, quicquid est genitum,mortale,mutabile,profanum,quãdo de Deo ingenito,incorruptibili,immutabili,sancto solòq; beato cogitas.Certè ùm omne masculinum aperiẽs vuluam sacrificari domino valde naturæ est cõsentaneum.sicut enim mulieribus ad pariẽdos fœtus peculiarẽ partem natura dedit vuluam:ita ad generationem actionum assignauit in anima vim, per quam intellectus multa concipiat,parturiat,deniq; pariat etiam.cõmenta

autem

autem quæ pariuntur,partim masculapartim fœminea sunt,sicut animalia fœmineus fœt⁹ animæ malitia est & affectio,quibus effœminamur in omnibus studiis. masculus autẽ,virtus & immunitas ab affectibus,quæ duo nos cõfirmãt & excitant. ex his quicquid ad virile cõturbernium pertinet Deo cõsecrandũ: quicquid ad conclaue muliebre,nobis attribuendũ:& ideò præcipitur,Omne aperiens vuluã masculinum domino,addit etiã: Omne aperiens vuluam de armentis & gregibus tuis. Postquã dixit de principalis animæ partis fœtib⁹,incipit docere de brutæ partis progenie.hęc ad sensus pertinet,quos cõfert propheta cũ armentis & gregibus, cicuribus mansuetisq;, vt qui sub pastorum cura deguat.quę enim libera sinuntur,destituta cicuratore efferãtur.at quæ præfectos habent caprarios,bubulcos,pastores,iuxta quodq; genus animantium,ea mãsuescunt necessariò.proinde & sensuum genus suapte natura vel mãsuetum vel immansuetũ est. immãsuetum quidẽ quando contempto regimine intellectus ceu bubulci, fertur sine ratione ad sensibilia. mãsuetum verò,quãdo obsequenter cedẽs præstantiori animæ parti rationi, ab ea gubernat & regitur. quicquid igitur videt, audit,& in vniuersum sentit,iuxta intellectus monita,totũ masculum atq; perfectũ est,quia bene se habẽt singula. Quicquid autem sine præfecto:corpus nostrũ,tanquam ciuitatẽ magistratu carentẽ perducit ad interitũ. Rursum ex sensibus aliquos intellectũ sequentes,qui necessariò potiores sunt,ad Deum referre oportet:contumaces verò imputandi nobis sunt, qui temerè impetu eorum rapimur. Nec tantum à iam dictis,sed & à fermẽto toto præceptum est particulam desumere. Et erit quãdo comederis de fructibus terræ,auferetis particulam separatã domino.De primitiis fermenti panum vestrorum,particulam auferetis ei,sicut partẽ de area, sic separabitis id. Fermentũ istud propriè,si verum fatendum est,nos ipsi sumus,cõgestis & commixtis plurimis essentiis,vt ex his absolueremur.frigidũ enim cum calido,& aridum cum humido, potestates cõtrarias commixtas & cõtemperatas animalium opifex in vnum redigens, vnumquẽq; nostrum fecit ex ea congerie, quæ intelligitur fermenti nomine:cuius primariæ duæ partes anima & corpus,primitiæ Deo consecrandæ sunt.sunt autem primitiæ, sancti & ad virtutem pertinentes motus partis vtriusque, ideo cõferuntur cum area.ergo sicut in area triticũ hordeúmq; & id genus alia seorsum separãtur,aristę verò & paleæ & huiusmodi quisquiliæ

dissipantur aliò:ita etiam apud nos alia sunt optima,vtilia,vetros cibos præbentia,per quæ recta vita perficitur, quæ quidem offerenda Deo sunt:alia verò parum diuina relinquenda velut rectectamenta mortali generi,ab his tamen auferendæ particulæ,sunt item potentiæ totæ puræ à malitia,quas diuidendo mutilare nefas est,similes nõ diuidendis victimis,scilicet holocaustomatis:quarum manifestum exemplum Isaac, qui more victimæ duci iussus est, nulla corruptibili affectione oblæsus. alibi quoque dicitur:Munera mea,dona mea,sacrificia mea seruabitis offerenda mihi in diebus festis,nihil adimẽdo neq; diuidendo,sed plena integra perfectáque adducendo.Festum enim animæ est perfecte lætari virtutibus,est autem perfecta lætitia expers morborum humano generi accidẽtium. tali festo solus sapiẽs fruitur,præterea nemo. nam anima quæ nullum affectum aut vitiũ gustarit inuenitur rarissimè. Reddita igitur ratione de partibus animę,tum rectrice cũ subdita,quidve sit in vtraq; masculinũ aut fœminìnum,cõsequenter docet de corpore.Sciẽs enim certò quòd absq; labore & cura non est possibile adipisci progeniem masculam,dicit deinceps; Omne aperiens vuluam asini,permutabis ouetac si dicat omnem laborem permutabis profectu.Laborem enim asinus significat animal patiẽs:profectum verò ouis, sicut vox Græca πρόβατον indicat. submonemur autem,his ne segnes simus in studiis artium cæterorũmq; quæ meditatione discimus,sed accuratissimè præparata mente subsistamus fortiter aduersus omnem lassitudinẽ,demũq; operam ne labor cõiunctus sit cum negligentia: & vt vsq; proficiẽdo ad gloriosum finem perueniamus.propter profectum enim labor sustinendus est: quod si te tolerãte laboris difficultatem, ingenium tuum nihilo reddatur melius,repugnétq; profectui, desiste & quiesce.Durũ enim est aduersari naturę,ideo additur: Quod si nõ permutaueris,redimes id,hoc est,si nõ poteris profectu mutare laborem,noli laborare.hoc enim redẽptio significat liberare animam ab inani cura & inutili.hæc autem nõ de virtutibus dico,sed de his artibus quæ medij sunt generis,déq; aliis necessariis ad curã corporis, & ad externa bona quærẽdã labor qui propter vera bona & perfectam honestatẽ suscipitur,etiãsi ad scopũ nõ perueniat, per seipsum ad sectatores suos iuuãdos sufficit,virtute autẽ excepta quicquid non absoluitur, nullam affert vtilitatem.quemadmodũ in animalibus si caput adimas pereunt cętera omnia.Caput autem negotiorum est finis

nis eorum:quo adhibito viuunt quodammodò:moriũntur autem mutilata,si illud præcidere volueris.itaq; & athletæ qui nõ possunt reportare victoriã semper succũbentes ab incepto desistant:& si quis negotiator aut nauclerus maria sulcans infortunatus est,mutata vitæ ratione quiescat:& quotquot mediis artibus studendo,propter ingeniũ durius nõ valent eas assequi,laudem merebuntur si desinant.nõ enim propter exercitiũ exercemus talia,sed,propter scopũ ad quem ea referuntur.ergo si fortè ingeniũ in eodem vestigio hæres nolit se promouere ad meliora,ne frustra cõtẽdamus.quod si ab eo iuuabimur,primitiis honoribúsq; Deũ colamus,quibus anima redimitur, & exẽpta immitium herotũ dominio in libertatẽ asseritur. Moses enim fatetur,Leuitas qui pro primogenitis cultores facti sunt eius q solus colendus est,redemptionẽ esse cæterorum omnium.Ego, inquit,tuli leuitas de medio filiorũ Israël,vt redimerentur eis: erúntq; mihi Leuitæ.meũ est enim omne primogenitũ, ex quo percussi primogenita in terra Aegypti:sanctificaui mihi quicquid primũ nascitur in Israël. ratio quæ ad Deum cõfugit suppliciter,nominatur Leuita.Hũc è meditullio & principali animę parte desumptũ, electũ & in sortem suã receptum , portione quæ maiori natu debetur dignatus est: vt inde satis liqueat, Rubim quidem Iacobi,Leui autem Israëlis esse primogenitũ: quorũ ille tẽpore; hic dignitate ac potentia ius primogenitorũ sibi vindicat.Iacob enim cùm laborẽ & profectũ significet,principium est bonæ indolis,quæ in Rubim intelligitur.cõtemplationis autem quæ solùm sapientẽ Deum intuetur.iuxta nomen Israëlis,fons est illum colere propenso animo:quẽ cultum Leui ea significat: ergo sicut Esau iuris primogenitorũ hæres Iacob inuenitur,studio vitiorũ victo à labore honesto:ità & bono ingenio præditi Rubim primatum ætatis Leui perfectæ virtuti deditus auferet. cuius perfectionis signũ manifestius , quòd ad Deum cõfugit relictis ad quę natus fuerat negotiis.hæ sunt illę propriæ mercedes quibus anima libertatis auida redimitur.quid autẽ si hic quoq; dogma introducitur valde necessarium:quod omnis sapiens stulti est redemptio mercésq;. ne minimo quidẽ tẽpore duraturi,nisi ille misericordia sua prouidentiáq; impulsus incolumitati eius prospiceret:sicut medicus ægroto, morbis eius resistẽs,& aut mitiores reddẽs,aut omnino tollens, nisi tanta sit morbi vis & cõtumacia,vt lõge curationẽ superet.tũc enim pereundũ est corpori,quãdo in ea bilance immensum prę

Universidad de Deusto
Biblioteca

grauantibus malis, bonorum ediuersò nullum põdus est. vbi si inuẽta esset quinquagenaria ratio, iuxta quam anima seruituti exempta in totum libera pronuntiatur, aut aliquis sequẽtium numerorũ quos ille sapiens Abrahã enumerat, descendens vsq; denarium eruditioni peculiarẽ numerum, nõ perisset mẽs tam ignobiliter. conandum tamen est vt etiã certò perdendos à suis vitiis seruemus quantũ possumus, imitãdo bonos medicos: qui quamuis videant haud posse ægrum à se seruari, tamen libẽter omnem curationem admouent, ne per ipsorum negligentiã videatur res nõ successisse ex sentẽtia. quod si vel minima sanitatis scintilla se ostenderit, ea diligẽtissimè sicut in foco accẽdenda est. sperandum enim fore vt vita prorogata mutetur in melius, magisq; sibi in posterũ à lapsu caueat. Equidem quãdo aliquem bonũ virum habitantẽ in aliqua domo aut vrbe video, & domũ, & vrbẽ illam beatã prædico, ratus tum præsentẽ felicitatem ei mansurã perpetuò, tum absentẽ expectandã cumulatiorem. Deo vltra modum mensurámq; diuitias suas in gratiã dignorum etiã in indignos profundere solito, quib⁹ quia ne senescant precari mihi nõ licet, precor vitã lõgissimam, existimans tam diuturnã felicitatem fore hominibus, quàm longũ illis vitæ tẽpus contigerit. proinde audita morte alicuius eorum, magna tristitia magnóq; dolore afficior, nõ tam ipsorum vicẽ dolens quàm superstitũ. illos enim naturæ ordine necessario manet is exitus, vt post vitã feliciter exactã gloriosa mors eos excipiat, istis verò destitutis magna potentiq; manu qua protecti antea fuerant, suorum malorũ sensus imminet: nisi natura tanquam in arbore de qua maturi fructus defluunt, alios recentes substituat, quibus alantur fruantúrq; quibuscunq; darum est. quemadmodũ igitur ciuitatum certissimũ munimentum viri fortes sunt: ita in vniuscuiusq; nostrũ ciuitate, quę cõstat ex anima & corpore, pro firmissimo propugnaculo sunt cogitationes amicæ prudentiæ: quas legislator per translationẽ vocat mercedem redẽptorum & primogenitos, ex causis iã ante dictis. propterea ciuitates quoq; Leuitarũ immunes semper fore ait: quia Dei cultor libertate sempiterna fruitur, iuxta continuas mutationes animæ nunquã nõ mobilis, sanationes recipiens alias sua per alias. quod enim ait immunes nõ semel, sed in perpetuum, integrũ restituit: quãdo mutatio à natura mortali est eis indita. Libertas verò Deo curante superuenit. Illud quoq; nõ obiter cõsi-

derãdum videtur, cur nã ciuitates Leuitarũ cõcessę sint profugis, vt cum sacratis viris profani omniũ existimatione cohabitarent: hi sunt qui non spõte cædem fecerunt. primũ igitur dicẽdum quòd cõsentit cum modo dicto, bonũ virum mali esse redemptionem. itaq; meritò peccatores ad sacerdotes veniunt, vt purificẽtur. deinde, à Leuitis ideo admitti profugos, quia & ipsi potẽtia sunt profugi. quemadmodũ enim illi pelluntur procul patria: sic & isti reliquerũt liberos, parẽtes, germanos, quicquid familiarissimũ est & charissimũ, vt pro mortali sorte immortalem inuenirent. hoc tantũ interest, quòd illi nolentes exulant ob facinus quod nolẽres admisere: isti volentes profugiunt rerum optimarum amore: & quòd illis Leuitæ sunt refugium. Leuitis autẽ præses rerum omnium: vt imperfecti quidem legem habeãt sacrã scripturam: isti verò Deum cui cõsecrati sunt. Præterea qui nõ sponte cædẽ fecerunt, ideo easdem cum Leuitis ciuitates ad incolendũ sortiti sunt, quia & isti propter cædem factam priuilegium cõsecuti sunt. cũ enim anima parum sibi cõstans ad illum Aegyptium Deũ corpus tanquã ad aurum honorandum se cõuertit: tunc sacri sermones omnes sua spõte correpti telis, id est eruditis demõstrationib⁹, ductu imperióq; summi põtificis ac vatis amici Deo Mosis quę sibi præfecerãt, bellũ acerrimum pro pietate susceperũt, nec prius destiterunt, quàm debellatis omnium aduersariorũ dogmatibus. itaq; meritò idẽ acceperunt domicilium. qui eadem quãuis nõ eodem modo fecerant. Est & alia nõ incelebris vt inter secreta ratio, deponenda penes aures seniorũ, obturatis interim iuniorũ auribus. Ex Dei potẽtiis optimis omnibus vna cæteris honore par, quæ ad legũ lationem pertinet (nã ipse summus legislator est, fons legũ, cæterorúmq; legislatorũ particulariũ) bifariã potest diuidi. prioris partis minister Leuita est: omnib⁹ enim ritib⁹ fungitur, qui referũtur ad perfectũ sacerdotium. per quod assurgit ad Deum genus humanũ, eiq; familiare redditur, siue per holocautomata, siue per sacrificia quæ pro salute fiunt, aut pro peccatis quorũ pœnitet. Alterius autem partis quæ ad pœnas noxiis infligẽdas spectat, ministri fiunt, qui cædem cõmittunt absq; animi opposito, attestãte Mose: Nolens, inquit, fecit, sed Deus tradidit eũ in manus eius. Itaq; huius manibus pro instrumẽto vsus est: & qui inuisibiliter per eas operatus est, alter est ipse quoq; inuisibilis. Cohabitẽt igitur duo famuli, executores duarũ legislatoriæ potentiæ partiũ: eius quę ad beneficia pertinet, Leuitæ: eius quæ ad

Universidad de Deusto Biblioteca

pœnarum exactionem, is qui nolẽs interfecit. quod autem ait: die qua percussi omne primogenitũ Aegypti, sanctificaui mihi omne primogenitũ Israëlis: nõ debemus suspicari, illo tantũmodo tẽpore, quo magna illa plaga Aegyptij percussi sunt, primogenitorũ interitu sanctificata esse Israëlis primogenita: sed & olim & nunc & posthac & semper hoc cõtingere potest in anima, quãdo quod in cæco affectu præcipuum est extinguitur, Deo tunc acutè discernẽte antiquiorem honoratiorémq; sobolem quam sibi sanctificet. exitus enim è vitio introitum in virtutem efficit: sicut econtrà, decedente hac vitium succedit velut ex insidiis. certè vix exiuerat Iacob, cùm in mentem omniũ capacem Esau ingressus est, pro virtutis formulis impressurus, si valeat, characteres malitiæ. verùm non potuit hoc efficere: supplantabitur enim & hæreditate fraudabitur à sapiente illo nesciens, propellẽte iniuriam priusquàm eam accipiat. Offert autem hic noster primitias non solùm de primogenitis, sed & de eorum adipibus, ostendens quòd quicquid in anima hilare, pingue, salubre, gratiosum, totum debeamus Deo cedere. Equidem tria video in sacrificiorum ordinatione præcipi, vt offerantur præ cæteris victimæ partibus, adeps, renes, fibra iecoris, de quibus suo loco dicemus: nusquam cerebrum, nusquam cor, quæ ante alia consecrari oportebat, si legislator principatum agnouisset in horum altero. Quid si admodum piè consideratéque hæc in fidelem Dei aram non intulit? quia principalis illa vis singulis temporis momentis vel ad melius vel ad deterius mutabilis non manet eodem loco, quandoquidem & ipsa nunc probatæ nũc damnatæ monetæ censetur. quamobrem locum rerum adeò inter se pugnantium capacem, honestatis & turpitudinis, neutram excludentem & parem honorẽ tribuentem vtrique, non minus impurum quàm purum legislator iudicans, ab altari Dei amouit, quod enim turpe idem profanum est: profanum verò, omnino inconsecrabile. & hoc est cur principalis vis à sacris arcetur: cui si accedat certum iudicium, tum demum perpurgatis omnibus partibus, immaculata, impollutáque tota adolebitur. hæc enim est lex holocautomatum, vt præter recrementa ciborũ & tergus, quæ corporalis infirmitatis non malitiæ sunt indicia, nihil residuũ relinquatur ex creatura. cætera quæ animam reddunt omnibus membris integrã, integra super altare numinis exurantur.

PHIL

PHILONIS IVDAEI

De eo quod deterius potiori insidiari soleat.

ET dixit Caim ad Abel fratrem suum: Trãseamus in campum. Et factum est cùm essent in campo, insurrexit Caim contra Abel fratrem suum, & occidit eũ.] Quod Caim sibi voluit, tale est. prouocatũ Abelem ad disputationem induxit, vt verisimilibus probabilibúsque sophismatibus eum expugnatũ caperet. campũ enim in quem vocatur, signum certaminis ac pugnæ dicimus, ex manifestis cõiecturam de incertis sumendo. videmus enim pleraq; certamina tã belli quàm pacis tẽpore in cãpis peragi. in pace gymnici athletæ stadia & campos. quærunt adiacentes viis publicis: nec in bello mos est pedestria equestriáq; prælia in tumulis cõmittere: sic enim propter loca impedita vtrinq; maiora detrimẽta hostes acciperẽt inferréntq; sibi inuicẽ. Huius rei argumẽtum est maximũ meditator illæ scientiæ cõtrariã ei debellans ignorantiam, quãdo irrationales animæ potentias quodãmodo cõpescẽs castigánsq; in cãpo cernitur. Accersiuit enim Iacob Rachelem Liamq; in campũ vbi greges erant: manifestè docens per cãpum contentionẽ significari. accitis autẽ dixit, Video vultum patris vestri non esse erga me sicut heri & nudiustertius. Deus autẽ patris mei erat mecũ.] Atqui ideo (dixerit aliquis) Laban erga te malè affectus est, quia Deus tibi fauet. nã in quacunq; anima externũ istud sensibile honoratur tanquã bonum maximum: in ea ratio ciuilis nõ inuenitur: in qua autem Deus obambulat, in ea bonũ externũ sensibile non relinquitur, quod in nomine Laban intelligimus. & quotquot rationis profectu sicut patriarcha ornantur, irrationales animæ impetus per doctrinã traducunt in melius, campũ ad hoc eligẽdo vt locũ idoneum. Dicitur enim Iosepho, Nónne fratres tui pascũt oues in Sichem? veni, mittã te ad eos. quo respondente, Præsto sum, ait. Vade & vide si sani sunt fratres tui & pecora, & renuntia mihi. Et misit eum de valle Chebron, & venit in Sichem, inuenítque eum homo errantem in cãpo: & interrogauit quid quæreret: at

Universidad de Deusto Biblioteca

ille respondit: Fratres meos quæro, indica mihi vbi pascãt greges. Dixit ei homo. Recesserunt de loco hoc: audiui enim eos dicentes, Eamus in Dothaim.] Ergo ꝙ in campo irrationales suas potẽtias cõpescant, satis liquet ex his quæ diximus. Ioseph autem mittitur ad eos, quia patris disciplinam austeriorẽ ferre non potest, vt discat apud indulgentiores præceptores, quid vtile, quidve faciendum sit. Vtitur enim dogmate è diuersis cõtexto admodum multiplici atq; vario. ideóq; tunicã variegatã ei factam, dicit legislator, quæ significat labyrinthosi & inexplicabilis dogmatis introductorẽ: qui rerumpub. instituta magis quàm veritatem respiciens inter philosophandũ, tria genera bonorũ, externa, corporis, animæ, totis naturis inter se disiũcta, in vnum contrahit: cùm debuisset suum cuiq; pretiũ reddere, & quãtum vniuersa valeant ostendere, & illud integrum verum plenariúmq; bonum ex omnibus his cõpositum. ista verò ex quibus hoc cõpingitur, partes aut elemẽta bonorũ esse, non autem perfecta bona. Et sicut nec ignis, nec terra, nec vnum aliquod ex quatuor, ex quibus cõstat hæc rerum vniuersitas, mundus est, sed elementorum in vnum cõgressus & cõtemperatio: pari modo felicitatẽ nec in externis bonis propriè, nec in corporis, nec in animæ seorsum examinari: hæc enim singula velut partes quædã & elemẽta sunt: sed in omnium simul congerie. pro hac igitur opinione, vt meliorem discat, mittitur ad viros qui solum honestum esse bonum existimant, quod animæ, in quantum animæ est proprium: corporis verò bona quæ vocantur, lucra tantùm esse, non etiam vera bona persuasum habent. Ecce quid dicat: Fratres tui pascunt, & imperãt omnibus brutis sui partibus, in Sichem: quod interpretatur humerus: laborem toleranriæ significans. nam virtutis amatores baiulant sarcinas maximas. affectum erga corpus & voluptatem corporis, prætereà certamen aduersus externa bona delectationésq; quæ inde proueniunt. Adesdum igitur, mittã te ad eos, hoc est, accitus accede ad mentem, spõte facto impetu ad meliora discẽda, hactenus certè tibi places quasi veram illam disciplinã adeptus. quamuis enim nondum hoc apud te statueris, paratũ te ais denuò discere, dicẽs, Præsto sum. quo verbo mihi videris temeritatem facilitatémq; tuam aperire potius quàm ad disciplinas capescendas animi prõptitudinem. argumẽto est, quòd inueniet te paulò pòst verus homo errantẽ in via, nõ erraturũ si sano proposito iuisses ad exercendum te, atqui adhortatio parentis

rentis nullam necessitatem tibi imponit, vt voluntarius & tuoptè iussu trãseas ad meliora studia. ait enim: Profectus vide, dispice, considera, & accuratissimè speculare totũ negotiũ. oportet enim te prius scire quid sit illud cui laborẽ impensurus es, atq; ita ad eius studium accedere. certè postquã prospexeris, & totum intuitũ per omnia circuntuleris, insuper examina illos quoq; qui versantur iam in eo exercitio: sani ne sint dum hoc agunt an insaniant, quemadmodũ voluptatis amatores arbitrãtur, cauillis eos incessantes subsannãtésq;. Et caue ne putans te satis animaduertisse, sanos hos meditatores pronũties prius q̃ patri renuntiaueris omnia. nam sententiæ nuper incipientium discere, sunt incõstantes & infirmæ: sicut eorũ qui iam profecerunt, firmæ: quorũ imitari oportet constantiã. hoc modo ô anima si scrutaberis cogitationes sacras immissas diuinitus. itéq; leges Deo charorũ hominum, nunquã cogeris aliquid indignũ earum celsitudine admittere. nã hoc ipsum de quo nunc verba facimus, quomodo posset admittere quisquã rectè sapiẽs? Tantãmne fuisse ministrorũ seruulorúmve inopiã in familia Iacob possidẽtis opes regias, vt filiũ in agrũ longinquũ mitteret renũtiaturũ de cęterorũ liberorũ valerudine, atq; etiã pecorũ? auus eius, præter captiuorũ turbã quos abduxit oppressis nouẽ regibus, supra trecẽtos vernas habuerat. ex his facultatibus eius nihil procedẽte tẽpore diminutũ est: imò cõtinuis prosperitatib⁹ auctiora facta sunt omnia. & in tanta famulitij copia: filiũ charissimum mittẽdum duxit propter negotiũ quod velvilissimũ mancipium expedisset facilè: sed vides ꝙ & locus vnde missus fuit, curiosè prodit in sacris literis, tãtum nõ retrahẽs nos certissimis notis à iã dicto intellectu. è valle Chebron, inquit, quæ figuratè corpus nostrum significat: quia cõparatum, & quasi amicitia societatéq; coniunctũ est cum anima. hoc cauas valles habet sensuum, magnas lacunas capaces omniũ quæ sunt extra nos sensibilium: hæc certè qualitates affatim ingerunt, & per istas lacunas infundendo in mentẽ, inundant eam atq; demergunt. quamobrem in lege de lepra, quoties in domo cauitates ad luridum rufúmve colorem tẽdentes apparuerint, decretum est, vt exemptis lapidibus in quibus tale quid extiterit, reponãtur in eorum locum alij, id est, quãdo diuersæ qualitates, quas effecerunt voluptates, harúmq; germanæ cõcupiscentiæ, degrauatã depressãmq; animã seipsa humiliorẽ cauiorémq; reddiderint, tollant sermones qui causa fuere infirmitatis, & loco eorũ salub

Universidad de Deusto
Biblioteca

salubres substituātur, per educationem eruditionémve rectam ac legitimā. pater igitur vidēs Ioſephum totum demerſum in cōuales cauas ſenſuum corporis, euocat eum vt ex his cauernis progreſſus attrahat liberiorē aurā fortitudinis, eorū frequentans ſodalitiū, qui hāc olim meditati, nunc docere poſſunt eriā. at ille profectum ſe putās errare deprehēditur. Inuenit, inquit, homo eum errātem in campo: declarans quòd nō labor per ſe, vērūm cōiunctus cum arte res bona ſit. ſicut enim nec muſicā iratis muſis, nec grammaticam illiteratē, nec (vt compēdio dicam) artem quamvis ruditer aut peruerſē, ſed artificioſe vnā quāq; tractare cōuenit. ita nec prudētiam calliditē, nec tēperantiam ſordidē illiberalitérq;, nec fortitudinē temerariē, nec ſuperſtitioſē pietatem, nec inſcienter vllam aliam virtutis ſcientiam. deuia enim hæc cuncta ſunt confeſsione omnium, & ideo lex iubet iuſtē iuſta exequi: vt iuſtitiam & quāvis virtutem eramus cognatis eius, nō aduerſis operibus. Ergo ſi videris aliquem cibos potúſq; ſerius accipiētē, aut lauacrū vnctionémve recuſantem, aut negligentē operimenta corporis, aut humi cubantem malóve tecto vtentē, & poſtea ſibi placentem ob hanc tēperatiam, miſēratus eius errorē, oſtende verā viam temperātiæ: nam quæ hactenus exercuit, inutiles vexationes ſunt, fame aliiſq; afflictionibus & corpus opprimēres & animam. Item ſi quis aſperſionibus, purificationibúſq; vtens, mentem quidem ſuam ſordidat, corpus vero facit nitidius: aut ſi quis abundans diuitiis exeruit tēplum ſumptu magnifico, & indeſinēter hecatombas immolat, ædémq; à ſe dedicatam ornat pretioſis donariis, nō parcens auro argentóq;, nec artibus has materias ſuperantibus ne is quidē piorū aſcribitur numero. aberrauit enim à via pietatis. in ceremoniis ſanctitatē collocans, & dona dans ei qui his nō capitur, nec vnquam talia accipit, & adulās ei cui palpari nō poteſt: quia cultu vero delectatur, cùm anima ſoluta & vnicum ſacrificium offert, nēpe veritatem: adulterinū autem auerſatur, quales ſunt oſtentationes opum externarū. Cæterùm hominis qui hunc in campo errantem inuenit, negant quidam indicatum nomen proprium. ipſi quodammodo errantes, quia non poſſunt rectam viam negotiorum videre dilucidē. nā niſi haberent excæcatos animæ oculos, non ignorāſſent, quod eius qui re vera eſt homo cōuenientiſſimum & maximē proprium nomen hoc ipſum eſt Homo, diſerta & rationalis mētis familiariſſima appellatio. is homo in cuius anima habitās, aliquando princeps & rex inuenitur, aliquando iudex & remunerator huius vitæ certaminū: interdum verò teſtis accuſatorisq; perſona aſſumpta, occultē nos intus redarguit, ne hiſcere quidem ſinens, ſed cohibens refrenānsq; conſcientiæ habenis curſum linguæ impotētem contumacémq;. Is redargutor percontabatur hanc animam, dum eam errāre videret: Quid quæris? num prudentiam? cur igitur vadis ad vafriciem? Num temperantiam? atqui ad parcitatē ducit hæc ſemita. num fortitudinē? hac ad audaciam iter eſt. ſed forſan pietatem adire cupis. hęcvia ducit ad ſuperſtitionem. quòd ſi dicat ſe ſcientiæ ſermones quærere, & deſiderāre vt germanos huius generis. non ſtatim ei credendum eſt, nō em ſimpliciter rogat vbi paſcūt, ſed vbi πειμαίνουσιν, id eſt regunt. nam qui paſcunt, alimenta iſta ſenſibilia omnia, præbent bruto & inſatiabili ſenſuum pecori, per quæ ſit vt impotes noſtri & infortunati fiamus: at qui regunt, principum & moderatorum vtendo potentia, quicquid efferatū eſt, manſuefaciunt, ſedantes cupiditatum magnitudinem. proinde ſi quæſiſſet veros meditatores virtūtis, quęſiſſet apud reges, non inter pincernas aut obſonatores coquóſque. nam hi voluptates inſtigunt, quas moderantur regúvtq; illi alteri. ideo rectè reſpōdet qui errorem animaduertit homo. Receſſerunt hinc: oſtendens molem iſtam corpoream: docénsq; quòd omnes qui propter virtutem parandam laborē perferūt, relicto terreſtri loco ad ſublimia conſideranda ſe cōtulerunt, nullum ſecum trahentes morbum corporeum. ait enim ſe audiſſe dicentes: Eamus in Dothaim. quod interpretatur derelictio ſufficiens: docétque ſummopere, non mediocriter relinquenda quæ non proſunt virtutem affectātibus: ſicut & Sarram deſeruerunt muliebria. ſunt autem affectiones naturaliter fœmininæ: quæ vt nos derelinquant, debemus operam dare maſculinæ formæ delectationibus. Ergo in campo, id eſt in contentione verborum inuenitur Ioſeph errabundus, & dogmatis introductor ad reſpub. inſtituta reſpiciētis magis quàm ad veritatem. ſunt autem quidam ſerratores, qui propter eximiam corporis habitudinem tergiuerſantibus aduerſāriis, potiti ſunt coronis ſine certamine & ciſra iactum pulueris, cedentibus illis primatum ob robur incōparabile. talē vim aſſecutus Iſaac parte ſui diuiniſsima, mente ſcilicet, egreditur quidem in campum. ſed nullum inuenturus æmulum, omnibus athletis ei ſe ſubmittentibus propter ingētem naturæ eius præſtantiam. vult tamen aliquātum ſecedere,

& ſolit

Universidad de Deusto
Biblioteca

& solitarius colloqui cum Deo comite, in rectam viam inducē-
te ipsius animam. est autē manifestissimum argumentū quod
nemo mortalis colloquatur cum Israël. Rebecca, hoc est patiē-
tia, vnum videns & solius imaginationem concipiens, scitatur
ex puero; Quis est hic homo qui venit in occursum nobis? anima
enim in honestate perseuerās potest quidem sapiētiam per
se docilem cōprehendere, cognominatum Isaac: nōdum tamen
potest videre Deum autorem eius sapientiæ. ideo puer confir-
mans non posse eum comprehēdi sine forma visibili colloquē-
tem inuisibiliter, ait, Ipse est dominus meus, solùm Isaac osten
dens. nec enim decuisset, si duo apparuissent, vnū ostendere: sed
nesciebat eum qui monstrari non poterat; vt omnibus media-
cribus inuisibilem. Atque ita satis declaratum arbitror, campū
in quem Caim Abelem inuitat, contentionem atque dimica-
tionem significare. restat quærēdum, qua de re disceptatum sit,
postquam foras progressi sunt: an satis appareat q̄ de contrariis
& inter se pugnantibus opinionibus? Abelis enim ad Deum re-
ferentis omnia, pium dogma: Caim verò sibi attribuētis (inter-
pretatur enim possessio) arrogans. cæterùm qui seipsos amant,
quando cū virtutis amatoribus nudati vnctiq; in certamen de-
scendunt, nō prius desinunt eos vrgere pācratio, quàm aut hęc-
bam porrigere cogant aut in totum opprimant. omnem enim
(vt est in prouerbio) mouent lapidem, dicentes tan-non domus
animæ corpus est? quin igitur hanc domū, ne collabatur, cura-
mus? an-nō oculus & aures & reliquus iste chorus, sensuum ani
mæ tanquam satellites & amici sunt? ergo socios atque amicos
nō æque ac nosipsos honorabimus? Quid voluptates, delicias,
totiúsq; vitæ oblectamēta, mortuisne aut nondum natis, an po
tius viuētibus natura cōdidit? diuitias quoq;, præclaram existi-
mationem, honores, magistratus, & id genus alia cur non quę-
ramus, per quę non solùm securam, sed & felicem vitam acqui
rimus? cuius rei vita testis est. nam qui amatores virtutis voca-
tur, inglorij propemodum omnes, contēptibiles, humiles, egē-
ni, subditis vel potius seruis viliores, sordidati, luridi, cadave-
rosi, inedia famemq; ipso vultu præ se ferentes, morbidi, mortē
meditātur. e diuerso qui sui curā gerunt, celebrati, diuites, prin-
cipes, laudati, honorati, sani, pingues, validi, delicato victui vo-
luptatiq; assueti, laboris nescij, delitiis tota vita fruūtur, per o-
mnes sensus in animā illabētibus. atq; ita prolixo isto verborū
cursu vincere vidētur nō detritos in sophisticis sermonibus. Io
causa

causa autem est, nō fortitudo istorum qui superiores euadunt,
sed aduersariorū hac parte imbecillitas. nam virtutis cultores,
partim in anima sola honestū thesaurū sibi reposuerūt, in actio
nibus laudandis versati, ne in somnis quidem operati verborū
præstigiis: partim vtroq; pollere visi sunt, tum animi cōsiliis re
ctis, factisq; similibus, tū artificiosis sermonibus. Hos posterio-
res decet cōtentiosis istis se opponere, quibus facilè est eorū pe
tulantē loquacitatem retundere. priores aūt illi nequaquā tutò
idem tentauerint. qui enim possent nudi armatis ex æquo resi-
stere, quādo etiam instructi cum eis malè cōparentur? Noster
igitur Abel artes eloquentiæ nō didicit, contentus mente per-
nosse quæ bona sunt: ideo debuerat recusare in cāpum descēde-
re, & prouocationē inimici contenere. tergiuersari enim præ-
stat quàm vinci. quam cūctationē inimici appellāt timiditatē:
amici verò securitatē. satius autē est neglectis aduersariis, fidē
amicis habere vt veridicis. Ideo vides q̄ Moses illos in Aegy- 12
pto, id est corpore, veneficos: liceat enim mihi eos sic vocare, si-
cut mulieres dicimus veneficas, & sexui vocē accōmodare: illos
inquā, in Aegypto sophistas veneficos, recusat cōsertatores sibi
dari & aduersarios: quia sophismatū artib⁹ decipulisq; mores
boni inficiuntur atq; cotrūpuntur: negans se eloquentē: ac si di-
cat, nō esse sibi ingeniū docile ad orationū verisimiliū, cōiectu-
raliūmq; rhetoricā. deinde asseuerans se nō tantùm infacundū,
sed prorsus mutū, nō quemadmodū brutas animātes mutas vo
care solemus, sed quia dedignatus per instrumenta vocis vti so
oro sermone, contētus est impressas animo habere imagines
veræ sapiētiæ, quæ est fallacis sophisticæ aduersaria. Nec prius
in Aegyptū proficiscitur, cōflicturus cū eius regionis sophistis,
quàm egregiè meditat⁹ dissèrēdi facultatē, omnes elocutionis
ideas cōmostrante absoluēteq; Deo, per impositionē manuum
Aaronis, quē Mosis fratrē, solet os & interpretē & prophetā ap-
pellare. Omnia enim hęc sermoni accidūt. qui frater metiseſt.
Nam fons sermonū mēs est, vnde ceu ex ore fontis verba p̄ma
nantq; quia omnes sermones ex hoc, sicut fluenta riuorū è terra,
profunduntur in propatulū. idem & interpres est conceptorū in
mēte consiliorū: idē & vates diuinatórq;, ex inuisibilib⁹ adytis
oracula prodere nō desinens. Sic igitur resistendū est cōtra con 13
tentiosos assertores dogmatū, exercitati enim pervarias sermo
num species, nō succumbemus per imperitiam sophisticorum
laqueaminum: sed insurgendo in aduersos obfirmatis passibus,
facilè

facilé artificiosas eorũ petitiones eluctabimur:illi verò semel deprehensi,videbuntur ludicrã digladationem ostentare,non cõcertandi vim.nam & illi vulgò dicti sciamachi,laudãtur ob gesticulationẽ solitariam & agilitatẽ manuum, sed valde improbantur in serio certamine.quòd si quis exornatus animãvirtutibus omnibus artes eloquentiæ nõ exercuit,quiescat,securitatem habiturus silentij præmium:alioqui si vt Abel descendet in certamen sophisticũ,priusquàm se obfirmarit,cõcidet. sicut enim mediçorũ quidã gnari curationis omniũ fermè vitiorũ, morborũ languorúmq;,nullius eorum rationẽ veram aut verisimilem possunt reddere:alij contrà vehementer facundi, ignorum & causarũ remediorúmq; ex quibus ars constat interpretes optimi,in tractandis ægrotorum corporibus sunt ignauissimi,ne minimũ quidẽ remedium adhibere idonei: ita qui se exercent in operibus sapientiæ plerũq; verba negligunt:qui verò dicendi artes callent,nullam bonã disciplinam habẽt reconditã.hos igitur infreni lingua fretos insolenter efferri mirandum nõ est,ostentantes quam semper exercuerunt insolentiam.Sed illos spectandos suaserim,qui tanquã medici callent rationem sanandi morbos pestésq; animæ.donec Deus etiã interpretem optimum instruxerit,imbre suo perfusis fontibus, & illi sapiẽti indicantis.cõuententius igitur fuisset Abelẽ pacetate salutari virtute præditum domi se cõtinere, & litigiosam cõtentiosãmq; pugnaturientis prouocationẽ contemnere,imitatũ Rebeccæ patientiã:quæ auditis minis Esau malitiæ sodalis,suasit virtutis meditatori Iacob vt secederet,cauerétq; insidias,donec miser ille suã rabiẽ remiserit:est enim intolerabilis cõminatio,quam intentat fratri,dicens: Appropinquet dies luctus patris mei. Oprat enim tantùm vt illa creatura expers affectuum,videlicet Isaac,qui oraculũ accepit, non descẽsurum se in Aegyptum,in irrationalẽ affectũ incidat, voluptatis putà aut doloris aut cuiuscunq; perturbationis mucrone vulneratus: significans quòd alter imperfectior & laboriosè proficiens,non vulnus solùm,sed & interitũ accipiat.attamen bonus Deus nec inuulnerabile genus expugnari ab affectione sinet:nec virtutis exercitium in potestatẽ furẽtis cædémq; spirãtis tradet.& ideo quod sequitur:Insurrexit Caim in Abelẽ fratrẽ suum, & interfecit ipsum,prima quidem specie Abelẽ occisum subindicat: sin autẽ diligẽtius rem expẽdas,ipsum Caim à seipso. proinde sic legẽdum:Insurrexit Caim & occidit seipsum,non alterum.

& meritò quidem. anima enim quæ ex seipsa tollit dogma piũ & virtutis amicum,virtuti est mortua.itaq; Abel,quod vix credas,interemptus viuit.exemptus enim ex insipientis mente, viuit in Deo vitam felicissimã. attestatur nobis diuinum oraculum,quod vociferari eum ait diserte,& clamore prodere quæ à malo socio passus est.alioquin si nõ amplius erat. quomodo loqui poterat:ita est profectò, sapiẽs qui videtur vita mortali defunctus,,immortalem viuit.malus autem viuens in vitiis,quãrum ad felicem illã vitam est mortuus. nam diffũcta animalia & in vniuersum corpora,alia pati,alia agere,possibile est ac facilẽ.quando enim pater pulsat castigãs filium,aut magister familiarẽ,alius est qui pulsat,quàm qui pulsatur. quæ verò cõiuncta reperiuntur ea parte quæ tũ agit tũ patitur, his ipsis vtrunq; accidit eodem tẽpore,certè quando athleta seipsum fricat exercẽdi gratia,vtiq; fricatur:sicut qui semetipsum sauciat,mutilatur atq; interficitur.Sed quorsum hæc?quod anima cùm sit vna nõ ex diuinctis rebus,sed ex cõiunctis,necessariò patitur quod videtur agere,sicut nunc quoq; planũ est. Putans enim se sustulisse dogma Deo charissimum,seipsam interemit.Testis est Lamech impij Caim ,,genies,qui sic suas vxores alloquitur,duas inconsultas sententias: Virum occidi in vulnus mihi,& iuuenẽ in cicatricem mihi.Liquet enim quòd si quis fortitudinis rationem occidit,seipsum cõtrario morbo timiditatis vulnerat:& si quis pubescẽtem vim in ipsa honestorũ meditatione tollit,plagas & magna flagra cum nõ mediocri dedecore sibiipse infert. Dicit tamen patiẽtia,quòd sublato profectu meditationéq;, nõ vnam solam prolem amittet,sed & alias, orbitatem in vniuersum denuntians.Sicut autẽ qui bonum virũ lædit,declaratus est seipsum mulctare:ita qui cedit præstantioribus,quãuis dicatur illis præstare beneficium,re vera de seipso bene meretur. testis est his meis dictis ipsa natura,& leges huic cõsentaneæ.Diserte enim præcipiũr sic:Honora patrẽ & matrẽ,vt bene tibi fiat.Nõ his qui honorantur inquit,sed tibi. nam siue intellectum vt patrẽ huius cõcreti,siue sensum vt matrẽ honorauerimus, ipsi ab eis reciplemus beneficiũ.honoramus autem intellectũ, non iucunda ei præbendo sed vtilia. ea sunt quæcunq; à virtute proueniunt.cæterùm sensui honorem habemus, quando cohibemus eius impetũ ad res sensibiles, & refrenamus per intellectũ gubernatorem aurigãq; potẽtiarũ quæ nobis insunt irrationaliũ. Ergo si honor quẽ dixi,vtriq; habeatur, sẽsui ac intellectui necessum

cessum est me qui vtroq; vtor, affici beneficiis. Pari modo si rationem longè ab intellectu sensúq; abducès, patrem creatorem mundi, matrémq; sapientiã eius per quam cõdita sunt omnia, honore dignaberis, ipse beneficiũ accipies. nullius eñ indiget, nec plenus ille Deus, nec illa summa perfectis; máq; scientia. quo fit vt qui hos colunt, nõ eis quippe nulla re indigẽtibus, sed sibi prosint maximè. nã scientia equos canésve curãdi, ipsis animalibus vtilis, parat eius necessariam faciat, discessura ab officio. at pietas ad cuius curã pertinet Deũ colere, nefas est vt dicatur aliquid cõferre quo iuuetur Deus. nihil enim est quod eũ adiuuet rei nullius indigum: nec in rebus quicquã est quod se potiorem iuuare queat, sed ediuersõ cũcta indesinẽter iuuãtur ab ipso. Itaq; dum pietatẽ dicimus esse erga Deum obsequium, intelligendum est tale quoddam ministeriũ, quale seruis præstant dominis, impigrè iussa peragẽdo. sed hoc interest, quod dominus quidẽ indigẽt ministerio, Deus autẽ non indiget. itaq; illis quidem prodest ministerium, ad hunc nihil inde redit, præter voluntatem pietatis indicẽ. nihil eñ in hoc domino inuenitur quod profectũ accessionémq; reciplat, cùm omnia iã inde ab initio sint optima. verũ ipsis maxima prouenit vtilitas, qui in eius familiaritatem se insinuant. hactenus dictũ sit de his, qui se putãt aliis bene aut malè facere. cõpertum enim est eos vtrunq; sibi ipsos. facere pergamus scrutari sequẽtia, videlicet scitationem hanc: Vbi est Abel frater tuus? ad quam respõdet, Nescio. num custos fratris mei fũ ego?] Quærendũ igitur an proprie de Deo dici possit, eum scitari. nam qui percõtatur, de his quæ ignorat interrogat, quærens responsum vt cognoscat quæ nescieverat. at huic percõratori nota sunt omnia, nõ præsentia tantùm & præterita sed futura etiam. Quid igitur opus habet responso nihil profuturo ad ampliorem scientiã? Proinde dicendũ, quæ istiusmodi sunt nõ habere talem naturã vt de summo autore prædicari possint propriè: sed sicut qui nõ mentitur potest mendaciũ dicere, ita qui nõ interrogat, potest interrogationem proloqui. Cur igitur, dixerit fortasse aliquis, prodũtur talia? vt anima responsura, apud seipsam pensitet, quid rectè secúsve pronuntiet, absque vllo alio vel suffragatore vel aduersario. nam & cum sapientem illũ rogat: vbi habes virtutem: Abrahamũ inquam de Sarra nõ ignarus rogat, sed vt responsum eliciat, per quod ille auferat cum laude cõiunctum testimonium. Sic enim respondisse dicitur: Eccã in tabernaculo, hoc est in anima. Quã igitur laud

laudem hoc respõsum cõtinet? Ecce, inquit, apud meipsum virtutem habeo repositã ceu rem pretiosissimã. & ideo iã nunc felix sum. Quod enim ex virtute percipimus, felicitas est. vt non frustra eam possideamus. Vti autẽ ea nõ possim, ni tu demisso cælitus semine factas eam grauidã: atq; illa Isaac pariat, felicitatis progeniem. Intelligo autẽ felicitatem, virtutis perfectę in vita perfecta vsum. Ideo propositũ hoc eius approbãs, promittit implenda maturè quæ postulat. Huic igitur sua respõsio laudem attulit, fassò ne virtutem quidem ablq; diuino fauore idoneam per se ad aliquem iuuandũ. At Caimo meritò affert vituperiũ, negãti se scire vbi sit qui dolo ipsius occisus fuit. Videtur enim respõso hoc velle fallere, quasi nõ perspicientem omnia, ac non iã ante præuidentẽ decipiendi voluntatẽ in eo. Nefarius autem & alienus à populo Dei est, quisquis putat aliquid latere eius oculũ. At iste addit etiã iuuenilem vocem: Nunquid custos fratris mei sum ego? Miserã profectò vitã acturus erat, si te custodẽ tanti boni natura cõstituisset. An non vides quòd sanctorum asseruationem ac custodiã nõ quibusvis legislator, sed saeratas mentes habentibus Leuitis cõmittit? quibus nõ satis digna sors terra, aqua, aër, cælum insuper & totus mũdus visa est, sed solus hortũ opifex: ad quem cõfugerunt supplices, facti eius veri famuli, amorem erga suũ dominum declarãtes per continuum ministerium, & per impigrã rerum sibi creditarũ custodiam. ac ne his quidẽ supplicibus licuit omnibus esse custodes rerum sacrarum, sed tantũ sortitis numerum quinquagenariũ, annuntiantem remissionem libertatémq;, & restitutionem in possessiones pristinas. Hæc est, inquit, lex Leuitarum. A vigintiquinq; annis ingredietur vt ministret in tabernaculo testimonij: & à quinquagesimo anno ministrare cessabit, succedẽte fratre in ministeriũ. Ipse autẽ custodiet custodias, opera verò non operabitur:] Ergo dimidium perfectionis habentem (perfecta eñ ratio quinquagenaria, cuius dimidium vigintiquinque) operari permittit, & sancta facere, approbantẽ se operibus: est autem principium, tesie antiquo prouerbio, totius dimidiũ: cæterùm perfectum, nõ iam laborare, sed quæ per exercitationem laborémq; acquisiuit, custodire. Abest enim vt eorũ sim meditator, quæ mox seruare non liceat. Ergo exercitatio mediocritas est, non perfectio. Fit enim non in perfectis quidem animis, sed tamen ad fastigium tendẽtibus. At custodiæ perfectum officium, memoriæ mãdare cõtemplatiua exercitia sanctorum, scilicet

Num. L.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fideli custodi pulchrum scientię depositum, quæ sola cõtemnit obliuionis casses multiplices. Itaq; memorem eorũ quæ dicit recte custodẽ appellat. Hic autem prius quàm exerceretur, alterius docentis erat discipulus. Factus autem ad custodiã idoneus, ascitus iã in docentiũ dignitatem ac ordinem, fratrem ad ministeria suæ doctrinæ substituit, hoc est sermonẽ suum enuntiatiuum. Dicitur enim quòd ministrabit frater eius. Itaq; probi viri mens, custos ac proma conda est virtutis dogmatum. frater verò eius sermo ministrabit, eruditionis cupidis enarrãs sapientiæ cõtemplationes & dogmata. Ideóq; Moses benedicens Leui, post alia mirãda infert hoc quoq;: Custodiuit eloquia tua, & testamentum tuum seruauit. Ac mox: Manifestabunt iustificationes tuas Iacob, & legem tuã Israël. Ergo satis docet, & eloquiorum & testamenti Dei probum virũ custodem esse. quin & iustificationũ legúmq; interpretem. ac doctorem optimum eosdem indicat: quando interpretatio per cognatum instrumentũ, vocale videlicet, peragitur: custodia verò circa mentem examinatur, quæ est magnum conditorium à natura fabricatum, facilè capax cogitationum omnium quibus vel corpora vel res cõprehendimus. Profuisset sanè amatori sui Caimo, si Abelem custodisset. Si enim seruasset eum, consideratam & mediocrem vitã sibi acquisisset. non explens se mera malitia. Et dixit Deus: Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.] Illud quid fecisti, & indignationem præ se fert ob sceleratũ facinus, & irrisionem putantis dolo patratum homicidium. Indignatio propter malefici propositũ oritur, quòd bonum tollere voluit: irrisio verò quia putans se insidiari potiori, sibi magis quàm illi struxit insidias. Viuit enim, vt iam ante dixi, qui mortuus existimatur, quandoquidem comperitur etiam Deum supplex alloqui. At is qui superstes videtur, animę morte periit, exclusus à virtute, propter quam solam vita dignus esse poterat. Itaq; dicere, Quid fecisti? idem valet quod, Nihil effecisti. Nam neq; ille sophista Balaam, id est, vanum vulgus contrariarum opinionum & inter se pugnantium, volens execrari probos & lædere, quicquam valuit, Deo maledictionem vertente in benedictionẽ, vt & vafriciem iniusti redargueret, & se virtutis amicum ostenderet. Solent autem plerique omnes sophistæ aduersarias habere suas mentes ipsorum facultates, dum verba eorum cogitationibus, & consilia verbis resistunt, haud vllo consensu intercedente. Deliniunt enim nostras aures differendo quàm so-

cialis res sit iusticia, quantum omnibus conferat temperantia, quãtopere probetur fortitudo, quàm ingẽs capiatur ex pietate vtilitas, quàm salubres virtutes cæteræ: econtra iniustitiam esse rem impacatã, intemperantiã morbiferã, impietatem nefariã, reliquã malitiã perniciosam: & tamen cõtraria dictis suis sapere nõ desinunt. sed post decantatas laudes prudentiæ, temperantiæ, iustitiæ, pietatisq; cum maximè desipiunt, lasciuiũt, iniustè impiéq; se gerũt: & vt verbo dicã, deprehẽdũtur omne fas iusq; cõfundere ac subuertere. Quos meritò verbis quibus ad Caim Deus vtitur, appellet quispiã: Quid fecistis? quid vobisipsis profuistis? quã vtilitatem anima vestra percepit ex toc istis de virtute sermonibus? quid in vestra vita magnum parúmve correxistis? an nõ potius veras criminationes cõtra vosipsos protulistis, qui probãdo bona & verbis philosophãdo, interpretes quidem fuistis facundissimi, & tamen cõuincimini turpissime tũ sapere tũ viuere? an nõ in animabus vestris omne bonũ emortuum est, incãdescentib⁹ vitiis? quãobrẽ nemo vestrũ superstes est. Sicut enim post obitum musici cuiuspiã aut grãmatici musica grãmaticáq; horum cum ipsis periit, sed ideæ manent harũ artium, duraturæ vnà cum mundo in perpetuũ, iuxta quas præsentes posteríq; fient musici ac grãmatici: ita etiam singulorũ prudentia, tẽperãtia, fortitudo, iustitia, ant in vniuersum sapiẽtia si tollatur, nihilominus in huius vniuersi natura immortali prudẽtia immortalis & virtus omnis incorruptibilis insculpta est, iuxta quam & nunc probi censentur, & egunt in posterũ. nisi forte etiam homine aliquo particulari mortuo sequi dicemus mortem humanitatis, quam genúsne an ideam, an cũceptũ, an aliud quid vocare oporteat, viderint quibus studiũ est proprietates nominum perquirere. Vnus signatorius annulus sæpe post expressas innumeras formas, eásq; interdũ vnà cum suis subiectis abolitas, tamen in sua natura illæsus perseuerat. Et non putamus virtutes, etiãsi omnes characteres ab eis impressi in studiosorũ animas, per prauã vitæ rationem aut aliã quãvis causam euanuerint, in perpetuum conseruaturas naturã suam incorruptibilem nullq; vnquam fato obnoxiã? ideo rudes disciplinarum, qui nesciunt differentias inter totum & partes, inter genera & species, inter ea quæ communi censentur nomine, omnia cõfundunt cõmiscéntq; cum omnib⁹. Proinde omnis sui amãs cognominatus Caim, discat cognominem Abelis à se occisum esse, speciem, individuũ, delineatã ad exẽplar effigiem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

non ipsum archetypum, non genus, nõ ideam. quæ cùm sint incorruptibilia, putat commori cum animalibus. In hũc aliquis iure cauilletur: Quid fecisti infelix? nõ one opinio pia, quã tibi videris sustulisse, viuit apud Deum. tu verò tui homicida factus es, occiso per insidias eo, qui solus bene viuendi tibi autor esse poterat. Cęterùm quæ sequuntur multũ habẽt vel venustatis in elocutione, vel grauitatis recõditæ in sententia: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Quorum verborum magnilo quentia nota est omnibus initiatis eloquẽtiæ, intellectum verò eorum, quãtum poterimus cõsiderabimus. ac primũ de sanguine. Multis enim in locis lex essentiã animæ ꝓnũtiat sanguinẽ loquens disertè: Nã anima omnis carnis sanguis est. Sed quãdo primũ absoluta cæli terræq; ac mediorũ elemẽtorũ fabrica hominem fingebat cõditor animaliũ, dicitur inspirasse in faciem eius spiritũ vitæ, eumq; factũ animã vitæ: iam tum docẽte nos scriptura, spiritũ esse animæ essentiã. Solet autem illa mox ab initio argumentorũ diligenter memorare singula, æquum cẽsens vt sequentia cõcinant cum præcedẽtibus. proinde qui iam spiritum essentiã animæ dixerat, non diceret nunc eã sanguinẽ eximium in corpore, ni respexisset generale quiddã valde necessarium. Quid igitur dicendum? singuli nostrũ, sicut ratio numerorũ postulat, duo sumus per accidẽs, animal simul & homo. horum vtrumq; cognatã vim sortitũ est in anima. altera vitalis est qua viuimus: altera rationalis, per quã sumus rationis participes. vitalem habẽt & bruta, rationali carent. regũtur autem à Deo, qui rationis fons est antiquissimus. ergo vis illa quę nobis cõmunis cum brutis est, essentiã accepit sanguinem. at illa quæ à rationali fonte demanat, spiritus est, nõ aër motus. sed character quidam & effigies diuinæ potẽtiæ, quam nomine proprio Moses vocat imaginẽ: significãs quòd archetypũ rationalis naturæ Deus est, homo verò imago seu effigies: non illud geminę naturæ animal, sed quod est in anima præstãtissimum, quod vocatur mens & ratio. ideo carnis quidem animã dicit sanguinẽ, sciens carnium naturam à mẽte diuersam, sed vitæ sicut totum reliquum nostrũ corpus participẽ. hominis autẽ animã nominat hominẽ, nõ hoc ex vtroq; concretũ, vt dixi, sed illud diuinũ opificium, quo ratiocinamur, cuius radices cõditor in cęlũ vsq; protendit, & ad extremã illam fixarum quas vocant stellarũ religauit circũferẽtiam. solã enim in terris cælestem plantã fecit hominem, cæterarũ in terra defixit capita: omnes enim hunc

caput

caput habent: soli homini sublime dedit, vt alimẽta cælitus incorruptibilia quærat, nõ terrena ista corruptioni obnoxia. quapropter corporis nostri partem insensatissimã, longè à ratione secretã, pedes ceu radices ad terrã applicuit. sensus autẽ mentis satellites, & hãc ipsam longissimè à terra iussit habitare, & ad ætheris cæliq; nunquã interituros alligauit ambitus. nõ est igitur cur nos Mosi familiares dubitemus, quomodo homo cognitionẽ inuisibilis Dei adeptus sit, causam enim oraculo doctus ipse nobis exposuit. loquitur enim in hanc sententiam: Creator nullam animã in corpore fecit idoneã per seipsam videre suũ opificem. cæterùm cũ animaduerteret vtilissimã creaturę fore hãc cognitionem, si modo ei cõtingeret (hic enim felicitatis finis est) supernè inspirauit nonnihil de suo numine, quod inuisibile in inuisibilẽ animã suum charecterẽ impressit. vt ne terrestris quidem regio sine Dei esset imagine. Cæterùm archetypũ illud in tãtũ carebat omni specie, vt ne imago quidẽ eius esset visibilis: expressa tamen ad suum exẽplar, nõ mortales, sed immortales cogitationes cõcipiebat. Qui enim poterat mortalis natura manere simul & peregrinari, aut huc illúcq; inspicere, aut mare quidem totũ nauibus, terrã verò vsq; extremos fines perlustrare itineribus, aut mores legésq; aut in vniuersum res & corpora pernoscere? aut præter ista terrena sublimia quoq; cõprehendere, aërẽ cum suis mutationibus, proprietates tẽporum, & quæ quotãnis statæ nouationes accidunt? aut quomodo à terra in cælum subuolare per aërem, atq; ibi scrutari cęlestes naturas quomodo se habeant, quomodo moueãtur, quis motus eorum finis quódve initium, qua cognatione sibi inuicẽ aut vniuerso coniunctæ sunt. adhæc artes scientiásq; inuenire, quæ vel ad res externas, vel ad animæ corporisq; profectum attinent, aliáq; infinita tractare, quorũ nec naturam nec numerum cõprehẽdere fuerit facilè. sola enim ex his quæ nobis insunt mẽs, vt omnium ocyssima, etiam tempus ipsum quo ista fieri videntur, præcurrit & præoccupat, inuisibilibus viribus sine tẽpore & vniuersum hoc & partes eius harúmq; causas contrectando, iam verò nõ solùm terræ marisq;, verùm & aëris cæliq; terminos attingẽs, ne hic quidem consistit, mundum rata indefinentis sui cursus modicum esse terminum, vlterius etiam prouolans. incomprehensibilem Dei naturam appetit, cupiens hanc quoque, si queat, comprehẽdere, & quomodo credibile videtur, tam exiguam mentem humanam, mẽbranula cerebri aut cor-

de,haud amplis spatiis inclusam,tantam cæli mundiq; magnitudinem capere,nisi illius diuinæ felicisq; animæ portiuncula esset indiuisibilis:nihil enim quod diuinũ est abscinditur, sed tantùm protenditur.quamobrem consors eius quæ in hoc vniuerso est perfectionis,quando mundũ cogitat,extẽdit se quàm late patet vsque eius terminos.nec tamẽ abrumpitur. Est enim vis ipsius extensilis & ductilis.Hæc igitur cõpendio de animæ essentia dicta sint:nunc cõsequens est vt subdamus quid sit clamare vocẽ sanguinis.Animę nostræ pars quædã muta,quædam vocalis est.bruta quidam muta, vocalis verò quatenus ratione prædita,qua sola Deus noscitur.reliquis enim partib⁹ nec Deũ nec intelligibile quicquã cõprehendere possumus.Vitalis igitur facultatis in sanguine cõstitutæ.præcipua quædã portio voce sermonéq; honoris causa donata est,non hoc qui per os linguámq; profluit.sed fonte ipso,ex quo per prolationẽ ceu lacunæ quædam sermonũ repleri possunt.Fons autem hic mens est, per quem ad illum Qui est,interpellationes & oẽclamationes iam sponte,iam inuiti eiaculamur.ille verò vt bonus ac propitius nõ auersatur supplices,præsertim quãdo ingemiscentes ob Aegyptios affectus & opera,sincerè ac sine fuco exclamãt.tunc enim Moses ait verba eorũ ad Deum ascendere:illum verò exaudiẽtem liberare à malis instantibus.hæc autem omnia fieri, quando rex Aegypti moritur,quod certè mirandũ videtur:probabile enim erat,defuncto tyranno lætari gauderéq; quotquot premebantur tyrannide:qui tamen tũc dicuntur gemere. nam post multos dies mortuus est rex Aegypti, & ingemuerũt filij Israel.Verba hæc vt sonant rationẽ non habent: quod si in sicas in animabus facultates introspicias, pulchrè hæc cohærere inuenies.quãdo enim dissipator ille honestarũ opinionũ Pharao in nobis vigescit,& sanus videtur.si tamen quisquam malus sanus esse rectè dicitur,voluptatem amplectimur eliminata temperantia.quando verò amissa potestate quodammodo moritur qui stultè petulãtérq; vinẽdi causa fuerat. à sobria vita illustrati ingemiscimus & deploramus ætatẽ anteactam,quod virtute voluptati posthabita mortalẽ vitã immortali anteposuimus.tum verò lex miserata lamẽtationes cõtinuas,clemẽter admittit animas supplices,& calamitatẽ depellit,incussam eis ab Aegyptiis affectibus.Cæterũ Caimo pœnitẽtiã non recipiẽti propter immanitatẽ sceleris fratricidij, execrationes infliguntur conuenientissimæ:primũ Nunc,inquit,maledictus es tu super terram

terram.] declarãs q⁹ dudum,nõ nunc quando cædem patrauit, sceleste & maledictus est,iam inde ex quo cepit cædis cõsiliũ, voluntate pro facto æstimata,dum enim turpia cogitamus vel sola mentis imaginatione,iam rei sumus cogitationis. potest enim etiã inuita anima mutari.dum verò ad cõsilium accedit factum,reum sit & cõsiliũm.nam peccatũ à nolente admissum, hac maximè ratione dignoscitur. Maledictam aũt fore mentẽ non ab alio quàm à terra pronuntiat.Grauissimę enim eius calamitates in vnoquoq; à terrestribus causis proueniũt. Corpus certè aut morbo correptum,accedẽtibus ex ipso malis aliis,lã guore iactationéq; occupatur:aut nimio vsu voluptatis impiũ quatum vires hebetiores reddidit.& sunt sua cuiq; sensui detrimenta,in quæ potest incidere.Aut enim forma conspecta telis Cupidinis aliquis sauciatur affectus permolestit:aut morte propinquũ audita succumbit mœstitiæ. Gustus quoq; nõnunquam deiicit,aut in suauibus exruciatum saporibus,aut grauatũ suauium multitudine.Nam libidinis œstrum memorare quid attinet:quæ ciuitates integras regionésq; & magnos terræ tractus dedit exitio,sicut testãtur omnes propemodum poëtæ atq; historici.Modum autẽ quo mens in terra maledicitur,addit dicens: Quæ aperuit os suum,vt susciperet sanguinẽ fratris sui] Graue est enim aperiri dilatariq; ora sensuum,vt sensibilia more fluminis exundantis infundantur,obice nullo repellente violentum.Tunc enim mens tantis vndis obruta in profundũ mergitur,vt ne innatare quidẽ possit,aut saltẽ caput exercere.Verũ oportet singulis istis vti non quomodocunque, sed ad optima quæque.Potest visus omnes colores formásq; videre,sed videat quæ luce non tenebris digna sunt.Potest & auris omnes voces recipere,sed nonnullas sinat præteruehi.Plurima enim homines loquuntur coniuncta cum turpitudine. Nec quia gustum natura dedit tibi,ô inflate,ideo lari more quæuis insatiabiliter ingere.Nam plerunq; nõ solùm è prauis alimentis, sed & è nimijs,grauis morbus & cruciabilis nascitur.Nec quia membra accepisti genitalia conseruandæ vniuersitatis causa,ideo stupra & adulteria cæteriq; incesti coitus sectãdi sunt:sed hi tantummodo qui legitimè humanum genus proseminant. Nec quia linguam & os & instrumẽta vocis sortitus es,statim effare vel secretissima.Prodest enim nõnunquam silentiũ, Mea certè sententia qui didicerũt loqui,etiam silere didicerunt, cùm vtrũq; eiusdẽ facultatis sit.at qui narrant quæ non decet,non eloquen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiam ostentant,sed silendi impotentiam.Ideo studemus vnum-quodque os de quibus diximus,obligare nō rumpēdis temperantiæ vinculis.Quotquot enim nullis cohibentur vinculis,vt alibi Moses ait,impuro sunt:quasi causa infelicitatis sit, laxari & hiare soluíq; partes animæ.Cōtrà cōstringi easdē & invnum cōduci,ad rectam vitæ rationē conferat.Meritò igitur ille impius numinis cōtēptor Caim maledicitur:qui apertis cauernis huius cōcreti rebus exteruis inhiauit omnibus,præ insatiabili tate petēs eas accipere in perniciē Abel, id est amici Deo dogmatis.Ideo terram operabitur,non agricola erit.Omnis enim agricola est artifex,quoniam ars & agricultura:multi autem ē vulgo terræ operarij, sine peritia tractantes victus causa hæc ministeria.hi operando sæpe dāmnum dant,nisi præfectum habeant:& si quid rectè operantur, fortuito non ratione bene faciunt.at quę agūtur ex agriculturæ scientia,omnia necessariò sunt vtilia.Quamobrem legislator Noē iusto artem agriculturæ tribuit,docens q̄ in morem agricolæ boni, vir bonus ē siluestri genere stirpes,quæcūq; noxiæ sunt ab affectibus aut vitiis plantatæ,excidit:quæ verò infrugiferæ quidem,possunt tamen vice maceriæ sepem animæ præstare munitissimam, eas sinit.rursum omnes quæ mites sunt,diuerso modo non eodem curat,alias deputans,aliis inserens,aliarū incrementū ad proceritatem adiuuans,alias in breuitatem contrahens.iam verò vitem luxuriantē cōspicatus deflectit in terrā propagines,serobes faciens,ac mox terram aggerens denuò. at illæ quæ modo partes fuerāt, iam integræ, & ē filiabus matres factæ, naturalē etiam matrē senectute exuunt.postquā enim desiit nutrimentum in plures fœtus,quippe iam ad sibiipsis quærendū maturos,minutim distribuere,quæ prius hanc ob causam famelica vix saturabatur,iam vt pinguefacta repubescit.alium quē iam videre memini,q mitis arboris,sed parū generosæ, quod supra terrā extabat præsecuit,vt à radice promineret modicū:desinuptóq; ab alia generosa bono surculo,ad medullā eam partem vnderasit.extantem autem illam à radice nō profundè incidit:sed rima tantùm facta,derasum surculū in eam inseruit.ex quibus ambobus vnitis arboris vnius natura prouenit,vtraq; parē vtilitatē reddente alteri.nā radices nutriunt insitū ramum nec finunt arescere.at ille vberes fructus reponit pro nutricationis gratia.Sunt & alia innumera opera artis agriculturæ, quæ nūc memorare superuacaneū fuerit.hæc enī in hoc tantū prolixius diximus

diximus,vt appareat discrimen inter operariū terræ & agricolam.Certè quivis malus terrenū corpus eiúsq; cognatos sensus & ista externa sensibilia operari sine arte nō desinit,lædens interim animā suā miserā:quā tum lædit,cū videtur maximè p̄desse corpori suo.At bonus,vt peritus rei rusticæ, omnē materiam certa ratione tractat ex artis præscripto. & quoties indomiti sensus ad externa sensibilia cōtumaci ferūtur impetu.adhibita machina quapiā in hoc artificiosè parata, cohibētur facilè.Cùm verò in anima crudus affectus eā cōcutiēs exoritur. pruritus aut titillationes voluptarias aut cōcupiscētias, aut ediuerso morsus tædiúmq; mœstitiæ vel pauoris afferēs,præparato remedio salutari mitigatur.atq; etiā si quod serpiginosum vitiū longius p̄ducit,cancro depascēti corpora similejd quoq; sermone scitè adhito resecatur,& in hūc modū quicquid siluestre est ad mitiorē cultū reducitur.Cæterùm frugiferæ virtutū plantæ primū progermināt studia,quæ mox fructus honestarū actionū sequitur.his animę agricultura incrementum addit,& quantū in se est,immortales facit sua industria. Liquet igitur agricolā esse bonū,terræ verò operariū malū:cui terrā exercēti vtinam ex illo terreno roboris aliquid accederet,ac nō deperiret aliquid ex eo quod habuerat,dicitur enim de ea,Non apponet vires suas tibi tradere. Et qualis esset homo,qui edens semper bibēnsq; nūquā expleretur?aut eas quæ sub ventre sunt voluptates alias super alias cumulās,tū recentē semper libidinē afferret ad coitū?nam indigētia solet imbecillitatē inducere. Sicut firmitatē satietas. Verùm qñ in copia rerū cōiungitur insatiabilitas cum magna intēperantia, id demū fames est. miseri verò qui mole referti,quātū ad cupiditates sunt adhuc inanes & siciunt.Sed de amatoribus scientiæ in cātico magno vates ait p̄ eos ascēdere fecit super vim terræ,& cibauit agrorū germina.Scilicet impius finē non assequitur.vt magis doleat,dum vires decedūt magis quàm accedūt eius actionibus. Qui autē virtuti dant operā,superiore omnibus rebus terrenis ac mortalibus,ē sublimi despiciunt earū potētiam, quippe in ascēsu ducē secuti Deum,qui eriā pubertatem agrorum ad vsumfructū eis porrigit,virtutes agris:& illarū fructus horū fructibus assimilans.Nascitur enim ex prudētia sapere, ex tēperantia sobrium esse,ē pietate Deū colere,& ex vnaquaq; cæterarū virtutū sua cuiusq; actio.Hæ sunt cibi animæ propriè,quæ idonea est ad sugēdum,sicut legislator loquitur, Mel ē petra, & oleum ē solido

saxo

Cant. Mag

Universidad de Deusto
Biblioteca

saxo:petrã solidam & infrãgibilem indicãs sapiẽtiam Dei,nutricem baiulam educatricémq; desiderãtium vitã incorrupteilem.Hæc enim tanquam mater eorum quæ mũdo continẽtur, ex seipsa cibos præbet suis fœtibus.sed nõ omnia diuino alimẽto digna habentur: verùm ea modo quæ nõ degenerem præ se ferũt indolẽ.nam pleraq; pereũt inedia virtutis, grauiore morbo ac miseriore quàm sibi potúsq; inopia. Labitur autẽ diuinæ sapientiæ fons nunc leniore fluxu placidioréq;,nunc vehementiore cursu maioréq; impetu.Quando igitur sensim descendit, dulcescit mellis in morẽ:quãdo verò celeriter cõfertímq; labitur,fit tanquam oleum illustrãdæ animæ.Hãc petram prophetæ vocat alibi manna per synonymiam, antiquissimum illud Dei verbũ:qua appellatione intelligitur quiddam generalissimum:vnde fiũt duæ placẽtulæ,cõdita melle altera, altera oleo. id est,educationes duæ valde similes,& studio dignæ,initio dulcedinem instillantes cõtemplationum quæ insunt sciẽtiis:mox & lucem fulgidissimã accendẽtes in his qui non fastidiosẽ degustant.sed firmiter cõstantérq; retinent ea quorũ tenẽtur desiderio.Hi sunt,vt dixi,qui ascendunt super vim terræ.Cæterùm impio Caimo ne terra quidẽ quicquam confert ad agilitatem, quãuis nihil præter eam tractanti aliud.Proinde consequentes gemẽs tremẽnsq; super terram inuenitur,id est mœrore timoréque cõfectus.Talis est infelicis vita, cui è quatuor affectibus contigerunt qui molestiores sunt,timor & dolor,quorum synonyma sunt tremor & gemitus.Huiusmodi enim homini necessum est aut adesse aut imminere mali aliquid. Itaq; futuri expectatio timorẽ gignit.præsentis vsus mœstitiã.Sed qui virtutem sectatur,deliciis huic cõuenientibus fruitur. Aut enim acquirit bonũ,aut acquiret postea.& habere quidẽ, affert gaudiũ, rem pretiosissimã:expectatio verò habẽdi, spẽ quæ est alimentum animarũ virtutem amantium:propter quã semouemus pigritiam,quotquot suapte prõptitudine properamus ad honesta opera.Certè quæcũq; anima concipit prolem masculã, scilicet iustum propositum, ab hac excluduntur omnia tristia. Testis erit natiuitas Noë, qui interpretatur solidus, de quo dicitur: Hic cessare faciet nos ab operib⁹ nostris,& à laboribus manuũ nostrarũ,& à terra cui maledixit dñs Deus.Sic enim natura cõparatum est,vt iustitia primũ quietẽ pro labore inducat, quæ quid est in cõfinio virtutis & vitij ſúsque déq; faciens,diuitias, principatum,gloriã,honores,& quæcũq; horum germana sunt, circa

circa quæ plurimum humanũ genus satagit.Deinde mœrores tollat,quos nobis nostræ actiones cõciliant.Moses enim nõ, vt impij quidam,Deum autorem malorũ ait,sed nostras manus, figuratè nostros conatus subindicans. & spontaneas cogitationes procliues ad deterius.Postremũ est cessare à terra cui male dixit dominus Deus.Hæc autem est malitia,insipientiũ animabus insita,cuius tanquam morbi grauissimi aberuncationẽ iustus inuenit,iustitiã adeptus cum tota sua familia. vtiq; quãdo id genus mala depelluntur,homo repletur gaudio sicut Sarra. ait enim:Risum mihi fecit dñs.& addit: nam quicunq; audierit,gratulabitur mihi.Opifex est enim Deus boni risus & gaudij:itaq; Isaac non vulgariter genitus,sed operante Deo credẽdus est.Nam si risus Isaac intelligitur,risus aũt factor est Deus iuxta veram Sarræ testimonium,etiã pater Isaac potest dici rectissimè.Huius appellationis etiam sapiẽs ille Abrahã fit particeps,cui gaudium proles sapiẽtiæ, tristitiam excidens donatum est.Ergo si quis idoneus est audire poẽticã, id est faciendi rationem qua Deus vtitur,& ipse gaudet necessariò,& gratulatur his qui habuerãt audiendi desiderium.In hac nullũ figmentum fabulosum inuenies,sed veritatis formas omnes expressas integrè,imò ne metra quidẽ ac rhythmos & carmina aures per musicã oblectantia:sed opera naturę absolutissima,propriam quãdam cõcinnitatẽ habẽtia.Sicut autẽ mens ad audiẽdum apta gaudet his Dei poẽmatis:sic & sermo cõcinens mentis cogitationibus & quodãmodo adhærens necessariò,gaudet. id docebit manifestè oraculum Mosi sapientissimo redditũ in hanc sententiã:Ecce Aaron frater tuus leuita. scio quòd loquetur ipse tibi.ecce ipse egredietur in occursum tibi:videsq; te lętabitur intra seipsum.Opifex ait se scire,q̃ sermo,qui mẽtis est frater,loquetur.Fecit enim eum tãquam instrumentum totius huius ex quo concreti sumus,vocẽ articulatã.Hic sermo mihi, tibi,omnibus hominibus,sonat,profert,interpretatur cogitata,& prior exit occursurus his quæ mens ratiocinatur.Nam qñ mens excita in aliquid sibi familiare sumit impetũ, aut intus cõmota à seipsa,aut receptis à rebus externis formis aliquibus eximiis,cõcipit & parturit cogitationes:quas volens parere nõ potest,donec per linguã cæteraq; instrumẽta sua, vox eas excipiens,obstetricis more producat in lucẽ,hæc vox cogitationes elucidat.nam sicut ea quæ in tenebris abdita sunt cælantur,donec lux affulgens ea indicet: ad eundem modum cogitationes

mens

mens recondit in loco inuisibili, donec vox lucis more cunctas retegat. quapropter valde pulchrè dictũ est, quòd egreditur sermo in occursum cogitationibus, & accurrit eas cõplecti cupiés indicãdi desiderio. Nam quisq; sui operis est cupidissimus. Sermonis autem proprium est dicere, ad quod suapte natura ꝓperat. Gaudet autem & lætatur quando ceu illustratus peruidet & comprehẽdit intellectum rei quæ declaratur. Tunc enim complexus eam interpretatur optimè. Proinde quicunq; inter dicẽdum non rectè teneut cogitata, vt verbosos ac loquaces auersãmur, quia longas sed inanes atq; adeò inanimes vt propriè dicam orationes consartiunt. Horum igitur sermo vt indecorus meritò gemit: ecõtrà necessariò gaudet qui re bene cõsiderata sufficienter instructus ad conceptus animi proloquendos accedit: id quod omnibus fermè notum puto per quotidianã experientiam, quando enim probè cognitum tenemus de quo differimus, lætus gaudénsq; sermo abũdat dilucidis & ꝓprijs vocabulis, quibus copiosè, expeditè, inoffensè, atq; etiã disertè ac efficaciter repræsentat quicquid docere vult: quando autem diuersis cogitationibus distracti nil certi cõprehẽdimus, sermo quoque delirat, & impropriè loquitur, destitutus aptis verbis & cõuenientibus. Quapropter, tum ipse tædio laborat errabũdus & subinde impingens situm auditoribus adeò nõ persuadet, vt molectus etiã sit auribus. Attamen nec omnis sermo, nec cogitatis occurrat omnibus, sed perfectus Aaron perfectissimi Mosis cogitationibus. Alioquin quid opus erat postquã dixit, Ecce Aarõ frater tuus, addere Leuita, nisi vt doceret quod solis leuitæ & sacerdoti & bono sermoni cõuenit proferre cogitata quæ sint perfectæ animæ germina. Nam mali viri sermo nunquã interpretari potest diuina dogmata. pulchritudinem enim eorum sibi detur paret contaminationibus. econtrà neq; bonus impudica turpiáve proferet: sed semper sanctas narrationes sacri sanctiq; sermones facient. Fertur in quadã optimè instituta ciuitate morem esse hunc, vt quoties aliquis impuræ vitæ ciuis sententiam vult proferre ad senatum aut populum, nõ finatur per seipsum hoc facere, sed à magistratu cogatur eam apud aliquem honestum virum deponere. Qui mox assurgens promit quod audiuit, silente interim altero: & quę tum primum didicit quamuis aliena profert, autorem commenti vix in auditorum spectatorúmve habũs numero. adeò ne beneficium quidem ab iniustis quidam digñatur accipere, quòd existiment hanc vtilitatẽ corrumpi

Apud Lacones. de Apophtegma. Eusmi vbi ipse memoraꝰ.

rũpi admixto dedecore. ꝙ & Moses sacratissimus docere videtur. nã tale quiddã est, ꝙ Aarõ Leuita occurrit fratri suo Mosi: quo viso gaudet in seipso. Illa autẽ verba in seipso gaudere, præter iã dictum dogma indicant & aliud magis ad rempub. pertinens, ostendẽte legislatore germanũ & maximè proprium hominis gaudium. proprijs enim nec è pecuniarũ possessionúmve copia, nec è splẽdore gloriæ, nec ex vllo omnino inanimato infrenóq; opere, quod per seipsum est corruptibile, potest contingere. imò nec è robore agilitatéq; corporis aut cæteris id genus dotibus, quæ vel cum pessimo quoq; cõmunes sunt. & habẽtibus se nonnunquã pernicie attulerit inexitabilem. quoniã igitur in solis animæ bonis pura & minimè adulterina inuenitur lætitia, in seipso vtiq; gaudet omnis sapiens, nõ in his quę circa se habet. in seipso enim habet mẽtis virtutes, quas nobis placere æquum est: circa se verò bonã habitudinem corporis & externarũ rerum copiam, propter quas non est quod nobis placeamus. Ergo quoniam quantum potuimus declarauimus veracissimi Mosis testimonio, sapientis proprium esse gaudium, ostendemus spem quoq; in hũc maximè cõpetere, esse eodem. sic enim loquitur de Seth filio cui nomen Enos, quod interpretatur spes: hic primus sperauit inuocare nomen domini Dei. Rectè. vero enim homini quid magis potest esse propriũ quàm spes & expectatio possessionis bonorum accipiendorum à solo munificentissimo Deo: quod genus solum, si vera fateri volumus, proprię hominũ est: tanquam hi qui nõ sperant in Deum, extra naturã rationalem censeãtur. Ideo cùm dixisset de Enos, hic sperauit inuocare nomen domini Dei, disertè infert, Hic est liber generationis hominũ proborum. scriptũ est enim in Dei libro, solum bene sperantẽ esse hominem. itaq; per cõtrarium qui desperat nõ est homo. ergo concretũ hoc nostrũ definitur, animal rationale, mortale. sed eius quẽ Moses censet hominẽ affectiones animæ sperãt in eũ qui est, verũ Deum. Proinde boni viri felicẽ sortem nacti spem atq; gaudiũ, aut habeãt aut certè expectẽt bona. mali verò, quorũ Caim est sodalis, in mœrore timoréq; degentes, præsentia imminẽtiáve mala miserrimã porrectionem possideãt, gementes ob molestias quas habent præ manibus, præ metu autem ingruentiũ trementes horrentésq;. verũ de his hactenus dictũ sit, scrutemur iã sequentia. Dixitq. Caim ad dominũ: Maior est culpa mea q̃ vt remittat.] hoc quale sit p similia declarabitur. Si nauẽ mari iactatã gubernator deserat,

an non

Universidad de Deusto
Biblioteca

an non necessum est eam nauigationem aberrare? itē si quadrigas auriga in Circēsibus, an non necessum est eas turbatas ferri cursu deuio? Quid ciuitas si destituatur magistratibus aut legibus? sunt autē & leges dubio procul pro magistratib⁹, nónne carens magistratibus legibúsq; ciuitas illa malis opprimetur maximis? Atqui natura cōparatum est, corpus absente anima, animam absente ratione, rationem destitutam virtute, interire funditus. Quod si hęc singula rebus destitutis nocent tātopere, quantam miseriam in à Deo destitutis agnoscimus? quos ille auersatus tanquam desertores ordinis, exterminauit procul à sanctissimis suis legibus, indignos sua prouidentia habitos. In vniuersum enim scire oportet, quòd qui prestantioris ope destituitur, fit obnoxius maximis culpis & criminibus. quādo enim dices imperitum artis lædi maximē? nónne quando à scientia omnino deseritur? quādo verò indoctā & valde ineruditū? nónne quādo à doctrina & disciplina derelinquitur? quid insipientes quādo infelices pronuntiamus potissimē? nónne qñ omnino repelluntur à prudentia? quando verò intēperantes & iniustos? nónne cùm à temperātia iustitiáq; damnātur exilio perpetuo? quando verò impios? nónne quādo pietas eos à sacris suis excludit? ideo arbitror eos qui non omnino sunt inexpiabiles, optare puniri potius quàm dimitti. nam hęc missio facilè subuertet eos, ceu malè saburatas naues carētes gubernatoris prouidētia, animaduersio verò ad correctionem profuerit. Aut nō sunt potiores qui sub pædagogis educātur, quàm qui peccātes a nullis cohibentur castigatoribus? nō meliores itidem qui sub magistris discūt artes, quàm qui quoties aberrant, obiurgātur à nemine? vel felicius proficiūt qui sine curatore degūt, quàm qui parentes à natura institutores sibi additos Deo fortunante nacti sunt? sin minus, saltem secūdarios præfectos adepti, quorum orbitatis miseratio cōciliare solet, in omnibus cōmoditatibus genitores minus desiderāt? Ergo quicunq; peccatorū sumus nobis conscij, precemur Deū vt puniat nos potius quàm incastigatos prætereat. præteritos enim nō ipse propitius in seruitutem suam vindicabit, sed inclementis genituræ seruos faciet. q; si vt benignus clementer lenitérq; puniat, errata nostra corrigens, sermonē suum castigatorē immittēs in nostrā animā, per quem pudore admissorum incusso, ipsam in sanitatem restituat. Propterea legislator ait, qcquid in animo suo precata fuerit vidua & expulsa, manere ipsam. Deum enim virū & patrem vniuersorum

sorum semen genituráq; omnibus præbētem iustè dicemus. mentem verò eiectam Deo viduam, quæ aut genitura diuinam non excepit, aut exceptam data opera abortum fecit. Quamobrem quicquid statuerit, cōtra seipsam statuet, idq; omnino immedicabile. Quomodo enim euitari potest malum, quod cōtra seipsam pronuntiat creatura incōstans & ad omnem occasionē mobilis, ascribens sibi virtutes creatoris? quārū vna est qua citra controuersiam rigidéq; definit singula. Quapropter nō solùm viduabitur à scientia, sed expelletur etiam: quod sic intelligitur. Anima vidua, nōdum tamen expulsa ex honestate, potest per quandam tolerātiam cum recta legitimáq; ratione redire in gratiam: quæ autem semel seiuncta fecit diuortiū, vt irreconciliabilis in omne æuū reiecta est, ꝓmissa potestate reuertendi ad pristinū domiciliū. Hactenus de his verbis. Maior est culpa mea quàm vt remittatur: dispiciamus sequentia. Ecce eiicies me, inquit, hodie à facie terræ & à facie tua abscondar.] Quid ais bone vir? itáne etiam eiectus è tota terra abscōderis? at quomodo? poterisne viuere? an ignoras ꝙ animalibus natura, non eadem sed diuersa loca incolēda distribuit? mare piscibus & omni aquatico generi, terrā terrestrib⁹ omnibus: homo autē vtique iuxta corporis tēperamentū animal terrenū est. propterea quicquid migrat è suis regionibus, & velut in alienas transfertur, exanimatur facile: terrestria si mergantur in aquā, aquatica si in terrā expellātur. proinde si eiiciaris è terra cum sis homo, quò te vertes? natabisne in aqua more aquatiliū? atqui mersus mox exanimaberis. sed fortè sumptis alis sublimis euolans per aērem vagari conaberis, è terrestri factus volucris? fac si potes, muta characterē quē tibi semel impsit Deus. sed haudquaquā poteris. Quātò enim sublimius teipsum extuleris, tantò citius grauioréq; casu ad terrā ꝓpriū tibi locū relaberis. Itáne homo aut vlla creatura potest se à deo abscōdere? quónā ab eo qui nusquam non est, qui prospicit vsq; omnes terminos, qui vniuersa replet sua præsentia, à quo nihil vel munitissimū deseritur? Et quid mirum si nulla creatura latere potest eum Qui est, quādo ne materialia quidē principia cuiquā licet effugere, sed necessū est vt euitato vno incidat in aliud. Vtinā igitur opifex arte qua fecit in vtroq; elemēto degentia, huius quoq; animalis vbivbi victuri fecisset miraculū, vt à natiua grauitate terreni aquatici; pōderis in aērē ignémq; se posset attollere: ac rursum post cōsuetudinem cum sublimibus, si migrationē inde requireret,

locum loco mutaret contrario. Sed debuit vtique in vna aliqua mundi parte cõsistere, quandoquidem in omnes excutrere non poterat: & alioquin etiam opifex nihil ei prætereà reliquum fecerat, absumptis in mundum quatuor elementis, vt ex perfectis partibus absolutissimum opus hoc vniuersum redderet. Ergo cùm totum opus Dei nemini liceat effugere, an non multò minus autorem eius & rectorẽ effugere poterit? Noemo igitur hæc verba nõ examinata facilé admittens, è sua simplicitate legem æstimet: sed introspectis latentibus significationibus, discernat id quod manifestum est. Quid si verba ista, Si eiicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar, sic intelligantur: si non præbes mihi bona terræ, ne cælestia quidem accipio. si non datur frui voluptatibus, ne virtutẽ quidem desidero. si non impartiris humana bona, diuina quoq; tibi habeto. nam apud nos necessaria, cara, & verè germana bona sunt hæc: edere, bibere, vestiri, per visum frui colorũ varietatibus, per aures oblectari omnigenis sonorum concentibus, per nares exhilarari suauibus vaporum fragrantiis, ventris & eorum quæ sub ventre sunt ad satietatem expleri voluptatibus, aurum argentúmque non negligere, honores principatúsque & quicquid ad gloriam facit cõquirere, prudentiam verò, fortitudinem, iustitiam, res tetricas, & vitæ molestiam afferentes, missas faciamus, quod si libet eis vti, non vt bonis perfectis vtendum est, sed vt causis bonorum. ò ridiculum caput. Ergo priuatus his lucris corporeis in cõspectũ Dei non venies? at ego tibi dico, venies omnino, etiamsi priuatus fueris. solutus enim duris tum corporis tum rerum corporearum vinculis, imaginaberis illum sapientem Abraham. Viden' vt relinquẽs terram, cognationem, ædes paternas, sensum, rationem, incipit occurrere eius Qui est potentiis? postquam enim totam domum egressus est, ait lex visum ei Deum: docens quod manifestè apparet extricato rebus mortalibus, & recurrenti ad incorpoream huius corporis animã. Ideo Moses accepto suo tabernaculo, extra castra id figit, longè semotum à corporali exercitu. hoc enim solo modo sperat se fore supplicem cultorémq; perfectum cælectis numinis. & ait id vocatum tabernaculum testimonij, valdè caute, vt tabernaculum eius Qui est sit, nõ vocetur tantummodo. ex virtutibus enim ea quæ Dei est verè est, cõstans ex essentia: quoniam & Deus solus stat in essentia: quã ob causam necessariò de seipso dicit: Ego sum Qui sum: ac si quicquid post eum est, non per essentiam sit, sed sola opinione

nione hominum. Mosis autem tabernaculum figuratè humanam virturem significans, appellatione non ipsa re dignabitur, cũ sit imago diuini illius tabernaculi. huc accedit quod & Moses quando in Deum Pharaonis constituitur, non reuera factus est Deus, sed tantùm existimatione creditus. Deum enim dantem quidem scio & largientem, dari verò nõ intelligo. Dicitur autem in sacris libris, Do te deum Pharaonis, patiẽte qui datur non agente. Is autem Qui verè est, actiuus necessariò non passiuus intelligitur. Quid igitur ex his colligimus? quòd sapiens dicitur quidẽ Deus insipientis, reuera autem non est Deus, sicut nec adulterinus stater est stater. idem collatus cũ eo Qui verè est, homo Dei reperietur: cum insipiente verò si cõferatur, Deus imaginatione existimationéq; videbitur, non veritate ac essentia. quid igitur nugaris dicens, Si me eiicies à terra & te, abscõdar. imò si te à terreno arcuero, manifestè ostendã meam imaginem. argumento est, quòd à facie Dei migrabis: post migrationem autem nihilominus terrenum corpus inhabitabis. Dicit enim rursum: Exiuit Caim à facie Dei, & habitauit in tera.] Itaque non eiectus à terra absconderis ab eo Qui est, sed eum deuitans in terrã confugisti, locum mortalem, imò nec omnis qui inuenerit te occider, quemadmodũ sophisticaris. nam quicquid inuenitur, vtique ab alterutro inuenitur. aut simili aut dissimili: simili cognatóque iuxta communionem omnium familiaritatémq;: dissimili verò iuxta diuersitatem cõtrariam. simile igitur conseruare studet sui simile: dissimile verò perimere solet sui dissimile. Sciat ergo & Caim & quisquis aliꝰ vafer est, quòd nõ à quouis occurrẽte interficietur: sed malefactores quidem germanorum cognatorúmq; vltores æmulatione custodes eius erunt & satellites. qui verò prudentiam cæteráſq; virtutes exercẽt, tanquam infensissimũ hostem tollent si poterũt. In vniuersum enim & res & corpora à familiaribus amicisq; seruãtur, ab alienis verò & infestis interimuntur. Quapropter oraculũ cõtra fictam hanc Caimi simplicitatẽ ferens testimoniũ ait: nõ ita sentis vt loqueris. Ais quòd quicũq; artis tuæ palæstras inuenerit, interficiet. nosti autẽ ꝙ non quivis ex innumeris qui inter tua cẽsentur auxilia, sed solus virtutis amicus, tecũ gerit bellum sine induciis. Qui, inquit, occideritCaim, septẽ mulctas dissoluet.] Id quam rationẽ ad dictas interpretationes habeat non video, quòd septẽ mulctas dissoluet. nã nec dicit quæ septẽ, nec mulctæ modum, nec dissoluendi. itaq; existimãdum est omnia

Universidad de Deusto
Biblioteca

talia figuratè latentérq; significare aliquid. Quid si tale quiddã docere vult quod irrationale est in anima in septẽ partes diuiditur, visum, odoratum, auditum, gustum, tactum, sermonem, genituram. octauum intellectũ horum ducem siquis velut Caimum interimat, simul & illa septẽ dissoluet. robore enim mentis valido cõfirmantur hæc omnia, & cum eiusdẽ imbecillitate deficiunt. perfecta autẽ corruptio quã inducit vitium, perfectã dissolutionem accipit. septem autẽ illa, in sapiẽtis animo incontaminata puráq; & proinde honore digna inueniuntur: in insipientis cõtrà impura pollutáq;. & vt dixi mulctata, hoc est mulcta digna & supplicio. Quãdo igitur aqua terram purgare statuit opifex, voluitq; animã purgari ab ineffabilibus iniquitatibus, elueréq; & abstergere maculas per sacram purificationẽ, hortatur eum quem reperit iustum, qui non est oppressus à diluuio, vt inducat in arcam, id est hoc corpus vas animæ, ex omnibus pecudibus mundis septenas, masculum & fœminam: æquum cẽsens vt bona ratio puris vtatur omnibus partibus irrationalibus. Et quod hic legislator definiuit, necessariò cõtingit omnibus sapientibus. habent enim purificatum visum, examinatum auditum & sensus cæteros. habent sermonem quoq; immaculatum, & appetitus Veneris nõ illegitimos. singula autem horum septẽ, partim masculus sunt, partim fœmina. Quoniam enim aut quiescunt aut mouentur. quiescunt quidem persomnium, mouentur autem vigilãtia iam & agentia: quicquid habitum habens quiescit, vt passioni obnoxium vocatur fœmina, quod verò prædictũ motu actúq; animaduertitur agere, masculum nominatur. atq; ita in sapiente hæc septem spectantur pura, contrà in malo mulctata omnia. Quantam enim putas multitudinem quotidie à suis oculis, velut à transfugis, proditam coloribus figurisque, & his quæ videre nefas est? quantam ab auribus omnes sonos consectantibus? quantam ab odoratus gustúsq; instrumentis attractis per vapores varietatésque cæteras plurimas. Taceo multitudinem eorũ quos infrenis linguæ fluxus irreuocabilis perdidit, aut libidines œstro suo impotenter concitos. Plenæ ciuitates, plenus est orbis terræ quàm latè patet malis talibus, quæ humano generi vel in media pace acre continuúmq; bellum inferunt tum priuatim tum publicè. propterea videntur mihi qui non omnino rudes sunt, malle cæcitatẽ quàm videre quæ nõ decet: malle surditatem quã audire sermones pernicioſos: linguam quoq; libẽter amissuri, ne proloquantur

loquantur quæ cælanda sunt. Certè fertur quosdam sapientes, cum in rota cruciarentur ad extorquenda secreta, præmordisse linguam suam, & ita grauiorem cruciatum rependisse tortoribus, dum eos voti fecerunt impotes. Castrari vtique melius est, quàm trãsuersum abripi libidinum illicitarum rabie. Quæ omnia in calamitates pernicioſas animã mergentia, meritò extrema pœna sequitur. Additur deinceps, Posuit dominus Deus in Caim signũ, vt non interficeret eũ quisquis inuenisset.] Quod autem signum, non declarauit, quamuis solitus singularum rerum naturam per signa indicare: sicut in rebus Aegyptiis dum virgam mutat in serpẽtem, & manum Moïsi in niuis speciem, & fluuium in sanguinem. An fortè hoc ipsum signum est appositum Caimo ne interficeretur, quòd nunquam interfectus est. nusquam enim in lege de nece eius narrat. subindicãs quod sicut illa fabulosa Scylla, immortale malum est insipientia, quæ nunquam in totum emoritur, & tamen nunquam nõ moritur. Atque vtinam fieret contrarium, vt semel è medio tollerentur omnia: nunc perpetuò repullulantia, immortali morbo affligunt quoscunque aliquando corripuerunt.

Val. Maxim. lib. 3. cap. 7

PHILONIS IVDAEI, de agricultura.

CAPITVLVM Noë homo agricola esse, & plãtauit vineam, & bibit de vino, & inebriatus est in domo sua.] Vulgus hominũ rerum naturas ignorans, etiam in nominibus eis imponendis erret, oportet. nam qui eas velut per anatomiã considerant, facilè assequuntur appellationes earum proprias: qui autem res tractant confusius, non tam exquisitas. Moses verò, in tanta rerum peritia, nominibus rectissimis aptissimisq; & mirè perspicuis vti consueuit: proinde sæpe in libris legum diuinarum inuenimus rebus conuenire nomina: quod vel in præsenti capite liquet, in quo iustus ille Noë agricola inducitur. Et cui non ad iudicandũ procliuiori videri posset idem agricultura, quod facultas operaria? atqui duo hæc adeò non sunt eadem, quantumuis coniuncta, vt sint etiam pugnantia, possunt enim & imperiti laborare in re rustica: agri

colæ autē nomen ipsum peritiæ fidem astruit, quod videtur et propter artem suam inditum. præterea cogitandū illud quoq; terræ operarium finem vnicum spectare mercedem (sunt enim plerique mercenarij) non solicitum quàm bene operetur. agricola verò non parcit impensis, modò possit vel agellum emere, vel ita rem administrare, vt reprehensionē peritorum effugiat. nullum enim aliud lucrum quærit, quàm vt ex annuis prouentibus fructum percipiat. itaq; dat operam vt siluestres arbores traducat ad mitius ingenium, mitium verò incrementum industria sua promoueat, & si quæ præ alimento nimio luxuriāt, putatione coerceat: alias verò contractiores nouis stolonū accessionibus amplificet. adhæc generosas plantas in multos ramos se diffundentes propaginet, paratis circum nō admodum profundis scrobibus: parum frugiferas autem insitis in earum stirpes & vnitis præstātioribus, ad meliorem frugem reducat. quandoquidem & homines quoq; faciunt, adoptiuos filios in alienas gentes propter virtutem ascisendo, in quibus constanter perseuerent. ita & rusticus radicitus excidit plurimas iam effœtas, quæ intercipiēdo succos magnū damnum in proximo sitis afferūt. circa huiusmodi em negotia versatur ars curatrix stirpium è terra nascentiū. Nunc ad peritiam agriculturæ, qua excolūtur animæ, considerandā nos vertamus. hæc ante omnia curat ne quid seminet plantétve, quod sit sterile: sed omnia mitia fructiferaq; relātura fructum annuū moderatori hominū. hunc enim natura principem animalium stirpiúmq; & omniū rerum mortalium cōstituit. homo autem invnoquoq; nostrum quis alius esse potest quàm intellectus, qui solet satorum plāta rúmq; fructus colligere. Quoniam autem infantibus lac nutrimentum est, adultis quæ è frumento coquuntur, animæ quoq; suum lac debetur in ætate tenera, videlicet liberalis musicæ rudimenta: sicut viros perfectum alimentum decet, vt instituātur in prudēria, tēperantia, cæterisq; virtutibus. hæc enim sata plātatáq; in mēte ex præscripto artis rusticæ de qua loquimur, egregios fructus ferēt, & actiones laudabiles. simúlq; quotquot affectionum vitiorúmq; plantæ in altum pullulant, ferentes fructus letiferos, succidātur vt nihil fiat reliquum, vnde noua rursum peccatorū prorumpāt germina. quod si qua nec vtiles fructus ferat neq; noxius, excidentur tales, nō tamen absumēdæ, sed vertentur in vsum cui cōperunt, aut in vallum ad munitionem castrorū, aut ad sepīū oppidi, quod sit pro mœnib⁹. sic enim præcipitur:

præcipitur: Omne quod non fert fructū cibo vtilem excides, & facies inde vallum oppido, si quis tibi bellū inferat. Huiusmodi arbores sunt similes doctrinis contemplationē solam habentibus, inter quas recēsenda est medicina ista otiosa nō coniūcta cum actionibus ægros incolumitati restituentibus: & rethoricæ genus causidicū mercenariúmq;, nō in quærendo iure occupatum, sed dolo captans assensum auditorum. huc accedunt & dialecticæ geometriæq; partes quæ momenti nihil ad morum correctionē afferunt, sed intellectū solum acuunt, ne hebetior sit ad singula de quibus ambigitur: sed diuidēdo distinguēdóq; proprietates singulōrum discernat à cōmunibus qualitatibus. certe philosophiæ rationē triplicem priscos aiūt agros assimilasse, ita vt naturalem arboribus stirpibúsq; facerent similem, moralem verò fructibus, propter quos sunt arbores: deniq; rationalem sepi & maceriæ. Quēadmodum enim macerię fructū plantāsq; agri conseruat, arcens irrūpendi nocendiq; cupidos, ita & rationalis pars philosophiæ præsidium munitissimū est reliquarum duarū, moralis atq; naturalis. cùm enim duplices & ambiguas dictiones explicat, & sophismatum persuasibilem speciem dissoluit, & probabilem deceptionē maximam pernitiosissimámq; escam animæ tollit è medio, adhibitis sermonibus disertis & demonstrationibus indubitatis, tanquam cerami lenigatam intellectum parat ad excipiēdos physiologię moralisq; disciplinæ characteres valde probos ac integros. Hęc sunt quæ animæ agricultura profitetur: effodiā arbores omnes imprudentię, intemperātiæ, timiditatis, iniustitiæ excidam & voluptatis, cōcupiscentię, iræ, furorisq; ac similium passionū stirpes, etiamsi se ad cælum extulerint: adurā & radices earum, immisso penitus in terrā incendio, ne qua pars, imò ne quod vestigium, ne vlla vmbra fiat reliqua. & hæc quidem auferam. inseram autē, primùm in puerilis ætatis animas furculos, quorum fructus ipsas enutriet. sunt autē hi, scribendi legendiq; certa industria, corū quæ apud sapiētes poētas habentur diligens scrutatio, geometria, oratoriæ facultatis meditatio, & vniuersa liberalis musica. in iuueniles verò ac viriles ia meliores perfectiores q; prudēntiæ plantam, fortitudinis, temperantiæ iustitiæ, omniúmq; virtutis. quod si quid ad siluestrem quam vocāt musam pertineas nullum quidem vescum fructum afferat, possit tamē quæ ad cibū prosunt munire conseruaréq;, hoc quoq; reponam, non propter ipsum, sed quia natū est ad necessariarū vtiliúmq;

Art. liber.

Universidad de Deusto Biblioteca

rerum ministerium. ideo sapiẽtissimus vates huic quidẽ iusto animæ agriculturã vt congruentẽ assignat, dicens: Cœpit Noẽ homo agricola esse: de Caim verò ait: Erat operans terram, & paulò post qñ in fratricidij facinore deprehẽditur, dicitur: maledictus tu à terra quæ aperuit os suum vt acciperet sanguinẽ fratris tui de manu tua, qua operaberis terrãm, & non apponet tibi dare fructus suos.] Quomodo manifestius ostendi posset, quod terræ operarium non agricolam legislator existimat malum virum, quàm nunc ostensum est? nec tamen suspicari debemus de homine qui manibus pedibúsq; & cæteris corporis viribus ad opus est validus, aut de montana planáve terra sermonem hic fieri, sed de vniuscuiusq; nostrũ potẽtiis. nam mali anima circa nihil aliud occupari solet quàm circa terrenum istud corpus & cũctas eius voluptates. proinde vulgus hominũ obeũdo varios tractus vsq; extrema terræ, mare quoq; traiiciendo, & sinus eius penetrãdo, nullámq; huius vniuersitatis partẽ imperscrutatam relinquendo, semper & vbiq; ista colligit, quæ ad cumulãdam voluptatẽ faciunt. nã sicut piscatores retia demittunt interdũ longissima, in medio cõplexi magnum maris spatium, vt quãplurimos pisces inclusos ac velut obsidione cinctos capiant: eodem modo maxima pars hominũ, non in sinum aliquem maris, sed in totam aquæ, terræ, aërísq; naturam, omni capientia, vt poëtæ loquuntur, lina extẽdens, omnia vbiq; ad voluptatis vsum inuncat & attrahit. etenim terræ metalla perquirunt, vasta maria traiiciunt, omnia belli pacísq; exercent negotia, materiam copiosam ceu reginæ voluptati parãtes: quippe non initiati agricultura animæ, quæ seminans plantánsq; virtutes, fructum vitam beatam decerpit ex eis, qui autem exercẽt & tractant quæ carni grata sunt, lutum maceratũ, fictilem statuam, animæ carcerem, quem illa à natiuitate ad extremũ diẽ ceu cadauerosum onus circũferre cogitur, colunt magno studio. Hæc est differẽtia inter agriculturã & operationem terræ, itémq; inter agricolam & operarium. nũc considerãdum ne in dictis rebus aliæ quoq; sint cognatæ species, quæ sub nominum cõmunione occultent differẽtias. sunt autẽ quas quærendo inuenimus duæ. de quibus disseremus quantum poterimus. ergo sicut agricolam & operatorẽ terræ, quamuis idem videbantur, tamen allegorias excutiendo longè diuersos reperimus, ita rursus pastorem & pecuarium. legislator enim iam pecuariæ, iam pastoralis artis meminit: quas appellationes lector parum curiosus

riosus fortasse putaret æquiuocas, significantes idem studium. atqui res ipsæ multum differũt, si spectẽtur singularum officia. quamuis enim pecorum magistris cõsuetudo vulgaris vtrãq; vocem applicat, at non & intellectui curatori animæ vtraq; cõuenit. malus enim si sit, pecuarius gregis præfectus vocabitur: contrà, si bonus & virtutis amans, pastor nominabitur. id iam clarius faciam. Natura vnicuiq; nostrum cognatas addidit pecudes, ex vna radice animæ duabus velut stirpibus pullulantibus: quarum altera integra indiuisáq; intellectus appellatur: altera ab imo in septem ramos diuiditur, in quinque sensus, & duo instrumenta vocis genituræq;. quæ multitudo tota bruta cõparatur pecori: & quia numerosa est, iuxta naturę legẽ operã ductoris necessariam postulat. quoties igitur imperitus regẽdi sed diues seipsum præficit, plurimorum malorũ causa fit pecori. nam ipse necessaria copiosè suggerit: at illud in tanta copia ciborũ nimia saturitate petulãs redditur. saturitatis enim germana proles est petulantia. per eam petulãtiam saltitant, & cõtempto rectore vagantur, soluúntq; stipatum anteà gregis ordinem. atq; ita ductor desertus, ex præfecto priuatus fit, discursans satagénsq; si fortè possit denuò in vnum compellere. & cũ videt se operam perdere, gemit ac flet, damnans suam facilitatem. & culpam in seipsam referens. Ad eundem modum pecus sensuum, quando intellectus supinè se gerit & ignauiter, auidè saturatum copia rerum sensibilium ceruicem iactat & subsultat, impingẽs in omnia visui patentia, vel quæ videre nefas est: auribus quoq; voces recipiẽs insatiabiliter, sitiendo semper obcuriositatem, interdum delectans se obtrectationibus parum liberalibus. Quid enim aliud credimus quotidie per totũ orbẽ tot milia spectatorum in theatra contrahere? homines enim victi spectaculorum & fabularum cupidine, infrenes tum oculis tum auribus, consectantur citharistas citharœdósque, præterà saltatoribus cæterisq; mimis inhiant, propter gestus motúsq; ac status effœminatos: atque ita factiones theatricas instaurãt, securi cęterarum rerum priuatarum publicarúmque, totam vitam in huiusmodi spectaculis conterentes miseri. Alii autẽ his etiã miseriores infeliciorésq; sunt, qui gustum tãquam è vinculis exoluerunt. qui mox in omnes cibos potúsq; facto impetu, ex iam apparatis carpit quodlibet, immanem famẽ habẽs absentium: vt etiam cùm vẽtris sentinam expleuerit, cõcupiscentia tamen auida & inanis etiam tum circumspiciat, ne quid re

 liquum

liquum oculos fugerit, vt hoc quoq; more ignis omniuori abligu-
riat, hanc ventris diluuiem pediſequa à natura addita comi-
tatur libido coitus, furore ac œſtro pertinaci concita, & mole-
ſtiſsimam rabiem afferẽs: cùm enim è multis condimentis po-
tú q; meratiore contracta crapula grauantur homines, nõ ſunt
amplius ſui compotes ſed properantes ad amatorios concubi-
tus comeſſabundi oberrant ianuis, donec defluente deſpuma-
tóque affectu poſsint quieſcere. cui rei proſpiciens natura vide-
tur vẽtri ſubiecisse inſtrumẽta coitus: qui ſaturitatem ſolet ſe-
qui, & tum demum agere ſuum negotium. Hos igitur qui tali
pecori affatim præbẽt quicquid deſiderat, pecuarios vocabim⁹,
e diuerſo paſtores dicemus illos qui delecta rerũ neceſſariarũ
habito, quæ cõmodiſsimæ ſunt has ei præbent, reciſa & ampu-
tata inutili ſuperfluq; copia, quæ non minus nocet quàm ino-
pia: quiq; modis omnibus prouidẽt ne grex neglectus in mor-
bos incidat: imò vota etiã faciunt ne qua externa calamitas in-
gruat. in primis autẽ curã adhibẽt ne grex vagabundus diſper
gatur, metũ intentando caſtigatorẽ non obtẽperantibus ratio-
ni, & animaduerſione vtẽdo cõtinua, mediocri quidẽ in errata
ſanabilia, ſeuera autem ſi his accedat cõtumacia. Quamuis eũ
abominandæ videantur, plurimum tamen proſunt pœnæ inſi-
pientibus, quemadmodum medicinæ illius corpereo morbo la-
borantibus. Hæc ſunt paſtorum ſtudia, qui voluptati noxiæ in-
ſuauem vtilitatem præferunt. Tãta certè curæ paſtoralis hone
ſtas ereditur & vtilitas, vt poetarũ gens reges ſolerat vocare pa-
ſtores populi: ſicut legiſlator lapidẽ dignatur hoc nomine, q
ſoli veri reges ſunt. introducit enim eos præfectos tanquã gre
gis omnium hominũ qui aſſẽſu bruto rapiũtur: & ideo Iacob
etiã ille meditatione perfectionẽ aſſequutus, paſtor eſt in eius
literis. paſcit enim hic Labanis pecora, ſcilicet inſipiẽtis anim
quæ nihil bonũ arbitratur præter ea quæ videt ſentiq;, colori-
bus vmbriſq; fallacibus ſeruiliter dedita. Labã enim interpre-
tatur dealbatio. Moſes quoq; ſapiẽtiſsimus hominũ cẽſetur in
paſtorũ numero. Hic eũ paſtor intelligitur mẽt is præferentis
faſtũ veritati, quæ bona videri quàm eſſe maualt. Iothor enim
ſuperfluus interpretatur, ſuperfluus autem faſtus eſt, ad inducẽ
dum in rectã vitã erroré aſcitus, qui eſt in cauſa vt aliud apud
ciuitates ius habeatur, nõ apud omnes, id quod iuſtũ eſt. quip-
pe qui naturale perpetuũq; ius ne in ſomnis quidẽ vnquam
vidit. Dicitur eũ Moſen paſtorẽ fuiſſe pecorũ Iothor ſacerdo-
tis

tis Madiã. Idem precatur ne cuiuis grex (ſic vocat totũ vulgus
animarum) cõmittatur: ſed vt bonum paſtorẽ habeat, cauẽtem
ipſi ab omnibus inſipientiæ, iniuſtitiæ, cæterorumq; vitiorũ la-
queis, inducẽtem verò in eruditionis virtutumq; reliquarũ do-
gmata: Diſpiciat, inquit, domin⁹ Deus ſpirituũ & omnis carnis
hominẽ huic cœtui. Deinde poſt pauca verba ſubinfert: Et non
erit cœtus domini tãquã oues quibus paſtor deeſt. Sanctũ pro-
feſtò votum, ne ſine curatore præfectóq; ſinatur vnicuiq; no-
ſtrum cognatus grex: vt ne in deterrimã malæ reipub. ſpeciem
ochlocratiã, quæ ex optimã democratia deprauatur, prolapſi,
tumultibus & inteſtinis ſeditionibus agitemur in perpetuum.
certè nõ ſola magiſtratuũ penuria parit morbum ochlocratiæ.
ſed & exortus iniuſti alicuius violentiq; principis. tyrãnus eñ
ſuapte natura inimicus, ciuitatibus quidẽ homo: corpori autẽ
& animæ ac vtriuſq; negotiis intellectus ille ferox, qui arcẽ in
vno quoq; cõmuniit. Officiunt autẽ nõ hæ ſolæ dominationes,
verùm & nimis æquanimes principatus præfecturæq;. benigni
tas enim res eſt cõtẽptibilis, vtriſq; tum principibus tũ ſubdi-
tis noxia: illis dũ contẽpti ſubiectis, nec priuatim nec publicè
valent quicquã rectè cõſtituere, interdũ etiã principatu ſe abdi
care coguntur: his verò dum ex cõtinuo magiſtratuũ contẽptu
nẽgligẽtiores facti, magnũ morbum arrogantiã ſibi cõtrahũt,
vt meritò hi à pecudib⁹, illi à pecuariis nihil differre iudicãdi
ſint. nam illi ſunt autores oblectãdi ſe rerũ cõpiarũ nõ ferendo
ſaturitatẽ, vertũt ſe ad petulãtiam. Oportet autem ſicut capra-
riam, aut bubulcũ, aut opilionẽ, aut in cõmune paſtorẽ, intelle-
ctum noſtrũ præeſſe, ſemper vtilitatẽ pecoris voluptati præferẽ
tem. cæterùm prouidẽtia Dei prima & propè ſola cauſa eſt, ne
partes animæ rectore careãt, ſed paſtorẽ adipiſcantur, omnino
bonũ & inculpabilẽ, quo præpoſito impoſsibile ſit diſpergi quæ
intellectus colligit. neceſſum eſt enim eodẽ omnia cõparare or
dine, voluntatum ſpectãtia. quãdoquidem nihil eſt moleſtius
quàm parere multis imperatoribus. at paſtoris officiũ res eſt
tam præclara, vt non regibus ſolis & ſapiẽtibus viris, & animis
perfectè purificatis, ſed & Deo rectori omnium iuſtè tribuatur.
id quod non aliquis è vulgo confirmabit, ſed propheta cui nos
decet credere, qui ſacros hymnos cõſcripſit. ſic enim loquitur:
Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit. idem pro ſe quiq; di-
cat. nam tale carmen omnem amicũ Dei meditari cõuenit. ſed
præcipuè mundũ hunc id decet. nam ſicut quẽdam gregẽ, ter-

ram.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ram,aquam,aërem,ignem,& quicquid in his cõtinetur vel ſtir
pium,vel animalium,mortaliũ diuinorúmq;:adhæc cæli natu-
ram,ſolis ac lunæ circuitus, reuolutiones cæterorum ſiderum
choreásq; concinniſsimas, táquam paſtor ac rex Deus regit iu-
re legéq;,prefecto his recto ſermone primogenito filio,qui cu-
ram ſacri huius gregis tanquam magnus prorex in ſe recipiat.
dictum eſt enim alicubi: Ecce ego ſum,mittam angelum meũ
ante faciem tuam,vt cuſtodiat te in via. Dicat igitur & vniuer-
ſus mundus,maximus pfectiſsimúsq; veri Dei grex: Dominus
paſcit me,& nihil mihi deerit.dicat vnuſquiſq; priuatim idem
hoc,non voce per os linguámq; fluente, ad breue aëris pertin-
gente ſpatium:ſed illo peramplo mentis ſono, peruenięte vſq;
ad extremos orbis terminos. impoſsibile eſt enim deeſſe com-
modũ aliquod vbi Deus præſidet,ſolitus plena perfectáq; bona
largiri rebus omnib⁹. Quin & ad æqualitatẽ pulcherrimè hor-
tatur modo dictum canticũ,reuẽra enim qui omnia cætera ha-
bere videtur, ſed grauatim ſert vnius dominium. Inops & pau-
per eſt.quod ſi qua à Deo paſcitur anima, hoc vno ſolóq; cõtẽta
ex quo penderẽt omnia,rei nullius omnino eſt indiga. non cæcas
diuitias reſpiciẽs,ſed quẽ oportet.acutè cernẽs & magni faciẽ.
huius omnes diſcipuli vehementẽ perpetuũq; amorem cõcepe
runt:& ideo contẽpta pecuaria, excoluerunt paſtoralẽ ſcientiã.
Argumẽto eſt Ioſeph, circa corpus & nouas opiniones ſemper
occupatus:qui naturæ brutæ præeſſe cũ imperio neſcit (ſenio-
res enim ad magiſtratus legitimos gerẽdos vocari mos eſt: hic
autem ſempor ætatẽ bene fert etiã in annis ſenilibus)ſed nutri-
re augeréq; hanc ſolitus,putat ſe poſſe virtutis quoq; amatores
ad ſe pellicere,vt ad bruta inanimáq; cõuerſi,vacare nõ poſsint
rationalis animæ ſtudiis. ait enim:Si rex(id eſt intellectus cor-
poreæ regionis rex)percontabitur quodnã ſit veſtrum negotiũ,
reſpõdete:viri pecuarij ſumus. Hoc audito indignãtur non im-
meritò,cùm ſint proceres, iuberi ſe profiteri ſubditorum ordi-
nem. Nam qui ſenſibus per ſenſibilia ſubminiſtrant alimento-
rum copiã,ſerui fiunt eorum quos alunt,táquam dominis quo-
tidie tributũ pendentes neceſſarium. contrà principes ſunt qui
hos regunt,& refrenant inſatiabilem eorum impetum quo ra-
piuntur ad ſuperuacanea. Ac primùm quidem & ſi nõ libenter
hoc verbum audiant,ſilebunt,intẽpeſtiuum rati apud negligẽ-
tes auditores diſſerere de differẽtia curæ pecuariæ paſtoraliſq;
ſcientiæ. Sed cùm iterũ inciderit eadẽ cõtentio,reſiſtẽt totis vi-
ribus,

ribus.nec prius quàm vincant,remittent cõtentionẽ, præ ſe fe-
rentes liberale ingeniũ, atq; adeò generoſum & principatu di-
gniſsimũ,proinde rogãte rege, quodnã eſt veſtrum negotium,
reſpõdebunt:paſtores ſumus,ſicut & patres noſtri. An nõ viden
tur hac profeſsione non minus ſibi placere,quàm rex ipſe cum
quo loquũtur,ſibi placet tãto imperio: quando nõ ſolũ ſibimet-
ipſis hoc vitæ genus ſuoptè teſtimonio vindicant,ſed & ſuis pa-
tribus,quaſi omni ſtudio curáq; digniſsimũ? atqui ſi de capra-
rum ouiúmve cura ſermo eſſet, poterat eos pudere verũ fateri,
dum fugiunt ignominiã.nam ingloria humiliáq; vidẽtur hæc
apud eos qui fortunatiores ſunt quàm prudẽtiores, apud reges
præcipuè. Cæterùm Aegyptiorum gens innatã & inſignem ha-
bet iactãtiam, vt vel modica felicitatis aura aſpirante irrideat
faſtidiátq; plebeiorum hominum in victu parando ſtudium &
diligentiam. Quoniam autem animæ potẽtias tum rationales
tum brutas conſiderare eſt propoſitum, meritò ſe iactabũt qui
ſibi ſunt cõſcij quod poſsint brutas compeſcere,aſcitis in auxi-
liũ rationalibus. Quòd ſi quis inuidus & criminator incuſando
eos dicat.qui fit igitur vt paſtoralem artem exercẽtes,& cogna
ti gregis curã ac regimen profeſsi,in Aegyptũ,corporis eiuſq;
affectionum regionem,appellere induxeritis animum,& nõ in
quãcunq; aliã?huic reſpondendum eſt liberè. Inquilini vt eſſe-
mus,non inhabitatores perpetui,venimus.re vera enim omnis
ſapientis anima cælum habet patriam. in terra peregrinatur:
& ſapientiæ domum exiſtimat ſuam,corporis verò alienam,cu
ius inquilina ſibi videtur.ergo quando intellectus receptum in
ſuam adminiſtrationẽ gregem animæ iuxta naturæ magiſtræ
leges conſtanter regit,probatum eum reddit & valde laudabi-
lem:vituperabilem verò qñ non legitimè eum tractat,ſed ſecu
rè negligentérq;.ideo meritò ille quidem regis nomen ſuſtine
bit,paſtor appellatus,hic verò popinatij,pecuarius vocatus, &
voraci pecori cibos parare ſolitus.atq; ita quid agricola ab cpe
ratore terræ,quid item paſtor à pecuario differat,ſatis accuratè
demonſtratum eſt,reſtat tertiũ quiddã modo dictis cognatum.
de quo iam loquemur. equitem ab inceſſore multum differre
arbitrandum eſt,non ſolum hominẽ vectatum animali hinni-
bili ab alio ſimiliter vectato homine,ſed etiã rationẽ à ratio-
ne.ergo qui ſine equeſtri arte aſcẽdit,dici debet inceſſor, qui ſe
cõmiſit iumẽto laſciuo,à quo abripiat quocũq; ipſum detule-
rit impetus,& nõ præcauẽdo voraginoſos terræ hiatus,aut foſ-
ſam

Universidad de Deusto Biblioteca

sam aliquã profundiorẽ, violento cursu vnà cũ equo præcipitẽtur submergatúrque. ediuersò eques ante omnia frenũ in os indit, deinde in tergũ insilit, & quãuis ferri videatur, reuera tamẽ circumagit eum à quo gestatur tanquã gubernator. nam & ille videtur ferri à naue quam gubernat, sed si verè pronunties, ipse deducit eam ad portus optatos. cæterũ quãdo sonipes bene iter carpit habenis obtemperans, palpum & laudem refert ab equite. quãdo autem fertur iusto concitatius, cohibetur quò minus properet. quod si pergat cõtumacius, reducto freno cogitur ceruicem reflectere atq; gradũ sistere. scuticis quoq; ac calcaribus cõtinetur in officio ne subsultet lasciuiẽs, & aliis modis quibus domitores vtuntur cõtra ferociam. nec mirũ videri debet. ascẽdente enim equite simul ars equestris ascẽdit: vt iam duo periti insideant, atq; ita vnum subiectum imperitum animal moderẽtur facilè. iam omisso hinnitore vectoréq; tuã, si libet animam considera. inuenies enim inter partes eius & equos & aurigam ascensorem, sicut & extra te. Equi sunt furor & concupiscentia, ille mas, hæc fœmina: ideóq; ille vt mas gestit elata ceruice libertatem appetens: hæc verò seruilior & callidior domũ depascit ac deuorat, vt fœmina. insessor autẽ & aurigavnus est, nempe intellectus: sed auriga tunc, quãdo ascendit cum prudentia: quãdo autem cũ imprudentia: insessor est. imprudẽs igitur præimperitia non potest habenas retinere, sed patitur elabi è manibus. at iumenta habenis libera temerè discurrũt nullo ordine. sessor verò prę imbecillitate sustinere se nõ valens decidit: & laceris genibus, manib⁹, facitq; malè mulctatus miser deflet suũ infortunium, nonnunquam autem pedibus in curru hærẽs raptatur supinus, & tractum in orbita caput ceruicem humerósq; ambos cõsauciatur. deĩde huc illucq; distractus & illisus omnibus passim obiacẽtibus, miserrimo genere mortis extĩguitur. Et huic quidem talis exitus obuenit. currus autem iã leuior & violentè quassatus, vbi in solum inæquale inciderit facilè frangitur, vt instaurari non possit & cõpingi denuò. iumẽta autem omni retinaculo liberata cõcitentur & efferantur, nec prius desinunt currere quàm collabantur, aut in aliquam rupem delata ipsa quoq; intereant. atq; ita currus animę vnà cum vectore totus perit per aurigæ inscitiã. Tales igitur equos vectorésq; arte carentes tolli pręstat, vt virtus maneat incolumis. Cadẽte enim imprudentia, stare prudentiam necessum est. ideo Moses inter præcepta tradit: Si egressus fueris in bellũ cõtra inimicos tuos, & vid

& videris equum incessorémq; & maiorem multitudinem hostium, noli timere, quia dominus Deus tecum est. Furorẽ enim & cõcupiscentiã, & in vniuersum affectiones omnes, atq; etiam cogitationes quæ his singulis tanquã equis insident: etiamsi videantur fretæ inexpugnabili robore, contemni oportere ab his qui proteguntur magni regis potẽtia, semper & vbiq; pro ipsis decertãte: exercitus autẽ Dei, virtutes sunt, propugnatrices piarum animarum: quas vbi viderint deuictum aduersarium, conuenit pulcherrimũ decentissimúmq; hymnũ canere datori victoriæ Deo: ita vt duo chori, alter è virili, alter è muliebri cõclaui, ediuerso stantes alterius carminibus sibi respõdeant. Ductabat aut virorũ chorum Moses, intellectus perfectus: mulierum verò Maria, sensus purificatus. Iustum enim est intelligibiliter sensibilitérq; Deo hymnos laudationésq; sine dilatione dici, & vtrũq; instrumentũ cõcinne pulsari, tam intellectũ quàm sensum, in solius seruatoris honorẽ ac gratiarũ actionẽ. illud certè littorale carmen canũt omnes viri: non tamen mente cæca, sed cernente acutè. Mose præcentore: canunt & mulieres ad veritatem lectissimæ, virtutũ ciuitati ascriptę, Maria carmẽ pręcũte. hymnus autem idem à choris ambobus canitur, epodon mirabilem habens, quem decãtari bonum est. Sic autẽ se habet: Cantemus domino, gloriosè enim magnificatus est, equum & insessorem proiecit in mare. Meliorem enim perfectiorémq; victoriam inuenire non licet, quàm qua vincitur petulantiũ quadrupedum ceruicosorúmq; agmen validum, hoc est vitiorum & affectuum. sunt enim vitia genere quatuor, & affectus totidẽ. cum quibus & inscensor eorum intellectus, virtutis osor & amans affectuum, collapsus interit, qui prius voluptatibus, iniuriis, vaframentis, rapinis, fraudibus similibúsq; iumentis delectabatur. Pulcherrimè igitur legislator inter præcepta docet, ne princeps eligatur equorum altor, parum idoneum ratus ad principatum, quisquis in voluptates & concupiscentias & amores impotentes insaniens, tanquam infrenis ac cõtumax equus œstro suo agitur. Dicit enim sic: Non poteris constituere supra te hominem exterum, quia frater tuus non est: propterea non multiplicabit sibi ipsi equitatum, nec auertet in Aegyptum populum. Itaque nemo altor equorum ad principatum natus est. si sacro Mosi credimus. atqui dicat aliquis, magnam esse potentiam regis in equitatu, non minorem quàm in pedestribus copiis & naualibus, nonnunquam verò vtiliorem etiam, præsertim

Universidad de Deusto
Biblioteca

sertim vbi sine dilatione celeritate expedita opus est, tẽporis
morã non ferentibus.sed ipsum momentũ occasionis vrgenti-
bus:vt cunctatio non damnũ solùm,sed & cladẽ illaturã videa
tur,occasione tanquam nube præteruolante. Huic respondebi-
mus,nullũ, bone vir, præsidiũ legislator noster à principe sub-
mouet,neq; copias eius parte aliqua mutilat,imò quãtum fieri
potest augere conatur,vt robore multitudinéq; freti socij, faci
lé profligent aduersam aciem.Quis enim alius sic vel insidias
collocare,vel aciem struere,vel legiones distribuere, easq; tri-
bunis centurionibúsq; assignare,vt res postulat, nũc pluribus
nunc paucioribus nouit, adhæc præcepta rei militaris tradere
præmonstraréque,vt hic noster confirmata longo vsu peritia?
Sed nunc non facit verba de isto equitatu,qualem principes so
lent colligere ad infestandos hostes tuendósque socios neces-
rium:sed de eo qui animæ inest,bruto,immoderato, inobedie-
téque impetu,quem refrenare vtilius fuerit,ne quando popu
suum vniuersum in Aegyptum corporis regionem auertat, &
voluptatum affectuúmque magis quàm virtutum Deique ama
torem reddat:quãdoquidem necessum est vt qui equitatu pol-
let,eumque auget,viam quæ in Aegyptum fert,vt vates inquit,
ingrediatur.Cùm enim animam tanquam nauem ab vtroq; la
tere,intellectu sensúque,violentæ processæ affectuum iniquita
túmq; reluctantem inundant elatæ altius:tunc credibile est fo
re vt intellectus obrutus subsidat mergatúrq;.profundum autẽ
in quod mergitur,corpus est,quod cum Aegypto cõfertur. Ca
ue igitur ne vnquam huiusmodi equis alendis studeas. nam &
qui diuersum genus tractant,ipsi quoq; vituperãdi sunt.& quid
ni? apud quos bruta iumenta honorantur,quorum ex ædibus
equorum greges semper saturi procedunt,hominum verò ecq
deducẽtium nemini,vel sportula succurrit inopiæ solamen,vel
leue aliquod munusculum.& tamen hi minus peccãt. cursores
enim equos alẽdo,aiunt se sacra certamina & quæ passim agi-
tur celebritates ornare,& voluptati oblectamentóq; esse spe-
ctatoribus,atque etiam multis præbere exercẽdi se materiam.
nam qui cupiditatem vincendi animalibus indunt, propter ho
noris amorẽ & æmulationem virtutis,indesinenti adhortatio-
ne alacritatéq; vsi labores libenter sufferunt, nec prius desistũt
ab officio,quàm ad finem optatum perueniãt. Verùm isti præ-
textus quærunt alteri ne defensionẽ quidem vllam habent qua
peccatum suum tueantur,qui vectari iubent insessorem intelle

ctum imperitum artisequestris,cõmittentes eum vitio & affe-
ctui quadrupedi.Quod si aurigandi artẽ ediscas melius medite
risq;,vt iam tibi videaris ad regẽdos equos idoneus,tũ demum
ascende & habenas arripe.Sic enim nec illis saliẽtibus excussus
cum laceratione corporis mouebis ritum spectatoribus,alieno
malo gaudentibns,nec incursu obuiorũ insequentiúmve inimi
corum capieris:hos celeritate lõgè à tergo relinquẽs,illos verò
securè vitãs per scientiam.Merito igitur Moses victoriale car-
men canẽs ob insessorum interitum,salutem nihilominus pre-
catur equitibus.Nam hi possunt iniecto brutis potentiis freno,
cohibere nimiũ cursus eorum impetum. Quid igitur prædice-
tur dicamus. Fiat,inquit,Dan serpens in via insidiãs in semita,
mordẽs equi calcaneum:& cadet eques retrorsum,saluté expe-
ctans à domino.Nunc videamus quid subindicet hæc precatio.
Dan interpretatur iudicium.ideo vim animæ scrutantẽ,exami
nantem,discernentem, & quodammodo iudicantẽ singula dra-
coni assimilat. Est autẽ hoc animal agilitate variũ & cum pri-
mis callidum,paratúmq; ad vim,quod se facilè possit tueri à la
cessentibus:nõ illi vitã amanti de vitáq; cõsulenti simile, quod
Eua propterea vulgari lingua solet vocari:sed illi serpenti quẽ
Moses ex ære fabricauit,quẽ quotquot intuebantur morsi à ve-
nenatis bestiis,interituri alioquin,euasisse mortẽ dicũtur. Pro-
teotosa quidẽ ista videntur,draco humana verba proloquens,&
vaframentis mores innocentissimos circumueniẽs,& persuasi-
bilibus argumẽtis mulierẽ decipiens,ac rursum aliis solo aspe
ctu salutem afferens.Verùm in his quę latentem sensum conti-
nent,quicquid fabulæ speciem præ se fert è medio tollitur,atq;
ita cõperitur manifestaria veritas.itaq; illum mulieris insidia-
torem serpentem,à sensu & vita carniũ pẽdentem, voluptatem
esse dicimus,repentem sinuosis orbibus,nõ valentẽ se attollere,
sempérque iacentem,ad sola terrena bona pronam,foueas quę-
rentem in corpore,velut scrobes hiatúsq;,& in quouis sensu sta
bulantem,hominis consiliariã,meliori cõtradicentẽ, veneficis
& vix vllũ doloris sensum afferentibus morsibus conantem in-
terficere: Mosaicum verò serpẽtem fortitudinem,affectionem
voluptati aduersariam:quapropter è solidiore materia,scilicet
ære factus inducitur. hanc fortitudinis speciem quisquis benè
considerauerit,etiãsi fortè fortuna prius à veneficiis voluptatis
morsus fuerit,necesse est eum viuere. nam illa quidem intẽtat
animę mortem ineuitabilem,at fortitudo sanitatem incolumi

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatémq; portigit. Est enim præsentissimũ intemperantiæ remediũ temperantia. Omni autem sapienti honestas amica est, & eadem vtique salutaris. Itaque cùm Moses precatur Dani vt serpens fiat, non similem illi Euæ serpenti fieri precatur. nam preces solẽt bona petere. Fortitudo certè ad bonorũ genus pertinet, & immortalitatem confert bonum perfectissimum: licut voluptatis malum affert extremum mortis supplicium. ideo dicit: Fiat Dan sicut serpens, nõ alibi potius quàm in via. nam intemperantia guliq;, & quicquid immodicæ inexplebilésq; voluptates per externarum copiarum vsum pariunt, non sinit animam per latam regiámq; viam tendere, seducens eam in barathra & voragines, donec præcipitetur in interitum. Soli autem qui à fortitudine, temperantia, cæterisq; virtutibus se diuelli nõ patiuntur, declinant deuitántq; omnia lubrica. Apertissimè igitur dixit adhærere viæ rectæ temperantiã, quãdoquidem aduersaria huius intemperãtia solet in deuiis agere. Illud autem, insidens semitam, tale aliquid significat, quantũ equidem intelligo. Semita siue callis est, via hominibus, iumentis plaustrisq; communis. hanc aiunt voluptati esse opportunissimam: quia in ea mox à natali die senectutem extremã vsq; gradiũtur inambulántque, & per otium securitatémq; immorantur, non tam homines quàm animalium alia genera. Nam ne vnũ quidem est quod nõ inescatum à voluptate trahatur, & implicetur eius multiplicibus casibus, quos sine noxa pertransire ingens labor est. At prudentiæ temperantiæ, cæterorúmque virtutum viæ nõ inaccesse. certè minimè tritæ sunt. Exiguus enim per has cultium est numerus, qui germanã philosophiæ rationem sectantur, cum sola honestate habentes consuetudinem, cõtemptis cæteris rebus in vniuersum omnibus. hanc igitur serpens hic nõ semel insidet: sed tanta est contentio curáq; fortitudinis, vt nullam non occasionem captet obturandi voluptatis scaturigines, à qua ceu perenni fonte manant mala omnia. propterea serpẽs ille seductor Euæ inducitur cædis hominum auidus: sic enim ait execratio, Ipse tuum caput seruabit. tu eius calcaneum: at serpens Dan de quo nunc loquimur, equini nõ humani admissor calcanei. alter enim ille voluptatem figuratè significans, vt iam demõstratum est, homini, hoc est vniuscuiusq; nostrum cogitationi struit insidias. corrũpit enim mentem voluptatis vsus nimius. at hic Danis serpens, cùm sit imago potentissimæ virtutis fortitudinis, equum mordebit, per quẽ subindicatur affectus &

& vitia: quibus temperantia nunquam nõ meditatur pernicie, his admorsis & in genus plapsis, eques, inquit, cadet. Quod autem sub hoc ænigmate latet, tale quiddã est. huc cõtendendum esse tãquam ad rem egregiam, vt nemo nostrum patiatur mentem suam vectari ab affectu aut vitio: sed si quãdo cogatur aliquem ascẽdere, det operã vt quàm primùm vel desiliat vel deiciat. tales enim lapsus inclitam victoriam afferũt. ideo quidam e priscis pronocatus ad cõmitiãdi certamen, in hoc quidem, inquit, nunquam descẽdero, in quo victor victo sit deterior. Ergo tu quoq; quisquis es noli vnquã cũ malis cõtendere, & primus esse in huiusmodi certaminibus: sed ante omnia, si fieri potest, cura vt fugias. Quod si quando maiore vi coactus fueris in certamen descẽdere, ne te vinci pudeat. sic enim demũ, si vincaris, victor euades, quando in hoc genere victor vincitur. Nec expectes dum aduersariũ aut præco vicisse pronũtiet, aut certaminis præses coronet: sed ipse accedito palmam porrigẽs, atq; etiam, si libet, coronas lemniscatas imponito; ipse victorẽ magna intrepidáque voce pronunciato in hanc formulam: In hoc concupiscentiæ, furoris, intemperantiæ, insipientiæ, iniustitiæq; proposito certamine, spectatores vósque certaminis præsides, equidem victus sum, vicit autem iste. & in tantũ vicit, vt ne nos quidem inuideamus eius aduersarij. Ergo certaminũ istorũ haud quaquam sacrorum præmia cedenda sunt quibuslibet aliis. eorum autem quæ verè sacra dicũtur, ipse coronas accipito. Caue autem sacra putes certamina, quæ instaurantur post triennium à quibusdã ciuitatibus, multa milia hominũ in theatra ad hoc ipsum facta recipientibus. in his enim aut luctator concertatorem pronum supinúmve sternẽs, aut pancratiasta validus, à nulla vi sibi temperãs, primã laudem occupat. nec desunt qui postquam vtroque pugno inferri morem occaluerunt, in caput faciémque inuadunt, & his probè cõtusis in cætera quoque membra fæuiunt: aut vice versa plagas recipiendo mulctantur naso vel auriculis. Et post hæc tam immania coronas præmiáq; petunt. Nam reliqua certamina cursorum quinquertionúmq; nemo sapiens non rideat, hoc agentium vt saltus sit quàm longissimus, & spatia dimentientium, contendentiúmque de pernicitate: quos non solũ grandiores animãtes ceruus aut caprea, sed vel minimus catellus aut lepusculus, non admodum properãs, ipsos absq; respiratione currẽtes summo conatu, à tergo tamen relinquet. ex his certaminibus nullũ prorsus sacrum est, etiãsi

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõtra testẽtur omnes homines, mox deprehendẽdi in falso testimonio. Nam ipsi talium admiratores, leges tulerunt cõtra violentiam, & iniuriam inferenti in corpus pœnam talionis sanxerunt, constitutis etiam iudicibus, qui de talibus causis decernerent. & quomodo æquũ videri potest, vt qui vleiscuntur factas priuatim iniurias, nec impunitas sinunt, iidẽ in celebritatibus tantáq; spectatorum frequentia, coronas talium facinorum patratoribus & alia quædam per præconem statuãt præmia? Cùm enim de eadem persona, de eodem facto, duæ diuersæ feruntur sententiæ necessum est iniquum esse alterutram. Ambas enim æquas aut iniquas haberi nõ est possibile. Verum igitur horum laudatis omnes vno consensu? an non eum puniri qui prior infert iniuriam? ergo meritò damnantur quicunq; dissentiunt. At ex sacris nihil improbari debet, quorum tanta est existimatio publica. Ergo solum olympiacum certamen iustè dicitur sacrum, non istud quod ad Elim celebratur, sed quod est propositum de parádis diuinis veréq; olympiis virtutibus. in hoc quibus sunt infirmissima corpora, sed animæ validissimæ, nomen dant. Deinde exuti vectiq; agunt quicquid possunt vel arte vel viribus, nihil sibi ad summum conatum faciẽtes reliquum modo assequantur victoriam, & hi quidem facilè vincunt aduersarios: sed inter ipsos rursum de primatu oritur contentio. Non enim idẽ omnib⁹ modus est victoriæ: sed omnes honore digni, prostratis inimicis tam infensis, & grauibus. Maximam tamen admirationem meretur inter hos præcipuus, cui non debemus inuidere prima præmia. Cæteri secundis cõtenti sint & tertiis. Nam de virtute paranda hic certatur: in qua si non datur tenere fastigiũ, vel in medio satis vtilitatis capitur. & sunt qui hanc possessionem certiorem existimant, inuidiæ cels̃ petẽti minus obnoxiam. Proinde valde doctè dictum est illud memoriá dignum, Cadet equestr vt si quis excidat à malis, bonis innixus assurgat. sed eo quod sequitur magis etiam docemur, non prorsum, sed retrorsum esse cadendũ, quia relinqui à vitiis affectionibúsq; semper fuit vtile. in honestis enim rebus properatione, in turpibus tarditate opus est: & rursũ, ad illas quidẽ accedere, ab his abesse quàm lõgissimè, quãdo quò quisq; remotior est à prauis affectibus, eò maneat sanior. Quamobrẽ ait eum sanitatem expectare à Deo, vt quantum discedit ab iniustitia, tantum ad iustè agendum properet. Hactenus satis de equo insessoréq; de pastore & pecuario, de terram operante & agricola, tum quę

singulas has copulas perquirẽtibus inueniãtur differẽtiæ. Nunc ad ea quæ deinceps sequũtur aduertamus animũ. Cupidũ virtutis inducit non omnino peritum agriculturæ animæ, sed tantũ rudimentis eius exercitũ, dicens sic: Cœpit Noë homo agricola esse. principium autem, iuxta vetus prouerbium, dimidium totius est: & altero dimidio abest à fine, quod nisi accedat, etiã incepisse res magnas sæpe obfuit. nam & sceleſti aliquándo quòd non ferrent cruciarus animi, cœperunt de meliore vitę ratione cogitare, sed nequicquam. Sic enim vsu venit, vt qui ad finem non peruenerunt, obruti occurrẽtium malorum cumulo, relinquant bonum illud propositum. Ideo cùm Cain putaret se gratas obtulisse victimas, non litasse admonitus est oracvlo. nec enim sacra perfectáq; immolasse. Est autem oraculum tale: Nõ si rectè obtuleris, sed ni rectè diuiseris. Rectum igitur est honor Dei: quod autem non diuiditur, non rectum. huius rei quæ sit ratio videamus. Sunt qui pietatem in eo collocent, quòd Deum autorem aiunt rerum omnium, bonarum atque contrariarum: quos sic licet alloqui. hæc opinio vestra partim laudabilis est, partim vituperabilis. Laudabilis, quia miratur eum qui solus honore dignus est? vituperanda, quod nihil distinguit aut diuidit, debueratis enim nõ commiscere confundéreq; omnia. dum asseritis eum autorem omnium: sed cum distinctione, tãtùm bonarum rerum causam in eum referre. absurdum enim est, de sacerdotibus quidem solicitum esse vt integro sint corpore, itémque de victimis, vt nulla prorsus ne minima quidem contactæ sint labecula, adhibitis etiam ad hanc curam aruspicibus, sicut à quibusdam appellãtur, vt sine vitio noxáq; ad ãrã admoueantur immolandæ pecudes: opiniones autem de Deo confusas esse in singulorum animis, nec vlla ratione discerni regula. Non vides quod camelum animal impurum esse lex pronuntiat: quia ruminat quidem, sed non diuidit vngulam? atqui si causam hanc ita vt sonat consideremus, nõ video quam rationem habeat: quod si introspiciamus penitius, apparebit ratio. Quemadmodum enim quodlibet ruminans cibum semel deuoratum & rursum sub dentes reuocatum atterit: sic anima cuiuscunque disciplinarum studiosi postquam per aures recepit contemplatione dignum aliquid, obliuioni hoc non tradit, sed per otium secum ipsa retractat singula, & cuncta sibi reducit in memoriam. Memoria porrò non quævis bona est, sed ea sola quæ rerum bonarum meminit: malarum enim nõ obliui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sci nocet maximè. Quamobrem ad perfectionem requiritur diuisa vngula, vt vi remiscẽdi bifariam diuisa, sermo per os & ipsum inter cætera naturaliter diuisum, fluens, labia distinguat, simúlq; dánosam memoriã ab vtili. Imò ne diuisa quidẽ vngula sine ruminatione videtur quicquam vtilitatis afferre. Quid enim prodest naturas rerum ab ipsis exordiis diuidere, vel vsque munitissimas minutias, & nõ in seipso idem facere, nec sui partes diuisas habere, sicut quidam non incongruè solent nominare indiuidua. Hoc enim sagacitatis & argutissimę solertiæ fuerit argumẽtum euidens: cæterùm nullam vtilitatẽ ad rectam honestámque vitam attulerit. Proinde in quotidianis dissertatoribus vbique sophistarum vulgus aures fortuitò confluentium atterit, dum magna subtilitate voces ambiguas explicat, atque etiam res multiplices, quæ sucurrunt in memoriam, eásq; diiudicat. An non alij scripturarũ vocum elemẽta partiuntur in muta & vocalia? alij rursum orationem in tria suprema genera? scilicet nomen, verbum, coniunctionem. item musici suam scientiam in rhythmum, in partem, in melos? rursum partem in chromaticam, enharmoniam diatonicámq; speciem, & in diatessaron, diapente, diapason, coniunctas disiunctásque melodias? sic geometræ in duas maximè generales lineas, rectam & circumferentiam? sic artifices alij suam quisq; scientiam in varias species, à primis vsque nouissimas? quibus accinit & totus chorus philosophantium, more suo differens, quòd ea quæ sunt, partim sunt corporea, partim incorporea: & alia animata, alia inanimata: quædam bruta, quædam rationalia: pars mortalia, pars immortalia: ex mortalibus aliud mas, aliud fœmina, quæ hominis est diuisio. rursum è prædicamẽtis quædam esse perfecta, quædam imperfecta: & ex perfectis quædam interrogationes, percontationes, precationes, iurameta, cæteráq; speciatim in his distinctionibus descriptas differentias. rursum quædam quæ dialectici solent nominare axiomata, & ex his quæ iam simplicia, quædam non simplicia. rursum è nõ simplicibus quædam coniuncta, quædam adiuncta maiusminúsve. & insuper quædam disiuncta, aliáq; huiusmodi, quædam vera, & falsa, & incerta, possibilia & impossibilia: quædá corruptibilia & incorruptibilia, necessaria & nõ necessaria, expedita & impedita, & his cognata cætera. Rursum imperfectorum aliæ sunt diuisiones in prædicabilia, quæ vocantur, & cõtingentia, & alia quædã his minutiora. Sed quamuis intellectus

ctus seipso acutior factus, tanquam medicus corporum, sic ipse naturarũ anatomiam exerceat, nihil inde ad virtutem lucrabitur: diuidet ille quidem vngulam, distinguere discerneréq; valens singula: non ruminabit tamen, vt iuuetur hoc cibo per remiscentiam, deposita per commanducationem eius asperitate quam ex animæ peccatis contraxerat, conciliatáq; esurie ad facilius deglutienda quæ iterum contrita sunt. proinde plurimi sophistæ quos vocant magnam admirationem consecuti apud populos, qui totum fermè orbem peragrunt, gratiosi hospites facundiam diligentiámq; suam ostentantes, deuicti affectibus consenuerunt & vitam in his contriuerunt, nihilo hac parte potiores vilissimis è vulgo hominibus, ideo rectissimè sophistas sic viuentes legislator noster confert cum suibus, qui nulla re pura, sed turbida, cœnosa turpiq; vita se oblectãt ad saturitatem vsque. ait enim suem esse impurum animal, quia diuidit quidem vngulam, non ruminat tamen: sicut camelũ propter causam contrariam, ruminantem non bifidum vngula. Cęterùm quæcunque animalia vtrunque hoc habent, pura pronuntiantur meritò, quando vtrunque iam dictam absurditatem effugerunt. propositum enim sine memoria, meditatione, iugiq; tractatione rerum bonarum, bonum imperfectum est. quod si alterum accedat ad alterum, ita demum absoluitur. hanc perfectionem formidant hostes animæ, quibus non amplius insurgere contra eam valẽtibus vera pax obtinetur. at quibus semiperfecta inabsolutáq; sapiẽtia contigit, infirmiores sunt quàm vt possint se peccatorum longo temporẽ confirmatorum opponere cohortibus. Quamobrem quando instante bello delectus habetur, non omnis iuuentus vocatur, etiamsi vltroneam contra hostes operam alacriter offerat: sed iubentur pleriq; domũ redire, vt exercitatione continua tantum sibi roboris militaris peritiæque compareat, quantum olim satis futurum sit ad extorquẽdam hostibus victoriam. ideo quando bellum est pro foribus, in hanc formam per cornicularios edicitur. Quis est homo qui ædificauit domum nouam & nõ dedicauit eam? vadat & reuertatur in domum suam, ne fortè moriatur in bello, & alius homo dedicet eam. Quis est homo qui plantauit vineã, & nondũ exhilaratus est ex ea? vadat & reuertatur in domũ suam, ne fortè moriatur in bello, & alius homo exhilaret ex ea. Quis despõdit vxorẽ, & nõ accepit eã, vadat & reuertatur in domum suam, ne fortè moriatur in bello, & alius homo accipiat eam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Atqui dixerit aliquis: Cur ô mirande vir, nõ potius hos præ cæteris in bellum emittis & aciem, qui vxores, domos, vineas habent, aliisq; possessionibus sunt locupletes: pro quibus tuto retinẽdis pericula vel grauissima tolerabũt facilè? nam isti quibus nihil tale est, cùm nullum habeant pignus virtutis necessarium, nõ eadem vtẽtur industria. An hoc te mouet, ne fortè qui nõdum perceperunt fructum è suis possessionibus ne in posterum quidem percipiãt? at quæ potest esse bello victis è suis prædiis vtilitas? Sed nõ vincentur, mulctabuntur igitur ob desertã militiam. Nam his delicatis domi manentibus, necesse est hostes fortes bellatores, nõ solùm sine sanguine, sed & sine puluere vincere. Sed nõ deerit aliorum sociorum multitudo qui pro his quoque depugnent fortiter. Atqui primo absurdum est alienа industria fortunáque niti, præsertim vbi de vastitate patriæ, déque libertate populi priuatim publicéq; periculum immineat, cùm possint in laboris partem illi quoque recipi, non valetudine aduersã, nec ætate parum integra impediti, nec vllo infortunio. Proinde nihil æquius aut magis decorum, quàm vt sumptis armis progrediantur in primã aciem, obiectisq; ante alios socios clypeis, fortiter pugnando propulsent periculum. Alioqui nõne proditionis atq; inhumanitatis reos se declarabunt, si reliquis pugnantibus pro republica, ipsi tractabunt domestica negotia? & illis pro aliena salute decertantibus, isti ne pro se quidem arma capient? illi inediã, dura humi cubilia, exteráq; tum animi tum corporis incommoda libẽter perferent cupedine victoriæ: isti dealbando & nugis ornãdo surdos parietes, aut agri fructus decerpentes, canentésq; ad torcular, aut desponsas virgines nũc primùm deducentes in thalamum, quali hoc tempus nuptias postulet, viuent suauiter? bonũ sanè est curare domesticos parietes, reditus colligere, cõuiuari, potare, indulgere genio, nouam nuptam anum (vt vulgaris iocus est) ducere: verùm hæc pacis sunt negotia. Nunc integro bello & feruente vt cum maximè, itáne non pater, non frater, non gentilis vllus aut cognatus in militiã profectus est, sed vna totam familiã occupauit timiditas? dices decertare cognatos innumeros. His igitur de vita periclitãtibus, delicati isti ac molliculi quas non efferatissimas feras immanitate superãt? dicent: durum est pati alios in nostra bona sine labore succedere. An nõ durius vt uos etiamnũ ab hoste pelli possessionibus, quàm defunctos ea amicis cognatisq; legitimis successoribus cedere? tantũ inter vtrũq; interest, vt stulta sit collatio. Atqui potest fieri, vt isti detrectatores militiæ, non solũ bona hæc amittant, sed ipsi quoq; veniant in potestatẽ hostiũ, illis verò pro salute reipub. defunctis, etiamsi nullum adhuc fructum perceperũt è suis prædiis, solatium contingat ex reputatione hæredũ successorúmq; quor non alios cuperent. In verbis quidẽ legis hęc & alia multa controuersa sunt: sed ne quis peruersè callidus plura in eam inquirere audeat, recurramus ad allegoriã & dicamus: primũ iubere legẽ, vt quisquis bonorũ possessionẽ sibi cõparat, curet fructus etiã inde percipere, quãdo virtutis felicitas in perfectovsu consistit, per quã contingit vitæ incolumitas: deinde nõ de domo hic, aut vinea, aut sponsa verba fieri, vt eam procul abducat, aut plãtator vindemiet, expressisq; vuis, mustũ degustãs se exhilaret, aut alius extructã à se domum inhabitet: sed de animæ potentiis, per quas initia, profectus, perfectionésq; contingunt in actionibus laudabilibus. Harum principia fermè ad procos attinent sicut enim procus nõdum est vir, erit tamẽ: eodẽ modo quicunq; bona indole præditus, generosam castámq; virginem ducturũ se sperat eruditionẽ, móxq; procũ eius agit. profectus autem ad plãtatorem possunt referri. sicut enim huius cura est incrementum stirpium: ita discẽdi studiosus dat operam vt prudẽtiæ contemplationes augeantur plurimum. postremò perfectiones ad ædificium domus absolutæ, sed nondum consolidatæ. omnibus autem his tam perfectis quàm incipientibus & proficiẽtibus conducit vitam sine contentione agere, & abstinere à sophistarum dimicationibus, turbulẽtam litem ad subuertendam adulterandámq; veritatem semper meditantibus. quia veritas pacem amat, quam isti prosequuntur odio, quòd si descenderit in hoc certamen homines simplices cum peritissimis, omnino succumbent: incipiens, quia imperitus: proficiens, quia imperfectus: perfectus autem, quia nondum exercitatus in virtute. oportet autem sicut incrustationes paulatim hærescunt & consolidantur: ita perfectorum animas confirmatas, aliis super alias meditationibus assuescere ne gradu dimoueãtur. Quibus autẽ id non contigit, apud philosophos in sapientum nomẽ subrepisse dicuntur. aiunt enim esse impossibile, vt qui in sapientia plurimũ promouerunt, & ad eius euaserunt fastigium, suam perfectionem nouerint. negant enim fieri posse, vt qui ad finem peruenit, statim se peruenisse intelligat: sed constantium tenere ignorãtiam, non illam procul remotam à scien-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia,verùm aliam propinquã,parum distantẽ à ianua, quò post-
quam aliquis se peruenisse intelligit,simúlq; vires aduersario-
rum,potest cõtra contẽtiosam sophistarũ aciem subsistere. spe-
randũ enim est de talis viri victoria.quisquis autẽ nõdum præ-
teruectus ignorantiũ euasit ad lucẽ scientiæ,eum domi se conti-
nere consultius fuerit:hoc est non descẽdere in certamẽ de re-
bus nondum sibi satis cognitis:sed quiescere potius : qui verò
per arrogantiam in luctã prosilit,petitiones aduersariorum ca-
uere nesciẽs,ab eis præoccupabitur,& mulctabitur morte sciẽ-
tiæ,grauiore quàm est vulgaris hæc animã è corpore dirimẽs,
sed hic exitus meritò manet deceptos à sophismatibus. cũ em
nõ possunt solutiones inuenire,mendaciis tanquã veritati cre-
dendo amittuntvitã scientiæ:quod accidit & his qui se sinũt de-
cipi ab adulatoribus.nam horũ anima sana & verax,per morbi
dam subuertitur & expellitur amicitiã.proinde consultum est,
ne huiusmodi certaminibus se cõmittant qui discere incipiũt,
cùm imperiti sint:similiter & proficiẽtes, cùm imperfecti sint.
nec non qui tum primùm perficiuntur , quia perfectionem suã
adhuc ignorant.quod si nõ pareãt huic cõsilio,alius,inquit,ho-
mo domũ eius habitabit,vineam possidebit,vxorẽ ducet. quod
perinde est ac si diceret,hæ iam dictæ potẽtiæ,studij,profectus,
perfectionis deficient nunquã,sed aliàs alios homines accedẽ-
do versabuntur cũ eis , migrãtes ex anima in animam,similes
signaculis(nam & hæc post impressam cæræ formã nihilo de-
teriora permanẽt)etiãsi cõtingat impressos characteres vobis-
cum interire.cúm enim sint immortales , innumeris ante vos
familiaritate sua pepererunt gloriã:quos expertæ sunt,nõ sicut
vos propter periculorum cõtemptum auersari suam consuetu-
dinẽ,sed vltro ad se accedere,& securitati suæ prospicere , pin-
de si quis virtutis amicus est,optet in se plãtari bona omnia,&
existere in sua anima.quemadmodum in statua tabuláq; perfe-
ctissima,quicquid ad decentem proportionem attinet:id secũ
reputans esse innumerabiles qui captẽt eadem: quibus natura
ipso præterito donabit omnia,felicitatẽ discẽdi,profectum per-
fectionémq;.sed satius fuerit ipsum ante illos elucere,& cõces-
sas sibi diuinitus gratias in tuto reponere,potius quàm obiice-
re hostibus auidis ceu prædam paratissimam:ergo parua vtili-
tas est principij quod iusto fine nõ obsignatur.sæpe tamen etiã
perfecti quidam pro imperfectis sunt habiti,eo quòd suaptè a-
lacritate,non Dei benignitate profecisse sibi visi sunt. qua opi-
nione

nione inueniliter inflati,& in immẽsum elati,è sublimi delati
ad insimum baratrum interierunt. Si domum, inquit , nouam
ædificaueris,& feceris in tecto coronulã , caue habearis autor
necis in domo tua,si quis inde prolapsus deciderit.grauissimũ
est enim ab honore Dei prolapsum decidere, sibimetipsi coro-
nam vsurpando,& ciuilem necem patrando.suam enim animã
interficit , quisquis honorat quod nihil est, struens sibi stultæ
eruditionis ædificium:nam eruditio non senescit. quapropter
nouam vocat eius domum.nam alias res tempus absumit,hæc
autem etiamsi procedat in tempus longissimum , florem æta-
tis non amittit,virenti semper specie hilaris, & agilis assidua
consuetudine. Aliubi quoque inter præcepta extat hortatio , vt
affluente rerum copia,non nobis eam ascribamus,sed memo-
res simus Dei qui largitur vim & robur ad agendum. hic igi-
tur finis felicitatis est,illa verò principia.itaque si quis obliui-
scitur huius finis,ne partis quidem rebus bene frui poterit.Ve-
rùm isti sponte per amorẽ sui labuntur,dum grauãtur Deum,
qui solus amari à seipso meretur,vt perfectissimus,fateri auto-
rem bonorum omnium.Sunt etiam qui omnem pietatis rudẽ-
tem mouẽdo celeri nauigatione conati sunt in portum eius ap-
pellere,& iam proximi,iámq; sperantes inuehi,repentè ex ad-
uerso procella coorta,tum demum à recto cursu repulsi sunt.
frustrati tot nauigationis commodis. Horum iactationi quis
malè precaretur ? quando inuitis quod remoraretur accidit.
Quis igitur assimilabitur his,nisi qui magnum,vt vocant, vo-
tum vouit?Si quis,inquit, subito coram eo mortuus fuerit,cõfe-
stim polluetur caput voti eius , & radetur. Deinde post pauca
subinfert:Dies autem priores irriti fient, quoniam pollutum
est caput voti eius.vtraque vox,subito & confestim indicat non
voluntariam mutationem animæ. Nam in peccatis volunta-
riis opus est tempore consultandi , vbi, quando, quomodo ag-
gredienda sint.Quæ autem inuiti admittimus: repentè,ex im-
prouiso,momento(vt ita loquar)temporis ingruunt. Est enim
perdifficile,ceu cursoribus,post institutum semel ad pietatem
cursum inoffensè & sine respiratione ad metam recta decurre-
re,quandoquidem innumera sunt quæ obiacent pedibus mor-
talium.Cæterùm ante omnia,quod sola præstat beneficentia,
abstinere à voluntariis peccatis, prodest ad repellendam e-
tiam inuoluntariorum multitudinem. Deinde si & inuolun-
taria nec multa admittantur , nec diu adhæreant. Pulchrè au-
tem

Universidad de Deusto Biblioteca

tem inuitæ mutationes dies dixit irritos, non solùm quia ratione caret peccatum, sed quia horum quæ fiunt ab imprudentibus non potest reddi ratio. ideo sæpe cùm talium factorũ causam reposcimur, negamus nos scire, aut posse dicere: quia nec intercedere potuerimus, nec præscire. Rarum igitur Dei donũ est, à carceribus ad metã vsque stadium vitæ percurrere absque offensa lapsúq;, ita vt naturam vtranq; peccatorum voluntariorum inuoluntariorúmq; liceat celerrimo cursu præteruolare. Hactenus de principio finéq; dictum sit per occasionem Noë iusti, qui agriculturæ prima rudimenta consequutus, ad finem eius peruenire non valuit. ait enim scriptura, Cœpit esse agricola, non extremos eius scientiæ terminos adeptus est. quę autem de plantatione eius dicta sunt, repetamus denuò.

PHILONIS IVDAEI, de plantatione Noë liber secundus.

IN primo libro de agriculturæ arte in genere quantũ tempestiuum erat, diximus: in hoc de eius specie vinitoria pro virib⁹ dicemus quod reliquum est. Nam iustus hic, non solùm agricola, sed & propriè vnitor introducitur, dicente sacra scriptura, Cœpit Noë homo agricola esse & plantauit vineam.] Decet autẽ vt qui de singularibus stirpibus & agriculturis dicturus est, consideret primum stirpes in hoc vniuerso perfectissimas, magnúmq; illum plãtatorẽ harũ pręsidẽ. Scilicet plantator ille maximus, & arte perfectissimus huius rerũ vniuersitatis rector est: planta verò mũdus hic, non vnicũ stirpis genus in se cõtinens, sed infinitos ceu palmites ex vna radice progerminans. Postquam enim essentiam inordinatam suaptè natura confusámq; in ordinem ex perturbatione & ex confusione in discretionem reducẽs mundi opifex formare cœpit, terram quidem & aquam radicauit in medio, aëris verò ignisq; arbores in sublime subduxit à medio. hæc autẽ circumquaq; muniuit æthere, extimũ hunc terminũ pro munimento custodiáq; statuens, vnde cælum Græcis nominatũ videtur. interius terram cùm sit arida inuehi aquis, nec ab eis dilui, igni porrò

porrò natura calido iungi aërem suoptè ingenio frigidissimũ non sine ingenti miraculo iussit. nónne enim prodigiosum videtur, id quod dissolubile est contineri à dissolutiuo, videlicet terram ab aqua? & frigidissimæ rei superpositam calidissimã, non extingui tamen ignem ab aëre? hæ sunt illæ perfectissimæ plantationes huius vniuersi operis: maxima autem & omnium rerum feracissima stirps, mundus hic, cuius ceu rami sunt modo dicta germina. Nunc considerandum vbi sint eius radices, & quæ basis, in qua consistit more statuæ. corpus certè nullum credere debemus extra relictum errare, absumpta in vnum Dei opus omni materia. perfectissimum enim oportuit effingi maximum opus ab opifice maximo. Non fuisset autem perfectissimum, ni ex perfectis cõpletum esset partibus. itaq; ex tota terra & ex tota aqua aëréque ignéq;, ne minima quidem exterius relicta eorum particula, mundus hic cõfectus est. Vnde necessariò sequitur, extra aut vacuum esse aut nihil. Si vacuũ, quomodo id quod plenum est & solidum & omnium grauissimum nõ degrauatur mole sua, sustẽtatum à nihilo? vt somnio quiddam simile videatur, dum cogitatio semper quærit basim corporeã, quam requirit quicquid mouetur, præsertim mundus, quippe maximus omnium corporum, & multitudinem aliorũ corporum, vt suarum partium in sinu continens. Si quis igitur pudorem huius difficultatis non explicatę velit effugere, ingenuè dicat, nihil esse tam fortè in omni materia, vt mundũ baiulare valeat. sed æterni Dei lex æterna firmissimũ ac munitissimũ fulcrum est rerum omniũ. hæc à mediis ad fines, & ab extremis ad media se extẽdens, decurrit per lõgum naturæ stadiũ cursu inuictissimo, in vnum conducens partes omnes constringénsq;, hanc enim pater qui ipsam genuit, vinculũ fecit nõ rumpendũ in perpetuũ. meritò igitur neq; tota terra diluitur à tota aqua, quod in sinib⁹ eius accidit, neq; ab aëre ignis extinguitur. neq; contrà igne inflammatur aër, Dei lege se interponente: sicut elementa vocalia mutis distinguuntur. vt vniuersum hoc tãquam in literata musa concinat, minaces contrariarum naturarũ cõcursus suadela dirimẽte interposito suo arbitrio. ita profecto radicatur arbor feracissima, & radicata stat firmiter. particulares autẽ & minores stirpes, partim mouẽtur & migrãt, partim mouendo se nihilominus semel assignatũ sibi locum obtinẽt. quæ ambulatorię sunt, animãtes vt nos vocamus, huius vniuersi grãdioribus inditæ sunt partibus: terræ terrestres, aquæ natatiles, voluer

Universidad de Deusto
Biblioteca

volucres aëri,ignigenæ igni,quarum prouẽtus manifestè videri fertur in Macedonia,sicut stellæ in cælo cernũtur.sunt enim & hæ animantes intellectu præditæ consensu philosophãtium: aliæ per se vagæ,aliæ fixæ.quæ tamen eadem cum mundo rotatæ circumactæq; vertigine locũ mutare putantur.at quæ naturam imaginatione carentẽ habent insitã, quas propriè plantas dicimus,migratiuo quoq; motu carent.duo autẽ genera in terra & aere fecit opifex.in aere quidẽ volucres sensũbiles,& potestates alias sensu haudquaquam perceptibiles. animarũ sodalitium illud est incorporearũ, nõ in eosdem digestarũ ordines alias enim assignari ferunt mortalibus corporibus & post certos tẽporũ circuitus liberari denuò. alias diuinioré habitũ sortitas totam terrenã regionem contẽnere.in summo autẽ propè ipsum ætherem esse purissimas,quas Græcorum philosophi heroas vocãt & genios,Moses ex re nomen facit eis angelis:quòd bonarum rerum internuntiæ sint à summo rege ad subditos,ac rursum pro horũ necessitatibus legatione ad illum fungãtur. terræ verò animalia terrestria stirpésque,alia duo genera attribuit,iussæ vt eorũ matrem simul ac nutricẽ ageret, sicut enim mulieri & omni fœmellæ fontes lactis sub partũ scaturiunt, vt recẽtes fœtus rigẽtur alimẽtis necessariis & cõuenientibus:sic & terrestriũ animaliũ matri terræ omnes stirpiũ attribuit species,vt cognatis nõ alienis cibis partus eius vterẽtur.stirpes tamẽ deorsum merso fecit capite,infixas fertilissimis eius partibus. Brutorũ autẽ capita retraxit à terra,& summæ ceruici oblongæ aptauit,& pro fulcro pedes anteriores ei suppositi.solus homo eximium ornatũ sortitus est.Cæterorũ enim animalium ora deorsum flexit:quapropter ad terrã prona sunt.hominẽ cõtrà erexit,vt cælum spectet,cùm sit nõ terrestris planta sed cælestis,sicut à priscis accipimus.Quorũ alij particulã ætheream naturæ hanc asserentes,cognatione iungũt ætheri hominẽ.At magnus ille Moses, nullæ creaturæ rationalis animæ speciẽ facit similem,quã inuisibilis Dei pronũtiauit imaginẽ:hoc ipso probam existimãs, quòd essentiã formámq; diuinitus impressam habeat,cuius character æternus sermo est. Inspiranit enim(vt inquit)Deus in faciem eius spiritum vitæ.itaq; necessum est, vt qui eum recipit,emittẽtis imaginẽ referat.ideo dicitur,ad imaginem Dei factũ hominem,nõ ad creaturę alicuius.Cõsequens erat igitur, vt quoniã humana anima exemplar suum auctoris summi sermonem referebat,corpus etiam erectũ ad purissimã partem

partem mũdi cælum os attolleret, vt per hæc quæ in propatulo sunt intelligãtur illa inuisibilia.ergo quoniam erat impossibile vt cogitatio peruenire ad aspectũ eius Qui est,nisi mẽtis ab ipso attractæ,sicut sua cuiq; manifestè testatur conscientia:euidens simulacrũ occulti oculi corpus hoc habemus,quod potest ad æthera suspicere. Cùm enim hi ex corruptibili materia cõpacti oculi eovsq; ascendãt, vt à terrena hac regione pronolent ad cælum remotissimum,pertingãtq; ad eius terminos,quales existimandi sunt per omnia discurrentes animæ oculi:qui multò desiderio cõspiciendi eius Qui est volucres facti, non solùm ad extremũ æthera pertinent,sed à tergo relictis totius mundi terminis,ad ingenitum illũ properant.Quapropter in oraculis dicuntur sursum vocati,qui sapientia scientiáq; nunquã saciantur.Fas est enim ad Deũ sursum vocari eos,qui ab ipso inspirati sunt.mirum enim si turbines procellæq; arbores stirpitus rapiunt in aërem,& nauigia decem milium amphorarũ capacia, mercibus onusta, quãsi leuissimũ aliquid ex alto mari auferũt; & stagna fluminaq; in sublime abeunt,in gremio terræ fluentis deficientibus,quæ exhauserunt ventorum vehementes multiplicésq; vortices:omnipotentis verò Dei spiritu inferna hæc omnia superante,mens suapte natura leuis non sit leuior, & ad summam altitudinem attollitur,præsertim hominis germanę philosophiæ dediti.Hæc enim non vergit deorsum ad res terre gratas & corpori,à quib⁹ quã lõgissimè conatur discedere: sed sursum fertur,vt insatiabilis amatrix sacrarum felicium; naturarum sublimium.Quomobrẽ Moses præfectus custósq; orgiorũ eius Qui est,sursum vocabitur.Legitur enim in libro Leuitico,Sursum vocauit Mosen. Beseleel quoq; secundo honore dignatus sursum vocabitur.Nam & hunc sursum Deus euocat, ad fabricã & curam sacrorũ operum. Verùm hic secũdas huius euacationis partes,Moses verò sapiẽtissimus primas ferat. Nã ille vmbras singit,sicut pictores, quib⁹ nõ est fas animatũ quicquam cõdere.Beseleel enim in vmbris faciẽs interpretatur. At Moses nõ vmbras,sed naturas archetypas earũ rerum quas fingendas sortitus est. & alioquin etiam summus ille autor, aliis clarius manifestiúsq; tanquam in sole purosaliis obscurius,tanquam in vmbra solet res suas ostendere. Nunc postquam diximus de grãdioribus mũdi plantis,videamus quomodo & in homine minore mũdo sapiẽtissimus opifex Deus arbores quasdam condidit.Primum in corpore nostro quasi bono agro,sensuum

Universidad de Deusto
Biblioteca

suum scrobes præparauit:in quas vnũquemq; tanquam mitem vtilémq; arborẽ indidit,auditum in aures,visum in oculos, in nares odoratum,& suis quoq; locis cæteros. Attestatur autem huic meæ sententiæ fatidicus vates,qui in suis hymnis sic loquitur. Qui plantat aurem non audit? qui fingit oculos non inspiciet?quin & aliæ, quæ vlq; crura manúsque ac cæteras corporis partes externas internásque pertinẽt,facultares omnes sunt generosæ plantulæ.sed quæ præstantissimos perfectissimósq; fructus afferũt,penitius insitæ sunt in vim qua homo regitur.Sunt autem hæ:cogitatio,perceptio,cõiectura,meditatio,memoria, habitus,dispositio,artium species multifariæ,scientiæ cõfirmatæ,virturis totius contemplationum conceptus indelebilis. Horum nihil vllus homo plantare scit: sed vniuersorum vnus ingenitus est artifex,qui non solùm creauit ea semel, sed & singula plantat quotidie.huic nostro sermoni adstipulatur etiam paradisi illius plãtatio,de quo dicitur:Plantauit Deus paradisum in Edem contra orientem,& collocauit ibi hominem quem finxerat.id si accipiatur de vitibus,& olearum,malorum, punicarum,similiúmq; arboribus, magna & incurabilis stultitia fuerit.quæri enim posset in quem vsum factus sit.an propter amœnam habitationem?ergo totus mundus nõ est aptius Deo summo regi habitaculum?an nõ & aliæ multæ res sunt ad excipiendum tantũ regem magis idoneæ?imò nefas est illi summo autori assignari locũ aliquem,præsertim cùm non singulis annis fructũ ferãt arbores. ad cuius igitur vsumfructum paradisus hic erit fertilis? hominis certè nullius.nã paradisi nemo procul sus inducitur incola:quando & is qui primus è terra fictus fuerat Adã,translatus inde dicitur.Deus certè sicut aliis rebus,ita & cibis non indiget.nam quisquis cibo vtitur,necesse est vt prius indigeat eo,deinde instrumẽta parata habeat,per quæ ingestum recipiat,& digestum foras egerat.hęc autẽ in summi autoris felicitatem nõ competunt impia cõmenta hominum, ad tollendam pietatem sanctitatémque,virtutes maximas, inducentium Deum humana forma & affectibus humanis præditum. Eundum igitur ad allegoriam viris amicam perspicuis,quando & oracula sacra occasionem nobis manifestissimam porrigunt.narrant enim in paradiso stirpes esse nostris nequaquam similes,sed vitę,immortalitatis,scientiæ,cognitionis,intellectus bonarum rerum,& malarum imaginationis.hæ verò cùm terrenæ non sint, necessariò rationalis animæ plantæ sunt exilium.

etissimãdæ:cuius iter ad virtutem habet finem vitam immortalitatémq;:diuersa verò via ducẽs ad vitiũ,his amissis in mortem definit.Credendũ est igitur benignissimum Deum in anima,tanquam paradisum virtutũ,& actionũ quæ ex harum præscripto fiunt,plãtare,qui ad eius perfectam felicitatem conducat:quamobrem locum conuenientissimũ assignauit paradiso nominatum Edem, quod interpretatur delitiæ, qui significat animã rectè cernentem,choreas agẽtem cum virtutibus,exultantem prę nimio gaudio,vnã delectationem innumeris homi num voluptatibus prę ferentẽ,quales solus consectatur sapiens. Hoc mero gaudio exhilaratus vnus è Mosis præcipuis sodalibus,in hymno exclamat suam mentem alloquens.Delitiare in domino: hac voce seipsum ad cælestem diuinúmque amorem excitans, & ista quæ vulgus hominum pro deliciis iactat ostentatq; fastidiens, totam mẽtem afflatu diuini furoris correptus, & in Deo solo hilaritatem suam totam collocans.Illud quoque quòd contra orientem paradisus esse narratur declarat ea quæ modo dicta sunt. Tenebricosa enim vespertina nocturnáq; res est insipientia:splendida verò,fulgida,& verè orientalis prudẽtia:& sicut oriẽs sol totum cælum radiis illustrat, eodem modo etiam virtutes habent suos radios, quibus in mentem penetrãdo totam eam reddũt lucidissimam.Et homines quidem ad cuiusdiam rerum suarum adhibent feroces bestias quę insidiatores & raptores arceant:Deus autem suis rebus rationales naturas præficit. Posuit,inquit,ibi hominem quem finxerat:hoc est in solis rationalibus virtutibus. harum enim exercitationem vsumq; Deus in eximias animas cõfert ceu munus honorariũ, ideóq; apertè dicitur, quòd eum qui in nobis est verũ hominẽ, id est mentem, posuit in honestatis hortis arboribúsque sacratissimis.Qui autem mente carent,hos nemo possit excolere,cũ non sint ingenio capaci prædíti. Non est igitur dubitandũ,cur in arcam illam ingentem diluuio præparatam omnes animantium species introducantur,nulla in paradisum.Nam area hęc corpꝰ significabat,quod necessariò capit affectionũ vitiorúmq; immanes pestes & indomitas: paradisus autem solarum virtutum est: quæ nihil immansuetum admittunt aut quod ratione careat.Cautè etiam nõ hominem ad imaginem expressum,sed hominem fictum inductum ait in paradisum.nam ille ad imaginẽ deliniatus Dei spiritu,nihil differt,vt mihi videtur,ab arbore quæ fructum fert vitæ immortalitatem. nam vtruhq; in-

corruptibile, portione honoratissima in medio sita dignatum
est. dicitur enim lignū vitæ esse in paradiſi medio. at ille alter
constans è miscellaneo terrenóque corpore, naturę simplicis &
nō fictæ expers est cuius exercitator solus scit habitare atrium
& domum domini. Iacob enim simplex habitans domum indu
citur, non eius frater versutus & variis figmētis instructus ani-
mum. Conueniebat igitur, vt in paradiſo, id est vniuerſo hoc
mūdo medius radicaretur intellectus, insitas habens vires tra
hentes se in contraria, in discernendis eis ambiguus vtrum ex-
petenda an fugienda sequatur: vt ſi meliora capesseret, immor-
talitate frueretur ac gloria: ſin deteriora, in turpem mortē inci
deret. Tales sunt arbores quas ille solus sapiēs radicauit in ani-
mabus rationalibus. Moſes autē miseratus è paradiſo virtutū
pulſos suopte arbitrio, potentiā Dei clementésq; ac mites eius
virtutes precatur, vt vnde terrenus intellectus Adā exulat, illuc
plantetur ille acutè cernens populus, dicit enim, Inductos eos
plātabis in montem hæreditatis tuæ, ſeſsionem in cathedram
tuam perfeciſti domine: ſanctuarium domine, quod colloca-
rūt manus tuæ. dominus regnabit in ſecula, in æternū & vltra.
Clarè igitur, ſi quis alius, didicit, quòd Deus demiſsis omnium
rerum ſeminibus ac radicibus, autor fuit vt arbor maxima ger
minaret mundus hic: qui & nunc videtur ſubindicari in modo
dicto carmine, dum nominatur mōs hæreditatis: quia factoris
nulla hęreditas magis eſt propria quàm opus ipſius. In hoc igi
tur nos plantari precatur, non vt irrationales fiamus, & contu-
maces ingenio, ſed vt ſequendo diſpēſationem illius perfectiſ-
simi, & imitando eius perpetuam conſtantiam, inoffenſe viua-
mus ac ſobriè. nam iuxta naturam viuere, felicitatis finem eſſe
priſci aſſeuerant. idem carmen cōſonat cum his quæ dudum de
mundo dicta ſunt, eum eſſe inſtructiſsimam Dei domum ſenſi-
bilem, eámque factam, non increatam vt quidam exiſtimant.
ſanctuarium autem, quaſi ſplendorem è ſanctis reditum, exem-
plaris imaginem. Nam quę ſenſui pulchra ſunt, intellectui pul
chrorum imagines ſunt. quod autem ait paratū Dei manibus,
opifices mūdi potentias eius ſignificat. Et ne quis ſuſpicetur eū
indigere creatura quacunque, accinit neceſſariò, Dominus re-
gnabit in ſecula, in æternū & vltra. Rex autē nullo habet opus,
ſed ſub eius iure ſunt omnia. Quidam autem aiunt hæredita-
tem Dei dici eſſēq; bonū ipſum, cuius vſum fructū Moſes nunc
in votis nuncupet, quaſi dicat: quia nos, tanquam pueros recens
ad

ad diſcendū admotos, introduxiſti per ſapientiæ decreta & con
templationes, nec ſine rudimentis eſſe paſſus es, plāta nos in ſu
blimi ſermone cæleſti. hæc enim eſt hæreditas parauſsima &
domus cōmodiſsima habitationi, quam feciſti ſanctuarium. es
enim domine factor bonorum ſanctorúmq;: ſicut ediuerſō ma
lorum profanorúmq; creatura hæc corruptibilis. Regna per in
finita ſecula in anima ſupplice, ne momentū quidem eam præ-
ſidio tuo deſtituens. Nam tibi continuè ſeruire, non ſolum li-
bertati præferendum eſt, ſed & regno vel maximo. Sed fortaſſe
nullis in mentem venit quęrere, quam rationem habeat illud,
In mōtem hæreditatis tuæ. hæreditatem dare cōuenit Deo, ac-
cipere autem eam, fortaſſe non fuerit rationi conſentaneum cū
omnia iā antè ſint ipſius poſſeſsio. Quid ſi hoc dicitur de illis
qui per excellentiam ad eius dominium pertinent? quemadmo
dum reges imperāt quidem omnibus ſubditis, ſed maximè do-
meſticis, quorum ad corporis curam & reliquum victum quot
dianis vtuntur miniſteriis. Idem quamuis totius regionis poſ
ſeſsionum ſunt domini, etiam earum quę priuati iuris ſunt, ta-
men ſola habere putantur quæ commiſerunt ſuis procuratori-
bus, à quibus annuos reditus exigunt. in eos receſſus ſæpe ani-
mi gratia ſe conferunt, grauiſsimis regni ac reipublicæ curis
aliquantiſper ſepoſitis, & hi cenſentur poſſeſsionum regiarum
nomine. item argentum aurúmque & cætera pretioſa quæ re-
cōduntur apud ſubditos, regū magis ſunt quàm eorum à qui-
bus habentur: attamē ſunt qui propriè dicātur regij theſauri, in
quibus ordinarij tributorū exactores totius regionis prouētus
ſolent reponere. Ne mireris igitur ſi & omnipotentis rerum o-
mnium præſidis eximia hęreditas eſſe dicitur ſapientū anima-
rum ſodalitiū, quod acutiſsimè cernente, inculpabili, recētiq;
ſemper mentis oculo præditū eſt, nunquā conniuente, ſed aper-
to continuè, directéq; intuente. propterea ſic & in maiore ca-
tico dicitur: Interroga patrem tuū, & annunciabit tibi: maiores
tuos, & dicent tibi. Quando diuidebat altiſsimus gentes, quan-
do ſeparabat filios Adami, conſtituit terminos gentium iuxta
numerū angelorū Dei. Et facta eſt portio domini populus eius
Iſrael. Ecce iterū portionem & hæreditatē Dei dixit eos à qui-
bus germanè colitur & aſpicitur. terræ autem filios, quos Ada-
mi nominat filios, diſperſos diſpalatóſque cateruatim, cùm nō
poſſent rectæ rationis ductū ſequi. ita eſt profectò, ſocietatis cō
iunctionisq; cauſa eſt virtus, diſſolutionis verò & ſeparationis

Sac. Solenn. Dies Propit. Hirc. duo. Sunt. 16

affectus cõtrarius.id satis declarat solenne sacrũ, quod in diem propitiationis,vt vocant,incidit. tunc enim ex præcepto super duos hircos sors mittitur, altera domino, altera hirco emissario:scilicet super duas rationes.quorum altera domini sit,creaturæ altera.ergo qui summum autorem veneratur, sibiipsi honoris hæreditatem parabit:qui creaturam,exulabit,pulsus è regione sacratissima in profana deuiáq; barathra. tanta est Mosis cum Deo familiaritas,vt hac maximè fretus, vehementiora & maiora quàm pro aurium nostrarum captu proferre soleat dogmata:qui nõ modo hæredem facit Deum,sed quod incredibilius est,hæreditatem,integram enim tribum quę ad illum supplex confugit,nõ agro donauit sicut cæteras vndecim:sed vt eximiam honorauit sacerdotio, cælesti non terrena possessione. Non erit, inquit, tribui Leui portio nec hereditas inter filios Israël:quia dominus ipse hereditas eorum est.ex persona quoq; Dei canitur in eius oraculis in hunc modum:Ego portio tua & hæreditas.nam perfectè purificata mens, quę se abdicauit creaturis omnib⁹, proculdubio nihil nouit præter illum Ingenitũ, ad quem accessit.& à quo recepta est. Quis enim potest dicere, Ipse mihi solus est Deus, nisi qui nullam istarum inferiorũ rerum amplectitur,quod institutum est Leuiticum.interpretatur enim hæc vox, Ipse mihi,quòd apud alios alia sint in pretio,apud hunc solum ille optimus maximus autor rerum omnium. Fertur quendam è priscis correptũ insano amore sapiẽtiæ quasi mulieris formosissimæ,cùm sumptuosæ pompæ spectaret apparatum copiosissimũ, versum ad quosdam familiares dixisse: videte amici quàm multis rebus opus non habeo. & tamen nihil habebat præter amictũ necessarium : ne quis putet eum inflatum diuitiis,vt plerique soient,arroganter contra Deum locutum esse. eadem legislator sapere docet eos qui non cupiunt creatis rebus diuescere,fastidiẽtes quicquid genitum est præ ingeniti familiaritate,quem solum habẽt pro diuitiarum felicitatisq; fine perfectissimo. Eant nunc & glorientur qui condiderunt regna imperiáq; maxima:alij quia ciuitatem aut regionẽ aut gentem vnam subiugauerunt: alij quia tractus omnes terræ adusq; eius terminos: Græcas barbarásque gentes, flumina omnia mariáq;.quàm multa quàm magna sunt, in potestatem suam redegerunt.etiamsi præter ista sublimem illam naturam, quod vel dictu nefas est, quam solam seruituti non obnoxiam opifex condidit,sibi subiecissent: tamen è plebeiorum numero censen-

censendi essent,collocati cum magnis regibus quorum hæreditas Deus est. Quantò enim possessor possessa re habetur potior, & opifex opere suo, tantò magis illi accedũt ad maiestatem regiam.certe quod quidam aiunt bonorum virorum esse omnia, inter paradoxa refertur ab aliis,intuẽtibus externam copiam & inopiam, & neminem pecuniis possessionibúsq; carẽtem inter diuites numerantibus.at Moses adeò suspiciendam expetẽdámque omni studio ducit sapientiam, vt sortem eius non solũ vniuerso mundo,sed & rerum omnium regi æquiparet. Quod dogma non disputatorũ est pro vel contra differentium,sed hominum firma fide constabilitorum.quandoquidem nunc quoq; sunt quidã pietatis simulatores,qui hæc dictu quàm factu procliuiora calumniantur,negantes vel pium vel tutũ dicere Deũ hæreditatem hominis.quibus libenter dicerem:nõ miror,cum nõ germano affectu,sed supposititio adulterinóq; ad eas rẽs cõtẽplandas veniatis.nihil enim interesse putatis inter possessiones vinetorum,oliuetorũ similiúmque,& Deum qui sapientum dicitur hæreditas.nec reputatis quòd & pictori ars pingendi,& sua cuiq; artifici ars hæreditas sorsve cẽsetur,nõ vt terrena possessio,sed vt olympicum præmiũ.nam huiusmodi res quamuis non sint dominij,prosunt tamen habentibus. ergo & eum Qui est,sortem non vulgaribus istis similem intelligite sycophãtæ, sed maximum autorem bonorum cultoribus suis vtilissimum. Nunc postquam de primo plantatore primaq; planta quod dicendũ erat diximus,transeamus deinceps ad disciplinas instar huius factas.in quarum mentione primus succurrit sapiẽs ille Abraham, qui dicitur plantasse agrum ad pureum iuramenti, & inuocasse nomẽ æterni Dei domini. nec indicatur plãtarum proprietas,sed tantummodo regionis eius spatium. aiunt autem quibus mos est scrutari talia, quicquid in possessione Dei cessit,diligẽter descriptum,arborem,locum, fructum arboris. Arborem ipsum esse agrum,nõ germinibus terræ similem,sed in cari Deo viri mente radicatam:locum,ipsum iuramenti puteum:fructum verò nomẽ domini,pro quo æternus Deus sumitur.singulis autem horum sua debetur ratio.ager centum cubitorũ in longitudinem,totidem in latitudinem.si iuxta quadrãguli naturam multiplicetur,decem milium solidorum cubitorum cõficiet numerũ:qui est crescentium ab vnitate maximus & perfectissimus:vt principiũ numerorum sit vnitas, quæ per primam cõpositionem in decem milia desinat. quapropter nõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

nulli haud temerè vnitatẽ conferũt cum carceribus,cum meta verò decẽ milia:cæteros omnes numeros qui sunt in medio spatio,cum cursu certantibus.incipientes enim abvnitate tãquam à carceribus,in decem milibus finem statuunt.hinc arrepta occasione quidam aiunt per hæc significari, Deum esse principiũ & finem rerũ omnium,quæ opinio facit ad pietatẽ.hoc dogma plantatum in anima,pulcherrimũ & cibo aptissimũ fructum parit sanctitatem,cui plantę locus commodissimus est puteus, qui vocatur iuramentum,in quo ferunt aquam non inuentam. Accesserunt,inquit,pueri ad Isaac,nũciantes ei de puteo quem foderant.& dicẽtes, Non inuenimus aquam.& vocauit eum iuramentum.hoc quid significet cõsideremus. Qui rerũ naturas scrutantur,& singulas in disquisitionẽ vocant magna cum diligentia,similes sunt puteos fodientibus.nam & illi fontes latentes inquirunt,vtrisq; cõmune desiderium est potus inueniẽdi,sed alteris quo corpus,alteris quo recreatur anima. Quẽadmodũ igitur quidam fossores puteorum quæsitã aquam sæpe non inueniunt:ita qui vlterius progrediũtur in scientiis, & diutius in eis inambulant,non possunt finem attingere,certè admodũ doctos aiunt accusare suam magnam ignorantiam.Hoc enim tãtùm sentiunt,quàm lõgè absint à veritate.ex his vnus olim wsp ad miraculũ sapiens dicere solebat,homines meritò ipsum mirari,qui hoc tantùm sciret,scire se nihil.elige si libet quamcũq; ãrtem maiorem minorẽmve,& aliquẽ in ea laudatissimũ: deinde examina an præceptis artis respõdeant artificis operaꝫ videbis hæc ab illis nõ exiguo,sed magno interuallo abesse,quãdoquidẽ fermè impossibile est in quacunq; absolutũ esse,quod hæc fontis in morem vndabũdæ varias contemplationũ species ebulliant.ideo iuramentũ nominatur aptissimè, quod est fidei signum firmissimum,coniunctũ cum Dei testimonio. Nã cùm iurãtes in re dubia testem Deum inuocẽt,nihil licet iurare certius,quàm quòd nullius sciẽtiæ finis inueniatur apud vllum artificem.idem dicere possumus & de aliis nostris potentiis penè omnibus.Sicut enim in dicto puteo negant aquam inueniri,sic nec in oculis quicquã visum,nec auditũ in auribus,nec in naribus odoratum esse contendunt,in summa nullũ sensum in vllo instrumẽto sensitiuo:similiter nec in mẽte intelligentiã. Alioquin quomodo visus auditus mẽs falleretur,si in his essent firmæ vires cõprehensiuæ.& non à Deo qui eas indidit,cõfirmarẽtur?Iam & de loco,in quo arbor ista floret satis locuti, tandem

& de fructu eius disseramus: qui cuiusmodi sit, ex ipsis verbis scripturæ patebit. inuocauit enim nomen hoc,Dñs Deus æternus:quæ appellationes eius Qui est indicãt potẽtias, dominus eam qua imperat,Deus eam qua est beneficus.Quamobrẽ & sacer Moses in toto mundi opificio nomẽ Dei assumit:hoc enim conueniebat potentię,qua factor suas creaturas produxit ornauitq;.Ergo quatenus imperat vtriq; potest,tum bene tum malè facere,ad retributionem factorum se attemperãs.Quatenus autem beneficus est,alterũ solum vult,videlicet benefacere.Est autem maximũ animę bonũ,non dubitare de vtra vis regis potentia,sed cõstanter metu ab imperij potẽtia dependẽte se exoluere,& spẽ fouere de propẽsa benignissimi numinis erga nos volũtate, fore vt aliquando ea vtifrui contingat. iam hæ voces Deus æternus,idem valent ac si dicat,nõ qui aliquãdo largitur, aliquando nonsed semper & cõtinuẽ:qui sine intermissione benefacit,qui dona donis cumulando cõtinuat,cuius gratię inter se cõiunctæ ac vnitæ,semper in orbem redeunt: qui nullam occasionem bene faciendi sinit præterfluere,cùm sit dominus, & lędendi quoque potestatem habeat.Hoc idem & meditator ille Iacob postulauit in fine precum sacratissimarum,dicẽs, Et erit dominus mihi in Deũ:ac si dicat:iam non herili potestate libera erga me vtetur, sed benefica propitia & vsquequaq; salutari potentia,sublato dominationis metu, & anima deuincta beneficiis mutuam gratiam cõsiliantibus. Quis hoc animo cõcipere valeat,quòd dominus & dux rerum omniũ, nihil de natura sua demutans,semper sui similis,continuè bonus est, & indesinenter munificus? à quo perennis bonarũ rerum copia promanat,autore perfectionis omnium felicium.huic regi fidere,qui non imperio suo superbè ad lædẽdos subditos abutit,sed comiter eis succurrit suis opibus,plurimũ confert ad securitatẽ atq; trãquillitatem animi. atq; ita quod promisimus iam fermè repræsentauimus,arborem accipi pro Deo rerum omniũ autore optimo,& eius locũ in nulla creatura perfectũ inueniri, interdum tamen in eis apparere per autoris summi gratiã.fructum porrò esse Dei perpetuã beneficentiã, imbris more nunquã nõ depluẽtẽ.Sic & vir sapiẽs imitatus primi maximiq; plãtatoris artem,suã agriculturã ostentat. Iubet autẽ sacra scriptura etiã nos nondũ perfectos,qui adhuc in mediis officiis cẽsemur,exerceri sic in re rustica. ait enim,Quãdo ingressi fueritis terram, quam dominus Deus dabit vobis,& plãtaueritis in ea omne li-

gnum pomiferum, auferetis impuritatē eius fructum eius. per triennium erit impurus, nec edetis ex eo. Quarto autem anno omnis fructus eorū sanctificabitur, laudabilis domino. Quinto autē anno edite fructū, vobis proficiet quicquid prouenerit. Ego sum dominus Deus vester. igitur arbores pomiferas, prius quàm in regionem à Deo datā migretur, plātare nō est possibile, dicente vate, Quando ingressi fueritis terrā, & plātaueritis omne lignum pomiferū. itaq; donec extra eam moramur non possumus tales arbores colere, & meritò. donec enim in sapientiæ viam mens nō progreditur, sed errabūda vagatur, siluestres tantūmodo curat arbores, quæ vel in totū steriles sunt, vel fructum ferunt ad cibos incōmodum. sed quādo ingressa viā prudētiæ, per decreta eius ascēdit, & incipit in his omnibus decurrere, tum mites & mitiū fructuū feraces colit pro illis siluestribus, tranquillitatem pro perturbationibus, pro ignorātia scientiam, pro malis bona. Quoniam igitur is qui in virtutē introducitur, longè à fine abest, meritò postquā plantauit, iubetur auferre à planta impuritatē. hoc quid sit simul consideremus: ex officiis quæcūq; sunt media, videntur mihi eādem rationē habere cum mitibus arboribus. Nam vtraq; vtilissimos ferunt fructus, altera corporibus, animabus altera. sed in mediis multa adnascuntur noxia, quæ necessariò sunt auferēda, ne officiant melioribus. An nō dicemus mitē arborem animæ, redditionē depositi? verùm hæc putatione opus habet, & curiosiore diligētia. Quænam igitur est ista puratio? nimirū hæc: depositū quod accepisti à sobrio, nec ebrio, nec prodigo, nec furēti reddideris. Nam qui sic sua recipit, ab eorum vsu excluditur iniquitate tēporis, neq; debitoribus aut seruis reddendū est, quibus fœneratores insidiātur & domini. Proditio enim est hæc, nō redditio. Neq; ideo in paruis fidē serues, vt per occasionē maiora capias. Piscatores quidē cum paruis escis demissis, magnos pisces hamo capiunt, nemo criminatur, quia se aiunt hoc modo macelli annonæ prospicere, & quotidie mēsas instruere talibus copiis. At vilis depositi redditione, fas nō est inescare quēquam, vt ab eo maius auferas, manibus pauca porrigens, multis verò magnisq; rebus defraudās eum animo. Ergo si vt ab arbore, ita à depositō quicquid impurū est auferas, dāna, insidias, intēpestiuitates, & huiusmodi omnia, mite facies quod alioquin abiturū erat in naturā siluestrium. in amicitiæ quoq; planta similes flo lones amputādi sunt, vt potiores eius partes cōseruentur. Sunt autem

autem hi: meretricū præstigiæ, quibus in amatores vruntur, & fraudes adulatorū. Videmus enim istas quæ faciunt quæstum è flore corporis, magnā erga suos amatores præ se ferre benevolentiam: quæ tamē nō illos amāt, sed seipsas, & quotidianis prædis inhiant. Adulatores quoq; nonnunquam ineffabile odium cælantes apud eos, quibus obsequuntur, tamē amare lautas cœnas & gulosum otium, qua cupiditate inducūtur, vt colant eos, qui talia suppeditant. At illa sinceræ & nō fucatæ amicitiæ plāta. excusis & dimissis huiusmodi rebus, fructum feret suis cultoribus vtilissimum, nempe fidem, nullis corrūpendam muneribus. Propositū enim eius est, amico benevelle propter ipsum. At scorta & adulatores suum agunt negotiū, dum amatoribus, & quibus adulantur aliquid boni cōciliant. Resecandæ sunt igitur hæ præstigiæ simulationésq; ab amicitiæ planta, vt agnatæ pestes noxiæ. itidem sacrificia fœderaq; stirpes sunt pulcherrimæ. sed quibus adnasci solet malum superstitionis, excidēdum prius quàm coalescat firmius. Sunt enim qui putāt pietatem in mactandis bubus cōsistere, qui ex furto, abnegato depositō, creditore fraudato, raptóq; partis prædis portiones altaribus tribuunt homines vix expiabiles, putantes se pœnas peccatorum sic redimere. Hos sic apellare liber: nō corrumpitur istis, ô vos quicūq; tādem estis Dei tribunal, sed omnes malè sibi cōscios, etiamsi quotidie centū boues immolent, auersaturi nsontes verò, etiāsi nihil omnino sacrificēt, amplectitur. Gaudet eñ Deus aris nullo igne calētibus, quas cingit virtutum chorus, nō illis flagrantibus flamma quam profanorum accenderunt profanæ victimæ, in memoriam reuocantes singulorum errata & ignorantias. Sic enim alicubi Moses dicit, peccati admonere sacrificiū. Ergo oportet talia cōcta magnū damnū afferētia resecare, ac tollere, sicut oraculum disertè iubet, auser impuritatē plantæ pomiferæ: At nos ne post disciplinam quidē sumus dociles. Alij vero suoptè ingenio docti quicquid bonū est repurgant ab inuoluceris noxiis, sicut Iacob ille meditator cognomine. Hic enim virgas spoliauit tēnuissimis corticibus, quod virebat detrahens, vt interraso quod atrum erat, varietate non tam artificiosa, quàm naturali, cognatus color albus eluceret. Quāobrē & in lege de lepra decretū est, eum in quo nondū varietas colorū extitit, sed alba vitiligine à capite ad pedes occupatur, purū esse: vt iuxta corporis similitudinē, vafrificiem variam & ambiguæ mētis incertū affectū omittentes, certæ veritatis sumamus

Universidad de Deusto
Biblioteca

colorem simplicem. Et arboris quidem purgãdæ ratio cum veritate cõgruit: de fructu verò non satis cõstat. Nam ficus, vuas, & in vniuersum fructus agricola purgat nemo. Lex tamẽ dicit: Fructus eius per trienniũ erit incircumpurgatus, non comedetis ex eo. Quasi mos fuerit, eum semper circumpurgari. Dicendum igitur, hoc quoq; vnum esse eorũ quæ latentem habent intelligentiam, cùm verba ipsa non quadrent admodum. Anceps enim est hæc oratio. Nam potest vno modo sic intelligi: fructus eius per trienniũ erit, vt distincta vox à præcedẽtibus sequatur, incircũpurgatus, ac mox, nõ comedetur. Alterò sic, fructus eius per trienniũ erit incircumpurgatus, ac mox per se, nõ comedetur. Prior ille sensus talis esse potest, vt trienniũ accipiatur pro tripartito tẽpore, cuius ea natura est, vt diuidatur in præteritũ, præsens atq; futurũ. Proinde eruditio fructum proferet, qui durabit & saluus permanebit per omnes partes temporis, hoc est non corrũpetur in perpetuum. Nam natura boni nõ corrumpitur. Fructus autẽ incircumpurgatus nõ comedetur, quia purgati saniq; ciuiles sermones animã nutriunt, & mẽti ãsserunt incrementum: cõtrarij verò non nutriunt, sed morbum creant & interitũ. Altero modo, sicut in disputationibus dialecticorum hæc vox indemõstratus dicitur dupliciter, vel qui propter difficultatem ægrè demõstratur, vel qui propter euidentiã non habet opus demõstratione: ita incircũpurgatus fructus est vel impurus egẽs purgatione, vel per se purissimus. talis est eruditionis fructus, per triẽnium, id est tripartitũ tempus, videlicet per omnia secula purissimus nitidissimúsq;, à nulla obscuratus re noxia, non lauacris aspersionibúsq; aut in totum aliis vllis purificationibus vnquam indigens. Anno autem, inquit, quarto omnis fructus eius sanctificabitur, laudabilis domino. Quaternarium numerũ præter alios legis locos maximè in narratione de mũdi creatione magnificare videtur sermo propheticus. Nã pretiosam illam lucẽ sensibilem, quæ & seipsam & cætera manifestissimè indicat, parẽtésq; huius solem, ac lunã, & stellarum chorum sacratissimũ, quæ noctem diémq;, mẽses annósq; tum oriendo tum occidendo terminãt, & numeri naturam demõstrant, in quibus rebus maximum animę bonum sicum est, ait creata quarto die. Nunc quoq; hunc honorauit eximiè, non alia tẽpore fructum arborũ dedicans Deo, quam anno quarto à plãtatione: id quod rationem habet naturæ moribúsq; valde, cõsentaneã. Quoniã totius mundi radices quatuor numerãtur, terra

terra, aqua, aër, ignis, & annuæ tẽporum vices sunt totidẽ, hiẽs, ætas, eorúmq; confines, ver & autumnus. Antiquissimus etiam quadrangulorum est hic numerus, cõstans rectis angulis, vt liquet è figura geometrica. Hi rectę rationis sũt significatiui. Recta autem ratio perennis virtutum fons est. Oportet tamẽ quadranguli latera esse æqualia. Aequalitas porrò mater est iustitiæ virtutum reliquarum ducis ac principis. Itaq; pater æqualitatis iustitiæ omnisq; virtutis, præter alia, signum esse hunc numerum. Is vocatur etiã omnis, quia reliquos vsq; denarium & ipsum denarium potẽtia complectitur. de vnitate quidem cuiuis est perspicuum. Quòd verò & cæteros deinceps cõtineat, ex numerorũ supputatione facilè colligitur. Vnum duo tria quatuor si cõponamus, eximetur omnis dubitatio. Ex vno enim & quatuor constat quinarius, ex duobus & quatuor senarius, septenarius è tribus & quatuor, & triplici cõpositione ex vno tribus quatuor octonarius, rursum è duobus tribus quatuor nouenarius: denarius autem ex iam dictis omnibus. nam vnũ duo tria quatuor conficiunt decem. propterea Moses dixit, quòd anno quarto erit omnis fructus eius sanctus, parem enim integrã plenam, sicut & vniuersa, vt ita loquar, habet rationẽ, propter denarium è quaternario natũ, qui est prima meta numerorũ cõpositorum ex vnitatib⁹. Numerus aũt denarius ac quaternarius dicitur omnis, sed denarius actu, quaternarius potẽtia. Cęterũ eruditionis fructũ non modo sanctũ, sed & laudabilẽ ait, nõ immerito, siquidẽ omnis virtus sancta est, gratitudo verò sãctissima, quam nõ legitimè Deo exibent, quotquot putant eũ placari ędificiis, donariis, sacrificiis. Nam ne totus quidẽ mundus ad templum in honorẽ eius sufficerit. sed præstat eum laudibus hymnisq; colere: nõ decãtaris voce sonora & tinnula, verùm modulatis in animo puro, quem solus Deus aspicit. Ferur certè antiqua fabula, à sapiẽtibus viris ad posteros p manus tradita, quæ aũ nostras quoq; auidissimas discẽdi aures peruenit. Est autẽ talis. olim cũ totum mundũ opifex absoluerer, quendã è prophetis rogauit nunquid desideraret nondum creatũ, siue in terra & aqua, siue in sublimi aëre, siue in cęli extremo ambitu. Respondit ille, esse quidem perfecta & plena vbiq; omnia, vnum tamẽ se requirere, laudatorem horum sermonem, qui in rebus omnibus, vel quod minimum obscurissimúmq; videtur, nõ tam laudet quàm enarret. Ipsam enim enarrationẽ operũ Dei, laudem esse sufficientissimã, nullo egentem auctario, quando ipsa infu-

cata

Universidad de Deusto
Biblioteca

cata veritas sit pro laude cumulatissima. Hoc responsum patri vniuersorum placuisse fertur, nec multò post exortũ genus canorum & musicum ex vna diuinarũ potentiarum virgine memoria, quam Mnemosynen quidã vocãt detorto nomine. Hæc est priscorũ fabula, ex cuius autoritate dicimus, nihil esse Deo magis propriũ quàm benefacere, nihil itẽ creaturæ quàm gratias agere, cum prætereà nihil rependere valeat. Nam si quid aliud retribuere voluerit, id inueniet iam ante non ad creaturæ offerentis, sed ad ipsius omnium creatoris possessionẽ pertinere. Ergo quia didicimus vnum solum opus nobis competere ad honorẽ Dei faciẽs. videlicet gratiarum actionem. eam semper & vbiq; meditemur, tum voce tum bonis literis. nec vnquam desinamus vel orationes laudatorias, vel poẽmata cõponere, vt & per carmen & sine carmine, vtraq; tam prorsa, quàm versa oratione, & mundi opificẽ & mũdum veneremur. illum, vt quidam ait, autorem optimũ, hunc creaturã perfectissimam. Cæterùm post consecratum anno & numero quarto omnem fructũ animæ, quinto iam nos vtemur eo fruemúrq;. Ait enim, Anno quinto fructum eius edite. Quandoquidem naturæ lege sancitum est, vt post creatorẽ demum ratio creaturæ habeatur in rebus omnibus, vt pro magno æstimandũ sit, si potiamur vel secũ dispartibus. Quin & ideo nobis anni quinti fructum assignat, quia numerus quinarius est sensui proprius, &, si verum fatendum est, sensus alit nostrum intellectum, aut per oculos colorũ figurarúmq; qualitates attrectans, aut per aures sonorum proprietates omnigenas, aut per nares odores, aut sapores per os aut mollitities cedentes, duritiésq; resistentes, & lenitates, asperitatésq;, frigiditates, caliditatésq; per toto corpore sparsã potẽtiam, quam tactum vulgò nominant. id ita esse, vt dixi, exemplo manifesto docent Liæ filij, scilicet virtutis, non omnes, sed quartus quintúsq;. de quarto enim dicit Moses, quòd post eum natum mater interquieuit parere. vocatur autem Iudas, qui interpretatur dño confessio. Quintum verò appellat Issachar, qui merces interpretatur. hũc quãprimũ anima peperit, mox quod sibi accidit elocuta est. Vocauit, inquit, nomẽ eius Issachar, quod est merces. ergo Iudas intellectus benedicens Deum, & gratiarum actionis hymnos, indesinẽter meditãs, ipse reuera sanctus & laudabilis fructus erat, non è terrenis enatus arboribus, sed è natura bona rationali. Quamobrẽ natura quæ eum peperit dicitur destitisse parere, quando non habebat quò se verteret, iam ad perfectionis progressa terminum. Nam inter omnia rectè facta nullus partus est præstantior, quàm hymnus in Deũ patrẽ omnium. Quintus aũt filius quinti anni, ex quo fructum percipimus est similis. Nam & agricola mercedẽ quãdam ab arboribus, anno quinto accipit, & animę partus Issachar est, qui merces vocatur. & meritò, quando post gratum Iudam in lucem est editus. grato enim ipsa gratiarũ actio, merces est amplissima. Et arboreorum quidem fructuum prouẽtus dominorũ est. Prudentiæ verò eruditionisq; fructus non est hominis, sed solius, vt ait Moses, omnipotentis. Nam post hæc verba, fructus eius, subiicit hæc: Ego sum dominus Deus vester. euidentissimè docens, solum Deum esse fructus ex anima prouenientis dominũ. Cùm ea sententia & prophetæ cuiusdã concinit oracullum hoc. Ex me fructus tibi inuẽtus est. Quis sapiẽs intelliget hæc? quis intelligens cognoscet ea? nõ cuiusvis enim, sed solius sapientis est, nosse mentis fructus cuius sit. Hactenus de antiquissima & sacrosancta agricultura, qua summus autor in plantanda hac feracissima planta, scilicet mundo, vsus est: & consequenter de ea quam bonus vir exercet, & de quadruplicibus præmiis, legibúsq; ac præceptis eodem tendẽtibus, pro virili diximus. Nunc huius iusti Noe vinitoriam artẽ, quæ est agriculturę species, cõsideremus. Dicitur enim, quòd cœpit Noe homo agricola esse, & plantauit vineã, & bibit de vino eius, & inebriatus est.] Ergo ebrietatis plantã arte sciẽtiáq; iustus hic excolit, quàm insipiẽtes sine arte ac modo tractant temerè. itaq; necesse habemus de ebrietate quæ dicenda sunt, dicere. mox enim cognoscemus & vim plantæ, vnde illa nascitur. Verùm ea quæ de ebrietate narrat legislator, aliàs inspiciemus accuratius: nũc exquiramus & aliorũ sententias. Fuerunt autem multi philosophi, qui rem hãc considerarunt non mediocriter. Quæritur enim, vtrum sapiẽs inebriabit. Est igitur duplex ebrietas, altera vino madere signi ficat, altera vino delirare. Qui aũtẽ hanc quæstionem tractant, alij negant vel nimio mero vsurum sapientẽ, vel deliraturum ob pocula. Alterum enim horum esse peccatũ, alterum peccati causam. vtrunq; alienum à boni viri officio. Alij concedunt bono viro indulgere poculis, sed delirare præ potu nõ item. Prudẽtiam enim eius sufficere ad resistendũ si quid nociturũ videatur, ne quid secus quàm oportet accidat animæ: quandoquidem prudẽtia tantã vim habet ad affectus extinguẽdos, siue feruenti amoris œstro inflãmatos, siue multo vino calẽtes, vt his euadat

superior.

Universidad de Deusto Biblioteca

superior, quia & in profundo flumine aut alto mari vrinantes pars pereũt imperiti natãdi, pars huius negotij gnari sine mora enatãt. Sic & nimiũ merum torrentis modo inundãs animã, nunc oppressam vsq; imum ignorãtiæ fundũ demergit: nunc à salutari eruditione subleuatã non potest vllo modo lædere. horum alteri non satis, opinor, animaduertẽtes cum quãto malo suum sapientẽ cõponant è sublimi eum tanquã aucupes in terram detrahunt, vt in calamitates quibus ipsis laborãt inducãt. alteri diuersam temperantiæ virtutẽ intuentes fateri cogũtur, quòd qui haurit vinum immoderatius, impos sui factus aberrabit facilè, nec manus solum sicut athletæ victi demittet, sed ceruice quoq; ac capite defluente, genúq; labante, & pessum eunte toto corpore procidet. de hac re præmonitus non temerè in bibacitatis certamẽ vltrò descendet, nisi propter magnã vtilitatẽ aliquã, puta salutem patriæ, aut honorem parentũ, aut liberorũ vel alioqui cõiunctissimorũ securitatem, aut in vniuersum obpriuatum aliquod publicúmve negotiũ. nunquã enim sustinebit intra se recipere venenum mortiferũ, nisi admodum iniquo tempore, per quod è vita profligetur tanquã ex patria. nam hoc venenum, si nõ mortem, certè creat insaniã: & quid vetat etiam insaniã mortem dicere, cuius accessu præcipua nostri pars mẽs interit? quantũ equidẽ intelligo, separatio corporis ab anima vt leuior, prę grauiore malo alienatione mẽtis, si qua detur optio, eligenda est procul dubio. Quapropter prisci Græci artem vini parandi μαινομένην, vocarunt, & occupatas hac bacchas mænadas: quandoquidem insaniæ desipientiæq; causa est vinum immoderatè ingurgitantibus. & hæc quidem huius consideratio-
¶ nis sunt tãquam procœmia: pergamus nunc ad reliquã, bifariã, vt videtur. diuisam. alteris sapientẽ admissurũ ebrietatem asseuerãtibus, alteris ediuersò id cõstanter pernegãtibus. prior opinio his argumentis niti videtur. ante omnia quasdã res homonymas esse, quasdã synonymas. homonymiã autem & synonymiam constat esse inter se cõtrarias. quia homonymia dicitur de multis subiectis cõmune nomen habentibus: synonymia verò de vno subiecto. canis vocabulum omnino est homonymũ, cõplectens multa dissimilia, quæ per id significãtur. nam & terrestre latrãs animal canis dicitur, & marina bestia, & cęleste sidus, quod autumnale poëtæ vocãt, quod ineunte autumno exoriatur, maturãdis perficiendisq; fructibus. prætereà cynicæ sectæ antistites Aristippus & Diogenes, aliorúmq; huius vitæ sectator

ctatorum ingens numerus. Rursum alia vocabula sunt diuersa quidem, vnam tamen rem significantia, vt sagitta, telum, spiculum. nam id quod arcus neruo ad scopum eiaculatur, his omnibus nominibus dicitur. itẽ vel palmula, vel remus, quo ad nauigationem pro velis vtuntur. Quoties enim aut nullis ventis aut aduersis impeditur nauigatio, in transtris considentes, quorum est hoc officium, & tanquam alas protendentes, ceu volucrem nauem cogunt iter facere. at illa sublimis volitans percurrit magis, quàm sulcat maria, & magna celeritate in stationes tutas allabitur. item scipio, virga, baculus, vnius subiecti differentia sunt nomina, quo verberare, vacillantes gressus confirmare, inniti, aliisque multis modis vti licet. quæ nequaquam verbosius dicta sunt, sed vt clarius pernosceretur id de quo queritur. Merum vt vinum, ita & temetũ prisci vocabant, quod nomen apud poëtas sæpe est obuium, vt hæc quoque inter synonyma de vno subiecto prædicata censeantur, vinum atque temetum: & quæ hinc deriuantur, vt voce nõ re discrepent, vini saturitas & temulentia: quæ vtraque nimium vsum significant, multis de causis bono viro fugiendum. Qui si vino madebit, temulentus erit etiam, nec grauius lædetur temulentia, quàm si vino simpliciter expletus sit. hæc est vna sententia de sapientis ebrietate, altera autem talis est. nostrę tempestatis homines, paucis exceptis, nihil cum priscis habent simile, sed & verbis & factis magnam præ se ferunt discrepantiam. Nam & sermonem sanum validúmque ad morbum perniciosum reduxerunt, quem exitum viuida athleticáque habitudine fermè in nihilum redegerunt, pro solido neruosoque præter naturam facientes prauis humoribus tumidum inflatúmque inaniter, sed viribus cassum, vt cùm maximè intẽditur tum rumpatur facillimè. actiones item studio dignas, ipsas quoque fecerunt è masculis (vt ita loquar) fœmineas, & turpes ex honestis, vt perpauci reperiantur vel dictis vel factis antiquorum æmulatores. Quapropter illorum seculo poëtæ historicique ac reliqui musicæ studiosi florebant, qui non aures deliniebant rythmis oblectabantq;, sed quicquid in mente fractũ luxatúmq; fuerat excitabant, item quicquid concinnum, adaptabant ad naturæ virtutisq; orgia. Nostra verò ætas fert coquos & cupediarios, tinctores & vnguẽtarios, magna curiositate semper nouum aliquẽ colorem, nouámve formam, aut odorẽ aut saporẽ comminiscentes in gratiam sensuum, vt imperatorẽ suum oppugnent intellectum-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lectum. Sed quorsum ista commemoro? vt ostẽdam etiam merum non in eodẽ nunc quo olim vsu esse. Nunc enim vsque ad animi corporisque languorem potant absque respiratione bibentes,& vltro pincernas vrgentes, indignantésque illis cessantibus,dum caldam,quam vocãt,frigefaciunt: & deliramentum illud Homericũ,scilicet bibendi certamen conuiuis suis repræsentant,in quo egregiè cõflictantur,auriculas,nares, manuum extremos digitos,& alias quascunque partes corporis sibi prærodentes inuicem.hæc sunt,vt videmus,huius nouæ, quæ nunc introducta viget,hilaritatis præmia: priscæ autem illius & antiquæ contraria.nam prisci omnis honestæ actionis à sacris faciebant initium,ita demum finem optatum sperãtes: & quamuis rei gerendæ tẽpus ægrè cunctationem patereturtamen ante omnia curabãt,vt votis ritè peractis litaretur,pro lucro moram hanc reputantes.incõsulta enim celeritas nocet cunctatio speratã affert vtilitatem.scientes igitur, quòd vini vsus magna cautela opus habeat,nec affatim nec semper adhibebãt meru, sed decenter & suo tẽpore.peractis enim votis,& sacrificiis placato numine, post purificationem corporum & animarũ aquis, abluti & imbuti sacrarum legum cognitione,hilares & lęti ad remissionem victum se vertebant,sæpe ne domum quidem repetentes,sed in templis vbi sacra fecerant permanentes,vt & sacrificij memores,& locum reueriti, sacrosanctum re vera celebrarent conuiuium,nec verbo nec facto vllo peccantes. ex hoc more natam aiunt vocem μεθύειν,quasi μετὰ τὸ θύειν,quia post sacra demũ prisci indulgebãt poculis. Talis vsus meri cui magis,quàm viris sapientibus conueniat,quibus nunc quoque debetur ea,quæ potationem præcedit sacrorum operatio. Nãmo pene malus re vera sacrificat,etiamsi perenni sacrificio centum boum imolet quotidie. Nam præcipua victima mens ipsa non est integra.læsis verò non est fas aras attingere.hæc est ratio secunda,qua potationem à bono viro non esse alienã ostenditur. tertia fit per diuersam etymologiã probabilis. sunt enim quidam qui putant huic rei non ideo tantùm datũ istud nomẽ quia soleat seq; post sacra, sed ἀπὸ τῆς μέθης, id est à remissione animi.relaxatur autẽ insipientium quidẽ ratio ad peccãdum incentius:rectè sapientium verò ad fruendum trãquillitate hilaritatẽq;.fit enim vir sapiẽs vino maceratus seipso suauior. proinde ne hoc quidem modo errabimus,si ei potationem cõcedemus.huc accedit & illud, q; sapientia nõ est res dura & tetrica deuincta

deuincta cogitationib⁹ tristibus,sed perpetua tranquillitate hilaris,plena gaudio lætitiáq;:vnde sępe prorumpit in non insulsos lusus ac dicteria,cõiunctos tamen cũ grauitate seria:quemadmodum in bene temperata lyra contrarij soni in vnam melodiam consonant.certe iuxta sacri Mosis opinionem sapientię finis lusus & risus est,non iste quo pueri ac infantes delectantur sed quo homines cani, qui nõ tam cõsenuerunt tempore quàm bonis consiliis.Non vides quòd illum à nemine alio quàm à seipso præceptore scientiam in qua se exerceret edoctum, nõ risibilem sed ipsum risum esse dicit?is est Isaac, qui risus interpretatur,quem cõuenit ludere cum tolerãtia,Rebeca Hæbreis nominata.diuinum autem lusum animo plebeio non est fas videre,soli regi licet,cum quo diu habitauit, etiamsi nõ omni æuo, sapientia. is appellatur Abimelech , qui prospiciens per fenestram,per apertum & luciferum mentis oculum,Isaac vidit ludentem cum Rebecavxore sua.Quod enim aliud negotium sapientem decet,quàm ludere,gaudere, hilarescere cum honesta tolerantia. Vnde liquet quòd temulentus erit etiam, temulentia conferente ad bonos mores , & afferente coniunctam vtilitati relaxationem.videtur enim merum ea quę cuique à natura indita sunt augere ac intendere,seu bona seu contraria,quod & aliæ res pleræque faciunt. Nam & pecunia bono viro auctor bonorum est,malo autem,vt quidem ait.malorum.rursum gloria insipientis malitiã reddit illustriorem. sicut iusti virtutem nobiliorẽ. ita & merum infusum malas affectiones temperat, bonas benigniores ac clemẽtiores efficit.certe nemo est qui nesciat , quòd cum è duobus contrariis alterum plerisque conueniat , etiam alterum necessariò conueniet. vt album & nigrum sunt inter se contraria : si album bonis malisq; conuenit,& nigrum vtique vtrisq; ex æquo conueniet,nõ solis alteris. itidem sobrietas & ebrietas sunt contraria.sunt autem sobrietatis participes,vt maiores docent,boni malique. itaque vtrisq; conuenit ebrietas. ergo inebriabitur etiã bonus vir absq; vllo virtutis detrimento.quòd si tanquam pro tribunali non solùm artificiosis probationibus , sed etiam inartificiosis quas vocant vtendũ est,ex quibus vna est quæ per testes fit , multos laudatos adducemus medicorum filios & philosophorum , qui non verbis modo,sed etiã scriptis attestantur huic sententiæ:multos enim reliquerunt cõmentarios intitulatos de ebrietate,in quibus tãdem de vino disputant,non attingentes delirationem, sed præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

termittētes quicquid ad debacchationes insanas pertinet, itaq; horum etiam cōfessione temulentia est potatio largior. haurire autem vinum largius nō obfuerit sapienti cùm tempus est. ergo nihil peccabimus si cōcedemus ei temulentiā. Quoniam autem nemo sine aduersario certans victor pronuntiatur, quod si certet cum vmbra pugnare videbitur, necesse est etiam contrariam opinionem defendentium argumēta producere, vt iustum fiat iudicium, ne altera pars indefensa damnetur. est autē primum & efficacissimum, quòd nemo secretum rectè cōmittit ebrio. ergo vir bonus non inebriatur, sed præstiterit fortasse prius quā alia deinceps colligamus, ad singulas obiectiones respōdere, ne molesti simus prolixitate nimia. Cōtradicet aliquis iuxta hanc rationem nec atra bile vnquam laboraturū sapientem, nec dormiturum, nec moriturū deniq;. cuicunq; autē nihil horum accidit, aut anima caret, aut numē habet, homo certe nō est. & quod de ebrio dictum est, pari modo potest accommodari ad atra bili furentē, aut dormientem, aut mortuum. nam nulli horum secretum rectè cōmittitur, quod penes sapientē rectè deponitur. non furit igitur, nec dormit, nec moritur sapiens.

PHILONIS IVDAEI, de Temulentia.

QVAE ab aliis philosophis de temulentia dicta sunt, vt potuimus in præcedēti libro memorauimus: nunc cōsideremus quænam sit maximi sapientissimiq; legislatoris super ea re sententia. sæpe enim in suis legibus vini & producētis id plantę vitis meminit. eius potū aliis permittit, aliis nequaquā imò eisdem aliquando concedit, aliquando non. hi sunt qui magnum votum vouerunt, quibus iam inditur vini vsus, iam interdicitur, sacerdotibus sacra tractātibus. qui autem vino vtuntur, innumeri sunt, & in his pleriq; ob virtutem ab ipso propheta laudati. verùm prius quàm de his inciplamus dicere, quædam ad argumentū hoc spectantia diligentius cōsideranda sunt opinor. ante omnia quòd Moses non vnā rem, sed plures per merum significat, delirationem, dementiā, stuporem omnium sensuum, auiditatem insatiabilem, nō probandam

bandam securitatem, & insipientiam quæ cætera huiusmodi cōplectitur, tum eam quę in his omnibus extat nuditatem, in quā ebrium Noē deuolutū narrat. his autem vini effectus dicit esse. Sed innumeri sunt, qui ne gustato quidē mero sobrios se putantes implicātur similiter, quos videre licet alios deliperе deliratéq;, alios prorsus captos sensibus, alios nunquā expleri sitiētes semper ea quæ nō possunt assequi, eò quòd destituātur scientia: alios cōtrà gaudētes & hilares, alios re vera nudatos. inter hæc omnia delirationis causa est noxia ruditas, non insciti, sed sciē tiæ fastidiū, stuporis, insidiatrix cęca ignorātia: insatiabilitatis, molestissima omniū affectionū cōcupiscentia: sicut lætitiæ causa est vsus virtutis simul ac possessio. at nuditatis non vna, sed ignorantia contrariorum, prauitas morum & rusticitas, veritas quę fucatis rebus detrahit rectoria, discernens & separans à virtute quicquid vitiosum est. hæc enim duo nec vestiri simul possunt, nec exui. sed si quis reiecerit alterutrū, necessariò contrariū eius eorum exhauriet. sicut enim voluptatē & molestiā natura inter se cōtrarias pugnātésq;, vt est in vetere fabula, in vnū Deus coaptans fastigium. vtriusq; sensum nobis nō eodem sed diuerso tempore indidit, hac lege vt alteri decedenti succederet altera: ad eūdem modum ab eadē radice, videlicet intellectu, duæ stirpes exortæ sunt, virtus atq; vitium, nunquam nec germinantes nec fructum ferētes eodem tempore. quoties enim arescenti alteri folia defluunt, cōtraria germinare virereq; incipit, vt credibile sit vtranq; alterius felicitate offensam contrahere se: quam ob causam valde naturę cōsentaneam, Iacob exitum, introitū Esau legimus, dicēte scriptura: Et factum est quando exiuit Iacob, venit Esau frater eius. Quantisper enim inambulat in anima prudentia, exterminatur amicus insipientię. sed quamprimū illa migrat, alter reuertitur gaudēs ob discessum inimicæ infēsissimę, propter quam exulauerat. Hactenus satis præfati, iā singula quę proposuimus cōfirmabimus, & à primo auspicabimur. Ruditatem delirādi peccandiq; causam esse diximus, sicut è vulgo innumeros præmero delirare. nam ruditas peccatorum animę, si vera fatenda sunt, caput est, à qua tanquam à fonte promanant actiones omnes huius vitæ, nullū omnino præbentes liquorem salubrem ac potabilem, sed salsuginosum, qui morbum atque perniciem gustātibus afferat. Quapropter legislator noster in nullos æquè fœuit ac in educatos perperam, vel hoc argumēto, qui sunt quos non tam studium quàm natura consociat, siue in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter homines,siue inter animātes cæteras? nemo etiam insanus alios quàm parentes dixerit. hoc enim natura docet absq; præceptore,vt nati curæ sint genitoribus, ipsorum saluti diuturnitatique prospicientibus:hos tamen naturales protectores in hostium traducit ordinem,patrem matrémq; accusatores è patronis faiens,vt qui soli seruare debuerant,perdant etiam.Si quis, inquit,habuerit filium contumacem & proteruum,qui non audierit vocem patris ac matris,& coërcitus obedire contempserit:apprehendēt eum pater & mater eius, ducéntq; ad senatum ciuitatis illius,& ad portam iudicij: dicéntque ad viros ciuitatis suę:Filius iste noster proteruus & contumax est,monita nostra audire contemnit, conuiuiis vacat & compotationibus: & obruet eum lapidibus populus,& auferetis hūc malum de medio vestri.Ergo quatuor crimina hic obiiciuntur,contumacia, proteruitas,profusio in conuiuia,& temulentia, grauissimum verò vltimū.natum è primo,videlicet contumacia, atq; ita per gradus auctum.nam anima cùm primùm cœpit rectorem contemnere, per proteruitatem cōtentionémq; ad extremum terminum peruenit temulentiam,demētiæ causam & desipientię. sed præstat in singula crimina ordine inquirere.Omnium confessione constat bonum esse parere virtuti,atque etiam vtile:sicut cōtrà non parere,turpe simul ac inutile. iam si accedat proteruitas,malum sit longè grauissimum.inobediēs enim minus malus est quàm contentiosus:quia prior tantùm iussa negligit, posterior data opera nititur in contrariū:age inspiciamus rem attentius.Fac legē iubere vt habeatur honor parentibus,qui nō honorat,est contumax:qui probro afficit,contentiosus. rursum quia seruare patriam iustum est,qui hoc facere grauatur,cōtumax:qui eā prodere conatur,proteruus dicendus est. item qui debitam gratiam rependere iussus tergiuersatur,facit cōtumaciter.qui autē insuper damnum dat, peruicaciter elatus peccatū admittit immedicabile. prętereà qui sacrificia & alia officia pietatis negligit,inobediēs est præceptis quę lex super his rebꝰ præcepit:proteruus autē in cōtrarium ad impietatem declinat, negās esse numen:qualis est ille qui dicit: Quis est cui obediemus?& rursum: Nō noui dominū.priorib⁹ verbis negatur esse vllum numē: posteriora aiūt,etiamsi quod sit, ignotum tamen esse:quibus verbis prouidētia tollitur.nam si prouideret rebus, vtiq; noscereturquod autem de collatione in conuiuia dicitur, si intelligatur de participatione prudētiæ rei præstātissimę,est vtile

vtile ac laudabile:sin de imprudentiæ deterrimæ,inutile ac vituperabile. In rē optimā hæc fiunt symbola,desiderium virtutis, honestorum æmulatio,meditationes continuæ, exercitia laboriosa,indefessi labores.in cōtrariam verò hæc,remissio, negligentia,deliciæ,luxus,lasciuia.Videmus certè istos qui quotidie descendunt in certamen temulentiæ,& hoc agunt solùm vt vini plurimum in ventrem ingerant.symbola conferre tāquam in aliquid vtile,mulctari tamē rebus omnibus,pecuniis, corpore,anima.nam huiusmodi collationibus & rem familiarē minuunt,& corporis vires per delicatū victum frangunt atq; mol liunt,& animas hiberni torrētis in morem immodicis deliciis inundatas demergunt in barathrum, eodem modo qui collationes faciunt ad tollendam eruditionem,præcipuam sui partem intelligētiam lædūt,resecātes ab ea res salutares, prudentiam, tēperantiāmq;,& fortitudinē atq; iustitiā.Proinde videt non temerè lex hic vti vocabulo cōposito συμβολοκοπῶν,sed admodū significanter:quia qui cōtra virtutem suos conatus quasi quædā symbola conferunt,sauciant,dissecant,concidunt vsque ad extremā perniciem animas audiendi atq; discendi amidas. Abraham quidem redire dicitur à concisione Chologomodor & regum cum eo fœderatorū: ediuersò Amalec meditatoris illius extremum agmen concidere:vtrūq; naturæ ordine.infesta sunt enim quæ contraria,& perpetuò sibi inuicē struunt perniciem. cæterùm hic symbolorū collator,vel ideo maximè culpari meretur,quòd non contentus iniustè facere,socios quoq; sibi ascīscit,partim ipse docens alios,partim docentes audiens, vt & natura & institutione peccans,nullam sibi salutis spem reliquam faciat,quātumvis reclamante lege,& vetante ne quis societatē ineat causa maleficij.ita est profectò,multifariā serpit ac pasci tur in hominum animis malum,bonum autem exile rarúmq; in his inuenias.Est autem hic quoq; admonitio perutilis,ne sequaris ea quæ vulgò iusta videntur,sed potius eos,qui quod iustū est faciūt. Reliquū est quartū crimen maximū temulentia, nō leuis,sed nimia.nā vino madere idē significat hic quod hausto veneno demētiam creante,scilicet ruditate tumescere,accēdi,arderéq;,nec posse restinguere:sed cōflagrare, populante totam animam incendio,ideo meritò sequitur vltio,purgās mētem ab omnibus improbis moribus.dicitur enim: Tolles illū malum,non è ciuitate,aut regione,aut gente,sed ex vobisipsis. nam in nobisipsis insunt & quasi foueas sibi fecerūt cogitatio-

nes culpabiles ac reprehẽdendæ,quas necesse est excidere quan
do curam respuunt.Hunc igitur contumacẽ,proteruum,sermo
nes verisimiles ceu symbola cõferentem in perniciem honesta
tis,mero ardẽtem & debacchantẽ in virtutes,& seipsum quoq;
lædentem enormiter per temulentiam,æquum erat habere pa
rentes accusatores pro aduocatis:quorum est officium omnem
admonitionem castigationẽmq; adhibere sanabilibus. patris
autẽ matrisq; vt communis appellatio,sic vires distinctæ sunt.
proinde rerum opificem patrem quoq; suæ creaturæ iustẽ pos
sumus, licere:matrem autem,scientiam ipsius,cum qua cõgre
sus Deus,nõ humano more,proseminauit creaturam.illa verò
Dei semine concepto,enixa est iusto partu vnicũ,illum dilectũ
sensibilem filium mundum hunc.Quapropter à quodã diuino
viro inducitur sapientia de seipsa loquens in hunc modũ:Deus
creauit me primam operum suorum, & ante secula fundauit
me.Necesse enim erat vt mater nutrixq; omnium rerum crea
turas omnes ætate antecederet.horum igitur parentum accu
sationem quis ferre possit? imò ne mediocrem quidem com
minationem,aut leuissimam incusatiunculam. nam ne dono
rum quidem largitatis quisquam capax est,ac fortasse ne mun
dus hic quidem,sed quasi parua lacuna influente magno gratia
rum Dei fonte celerrimè repleta supereffluit. & qui beneficia
nõ possumus excipere,vltrices vires ferre poterimus? Verùm
hi rerũ vniuersarũ parẽtes à præsenti sermone semouendi sunt.
satius est vt consideremus discipulos eorũ familiarésq;, qui cu
ram & præfecturã animarũ sortiti sunt,duntaxat non auersũ
à matris & docilium. patrem igitur dicimus illum masculum
perfectũ rectúmq; sermonẽ:matrem verò disciplinã illam en
cyclicã,æqualem choreæ more ac rotundam, quibus tanquam
parentibus obedire bonũ est atq; commodum. eius patris præ
ceptum est,sequi ac imitari naturã,nudam apertámq; veritatẽ
consectãri.eruditio verò mater præcipit,institutis iustis pare
re,quæ per singulas ciuitates,gẽtes,regiones,statuerũt qui pri
mi veritatem tenuerũt,non tam re quàm opinione hominũ. hi
parentes habent ordines quatuor filiorum.Vnus vtriq; obsequi
tur,vnus neutri.primo cõtrarius.ex reliquisvterq; imperfect⁹,
alter patrem vehemẽter amat audirq;, matrem & eius monita
negligit:alter contrà matris vt videtur amantior, huic minis
trat omnia,de rebus patris minimè solicitus.primus omnium
iudicio palmã auferet,cõtrarius repulsam patietur & pernicie,
è reliq

è reliquis alter secũda,alter verò tertia sibi vindicabit premia:
secũda qui patri obsequitur,qui matri,tertia.amatoris autẽ suę
matris,qui vulgaribus opinionibus ducitur,& per multimoda
vitæ studia in omnigenas formas mutatur in morẽ Aegyptij
Protei,qui quòd ingenio esset versatili, nullam verã cẽrtãmq;
habebat speciẽ figura manifestissima Iothor est,effigies tumi
ditatis,ciuitatem ac rempub. conuenarum miscellaneorũmq;
hominum vanis opinionibus elatorum euidenter exprimens.
Cùm enim ille sapiens Moses vniuersum populũ animæ ad pie
tatem atq; cultum Dei reuocaret,& mandata huius legésq; sa
cratissimas promulgaret,dicẽtsi eis inciderit cõtrouersia,& ve
nerint ad me,diiudicabo singulorum causas,& componã iuxta
leges ac præcepta Dei:accedens iste Iothor opinione sua sapiẽs,
diuinis bonis nõ initiatus,sed assuetus humanis ac corruptibi
libus,cõcionatur,& leges scribit cõtrarias legibus naturalib⁹,
opinionem respiciens,cùm illæ ad res veras referãtur: attamẽ
propheta & huius errorem miseratus,admonẽdum ampliúsq;
docendum putat hominẽ,vt relictis inanibus opinionibus,cõ
stanter sequatur veritatem.Nos,inquit,exẽpto & excisо è men
te inani fastu migramus in regionem scientiæ,quę nobis certo
debetur ex fide diuini oraculi.proficiscere nobiscũ, & bene tibi
faciemus.reiicies enim damnosam opinionẽ, pro qua lucrabe
ris veritatẽ,quia nihil vtilius.Verùm iste hoc quoq; carmine ni
hil proficiente contra obstinationẽ,haudquaquã sequetur scien
tiam,properè ad suum inanẽ fastum recurrens, narratur enim
respõdisse inuitanti:Non proficiscar,malo in terram meam &
gentem reuerti:hoc est, ad cognatam incredulitatem imbutã
falsis opinionibus.Quoniam veram fidem, amicam virtutis fortі
bus non didicit.cùm enim ad ostentationẽ pietatis dicit,Nunc
cognoui magnum esse dominũ prædiis omnibus,suam ipse im
pietatem accusat apud peritos iudices.dicturi sunt enim:itáne
homo impiè nunc demum cognouisti, quam prius nesciueras
omnipotentis magnitudinẽ?inueniſti quicquã quod antiquius
sit quam Deus?possuntne posteri maiorum suorũ virtutem ne
scire:huius autem rerum vniuersitatis rẽone princeps est cõdi
tor eius & pater:itaq; si nunc derũ ais à te cognitum, ne nunc
quidẽ nosti,quia nõ ab initio creationis:nec minus in simula
tione deprehẽderis,dum confers quæ nõ admittunt collationẽ,
dicens te cognouisse maiestatem eius Qui est, superiorem dijs
omnibus.nam si verè nosses eum Qui est, non crederes vllum

Universidad de Deusto
Biblioteca

alium esse Deũ nullius potestati obnoxiũ. Sicut enim sol exortu suo stellas abscõdit, tanto suo splendore perfusis nostris oculis: ita quoties animæ oculi sincero, puro fulgidissimóq; lucifero Dei sensibili splendore irradiãtur, nihil aliud possunt inspicere. affulgens enim eius qui est cognitio nihil non illustrat, vt etiam quæ sunt per se splendidissima, collatione hac obscurentur. proinde cum falso nominatis diis nunquã certum verúmq; comparare sustinuisset, si eum verè cognouisset: sed quia vnum ignorabat, sequutum est vt multos quamuis reuera nõ sint, esse crederet, in qua sententia nemo non est, qui rebus animæ derelictis, miratur ista corporea coloribus figurísq; variata, vt sensus seduci faciles decipiant. Talis homo à legislatore Labá vocatur, qui veras naturæ leges nõ cernẽs subscribit falsis humanis legibus, dicens: Non est is mos in regione nostra, vt iunior puella prius eloceatur quàm grãdior. nam iste putat seruandum ordinem tẽporis, æquum cẽsens antiquiora prius, recẽtiora posterius in vsum adduci. at ille meditator sapientiæ, quippe gnarus naturarũ nullo subiectarum tẽpori, & recẽtiora prius, & antiquiora posterius appetit. cui moralis etiã ratio consona. nam meditatores opus habent primũ in iuuenilibus versari studiis, vt mox perfectioribus frui possint firmius. & ideo nunc quoq; honestatis amatores non prius ad grãdiores philosophiæ fores se conferũt, quàm penetratis recentioribus, grãmatica, geometriá q;, & encyclopædiæ tota musica. nã artes hæ sequestræ sunt sapientiã sincere ambientibus & ex animo. Verúm alter ille agit callidé, volens nobis natu maiorẽ obtrudere: non vt eam habeamus propriam. sed vt iunioris illecebris inescati denuò, remittamus prioris desiderium: quod pleriſq; vsu venit, ad eruditionem per deuia tendentibus. qui ab incunabulis (vt vulgus loquitur) admoti ad perfectissimum philosophiæ studium, indignum rati nõ degustasse artes liberales, vix tandẽ ad eas applicuerũt animum. deinde à grandiore antiquioréq; consideratione ad minorẽ iuniorémq; delapsi, apud eam cõsenuerunt, vt nũquam potuerint ad pristina recurrere. & hoc est opinor quod dicit: Absolue septennium huius, ac si dicat, ne sinas imperfectũ bonum animæ sed cura vt finem assequatur ac terminũ, & adipiscaris posteriorẽ quoq; bonorũ ordinem, pulchritudinẽ corporis, & id genus cætera. Ille verò absoluturum quidem se non pollicetur, expleturum tamẽ, hoc est, nunquã omissurum quicquam quod ad incrementũ cõplementúmq; eius faciat, imò superatur

peraturũ difficultates omnes, etiamsi se innumera impedimenta in diuersum trahẽtia obiiciant. Videtur aũt satis manifestè docere scriptura, q; cõsuedines mulieribus magis quàm viris curæ sint, per verba Rachel mirãtis sola sensibilia. Sic enim patrem suum alloquitur: Ne molestè feras dñe, nõ possum tibi assurgere, quia iuxta consuetudinem mulierũ mihi est. Ergo mulierum est sequi vulgares consuetudines. certum est enim, consuetudinẽ pertinere ad infirmiores effœminatiorésq; animas: quandoquidem, virilis, robustæ, veréq; masculę rationis officiũ est, naturam ducem sequi. Miror autem veracitatẽ animæ, quæ in colloquio fatetur se non posse istis in speciem bonis assurgere, tamen veneratur singula, tantùm non ea sibiipsi præferens. quis enim nostrũ resistit diuitiis? quis reluctatur gloriæ? nemo omnium: sed quandiu his caremus, magnificè loquimur, vt frugalitatis amici, quæ modico contentis, æquis, liberalibúsq; ingenijs competẽtem vitam cõciliet. q; si alicuius iam dictorum spes, aut saltem spei leuis aura aspirauerit, vanitatis coarguimur. statim enim cedimus non valentes resistere: & proditi ab amicis sensibus, destituimur omnibus auxiliis animæ, iámque non dissimulanter, sed apertè in aduersariorum castra perfugimus, & meritò. adhuc enim laboramus mulebribus consuetudinibus, quas nõdum potuimus eluere, & ad viriles focos trãscurrere, sicut narratur de mẽte amãtissima virtutũ, Sarra nomine nata. huic enim omnia mulebria desisse discimus ex oraculo, cùm esset paritura progeniem, sine magistro docilem, appellatam Isaac. fertur etiam non habuisse matrem, marito cognata paterno tantùm, non item materno genere. sic enim is de ea dicit: Reuera soror mea est, ex patre non ex matre. Videlicet non ex materia sensibili, quæ iam consistit, iam dissoluitur, quæ mater, nutrix, altrixq; creaturarũ dicitur apud priscos cultores stirpis sapientiæ: sed ex omnium rerum autore patréq;. hæc igitur mulier extra totum corporalem mũdum promicans, & exhilarata diuinitus, pro risu habet humana fœdera, siue ad belli, siue ad pacis res pertinẽtia. nos autem à parum virili effœminatáq; consuetudine cum sensibus, affectionibus, rebúsq; sensibilibus deuicti, contra nihil eorum quæ apparẽt, insurgere possumus: verùm ab omnibus his quæ occurrunt, vel inuiti vel sponte trahimur. quòd si noster exercitus non valens patris mandata obire succubuerit, nihilominus subleuabitur auxilio matris, scilicet eruditionis mediæ, quæ iura legésq; in aliis alias ciuitati-

Universidad de Deusto Biblioteca

bus instituit.sunt item quidam qui maternis rebus cõtemptis, paternas amplectãtur totis viribus,quos maximo honore sacerdotij dignatur recta ratio.horum acta si recenseamus, per quæ adepti sunt hoc præmium,cauillandi fortasse occasionem præbebimus imperitis,qui decepti obuiis rerũ imaginibus, latentes in obscuro vires earum non considerãt.nam qui vota,sacra, & omnes templi ceremonias tractant,sunt quod vix credas,homicidæ,fratricinę,familiarissimorum ac amicissimorũ interfectores,qui debuerant esse puri ex puris electi,nullo ne insciẽter quidem patrato cõtacti scelere.sic enim dicit scriptura: Interficiat vnusquisq; fratrem suum, & vnusquisq; vicinum suũ, & vnusquisq; proximum suum.& fecerunt filij Leui, sicut locutus est Moses.& ceciderunt è populo in illa die circiter tria virorum milia.Tantæ multitudinis interemptores laudat,dicẽs: Consecrastis hodie manus vestras domino, vnusquisq; in filio suo & in fratre suo,vt detur vobis benedictio:quid igitur dicendum,nisi communi quidem iure hos reos fieri. accusante matre publica consuetudine:naturali verò iure absolui,patrocinãte patre sermone recto & rationabili.nec enim,vt quidã opinãtur,viros interficiunt sacerdotes,animalia ratione prædita,quæ constant ex animo & corpore:sed quicquid est carni amicum à sua mente resecant:quòd existiment decorum esse sapientis legis cultoribus,alienare se ab omnibus rebus genitis,& habere illas pro hostibus. proinde fratrem non hominem, sed corpus animæ germanum occidemus, hoc est à diuina parte studiosa virtutis mortalem & affectibus obnoxiam separabimus. occidemus item propinquum,non hominem, sed sodalitium. hoc enim animæ & inimicũ est & familiare,alliciẽs eã in laqueos, vt affluxu rerum sensibilium mundata & obruta,nequeat ad cęlum caput attollere,salutaréq; natura illas diuinas atque pulcherrimas.interficiemus & proximũ. proximus autẽ menti est sermo qui profertur,probabilibus rationibus intermiscẽs falsas opiniones ad perniciem veritatis rei pretiosissimæ. cur enim nõ plecteremus hunc quoq; sophistã sceleratũ,& quidẽ supplicio conuenientissimo,nempe silentio (nam sermonis mors est silentium)ne posthac intellectus distrahatur eius argutiis: possitque omnino alienatus à voluptatibus germani corporis, & propinquorũ vicinorúmq; sensuum præstigiis, solutus & liber dimissus,purè vacare his quæ intellectu percipiũtur.hic est qui dicit patri matriq; mortalibus parentibus:non vidi vos ex quo

res

res diuinas cõtemplatus sum.qui nõ agnoscit filios, ex quo innotuit sapiẽtiæ.qui agnoscit fratres quotquot nõ sunt abdicati à Deo,sed saluari meruerunt per illius gratiam. hic est qui arrepto siromaste,quasi μαστεύσας,& scrutatus naturas corruptibiles,quæ in cibo potúq; felicitatem collocãt, & ingressus fornacem (vt Moses inquit)accensam ardentémq; nimiis iniquitatibus,nũquam extinguibilem.vitam humanã videlicet, potuit mulierem per vuluam transfodere, quòd visa sit esse causa gignendi,vt quæ re vera patiatur magis quàm agat:atque etiam quemvis hominẽ substantiis affingentem affectus Dei autoris rerũ omnium.atqui hic homicida iudicaretur à multis qui libenter fauent mulierculis,sed Deus pater omnipotens dignatur cum laudibus maximis,& nũquam auferendis præmiis.ea fuerunt ingentia,& quidem germanitate quadam cõiuncta,pax & sacerdotium.erat enim egregium facinus,profligatis hominũ vulgi moreviuentium penè inuictis copiis,& cupiditatibus in animo ciuile bellum excitantibus,pacem cõstabilire:& ob hoc meritum non diuitias,non gloriam,non honorem, non principatum,non formã,non robur,non vllam dotem corporis, non terram,non cælum,non mundum vniuersum,sed antiquissimi numinis verum cultum honore summo dignum, & mirificum ordinem sacerdotij modis omnibus expetendum accipere.germana autem esse hæc præmia dixi nõ temerè,sed quia scio non posse verum sacerdotem fieri qui adhuc humanã & mortalem militet militiam,in qua vanæ opiniones ducũt ordines:sed requiri ad hoc virum pacatum,à bello tam alienum, vt etiam sit pacificus,perpetuóq; pacẽ colat sincerè ac simpliciter. tales sũt qui patrem & eius mandata magnifaciunt, materna verò matrémq; ipsam negligunt.Infensus autẽ vtriq; parẽti, sic loquẽs inducitur:Nescio dñm istum, nec Israelem emitto. Hic videtur aduersari tum cõtendentibus recta ratione ad Deum, tum indolem eruditione constabilientibus,cõfunderéq; cuncta modis omnibus.& sunt hodiéq; (nondum enim humanũ genus à mera malitia repurgatũ est)qui nec pietati erga Deũ, nec societati naturali hominũ quicquã tribuunt, vtriq; impietatẽ præferentes, nec Deo grati,nec fidi sui similibus:atq; ita oberrant per ciuitates pestes earũ maximæ,præ curiositate miscentes se tã publicis q̃ priuatis negotiis,vel potiꝰ,si vera dicẽda sunt,subuertẽtes vtraq;:quos oportebat tãq̃ diros votis placato numine auertere:sunt em̃ pernicies omniũ in quos incidũt.quapropter

&

Universidad de Deusto Biblioteca

& Moses decantat eorũ exitium, deletorũ prius quàm ipsi sibi possent succurrere, & propriis opinionibus absorptorũ tanquã fluctibus. Dicamus igitur deinceps de his contrario genere hominum eruditionem rectámque rationem colentium. ad quos collati dimidiati erãt qui alterius tantũ parentis virtutes æmulabantur. hi sunt & legũ, quas pater rectus & rationalis sermo tulit, custodes optimi, & morũ fideles dispensatores, quos instituit eorum genitrix eruditio. ab illo patre didicerũt honorare patrem vniuersorum: à matre verò, nõ contemnere iura publicè recepta cõsensu ciuium. Quãdo igitur meditator ille Iacob exantlans virtutis certamina, permutaturus erat aures pro oculis, verba pro operibus, profectum pro perfectione, benignissimo Deo volente illustrare mẽtis eius oculos, vt iam manifestè cerneret quæ prius auditu perceperat (oculis enim tutius creditur quàm auribus) insonuit ei hoc oraculum: Non nominaberis posthac Iacob, sed Israel erit nomen tuum, quia cum Deo validus fuisti, & cum hominibus. Est igitur Iacob discentis & proficiẽtis nomẽ, pẽdentis ex auditus viribus: perfecti verò Israel. nam visionem Dei nomẽ id significat. & quæ virtus potest esse perfectior, quàm eum Qui est videre? ergo qui summum illud bonũ vidit, laudatur à paterno maternóq; genere, fortis in Deo robustus apud dominum & homines, quoniam per hæc duo simul integrã illius boni possessionẽ adipiscimur. edoctus enim custodire leges patris, & iura matris nõ contẽnere, audebis ingenuè profiteri te obedientem patri filium, & placentẽ in conspectu genitricis. An-non satis est custodire iura probata genitis hominibus, societatis gratia: simúlq; diuinas sanctiones, ob pietatis amorẽ? Quapropter fatidicus Moses per apparatũ sacrorum, vtriusq; rei perfectionem designat. non temerè enim nobis arcã intus & extra laminis aureis induit: nõ temerè summo sacerdoti duas stolas attribuit, & duas aras ponit, exteriorẽ ad victimas, ad suffitus interiorẽ: sed volens nos per hæc signa docere virtutes vtriusq; speciei. debet enim vir sapiens & intus in anima inuisibili, & in externis actionibus ornatus esse prudentia omni auro pretiosiore: quoties autẽ ab humanis studiis secedens eum Qui est, solùm adorat, vnicolorem veritatis stolam induere. quã nihil mortale attigit. est enim linea, quæ materia non enascitur è mortalibus: rursum quoties transit ad curam reipub. deposita interiore alteram pictam & aspectu mirãdam sumere. cùm em̃ magna sit in vita varietas, opus est varia sapientia

sapientia clauũ tenentis gubernatoris hic in ara seu vita cõspicua tergoris carnis cruoris & huiusmodi corporeorũ videbitur magnam curã gerere, ne vulgarẽ multitudinẽ offendat, quæ bona corporis facit animi bonis proxima. in interiore verò omnibus rebus incruentis, incorporeis, non carneis, nec nisi rationalibus vtetur, quæ per thus suffimentáq; significãtur. nam vt hæc nares, sic illa totam animã explent sua fragrantia. Sciendum tamen quòd sapiẽtia cum sit ars artium, videtur quidem variari diuersis materiis, tamen verã suam speciem immutabilẽ ostendit acuto visu præditis, & his qui nõ circumfusa ei rerum mole distrahũtur, sed ab arte ipsa impressum ei characterem perspiciunt. Ferunt Phidiam illum statuariũ ex ære, ebore, auro, aliisque diuersis materiis cõfecisse statuas, in quibus omnibus vna eadémq; ars emineat: vt non solùm eruditi spectatores, verùm etiam valde imperiti opificẽ agnoscãt ex ipsis operibus. quemadmodum enim in gemellis natura eodẽ sæpe vsa charactere penè indiscretas similitudines exprimit: pari modo etiã perfecta ars, cùm sit naturæ imago & effigies, quando assumit diuersas materias, format & imprimit eãdem cunctis ideam, vt hac maximè ratione fiant cognata germanáq; ac gemella eius opera. idem igitur efficiet ea quæ inest sapienti potentia. tractans enim de eo Qui est, pietas nominatur & sanctitas: cum autẽ de cælo disserit rebúsq; cælestibus, physiologia: meteorologia verò, cum de aëre varietatibúsq; huius & mutationibus, siue per integras vices anni quadripartiti quas horas nominãt, siue per singulos mensium dierúmq; circuitus cõtingentibus. ethica verò cũ de corrigendis moribus hominum: cuius species sunt, politica ad reip. curam, & œconomica ad rei familiaris pertinẽs: atq; etiam sympotica, tractans epulas ac conuiuia. rursum alia facultas est regia, regẽdis apta hominib': alia legislatoria, quæ vetat aut præcipit. omniũ em̃ horum sapiẽs, vere πολύφημος, id est multinominis, capax est, pietatis, sanctitatis, physiologiæ, meteorologię, moralis, ciuilis, domesticę, regiæ, legislatoriéq; sciẽtiæ, & innumerarum aliarum facultatum, in quibus omnibus vnam eãdémq; speciem habere videbitur. in hac autem de quatuor prognatorum ordinibus mentione illud præterire nõ libet, quod cõfirmat hanc diuisionem partitionémq; capitum. nam fastuosum hunc & per stultitiam inflatum filium parẽtes hoc modo accusant, dicendo: hic noster, digito indicãtes inobedientem cõtumacémq;, vbi demõstratiuè dicendo hic. declarãt se &

Universidad de Deusto Biblioteca

se & alios genuisse, hoc est indoles generosas aut alteri parenti obsequētes aut vtriq;, quorum exemplum est Rubim, alios audiendi discendiq; cupidos, quorum est Simeō. nam hic auditus interpretatur. item alios Dei supplices, quale est leuitarū sodalitium. itē nonnullos canentes sonora nō tam voce quàm mente hymnum gratiis agendis compositum, quorum præcentor Iudas, propter virtutem quæsitam labore voluntario. quosdam item mercedibus dignatos & muneribus, vt Islachar. alios contēplatores cælestis numinis post derelictas sublimes cōsiderationes Chaldaicas, vt Abraham. alios à seipsis virtutem doctos, vt Isaac. item cōsilio viribúsq; pollentes amicos Dei. vt Mosen illum perfectissimū. Meritò igitur istum contumacem, proteruum, symbola conferentem, id est peccata peccatis annectentem, magna minoribus, recentia veteribus, voluntaria non voluntariis. & tanquam vino calentem, per totam vitam ebrium debacchātémq;, vt qui stultitię merum magnúmq; hauserit calicem, lapidari sacra lex iubet: quia & recti sermonis mandata patris sui, & disciplinæ matris suæ legitimas admonitiones sustulit: cumq; haberet fratres probos exemplum honestatis domesticum, ne horum quidem virtutem imitatus est, etiam pręuaricari ausus, vt corpus Deum sibi fingeret, & Typhum Aegyptio more coleret, cuius signū erat iuuencus aureus: circa quem choreas ducendo inlani, carmen concinunt, non suaue, quale in comessationibus, epulis, festisq; cōpotationib⁹, sed reuera lugubre funestúmq; , tanquam temulenti, multóq; Lyeo laxati neruos animæ. Narratur enim quòd Iesus audito tumultu populi dixit ad Mosen: Clamor pugnantium auditur in castris. qui respondit: clamor iste, quantum ego audio, nō ad pugnam aut fugam hortator est, sed ad pocula, móxq; propinquior castris, videt vitulum & choreas. Quid autē hoc ænigma significet, docebimus vt poterimus. Res nostræ nunc trāquillæ sunt & quietæ, nunc perstrepunt importunis tumultibus. cùm silent, habēt pacem: ediuersò bellum implacabile cùm tumultuantur. testis est qui hoc expertus didicit, tantò magis idoneus. audito enim strepitu populi, sic solicitum eius curatorē ac pręsidem alloquitur: clamor pugnantium auditur in castris. nam prius quàm in nobis excitarentur ad clamorem irrationales impetus, mens erat stabilior. postquam autem animę regio strepere cœpit dissonis vocibus, affectiones his excitatæ seditionem intestinam cōmouent. cæterùm castra ad bellū nata vidētur. vbi enim aliás rixæ sunt

sunt & pugnæ cōtētionésq;, & cætera pertinacis belli facinora, nisi in hac vita quā in corpore agimus, quod allegoricè castra nominat. hæc castra solet intellectus relinquere, quando numine correptus ad eum Qui est, accedit contēplaturus ideas incorporeas. Tollens, inquit, Moses suum tabernaculū, retendit extra castra, nō propè, sed procul, qua figura subindicatur, sapientem migrasse à bello ad pacē, & à mortali confusoq; exercitu ad pacatam rationalium feliciúmq; animarum vitam diuinā. dicit autem & alibi: cùm exiuero ciuitatem, expandā manus meas ad dominum, & cessabunt clamores. caue autem putes hæc loquentem hominem esse ex anima corporéq; contextū, siue complexum, siue contemperatum, aut quomodocunq; tandem nominandum est hoc compositum animal, sed mentem sincerissimam purissimámq;: quæ tantisper dū in ciuitate corporis mortalisq; vitæ continetur se contrahit: & tanquam carcere inclusa, fatetur se non posse haurire liberiorem aërem. quòd si contingat eam ex hac ciuitate exire, quemadmodū qui manicis pedicisq; ferreis soluuntur, sic solutos habens cōceptus animi cogitationésq;, liberis dimissisq; vtetur etiā actionib⁹, vt mox affectuum incitamenta cohibeantur. An-non voluptatis intensi clamores sunt: per quos quicquid libet impetrat? an-nō & cōcupiscentiæ ferrea vox, minaciter flagitantis ministeria cessantiū? an-nō & aliorum affectuum multisonus est & clamosus strepitus? Verùm etiam si centum ora centúmq; linguas (vt poetę loquuntur) vnusquisq; affectus habeat, ne sic quidē aures viri perfecti perturbare poterit, qui iā migrauit nolens in eadem cum eis ciuitate habitare amplius. cęterùm dicēte illo cui tale quid accidit, corporeum exercitū perstrepere bellicis clamoribus, procul pulso pacis amico silētio, sacer sermo assentit: nō negat enim clamorem esse bellicū, alterius tamen generis putat quā nonnulli existimant, scilicet non cedentium aut vrgētium, sed qualem nimio vino grauati solēt attollere, quod enim dicit, ad pugnam hortātium, perinde valet ac si diceret, prælio vincētiū. nam valida pugna parit victoriā, sic sapiētē illum Abrahā post fusos fugatósq; nouē reges, videlicet quatuor affectus & quinq; sensus, qui pręter naturā mouebant, inducit scriptura hoc hymno cōfitentem & agentē gratias: Extendo manus meas ad dñm Deū excelsum, creatorē cæli & terræ, si à funiculo vsq; ad corrigiā caligæ accipiā ex oībus quæ tua sunt, ostēdit aūt, quantum quidē intelligo, creaturā omnē, cælum, terrā, aquā, spiritum, animam

Universidad de Deusto Biblioteca

animantes simul & stirpes. quisquis enim ad solum Deũ tendit animæ viribus & ab eo iuuari sperat, meritò dicit, nihil accipiã ex omnibus rebus quæ tuæ sunt. non à sole diurnam lucem, non à luna cęterisq; sideribus nocturnum lumen, non ab aere nubibúsq; pluuias, nõ ab aqua & terra potum cibúmq;, nõ ab oculis visum, non auditum ab auribus, non à naribus odoratum, non ab oris saliua gustum, non à lingua eloquiũ, non à manibus dãdi recipiendiq; facultatem, non eundi redeundiq; à pedibus, nõ respirationem à pulmone, nõ cõcoctionem à iecore, nõ ab aliis visceribꝰ suũ cuiusq; vsum, nõ ab arboribus satisq; fructus annuos: sed omnia hæc ab illo solo sapiente, qui gratuitã suã benignitatem largissimè distẽdit per omnia, atq; ita prodest omnibus. quisquis igitur eum Qui est, potest cernere, & hunc rerũ autorem agnoscit, creaturas eius minus quàm ipsum honorabit, absq; adulatione dotes earũ cõfitens. est autẽ cõfessio iustissima hæc ipsa: nihil à vobis, sed à Deo totum accipiã, cuius possessio sunt omnia: tamẽ per vos fortassis accipiã. estis enim instrumẽta immortalis eius gratiæ. at incosinderatus cæcã habens mentem qua sola Qui est cernitur, hac quidẽ nihil vsquam videt, sed quæ in mundo sunt corpora complectitur suis sensibus, putans hęc esse causas omniũ. quamobrẽ aggressus deos sibi fingere, simulacris, delubris, & aliis innumeris statuis ex varia fabrefactis materia repleuit orbẽ terrarũ habitabilẽ, pictores fictorésque, quos legislator noster exterminat è sua rep. inuitãs propositis ingẽtibus præmiis tũ priuatim tũ publicè: vnde præter expectationem pro sanctitate inuecta est impietas. multorũ enim deorũ cultus in animis insipientium fit impietas, & honorem Dei negligunt qui mortalia cõsecrant: quibus non satis fuit solis lunæq; pro libito, atq; etiam telluris & aquæ vniuersæ imagines effingere, sed iam brutis quoq; ac stirpibus promiscuè diuinos honores concedunt. eos quomodo hymni victorialis autor increpet, iam ostendimus. Moses quoque pariter postquam vidit regem Aegypti, iactãtissimum illum intellectũ, cum p. c. curribus, id est instrumẽtalis corporis sex motibus, & cũ triũuiris eorũ præfectis, qui etiãsi nihil in rebus sit stabile, tamen putant de cunctis sentiendũ tãquam certis & immutabilibus: hos inquã vbi vidit meritas impietatis pœnas luisse, & suum exercitum incursationem effugisse hostium, egregiè pręter opinionem seruatũ, hymnum canit Deo iusto veróq; remuneratori, à decentissimo & huic felicitati aptissimo exorsus carmen: quòd equum

equum & incessorem in mare proiecerit. & intellectum vectatũ à proteruo quadrupede, id est bruti affectus impetu, deleuerit. succursor & protector factus perspicacis animæ, cui perfectã salutem impertiit. idẽ vates & ad puteũ carmen occipit, nõ iam ob solum affectuum interitum, sed & ob acquisitam sapientiam possessionem incõparabilem, quã per puteum significat: quæ non in superficie sed in profundo habet laticem dulcẽ animabus sitiẽtibus honestatis, necessariũ potum ac suauissimum, priuatis autem nõ licet vel eruditionem haurire ex hoc puteo, sed solis regibus, quapropter dicitur: Saxo struxerunt eũ reges. Est enim officium magnorum imperatorum ædificare sapientiam, non istorũ qui armis terrã & mare subigunt, sed qui animæ potentiis varias in ea cõfusásq; turbas debellãt, horũ discipulos atq; familiares noscimus qui sic loquuntur: Pueri tui cœperũt summam virorum bellatorum qui nobiscum sunt, nemo est occisus, sed adduxit domũ domino quisq; vir quod inuenit. videtur hi quoq; rursum victoriale carmen occinere, perfectarum & principalium potẽtiarum cupidi. summarium enim & maximũ numerum rationũ fortitudinis à se captum aiũt: quos oportet bellicosos fuisse oppositos duabus legionibus: quarum vnius dux est difficilis venatu timiditas: alterius verò, furẽs audacia, vtraq; bonæ mentis expers. pulcherrimè autem dictũ est, neminẽ esse occisum, ad significationẽ integræ perfectæq; fortitudinis: sicut lyra & omne instrumentum musicũ deficit etiãsi vnicus tantùm sonus discrepet: concinnum verò est quando ad vnum pulsum consonantes, eandem reddunt symphoniam. eodem modo & animæ instrumentum discrepat quidem quando aut audacia nimis intensum sonare cogitur iustò acutius: aut timiditate supra modum remissum in grauiorẽ sonum laxatur. tum verò demũ cõsonat, quando fortitudinis omnisq; virtutis toni contemperati omnes vnam concinnã melodiam efficiunt: cuius symphonię cõcinnitatisq; magnum argumentũ est, quòd offertur donũ Deo. hoc autem est colere cõuenienter eum Qui est, apertè confitendo ipsius donũ esse hoc vniuersum quicquid rerum natura cõtinet. dicit enim appositissimè: Vir quod inuenit, hoc obtulit donum. Vnusquisq; nostrum quamprimũ natus est inuenit magnũ donum Dei totum mundũ, quem ille sibi & suis charissimis largitus est. sunt autem etiã particularia dona, quæ & Deũ dare decet, & homines accipere, nimirũ virtutes, & his conuenientes actiones: quarum inuentionem plusquam ex-

temporalem,propter eximiam largiētis celeritatem quā vti solet.nemo nō miratur,etiam in eo qui nihil præterea magnum habeat.ideōq; rogat,Quid hoc tam citō inueniſti fili, miratus affectus boni celeritatem.ille verō qui accepit beneficiū,conuenienter reſpōdet:Quæ dominus Deus tradidit,traditiones eiū & preceptiones hominum tardę ſunt,quas autem Deus facit,celerrimæ,vt etiam temporis motum ocyſsimum præueniāt.Hi ſunt igitur duces qui ad fortitudinē & vim hortantes victorialem ac gratulatorium hymnū auſpicantur in choro, de quibus modò diximus.alij verò qui ob fugā & imbelles animos clade accepta lugubre canunt carmen,non tā vituperādi quām miſerandi,haud ſecus ac qui à natura oblætum corpus habent: quibus vel mediocris languoris occaſio magnū ad incolumitatē affert impedimentum,alij verò nō quòd meliores animi neruos habeant ſuccumbunt inuiti,oppreſsi aduerſariorū validioribus viribus:ſed more volūtariam ſeruitutē ſubeūtium, vltrò ſibi acerbos dominos aſciſcunt quāuis ingenui.& ideo cūvendi non poſsint,miranda temeritate ipſi emunt dominos,idem faciendo quod ſolent iſti ebrioſi nūquam vino ſatiabiles. nam & hi volentes non coacti magnā meri vim ingerunt, vt ſua ſponte ſobrietate profligata ex anima ſibi conſciſcant delirium. ait enim.Vocem hortātium ad potationem ego audio:hoc eſt,non inuitos furore laborantes audio,ſed vltrò ſibi accerſentes inſaniam.Omnis autē qui caſtris propinquat,vitulum videt ac choreas,& mox ipſe quoq; cōmouetur. in typhū enim eiuſq; ſaltatores incidimus,quotquot prope corporea caſtra volumus gradum ſiſtere,quādoquidem cōtēplatiui homines & res incorporeas viſere deſiderāres,cùm ſint ab omni faſtu alieniſsimi,longiſsimè remoti à corpore ſolent degere.proinde ora Deum ne vnquā hortator fias ad pocula,hoc eſt,ne vnquā ſpōte præcedas in via ferente ad ruditatē & inſipientiā. mala enim quę inuitis accidunt,dimidio leuiora ſunt,cùm nō grauētur à ſincera conſcientia.quod votū tuum ſi exaudietur,iam nō eris priuatus amplius,ſed honorem acquires maximum,nempe ſacerdotium.ſorum enim propemodum ſacerdotum & Dei cultorū eſt officium ſine vino ſacra facere:q; vinum & quicquid creat deliratiōnem,famitati mētis ſit contrarium.Locutus eſt,inquit, dñs ad Aaron dicens:vinum & ſicera nō bibetis tu & filij tui tecum,qū ingrediemini in tabernaculum teſtimonij,aut accedetis ad altare,& non morieminiilegitimum ſempiternum in generationes

nes veſtras,quo à profanis,ſancta,& ab impuris pura diſtinguātur.Aaron autē eſt ſacerdos,quod nomen interpretatur montanus,ſublimia celſāq; ſapiens ratio,non per iactātiæ molem inani faſtu turgidā,ſed per magnitudinē virtutis,quæ mentē vltra ęſum attollēs,non ſinit cogitare quicquam humile.qui autem ſic affectus eſt, merum & omne venenū inſaniam afferens nunquam vltrò ſibi admouebit.incumbit enim ei neceſsitas vt aut ſacroſancta tabernaculi penetralia ingreſſus ſecretis ſacris operetur,aut ad altare accedēs victimas pro ſua populiq; ſalute immolet,quæ negotia ſobrietate opus habent atq; ſolertia. me certè ſubit mandati huius admiratio.Sicut enim veneranda res eſt,ſobrios & ſui cōpotes ire ad vota & ſacrificia:ſic ediuerſo ridicula ſi quis corpore animōq; præ vino labāte id facit.niſi forte quoties domini & parentes & principes adeūndi ſunt, curare decet ſeruos & filios & ſubditos vt ſobrij ſint,nequid dicto factōve peccent,néve pœnam incurrant,ſi videantur dignitatē maiorum contēnere,aut ſi clemētius cum eis agatur, certe irridēantur:omnipotentē verò patrē aliquis adoraturus cibum,potum,ſomnum,cæteráq; quorum vſum natura poſtulat non moderabitur:malérq; ad lautiorē victū declinās imitari luxu peritos?& oculis nimio vino grauatis,vacillante capite, obliquata ceruice,crapulam ructans, totóq; corpore languidus, aquā abluendis manibus aut aras attinget ac victimas?atqui tali nō eſt fas vel procul ſacros ignes intueri.quod ſi hæc intelligātur nō de tabernaculo altariq; conſtructo ex viſibili & inanima & corruptibili materia,ſed de illis inuiſibilibus ſola mēte cernēdis,quorū iſta ſunt ſenſibiles imagines,tātò magis obſtupeſcet ad huius præcepti miraculū. quoniā enim omnium rerum aliud exemplar aliā imaginē fecit opifex, virtutis quoq; archetypū primò fecit, quo mox expreſsit charactērē ei ſimillimū. quod quidē archetypū ſignaculū incorporeū idea eſt:imago autē expreſſa corpus iam ſenſibile qui.ſē ſuapte natura,nōdum tamen expoſitū ſenſui:ſicut in altiſsimi oceani gurgitibus enatū lignū diceremus poſſe quidē vri, nōdum tamē igni obnoxiū. quippe marino humore madidū. Ergo tabernaculū & altare intelligamus ideas,alterā virtutis incorporeæ ſignificatiuā,alterā ſenſibilis eius imaginis.altare quidē,& ſuperimpoſita,videtur facile vel quia ſunt in atrio ſortis,vel quia noctu ac interdiu perpetuis illuſtrātur ignibus:tabernaculū verò & quicquid eo cōtinetur, nō patet oculis:nō ideo tantū, quia ſitū in penetralibus,

verùm etiam quia propinquanti, aut curiosius intuenti, sine clementia supplicium lex intentat: nisi quis integer sit & purus ab omni magna paruáq; noxa, omnibus naturæ dotibus præditus. nã huic permittitur vt quotannis semel ingressus inspiciat non videnda cæteris, quando in hoc vno incorporeorum incorruptibiliúmq; bonorum alatus amor cælestis inhabitat, is quãdo ab idea perculsus sequitur signaculũ illud quod particulares virtutes exprimit, considerando mirandóq; pulchritudinem eius diuinissimã, ad quam accedit expressam ab illo archetypo, mox eũ subit ruditatis & ineruditionis obliuio succedente eruditionis ac scientiæ memoria. & ideo dicitur: Vinum & sicera nõ bibetis tu & filij tui tecum, quando ingrediemini tabernaculum testimonij, aut ad altare accedetis. quæ verba non tã interdicentis sunt, quàm decernentis pro sententia. nam interdicens sic loqueretur: vinum quando sacrificabitis ne bibatis. q verò sententiam profert, mauult dicere non bibetis. nõ est enim possibile vt inscitiã causam ebrietatis delirationisq; animę, in se admittat, qui iustitiam meditatur, & oblectat se per singulas virtutũ species. solet enim scriptura hoc vocare tabernaculum testimonij: siue quia verax Deus virtutis testis est, cui non sine bono nostro credimus: siue quia virtus confirmat animas extirpãs cogitationes incertas ac dubias: & in vita quali pro tribunali veritatem reuelãs. Ait enim prophęta nõ morituũ qui sobrius sacrificat: quòd ruditas mortem, immortalitatẽ afferat eruditio. nã sicut nostris corporibus interitũ morbus, incolumitatẽ affert, sanitas: itidẽ animas prudẽtia seruat. cùm ipsa sit mentis sanitas: imprudentia verò interemit, cùm sit morbus earũ insanabilis. Addit autẽ diserte hoc legitimũ æternum: docens nos immortalem hanc legem esse inscriptã naturæ tabulis, quæ pronũtiat eruditionẽ rem saluberrimam, inscitiã verò causam morbi ac interitus. quin & hoc inde discimus, id quod vere legitimũ est: consequenter æternũ esse, quãdo & recta ratio, quæ legis vicem obtinet, non est corruptibilis. nam ediuerso quicquid iniquum, vix vno die durabile à seipso dissoluitur, cõfessione omnium qui sapiunt. propriũ autem legis & eruditionis est, profana à sacris, ab impuris pura discernere: sicut ediuerso impietatis & ineruditionis, inter se pugnãtia cõfundere cõmiscereq; omnia. Quamobrem & Samuel regum prophetarúmq; maximus, vinum & quicquid eorum inebriat, sicut sacra eloquia testantur, ad extremum vsq; diẽ non bibit, ascriptus est enim in diuinum exercitum.

citum, qui nunquam imperatoris sapientissimi prouidẽtia desciuit. is Samuẽl fuit tortassis homo, accipitur tamen non vt cõpositum animal, sed vt mẽs, solo Dei cultu ac ministerio gaudens. interpretatur enim ordinatus Deo, eò q; actiones eas quæ à vana gloria proficiscũtur, grauem turbationẽ ordinis existimet. hic ex humana matre nascitur, cuius nomẽ interpretatur gratia. nã sine diuina gratia nõ est possibile vel deserere mortalia, vel immortalibus semper ahærere. cæterùm quæcunque anima impleta fuerit gratia, gaudet confestim & ridet exultáq;. bacchatur enim, ita vt vulgò ebria videatur insanire rapta extra se. & idem dicitur ad eam à quodam puerulo, non vno, sed à quolibet iuueniliter petulante: Quousque temulenta es? auferistam temulentiam à te. Solet enim correptorum numine non solùm anima concitari ceu quodam œstro, sed & corpus erubescere incandescereq;, interno gaudio prorumpẽte in exteriora: quæ res multos insipientes decipit, qui sobrios vino madere autumant. est tamẽ quædam ebrietas etiam sobriorum, qui bona mera hauriunt. & propinationes à perfecta virtute accipiunt. cæterùm qui temulenti sunt, ne degustant quidem prudẽtiam, qua abstinendo famem eius sentiunt cõtinuam. merito igitur ad iuuenilem irrisionem venerandæ auferæq; vitæ insultantẽ respondetur: Mulier dura dies ego sum, vinum aut potum inebriantem non bibi. & effundam animã meam coram domino. Ingẽtes opes animæ, quæ gratiis Dei plena est, primum duram diem vocat seipsam, respiciens illudentem puerulum. nã huic & cuius insipienti aspera, ardua, difficillimáq; videtur via ducens ad virtutem sicut & quidam è priscis testatur, dicens:

Omnino vitium facilè est contingere cuiuis.
Contrà virtutem sudoribus vndique diui
Præsepsere, & longus ad hanc perq; ardua callis,
Asper & est primum: sed vbi alta cacumina victor
Contigeris iam sit facilis, licet ardua dudum.

Deinde negat se vino & potu inebriante vsam, & perpetuæ vitæ sobrietate gloriatur. nã obtinere cogitationem liberã, puram, immunémq; ab affectionibus perturbatricib⁹, res est profectò admiratione dignissima. Vnde fit vt intellectus sobrietate mera saturatus, semper & per omnia cũ Deo versari appetat. Quid enim aliud sibi volunt illa verba, Effundã animã meã in conspectu domini, nisi totam meipsam ei consecrabo? id fit quoties quis abruptis quibus prius stringebatur vinculis, quæ mortalis

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitæ indiderant vana studia, exolutus omnibus, & intãtum exspatiatus, extentus, effususq;, vt vel ad extremos mundi pertingat terminos, ad pulcherrimã celeberrimámq; illam Ingeniti contẽplationem penetrat. hic igitur chorus sobriorũ est, eruditionem ducem sequentium: alter verò prior ebriorum, cuius princeps insciția fuerat. Quoniam autẽ ebrietas nõ solùm deliberationem significauit, natam ex ineruditione, sed & in totũ sensus priuationem, quam in corpore nimium vinum producit, in anima verò ignoratio eorũ quæ merito sciri deberent: superest vt dicamus paucis de ignorantia, duntaxat ea memorãdo quæ sunt opportunissima. quis igitur est morbus corporis, cũ quo conferẽda sit ignorantia? aut cum cuius sensus priuatione conferri potest? certe qui oculis auribúsq; mulctati sunt, nihil vel videre vel audire valent, diei lucisq;, propter quæ sola (si verum fatendum est) vitam expetimus, nesciũt: & in perpetuis tenebris sempiternáq; nocte habitant, surdi ad parua magnáq; omnia: quos merito vita communis impotentes solet nominare. nam etiamsi reliquæ corporis vires vniuersæ incolumes sint & absolutissimæ, tamen supplãtaq; ab orbitate oculorũ auriúmq;, magno casu corruunt, vt nõ amplius possint resurgere. id eñ quod hominem fulcit, verbo quidem pedes sunt, reuera autẽ auditus visúsq;: quos donec habet integros, erectus incedit, priuatus verò his, proclinatur & è medio tollitur. iidem omnino ignorantiæ sunt effectus in anima, læ lentis eius visum auditúmq;, nec lucem nec sermonẽ in eam intrare siuẽtis: hunc nequid doceat, illam ne res indicentur; ita offusis irrationalib⁹ tenebris profundissimis, ex formosissima animæ specie surdum saxũ redditur. nam ignorantiæ contraria scientia quodámodo animæ proculis est & auribus: quippe quæ & intẽdit animũ in ea quæ dicuntur, & res dispicit: nec vnquam vel videndo vel audiẽdo falli sustinet: sed quicquid auditu spectatúq; dignum censet considerat cõtemplatúrq; & si forte itinere terrestri aut nauigatione opus est, peruadit vsq; terræ ac maris terminos, vt plura videat, & aliquid recẽtius audiat. impigerrimus enim est amor scientiæ, inimicus somno, amicus vigiliis, proinde semper excitatus & acuens cogitationem, cogit eam obambulare omnia, auditũ faciens auidum, & ingentẽ ei discendi sitim instillans. ergo scientia visum auditúmq; præbet, quibus freta bene se gerit anima, nã qui videt auditq;, scit quid sit vtile, & id expetẽdo, fugiendóq; cõtrarium, proficit. ignorãtia verò grauiorẽ quàm corporis

corporis mulctationẽ animæ inferens, omniũ peccatorũ causa fit: quãdo caret omni externa ope, vt quæ nec ipsa sibi prospicere potest, nec præmoneri ab aliis, proinde vsquequaq; destituta, & derelicta à custodibus ac præsidibus, à quibusvis hominibus rebúsq; patitur insidias. cauẽdum igitur ne vnquã tãtam meri vim ingeramus, vt sensus officium non faciat: néve tam longè discedamus à scientia, vt ignorãtia suas densissimas tenebras in anima possit spargere. Sunt aũt duo genera ignorãtiæ, simplex alterũ prorsus sensu carẽs: alterũ duplex, cũ quis non modo insciẽtia tenetur, verùm etiã putat se scire quæ haudquaquã scit, elatus falsa opinione sapiẽtiæ. prius malũ est leuius, vt quod leuiora peccata gignit, pleráq; inuolũtaria, secundũ verò maius, vt quod maiora parit, nec solùm inuolũtaria, verũ etiã iniqua de industria. talibus mihi videtur Lot ille filiarum genitor esse obnoxius maximè, qui masculum & perfectũ in anima germẽ educare nõ potuit. duas eñ filias ex vxore in saxũ pòst mutata suscepit, quã nõ aberrauerit si quis appellet cõsuetudinẽ inimicam veritati suoptè ingenio, & quoties ab aliquo ducitur à tergo restitantẽ, respectãtémq; antiquas sodales, & in morẽ inanimæ statuæ remanentẽ in earũ medio. filiarũ autẽ senior quidẽ vocabitur cõsilium. iunior verò assensio. nam cõsilio comes est assensio, post assensionem autem nemo consultat vlterius. mens igitur sedẽs in suo consistorio, solicitare filias incipit, & cũ grandiore quidem consilio considerat atq; scrutatur singula, cum iuniore verò assensione facilè quibusvis annuit, vt infesta ꝓ amicis complectatur, si modò voluptatis esca inuitet vel minima. hæc autẽ sobria quidẽ cogitatio nõ sustinet, sed occupat à temulentia: & velut vino extrà se rapta. ideo dicitur: Potauerũt patrẽ vinum: vt omnino impos fieret sensuum intellectus, qui prius videbatur idoneus per se ad consultãdum de rebus vtilibus, facile tamen quibusvis verisimilibus vt veris certisq; assentiẽs: cũ natura humana haudquaquã sufficiens sit manifestè quicquam dispicere, & vel quasi vtile ac verũ eligere, vel vt falsum ac inutile fugere. multũ enim tenebrarũ offusum corporib⁹ rebúsq; non finit singulorum naturã conspici: imò etiã si quis curiosior aut discendi cupidior conetur introspicere proprius, tanquã luminibus orbati offensans, prius quàm aliquid apprehẽdat prolapsus frustratur. nã ne prælucente quidẽ eruditione intellectus proptium inde lumẽ sibi valens accẽdere, ad res inspiciẽdas nõ tam iuuatur quàm impeditur. sic enim natura cõparatũ est, vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

paruus ſplendor extinguatur à magnis tenebris: quo extincto nulla eſt viſus vtilitas, quiſquis autẽ ſibi placet vel conſilio vel facultate diſcernendi inter fugienda & ſequenda, monẽdus eſt: ſi earundem rerũ eædem & indiſcretæ ſemper nobis imaginationes acciderent, fortaſſe neceſſariò ſequuturũ vt quas nobis natura dedit iudicãdi facultates geminas, ſenſum & intellectũ, tanquam veraces admiraremur, nec decipi faciles, quippe quæ primo aſpectu quid experendum, quid fugiendum videant. ſed quoniam cõpertum eſt nos aliàs aliter ab eis affici, nõ poſſumꝰ quicquam certò aſſeuerare, cùm id quod apparet nõ maneat ſit mum, ſed in varias ſubinde transformetur facies. neceſſum eſt enim vt inſtabilis imaginationis inſtabile ſit etiam iudicium, idq; multis de cauſis: quarum prima eſt animalium nõ vna tãtùm parte, ſed plures penè quàm dici poteſt differẽtiæ, in generatione horũ & habitudine, in cibo & victu, in his rebus quas expetũt & fugiunt, in ſenſuum actionibus & cõmotionibus, in corporũ animarũm; innumerabilibus proprietatibus. nam vt omittamus iſta quæ iudicãt, inſpice quædã ex his quę iudicant, vt chamæleontem & polypũ illum aiunt mutabilẽ colore ſemper loca referre in quibus degit: hunc verò ſaxa quibuſcunque adhæſerit, fortaſſe à natura ſaluti eius proſpicięte donatum hoc verſatilis coloris remedio cõtra pericula. Vidiſtin' vnquam columbæ ceruicẽ ſolaribus radiis expoſitã quàm multis modis colores varient? puniceum, ceruleum, igneum, & carbũculi ſpeciem referentẽ. pallentem item, rubentémq;, & alios omnigenos, quorum ne vocabula quidẽ memorare ſit facile. apud Scytharum quoq; gentem, quem Gelonos vocant, ferꝰ mirãdum animal, raro quidem, naſci tamen, tarandum nomine, magnitudine bouis, facie verò ceruo quàm ſimillimum. de hoc narrant, pilum eius omnia propinqua, ſiue arbores, ſiue alia, colore imitari, & per eam ſimilitudinẽ fallere in quẽcunq; inciderit, atq; ita magis quàm viribus periculũ à venatoribus imminẽs euadere. hæc & ſimilia certiſsimũ argumentum ſunt, nos non poſſe quicquam certò cõprehendere. deinde vt omittamus animalia reliqua, ſoli homines, immane quantum in rebus omnibus inter ſe differunt: qui nõ modò aliàs aliter ne iiſdem iudicant, ſed & alij aliter, dum iiſdem quidam delectãtur, quidam offenduntur. nam quæ his probantur, aliis diſplicent: quæ hi vltrò accerſunt vt domeſtica, alij procul in malam rem profligãt vt alieniſsima, equidem forte fortuna theatrum ingreſſus aliquo

ties, animaduerti ad vnũ carmen tragœdorũ citharœdorũmve in ſcena certantiũ alios ſic demulceri, vt non temperarent ſibi quin aſſurgentes acclamarent & applauderent: alios nõ magis moueri hoc, quàm illos ipſos gradus ſaxeos quibus inſiſterent: alios in tantum offendi, vt è theatro ſe proriperent vtraq; manu cõpreſsis auriculis, nequid ex eo ſono reliquũ moleſtiã crearet faſtidioſis animis, quid attinet iſta dicere? vnuſquiſq;, ſi ipſũ per ſe cõſideres, quod vix eſt credibile, innumeras mutationes in corpus animãq; recipit, quæ modò expetierat fugiẽs, haudquaquã mutata, ſed in eodem ſtatu manentia. eadẽ enim aliter à ſanis accipiũtur, quàm ab ægrotis, aliter à vigilantibus quàm dormientibus, aliter à pubeſcentibus quàm ſeneſcentibus: imò qui ſtat alias quàm qui mouetur imaginationes concipit, alias intrepidus quàm timidus: item mœrẽs quàm gaudẽs, infenſus quàm beneuolus. Quid opus verbis prolixioribus? dicam compendiò: quiuis corporis animæq; motus, ſiue iuxta natura ſiue cõtrà factus, cauſa eſt vt quæ apparẽt, mutari videantur, inconſtãtibus ſomatis ſimillima. nec minima cauſa imaginationũ inconſtãtiæ ſita eſt in conſideratione, in diſtantiis, in locis quibus cõtinentur ſingula. an non videmus in mari piſces extẽtis natãtes pinnulis ſemper maiore ſpecie quàm qua re vera ſunt? itidem remos vel rectiſsimos, fractos in aqua videri cõtingit. hæc longè falliſsimas imagines oblicientia ſolent mentẽ decipere. interdum enim cùm ſint exanimata, putantur viuere, & diuerſũ quæ viuunt, eſſe mortua. item quæ ſtant, moueri: quæ mouentur, ſtare: quæ accedunt, recedere: quæ recedunt, accedere. breuia videntur, quæ prælonga ſunt: quæ angulos habent, dicere teretia: aliáq; innumera fallũt aſpectũ, quibus nemo prudens tãquã certis ſubſcriberet. quid qualitates factitiæ, in quibus addidiſſe detraxiſſéve aliquid multũ profuerit aut obfuerit, præſertim in his quæ tractãt medici? nanq; horum compoſitiones recipiunt qualitates certis terminis dimenſas & regulis cerra quas non licet cõſiſtere. ſicut nec progredi vlterius tutum eſt. nã diminutio remittit eorũ vim, ſicut intẽdit additio. Vtrũque autem noxam affert: alterũ ob virium defectum ineffícax, alterum violenter lædens præ nimietate earũ. leuitates quoq; ac aſperitates, denſitates oppilationéſq;, & his contrariæ raritates apertionéſq; quantũ ad auxiliũ noxámve cõferant manifeſtum eſt. Ac ne illud quidem ignotum, q; penè nulla res, ſi conſideres ipſam per ſe, intelligitur, ſed collatione cũ ſuo cõtrario examinatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

natur, vt paruum collatum cum magno, aridum cum humido, frigidũ cum calido, graue cum leui, nigrũ cum albo, infirmum cum valido, purum cũ multo. Similiter etiam quæcunq; ad virtutem referuntur aut vitium, vtilia noscuntur per noxia, honesta adhibitis ediuersò turpibus, iuxta & in genere bona cũ iniustis & malis cõposita. deniq; quicquid aliud in vniuerso mũdo consideraueris, ad eandẽ formulã iudicari cõperies. Nam per se vnumquodq; cõprehendi non potest, sed cum altero cõparatum venit in notitiam. Quicquid autẽ de seipso testari non potest, egẽs alterius patrocinio, infirmã fidẽ habet. itaq; sic quoq; coarguuntur qui facilè de quavis re vel negant vel asserunt. nec mirũ: nam si quis vlterius in res progrediatur, & collustret eas sincerius, sciet quod ne vna quidẽ res iuxta simplicẽ suam naturam nobis occurrit, sed omnes multipliciter tẽperatę mixtæq;. Colores sine mora comprehendimus. at quomodo? nónne foris cum aëre ac lumine, intus in ipso visu cũ humido? dulce verò & amarũ quomodo probaretur absq; oris humoribus? quid sapores grati naturę vel ingrati? quid ex suffitu odores, nũ simplices sincerásq; naturas præ se ferunt? an potius mixtas ex ipsis & aëre, interdum etiã ex igne liquãte horũ corpora, & ex facultate quæ inest naribus? Ex his sanè colligitur, nec colores à nobis percipi, sed temperaturã constantẽ ex subiectis & lumine: nec odores, sed mixturã quæ cõstat è corporũ exhalationibus & omnium capace aëre: nec sapores, sed id quod cõficit è re gustabili, & humore saliuaceo. Hęc cùm ita se habeãt, dãnãda est stultitia, seu arrogantia, seu temeritas eorũ, qui facilè vel asserere, vel negare de quavis re sustinẽt. si eñ simplices facultates absunt, mixtæ verò & collatitiæ nos frustrãtur, impossibile est vt cernãtur inuisibiles, & per mixta intelligatur vniuscuiusq; forma. ad eam mixturã cõferẽtis suã portionẽ. Quid igitur superest, nisi vt necessariò suspendamus sentẽtiã? Illa quoq; deterrẽt ne temerè credamus incertis, quæ penè per totũ orbem diffusa sunt, cõmunem tũ Gręcis, tum barbaris in iudicãdo lapsum inducẽtia quænã? institutiones ab ætate tenera, consuetudines patriæ, leges antiquæ, ex quibus vniuersis in nullo cõsentiunt oẽs, sed per singulas regiones, gentes, ciuitates, vicos deniq; ac domos, saltẽ viri discrepãt à mulierculis, & pueri à cæteris. Nam quę nobis turpia videtur, illis honesta: quæ decẽtia, illis indecora: iniqua, iusta: impia, sancta: legitima, illegitima: vituperãda, laudabilia: puniẽda, honore digna, & cætera decernũtur contraria.

ria. Sed quid opus est his immorari prolixius, cũ reuocent nos magis necessaria? ꝙ si quis velit omissis aliis recentioribus spectaculis, inquirere in præsens capitulũ diligentius, & examinate singillatim educationes, mores, leges, regionum, gentiũ, locorum, ciuitatum, subditorum, principum, clarorum, obscurorum, liberorum, seruorum, doctorum, indoctorum, non vnam alterámq; diem, nec mensem aut annũ, sed totam vitam in hoc conteret vel longissimã: nihilominus pleraq; considerationem eius effugient. cùm igitur alij ab aliorum iudicio non modicũ distent, & adeò discrepent, vt pugnent etiam inuicẽ, necessariò cõsequitur vt etiã allabantes imaginationes rerũ differant inter se, & pugnantes sint de his sententiæ. quæ cũ ita sint, quis est tam demens & delirus vt, certò affirmare audeat, hoc aut illud esse iustũ, prudens, honestũ, vtile? quicquid enim hic decreuerit, alius irritabit meditatus à teneris vnguiculis cõtraria. Equidẽ nõ miror si miscellanea cõfusáq; turba, mor ũ legúmq; vtcũq; inductarũ serua, ab incunabulis obedire his haud secus ac dñis atq; tyrãnnis assueta, & animã cõtusa colaphis, nihil magnũ & virile valens sapere, credit acceptis semel maiorum traditionibus: & mentem sinens inexercitatã, sine scrutatione ac examine vel affirmat vel negat. philosophos quos vocãt miror, quorum pleriq; simulantes se venari manifestã in rebus certitudinẽ, cateruatim diuisi, decernunt dissona, interdũ etiã contraria, non de vna quapiam haud magni momẽti re, sed propemodum de omnibus magnis paruisq;, de quibus solẽt quærere. cũ enim hi mundum infinitũ inducant, illi finitũ: hi creatum affirment, illi negẽt: hi sine præde principeq; temere arbitratu suo ferri eum contendant, illi credant prouidentia, curáq; mirifica & vniuersum & partes eius Deũ regere ac gubernare ita vt in tuto sint: qui fieri potest vt de subiectis rebus eosdem cõceptus habeãt? iam quæ in natura boni considerãda imaginationes obueniũt, nónne suspendere assensionem potius quàm assentiri cogunt? dum alij bonum esse cẽsent solùm honestum, idq; reponunt in anima: alij diuidũt hoc in quasdam minutias, & vsq; ad corpus externãq; protendunt. hi dicunt felicitates à fortuna cõcessas, corporis esse satellites, vt sanitatem, robur, integritatem, omnium sensuum, & huiusmodi cætera stipantia regiam animã, cùm enim tres sint bonorum ordines, tertium & extremum secundi & medij propugnatorem esse: secundum verò primi munimentum protectoriumq; factũ maximum. De his ipsis, & de diuersis

Universidad de Deusto Biblioteca

diuersis vitæ rationibus, de finibus ad quos actiones omnes di-
rigendæ sunt, déq; aliis innumeris quæ tractantur in rationali
morali, naturaliq; philosophia, disceptationes nascuntur inoffa
biles, de quarum nulla in hodiernum vsq; disceptatores isti cō
sentiūt. meritò igitur cum duabus filiabus, cōsilio assensionéq;
coniunctus & vnà cubans intellectūs, ignorantia laborare indu
citur. dicitur enim, & nesciuit quando accubuerunt, aut quādo
surrexerunt filiæ, nam nec somnū, nec vigiliam, nec quietē, nec
motum videtur certò cōprehendere: sed etiā cùm optimè cōsi
luisse putatur, inconsultissimus deprehēditur, rebus ad expecta
tum finē non peruenientibus: & quoties subscribere quibusdam
vt veris placuit, facilitatis incurrit infamiā, quamprimùm cō-
periuntur incerta dubiáq;, quibus prius crediderat vt certissi-
mis: itaq; cū negotia soleāt cōtra opinionē cadere, nihil tutius
fuerit quàm assensum suspēdere. Hactenus de his, nūc vertam
sermonem ad sequētia. diximus suprà temulētiæ nomine signi
ficari etiā illud quod multis sæpe attulit noxas maximas igna-
ui vētris studiū, cui deditos videre licet, etiāsi omnes corporis
lacunas expleuerint, adhuc tamen inexpletas ac inanes habere
cōcupiscētias. isti quāuis præ saturitate distēt ad modicū tem-
pus tanquā athletæ lassi respirāt, tamen mox ad idē certamen
reuertūtur. Proinde rex Aegyptiæ regionis, id est corporis, pau
lò antè infensus visus pincernæ ministro temulētiæ, mox ei re-
cōciliatus in sacris libris introducitur, gliscēte cōcupiscētia ta
ctus eius desiderio, idq; in die natiuitatis corruptibilis, non in
incorruptibili luce illius Ingeniti luminis, dicitur enim fuisse
dies natalis Pharaonis, qñ è carcere principē pincernarū reuo-
cauit ad ministeriū. hoc enim propriū est amatori corporis, vt
præclaras putet res natas & corruptiles, eò ꝙ densissimis tene-
bris præpediat, quò minus noscat incorruptibiles. ideo statim
principium voluptatē temulentiā, eiúsq; ministrū beneuolen-
tia cōplectitur. Sunt autē luxuriātis animæ tres familiares cu-
bicularij, princeps pistorū, princeps coquorū, princeps pincer-
narum, quorum admirandus ille Moses sic meminit: Et iratus
Pharao duobus eunuchis, pistorum principi & pincernarū prin
cipi, misit eos in carcerē principis coquorum. est autē & coquo-
rum princeps eunuchus. dicit enim aliubi: abductus est Ioseph
in Aegyptū. & emit eum eunuchus Pharaonis princeps coquo
rum. & rursum: Vendiderūt Iosephū spadoni Pharaonis coquo-
rum prīcipi. sed cur nec viro nec mulieri cōmittūtur dicta offi-
cia?

orig. in Matt. 19 404 ex Genes. c. 40

cia? An quia seminare viris, semē excipere mulieribus à natura
datū est, ex quorū cōgressu & natiuitas omnium & generis con
seruatio prouenit. sterilis autē castratæq; animæ officiū est gau
dere pistoris operib⁹ sumptuosis atq; poculis, & curiosis condi
mētis, cupediariorū, vt quę nec virtutis verè masculū semē emit
tere valeat, nec emissum excipere nutriréq;, sed tanquā exile sa
xosumq; aruū, tantūmodo apta sit ad corrūpendum ea quæ sem
per viuere debuerāt. Hic decretum statuitur cōmuniter omni-
bus vtilissimū, quòd quivis opifex voluptatis non gignit sapiē-
tiam, cùm nec mas sit nec fœmina: & cū nec indere nec excipe-
re sit idoneus semina ad immortalitatem facientia, meditatur
quod turpissimum est in vita exercitium, vt corrūpat incorru-
ptibilia, & extinguat insitos naturæ igniculos inextinguibiles.
taliū nulli Moses permittit ingredi ecclesiā Dei. interdicit eṁ
ne spado & exectus ingrediatur in ecclesiā domini. quid enim
nō valenti sapientiā gignere profuerint sacræ cōciones auditę,
cui fides exacta est, nec potest seruare depositū vtilissimorū vitę
dogmatum. proinde tres sunt qui curant conuiuium humani
generis, princeps pistorum, pincerna, cupediarius. meritò, quia
sunt tria quibus vti & frui cupimus, cibi, cupedię, potus, sed alij
cōtenti sunt solis necessariis, quæ ad salubriter liberalitérq; vi-
uendum requiruntur: alij quęrunt immodica, nimia, superflua,
quę appetitus excitant, & corporis lacunas multitudine onerāt
ac opprimūt, magnos & varios morbos parere solita. Et vulgus
quidem voluptati, concupiscentiis affectibúsq; deditotū, sicut
in ciuitatibus plebeij, non inuidiosam vitam viuētes, & paucis
rebus opus habētes, nō egētvariis curiosisq; ministeriis, cōten-
ti simplicibus coquis, pincernis atq; pistoribus. qui autem pu-
rant se imperare ac regnare in viuendo suauiter, & ad hunc sco
pum omnia minora maioráq; referunt, dignos se æstimant mi
nistris principibus coquorum, pincernarū, pistorúmq;, hoc est
in vnoquoque horum absolutissimis. nam placentarū, popano-
rum, liborúmq; varia genera, non materiis tantū sed & modis
conficiendi formisq; diuersa, non tantùm ad gustum, sed & ad
aspectum illiciendū curiosè inuenta, exercēt pistores eximios.
examen autem vini in lotium abeuntis facilè nec lædentis ca-
put, aut contrà augētis sanguinem & olentis suauiter, multum
parúmve aquæ ferentis, & ad vehementem intensámq;, aut re-
missam lenémq; potationem facientis, cæterorúmq; similium,
ad pincernarū præfecti officiū pertinet, in hac arte absolutissi-
mi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mi: cæterùm pisces auésq; & id genus alia parare, & obsonia cõ
dire callent insignes cupediarij, non tantùm quæ auribus didi-
cerunt & oculis, verùm etiam quotidianis experimẽtis, dum vi
tæ delicatæ ac tenellæ, sed non optãdæ, semper noui aliquid ex-
cogitãt. quos omnes eunuchos esse steriles sapiẽtiæ docuimus.
is autem cui recõciliantur, ventris rex intellectus pincerna est.
nã suaptè natura genus humanum est ad vinum procliue quo
vix vnquam saturatur, quando somno, cibo, coitu, similibúsque
rebus nemo non expletur, mero autem non item, præsertim qui
exercent hoc studium. bibendo enim sitiũt, incipientes à mino-
ribus cyathis: procedente verò potatione iubent pincernas in
maiores infundere calices, postquam incaluerunt iã parum sui
cõpotes, infundibula, crateras, amystides integras exhauriẽtes,
& merum ingurgitantes, donec profundus somnus occupet iã
nec seipsos nec quæ ingesserunt cõtinere valentes, regurgitan-
te potu nimio. & tamen sic quoq; insatiabilis appetitus, tanquã
famelicus, furere non desinit. vitis enim Sodomorum vitis eo-
rum est, vt inquit Moses, & palmes eorum è Gomorra. vua eo-
rum vua fellis, & botrus amaritudinis ipsis, furor draconũ vinũ
eorũ, & furor aspidum insanabilis. Sodoma orbitas siue cæcitas
interpretatur. vitis autẽ hæc eiúsq; fructus, significat homines
vinolentia, gula, turpissimisq; voluptatibus perditos. cæterùm
quod latentius subindicatur hoc est: veræ lætitiæ nullum ger-
men in anima sui amante insitum esse, quòd talis sanas radices
nõ habeat, sed incendio redactas in cinerẽ. in qua pro aqua ful-
mineis flãmis, Deo iustè animaduertente in impios, cælũ plue-
rat inextinguibilibus. non deesse tamen in ea concupiscentiæ
plantas maximas, honestatis steriles. quãdoquidem is affectus
exardescit in omnia spectatu digna, conferiúrq; cum vite: non
ista matre mitium fructũ, sed ea quæ amaritudinem, malitiã,
vafriciem, irã, furorem morésq; irritabiles ꝓferre solet, mor-
dens animã in morem viperarum & aspidum, venenatos mor-
sus & omnino incurabiles habentium: quos deprecamur votis
assiduis, obsecrãtes Deum clementissimum, vt siluestrem hãc
vitem eradicet: eiiciátq; omnes eunuchos & virtutis steriles in
perpetuum exilium: & pro his in animis nostris mites plantas
inserat per disciplinam rectam, largiatúrq; nobis fructus ac ra-
tiones verè masculas, à quibus seminari possint actiones hone-
stæ, & virtutes incrementum accipere, vt cum felicitate habea-
mus conseruemúsque sempiternam consuetudinem.

PHIL

PHILONIS IVDAEI, de his verbis, Resipuit Noë.

POSTQVAM ea quæ de ebrietate secutáque
hanc nuditate legislator dixit, enarrauimus:
accedemus ad ea quæ deinceps cõiuncta sunt.
sic enim in sacris literis scriptum sequitur:

Resipuit Noë à vino, & cognouit quicquid
fecerat ei filius natu minimus.]Sobrietas non
solùm animabus, verùm etiam corporibus, omniũ confessione
vtilissima est. nam & infirmitates arcet. è nimia repletione na-
sti solitas, & sensus mirificè acuit, nec sinit corpora plus iustò
grauata corruere: sed attollit ea simul & subleuat, reuocans ad
officia propria, omnibus eorum partibus opportunissima. In
summa, quantorum malorum autor est ebrietas, tantorum edi
uersò bonorum sobrietas. ergo quandoquidem etiam corpori-
bus, quibus peculiariter vini potus prodest, amica est sobrietas,
nõnne multò magis animabus? à quibus omne mortale alimẽ-
tum alienum est. quid enim sobria mente præstantius est apud
homines? quæ gloria? quæ diuitiæ? quod robur? quæ potẽtia? de-
niq; quid aliud ex his quæ mirantur homines? adsit modò ani-
mæ oculus, qui totus collustrare omnia valeat, nulla sui parte
suffusus humoribus, aut nictatione impeditus. tũc enim acutis-
simè cernens, ipsúmq; intellectũ & prudentiã intuens, occurret
simulacris intelligibilibus, quorum spectaculũ demulcens ani-
mum nõ sinet posthac flecti ad quicquã sensibile. Et quid mirũ
si animæ sobriæ cernentiq; acutissimè nulla creatura potest æ-
quari honore? quãdo corporei quoq; oculi, & lux ista sensibilis
apud nos omnes habetur in honore maximo? quãobrem multi
visu amisso, vitã etiã vltrò abiecerũt, existimantes mortẽ malũ
esse cæcitate leuius. quãtò igitur anima præstãtior est corpore,
tãtò mens præstat oculis, quæ si illesa sit & expers noxæ, à nulla
iniquitate temulẽtiæ simili oppressa, somnum quidẽ ablegabit
causam obliuionis officiorũ atq; pigritiæ: vigiliã autẽ cõplexa
cernet acutè quicquid spectatu dignũ fuerit, excitata à memo-
ria, & occupata actionib⁹ tali cognitioni cõgruentib⁹. Talis est
cõstitutio sobrij hoĩs. cæterùm iuniorem filiũ dicens, nõ ætatis
nomẽ scribit. sed qualibus moribus præditi sint rerum nouarũ
amatores indicat. alioqui quomodo nõ vidẽda videre cõtra ius

fásq;

fasq; conatus esset, aut silõda eloqui, aut domi cælanda proferre in propatulum, & trãsilire animæ terminos, nisi per curiositatem ausus fuisset quod nemo antea, deridẽs casus alienos, qui debuerat ingemere, nec cauillari in tali re postulante reuerentiã vulúmq; seriũ. hic certè mos est legislatoris, vt & prouectos ætate appellet iuuenes, & eos qui nondũ senuerunt, seniores: nõ respiciens annorum numerum, aut tempus breue lõgúmve, sed imporentias animę, quæ mouetur melius aut deterius. Ismaël penè vigesimum annum agentẽ, cum virtutibus perfecto Isaac collatum, nominat puerulum. Sumpsit, inquit, panes & vtrem aquæ, & dedit Agar: imposuitq; super humerũ eius, & puerulũ quando eos è domo ablegauit Abrahã. ac rursum: Proiecit puerulum sub vna abiete. &: Non videbo mortẽ pueruli. atqui ante natum Isaac annum tertium decimũ egressus Ismaël circumcisus est: & post alterius iam septẽnis ablactationem, ne spurius cum legitimo ex æquo luderet, vnà cum matre pulsus est. & tamen quamuis iuuenis vocatur puerulus, sophista ipse collatus cum sapiẽte. Isaac enim sapientiã, Ismaël sophisticam fortitus est, sicut vtriusq; personam in quibusdã dialogis exprimimus. nam sicut se habet admodum puer ad virum perfectũ, sic se habet sophista ad sapientẽ, & disciplinæ encyclicæ ad virtutis scientias. In cantico etiam maiore populum vniuersum ad res nouas proclinantẽ insipientis & infantis ætatis nomine pueros vocat. Iustus, inquit, & sanctus dominus: peccauerunt ei pueri; eius reprehensibiles, generatio praua & peruersa, hęccine reddis dominotitáne populus stultus est & non sapiens? An nõ aptè aloquitur homines probrum habentes in anima, per stultitiã ac demeotiam sæpe labentes in rectæ vitæ actionibus, non pueritiæ ætatem corporis aspiciens, sed ad mentis infantiã expertem rationis ac veritatis, ad eundem modum & Rachel, id est formositas corporis, iunior quã Lia pulchritudine animæ describitur. nam illud mortale, hæc immortalis est. & quicquid pretiosum videtur sensibus, à sola pulchritudine animæ vt imperfectũ vincitur: quapropter & Ioseph iuuenis semper ac natu minimus dicitur. cùm esset præficitur gregibus vnà cũ germanis fratrib⁹, iuuenis appellatur. & pater vota pro eo faciẽs ait: Filius accrescés minimus natu, ad me reuertere. Hic est ille qui pugnat pro omnib⁹ corporis potẽtiis, externarũ opũ haud fictus amicus, qui senioris animæ antiquius pretiosiúsq; bonum nõdum perfectè inuenit. si enim inuenisset, vel totã Aegyptum perpetuò cursu fugiens

fugiens abiuisset. nũc verò sibi placet, eò q̃ illam nutriat alárq; cuius bellatores ducésq; submersos ac perditos vidẽs Israel hymnum Deo cecinit. iuuenis est igitur moribus, qui nũdum potest cũ germanis virtutibus pascere, id est brutam animæ naturam curare ac regere. sed adhuc bona quę videntur præfert his quæ verè sunt. quãuis aũt incremẽtis proficiat in melius, tamẽ iunior ad perfectũ collatus censetur, eum qui bonũ in sola honestate collocat. quamobrem adhortãs ait, Ad me reuertere: ac si dicat. seniorem sentẽtiam expete. non omnia iuueniliter age, iam tãdem virtutẽ propter ipsam dilige, nec tanquã puer insipiens fortunæ bonorũ splendore perculsus, decipi te ac falsis opinionibus repleri patere. atq; ita satis demonstratũ puto, iuuenem in sacris literis sæpe vocari nõ ætate vigentẽ, sed eum qui habet animã temerariam & nouarũ rerum cupidã: iam ostẽdemus non ætate sed honore præstantes nominari seniores. Quis enim versatus in sacris libris ignorat, quòd ille sapientissimus Abrahã brevioris qui quàm vllus pene omnium maiorũ suorũ inluciturillorum tamen qui diutissimè vixerunt nemo quod sciam, sed solus hic scribitur senior. dicunt igitur sacra oracula, quòd Abraham erat senior ætatis prouectæ. &: Dominus benedixit abrahamo rebúsq; ipsius omnibus. quod mihi videtur subiunctum tanquam causa præcedentium, cur senior dicatur ille sapiens. Cùm esn à benigno Deo bene afficitur animæ pars rationalis, nec vnã modò, sed omnes benedictionis species accipit, seniliter sapit. atq; ita fit senior. sic & cari Deo populi constitorium, quod cogitur ex decies septeno numero, seniores solent nominari. Dicitur enim: Conuoca mihi septuaginta viros è senioribus Israel, quos tuipse nosti quod seniores sint. Ergo non eos quos vulgus senes existimat, quippe curandis sacris præpositos, sed quos solus hic sapiens nouit, seniorum appellatione dignatur. quos enim hic reprobauerit tanquã bonus mẽsarius, falsam virtutis monetã habentes, iuuenili temerariòq; sunt omnes animo. quos autem commẽdare voluerit, probati & iuxta prudentiam seniores censendi sunt. certè vtrunq; quod dixi eruditè aures in vno legis edicto possunt agnoscere clarissimè. Si habuerit, inquit, homo vxores duas, vnam dilectã, alteram odiosam, & pepererint dilecta odiosáq;, & fuerit filius odiosæ primogenitus, voluerit quę substantiam inter filios suos dividere non poterit filium dilectæ facere primogenitũ & præferre filio odiosæ, sed filium odiosæ agnoscet primogenitũ, dabitq; ei

bitq; ei de his quæ habuerit cũcta duplicia. iste est enim principium liberorũ eius, & huic debentur primogenita. Obseruasti iam quod dilectæ filium nunquã seniorem vocat aut primogenitum, odiosæ verò filium sæpius, atqui prior ille natus, odiosæ verò filius posterior. apparet in edicti principio: Si pepererint, inquit, dilecta odiosa q;. Attamen prioris partus quãquam antiquior, à rectè iudicãte iunior decernitur: posterioris verò filius quamuis prærogatiua tẽporis careat, maiore antiquioréq; portione, dignus habetur. Quam ob rem? quoniam harum mulierum alteram dilectam voluptatis, alterã odiosam prudentiæ, significatiuam dicimus. illius enim cõsuetudinẽ vulgus eximiè diligit, escis & veneficiis suis alliciẽtè homines à die natali vsq; senectutem vltimã: huius autem tetricos verẽdósq; mores odit miserè: sicut insipientes pueri parẽtum alterúmq; suorum vtilia quidem, sed parum iucunda monita, ambę in animã pariunt, altera studiũ voluptatis, virtutis altera. sed voluptatis studiũ, partus imperfectus est, & nunquã non puer, modis omnibus, etiãsi ad annosam ætatem perueniat. ediuerso virtutis amor ab incunabulis (iuxta prouerbiũ) in prudentiæ senatum allegitur, nunquam sensurus senium. ideo disertè dictũ est de virtutis vulgò exosæ filio, quod hic sit filiorum principium, quippe natu simul & principatu primus, cui ius primogenitorũ debetur lege naturæ, non iniquitate hominum. hanc igitur legem secutus propheta, quam pro scopo sibi proposuit, consequenter inducit Iacob minorem natu quàm Esau: quoniã imprudentia mox à prima etate nobiscũ coalescit. honestatis æmulatio serò nobis nascitur, quãuis suapte vi sit quàm illa antiquior. Quapropter Esau fratri cedit iure primogenitorũ, quod alter sibi libẽter asserit vt debitũ. Huc facit & quod filiis Ioseph accidit, si inspicia tur diligentius: quãdo numine correptus ille sapiẽs admotis ad se nõ directè manus imposuit in capita, sed decussatim, vt læua tãgeret eum qui videbatur senior, iuniori verò dextra imponeret. vocatur autẽ natu grãdior Manasses, iunior verò Ephraim. Quæ nomina si interpreteris, memoriã & reminiscentiã significare inuenies. interpretatur enim Manasses Ex obliuione. quod nomẽ est alterius, videlicet reminiscentia. Nã qui reminiscitur eorũ quę oblitus est, excedit ex obliuione. Ephraim verò fertilitas memorię, appellatio conuenientissima, quia fructus vtilissimus & reuera vescus est animabus, memoria in rebus indifferẽtibus. cæterũ memoria viris demũ & robustis contingit, ideóq; iunior

iunior cẽsetur, ob natiuitatem serotinam. obliuio verò & reminiscentia penè alternis à prima ætate cum vnoquoq; cõuersantur. Quamobrem temporis prærogatiuam habẽt, & ad læuam statuuntur à sapiente ordinum peritissimo. virtutis autem primogenita obuenient memoriæ, quam Deo carus homo dextra dignatur, & portione potiore. Ergo postquam ad se rediit instus ille & cognouit quid ei fecisset iunior filius, imprecationes diras exerit. ita est profecto, quãdo mens ad sobrietatem redit, sentit quid à nouatrice malitia passa sit antea, quando per ebrietatem aduertere non poterat. nunc cõsideremus cui maledicat. nam & hoc vnum è scrutatione dignis est: quoniam nõ filio qui peccasse videtur, sed huius filio, suo nepoti maledicit, cuius nullum crimen extat vel magnũ vel exiguũ. nã ille qui parrem curiosis oculis spectare sustinuit & spectatũ irrisit, atq; etiã irridẽdum prodidit, Cham erat ipsius Noë filius. in quem autẽ alieni peccati culpa & maledictio cõfertur, est Chanaã. dicitur enim: Maledictus Chanaan puer verna, seruus seruorũ erit suis fratribus.] Quid, inquam, iste commisit? animaduerterunt hoc fortasse legisperiti, quibus promptum est causas huiusmodi reddere. nos verò sequendo rectam rationem, propositæ quæstionis solutionẽ scrutabimur, vbi pauca necessariò præfati fuerimus. Status & motus inter se differunt. ille quiescit, motus agitatur, cuius duæ sunt species, altera migratiua, altera se voluẽs eodẽ in loco. statui germanus est habitus. motui verò actus. id appositio exemplo demonstrabimus euidentius. Fabrum, pictorem, agricolam, musicum, & alios artifices etiamsi quiescant, nec in vllo versentur harum artium opere, nihilominus solemus iam dictis vocare nominibus, quando suæ quisq; artis peritiam asse curus est atque scientiam. sed vbi faber lignarius tractat materiem: pictor suis coloribus tẽperatis figuras quas vult deliniat in tabula: agricola in terræ sulcos iactat semina, aut palmites propagat vel plantat arbores, rigando riuósq; inducendo plantis alimentum necessarium suppeditans, aliáque rustica tractãs operatim: musicus item tibiis, citharis, cæterisque instrumentis ad omnigena metra & rhythmos aptè vtitur: aut omissis manufactis per naturalia vocem expedire potest concinnam congruentémque sonis omnibus. aliúsve quicunque artifex artem suam exercet, tum præter dicta scientiarum nomina quiddam aliud de eis prædicatur necessariò: de fabro quòd fabricet, de pictore quòd iam pingat, de agricola item quòd terrã colat: de musico

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd pulset cithará, aut tibia vocéq; canat, aut simile quippiá faciat. vtros igitur vituperamus aut laudamus? an non eos qui agunt & operanturtú bene, laudem lucrantes: sin contrà, vituperium? qui verò scientia contenti nihil faciunt. auferunt tantum securum præmium silentij. eadem ratio in stultos cõpetit, & in vniuersum in virtutem atq; vitium. prudẽtes, temperati, fortes, iusti sunt innumeri animo, qui huc euaserunt naturę felicitate, institutis legitimis, labore improbo pulcacię;. cæterũ pulchritudinem expressam rerũ administrationibus nõ potuerũt ostendere propter paupertatem aut obscuritatem, aut morbum corporis calamitatésq; cæteras, quæ humanam vitam obambulãt, hi bona sua quaũ vincta clausiq; possident. alij verò his solutis, dimissis, liberisq; vtũtur omnibus, habẽtes ostentãdi hęc materiam copiosissimã. prudens quidem curã vel publicæ rei vel domesticæ, vbi cõsulendi atq; intelligẽdi vim proferet: tẽperatus cæcas diuitias luxui seruire solitas ad visum & melioré vsum reuocabit. iustus pro magistratus potestate dabit operã, vt suis cuiq; rebus frui liceat. Virtutis meditator pietatem exercebit, & parato sacerdotio curam locorum sactorum atq; ceremoniarum geret. quæ nisi accedant, sunt quidem virtutes, sed immotæq; quietæq;, quemadmodum aurum argentúmq; in obscuris terræ latebris abditũ ad nihil vtile. ediuersò videre licet innumeros timidos, luxuriosos, insipiẽtes, iniustos, impios, esse intus in animo, nec tamen posse vitiorum singulorũ turpitudinem exercere quod opportunitate ad peccãdum careãt. quod si se offerat quælem cupiãt occasio, terram & mare vsq; ad extremos terminos implere cladibus, & nihil vel parum vel magnum illæsum sinere, sed vno impetu subuertere corrumperéq; omnia. Quemadmodum enim vis ignis tãtisper dum materia caret quiescit, qua accedente incenditur: sic quæ sunt in anima potẽtiæ spectãtes virtutem aut vitiũ, extinguuntur destitutæ (vt dixi) opportunitatibus. fortuitis autem excandescunt occasionibus, quorsum autem hæc dicta sunt? nisi, vt doceamus, quòd filius Noë Cham quiescẽtis vitij nomen haber, nepos autem iã mouentis se. Chã enim interpretatur calor, Chanaan commotio. calor autem in corpore febrem indicat, in anima vitiũ. nam sicut qui febre decumbit, nõ vna quapiam parte, sed toto ægrotat corpore, ita totius animę infirmitas est vitiũ. Hoc iam quiescit, iam mouetur, motũ eius vates hebraico nomine vocat Chanaã. nullus autem legislator pœnam decernit cõtra iniustos quiescentes, sed quoties

ties mouentur, & exercent iniusta opera: sicut ne mordaces quidem bestias vir moderatus occidet, si absit morsus periculũ. tollenda enim est ex animo crudelitas procliuis ad cædẽ omniũ. meritò igitur hic iustus videtur seruare maledictionem suo nepoti Chanaan. videtur, inquam, quia si nõ actu, potentia tamen filio suo Cham per illum maledicit. motus enim ad peccãdum Cham, ipse fit Chanaan. Vnum enim subiectũ est vitium, quod nunc in statu, nunc in motu consideratur, antiquior autẽ status quàm motus, vt eius quod stat, id quod mouetur, videatur progenies: ideo iuxta naturæ ordinem Chami filius Chanaan scribitur, scilicet motus quietis, vt & illud alibi dictũ confirmetur. Reddens iniquitates patrũ in filios in tertiã quartámq; generationem. Cõtra hos enim affectus cogitationum & quaũ partus pœnæ procedunt quæ ipsas manebãr, ni accedat factum culpabile, euasuras accusationis periculum. Quamobrem & in lege de lepra ille modis omnibus maximus Moses, motum quidem eius & serpiginẽ impetiginémq; proscribit vt in purã, quietẽ autem purã pronuntiat, dicit enim: Si diffundatur in cute, cõtaminatũ sacerdos pronuntiabit: purũ verò si lucens candor eodẽ loco maneat. itaq; immunis est quies à vitiis & affectionibus animæ. id enim per leprã subindicatur, quòd non sit dãnationi obnoxia: motũ autẽ & impetũ eius dãnari meritò, simile quiddam in sacris Geneseos literis cõtinetur euidentius. dicitur enim ad illũ nequã: heus tu, peccasti, quiesce. quia peccatũ propter motum actionémq; vitiosam damnatur: quies verò propter sanctam & silentium inculpabilis & salutaris est. Hactenus satis, opinor, præfati sumus: nunc execrationẽ quomodo se habeat inspiciamus. Maledictus, inquit, Chanaan puer, seruus erit fratrũ suorum: & benedictus Deus Sem, & erit Chanaan seruus eorũ. Diximus aliquando Sem cõmunem nominis rationem habere cum bono quando non speciale nomẽ habet. sed generale hoc ipsum Nomẽ: quia & bonũ solum nominandũ est, vt sancti omnis & celebratione dignũ: sicut ediuersò malum infandum nec nominãdum. quid igitur bona prædito natura precatur? quod est eius votũ nouum & eximiũ, cuius mortalis nemo facit cõpotem, à quo ceu quodam oceano copioli pertẽnésq; fontes bonorum fundantur atq; profluunt? nam Dominum Deúmq; mũdi omniumq; in eo cõtentorũ, priuatim, & per excellẽtiã Deum Sem inuocat: quod vide quàm sit omni fastigio sublimius. cui enim hoc cõtigit, totius mũdi honorẽ æquat. cùm enim præses

Universidad de Deusto
Biblioteca

curatórque amborum idem est, necessariò sequitur vt & quæ curantur, honore sint paria. an non largissima sunt hæc munera? nam sensibilis mundi herus ac benefactor pronuntiatur his verbis, dominus Deus: intelligibilis verò boni seruator & benefactor tantum modo, nõ herus aut dominus. Quicquid enim est sapientia præditum, amicum Deo non seruum est. id quod ipse fatetur de Abraham. Num celabo ego amicum meum Abraham quid facturus sim? quæ sors cuicunque contigit, is humanæ felicitatis terminos transgreditur. solus enim hic est patritius, quippe qui patrem ciere Deum potest, solus adoptiuus eius filius, non diues, sed omnia possidens, qui solus deliciatur in copiosis verisque bonis, nunquam senescentibus, perpetuò virentibus: non nobilis, sed bona fama celebratus, laudem habens non adulatione adulteratam, sed veritate stabilem, solus rex, quippe qui à summo rege potentiam & potestatem accepit irrefragabilem, solus liber, manumissus ab hera morosissima vana gloria, quàm efferentem se supra modum ex arce superna liberator Deus deiecit. hunc tantis tam eximiis confertisq; bonis dignum habitum quid decet facere, nisi sermonibus, canticis, hymnis benefactori suo gratias agere? & hoc est, vt mihi sit verisimile, quod his verbis subindicatur: benedictus Deus Sem] quoniam qui Deum in sortem accepit, is meritò debet eum solum laudare ac benedicere, quando hoc tantùm habet quod reponat, nec valet referre vllam aliam gratiam. hæc sunt vota pro Sem factaria quæ pro Iapheth fecit qualia sint videamus. Dilatet, inquit, Deus Japheth, & habitet in domib⁹ Sem, & fiat Chanaan seruus eorum.] Eius qui solam honestatem bonũ existimat, finis est breuior. in tãta enim rerum nos circũstantium copia, ad solam mentem rectricem se applicat. Eius autem qui tria facit bonorum genera, animi, corporis, externarem concidens in multas particulas dissimiles, finis dilatatur. Quapropter propriè huic precatur latitudinem, vt etiam virtutibus animæ, prudentia, temperantia, cæterisque singulis vti valeat, præterque sanitate corporis, integritate sensuum, viribus & robore, & id genus rebus aliis. adhæc externis quoque lucris, quæ ad diuitias, gloriam, vsumfructum necessariarum voluptatum faciunt: hæc de latitudine. Considerandum cui precetur, vt in domibus Sem habitet: non satis enim id declarauit. Possumus tamen dicere, eum de omnipotente hoc velle intelligi. Quæ enim domus in omni creatura inuenitur dignior quam

quam Deus inhabitet, præter animam perfectè purgatam, quę solùm honestum bonum existimat, cætera censet rationi subdita, & huic debere obsequium. dicitur autem in domo habitare, non vt in loco: continet enim omnia, ipse à nulla re continetur: sed tanquam illius loci curam genes præcipuam. Quisquis enim domum possidet, necesse habet vt ei prouideat. Proinde in quemcunque bonum illud Deo carum impluit, petat vt omnipotens in ipso habitare digneturvt paruum hoc ædificium, mentem videlicet, in altum sublatum à terra extremo cælo inferat. cæterùm precationis verba pulchrè coaptantur. nam Sem tanquam radix virtutis honestatisque supponitur, ex qua frugifera planta sapiens ille Abraham successerit, ex quo nata progenies ille à seipso doctus Isaac fructus est, ex quo rursum per labores seminantur virtutes, in quibus decertat Iacob ad luctã cum affectibus exercitatus per angelos, ratione vnctus non oleo. ab hoc principe duodecim tribus descendunt, quas diuina oracula aiunt esse regnum & sacerdotium Dei, à primo Sem egregiè procedente serie, iuxta votum Deo domos eius inhabitante. est enim regis domus regia, reuera sacra soláque ius asyli habens. Possumus tamen fortasse votum hoc, & ad Iapheth referre, vt in domibus Sem habitet. nam ei qui etiam corporis commoda & externa lucra in bonis numerat, precari conuenit vt ad solum animæ bonum recurrat, ne in tota sua vita aberret à vera opinione: quæ sceleratissimis etiam exacratissimisque contingunt bona existimans, vt sanitatem, pecuniæ copiam, & id genus alia, cùm vera bona malo nulli obueniant: nihil enim malo bonóque commune esse natura voluit. Quapropter tantùm votis felicitas ista expetitur, cuius finem non potest quisquam insipiens assequi. hunc finem ille primus probæ posteritatis autor scribitur optare cuidam è domesticis, dicens: Ad me reuertere: vt reuersus in eius sententiam, & solum honestum tanquam bonum complexus, à tergo relinquat diuersas de vero bono existimationes. habitet igitur in domibus illius animæ quæ solum honestum esse bonum asserit. omissis aliorum domiciliis, qui & corporis bona & externa habent in pretio. nõ immeritò tamen insipientem in seruitutem addicit virtutis cultoribus: vt aut sub dominatione potiorum ad meliorem viuendi rationem transeat: aut si pergat esse improbus, facilè pro potestate castigetur à suis dominis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PHILONIS IVDAEI, de Gigantibus.

ET factum est quando cœperūt homines multiplicari super terram, & natæ sunt eis filiæ.] Quærendum, opinor, cur post natiuitatē Noë filiorúmq; illius, humanum genus multiplicatum sit. Fortasis in prōptu causa est. Semper enim collatus cum paucis, magnus numerus contrariorum inuenitur. Ideo generosa vnius indoles, multorum prauum ingenium coarguit. Siquidem pauca quædá quæ fiunt ex arte ac scientia, vel quæ bona & honesta sunt, produnt quàm ingēs multitudo inertiū, ignarorum, iniustorū, & in vniuersum uequā hominū in suis tenebris latuerit. Videō q; & in hoc quàm latè patet mūdo sol vnus immensas latissimēq; terra & mari diffusas tenebras quàm primū affulget, dispellit? Meritò igitur etiā huius Noë iusti natiuitas eiúsq; filiorū ostendit diuersam iniustorū multitudinem. Natura enim ita comparatum est, vt contraria eluceant per cōtraria. Cæterùm nemo iniustus seminat in anima prolem masculam, sed qui sunt ipsi parum uiriles, fracti effœminatiq; cogitationibus & sentētiis, gignunt fœminas, vt expertes virtutis feracis non nisi bonorum fructuum, & plantatores omnium vitiorū affectionúmq;, quarum muliebria sunt germina. Qua de causa filias homines hi genuisse dicuntur, nemo ex his filios. Quoniā enim Noë iustus mares gignit, quippe qui rectam masculāmq; rationem sequitur, hoc ipso vulgus iniustum fœminas gignere ostēditur citra cōtrouersiam. Non est enim possibile vt à cōtrariis eadem gignantur, sed contraria. Viderunt angeli Dei filias hominum, quòd essent pulchræ, & acceperūt sibi ex omnibus quas elegerant.] Quos alij philosophi genios, Moses solet vocare angelos. Hi sunt animæ volitātes per aērem. Nec est cur quisquam hoc fabulosum existimet. Necessum est enim vt totus mundus in omnibus sui partibus animata habeat, quādo primariæ partes eius elemētares sibi apta cōtinēt animalia, terra terrestria, mare ac amnes aquatilia, ignis ex igne genita: quæ ferūtur plurima nasci in Macedonia. Cælum itē sidera. Hæc enim in totū sunt animę immortales diuinæq;, & ideo mouentur in orbem, qui

qui motus mētis cognatus est. Horū enim singulorū mens est integerrima. Proinde necessariò sequit, vt & aēr sit plenus suis animalibus. Hæc aūt nobis sunt inuisibilia, cū & ipse nō sit sensui visibilis. Nō tñ ideo quia nō possumus animarū figuras visu assequi, aēr eis est vacuus. Comprehēdere autē eas intellectu necesse est, vt simile contemplemur per simile. Nec enim negabimus omnibus terrestribus, aquatilibúsq; vitā per aērem & spiritū cōtingere. Quid pestilēria, nónne aēre vitiato solet accidere, qui singulos animatūidem qū illæsus est & innocuus, qualis solet esse flantibus auris septentrionalibus, nónne haustus purioris spiritus multum ad incolumitatem proficit? & credimus eum qui alias aquatiles terrestrésq; animātes animat, cæteræ animabus propriissimò cōtrarium est credibilius, etiamsi reliqua elemēta nihil animalium gignerent, tamē solum aēreum animalia parere, quādo singulari opificis gratia indita sit huic animarum semina. Harum quædam desciuerunt in corpora: quædam semper abhorrent ab omnibus terræ partibus. Harum sibi sacratarum ministeriis summus ille parens & opifex vti solet in administrandis rebus mortalium. At illæ alteræ tanquam in flumen descendentes in corpus, aliquādo rapidissimis eius absorbentur gurgitibus: aliquando eluctatæ cōtra impetum, primùm enatant, deinde reuolant illuc vnde auolauerant. Hæ sunt animæ supernam quandam ductę philosophiam, quæ ab initio finem vsq; meditantur mortem corporum, vt incorpoream incorruptibilémq; vitam apud illum Ingenitū incorruptibilémque adipiscantur. At quæ submerguntur, sunt reliquorum hominum, qui neglecta sapientia dediderūt se incertis fortunæ flatibus, quorum nullus fert ad optimā nostri partem mentem videlicet, sed omnes ad cognatum nobis corpus cadaueroſum, aut ad res magis quàm hoc inanimes, puta gloriam, pecuniam, potestates, honores, & cætera quæ homines rū quam vera bona contemplati, fingunt pingūntque sibi, decepti vanis opinionibus. proinde si cogites animas, genios, angelos, non tam re differre quàm nominibus, exonerabis superstitionis onere grauissimo. Quemadmodum autē vulgus dicit bonos malosq; genios, & similiter animas, sic etiam angelos: alteros qui boni vocantur, legatos quosdam vtro citróq; cōmeantes inter Deum & homines, sacrosanctos propter hoc inculpabile pulcherrimúmq; ministerium: alteros è diuerso profanos ac nefarios, quos & ipse abominādos haud falsò dixerit. Testis

Universidad de Deusto Biblioteca

est hymnographus, cuius sunt hæc verba in quodam cantico: Emisit in eos iram furoris sui, furorem, iram, oppressionémq;, immissionem per malos angelos. hi sunt illi mali angelorum nomen vsurpantes, qui rectæ rationis filias scientias & virtutes nesciunt, morti autem obnoxias hominum mortalium progenies consectantur, quæ nullam natiuã secum afferunt pulchritudinem sola mente visibilem, sed fucatã formã qua sensus decipitur. Accipiũt verò nõ easdem omnes filias, sed alias alii selectas sibi ex innumeris. Quidam per visum, quidã per auditũ, quidã per gustum & ventrẽ, quidam per ea quæ sub vẽtre sunt, quidã etiam per remotissimas occasiones intẽdendo suas concupiscẽtias varias. in talibus impossibile est manere ac perennare Dei spiritũ, sicut ipse legislator indicat. Dixit, inquit, dñs Deus: Nõ permanebit spiritus meus in his hominibus in seculum, quia caro sunt.] Manet enim interdum, sed nõ permanet apud nostrũ plerosq;. Quis em̃ est adeò rationis expers aut animæ, vt nulla vnquã de optimo illo maximóq; eum volentẽ nolẽtémve subierit cogitatio? imò vel scelestissimis obuersatur nõnunquã repentina honestatis imaginatio, quã tamen apprehẽdere & apud se retinere nequeũt. Statim enim discedit emigrátq; è tali domicilio, nõ ferens ius & fas inde profligatũ esse: quales nunquã accedit, nisi vt coarguat eos honestatis prętulisse turpia. Dicitur autẽ Dei spiritus, vno modo aër fluens supra terrã, tertium elementũ quod super aquã vehitur: quamobrẽ in opificio mũdi ait: Spiritus Dei ferebatur super aquã. Aër enim cùm sit leuis attollitur & sursum fertur, aquam pro basi habẽs. Altero autẽ modo, immortalis illa sciẽtia, cuius omnis sapiens meritò fit particeps. Id ostẽditur in artifice ac opifice sacri operis, his verbis: Exciuit Deus Beseleelem, & impleuit eũ diuino spiritu, sapientiæ, intellectus, scientiæ, ad omne opus excogitandum. Quibus verbis definitiuè quid sit Dei spiritus describit. Talis est etiã Mosis spiritus, qui visitare solet illos septuaginta seniores, vt fiant præstantiores cæteris, & reddantur meliores, nõ futuri verè presbyteri, nisi participatione illius sapientissimi spiritus. Sic enim dicitur: Auferam de spiritu qui in te est, & imponam in septuaginta seniores. Sed caue putes hanc ablationem fieri per abscisionẽ disiunctionémq;, imò potius qualis ab igne fit: qui etiamsi faces innumeras accẽderit, idẽ manet ne tãtillum quidem diminutus. Talis est natura etiam scientię. Postquam enim discipulos & familiares peritos omnes reddidit, nihilo

nihilo diminuitur: nõnunquam augetur etiam, sicut narrãt de fontibus, qui frequentantur ab aquatoribus. Nam & hos fertur hoc modo dulciores fieri. Sic continua colloquia, meditationẽ & exercitium afferentia, perfectionem absoluunt. Quod si proprius ipsius Mosis spiritus, aut cuiusvis creaturæ, tantę multitudini familiariũ distribuendus fuisset, in tot portiones concisus, vtique diminueretur. Nunc autẽ spiritus ille sapiens, qui inest ei, diuinus est, insecabilis, indiuisibilis, probus, quivbiq; implet omnia, qui prodest absq; suo detrimẽto impartitus alteri, vt nihil decedat ipsius intellectui, scientiæ, sapientiæ. Quapropter fieri potest, vt spiritus Dei maneat in anima, vt aũt permaneat impossibile est, sicut diximus. & quid mirum? quando ne aliarũ quidem rerum vlla possessio firma & constans est, in tot mutationibus aliis super alias. Causa autem inscitiæ pręcipua caro est, & cũ hac intercedẽs familiaritas: sicut ipse fatetur, qui dicit ideo nõ posse spiritũ Dei permanere, quia caro sint. Certè & cõiugium, liberorũ educatio, parãdę rei familiaris necessitas, obscuritas, egestas, negotia tum priuata tum publica, & cętera innumera sapientiã adhuc florẽtem arefaciũt. Sed nihil ei tanto impedimẽto est, quãto natura carnium. Hæc enim tanquã fundamentũ ignorãtiæ ineruditionisq; primũ ac maximũ subiicitur, super quod illæ exædificantur. Animæ enim carnis expertes & corporis, desidentes totos dies in hoc amplissimo vniuersitatis, theathro, videndo audiendóq; res diuinas, quas insatiabiliter expetũt, fruuntur voluptate interpellata à nemine. Quæ verò grauãtur carminum sarcinis, depressæ ab his nequeũt os ad cælestes cursus attollere, sed ceruice demissa, more quadrupedum, pronæ ad terrã affigũtur. Quaproter legislator sublaturus è medio concubitus incestos & illegitimos, in hunc modũ præfatur. Homo homo, ad omnẽ domesticũ carnis suæ nõ accedet, vt reuelet eius turpitudinẽ: ego dominus. Quomodo posset quis magis adhortari ad contẽptum carnis & eorũ quæ carni amica sunt, quàm verbis his? atqui nõ solùm dehortatur, sed & certò pronuntiat, ꝙ quisquis verè homo est, non accedet vnquã sponte ad amicas cognatásq; corporis voluptates, semper alienare se ab eis meditans. Siquidem hæc vox, homo, iterata significat, non cõpositum ex anima & corpore, sed virtutibus præditum hominẽ. nam hic est ille verus, quẽ è priscis quidã accensa meridie lucerna, percontantibus obuiis, hominẽ aiebat se quęrere. Quod autem vetitũ est, ne quis accedat ad quemcũq; carnis

Universidad de Deusto Biblioteca

nis domesticum, habet rationē necessariam, Quædā enim admittenda sunt. vt commoda ista, quorū vsu sanitatem tuemur, Superflua verò in malam rem ableganda, à quibus accensæ cōcupiscentiæ absumūt omnes virtutes vno incēdio. Proinde non ad omnia quæ carni amica sunt, appetitus excitetur. voluptates enim ferociētes persæpe canū more adblāditæ, repente mutatę morsum infigunt insanibilem. itaq; virtutis amicā frugalitatem cōplexi præ caris corpori, turbam ingentē hostium pertinacium profligabimus. Quòd si quādo tēpus improbè postularit, vt suprà sufficientē modū accipiamus aliquid, ipsi tamē non accedamus. dicit enim: Non accedet ipse reuelare turpitudinē. Hoc explicādum est quid sit. Sæpenumero quidā qui nullas cōgesserunt pecunias, tamen in re lauta fuerunt. Alij minimè cupidi gloriæ, consensu ciuiū laudati honoratiq; sunt. Quibusdā præter omnē spem magnum robur contigit. Omnes isti discāt non esse accedendum mente ad quicquam talium: hoc est, non esse hæc vltra modum suscipienda, sed sic existimādum. hæc singula adeò nō esse bona, vt sæpe magnā cladem afferat vel pecunia vel gloria vel robur corporis. sunt enim hi proprij reditus, auarorum pecunia, ambitiosorum gloria, robur verò istorū qui certaminibus delectātur & gymnasiis: qui omnes animā præstantiorē dediderūt in seruitutē deterioribus rebus inanimis. sed quicunq; secū habitant, splendidas istas & multis cōcupitas felicitates intellectus imperio subiiciūt. accipiēdo eas quoties vltrò veniunt in rectum vsum, sed longè dissitas nō accedēdo, quippe qui vel sine his possunt felices euadere. Quisquis autem has è propinquo & è vestigio sequitur, replet philosophiā opinionibus turpibus: & ideo turpitudinē retegere dicitur. Nónne in propatulo sunt probra istorū qui se vocant sapientes, dum sapientiā vili pretio tanquā sub hasta in foro vēditant, nunc præsenti lucro exiguo, nūc blanditiis suauiloquis, nūc pollicitationibus quouis somnio vanioribus. Quod autem subiūgitur, Ego dominus, perpulchrè aptéq; ad docendum dictum est. Quasi dicat: cōfer bone vir, bonū carnis cum bono animæ cæterarūmq; rerum omnium. illud carnale bruta voluptas est. Hoc verò vniuersale diuina mēs numémq;, quod regit omnia. Bella collatio quæ possit similitudine fallere: ac si quis animata cū inanimis, bruta cum rationalibus, cōgrua cum incōgruis, paria cum imparibus, lucē cum tenebris, diem cū nocte, deniq; omnia cōtraria cum contrariis cōferat, & hæc prosus eadem esse cōtendat.

Atqui

Atqui hæc tametsi cognationem quādam vt creata habeant, tamen Deus ne præstantissimæ quidē creaturæ similis est: quoniā quævis creatura patitur, ille ingenitus est & semper agit. Bonū sanè fuerit non deserere cōstitutum diuinitus ordinem, in quo res gerenda est fortiter: nec transfugere ad effœminatam fractāmq; voluptatē, cuius amicitia nocet, prodest inimicitia. mirificam enim habet naturā: quos suis bonis dignatur, eos mulctat cōtinuò: quos verò his priuat, eos adiuuat maximè. Nocēt enim eius munera, quę mox ablata prosunt. Proinde ô anima, si quod voluptatis amatorium te inuitat poculum, declina ab eo & auersis oculis in genuinam natiuāmq; virtutis pulchritudinem, perge illā intueri, donec amore huius correpta, traharis tanquam à magnete, vt attracta cum adamata cohæreas. Cæterum hæ voces, Ego dominus, non sic tantum accipi debent, ac si diceret, ego perfectū, incorruptibile verúmq; bonū, quod quisquis cōplexus fuerit, spernet ista imperfecta carni hęrentia: sed perinde quasi diceret, ego princeps, rex & dominus. Nec subditis in principū præsentia, nec seruis coram hæris, tutum est inique agere. Cùm enim pręsto sunt castigatores, timor cōtinet in officio, quos non admonet suum ingeniū. Propè est enim Deus qui replet omnia: cuius conspectum ac præsentiam si non reueremur, certè inuictam potentiam, & seueritatem ineuitabilem metuendo cōtinebimus nos à maleficio, reputantes quàm grauiter aliquando soleat animaduertere: ne sapientiæ spiritus diuinus à nobis demigret facilè, sed quā lōgissimo apud nos perseueret tempore: quemadmodum apud Mosen illum sapiētissimum. Nā hic vtitur pacatissimis habitibus & quietissimis, aut stans aut sedens, haudquaquam natus ad mutationes motúsque varios. Dicit enim: Moses & cista non monebātur, siue quia vir sapiēs nunquam à virtute separari potest, siue quia & virtus est immobilis, & vir probus immutabilis, quòd ambo in recta ratione stabiliantur. & rursum alibi: Tu verò hic sta mecum. oraculum enim hoc prophetæ redditum est, de statione quietéque immota apud Deum nunquā mobilem. Necesse est enim rectū fieri quicquid applicatur ad sanam regulā. Et hoc est cur mihi videtur nimius fastus cognomine Iothor, perculsus indefexo sempérq; sui simili proposito viri sapientissimi exclamare scitando in hunc modum: Cur tu sedes solus? Qui enim cōsiderat in media pace bellum cōtinuum, non inter gentes, regna, ciuitatésq; subinde nascens, sed in singulis domibus, imò singulis hominibus

minibus,meritò miratur posse aliquē frui serenitate in hieme & tãquillitate in fluctibus.Vides quòd ne ratio quidē summa sacerdos,quæ semper immoratur & vacat sanctis dogmatibus, omni tẽpore habet ea visendi licentiam,sed vix semel annis singulis?Quicquid enim effertur sermone,non est in tuto,cum ad duos pertineat.Quando autem sine voce anima sola cõtemplatur eum Qui est,res est securissima,cõstabilita in vnitate indiuisibili.Quemadmodum igitur in multis,id est multos vitę fines sibi proponẽtibus.Dei spiritus non permanet,etiamsi apud eos versetur ad tẽpus exiguum,sed vni tantũ generi præsens est, quod exutum natiuis affectibus,intra velũ quo opiniones excludũtur penetrat ad Deum expeditis nudisq; cogitationibus:sic & Moses extra castra totius corporalis exercitus fixo sibi tentorio,id est mente erecta & in nullã partem proclinante,adorare Deum incipit:ingressusq; caliginem loci non conspicui,manet illic,& initiatur mysteriis sanctissimis.Nec hoc contentus etiã alios his orgiis initiat,doctor rerum diuinarum,quas interpretatur purgatis auribus. huic certè semper adest Dei spiritus,in omnem rectã viam deducens.ab aliis,vt iam dixi,discedit ocissimè.quibus & vitæ præfiniuit terminũ. dicit enim : Erunt dies eorum anni centum viginti.sed Moses quoq; post expletũ hunc annorum numerũ è mortali vita demigrat. & qui potest æquũ videri,vt noxij pares fiant ætate vati tam sapienti?In præsentia hoc solùm sat erit dicere,quæ nomine cõmunicant nõ omnino esse similia.interdum etiam diuersa toto genere,vt vile ac probatum possint esse paria vel numero vel tẽpore,quãdo inducũtur & in geminis:cæterùm vires habent distantissimas inter se diuertissimásq;.diligentiorem autem disputationẽ de cxx annis differemus quousq; propheticam vitam totam examinabimus,vbi ad eius mysteria fuerimus idonei.nunc sequamur rerum ordinem.Gigantes autẽ erant in terra diebus illis.¶Aliquis fortè putat quæ poëtæ de gigantibus fabulãtur hic legislatorẽ subindicare,cùm hæc immẽsum distẽt à fabulis, & ipsis veritatis inhæreant vestigiis. Ideo laudatas elegantésq; artes picturã atq; statuariã è sua republica reiecit,q; veritatẽ mẽdaciis vitiẽt illudẽtes per oculos animabus facilibus & credulis. Nullã igitur de gigãtibus affert fabulã:sed illud te docere vult,alios esse terræ,alios cæli,alios Dei homines. Terræ quidẽ eos qui venãtur voluptates corporis,& harũ vtu mfructũ,quæ rẽdorum decusq; singularũ materiã. Cæli autem eos qui tenent artes ac scientias, ame

ąue eas sectantur.Quod enim nostri cæleste est,mens est:quæ & motus cæli considerat,& in reliquis exercet se artibus liberalibus,acumen intelligendis huiusmodi rebus sibi comparãs.Dei verò homines sacerdotes & prophetæ sunt,quorũ maior est dignitas,quàm vt se misceãt humanæ reipublicæ,& mundi ciues sint,sed sublimiores omnibus rebus sensibilibus,migrarunt in mundum intelligibilẽ,ibi sortiti domicilium,ascripti reipublicę idearũ incorporearum & incorruptibilium.Proinde Abraham quàm diu hærebat in Chaldæorum terra opinionéq;,& nõdum mutato nomine vocabatur Abrã.homo cæli erat,sublimis ęthereęq; naturæ scrutator,in effectibus eorúmq; causis & id genus aliis philosophãdo:ex quo studio & appellationem præsentem sibi quęsiuit.Abram enim interpretatur pater sublimis,nomen conuenienſ conſideranti ſublimia cæleſtiáq; intellectui,præsertim cùm cõcretæ huius naturæ nostræ pater sit intellectus pertingens ad ætherẽ & vlterius.Sed quãdo iam seipso melior nomẽ mutaturus est,fit homo Dei,iuxta redditum sibi oraculum, Ego sum Deus tuus.da operã vt mihi te approbes,& esto inculpabilis. Quod si vnus totius mundi Deus,ob priuatum affectũ dicitur huius viri Deus,necessariò ipse quoq; Dei est. Interpretatur enim Abrahã pater electus soni,id est intellectus,¶ibi vi-ri.est eẽ electus,purgatus,& pater vocis qua cõsonamus. talis autẽ vni Deo dedicatur,cuius assecla factus, totius suæ vitæ semitam dirigit,incedẽs per viam verè regiam, scilicet omnipotentis regis vnici,in neutrum latus declinans & digrediens. at filij terræ mente sua exorbitantes,& puteos fodientes in inanima immobiliq; natura carnium(facti sunt duo in carnem vnã, inquit legislator) adulterauerũt nomisma optimum,desertóq; meliore ordine suo,ad deteriorem cõtrariúmq; transfugerunt. Nebrod huius facti principe.Dicit enim legislator.Hic cœpit esse gigas super terrã,interpretatur autẽ Nebrod transfugiũ. Nõ enim satis erat miserrimæ animæ neutrarũ esse partiũ. sed accedẽs ad hostes arma sumpsit cõtra socios,& apertũ his bellũ intulit.Ideo Nebrodis regnum fuisse traditur Babylon,id est trãspositio,eadẽ res quæ trãsfugium,pari cognitione rerum ac nominũ.Quisquis enim molitur trãsfugere,mentem mutat & transponit.Consequens igitur est iuxta Mosen sanctissimũ.malum virũ esse non modò extorrem & exulem, sed etiã transfugam:bonũ verò,cõstantissimum socium. Hactenus de gigantibus dixisse contenti,transeamus ad sequentia.Sunt autem hæc.

PHIL

Universidad de Deusto
Biblioteca

PHILONIS IVDAEI, Quòd Deus sit immutabilis.

POSTEA, inquit, cùm ingressi essent angeli Dei ad filias hominum, illæ genuerunt eis. Quærendum quid sibi velit illud Postea. Est relatio, indicans aliquid ex præcedentibus. Præcessit autē mentio de diuino spiritu, quem permanere seculis omnibus in multifaria multiformiq; anima indutа pōderosissimis carnibus, dictu est perdifficile. Post illum spiritum angeli ad filias hominū ingrediūtur. Etenim quantisper anima illustratur purissimis intelligētię radiis, per quos Deum & eius potentias videt sapiēs, nullos nequam angelos subintrat cogitationē, sed extra locum aspersione lustratum omnes excluduntur. vbi verò hebetatum mentis lumen sit opacius, illi tenebrarum amici arrepta occasione fortuita, cum affectionibus efformitatis, quæ hic vocantur filiæ hominum, congressi gignunt sibi, non Deo. Quod enim propriè Deo gignitur, virtutes sunt integræ: sicut depravata vitia ad cognationē malorum pertinent. Proinde disce si vis, ō mēs, non tibi ipsi gignere, exemplo Abrahami perfectissimi, qui dilectum, vnigenitum, animæ germanū filium, essigiem à seipsa doctæ sapientiæ, nomine Isaac offert Deo, & reddit magna cum alacritate, quasi necessariam debitámque gratiam, victum pedibus, vt ait lex, & noui generis victimam: siue quia iam nihil mortale Deo destinat calcare dignabatur: siue quia vidit creaturam esse instabilem, postquā cognouit firmitatem eius Qui est certissimā, cui credidisse dicitur. Huic successit Anna ipsius discipula, donum diuinæ sapiētiæ. interpretatur enim hoc nomen gratia. Hæc enim diuino semine grauida, vbi perfectum pariendi tempus aduenit, enixa est morem Deo sacratū, cui fausto nomē imposuit Samuel. quod interpretatur ordinatus Deo. mōxq; acceptum datori reddidit, nullum suum proprium bonum iudicans, nisi ex diuina gratia. Sic enim in primo Regnorum ipsa loquitur: Do tibi eum donum. ac si dicat eum qui donum est, id est dono gratuito acceptū tibi do: iuxta illud dictū Mosis sanctissimi: Dona mea, munera mea, sacrificia mea seruabitis offerre mihi. Cui cūm gratia debetur nisi Deo aut quomodo ei

do ei referetur, nisi per hæc ipsū quæ accepimus? nec enim aliūde licet capere. Qui nullis indigus offerri sibi postulat propter summam suam erga genus nostrum benignitatem: vt per studium cultus diuini & gratiarū actionis, puri fiamus ab iniquitatibus, & abstergamus vitę sordes cōtractas vel verbis vel operibus. Est enim stultitia, cùm tēpla nō habeas nisi corpore à baltheis nitido, vota sacráq; facere mente impura contaminatáq;, atqui templa è saxorū lignorúmq; inanima cōstant materia. Et cum nefas sit corpus suapte natura inanime inanima tāgere: ferendum videtur, vt Deum purissimū accedat quis impurā habens animā, nisi mox sequatur pœnitentia? Quisquis enim nullius præteriti peccati sibi cōscius, etiam vetera conatur eluere, accedat bono animo. sin minus, absistat: cùm impurus sit, non poterit enim fallere perspicientem mentis sinus intimos, & inambulantem in eius penetralibus. Cęterùm animam Deo carā pulchrè describit etiam illud cāticum: Sterilis peperit septem, fœcunda verò defecit. Atqui vnius Samuēlis mater est quæ hæc dicit. & quomodo ait septem se peperisse, nisi quis vnitatis & septenarij naturam eādem existimat, non solùm in numeris, sed & in mūdi totius harmonia, & in animæ probæ rationibus. Samuēl enim in solius Dei ministrorū ordinē ascitus, nemini prorsùs seruiēs, ab vno & ente honestatur: qui status est septenarij animæ in Deo requiescētis, & nullis mortalibus occupatę negotiis: quando excedit senarium, qui attributus est primatum asse qui non valentibus, & in secundo gradu cōsistere necesse habentibus. sterilem igitur nō iam effœtā, sed etiam nunc vigentem, in fortitudinis tolerantiæque studio decertantem ob opimum præmiū, credibile est septenarium vnitati honore parem parere, quorum numerorum fœcunda & prolifica natura est. fœcūdam verò illā ait desisse gignere liberos, idq; verè ac euidēter. quando enim anima cū sit vnica multos parit ab vno illo diuisa, meritò fit numerosissima. deinde grauata oppressáq; multitudine natorum à se pendētium, quorū pleriq; immaturi abortiuiq; sunt, viribus deficit. parit enim quicquid ad formas colorēsq; pertinet, per oculorum concupiscentiam: quicquid ad voces, per aurium. prægnās sit etiam ex ventris & eorum quæ sub ventre sunt desideriis. itaq; grauata natorum ex se pendentium tanto numero, manibus præ languore demissis deficit: ad quem modum vinci cōtingit omnibus, qui corruptibiles ipsi gignūt sibi corruptibilia. nonnulli verò nō solùm vinci, sed & mori sustinent

stinent, nimis amori sui dediti. Vt ille Onan, qui sentiens semẽ sibi non profuturum, non prius desiit rationale genus in rebus præstantissimum corrumpere, quam ipse totus periit, & meritò. Nam si omnes omnia sui causa facturi sunt, nihil parentum honorem, liberorum disciplinam, patriæ salutem, legum incolumitatem, gentium constitutionem, non vllum priuatum publicúmve officium, non sacrorum cæremonias, nõ pietatem erga Deum curando, erunt infortunatissimi. nam vnumquodque ex his quæ diximus, vel periculo vitæ redimendũ est. at isti hæc cuncta expetenda tantopere, facilè contemnũt, si nihil voluptatis afferant. Quapropter Deus iustus index hanc immanem opinionẽ quæ nominatur Onan, tollit è medio. nec minus abominandi sunt omnes qui sibiipsis generant, id est qui propriã tantùm vtilitatem captant contemptis cæteris, tanquam sibi soli nati, non item innumeris aliis, patri, matri, vxori, liberis, humano generi: & hoc amplius si dicere fas est, cælo, terræ, vniuerso mũdo, scientiis, virtutibus, patri ac rectori vniuersorum, quorum singulis quantũ licet reddẽdum est debitum officium: & sic cogitãdum cuiq; non propter ipsum facta esse cætera, sed ipsum esse auctarium rerum omnium. Verùm de his satis, contexamus sequẽtia. Vidẽs dominus Deus quòd multa malitia hominum esset in terra, & omnis eorũ intentio prona esset ad malum toto vitæ tempore, recogitauit Deus quòd hominem fecisset in terra, dixitq; Deus intra se: Delebo hominem quem creaui à facie terræ.] Non deerunt forrasis nefarij quidam qui suspicabũtur legislatorem subindicare, pœnituisse opificem cæsari hominis, visa tanta impietate, voluisseq; hac de causa vniuersum id genus extinguere. Hi sciant se istiusmodi opinione subleuare ac extenuare peccata priscorum hominum, si conferãtur cum ipsorũ impietate. Quod enim potest esse grauius erratum cõtra Deum, quàm credere mutari eum cùm sit immutabilis? quamuis quidam opinantur, ne homines quidem veros ambigere incertis sententiis. nam sinceros philosophos hunc præcipuum ex sua scientia fructũ decerpere, quòd non mutantur vnà cum negotiis, sed indefessa constãtia se adaptant rebus omnibus. Quin & legislator probat hoc trãquillitatis studiũ. dictum enim illud ad sapientem ex persona Dei: Tu verò hic stã mecum mentem fixã & à recto nusquam dimotam cõmendat. est enim profectò mirandũ, si quis lyræ in modum animam musica arte coaptatam, nõ sonis acutis & grauibus, sed rerum inter se contrariarum scientia, & meliorũ ex his delectu, neq; intẽdat plus æquo, neq; remittat, emollita virtutum tensionq; suapte natura honestarum harmonia, conseruans eam in eodem tẽperamento cõcinnè pulsandi psallendique huic enim instrumentum natura fecit absolutissimum, quod imitantur manufacta organa. id si quis pulchrè temperauerit, efficiet symphoniam lõge optimam, quæ non in sonoræ vocis fractos tonos delinit, sed in laudata vitæ officia. Ergo cùm hominis anima tẽpestatem, subitis vehementibusq; vitiorum procellis irruentibus excitatã scientiæ sapientiæq; auris componat sedatisq; tumidis vndis ad trã quillitatem reducat: dubitas an ille incorruptibilis, beatus, virtutis, perfectionis, felicitatisq; potens, non egeat mutatione sententiæ, sed immaneat primis consiliis non supponens aliã siquidem humana facilè mutantur, vel propter ipsorum hominum, vel propter negotiorum inconstantiã. Verbi gratia amicos eligimus sæpe, quos post non longam consuetudinem ob nullam ipsorum culpã auersamur, & in loco inimicorũ aut certè ignotorum habemus. hoc factum leuissimam facilitatem nostram arguit, qui non possumus perseuerare in pristino proposito. at Deus nõ vertit fauorem in fastidium. interdũ tamen statuimus manere in sententia: sed familiares non manent sui similes. itaque necessariò noster quoq; animus vnà cum eis mutatur. præuidere eũ futuros negotiorũ exitus, aut sententias aliorũ, nemini mortali est possibile: Deo autẽ, vt in luce purissima, omnia sunt conspicua. penetrans enim sinus intimos animę videt, quæ non cernuntur aliis, & pro sua prouidentia præscientiáq;, quæ virtutes ei peculiares sunt, nihil abuti libertate sinit, & suæ potestati eximi. quandoquidem etiam futurorum incertitudo nõ cadit in ipsum: apud quem nec futurũ est quicquã nec incertũ. Liquet igitur necessariò sequi vt & pareti sua progenies & opifici suum opificium, & curatori suo quę ab eo curãtur, nota sint. Deus autẽ reuera pater, artifex, curator est rerũ quæ cælo mundóq; cõtinentur omnium. Atqui futura obscurantur à venturo tempore, nũc breuiore, nunc lõgiore. Deus verò & temporis est opifex, est enim pater patris eius: mundus verò pater temporis, quod motu suo progenerat. itaq; tempus nepotis Dei seriẽ obtinet, mũdus eũ hic iunior Dei filius est, vtpote sensibilis, senior enim hoc nõ traditur, sed intelligitur: qui pro iure primogenituræ apud patrem manet. Cæterùm iunior filius, sensibilis motu suo naturã temporis fecit existere. itaq; apud Deum nihil futurum

turum est,cui subiiciuntor etiã termini temporum.Nanq; non tempus,sed temporis exemplar æuum,vita superorũ est,in æuo autem nihil præterit,nihil futurum est,sed præsens tãtummodo.Post quam igitur satis declarauimus,nõ pœnitere eam Qui est,restat vt doceamus quid sit illud.Recogitauit Deus quòd fecisset hominem in terra,dixitq; intra se.] Cogitationẽ deliberationémq;,altera intus recondità, alteram iam certò prolatã, duas potẽtias opifex rerum cum habeat,eisq; vtatur,opera sua consilerat:quæ ordinem non deserant,& in officio manent,cõprobatin ea quæ deficiunt.nec seruant ordinem,animaduertit. Corporibus enim alijs habitum,alijs naturam, alijs animam, aliis rationalem animã addidit.Saxa lignáq; à cognatis diuulsa habitu astrinxit cen vinculo valido.hic autem est spiritus reuertens in seipsum,incipiens enim à medio,peringit ad extrema,móxq; à superficie cursum reflectit,donec in eum locũ perueniat,à quo primùm profectus est. Hic est ille habitus,cursus recursusq; indesinẽs, cuius imitationem curiores post tertium quemque annum in theatris frequentissimis ostentant, tanquã rem egregiam & contentione dignissimã.Naturam autem attribuit stirpibus,contemperatã e pluribus potentijs, nutritiua, muratiua,augmentatiua.Nutriuntur enim,cum alimẽtis opus habeãt.id deprehenditur,quia nisi rigẽtur,arescunt & pereunt. sicut rigatæ manifestum incrementũ accipiunt.Nam quę prius paululum ab humo se attollebant, euadunt in arbores procerissimas.de mutatione autem harum,quid attinet dicere?brumali tempore folia siccata humi sternuntur; & in palmitibus oculi, sicut rustici vocant,cõniuent,tanquam animalium,& intra ad germinandum ora comprimuntur. natura tunc intus conclusa quiescẽtéq;:vt post respirationẽ,quasi athleta lassus certamine, recolligat vires,atq; ita de integro ad labores anniuersarios redeat.id fit verno æstuóq; tempore.Tunc enim tanquam expergefacta è sõno profundissimo,& oculos aperit,& clausa ora patefacit.Quibus autẽ grauida est parit omnia,pampinos,palmites,claviculos,racemos,fructũ deniq;. Quo absoluto,mutat se quasi mater liberos per quosdã latentes meatus, qui respondent mammillis mulierũ.Nec prius nutrire desistit,quàm fructus ad perfectã maturitatem perueniat. Est autem maturitatis signũ, quãdo desluit etiã attingente pernine,& diuella ab adnatis præparat,vtpote iam maternis alimentis nõ indigens,& idoneus si in agrum bonum incidat, ad prolemmãdas gignẽdásq; stirpes matri

matri suæ similes.Animam autem fecit opifex à natura differẽtem tribus his,sensu,imaginatione,impetu.Stirpes enim sensu,imaginationis,impetúsque omnino expertes sunt. Animal autem vnúquodq; his cunctis est præditum.Sensus igitur, sicut allusio Græci nominis αἴσθησις indicat, obiecta infert intellectui,in hoc enim capax amplissimúmq; penuariũ visus, auditus & cæteri sensus reponunt omnia.Imaginatio vero est figurarum in animã impressio.Nam quicquid in sensibus sit gestum,hæc obsignat suo charactere tanq; anulus,intellectus autẽ refert ceram, impressum sigillum excipiens & seruãs apud se, donec id obliuio memoriæ hostis obscuret,aut in totũ aboleat. Id autem quod impressit characterem, nunc familiariter, nũc secus afficit animamus affectus vocatur impetus,quẽ definiunt primum motum animæ.Tanto præstãtiora sunt animalia stirpibus.Videamus quanã re homo antecellat cætera. hic eximiũ munus sortitus est mentem,quæ cunctas naturas corporum & rerum solet comprehendere. Quemadmodum enim corporis regimẽ est penes oculos,múdi verò penes lucis naturã: eodem modo imperium in nos mẽs obtinet.Hæc est enim oculus animæ,illustratus splendore proprio,per quem dispellũtur alijs in tenebræ,offusæ à rerũ ignorantia.Hæc animæ species, non ex eisdem quibus cæteræ elemẽtis facta est,sed purioré & meliorem est nacta essentiam,ex qua naturæ diuinæ sunt conditę. Quapropter sola mens in nobis meritò immortalis cẽsetur.Solam enim hanc pater iussit esse liberã,exemptam & dimissam e necessitatis vinculis,donatámq; munere decẽtissimo voluntatis spõtaneæ,quateaus eius capax erat.Nã brutæ animantes, quarũ animabus non inest mens donata libertatis priuilegio, subiugatæ frenataq; tradũtur ad ministerium hominũ,tanquã heris mancipia.Homo autem liberã facultatẽ & sui iuris sententiam sortitus,ex destinato pleraque faciens, meritò vitupertium incurrit,si prudẽs sciẽnsq; peccat, sicut ediuersõ laudem, quando sua sponte benefacit.Nam stupium animaliúmq; nec vberias laudatur,nec ũ malè prouenit,vituperatur:q vterq; hic motus,& vtraq; mutatio,non est voluntaria:sed sola hominis ánima,quæ accepit à Deo motum volũtarium,hactenus illi similis,à molestissima grauissimáq; hera necessitate,quãtum licuit,manumissa,iure accusari posset,si liberatorem suum nõ coleret,non exulura pœnam quæ animaduertit in libertorum ingratitudinẽ,itaq; recogitauit,& intra se dixit Deus, nõ nunc

primùm,sed iam dudum firmiter,quòd fecisset hominẽ,id est, qualem eum condidisset. Cõdiderat enim liberum, vt relictus voluntati propriæ quicquid placeret,ageret:idq; hanc ob causam,vt sciens quid bonũ sit,quid malũ:& quid interſit inter honestã turpiãq; reputans,quid itẽ inter æqua & iniqua,& in vniuersum virtutem inter & vitium,eligeret meliora,deteriorã fugeret.In eam sententiam & oraculum extat in Deuteronomio: Ecce posui ante faciem tuam vitam & mortem,bonum & malum:tu vitam elige:Ergo vtrunq; hinc discimus,quòd & insita sit hominibus boni ac mali scientia,& meliora deterioribus anteferre debeant,cùm habeant deliberationem tanquã incorruptum in licem,quæ recte rationis monitis pareat,reiectis contrariis suggestionibus. Quoniam igitur & de his sufficienter disseruimus,videamus sequẽtia. Sunt autẽ hæc. Delebo hominem quem feci à facie terræ,ab homine vsq; pecudem, à reptilibus vsque volucres cæli:quia recogitaui quòd fecissem eum.

Deus. 129 495.

Hic quoq; nonnulli de quibus iam dixi,his auditis credunt eũ Qui est,iraſci & furere. At ille nullo vnquam affectu corripitur.Hæc enim humanæ infirmitatis sunt vitia.Deus autem & à bestiis animæ affectionibus abest plurimũ,& à partibus membrisq; corporis.nihilominus inueniuntur hæc apud legislatorem docendi gratia,vt sic moneantur qui non possunt castigari aliter.Nam in præceptis & interdictis legũ,quę propriè leges sunt,duo summa capita ab earũ autore sunt proposita: alterũ, non esse Deum sicut hominẽ:alterũ verò, esse eum sicut hominem.Prius confirmatur veritate certissima:alterum adhibetur ad erudiendam vulgarem multitudinẽ:ad quam dicitur illum more hominum castigare suos filios. Quod admonẽdi causã, non quia suapte natura talis sit,dictum est. Nam hominũ pars amici sunt animæ,pars verò magis fauẽt corpori.Animæ socij habentes cum incorporeis naturis consuetudinẽ,cùm nulla rerum idea comparant eum Qui est: sed extolleates eum super omnem qualitatem(hoc enim vnum ad beatudinẽ summamq; felicitatem pertinet, nullã eius sine omni figura essentiam cõprehendere) sola eius essentiæ imaginatione contenti, nullam formam affingũt.At fœlerati corporis, cũ non possint exuere indumentum carneum,quales opiniones de seipsis,tales etiam de omnium rerum autore cõcipiunt,quippe qui non valent naturam illam solam nullius egentem, simplicem, sinceram, incomparabilem cernere,nec reputant quòd qui constat è pote-

tiis compluribus,eget etiam pluribus partibus ad singularum ministeria.Sed Deus,vtpote ingenitus & creator omnium,non opus habet vllis creaturarum accidẽtibus.Quid enim dicemus de vsu instrumentalium partium? pedes ei dabimus progrediẽdi gratia? at quò ibit,cùm impleat omnia?quẽ accedit,cùm neminem honore parẽ habeat? aut quam tãdem ob rem,cùm humanis curis careat?quid manus ad accipiẽdum dandumq;?ipse à nemine quicquam accipit,quippe qui nõ solùm non eget, verùm etiam vniuersa possidet. Donat autem verbo suo munificentiam administrante, per quod mundum condidit. Oculis certè non eget,quibus sine luce sensibili nihil cõprehenditur. At sensibilis lux creata est.Deus autẽ propriè lucis vsu videbat etiam ante mundum conditum. De nutritionis instrumentis, quid attinet dicere?Nam si hæc habet,nutritur etiam, & satiatus egerit,ac rursum ex interuallo esurit: cæteráque facit quæ nemo pius diceret.Nam fabulæ verbis quidem humanam formam,re autem humanos affectus Deo tribuũt.Cur igitur Moses pedes,manus,introitus,exitus prædicat de illo ingenito?cur ad arcẽdos hostes eũ armari:cur gladio,sagittis,pestifero igne, falmunibúsque instruit?poetica ista videntur,autorem summũ armari,licet illic diuersa sint nomina. At hic noster addit eriã zelum,furorem,iras,& cæteros humanos affectus similes. Respondebit tamen scitantibus: heus vos, oportet legislatorem vnicum habere propositum, vt prosit omnibus ad quos peruenit.Quotquot igitur feliciorem naturam sortiti sunt & educationem inculpabilem, inuenta hac vitæ via publica directáq; veritate comite faciunt iter,cuius verissimis de eo Qui est,mysteriis initiati,nihil creatũ affingũt ei. His discipulis maximè cõuenit capitulum illud sacræ literaturæ,qũ Deus nõ sit sicut homo,nec sicut cælũ,nec sicut mundus.Nã hæ species habẽt qualitates suas, & præcipiuntur sensibus. At ille ne mente quidem cõprehenditur,nisi hactenus quòd sit. Est enim essentia quod in eo intelligitur:qua quicquid caret,nihil est.Heberiores autem tardiorésq;,& à pueritia perperam educati,nec valentes acutè cernere,medicis opus habent legislatoribus,qui ad præsentem morbum debitam curam accõmodẽt.Nam seruis quoq; malè educatis & insipientibus herus prodest terribilis.Saeuitiem enim eius & minas timendo,vel inuiti continentur in officio. Discãt igitur quotquot tales sunt vel falsa modò vtilia, si per veritatem ad bonam frugem reduci nequeunt. Nam & his qui cor-

Universidad de Deusto Biblioteca

poris morbo laborāt grauiter, legitimè instituti medici nō sustinēt vera proloqui, cùm sciāt eos inde fore deiectiore animo ita vt malum incrudescat: sed adhibent contrarias consolationes, vt & ægrotus fiat ad tēpus sedatior, & ægritudo remissior. Quis enim sanæ mētis eum sic alloqueretur: heu tu, secaberis, vreris, mutilaberis, eti isi hæc necessariò ferenda essent. Nemo prorsus. Alioquin ille collabetur animo, accedēte noua grauiore molestia ad morbum corporis, & libēter securationi subtrahet: quod si falsa expectatione decipiatur à curante, patienter sese præbebit ad omnia salubria quantūvis cruciabilia. Proinde legislator noster cùm sit optimus animarū medicus, vnicū finem habet propositum, vt radicitus mentis infirmitates exsecet, ne ex reliquiis repullulet malum immedicabile. Quod ita se sperauit effecturum, si autorem creaturarū induceret minacem, indignabundum, injustis seuerè intentantē suppliciū, nonnunquam arma corripientem in improborum perniciem. Nec enim aliter emendatur insipiens. Et ideo mihi videtur duobus iam dictis capitibus, ꝙ Deus sit sicut homo, & non sicut homo, alia duo generis eiusdem cōtexuisse, timorem atq; dilectionē. Omnes enim legū ad pietatē adhortationes video referri vel ad dilectionē vel ad timorē eius Qui est. His igitur qui nec mēbra, nec affectus humanos Deo tribuunt, sed religiosè de illo, piéque sentiunt, dilectio maximè conuenit, timor verò cęteris. Quæ igitur ante quæstionē præstruenda fuerant, hæc sunt. Redeundum iam ad cœptam considerationem, qua hæsitabamus quid sibi velint hæc verba, Indignatus est, quòd fecisset eos.] Fortasse tale quiddam docere vult, ꝙ mali apud Deum in indignatione sint, boni verò in gratia. Nam mox dicit. Noë autem inuenit gratiā.] Cæterùm ira quæ passio hominis est propria, figuratè de eo Qui est, intelligitur necessariò, quādo quicquid per iram, metum, dolorem, voluptatem, aut quamcunque affectionem agimus, confessione omniū culpabile est ac reprehensibile. Sicut ediuersò laudabile, quicquid cum recta ratione cōiunctū & sciētia. Vides quàm cautè loquatur, Indignatus sum quia feci, non contrà. Quia feci eos indignatus sum? Nam hoc posterius de pœnitente dici poterat, quod non fert natura Dei prouidētissima. Prius autem illud est inducentis dogma generale, iram esse peccatorum fontem, sicut rationē originem bonorum operū. Memor autē perfectissimæ suæ bonitatis Deus, etiam si omnes homines, aut maxima eorū multitudo suaptè culp

culpa ruat in perniciem, tamen salutarem dextram porrigens, sustentat & erigit, non sinens vniuersum genus deleri. Quapropter nunc ait, Noë inuenisse apud eum gratiam, quia cæteri daturi sunt pœnam ingratitudinis, vt salutaris misericordia temperetur peccatorum damnatione, sicut hymnorum cantor dicit alicubi, Misericordiam & iudicium cantabo tibi. Nam si Deus mortalem iudicaret sine misericordia, atrum ferret calculum, cùm nemo à natiuitate ad obitū vsq;, sine lapsu percurrat vitæ spatium, sed aliquando sponte cadat, aliquando fallente vestigio. Vt igitur genus maneat incolume, etiāsi multę pessum eant species, admiscet misericordiam, quā interdum etiā indignis exhibet, nunc preuenientem iudicium, nunc sequentem. Antiquior enim apud eum est misericordia quàm iustitia, quippe qui pœna dignum noscit non iudicatum, sed ante iudicium. Quamobrem aliubi dicitur: Calix in manu domini, vini meri plenus temperamento. Atqui temperatū non est merum, habent tamen hæc rationem naturalem, his quæ diximus, consentaneā. Deus enim potentiis suis erga seipsum meris vtitur, temperatis autē erga suas creaturas. Meras enim natura mortalis haudquaquam potest capere. An putas cùm nō possis meram solis flammā obtueri: extinguetur enim visus fulgore radiorum hebetatus, prius quàm pespiciat: quamuis & sol vnum est ex diuinis operibus, pars cæli, globus æthereus: posse te intueri potentias illas increatas, ita vt meræ circa ipsum sunt eia colantes fulgorem splendidissimū? Quemadmodū igitur solis radios extendit opifex à cælo vsq; terminos terræ, vt vehementia caloris remitteretur, laxaretúrq; per aërem frigidum, nam hoc eos temperauit, vt quod inest lucidum seiunctum ab igne flammeo, remissisq; vrendi viribus, illustratiuis autē retentis, cognatæ sibi luci repositæ in oculis occurreret suauiter: ex horum enim congressu obuio, & quasi consalutatione quadam, perspiciendi vis efficitur, ad eundē modum sciētiam & sapientiam Dei, item prudentiam, iustitiam, cæterásq; virtutes singulas, quis mortalis sinceras posset excipere, quod ne totum quidem cælum totúsque mundus potest? Proinde cùm sciret opifex quàm immensa sint sua bona omnia, & creaturæ quantumuis arrogantis naturalem imbecillitatem, nec in beneficiis nec in pœnis vult totam vim suam exerere, sed quantam videt earum capacitati sufficere. Quod si remissam mediocrémque potentiarum eius temperaturam haurire & ea frui contingeret,

Universidad de Deusto Biblioteca

satis hilaritatis pereiperemus, qua perfectiorem non est cur requirat humanũ genus. Iam enim ostendimus quæ sincera mera veréq; summa sunt, circa solum eum. Qui est, existere. Confirmat hanc sentẽtiam quod aliubi dicitur: Semel dominus locutus est, duo hæc audiui. Nam quod dicit semel, mero est simile. Etenim merum est vnitas, & vnitas merũ. Illud autẽ bis, mixto est simile. Vtrunq; enim non simplex est, cùm cõiunctionem seiunctionémq; recipiat. Iraq; Dei vox est mera vnitas. Nec enim sermo eius percusso fit aëre, cum mixtura omni careat, incorporeus, nudus, nihil ab vnitate differens. Nos autem dicimus binario, Spiritus enim è pectore missus per asperã arteriam, formatur quidem in ore à lingua tanquã ab opifice: prolatus autẽ foras, & permixtus aëri cognato, eúmq; verberans, concinnam binarij temperaturam efficit. Quod enim è diuersis sonis consonat, binario diuisibili primum conuenit, tonum acutum & grauem habenti. Pulchrè igitur multitudini cogitationum iniustarum vnum iustum opposuit, numero quidem inferiorem, sed plus valentem, ne tanquã in bilance prægrauaret deterius, sed contraria vi melioris eleuatum, vires amitteret. Iam quid sit illud. Inuenit Noë gratiam coram domino Deo] vnà consideremus. Qui aliquid inueniunt, aut prius amissum reperiunt denuò: aut nõ quod prius habuerant, sed nouum lucrum acquirunt. Hanc inuentionem, illam redinuentionem vocare solent curiosi vocum propriarum. Prioris exemplum manifestum est in magna illa precatione. Est autem precatio, bonorum à Deo postulatio. Porrò magna precatio est, credere Deum autorem esse bonorum ex seipso, nec egere ad benefaciendum alieno auxilio, non terræ tanquam frugiferæ, non pluuiæ tanquam adiuuantis satorum, plantarúmq; incrementum, non aëris tãquam ad alendum idonei, non agriculturæ tanquam fertilitatis causæ, non medicinæ tanquam salubris, non nuptiarum tanquam prolificarum. Nam hæc omnia virtute Dei mutantur, vertuntúrq;, vt sæpe præter morem effectus habeant contrarios. Hunc igitur ait Moses autorẽ esse, qui nutrit comam, capillum capitis, id est in mẽte incremẽtum dantẽ decretis summariis iuxta præceptorum capita, quibus illa honestatur ceu compto capillitio: Nonnunquã tamen has comas amittit, irruente in animã repẽtino quodã turbine, & abripiẽte honestamẽta eius omnia. Est autem is turbo mutatio quædam inuolũtaria, mentem repentè contaminans, quæ mors vocatur. Attamẽ restituta sibi & purificata

purificata recipit eas, & reminiscitur quicquid prorsus oblita fuerat, & quæ amiserat inuenit, ita vt prioris mutationis dies in ratione non computẽtur, vel quia non habet rationẽ ista mutatio, sicut & à prudentia plurimũ discrepat, vel quia nõ est digna cuius habeatur vlla ratio. Talium em̃ vt quidã inquit, nec ratio, nec numerus. Sæpe aũt incidimus in ea quæ ne in somnis quidem vnquam vidimus: sicut de agricola fertur, qui scrobem parans plantæ frugiferæ, in thesaurum incidit, auctus insperata felicitate. Certè me litator ille, scitante patre de tali modo sciẽtiæ. Quid est quod tam cito inuenisti fili, respondẽs inquit, Quod tradidit dominus Deus corã me. Quãdo enim tradit suę sapientiæ contẽplationes sine difficultate ac labore, has repẽtè nacti præter expectationem, thesaurũ perfectæ felicitatis inuenimus. Siquidem vsu venit, vt alij magno labore quæsita nõ inueniant: alij sine cura & negotio, de quibus non cogitarãt, reperiant. Nam eorum qui hebetiores tardiorésq; habent animas, sicut orbati oculis, labor in contemplandis sciẽtiis est inutilis: qui verò feliciore ingenio sunt præditi, absq; inquisitione multa inueniunt fortuitò, dum rectè coniecturã faciũt: vt ea videãtur acquirere, nõ studio, sed rebus ipsis vltro in conspectũ eorũ properãtibus, & in notitiam sese ingerẽtibus. De his legislator ait, datas eis ciuitates magnas & bonas, quas non ædificarunt: domos plenas opibus, quas nõ repleuerũt: cisternas è saxo excisas, quas non exciderunt: vineta oliuetáq; quæ non plantarunt. Ciuitates domósq; figuratè generales specialésq; virtutes subindicat. Nam ciuitati genus est simile, quia patet amplioribus pomœriis, & cõmune fit cõpluribus: species verò domui, quippe contractior, & minus communis. Per cisternas autem paratas, intelliguntur alieno labore parata præmia, cõceptacula cœlestis liquoris potabilis, thesauri ad conseruandas dictas virtutes cõmodi, ex quibus animæ perfectæ lætitia nascitur, vero lumine radians. Proinde per vineta lætitiam, per olueta lumen significat. Felices quibus hoc contigit, qui quasi ex alto somno experrecti, mundũ repẽtè contẽplantur sine labore ac negotio. Miseri verò qui cõtra suum ingenium cõtendentes, intabescũt morbo contentionis difficillimo. Non solùm enim frustrantur suo proposito, sed insuper cum non paruo detrimento incurrũt magnam ignominiam, sicut naues in mari luctantes cũ aduersis flatibus. Quæ non solùm aberrantã portũ, quem petebant, verùm etiam sæpe vnà cum vectoribus ac sarcinis merguntur, inimic

inimicis gaudium relinquêres, amicis desiderium. Dicitur em in lege, quòd quidam facto impetu in montem ascenderunt, & egressus est Amorreus mõtem illum habitãs, & quasi apes iratæ percussit eos, à Seir vsq; Erema. Necessum est enim, vt qui non sunt nati percipiendis artibus, si luctentur in contrarium, nõ solùm frustrẽtur, sed insuper dedecus lucrifaciãt. Eos rem qui aliquod officium præter animi sui sentẽtiam aggrediũtur, coacti ab aliis, rem malè gerere, accusante stimulantéq; ipsorũ conscientia. Sicut qui parua deposita reddunt, captantes occasionem auferendi maiora, diceres homines bonæ fidei: qui etiam tum cum ea reddunt, magnã vim inferunt innatæ sibi perfidiæ, cuius sibi conscij lancinantur indesinenter occultis eius morsibus. Pari modo quotquot illum solam sapientem ingenuè colunt, tanquam in aliqua scena mirificis exornata ceremoniis, hoc vitæ genus haud secus ac in theatro aliquantisper ostentantes spectatoribus impostura̅ non pietatem in anima circumferunt, seipsos velut in rota cruciantes torquẽtésque, & cogentes falsam veritatis formã sumere. Proinde ad breue tẽpus obumbrati superstitionis infignitis, quæ est sanctitatis iniuria, magnum malum vel eam habẽtium vel cum his cõuersantiũ, mox isto habitu exuti ascititio, nudam ostendunt hypocrisim. Atque ita deprehenduntur esse ciues suppositicij, qui seipsos adscripserunt in maximã ciuitatem virtutem, ius eius nunquam assecuti. Nam quicquid violẽtum idem nõ diuturnum est, quæ cognatio in rerum harum Græcis nominibus apparet. βίαιον & βιαῖον. Sic enim prisci vocabant rem momentaneam. Quid porrò sit illud, Inuenit Noë gratiam apud dũm Deum, quæritur. Fortasse tale aliquid significat, eum consecutum esse gratiam, aut gratia dignum habitum. Sed prius non videtur credibile. Quid enim accepit præ cæteris penè omnibus, non concretis solùm, verùm & elementarijs naturis simplicibus, quæ Deo charæ sunt? Posterius autem habet quidem rationem nõ incongruam, iudicare autorẽ summum dignos suis muneribus, qui diuinum characterem sacrum in mente nõ polluerunt studiis turpibus: sed fortè non veram. Ingentem enim esse oportebat virum diuina gratia dignum, idque ipse Deo iudice. Equidem arbitror vix totum mundum esse parẽ tanto negotio: qui tamẽ inter cuncta opera Dei, sicut primus, ita maximus est & perfectissimus. Forsan igitur satius fuerit hoc dictum sic accipere, quòd probus hic vir cùm esset sagax & valde doctus, omnia disquirendo comperit quod est verissimum, gratiam Dei esse omnia, terram, aquam, aërem, ignem, solem, stellas, cælum, animantes stirpésq; vniuersas. Horum autem nihil Deum sibi largiendum, cum his non egeat, sed mundum mundo, & partes eius in vsum mutuum, atque etiam vt vniuersitati commodẽt. Idq; nõ vt recipiat gratiam, quamuis benignissimus & in totum & in partes: sed respectu sempiternæ suæ bonitatis, quod arbitraretur suæ beatæ felicique naturæ conuenire beneficentiam. Itaque si quis me roget, quænam sit causa mũdi creati, à Mose docẽtus, respondebo, eius Qui est bonitas, antiquissima suarũ gratiarum omnium. Vbi obtemperandum quod ait, placuisse Noë potentiis eius Qui est, domino & Deo: Mosen verò ipsi regi potentiarum, cuius etiam absque illis sola nosci tur essentia. Ad hunc enim ex persona Dei dicitur: Inuenisti gratiam apud me: ostendendo seipsum absque omni altero. Adeo Mosis summam sapientiã gratia dignatur is Qui est per seipsum solum: expressam autem ex hac imaginem iam secundariã, & specialiorem, per potentias subditas. Quapropter dominus & Deus, princeps est & beneficus. Alius verò quispiam corporis & affectuum sator intellectus, vẽditus principi coquorum voluptati huius nostri concreti, exectis masculis & genitalibus partibus animæ omnibus, & à curis honestis otiosus, nec aptus diuino auditorio, eliminatus à sacra cõcione, quam virtutis studiosi frequentant, in carcerem affectionum introducitur: vbi apud vinctorum cu stodem inuenit gratiam in honestiorem, quàm ignominiam. Sunt enim propriè vincti, nõ qui pro tribunali damnati prætorum sententijs & iudicum calculis abducuntur ad certum locum destinatum maleficis: sed quos ipsa natura damnauit ob mores animæ, puta luxuriem, timiditatem, iniustitiam, aliásq; ineffabiles pestes, quibus referti sunt. Horum curator, custos & promus est præfectus carceris, constatus ex omnigenum vitiorum colluuiẽ, cui placuisse damnum est maximum. Quod cùm non videãt quidam, eligentes pro vtilibus noxia, libenter se adiungunt in eius satellitium, vt approbata sua fide fiat subpræfecti & vicarij custodiæ peccatorum voluntariorum ac inuolutariorum. Tu verò anima, hanc quoq; potestatem præfectura̅q; crede molestiorem seruitute grauissima, & da operã vt libero vtaris vitæ proposito. Quod si capta fueris hamo affectus alicuius, sustine vincta esse potius quàm custos carceris. Nã afflicta gemẽsq; misericordiam inuenies. Quod si ambitioui, seipsam dedid

dederis, magnum malum, licet suaue, custodiam carceris suscipies, cui eris per totam vitam obnoxia. Proinde missas facio omnes familiaritates præfecti custodiarũ, & vide vt summo bono te modis omnibus approbes. id si minus potueris, est enim res valde ardua, recta contende ad eius potentias, & his supplex esto, donec illæ exoratæ tuo continuo legitimóque cultu, te in ordine probatorum staruant, sicut & illum Noe, cuius mirę nuaęque dotes enumerantur scriptura sacra dicente: Hæ sunt generationes Noë. Noë homo iustus, perfectus in generatione sua, Deo placuit Noe. Quę ex concretis nascuntur, & ipsa concreta sunt. Nam ex equis equi, è leonibus leones, e tauris boues, homines item ex hominibus gigni necessum est. At bonæ mentis non talis est propria progenies, sed prædictæ virtutes, hominem esse, iustum esse, perfectum esse, Deo placere, quod vt perfectissimum & summæ felicitatis finis, postremum subiungitur. Est autem vna generatio, ex nõ esse ad esse iter & productio. Huius instirpibus & animantibus vsus est necessarius. Altera verò est, ex meliore genere in minorem speciem mutatio, cuius mentio fit his verbis: Hæ sunt generationes Iacob. Ioseph cum septemdecim esset annorum, pascebat gregẽ cum fratribus suis adhuc puer, cum filiis Balle, & cum filiis Zelphæ vxorum patris sui. Quando enim hæc meditatoria cupidaque discendi mens à diuinioribus contemplationibus ad vanas opiniones descendit, corporis & corporearum rerum sodalis Ioseph gignitur, adhuc puer, etiamsi ætate canus sit, quippe qui nullam sensilem sententiã aut narrationem audiuit, quam Mosis sodales vt possessionem vtilissimã sibi ac suis discipulis acquisierunt. Quamobrem videtur mihi, quo effigiem eius & exactissimam formæ ideam manifestius describeret, pascentem greges introducere, cum legitimo nullo, sed cũ spuriis fratribus concubinariũ filiis, qui denominantur à deteriore mulieb ri genere, non à virili præstantiore. Nã filij Ballæ Zelphæque non Israëlis patris nunc vocantur. Occurrit huic quæstio, quam ob causam statim post perfectas Noë virtutes subiungitur: Corrupta est autem terra coram Deo, & repleta est iniquitate. Fortasse tamen nõ difficile fuerit eam soluere, homini præsertim non inerudito. Dicendum igitur, quòd cùm in animã incorruptibilis species exoritur, mortalis species mox corrũpitur. Generatio enim pulchrorum studiorum, est mors turpium quandoque & post lucis exortum euanescunt tenebræ. Quamobrem in lege

lege de lepra disertè dicitur: Quod si caro viuens in leproso apparuerit, pollutus iudicabitur. Quod mox confirmans & quasi obsignans, subinfert: Caro enim sana intersparsa immunda est. id quod præter communem morem dictum est. Omnes enim à morbidis sana corrumpi existimant, à mortuis viua, non e diuerso, quòd sana viuáque putent salutaria. Verùm legislator miranda in cunctis rebus sapientia præditus, hoc quoque habet proprium: docens quod sana viuáque, cùm sunt impura, pollutionem inducũt. intersparsa enim sana viuáque caro in anima, est morbi certum indicium. hanc propheta commemoratione peccatorum arguit, obiurgat, pudorem incutit. illa verò agnoscit singula, quibus à recta ratione exorbitauit: & tum demum se imprudentem, luxuriosam, iniquam, plenam inquinamentis deprehendit, quapropter extat lex noua & à vulgo recepta opinione diuersissima, quę ex parte leprosum pronuntiat impurũ: eũ verò qui à capite ad pedes vsq; lepra occupatus est, purũ esse ait: Quilibet enim, opinor, probabiliter coniectans, diceret cõtrarium, leprã quæ vltra paruam aliquam corporis partem nõ diffunditur, minus impuram: per totũ verò diffusam, impuriorem videri. Equidẽ puto per ista significari id quod est verisimi, quòd iniquitates inuolũtariæ vel maximæ absoluũtur nec inquinant, cùm graui accusatore careant cõscientia: voluntariæ verò etiamsi non latè pateant, tamen pro animæ tribunali conuictæ, insanabiles, pollutæ impureq; iudicantur. Ergo duplex & duobus coloribus variata lepra, voluntarium vitium significat. Cùm enim anima in se sanam, vitalem rectámq; rationem habeat, non vtitur eius gubernatione ad bonorum suorum conseruationem: sed permittens seipsam imperitis nauigandi, rotam vitæ nauim quæ in serenitate tranquillitatéq; seruari poterat, subuersam demergit pelago. Cùm autẽ vno colore albicat, mutationem pręse fert inuoluntariam, quando mens in totum ratione priuata, ne scintilla quidem intellectus reliqua, tanquam in tenebrosa densique caligine nõ cernit quid agendum sit, sed ritore cæcorũ passim offensans, lapsus alios post alios inuita donec sustinet. Huic simile est, quod etiam de domo præcipitur, quã aliquando contingit lepra infici. Ait enim: Si domus lepra infecta fuerit, ibit eius dominꝰ, & nũtiabit sacerdoti, dicẽs, quasi contagium lepręvidetur mihi in domo mea, Móxq; subdit: Et præcipiet sacerdos vt efferantur vniuersa è domo, priusquam ingrediatur eam, vt videat, & non erunt immunda quæcunque

Universidad de Deusto Biblioteca

cunque in domo sunt. Posthæc intrabit sacerdos, vt consideret. Ergo priusquàm intrat sacerdos, pura sunt quę domus cōtinet: illo autem introgresso, impura omnia. Atqui contrariū erat verisimilius, post introitum viri purificati, perfecti, soliti pro cunctis ceremonias obire, & vota sacráq; facere, res in meliorē statum mutari, & ex impuris puras fieri. At nūc ne in eadem quidem conditione permanent, sed superueniente sacerdote deteriores reddūtur. Verùm ista vtrū cum dicta facili solutione consonent, viderint qui solēt delectari talibus. Equidem incunctanter dico, nihil esse tam conueniens, quàm vt ad introitum sacerdotis contaminentur quæ in domo sunt. Donec enim diuinum verbum in animam nostram, tanquam domum quandam non ingreditur, nihil quod hæc facit culpatur. Nam curator, siue pater, siue pręceptor, siue quid aliud sacerdos vocandus est, qui solus admonere castigaréque potest, procul remotus est. Nec indigni sunt venia qui peccant per ignorantiam, vt qui peccata sua parum pensitant: interdum etiam grauiter peccādo putāt se recte facere. quādo autē ad nos ingreditur ille sacerdos verus redargutor, tanquā lux clarissima, tunc produntur animæ nostræ scelesta consilia per actiones sontes & culpabiles, quibus occupamur ignari rerum vtiliū. hęc omnia sacrata redargutio damnant vt polluta, iubet auferri & detrahi, vt consideret ipsam puram domum animæ, & percuret si quid in ea sit morbidum. Simile quiddam facit & in Regnorum libris mulier quę prophetam accedit. est autem vidua, non vt vulgò vocamus marito destitutam, sed quæ viduatur affectibus mentē lædentibus & corrumpentibus, qualis Thamar in Mosaicis literis. nam huic orbatæ marito pręcipitur, vt maneat in domo patris qui solus seruator est, propter quem relicta mortalium consuetudine, deseritur viduatúrque humanis voluptatibus, sed diuinam genituram excipit, & virtutis seminibus facta grauida in vtero gerit parturitque honestas actiones: quas semel enixa, præmium aufert inuitis aduersariis, & victrix pronunciatur, præ se ferēs palmam insigne victoriæ. Thamar enim palma interpretatur. Omnis autem anima vitiis viduanda sic prophetam alloquitur: Homo Dei, venisti in ędes meas, vt me iniqtatis & peccati mei commonefaceres. Hic enim numine correptus & occupatus cęlesti cupidine, diuiniq; furoris impotenti œstro percitus, quoties subintrat animam, memoriam iniquitatum peccatorúmq; veterum ei suggerit, nō vt ad ea redeat, sed vt gemens defléns q; mutatio

mutationē suam pristinā, eius partus auersetur præ odio: sequatur autem monita Dei verbi, prophetæ & interpretis. nam prophetæ à priscis vocabantur aliquando homines Dei, aliquando videntes, nominibus aptis, & diuinitatem perspicatiámq; pulchre significantibus. conuenienter igitur sacratissimus Moses tunc corruptam terram dixit. quando illius iusti Noē virtutes prolatæ sunt in medium. Erat, inquit, corrupta: eò quòd omnis caro corruperat viam suam super terram.] Hic aliquis putabit erratum in vna voce Græci cōtextus, eúmque postulare vt potius legatur αὐτῆς quàm αὐτοῦ: quod refertur ad præcedentem vocem fœmininam, cùm masculinum relatiuum minus conueniat. Quid si nō de sola carne viam corrūpente sermo fit, vt meritò erratum in verbis videatur: sed de duobus, & de carne quæ corrumpitur, & de altero quodam quod viam conatur corrumpere? Itaq; sic construendum est: Corrupit omnis caro illius incorrupti æterníq; perfectam viam quæ ducit ad Deum. hāc scito esse sapientiam. Hac enim deducente, recta nimirum & publica, intellectus ad destinatum finem peruenit. est autem finis metáq; huius viæ, scientia & cognitio Dei. hanc semitā odit, calumniatur, & corrumpere conatur quisquis carnis amicus est. Nam nou sunt in rebus duo tā contraria, quàm voluptas carnalis & scientia. Volenti enim hanc viam regiā ingredi cōsideratiuo generi, quod vocatur Israël, repugnat terrenus Edom: (sic enim hoc nomen interpretatur) properè occurrēs instructis copiis, & minis territās. effecturum se vt ea nunquā teratur à viatoribus. ad quem missi legati sic loquūtur. Transibimus per terram tuam, non faciemus iter per arua, nec per vineta. non bibemus aquā de cisternis tuis. incedemus via regia. nō deflectemus ad dextram, nec ad sinistram, donec tuos fines superauerimus. Ad hoc Edom respondet: Non transibis per me. alioquin armatus occurram tibi hostiliter. ad quem filij Israël: Pręter mōtem iter faciemus: q̄ si de aqua tua bibero ego & pecora mea, persoluam tibi pretium. nulla erit difficultas, tantūmodo trāsitum petimus. at ille respōdet: Non trāsibis per me. Fertur de quodā è priscis quòd cùm spectasset pōpam sumptuosissimā, ad familiares versus dixit: Videte amici quàm multis rebus opus non habeo. Compendio de re maxima veréque cęlesti gloriatus est. Quid ais, itáne victor de certaminis Olympici diuitiis coronā adeptus es, intātum superior, vt nihil inde ad vsum aut delectationem sumeres? mirāda verba, sed mirabilior sententia, tantū

Universidad de Deusto Biblioteca

cõsecuta roboris, vt vel citra pulueris iactum possit vincere. Verùm apud Mosen, Mysteriis sapientiæ initiatum, nõ vnius tantũ viri hæc est gloriatio, sed totius gentis populosissimæ. id hoc argumẽto liquet, quod vniuscuiusq; anima cõfirmata est ad audaciam cõtra regem omniũ quæ bona vidẽtur, terrenũ Edom. Reuera enim quodlibet in speciem tantùm bonum terrenũ est. Celeriter, inquit, trãsibo per terram tuam. ô promissionẽ generosam & magnificã. itáne obsecro superare, transire, transcurrere, quicquid in terra bonum cẽsetur, poteritis? nihilne vestram properationem remorari poterit? cõspectum diuitiarum cõgestarũ auersabimini deflexa facie? quid maiorũ dignitates, paterni materniq; generis, decãtatásq; à multis nobilitates despicietis? gloriã quoq; quã homines redimũt cæteris bonis omnibus, prætercurretis tanquã rem vilissimã? quid sanitatẽ corporis, integritatẽ sensuum, pulchritudinem optabilẽ, robur inuincibile, & cætera quibus animæ domus, siue tumulus, siue quid aliud dicendum est, honestatur, transcurretis obiter, vt nihil horum referatis in bonorũ ordinem? Olympiæ cælestisq; animæ sunt hæc tã ingentia facinora, quæ regione terrestri iã relicta, ad diuinarum naturarũ subducta est consuetudinẽ. repleta em̃ contemplatione verorum bonorũ & incorruptibilium, meritò adulterina ista in diem durantia reiicit. Quę igitur vtilitas est præterire omnia mortaliũ bona mortalia, si hoc non cum recta ratione facias, sed vt nonnulli per segniciem, aut pigritiam, aut tractandi imperitiã? non enim vbiq; omnia, sed apud alios alia sunt in pretio. Quapropter volẽs amplius docere, vt cũ recta ratio postulat despiciãtur quæ modo diximus: ad hoc verbũ trãsibo, adiicit Per terrã tuam. hoc em̃ est valde necessariũ, vt in copia rerũ quæ vulgò habẽtur pro bonis, euitem⁹ casses laqueosq; quos illæ tẽdunt singulæ: & more ignis perrumpamus subinde repetentes nos earum impetus. Hæc se pertrãsituros aiũt, arbusta verò & vineta nõ item. mittes enim plãtas insitas in anima, feraces dulciũ fructuũ, hoc est, sermones probos & actiones laudabiles præterire, Ogygię simplicitatis fuerit. nã ibi hæredum erat, & auidè fruendũ præsentibus. nihil enim pulchrius quàm in virtutibus perfectis hilaritas insatiabilis, quæ significatur ꝑ modò dictas vineas. nos autem quotquot à Deo niues imbrésq; è supernis fõtibus accipimus, è cisterna bibimus, terrenos latices nõ admodũ requirẽdo, cũ habeamus cælitus largas pluuias nectaris & ambrosiæ, alimentũ multò præstãtius quàm poetici

necta

nectaris. & adhuc lacunas arte humana factas haurire sustinemus per diffidentiã, cum paratos habeamus cælestes thesauros quos omnium seruator aperuit? quemadmodũ Moses sacrorum interpres precatur, vt aperiat nobis dominus thesaurum suum cælestem, détque nobis suam pluuiam. cuius preces Deo gratæ facilè exaudiuntur. Quid ille qui nec cælum, nec pluuiam, nec verbum, nec vllam creaturam putãs ad se alendum idoneã, sed superscãdens hæc omnia, affectum suum exprimit dicens: Deus qui nutrit me à iuuentute: an non videtur tibi omnes quæ sunt in terra collectiones aquarum despicere? is certè nũquam è cisterna biberet, cui Deus præbet potus meracos, nũc angelis pincernas agentibus, nunc ipse infundens, nõ expectato internuntiorum officio. proinde sine dilatione ingrediamur viam regiam, quotquot prætereũdas res terrenas ducimus. est autem via regia, cuius potestatem nemo priuatus habet, sed solus ille qui solus est verus rex. hæc est autem, vt paulò antè dixi, sapientia, per quam solã supplicibus animabus ad illum Ingenitum patet refugium. credibile est enim eum qui per viam regiã sine impedimento iter facit, non sensurum lassitudinẽ donec ad regem perueniat. quo facto, & illius felicitatẽ agnoscet, & suam inopiam. Nam & Abraham postquam ad Deum accessit proximè, mox cognouit se esse terram & cinerem. nec ad dextrã autem nec ad sinistram à regia via deflectendũ est, sed progrediẽdum per mediam. nam vtrumvis latus diuerticula ob nimietatem defectúmve culpantur. hic enim dextrũ non minus quàm sinistrum vituperatur. siquidem apud petulãtes temeritas dextrum, timiditas sinistrum obtinet, sic apud tractãtes pecuniam illiberaliter, dextrum sordida parcitas, sinistrũ larga profusio. item apud forensibus causis deditos laudatur vafricies, damnatur simplicitas. sunt qui superstitionem quasi dextram sequuntur, ne in sinistram impietatẽ incidant. ergo ne deflectentes incurramus in vitia pugnãtia, votis omnibus omniq; conatu hoc agamus vt recta incedamus per mediã viam. est autem in medio temeritatis & timiditatis fortitudo, sordes inter & ꝓfusionem temperantia, inter vafriciem & stultitiã prudentia memoriáq;, inter superstitionẽ & impietatẽ pietas. hæ sunt mediæ viæ inter vtraque diuerticula, omnes commeabiles & publicæ per quas non est fas vectari corporeis instrumẽtis, sed motibus animę cupiẽtis inambulare in rebus optimis. id molestissimè terrenus Edom fert. timet enim suis dogmatibus ne subuertantur

 confun

confundantúrq; & ideo bellum internecium minatur, si conemur viam vi perrumpere, excidédo arbusta eius animę frugifera, ex quibus in perniciem prudẽtiæ plantatis fructum nõ percepit. Non trãsibis, inquit, per me. alioquin armatus occurram tibi hostiliter. at nos securi de eius tumultuatione respõdeam" quod præter montẽ trãsibimus, hoc est assueti cum sublimibus versari potentiis, & è specula res cõsiderare, scrutariq; rationes singularum, per quas earum essentia noscitur, contemnimus omnia externa & corporea. abiecta sunt enim & humi repentia, tibi quidem grata, nobis verò exosa: quapropter nihil ex eis attingemus. quod si vel summo digito, vt vulgus loquitur, tetigerimus, persoluemus tibi pretium: poterisq; gloriari, quòd nos virtutis studiosi à voluptate inescati fuerim". Si, inquit, de aqua tua bibero ego & iumenta mea, dabo tibi pretium. non mercedem, aurum argentúmve, qualis inter ementes vendẽtésque fit permutatio: sed pretium honorarium quod recipias. nã reuera omnis luxuriosus, aut iniustus, aut timidus, cùm videt aliquem tetricum, aut laborem fugere, aut victũ à lucri cupidine, aut captũ voluptatis amatorio, lætatur & gaudet, id honorem suum reputans: & efferens se apud vulgum iuueniliter ac gestiẽs, incipit philosophari de suis vitiis tãquam necessariis ac vtilibus: adiecens quod alioquin ille vel ille vir laudatus non sustinuisset his implicari. Ergo sic alloquamur omnes istos miseros: si aquam tuã bibero, siue tuum aliquid indiscreto impetu attigero, persoluã tibi pro dedecore pretium honorificum. dignus enim es, dabimus. nã ista tibi chara omnino nihil sunt. An putas mortalem rem villam verè esse ac subsistere, & nõ tanquã in suggestio quodã ab inani & incerta opinione sustineri nõ aliter quã somniorũ ludicra? quod si non libet singulorũ fortunas perquirere, vide regionum integratũ & gentium mutationes in melius ac deterius. Florùit quondam Græcia, sed Macedones abstulerunt ei potẽtiam, postea Macedonia viguit opibus. sed diuisa in plures portiones debilitata est, donec omnino interiit. ante res Macedonum inclyta fuerat Persarum felicitas: sed vna dies tã ingenti regno finem attulit: & nunc Persæ penes quos paulò antè fuerat imperiũ, sunt Parthorũ prouincia. Fuit & Aegypti olim perampla magnificq; potẽtia, sed nubis in morem præterijt eius felicitas. Quid Aethiopes, quid Carthago in Africa? quid Põtici reges, quid Europa Asiáq;, & vt compendio dicam, totus orbis habitabilis? nõne more nauis sũsq; déq; iactatæ marinis fluctib

fluctibus, nunc secundis ventis, nunc aduersis vtitur? nam verbũ diuinum choreas in orbem ducit, quod vulgus hominum fortuna nominat. & cùm perpetuò feratur per ciuitates, gentes, regionésq;, res aliorum alius omnium omnibus tribuit, subinde variãtibus apud singulos temporibus: vt totus terrarum orbis tanquam vna ciuitas optimo reipublicę genere administretur, populari regimine. Nihil igitur est in humanis rebus ac negotiis præter vmbram auramq; leuissimam, sine mora præterfluentem, eunt enim vltrò citróq; tanquam æstuaria. nam & marini æstus nunc cum magno impetu sonitúq; accedunt, & longè latéq; per littora diffunduntur vndis stagnantibus: nunc retinunt retrò, magnámq; maris partem in formam continentis redigunt. Simile quiddam accidit, quando fortuna postquã populosam aliquã gentem inundauit magnis felicitatibus, fluxu auerso ne guttam quidem finit reliquã, deleris etiam vestigiis opulentiæ pristinæ. Verùm hæc reputatio non omnes tangit, sed solos rectæ constantisq; rationis assectas. Ipsorum enim sunt ambæ hæ sententiæ: Cùm rebus creatis commercium est nihili, præter montẽ iter faciemus. Non est enim possibile nisi sublimi ac montano itinere, vitatis rebus mortalibus euadere ad immortalia. Quapropter Edom terrenus, cælestẽ regiámq; virtutis viam interspire vult: sicut diuinum verbum viam illius & sectam eandem sequentium, inter quos & Balaam referendus est. nam & hic est terræ progenies, non cælestis germen, argumento certissimo, quod auguria fallásq; diuinationes sequens, ne animæ quidem oculo reciuso vidit resistẽtem sibi angelum Dei, vt conuersus retrosum abstineret ab iniuria: sed ira se commisit imprudentiæ fluctibus inundantibus, vt obrueretur ab eis. tunc enim dubio procul nec curabilibus nec sanabilibus morbis laborat anima, quando accedente redargutione (is est sermo Dei nuntius, præuius & impedimenta submouẽs, vt inoffensũ gradiamur per regiam viam) sine iudicio nostras sententias præferimus illius monitis, quæ ad castigationẽ correctionémq; totius vitæ nostræ adhibere non desinit: quamobrem quisquis nõ paret, nec reueretur talem redargutorẽ, cum saucijs interibit, confectis afflictisq; per affectionum vulnera. quorum calamitas exemplo esse poterit nondum deplorati quantum ad purificationem attinet, vt conentur placare in suo pectore situm iudicẽ. & facient, si eius rectissimis decretis non apponent suamet ipsorum iudicia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PHILONIS IVDAEI
De confusione linguarum.

HACTENVS de his dixisse sufficiat, deinceps non obiter considerandа sunt quę de confusione linguarum philosophantur. Sic enim loquitur. Erat autem terra labijvnius,& sermonum eorundem. Cúmque proficiscerentur de oriente, inuenerũt campum in terra Sennaar, & habitarunt in eo: & dixit quisque ad proximum suum: Venite faciamus lateres,& coquamus eos igni. habuerúntq; lateres pro saxis,& bitumen pro luto,& dixerunt: Venite ædificemus nobis ciuitatem & turrim, cuius fastigium pertingat ad cælum, & celebrẽ faciamus nomen nostrum antequam diuidamur in vniuersam terram. Descendit autem dominus vt videret ciuitatẽ & turrim, quam ædificabant filij hominum, & dixit dominus: Ecce vnus est populus,& vnum est labiũ omnibus: cœperũnq; hoc facere, nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant. Venite igitur & confundamus ibi linguam eorum, vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui. Atque ita diuisit eos dominus in omnes terras,& desiuerunt ædificare ciuitatem & turrim. Idcirco vocatum est nomen eius Babel, id est cõfusio: quia ibi confusum est labium vniuersę terræ: & inde dispersit eos Deus super faciem cunctarum regionum. ¶ Quibus malorum institutа displicent, homines impij,& tantùm ad accusandas leges diserti, arreptis impietatis ansis talibus, sic cauillantur: Etiam nunc extollitis præcepta vestra vt veritatis regulas? Ecce sacri quos vocatis libri fabulas continent, quales aliis referentibus irridere soletis. nec opus est eas legibus interspersas per otium colligere, quasi calumniãdi studio, satis erit huius præsentis vos commonefacere. hæc vnà certè simillima est illi de Aloadis, quos optimus poëtarum Homerus conatos narrat fuisse tres maximos montes alios super alium aggerere, sperantes se hoc modo facilè sibi viam munituros, quà ad ætheream sublimitatem euaderent. de quibus extant hi versus:

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,
Scilicet atque Ossæ frondosum inuoluere Olympum.

Olympus, Ossa, Pelion, montium sunt nomina, pro quibus legislator inducit turrim extructam ab eius seculi hominibus, qui propter dementiam & vastum animum conati sunt cælum attingere. consilio longè stultissimo. nam etiamsi vniuersæ terræ partes superstruerentur fundamento modico, vt in vnius colũnæ formam attollerentur, tamen longissimo interuallo abessent à sphera ætherea, præsertim iuxta opinionẽ philosophorum qui scrutantur talia, terram centrum esse mundi asserentium. Præterea quiddam aliud huic simile de animalium vna lingua prodijt à fabularum scriptoribus. narratur enim olim animantium omnium terrestrium, aquatilium, volucriũ eandem vocẽ fuisse: & quẽadmodum nunc homines Græci cum Græcis, barbari cum suæ linguæ barbaris habent sermonis cõmercium, ita tum illas omnes cum omnibus colloquias de suis rebus ac negotiis, ita vt & conquererentur inter se, & vicissim condolerent de calamitatibus, ediuersoque rebus lætis gratularentur. nam velut in vna republica putabant ad se pertinere aliena: quoque prosperitates ac aduersitates, & eos affectus etiã in sermone quotidiano non obscurè præ se ferebant, donec lasciuientes præ bonorum præsentium copia, vt sæpe fieri solet, vitra decorum proruperunt rerum non concupiscendarum amore, & per legatos immortalitatem, à senectute immunitatem, perpetuámque iuuentam sibi poscerent, æquum se postulare dicentes, quãdo hoc munus iam vni ex eorum numero sen penti contigisset. hunc enim exuta senectute denuò repubescere. iniquum autem esse vt præstantiora deteriori cedant hac parte, & multa vni. quam audaciam mox sua pœna secuta est. nam confestim variatæ sunt animalium linguæ, vt ex illo tempore non possent se inuicem intelligere, impediente vocum diuersitate, in quas loquela quæ prius communis fuerat, diuisa est posteà. Cæterùm alia verò propior narratio distinguit à brutis homines, & hos solos ait habuisse vniã linguam communem omnibus. tamen hæc quoque fabulosa putatur. atqui hæc vocis in plurimas diuersas loquelæ species dissectio, quæ linguæ confusio vocatur, in remedium peccatorum adhibita dicitur, ne communicato consilio crimen fieret publicum: vtque, si conferrent in vnum operas, alteri muti essent alteris. attamẽ nihil hoc, quantum apparet, profuit. Nam etiam post diuisam linguam, deductásq; in diuersa loca tot gentium colonias, mihi dominus terræ mariq; repleta sunt malis ineffabilibus. nã nõ lingua, sed similis animarum ad peccãdum proclinitas, cõmu-

 nicatæ

nicatæ iniquitatis causa est, siquidem etiã lingua mutilati, nutibus, aspectibus, aliisq; corporis gestibus ac motibus, nõ minus quàm verbis prolatis, voluntatem suam significãt. huc accedit quod sæpe vna gens, nõ lingua solùm eadẽ, verùm etiã eisdem vtens legibus ac moribus, ad tãtam peruenit malitiam, vt peccatis conferri possit cũ reliquis omnibus hominibus: & ob imperitiam linguarũ multi ab insidiatoribus ex improuiso sunt oppressi, ediuersò harũ scientia multos exemit imminẽtibus periculis: itaq; prodest magis quàm nocet linguæ cõmunicatio: quãdo nũc quoq; per singulas regiones, præsertim indigenarũ, nihil æquè incolumitati cõfert ac lingua omniũ eadem, tum si quis plures linguas ediscat, mox probatur ab earũ peritis, & pro amico agnoscitur, non leue argumentum societatis afferens loquelam familiarẽ, vnde mox accedit securitas à periculis. Cur igitur quasi malorũ causa esset lingua cõmunis ex hominibus sublata est, quę debuerat confirmari vt perutilis, has hominum malicioſorũ cauillationes seorsum redarguẽt quibus prõptum est ad tales quæstiones ex aperta legũ scriptura sine contentione respõdere, qui non sophismatibus repellunt sophismata, sed sequuntur veritatis seriem nusquã sinẽtem offendere, & impedimenta dimouentẽ facilè, vt sermo ex his possit euadere. Dicimus igitur istis verbis, Erat vniuersæ terræ labium vnũ & vox vna, significari magnorum ineffabiliúmq; malorum consonantiam, quibus ciuitates à ciuitatibus, gentes à gẽtibus, regiones à regionibus impetũtur vicissim, & quibus homines nõ solùm in se inuicem iniusti fiunt, verùm etiã in Deũ impij. & hæc quidem populorum sunt crimina. consideremus & viritim inenarrabilẽ vitiorum multitudinẽ, præsertim si accedat ille inamcenus, ineptus, & malè modulatus cõcentus. Fortuita quis nescit, cùm in paupertatem, obscuritatem corporis morbos aut mutilationes incidunt, itẽ in infirmitates animæ, desipiẽtis præ atrabile aut lõgo senio, aut alio quocũq; grauiore infortunio. nam vaũquodvis è iam dictis abũdè sufficit ad subuertẽdum & deiiciendum hominẽ, etiã fastu magno tumidũ. quod si plura eum velut ex cõposito aggrediantur eodem tẽpore, animę, corporis, & externa, quid cogitari potest miserius? cadẽtibus enim stipatoribus, etiam stipatũ necesse est cadere. est aũt corporis satellitium hoc, diuitiæ, gloriæ, honores, à quibus elatũ in sublime se ostentat, sicut ediuersò à contẽptu, obscuritate, paupertate oppugnatur tãquã ab hostibus. item satellites animæ sunt, auditus, visus

visus, odoratus, gustus, & tota cohors sensuum. ad hæc sanitas, integritas, robur, potẽtia. horũ enim valida ope suffultus communitúsq; animus incedit exultabũdus, & suauiter degẽs quicquid libet exequitur, omnibus viis ei nunquã non patentibus. Verùm in his satellitibus non desunt aduersarij, sensuum orbationes morbiq;, vt dixi, qui aliquando mentẽ aguntin præcipitia, & hæc quidem à fortuna impẽdent, vehemẽter difficilia inferũq;. leuiora tamẽ si conferantur cum malis voluntariis, quis autem sit horũ quoq; cõcẽtus, rursum per se cõsideremus. Cùm anima nostra tripartita sit, pars eius mẽs & ratio, pars ira', pars cõcupiscentia esse dicitur, singulæ suis morbis laborãt, atq; etiã inter se cõmunibus vniuersæ, quoties mẽs quidem imprudẽtię, timiditatis, luxuriæ, iniustitiæ segetes demetitita verò immanes furiosásq; rabies, & cætera quibus grauida est, mala parit: concupiscẽtia quoq; amores semper iuueniliter leues, & temerè ad quęvis corpora & ad quaslibet res aduolãtes, quocũq; immittit. nunc enim tanquã in naui nautis, vectoribus, gubernatoribus, per demẽtiam in eius peruiciẽ consonantibus, etiam qui perdũt vnà pereũt. grauissimum enim malorũ est, & penè solũ insanabile, omnium animæ partium ad peccãndum consensus, cùm tanquã in publica pestilentia nihil sani sit reliquum, quod ægrotis mederi possit: sed & medici vnà cũ vulgo laborant, eadem qua cæteri lue correpti. Clades hęc describitur apud legislatorẽ in mentione diluuij: quando & à catarractis cæli magno impetu imbres inundauerũt: & à terra, à corpore inquam, multi magniq; fontes affectionum profusi, fluenta sua cõmixerunt miscuerúntq; cum aquis prioribus, vt totam animæ regionem occuparẽt suorum gurgitum vorticibus. Videns, inquit, dominus Deus multiplicatam esse malitiam hominũ super terram, & vniuscuiusq; cogitationes intẽtas esse ad malũ omni tempore, decreuit in hominẽ, in hunc iuquam reptilibus, volucribus, aliisq; brutis & immitibus bestiis circũdatum, animaduertere, cuius iniquitatem iudicaret esse insanabilem. pœna autẽ fuit diluuium. Tãtum sibi libido peccãdi permiserat, cohibente nemine, & affluente vnà cùm copia rerum fruendi licẽcia, & meritis. nõ enim vnà certa pars animæ corrupta fuit, vt ei succurri posset à cæteris, sed nihil integrum incorruptúmq; relinquebatur. Videns, inquit, non vnius, sed vniuscuiusq; cogitationes, conuenientem pœnam, incorruptus iudex eis inflixit. hi sunt illi confœderati apud vallem salsuginis. est enim canus,

asper,angustisq; faucibus strictus locus affectuum, verè falsos amarósque dolores afferens:in quo factum fœdus nullis sacris nullóve iureiurando dignum sciens ille sapiens Abraham,fœderatos profligat.dicitur enim eo omnes conspirasse in vallē salsæ:quæ est mare salinarum. An-non vides illos orbatos sapientia,cæcatósque mente quæ acutum cernere debuerat, ea re nomen habentes Sodomitas,iuuenes vnà cum senioribus,totum simul populum, circum ædes animæ cursare, vt diuersantes in eis sacrosanctos sermones, custodes & præsides, probris afficiant,nemine vel opponente se iniuriis eorum,vel alienāte à tanto facinore. Non enim pars populi,vt legitur,sed vniuersus domū circumdedit,iuuenes vnà cum senioribus,coniurati contra diuina verba & opera,quæ scriptura suo more vocat angelos. Attamen diuinus vates Moses occurrens,eorum cohibebit impetum,etiamsi ductu sui regis irruant audacissimi & ad dicēdum promptissimi,auctisq; copiis vndatim affluant. Ecce inquit,Aegypti rex ad aquam venit:ibi tu oppones ei te stans in labio fluminis. Ergo malus vir exit ad fluenta peccatorum & affectuum,quæ per aquam significantur. at vir sapiens primùm accipit à Deo semper stante nec vnquam mobili munus illi conueniens,vt & ipse firmus consistat.dictum est enim: Tu verò hic sta mecum:vt exuta omni dubitatione ac ambigentia, quæ sunt vitia parum constantis animi,fidem,certissimum firmissimúmq; habitū induat. Deinde non contentus stare, quod mirandum est, obsistit etiam.dicitur enim ei: Sta ex aduerso. Quorum alterum quidem,videlicet occursus, in motu: alterū verò,hoc est,statio,in quiete consideratur. Nulla tamen est in his verbis pugna,sed egregiè cum rerum natura congruunt. Nam cuiuscunq; sententia proprè ingenio quieta est,nec facilè à recto flexilis,hic solet resistere vndabundis rebus omnibus, tráquillitatem tempestate vltrò accita turbātibus. Sed bene habet quòd in labio fluminis occursus factus dicitur. Sunt autem labra oris extremitates & septa linguæ,per quę sermo profluit, quando proferendus est. Sermone autem etiam hostes virtutis, modò studiosi disciplinarum sint,vruntur ad defendēda impropria dogmata:sicut e diuersò boni ad mendacia tollenda è medio,& ad verorum bonorum confirmationem inuincibilem. proinde quoties omni rudente moto contentiosorum dogmatum assertores oporesi rationibus aduersariis pereūt, meritò victoriale carmen ille sapiens cum suo sacrato choro modulabitur.

bitur. Vidit,inquit,Israël Aegyptios,non alibi mortuos quàm ad labium fluminis. Mortem dicens non animæ seiunctionem à corpore,sed impiorum dogmatum prolationem, quæ per os efferebantur & linguam instrumentáque vocis cætera. Porrò sermonis mors est silentium,non quo bene morati præ se ferūt reuerentiam: nam & hoc facultas quædam est ad eloquentiam pertinens, dispensatrix dicēdi temporum:sed quo impotes fandi propter aduersariorum vehementiam inuiti vruntur, nulli inueniētes dicēdi occasionem.quibus quicquid tentant effluit: quocunq; insistunt,nequeunt vestigium figere, vt prius quàm consistant,cadant necessariò: qualis est aquaria machina quæ helix vocatur,in cuius medio gradus quidam sunt,quos ruslicus quoties agros vult rigare scandit,ac mox necessariò dilabitur,& ne continuè cadat,proximum fulcrum vtraq; manu retinet,quo totum corpus sustentat. interim pedes manuum, manus verò pedum funguntur officio. insistit enim manibus,quarum est agere:operatur pedibus,quorum est stare. Multi autem cùm non possint verisimilia sophistarum commenta fortiter refellere,quod non sint admodum in dissertationibus exercita vt distenti actionibus,confugiunt ad illius qui solus est sapiens auxilium,& opem eius supplices innocant. sicut & quidā è Mosis familiaribus in suis hymnis precatur:Muta fiant labia dolosa. Qui autem poterunt hæc silere, nisi ab eo qui solus etiā sermonis est dominus,obturata fuerint? Ergo conuentus qui peccandi causa conuunt,continuato cursu fugiendi sunt: cum prudentiæ verò scientiæque sociis fœdus pangendum. quapropter eorum qui dicunt:Omnes vnius viri sumus filij,pacati simus:miror consensum consonum, quibus libenter dicerem: Et qui fieri potest ô boni,vt non bellum oderitis, pace delectemini,cùm vnum eundémque patrem profiteamini, non mortalem sed immortalem,hominem Dei: qui cùm sit illius sempiterni sermo, necessariò ipse quoque incorruptibilis est. nam quicunque multa principia suæ animæ genitiua faciunt, multorum deorum superstitioni nefariæ dediti,alij colunt alios,& auctores fiunt tam seditionum ciuilium quàm externorum tumultuum,ab initio vitæ finem vsque bellis perpetuis implicati,qui verò gaudent vno genere,& vnum parentem rectum seruatorem colunt, mirantúrque harmoniam & musicam,virtutum concinentium,serenam tranquillámq; vitam exigunt:non tamen otiosam ignauámq;,vt quidam existimant,sed admodū virilem

Helix

Psal. 30

virilem,& valde acrem contra studiorum suorum interpellato
res.& indesinentes turbatores fœderum.nã qui suopte ingenio
pacem amant,bellicosi debent esse,in statione collocati contra
infestantes quietem animæ.testis est mihi primum quisq; vir
tutibus deditus animus ad hunc modum dispositus.deinde vnus
è prophetico sodalitio,qui numine afflatus exclamat:O mater
qualem me peperisti hominem pugnæ,& hominẽ iniucũdum
vniuersæ terræ.nec ipse profui,nec mihi profuerunt:neq; vires
meæ defecerunt ab execrationibus eorũ.An-nõ omnis sapiens
omnibus stultis perpetuus hostis est,oppugnans eos non classi
bus aut machinis aut exercitibus,sed rationibus?Cùm enim in
media pace cõtinuè homines in se inuicẽ insurgẽtes priuatim
ac publicè videt,nec tantùm gẽtes,regiones,ciuitates,castella,
sed etiam singulas domos,singulos viros mutuo se bello impe
tere:quis nõ præsentes obiurgat,admoneat,castigat,interdiu no
ctúq; non cõquiescens,eò ꝙ ipsius anima nullam quietem ad
mittere queat ob innatũ odium malitiæ. nam eadem quæ in
bello,etiã in pace patrãtur facinora omnia:spoliant,rapiũt,ca
ptiuãt,prodũtur,vastãt,vim,cruciatũ,stuprũ,probrũ offerũt:aut
dolo clam,aut vi palàm,quantũ possunt,interficiunt.nam cùm
diuitias aut gloriam singuli finem propositũ habeant,ad hunc
tanquam tela vitæ actiones omnes dirigunt,æquationem iuris
negligunt,inæqualitatẽ diligunt,societatem auersantur,vnus
quisque cupit occupare aliena omnia,osor hominum & exosus
inuicem,simulator beneuolentiæ,adulationis fucatæ amicus,
amicitiæ germanæ hostis,veritatis inimicus,propugnator mẽ
dacij,tardus ad iuuandum,celer ad nocendum, ad calumniam
prõptus,ad patrocinium cunctator,impostor,periurus,infidus,
iræ mancipium,voluptatis seruus,malorum colluuies,bonorũ
corruptor.hæc & huiusmodi sunt illius admirãdæ pacis bona
desiderabilia,quorum simulacra in vniuscuiusq; anima posita
coluntur & adorãtur,id quod meritò malè habet omnẽ sapien
tem,vt exclamare cogatur ad matrẽ nutricémq; suam sapien
tiam:O mater,qualem me peperisti,non viribus,staturáq; ma
gnum,sed improbis infestissimũ,virũ iniucũditatis ac pugnæ,
natura pacis amantem,ideóq; infensum pulchritudinem eius
dehonestãtibus.Nec ipse profui,nec mihi profuerũt:nec illi bo
nis meis vnquã vsi sunt,nec ego malis eorũ:sed vt est apud Mo
sem,rem concupitam accepi ab illorum nemine:quippe qui o
mnia quę isti concupiscunt ac reponunt tanquã vtilissima,pro

noxiis habeo. neq; vires meæ defecerunt ob execrationes qui
bus me deuouent. Sed forti potentia diuinorũ dogmatum pro
fectus,non defeci præ lassitudine,imò tãtò vehementius obiur
gui meos execratores. Posuit enim nos Deus in contradictio
nem vicinis nostris,sicut & in sacris hymnis alicubi dictum est
de omnibus bonæ mentis cupidis.An-non à natura cõtradictio
nis fuerunt omnes studiosi virtutis atque scientiæ, semper con
certando cum vicinis animæ, redarguendóq; voluptates finiti
mas,& vnà degentes concupiscentias, ignauiæ quoque pauori
exterorúmque affectuum ac vitiorum cohorti resistendo in fa
ciem:ad hęc sensus omnes redarguendo,de his quę viderunt o
culos,de his quæ audiuerunt aures,nares de exhalationibus,gu
stum de saporibus, atque etiam tactum de accidẽtibus ei iuxta
corporis potentias proprietatibus:imò etiam sermonem men
tis interpretem,de his quę libenter proloquitur.Scrutãdum est
enim non obiter,quid,quóve modo, & quam ob rem vel sensus
sentiat,vel sermo interpretetur,vel affectus afficiat, & erratum
suum cuiusque redarguendum.Qui autem nulli horum cõtra
dicit,sed omnibus deceptus annuit,ignorat quàm seipsum decipiat, potentes vicinos finem munitiones contra animam struere,quos debuerat subditos potius habere quàm dominos.qui si
imperent,multa magnáq; damna dabunt,regnante apud ipsos
amẽtia.cùm verò sunt subditi,faciunt imperata,nec iugum ex
cutiunt.atq; ita dum pars obedire discit,pars non scientiã tan
tùm,sed & facultatem imperandi obtinet, totum animæ satel
litium consentiet. accedentésq; ad eũ qui inter ipsos est senior,
dicent:Pueri tui redegerunt in potestatem summarium virorũ
bellatorum,qui nobiscum sunt. ne vnus quidem ex eis occisus
est.sed quemadmodũ instrumenta musica adaptata egregiè so
nãt omnibus,ita nos omnibus præceptis cõsoni,nec verbum vl
lum inconcinnum& absonum diximus,nec factum fecimus,vt
cum nobis collatus chorus ineruditorũ videri possit omnino
mutus & exanimis, qualis ridendus ille corporis nutritor Ma
dian,& progenies huius,nomine coriaceã molem significans,
somnolentus Beelphegor.sumus enim genus electũ Israëlis vi
delis Deum,inter quos ne vnus quidem discrepat.vt vniuersi
talis instrumentum totus mundus harmoniis musicis cõsonet,
quapropter etiã Moses bellicoso sermoni,qui vocatur Phineer,
honorem pacis ait se tradere,eòd virtutis æmulus,& vitij ho
stis,totam eius generationem excidit in posterum, modo quis
velit

velit perſpicere & ſcrutari diligẽter,& oculis auribúſq; ſuis noſtris credere,q; nihil ſit certi in rebus mortalibus, ſed omnia pendeant ab opinionibus, Miranda igitur conſonantia de qua modò diximus,ſed magis etiam mirifica & omnes harmonias ſuperans,communis totius populi,qui introducitur vno ore dicere:Omnia quęcunque dixit Deus faciemus & audiemus.nam hi iam nõ rationis ductum ſequuntur,ſed ipſum Deum ducem omnium,ideóq; ad facta magis quàm ad verba properãt. Cùm enim alij audita faciant,iſti quod mirandũ eſt,præ diuino quodã impetu aiunt facturos ſe prius,deinde audituros: vt nõ propter doctrinam & admonitionem,ſed vltrò & ſuapte ſponte videãtur ad bona opera occurrere. Poſt factum autem audituros ſe aiunt,vt quæ fecerunt diiudicẽt,an cum ſacris præceptis conſonent.Cæterùm coniuratos illos ab oriente profectos ait inuenisse campum in terra Sennaar, & ibi ſedes poſuiſſe.] Id iuxta naturam dictum eſt.Sunt enim in anima duæ ſpecies oriẽtis,altera melior,altera deterior.melior, quãdo ſolarium radiorum more ſplẽdor virtutum exoritur:deterior,quãdo his obſcuratis lucẽt alia.Prioris exemplũ eſt hoc:Et plãtauit Deus paradiſum in Edem cõtra orientẽ,nõ ſtirpium terreſtrium, ſed cæleſtium virtutum,quas è ſuo incorporeo lumine nunquã extinguendas plantator ille accendit.ExMoſis quoque ſocio quodam audiuimus dictum hoc,Ecce homo cui nomen Oriens.Noua appellatio ſi intelligatur de homine qui cõſtat ex anima & corpore.ſin autem de illa incorporea Deũ referẽte imagine,fatebere is eo nomen hoc inditum aptiſsimè. Hũc enim antiquiſsimum filium rerum pater exoriri voluit,quem alibi primogenitũ nominat: qui genitus mox patrem imitatus eſt,& qualia vidit apud eum exẽplaria,tales formauit ſpecies.Deterioris autem oriẽtis exemplum extat de illo,qui volebat à Deo benedictum execrari, nã & ille ad orientem habitare dicitur.ſed hic oriens quamuis cõmune cum priore nomẽ habeat,re tamẽ eſt diuerſiſsimus.E Meſopotamia,inquit,accuſit me Balac,è mõtibus orientalibus,dicens:Veni,vt execreris quẽ Deus nõ execratur. Interpretatur autẽ Balac amens:nec immeritò,qui ſperabat ſe poſſe decipere altum Qui eſt,& cercam eius ſententiã humanis argutationibus irritam facere.Ideò Meſopotamiã habitat,mentẽ habens quaſi ſubmerſam in mediis fluminibus,nec enatare valentem,nec emergere.Talis autem affectus vt exortus inſipiẽtiæ,ſic occaſus bonæ mentis eſt.proinde iſti quorũ narratur diſſona conſonantia,profecti ab oriente dicũtur.Vtrum ab oriente vitiorum?Nã eos qui à virtutis oriẽte proficiſcuntur,diſiungi legimus, vitiis pariter obnoxiorum vnitus motus eſt:ſicut cùm manus non ſeorſum ſuis artubus,ſed qua cum toto corpore cohærẽt,vnà mouentur. Nam inſipientia malis dux eſt ad opera non naturalia, quæ vitiorum eſt regio.Quicunque autem à virtute demigrant ęt ſequuntur inſipientiam, conuenientem ſibi nacti locum inhabitant,qui Hebraica lingua Sennaar,Græca verè excuſio vocatur. Conuellitur enim & concutitur quaſſatúrque tota malorum hominum vita.ſemper confuſa turbatáq;, ne veſtigiũ quidem germani boni in ſe retinens. nam ſicut ea quæ excutiũtur nihil niſi concretum retinent.ſic & cuiuſq; cum iniquis confœderati anima mihi videtur excuti.omnes enim virtutis ſpecies abiicit,vt nec vmbra nec imago eius vlla ſiat reliqua.certè gẽs Aegyptiorum amantiſsima corporis,non ab aqua,ſed ſub aquã fugere inducitur:quæ vbi ſemel ſubiecit ſe affectib⁹, quaſſatur ac miſcetur,in locum bene cõſtitutæ pacatæq; virtutis tumultibus vitiorũ ſuccedentibus. Legimus enim excuſſos Aegyptios dum per medias marinas vndas fugiũt.Hi ſunt qui ne Iosephũ quidem norunt,faſtum vitæ varium,ſed propalam peccãtes,ne veſtigium quidem,aut vmbrã, aut ſimulacrum vllum honeſtatis ſibi reſeruant. Exortus eſt,inquit,rex alius ſuper Aegyptum, qui ne infimum quidẽ & nouiſsimum bonorum Iosephum nouerat:qui non modò perfectiones,ſed & profectus ignorabat:& tanenim à viſione perfecta aberat,vt ne auditu quidẽ quicquam perceperit,dicens:Adeſdum,execrare mihi poſteritatem Iacob, & maledic nepotibus Iſraël.ac ſi diceret: Veni,extingue viſum auditúmq; animæ, nequid verè bonum honeſtúmq; vel videat vel audiat.viſum enim Iſraël, auditum Iacob ſignificat. Taliũ mens omnem boni naturã abiicit, excuſſa quodammodo;ſicut proborum ediuerſó meras ſinceráſq; ideas bonorũ conſectãs, excutit reiicitq; cætera tãquam folia.Cõtemplare illum mediatorẽ quid loquatur.Tollite deos alienos, quos habetis, è medio veſtrum,& purificamini:muratéq; veſtes, & facto agmine aſcẽdamus in Bæthel : vt etiamſi Laban poſtulauerit poteſtatẽ inquirendi in totã familiam,non inueniat ſimulacra, eſſentias veras inſculptas in mente ſapientis,quæ ad Iſaac familiã à ſe ipſa doctã pertinent iure hæreditario.nam hic ſolus accipit paternam ſubſtantiã. Hic obſerua quod nõ ait eos veniſſe in eam partem in quo manſerunt,ſed quæſitũ inueniſſe,vtique poſtquam diſpe-

dispexerũt vbinã esset locus ad insaniam cõmodissimus. Ita est profectò, insipiens non aliunde accipit, sed ipse sibi quærẽdo mala inuenit, non contentus his per quæ misera natura vltro incedit, sed cumulãs ea malis artibus & exercitiis. atq; vrinam paulùm ibi commoratus migraret aliò: nũc habitare ibi postulat. dicit enim scriptura, quod inuento cãpo habitarunt ibi tanquã in patria, non tanquam inquilini regionis exteræ. Leuius enim malũ fuisset, si postquã in peccata inciderãt, pro alienis ea peregrinisque habuissent, nõ pro cognatis ac domesticis. inquilini em potuissent discedere, sedibus verò semel electis immanẽtia erat posteà. quapropter apud Mosen sapiẽtes omnes inducũtur inquilini, nã horũ animæ in coloniam è cælo missæ sunt. solent enim visendi ac discẽdi gratia peregrinationem in terrenã naturam suscipere, ibi hospitio corporis vsæ, & cõtemplatæ sensibilia mortaliáq; omnia, terro vnde venerãt redeunt, memores cælum sibi ciuitatem esse ac patriam: in his verò terræ finitimis vti se tantùm hospitio, cæteris enim colonis nouæ sedes eximũt desiderium veteris patriæ: sed hæc reditum suorum expectat, & ipsi redire desiderãt. Itaque meritò Abraham qui mortuam vxorem sepulchrúmq; reliquit, mortuorum custodes & mortalium rerum dispensatores sic alloquitur: Aduena & inquilinus sum ego inter vos: vos autẽ indigenæ, qui cinerem & puluerem plures facitis quàm animam, dum vobis præfeciſtis Ephron, quod nomen significat puluerem. Meritò autem & meditator ille Iacob inquilinum se in corpore queritur dicẽs: Dies annorum vitæ meæ quibus inquilinus sum, pauci maliq; fuerunt: nõ peruenerunt ad dies patrum meorum quibus inquilini fuerunt. At ille à seipso docto etiam oraculum redditũ est hoc: Ne descendas in affectionem Aegyptum', sed habita in terra quã tibi indicabo, in mansione incorporea inuisibiliq;, interim inquilinum age in hac visibili & sensibili essentia. vt ostenderet, sapiẽtem in sensibili corpore peregrè agere, cùm patriam habeat verùmq; domicilium in virtutibus intelligibilibus, quæ ex ore Dei procedunt nihil differentes ab eius sermonibus. Moses autem, Aduena, inquit, sum in externa regione. Egregiè, ne hoc quidẽ honore corpus dignatus, vt inquilinũ eius se profiteretur, sed alienum se ab hoc existimans. Cæterùm malus vir ostendere volẽs, vnam linguam vnúmq; labiũ non in vocabulis situm, sed in sceleratæ facinorum, rursum aggreditur negotium, & turrim tãquam arcẽ tyranno vitio struit, sodales omnes ad hoc opus con

uocans, vt paratam materiem suggerant. Venite, inquit, faciamus lateres, & coquamus eos igni. Ac si dicat: Nũc permiscuimus & cõfudimus omnes partes animæ, vt speciei nullius vila forma iam appareat: consentaneum igitur his cœptis fuerit, vt quando essentiam specie qualitatéque carentem, affectum & vitium assumpsimus, diuidamus eam vsq; in extremas qualitates & species, quo magis eas percipiam', earúmq; vsum fructũ, qui cognitus maiorẽ voluptatem pariturus videtur. Adesto igitur cogitationes omnes & ratiocinationes, tanquam vocatæ in senarum animæ. quotquot iustitiæ virtutúmque omnium curatis perniciẽ, vt collatis cõsiliis dispiciamus, quomodo assequi possimus optatum exitum. assequemur certe si rem gerẽdam auspicabimur à fundamento hoc: vt informia formemus figuris additis, circumscribamúsq; singula, ne vacillent & claudicent, sed fixa firmáque maneant. assumpta quadratæ formæ natura. hæc enim cum sit inconcussa indeflexáq; lateruli more, etiam quæ superædificabuntur sustinebit firmiter. talis structurę quælibet aduersa Deo mãs, quem Aegypti, id est, corporis regẽ dicimus, inuenitur opifex. hunc enim Moses inducit delectari latericiis ædificiis. postquam enim aliquis aquam terrámq;, illam humidam, hanc solidam essentiam, ne dilaberentur corrumperẽtúrque miscuit, & ex his duobus tertium quiddam vtrique cognatum effecit, quod lutum vocatur, in portiones hoc secare nõ desinit, suam cuique segmento formam affingens, vt firma fiãt & ad structuram commoda. sic enim opus absoluitur non magno negotio. hoc imitati homines prauo ingenio, postquã brutos & nimios affectionum impetus miscuerũt cũ grauissimis vitiis, secant eam temperaturam in species, quas fingunt formántque miseri, ex quibus cõtra animam arx celsa erigitur: dum sensus diuidũtur in visum, auditum, gustum, odoratum, tactũ: affectus in gaudium, cõcupiscentiam, timorem atq; dolorem: vitiorum genus in imprudentiam, luxuriam, timiditatem, iniustitiam, & his cognata cætera. Nec desunt his etiã nequiores, qui non contenti hunc conatũ suscepisse, etiam alios ipsis meliores, ad contemplatiuum genus pertinẽtes, cogunt lateres facere, & ciuitates munitas ædificare, suo regi, vt videri vult, intellectui: & hoc agit, vt declarẽt bonum seruire malo, affectus plus posse quàm tranquillitatem animi, prudẽtiam cum virtutibus subditã esse imprudentiæ cæterísq; vitiis, vt necesse habeant dominorũ imperata facere. Ecce, aiũt, etiã animæ oculus lucidissimus, purissimus,

simus,omnia cernēs acutissimè,cui soli Deum videre licet, nomine Israël,implicitus aliquando corporeis Aegypti casibus perfert iussa grauissima,vt lateres faciat & alia terrena opera cum ingenti labore ac vexatione: quapropter meritò dolet ac gemit,quippe qui hoc vnū supperit,vberes in tātis malis lacrymæ.Nam rectè dicitur,quod ingemuerū filij Israel præ grauitate operū.Et quis sanæ mentis videns vulgi opera,nimiāq; studia,pecuniæ gloriæ,voluptatum,non vehementer doleat, & ad solum seruatorem Deum exclamet, vt ille mala subleuet persolutóq; pro anima pretio,in libertatem eam vindicet?Sed quæ tandem est hæc libertas?Illi soli sapienti seruire, sicut testatur oracula in quibus dictū est:Emitte populum, vt mihi seruiat. Est autem proprium seruientium ei Qui est, vt nec pincernarum,nec pistorum, nec coquorum opera, nec alia terrena vlla fingant cōponántq; corpora in modum laterum: sed ascendāt cogitationibus ad ætheream celsitudinem,præeúte Mose amico Dei carissimo,tunc enim manifestè contemplabuntur locū in quo Deus insistit rectus & immutabilis: & scabellum pedū eius lapidi sapphiro simile & firmamento cæli, videlicet mundum hūc sensibilem,qui per hæc significatur.decet enim vt fœderati scientiæ talium spectaculorum sint cupidi:& si non amplius,saltem illam imaginem videāt,verbum sacratissimum, deinde hunc mūdum etiam inter opera sensibilia perfectissimum.nam philosophari nihil est aliud,quàm his perspicuis diligenter studere.sensibilis autem mundus scabellum Dei dicitur has ob causas.Primùm vt liqueat,quòd creaturis nō inest causa efficiens:deinde vt discamus,quòd totus mundus non suo libero motu mouetur,sed gubernatur à Deo rerum dispensatore,qui salutariter clauum moderatur vniuersitatis,idq; sine manibus ac pedibus aliisq; creatis partibus iuxta doctrinā veritatis mam,non est enim Deus similis homini, quamuis nonnunquā docēdi causā dicātur de eo talia,dū nō possumus vltra notiones sapere,sed ex nostris accidentibus de Ingenito illo coniecturas quasdā facimus.Illud quoq; perpulchre se habet,quòd mundus assimilatur figuræ laterculi. videtur em & ipse stare hæreréq; quantū visu percipitur,quāuis vtatur motu ocyssimo,nullā nō præuolāte creaturā.nā interdiu solē,noctu lunā,stare imaginatur oculi corporis:cū tū nemo nesciat horū siderū cursum esse concitatissimū,quæ totū cælum intra vnam diem obeunt.sic & vniuersum cælum quod stare videtur in orbem circūuoluitur, qui

qui motus inuisibili diuinóque mentis oculo comprehēditur. Inducūtur autem hos lateres igni coquere:quod significet,affectus ac vitia calido motiuóq; sermone confirmari,ne a sapientiæ satellitibus deleri possint,qui semper molliuntur eis permiciem:quapropter additum est, Fuerunt eis lateres pro saxis.] Quod enim rarum ac fluidum est in bruto impetu,in naturam solidam resistentémq; constipatum & densatum, mutatum est rationibus validis& demonstrationibus certissimis,postquam contemplationes perceptæ virilem quandam maturitatem assumpserunt,quæ in tenera ætate diffluunt propter humiditatē animæ,nondū valentis impressas formas durare conseruaréq;. Et bitumen fuit eis pro luto.] non contrà lutum pro bitumine,videntur enim mali quæ infirma sunt communire cōrta meliores,& fluxa dissolutāq; compingere, vt ex tuto in virtutem iaculentur.Sed propitius pater bonorum nō sinet illorum substructiones constabiliri, & non subsistente vano studio reddet eas labiles,tanquam molle lutum & fluidum.quod si lutum factum esset in bitumen, fortasse terreuum istud sensibile quod est in fluxu continuo,sodalitatem accepisset perpetuam & durabilem.Sed quoniam versa vice bitumē in lutum mutatum est, bono simus animo.est enim certa spes fore, vt firmæ vitiorum munitiones excidantur per Dei potentiam. Itaq; iustus ille in magno cōtinuóq; vitæ diluuio, nondum valens absq; sensibus animo solo res verè cernere,arcam,corpus inquam,intus & extra bitumine perunxit firmitatis gratia.cessante verò & terrore & periculo tempellatis illius iam se remittētis,exibit adiutus intellectu incorporeo ad percipiendam veritatē.nam illud elegans ab ipsa natiuitate ingenij quod appellatur Moses,propatria mundum habens in cuius ciuitatem ascriptum est,altrictum vni loco bitumine picéq; oblito corpori,putāti se omnes rerum sensibus subiectarū imaginationes capere seruaréq;.deplorat se vinctum,incorporeā naturā desiderās:deplorat etiam inflatam & errantem mentem vulgi miseri,quæ pēdens à falsa opinione,putat inesse sibi aliquid certum firmumq;, aut in vniuersum creaturam vllam esse immutabilem,cùm perpetuę stabilitatis exēplum in vno Deo sit propositū. Cæterùm illa verba,Venite ædificemus nobis ipsis ciuitatem & turrim, cuius fastigium vsq; ad cælum pertingat,tale quiddam subindicant.Ci- uitates apud legislatorem non tantùm vulgares istæ intelligūtur,verùm etiam quas homines in animabus suis circūferunt,

hæ videntur exemplares.vt diuiniorem paraturam sortitæ:illę verò harũ imagines,cùm consteut ex essentia corruptibili.sunt autẽ duæ ciuitatis species,altera melior,altera deterior.melior in qua sub populari administratione reipub.ciues æquo iure viuunt,legibus principatũ obtinentibus:hæc ad laudem Dei pertinet.deterior autem,adulterina,falsæq; monetæ, in qua penes vulgũ est regimẽ,& inæqualitas est in pretio, præsidente iniquitate atq; iniustitia.in prioris ius probi ascribuntur, in posse rioris ignauorũ multitudo, perturbationem magis quàm ordinem,& confusionem magis quàm bonam constitutionem diligens.Insipiens autẽ socios postulat, non cõtentus peccatis propriis:hortatúrque ad nauandam sibi operam nunc visum,nunc auditum,nunc sensus cæteros vt incunctanter præsto sint,& pro viribus suum quisque ministerium accõmodet. accersit etiam & cõcitat cæteras cateruas affectuum suapte natura indomitorũ,vt prælia meditãdo inuictus euadat.Hos igitur socios mens his verbis cõcitat:Aedificemus nobis ciuitatem,ac si dicat.partes nostras communiamus, circundemus nobis firma mœnia, ne simus expositi hostilibus incursationibus, distribuamur in tribus & curias,in quas adscribantur insitæ in anima potentiæ, & pars brutis cõtribuatur,pars rationalibus. magistratus autẽ eligamus nobis commodos,opulentiam,gloriam,honores,voluptates,per quos adipiscamur potentiam,excluſa iustitia paupertatem obscuritatémq; afferre secum solita.Scribamus leges quæ faueant potentioribus,quorum vt reipub.vtiliorum, præcipua habẽda est ratio,in primis turris extruatur,quæ vitio tyranno sit pro arce regiq; munitissima,cuius pedes in terra nitantur, caput ad cælum pertingat, magnanimitate ad tantam celsitudinem penetrans. nam certum est eam non in solis humanis iniquitatibus cõsistere,sed properare ad cęlestia per impios & Deo infestos sermones, dum aut cæli numen negat, aut prouidentiam eius, aut mundi conditi principium: vel si hunc creatum.concedit,tamen & causas eius in certas putat,& motũ ei moderatum adimit,affirmans eum nunc perperam,nunc cõtumaciter agitari,sicut naues aut quadrigas circensiũque nunquam sine gubernatore aurigáque feruntur cursu prospero. at prouidentia nõ interdum:sed humana sæpè.diuina semper.bonum habet euentũ. nam error confessione omnium abest à diuina potentia.Proinde hac figura significatur,insanos homines malitiæ rationem tanquam turrim ædificare, nihil aliud quærentes

rentes nisi vt nomen suum magnũ magis quàm bonum transmittãt ad posteros.dicunt enim,Faciamus nobis nomen.]ô insignem impudẽtiam.quid aitis?cùm debeatis tenebris vestras iniquitates abdere, & prætextum si non verũ, certè verisimilẽ quærere,vel ad ineundam apud honestiores gratiam, vel vt effugiatis pœnas confessorum criminum:audetis tantùm non in clarissima luce vos ostentare, contẽptis & minis hominum, & suppliciis diuinitus infligendis sine clemẽtia?& insuper circũquaque rumores nuntiósque iniquitatumvestrarum dimittendos censetis,vt nemo nesciat,nemo non audiat vestra ô miseri ac scelesti facinora?At quale tandem nomen cupitis?certè quale factis vestris conuenit. id verò est ne vnum solùm? genere fortasis vnum,sed in species distinctum innumeras, quas vel silentibus vobis opprobrabunt alij.ineſt enim vobis petulãtia cum impudentia,contemptus cum violentia,vis cum cæde,stupra,cum adulteriis,cum immoderatis voluptatibus immensa cõcupiscentia,cũ temeritate insolentia,cum calliditate iniustitia,cum furacitate rapacitas,cum mendaciis periuria,cum iniquitatibus impietas,hæc sunt ista nomina,& his similia. bella verò gloriatio, captare celebritatẽ nominis ex his quæ cælari debuerant.Sunt tamen qui valde sibi rebus talibus placent,putantes inde se lucrifacere præclaram existimationem apud homines.qui vltrices tam immanis audaciæ diras non effugient, non solùm præsagientes,sed & præuidẽtes suum interitũ, quos libẽter sic alloquerer:Scitis fore vt dissipemini. Cur igitur peccatis:Sed fortasse morem insipientiũ proponit,qui etiam maximis pœnis nõ obscurè sed manifestè impẽdentibus, ab iniuriis non temperant.sunt autem notissimæ artes malę,quas solet sequire diuina vltio,& pessimi quoq; cogitant Deum nõ ignorare ipsorum maleficia,nec se posse illius animaduersionẽ depellere.alioquin vnde sciunt se discipandos?tamen dicunt: Priusquam dispergamur.] Profectò conscientia redarguit in pectore: & quanquam contemptores Dei stimulat,vt vel inuiti cogãtur intelligere,humanas res administrari à natura præstantiore,& esse iustitiam quæ implacabiliter sceleravindicet,infensam iniustis impiorũ facinoribus,& eis etiam qui his patrocinantur. Verùm isti omnes sunt semper morientis.& nunquã emortuæ miseriæ posteritas,illi' quæ Caim nominatur. An-nõ & Caim post natum sibi filium,quem nomine idem quod ipsius significante appellarat Enoch,inducitur ciuitatẽ condere,& quodam-

modo creaturas mortales ædificare,ad subuersionē rerum di-
uinorum apparatū sortitarum? Nam Enoch interpretatur gra
tia tua. At impius quisq; opinatur quod cōgitat & intelligit esse
intellectus sui gratiam: quod videt, oculorū: quod audit, auriū:
quod olfacit, nariū: itidémq; cætera officia fert accepta suis
sensibus, sicut & sermonem vocis instrumentis. Deum autē cau-
sam esse negat, aut contendit non esse primariam, ideo primi-
tias agriculturæ suæ sibi reponit, cōtentus obtulisse Deo de fru
ctibus, quāuis exemplum salubre haberet in proximo, nam fra
ter eius primogenita, non secundarios gregis partus sacrificat.
consitens antiquissimas causas esse penes autorem antiquissi-
mum. at impius opinionē tuetur cōtrariam intellectum habe-
re suæ voluntatis potestatē liberam, & sensum sentire quicquid
vult. iudicare enim verē liberē q; hunc de corporibus, illum de
omnibus. atqui adeò sunt reprehensibiles, & à veritate cōuincti-
biles, vt nihil suprà. nónne intellectus sæpe in rebus innumeris
delirij coargutus est? nónne sensus omnes deprehēsi in falso te-
stimonio? non pro tribunali rationis, quę & ipsa falli potest, sed
ipsa natura iudice, cuius incorruptissimū est iudicium. proinde
cùm & intellectus noster & sensus sit in lubrico, necessariò fa-
tendū est Deum nobis impluere & cogitationē & vim percipiē
di. & hanc gratiā nobis cōferri nō à nostris partibus, sed ab illo
cui totum debemus quicquid sumus. At arrogantes filij hæredi
tatem à patre acceptā cupiūt ad cælum exstruere donec iustitia
virtutis amica, vitiorū hostis, aggressa ciuitates cōmunitas cō-
tra miserā animā. & has demolitur & turrim, cuius nomen in
Iudicū libro scriptū extat. id Hebraicē dicitur Phanuēl, inter-
pretatur autē Auersio Dei. nam quævis munitio quæ per ratio-
cinationes probabiles adstruitur, ad nihil aliud ædificatur, q̄ vt
mentem diuertat & deflectat à cultu Dei, quo conatu quid esse
possit iniquius? verum contra hanc turrim deprædator & ho-
stis iniustitiæ suscipit expeditionē, qui Hebraicē vocat Gedeō,
& interpretatur prædonū receptaculū. Iurauit, inquit, Gedeon
Phanuēlitis dicēs: Cùm victor in pace reuertar diruam turrim
istā. Egregia cōminatio, decens animā hostiliter affectā erga
malos & impios, fore vt subruātur omnes rationes quæ ducunt
ad impietatē. & solet ita fieri. Cùm enī mens cōuertitur, destrui
tur quod auersum fuerat. & quod iure mireris, huius demoli-
tionis tempus ait esse nō bellum sed pacē. mētis enī stabilitate
quietéq; quā pietas solet parere, subuertitur omnis ratiocina-
tio

tio quā struxit impietas. Sunt etiā multi qui sensus in modum
turris extollūt tēpore, vt ad cæli fines pertingāt. per cęlū autem
noster intellectus significatur, in quo præstātes diuinæq; naturę
versantur. Hæc qui audēt, sensum intellectui præferūt, volentes
expugnare intelligibilia per sensibilia, facerēq; seruos è dūis,
& vice versa è seruis dōos: Cæterùm illa verba: Descēdit dūs vt
videret ciuitatē & turrim.] figuratē accipiēda sunt. nā credere
Deus accedat aut recedat, aut descēdat alcendātq;, vel in totū
licut animalia mouentur, stet moueaturve, impietatis est depor
tandæ in extremas, vt vulgus loquitur, insulas oceani. Sed ista
humano more legislator de Deo dicit, quāuis haudquaqā hu-
mana forma prædito, ad vtilitatem discētium, vt iam antē non
semel admonuimus. Quis enim ignorat quòd descendens alio
loco relicto alium occupat? Deus autem implet omnia, non cō-
tentus sed continens, qui solus vbiq; simul & nusquam est. nus-
quam, quia ipse locum & regionem creauit vnà cum corpori-
bus, nefas est autorē intra vllam suam creaturā includi. Vbiq;
autem, quia potētiis suis per terram, aquam, aerem, cælum ex-
tensis, nullam partem mundi destituit, sed omnia inter se inui-
cem astringit inuisibilib⁹ vinculis, ne vnquā soluātur, plurimū
laudādus hoc nomine-quod enim celsius est omnibus potētiis,
intelligitur eas excedere, cū eas in potestate habeat. virtus autē
illa omnipotēs quæ cōdidit & gubernat omnia, verē De⁹ dicit,
omnia cōtinens in gremio, & omnia penetrans vel minima. id
inuisibile incōprehensibiléq; numen cū sit vbiq;, nusquā tamen
verē cernitur aut percipitur, & cū dicit: Sto ante te, videtur qui-
dem se ostēdere, sed maior est quàm vt vel indicari possit vel vi
deri ab vlla creatura. Ergo migratorij mot⁹ nomina ne quaquā
Deo cōueniūt, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, pror-
sum, retrorsum: nec tale quicquā intelligitur de illo qui locō nō
mutat, nihilominus dicitur descēdens visere, qui omnia prius
etiā q̄ fiant præuidet manifestissimè. vt doceamur monemúrq;
ne quis homo de absentibus rebus & incertis putet se posse ter
tam coniecturā facere, sed propius introspecto negotio diligē-
ter cūcta perlustret. visus enim certus potius quàm fallax audi-
tus, testis adhibēdus est. quapropter in optimè cōstituta rep. le-
ge cautū est ne quis audita dicat pro testimonio, quia iudicium
auditus naturaliter facilè est corruptorib⁹. Apud Mosen quoq;
inter vetita legitur: Nō admittes auditionem vanā. vbi nō tan-
tùm interdicit, ne quis falsum sermonē aut stultū accipiat auri
bus

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus:sed docet q̃ ad manifestã veritatis perceptionẽ lõgẽ minus quàm visus idoneus habeatur auditus, cùm sit refertus vanitatibus. Hãc censemus essẽ causam cur desẽdisse dicatur Deus vt ciuitatem ac turrim viseret. nec temerè additũ est, Quam ædificarant filij hominũ.] Fortasis enim profanus aliquis cauillabitur: Nouã verò rem nos doces legislator, turres atq; ciuitates nõ ab aliis ædificari quàm filiis hominũ. quis adeò demens est, vt hæc tam manifesta nesciat? Verùm non ista obuia protritáq; considerãda sunt in sacris oraculis, sed vestigãda quæ tegũtur sub his apertis vocabulis. Quid igitur hoc est? Qui rebus multos quasi patres tribuũt, & multorũ deorũ caterua introducunt, negotia cõfũdentes per imperitiam, & animæ finẽ voluptati assignantes opifices dictæ vrbis eiúsq; arcis, si verũ fatendum est, facti sunt: quas ad finẽ illum deducũt extrinsecùs tanquã ædificia, ipsi nõ abũmiles opinor natis è scorto, qui à diuina cõcione arcẽtur lege dicente, Nõ intrabit natus è mereatrice in ecclesiam domini. Isti em̃ quasi passim iaculãtes sagittarij, qui in nullum scopũ præstitutũ tela dirigũt, innumera principia causasq; rerũ creatarum supponũt, fallas omnes, cũ vnum factorẽ patrémq; vniuersitatis nesciant: sed qui sciẽciam habent, vnius Dei filij appellãtur meritò, sicut & Moses fatetur dicẽs, Filij estis dñi Dei. & alibi: Deũ qui te genuit. &, Nonne hic ipse pater tuus est? Quj sic affecti sunt, solùm honestum bonũ existimãt, quæ est arx ab huius belli peritis cõtra finem voluptatẽ sectantium opposita, vt illum expurgatũ tollant è medio. quod si nõdum quisquã dignus vt Dei filius appelletur, tu tamẽ da operã vt ornatus sis sicut verbũ eius primogenitũ, angelus antiquissimus, & quidã variarũ appellationũ archãgelus: videlicet principium, nomẽ Dei verbúmq; dictus, & homo factus ad imaginem. & videns ille Israël. Quamobrẽ superius adductus sum vt laudarem eos qui sui generis initia referũt ad vnũ virum communem parentẽ. nam si nondum idonei sumus vt nominemur Dei filij, simus saltẽ sermonis illius sacratissimi, qui eius sempiterna imago est. imago em̃ Dei est verbũ illud antiquissimũ. hoc genus multis in locis lex filios Israël etiam nominat, videlicet illius auditores, quãdoquidem post visum auditus secũdum honorem meretur, & qui discũt, post habendi sunt eis qui absq; præceptore manifestas subiectorum formas percipiũt. Proinde veneror in Regũ libris sacras literas, vbi qui post multas ætates flagitiosè vixerunt, tamen ad stirpis autorem Dauid hymnorum

rorum diuinorum poëtam referuntur, qui viuus vidénsque ne pronos quidem eorũ agnouisset pro suis posteris. animarum enim quas virtus immortalitati consecrat, nõ corruptibilium coeporum soboles, in posteritate bonorũ virorum censetur. cæterùm de his qui se iactant ob iniusta facinora, dicit dominus: Ecce genus vnum & labium vnũ omnium: ac si dicat. Ecce vna familia cognatiòq; pariter omnium, nemine mutante sententiam, nec discrepante, quemadmodum & musicæ imperiti consonant. nam & horum vocis instrumẽta interdum modis omnibus inconcinna sunt & dissona, vt nihil inter eos conueniat, nisi quod pariter discrepant. Idem & in febribus vsuvenit vt videmus. nam & quotidiani & tertiani & quartani vt medicorũ filij vocant circuitus, statas horas habent nocturnas diurnásque, & eundem semper seruant ordinem. Portò illud: Cœperúntq; hoc facere, non sine indignatione dictum est: quòd malefici nõ contẽti humanæ societatis iura violatlè, ad cælũ sint ausi scandere. iniquitatem seminantes, & metentes impietatem, sed nihil proficient miseri. nam qui se mutuis iniuriis afficiunt, sæpè consilia quamuis ab ipsis damnata, perducũt tamen ad effectũ, impij verò non item. Numen quod imperunt, illæsum manet, ipsi maculam cõtrahunt ineluibilem, & ordiuntur quidem iniuriam, sed nihil efficiunt. Propterea sic dictum est: Cœperunt facere. Homines inexplebiliter peccandi auidi, non contenti finitimis terra mariq; patratis & in aere, quę sunt elemẽta corruptibilia, decreuerunt naturæ cælesti ac diuinę inferre manus impias: quæ cũ inter creaturas non censeatur, est extra omnem aleam iniuriæ. quæ etiãsi maledictis appetatur, nihilò habet deteriùs. nec à sempiterna sub natura dimouetur, sed maledicisca tamen. nec à sempiterna sub natura dimouetur, sed maledicisca tamen. sanitates infert haud vnquã medicabiles. siquidẽ etiãi cœptis frustratis nõ potuerunt ad destinatũ impietatis suæ finem peruenire, nihilò minus ac si cogitatũ facinus perpetrassent, damnãti sunt. & hoc est quod ait absolutá turrim ab eis, quãuis penderet adhuc, dicẽs: Dominus descẽdit vt viseret ciuitatẽ ac turrim, non quam ædificaturi erant, sed quã ædificaueraut, & quod argumentum est imperfectæ structuræ. Primùm ipsa res satis loquet. nulla enim terræ pars valet cælũ attingere, ob causam supradictam, quia nullum centrũ tangit suam circũferentiã. deinde quoniam æther sacratus ignis, flamma est inextinguibilis, inxta Græcã nominis etymologiã. παρὰ τὸ ἀίθειν, quod vrere significat. testis est sol ignium pars cælestiũ, qui ex tanto inter-

uallo intima terræ penetrat suis radiis: nec tantùm hanc, sed & aërem, qui ad cælestem vsq; orbem ab ea pertinet, licet suapte natura frigidũ, partim tepefacit partim exurit. nam quæcunq; aut multum distant ab eius orbita, aut ad latus alterutrum declinant, tepefacit tantũmodo. quæ verò aut propinqua sunt aut directè opposita, maiore vi caloris exurit, quæ cùm ita se habeant, non erat opus vllis fulminibus cõtra conantes ascẽdere, cùm alioquin ausus illi magnifici euanescerẽt. Quod subindicatur per ea quæ mox sequuntur: Desiuerunt, inquit, ædificare ciuitatem & turrim.] Dubio procul non quia perfecerãt eam, sed quia confusio secuta prohibuit quominus perficerent: nec tamen effugerũt crimen perpetrati facinoris, qui cõsilium tam immane nõ dubitarunt aggredi. certè augure illum & prodigiorum procuratore, vanis cõiecturis studentẽ (vanus enim interpretatur Balaam) lex ait populo vidẽti maledixisse, quãuis in verbis eius erat fausta precatio: mirum ni nõ respectu dictorum eius quæ diuina prouidentia recudebat in quandã meliorem monetã, sed mentis ipsius, cui noxia magis obuersabantur quàm vtilia. pugnãt autẽ hæc inter se suopte ingenio, coniectura cum veritate, vanitas cum scientia, diuino furore carẽs diuinatio cũ sapientia: & quãuis aliquis conatus per insidias alterum interimere frustratus est, nihilominus homicidij reus est, sicut decernit super hoc casu scripta lex. Si quis, inquit, conatus fuerit proximũ suũ dolo perdere, & ad altare cõfugerit, abstractum afficies supplicio. Atqui conatus tantùm, nõ interemit, at par est maleficium, patrasse cẽdẽ, & decrestè. quãobrẽ ne supplici quidẽ venia datur, sed è sacrario duci iubetur qui cõcepit tã nefarium consilium. profanus est autem & nefastus non solùm quoniã animæ per virtutis vsum fructũ valẽti perpetuò viuere, per vitiorũ assultũ cædem molitus est: verùm etiã quia Deum facit fautorẽ ausus impij. nam refugiũ id significat: quoniã multi volẽtes euadere propria crimina, & debitis pœnis eripi, facinus suum referũt in Deum, nullius mali autorẽ, sed bonorum omnũ. proinde pium habetur tales vel ab ipsis delubris abstinere. Extat autẽ insignis pœna cõtra impietatis assertores, qui forte quidam insipientes nõ damnum sed lucrũ arbitrabantur. nõ deficient, inquit, ab eis omnia quæcunq; aggressi fuerint facere. ô infinitam & immẽsam miseriam: omnia quæcũq; aggredietur mens demẽtissima, succedũt ex sentẽtia: nec magnus nec paruus conatus frustrabitur vllus, vltrò negotiis animæ occur-

rentibus & sese præbẽtibus. hæc sunt animæ viduatæ iudicia peccãtis absq; impedimẽtis omnibus. nam quisquis est non prorsum insanabilis, optarit se consilio mentis destitui, vt cùm furtum aut adulterium aut homicidium aut sacrilegium aut aliquid simile tentat committere, successu careat, & innumera inueniat obstacula. nam cohibitio maximum morbũ arcet iniustitiam. quòd si adsit licẽtia, ille vitari non poterit. Et adhuc tyrannorũ fortunas ô beati suspiciris, quibus procliue est quidvis efficere, quod rabido efferatóq; animo concipiunt? imò gemenda est illorũ conditio. siquidem inopia & infirmitas malis prodest, bonis verò potentia cum opibus. Certè quidam ex inũ plentium numero postquam sensit ad quantam infelicitatẽ perducit libertas peccandi, ait. Maior est culpa mea quàm vt remittatur. Est enim valde graue animam sine freno sinere per se indomitam, quæ habenis ægrè coërcetur & scutica. quamobrẽ eradendum propitij Dei plenum bonitate spem exregiam ostentat disciplinæ amatoribus, quod sic est redditum: Non dimittã te neque deseram. nam laxatis animæ vinculis, quibus continebatur, maxima sequitur calamitas, à Deo deserit, qui suas ipsius potentias circundedit rebus omnibus tanquam fortissima vincula, & his, eas indissolubiliter adstrictas esse voluit. quin & alibi dicit, quicquid ligatur vinculo purum esse, quãdo impuri tatis causa est dissolutio. Caue igitur quoties vides aliquẽ quidlibet expeditè facere, mireris tanquam fortunatum: sed potius vt infelicem miserare, cui virtutũ sterilitas, vitiorum vbertas perpetua contigit. Nec illud in transcursu & leuiter expendendum est, quid sibi velit quod ibidem ex persona Dei dicitur: Venite descendamus & confundamus linguam eorum.] videtur enim quosdam alloqui tãquam operationis socios. idem & ante à de hominis creatione dictum legitur. Dixit, inquit, dominus Deus: faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: vbi vox Faciamus, pluralitatem significat. & rursum dixit Deus: Ecce Adam factus est sicut vnus è nobis, vt noscat bonum & malum. nã illud vnus è nobis, nõ de vno sed de pluribus ponitur. Dicendum igitur illud primùm, nihil in rebus æquiparari Deo, sed hunc esse vnum regem ducem principem, à quo solo fas est administrari ac dispensari vniuersitatem illud.

Multos imperitare malum est, rex vnicus esto. Non ad ciuitates & homines magis pertinet, quàm ad mundum & Deum. Vnũ enim vnius factorẽ, patrem, dominum esse, necessum

sum est.quo concesso,attexēda sunt quæ inde consequenter dependent,quænam illa?Deus cùm sit vnus,dici non potest quàm multas habeat socias potentias,quæ salutem rerum procurant, quædam etiam plectūt noxios. ea verò pœna non est damnosa, cùm peccata castiget ac coerceat.per has item potētias ille incorporeus intelligibilisq; mūdus compactus est,exēplar huius mundi visibilis:quod cōstat ex ideis inuisibilibus, sicut hic noster ex corporibus visibilibus.Vtriusq; pulchritudinē admirati quidam,nō solùm ipsos totos conseruauerūt,verum & patres eorum præcipuas,solem,lunam,cælū,non veriti eas deos appellare,quorū cogitationē Moses intelligēs,inquit:Domine,domine,rex deorū.vt indicaret eum esse præstātioré quàm subditos. Est & in aëre animarū incorporearum sacratus chorus, assecla illarum cælestiū.nam has solent angelos nominare diuina oracula.hic vniuersus exercitus in suos digestus ordines, imperatoris summi iussa exequitur, & huic vni moderatori suo,sicut fas est,obsequiturin quibus copiis nō licet reperire desertorē ordinis.Rex ipse his ministeriis stipatus,vtitur eis dūtaxat ad ea negotia,quæ decet nō à solo Deo tractari: quāuis enim nullius ope indigeat pater omniū,qua subleuetur quoties vult aliquid faceretamē videt quid se,quid creaturas deceat,& quatū potētiis subditis efficienda permittit,ne his quidē concessa facultate in totū libera,vt ne quod erratū in generatione admittatur.Hæc igitur necessariò primùm dicenda habui, nunc dicam quid inde colligitur.Animaliū naturæ prima diuisio fit in partes,brutā rationalémq;rationalis pars subdiuiditur in mortalem speciem & immortalē alterā,mortalē hominū,immortalem animarū incorporearū,quę versantur in cælo & in aëre,hæ vitiorū expertes sunt,sortē adeptæ felicē nullisq; calamitatis obnoxiā,quippe quæ non alligātur corpori miseriarū domicilio.bruta quoq; carēt vitiis,sicut & mēte,proinde non fiunt res peccati voluntarij,quādo nulla præcedit deliberatio. solus propemodum ex omnibus homo habēs bonorū malorūmq; scientiam,sæpenumero eligit contemnanda,fugit sectanda magnostuſtio,quapropter meritò peccati spōtè admissi reus peragit. conuenienter igitur huius creationem Deus cùm sub prefectis suis communicat,dicens: Faciamus hominem:vt & benefacta eius ad ipsum autorē solùm referantur, & peccata ad cæteros socios.nā ipsi omnipotēti non erat cōuenies,in rationali anima viam ad vitia sternere:quam ob rem ministris eam partē faciend

faciendam commisit.nam complementum totius operis postulabat vt volūtario contrarium iungeretur inuoluntariū. & hæc quidē hactenus dicta sint.superest & illud cōsiderādum, Deum bonorum tantūmodo causam esse,mali autem prorsus nullius: quādoquidem ipse bonum omnium antiquissimum est & perfectissimum.Decet autē suæ naturæ propria operari optimum optima:improborum autem pœnas per eius ministros sanciri. accēdit meis dictis illa verba perfecti meditatoris:Deus qui nutrit me à iuuentute mea,angelusq eripit me ex malis omnibus,hic quoq; nūc fatetur,germana bona,quæ studiosa virtutis animas nutriunt,ad solùm Deum autorē referenda: malorū autem portionem cōmissam angelis, ac ne his quidem liberam pœnitendi facultatē habentibus,ne cui ad pernicię tendenti salutaris illa natura occasionē præbeat,quapropter dicit:Venite descendamus & confundamus.hanc enim censuram merētur impij,vt beneficæ alioquin,benignę propitiaq; potētiæ pœnas ab eis exigāt:quas Deus sciens humano generi vtiles,per alios sanauit.oportebat enim castigationem adhiberi,sic tamen vt perēnes gratiarū fontes nullis malis misceretur,non solùm his quæ vere mala sunt,sed etiam quæ esse vtdentur.Nunc quærendum quæ sit illa confusio.at quomodo quærendum?sic opinor. Sæpè ignotos ex similiū & eiusdem generis collatione cognoscimus. ad eundē modum etiā res quæ per se non facilè noscuntur, manifestè apparebant per cognatarū similitudinem.Quid est igitur cōfusioni simile?mixtura,sicut à maioribus traditur,& temperatura.mixtura in aridis reb',tēperatura in humidis.est igitur mixtura,cōporum diuersorum perturbata cōiunctio:quasi quis hordeū,triticum,pisum, cæteráq; frugū species in vnum aceruum cōgerat.tēperatura verò non est coniunctio,sed diuisilium partiū mutua penetratio, quarum semel tēperatarum qualitates arte quadam secerni queunt, quod dicunt in vino & aqua cōtingere.nam hæc duo si vniantur,temperaturā conficere,quæ nihilominus redire possit ad qualitates pristinas.si enim spōgiam imbuas oleo,aquam ea colligi,vinū relinqui. forsasse quia spōgia ex aquis genita cognatū liquorē ex temperamēto attrahit,vinum verò vt alienum,respuit. at confusio fit cum penetrātibus se inuicem partibus qualitates earū pereunt.vt corruptis rebus quæ prius fuerāt:vnius nouæ, & à prioribus diuersæ existat generatio:quod accidit in medicorum compositione quam vocant tetrapharmacum:quæ constat opinor è cera,picerefina,

Universidad de Deusto Biblioteca

resina,& adipe:quæ semel composita non possunt arte vlla separari,vt redeant ad qualitates pristinas.sed cũ singulæ nusquam appareant.ex omnibus corruptis vna egregia facultas conficitur.Quoties autem Deus minatur cõfusionem cogitationibus impiis,ea nõ singulis tãtùm vitiorum speciebus earúmq; viribus intentatur,sed & operibus eorum quæ fiunt de cõmuni sententia:ne vel singula,vel cõmunicatis consiliis,vires colligant ad delendam partẽ præstãtiorem,quapropter ait: Cõfundamus ibi linguam eorũ,ne audiãt vocem quisq; sui proximi,] ac si diceret,muta surdáq; faciamus vitia singula,vt nec loquendo nec assentiendo damnũ dent.Hæc est nostra super hoc textu sententia.Qui verò aperta solùm & obuia sectantur,putat hic describi ortum linguarũ Græcarum ac barbararũ. quos equidem nõ accuso:forrassis enim & ipsi rectè sentiunt : attamẽ admonitos cupio,ne hactenus processisse contẽti sint, sed transeant ad tropologiam,sic existimãdo,diuina oracula esse vmbras quasdam corporũ:cæterùm quæ per has significãtur,esse res verissimas. id si quis animo cęcutiens parũ intelligit occasionem ab ipso legislatore porrectã non negligat,vel hoc ipso in loco.Cõfusionẽ enim rem hanc appellat:qui si voluisset solùm ortũ linguarum indicare,aptius diuisionem appellasset quàm confusionem. nõ confunduntur enim quæ in partes distribuuntur,sed discernuntur potius:vt nõ minor pugna sit inter hæc vocabula, quàm inter res ipsas,est enim cõfusio,sicut iam dixi,facultatum simplicium corruptio,quæ simul cõgestæ, vnã quampiã generãt.separatio verò est vnius in plura sectio:sicut cùm genus aliquod in plures diuiditur species.Itaq; si ille solus sapiens voluisset vnã loquelam in plures partes diuidi,aliis aptioribus & magis propriis vsus fuisset appellationibus:puta diuisionem dicendo,aut distributionẽ,aut separatioẽ,aut aliquid huiusmodi, nõ confusionem,quæ plane cõtrarium significat.Verùm hoc nũc est propositum,disiicere vitiorũ constipatũ cuneum, irritare horũ fœdera,societatẽ conuellere,copias fudere fugaréq;,imperium vi euertere,quod erat communitũ iniquitatibus maximis.Videns vt opifex ille noluit conspirare partes animæ: nõ oculi possunt audire,nõ aures cernere,nõ olfacere labia,nõ gustare nares,nõ ratio fungi officio sensuum,sicut nec sensus valent in vocẽ erũpere.norat enim ille artifex,nõ expedire vt hæc se inuicẽ exaudiant:satius esse,vt singulæ animæ partes intra suas functiones consistant,& inconfusæ maneant:idq; non minus conferre animant

mantium generi,quàm priuatim ipsis potentiis.ediuersò vitia deducta sunt in confusionem & extremã perniciem:vt nec collatis viribus,nec priuatis conatibus,detrimentum afferant partibus melioribus,& hoc est quod dicit : Dispercit eos dominus illinc:ac si diceret,dissipauit,eiecit,profligauit. nã spargere aliquando ad incrementum & augmentum pertinet,aliquãdo ad interitum & perniciem.Vult autem ille rerum plãtator Deus, honestatem esse omnibus insitam,dispergi verò & exulare extra mundi terminos impietatem execrabilem,vt tandem tollatur è medio ciuitas vitiorum,cum infensis virtuti moribus,impietatis turrim substruẽtibus.his enim dissipatis quotquot per insipientiæ tyrannidem coacti sunt solum vertere , vno edicto reuocantur in patriam:quod ipse Deus promulgat , disertè dicente oraculo.Etiamsi dispersus fueris à summo cælo ad extremitatem eius aduersam , sic quoq; te colligã. Itaq; concentum virtutum à Deo foueri decet , vitia verò dispergi & profligari. nec est aliud nomen quod vitio magis conueniat quàm confusio.id quod euidens est in quovis insipiente,qui verbis , cõsiliis, factis improbatis confusisq; vtitur.

PHILONIS IVDAEI,

Vita sapientis per doctrinam perfecti,siue de legibus nõ scriptis,hoc est,de Abrahamo.

SACRAE legis quinque voluminum primũ vocatur & intitulatur Genesis,ob mundi generationem sic nominatum , quam in principio continet:quamuis in eius reliquo res innumeræ insertæ sunt bello pacéq; gestę,item sterilitates fertilitatésque,penuriæ copiæque, adhæc maximæ clades terrarum,incendium & diluuium.& ediuersò reparatio felixq; prouentus animalium pariter atq; stirpiũ : put ferebant vel aeris temporúmq; quorannis alternantium temperaturæ,vel mores hominum aliàs virtuti deditorũ, aliàs vitiis.Sed quoniam ista vel partes mũdi sunt vel accidentia,mundus

dus autem ipse opus perfectissimum ac plenissimũ,ab eius generatione liber denominatus est. de suo opificio quantum potui diligenter tractaui in superiore volumine. Nunc quoniam ordo postulat vt leges scrutemur,dilatis ad tempus particularibus earum ceu imaginibus,generaliores & quasi exẽplares primũ disquiremus. Hæ sunt viri qui rectè ac sine culpa vixerunt, quorum virtutes publicatæ sunt in sacrarum literarũ tabulis, non tantùm ad laudem illorum,verùm etiam ad lectores in æmulationem prouocandos.fuerunt enim illi animatæ rationales quoq; leges,duabus de causis venerabiles.altera,quoniam ostendunt quòd præcepta legis à natura non discrepant.altera,quòd hinc liquet nõ esse opus magno labore ad exigendã vitam iuxta legum regulam,quãdo illi prisci ante leges singillatim proditas nõ scripto iure vti pari facilitate atq; felicitate vixerunt: vt meritò quis dicere possit,leges scriptas nihil aliud esse quã vitarum patrum commentarios,in quibus eorum dicta factaq; narrantur.nam illi scholas nullas frequentauerant, nullis præceptoribus vsi fuerãt, sed à seipsis instituti doctiq; ordinem naturæ secuti sunt,quæ lex est dubio procul antiquissima omnium quam ipsi ius summum fasq; rati esse,totam vitã suam vltrò ei subdiderunt : fortuitas autem res precibus & supplicationibus cõmendantes Deo propicio,hac quoq; parte vixerunt feliciter, accedente ad promptam rectè agendi voluntatem diuina quoque prouidentia:Quoniam igitur principium parãdorum bonorum spes est.etiam hanc tãquam publicam viam ostendit & aperit anima veri boni studiosa,quæ primum amicum spei nominat hominem,vocabulum totius generis commune tribuẽs ei per excellentiam:nam Chaldæi hominem Enos vocant: ac ũ solus verè homo sit,qui res bonas expectat,& bona spe se sustinet.Vnde manifestum est, quòd spe carentem nõ hominem existimat,sed bestiam humana forma præditam,cui desit spes proprium ornamentum humanæ animæ.Quamobrem cùm vellet egregiè laudare hunc bene sperantem,postquam dixit: hic speravit in patrem & in factorem omnium: subiecit,Hic est liber generationis hominum, quamuis iã & patres & aui quidem erant. Sed illos mixti generis autores censebat,hunc autem puri putiq;,quod rationale verè dicitur.nam sicut Homerus inter cæteros innumeros poeta per excellentiã vocatur, & atramentum quo scribimus,quãuis atrum sit quicquid albo opponitur, & ἐξοχὴν Athenis è nouem magistratibus præcipuus,cuius nomen in fastis distinguit tempora:eodem modo bene sperãtem hominem per excellentiam nominat,secretum à vulgo ignobilis,& indigno tali appellatione. Nec minus rectè librum generationis veri hominis dixit,non extra propositum, quandoquidem hic bene sperans celebratione memoriáque dignus est,nõ in chartulis corrumpendis à tineis,sed in immortali natura,penes quam sunt commentarij virtutum omnium . quod si quis initium numerandi faciat à primo illo terrigena, hunc à Chaldæis Enos,à Latinis nominatum hominem,quartum inueniet. Quaternarius autẽ inter numeros honoratur apud alios quoq; philosophos,qui incorporeis & intelligibilibus essentiis delectantur , sed præcipuè apud Mosen illum sapientissimum , qui extollens quartum numerum ait eum sanctum & laudabilem, sicut in præcedente opere dictum est. Sanctus autem & laudabilis est qui bene sperat , sicut ediuerso profanus & vituperabilis qui non sperat,timore semper vteus malo consiliario,negãt enim vllas duas res tam infestas esse inuicem,quàm spem & timorem:& meritò. nam vtraque est expectatio,altera bonarum rerum,altera cõtrà malarum, inter quas naturas nulla possunt intercedere fœdera. Hactenus de spe dixisse sufficiat. quam in foribus ceu ianitricẽ natura collocauit, intus verò cæteras virtutes regias, quas adire licet nemini qui non prius hanc vnam demeruit.,pinde legislatores & leges passim promulgatę pro magno negotio habent replere bona spe animos ingenuos.qui verò absque alieno hortatu bene sperat , nõ à scripta,sed ab innata sibi lege discit hanc virtutem. cuius ipsa natura autor est. post spem secundum ordinem tenet pœnitentia peccatorum & correctio . ideo deinceps memorat in melius mutatũ hominẽ Enoch dictum Hebræis,id est, gratiosum , de quo sic legimus, quòd placuit Enoch Deo,& non est inuentus,quoniam transtulit eum Deus.] nam hæc translatio versionem & mutationem significat.fit autem in melius, quandoquidem fit per Dei prouidentiam.quicquid enim Deo faueẽte agitur, omnino bonum est ac vtile:sicut inutile quicquid citra opem numinis. Rectè verò & illud dicitur,Non est inuentus,de translato:eo quòd prior vita culpabilis euanuerat,vt nõ inueniretur amplius,ac si ne fuisset quidem vnquam anteà, vel quòd non facilè inueniatur qui ad potiorem ordinem transeat : quia vitium suapte natura latè patet,ideo vulgò notissimum:virtus rara est,vt vix paucis contingat.& alioquin etiam vir improbus per fora,theatra, tribunalia;

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

nalia,cultias,conciones,omnésq; cœtus atque sodalitates homi
num curiosítat,quippe curiositati assuetus, linguam habens sine
vllo fine modoq; & iudicio volubilem,cõmiscens cõfundénsq;
omnia,veris mendacia,dicendis celãda,priuatis publica,sacris
profana,seriis ridicula,ignorans silentiũ rem esse pro tẽpore ac
loco pulcherrimã.proinde arrectis auribus,quo satisfaciat suæ
curiositati, bonos malos rumores captat, vt mox aut gaudeat
aut inuideat,est enim quivis malus ingenio malitioso,inuido,
honestati aduersor:ediuersõ pròb' quietæ vitæ amator secessum
& solitudinẽ diligit,latere ignotus cupiens,nõ societatis huma
næ odio,est enim cùm primis amans hominũ: sed quia fugitat
vitia quibus vulgus delectatur,lætũ rebus dolendis gaudio di
gnas ægrè ferre solitum. Quapropter inclusus domi se plerũq;
continet, vix vnquam limen transcendens: aut quo salutatores
creberos deuitet,abdens se in aliquod ruscului solitarium,sua
uius victurus cum viris præstãtissimis,quorum tẽpus aboleuit
corpora,solis virtutibus eorũ superstitibus. quæ in literis pro
sa versúq; oratione prodita ad posteritatis memoriã,in melio
rem frugem reducunt animas. Quamobrem dictum est,quòd
translatus nõ inueniebatur, videlicet vestigatu & inuẽtu haud
facilis.Traiicit igitur in eruditionem ex ignorãtia,in prudẽ
tiam ex imprudẽtia,in fortitudinem è timiditate, in pietatem
ex impietate,ex voluptatum amore in temperantiam,ex ambi
tione in modestiam, cui mutationi non opes,non regnum,non
imperium conferẽdum est. Nam si verùm fateri volumus,diui
tiæ,non illæ cæcæ,sed acutè cernentes, sunt virtutum possessio:
quæ cùm sit vera & legitima, longè præstantior censenda est,
quàm isti adulterini & falso nominati principatus. Sed memi
nisse debemus pœnitentiam secundo post integritatem gradu
cõsistere,sicut post sanitatẽ corporis reualescentiam. Ergo per
petua perfectio stat proxima diuinæ potentiæ:cæterùm proces
su temporis ad meliora transitus,est propria dos bene natæ ani
mæ,quæ contemptis puerilibus studiis, per solidiora & magis
virilia contendit ad tranquillã constitutionem,discurrentẽ per
cogitationes honestissimas. ideo meritò post pœnitentẽ subie
quit Deo charꝰ virtutis amator,q̃ Hebraice Noẽ,Latinè quies,
siue iustus,vocabitur, nominibus sapienti cõuenientissimis.id
quod de iusto manifestũ est.Nihil enim iustitia melius,quę prin
cipatũ inter virtutes tenẽs,ornat earum chorum maximè.Nec
minus quies,cum ediuersõ præter naturam motus excitare tu
multus

multus,turbas,seditiones,atque bella soleat. quæ improborum
sunt negotia. At honestatis amatores quietam,immotam paca
tãmq; vitam præferunt. & hoc est quod à seipso non dissentiens
vates sabbatum Hebræorum septimum quenq; diem, quietem
nominat:non, vt quidam putant, quia post sex dierum spatium
populus abstinebat à cõsuetis operibus,sed quia septenarius nu
merus,tam in mundo quàm in nobis consessione omnium ha
betur pacatissimus,& à seditione,bello,cõtentione alienissimꝰ.
Attestantur mihi quæ nobis insunt potentiæ. Harum enim sex
indesinenter bella terra mariq; concitant,quinq; sensus & ser
mo qui profertur.illi desiderio sensibilium,quibus se nõ potiri
ægre ferunt:hic per os infrene,multa silenda effutiens. At se
ptima potentia,nempe mens cæterarum dux,quãdo in potestã
te illas sex retinet,& domitis eis in secessum se recipit.amans
solitudinis & contenta secũ ipsa colloqui,nullius externi consa
tulatoris indigax:tum demum à curis ac negotiis mortalibus
liberata,vitam serenam tranquillámq; complectitur. In tantũ
autem scriptura magnifacit hunc virtutis amatorem,vt in stẽ
mate eius non more aliorum auos,proauos,maioréq; cæteros,
recenseat,siue paternos siue maternos,sed virtutes quasdã, tan
tum nõ diserte clamitãs,nullam aliam familiam, cognationẽ,
patriã,sapientis esse præter virtutes & harũ actiones.Hę sunt,
inquit,generationes Noẽ.Noẽ homo iustus,perfectus in gene
ratione sua,Deo placuit.Vbi sciendum q; hominem non vulga
ri loquendi forma,rationale mortale animal vocat,sed per ex
cellẽtiam eum qui verè suo respõdet nomini,ejectis ex animo
immansuetis,rabidis ferinisq; vitiorum affectibus.Argumẽto
est,quòd post hominem addit iustum,dicens,homo iustus:quia
nemo iniustus est homo,sed potius bestia humana forma præ
dita,in solum autẽ iustitiæ sectatorẽ nomen hoc cõpetit.Hunc
etiam perfectũ fuisse ait,per hoc docens,non vnam eum virtu
tem,sed omnes habuisse,singulis vsum pro tempore. Postkæc
tanquam in sacro certamine victorẽ ornat amplissimo præco
nio,eum Deo placuisse pronuntians:quo quid esse potest in re
rum natura potius:cùm sit manifestissimũ honestatis ac probi
tatis indiciũ.Si enim qui Deo displicẽt sunt miseri,quibus place
re cõtigit,procul dubio felices erũt.Nec alienũ videtur à propo
sito,quod post laudatas tantas virtutes in homine,adiecit per se
ctum fuisse in sua generationeindicans eum non absolutè, sed
collatũ ad eius ætatis cæteros bonũ fuisse. Nam nõ multò post

Universidad de Deusto Biblioteca

memorabit sapientes alios, virtute incōparabiles, qui non cum
malis collati meliores & illis anteferēdi iudicati sunt, sed quia
felicem naturam adepti, seruarunt eam incorruptam: nec effu-
gerunt scelerata studia, sed ab initio manserunt ab eis integri:
cúmq; potissimum bene dicēdi faciendíq; haberent studium,
vitam exegerunt ornatissimam. Admirandi sanè homines, qui
liberales ingenuósq; appetitus secuti, nec imitabātur cæteros,
nec per contentionem quicquam agebant, nihil nisi iustum ac
honestum sibi optando: Mirandus tamen & ille qui ætatis suæ
præstantissimus, nullis rebus est implicitus, quas vulgus dilige
bat tantopere: huic secundæ partes laudis debentur, illorū verò
primam palmam natura esse voluit. Magnum tamen fuerit vel
in secundo loco consistere: quid enim nisi magnum & ambien-
dum vel dat Deus vel accipit? argumento est gratiarū excellen
tia, quas hic vir consequutus est. Quoniā enim vberrimus pro-
uentus iniquitatum ac impietatum fuerat illo tēpore, adeò vt
omnis regio, gens, ciuitas, domus, & vnusquisq; priuatim reple
retur malis studiis, certatímq; de primatu in vitiis cōtenderēt:
dum quisq; proximum conatur præcurrere, nihil sibi ad extre-
mam malitiam reliquum faciens: ea propter Deus meritò indi
gnatus, quòd animal omnium, vt videbatur optimū, & cogna-
tione cælesti dignatum propter cōmunicatam rationem, pro
virtute quam exercere debuerat, cōplexum esset malitiam, nec
vllam eius omisisset speciem, pœnam decreuit conuenientem,
vt omnes eius seculi homines deleret vno diluuio: nec tantùm
incolentes campestria loca & humilia, verùm etiam in celsissi-
mis sitos mōtibus. Nam oceanus elatus æstu quāto nunquā an-
teà, per fauces valido impetu irrupit in nostra maria: quæ mox
insulas ac continentem subitis inundarūt fluctibus. Accesserūt
& fontium perennium, & amnium indigenarum torrētiúmq;
alij super alios affluxus, qui coniuncti & diffusi etiam in altum
creuerunt. Nec aër cessabat interim, obtecto cælo toto cōtinuis
nubibus procellis quoq; furentibus: simul tonitruum crepitus,
micationes fulgurum, ictúsq; fulminū intermixtis largissimis
imbribus faciebāt vt videretur totus mūdus abire in naturam
aquarū: donec è supernis cataractis infernisq; fluētis tanta mo
les vndarum succreuit, vt nō campi tātùm & depressa loca ope
rirentur, sed & altissimorū montium cacumina. Omnes enim
terræ partes submersæ sunt, vt illa oppressa mūdus magna sui
portione mutilaretur, & qui prius integer fuerat, mācus, quod
cogita

cogitatu dictúq; nefas est, esse videretur. Quin & aër, nisi qua
lunari circulo vicinus est, penè totus absumptus erat, pulsus a-
quarū violentia, quæ regionē eius inuaserāt. Secuta est satorum
arbustorúmq; pernicies, quæ sicut ariditatē, ita nimiam humi-
ditatem non ferunt. Interibant & innumeri greges animalium
mansuetorum simul & ferorū. Nec mirum si pręstātissimo ge-
nere humano pereūte, nullum superesse sinebatur è deteriori-
bus, quæ in vsum dominorū seruituti addicta fuerāt. In hoc tot
tantorum malorum confluxu, quæ tempus illud afferebat (om-
nium enim mundi partium pręter cælestes natura luxata fue-
rat, quasi morbo quodam correpta grauissimo ac pestifero) vni
ca familia iam dicti viri iusti Deóq; chari seruata est, qui acce-
pit summa duo munera. Alterū quod dixi, nō interisse cum cæ-
teris omnibus. Alterum, vt nouus autor haberetur instaurati
humani generis. Cōcessit enim ei Deus, vt & finis & initiū ge-
neris nostri fieret, finis ante diluuium, post diluuium verò prin
cipium. Talis fuit vir ætatis suæ optimus, & tale præmiū sorti-
tus est, sicut docet sacra scriptura. Dictarū porrò trium anima-
rum siue vitæ rationum, ordo miram habet harmoniam, perfe
cta enim, ab initio est integra: mutata verò, semiperfecta, cuius
priora tēpora vitiis dicata, posteriora virtutibus, ad quas trans-
lato domicilio migratum est. Illa autem sperabunda sicut no-
men ipsum indicat, defectum habet, semper quidem boni cupi
da, nondum tamen eius cōpos, sed nauigātibus similis, qui pro
perantes in portū appellere, adhuc marina iactatione distinen
tur. Hic est prior ternio virtutem desiderātium, nunc superest,
vt de potiore altero dicamus. Nā ille videtur similis discipli-
nis puerilibus, hic verò virorū athletarū exercitiis, parātium se
ad sacra certamina, qui neglecta corporis habitudine animæ
prospiciunt, cupiētes victoriā de aduersariis affectibus. Cæterū
qua in re quisq; præcellat, omnibus ad vnū eundémq;, finē con-
tendentibus, aliàs dicemus diligētius: nunc quę simul de tribus
dicēda sunt nō silebimus. Eiusdē omnes sunt generis, eiusdēq;
familiæ. Nā vltimus filius est medij, nepos verò primi, omnes
amici chariq; Deo amātes, verū Deū, & redamati ab eo: qui di-
gnatus est, sicut indicant oracula, propter vitā ipsorum proba-
tissimā, cōmunem cum eis appellationem habere. Suum enim
coaptauit cum illorū nominibus, è tribus cōpositum vocabulū
sibi vindicās. Hoc, inquit meū nomen est æternū, Deus Abrahā,
& Deus Isaac, & Deus Iacob, relatiuum pro Absoluto: & meritò

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus enim non habet opus nomine. Attamen humano generi suum nomen elargitus est, vt habētes refugiū ad preces & supplicationes, à spe bona nō excluderentur. Hæc videtur quidem de sanctis viris dictā significant tamen naturā à nostra noticia remotiorē, & præstātiorem quàm sunt ista sensibilia. Est enim probabile sacro eloquio describi modos animæ bonos omnes: quarum alia per doctrinam, alia per naturam, alia per meditationem ad virtutē aspirat. Nam primus nomine Abraham, virtutem doctrina quæsitam significat: medius Isaac genuinā naturā: quartus Iacob vsu ac meditatione paratā, non ignorandum tamen: horum singulos preditos fuisse tribus his potētiis. sed nominatos ab ea quæ magis quisq; pollebat. Nā nec doctrina sine natura meditationēq; potest perfici: nec natura ad optatam metam peruenire absq; disciplina & exercitatione: nec meditatio, nisi fundata in natura doctrinaq;. Conuenienter igitur trium, verbo quidem virorum, re autem virtutū, nomina iuncta sunt: Natura, Disciplina, Meditatio, quas alio nomine totidēm Gratias homines vocāt: vel q; gratuitò largitus sit Deus nostro generi has tres potentias ad vitæ perfectionē: vel quia se ipsæ donant rationali animæ munus elegantissimum: et etiam sempiternū illud nomen indicatū in oraculis, non magis de tribus viris intelligi queat, quàm de tribus dictis modo potētiis. Nam hominū natura mortalis, virtutum immortalis est. Videtur autē rationi consentaneū, vt æternus ab æternis rebus denominetur potius quàm à mortalibus, quādo æternitati cognata est immortalitas, mors verò inimicissima. Illud quoq; nō ignorandum q; primus ille homo terrigena, pater ante diluuiū natorū inducitur instaurati verò humani generis iustus hic, qui solus ex vniuersali clade fuerat ereptus cū sua familia: propter iustitiam virtutēq; cæteras. Hūc autem venerādum ternione & probatissimū sub vno genere cōprehendunt diuina oracula, dum gētem sanctā vocant, & regale sacerdotiū. gētis autē vim nomē indicat. nominatur enim Hebraicē Israēl, quod interpretatur videns Deum, at visus, oculorū quidem inter omnes sensus est præcipuus, quo solo percipimus res pulcherrimas, solē, lunam, cælum, mundum vniuersum. mentis autē excellit inter omnes potētias animæ, visus enim mētis nihil aliud est quàm prudētia. quod si cui contigit nō solùm rerū naturæ noticia, verùm etiā patris factorisq; omniū. is se sciat summū felicitatis attigisse fastigiū. nihil enim est Deo superius, ad quem si quis peruen

peruenit obtutu animæ, precādum est ei vt possit ibi cōsistere. Nā arduæ viæ laboriosæ tardeq; sunt: descensus autē per procliuia, qui tractim magis sit quàm gradatim, & velox est & facilis. & sunt multa quæ deorsum deprimunt, quæ nihil possunt efficere, quādo Deus animam temperatā suis potētiis, vehemētiore momento ad seipsum attrahit. Hæc in cōmune de tribus necessariò præfati, deinceps dicendum habemus, quibus in rebus excellentiores fuerint singuli, & à primo exordiemur. qui patriarchæ & summæ virtutis sectator factus, Deum sequi studuit, & præceptis eius obedire, ratus nō ea tantūm præcipi, quæ ipsi soli vel verbo aliquo vel facto indicabātur: sed & illa quæ natura multò clarius docet per visum inter cæteros sensus veraciss imum, multò certiorem quàm auditus est. Quisquis enim naturæ ordinem cōtēplatur, & eximiam quādam huius mūdi rem publicā, vel silētibus præceptoribus discit sub legibus & in pace viuere, cōponens se ad exemplar pulcherrimū. Sunt autē manifestissima pietatis argumēta, quæ scripturis cōtinētur. Quarum ordinē sequendo, à primo incipiemus. Oraculo perculsus, quo iubebamur migrare deserta patria, cognatione, paternāque familia, haud secus quàm si è peregrinatione domū redire iussus esset, iter accelerauit in regionē exteram, rem factā se habere putans, si mandatum exequeretur celeriter. Quis alius putas tam constans fuisset ac pertinax, vt non flecteretur affectu cognationis & patriæ, quarum innatum & coalitum est cuiq; desiderium, magis, aut certè non minus, quàm membra corporis. testes sunt legislatores, qui secundum ab extrema capitali pœna atrocissimorum criminum conuictis statuerunt exilium: profectò non secundam, quantum equidem vere iudicare possum, sed aliquanto graviorem: siquidem mors calamitatum finis est, exilium verò nō finis, sed nouorum malorum initium, dum cuncta vna sensu carente, innumeræ mortes sentiuntur. Alij negotiationis augēdæq; rei familiaris causa nauigāt, alij legationis: nonnulli amore visendi regiones exteras, aut eruditionis parandæ, ad peregrinationem tracti lucri cupidine, aut inuandæ patriæ temporibus difficilibus, aut cognoscendi quæ prius nesciuerant, delectandi & adiuuandi animi gratia. Quippe tantum enim cæci cedunt videntibus, tantum præstant peregrinati nunquam egressis patriam. Omnes tamē ad patrium solum properabundi, videre id & salutare gestiunt, complecti familiares, frui gētilium & amicorū mutuo conspectu longè iucun

Universidad de Deusto
Biblioteca

disſimo: adeò vt aliquoties remorãtibus ſe negotiis, ꝓpter quæ reliquerunt domeſticos, abrumpant ea nõ ferentes gratiſſima rum neceſsitudinũ deſiderium. At hic noſter cum exiguo, vel penè nullo comitatu, quamprimùm iuſſus eſt, demigrauit, animo prius in nouam coloniam profectus quàm corpore, mortalium rerum deſiderio cedente amori cęleſtium. Sepoſita igitur cura popularium, tribulium, familiarium, amicorum, cognatorum paterno maternóq; ſanguine, ad hæc patriæ, morũ conſuetorum ſimul educatorum & vitæ ſociorum, quę ſingula magnã vim habent ad retrahendum a propoſito, libero expeditóq; conatu quãprimùm poteſt demigrat, primùm è Chaldæa, regione illo tempore admodum fortunata, in Carrẽſem agrum: deinde non multò poſt hinc quoque in locum alium, de quo dicturi ſumus, ſed prius lectore præmonito: quòd dictę migrationes iuxta ſeriem ſcripturæ, viri ſapientis fuerunt: ſed iuxta leges allegoriæ, animæ virtutis ſtudioſæ, verũ Deum quærẽtis. Nam Chaldæi cum primis exercitati ſiderali ſcientia, omnia tribuẽtes ſtellarum motibus, à quibus credebant diſpẽſari mundi potentias quæ conſtant ex numeris eorúmq; proportionibus, venerabantur iſtas res viſibiles, nõ percipientes inuiſibilia & intelligibilia, ſcrutantes illarum tantùm ordinem: atque ita è ſolis lunæ, ſtellarum erraticarum fixarúmq; circuitibus, & anni in quatuor tempora diſtincti vicibus, conſenſuq; rerũ cæleſtiũ ac terreſtrium, mundum ipſum exiſtimabant eſſe Deum, profana opinione creaturam facientes creatori ſimilem. huic innutritus dogmati, & per tempus longum chaldaico imbutus delirio, tãquam poſt altum ſomnum aperto mentis oculo, poſtquã purã lucem pro denſis tenebris cœpit intueri, ſecutus eius ſplẽdorem, animaduertit quod prius non viderat: præeſſe mundo quendam aurigam gubernatorémque, qui operis ſui ſaluti prouideat, curator tutórq; partium eius etiam, quæ diuina cura dignæ ſunt. Ergo vt confirmaretur mentis eius viſio, ſic admonetur diuinitus. Heus tu, magna plerunq; cognoſcuntur ſignis exiguis, quę intuitus aliquis, imaginationum infinitarum mole premitur, proinde vale dicto Chaldęis quorũ profeſsio eſt ſeruitari cæleſtia, demigra è magna mundi ciuitate aliquãtiſper in minorem aliam, ſic enim faciliusvidebis mundi preſidẽ. & hoc eſt cur prima migratio fit in agrum Carrenſem, quia Charran ſpecus dicuntur, per quos ſignificantur regiones noſtrorũ ſenſuum, per quas tanquam cauernas vnuſquiſq; illorum ſolet proſpicere

ſpicere ad ſubiecta ſua percipienda. ſed dicat aliquis, nullũ eſſe horum vſum, niſi mens inuincibilis, ceu latens quidam hiſtrio ſuas vires intus exerceat, modò contractis modò remiſsis nervis, mouẽs ſiſténsq; ſua ludicra. Hoc igitur exẽplum cũ habeas domeſticum, facilè quod ſcire cupis, poteris diſcere. Niſi fortè putas, in te quidem mentis imperata totum corpus omnésque ſenſus vnanimiter facere: mũdum autem opus omnium maximum atque pulcherrimum, à quo ceu partes dependẽt reliqua creata, deſtiturum eſſe ſui regis prouidentia, per quam ſit incorruptus, & adminiſtretur legitimè. Nec mirãdum eſt, ſi eum nõ conſpicis, quãdoquidem nec tuum cernis animum. Hæc ſi quis ſecum ipſe reputet, non è longinquo, ſed è proximo documenta ſapiens, videlicet ex ſeipſo rebúsq; ad ſe pertinentibus, cognoſcet manifeſtè, quòd mundus nõ ſit ille primus Deus, ſed opus primi Dei patris vniuerſorum: qui cùm ipſe ſit inuiſibilis, oſtẽdit omnia, paruorum ac magnorũ naturas indicans, corporeis eam oculis non dignatur aſpici: vel quia ſempiternum à mortali cõtrectari nefas eſt, vel propter noſtri viſus infirmitatem. Nec enim potuiſſet capere profuſos ab eo Qui eſt radios, quãdo ne ſolis quidem ſplendorem valet aſpicere. Habemus antẽ argumẽtum euidens huius migrationis, qua mens aſtronomiã & chaldaicam opinionem reliquit. memoratur enim quamprimum profectus, eſt ille ſapiens, Deum apparuiſſe Abrahamo, cui, videlicet prius non fuerat conſpicuus, quando more Chaldæorum intentus erat ſiderũ curſibus, extra mundum & ſenſibilem eſſentiam nullam prorſus naturã intelligibilem percipiens. at poſtquã ſolum vertit, neceſsariò cognouit mundũ eſſe factum, non dominum, nec regere, ſed regi ab autore ſuo. quod mens tũc primùm apertis oculis didicit, nam prius ſenſibilia magnam ei caliginem offuderant, quam vbi diſcuſsit caſolis & ignitis dogmatibus, vix tãdem potuit velut in ſerenita te pura eũ qui prius latuerat, cernere. ille verò pro ſua humanitate venientem ad ſe animam non auerſatus, ſed obuiam progreſſus, oſtendit ſuam naturam, quatenus videri poterat: quam ob rem non dicitur, vidit ſapiens Deũ: ſed Deus apparuit ſapiẽti. non enim erat poſsibile, vt aliquis per ſeipſum comprehẽderet eum Qui verè eſt, ni ille ſe vltrò videndum præbuiſſet. Teſtatur hoc etiã mutatio nominis. prius enim Abram vocatus, mox cœpit appellari Abraham, vnius tantùm duplicatione literæ, videlicet A, ſed quæ magnũ quiddam ſignificabat. Abram enim

enim interpretatur pater sublimis: Abrahá verò pater electus vocis. Prius indicat virum astrologicum & meteorologicum, Chaldæorum placitis tanta cura deditum, quantam solent parentes impendere suis filiis, posteriùs verò, sapientem. nam per vocem sermo qui profertur subindicatur: per patrem, mens cuius principatus est. nam sermo qui concipitur intus, naturaliter pater est, vt antiquior, serens quæ dicenda videntur. cæterùm quod additur electus, bonitatem declarat. Quicquid enim malum, confusum & indigestum est, bonũ eligitur, vt præcipuum inter omnia. Itaque meteorologico viro nihil omnino mansuetũdo videtur, quẽ etiam rerum autorem existimat. At sapiens certioribus oculis videns illum perfectiorẽ intelligibilem rectorem & principem, cuius dominium agnoscũt cætera, & imperata faciunt, sæpè antea actã suam vitam incusat, in qua cæcus tenebras palpãs nitebatur rebus sensibilibus suapte natura infirmis & instabilibus: ac rursum in secundam profectionem vir bonus oraculo monitus mittitur, non iam ex altera ciuitate in alteram, sed in regionẽ desertam in qua vagus degat, nõ ægre ferens errorem & sedes incertas ac inconstantes. Quod tamen quis alius tulisset æquo animo, si derelictis propriis ædibus, insuper ab omni vrbe prohibitus, prorraheretur in loca inaccessa & deuia? quis non verso itinere domũ repetisset propere, neglecta spe proposita, cupiens præsentẽ egestatẽ effugere, & stultitiã reputãs propter incerta bona inuolui malis certissimis? Solus hic afficiebatur aliter, iucundissimam vitam existimans secessum à multitudine. Sic enim natura comparatũ est, vt qui Deũ inuenire cupiunt, amicam ei solitudinem diligant, hoc primũ modò imitati beatam illam ac felicem esse etiam. Atq; ita demonstrata vtraque sententia, tum ea quæ tanquam de viro loquitur, tum ea quę tanquam de anima intelligitur, ostendimus & virum & mentem amabilem illum quod oraculis obsequẽs passus sit se distrahi à rebus charissimis: hanc verò, quia rãdem resipiscens valedixerit rebus sensibilibus, iam non credeat vt antea, sensibilem hunc mundum esse primum Deum & maximum: sed cogitatione ascendens altius ad contemplandam alteram naturam intelligibilem, ũmũque rectorem ambarum & opificem. Hæc sunt rudimenta Deo chari hominis sequitur mox non contemnanda facinora, sed eorum magnitudo non cuivis apparet, solis his conspicua, qui virtutem degustauerũt, & res vulgò mirabiles fastidiunt libenter præ bonis animæ po-

19

tioribus

tioribus. Approbans igitur Deus factum quod diximus, mox bonum virum egregiè remunerat, cõiugium eius à potente & immoderato quodam in periculum adductum, intactum setuans & incolume. Cuius periculi hæc fuit occasio. Cùm diu laboratum esset frugum penuria, iam propter squalores, iam propter imbres nimios, vrbes Syriæ continua fame pressæ desertæ erant ab habitatoribus, aliis aliò dispersis quærendi victus gratia. Abraham quoque audita Aegypti felicitate abundantiæ, cuius campi solenni stagnatione fluminis rigati, copiosas segetes proferunt, auris tempestiuis nutriras ac maturatas, illuc se cum tota familia contulit. Erat ei vxor animi corporisque dotibus ornatissima. Has visa quidam Aegyptiorum optimates, admirati pulchritudinem (nihil enim eximiũ latere potest) rem ad regem suum deferunt. Is accersit mulierem, & forma eius captus, semota hospitalis iuris reuerentia, iniurem gesturus suæ cupiditati, voluit ea prætextu nuptiarum potiri. At illa in aliena regione apud impotentem & crudelem principem destituta auxilio, quando ne maritus quidem malum imminens depellere valebat, potentiorem metuens, ad eam quæ superabat opem diuinam confugit. tum Deus propitius miseratus hospites, & protector factus iniuriam patientium, graues pœnas & eriatus magnos inflixit regi, ita vt animo corporeq; laboraret morbo non simplici, & amorum voluptatumque obliuione, longè diuersas curas agitaret, quónam modo euadere posset è tormentibus præsentibus, quibus cõtinuis interdiu nocteq; molestabatur. Quam eius pœnam sensit & tota regia, eo quòd nemo se tantæ iniquitati opposuerat, sed vno consensu omnium tantum non manus extrema sceleri fuerat imposita. Iu hunc modum pudicitiæ mulieris consultũ est, mariti verò pietatem ac probitatem Deus illustriorẽ facere dignatus est, exhibens ei maximum virtutis præmium, illæsam intactamq; vxorem, quæ nisi nimium à constupratione abfuerat, mater mox futura non filiorum filiarũmq;, sed gentis integræ, & quidẽ Deo gratissimæ, quippe cui contigerunt vates ac sacerdotes in pudicũ vtium totius humani generis. Audiui tamen & naturæ interpretes nõ ineptam afferẽtes allegoriam, qui hunc maritum vellent significare bonum intellectum, ex nominis interpretatione conficientes hæc dici de bona anima. Huius vxorem esse virtutem, quæ Chaldaicè nominatur Sarra, Latinè princeps, eo quòd nihil æquè principes & magistratus deceat. Cõiugium verò,

20

corpo

Universidad de Deusto
Biblioteca

corporum quidem, voluptas cōciliat: cogitationum autem purificationis cupidarum copulam, qua perfectis virtutibus iunguntur, curat sequestra sapientia. Quæ duo connubia sunt diuersissima & planè contraria. Nam in genere corporeo mas geniturам proseminat, quam excipit fœmina. Cōtrà in congressu pertinente ad animam, virtus quæ censetur fœmina, suaptè natura proseminat cōsilia bona rationésq; probatas, & dogmata vitæ vtilissima. Intellectus autem qui mariti tenere ordinē videtur illa sacra diuinâque semina suscipit: nisi forsan error est in nominibus, dum invocabulis masculinā formam intellectus habet, virtus fœmininam. Quod si quis res exutas nominum amictu nudas purásque inspiciat, sciet virtutem suoptè ingenio masculam esse, vt quæ mouet ac afficit, & honestos conceptus honestarum actionum atque orationum suggerit; ediuerso intellectum rem fœmineam quæ mouetur, eruditur, adiuuatur, & in totum æstimatur ex affectione, quæ quidem ei sola est salutifera. Siquidem etiam pessimus quisque virtutē verbis honorat, & extollit in speciem: sed monita eius nemo nisi probus recipit. Quamobrem Aegypti rex, per quem significatur intellectus amator corporis, mimū agens tanquam in theatro, fingit amorem temperantiæ cùm sit ipse intemperans, & sobrietatis ipse luxu perditus, & iniustus iustitiæ, accersens ad se virtutem, vt apud vulgum existimationem præclaram sibi cōparet. Quod vbi videt ille supernus spectator omnium Deus, qui solus animi secreta perspicit, pertæsus fucatā improbitatē arguit inclemētibus cruciatibus. At quibus ad hoc instrumentis vtitur? nimirū quibusdā virtutis partibus, quæ quoties subintrant, acerbos dolores excitant. Tormentum enim est insatiabilis cupiditatis frugalitas, & lasciuiæ continentia. Sic gloriosus cruciatur felicitate modestię, & iniustus dum iustitia habetur in pretio. incōmodè enim in vna anima habitant duæ cōrariæ naturæ, virtus & vitium. Quapropter quoties congrediūtur, atroces seditiones & pugnas concient. Quamuis virtus sedatissimo est ingenio: quam aiunt solere quoties imparem se veretur aduersario, prius virium suarum periculum facere, vt confligat si qua se ostendat spes victoriæ: sin minus, ne descēdat quidem in certaminis aleam. Vitium enim vinci se turpe non putat, assuetū ignominiæ. At virt⁹ hoc probrū fugitat, cui maximè gloria cōpetit, cuius innato amore aut vincere vult, aut certè inuicta pmanere. Hæc est igitur de qua dixi Aegypti libido &

& inhospitalitas: ediuersò libet admirari hospitalitatē hæc passi, qui meridie cōspicatus tres quasi viatores, quorum diuiniorem naturam ignorabat, accurrens suppliciter petiit ne transirent eius tabernaculum, sed introgressi paterentur se tractari ciuiliter. Hi cùm nō magis ex verbis quàm ex mente intelligerent eum serio agere, incunctanter annuerunt: quo impetrato præ lætitia gestiens, approperauit omnia quę postulabat extemporalis tractatio. Vxorem appellat, Sine mora fac è tribus mēsuris subcinericios. ipse ad armentum contendit, & ablatū inde tenerū opimúmq; vitulum tradit famulo: Mactat ille & apparat celeriter. Nemo ad humanitatis officia segnis est in sapientis familia, tam mulieres quàm viri, tam serui quàm ingenui, prōptè ministrāt hospitibus. Qui recreati magis animo quàm apparatu hospitis, eiúsque insigni honorificentia, maiorem spe referunt ei gratiam, per vnum è tribus præcipuum ei polliciti nasciturum breui germanum filium. Omnes enim simul loqui parum decorum fuisset: ciuilius erat vnius verbis cæteros annuere. Sed ne promittendo quidem rei tam incredibilis fidem faciebant. Iam enim ambo coniuges effœti senio sperare liberos desierant. Ferunt mulierem quāprimùm hoc audiuit risisse: mōxq; admonitam, num putaret quicquā apud Deum impossibile, risum reuerenter negasse. Norat enim Deū posse omnia, quod penè ab incunabulis didicerat, ac tum demū mihi videtur augustiorē quàm antè agnouisse hospitum imaginē, aut vates quosdam, aut angelicos spiritus humana forma velatos visa sibi videre. Hæc viri hospitalitas maioris virtutis fuit auctarium: ipsa verò virtus erat pietas, de qua superius diximus, cuius certissimū indicium est quod de hospitibus nunc memorauimus. Quod si fortunata domus visa est quibusdā, in quam viros sapientes diuertisse contigit, non facturos id, ac ne introspecturos quidem, si vidissent intus aliquod animæ vitium insanabile: equidem dicere non possum quid huic domui defuerit ad summam felicitatem, in qua apud homines hospites excipi sustinuerūt angeli, sacræ diuinęq; naturę, ministri ac subpręfecti Dei optimi maximi, per quos ille ceu legatos & nūtios quicqd libet humanum genus pręmonet. Qui poterant enim vel intra primum limen subsistere, ni sciuissent totam domum ad nutū patrisfamiliàs paratam: ceu naualem turmam bene cōstitutā, ad vnum celeusma sui gubernatoris? qui poterant conuiuarum & hospitum speciem sumere, ni pro cognato conseruóq; suum conuiuat

Universidad de Deusto Biblioteca

conuiuatorem habuissent? Certè sic existimandum est, ad eorũ introitum partes omnes domus profecisse in melius, afflatas aura quadam virtutis absolutissimæ. Cõuiuium autem exactũ per significationem gratæ voluntatis erga hospitem. & per simplicitatem morum, colloquiáque apta tempori. Sed prodigio simile, non esurientes esurire visos, & nõ edentes edere. Verùm hæc per consequentiã: illud longè maximum fuit miraculum, hos carẽtes corpore assumpsisse figuras hominum in boni viri huius gratiã. Alioquin quid opus erat his miraculis, nisi vt exhiberent se viro sapienti vidẽdos clarius, quẽ summus ille parẽs talẽ esse nouerat? Hactenus de textu huius scripturę, superest vt dicamus de sensu eius latẽtiore. Signa vocalia conceptum mentis significant. Cùm igitur anima illustratur à Deo tanquam in meridie, & tota quanta est repleta luce intelligibili, eiúsq; splẽdore circũfusa ex vmbris eximitur, tres imagines vni⁹ subiecti percipit, vnã ipsius rei, duas reliquas tanquã vmbras ab ea redditas: quale quiddã accidit & in luce ista sensibili versãtibus. in qua stantium aut mouentiũ se duplex aliquando vmbra existit. Caue tamẽ putes de Deo dici vmbras proprie: abusus est hic nominis, in hoc tãtum adhibiti, vt res fiat euidentior. Veritas enim aliter se habet. Sed vt quàm proximè ad veritatem sermo accedat, medius est ille pater omnium, proprie nominat⁹ in sacris literis Qui est: vtrunq; latus claudunt antiquissimæ & ꝓximę eius Qui est potentię: quarũ altera opifex, altera regia vocatur. illa Deus, per quam condita dispositáque sunt omnia: hæc verò dominus. Fas est enim vt creatura à creatore suo regatur. Atq; ita medius ille vtrinq; stipatus suis potentiis, perspicaci menti nunc vnam, nunc tres imagines exhibet. Vnam, quando exactissimè purgata anima: nec solùm cæteram numerorum multitudinem, sed & vicinum vnitati binariũ supergressa, ad illam simplicem, sinceram, nullius omnino indigam ideã properat. tres verò, quando nõdum magnis initiata mysteriis, adhuc minoribus operatur, nec potest eũ Qui est, sine alio per se solùm comprehendere, sed per ipsius acta, aut cõditorem aut regẽ omniũ. Est autem hæc secundaria, iuxta prouerbium, nauigatio, non aliena tamen à pia sententia. At prior ille modus, non tãtùm affinis est opinioni piæ, sed ipsa opinio, vel magis omni opinione antiquior, omni existimatione potior veritas. Explicabimus rẽ clarius. Tres sunt in moribus humanis ordines, quorum quisque sortitus est vnam ex dictis imaginationibus. Optimus mediam

diam, scilicet eius Qui verè est. Sequens verò dextram, scilicet beneficam, cui nomen Deus. Tertius in altero latere sitam, scilicet regiã, quæ vocatur dominus. Proinde optimi mores ipsum qui per se est, colunt, non distracti à quoquã alio vt qui ad vnũ tendunt vnius honorem. cæteri partim per beneficam potentiã commendantur, & innotescunt summo patri, partim per regiã. Quod dico tale quiddam est. Homines quando sentiunt prætextu amicitiæ quosdam ad se accedere lucri captatores, suspectos auersantur adulationem veriti & fucatam mansuetudinẽ, vt valde damnosam. At Deus vt tutus ab iniuria, omnes quocũque modo volentes illum colere libenter admittit, neminem omnino repellens, tantumnon coram appellans animam aures habentem hoc oraculo. Prima præmia ferent, qui me colũt propter meipsum. secunda, qui sic sperant se cõsecuturos bona, mala euasuros, quamuis enim istorum mercenaria sit religio. & insincera captatrix, tamẽ intra diuini templi sacra septa versatur, non foris oberrat. Proinde me propter me colẽtibus propono quæ amicis debẽtur præmia: cęteris qui propter vsus proprios, nequaquam vt amicis, nec alienis tamẽ. Nam eos quoque accipio qui potentia mea benefica frui cupiunt, imò & eos qui metu regiæ potestatis placant eam vt pœnas effugiant. noui enim quòd hi nec deteriores fiẽt, & insuper in melius proficiẽt, continuè in religione pura & sincera pietate sese exercẽdo. Quãuis enim modis omnibus ea differant, vnde orsi placere cupiũt, non sunt tamen accusandi, cum vnum scopum & finem colendi me propositum habeant. Quòd autem vnius subiecti triplex sit imaginatio, liquet non solùm ex contemplatione allegorica, verùm etiam ex ipsius scripturæ narratione. Cùm enim ille sapiẽs suppliciter orat tres viatoribus similes, vt suo velint vti hospitio, alloquitur non tãquam tres, sed tanquã vnum, dicens: Domine si inueni gratiam coram te, ne prętereas seruum tuũ.] Nam hæc verba, domine, apud te, ne prætereas, similiáque, ad vnum, non ad plures, dici conuenit. Iam verò in hospitio inter cætera comitatis officia, rursum cõuiuatori suo pollicetur vn⁹, ac si adesset solus, legitimi filij natiuitatem, dicens: Reuertẽdo veniam ad te iterum hoc eodem tempore, & habebit filiũ Sarra vxor tua.] Sed apertissimè ac certissimè significatur idẽ in sequentibus. Sodomitarum regio pars Chananeæ terrę, quã nunc Syri Palæstinam nominant, infinitis iniquitatibus referta præcipuè propter ventris, libidinum, cæterarúmque voluptatum studia

ſtudia,iam diuino calculo iudicata fuerat. immodicus autē ei-
uium luxus è ſuperflua rerum copia habuerat originē.acceden
tem enim ad bonitatē agri,aquarū cōmoditate, omnis generis
fructuum quotannis prouentus erat maximus.eſt autem ingēs
malorum initium,vt quidam,non malè coniectās,dixit,nimia
bonarum rerū copia. quarum ſatietatem quidam nō ferentes,
tanquā iumenta, laſciuiunt à ceruice exculsis naturæ legibus,
verſi ad meracas potationes,cibos opiparos ,& nefarios cōcubi
tus. Nō ſolùm enim in fœminas inſaniēdo corrūpebāt alienos
thalamos,ſed & cū maſculis rem habebāt maſculi, nil reueriti
naturam cōmunem patrantibus & patiētibus, & irritam genitu-
rā ſerentes nulla ſecutura progenie.Nec quicquā proficiebat
reprehenſio.violentis concupiſcentiis coacta cedere. Atque ita
paulatim aſſuefacti viri pati muliebria, effœminatum morbū
ſibi cōciliauerunt inſanabilem.Recepta enim in corpus fœmi-
nea mollicie, animos etiam reddiderunt ignauiſsimos , quan-
tum in ipſis erat totum corrumpētes genus hominum. Nam ſi
Græci vnà cum barbaris hos imitati conſpiraſſent in tales ca-
tus, deſertæ fuiſſent omnes deinceps ciuitates,tanquā exhauſtæ
peſtilētia.Tum Deus ſeruator & amator hominum,miſeratio-
ne tactus, naturales quidem virorum ac mulierum propter ge
gnendam ſobolem conuentus,auxit vt cum maximē.Immanes
autem illos,& nefarios coitus exoſus,aboleuit, & rabidos eorū
parratores aggreſſus,non vulgari aliquo. ſed nouo mirāḍoque
affecit ſupplicio.Inductis em̄ ſubito nubibus , iuſsit eas imbre,
nō aquæ,ſed ignium pluere. Cúmq; in morem niuis dēſiſsimæ
indeſinenter flāma deorſum ferretur magno impetu,ardebant
arua cum pratis,& condenſa ſaltuū,paluſtris quoq; materies&
intima nemorum.vrebātur eodem incendio campeſtria,ſege-
tes cum ſuis frugibus,cōflagrabant & arbuſta montium, trun-
ci vnà cum ſuis radicibus.vrbana quoq; & ruſtica ædificia.mœ
nia cæteraq; opera publica non minus quàm priuati parietes:
atq; ita vnus dies frequentiſsimas ciuitates vertit in buſta ſuo-
rum ciuium, ſtructuras verò lapideas & ligneas in cinerem &
minutiſsimum puluerem. Vbi verò ſupra terram flammis ab-
ſumpta fuerunt omnia,terram ipſam vorabat incēdium, ita vt
exuſtis penitus vitalibus nihil ſupereſſet vnde vel fructus vel
herba germinaret,in hodiernum vſq; malo durante. Nam ful-
mineus ignis nūquam extinguitur,aut ſerpit aut vaporat:quod
oculis ipſis creditur.extāt em̄ argumenta cladis veteris,fumus
exhalans

thalās perpetuò,& ſulfur quod ibi foditur:Felicitatis autē pri
ſtinæ ſignum euidens reliquum eſt vna ciuitas cū agro ſuo ipſa
frequenter habitata , agrum verò colens pabulo frumentóque
uberem & valde frugiferum,vt vindictæ diuinæ iudicium ma-
neat. Quæ nō ideò dicta ſunt,vt magnitudinem eius nouæ mi-
randéq; calamitatis oſtenderem,ſed vt illud docerem,quod cùm
illi ſapienti oblata ſit virorū trium ſpecies, duos tantū ad exci-
ſam regionem eloquia diuina dicunt veniſſe,vt delerēt eius in-
colas,cùm tertius indignos aduentu ſuo diceret.is, quantum e-
quidem intelligo,erat ille Qui vere eſt, æquum iudicans vt bo
na per ſe ipſum largiretur, contraria verò ex ſequenda ſuis po-
tentiis relinqueret, & ſic ſolorum bonorum autor præcipuus,
malis verò nullius exiſtimaretur.id quod mihi vidētur & reges
ad imitationem naturæ diuinæ facere, dum per ſeipſos gratias
porrigunt,pœnas per alios ſanciunt.Quoniam autem è duabus
potētiis altera benefica eſt,vltrix altera,meritò vtraq; ad regio
nem Sodomitarū venit , cuius præcipuæ ciuitates quatuor per-
dendæ erant incendio , vnà verò ſeruanda illæſa & incolumis.
oportebat enim per vltricem adminiſtrari perniciem,ſalutem
verò per benefică. Sed quoniā etiam ſeruata pars nec integras
nec perfectas virtutes habebat,à potētia quidē eius Qui eſt ad-
iuta fuit.tamē præſentis cōſpectu nequaquā digna habita.Hæc
eſt aperta & vulgaris narratio. occultior autem & paucis nota,
his qui mores animarum perquirunt non formas corporum,
mox dicetur.Iſta pentapolis figura eſt quinque noſtrorum ſen-
ſuum,qui vt inſtrumenta voluptatum, omnes eas tam magnas
quàm paruas conficiunt. Aut enim ad aſpectum rerum forma-
rúmq; variarum,tum inanimarū tum animatarū , voluptatem
capimus,aut ad auditum vocum modulatarū,aut ad guſtum ci
borū potúsq;,aut ad odoratum vaporum ſuaueolentium,aut ad ta
ctum rerum molliū,calidarum,& leuiū. ex his quinq; ſenſibus
tres maximè belluini ſeruilésq; ſunt,guſtus , odoratus , tactus:
quibus pecudes & feræ ventri atq; inguini deditæ maximè tra-
huntur attonitæ.totos enim dies noctésq; aut alimenta inſatia-
biliter in ſe ingerunt,aut ad coitum rapiuntur.Duo reliqui phi
loſophātur & regunt cæteros,viſus & auditus.tardiores autem
& quodāmodo magis fœmineæ ſunt aures quàm oculi , qui ad
viſibilia properant fortiter.& non expectato motu illorum, vl-
trò in occurſum feſtinant,vt ea percipiāt.At auditus vt tardior
& deterioris ſexus,ſecundum teneat ordinem,& prærogatiuam

Universidad de Deusto Biblioteca

quandam concedat visui. Hunc enim Deus regem cæterorũ cõstituit, omnium editissimũ: & tãquam in arce collocatum, perquàm familiarem fecit animæ. id certò potest colligi ex communi vtriusq; mutatione. dolorẽ enim illius mœsticia suffusi oculi non dissimulẽt. ediuersò gaudente illa subrident hilares, metu inualescente turbantur, agitantúrq; indecoris motibus. Quod si occupetur ab ira, exasperatur & rubescit oculus: in cogitatione ac cura quiescit, eodẽ obtutu hærens, & quasi cũ mente simul intentus, sicut in animi deliquio simul & luxatur & remittitur. idem accedente amico beneuolum affectũ sereno tranquillóque affectu nũtiat. Quoties autem in inimicum incidit, statim offensionem præ se fert. in audacia prosiliunt & procurrunt oculi. in reuerentia quieti stant: & vt compendiò dicam, ad effigiem animæ factus est visus, ostendens eius imaginẽ expressissimam, tanquã in speculo naturam eius, aliàs inuisibilem refetens. Nec hac solùm parte sensus cæteros antecellũt oculi, sed etiam quia reliquorum inter vigilandum (nã de quiete quæ in somnis sit non dubitandum est) vsus non continuatur. nisi enim externè lacessantur, quieti manent. at oculi quantisper patent, indesinenter agunt aliquid, nec vnquam satiantur, sic quoque ostendẽtes cognationem quã habent cum anima. nisi quod illa ppetuò mobilis noctu æquè ac interdiu vigilat: hi maxima ex parte carnei præclarè secum agi putãt, quod dimidium vitæ in operationibus sibi conuenientibus exigunt. his addo præcipuã oculorum vtilitatem. In vnius ex omnibus sensibus gratiã lucem excitam à Deo, rerum pulcherrimã, quæ prima in sacris libris bona nominatur: eius natura duplex est. nam altera ab hoc igne corruptibili effulget ipsa quoq; corruptibilis & extinguibilis: altera nec corruptibilis nec extinguibilis superne è cælo ad nos defertur, à sideribus singulis tanquã à perẽni fonte defluẽs. vtraq; visui familiaris, qui per vtrãq; se applicat ad visibilia. & quid opus est oculos amplioribus celebrare laudibus, quorũ veras laudes Deus ipse cęlestibus signis insculpsit? cur enim solis, lunæ, cæterorum vel erraticorum vel fixorum siderum splẽdor factus est, nisi in ministerium oculorum, vt videãt? quo munere omnium optimo adiuti spectãt quicquid mundo cõtinetur, terram, stirpes, animalia, fructus, maria, amnium fluẽta perenniũ & torrẽtiũ, fontiũ varietates aliubi frigidos, aliubi calidos latices profundentiũ, quorũ species nullus sermo valet comprehendere. Quibus omnibus accedit cælũ, de quo verissimè dici potest,

test, mundum in mundo factũ esse ab opifice, & diuina eius ornamenta cælestes illæ imagines. Et quis tandem sensus iactabit se tam lõgè progressum esse? Sed præstat, opinor relictis ad sua præsepia cognatis nobis pecudibus cõcupiscentias suas saginãtibus, examinare virtutem rationis participem, cui continuum perfectúmq; curriculũ assignatum est in isto vicino terris aëre: quãdo procellæ ventorum, & murmura tonitruum per tractum lõgum cient magnos molestósq; strepitus: oculi verò à terra vno momento euadunt ad cælum, mundiq; fines ortum atq; occasum, & septentriones & meridiẽ collustrantes, ad contemplationem eorum quæ videntur, mentem attrahunt. At illa tali motu attonita non conquiescit, cùm sit perpetuò mobilis & semper vigilans: acceptáq; à visu occasione contemplandi res intelligibiles, amplius considerat: num ea quæ cernuntur sint ingenita, an generationis habuerint initium: infinita sint an finita: vnúsne mũdus an plures: vtrum quatuor sint elementa rerum omnium, an cælum & quæ hoc continentur eximiã quandam naturã habeãt. Quod si factus est mundus à quo factus sit, quis eius opifex, quã expoliuerit materiã, in quem vsum, quid nunc agat, qualem vitam viuat, & quicquid aliud curiosa mens cogitãdo solet quærere. Hæc enim & similia exercent philosophos. vnde satis constat sapientiam & philosophiã non aliud in nobis habuisse initium quàm ex visu sensuũ omnium principe, quẽ solùm ex corporea regione seruauit Deus deletis quatuor: q̃ hi seruiuerint carni eiúsq; affectibus: ille verò elata ceruice quæsiuerit sibi delicias meliores corporeis, ex contemplatione mundi & rerum in eo comprehensarum. itaq; pereunte hac sensuum ceu pentapoli solùm visum honoris causa ereptum, quòd non tãtùm volutetur circa mortalia vt reliqui, sed exspatietur etiam in naturas incorruptibiles visendi gratia. ideò recte hãc ciuitatem paruã & nõ paruam vocant oracula, quod de visu intelligitur. est em̃ parua, vtpote nostri pars exigua. magna verò quia res magnas cõcupiscit, cęlũ vniuersum ac mundũ spectãdi auida. Hactenus de illa celebrata visione, relatáq; cumulatè hospitiis gratia, quã diligenter potuimus, diximus: superest quiddam haudquaquã silẽdum, quod mihi videtur inter omnes narrationes penè maximũ: id dicetur cõpendiò. Nascitur illi sapiẽti ex vxore filius legitimus, dilectus, vnicus, elegantissimo corpore, animo optimo. iã enim maturioris ætatis dabat specimẽ, vt à parente nõ tam ob naturalem affectum, quàm ob probatos

Universidad de Deusto
Biblioteca

mores vehementer diligeretur. Huic repentè oraculum inspe-
ratum redditur, vt mactaret filium in quodã editissimo tumu-
lo, qui trium dierum itinere aberat. Ille quãuis maiore quàm
dici potest teneretur filij desiderio, nec colorẽ mutauit, nec ani-
mum flexit, sed cõstantissimè perstitit in eadem sententia: quip
pe qui amore Dei subactus, fortiter vincebat omnes cognatio-
nis affectus, & omnia nomina: & cum nemine domesticorum
communicato oraculo, duos è tã numeroso famulicio natu ma
ximos, sibiq; fidissimos assumpsit, quasi sacra ex more facturus,
atq; ita quartus profectus est cum filio. cùmq; locum destinatũ
procul conspexisset tanquam è specula, famulis ibi manere ius-
sis, ignem simul atq; ligna ferẽda dedit filio, æquum censens, vt
ipsa victima deportaret res quas postulabat sacrificium, leuissi
mã sarcinã. Nihil enim est pietate gnauius, nihil magis indu-
strium. ibi pari gradu, vnóq; cõsensu celeriter peracto qua pro-
ximũ erat itinere, cuius finis erat sanctitas, ad mõtem oraculo
indicatum perueniunt, pater lapides congerit, vt aram extruat.
tum filius videns cætera parata sacrificio, nullum verò animal,
versus ad patrem. Ecce ignis, inquit, & ligna pater, sed vbi victi
ma? Hic alius arcani cõsilij sibi conscius, offusa menti caligine,
ad hæc verba turbatus & lachrymans aperuisset propositum, af
fectum continere non valens. At ille nihil mutatus vel corpore
vel animo, constanti vultu, ratione constantiore, ad interroga-
tionem respondet. Fili, inquit, Deus sibi prouidebit de victima.
& si nihil præstò sit, quod te fortasse facit anxium. Sed Deo pos-
sibilia sunt omnia, etiam quæ non possunt expediri ab homini-
bus. Et cum dicto celeriter correptum filium aræ imponit, si-
mul strictum librat gladium. Tum Deus ex aëre increpans, fa-
cinus impedit, iubẽs iniuriam abstinere à puero. & bis patrem
inclamãs nomine, vt auersus & retractus cædem omitteret. At-
que ita puer seruatus est. Deo remunerante pietatem, & certan-
te cum amico mutuis officiis. Facinus tamen hoc quamuis effe
ctu caruit, nihilominus pro integro absolutóq;, non modò in sa-
cris refertur voluminibus, sed & in lectorum insculptũ est mẽ-
tibus. Verùm malitiosis calumniatoribus nostra damnare po-
tius quàm laudare solitis hoc imperatũ non videbitur tam ma
gnum & mirificũ quàm nobis videtur. Aiunt enim & alios mul
tos suis affectibus deuinctos, & amantes liberorum, immolan-
dos exhibuisse filios, vel pro incolumitate patriæ, vel vt auerte-
rent bella, siccitates, inundationes, pestilẽtias: alios item dome-
sticæ

sticæ quantumvis falsæ regionis gratia. Græcorũ certè clarissi
mos, non solùm priuatos ciues, sed & reges, nõ magna ratione
ex se natorum habita, his mactatis maximas deleuisse hostium
copias primo impetu, sociorum verò seruasse maximos exerci-
tus. Barbaras quoq; gentes per multas ætates litasse mactatis
filiis, cuius sceleris etiam sacrosanctũ Mosen meminisse, dum
accusans eos vt pollutos ait, Filios & filias diis suis adolent. In-
dorum quoq; gymnosophistas & hodie sub initium senectutis
morbi lõgi & incurabilis, prius quàm inualescat, accẽso rogo,
seipsos exurere, quamuis possent ad tempus fortasse diuturnũ
resistere. Imò & mulierculas eorũ defunctis maritis in rogos
eorum cum gaudio se mittere, atq; ita viuas concremari cum
adamatis cadaueribus. Harũ, inquiũt, meritò miteris audaciã,
quæ mortem contemnunt tantopere, vt ad eam tanquã ad im-
mortalitatem cursu contendant. Istum verò laudare quorsum
attinet, quasi nouum aliquod facinus aggressum, quod non se-
mel fando auditũ est, de priuatis ciuibus, de regib⁹, de integris
gentibus. Ad hanc inuidorum insectationem sic respõdeo. Qui
liberos mactant, partim ex more id faciunt, vt fertur de nõnul-
lis barbaris, partim quia magna mala & aduersus humanum
opem cõtumacia à suis ciuitatibus aliter arcere nequeunt. Ex
his quidã inuiti suos exhibent coacti à potentioribus. Alij cõ-
pulsi metu hominum, alij cupidine gloriæ famæq;, in præsens
gloriæ, famæ verò ad posteros. Ergo qui ex more mactant, ni-
hil magnum videntur facere. Nam inueterata consuetudo ple
runq; tantum potest, quantum natura, ita vt grauissima quæq;
reddat toleratu facilia, omni terrore semoto. Qui verò cedunt
timori, nullam laudem merentur. Laudantur enim facta volun
taria, inuoluntaria referũtur ad necessitatem rerũ aut casuum
aut tẽporum. Quod si quis amore gloriæ vel filium prodit vel
filiam, vituperio magis quàm laude dignus est, more charissi-
morũ parãs, sibi honorẽ, quẽ etiamsi antea habuisset, pro incolu
mitate filiorum abiicere debuerat. Proinde considerãdum est,
an ille aliqua modò dicta necessitate coactus sit mactare filiũ,
vel more, vel honore, vel timore. Mos certè immolãdi liberos,
nec Babylone, nec in Mesopotamia, nec à Chaldeis receptus est,
apud quos educatus magnã vitæ partem cum eis exegit, ne quis
putet præ assuetudine leuiorem visam mali eius imaginatio-
nem. Sed neq; metus vllus imminebat ab hominibus, neq; ora
culi iussum quisquã norat alius. Nulla publica premebat cala-

mitas,cui morte probatissimi filij remedium quæreret. At laudis apud vulgum parādæ cupidæ ad hoc facinus concitatus est. At quæ laus captabatur in solitudine,vbi nemo erat applausurus,data opera longè à tergo relictis etiam duobus famulis,ne se corā testibus ostentare videretur? Quapropter obturato infreni ore moderentur accusatores suam inuidiā,nec lacerēt honesta vita defunctos,quos potius prædicare deberēt cum altis. Siquidē apud omnes qui recte sapiūt nihil honestius habetur, nihil optabilius,quàm Deo parere,quod hic in primis studuit, ita vt nullum vnquā mandatū negligeret,quantūvis refertum molestiis & ignominiis,atq; etiā laboribus ac doloribus. Quā obrem & id quod oraculo iussus est de filio,fortiter constāter; pertulit. Deinde cū nulla cōsuetudo esset in ea regione,sicut fortasse apud quosdā,immolādi liberos,ipse primus autor futurus erat noui & inusitati exempli,quod mihi videtur nemo laturus fuisse,etiamsi ferreū aut adamātinum haberet animū. Cum natura enim,vt quidam ait,pugnare est difficile,pater erat factus vnici huius legitimi filij,quē mox singulari amore prosequebatur,supra modū vulgaris beneuolentiæ:imò etiā fama celebrat.aderat & aliud vehemēs amoris incitamētum,quòd in senecta ei puer natus fuerat. Nam serò natos impotentius parentes adamant,vel quia diu desideratos,vel quia nullam prolem speraverant posthac,natura iam effœta,quippe quæ extremū attigit terminum. Siquidem è numerosa sobole vnū quempiam offerre Deo,tanquā liberorum primitias,nihil mirandū fuerit,cū profectò sit è superstitibus haud mediocre solatium,& doloris obmutescatū concepti remediū. Cùm verò vnicus dilectus offertur, res est sermone nullo explicabilis,nullū respectū habēs cōsuetudinis domesticæ,sed tota prona ad pietatis officium,eximia sanè & vix cuiquā alteri tentata. Nam alij tametsi pro salute patriarum aut exercituum cōcedunt suos mactādos,tamen aut domi manent interea,aut procul absistunt ab altaribus:aut si contingat eos sacris interesse,auertunt oculos ne spectare quidem sustinentes vel alienum necis ministerium. Hic verò tanquam sacerdos,ipse pater amantissimus aggredietur mactationē agere filij,quem fortassis etiam sacrificio ritu membratim cōcisurus erat adolendum altaris ignibus,adeò cauerat ne pietatem erga filium distraheretur à pietate Deo debita,& totū quantus erat animum sanctitati deuouerat,parū curās cognatū sanguinem. Quid horū quæ diximus cū cæteris cōmune est:quid non eximium,

eximium,quod nulla possit æquari facūdia?vt meritò quodvis ingenium dō malum nec inuidū obstupefaciat immēsæ pietatis miraculo,vel vno ex multis,nedū cōfertis omnib'. satis erit est vel vnius cuiusliber reputatio ad exprimēdam paruā quandam imaginem ingētis animi,quamuis nullum sapientis opus est exiguum. Verūm nō intra verba textus aperta cōsistunt quæ modò diximus:mihi certè videntur naturam quandam obscuriorem subindicare,quam agnoscunt quotquot intelligibilib' magis delectantur quàm sensibilibus,& possunt ea cernere.est autem talis,qui adducitur pro victima. Chaldaice Isaac,Latinē risus vocatur,qui risus nō intelligitur nō pro petulanti vultus habitu,sed pro mētis bene affectę gaudio.hāc lætitiā vir sapiēs meritò sacrificare Deo dicitur,per istā figurā docens,q; gaudiū soli Deo sit proprium.nam humanū genus mœrori timoriq; est obnoxiū,propter mala vel præsentia vel imminētia,vt vel horū pœniteat,vel illa meto terreant ac cōcutiant.diuina verò natura expers est mœroris,timoris,passionūmq; omniū,felicitatis beatitatisq; perfectæ sola particeps.hanc confessionē qui cunq; verè cōfiterētur,ei Deus cùm sit bonus & amator hominū, alienus ab inuidia cōueniens munus reponit quantū homo potest capere,tamēnon tali alloquēs eum oraculo.Gaudium ac lętitiam non esse cuiusquā,præter me omniū patrē,propriā possessionem scio,quā tamen ipsa dignis nō inuideo.Quis autem dignus esse potest,nisi qui me meāq; volūtatem sequitur? huic enim minimū doloris,minimū timoris obueniet, modò incedat per viā,quæ affectibus ac vitiis inaccessa,per virtutes his cōtrarias teritur.nō est tamē cur aliquis putet meram & nullo dolore mixtā lætitiā cælitus in terram descēdere,sed tēperata est ex vtroq;,ita vt de meliore plus admixtum sit:sicut lux in cælo sincera semper est & pura à tenebris,in sublunari autē aere miscetur caligine.& hoc est opinor,cur & antea virtutis cognomē habens Saera, cùm risisset,rogānti risus causam,se risisse negauit,veritā ne forte gaudium quod nulli creaturę cōuenit solius Dei rem vsurpasse videretur. Quapropter cōfirmans eam diuinum eloquium ait:Ne timeas risisti vere, & particeps es lætitiæ.non permisit enim pater humanum genus exagitari tristitiis,doloribus,& molestiis insanabilibus.sed admiscuit eis etiā de meliore natura nōnihil,æquum sensens serenam interdum ac tranquillam esse animā,præcipuè verò sapientū maiore vitę parte gaudere lætariq; mundi huius cōtemplationibus voluit.

Hactenus de pietate huius viri pauca è multis dicta sunt, nunc
ferutãda est eius etiam erga homines dexteritas. ad eãdem enim
naturam pertinẽt pietas & humanitas: & verunq; in vno spectari solet, sanctitas erga Deũ, erga homines iustitia. Longũ esset narrare facta eius omnia. Non contenti duobus vel tribus erimus. Cùm auro argentóq; & numerosis pecudum gregibus diues esset adeò, vt cum ditissimo quoq; indigena conferri posset opibus, & beatior esset quàm pro inquilini conditione. nunquã tamen accusatus est ab his, quorum vtebatur hospitio, sed cum quibuscũq; negotium habuit, ab eis perpetuam laudẽ reportauit. Quod si quãdo, vt fit, per occasionẽ familiarij comitatusque suborirebatur contentionis nonnihil, mox eam sopire conabatur: quippe qui præ grauitate morum nihil turbulẽtum, seditiosumq; admittebat in animã. Nec mirandum si erga alienos talis erat, qui potuisset ita inter se fœdere vim maiore vi repellere, quando etiam erga genere coniunctos, sed voluntate diuũctos, desertos & solos, multò inferiores quod ad opes attinet, modestus erat, vltrò cedens qui plus iuris vsurpare sibi potuerat. habebat enim fratris filium, cum quo patriam reliquerat, non satis firmũ amicũ, sed nutantem & suspectæ fidei: à quo interdum salutabatur familiaribus blanditiis, interdum cõtemnebatur strenuè, propter ipsius iuuenis morum inæqualitatem. Quapropter etiam serui huius cõtentiosi erant ac morosi, quòd castigatorem non haberent, præsertim pastores longius semoti à suo domino, itaque seruitutis immemores præ licentia semper rixabantur cum sapientis nostri magistris pecorum, plerunq; cedẽtibus propter sui heri mansuetudinem: quam modestia sic auxerunt insolentiam & impudentẽ audaciam aduersariorũ, vt accensis mutuis odiis necesse habuerint qui lædebãtur, iniuriam armis repellere, itaq; graui rixa coorta, vir bonus postquam partes concitatas cognouit, sciens suos præualere numero ac viribus, nõ permisit rem ad manus deuenire, ne fratris filium cladem suorũ ægrè laturũ contristaret: sed in medium progressus pacificis verbis finiuit controuersiam, non in præsens tãtùm, sed & in posterũ. Sicut enim discordes fore si coeos desore, ad tollendas harũ occasiones admonẽdum exorandúmq; duxit socium, vt post hac seorsum habitaret. accersitóq; fratris filio, liberã optionẽ ei proposuit agri melioris, pollicitus sẽ libẽter accepturum partem, quam ille fecerit reliquam.

pacem

pacem enim sibi quovis lucro chariorẽ esse. & quis alius potẽtior infirmiori cõcessisset vel minimum de iure suo? quis vinci mallet quàm vincere, & vti sua potentia? solus hic non in viribus aut opibus summã felicitatis collocabat, sed in tranquilla vita, & quietum in ipso erat quietæ, atq; ita existimationẽ sibi peperit mirificã. His in laudem hominis dictis, nõ alienũ à nostro proposito fuerit, à simplici vẽrborũ contextu ad latentẽ in eis sensum transire quærẽdi gratia. Varij sunt modi negotiorũ, sicut diuersæ horum occasiones. Nos duos modos seligemus, alterum seniorem, iuniorem alterũ. Senior est, qui principalem naturæ partem honoratiunior, qui res subditas, & in extremis reputandas. Principales enim & seniores sunt, prudẽtia, temperãtia, iustitia, fortitudo, & quicquid ad virtutem attinet, aut ad virtutis actiones. Iuniores autem, diuitiæ, honores, gloria, nobilitas, non illa vera, sed quam vulgus nominat, & quæcunq; præterea tertium post animæ res atq; corporis ordinẽ tenent, extremum omniũ. Vterq; modus seu mos, habet tanquam quosdam greges armentáq;. iste qui externa amat, aurum, argentũ, & reliquum apparatũ diuitiarum: item arma, triremes, machinas, equestres, pedestres, nauales q; copias, principatus præsidia, per quæ confirmatur potentia. At ille honestatis amator singularũ virtutum placita, & sapientum contemplationes. Vtrisque gregibus præpositi sunt quidam magistri, sicut pastores pecoribus, externis quidem auari, ambitiosi, præfecturarũ cupidi, & quicunque gaudent cum potestate præesse multitudini. At animæ bonis studiosi virtutis ac honestatis, qui non adulterina germana, sed germana bona adulterinis præferunt. Inter hos naturalis quædam intercidit contentio, non discernentes quę sua sunt, sed digladiantes de pertinentissimo ad vitam negotio. Hoc autem est verorum bonorum iudicium. Anima igitur quãdiu oppugnabatur huiusmodi seditionibus, nondum purificata in totum, sed adhuc affectionibus & morbis prævalẽtibus inferior, perturbabatur, ex quo autem cœpit potentior fieri, & munitiones aduersariorũ expugnare maioribus viribus, assumptis alis animosior facta, morem externas materias mirãtem in seipsa intersepit, & tanquam hominem eum alloquens, negat ei possibile societatem ac consuetudinẽ habere cum virtutis amatore & sapientiæ. Abi & transfer longè aliò domicilũ, cùm nihil eõmune habeas, nec possis habere. Quicquid enim tu dextrũ putas, ille sinistrum existimat: e diuerso quicquid tibi sinistrũ, illi

Universidad de Deusto
Biblioteca

dextrum videtur. Nec tantùm pacificus & æquitatis cultor fuit hic vir bonus, sed fortis etiã ac bellicosus: nõ quòd bellũ appeteret, à rixis alienissimus: sed vt certã pacem sibi pararet in posterum, quam turbabant aduersarij. argumẽto sunt ipsius præclara facinora. Orientalem tractũ quatuor magni reges possidebãt, quibus parebãt orientis gẽtes quotquot Euphratem accolunt. hæ omnes in officio manebãt, & imperata regum faciebant, pẽdendo sine omni causatione tributũ annuũ. sola Sodomitarum ditio, priusquã conflagraret, cœpit pacẽ turbare, defectionem dudum meditãs. Cùm enim esset fortunatissima tenebatur à quinq; regibus, qui ciuitates agrósq; inter se diuiserant, amplos admodum & frugum arbustorúmq; feracissimos nam Sodomitici agri non magna portio, fertilitate cũ aliorum latifundiis certare poterat: ideò cõplures principes amatores habuit miratos eius pulchritudinem. hi temporibus superioribus per exactores tributorum optimates suos pẽdere soliti debitam pecuniam prouinciæ rectoribus, metu simul & reuerentia: vbi bonis satiati sunt, vt solet è saturitate nasci petulantia, sumpto maiore quàm pro viribus animo, primò excusserunt iugum. deinde more nequam seruorum, in dominos coorti sunt, freti seditione ac robore, at illi suę nobilitatis memores, stipati valida manu, contemptim eos aggressi sunt, quasi conflictu primo profligatori: ac mox collatis signis alios coegerunt terga vertere, alios in ipsa fuga cædentes magnã stragem ediderunt: abductámq; ingentẽ captiuorum turbã cum cætera præda inter se diuiserunt. in his erat etiã illius sapientis nepos, qui iam ludum ad vnam pẽtapolis ciuitatẽ migrauerat, quod vbi quidam fuga seruatus indicauit, ille grauiter ferens nõ se cõtinuit, mœstus & viuentẽ magis lugẽs quàm si audisset mortuũ. Norat enim vitæ finem, sicut ex ipso liquet nomine, abrũpere omnia, præsertim mala, quæ innumera viuentibus vel inuitis obrepũt. cúmq; pararet se ad eripiẽdum fratris filium, carebat sociis homo inquilinus & hospes, nemine audente fortissimas tot regũ copias victoria recenti feroces lacessere. inuenit tamẽ nouũ genus auxilij. expeditur enim aliquando in rebus dubiis consilium, præsertim in causa humanitatis & iustitiæ. collectis enim seruis vernaculis, emptitiisverò domi manere iussis, quorum timebat transfugium, ex familiaribus cõfecit aliquot centurias, atq; ita hostem inuasit tribus agminibus: non his fretus qui multum cedebant regibus numero, sed Deo propugnatore protect

protectoréq; iustitiæ. itaq; magna contentione properauit nũquam remittẽs celeritatẽ, donec potius occasione, noctu superuenit hostibus iam sumpta cæna ad somnũ se cõponentibus, in quos irruens alios trucidauit in cubilibus, alios resistere cognatos fudit fugauitq;. atq; ita omnes deuicit, non tam armorũ apparatu quàm fortitudine animi. Nec prius reuertit quàm hostilibus regũ copiis deletis, reduxit fratris filiũ, adeptus egregiã victoriam auctúsq; ingenti equorũ & iumentorũ numero, prædáq; opulẽtissima. eum redeuntẽ cõspicatus ille magnus põtifex Dei maximi, reducẽtémq; suos omnes ad vnum incolumes & victores, attonitus tanti facinoris magnitudine. & id quod verum erat cogitans, præsentem eis opem diuinam adfuisse, manus ad cælum tendens fausta illi precatus est: mactatísq; victimis, splẽdidum epulum sociis omnib⁹ dedit, gratulabũdus nec minus lætus quàm victoria propria. nec enim aliena fuit, si rẽ vere estimes. amicorũ enim esse omnia cõmunia prouerbio credimus, præsertim bonorum virorũ, quibus nihil magis cordi est, quàm vt Deo placeant. Hæc sunt quæ in sacra scriptura legimus. cęterùm qui possunt res nudas corporibus exutas cernere animo magis viuentes quàm corpore, dicent ex illis nouẽ regibus quatuor esse nostrarum quatuor affectionum potẽtias, voluptatis, cõcupiscentię, timoris, doloris: quinq; reliquos esse sensus totidem. visum, auditũ, gustum, odoratũ, tactũ, regnãt enim quodammodo in nobis & potestatem exercent, sed non similiter. nam quinq; subiecti sunt illis quatuor, quibus vectigal pendunt ac tributũ necessarium à natura impositum. ex his enim quæ videmus, audiuimus, olfacimus, gustamus, tangimus, dolores, voluptates, timores, cõcupiscentiæ nascũtur. cùm nullus affectus per se subsistere valeat, ni sensus materiã suggerãt. in his enim consistunt vires illorũ, in figuris & coloribus, in eloquiis, in saporibus ac vaporibus, in subiectis tactui duris vel mollibus, calidis vel frigidis, asperis vel leuibus. nã hæc omnia sensus exhibent affectibus, quæ tributa quãdiu penduntur, salua manẽt inter hos reges fœdera. alioquin sublata pensione mox bellum exoritur & defectio. id tum accidit maximè, quãdo senectus odiosa superuenit, & affectibus nõ senescẽtibus, aut etiã propter inueteratam consuetudinem inualescẽtibus, visus hębetatur, aures ægrè audiunt, reliqui etiam sensus seipsis deteriores facti non æquè, vt antea pollent iudicio, nec valent debitum reddere. Non mirum igitur, si exhausti modis omnibus

bus,& iam antè defecti viribus,facilè ab infestis affectib⁹ subuertuntur.Illud verò val de naturæ consentaneũ est, quod dicitur,duos è quinq; regib⁹ incidisse in puteos, reliquos tres fuga seruatos.Tactus enim & gustus penetrant intima corporis,quę sua sunt committẽtes dilpesolanda visceribus.Oculi autem,aures & odoratus,plerunq; foris obambulãt,& sic effugiunt seruitutẽ corporis.Hæc vir bonus ex insidiis obseruans, vbi videt qui modò fœderati fuerãt intestino malo laborare turbata pace & exorto inter nouem regna bello,quatuor cõtra quinq; de imperio certantibus,repentè occasionẽ arripiens eos aggreditur,studens populari administrationi, quæ est optima reipub. species,vt sublatis tyrãnidibus & dynastiis ex anima, ius & fas vrgeat pro iniquitate ac iniustitia.est autẽ quod dicimus nõ figmentum fabulosum,sed res verissima quam in nobismetipsis experimur.nam sæpe sensus cum affectibus cõcordes ministrant eis sensibilia,sæpe interueniente dissidio nolunt debitũ reddere,aut nõ sunt soluẽdo,ratione cohibẽte:quæ si qñ arma sua corripit,scilicet virtutes & harum placita,his subnixa vincit egregiè.nefas enim est corruptibilia in eadem cũ incorruptibilib⁹ sede cõsidere.atqui nouẽ illi potẽtatus quatuor affectuũ & quinq; sensuum,tum corruptibiles sunt,tum corruptionis autores.at ratio sacra & verè diuina,quę locum habet in denario perfecto numero,in certamen descendens,& diuino adiuta præsidio,dictos potentatus vincit egregiè.Aliquanto pòst moritur ei coniux dilectissima & optima,editis pluribus charitatis erga maritum exẽplis,quæ relicta sua cognatione,peregrinationis comes individua,continuos errores alios super alios,fames, egestates,expeditiones vnà cum eo pertulerat.nam vbiq; adfuerat in omni loco fortunáq;,verè consors vitæ ac negotiorum ad victum pertinentium,prosperæ aduersæq; fortunæ ex æquo particeps.Nec enim vt quædã erumnas fugiebat seruãs se feliciori tempori,sed vtranq; sortem,sicut vxorem decet,subibat alacriter.cuius mulieris cũ possim multas laudes memorare, vnã non silebo, vt sic exterarum manifestarũ specimen. cùm enim prole careret,quippe sterilis.veritus ne tam chara Deo domus ideo deserta fieret,sic maritũ allocuta est:Iã dudum vnà viuim⁹ in charitate mutua,sed quæ præcipua cõjugij nostri causa fuit, propter quam natura virum copulauit mulieri,desunt nobis liberi.imò ne in posterũ quidẽ spes vlla est reliqua, propter ætatem meam iam vergentem.non est æquum vt te quoq; tangãt mea

meæ sterilitatis incõmoda: licet tibi salua nostra charitate patrem fieri.absit enim à me zelotypia,quãdo à te abest bruta cõcupiscentia,necessitati naturæ satisfacturo. Quamobrem non differam nouã nuptam ornare, quæ quod mihi deest suppleat. Quod si res pro voto successerit, tui natiui liberi, mei adoptiui erunt.& vt absit omnis zelotypię suspicio,meam,si libet,duc famulam,corpore seruam,sed ingenio liberali ac generoso fœminam,iamdudum mihi expertam examinatámq; ex quo primùm ędes meas intrauit,genere quidẽ Aegyptiã,sed Hebręam religione.Est nobis ampla possessio,& opes maiores quàm pro præsenti sorte:iam enim ne locupletissimis quidem indigenis cedimus.& adhuc hærede caremus,quamuis parare hũc liceat, modò monitis meis pareas. Ille miratus vxoris crescẽtem vsq; charitatem,& de tempore futuro curam ac prouidentiam,duxit causa liberorum eam quam ipsa commendauerat,vt ferunt qui se aiunt certiora prodere,vsurus eius conditione,donec mulier grauida fieret.Quod vbi non ita multo pòst contigit,aiunt abstinuisse ab eius complexibus, vel propter innatam sibi continẽtiam,vel propter honorem quem vxori habebat mutuum. Itaq; mox è famula nascitur filius,& aliquanto pòst alius legitimus nihil tale iam sperãtibus,honestatem ac virtutem eorum benignissimo Deo remunerante,& munus omni spe maius,vltrò largiente.Hoc specimen de muliere illa sufficiat. At sapientis illius viri plures laudes sunt, quarũ aliquot paulò ante memoraui.Nunc dicam & de vxoris obitu,quod silendum non videtur. anilla enim tali vitæ socia,qualem superius ostẽdimus, & qualem scriptura depingit,dolori contra se insurgenti,& animam petenti,tanquam inuictus athleta non succubuit, recolligens se,& cõfirmans rationis robur,à natura oppositæ affectionibus:cuius consiliis per totam vitam vsus,tunc quoque paruit egregiè,vt bene vtilitérque monentibus. Erant autem hæc, ne se plus æquo afflictaret,quasi noua calamitate perculsus,nec tamen quasi nihil molestum passus omnem dolorẽ pelleret,sed per mediam inter extrema viam incedẽs,casum hũc moderatè ferre conaretur,permittẽdo naturæ suum ius in exigẽdo debito,& quod acciderat patiẽdo æquanimiter. id testãtur sacra volumina,quæ nefas est falsitatis argui, vbi narratur eum modicis lacrymis profusis,celeriter se subduxisse à cadauere:quippe qui prolixiorẽ luctũ alienũ putabat à sapientia,à qua didicerat mortem existimare non extinctionem animæ, sed separationẽ

disiunct

disiunctionémque à corpore, illa redeunte retrò vnde venerat venerat autē à Deo, sicut in opificio mūdi declaratū est. Quemadmodum autem nemo sanus ægrè fert a se reposci debitum aut depositum, eodem modo natura quod suum est repetente, non arbitrabatur indignè ferendum, sed necessitati consentiendum. vbi verò illius regionis optimates cōuenerunt ad eum officij gratia, cum nihil viderent eorum quæ apud ipsos ex more fieri solebant in funere luctúque, non comploratones, non lamenta, non planctum virorum ac mulierum, sed totam familiam sobriè moderatéq; mœrentem, demirati sunt non mediocriter, sicut antè tota viri vita miraculo eis fuerat. móxque attoniti tantæ virtutis excellentia, in qua nihil inerat nō eximium, accedentes virum in hāc vocem eruperunt: Rex à Deo tu es inter nos: verissima dicentes. nam alia regna homines sibi parāt, armis, expeditionib⁹, dictu miris vltrò citróq; illatis cladibus, quas affert potentiæ cupiditas, dum se pedestribus, equestribus, nauálibus copiis muniunt. sapiēris autem regnum à Deo petitur, quo assumpto vir bonus malè mulctat neminem, sed omnibus subditis vsum fructū bonarum rerum, & iura pacémq; denūtiat. Quin & in sacris literis extat huius viri elogium restatum reddito Mosi oraculo, quo dicitur quòd Deo credidit. Ad vt dictu est breuissimum, ita factu maximum. cui enim præter eum credendum est? principatibúsne, an gloriis, honoribus, opibus, diuitiis, nobilitati, sanitati, integritati sensuum, roboti pulchritudini ve corporis? Atqui principatus omnis est lubricus, innumeris insidiatoribus obnoxius. quod si quando confirmatur, id fit non sine multis acceptis & illatis calamitatibus. nihilo stabiliores sunt honores & gloriæ, incertissima possessio pendens à moribus rumoribúsque leuium & improborum hominum. quæ si quando perseuerat, nihil tamen verè bonum in se continet. at diuitiæ generisque nobilitas, etiam deterrimis obueniunt. sed sat solis bonis hæc contingere, maiorum & fortunę ista laus est, non ipsorum qui habent. ac ne corporis quidem dotib⁹ efferri æquū est, quibus nos alia animalia superāt. Quis enim homo fortior aut robustior tauro inter cicures, inter feras leone? quis prædítus acutiore visu quàm accipiter aut aquila? quis auditu tam felix, quàm asinus tardissimus animalium? quis odoratu cane sagacior, quem aiunt rei venatoriæ periti, vestigantem longinquos lepusculos improuisum in eos irruere. nam hoc genus canum venaticorum vtitur oculorum vice naribus.

tibus. Sanitatem quoque plurima bruta tuētur egregiè. Quod autem ad pulchritudinis certamē attinet, etiā inanimata quædam mihi videntur vincere posse formositates virorum ac mulierum, simulacra, statuæ, picturæ, & in vniuersum fictorum picturūmq; opera eximia, quæ apud Græcos atque barbaros sunt in pretio, & dedicātur inter præcipuos ornatus vrbium. Solùm igitur certum firmúmq; bonum est fides, qua Deo creditur, vitæ solatium, bonæ spei supplementum, depulsiuum calamitatum, felicitatum conciliatiuum, superstitionis ablegatio, pietatis assertio, prosperitatis hæreditas, profectus in bonis omnib⁹ fultus vniuersorum autore, qui potest omnia, vult tantùm optima. Quemadmoum enim per lubricum incedentes labuntur fallente vestigio: qui verò per viā siccam gradiūtur, certo gradu iter faciunt: sic qui per corporis externāq; bona ducunt animam, nihil aliud quàm cadere illam assuefaciunt. hæc enim lubrica & parum firma sunt: Sed qui per virtutum contēplationē ad Deum properāt, tutum inconcussúmq; iter dirigūt, vt nihil verius dici possit, quàm quòd quisquis illis rebus credit, Deo non credit: cōtrà qui Deo credit, illis nō credit. Nec hāc tātùm erga eum Qui est, fiduciam oracula de viro illo prædicant, regnam virtutum cæterarum, verùm etiam hunc primū nominant seniorem, quamuis maiores eius triplò & amplius lōgæuiores fuerint, quorum neminem legimus hac appellatione dignum habitum: & meritò. nam reuera senior, nō ex longitudine temporis, sed ex laudata vita spectator. Siquidem qui multum ætatis in corpore vixerūt sine probitate, longæui pueri dicendi sunt, quia nunquā disciplinas attigerunt dignas canicie. Amator autē prudētiæ sapientiæq;, hoc est erga Deum fiduciæ, iuste senior siue primās vocari potest. Nam reuera primus est sapiens in humano genere, sicut gubernator in naui, magistratus in ciuitate, imperator in exercitu, anima in corpore, mens in anima. Rursum cælū in mūdo, in cęlo Deus, qui delectatus vi fiducia, & ipse iureiurando fidem promissorū confirmat, non vt Deus hominem, sed vt amicus familiarem alloquens. Ait enim: Per memetipsum iuro: cùm verbum eius vim iurisiurādi habeat, volens nihilominus persuasionē eius firmiorē stabiliorémq; facere. itaq; senior & primus vir bonus dicēdus est, omnes autem malus, extremus & nouissimus, vt nouator & tractās res extremi ordinis. De his igitur hactenus dictum sit, vnum modò ceu fastigium addam huius sapientis laudibus, sumptū ex

ex diuinis literis,quæ testantur eum Dei legem & mandata fecisse omnia,non scripto vllo edoctum, sed absque scriptura secutum appetitus ingenij sui sanissimos.quæ autem Deus pollicetur,quomodo possunt homines non credere? Hæc est vita primi conditoris suæ gentis,quam aliquis diceret legitimam:ego verò docui quod ipsa lex sit & ius non scriptum.

PHILONIS IVDAEI,
De migratione Abrahami.

EXT dixit Dominus ad Abraham: Egredere de terra tua & de cognatione tua, & de domo patris tui,in terram quam tibi monstrauero, & faciam te in gentem magnam. Benedicam tibi,& magnificabo nomen tuum,eritque benedictus. Benedicam benedicentibus tibi,maledicam maledicentibus tibi:& benedicentur in te omnes tribus terræ.] Volens Deus purificare hominis animam,primùm offert ei perfectę salutis occasionem,migrationem à corpore,sensu,atque ratione.nam terra corpus,cognatio sensum,patris domus rationem significare intelligitur. Quamobrem? Quia corpus & ex terra factum est, & in terram resoluitur, sicut Moses testatur dicens: Terra es & in terram reuerteris. nam ipse narrat Deo formante factum ex terra hominem. & necessum est vt quod soluitur,in ea soluatur vnde confectum est. Porrò sensus cognatus & germanus mentis est, brutus ratione prædita, quoniam hæc ambo partes sunt vnius animæ. Cæterùm paterna domus est ratio, quia pater noster intellectus potentias suas in singulas partes seminat,suas cuique operationes attribuens, ipse curam & præfecturam gerens omnium.domus autem quã inhabitat,est reliquis cellior ratio.Nam sicut vir ædes,sic intellectus rationem inhabitat. proinde se suósque conceptus in ratione tanquam in domo propria dispositos ostendit. Nec mirum si rationem in homine vocat intellectus mentisve domicilium. Nam & Deus qui est huius vniuersitatis intellectus,ait sibi suum illum λόγον pro domo esse: quod cernens ille meditator, propalam fatetur. Nihil aliud est locus hic quàm domus Dei: ac si diceret: domus Dei non est in his quæ cernuntur,aut aliquo sensu possunt percipi,sed inuisibilis,nulla specie circumscripta,anima solùm,in quantum est anima,perceptibilis.ergo quæ alia potest esse, nisi sermo ille sine ratio creaturis omnibus antiquior,per quem tanquam clauum gubernator omnium maximus cuncta dirigit:quo & in mundi creatione instrumento vsus est ad absoluendum opus irreprehensibile. Atq; ita per terram corpus,per cognationem sensum, per paternam domum rationem intelligi oportere declaratum est. cæterùm illud Egredere, non est idem quod seiunge te ab eorum essentia:hoc enim mandatum mortem imperaret:sed perinde ac diceret. Aliena tuum animum, vt à nullo ex his detentus emergas super omnia. Tibi subdita sunt,caue habeas ea pro principibus,cùm sis ipse rex:disce tales dominos contẽnere,& in perpetuum nosce teipsum, sicut & Moses non semel docet,dicens: Attende tibiipsi. nam ita senties cui obedire aut imperare debeas. Egredere igitur,ô bone,è terreno tuo contaminato, & fuge carcerem corporis,simúlq; voluptates & concupiscentias cupiditates eius carceris,quantum potes eas profligans, & minis omnibus absterritans. Egredere cognationem quoque sensuum. nunc enim singulis familiariter vteris,ipsis deditus, de te parũ solicitus. Atqui scis quòd etiam cessãtibus aliis rebus,oculi auresque & huiusmodi cognatio tota in partes suas te pelliciet. Quod si mauis tuis reditibus possessionibúsq; contentus nihil ex his amittere, vitam deges fortunatissimam, vsumfructum nõ alienorum bonorum,sed propriorum perpetuò capiens. Sed egrediendum est etiam de sermone rationis indice,quæ paterna domus dicitur:ne deceptus ornatu verborum ac nominum, missam facias veram pulchritudinem,quæ in rerum cognitione sita est. absurdum enim fuerit vmbram pluris quàm corpus facere,aut rebus præferre imagines. certæ vmbræ imaginique sermo est similis, corporibus autem & exemplaribus ipsæ rerũ naturæ de quibus disseritur: quas consectari debet qui mauult esse quàm videri aliquid. omissis illis aliis. Quamprimùm igitur intellectus incipiet seipsum nosse,& in contemplationibus intelligibilibus versari,totam illam partem ad sensibilia procliuem ablegabit,quæ Hebraicè Lot vocatur. Quamobrẽ ille sapiens inducitur dicere aperte: Discede à me. Nõ est enim possibile,vt incorporearum incorruptibiliúmque rerum amator cohabitet cum prono ad ista sensibilia. Rectè igitur sacer vates vnum integrum legis librũ Exodum intitulauit,nomine cõue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

niente cõtentis in hoc oraculis,cùm enim sit ad docendum idoneus & ad castigandum monendúmq; promptissimus, totum animæ populum qui se admoneri castigariq; patitur.Aegyptia regione corporis& eius habitatoribus vult eripere,ratus molestissimum grauissimúmq; onus perspectiuã mẽtem opprimi à carnis voluptatibus,& iussa eius exequi,quicquid incleméribus cõcupiscentiis libuerit. Hos igitur gemẽtes flentésq; in rerum corporearum abundãtia & externis opibus(dicitur enim ingemuisse filios Israël propter opera)propitio Deo monẽte de exitu,propheta ipsius eripit.Sunt tamen qui vsq; ad suũ obitum fedus fecerunt cum corpore,& tanquam in arca aut tumulo, aut quomodocunq; nominãdum est,in hoc insepulti sunt. quorum carnales & affectibus obnoxiæ partes oblitioni traditæ defodiũtur.quod si quid virtuti amicũ simul progerminauit,literarum monumẽtis asseruatur. per quæ maiorum honesta facinora sciant vindicari ab interitu.proinde ossa Ioseph,illa inquam quæ sola ex tali anima fuerunt reliqua incorrupta,videlicet memoratu digna gesta,nõ omittuntur in sacra scriptura,quòd absurdum videretur pura coniungi cum impuris.Fuit autem memoratu dignum, credidisse illũ quòd visitabit Deus genus Israeliticum, non traditurus id in perpetuũ seruitutem Ignorantiæ cæcæ dominæ.item discreuisse illũ quod mortale est animæ ab immortali eius parte:& quæ ad corporis voluptates cæteráq; affectus immoderatos pertinẽt, vt mortalia reliquisse in Aegypto:de incorruptibilibus verò solicitè prouidisse,vt cùm ascendẽtibus inuirtutis ciuitates deportarẽtur,obligatis iureiurãdo posteris.Quæ sunt igitur illa incorruptibilia?Voluptatis auersatio dicẽtis.Cubemus vnà,& fruamur bonis humanis. toleranti æ coniuncta solertia,per quam bona falso credita discernit ac distinguit à veris tanquã somnia:dũ fatetur veras& manifestas rerũ æstimationes ex Deo esse: incertas autẽ & obscuras imagi nationes ex erronea,fastuosa, needum purgata vita hominum, quæ delectatur pistorũ,coquorum,pincernarúmq; ministeriis. item quòd non subditus, sed præfectus & cẽsor totius Aegypti corporeæ regionis fuit:quòd Hebræũ se gloriabatur. quorũ est à sensibilibus migrare ad intelligibilia.Hebræus enim migrare interpretatur, quòd iactabat se nihil fecisse. nam nõ miscere se improborũ studiis,& cõstanter ab his abstinere,non mediocris laus est. quòd pro ludibrio habebat omnes affectus & concupiscentias immodicas.quòd Deũ timebat, etsi nõdum ad eum di-

ligend

ligendũ idoneus.quòd in Aegypto conabatur vere viuere.Quæ miratus ille pspicax Israël,vt reuera mirari debuit,ait: Sufficit mihi si adhuc filius meus Ioseph viuit,nec est cũ vanis opinionibus& cadaueroso corpore commortuus.item quòd fatebatur ex Deo,non ex vlla creatura scientiã contingere hominibus:& mores corporis studiosos agitari iactariq; perpetuò, vtcũq; putãt se niti certis decretis animi. quòd aiebat se nõ ab hominib⁹ missum esse,sed electum à Deo,vt administraret legitimã præfecturam corporis.multa præterea his similia ad meliorem satisfactionémq; ordinẽ pertinentia Aegyptum corporalem domũ inhabitare non sustinent,nec vnquam insepeliũtur tumulo:sed egressa regionẽ mortalium,sequũtur sermonẽ faridicum Mose præeunte.hic est enim altor ac nutritor bonorũ operũ, dictorũ, consiliorum : quæ etiamsi misceãtur aliquando contrariis propter variam confusionem rerum humanarum,nihilominus discernuntur tandem.ne in totum honestatis semina plantęq; dispereant.proinde iubet vt fortiter incunctantérq; deserant istã appellatã matrem improbitatem omnium , summa celeritate adhibita.ait enim : Cùm festinatione immolate pascha,quod interpretatur transitus:quãdo inhæsitãter cum summa alacritate mens ab affectibus cõtinuato cursu transmigrat ad gratiarum actionem pro salute accepta à Deo.qui nec opinantẽ vindicauit in libertatem.Et quid mirum si vi subactum ab irrationali affectu hortatur ne succũbat,néve sinat se illius impetu abripi , sed conetur resistere,aut certè aufugere:secundus enim ad salutẽ aditus est fuga,si repugnare non datur: quando etiam suapte natura luctãtem cum affectibus,needum perdomitũ, sed cõcertantem cum singulis,nõ sinit cum eis cõflictari perpetuò, ne forte inde aliquam pestem sibi affricet.Multi enim ex aduersariis vitij facti sunt imitatores,quod & in virtute accidit. ideo tale oraculũ est redditum.Reuertere in terram patris tui,& in gentile solũ, & ero tecum:ac si diceret:Fuisti mihi athleta perfectus,præmia coronásq; promeritus,virtute præsidente certamini,& tibi porrigente insignia victoriæ. Desine iam contendere, ne in totum defatigeris,sed possis frui actis laboribus. quod nunquam tibi continget,si hic maneas, cum sensibilibus habitans & tẽpus tenens cum corporeis qualitatibus,quarũ Laban princeps est. Est autem qualitatis hoc nomen.Sed migrandum est in terram patris tui,id est sacri sermonis,q quodámodo pater est virtuti studentium. videlicet sapiẽtiam, probarum animarum optimum

Universidad de Deusto Biblioteca

domicilium. in hac regione genus quoq; tuum est quod seipso
præceptore vritur.expers infantilis cibi lactei,quod oraculo di
uino vetatur in Aegyptũ descendere & inescari carnis volupta-
tibus,cognomento Isaac:cuius hæreditatem adeptus non opus
habebis laborare amplius.nam copia parata bonorum affluen
tium parit otium. fons autem vnde bona promanant, est cum
benigno Deo familiaritas.ideo quasi obsignãs sua beneficia di-
cit.Ero tecum.Quid igitur boni defuerit præsente omnipotẽte
Deo cum filiabus suis Gratiis virginibus, quas incorruptas in-
uiolatásque seruat in castitate genitor.Tunc cessant meditatio-
nes, labores, exercitia, & naturæ benignitate sine arte proue-
niunt aceruatim cuncta commoda. qui prouentus spontaneus
rerum bonarum,vocatur dimissio: quoniam mens dimittitur
à suis operationibus, & quasi vltrò manumittitur propter co-
piam ingentem more imbris depluentẽ continuè. Sunt autem
hęc miratu dignissima ob natiuam pulchritudinem.nã siquid
anima ex seipsa parturit, plerũque abortiuum & immaturum
gignitur:ediuerso integrum absolutúmq; quicquid in eam di-
uinitus impluit. non pudebit me fateri, quod mihi ipsi accidit
sæpissimè. Aggressus scribere de receptis vulgò philosophorũ
dogmatibus,& exactè sciens quid dicendum esset, reperi men-
tem nolle quicquam parere,atque ita recessi re infecta, damna
tis eius opinationibus,admiratus potentiam eius Qui est,ape-
rientis claudentisque vulnas animæ. Interdum autem vacuus
accedens,plenus repentè factus sum.niuis imbrisque more su-
pernè incidentibus cogitationibus,vt quasi numine correptus,
nec locum agnoscerem,nec pręsentes,nec meipsum & quæ dis-
serebam aut scribebã.Certe nominis illius interpretatio signi-
ficat inuentionem & vsum lucis. visum acutissimum, euiden-
tiam rerum manifestam, qualis oculis ex clara demõstratione
percipitur.cæterùm quod ostenditur,est illud visu, spectatu, a-
more dignum bonum perfectum, quod vim habet animę quo-
que amaritudines in dulcedines vertẽdi, cõdimentis omnibus
& lauritiis melius,quo adhibito etiam quæ nutritiua non sunt,
pro salutari cibo in vsum veniunt. Dicit enim scriptura, quòd
ostendit ei dominus lignũ.& iniecit in aquam:videlicet in flui-
dam,mollem,armarulentámq; mentem,vt suauior redderetur
ac mitior.id lignum non modo cibum,sed & immortalitatem
pollicetur.Nam lignum in medio paradisi plãtarum legimus,
bonitatẽ stipatam bonis indiuiduis & particularibus,horumq;
actio

actionibus. nã ipsa mediũ & potissimum locum in anima sor-
tita est.Per videntem autem sapiens intelligitur,quandoquidẽ
intipientes aut cæci sunt,aut hebetes habent oculos.ideo prisci
prophetas vocabant videntes.& meditator ille qui aures oculis
posthabuerat,audita cernere cupiens,visionem consecutus est,
quia iam auditum transcenderat.Iacob enim quod nomen di-
sciplinam significat,mutato charactere in videntem Israëlem
recuditur,atq; ita lucem diuinã aspicit, quæ est sciẽtia:per quã
aperitur oculus animæ,& ad rerum perspicuas euidentesq; cõ-
prehensiones deducitur.sicut enim cantus per musicam, & per
quamq; artem sua subiecta concipiuntur, ita per sapientiam sa
pientes contemplationes,quæ non solùm sicut lux, instrumen-
tum vidẽdi est,sed seipsam quoq; videt.hæc in Deo solaris splẽ
doris exẽplar est,sol verò imago eius & effigies: cæterùm qui
indicat omnia,Deus solus sapiens. homines enim quia sapere
vidẽtur,sapientes dicuntur:Deus verò cùm sit,minus quàm est
prædicatur.maiores enim sunt eius Qui est potentiæ, quàm vt
vllis eloquiis explicari queant.Commendat autem suam sapiẽ
tiam non solùm per mundi opificium,sed etiam quia cognitio
creaturarũ apud ipsum cõsistit certissimè.Legimus enim quòd
vidit Deus omnia quæ fecerat:quod non sic accipitur quasi ocu
los cõiecerit in singula,sed quod cognouerit cuncta,& sua sciẽ-
tia comprehẽderit quæcunq; fecerat.Decebat igitur vt ignorã-
tes doceret.commonstraretq; aliis singula,ille solus sapiẽs, qui
nulla iuuatur arte qua homines,sed ipse principium & fons ar-
tium scientiarumq; habetur confessione omniũ.Illud verò cau
tè dictum apparet,quod in promissione nõ pręsens tempus,sed
futurum prædefinitur, dum dicit,non quam ostendo,sed quam
ostendam tibi,in testimonium fidei qua hæc anima Deo credi-
dit.nõ propter repræsentata gratias agens,sed expectationi fu-
turorum intenta & à spe bona pẽdens,dubio procul existimans
iam facta se habere quæ nõdum aderant,potitã perfecto bono.
propter fidem pollicẽtis certissimã.nam iterum dicitur,Credi
dit Abrahã Deo.Mosi quoq; cùm vniuersam terrã promissam
ostendisset,ait:Ostẽdi quidem oculis tuis,tu tamen nõ intrabis
in eam.Quod haudquaquã intelligẽdum est de interitu illius
sapientissimi,vt quidam incõsiderati suspicantur. Stultũ enim
fuerit putare seruis potius quàm amicis agros virtutis diuisos,
sed illud in primis docere nos scriptura vult,alium esse locum
infantium,alium maturioris ætatis: quorum alteri nomen est

meditatio,alteri sapientia.deinde res in omni natura pulcherrimas videri magis quàm teneri.teneri enim cùm sint diuinioris sortis qui possunt:cerui verò possunt,sed non ab omnibus:à solo autē cernuntur purissimo acerrimiq; visus genere,cui rerum pater ostendens opera sua,maximum hoc largitur beneficium.nam quæ potest esse vita præstantior,quàm contēplatiua, quæ ratione prædito conueniētior? Quapropter cùm etiā mortalium animantium voces auditus sensu iudicentur. Dei verba lucis modò videri ex diuinis oraculis discimus:dicunt enim q̄ totus populus videbat vocem, non audiebat:quia non erat hic aēr plectro linguæ percussus,sed splēdor virtutis lucidissimus, à rationali fonte nihil differens,quod & aliubi significatur hoc modo. Vos vidistis quòd è cælo sum locutus ad vos.nō dicit audistis,propter eandem causam. Interdum tamen à visis audita, & aspectum ab auditu discernit,dicens: Vocem verborum vos audistis,nec vllam similitudinem vidistis,nisi vocē. satis expressē. Eam enim quæ in nomina verba,cæterásq; orationis partes secatur,auditam dicit meritò.hæc enim auditu censetur. Eam verò quæ sine verbis ac nominibus Dei vox est,animæ oculo cōspicua,rectè visam inducit. Cùm enim dixisset, similitudinem nō vidistis,subiicit,nisi vocem quam omnes vidistis:hoc enim subauditur:itaque Dei sermones diiudicantur visu animæ, auditu verò isti qui partiuntur in nominum verborūmq; species. cùm autem per omnia mirificam scriptor hic præ se ferat scientiam,hoc quoq; loco mirè nominauit stilum,dicēs visam vocē, cùm penè nihil sit in nobis aliud quod nō videatur,excepta mente. nā quæ ad alios sensus attinent omnia sunt visibilia,colores, sapores,vapores,calida,frigida, aspera, leuia, dura, molliaque inquantum sunt corpora. Dicam apertius: Sapor visibilis est, non inquantum sapor,sed inquantum corpus. nam inquantum sapor,gustu noscitur:item vapor,inquantū vapor, naribus examinatur:inquantum corpus,oculis. Idem iudicium est & de cæteris. Vox autē,nec quatenus auditur,nec quatenus corpus est,si tamen est corpus,naturam habet visibilem, sed hæc duo nobis insunt inuisibilia,mens & oratio. verùm non est similis nostro sonus diuinæ vocis instrumento: nam noster sermo misceatur aēri,atq; ita ad aures locum sibi cognatū refugit. diuinus verò sincerus & impermixtus est,effugiēs aures propter subtilitatē, animę soli repētè conspicuus,propter visum ipsius acutissimū, quę postquā reliquit mortalia,primam hāc,sicut iam diximus à Deo'

à Deo gratiā accipit,vt res immortales contēplationi suæ subiectas queat aspicere.secundam,incremētum virtutum tam numero quàm magnitudine. Dicit enim: Et faciam te in gentem magnam:per gentem,multitudinem:per magnam, incrementum in melius significans. Hanc quantitatem vtrinsq; speciei, tam magnitudine quàm multitudine auctam,indicat & Aegyptius ille rex:Ecce,inquit,genus filiorū Israël,magna multitudo. Vtrunq; adesse testatur videnti eum Qui est generi, multitudinem & magnitudinē,habenti vitæ rationisq; bona opera. nō enim sicut ordo verborum poscere videbatur,multam multitudinem, sed magnam dixit,sciens multam per se imperfectam esse magitudinem, nisi accedat vis intelligentiæ scientiæque. Quid enim prosunt multæ contemplationes,ni singulę conueniens incremētum accipiant? nam ne ager quidem probatur,in quo innumeræ plantæ sunt humiles.nulla verò stirps satis exculta,quæ iam fructum proferre possit. magnitudinis autē multitudinisq; bonorū & initium & finis est indesinēs Dei memoria,atq; inuocatio superni auxilij contra ciuilem tumultum cum quo semper in hac vita conflictamur. dicit enim: Ecce populus sapiens & sciens,gens & portio hæc. quæ est enim gēs aut portio cui Deus sic appropinquat, sicut dominus Deus noster quotiescūque illum inuocauerimus. Ergo liquet esse apud Deum potentiam quæ ad opē nobis ferēdam excubat,& ipsum seruū principē succurrere his qui digni sunt. Sed qui sunt digni hac gratia? quis dubitet q̄ amatores omnes sapiētiæ & sciētiæ? Hi sunt enim ille sapiens & sciens populus de quo suprà dixit, in quo singuli meritò magni sunt,quoniam magna cupiunt,id vnum præcipuè,ne vnquā diffūgantur à Deo maximo,sed accessum eius propinquantis constanter & sine metu suscipiant. hæc est visio magni Dei,cùm quis aut illum accedit, aut aduentum eius excipit. Mūdus sanè & mūdi ciuis sapiēs,multis ac magnis bonis plenus est. cætera verò turba hominū sępius malis quàm bonis vtitur. rarum enim bonum est in vita confusa & tumultuaria. quapropter in oraculis canitur: Non quia gentes omnes superatis multitudine,sed quia dominus vos diligit. nam si cui libeat turbā vnius animę tanquam gentes distribuere,multos inueniet turbatos ordines,quibus præsunt voluptates,concupiscentiæ,dolores,timores:item insipientiæ, iniquitates, & harū cognatæ germanæq; cæteræ:vnum verò solū bene instructum, qui à ratione ducitur. Et apud homines quidem iniusta multi-

tudo pluris quàm vnus iussus æstimatur, apud Deum verò boni tas rara præfertur iniquis innumeris, ideo denuntiat ne quis vnquã faueat tali multitudini. Non eris, inquit, socius multorũ in malitia. Quid ũ paucorum? imò ne vnius quidem mali. nam malus vel vnus, multiplex est vitiis, cuius societas damnum affert maximum. præstat resistere talibus, & fortiter cùm eis bellum gerere. Si, inquit, profectus in militiam contra hostes tuos videris equum, superbum, peculantem, effrenémq; affectum, & ascensorem insidentem ei mentem affectibus deditam: & populum numerosiorem te, sectatores modò dictorum condensatæ phalangis more in te ruêtes: caue timeas tibi ab eis. nam vnus cùm sis, auxiliarium habebis vnum illum rectorem vniuersorum, quoniã dominus Deus tuus tecũ est. huius enim accessio bella profligat, pacem instaurat, multa inueterata mala subuertit, rarum & Deo carum genus conseruat: quem dominũ quisquis agnoscit, odit execratúrq; cæteruas terrenorum hominũ. Præceptũ est enim, quęcunq; multos pedes habent inter omnia reptilia terræ nolite comedere, quia sunt abominanda. Nõ est tamẽ abominabilis anima quæ vna sui parte repit in terra, sed quæ omnibus aut plurimis, hęreos vestigiis corporis, nec valẽs ad diuinos cæli cursus caput attollere. atqui sicut multipedes, ita pedibus carentes reptiles bestiolæ damnantur, illæ propter causam iam dictã, hæ quia totæ humi iacent, & ne minimũ quidem attolluntur ab ea. ait enim, omne quod super ventrem graditur, impurum esse: subindicans deditos ventri voluptatibus, nonnulli autem his nequiores, nõ contenti solius concupiscentiæ genere, acquisiuerunt insuper germanum eius affectum iracundiam, vt confirmatis brutis animæ partibus, mentem omnino delerent, quod enim verbis de serpẽte dictum est, reuera de quouis bruto & affectibus dedito homine diuinũ est oraculum: Super pectus & vẽtrem ingredieris. nam circa pectus ira est, in ventre concupiscentia. cæterùm insipiens super vtraq; semper ingreditur iram & cõcupiscentiam, nunquam cessando ex quo aurigam ac præsidem rationẽ reiecit: alius ediuersõ iram & cõcupiscẽtiam extirpat, Dei verbo se gubernandũ cõmittẽs, sicut & Moses ille Deo carissimus, qui quoties animi holocaustomata immolat, ventrẽ quidem eluit, id est totã concupiscentiæ speciem repurgat: pectusculũ autẽ de ariete cõsecrationis auferens, omnem irã pacis inimicã, vt reliqua animę patior, videlicet rationalis, nulla re distrahẽte, ingenuis oculis intueri possit omnium

rũ rerũ bonarum pulchritudinẽ: sic enim & numero & magnitudine augebitur. Scriptũ est enim: Quousq; exasperabit me ille populus? quousq; nõ credẽt mihi meisq; prodigiis quæ feci inter eos? percutiã eos morte & perdã eos: & faciã te, domúmq; tui patris in gentẽ maiorem frequẽtioremq; hac. delero enim ex anima vulgò irarũ ac concupiscentiarũ, omnino partes eius rationales assurgent & vires recipient. Quemadmodum autẽ multipedem & pedibus carentiũ reptilium genera cùm sint cõtaria inter impura cẽsentur: sic opiniones nullũ Deũ aut multos credentium, quãuis contrariæ, sunt ex æquo profanæ. argumento est, quòd vtranq; lex arcet à sacro cœtu, ei qui Deum negat, vt spadoni castrato interdicens concione, multorum verò deorum assertorem, vt é scorto natum vetaos pro concione vel audire quicquã vel dicere. Deum enim negans, sterilis est: multos verò deos asserens, é scorto natus, circa verum parẽtem cæcutiens, & ideò multos pro vno genitores sibi adoptãs. Duo dona Dei iam dixi, spem vitæ contemplatiuæ, & incrementũ multitudinis bonorũ ac magnitudinis: tertium abit est benedictio, sine qua nõ possunt confirmari priores gratiæ. dicit enim: Et benedicã tibi. εὐλογήσω, id est, laudatũ sermonẽ dabo. nam illud Bene omnino virtutem significat. Sermo autẽ alius fonti, alius riuo est similis: fonti qui mẽte cõcipitur, riuo qui pos linguãq; profluit. Vtranq; hanc speciẽ in melius proficere, magnæ sunt diuitiæ: dum mẽs ratione bona in magnis ac paruis rebus vtitur, sermo verò à recta institutione regitur. multi enim excogitant quidẽ optima, sed à malo interprete sermone destituũtur, imperiti musicæ vnius ex liberalibus artibus. alij cõtra facundia pollentes, nihil valẽt cõsilio, vt sophistæ quos vocãt. horum enim mẽs nec cõcẽtũ habet nec musicã, sed quoties res plectro vocis agẽda est, nihil his eruditius. at Deus nihil suis largitur imperfectũ, sed plena & absoluta omnia. quapropter hæc quoq; benedictio integrũ nõ dimidiatũ sermonẽ confert, vt qui dignũ habeant tam insigni beneficio, & excogitare valeat quæ sunt optima, & excogitata enuntiare. nã perfectio videtur ex vtroque consistere, inuentione sincera, & inoffensa elocutione. An non videt Abelem, quod nomẽ est mortalia lugẽtis, laudãtis immortalia, quàm bona mẽte fuerit præditus: qui tamẽ quia non satis exercitatus in dicẽdo fuerat, victus est ab aduersario magis arte quàm virib⁹. ideo cæterã eius naturæ felicitatẽ suspicio, hoc rerum in eo reprehẽdo, & prouocatus in certamẽ verborũ descẽ

dit,cùm debuisset perstare in consuetis moribus,contẽpto prouocatore.quod si omnino concertatio placebat,debuerat tantisper abstinere à puluere,donec artes luctandi perdisceret. nam rusticanã sapientiam vrbana elegantia plerunq; solet vincere. quapropter & Moses ille sapientissimus veratur quidem cum eloquẽtibus & disertis cõgredi,postquã ei diuinus splendor affulgere cœperat per immortales sermones sapientię scięticæq; permittitur tamen ad visendos eos ire,nõ vt fieret doctior aut rerum peritior:nam contemplatiuo homini sufficit Dei & sanctarum eius potentiorum inquisitio:sed vt palmã referret de sophistis Aegyptiacis,qui pluris faciunt arte confictas ad persuadendum fabulas,quàm veritatem euidentissimam. Ergo cùm mens versatur in Omnipotentis negotiis,nõ opus habet externis auxiliis.nam intelligibilia solus intellectus cernit acutissimẽ.quod si quando se confert ad sensum, aut affectum, aut corpus,quæ per Aegyptũ significantur,indigebit dicendi quoq; arte ac facultate.quamobrem ducere secũ Aaronem iubetur,hoc est eloquẽtiam. Nónne,inquit,habes Aaronem fratrem tuum? nam cùm rationalis natura vnã mater amborũ sit, natos ex ea fratres intelligo,quicquid illa proloquit.mentis eñ est cõcipere,elocutionis verò proferre. Is,inquit,loquitur pro te.cùm enim mens suas cogitationes vult depromere,propinquo suo sermone vtitur interprete,ad affectus suos exprimendos. Deinde sequitur:Ecce ipse occurret tibi obuiam. Siquidem reuera sermo cogitationibus occurrit, & addens ei verba nominãq; formae eas,quæ nullam antea formam habuerãt. Et viso te,inquit, gaudebit in seipso. Gaudet enim sermo & fit alacrior, quando conceptus animi non est obscurus:quo præluceute decurrit expedite,propriis,aptis,egregiè significatiuis vocabulis affluẽs. quod si quando cogitationes non satis certæ sunt,per inane graditur & sæpenumero collabitur grauiter, vt nequeat se amplius erigere. Et alloqueris eum,& dabis verba mea in os ipsius. Ac si diceret:Suggeres ei talia cogitata,qualia nihil à verbis & elogiis Dei differunt.nam absq; monitore sermo nõ sonabit. monitor autem sermonis,mens est,sicut mentem Deus cõmouet. Et ipse tibi alloquetur populum,& ipse erit pro ore tibi. tu verò apud Deum ages eius negotia. Satis diserte dixit,alloquetur tibi, id est,tuus interpres erit.item illud,Erit tibi pro ore.nam per linguam & os sermo profluit,se cũ cogitata proferens. Verùm sermo interpres mentis est apud homines, sermonis verò mens apud

apud Deum.tunc enim cogitatio legatione fungitur, quam solus Deus intuetur.necesse est igitur vt cui certamen sophisticum imminet,sic eloquentiæ det operam,vt nõ solùm aduersariorum petitiones declinet.sed vicissim in eos coortus tũ arte vincat tum viribus. An non vides incitatores & veneficos arte cum Dei verbo pugnare,& conari similia,nõ tam vt suam sciẽtiam reddant celebrem,quàm vt illudant aliis? nam virgas in dracones transformãt,aquas in cruentum colorem vertunt,tanarum reliquias trahunt in terram incantationibus: quæ omnia miseri cumulant in suam perniciem, & decipiuntur, dum se putant decipere. Hos putas sustineri potuisse,ni mẽtis interpres sermo,cui nomen Aaron,præparatus fuisset:qui nunc quidem orator dicitur,mox autẽ vates vocabitur,quando & mens iam augustior Deus appellabitur. Do te,inquit, deũ Pharaoni, & Aaron frater tuus erit tuus prophera. ô consequẽtiam aptissimam.nam quod voluntatem Dei nobis prædicũt,propheticum est genus,quod afflatũ diuinitus & agitatur & sedatur. eam ob rem Aaronis virga deglutiit virgas illorũ,vt docet scriptura. Euanescunt enim & absorbentur à vario naturæ artificio sermones omnes sophistici,vt fateri cogãtur adesse Dei digitũ:ac si dicerent,scripturam diuinam,quæ adfuerat semper sophisticam vinci à sapientia.nam digito Dei tabulas etiam,in quibus insculpta fuerãt oracula,scriptas narrãt sacra eloquia: ideo nõ possunt amplius venefici coram Moses subsistere:sed cadunt tanquã in certamine dejecti robore aduersarij. Sed quod est illud quartum donum? Magnitudo nominis. Ait enim. Magnum faciam nomen tuum.id equidem sic intelligo. Sicut bonũ ac honestum esse,ita & videri prodest. est quidem veritas opinione melior:vtrunq; tamen sua bona fortuna sequitur. multi enim nec fucati nec simulati cultores virtutis, capti eius natiua pulchritudine,neglectis vulgi rumusculis, periti sunt insidiis,pro malis habiti,cùm reuera boni fuerint. cæterùm existimatio tũ demũ prodest,qñ ex re nascitur,sicut experimur in corporib⁹. nam etiãsi omnes homines ægrotũ bene valere,aut sanũ ægrotare crederẽt,sola opinio nec morbum nec sanitatẽ efficeret. at si Deus vtrũq; cõcesserit,vt bonus ac honestus & sit & videatur, hic verè beatus est,& verè vir magni nominis. Nec est negligẽda bona fama,res in omni vita vtilissima, ea contingit propemodum omnibus,qui præsentibus rebus contenti nihil mouẽt ex institutis maiorum,sed diligẽter conseruare studẽt patriã formam

formam reipub. Sant enim quidam qui dum putãt scriptas leges esse figuras intelligibilium, his diligẽter dãt operam, illas facile negligunt, quorum mihi non placet facilitas. debuerant enim vtraq; curare, & vt obscura quærerẽt accuratẽ, & manifesta seruarent diligenter. nunc quasi degerẽt vitã in solitudine, aut exuti essent corporibus, nec vilam ciuitatem, aut castellum, aut domum, aut solitariẽ hominum seruent, placita multicudinis contemnentes, veritatẽ ita vt est nudam scrutãtur: quos sacra scriptura docet bonã persuasionem non negligere, & à diuinis maiorum institutis nequaquã recedere. Quamuis enim septimus dies potẽtiam illius ingeniti, creaturarũ autẽ otium significet, non tamen leges de eo præscriptæ soluẽdæ sunt, vt ignem accẽdamus, agros colamus, baiulemus onera, lites exerceamus & iudicia, depositum repetamus, vsuras exigamus, & alia facia mus quæ festis diebus non licet agere. nec ideo quia festum hilaritatem animæ & erga Deum gratitudinẽ significat, ideo reiiciendæ sunt solennes celebritates: nec quia circũcisio docet voluptatum affectuũmq; omnium excisionẽ, & insuper opinionũ impiarum, quæ mentẽ persuadẽt quòd possit ex seipsa gignere, ideo debet antiquari lex lata de circuncisione: alioquin & sacrę ceremoniæ, & alia multa negligẽda sunt, si exclusis figuris sola harũ significata recipiantur, præstat hæc tãquam animam, illa tanquã corpus censeri. itaq; sicut corpus curamus vt animæ domicilium, sic scriptæ leges curandæ sunt. nam his seruatis apertius noscentur earum significata, & eadem opera licebit multorũ incusationes ac reprehẽsiones effugere. Videᵗ vt etiã Abraham docet sapiẽti magna paruáq; bona adesse, dum magna vocat substantiã, quorum hereditatẽ soli tradit legitimo filio? pauca verò munera, quibus natos è cõcubinis dignatur, illa nobis leges naturales, hæc ciuiles referunt. Proinde virtutem Liæ veneror, quæ post natum sibi Aser, qui sensibiles & adulterinas diuitias significat, dicit: Beatã ego, quia mactã me dicent mulieres. Rectè enim cõsecutat, quæ postulat nõ solùm verè masculis ac virilibus celebrari laudibus eorum qui integram incorruptámq; naturã honorãt: sed etiam fœmineis eorũ, qui trahũtur & vincuntur à rebus istis visibilibus, mihil præterea valẽtes intellectu percipere. est enim officium perfectæ animæ, vt & esse & videri velit: tũq; stu leat se approbare non tantùm virorum aulis, se etiam mulierum conclauibus. quamobrem Moses sacrorum operum apparatum nõ solis viris faciendum cõmittit, verùm

verum & mulieribus. nã hæ telas omnes hyacinthinas, purpureas, coccinas, byssinas, cilicinas conficiunt, hæ suum munẽdum cõferunt alacriter, figilla, inaures, anulos, dextralia, cinctnos, omnem auream materiã. emendo pietatẽ ornatu corporis. nec hoc cõtentæ, specula sua cõsecrant vt inde labrũ conflentur: vt sanctificẽt dũ manus pedésq; abluũt. id est opera quibus insistit animus, seipsos speculentur admoniti à speculis ex quibus labrũ factum est. itaq; ita nullam turpitudinẽ relinquant in anima. itaq; sobrietatis ac tolerãtiæ donarium dedicant. omniũ anathematum sacratissimum & absolutissimũ. hæc vtrbanæ ciuilésq; mulieres, sensus videlicet, à quibus honorari Lia postulat. At illæ quæ accẽdunt ignẽ in mẽte misera, externæ sunt. Legitur enim quòd & mulieres insuper accẽderunt ignem in Moab. Sic & insipientis sensus singuli accensi, à sensibilibus mentem exurunt, ingentem flãmam excitando cũ impetu vehementissimo. Optimum igitur fuerit placare mulierum ordinem in anima, id est sensuũ, sicut & virorũ, id est, rationis particularis. sic enim melius & rectius vitam instituemus. Propterea ille quoq; à seipso doctus Isaac optat amatori sapientiæ tam sensibilia bona quàm intelligibilia. dicit emˊ: Det tibi Deus de rore cæli & de pinguedine terræ, ac si dicat: primùm cõrinuã te intelligibili cælesti; deinde terræ, ac si dicat: primùm cõrinuã te intelligibili cælesti; irriget pluuia, non larga vt inunder, sed sensim lenitérq; modo roris descendẽte, vt possit, deinde sensibiles terrenásq; diuitias largiatur vberes, depulsa contraria paupertate animæ eiúsque partium. Quod si & summũ sacerdotẽ rationẽ examines, inuenies eum consentire, & vestitũ eius sacrum variegatũ intelligibilibus sensibilibúsq; potẽtiis: cuius cætera prolixiore opus habent enarratione quàm vt presenti tempori cõueniant, tantùm extrema examinabo circa pedes & caput. Ergo in capite est lamina ex auro puro, & in hac expressũ sanctũ nomẽ domini: ad pedes autẽ in fimbria tintinnabula & flosculi. sed ille typus laminæ idea est idearum, iuxta quam Deus mundũ expressit, ipsa intelligibilis & incorporea. flosculi verò & tintinnabula, signa fient qualitatem sensibiliũ, quas visus & auditus indicãt. Valde autẽ accuratẽ subdit, quòd audietur sonus eius intrantis in sanctũ & vt quãdo ad intelligibiles, diuinas, verásq; sanctas res intrat anima, sensus quoq; à virtute adiuti cõsonent: & omnia ex quibus cõstamus, tanquã frequẽs ac modulatus chorus, ex diuersis vocibus tẽperatus. vnũ carmẽ aptè cõcinant, intelligibilis sonus præcinentibus, quãdo in hoc choro principatum tenent intelligibilia

gibilia:sensibus autem succinentibus & respondentibus,qui sin gulis choreas ducentibus sunt similes. in vniuersum enim victus,vestit⁹,cohabitatio,vt lex ait,tria hæc debétur animæ,quibus non est fraudãda.Victus sunt bona intelligibilia,in quibus ratio naturæ sequẽda est,vestitus verò, quæ ad externum ornatum vitæ pertinẽt.cohabitatio verò,est in vtraq; iam dicta specie assidua meditatio:vt qualia sunt occulta intelligibilia,talia sensibilia quoq; appareant. Est igitur quintum donum,quo solum & nudum esse conceditur. id memoratur postremum,non vt vilius quàm præcedẽtia.sed vt eminẽtissimum inter omnia. quæ enim potest esse maior benedictio, quàm si quis non ficte sed verè bonus sit? Eris,inquit,benedictione dignus,non solùm benedictus.nam hoc posterius pẽdet à vulgi opinionibus & rumoribus,illud verę laudis est.sicut enim laudabilis laudato est melior,& vituperabilis vituperato deterior: quòd alterũ de re, alterum de opinione dicatur, naturæ autẽ veritas opinione sit certior:ita benedici ab hominibus,id est laudibus eorum celebrari, minus est quàm illam benedictionem promereri etiam silẽtibus omnibus,quod ἐνλογικόν dicitur in oraculis.Hæc sunt bona quę futuro sapienti donãtur.quid autẽ & aliis donet Deus propter sapientem,deinceps videamus. Benedicã,inquit,benedicentibus tibi,& maledicam maledicentibus tibi.]Hæc in honorem viri boni fieri liquet omnibus.sed non ideo tãtùm commemorãtur,verùm etiam propter aptam rerum consequentiã. nam bonum & qui laudat est laudabilis,& qui vituperat est vituperabilis.laudi autẽ & vituperio non tam loquentes scribentésq; fidem astruũt,quàm ipsa rei veritas. itaq; nec laudare nec vituperare videntur, qui in alterutro aliquid admentiuntur de suo. An non vides istos adulatores,qui tam noctu quàm interdiu permulcent aures suis regibus, nec tantùm applaudunt dictis eorum singulis,sed & prolixis eos ornant laudibus,quos tamen execrantur taciti , quantumvis fausta ominando propalã. quid igitur aliquis mẽte sanus diceret ? nõnne inimicos magis quàm amicos videri hos,& vituperatores magis quàm laudatores,etiamsi dramata integra encomiorum accinãt? quapropter vanus ille Balaam , quãuis hymnos egregios in Deum cecinit, & in his illum. Non est sicut homo Deus.canticorum omnium sanctissimum,plurimis item laudibus Israẽlem ornauit: tamẽ impius & execratus à sapiente legislatore vocatur,& irrita censetur eius maledictio,ait enim eum mercede cõductum ab hostibus

stibus profectum malo animo, & cum mente cõcepisset execrationes grauissimas contra earum Deo populum, ore linguáq; precatum præclara vaticinia.Hæc enim ei Deus fautor bonorum dictabat,cogitanti pessima,& malitioso proposito contentanea.Sic enim testatur oraculũ:Non permisit,inquit,Deus Balaamum tibi maledicere.sed vertit execrationes eius in fausta omina.Atqui nihil nisi bonum eis imprecatus est.Sed inspector animæ penetralium,cui soli aperta sunt quæ creaturas latent:contra occulta fert sententiam : testis certissimus & iudex idem incorruptissimus:quandoquidem etiamsi probãtur qui accusando & obiurgando in speciem,bene optant & precantur eius in animo.qui mos est castigatorum,pædagogorum,precceptorum, parentum. seniorum. legum. magistratuum. nam id genus omne nunc obiurgando,nunc castigando etiã,emendãt pertinentes ad suam disciplinam animas. nemo enim horum eius inimicus est,sed omnes benevoli.sincerorum autem & minime fucatorum amicorum officium est,loqui liberè sine malevolentia. Ergo quod advota benedictionésque attinet,aut ad maledicta execrationésque,non ratio sed mens spectari debet, ex qua ceu fonte vtraque species dictorum æstimatur.hæc sunt prima quæ aliis propter bonum virum contingere dicuntur, qui eum vel laude votisque,vel maledictis & execratione prosequuntur.quod autẽ sequitur est maximum,etiam illis cessantibus:nullam partẽ rationalis naturæ relinqui expertem beneficentiæ:quia benedicentur in te omnes tribus terræ. quod donum est certissimum.nam quamdiu mens sana & integra permanet,omnes eius familiares,tribus,potentiæque sanæ sunt,visus,auditus,sensúsq; cæteri,sicut & illæ quæ ad voluptates concupiscentiásq; pertinent,& quæ ex perturbationibus in trãquillitatem redactæ meliorem formã accipiũt. compertum enim est ad familias,ciuitates,regiones,nationes,atq; etiam tractus terrarum longè latéq; patentes.ex vnius viri probitate nõnunquã magna peruenisse cõmoda & felicitates amplissimas,præcipuè quando quis cum bona mente accepit diuinitus inuictã potentiã:sicut cum musico & cuiusque artifici musicavel cuiuscunq; artis instrumẽta suppetunt,aut igni lignorũ materia. nã penetra fulcrũ generis humani iustus est,suas dotes cõmunicãs & in publicũ vtum cõferẽs.idẽ quicquid apud seipsum nõ inuenit,à Deo solo ditissimo postulat.at ille aperto cælesti prõptuario,imbrisq; in morẽ bona depluit affatim, vt inde omnes

terrenæ

terrenæ lacunæ restagnēt. Hæc autem supplicationibus sui verbi permotus largiri solet. Dicitur em̄ aliubi Mose supplicante: Propitius eis sum iuxta pces tuas. quod videtur perinde esse ac si diceret, Benedicentur in te omnes tribus terræ. quāobrem & ille sapiens Abrahā expertus per omnia Dei benignitatem, credidit quòd etiamsi delerentur cætera omnia, si modò paruæ reliquiæ virtutis tanquā scintilla seruatæ fuerīt, ob has ipsas etiā illa misericordiā consecutura sint, vt collapsa resurgerēt & extincta reuiuiscerent. scintilla enim vel exigua fumigās, si afflata fuerit, magnum excitat incēdium. sic & minimum quiddam ex virtute reliquum, quando bona spe refotum excandescit, & oculos prius cōiuentes excōsq; illustrat, & viriditatem reddit arentibus, & quæ prius per ignorantiam sterilia fuerāt, ad fecūditatem reducit. adeo rarum bonum benignitate Dei diffunditur, dum cętera vertit in sui similitudinem. Oremus igitur vt ceu columna in domo, mens in anima, in humano verò genere homo iustus, permaneat ad calamitatū remedium. nam hoc incolumi de publica salute desperandū non est: per quem opinor seruator Deus præsentissimā medicinam propitiā suam potentiam supplicibus cultoribus suis porrigit, vtendam ad salutem ægrotantium, qua oblinantur animæ vulnera, inflicta per ignorantiæ, iniustitię, & plurimorū aliorum vitiorum aciem. Exemplum extat in Noë iusto, qui ingenti diluuio deuoratis tot partibus animæ, fortiter supernatans fluctibus, euasit omni clade superior: & seruatus amplas pulchrásq; radices ex se emisit, ex quibus tanquam planta enatum est genus sapiens, quod miteş partus progerminans triplicē Israeliticum fructū attulit, mensuras æui, Abraham, Isaac, & Iacob. Est enim & erit & fuit in rebus virtus, quā tēporum difficultas fortassis obscurat. interdū in hominibus emergit tamē illa denuo, Deo dāte feliciora seculo: quando & Sarra, id est prudētia parit masculum, nō annis florens aut ætate, sed vigore illo nullis tēporum iniuriis obnoxio, dicitur enim: Reuertēs veniam ad te eodem anni tēpore, & habebit filium Sarra vxor tua. Hactenus de donis quę Deus vel perfectis viris largitur, vel propter eos aliis. deinceps narratur quòd profectus est Abraham sicut locutus est ei dominus. Hic autem est ille finis qui à præstātissimis philosophis celebratur, videlicet iuxta naturā viuere. Id fit quando mens ingressā virtutis semitā, incedit per rectæ rationis vestigia, & Deum sequitur memor eius præceptorū, habens ea rata dictis factisq; omnibus. Profect

Profectus enim est sicut locutus est ei dominus. id verò idē est quod, sicut loquitur Deus. loquitur autē pulcherrimē & laudabiliter. nec aliter vir bonus facit singula, callē vitæ irreprehensibiliter dirigens, adeò vt opera sapientis nihil differāt à diuinis eloquiis. proinde aliubi ait: Fecit Abraham vniuersum legem meam. Lex porrò nihil aliud est proculdubio, quām diuinum eloquium, facienda præcipiens, vitanda prohibens: sicut testatur qui dicit quòd desumpsit legem ex verbis ipsius Dei. Quod si Dei verbum est lex, & vir bonus ex præscripto legis agit. ergo facit quod Dei verbū imperat. vnde sequitur, Dei verba opera esse sapientis. Finis igitur est iuxta Mosen sactatissimum, sequi Deum, sicut & aliubi dicit: Post dominū Deum tuum ambulabis, sed non motis pedibus. homini enim terra est pro vehiculo: Deo verò ne mundus quidem vniuersus. Proinde per allegoriam docere videtur animā vt sequatur diuina placita, quæ referuntur ad summi autoris honorē, nec hoc contentus quò magis accēdat honestatis desiderium, hortatur vt ei adglutinetur. ait enim, Dominū Deum tuum timebis, & eum solum coles, & adglutinaberis ad eum. Quo glutine? quo nimirum pietate ac fiducia. nam his virtutibus mortalis natura cū immortali vnitur & coaptatur. nam & Abraham postquam credidit propinquus Deo dicitur. Sed in hoc itinere siquis nec lassetur genibus, nec per socordiā ad vtrumvis latus aberret, incedēs per viā mediam, & bonos cursores imitās, inoffense decurret per vitæ stadium, móxq; ad finē delatus coronas accipiet ac digna præmia, nisi forte non sunt coronæ ac præmia, non laborasse frustra, sed pertigisse ad prudentiæ finem arduū. Quis est igitur finis rectē sapiendi? seipsum & omnem creaturā damnare stultitiæ. nam agnoscere suam ignorantiam, finis est scientiæ. cùm vnus solus sit sapiēs qui solus Deus est. ideo pulcherrimē Moses inducit eū & patrem omnium rerum & iudicem dicēs: Vidit Deus omnia opera cunque fecerat, & ecce bona valde. Nemini enim licebat tot creaturam diligēter perspicere, nisi ei qui creauerat. Adeste nunc vos qui fastu, ignorantia, arrogantiāq; turgidi sapientes vobis videmini, aientes vos non solum certo scire singula, sed & causas eorū audere reddere, tāquam mundi creationi interfueritis spectatores, & opifici res singulas disponēti fueritis à consiliis. omittite cætera simul omnia, vosipsos potius cognoscite, & quinam sitis certò pronūtiate, siue spectetur corpus, siue anima, seu sensus, seu ræio. vnum saltem non magnū declarate,

quid sit visus,& quomodo videatis. quid auditus, & quomodo audiatis.quid gustus,tactus, odoratus, & quomodo exerceatis hæc singula,aut quinam sint horum fontes,vnde manat eorum essentia.nolo enim vt lunam,solem,cæteráq; mundana & cælestia longè remota,de quorum præcellenti natura homines vani sublimes affertis fabulas, priusquàm ipsos discatis & scrutemini.nam hoc facto tum demum fortassè credetur etiam de aliis differentibus.nisi autem quinã ipsi sitis doceatis,ne putetis vos testes aut iudices certos fore de aliis. Hæc cũ ita se habeãt,mês initiata pendit vectigal perfecto Deo iuxta sacras literas.lex enim tributum est domini.Quando igitur pendit:quando ad locum quem indicauit ei dominus die tertia peruenit, præteritis plerisq; partibus spatiorum temporalium,& iam transit ad naturam expertem temporis. tunc enim etiã dilectum filium sacrificabit,non hominem:nõ est enim puericida, vir sapiens:sed animæ virtutibus refertæ fœtum masculũ.fructum ex ipsa germinantem,quo ipsa nescit quomodo facta sit grauida,diuinam progeniem,ex visione Dei vt opinatur cõceptam:quod quomodo sibi acciderit,ipsa ignorare se fatetur dicẽs, Quis nuntiabit Abrahamo, quasi vix credenti ortum docti sine præceptore generis,quòd Sarræ lactat puer, non à Sarra lactatur. quod enim à seipso docetur,nutritur à nemine,sed nutrimẽtum est aliorũ. vt idoneum ad docẽdum,nec opus habens discere.Peperi enim filiũ,nõ vt Aegyptiæ mulieres vigore corporis, sed vt Hebræ animæ,in senectute mea.quãdo quicquid est sensibile ac mortale marcescit,repubescũt autẽ intelligibilia & immortalia, quæ veneratione honoréq; digna sunt.& peperi absq; obstetricis opera. parimus enim vel prius quàm vlla humana industria scientiáq; ad nos veniat,absq; cõsuetis adiumẽtis,quoties Deus prohos fœtus seminat gignitq;,qui largitori suo meritò iuxta legẽ de gratitudine reddũtur. ait enĩ:Dona mea,munera mea,sacrificia mea,ea curate offerri mihi.Hic est finis vię sequẽtiũ verba & opera legitima,& incedentiũ qua Deus deducit. quisquis autem in ea deficit, ab esuriẽte auidóq; voluptatum & liguritore affectuũ Amalec,qui interpretatur populus elingẽs, excidetur. Narrant autem oracula,hũc esse insidiatorem.nam quando videt traiecisse robur potentiarum animæ,ecoritur ex insidiis,& defessos cædit in vltimo agmine.est autem lassitudo alia facilè succumbens per debilitatem rationis non valentis labores onerãq; perferre quæ virt⁹ postulat,quales in extremo agmine deprehẽ

prehensi opprimuntur absq; negotio, alia verò honesti laboris patiens,& quæ bona sunt omnia fortiter perferẽs,quicquid autem vile etiamsi leuissimum baiulare dedignãs,& abiiciens vt sarcinam grauissimam.ideo virtutẽ lex apto nomine Liam appellat, quæ interpretatur fatigatio: quia malorũ hominum vitam onerosam ac grauem,suaptè natura fatigationẽ afferre arbitrata,ne aspicere quidẽ dignatur,deflectẽs ad illũ solum pulchrum oculos.Debet autem curare mẽs, vt nõ modò indefessa & intenta sequatur Deum, verũ etiá per callem rectũ incedat, nec ad dextra declinans,nec ad læua, in quibus terrenus Edom fabulatur,nunc abundans & copiosus,nunc inops & egenus.Sanctius est enim per viam mediam incedere veré dictam regiam, quam ille magnus & solus rex Deus muniuit in vsum animarũ virtutis studiosarum, Quapropter quidam qui mansuetam socialémq; colunt philosophiã,mediocritates virtutes dicũt esse, quas in confinio locant:quoniam arrogantiæ plena iactãtia vitium est,& affectata humilitas contẽptui sit obnoxia:mediũ verò temperamẽtum meritò habetur perutile.Illud autem,Abiit eum Lot,quid sibi velit considerãdum.Lot interpretatur declinatio. Flectitur autem mens,nunc bonum, nunc malum auersando:quod vtrunq; interdũ in vno & eodem videre licet. Sunt enim quidam dubitatores ambigui ad vtrunq; declinãtes parietem,vt nauis ventis iactata contrariis nutantes, & tanquam in bilance susque déque vacillãtes,nec valentes consistere: quorum ne ad meliora quidem conuersio laudem meretur, vt quæ impetu quodam fit,non ex animi sententia. In horum numero Lot quoque censeri debet,spectator quidam,qui nunc narratur peregrè profectus cum amatore sapientiæ. Decebat autem vt sicut coœperat pergeret,ignorantiam dediscceret, nec cursum ad eam denuò reflecteret. Verùm non ideo comes fit, vt melioris imitatione proficiat, sed vt & illi sit impedimẽtum ac remora, vtq; deducat eum in lubrica. id argumẽto hoc colligitur,quòd alter in morbum pristinum recidẽs captiuus abducetur ab hostibus animæ:alter cauens sibi ab eius insidiis, modis omnibus vt separetur dabit operã.quæ separatio non mox fiet sed postea. nunc enim contemplationes eius vt tum primũ incipientis rei diuinas cõsiderare,debiles sunt & instabiles:vbi verò confirmatæ fuerint, poterit illecebras & assentationes vt rem infestã & suoptè ingenio caueri difficilẽ,à se seiũgere.Hoc est enim illud accidens animę,quod nõ facilè excutitur,impediens eam ne ce-

Universidad de Deusto Biblioteca

leri cursu ad virtutem properet. Idem etiam quãdo Aegyptum reliquimus, id est, vniuersã regionẽ corporis, & vt affectus dediscere mus, secuti sumus Mosis prophetica monita, à tergo inhærens remorabatur nostrũ exitum, properantes retardãs præ inuidia. narratur enim quòd promiscua turba multa vnà cũ eis ascendebat, oues bouésq; & iumentorũ ingens numerus.] Hæc promiscua turba, vt verũ fateamur, nihil aliud erat quàm animæ bruta dogmata. & valdè aptè mali viri anima ꝓmiscua vocatur. Cùm enim sit colluuies quædam opinionum inter se pugnantium, vna licet in varietates scinditur innumeras. ideo nõ solùm promiscua turba, sed & multa dicitur, nam qui vnum solum spectat, simplex, sincerus, & verè lenis est. qui verò multos fines vitæ habet propositos, multus, promiscuus, & reuera inæqualis ac asper est. Quamobrem oracula meditatorem virtutis Iacob nitida cute introducunt, hispidum autẽ Esau deditũ turpibus studiis, propter istam promiscuam & inæqualem turbã, cõflatam è cõuenis & miscellaneis opinionibus. Sic factum est vt mens quæ potuerat properato itinere corpoream regionem Aegyptum effugere, & virtutis hæreditatẽ assequi triduo, adiuta triplici lumine, memoria pręteritorum, manifesta vi pręsentium, & spe futurorum, per annorum quadraginta spatium longissimũ attereretur, per ambages erras propter morum varietatem, cùm debuisset per cõpendiariam rectámq; viã iter facere. Hæc est quæ nõ solùm gaudet paucis aliquot cõcupiscentiis, sed nullã omnino præterire dignatur, vt vagetur, per omnes totius eius generis species. Dicitur eñ de istis admixtitiis, quod in genere cõcupiscentia laborabant, non vna quapiam eius specie. Et sedentes flebant. Intelligit enim mens se parũ proficere: & quando non potest quæ cupit assequi, lacrymatur ac gemit. Atqui gaudere debuerat quòd in morbis affectibúsq; successũ non haberet, & pro magna felicitate ducere in his penuriã egestatémq;, attamen etiam virtutis sodalibus interdum cõtingit lacrymari & languere, vel præ cõpassione in calamitatibus insipientium quibus tanguntur vt eiusdem naturæ participes, vel præ gaudio. id fit quoties cõfertim bona inexpectata more imbris inundant. Vnde mihi videtur natũ illud poeticũ Δακρυόεν γελάσασα, id est, subridẽs oculos lacrymis suffusa nitẽteis. Cùm enim incidit in animam ob insperatam aliquã felicitatem ingens lætitia, noua quadã mole auget eam, vt vix capiatur à corpore. ex qua cõpressione manat liquor nominatus lacryma, de quo

quo in hymnis canitur: Cibabis nos pane imbuto lacrymis. &, Versæ sunt mihi lacrymæ in panẽ interdiu noctúq;. Sunt enim mẽtis cibus lacrymæ natæ ex bene affecto risu & honesto, quãdo colliquante diuino desiderio lamentũ creaturę in hymnum illius increati vertitur. Sunt tamen qui istam promiscuã & inæqualem turbã excludunt à se ac separant, quippe qui gaudent solius Deo carę gentis consuetudine. alij cum illa quoq; fœdus ineunt, quærentes vitæ compendium, & humanarum diuinarúmque virtutum facientes confinium, in quo vtrisque affines sint, tum his quę verè sunt, tum his quæ esse existimãtur. In hac opinione etiam reipublicæ administrator est, qui Ioseph nominari solet, quẽ in paternis exequiis deducunt omnes serui Pharaonis, & seniores aulici, & omnes seniores Aegypti, & vniuersa ipsius Ioseph familia, & fratres eius cum omnibus patris domesticis. Vides vt mediũ inter Pharaonis paternámq; familiã ordinẽ hic vir ciuilis teneat, vt ex æquo potiatur & rebus Aegypti corporeis, & rebus animæ, quæ omnes in paternis ædibus sunt reconditæ. Cùm enim ait, Dei sum: & cætera his similia, ritum paternæ domus retinet. quãdo autem ascendit currum potestatis secundæ à Pharaone, hoc est mente quæ regnare sibi videtur, fastum Aegyptiacum rursus cõstabilit. Sed miserior est rex qui putatur illustrior, & primario curru vectatur. Nã in rebus inhonestis excellere, insignis turpitudo est: sicut secũdo loco censeri, leuior miseria. Potes tamen ambiguum eius animũ discere vel ex iureiurando, dummodò per sanitatem, modò per non sanitatem Pharaonis iurat, verùm hæc posterior formula cum negatione refert disciplinam paternã semper infestam affectibus, & optantem eis exitium: altera verò Aegyptiam, quæ cupit illos incolumes. ideo quãuis tanta multitudo simul ascenderet, promiscua turba nõ vocatur: quoniã quicquid perspicaci & amico virtutis populo miscetur, præter virtutem eiúsq; opera, promiscuum cõfusúmq; videtur: in humili autẽ multitudine omnes ex æquo amãt ac honorãt terrena præmia. Hos igitur ceu fucos insidiãtes alienis laboribus. & ideo comites itineris, excludet, vt dixi, amator prudẽtiæ. cæterùm eos qui sequuntur vt imitentur, amplectetur propter honestatis æmulationẽ, partes conuenientes eis attribuẽs: ait enim, Ex comitibus meis Eschol, Aunan, Mambre, portiones accipiẽt. quod dicit de generosis moribus & spectãdi cupidis. nã Eschol bonã indolẽ significat. ab igne ducens nomen: quoniam quod generosum, idem

Universidad de Deusto
Biblioteca

audax est & calidum,inhærōs omnib' quę attingit.Aunan verò spectandi cupidum,interpretatur enim oculi,quod anima oculos aperiat tranquillitatis desiderio.Amborum hęreditas est vita contemplatiua,quæ Mambre appellatur, & à visione denominatur.at cōtēplationis visus aptissimus est atq; familiarissimus,ab his autem pędotribis vnctus intellectus si non esset ab exercitationibus.properè consequitur perfectā prudentiam paribus gressibus,nec præcurrens,nec à tergo relinqui sustinens, sed perpetuò hærēs eius lateri.Id liquet ex oraculo,in quo apertè dicitur,quòd perfecti ambo ascēderunt in locum quem indicauit Deus,quęquidem egregia fuit virtutum paritas certāte laboris industria cum agilitate natiua, & arte cum bene nato feliciq; ingenio ex seipso discente,ita vt paria virtutis præmia perciperēt:ac si pictura ficturáve non solùm immobilia,inanimáq; facerēt opera,sed & per se mobiles animatásq; picturas atq; statuas.Tunc enim artes quæ prius imitebātur opera naturæ,in ipsas naturas versę viderētur.Cæterùm quisquis in tantā sublimitatē eleuatus fuerit, nullam animæ suæ partē infra in rebus mortalibus immorari sinet,sed omnes tanquā è cathena pēdentes simul attrahet.ideo tale oraculū illi sapienti est redditum:Ascende ad dominū tuum,tu & Aaron & Nabad & Abiud, & septuaginta seniores Israēl. hoc est, ascende ô anima ad eius Qui est contemplationē,compositè,rationaliter,spōtè,intrepidè,amāter,in numeris sanctis perfectisq; septenarij decuplicari. nam Aarō propheta dicitur Mosis,in lege sonorus sermo, mēti prophetans. Nabad autem voluntarius interpretatur, qui non coactus colit Deum.Abiud verò pater meus.hic nō propter imprudentiam domino,sed propter prudētiam patre opus habet Deo.Sunt autem hæ potentiæ stipatrices mentis illius quæ regnum meritò tenet.à quibus eam deduci fas est.Enimuerò periculosum est animam incomitatam ad cōtemplationem eius Qui est ascēdere,si viā nesciens tale quid audeat,quod ex ignorantia temeritatéq; magni casus proueniant. Quāobrem precatur Moses,vt ipse Deus viam ad seducētem indicet.dicit enim: Nisi tuipse vnà proficiscaris,ne educas me hinc, Quia omnis motus absq; fauore diuino damnosus est:& præstat hic manere oberrando inrer mortales, sicut magna pars humani generis, quàm ad cælū à seipsis elatos subuerti per arrogantiā, sicut plurimis sophistis contigit,ratis sapientiam inueniri per rationes probabiles,nō per fidem in rebus certissimā. Fortassis autem etiam

etiam tale aliquid hic significatur:ne me in altum extollas, diuitias,gloriam,honores, principatus, & alia quæ bona dicūtur concedens,nisi me ipse comitaberis.nam ista nunc calamitates nunc vtilitates ingentes afferunt:vtilitates Deo gubernāte sententiam,calamitates alioquin.plurimis enim bona quæ dicuntur cum reuera nō sint,causa fuerunt malorum exitialium: sed qui Deum sequitur,necessarios habet comites eius sermones,q nominari solēt angeli:Proinde legitur quòd Abraham vnà faciebat iter deducens eos,ô socieratem pulcherrimā, qua deducens deducitur,reddens quod accipit,non aliud pro alio,sed illud ipsum solum,quod paratum erat ad referendam gratiam, Donec enim nō perficitur,Dei verbo vtitur duce itineris,iuxta illud oraculum:Ecce mitto angelum meum ante faciem tuā, vt custodiat te in via hac,& inducat te in terram quam præparauit tibi.Attende ei,& audi eum,caue sis inobediens:non deseret enim te,nam nomen meum est in eo.at postquam ad scientiæ cacumen peruenerit,cum cōtentione currens æquiparabit quem poulò antè secutus fuerat. Iam enim ambo futuri sunt assęclæ omnipotentis Dei,nemine in comitatum eorum se ingerēte qui dissentiat:atq; etiam Lot separato, qui flectebat hactenus animam,alioqui perstare in recto ingenio valentem.

Erat autem Abraham,inquit scriptura,annorum septuagin taquinq;,quando peregrinatus est in Charran.] De hoc septuagintaquinque annorum numero, cùm rationem iam antedictis consonam habeat,aliàs dicetur diligentius. quæ sit autem Charrā,quæue inde migratio,prius scrutabimur. Neminem latere puto,qui modò leges sacras legit, quòd Abraham primū e Chaldęorum terra demigrans habitauit in Charran.Vbi defuncto ipsius patre,hinc quoq; profectus est, vt iam duos locos reliquerit,quid igitur dicemus?Chaldæi præ cæteris nationib' elaborasse videntur artem astronomicam & genethliacam,terrena sublimibus,& cœlestia coaptando terrestribus, tanquam ratione musica ostendentes rerum conceptum pulcherrimum, per istos vniuersi partium affectus mutuos: diiunctarum quidem locis,sed cognatione nō item.Hi suspicati sunt mundum quem videmus,aut ipsum esse Deum solum, aut eam quæ insit vniuersalem animam: quam vbi sub nomine fati & necessitatis consecrarunt,summa impietate repleuerunt vitam humanam,persuasam quòd præter hæc quæ videntur nulla sit rerum causa alia:sed solis,lunæ,stellarúmque cæterarum cursus tam

Vide sis p. 312.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bona quàm mala dispensent singulis. Huic sentētiæ de vniuersi partium inter se societate atq; cōmercio Moses videtur subscribere, docēs vnum esse mūdum, & hunc creatū. Nā cùm sit creatus & vnus, verisimile sit essentias elemētales particulares subiici causis cœlestibus quarū ipse sunt effectus, sicut accidit corporibus vnitis vt cōtineantur à se inuicē. Verùm de Deo longè aliter sentit: nec mūdum, nec mundi animā esse Deū primarium: nec ad stellas aut earū choreas referendos casus hominum, sed cōtineri hanc vniuersi machinā inuisibilibus potētiis, quas ab extremis terræ ad extrema cæli extendit opifex, prospiciens ne dissoluerentur quæ semel tam pulchrè colligauerat. nā hæ potentiæ sunt vniuersitatis nunquam rumpenda vincula. ideo siquando in lege dicitur: Deus in cælo supra, & in terra infra: nemo cogitet hæc vt sunt dici. nā eum Qui est continere, non contineri piè credimus. potentia Dei hæc est, per quam disposuit, ordinauit, ornauitq; omnia: quæ propriè bonitas est, aliena ab inuidia maleuolētiáq;, gratiarū verò mater, per quas cuncta ex non esse ad esse perduxit. nam Qui est vbiq; opinione intelligitur, cùm reuera nusquā appareat, vt verissimū sit illud oraculū: Ego indemonstrabilis sed quasi demonstrabilis, inuisibilis, sed quasi visibilis, cùm sim ante te. Ante omnē enim creaturā, & extra omnē incedit, nec cuiquā insistit. Hæc dicere solitus ad subuertenda Chaldaica dogmata, pergētes adhuc Chaldaizare, sic ad veritatem reuocādos sibi existimat, appellās eos his verbis: Cur ô mirandi viri subito à terra in tantam sublimitatem euecti, & super aërem quoq; promergētes vectamini per æthera, vt solis motus perquiratis & lunę circuitus, cæterarúmq; stellarum choreas cōcinnas à vobis celebratas, maiora sunt hæc quā pro captu vestrarū mentiū, quippe quæ ad felicem diuinámque sortem pertinent. Descendite igitur à cælo, & hoc facto nō terram denuo, nec mare fluuiósq;, aut stirpium animātiúmq; species inquirite, sed solos vosiipsos vestrámq; naturā scrutamini. ne alibi malitis habitare quàm intra vosiipsos. considerando enim domi quid dominatur, quid subiicitur, quid animatum, quid inanime, quid brutum, quid rationale, quid mortale, quid immortale, quid melius, quid deterius, mox cognitionē Dei huiúsq; operū percipietis. Cogitate, sicut nobis inest mēs, ita huic vniuerso suam inesse: & ꝙ sicut nostra principatū dominiúmq; in nobis sibi vindicās, singulis nostris partibus imperat: sic qui rerum omnium habet imperium, pro potestate ac iure mundū regit,

regit, prospiciens non tantùm potioribus, sed & obscurioribus in speciem. Migrate igitur ab ista curiosa inquisitione rerum cælestium. Vosipsos, vt dixi, inhabitate, Chaldæorū terra, hoc est opinione, relicta, demigrantes in Charran, sensuum regionem, quod est corporeum mentis domicilium: nam Charran specus interpretatur, qui specus loca sensuum significant. in his enim ceu cauernis ac foueis sensus insunt, visus in oculis, auditus in auribus, odoratus in naribus, gustus in faucibus, tactus in toto corpore. In his tempus terite, his per otium vacate, singulorū naturam quoad fieri potest perquirere, & animaduersis singulorum bonis, malisque, hæc fugite, illa eligite, ac tum demum excussis diligenter ædibus propriis, & perlustratis singulis earum partibus, excitate vosipsos, & migrationem quærite, quæ non mortem, sed immortalitatem polliceatur: cuius indicia manifesta vel in his corporeis sensuum cauernis degētes videbitis, nonnunquā in somnis. Tunc enim mens in secessu quodam posita, & à sensibus cæterisq; rebus corporeis digressa, cū seipsa colloquitur, veritatem considerans velut in speculo, detersis omnibus imaginationibus, quę ex contagio sensuum inhæserāt, & diuino furore correpta vaticinatur per somnum de certissimis futurorū euentibus. nonnūquam autem etiam vigilantes: cùm aliquis contemplationem quāpiam philosophicam nactus eam sequitur, oblitus aliarum rerū domesticarum corporis, depulsis etiam sensuum illectamentis, si qui sunt impedimento ad intelligibilium contemplationem auidè properanti bus: tunc enim & oculos claudunt, & aures obturant, & appetitus alios cohibent, quærendo tenebras atque solitudinem: ne animæ oculus, cui diuinitus datum est intelligibilia cernere, obscuretur ab vlla re sensibili. ad hunc modū edocti mortalia relinquere, discetis persuasiones & de illo Ingenito: nisi forte putatis, nostram quidem mentē exutam corpore, sensu, ratione, & his omnibus nudatam posse res inspicere: Deum verò qui est mens vniuersitatis, nō esse extra vniuersam rerum naturam, & continere, non contineri, non modò prouidentia penetrantem more humano, verùm etiam essentia, sicut Deo dignū est. nam nostra mens non fabricauit suum corpus, sed est alienum opificium. ideo corpore tanquam vase concluditur. at vniuersi huius mens creauit omnia, opifex autē opificio suo potior est. itaque nunquam contineretur à deteriore se: & alioquin non conuenit patrem contineri à filio, sed magis filium confoueri pa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tris prouidentia. Ita paulatim demigrans mens, ad pietatis sanctitatisq; patrē perueniet, relicta genethlialogia prius, à qua persuasa fuerat credere mūdum hunc esse Deum primarium, non Dei principis omnipotentis opificium: & stellarum cursus motūsq; esse causas humanarū vel calamitatū vel feliciratum. Deinde consideratis rebus suis, philosophata in domo propria, de corpore, de sensu, de ratione, & cognito iuxta illum versiculum, Aedibus in nostris quæ praua au recta gerātur: aperta via quæ ab ipsa sumpto initio, spem faciat intelligendi patrem illum quæsitu cōiectatúq; difficilem, post seipsam cognitam fortasse Deum quoq; noscet, non amplius hærens in Charran, hoc est instrumentis sensuum, sed in seipsam reuertēs. non est enim possibile vt qui adhuc mouetur non tam intellectu quàm sensibus, ad eius Qui est considerationem perueniat: quamobrem & ille vitæ modus in ordine optimo collocatus à Deo, Samuēl nomine, non dat Sauli præcepta regnandi, quamdiu inter vasa delitescit, sed inde protracto. Scitāti enim an vllus vir eò venisset, respōdet oraculum: Ecce inter vasa se occultat. Hoc audito quid debuit facere homo ingenio docili, nisi eum illinc protrahere? Accurrens, inquit, promit eum illinc, quia latēs inter animæ vasa, corpus sensúsq;, nō erat dignus qui audiret præcepta legésq; regias. Dum regnū dico, sapientiam intelligo, & sapientem regē. Post demigrationem igitur discussa caligine, iam futurus erat perspicacior. itaq; meritò & sensuum regionem, cui nomen Charran, relinquēdam censet amator scientiæ. relinquit autem iam septuagenarius, & quinq; annos natus insuper: qui numerus sensibilis naturæ insensibilisque, senioris iuniorisq;, corruptibilis & incorruptibilis est confinium. nam intelligibilis, senior, incorruptáque ratio in Septuaginta est: sensibilis iuniórque quinque sensus æquat numero. ad hanc meditator adhuc se exercens examinatur, qui nondum potest ferre palmam absolutæ victoriæ. Narratur enim quòd in vniuersum erant septuaginta quinque animæ in Iacob progenie. Ad hunc enim numerum contendentes de virtutis possessione in reuera sacro certamine pertinent animæ, colluctantes cum prognatis è corpore vitiis, nondum rationem adeptæ, sed adhuc abreptæ à turba sensuum. Iacob enim luctantis in puluere, & supplantare conantis, non victoris nomen est. sed quando visione Dei dignus habitus mutato nomine dicitur Israël, ratione septuagenaria tantùm vtitur, exciso sensuum quinario, dicente scriptura

ra animalibus septuaginta descenderunt tui patres in Aegyptum. hic est numerus Mosis illius sapientis familiaris. nā optimates ex omni numero selecti septuaginta fuere, seniores omnes, nō ætate, sed prudentia, consiliis, sentētiis, atq; priscis moribus. Hic numerus consecratus offertur Deo, quoties vnà sacrificantur perfecti fructus animæ. præceptum est enim vt taberna culorum festo præter alias victimas iuuenci septuaginta holocaustum adolerentur Deo, pro septuagenaria ratione. iuxta quā gerātur & principum phialæ, quarū vna quæq; septuaginta siclos pēdebat. quoniam quæcunq; socia fœderatáq; sunt in anima, reuera pōdus & vim habēt, sanctam septuagenariam ratio nem, quā Aegyptus, virtutū hostis & affectuum socia natura, lugere introducitur. nā luctus apud eius ciues finitur septuaginta dierum numero. Ergo hic numerus vt dixi, Mosi familiaris alter ille quinq; sensuum, amanti corpus & bona extera, qui Ioseph vocitatur. Intantū enim ei curæ sunt, vt fratrē vterinū, sensualē (nō agnoscit eū ex eodē patre natos) eximiis quinq; donet vestibus, ornandos sibi honorandósq; sensus existimans. Aegyptū quoq; totā in præfecturas describit, vt sub certis magistratibus annua tributa pēdant & vectigalia. Iubet enim eos frumentum vendere, hoc est materiā & alimentū copiosum rependere in vsum quinq; sensuum, & eorum vnusquisq; deliciatur affatim expletus suis desideriis, & mentem tot rebus congestis grauatā demergat. Epulantibus enim sensibus mens fame laborat, sicut ediuersō illis ieiunantibus ipsa hilaritate fruitur. non vides q; & illæ quinq; filiæ Salpaad, quas dico quinq; sensuum allegoriam, è tribu Manasse natæ sunt, qui filius fuerat Iosephi, tēpore senior, potētia iunior? meritò. vocatur enim ex oblatione, quod idem atq; sensus est. Reminiscentia verò secūda post memoriam sentitur, à qua Ephraim denominatur, qui interpretatur frugifer. hoc enim fructu optimè alitur anima, videlicet pertinaci memoria. Loquuntur igitur virgines vt ipsas decet. Pater noster mortuus est. Mors autem reminiscentiæ est obliuio. Et mortuus est ob nullam culpam suam. Rectè, nam oblivio nō est passio voluntaria, sed externum quoddam accidens. huic non filij nati sunt, sed filiæ. quia vis memoriæ quæpiā natura efficax, mares procreat. Quod autem obliuiosum est, sopita ratione parit fœminas, quippe rationis expers. Irrationalis autem partis animæ sunt filiæ quas sensus intelligimus. hūc Salpaad si quis à tergo reliquit præoccurrēs, nōdum tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen Mosen cursu æquare valens, temperato mixtóq; veterum numero quinto supra septuagenarium, qui significat sensitiuã intellectiuãmq; naturã. quando ambæ ad generationem vniuersi irreprehẽsibilis speciei conueniunt. itaq; admiror patientiam Rebẽcam, dum perfectam animam habeuit, & asperitates affectuum ac vitiorũ exuto hortatrix fit vt in Charran aufugiat. dicit enim: Nunc igitur fili audi vocem meam, & surgẽs fuge ad Laban fratrẽ meum in Charran, & habita cum eo dies aliquot, donec auertatur furor & ira fratris tui à te, & obliuiscatur quid feceris ei.] Eleganter profectionem ad sensus, fugam appellat. nam reuera mens tũc fugitiua fit, quãdò relictis familiaribus sibi rebus intelligibilibus, vertitur ad contrarium sensibilium ordinem. Interdum tamẽ expedit esse fugitiuum, si hoc fiat nõ melioris odio, sed propter vitãdas deterioris insidias. quid igitur hortatur patientia? mirum quiddam & optabile. Siquando, inquit, vides iritarum exasperatúmq; furorẽ aut irã in teipsum, aut quopiam alio, seruiente ingenio feroci brutóque, caue amplius etiam exasperes. fortassis enim morsum infigeret immedicabilem: cura potius vt feruorẽ illum excãdescẽtiámq; refrigeres ac mitiges. nam si ad mãsuetudinẽ redierit, nihil cuiquã nocebit. at quomodo id oportet fieri? sumpta in speciem alia persona & habitu alio, primùm obsequere eius voluntati, nihil cõtradicens: die re eadem cum illo amare odisséq;. sic enim placabitur. tum verò simulatione omissa, nihil amplius ab eo timens periculi, facilè reuerteris ad curã rerum tuarum. nã ideo Charran inducitur plena pecudibus, & habitatores eius pecuarij. Quis enim locus conuenientior esse posset brutæ naturæ, & eius curatoribus, quàm isti sensus nostri? Scitãte igitur meditatores cuiates sint, respõdent vera pastores. Carrenos se esse. nam è sensu brutæ, sicut è mente rationales, potentiæ proficiscuntur. Percontante verò amplius, num norint Labanem, meritò alios se nosce. nam per colorẽ putantur omnes qualitates innotescere. colores autem & qualitates Laban significat. & hic ipse autẽ vbi perfectus fuerit, relinquet sensuum domũ, & animæ inquãtum animæ construet. quam adhuc in laboribus & sensibus versando imaginatur. dicit enim: Quando ego quoq; mihi domũ faciam? quando contemptis sensibus & sensibilibus, mentem & cogitationem habitabo, versãbórq; cum rebus ratione contemplandis, sicut perquisitrices rerum obscurarum animæ, quę obstetrices solẽt nominari. nã hæc faciunt propria tecta & promptuaria studiosis virtutis animabus. Sed nullum munitius ædificium quàm timor Dei, qui habentibus cũ est pro arce inexpugnabili. Quoniam, inquit, timebãt obstetrices Deum, fecerunt sibiipsis domos. Egressa igitur è Carrẽsi agro mẽs, dicitur peragrasse terram vsque ad agrum Sichem, & quercum illam proceram. Videamus quid sit peragrare. Amor discendi est res suopte ingenio curiosa, quovis vadẽs impigrè, introspiciẽs omnia, nulla corpora, nulla negotia relinquẽda inscrutata iudicãs. est enim à natura liguritor maximus spectaculorũ sermonúmq;, vt non contentus patriis, peregrinos etiam lõginquósq; appetat. nam qui sic affecti sunt, absurdum aiunt mercatores institorésq; propter sordida lucra traiicere maria, & totam terrã habitabilem oberrare, contempto æstu ac frigore, ventis item vel nimiis vel contrariis, adhæc senectute, valetudine, amicorum consuetudine, vxore, liberis, alijsq; plurimis domesticis voluptatibus, patria, honoribúsq; ciuilibus, secura possessione patrimonij, & si quid aliud paruum magnúmve remorari eos potest, propter pulcherrimã autem & per omnes difficultates petendam disciplinã qua excolitur ratio, non traiicere omnia maria, omnes recessus terrarum lustrare diligenter scitãdo sicubi sit aliquid pulchrum visu vel auditu, & cũ ingenti alacritate vestigando, donec cõtingat quæsitis desideratisq; potiri. Peregrinare igitur anima, & si libet de vno quoq; homine iudica, quid corpus sit, quid agat aut patiatur, quid cogitationẽ sensus adiuuet, & quantum menti profit. quid ratio, & quarum rerum inexpres ad honestatem conferat, quid voluptas & concupiscentia sit, quid dolor & timor, quæ cõtra hæc valeant remedia, siue depulsiua, siue præseruatiua. Quid imprudẽtia, quid intẽperantia, quid iniustitia, quid cæterorũ morborum multitudo, quos pestifera malitia solet parere, & quibus modis hi possint arceri. ediuersò quid prudentia, iustitia, temperãtia, fortitudo, sagacitas, & in vniuersum virtus omnis atque trãquillitas animi, & quomodo parãda sint hęc singula. Perneștiga & maximũ illum perfectissimúmq; hominẽ mundum hũc, dispice & partes eius singulas, seiunctas locis, vnitas potentiis: tum quodnã sit illud inuisibile vinculum quo vniuntur & coaptantur sibi inuicem. Quæ si quærenti non statim se offerent, noli tædio laboris deficere. nec enim per otium ista hæc percipiuntur, sed multis magnisque laboribus paranda sunt. Quãobrem cupidus discendi in agro Sichem cõstitit: quod nomẽ interpretatur humeri suppo-

posit

positio, & laborem significat: quia parte hac mos est bāiulari onera. id enim & aliubi memoratur de hoc ipsa athleta in hūc modum: Suppositi humerum suum ad laborem, & factus est vir agricola. Itaque caue ô mens, ne vnquam languore succumbas, sed etiam si quid visum fuerit cōtemplatu difficile, id quod in te vim perspiciendi habet, aperi, & rem penitius introspice, collustrans omnia, ne quid te volētem inuitāmve possit fallere cōniuentem per incuriā. Cæcus enim est somnus, vigilia cernit acutissimè. Tibi sufficiat, si datur assiduitate quod quæris assequi, & imaginatione comprehendere. Viden' vt & quercus procera in Sichem excreuit? per quam subindicatur firmum, solidum, nulla vi flectendum frangendúmve robur, quod viro ad perfectionem tendenti necessarium est ferendis laboribus: ne animæ tribunal nominatum Dina (vox hæc iudicium interpretatur) in potestatem veniat erumnosi laboris, insidiatoris prudentię. Nam Sichem qui loco huic nomen dedit, filius est Emoris, brutæ naturæ: (Emor enim asinus dicitur) qui deditus imprudentię, alumnus temeritatis impudentiæq;, iudicium mentis violare sceleſtus & corrumpere ausus est: nisi quod celeriter prudentię familiares discipuliq; Simeon & Leui, munitis prius rebus domesticis expeditionem fecerunt, & occupatos adhuc voluptario labore, nō circunciso ab affectibus, repentè oppressérunt. propter oraculum enim, quod verat meretricem esse inter Israēlis filias, hi virginem animam eripuerunt, fortiter contempto periculo. Videbantur enim non defore vltores violati fœderis, sed terror ille mox euanuit. mox enim res ipsa falsam opinionem coarguit. Est profectò seuera scelerum vltrix & iniuriam patientium auxiliatrix iustitia, quę fruſtratur illudentes virtuti: quibus pessundatis, in virgineam integritatem restituitur, quæ videbatur constuprata anima. Videbatur inquam, nunquam enim corrupta fuit. nam vbi deest assensio, nec qui patitur verè patitur, nec qui præter animi sui sententiam lędit, reus est patrati facinoris.

PHIL

PHILONIS IVDAEI, De congressu quærendæ eruditionis gratia.

SARRA vxor Abrahami non pariebat ei. Habebat autē ancillam Aegyptiā nomine Agar, dixitque Sarra ad Abraham: Ecce cōclusit me dominus ne parerem: ingredere ad ancillam meam, vt suscipias ex ea liberos.] Sarræ nomen interpretatur principatus meus. nam prudentia mea, tēperātia mea, & particularis iustitia, aut vnaquælibet virtus alia, quę mihi soli contigit, meus tantùm principatus est. imperat enim mihi obsequenti voluntariè, pro regina mihi per naturā appolita. Hāc Moses, quod mireris, & sterilem ait, & fœcundissimā, quādoquidem frequentissimam omnium nationum ex hac progenitam fatetur. nam reuera virtus quantum ad res malas attinet, sterilis est: bonarum verò tam fœcunda, vt ne obstetricum quidem opem requirat, partu prœueniens earum operam. si quidem animātes stirpésq; per interualla semel atq; iterum vt plurimum in anno suos fructus afferūt, siato naturæ tēporūmq; ordine: virtus verò continuè sine cessatione parit omni tempore, nō infantulos, sed probos sermones, inculpata cōsilia, facinora laudatissima. Sed neq; diuitię possessores suos iuuant, ni vtantur eis: nec prudentiæ fœcunditas nobis proderit, nisi fœtus nobis vtiles pariat. illa quidē non dedignatur cōiectum coniugalē, sed non quivis maturus est tā laudato modestóq; cōiugio, qualibus satis sunt sponsalia, quæ spem nuptiarum celebrandarū faciant. Ergo virtus principatū tenēs in anima mea, parit quidē, sed nō mihi. nondum enim possum per ætatem liberos ex ea suscipere, actiones prudētes, iustas piásq;, propter multitudinē illegitimorum puerorū, quos mihi vanæ opiniones enixæ sunt. Nam horum educatio continuæq; de his sollicitudines, cogūt legitimā & verè ciuilem sobolem negligi. Optādum igitur vt virtus non solū pariat, quæ alioquin etiam parit: sed vt & nobisipsis pariat, vt adepti semē eius atq; progeniem, felicē virā exigamus. Solet enim illa soli Deo parere, primitias bonorū quæ accepit gratè reddēs ei qui semper virginē

vultum

Universidad de Deusto Biblioteca

vuluam,vt Moses loquitur,aperuit.ait enim,candelabrũ,archetypum illud exẽplar,ex vna parte lucere, videlicet ad Deũ versa.cùm sit enim septima,sex caulículorũ media.bifariam in terniones diuisorum,& latus vtrunq; stipantium,sursum splendorem mittit ad illud vnum,quod estimat lumẽ lucidissimum,& clarius quàm vt admittat mortales oculos.ideo non dicit Sarra non peperisse,sed negat eã cuiuis parere.Non sumus enim idonei prolem ex virtute suscipere, ni prius congrediamur cũ eius famula.Est autem sapiẽtiæ famula musica logicáq;,qua liberaliter institui mur.sicut enim in domibus vestibula sunt ante ianuam,& vrbes habent sua suburbia per quę adeuntur:ita & ante virtutem artes liberales sitæ sunt. nam illa per hãc viam aditur.[Sciendum autem quòd magnorum argumẽtorum magna esse conuenit etiam procemia.virtus autem est argumentũ maximum: habet enim materiã maximam, videlicet totam vitã hominum,meritò igitur non paruis vtetur procemiis.sed grãmatica,geometria,astronomia,rhetorica,musica, reliqua contemplatione logica vniuersa,quæ significantur per Agar Sarræ famulam,sicut indicabimus. Dixit.inquit,Sarra ad Abrahamum: Ecce conclusit me dominus ne parerem:ingredere ad ancillam meã,vt filios ex ea suscipias.] Corporum cum corporibus coitus,nihil aliud quàm voluptatem quærentes, semouẽdi ab hoc sermone sunt.est enim hic cõgressus intellectus virtutisq; libe ros sibi quęrentium.quod si non cõtingat statim tanta felicitas, discit tamen iuuenis despõdere sibi eius famulam & sequestrã eruditionem.Vnde mirari libet verecundiã sapientiæ,quæ non exprobrat nobis tarditatem gignendi,aut in totum sterilitatem: quamuis oraculũ verè dicat quòd nõ pariebat, non propter inuidiam:sed propter nostrã memetipsorum culpam qui nõ essemus idonei. Conclusit,inquit,me dominus ne parerem,nec addit vocẽ illam Nobis,ne videatur opprobrare infelicitatẽ alias. Ingredere igitur,inquit, ad ancillam meã,mediarũ encyclicarum artium disciplinam mediã, vt prius ex ea filios suscipias, posthac enim poteris etiam ex cõsuetudine cum domina genitis frui legitimis liberis. nam grãmatica historias quæ apud poëtas scriptorésq; habentur te docendo, intelligentiã & multiplicem cognitionem tibi præstabit,efficiétque vt contemnas figmẽta vanarum opinionum, dum spectas celebratas illas heroum & semideorũ calamitates. musica verò cõmonstrãs quid in rhythmis,quid in harmonia,quid in cantu discreper, inconcinna

cinna ad concinnitatem reducet.geometria æqualitatis & proportionis semina indens in studiosam animã. per cõemplationem elegantiæ perpetuã,inseret amorem iustitiæ. rhetorica & mentem ad cõsiderandum acuẽs, & sermonem ad proferendas cogitationes exercens,rationalem vere facier hominem, curãs id quod illi proprium eximiúmque à natura donatum est.dialectica rhetoricæ germana gemelláq;, vt quidam aiunt, falsos sermones à veris discernens,& sophismata persuasibilia redarguens,magnum morbum animæ deceptionem persanabit. In his & similibus versari ac præ exercitari profuerit. fortassis enim contingere nobis potest quod multis contigit,vt per famulas in reginarũ virtutum familiaritatẽ nos insinuemus. Videat vt & corpus nostrũ nõ prius solidis & lautis cibis vtitur quàm in pueritia nutritum sit simplicibus & lactantis:ad eũdem sanè modum existimãdum est animæ quoq; pueriles cibos præparatos,artes liberales,& contẽplationes singularum proprias:perfectiores autem & qui verè viros deceãt esse virtutes.Cæterùm huius mediæ disciplinæ præcipuas formas per duo signa discimus,per genus & nomen:siquidẽ Aegyptia genere, nominatur Agar.hoc autẽ interpretatur inquilinus.necesse est enim vt qui thoreas encyclicarũ contẽplationum frequentat, & multiplicẽ eruditionẽ sectatur, terreno Aegyptióq; sit adscriptus corpori, eũ & oculis ad lectiones opus habeat,& auribus ad auscultandũ & reliquis sensibus ad tractãda sensibilia singula.nã sine iudicio iudicari aliquid natura nõ patitur. iudicatur autẽ per sensum sensibile, itaq; sine sensu non potest quicquã percipi in hoc mũdo sensibili, quæ magna ex parte est philosophãdi materia. sensus porrò est animæ pars magis corporea,radicata in totius animæ conceptaculo: quod vas Aegyptus figuratè nominatur. Hæc est forma generis,quã ancilla virtutis habet.iam alteram, scilicet nominis,qualis sit consideremus. mediam disciplinam inquilinæ ius habere contigit.nam & sapientia & quælibet virtus est scientia. sed ciuis & reuera huius vniuersitatis indigena sola ex omnibus:reliquæ disciplinæ secundum & extremũ ordinem adeptæ,mediæ censentur inter ciues & hospites.ad neutrũ enim genus in totum pertinẽt,& cum vtroq; habent commune nõnihil. nam inquilini conuersatione cum ciuibus fruũtur:sed quia non est eis certum finũmq; domiciliũ,censentur inter exteros.Sicut,opinor,adoptiui filij,quatenus hæredes fiunt pro natiuis æstimãtur:quatenus aliunde nati sunt,pro alienis.itaq; sicut

se habet hera ad ancillam, matrona ad cõcubinam, ita se habet virtus Sarra ad disciplinã Agar. iure igitur Abrahamo contemplationi scientiæque dedito virtus Sarra pro vxore fuerit: Agar verò id est vniuersa encyclopædia, pro pellice. Ergo qui prudentiã discit à præceptoribus, Agarem non reiiciet. est enim valde necessaria primarum disciplinarũ possessio. Quod si quis paratus est certamina pro virtute subire. & indefessus exercer se continuè duas matronas ducet, ac totidẽ ancillas pellices. singularũ autẽ diuersa sunt ingenia. matronarũ altera, sanissima optimè cõstituta pacatissimáq; morio, ex re Lia nomẽ habet: altera coti similis Rachel vocatur, ad quã intellectus certaminis exercitiisq; cupidus se atterẽs acuitur. Interpretatur autẽ visio profanationis, nõ quòd profanè videat, sed cõtrà: quia visibilia sensibiliáq; collata cũ immortali natura inuisibili & intelligibili, non religiosa sed profana esse indicat. nã cum anima nostra bipartita sit, partim bruta partim rationalis, vtriq; sua virtus est, Lia rationali parti, Rachel irrationali. exercet enim nos altera per sensus & rationis partes, vt contẽnamus omnia cõtẽnenda, gloriam, diuitias, voluptatẽ, quæ vulgus hominũ suspicit, & magna contentione persequitur, corrupto auditu, cæterorũq; sensuum iudicio. Altera verò docet, vt inæqualẽ asperámq; viã, studiosis virtutis animabus inaccessam deuitemus, & ineffœte pertritam à populo, stratámq; incedamus, nusquã labẽte vestigio. Necesse est igitur vt prioris ancilla sic eloquẽdi facultas, & argutatio sophistica, pstigia faciẽs per cõiecturas quatdã persuasibiles. Alterius verò, illa victus ratio quæ cibũ potũmq; requirit. nam earum nomina Zelpha & Balla extant in sacris literis. Zelpha idem sonat quod oris iter, & eloquendi facultatẽ significat. Balla verò deglutitionẽ, quæ est mortalium animalium præcipuũ sit mamẽtum & summè necessarium. ab hac enim sustinentur corpora, & vitæ rudentes ab hac religati sunt cæteri erepidine. Cùm his igitur omnibus potẽtijs meditator ille habet cõstitutionẽ, cum alteris vt ingenuis & ciuibus, cum alteris, vt ancillis & pellicibus. Expetit enim Liam, id est morum, qui sanitatẽ in corpore, in anima honestatem & iustitiam operatur. Rachelem etiam diligit, colluctans cum affectibus, & exercens se ad temperantiã, resistẽsq; omnibus rebus sensibilibus. Duobus enim modis vtilitatẽ capimus, dum vel in pace bonis fruimur, vel in bello mala profligamus arcemúsq;. Per Liam antiquissima & præcipua bona percipimus: per Rachelem, velut ex hostib

Lia e Rachel interpretatio

Zelpha e Balla interpretatio.

hostibus manubias. Huiusmodi est cum his matronis consuetudo. Opus habet nihilominus etiam Balla deglutitione meditator noster, sed vt ancilla & pellice, nisi enim edat & viuat, bene viuere non potest: quandoquidem indifferentia semper melioribus pro fundamento sunt. opus habet Zelpha quoq; differendi facultate, vt ratiocinatio duabus rebus in vnũ collatis absolutur, ex cogitationis fonte, & riuo inde promanante per vocis organũ. Verũ isti pluribus vel vxoribus vel cõcubinis vsi sunt, vt in sacra scriptura legitur. At cùm Isaac nõ plures vxores, nõ pellex vlla, sed cõiux vnica quam virginem puellã duxerat, est perpetua vitæ socia. cur ita? quia virtus quæ dicitur, qualis Abrahami fuit, pluribus eruditionibus indiget, legitimis iuxta prudentiam, adulterinis iuxta disciplinas quas liberales vocamus. Iisdem quæ per meditationem absoluitur, quod genus virtutis Iacob sectatum apparet. meditationes enim constant ex compluribus variis dogmatibus, antecedentibus, cõsequentibus, citius aut serius occurrentibus, & labores nunc minores nũc maiores exhibentibus. At genus à seipso doctum, in quo Isaac conseruat, optimam inter omnes bonos affectus lætitiã simplicem, meram sinceráque sortitum est, nec meditatione vlla nec doctrina indigens, ad quas parandas non solũ matronis scientijs, sed & illis alteris pellicibus opus est. Cùm eñ Deus sciẽtias sine præceptore cælitus impluit, impossibile est delectari amplius ancillis & concubinis artibus, & teneri desiderio, tãquam filiorum dogmatum illegitimorum. Siquidem domine reginæque virtutis maritus appellatur, cui tãtus honor contigit. ea Latinè patientia, Hebraicè Rebeca vocatur. Nam quisquis naturæ suæ felicitate & fœcunditate animæ sine labore sapientiam assecutus est, nullum profectum requirit amplius. habet enim in prõptu perfecta dona Dei inspirata per illas antiquas Gratias, quæ sibi optat perpetua. Et hoc est, opinor, cur ille autor omnis beneficentiæ, voles ratas suas gratias ei qui acceperat, vxorem despõdet patientiam. Reminiscentia tamen secũdum à memoria locum tenet, & reminiscens à memore. nam ille similis est vtens constanter bona valetudine, hic recolligenti sẽ post ægritudinem. Nam obliuio morbus est memoriæ. Quisquis autẽ reminiscitur, necessum est, vt oblitꝰ prius fuerit quorũ meminerat. Memoriã sacra scriptura Ephraim nominat, quã vocem fertili tatem fructuũ interpretari licet. reminiscentiã autẽ ex obliuione Manassem vocant Hebræi. sic enim anima memoris profert

Rebeca.

Ephraim

Manasses.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceu fructū quę didicit,nihil eorum amittens:reminiscentis autē,ex oblitione euadit, qua priusquā admoneretur, tenebatur. Itaq; memori marito vxor cohabitat memoria: obliuioso pellex reminiscentia,Syra genere,iactabūda & arrogans.nā Syria sublimitas interpretatur. huius cōcubinæ reminiscentiæ filius est Macheir vt appellāt Hebræi,ac si Latine dicas,patris.nā qui reminiscuntur,putāt à patre intellectu se cōmonefieri,nec reputant secum,quòd is ipse aliquādo admisit in se obliuionem, nō facturus,si habuisset in potestate memoriam.Scriptū est enim: Nati sunt filij Manassę,quos peperit ei cōcubina Syra,primum Macheir,qui genuit Galaad.Nachor quoq; frater Abrahā duas mulieres habuit,vxorē & pellicē.vxoris nomen Melcha.Ruma verò pellicis.sed nō historicam genealogiā contexit legislator sapientissimus,quod absit vt quisquā sanus suspicerur:magis rerū animæ profuturarū est hęc narratio.quod si hæc nomina vertātur in linguā nobis vernaculā,quid sibi velint apparebit.age igitur scrutemur singula.Nachor idē est quod luminis requies Melcha quod regina,Ruma significat videntē aliquid. Ergo lucē habere in mente bonū est,quod autē quiescit & cessat immotum,imperfectum bonum est,nā mala quiescere expedit,bona verò moueri.Quid enim prodest cessare bonum tibicinem aut citharistam,aut in vniuersum quemcunque artificem suam artem non exercere?nam sine actione sola contēplatio scientibus ad nihil est vtilis.nec enim pācratiasta, pugilve aut luctatur ex arena protrusus vllum fructum ē studio suo referet: neq; absolutus cursor,si corripiatur à podagra, aut alioqui laboret morbo infesto pedibus.lumen autē animæ,solari simillimū est scientia.nam sicut oculi splendore, sic mens illustratur sapientia, & vsq; acutius cernere assuescit inuncta nouis semper cōtemplationibus. Itaq; luminis quies Nachor interpretatur:& meritò. Quatenus enim Abrahamum cognatione attingit, sapiētię luminis factus est particeps.quatenus autē nō est comitatus peregrinātem à creatura ad creatorē, à mundo ad mundi opificem, claudam & parum integram scientiam acquisiuit, restitantem cessantémq;.vel potius humi defixam more statuæ. Non demigrat enim ē Chaldaica regione, hoc est non desistit ab astronomicis speculationibus, creaturā magis colens quàm opificem, & mundum magis quàm Deum:imò mundū ipsum Deum esse credens, non omnipotentis opificium. Melcham autem ducit vxorem,nou fortunatam aliquam reginam latē imperitantem natio

nationibus aut ciuitatibus.sed appellatam tantùm communi cum ea vocabulo.Quemadmodū enim Cælum, eò quòd inter omnes creaturas præmineat,regem sensibilium non incōuenienter quis dixerit sic & scientiam rerū cælestium, cuius professores habentur Chaldæi & astronomi,reginam scientiarum ipsi vocant propter excellētiam.Hæc igitur est matrona,concubina verò videns vnū aliquid,vel vilissimum.Proinde optimo generi cōtigit videre,quod est optimum, nempè eum Qui est. Nam Israēl videns Deū interpretatur.Secundaria verò cupienti secunda sors obuenit,spectare cælum sensibile, stellarúmque ordinem decētissimum,& choream veré musicam. Tertij sunt quidam disceptatores,qui naturas præstātissimas sensibilium intelligibiliúmq; ne attingunt quidem,tātùm circa parata ista sophismata tempus cauillando terentes.Horum concubina est Ruma,videns aliquid vel minutum,quia non possunt potiora scrutari,vnde aliquam vitæ vtilitatem capiāt. Nam sicut apud medicos quæ dicitur logolatria multum abest vt ægrotos adiuuet:remediis enim & chirurgiis & diætis,non verbis morbi curantur:sic & in philosophia verba tantùm quidam venditant & venātur,vitam autem morbis refertam curare nec possunt nec volunt:nec pudet eos à teneris annis ad vltimam vsque senectutem sententiolas frigidas oppugnare propugnaréque, tāquam solicitas in nominibus verbisq; & in immodica inaniq; curiositate sita sit,ac non potius in componendis moribus: qui fons si bene se habeat,exulant vitia,virtus restituitur. Vtuntur tamen concubinis,id est,opinionibus dogmatibúsq;, etiam mali homines:quandoquidem scriptura dicit,quòd Thamna concubina Eliphaz,filij Esau,peperit Eliphæ filium Amalec. Egregia nepotis degeneratio.ea magis apparebit,si non tam de hominē hæc intelligantur quàm de anima,& quasi anatomica ratione considerentur.brutus enim & immoderatus impetus affectuū appellatur Amalec:quod interpretatur populus elingens. sicut enim vis ignis absumit obiectam materiam, eodē modo & affectus excandescens abligurit corrumpitq; quicquid inuenit obuium.huius affectus pater Eliphas iure censetur. nā hæc vox interpretatur Deus me dispersit.An non quāprimùm dissipatur & reiicitur anima à Deo,statim hic brutus affectus nascitur?nam perspicacem & religiosam mentē,ceu generosam vitem propagat,radices extendens in æternitatē,& vbertatem ei donans ad vsum fructū virtutū & hoc est quod Moses precatur:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inducens plantabis eos: vt non intra vnū diem arescat, sed immortalis longæuáq; fiat Dei plantatio. Nam iniustā impiámq; animam sucatam à seipso longissime, dissipat in locū voluptatum, concupiscentiarum & facinorum: qui locus Impiorū vocatur, aptius quàm ille fabulosus apud inferos. reuera enim infernus nihil aliud est quàm vita miseri, scelerati, execrādiq; hominis. Extat autem & aliubi hoc verbum in sacris literis. Quādo dimisit altissimus gētes, & dispersit filios Adam, terrenos mores omnes: quos nullius cælestis boni vidēdi cupidos abegit, dispersos extorres & exules. nullus enim malus vel domū habet vel ciuitatē, vel vllum sociorum ius, sed instabilis dispergitur, passim vagus errabundúsq; nusquā valens subsistere. Suscipit igit malus è cōiuge malitiam filiā, è concubina verò affectionem. Intellectui enim tota anima quaū coniux est vitæ socia, quæ si culpabilis est, parit vitia. corporea verò natura pellex videtur, quę affectiones gignit. Nam voluptates ac cōcupiscentiæ habitāt in corpore. mulier ipsa Thamna nominatur, ac si dicas defectus fluctuis. deficit enim & languescit affectu anima, morū & iactationem magnā sumēs à corpore, propter coortā grauē tempestatē ex immoderato impetu. Caput autē tanquā animātis omnium dictarū partium, Elau est princeps generis, qui modò factura, modò quercus interpretatur: quercus, quia rigidus, inexorabilis, inobsequēs, duræ cerulcis, amētiam in consilium adhibens. verè quernus homo. factura verò, quia figmentum & fabula est vita insipiens, plana tragico fastu, irritione mutua, cauillisq; comicis, nihil sani habēs, mēdax & à veritate aliena, qualitate carentem, inuisibilē informémq; naturā non assis faciēs, quā Meditator deamat. Testis est Moses, dicēs: Erat Iacob simplex, domum habitans. Itaq; huic contrarius sine domo est, figmētorum, poēmatum, & fabulosarum nugarum amicus, vel potius ipse ludus & fabula. Hactenus de studiosi intellectus cū coniugibus, concubinisq; cōgressu, quantū fieri potuit, dictum est. attexenda sunt reliqua & seruanda quæ deinceps sequuntur.

¶ Obediit, inquit, Abraham verbis Sarræ.] Necesse est enim vt discipulus moritis virtutis obediat, non omnes enim præfectis suis obediunt, sed quotquot vehemēter amāt scientiam, ne penè quotidie plena sunt theatra & auditoria: & philosophi sine refutatione de virtute copiose verba faciunt, sed quenam est horum sermonum vtilitas? cùm enim deberent attendere, quosdam de agricultura & reditibus, quidā de honoribus & repub. quidam de lucris ex opificiis, quidā de plectendis inimicis, quidam de amoribus, omnes de aliis rebus cogitant: vt quantū ad rem præsentē attinet surdi sint, corpore tātum occupātes suum locum peregrinātes animo, & nihil differētes à statuis ac imaginibus. quod si qui attendunt etiam, tantisper dum sedent audiunt, post discessum non meminerunt quicquā amplius: quippe qui venerit vt auribus voluptatem caperēt potius quàm vtilitatem aliquā. itaq; anima eorum nihil potuit vtero cōcipere, sed quamprimùm voluptas illa auditus cessauit, euanuit & attētio. Tertium genus est eorum, qui recentē adhuc dictorū tenēt memoriam, sed sophistæ cōperiuntur non philosophi. horum laudatur oratio, vita vituperatur. possunt enim dicere optima, sed nō possunt facere. Itaq; rarus est inuentu attentus, memor, qui malit facere quàm dicere: quæ omnia testantur sacræ literæ de scientię cupido his verbis: Obediit voci Sarræ. non enim solùm audire, sed exaudire inducitur. quo vocabulo assensus & obedientia significatur aptissime. nec absurdè dictum est illud Voci, & non loquenti Sarrę obeditum. proprium enim discētis est, audire vocē verbáq;. per hæc enim sola discit. at quisquis meditatione virtutem non doctrina parat, nō verba, sed quid dicatur attendit, vitam quoq; præceptoris imitans laudādis actionibus. narratur enim de Iacob, qñ ad gentilitias nuptias mittitur, Exaudiuit Iacob matrem & patrē suum, & profectus est in Mesopotamiā. non dicit vocē nec verba exaudita. decebat enim meditatorē hunc vitæ imitatorē fieri, non sermonū auditorem, hoc enim discētis est illud parantis se certamini, vt hinc quoq; meditantis & discentis appareat differētia, dum alter præcepto rem, alter præcepta sequitur. Assumpsit igitur Sarra vxor Abrahami Agar Aegyptiā ancillam suā, post annos decē quàm habitare cœperunt in terra Chanaan, & dedit eā suo marito vxorē.] Inuidum, amarulentū, malignū suapte natura est vitiū: ediuerso virtus res mitis, benigna, socialis, omnibus modis parata generosis animis prodesse vel per se vel per alios. nunc igitur nō valentibus nobis è prudētia filios suscipere, suā despōdet famulam, encyclopædiā inquā, sine orbem disciplinarū liberalium, tantūnon sequestram agens & sponsæ ornatrīcem. legimus enim ipsa suo marito hāc vxorem in manū tradidisse. Hic quærēdum occurrit, cur deuō Sarrā dicat vxorem Abrahami, quod iam sæpe antea docuerat. non enim affectat tautologiam pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lixæ orationis insigne vitiũ. Quid igitur dicendum? Quoniam ancillam prudentiæ liberalem eruditionem desponsatã narrat scriptura, ait eam non oblitam cõditionis & officij quod debebatur dominæ sed meminisse ꝙ illa sit matrona & vxor legitima, ipsa verò propter necessitatem ad rẽpus assumpta. id quod accidit omnibus discendi cupidis, qui expertus est, idoneus testis erit. Equidem cum primùm cœpi stimulari amore philosophiæ, admodũ iuuenis consuetudinẽ habui cũ vna ex eius pedisequis grãmatica, cuius partus, scribendi legendiq; facultatẽ, & narrationes poetarũ, dedicaui eius dominæ ac rursam cũ altera cõgressus geometria, delectatus eius pulchritudine. vt cuius mẽbris nihil esset moderatius aut castigatius, nihil ex ea natũ abscondi, sed bona fide representaui ac donaui matronæ. tertiã quoq; solicitaui. erat aũt concinna, modulata, cõposita. Musica nomine. ex hac genui colorationes diatonicas. & harmonicos cõiunctos disiunctósq; cãtus, pertinẽtes ad diatessaron, diapente, diapason symphonias. ne hæc quidẽ cælaui, quò magis ditesceret vxor legitima, aucta numeroso famulitio. Sũt enim qui ancillarum illecebris inescati, paruipenderunt heram philosophiam, & cõsenuerunt quidam in poẽmatibus, quidã in delinitionibus, quidam in colorum tẽperaturis, alij in aliis rebus innumeris, nõ valentes sese ad matronã recipere. habet enim vna quæq; ars suas elegãtias quibus alliciat, quibus delectati quidã capiũtur, obliti promissorũ, quæ sibi intercesserũt cum philosophia. sed qui à pactis non discedit, vndecunq; parat quibus dominæ placeat. meritò igitur scriptura fidem eius celebrat, affirmans nunc quoq; vxorẽ Sarram esse. etiam quãdo ipsa volente libẽtéq; maritus ancillã duxit in chalamũ. atqui sicut liberales artes cõferũt ad quærẽdam philosophiã, ita philosophia ad parandam sapientiã. Est enim philosophia meditatio sapiẽtiæ, sapientia verò scientia rerum humanarũ diuinarúmq;, & causarũ insuper. ergo sicut encyclopædia philosophiæ seruit, sic philophia sapiẽtiæ. at philosophia docet nos cõtinere linguã, ventrem, & ea quæ sub vẽtre sunt. hæc quãuis per se experenda, augustiora tamen fiunt, quãdo in honorẽ Dei & causa religionis, exercẽtur. oportet igitur nos esse memores dominæ, dũ famularum eius procos agimus. & quãuis harum mariti dicamur, illa nobis matrona sit, etiamsi nõ dicatur. Traditur autem hæc noua nupta nõ statim postquam in Chananæam terram venrũ est, sed morato in ea iam per decennium, hoc quid sit, non obiter

ter dispiciendum est. Mox à natiuitate anima nostra coalitis tantùm affectibus vtitur tristitijs, doloribus, timoribus, cõcupiscentijs voluptatibus, qui per sensus in eam obrepũt, priusquã ratio queat à bonis mala discernere. & quantũ altera distent ab alteris cognoscere, nimirũ quasi somno etiam tum grauata & vix reclusis oculos, procedente vero tempore, cùm pueritiam egressi attingimus adolescẽtiam, statim geminę stirpes ex vna radice nascũtur, virtus & vitiũ, quas licet ambas intelligamus, vtiq; alteram eligimus, generosi virtutẽ, vitium contrarij. His prius præstructis, sciendum affectus per Aegyptum significari, vitia per terrã Chananæã. itaq; meritò populus ex Aegypto in Chananæam ducitur. nã homo, vt dixi, ex quo natus est, Aegyptios affectus incolit, radicatus in doloribus & voluptatibus. deinde ceu in coloniam migrat ad vitia, ratione iam cerneote acutius, & bonũ malúmq; intelligẽte, malum tamen eligente, quod multum mortalitatis habeat, quæ malo est propria, sicut contrarium bonũ ad Deum pertinet. Has natura voluit esse patrias ætatibus, puerili affectum Aegyptũ, pubescenti vitiũ Chananitidem. At sacra scriptura licet nõ ignara patriatũ humani generis submonet nos quid agendũ, quidve vtile, præcipiens vt edio habeamus gẽtium leges institutáq;, his verbis: Et locutus est dominus ad Mosen, dicens: Loquere filiis Israel, & dices ad eos. Ego dñs Deus vester. Iuxta consuetudinem Aegypti in qua habitastis nõ facietis, nec in legibus eorũ ambulabitis. Iudicia mea facietis. & iuxta morẽ regionis Chanaam, in quã ego inducturus sum vos, nõ facietis. Præcepta mea facite, & ambulate in eis. Ego dominus Deus vester. Custodite omnia præcepta mea & iudicia mea. & facite ea. Qui fecerit ea, viuet in eis. Ego dñs Deus vester. Custodite omnia præcepta mea. & iudicia mea. Ergo vera vita cõsistit in dei præceptis & iudiciis. adeo vt mores impiorũ adferant perniciem. quidam autẽ non perpẽdunt affectus & vitia, vnde impiorum & facinorosorum multitudo exoritur. Ergo post exactum in Chananæa terra decennium Agarem ducamus, quãdo iam rationis participes, noxiã suscepte natura ignorãtiã & ineruditionẽ didiscimus. aliquantò post in numero perfecto denario legitimo eruditionem profuturam concupiscimus. Rationem autem denarij numeri diligenter exquisiuerunt musicorum filij, laudatam non mediocriter etiam à Mose sacratissimo: qui ad hũc numerum refert res pulcherrimas, vota, primitias, oblationes sacerdotũ perpetuas,

Universidad de Deusto
Biblioteca

obseruationem paschatis, propitiationem, red euntem quinqua
gesimo quoq; anno remissionem, & restitutionē in integrum,
apparatum tabernaculi dissolubilis, aliàq; innumera, quæ me-
morare prolixum fuerit, tantùm potiora non silebimus. Ante
omnia Noë illum, qui primus in sacra scriptura iustus pronun
ciatus est, à protoplasto inducit decimum, nō ad indicandā an-
norum multitudinem, sed vt apertè doceat: quòd sicut denarius
numerorū qui deinceps vnitatem sequūtur est perfectissimus:
ita iustitia in anima reuera finis est vitæ actionum, nam ternio
per seipsum multiplicatus vt faciat nouenariū, res bellicosa ha
betur in oraculis: superueniens autem vnitas ad explendum de
narium amica existimatur. id colligitur ex nouē regnis, quādo
ciuili bello quatuor affectus contra quinq; sensus insurrexerūt,
& totam animam quasi ciuitatē adduxerunt in ruinæ vastita-
tis periculum, quod sapiens illæ Abraham decimus cum suorū
manu superueniens sustulit. hic pro tempestate trāquillitatem,
sanitatem pro morbo, vitam, si verum fatendum est, pro morte
attulit fauente Deo victoriam assecutus, ob quam gratus obtu-
lit ei decimas. quin & pecudum omnium quæ sub virgam, id
est, disciplinam veniunt, & quæ sunt cicuris māsuetiq; generis,
decimas lex segregat, iubēs vt cōsecrentur: vt tam multis exē-
plis discamus quàm familiaris Deo sit denarius, nouenarius
verò numerus mortali nostro generi. nec tantùm animalium,
verùm etiam omnium terræ fructū decimæ exigūtur primitia
rum nomine. Omnes, inquit decimæ, siue frugū, siue arboreorū
fructuum, consecratæ sunt domino: & omnes decimæ boum ac
ouium, & omnis pecoris quod sub virga numeratur, decimæ sa
cratæ erūt domino. Viden' vt etiā de hac mole nostra corporea
verè terrena & lignea, primitias imperat? nam vita, salus, incre
mentū, sanitas, per diuinā ei cōtingunt gratiā. Viden' vt etiam
de brutis quæ nobis insunt animalibus, hoc est sensibus, idem
præcipitur? nā visus, auditus, odoratus, gustus tactúsq;, diuina
sunt munera, gratiarū actione dignissima. Verùm non ob hæc
solùm terrena, lignea, corporea, nec ob brutas animātes, sensus
videlicet, benefactorē laudare docemur: sed & ob mentem, quæ
propriè homo est in homine, potior in deteriore, immortalis
in morti obnoxio, ideo vt puto, primogenita omnia sibi conse-
crauit, pro quibus decimā Leuiticam inquā tribum accepit, vt
essent, qui conseruarent custodirēntq; sanctitatem & religionē
ceremoniarum, quæ ad Dei cultum referuntur. nam præcipua
nostri

nostri pars est ratio, & dignum est, vt intelligentiæ, solertiæ, sa-
gacitatis, prudētiæ, & cæterarū eius potentiarū, offerantur Deo
primitiæ: qui has dotes cumulauit largiter. hac occasione per-
motus ille meditator inter precandum ait: Omniū quæ mihi
dederis seponā tibi decimas. Et oraculū quod post victoriales
præces scriptū est, quas ille à seipso cōsecratus sacerdos Melchi
sedec precatur: Dedit, inquit, ei decimas omniū, de sensibus be-
ne sentire, de verbis bene dicere, de mente bene cogitare. Pul-
cherrimè igitur simúlq; necessariè per speciem enarrationis,
qñ cælestis illius & diuini alimenti monumentū in vrna aurea
consecratū est, ait: quòd Gomor erat decima pars trium mensu
rarum. In nobis enim ipsis tres mensuræ videntur esse, sensus,
ratio & mens. sensibilia sensu, verba & orationes ratione, intel-
ligibilia mēte metimur. de his singulis tribus mēsuris primi-
tiæ sunt offerendæ quasi quædā sacræ decimæ. vt & sermones &
sensus & intellectus inculpabiliter sanéq; iuxta Deū se habeāt.
hæc enim demū vera est iustáq; mensura, nostræ autē falsæ in-
iustæq; meritò igitur & in sacrificiis decima pars mensuræ si-
milæ cum victimis in altare infertur, manēte nobis reliquo no
uenario numero. huc facit & quotidianū sacerdotū sacrificiū.
His enim præceptum est, vt decimam partem ephi similæ sem
per offerant. Didicerant enim trāscenso nouenario sensibili e-
xistimato Deo, decimum & solum verum verè colere. in nouē
enim partes mundus distribuitur, octo in cælo, supremum or-
bem & septem reliquos erraticorum siderum similes cursus ha
bentium: nonam autem terram cum aqua & aēre. Horum e-
nim vna est cognatio, varias mutationes recipientium. Vulgus
autem has nouem partes & compactum ex his mundum cole-
batur vir perfectus superiorem his opificem earum Deum de-
cimum, émergēs enim super omnia eius opera desiderabat ar-
tificē ipsum, supplex eius cultor fieri cupiēs. ideo decimas per-
petuas decimo illi qui solus æternus est, dedicat sacerdos. quod
propriè animæ pascha dicitur, omnium affectuum, & omnium
sensibilium trāsitus dum properat ad decimum illud quod est
diuinum & intelligibile, scriptum est enim: Decima mensis de-
cimi sumat vnusquisq; agnū per domos singulas: vt à decima
illi decimo consecrentur victimæ seruatæ in anima duas è tri-
bus partes illustratas habēte, donec in totum versa in splendo-
rem cælestem, velut luna toto orbe fulgida, per duas septima-
nas aucta, non solùm custodire, sed & sacrificare iam valeat in-
tegras

Vide Cicerone in Somno Scipionis.

Universidad de Deusto Biblioteca

tegras & inculpatas hostias, id est, propitiationes. hoc enim fit
mensis decima, anima illum decimum Deum inuocãte suppli-
citer, edocta quàm humiles & nihili creaturæ sint, & quàm im-
menso interuallo excellat inter omnes eas ille Ingenitus. qua
propter propitius vel absq; propitiatione fit seipsos dãnantib⁹
& contrahentibus, non iactabundis & fastu turgidis. hæc est re-
missio, hæc libertas absoluta animæ, pristinũ errorem excutiẽ
tis, & transeuntis ad nunquã errantem naturam, redeũtisq; ad
sortem quã olim acceperat, cùm magnificè spiraret, & vigeret
honestis laboribus. tunc enim eius certaminibus delectatum
illud sacrũ verbum, dedit ei præmium eximiũ sortem immor-
talem, & ordinem in genere incorruptibili. hoc & ille sapiens
Abrahã supplex orat, imminẽte incẽdio, verbo tenus quidẽ ter-
ræ Sodomiticæ, re autẽ animæ bonorũ rerum sterilis & orbatæ
rationis oculis: vt si inueniatur in ea denarius ceu reliquiæ quę
dam iustitiæ. detur ei venia. Orditur autem supplicationem à
remissionis numero quinquagenario, & in denarium desinit,
extremam redemptionem. & hoc est cur mihi videtur Moses
quoq; post tribunos cẽturiones, quinquagenarios præfectos, po
stremò decuriones eligere: vt si mens nõ possit per seniores or
dines proficere, saltem purgetur per vltimos. Pulcherrimũ do-
cumentum etiam illius studiosi seruus didicit, quãdo mirifica
legatione fungens per seipsum sapienti petebat in vxorem pa-
tientiam virtutem cognatissimam. decem enim camelos assu-
mit, in denarij. hoc est rectæ institutionis memoriam, quòd ha
beret herum multorũ experimẽtorum memorem, sumit & de
bonis herilibus, nõ argẽtum aurùmve, aut aliquam materiem
corruptibilem: hæc enim Moses bona nũquam diceret: sed illa
germana quæ solius sunt animæ viatico negotiationiq; desti-
nat, doctrinã, profectum, studiũ, desiderium, zelũ, diuinationẽ,
prophetiam, amorem bonorum operũ: quibus rebus exercita-
tus assiduè, iam velut ex alto portũ aspiciens, promet inaures
duas, singulas drachmam pendentes, & armillas pondo aureo-
rum decem, quas tradat puellæ offerenti hospitium. ô diuinum
ornamentum, drachmam esse auditionem, pondus propter vni
tatis naturam indiuisibile: auditus enim non debet cuiquã va-
care, nisi vni verbo, quod virtutes vnius solius Dei decẽter ex-
primit: armillas autẽ aureorum decẽ. nam sapientes actiones
perfectis numeris firmantur, quarũ vnaquæq; auro pretiosior
est. Talis est & illa per optimates viritim facta collatio, dũ ani
ma

ma ornatu accepto à philosophia festũ dedicationis ageret. deo
doctori & præceptori agens gratias. acerrã enim aureorum de-
cem plenam aromatibus dedicat, vt vaporem è prudentia cęte-
risq; virtutibus exhalantem, ille solus sapiens diiudicet. quo sa-
crificio vbi litatum fuerit, Moses sacrum hymnum accinet di-
cens: Hausit dominus odorem suauitatis. olfacere ponens pro
assentiri. non habet enim ille formam humanam, nec naribus
aliisve partibus instrumentalibus indiget. Paulò pòst autem &
Dei tabernaculum è decem auleis cõstare dicet. nam totius sa-
pientiæ compages numerum perfectum sortita est denarium.
sapientia porrò aula est regia regis omnipotentis qui solus im
perat omnibus. hæc est domus eius intelligibilis, altera verò sẽ
sibilis mundus hic. quandoquidem & aulæa cõtexta sunt ex re-
bus quatuor elementa significantibus, videlicet byssò, hyacin-
tho, purpura, & cocco. quæ illa numero referunt. Byssus terram
significat ex qua nascitur. hyacinthus aërem nigricantem sua-
prè natura: aquam purpura, quòd hæc tinctura è mari petatur,
aliter dicta conchilium. postremò ignem color coccinus, cui si-
millimus est. Rursum Aegyptum rebellem, quando aduersariã
mentem venerata regni traditis insignibus eam ornauit solio,
sceptro, diademate, decẽ plagis castigat ille rerũ arbiter omni-
potens. Idem sapiẽti Abrahamo pollicetur, nec plures nec pau-
ciores, sed decem gẽtes se deleturum, & harum agros daturum
se illius posteris: denarium ducens idoneum ad omnia, tam ad
honorem quàm ad pœnam, tã ad laudem quàm ad vituperium.
verùm ista quorsum memorare pergimus, cùm sacram illã di-
uinámq; concionem x. in vniuersum præceptis Moses absolue-
rit? quæ sunt capita iuris diuini in leges plurimas partiti, radi
ces, initia, fontes perennes mandatorum, iussa vetitáq; cõtinen-
tium, ad vtilitatem illorum qui ea recipiunt. meritò igitur de-
cennio post quàm è Chaldæa migratum fuerat, cum Agar con-
trahitur cõnubium. nec enim statim vbi ratione vti cœpimus,
languente adhuc mente artes liberales appetere possumus, sed
confirmata iam vi intelligendi atq; solertia, quando non super-
ficietenus quasi aliud agẽdo, sed firma certáq; sententia res com
plectimur. ideo mox in contextu additur illud, Ingressus est ad
Agar. Cõueniebat enim discipulo vt docti magistri ludum fre-
quẽtaret, & disceret disciplinas naturę humanę cõgruas. Et nũc
quidẽ discipulus ad doctrinã ire inducitur: sępe tamẽ illa prior
obuiam procurrit sine inuidia, & venientes generosè attrahit.
Sic

Sicvirtutem Liam videre licet occurrentem dicentémque Meditatori, Ad me ingredieris hodie, cùm ille rure domũ rediret, quò enim aliò debuerat ire seminum scientiæ plãtarúmq; curator, nisi ad cultã à se virtutẽ? quæ nõnunquam velut periculum faciens discipulorũ alacritatis & promptitudinis, nõ occurrit, sed velata facie sicut Thamar, sedet in triuio, pro meretrice se ostentans prætereuntibus, ne quis curiosior velũ detrahat, & intemerati virgineiq; pudoris pulchritudinem deceptissimã conspiciat. Sed quis est ille quæsitor discẽdi cupidus, nihil indiscussum & inexploratum sineus, nisi summus ille dux & rex, libenter perstis in icto semel cum Deo fœdere, Iudas nomine. Diuertit, inquit, ad eam de via & dixit: Sine me vt coeam tecũ. Nec vlterius molestus fuit, vt inspiceret quænam esset illa velata potentia, & quid sibi quæreret. Cæterùm post coitum scriptum est: Et concepit, nec exprimitur quis. Cõprehendit enim ars quisq; discentem, adamatũ sibi persuadens: discipulus verò magistrũ, quoties discit aui dẽ. Interdum etiam quampiam ex indifferẽtibus scientiis profitens, & discipulum nactus ingeniosum, iactat suam doctrinã, credens se solum autorem eruditionis suis auditoribus, atque ita supinus incedit, & inflatus obducto supercilio, & à volẽtibus eum sectari magnã mercedẽ postulat: si quos autem sentit sitientes eruditionis, sed pauperes, auersatur, quasi solus inuenisset thesaurũ sapientiæ, hoc est illud in vtero concipere, turgere inflariq; supra modũ: quod recidit in dedecus disciplinarum indifferentium, quas quidã ita dehonestant suapte natura honestissimas. Quotquot igitur animæ cũ prudẽtia fuit rebus grauidæ, pariunt nihilominus confusa discernentes sepa rantésq;, sicut Rebeca. postquam enim vtero cõcepit scientiam discordiũ rerum virtutis & vitij. fœcunditate vsa vtrãq; naturã distinguit & separat. Quotquot autẽ sine prudentia concipiunt, aut abortiunt, aut cõrentiosum quempiam sophistam iaculatorem sagittariúmq;, vel telis velirationibúsq; imperitũ pariunt: & meritò. multũ enim interest inter cõcipientes & grauidas. nã quæ se purãt grauidas, partum sibiipsis ascribunt, eúmq; iactãt sermonibus, at quæ non dedignantur cõcipere. fatentur se nihil habere proprium, sed semina atq; genituras externè infusas cõfouere, & autorem harum venerat æ, maximum malum, scilicet sui amorem, per bonum perfectum, scilicet pietatem, depellunt. Ad eundem modum etiam legum humanarum iacta sunt semina. Erat vir quidam, inquit, scriptura, de tribu Leui, nomine Amram, qui accepit vxorem de filiabus Leui. Ea grauida facta peperit filium: quem cum viderent elegantem, absconderunt tribus mensibus. hic est Moses ille purissimus intellectus, verè elegãs, qui numinis afflatu correptus legislatoriã ac prophetiæ facultatem adeptus est, ex genere natus leuitico paterna stirpe materná; florens & cognatus veritati. maximum autem quiddam primus tribus huius autor pollicetur. audet enim dicere: ipse mihi solus Deus colẽdus est, aliud præterea nihil, non terra, non mare, non fluuij, non aëris ventorúmque natura, non tempestates, nõ animalium plantarúmq; species, non sol, non luna, non multitudo stellarum ordine certo decurrentium, non cælum nec mundus vniuersus: quod promissum est magni generosíque animi, emergere supra creaturã & terminos etus tranicere, vni adhærendo ingenito, iuxta sacra præcepta, quę id differre imperant. itaque pro hac assiduitate cultus; non intermisso reddit ei sortem seipsum. Fideiubet autem pro hac mea promissione oraculum dicens, Dominus hæreditas eius. Tales partus grauidæ magis quàm concipientes animæ solent parere. Quemadmodum autem corporis oculi modò obscure modò clarè vident: similiter etiam animæ oculus aliquãdo cõfusiores & incertas, aliquando claras manifestásq; rerum proprietates concipit. sed ille obscurus & incertus cõceptus similis est fœtui nõdum formato in vtero: clarus autem & manifestus effigiem humanã habẽti & discretas formas artuum. de quibus erat lex scripta valde bona & perutilis. Si rixãtibus viris duobus alter percutiat mulierem grauidã, & illa puerũ informem eiiciat, mulcta mulctabitur ex mariti arbitrio, eámq; mox repræsentabit. Quod si formatus fuerit, dabit animã pro anima. non enim erat ũmile, perfectum & imperfectum mentes opus corrumpere, neque coniectura tantumdem valet quantum scientia, neq; sperata res quantum possessa. Ideo pro incerto incerta mulcta statuitur: vbi finitum est facinus, lex quoque poenam definit. quod intelligitur non de virtute, sed de arte aliqua inculpabili. Hoc fœtu pregnans est, non quę concepit, sed grauida, inflata opinione. nam eam quæ concepit abortire non est possibile, quòd credibile sit absoluturum talem fœtum ipsum qui genituram indidit. ad grauidæ non est mirum si quid secus accidat, quòd hæc ægrotet sine medico. Cæue autem de Agar dictum putes, quòd vidisset seipsam cõcepisse, cum dicitur, videns quòd concepit, sed de hera hoc intelligitur Sarra. nam

paulò

Universidad de Deusto
Biblioteca

paulò post ipsa de seipsa dicit: Videns se cõcepisse, parata est coram ea. cur ita? quoniã indifferentes artes, & harum sectatores vident se graues vtero, sed quid gestent non satis vident: scientiæ verò cernunt suos fœtus manifestissimè. nam scientia maior est quàm ars, quippe ratione cõfirmata stabilitáq;. sic enim definitur: scientia est ex multis intellectis facultas, meditatione acquisita, ad finem aliquem bonum ac vtilẽ: quæ clausula rectè additur, vt malas improbatásq; artes excludat. porrò scientia per rationem rerinetur constátet atq; firmiter, proinde musicã grammaticam, & harũ cognatas vocamus artes. nam quicunq; in his sunt absoluti, dicuntur artifices, musici & grammatici. philosophiam verò & cæteras virtutes, scientias, & qui hęc tenent, scientiis prędictos, vt sunt prudentes, temperantes & philosophi, quorum nemo fallitur in placitis excultæ à se scientiæ. sicut supra dicti falluntur in artium suarũ contemplationibus, nã sicut oculi vident sed meus clarius per oculos. & aures audiunt, sed mens per aures melius. & nares olfaciunt, sed anima per nares efficacius. item cæteri sensus obiecta sua percipiunt, sed mẽs per eos purius atq; sincerius (loquẽdo enim propriè. hęc ipsa est oculorum oculus, & auris aurũ, & in vnoquoq; sensu sensus sincerior, vtens illis tanquã pro tribunali apparitoribus. sed ipsa naturas subiectorum iudicans, & quædam auersans, aliis assentiens) sic artes quæ dicuntur indifferentes siue mediæ. corporis potentiis similes, cõremplationes suas tractant simpliciter, scientiæ verò suas diligentius & cũ summo examine. nam sicut intellectus ad sensum, sic ad artẽ se habet scientia. nam anima est quidam (vt iam dixi) sensus sensuũ. illarum igitur singulæ exigua quædam in rerũ naturis sibi vindicant, circa quæ occupantur, lineas geometria, sonos musica, vniuersam verò naturã philosophia. nam materia circa quam versatur, est mũdus hic, & tota visibilis ac inuisibilis essentia. Quid igitur mirũ si cum vniuersum videat videt etiam partes, & quidẽ quàm illę melius, quippe illustrata maioribus acutioribúsque oculis: vt meritò hera philosophia mediam eruditionem ancillã suam prægnantem videat, potius quàm illa seipsam. Quis enim ignorat quòd omnibus particularibus scientiis principia semina; indidit philosophia, ex quibus speculationes earum germinent? nam æquilaterę, obliquę, circulares, multiangulæ aliæq; figuræ, inuẽta geometriæ sunt. cæterùm punctum, superficiem, lineam, solidum, nõ item inuenit geometria. Quomodò enim illa definiret punctũ esse quod

in partes non diuiditur, lineã longitudinem sine latitudine, superficiem longitudinem tãtùm cum latitudine, solidum quòd tres dimẽsiones habet, lõgitudinem, latitudinẽ, altitudinẽ. hæc enim ad philosophiam attinent, & definiendi negotium est philosophi. item scribere legereq; est minus perfectæ grãmaticæ, quam quidam torquentes vocabulum grãmatisticã vocãt: perfectionis autem poëtarum historicorúmq; explicatio. Quoties igitur de orationis partibus differunt, nonne tunc de inuentis philosophiæ quidam sibi vsurpare videtur? huius enim est proprium disquirere, quid coniunctio, quid nomen, quid verbum, quid commune nomẽ, quid proprium, quid defectiuum in oratione, quid complectum, quid affirmatiuum, quid interrogatiuum, quid percontatiuum, quid cõplexiuum, quid bonum malumve. nã de per se absolutis, & propositionibus & prædicamẽtis huius est tractatio. iam semiuocalium, vocalíũ, mutarúmq; litterarum discrimina, & quomodo pronuntiẽtur singulæ. & omnes elemẽtorum atq; partium orationis proprietates, nonne à philosophis elaboratæ absolutæque sunt? quæ isti fures tanquam de torrente paucas aliquot guttulas cum inanimas suas instillauerint, non pudet eos furta ostentare quasi res proprias. Quamobrem elati & sibi placentes contemnunt dominam, pernex quam solam est harum contemplationum autoritas. eum contemptum illa sentiens coarguet ingenuè dicens, Iniuriam patior, vobis pacta non seruãtibus. ex quo enim complexi estis ista rudimenta disciplinarum nata è mea famula, exhibetis ei honorem vxori debitũ. me verò sic auersamini, quasi nunquam iuncta matrimonio. Verùm hæc fortassis est nihil aliud quàm suspicio, me ex aperta cõsuetudine vestra cum mea pedisequa, coniecturam non admodum certam sumente alienati à me animi. quæ an vana sit, soli Deo notum est, præterea nemo facilè iudicauerit. ideo propriè loquitur: iudicet Deus inter te & me. nõ prædamnans tanquã iniquè agentem, sed ambigens quasi fortassis æquum faceret. quod non ita multò pòst certo compertum fuit, dum se defendens & hæsitationi eius medicinam adhibẽs ait, En tibi puellam trado in manus tuas, vtere hac sicut tibi libet.] Nam qui puellam dicit, vtrunque fatetur & conditionem seruilem, & ætatis imperitiam. nam puellæ nomen vtriusque rei significationi conuenit. Simul fatetur & cõtraria, puellam adultæ, dominam opponens ancillæ tãtùm non in faciem reclamãs: equidem encyclopædiam vt iuniorem & puel-

lam in deliciis habeo, scientiam verò coniunctam cum prudentia vt maturam matronam honore prosequor. Quod autem dicit, in manus tuas, subiectionem quidem significat, verùm non hãc solam, sed etiam quiddam aliud, videlicet quòd res ancillę sint in manu corporis: corporeis enim instrumentis & poretiis opus habent artes liberales. res autem dominæ ad animã attineant. ad rationem enim refertur tum scientia tum prudentia, itaque quantò præstãtior, efficacior, & modis omnibus potior est intellectus vtilitas, tantò pluris facio sciẽtiam prudentiãq; quàm istam musicam vnã ex artium liberaliũ numero. Proinde cùm sis & habearis à me domina, sume, inquit, omnem meã eruditionem, & non secus quàm ancilla, vtere pro arbitrio tuo quod scio fore non iniquum, etiamsi non tam iucundum quàm vtile fuerit, & minimũ suauitatis habuerit. bona enim & vtilis est castigatio his qui hac indigẽt: quã aliter afflictionem sacra scriptura nominat. Quapropter mox additur, Et afflixit eã: ac si diceret castigauit & coẽgit officium facere. hoc enim plurimũ cõfert otio corruptis & licẽtia. sicut calcar equis cõtumacibus. Tales enim ægrè mansuescunt, & vix domantur scutica. an non vides horum præmia? insultant viris probatis, dilatantur, pinguescunt, sumunt magnos spiritus: dein assequũtur impietatis suæ misera præmia, nimirum & ipsi miserabiles infortunatiq; dum coronantur & pronunciantur præcurrisse omnes impios. affluentibus enim leniter felicitatibus, putabãt se deos aureos & argenteos, oblectati adulterinis numismatibus, obliti eius Qui verè est. Testis est Moses dicens: Impinguatus, incrassatus, dilatatus, deseruit Deum factorem suum. Itaq; si nimia dissolutio maximũ morbum impietatem parturit, ediuersò legitima castigatio bonum gignit perfectissimum, illam tantopere laudatam emendationem. Vnde factum est quod primariũ festum azymorum, per panẽ afflictionis significatur: quãuis nemo nesciat celebritates exhilarari epulis & lætis conuictibus, nõ afflictionibus: sed liquet hanc vocem per abusum accipi pro labore castigatorio. cũ maxima plurimáq; bona meditationibus parãtur & laboribus iuuenilibus. At animæ festum est rerum optimarum æmulatio. & labor ad perfectionẽ properantiũ. Quamobrem præceptum est vt azyma edantur cum amaris lactucis agrestibus, non vt sint vice obsonij: sed quia cohibere concupiscentias ne feruescant & turgeant, quidam putant amarum, nõ valentes consuetos affectus dedisceré, quod mens certaminum auida

auida habet pro festinis delitiis. Hãc ob causam, opinor, in loco qui amaritudo vocatur, lex data fuit. nam iniuriam facere suaue, laboriosum verò est iustè agere: quæ quidẽ est verissima iuris regula. Egressi, inquit, ex affectionib⁹ Aegyptiacis venerũt in Merran, vbi non poterant aquã bibere, adeò fuit amara. Vnde loco nomẽ impositum Amaritudo. & murmurauit populus contra Mosen dicens, Quid bibemus? Clamauit autem Moses ad dominum, & ostendit ei dominus lignum, quo iniecto in aquam dulcis est reddita. In eo loco datæ sunt ei iustificationes & iudicia, & ibi tentauit eum dominus. est enim certissimum experimentum animæ in labore atq; amaritudine: alioqui non facilè quo vergat discernitur. Nam multi nimis cito defessi sunt, non ferentes laborem grauem aduersarium, manus præ languore demittẽtes sicut athletæ qui desperãt de victoria, certi ad Aegyptiarum affectionũ delitias recurrere. alij verò horrendos grauésq; deserti labores tolerando fortiter, inuicti perduraverunt in vitæ certamine. contendentes aduersus naturæ necessitates, adeò vt famem, sitim, algorem, æstum, à quibus cæteri facilè vincuntur, ipsi deuincerent. in causa fuit non solus labor, sed cum eo cõiuncta dulcedo. legimus enim aquam dulcem redditã. quæ dulcedo laboris Græcis φιλοπονία vocatur. talis enim dulcedo nihil aliud est quàm amãtis honestatẽ zelus, amor & desiderium. nemo igitur huiusmodi afflictionem refugiat, nec putet festas epulas vocari panẽ afflictionis cãquam noxias ac non potius vtiles. nam anima castigata nutritur eruditionis placitis. cæterùm opus hoc pistorum fermento carens adeò sacrum habetur, vt oraculo præceptum sit xij. panes nõ fermentatos pro numero tribuum in sacrario proponi super mensam auream, qui panes propositionis vocãtur. lege quoque cautum est, ne quid fermenti aut mellis inferatur in altarium. Iest enim difficile vel dulcedines voluptatũ corporis, vel inanes tumores animæ, cõsecrare tanquam puras, cùm suapte natura impuræ ac profanæ sint. nõnne igitur meritò fatidicus sermo nomine Mosis dicit: Memẽto viarum omnium, per quas te duxit dominus Deus in deserto, vt affligeret te. & tẽtaret ac probaret cor tuum, num custoditurus esses mãdata eius. nunquid afflixit te & fame pressit, ac mox cibauit manna, quam non gustarant patres tui, vt doceret te, quòd nõ solo pane viuet homo, sed in omni verbo quod egreditur ex ore Dei. Quis igitur tã profanus est vt credat tortorem Deum. qui famẽ lethi genus miserrimũ

 inducat

Universidad de Deusto
Biblioteca

ioducat super homines non valentes sine cibo viuere? Est enim bonus & causa rerum bonarum, benefactor, seruator, altórq;, diuitiarũ donator munificentissimus, à profana maliguitate alienissimus. Sic enim onera terræ Adamum Caimũq; profligauit è paradiso. ergo non debemus verbis seduci, sed eorum occulta significata dispicere, & afflictionem interpretari castigationẽ, admonitionem eruditionémque. Quod autem scriptũ est, obiectos eos fami, non de cibi potúsque inopia dicitur, sed voluptatum, concupiscentiarum, timoris, doloris, iniquitatum, & in vniuersum omnium quæ aut vitiorum sunt effectus aut passionum animæ. Attestatur mihiquod mox sequitur: Cibauit te mãna. Eum cibum sine labore curáque hominum, non è terra more cõsueto editum, sed cælitus exhibitum prodigiosa beneficentia, vtrum famem afflictionémque oportet dicere, an potius vbertatem & copiam quæ inuitet ad secure viuendum sub diuinis legibus? Sed vulgus gregarium putat eos malè saginari qui pascuntur diuinis eloquiis. nec mirum, quandoquidem nullum vnquam gustum cepit alentis omnia sapientiæ. Proinde vulgo ignotum est, in quanta illi felicitate atque hilaritate vitam exigant. Est igitur afflictionis quoddam genus vtile, in tantum, vt etiã vilissima huius pars, nempè seruitus pro magno bono imputetur. Optat hanc in sacris literis pater suo filio, vir optimus Isaac insipienti Esau, dicens: Gladio tibi victum parabis, & fratri tuo seruies: vtilissimum iudicans ei qui paci bellum prætulerat, & arma tanquam pugnator gestabat propter intestinam seditionem animæ, seruire præstantiori, & omnia mandata diligentis temperantiam obedienter exequi. Quapropter videtur mihi quidã è Mosis discipulis nomine pacatus, qui patria lingua Salomon vocatur, dixisse: Fili caue contemnas disciplinam Domini, & castigatus ab eo noli desponderе animum: quem enim diligit arguit, & flagellat omnem charum filium. Tam præclara res habetur correptio castigatióq;, vt hoc certo signo dignoscantur Dei cognati. Quæ enim potest esse maior cognatio, quàm quæ filio cum patre intercedit? Sed ne videamur verba verbis attexendo de industria sermonem protendere, manifesto argumento fidem iam dictis astruemus, quod vel solum possit satis docere, esse genus quoddã afflictionis quod ad virtutem pertineat. extat enim lex huiusmodi. Omnem viduam & pupillum non affligetis. Quod si afflixeritis eos vitio. Quid ait? Ergo potest aliquis affligi aliter, alioquin superfluũ esset

esset manifesta inculcari, quæ vel absq; additamento intelligi poterant. Sed respondebit vtique: Noui equidem etiam virtute afflictos, & castigatos à prudentia. ideo non omnem afflictionem culpo, sed iustã legitimámq;, qua obiurgatus corrigitur, valde approbo. Stultam verò ac malam, vt noxiam meritò vitupero. Cùm igitur Agarem afflictam à Sarra audis, nihil suspiceris de muliebri zelotipia. nam non de mulieribus sermo fit, sed de mentibus, quarum altera eruditur artibus ætati primæ conuenientibus, altera in stadio virtutis exercetur.

PHILONIS IVDAEI, De profugis.

ET AFFLIXIT eam Sarra, & aufugit ab ei facie. inuenit autem eam angelus domini ad fontem aquæ in solitudine, qui fons est in via Sur: & dixit ad eam Angelus domini: Ancilla Sarræ vnde venis, & quò vadis? quæ respondit: à facie Sarræ hæro meæ fugio. cui angelus dominì: Reuertere ad heram tuam, & humiliare sub manu eius.

Et rursum: Prægnans es, inquit, & paries filium, vocabisque nomen eius Ismael. hic erit ferus homo, manus eius contra omnes, & manus omnium cõtra eum.] Postquã superiore libro de eruditione & de afflictione satis diximus, deinceps de profugis locũ tractabimus. nam sæpe scriptura mentionẽ facit de fugientibus, sicut nunc de Agare, dicẽs quòd afflicta aufugit à facie heræ suæ. cæterùm fugæ tres causas equidẽ existimo, odiũ, timorem, pudorem, nam præ odio mulieres viros, & viri mulieres deserunt, præ timore parentes liberi, & serui dominos. Præ pudore amicos amici, si quãdo offensa interuenit. Quin & patres noui, qui viro molli assueti, cùm reuererẽtur filios versos ad vitam austerã & philosophicam, maluerint præ pudore rusticari, quàm in vrbe domi habitare. harũ trium causarum & sacra scriptura meminit. certè meditator ille Iacob præ odio Labanem socerum, præ metu Esau fratrem fugit, vt mox docebimus. Agar verò præ pudore discedit, id inde colligitur, q; occurrit ei angelus Dei verbũ, qui officij moneat eam, & in heriles ædes reuerti iubeat. qui etiam confirmãs eam, Exaudiuit, inquit,

quit, Dominus humiliationem tuam, non à timore profectam nec ab odio: qui affectus vel ignaui animi sunt vel irritabilis: sed à pudore imagine modestiæ. alioquin si præ metu fugisset, debuerat heram ad æquanimitatem hortari. sic enim profugæ paruisset reditus, non aliter. verùm apud illam nemo intercedit, iam ante per se placatam, hanc verò benevolus amicus & consultor arguens docet non solùm pudorem adhibere sed & audaciam. pudorem enim dimidiatam virtutem esse absque fiducia. cæterũ exquisitiores harum rerum formas spectabimus vbi series orationis eò nos deduxerit. Reuertamur ad proposita capita, incipiendo à præodio fugientibus. Cælauit, inquit, Iacob Labanem Syrũ, nec indicauit ei de fuga, & aufugit cum rebus suis omnibus. Quæ igitur fuerit causa odij, fortasse quæratˆaliquis. Sunt quidam qui essentiam illam qualitate omni & specie formáque carentem sibi Deum fingunt, motorem eius & autorem, nec scientes nec cupientes ex aliis discere, ignorantes rem cognitu pulcherrimam, cuius scientia prima solaq; paranda erat summo labore ac studio. in his Laban est. nam gregem non signarum ei tribuunt oracula. est autem sine signo in vniuerso materia carẽs qualitate: inter homines autem inerudita & nullo vnquam vsa pædagogo anima. Rursum alij potiores his aiunt intellectum aduentu suo disposuisse omnia. & sublata vulgi administratione ex perturbata republica legitimi regni formã induxisse. ex hoc sodalitio Iacob est, magister pecoris varietate signati, insignita eñ & variè notata est in vniuerso quidem species, in hominibus autem mens docilis & discendi auida. ergo suapte natura societatis amicus insignis amatórque veræ monarchiæ, venit ad illum nullo signo nobilem, materiales, vt dixi, sibi pro Deo cõsecrantem principatus, & nullos præterea credentem, vt eum errare doceat. creatus est enim mundus & omnino aliquem autorem habuit. verbum autem creatoris, signaculum est illud, à quo quicquid est, formam accipit, ideo primis creaturis perfecta species cõtigit, vtpote ad imaginem perfecti verbi expressa. nam animalia quantitatem perfectam non habent, sicut liquet ex incrementis per ætates accedentibus, qualitas autem perfecta est, & eadem semper manet, quippe quæ à semper manente fuit expessa, verbo Dei nunquã mutabili. Sed quia monitor hic animaduertit se surdo canere meritò de fuga cogitat, nimirum metuens ne illi nihil prosit & insuper ipse damnum accipiat. Nocet enim cõuictus & consuetudo

suetudo cum insipientibus: quia sæpe accidit, vt anima etiam inuita aliquid contagij sibi affricet: & alioquin malè conuenit eruditioni cum ineruditione, & industriæ cum segnitie. quamobrem clamant meditatoriæ potentiæ vociferantúrq;, non dissimulando causas odij: Nũquid est nobis portio hæreditatis in domo patris nostri? nónne quasi alienas reputauit nos? venditˆnos, & deuorauit nostrũ pretium, opes & gloriæ, quas Deus patri nostro abstulit, nostræ fient liberorúmq; nostrorum. nam cùm sint & appellentur ingenuæ, non putant vllum insipientem vel clarum esse vel diuitem, sed omnes ex æquo pauperes ac ignobiles, etiamsi regum opulentissimorum fortunas superet. non dicunt enim patris opes, sed ablatas patri, nec gloriam illius, sed ablatam ab eo gloriam, se habituras. priuatur autem malus veris diuitiis & vera gloria. Nam hæc bona parantur per temperantiam & prudentiam & his cognatas habitudines quæ animi generosi hæreditario iure possident. ergo non possessiones mali viri, sed quæ illæ amittit, claritas ac opes ad bonos perueniunt. amittit autem virtutes quæ his in possessionẽ cedũt, iuxta illud quod alibi legitur: Abominationes Aegypti sacrificemus domino. perfectæ enim & inculpatæ victimæ virtutes sunt, & operationes his congruæ, quas illud Aegyptium affectibus obnoxium corpus abominatur. nam sicut hic idola Aegyptiorum exeeranda Israëlitis perspicacibus dicuntur. & mactantur omnia: sic quæ amittit quivis insipiens, ea peruenit ad honestatis amicum iure hæreditario. ea sunt, vera opinio, nihil differens à scientia, & diuitiæ, non qualis cæcus ille Plutus, sed cernẽtes acutissimè nullũ adulterinum numum admittentes, imò nihil inanimatum, etiamsi alioqui probatũ sit. meritò igitur homo diuinoũ bonorũ expers deseritur, qui dum alium accusare conatur, imprudens seipsum culpat, dicendo: Si indicasses mihi, dimisissem te.] Atqui ob hoc ipsum dignus eras deseri, q; innumeris dominis seruiens, principem te simulas, & libertatem polliceris aliis. Ego verò itineris ad virtutẽ ducentis auxiliatorem hominẽ non accipio, sed obedio inbenti hinc discedere oracuło, cuius ductum sequor nũc quoq;, sed quomodo me dimisisse? nimirum vt iactas, cum hilaritate mihi molesta, & insuaui musica, cum tympanorũ strepitu nihil significãte, & obtundente aures animæ. cum inconcinnis citharis, æquè ac vita cætera. Imò hæc ipsa sunt quæ statui fugere: & tu putas me sic posse retrahi, vt cursũ reflectã ad sensus natura fallaces,

quos nunquam libenter attigi. Hæc est fuga cuius causa fuit odium: dicemus & de ea quæ præ metu fit. Dixit, inquit, Rebeca ad Iacob: Ecce Esau frater tuus necē tibi minatur. Nunc igitur mi puer, audi vocem meam, & surgēs fuge ad Labanem fratrē meū in Charras, habitabisq; cum eo dies aliquot, donec auertatur ira fratris tui, & obliuiscatur eorū quæ cōmisisti in eum, & ego te accersam. Timendum est enim ne deterior pars vel clam per insidias, vel aperta vi meliorem opprimat: & optimè consulit Rebeca rectè sentiēs patientia: Si quando videbis, inquit, vitium magno impetu ferri cōtra virtutem, & ista contemnenda magni facere, diuitias, gloriam, voluptatem, & ideo laudare iniustitiam, vt causam horum quæ nominauimus, eò quòd ad opes ac gloriam iniusti ante omnes perueniant: caue ne statim diuersam viam ingrediaris, versus ad egestatem & humilitatem, néve terream vitam ac solitariam instituas, irritares enim aduersarium, & molestiorem inimicū tibi parares, aduerte igitur quomodo petitiones eius euitare valeas, versare cum eisdem, nō dico stadiis, sed obiectis eorū quæ diximus, honoribus, potestatibus, argento, auro, possessionibus, coloribus, formisq; eximiis & elegātiis. ea nactus, vt bonus opifex, optimas species materiarū notato, vnde laudabile opus facias. an nescis quod imperitus si nauem accipiat aptam ferēdis tēpestatibus, subuertit: eandem gubernator exercitatus sæpe seruat è naufragio? itidē ægroti ab imperitis medicis vexati periculum salutis incurrūt: ad diuersō à peritis adinti, etiam è periculosis morbis euadūt? & quid multis verbis opus est? Semper quod ex arte fit, inertiam redarguit & imperitiam, vt si laudes illud, eadem opera diuersum vituperes. Ergo si vis opulentū vt malum redarguere, ne auerseris pecuniarū copiā. nam ille miser maturè se ostēderet, aut sordidum appensorē obolorum & illiberalē fœneratorem, aut luxu perditum & promum magis quàm condum, meretricū, leonū, productorum, & huiusmodi sodalitij patronum fautorémq; profusissimū. tu verò collationes facies in amicos pauperes, munificus eris erga patriā, pauperū parentum filias frugali dote augebis: tantūnon in medium tua proponēs. inuirabis ad frugem quotquot digni fuerint hac gratia, pari modo si ambitioso & gloriæ mancipio vis exprobrare miseriam, & potes ipse honores adipisci, ne auerseris laudē publicā. sic enim supplātabis illum fastuosē incedentem & gerentem se magnifice. ille abutetur sua claritate ad iniuriam & cōtumeliam aliorū se præstantiorum, fauens cōtra eos deterioribus. tu cōtrà cum omnibus dignis cōmunicabis honorē, securitatem parans bonis viris, reliquos admonendo corrigēs. quod si ad cōpotationem aut sumptuosum cōuiuium eūdum erit, ito cum fiducia. intēperantē pudefacturus tua dexteritate. nā ille pronus, & concupiscentias prius quàm os diducens. auidè ad saturitatem ingeret etiam quæ proximis sunt apposita. nec pudebit eum ligurire omnia. móxq; cibo differtus, spumātem pateram, vt poētæ loquuntur, hauriet, cōuiuis irridentibus & cauillantibus. tu verò si nemo cogat, contentus eris modicis: quod si quando necesse habebis frui largius, ratione in consilium adhibita nunquam voluptatem vertes in molestiā: sed vt ita loquar, salua sobrietate fies ebrius. non iniustè igitur veritas incusare posset eos qui temerè deserunt vitam ciuilem & curam augendæ rei domesticæ, dicúntq; se gloriam & voluptatem contemnere. arrogantia est ista non cōtemptus, sordidatos & tristes duxē tetricéq; vitam sustētare, atq; ita inescare homines. venditādo se pro honestatis, frugalitatis patiētiæq; amatoribus. sed qui perspicaciores sunt nō decipiuntur, dum intus eos quàm in cute spectare maluot. remotis enim istis velamētis, quod post ea lateat considerant: ac tum demum si quid est boni admirantur, damnant contraria, & fucatos histriones auersantur. hoc genus hominum sic appellādi sūt. Cur ita vobis placet vita solitaria semotis à populo? quod specimē probitatis prius edidistis? pecuniā contemnitis? scilicet quia iustè prius eam tractastis, simulatis vos ventris & eorum quæ sub ventre sunt voluptates negligere: abstinuistis ne ab his cùm haberetis earum copiā? at gloriam cōtemnitis. fuistisne vnquam modesti in honoribus? reip. curam deridetis. forsasse quia quàm vtilis sit nō intelligitis. exercitati prius in publicis priuatisq; negotiis, in germanis virtutibus politica œconomicáq;, & vsu parta harum peritia, trāslatis ad aliam vitę rationem meliorem scilicet, decet enim in actiua vita periculum facere, eum qui in cōtemplatiua exercere vult. sic enim licebit otij pigritiæq; crimen effugere. sic & leuitis præcipitur vt fungantur ministerio vsq; annum 50. deinde iam immunes cōtemplentur singula, bene actæ in ceremoniis vitæ præmiū accipientes aliā gaudētem sola cōsideratione rerum ac scientia. & alioquin etiam necessitas postulat, vt qui se putant dignè affectare diuina, in iure humano prius cōsumati fuerint, est enim magna stultitia credere se assecuturū maiora,

Universidad de Deusto Biblioteca

qui ſpe minorũ fruſtratus ſit. Innoteſce igitur primùm per virtutes humanas, vt mox per diuinas fias cõmendatior. Hæc ſunt quæ Meditatorem docet patientia. Diſpiciamus verba eius diligẽtius. Ecce, inquit, Eſau frater tuus minatur tibi.] Quernus ille & ob inſcitiã cõtumax mos, Eſau nomine, iraſcitur: & porrigens perniciosas eſcas, pecuniã, gloriam, voluptates, cæteráq; id genus tuæ mortali vitæ inſidiatur. tu verò puer fuge præſens certamen: nõdum enim adultus es robore, ſed adhuc nerui tuæ puerilis animæ ſunt molliuſculi. ideo puerum eum appellat, ſimul affectus ætatisq; vocabulo. nam exercitatorium morẽ iuuenẽ necdum perfectum, dignum beneuolentia ducimus. talis autem idoneus eſt præmia propoſita pueris auferre, cùm non poſsit illa quæ viri appetũt. virorũ verò præcipuum pręmiũ eſt cultus ſolius Dei. quapropter ſi quãdo nondum ſatis purificati, & contenti vitæ ſordes vtcũq; abluiſſe, ad religioſas aulas veni mus, mox reſilimus à limine, nõ ferentes durum victum, aſsiduos labores & peruigilia. fugiendũ igitur hoc tẽpore & quod peſsimum & quod optimum. peſsimum quidem figmẽtum illud fabuloſum, poëma verſuum malorum & carminum, commentum ineruditũ ac proinde durum atq; ligneum, quod Eſau præ ſe fert ipſo nomine: optimum verò, anathema. genus enim deſtinatum diuino cultui oblatio quędam eſt Dei, cõſecrata ad eius ſolius ſummũ ſacerdotium. nã cohabitatio cum malo nocet maximè, cũ bono verò perfecto periculoſa eſt. itaque Iacob & ab Eſau fugit, & ablegatur à parẽtibus: quippe qui meditator cùm ſit dimicans adhuc in certamine, fugit quidẽ vitiũ, ſed nõ poteſt cũ perfecta virtute viuere, vt nullius præceptoris opera indigeat. ideo proficiſcetur ad Labanem, nõ illum Syrã, ſed fratrem matris ſuæ. hoc eſt, ad vitæ claritatẽ perueniet. nã Laban cãdidus interpretatur, quò poſtquam peruenerit, nõ eriget ceruicẽ, inflatus fortunæ proſperitatibus. Syrus enim elatum ſignificat, nunc autẽ Syri Labanis nulla fit mẽtio, tantùm Rebecę frater dicitur. nam vitę facultates malo viro datæ mentem extollunt vacuã prudẽtia, quod Syri nomine intelligitur: eaſdem ſi amator eruditionis accipiat, conſtanter permanet in honeſtatis placitis. hic eſt ille frater Rebecæ patiẽtię. habitat aũt Charran, id eſt, cauernas, per quas ſenſus ſignificãtur. quiſquis enim adhuc mortalis vitæ cœtus celebrat, opus habet inſtrumentis ſenſuũ. Habita igitur, inquit, mi puer cum eo, nõ in perpetuũ, ſed dies aliquot. hoc eſt, cognoſce regionem ſenſuum, cognoſce teipſum

teipſum partẽsq; tui. quid ſint ſingulæ, ad quid factæ ſint, quam vim innatã habeant, quis intus latens adductis reductisq; neruis miros motus faciat, ſiue tua propria mens, ſiue illa vniuerſę rerum naturæ communis. deinde teipſo ſatis explorato, etiam res Labanis diligenter inſpice, vanæ gloriæ felicitates vt vidẽtur magnificas, cauens ne ab vlla capiaris, ſed tanquã bonus opifex artificioſè ſingulas tuis vſibus accõmodes. nam ſi in hac ciuili promiſcuáq; vita mores cõſtantes & bene inſtituos præ te tuleris, accerſam te illinc, vt præmia qualia tui parẽtes pcipias. erit autem præmium, cultus illius ſolius ſapiẽtis certus & perpetuus. eadem & pater docet paucis additis dicens: Surgẽs fuge in Meſopotamiam in domũ Bęthuelis patris matris tuę, & duces inde tibi vxorẽ è filiabus Labanis fratris matris tuæ. Rurſum etiam hic non Syrum dixit Labanẽ, ſed Rebecæ fratrẽ. futurum meditatoris affinem per cõnubium. Fuge igitur in Meſopotamiam, hoc eſt in medium torrentẽ huius vitæ, & caue ne vndis eius mergaris, ſed ſuſtinẽs aduerſos impet⁹ & vndiq; prementes vortices, propulſa hos fortiter. nam in ſapientiæ domo trãquillam ſtationem inuenies, in quam te facilè queas recipere. Vocatur autẽ in ſacris literis ſapientia Bæthuel: quod nomẽ interpretatur, filia Dei. Nimirũ germana filia, virgo perpetua, intactam impollutámq; naturã ſortita, tum propter ſuam pudicitiã, tum propter parentis dignitatẽ. dicitur autẽ Bæthuel Rebecę pater. & quomodo filia Dei, ſapiẽtia, iure pater dici poteſt? an quia ſapientia nomen fœmininum habet, naturam verò maſculam? ſiquidem virtutes omnes habẽt appellationes fœmininas, vires autẽ & actiones virorum perfectiſsimorum. quoniã quicquid poſt Deum eſt, quãtumvis antiquum ſit, cùm ſecundo loco cẽſeatur, collatum ad omnipotentẽ illum non tam maſculinũ videtur quàm fœmineũ, vt cæteris creaturis ſimile. cùm enim penes mares ſit ſexus priuilegiũ, deteriores habẽtur fœminæ. proinde parum ſoliciti de huiuſmodi differẽtia nominum, pronunciamus filiam Dei ſapientiã matrem & patrem eſſe gignentem in animabus eruditionem, diſciplinã, ſcientiã, prudẽtiam, actiones honeſtas & laudabiles. ab hac meditator Iacob petit ſibi cõiugem. vnde enim aliàs inuenire poteſt ſociam inculpabilem, cum qua ætatem omnem exigat? Cęterùm de fuga diligẽtius pręſcribitur in lege de homicidis, in qua omnes enumerantur ſpecies, tum voluntariũ homicidium, tum inuoluntarium, ſiue dolo patratum ſit ſiue cõſilio. verba legis ſunt hæc

Si quis

Si quis alterum percusserit,& ille mortuus fuerit, ipse quoque morte moriatur,quòd si nõ volẽs fecit,sed Deus eum in manus eius tradidit,dabo tibi locũ quo homicida fugiat. quòd si quis per insidias proximum occiderit,& ad altare meũ confugerit, abstractum inde afficies supplicio.Cùm scirem legem nullo vti verbo superuacaneo,qualia per nimiam loquacitate excidũt, hæsitaui intra meipsum,cur homicidã voluntarium nõ modò mori pronuntiet,sed morte mori. quid enim aliud morientes quàm mors enecat?adita igitur muliere sapiente,cui nomẽ disceptatio,desij quærere,ea respõdit, malos etiamsi ad extremũ perting ant senium,esse mortuos,quòd virtuti non viuant,probos verò etiamsi diiungantur à corpore,sortitos immortalitatem in sempiternum viuere,sentẽtiam hãc confirmabat per oracula:vnũ erat hoc.Qui adhęretis dño Deo,viuitis omnes hodie. Supplices Dei solos aguoscit pro viuis,reliquos habet pro mortuis.illis verò etiã immortalitatẽ pollicetur, nõ solùm dicens viuitis,sed addens hodie.per hãc enim vocẽ intelliguntur infinita secula.mensium enim annorũ & in vniuersum tẽporũ circuitus,dogmata sunt hominũ magnificẽtiũ numeros. verũ autẽ nomen æui est hodie.sol enim nunquam mutatus semper idem est,nũc sub terra nũc super terrã decurrens,diei noctisq; arbiter,quibus metimur secula. Alterũ autem oraculũ sic attestabatur.Ecce posuit corã te vitam & mortẽ,bonum & malum, ergo vir sapiens crede bonum virtutẽ & vitam esse, malũ verò mortẽ & vitium.Aliubi quoq; legitur: Hæc est tua vita & longæuitas,dominũ Deum tuũ diligere.Egregia vitæ immortalis definitio,Dei dilectione amoréq; incorporeo corripi. sic sacerdotes Nadab & Abiud vt viuãt morinntur,pro mortali vita recipientes incorruptibilem.& à creaturis ad creatorẽ migrãtes. argumentũ immortalitatis eorum est quod legitur,Tunc mortui sunt corã domino,id est,vixerũt.mortuũ enim nefas est venire in conspectũ Dei.Idem dicit ipse dominus:In propinquitibus mihi sanctificabor.Mortui verò,sicut & in hymnis canitur,nõ laudabunt dominum. hoc enim viuorũ est officium. Caimi verò impudentis fratricidæ mors nusquã in lege inuenitur,imò extat hoc oraculum de illo: Appositi dominus Deus Caimo signum,ne quis eum inuentũ interimeret.Cur ita?Opinor,quia impietas malum est infinitum, quod semel accẽtum nunquam extingui potest,in quam competit illud poẽticum:

Immortale malum,nulla delebile morte.

Immor

Immortale in præsenti vita,alioquin apud Deũ examine mortuúmq;,& vt quidam,inquit,abiectius quàm sterquiliniũ. oportebat autem diuersas regiones rebus differentibus attribui,bonũ cælum,malo terræ confinia.Itaq; bonũ superna petit,etiamsi nonnunquam ad nos descẽdit:quia pater eius est munificus.sed meritò cupit rursum recurrere.Malum verò hic permanet,à diuino choro semotum quàm longissimè.oberrãs circa vitã mortalem,cùm non possit morte sua mortale genus relinquere. id quidam inter sapientes celebratus testatur magnificè in Theæteto sic:Sed nec penitus extirpari mala est possibile:nã Deo semper aliquid opponi necessum est:nec tamẽ apud superos locum habere possunt,coacta circa mortalem naturã & hæc inferiora loca oberrare.quare conandũ est hinc illuc fugere quàm celerrimè.est autẽ fuga,si Deo similes efficiamur pro viribus.proinde meritò Caim nõ moritur.qui significat vitiũ, semper victurum in genere mortali cum hominibus.itaq; nõ absurdè dictũ est morte mori homicidã,propter causas iam prædictas. quod autem dicitur de inuoluntariis homicidis:Non spõte,sed Deus eum tradidit,valde bene dictũ est.existimat enim voluntaria faciniora esse nostri animi, inuoluntaria verò ad Deum referẽda: non loquor de peccatis,sed de pœnis peccatorũ.nõ est enim deorsũ,vt ipse Deus puniat, cũ sit primarius legislator optimus, sed per alios animaduertit in homines noxios: non per semetipsum:Cõuenientius enim est vt gratias,beneficia,munera,porrigat ipse suapte natura bonus ac munificus: supplicia verò nõ sine iussu eius,qui regnũ sempiternũ tenet, per alios tamẽ exigẽtur quos decet tale ministeriũ.Testis est mihi medicatorille huius verbi:Deus qui nutrit me à iuuentute mea,angelus ille qui me liberat è malis omnib⁹.antiquiora bona quibus anima nutritur,accepta Deo fert:Dei famulo posteriora.quæ ad fugã pectori pertinẽt.ideo sicut opinor,& cùm de mũdi opificio philosophatur,postquã dixit omnia cætera Deũ creasse solum hominem,etiã aliis cooperãtibus,plasmatũ esse docuit.Dixit,inquit Deus:Faciamus hominẽ ad imaginẽ nostrã:per hoc verbũ Faciamus multitudinẽ significãs.Ergo pater ille rerũ alloquitur deas potẽtias.quibus mortalẽ hãc animæ nostræ partẽ fingendã dedit,imitãtibus artẽ ipsius,qñ rationalẽ in nobis formabat: æquũ ducẽs vt à principe rerũ principalis pars fabricaretur in anima:subiectę vero,à subditis potẽtiis.vsus est aũt his potẽtiis nõ solũ ob modò memoratã causam,sed qa hominis anima sola

Universidad de Deusto
Biblioteca

la intellectũ bonorũ malorũq; habitura erat, & electura alter-
utrum quãdo vtrunq; non potest. necessarium igitur duxit ma-
lorum facturã aliis tribui opificibus: bonorũ verò sibi soli. qua-
propter cùm prius dixisset. faciamus hominem, tãquam de plu-
ribus, mox tanquam de vno loquitur, Fecit Deus hominem, nã
veri hominis, q est mens purissima, vnus solus Deus est opifex.
plures verò eius qui vulgò sic vocatur, mixtus atq; tẽperatus ex
sensibus. quamobrẽ ille eximius homo indicatur per articulũ:
legitur enim, Fecit Deus illũ hominem. illum specie mixturũq;
carẽtem intellectum, vulgaris autem homo sine huiusmodi ad-
ditamento ponitur. nã cum dicit, Faciamus hominem, è bruta
rationaliq; anima contextũ significat. Huc accedit quod bene-
dictio bonorum & maledictio cõtrariorum, nõ per eosdem fit,
quãuis vtraq; sit laudabilis. Quoniam autem in demõstratiuo
genere primùm est laudare dignos, secundũ vituperare eos qui
merẽtur: cùm sint huius generis principes xij. numero, qui phy-
larchæ solent nominari, sex præstãtiores. collocauit in benedi-
ctione, Simeonem, Leuim, Iudam, Isacharem, Iosephum, Benia-
min: reliquos in maledictione. primũ ac nouissimũ è Liæ filiis
Ruben & Zabulonem, & quatuor illos ex ancillis genitos. nam
regiæ sacerdotalisq; tribus principes, Iudas & Leui, in priore
censentur ordine. meritò igitur etiã qui morte digna patrarũt
facinora. in aliorum manus dedũtur ad suppliciũ, vt doceamur
quod mali natura longè à diuino choro exulat, quando etiam
bonum propter solã mali similitudinem, executionẽ per alios
accipit. Illud autẽ, Dabo tibi locum quò fugiat qui nolens occi-
dit, valde rectè dictum mihi videtur. Locum enim vocat nunc
nõ eum qui occupatur à corpore, sed obscurè ipsum Deũ subin-
dicat. cõtinet enim ille non cõntinetur, & est omnibus refugiũ.
Fas igitur est dicere, eum qui nolẽs mutatur, mutari diuinitus,
quod de sponte peccãtibus dicere non licet. Daturum autem se
ait, non interfectori, sed ei cum quo loquitur: vt alius sit habita-
tor, alius profugus. nam suo populo Deus patriã dat cognitio-
nem sui. quam & indigena inhabitet: eandem futurã per erro-
rem lapsis refugiũ, sed vt inquilinis nõ vt ciuibus. Pocthæc sa-
pienter statuta de cæde non voluntaria, trãsit legislator ad insi-
dias dicens: Quod si quis dolo aggressus proximum vt occide-
ret, ad Deum cõfugiat. locũ videlicet quem figuratè dixerat. in
quo vita contingit omnibus. nam & alibi dicit: Quisquis illuc
fugerit, viuet. nimirum vita æterna est ad illud Ens refugium,
sicut

sicut contrà mors, ab illo fugere. quòd si quis insidiatur, omni-
no volens facit iniuriam: & quod dolo fit, reum facit, sicut inson-
tem quod sine dolo sit. Ergo nullum facinus suppuratum, dolo-
sum, & data opera patratum, meretur vt dicatur factum ex Dei
sentẽtia, sed ex nostra propria. intra nos ipsos enim vt dixi, the-
sauri vitiorum sunt, apud Deum verò solorũ bonorum. quisquis
igitur eò confugerit. id est quicunq; peccati autorẽ nõ seipsum
sed Deum incusat, puniatur: nec prosit ei refugium, quod solis
supplicibus est salutiferũ: & meritò. nam altare plenum est im-
maculatis victimis, animabus inquam purificatis & innocen-
tibus. est autem nævus insanabilis, autorem malorum Deum
dicere. proinde qui sic malè morati sunt, vt seipsos magis a-
ment quàm Deũ, procul à sacris maneãt scelesti & impuri, nec
è longinquo sacram flãmam animæ inextinguibiliter accensæ
ac Deo consecratæ spectare idonei. Perpulchrum est quod qui-
dam è priscis sapiẽtibus in hãc sententiã est ausus dicere: Deus
haudquaquam iniustus est, sed dici non potest quàm sit iustissi-
mus. ei nihil est similius, quàm qui nõ est. circa hunc est robur
viri & vera grauitas, itémque timiditas & ignauia. Nam hunc
nosse, sapientia & vera virtus est, contrà huius ignorantia, ru-
ditas est & manifestũ vitium. Aliæ verò præcellentiæ vt viden-
tur & sapientiæ in potestatibus publicis onerosæ sunt, in arti-
bus verò vulgares & humiles. Postquam igitur iussit abstrahi
malè de Deo loquẽtem à sacrariis, & tradi ad supplicium, dein-
ceps ait: qui verberat matrem patrémve, moriatur.] Tantum-
non clamat ac vociferatur, nemini dandã veniam qui in Deum
blasphemus sit. nam si mortali parenti conuitiatus luit suppli-
cium, qua pœna dignus videri potest qui malè loqui sustinet de
parente creatoréque rerum omnium? & quod potest esse conui-
tium grauius quàm contendere, non ex nobis mala prouenire,
sed ex Deo? Arcete igitur arcete ô initiati & mynisteriorũ præ-
sules à diuinis orgiis confusam colluuiem animarũ impurarũ,
cõtaminatarũ maculis ineluibilibus, inobseratas aures & reclu-
sam linguã habentium, & instrumenta suæ miseriæ parata cir-
conferentiũ, vt & loquantur quidvis & nefaria dictu audiãt. cæ-
terùm qui norunt quid intersit inter voluntaria, & inuoluntaria,
& os bene loqui doctũ pro calũniatrice lingua sortiti sunt,
dum rectè faciunt laude digni sunt, si quãdo verò labuntur per
imprudentiam, non sunt admodum vituperabiles, & ideo ciui-
tates eis ad refugium selectæ sunt. Dignum est enim vt de hoc
loco

loco discipiamus quædã necessaria. Sunt autẽ quatuor, primũ cur non ex aliarũ tribuum sortibus, sed tantum ex Leuiticę, delectæ sunt ciuitates profugis. secundum, cur sex non plures pauciorésve. tertiũ, cur trans Iordanem tres, reliquæ in terra Chananæa. quartũ, cur profugis terminus reditus præscriptus est mortis summi sacerdotis. dicamus igitur quę de singulis dicẽda sunt.

1. primo faciendo principiũ. quod in solis leuitis cõtributas ciuitates iubentur fugere æquissimũ est. nam & leuitæ quodammodo sunt profugi, qui propter cultũ diuinũ deseruerunt parẽtes, liberos, germanos, & totã mortalem cognationẽ. quorum sodalitij princeps inducitur sic patrẽ matrẽq; alloqui: Non vidi vos & fratres nõ noui, & filios ignoro, ne quid me à cultu eius Qui est distrahat. est autem vera fuga. priuari charissimis necessitudinib⁹, quę profugos cõmendat profugis, vt cõciliante illos similitudine, sequatur perpetratorũ obliuio. aut igitur hæc causa est sola, aut illa quoq; quòd sacrata leuitarũ tribus, adoratores iuuenci aurei, hoc est fastus Aegyptiaci, quotquot puberatẽ excesserant vno incursu contrucidauit, cõcita furore iustissimo immissa sibi diuinitus. Interficit vnusquisq; fratrem suum & propinquum & proximum, germanũ animæ corpus, rationi verò propinquas irrationales potẽtias, denique menti proximum sermonẽ qui ab ea promanat. nec enim aliter nostri pars optima potest euadere cultrix eius qui in vniuerso est optim⁹. sed antequam homo vertẽdus est in animã, seiuncto reciso q; germano eius corpore cum suis concupiscentiis insatiabilibus. quo facto brutę partes animæ seiungẽdæ sunt à cognatis rationalibus. nã he more torrẽtis in alueos quinq; diuisi, per omnes sensuũ lacunas concitant impetus affectuũ. mox à mente ablegãdus est sermo qui videtur ei proximus: vt sola mens supersit, à corpore, à sensu, & à sermone destituta. sic enim iã solitaria sincerè cõplectitur id quod solùm colẽdum est, nõ distracta rebus aliis. Huc accedit, quòd leuitica tribus ædituorum & sacerdotũ est, penes quos est sacrorum ministerium. ad quod ministerium pertinẽt illi etiam qui inuiti patrant homicidium, siquidem teste Mose Deus tradit in manus eorum, vt tollãtur qui digni morte sunt. verùm leuitarum est pro meritis referre præmia, istorum verò punire noxios. Hæ sunt causæ ob quas homicidæ non voluntarij ad solas ædituorum ciuitates confugiunt: ordo postulat vt deinceps dicamus quænam sint. & cur sex numero. An quoniã antiquissima & munitissima, nõ solùm ciuitas, sed cæterarum etiam

etiã metropolis, Dei verbũ est? quod primatium & vtilissimũ est refugium. aliæ quinq; ceu coloniæ, potẽtiæ sunt id proferẽtis, & in his præcipua creatura, per quam opifex verbo suo mũdum condidit. proxima regia per quam conditor creaturis imperat. tertia propitia, per quam opifex miseratur opera sua. quarta legislatoria, per quam etiam vetantur illicita. Pulchræ ciuitates & munitæ, animarũ dignarum egregia receptacula. bonum etiam humanúmq; institutum, quod cõfirmat ad bene sperandum. quis alius potuisset tantam coplam rerum profuturarum ostendere, in tanta varietate non spõte peccantium, quibus nec vires eædem sunt, nec imbecillitas eadem? cõsilium est igitur vt qui cursu valet, sine respiratione contendat ad summũ illud verbum diuinum, fontẽ sapiẽtiæ, vt de riuo eius hauriens, pro morte præmium æternæ vitæ inueniat. Qui nõ æquè celer est, ad creatiuam confugiat potentiam, quam Moses nominat Deum, quia per eam dispositа ornatáque sunt omnia. Quisquis enim mundũ creatum intelligit, non mediocre bonũ lucratus est creatoris notitiam. hæc enim cito persuadet vt creatura cõditorem suum diligat. Quòd si quis ne ad hoc quidem est idoneus, accedat ad regiam. Timor enim cohibebit subditũ, si parentis amor parum valet apud filium, vt castigatione cõtineatur in officio. Rursum, si quis ne hos quidem terminos, vt longinquos valet attingere, huic interiores meræ præfixæ sunt necessariarum potentiarum, propitiæ, & præcipientis quid agendum, ac vetantis ne quid fiat quod fieri non debet. nam quicũq; iam persuasum habet, Deum esse non inclementem, sed natura exorabilem, is etiamsi peccato præueniatur, mox pœniteat, dum sperat fore vt ille obliuiscatur. & quisquis credit Deum esse legis autorem, mandata seruando felicitatem assequetur. postremus vltimum habebit refugium, vt malis careat, si bonis superioribus potiri non datur. Hæ sunt illæ sex ciuitates, quæ refugia vocantur ex quibus quinque suas figuras habent ac imagines in sacris literis: præcepti quidem & interdictionis leges in arca recõditas: propitiationis autẽ, arcæ ipsius operculum. hoc enim vocatur propitiatoriũ. creatiuæ porrò ac regiæ potentiæ, duo Cherubim alata huic apposita. cæterũ intellectus ille diuinus omnibus his superior, nõ cadit in visibilem speciem, vt qui nulli rei sensibili est similis. sed ipse imago Dei, antiquissimus omniũ intelligibiliũ, & summo proximus. quãdoquidem nihil mediũ est inter ipsum & Ens illud verissimũ. Scriptũ est enim.

Universidad de Deusto
Biblioteca

loquar tibi supra propitiatoriũ inter duo Cherubim: vt verbũ potẽtiis pro auriga sit,is verò qui loquitur pro vectore.ad cui' celeuma vniuersum hoc auriga regat & tẽperet. Ergo ille qui tantũ abest vt spõte deliquat, vt ne imprudẽs quidẽ id faciat, ipsum Deũ sortem habebit.in eo solo habitatur*.Cæterùm qui non de industria.sed inconsultè labuntur,habebunt refugia ciuitates felices & diuites. Itaq; tres earum sunt transamnenses, multum à nostro genere disitæ. Quænam hæ? Verbum illius summi principis,& potentiæ creatiua regiáq;. harũ enim cælũ & vniuersus mundus est. confines autem & contiguæ humano mortali generi.quod solùm peccata est obnoxium,tres citerio res,propitia,& imperatiua,atque prohibitoria.nam hę iam ad nos pertinent.quid enim opus est interdictione nõ aberraturis à iustitia?quid præcepto,nisi his qui suaptè natura procliues ad lapsum sunt?quid illa propitia potẽtia peccaro nulli obnoxiis? Sed nostrũ genus his opus habet, sic natum vt ad spõte seciusve peccandũ procliue sit.Superest quarta quæstio ex propositis,reditus tempus præfinitũ profugis,mors summi sacerdotis, quæ mihi non paruũ exhibet negotiũ. In eadem enim culpa dispar pœna lege statuitur.dum aliis longius,aliis breuius fit exiliũ. nam quidam pontifices longæui sunt, quidã citò defunguntur: & alij iuuenes, alij senes accipiunt sacerdotiũ. item inuoluntariæ cædis rei quidam initio pontificatus profugiunt, quidã sub mortem pontificis: atq; ita quidam per longum temporis spatium carent solo patrio,alij per vnũ diem si fors ferat. quo elapso ceruicem erigunt, & superbi deridentésq; cognatos occisi, domos suas repetunt.hanc difficultatem in qua hæremus ita licebit euadere,si rationes naturales omiserimus.Hæc est igitur nostra sententia, pontificem hunc non hominem, sed Dei verbum esse, quod expers est peccatorum omnium, non solùm spontaneorum,verùm etiam inuoluntariorum.hunc enim negat Moses vel ob patrem intellectum, vel ob matrem sentiendi vim contaminari,vt opinor ideo, quia parentes immortales purissimósque sortitus est: patrem Deum qui omnium rerum pater est,matrem verò sapientiam,per quam quicquid est.cùm prius non fuerit, in lucem prodiit. & ideo caput eius vngitur oleo: principatus inquam eius splendido circumfulget lumine,vt meritò existimetur amictus vestibus. nam antiquissimũ eius Qui est verbũ mũdo vt veste induitur.vestitur enim terra aqua,aëre,igne,& cæteris quæ ex his ortũ habẽt. Anima autem part

particularis vestitur corpore,& sapiẽtis mẽs virtutibus. Quod autẽ caput eius perpetuò mitra tegitur, significat diadema regiũ,insigne potestatis nõ summæ quidẽ,sed proregiæ, alioquin nõ rectricæ.idem vetatur vestẽ scindere.nã & Entis illius verbum cùm sit vinculũ rerũ omniũ,vt dictũ est, continet partes omnes & cõstringit nõ sinens eas dissolui dilabiq;:& particularis anima,quantũ potest nõ permittit vllã partem corporis præter naturam diffindi resecatiq;,ita vt integræ omnes & inter se vnitę cohæreãt indissolubiles. mens itẽ sapientis purificata integras & cõiunctas virtutes cõseruat,cõciliante eas naturali cognatione. Hic põtifex ad nullã animã mortuã,vt inquit Moses,superueniet.mors autẽ animę est vita cũ vitio.itaq; nullũ scelus attiget,qualia tractare solet insipientia.huic etiam virgo è sacrato genere iungitur,pura,incontaminata, semper incorrupta sententia.: nã viduæ vel expulsæ vel profanæ vel meretricis maritus nunquã fiet,perpetuus inimicus harũ omniũ odit enim viduatas virtutes,& expulsas profligatásq; ab ea, atq; etiã omnẽ profanã persuasionem,& promiscuã consuetudinẽ cum multis numinibus.proinde impiam meretricẽ ne aspicere quidem dignatur,amator eius fœminæ quæ vnũ maritũ habet, & vnũ parentem profitetur Deum omnipotentẽ. in huiusmodi cõditione apparet eximia quædã perfectio.nã illum qui magnã precationem precatus est cõstat si non spõte, lapsum certè per incuriam.Dicit enim:Quod si cui corã eo repẽtè moriatur,in præsens cõtaminabitur.nã si quid præter voluntatẽ repẽtè ingruit in præsens animã nõ in longũ tempus cõtaminat,cũ non sit voluntariũ.De his põtifex nõ est solicitus,quippe tũ his tũ volũtariis superior.Hæc autẽ nõ extra propositũ dixi,sed vt docerẽ non alienũ esse à iure naturali,morte pontificis præscribi profugis exilij terminũ.nam quandiu hoc sanctissimũ verbũ viuũ supereſt in anima.nõ est possibile verti eam spõte in deterius. expers est enim peccati omnis, & suoptè ingenio abhorret ab eo:q; si moriatur,nõ quòd ipsum pereat, sed disiungatur à nostra anima,cõsestim datur reditus peccatis inuoluntariis. nam si illo saluo in nobis exulabãt,omnino post eius discessẽ redibunt.hic enim eximius honor impolluto põtifici à natura est exhibitus,vt illo præsente mentis error locum nõ habeat, ideo votis omnibus expetendum est vt viuat in anima pontifex, iudex simul & redargutor,qui pro mentis tribunali erga reorum personas sit indifferens.Hactenus de profugis quantum locus

Universidad de Deusto
Biblioteca

postulabat,deinceps sequemur contextũ reliquũ. Inuenit,inquit,eã angelus domini in via.] Nimirũ missus vt animæ præ pudore periclitãti ne aberraret,succurreret,tantùm,nõ dux itineris futurus redituræ ad expertẽ erroris sententiã. Profuerit aũt & de inuẽtione quęsitionéq; vnà cũ legislatore philosopha ri. Quosdam enim inducit nec quærẽtes nec inuenientes, alios vtroq; modo felices,alios alterutro frustratos: & ex his quidã quærẽdo nõ inueniũt,quidã non quęrẽdo inueniũt. Quicunque nec quærere nec inuenire cupiunt,rationẽ suã per ineruditionẽ & inexercitationẽ afflixerũt grauiter.& cùm possent acutè cernere,cæcati sunt. Sic ait vxorẽ Lot retrorsùmversam mutatã in statuã,nõ fabulam fingẽs,sed rei proprietatẽ indicãs. Quisquis enim contẽpto præceptore per innatã simul & consuetã socordiam,relinquit anteriora,per quæ posset videre,audire, aliisq; vti potentiis ad res naturales diiudicãdas:& circumacta retrorsum ceruice,cæca vitæ negotia pluris facit quàm partes sui corporis,infamis statua fit nihil à surdo inanimatóq; lapide differens.nõ habent enim,vt Moses loquitur,tales mores cor vt intelligant,oculos vt videant,aures vt audiant,sed excã, surdam, stupidam,omni sensu orbatam, minimè vitalem vitã sibi reddiderunt,nihil curãtes eorum quæ curare deberẽt.huius chori princeps est rex regionis corporeæ.Conuersus, inquit, Pharao intrauit domũ suã.ac ne huic quidem rei mentẽ adhibuit, ac si diceret,nihil vnquã curauit,sed passus est se tanquam plantam incultam arescere & sterilescere.nam consiliarij disceptãdo cõsiderandóq; intellectum acuunt,qui ũ se exercent, domi natos fructus percipiet,perspicacitatẽ & solertiã:sin se tradat incogitantiæ,torpescit & hebetat aciem prudẽtiæ. Verùm istam brutam & prorsus inanimatã sodalitatem valere sinamus: præstat ad quærentes & cõsiderantes conferre se.ac mox occurret mos ciuilis,non ambitiosus tamen,cupidus melioris generis quod virtutes sortitæ sunt.& quod quærit inuenire inducitur. Inuenit,inquit,homo Iosephũ in compo.& interrogauit,Quid quæris?qui respondit,Fratres meos quæro,indica mihi vbi pascãt. Dixitq; ei homo:Discesserũt hinc.audiui enim eos dicẽtes, Eamus in Dothain.& secutꝰ est Ioseph fratres suos. & inuenit eos in Dothain.Interpretatur Dothain defectio non parua, quod significat animam nõ mediocriter sed perfectè deseruisse vanas opiniones,quæ mulierum magis quàm virorum negotiis sunt similes.ideo pulchrè virtutem Sarram deficiunt muliebria,circa

ea quæ occupari sunt qui parum virilem effœminatámq; vitam sectantur.at sapiens etiam deficiens apponitur secundum Mosen.rectè & naturaliter.quod enim vanæ opinioni demitur, id veritati apponitur.Quòd si quis adhuc in mortali, promiscua multiformiq; vita degens,& copia rei familiaris abundans.circumspicit & quærit meliorem gentilitatem, solùm summum bonum spectantem,dignus est qui inspiciatur,si nõ denuò somnijs & imaginationibus bonorũ vulgarium obseruãtibus sibi delectetur.manens enim in non adulterina contẽplatione quæ fit oculis animæ,quæsitos assequetur per vestigia,nec prius desistet,quàm ad eos peruenerit.Sed neminem horum apud malos inueniet. Quare? Discesserunt hinc deferentes nostra studia:trãsiuerunt ad desertam à malis regionem piorum hominũ. Hæc autem dicit verus homo redargutor qui inest in animæ quamdum videt hęsitantem,dubiam,quærentémq;,metuit ei ne aberrãs rectam viam nõ inueniat. Illos quoq; valde mirari libet alterum scitantem de extremorum medio,diceniemque: Ecce ignis & ligna,sed vbi pecus in holocautoma? alterum respondentẽ,Deus prouidebit sibi de victima mi puer, ac mox inuenientem suppositã.& ecce arietẽ cornibus implicitũ in frutice Sabec. Videamus quid à dubitante quæritur,quid respondẽs ostendit:tertium,quid inuenitur. Percõtatio talis est. Ecce ignis causa efficiens,ecce ligna materia patiens,vbi effectus,quod requiritur tertium?ac si dicat,ecce intellectus,calidus candẽsq; spiritus,ecce intelligibilia,tãquam materiæ,sed vbi tertium illud.videlicet intelligere? Rursum ecce visus,ecce color, vbi videre?& in vniuersum,ecce sensus iudex,ecce obiecta eius materiæ,vbi ipsum sentire?hęc scitãti par est respõderi.Deus sibipsi prouidebit.nam illud tertiũ Dei propriũ opus est. ipsius enim est prouidẽtia.Intellectus percipit,videt visus,sentit sensus quilibet.Sed aries inuenitur hærens.hoc est ratio quiscẽs & ascensum cohibẽs.optima enim victima est quies & hæsitãtia in his rebus,quarũ certa fides nõ est.nam scriptura hoc tantùm dicit, Deus videbit,cui nota sunt omnia,qui clarissima sua luce sibi ipse illustrat omnia.De cætero apud creaturam silentium est, quæ magna caligine offunditur,in tenebris aũt nihil tutius est quàm quiescere.Item qui quæsiuerũt quodnam esset alimẽtum animæ(nesciebãt enim,vt dicit Moses,quid esset)inuenerũt edo cti esse id verbũ & rationẽ diuinã:vnde omnes disciplinæ scientiæq; perẽnes fluũt:& hic est ille cælestis cibus. Quod sacra scri

ptura indicat ex persona Dei dicẽs: Ecce ego pluo vobis panes de cælo. Nam reuera sapiẽtiam æthereã Deus supernè instillat generosis & spectãdi cupidis mẽtibus. At ille hac visã degustatq; delectatæ, experimento discunt, autorem tamen eius voluptatis nesciũt. ideo percõtantur, quid est hoc, melle dulcius, niue candidius? Discent autẽ ex vate suo, hunc esse panem quem dedit eis dominus vt ederẽt. Quis igitur est hic panis, age dic. Verbũ, inquit, hoc quod præcepit dominus. Hæc præcepta diuina Israëliticæ, id est perspicaci animæ afferunt lucem simul & dulcedinẽ, splendore veritatis eam irradiantia, & dulcibus virtutis persuasionibus sitim honestatis refrigerantia. Quin & propheta ipse quærendo quæ sit bene viuẽdi causa efficiens, inuenit q̃ cum solo Deo familiaritas. Cùm enim anxius quæreret, quis sum ego vt Israëlitas ab eo qui regnare videtur more cõtra Deum rebellante liberã, monitus est oraculo pollicente Dei præsentiam. Et habent quidem inquisitiones particulares dudũ procul elegãtem cõtemplationẽ philosophicã: sed summum illud bonũ incomparabile Deum autorẽ omnium si quis quærat, exhilaratur mox in primo eius contẽplationis aditu, nec frustratur suo proposito, prodeũte obuiam illa propitia natura per virgines gratias, & ostẽdente se visendi sui cupidis: nõ qualis est, quod fieri nequit, quoniã & Moses auertit suã faciẽ, veritus coràm obtueri Deum: sed quantũ datur creaturæ ad res intelligibiles accedere. Hoc quoq; inter præcepta relatum est. Conuertimini, inquit, a Dominũ Deum vestrum, & inuenietis eum, quãdo quæretis eũ ex toto corde & ex tota anima. Absoluto hoc capite consideremus tertiũ: vbi etiamsi nõ deest quærendi voluntas, inuẽtio tamen nõ sequitur. Laban quamuis seruatus totam animalem domũ Meditatoris, non inuenit, vt Moses narrat, simulacra, plenus enim erat negotiis, nõ somniis & variis imaginationibus. Nec illi cæci mente Sodomitæ furiosè eo nati violare sacros & impolutos sermones, inuenerunt ducentem ad eos viam: sed vt ait scriptura, quærendo præterierunt ianuam: quamuis circum ædes curritando, & omnem mouendo lapidem, vt replerẽt suas immanes & impias cupiditates. Nec defuerunt qui volentes à ianitorum conditione ad regnum ascendere. &, quo nihil in vita præstantius est, ordinem turbare, non solùm nefaria spe frustrati sunt, verùm etiam præsenti felicitate priuati fuerũt. nam eos qui cum Core conspirarant, lex narrat excidisse ab vtraque. Sicut enim nõ eadem discunt viri quæ

quæ pueri, sed suæ cuiq; ætati disciplinæ conueniunt: sic interdum natura fert vt animæ puriles maneãt etiam in senilibus corporibus, & cõtra perfectæ inueniantur in florẽtibus adhuc & pubentibus. Meritò igitur stultitiæ notam incurrunt, qui maiora quàm pro ingenio suo cupiũt: quia conatus omnis maior quàm pro viribus nimietate sua vanescet, & Pharao quærẽs extinguere Mosen genus propheticũ: nunquam enim inueniet, & tamen obiectum ei graue crimen audierat, q̃ moliretur totius corporei regni perniciem, bis id aggressus, primùm opponens se instituto Aegyptio, voluptatis arcem muniẽdi aduersus animam. percussum enim defodit in sabulo. re passim iacente, ratus vnius esse vtraq; dogmata, de voluptatis inter bona principatu, & de principiis rerũ ex atomis. Iterũ verò cõminuenti naturã bonis resistens, & partẽ eius animo, partẽ corpori, partem externis rebus tribuenti. Vult enim id integrũ in sortem cedere menti quæ pars nostri est præstãtissima, nec dignatur id cõmunicare cum inanimis. ne illam quidem inuictam virtutem, non admodum placentẽ ridendis theatris hominũ. cui nomen Thamar, is qui ad eam quærẽdam missus est inuenit. Rectè iuxta naturã. Legimus enim sic: Misit Iudas hædum per pastorẽ suum Odolamitam, vt reciperet pignus à muliere, & nõ inuenit eã. Interrogauitq; homines loci eius, Vbi est meretrix quæ fuit in Aenan iuxta viam? qui responderunt: non fuit hic meretrix. & reuersus ad Iudam dixit: non inueni. & homines loci eius negãt ibi vnquam fuisse meretricem. ait Iudas: habeat sibi, modò ne irridear. ego misi hædum hũc, tu eam non inueniſti. ô mirum experimentum: ô non alienam à sacris tentationem. itáne pignus datur? Mens empturiẽs pietatẽ possessionem pulcherrimã, tribus sibi caueri vult pignoribus, anulo, armilla, baculo, vt sermo cũ vita cõueniat, vitaverò cũ ratione, accedẽte recta disciplina, qua fulciri profuerit. id pignus an bene datũ sit examinat. at quo examine noscitur? si aliqua esca obiiciatur attrahẽdi vim habẽs, vt sanitas, diuitiæ, integritas corporis, aut aliquid simile, & spectetur vtrò tanquã in bilãce res proclinet. nã si ad aliquod horũ, pclinabit, pignus certũ nõ erit. Misit igitur hædũ vt reciperet pignus à muliere, nõ vt omnino reportaretur, sed si forte illa indigna esset id retinere. & quomodo indigna? si eximias res mutet mediocribus, & adulterina bona pluris q̃ germana faciat. Sũt autẽ germana bona hæc, fides, cõgruãtia dictorũ factorũq;, & rectæ disciplinæ regula: sicut ediuersõ

mala,incrudelitas incógruitas,ineruditio: adulterina verò ad brutum impetum pertinent.Quærens igitur non inuenit eam difficile enim est,vel potius impossibile,in confusanea vita virtutem inuenire.& si quæratur in quovis virtutis loco, num ibi sit prostituta anima,aperte respõdebitur:nec est,nec fuit antea. nam impudica vel ꝓstituta,vel triuialis fœmina,vel ætatis florem vili venditans,vel foris lauta ac nitida, intus sordida, vel pictæ tabellæ in morem coloribus fucata faciem ob nariuæ venustatis inopiam,vel multos viros tánquã rem bonam affectãs vel multinuba,vel ad multorum illusa libidinem,ibi non est. His auditis qui quæsiturum miserat,vir non inuidus & natura benignus,nõ mediocriter gauisus,inquit,Equidem optarim vt illa sit matrona bona mẽte prædita,honestate,temperantia,cæterisq; ornata virtutibus,vno marito contenta, occupata cura, & administratione rei domesticæ. Si talis est, habeat sibi quæ dedi,disciplinã,verborũ cum vita congruẽtiam,præcipuè verò fidem summè necessariã.modò ne irridear,quasi erga indigná munificus,quãuis me credo ea donasse quæ maximè cõueniunt animæ.Equidem feci quod faciendum erat volenti morum experimentum sumere,mittens escam & offerens.sed cõperi tale ingenium non facilè decipi.incertus sum tamẽ cur non facilè capiatur.plurimos enim vidi admodum malos eadẽ quæ valde boni agunt,facere,licet diuerso animo:quoniam in illis veritas,in his est simulatio,quæ non facilè dignoscuntur.nam sæpe res minus felix fuit quàm opinio. Sed & hircum pro peccato, studiosus virtutis quærit quidem,at non inuenit:iam enim, vt docet scriptura cõcrematus est.id cõsiderãdum quid significet. Non peccare Deo proprium est,sapienti verò,pœnitere. & hoc quoq; durum est ac inuẽtu difficile.Dicit igitur oraculũ, quòd quærens quæsiuit Moses in vita mortali doctrinã de peccatorũ pœnitẽtia.Conabatur enim inuenire vestitam peccatis animã, & sine pudore exuentem se eis nudantémq;.non inuenit tamẽ, flamma,ocisśimo inquam bruto impetu descendente,depascẽtéq; totam animam.vincuntur enim pauciora à pluribus,à velocioribus tardiora.futura à præsentibus.est autem cõtractum quiddam & tardum & futurum pœnitẽtia:contrà multa velox continua in hac vita occurrit iniustitia. Meritò igitur quidam in mutatione constitutus,negat se posse oblationem pro peccato comedere.conscientiam enim sibi non permittere vt nutriatur pœnitentia,ideo dicitur: Audiuit Moses & placuit ei. nam res

res creaturæ à rebus diuinis multum disiunctæ sunt, creaturæ tantùm manifesta nota sunt, creatori etiam occulta. Delirat autem & contra veritatem mentitur, qui pergens iniustè agere profitetur pœnitentiã:quod perinde est ac si ægrotus sanum se simulet.nam hoc pacto morbus reddetur grauior, dum ille nihil adhibere dignatur quod ad sanitatẽ sit cõducibile. Olim vir discendi cupidus solicitatus est desiderio cognoscẽdi causas quibus efficiũtur res in mundo maximè necessariæ.Cùm enim videret quicquid creatum est,corrumpi gigniq;.tum ea quę pereunt,& quę permanent,obstupefactus exclamauit dicens:Rubus vritur,& non cõburitur.locum enim antea inaccessum nõ scrutatur curiosius,vt naturarũ diuinarum habitaculum.& frustra laborasset,ni subleuatus fuisset misericordia prouidẽtiáq; Dei seruatoris omnium,qui ex adyto hoc oraculum edidit:Ne propinques huc,ac si dicat,ne accedas ad talem cogitationem. nam huic curiositati satagenti humanæ vires non sufficiũt: sed facta quidé mirare stans,de causis verò ex quibus gignãtur corrumpantúrve ne sis solicitus.Nam locus in quo stas,inquit,sanctus est.Qualis locus?nimirũ ad rationes causarum pertinens, qui tãtùm diuinarum naturarũ est,quòd Deus neminem mortalem dignetur causarũ notitia.Tum ille sciẽtiæ cupidus suprà modũm totũ emergens scitatur de eius opifice,quisnam sit ille inuisibilis & impalpabilis,corpus an incorporeus,an aliqd his superius,simplexne natura qualis vnitas,an concreta: aut quid tandẽ sit:& videns id cogitatu perceptúq; difficile precaturvt ab ipso discat Deo,quisnam Deus sit,nec enim sperabat se id posse ex vllo alio cognoscere,nihil tamen audiuit interrogãs de eius Qui est essentia.Posteria,inquit,mea videbis,faciem autem videre non poteris. Sufficit enim sapienti ea quæ post Deum sequuntur cognoscere. Principalem autẽ illam essentiam si quis velit intueri,vimio radiorum fulgore prius quàm eam videat, cæcabit.Hactenus & de tertio locuti capite,aggredimur quartum & vltimum ex propositis,quando non præcedente inquisitione vltro solet occurrere inuentio,ad hunc ordinem pertinet omnis à seipso doctus sapiens.nec enim cogitationibus, meditationibus laboribúsq; proficit:sed mox natus paratam inuenit sapientiam irroratam sibi cælesti pluuia.cuius meraco haustu exhilaratus,perpetuò temulentus est ebrietate sobria, salua rationis integritate. Hic est ille quem Isaac vocant oracula,quem non tempore alio concepit, alio peperit anima. Conceptum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceptum enim,inquit,peperit,quasi sine tempore.non enim homo nascebatur,sed mens purissima,ingenio magis quàm arte bona.quamobrem genitricem eius dicuntur defecisse muliebria,hoc est consueta,humana & rationalia, nouum enim hoc prodit genus plus q̃ rationale & verè diuinũ,à seipso doctũ,non humanis commentis eruditum,sed furore diuino. an ignoras quòd Hebrææ ad partum non habent opus obstetricibus? pariunt autem,vt ait Moses, prius quàm veniant obstetrices, artes inquam & scientiæ, & à sola natura opitulante adiuuantur.Pulchrè autẽ aptéq; à seipso doctus definitur. primò quod citò inuenitur,secundò,quod Deus tradidit. siquidem quod discitur opus habet longo tempore:quod suoptè ingenio percipitur,expeditũ est & plus quàm extemporale. illud hominẽ, hoc Deum præceptorẽ habet.& prima quidem definitio per interrogationem ponitur. quid hoc est quod citò inuenisti mi puer? altera verò per responsionem,dicente illo:quod tradidit dominus Deus.est autem & tertia definitio docti à seipso. quod ascẽdit per seipsum.Dicitur enim inter præcepta: Non feretis, nec metetis,quæ per se ascendunt.nulla enim arte natura indiget. seminante illa Deo,& per suam agriculturam perficiente tanquam sponte nascentia,cùm nõ sponte nascantur,nisi quatenus nulla omnino adiuuantur humana industria: Nec,tã præceptũ est;hoc q̃ sententia.nam præcipiens dixisset:ne seratis,ne metatis.decernens autem ait:non seretis neq; metetis quæ spõte nascuntur.nam quæcunq; natura vltro præbente accipimus, eorũ nec principia nec fines in nostra potestate inuenimus,siquidem in satione principium,in messe finis est. præstat sic intelligere hæc:omne initiũ & omnem finẽ esse spõtaneum,hoc est naturæ opus,non nostrum.verbi gratia,principium discẽdi vtiq; ingenium est docile,prõptúmq; ad contemplationẽ rerũ particularium.rursum finis quid aliud,si ingenuè fatẽdum est,quàm natura?siquidem etiam præceptor promouet:sed summum fastigium solus Deus imponit,natura illa optima.Qui his innutritur dogmatibus,in pace degit perpetua,immunis à molestis laboribus.pax autẽ & septimana idem est iuxta legislatorẽ. nam ea die creatio visa est interquiescere. Cõuenienter igitur scriptũ legitur.Et erũt sabbata terræ vobis alimẽta.id rectè intelligẽdum est.Vtilissimus enim cibus est in Deo quiescere, maximum bonũ conferẽs,pacẽ ab omni bello tutã & securissimã. nam quæ inter ciuitates intercedit,mixta est seditionibus.at animæ

animæ pax pura est ab omni dissidio.Sed manifestissimè,vt mihi videtur.discimus inuentionem non quæsitorũ ex his verbis scripturæ:Cùm induxerit te dñs Deus in terrã quam iurauit se daturum tuis patribus,ciuitates magnas pulchrásq; quas non ædificasti,domos plenas bonorum omnium quas non repleuisti,cisternas è saxo excisas quas non excidisti, vineta oliuetáq; quæ non plantasti. Viden' paratam copiam bonorũ affluentiũ tam ad voluptatem quàm ad necessitatem? comparãtur enim ciuitatibus generales virtutes vt patentes latissimè: domibus autẽ speciales,circumscriptę breuiore circulo:cisternis verò generosæ animæ,capaces sapientiæ,sicut illæ aquarũ.cæterùm vinetis oliuetisq; profectus & incrementa, prouentúsq; fructuũ. fructus autẽ scientiæ,vita contemplatiua est,sinceram lętitiam qualem vinum affert conferens,& intelligibile lumen quale à flamma proficiscitur, cuius fomes est oleum. Hactenus de inuentione locuti transeamus ad vlteriorem textus cõsequentiã.

Inuenit,inquit,eam angelus domini ad fontẽ aquæ.] Fontis crebra fit mẽtio,qui vno modo mẽs nostra intelligitur: altero habitus rationalis & eruditio: tertio praua dispositio: quarto bona huic cõtraria:quinto rerũ pater & conditor. horũ probationes extãt in sacris literis.videamus quænã sint.In primo limine legis,vbi mũdi opificiũ tractatur, tale occurrit oraculũ: Fons autẽ ascẽdebat è terra,& irrigabat totã terrę superficiem. Qui allegorias naturæ occultãtis sua mysteria nesciũt,hũc fontem putãt similem Aegyptio fluuio,qui quotãnis effusus ex alueo stagnat in campis,tantùm nõ ostentans potẽtiam cæli ęmulam.Quod enim per hiemem cælum præstat aliis regionibus, hoc Nilus Aegypto horis æstiuis exhibet.nam illud supernè terram cõpluit:hic,quod mireris, infernè pluens arua irrigat. Et hoc est cur Moses impietatis reos peragit mores Aegyptios ꝙ terrã pluris quàm cælum faciant,terrestria quàm olympia, corpus quàm animã. Verùm ista in alium opportuniorẽ locũ differẽda sunt:nunc propositũ est paucis agere. & ideo redeuntes in viam à diuerticulo dicimus,fontẽ ascendentẽ & rigãtem totam faciem terræ,significare principalem nostri partẽ fonti similẽ.à qua ceu per terræ venas,per sensuũ instrumẽta manãt potẽtiæ,per oculos,aures,nares,& cætera. hi sunt in omni animante circa caput & faciẽ. itaq; tanquã à fonte à principali anima parte rigatur pr;cipalis pars corporis facies, visiuo spiritu tẽdẽte in oculos,auditiuo ĩ aures,olfactiuo in nares, gustatiuo

in

Universidad de Deusto Biblioteca

in os, tactiuo in totam superficiem. Sunt & eruditionis fontes varii, apud quos proceri & cibo vtiles sermones germinãt, tanquam palmarum arbores. Venerunt, inquit, in Aelim, vbi erant duodecim fontes aquarum, & palmarũ stirpes septuaginta: ibi ad aquas castra metati sunt. Aelim portæ interpretantur, & introitum ad virtutem significant. Sicut enim initium ædium est ianua, sic ad virtutẽ primus aditus encyclopædia, perfectus aũt numerus duodenarius, quod testatur zodiacus in cælo circulus, illustratus tot sideribus: testatur etiam solis ambitus, nam intra duodecim menses circuitum suum peragit, & in totidem horas diurnas nocturnásq; tempus diuidunt homines. Moses quoq; non parum laudat hũc numerum, descripta sua natione in tribus duodecim, & institutis duodecim propositionis panibus, & totidem lapillis cum suis sculpturis, qui in põtificali veste talari circum rationale, quod vocant, intexerentur. Laudat & septenariũ, multiplicatũ per denariũ, nunc septuaginta palmas ad fontes memorãs, aliàs sepruagĩta solos seniores, quibus datus est spiritus Dei propheticus, totidem iuuenci mactantur ad epulum solenne festi tabernaculorũ, vt vocãt, idq; certo ordine, nõ simul, sed per septẽ dies, incipiẽdo à tredecim. sic enim quotidie subtrahẽdo vnũ vsq; ad diem septimũ, septuagenarius numerus conficitur. Postquam autẽ ventum est ad virtutis portas artes liberales, conspicati fontes & apud eos stirpes palmarum, non apud arbores, sed apud aquas, castra metati narrãtur. Cur ita? Quoniam palmis & lemniscis ornantur qui perfectæ virtutis præmia reportant: qui verò adhuc in rudimentis tripudiant, & eruditionem sitiunt, apud scientias animam rigantes collocantur, quales sunt fontes artiũ indifferẽtium. Videamus & fontem insipientiæ de quo legislator sic loquitur: Quisquis cubat cum muliere seorsum sedẽte, & fontem eius reuelat, ipsa quoq; retegente fluxum sui sanguinis: ambo tollãtur è medio. Mulierem sensum vocat, intellectũ maritũ eius præsupponẽs. seorsum sedet sensus. hoc est in longinquo loco quoties igitur mulier ista relicto marito legitimo assidet illiciẽtibus se corrũpentibúsq; rebus sensibilib⁹, & amatoriè singulas cõplectit: tũc si intellectus somno succũbat, qui vigilare deberet, detexit seipsum fontẽ sensuũ: hunc enim aio esse sensuum fontẽ: hoc est intectũ, immunitũ, insidiis expositũ seipsum reddidit. attamen nihilominus, etiã mulier reuelauit fluxũ sui sanguinis. Omnis enim sensus pronus vt fluat foras ad suũ sensibile, à ratione cohibet

hibetur atq; tegitur. Sed ista mulier deseritur solitaria, viduata recto ductore, perniciosum est enim sicut ciuitati carere mœnibus, sic animæ destitui à custodiis. Sed quando caret custode? An quoties visum non continet, profundens se ad sensibilia, & per aures haurit voces quaslibet, nec odoratũ cohibet aliásque potẽtias similes, sinens eas suoptè impetu rapi ad quidvis agẽdum, patiẽdúmq;, deniq; quoties sermo nõ cõtinetur, qui multa secreta nemine cohibente intẽpestiuè prodidit, & liberius fluẽs splendidas fortunas tanquã in trãquillo nauigãtes vndis repentinis obruit. Hoc est illud magnũ diluuium, quãdo apertæ sunt cataractæ cæli, mẽtis videlicet: & retecti sunt fontes abyssi, hoc est sensuũ. nõ aliter enim inundatur anima, nisi supernè tanquã cęlitus è mente prorũpentibus iniquitatibus. infernè verò tanquam à terra, scilicet sensu, inundantibus affectibus. Et hoc est cur Moses vetat turpitudinẽ patris matrísq; retegi, quippe qui bene norat quantũ malum esset peccata mentis sensúsque non cohiberi & cælari, sed tanquã pręclarè gesta proferri in mediũ. Hi sunt fontes peccatorũ: videamus fontem prudentiæ. ad hũc patientia descendit Rebeca. & toto animæ vase repleto, per viæ cliuum ascendit, vt appositissimè iuxta rei naturam legislator loquitur. Euadit enim ad virtutis celsitudinẽ, quisquis à iactabunda descendit arrogantia. Legitur enim: Cúmq; descendisset ad fontem, impleuit hydriã, & cœpit ascẽdere. Hic fons est illa diuina sapientia, ex quo rigantur particulares scientię, & quotquot animæ contẽplandi cupidæ amore summi boni tenentur. huic fonti sacra scriptura imponit aptissima nomina. Iudiciũ eum & Sanctũ appellans. Reuertentes, inquit, venerunt ad fontem iudicij, qui est Caddes. Caddes autem sanctus vocatur. tantum nõ clamat vociferatúrq;, sapientiam sanctam esse, puram à rebus terrenis, & rerum iudicem, decernentem omnes cõtrouersias. Nunc dicendum superest de illo summo fonte optimo, de quo cælestis pater per ora prophetarũ cecinit: Me dereliquerunt fontem vitæ, & foderunt sibi cisternas cõtritas, quę aquam continere non poterunt. Ergo Deus est ille fons antiquissimus: & meritò, vniuersus enim hic mundus ab eo promanauit. Demiror autem & stupeo cùm hunc vitæ fontem esse audio. solus enim Deus animæ & vitæ, præsertim rationalis animæ, & prudentis vitæ autor est. nam materia res est mortua. Deus autem plus quàm vita, fons viuendi, vt ipse ait, sempiternus. quem fugientes impij non gustato potu immortalitatis, demẽtes foderunt

runt sibi,nō Deo primùm opera propria cælestibus proferētes & olympiis,pluris faciētes cura quæsita quàm parata & vltro se offerentia.deinde fodiunt non vt Abraham & Isaac puteos, profundas scientias prębētes sermonē potabilem,sed cisternas quæ ex seipsis nihil boni ad recreādum habent,& indigent externis affluentiis,quales è doctrina parantur,dum præceptores semper in discipulorum auditum affatim ingerunt sua placita contēplationésq; retinenda in mēte & recondenda in memoria.Verùm istæ cisternæ cōtritæ sunt, hoc est omnes malè educati animi lacunæ fractæ perfluentésq;,quæ nec aliunde sibi parare nec conseruare possunt influxū vtilem. Hactenus de fontibus dixisse sufficiat.Cæterū valde aptè scriptura inducit.Agarē inuentā apud fontem,nō haurientem tamen: quia proficiens anima nondum est idonea haurire merum potum sapientiæ:nō arcetur tamē quò minus in propinquo moretur.est autē omnis publica via per doctrinā strata munitáq;. Ideo dicitur eam inuentam in via Sur.]nā Sur,interpretatur munitio vel directio. Alloquēs igitur animam redargutor ait:Vnde venis,& quò vadis?quod non tam dubitando percontandóq; quàm exprobrando & pudorem incutiendo dicitur.nō est enim fas vt aliquid in rebus nostris ignoret angel*:quod vel hinc colligitur,quia etiā secreta natiuitatis pernouit dicens: Ecce prægnans es,& paries filium, & vocabis nomen eius Ismaēl.] nam nosse fœtum esse masculum supra humanam facultatem est,sicut & vitæ institutum eius qui nondum natus est, quòd ferus homo erit non mitis ac ciuilis.Ergo illud Vnde venis,dicitur ad obiurgationem animæ fugientis meliorē potiorémq; sententiā, cui si re magis seruiret quàm nomine.magnam inde reportatura esset gloriā. Quò vadis incerta sectādo,certis cōfessisq; bonis relictis ? meretur igitur laudē,libēter admonitionē accipiēs:quod vel inde apparet.quòd nec dominā incusat,sibiipsi fugæ culpā tribuens, nec ad secundū interrogatū respondet,quò vadat.incertū enim hoc erat.de incertis autē tutius suspēditur sententia.Gaudēs igitur redargutor obedientia mulieris ait:Reuertere ad heram tuā, prodest enim discipulæ doctricis magisteriū,& imperfectæ seruitus apud prudētiam. Reuersa autē humiliare sub manu eius humilitate honestissima,abiiciens præsentē brutā superbiā.sic enim feliciter parturiēs eniteris prolē masculā nomine Ismael castigata diuinis monitis.interpretatur eñ Ismaēl audit* Dei. est autem auditus à visu secūdus.visum verò legitimus filius & prim

primogenitus Israēl sortitur.sonat enim quod vidēs Deū. nam audire etiā falsa pro veris possumus: visus nequaquā fallax est. quo res certæ cognoscuntur. Mores autē nascituri describit,dū dicit ferū fore,id est rusticè sapientem,nondum ascitum in Dei ciuitatē.hæc autem virtus est, apta nata māsuefaciendis moribus.iidem feri mores indicātur his verbis:Manus eius cōtra omnes,& manus omniū contra eum.Hoc est enim sophistæ propositum,præ se ferentis curiositatē in disputādo nimiam & gaudentis cōtentiosis sermonibus.adeò & ipse ferit omnes discipli narū sectatores,tum singulis priuatim resistēs, tum in cōmune omnibus:& vicissim ab omnibus percutitur suas fœturas desē dēribus,hoc est placita quæ pariūt eorū animę.Tertia quoq; nota adiicitur hæc: Cōtra faciē omnium fratrū suorū habitabit.] tantū nō manifestè ostendēs aduersam dimicationē perpetuā, Itaq; anima quæ sophistā gerit in vtero,respōdet redarguēti se: Tu es Deus qui inspexit me.]Ac si dicat tu es autor meorū cōsiliorum & partuū:& meritò.liberaliū enim & verè ingenuarū animarū liber & liberator est opifex,serui verò seruarū.angeli autē Dei famuli pro diis habētur ab his qui in seruitute detinē tur & laboribus.Propterea huic puteo nomē indicit. Puteus cō rā quo vidi.]Sed fieri nō potest ó anima proficiēs,& liberalium disciplinarū profunda penetrās,vt in eruditione tanquā in speculo videas autorē scientiæ.Cōmodus autē huic puteo locus est Caddes inter & Barad.interpretatur autē Barad In cōmunibus, Caddes verò sancta.nā qui proficit,est in sactorū profanorúmq; confinio,iā mala fugiens, sed nondum idoneus vt ad bona perfecta admittatur,habeátque cum eis cōtubernium,

PHILONIS IVDAEI,
De eo quis rerum diuinarum hæres sit.

IN PROXIMA præcedente libro de mercedibus pro virili disseruimus: nūc autē propositū est quærere,quis rerū diuinarū hæres sit. Postquā enim ille sapiens audiuit redditū sibi hoc oraculū: Merces tua multa nimis:percōtatur: Quid mihi dabis ó here ? Ego sine liberis decedā, filius autem meus

meus iste susceptus ex ancilla, heres meus erit. Damascus Eliezer. ac rursum: Quia non dedisti semen mihi, verna iste meus hæres erit.] Et quis non attonitus fuisset maiestate proferentis hoc oraculum, vt nec os posset diducere, si non præ metu, certè præ gaudio? admittit enim vocem vt vehemens dolor, ita nimia lætitia. quamobrem & Moses fatetur se parum vocalem & lingua tardum ex quo cœpit habere cum Deo colloquia: quod testimonium prophetæ verum est. tunc enim verisimile est vocis instrumentū fieri tardius, ratione autem iam articulatā ferri liberione impetu, sententiarū magis quàm verborū ornamenta consectantem expedita quadam & sublimi eloquentia. Sunt autem admirāde virtutes, vel fiducia vel sermonis libertas adversus præstantiores, quando res eam postulat: vt illa comica sententia vera potius quàm ludicra videatur: Si seruus semper consuescat silentio. Fiet nequā dediscens loqui liberè. Sed quādo solet hac libertate vti seruus contra dūm? nónne quādo nullius maleficij sibi est conscius, certus nihil sibi dictū factúmve nisi in vtilitatem sui domini? Quando igitur decet Dei quoq; famulum libertate linguæ vti contra suum rerúmq; omnium principem atq; dūm, nisi quādo à peccatis purus, & charitatis erga dominū sibi conscius. magis gaudet se esse Dei famulum quàm si absq; cōtentione adeptus esset imperium terra marique in omnes homines. Cæterùm officia obsequiáq; Abrahā plena charitatis erga dominū commēdat extrema clausula oraculi filio eius redditi. Dabo tibi & semini tuo terrā hanc vniuersam: & in eo semine benedicētur omnes gentes terræ: propterea q obediuit Abraham pater tuus voci meæ, & custodiuit mandata mea, præcepta mea, leges meas & iudicia. Est autem serui laus maxima nihil ex iussis dominicis contēnere, sed impigrè industriéq; vel supra vires conari cuncta exequi ex illius animi sententia. Sunt igitur qui audire debēt potius quàm loquitad quos dicitur, Tace & audi: præceptū pulcherrimū. Nā inscitia res est mala temerariáq;, cuius primū remediū est, auditoris silētium: secundū attentio ad ea quæ auditu digna sunt. Caue autē putes aliquid nihili docere hęc verba, Tace & audi: maius quiddā est quod monent. nō solùm enim linguæ silētium postulat & auditum auriū, sed vtrūq; ab anima exigit. nā multi aures non mentē asserūt in auditoriū, ipsis foris interim vagātur, & multa de multis apud seipsos agitāt, ad cognatos alienósve, aut etiam ad ipsos pertinētia, quę præstaret ad tēpus missa facere: quæ omnia dum

dum cogitat oni obstrepunt, fieri non potest vt exaudiatur qui loquitur. nam eius vox non ad homines fertur, sed ad inanimatas statuas, quæ aures habent cùm auditu careant. quòd si mēs quieta ab omnibus externis internisq; motibus dignetur attētam se præbere, & iuxta Mosis præceptū auscultare per silentiū, poterit audire quæ dicuntur: aliās verò nō poterit. indoctos igitur decet silentiū: ad scientiam autem aspirantibus, & dominū amantibus, est necessaria confidens facundia. legitur enim in Exodo: Dominus pugnabit pro nobis, vos autē silebitis. ac mox tale oraculum subnungitur: Et dixit dominus ad Mosen: Quid clamas ad me? quasi deberent tacere qui nihil auditu dignū affe runt: loqui verò qui præ amore sapientiæ cōfundunt in domino: nec solùm loqui placidè, sed etiā proclamare: nō ore linguáq;, à quibus ictū aerem aiūt in orbem moueri, atq; ita ad auditum pertingere: sed illo mutico sono ó; instrumento, quod mortalis audit nemo, soli ingenito illi immortaliq; exaudibile, illorū verò qui in sensibus volutātur nemini. Certè cùm totū mentis instrumentū per diapason & disdiapason symphonias insonar, auditor quasi interrogatur, cùm reuera nō interrogetur. nā Deo nota sunt omnia. Quid ad me clamas mala deprecāris, aut pro bonis acceptis agens gratias: aut vtrūq; agēs eadem opera? adeò hic parū vocalis & lingua tardus ac pene mutus, aliubi nō loqui solùm inuenitur, sed & clamās introducitur, rursum aliubi loquens indefinenter & eodem fluxu sermonem cōtinuans. Moses, inquit, loquebatur, & Deus ei voce sua respondebat, nō docens eum per certas orationis periodos. sed semper & continenter ei respondens. Vbi autem responsio, ibi vtiq; & interrogatio. Rogat autē quisq; quod ignorat, cupiens id discere. nam discētibus nihil tam proprium ac vtile, quàm quærere, rogare, scitari, nō videri sibi vel scire aliqd, vel percepisse solidè. Ergo sapientes Deo præceptore magisti ó; vtuntur, imperfecti verò sapiente illo, ad quem dicunt: Loquere tu nobis: non loquatur ad nos Deus, ne fortè moriamur. Tanta autem in loquendo libertate vtitur hic vir bonus, vt nō solùm clāmet, sed reclamet quoque, fretus vera fiducia & affectu non fucato. Nā verba hęc: Si remittis ei peccatum hoc, remitte sin minus, dele me e libro tuo quem scripsisti, & illa: Nū ego in vtero cōcepi totū hūc populum, aut peperi eum, quia dicis mihi: sume eum in sinum tuum, & gesta tanquam nutrix infantulum? & illa: Vnde mihi carnes vt dem vniuerso huic populoqui opplorat mihi? nūquid

oues & boues mactabũtur, aut omnes pisces maris comportabuntur & sufficient? & illa: Domine cur afflixisti hunc populũ? & Cur misisti me? &, Ex quo profectus sum vt loquerer ad Pharaonem in tuo nomine, afflixit populũ. &, Non liberasti tuum populum: hæc inquam & similia nemo vel regi cuius auderet dicere. cæterùm cum Deo loqui tam liberè, summæ fuit nõ audaciæ sed fiduciæ: quia sapientes omnes amici Dei sunt, præsertim quod ad sacras leges promulgãdas attiner. libertas autem loquẽdi cognata est amicitiæ alioqui cum quo loquemur liberè, si eũ amico nõ licet? Rectè igitur in sacris literis Moses amicus Dei celebratur, vt quoties audacius loquit, amicitiæ potius id tribuatur quã arrogãtię. nã arrogãtis est temeritas, amici verò fiducia. Sed cõsidera iterũ quòd fiducia tẽperatur cum reuerẽtia. nam hæc verba, Quid mihi dabis? fiduciã præ se ferunt: illud autẽ ò here, reuerentiã. Cæterũ cùm duabus appellationibus prout res postulat, rerũ autor appellari soleat, aliquando Deus. aliquando dominus. nunc hæc neutra, sed herus assumitur. idq; peropportunè & religiosè admodum: quamuis hæc vocẽtur synonyma herus, & dominus. sed quãuis vtrumq; nomen in vnum eundémq; cõpetit. distinguit tamen hæc cogitatio, quia dominus κύριος παρὰ τὸν κῦρος hoc est, ab autoritate dicitur, qua ratũ fit aliquid. sicut cõtra ἄκυρον vocatur irritũ. herus autẽ δεσπότης παρὰ τὸν δεσμὸν, id est, vinculũ. Vnde vt opinor δέος, id est, timor. itaq; & δεσπότης dominus erit & quidẽ timendus non solùm propter autoritatẽ, verũetiam propter metundam omnipotentiã. vel fortasse quia colligat continétq; omnia constringẽs indissolubiliter, alioqui natura dissolubilia. Quare cũ dicit. Here, quid mihi dabis? perinde est ac si dicat: Non ignoro tuam ingentem potentiã, scio & potestatem tuam terribilem. timens tremẽnsq; te appello, & rursus fiducia sublevor. Tuum enim oraculũ iubet ne timeã: tu mihi linguã eruditam dedisti, vt sciam quando loquendũ sit. tu os meũ consutum soluisti, aperuisti, & articulatũ fecisti: dicẽda quoq; suggeris, confirmans illud tuum oraculum: Ego aperiam os tuũ, & docebo te quid loqui debeas. Quis enim sum ego vt loqui me doceas. vt mercedem pollicearis perfectiorem quovis dono & gratia? nónne è patria sum profugus? nónne cognatos deseruit? nónne careo paternis ædibus? nónne omnes me relegatũ, profugum, desertum, & inhonoratũ nominant? Verùm tu mihi here es patria, tu cognatio, tu paterna domus, tu honor, fiducia, opu

Deus. Dñs.

opulentia clara & perpetua. Cur igitur non audeam proloqui quæ cogito? cur nõ perconter de his quę cupio discere? attamen quamuis præ me ferre confidentiã videar, nihilominus metũ & stuporẽ fateor: nec tamen pugnare in me affectus cõtrarios, timorem atq; audaciam, sicut fortasse aliquis suspicabitur, sed contẽperari aptissimè. itaq; insatiabiliter fruor tam bene temperato poculo, quod facit vt nec liberius loquar quàm pro reuerentia. nec, reuerentia libertatem mihi adimat. Didici enim meipsum metiri, quàm sim nihili, & nimiã tuã beneficentiam suspicere. & quoties puluerẽ cinerémq;, aut si quid his est proiectius, meipsum sentio, tũc appellare te audeo, humiliatus & in terra prostratus, sic mutatus vt vix subsistere videar. Talẽ affectum animæ impressit in meã memoriã visitator Abraham.

Appropinquans, inquit, Abraham dixit: Nunc incepi alloqui dominum, ego autem terra sum & cinis.] Tunc enim tẽpus est vt creatura suum factorẽ appellet, quando agnoscit quã ipsa sit nihili. Illud autẽ, Quid mihi dabis? non tam dubitãtis est verbum, quàm gratias agẽtis per acceptorũ beneficiorum magnitudine: Quid mihi dabis? Num est quod sperem præterea? Copiosæ sunt, ò munificẽtissime, tuæ gratiæ, nullis circumscriptæ terminis, nec modũ nec finem habent, fontium more inexhaustæ & subscatentes perpetuò. Sed considerandus est non solùm torrens exundans tuæ beneficentiæ, verùm etiam arua nostra quæ illo rigantur. nã si nimis perfundantur, stagna & paludes erũt pro campis frugiferis. an non & mihi certa mẽsura opus est? ideo percontor. Quid mihi daturus es? qui iam dedisti plurima, & penè omnia quorum natura humana capax est. quod enim adhuc cupio scire, hoc est, quãnã possit esse dignus hæres tuorũ operũ. Ego defungar sine liberis, acceptis bonis ad breue tempus paucó; que dies duraturis, & ad finem properantibus, quamuis optẽ longęuitatẽ nec senio nec morti obnoxiã, vt possit iactis seminibus radices firmas extendere, & stipitẽ vsq; ad cælum attolere. necesse est enim vt humana virtus in terra gradiens ad cælũ erigatur, vt ibi gustato immortalitatis nectare, sempiternã salutem habeat. nam scio quòd sterilem animam odisti, ipse rerum omnium genitor. eximiam enim gratiã largitus es perspicaci generi, ne vnquã sterilescat & prole careat cui quoniam & ego contributus sum, iure hæredem desidero. Cùm enim videã id inextinguibile, turpe puto finere vt naturę meæ bonum intereat. Supplex igitur imploro, vt semina scin-

tillæq; foueantur, è quibus virtutis lux salutaris accēdi queat, quæ tanquā lampas per manus tradita mundo æquæua fiat. Indidisti & meditatoriis viris desideriū filiorū qui progignuntur ex anima, quib⁹ poriti exclamarūt præ gaudio: En pueri quorū miserē est Deus seruorū suorum: quorū peregrinatio nutrix & altrix est, quorū intactæ animæ teneræ generolæq; sunt, in omnes virtutis formas diuinas & pulcherrimas fingi faciles. Sed doce me & illud, an filius Masec vernaculę meæ, tuarū gratiarū hęres sit idoneus. nam ego hactenus neq; sperati accepi filium, neq; de hoc quem accepi spem habeo. Quænā autē sit hæc Masec, & quis eius filius, nō obiter cōsiderandum est. Masec interpretatur ex osculo, differt autē ab amore osculum. nā ille est animarum cōiunctarum per mutuā beneuolentiā: hoc autē nudam saluationem habet superficietenus in occursu fortuito, sicut enim in ἀνακύπτω nō est κύπτω, in καθαπτίζειν βάπτειν, μαρσίππιον πάπιον, sic nec in καθαφιλεῖν φιλεῖν, i. amor in osculo. nam multi etiā inimicis coacti aliqua necessitate hāc officij speciē exhibent, quæ sit autē illa ex osculo nō ex fincera charitate, nobis cōmendata, dicā nihil dissimulās: Vita qua cum sensibus cōuiuimus, tota secura, quā nemo nō amat, quā hominum vulgus herā existimat, ælegantiores famulam, non externā aut emptitiam, sed vernaculam & tribulem quodāmodo: qui etiam didicerunt osculari eā nō amare, cùm illi alteri valde ament eā & desiderent. Laban autē ille virtutis osor ne osculari quidem potest attributas meditatori potēcias, sed vt assuetus simulationi fictisq; moribus, tanquā ægre ferens, cū reuera nō doleat, ait: Nō iudicasti me dignū vt osculares pueros meos & filias. Iustē ac meritō. Simulationem enī implacabiliter odisse didicimus. Dilige virtutes, & animo cōplectere, & nō requires osculum, fu catum specimen amicitiæ. non est enim eis amplius portio vel hereditas in domo tua. nōnne pro alienis à te reputatæ fuere? nōnne vendidisti eas, & deuorasti earū pretium? vt ne in posterum quidē eas possis redimere ac postliminio reuersas recipere. quid igitur osculari vult inimicus perpetuus virtutū omnium? At non sic Aaron osculatur Mosen, sed ex animo vt germanum charissimū. Amāter, inquit, salutauit eum, & cōplexi sunt se inuicem. Sunt autem vitæ tria genera: vna apud Deū, altera apud creaturā, tertia media, mixta ex vtraq; quę apud Deum est, non descendit ad nos, nec venit in istas necessitates corporis: quæ apud creaturam, nec ascendit, nec curauit ascendere, degens in cauer

cauernis intimis, & vita minimè vitali gaudens. at quæ mixta est, sępe ad meliorem tracta ordinē numine corripitur, interdū retracta ad deteriorem retro se recipit. quòd si ad hanc tāquam in bilancem melior vita accedat, adeò prægraubit, vt in diuersa lance minimū ponderis appareat. Moses autem ei quæ apud Deum est vitæ palmam decernēs sine puluere, reliquas inter se cōparat per duarū mulierum similitudinem, quarū alterā dilectam, alteram exosam, vocat aptissimis nominibus. Quis enim est qui nō capiatur oculorū, aurium, gustus, odoratus tactūsque deliciis ac voluptatibus? Quis non abhorret à contrariis, frugalitate, continentia, austera castigatāq; vita, lusus ac risus expertē, plena curis & laboribus, contemplandi cupida, insensata ignorantiæ contēnente pecuniā, gloriam, delicias, aspirāte ad temperantiam, bonā existimationem, & videntes nō cæcas diuitias? Est quidem primogenitura vt antiquior ita honorarior: Moses tamen etiam posteriùs natos hoc honore dignatur, his duplum tribuens, alteris auferens dimidium. Si habuerit, inquit, homo duas vxores, dilectā & exosam, & ambæ peperierint, cum distribuet suam substantiam, nō poterit primogenituram dare filio dilectæ scilicet voluptatis: iniquis enim hic censetur, etsi tēpore antiquior. sed dabit filio seniori nato è fastidita prudētia, qui à puericia dignus fuit, cui duæ portiones debentur. Huius figuræ sensum moralē quia iam ante diximus, reuertamur ad proximē sequentia, præmonito lectore, quòd exosæ Deus vuluam aperuisse dicitur, ortū dans bonis studiis & honestis operibus, cùm ea quæ dilecta putatur, mox ab initio sit sterilis. Videns, inquit, dominus quòd exosa fastiditur, aperuit vuluam eius: Rachel autē erat sterilis. Sed quoties anima prægnans quales decet fœtus parturit, tunc altera sensibilium genitrix sterilescēs desinit parere, grata nō propter amorē, sed propter osculum. Huius sensualis vitæ quę Masec nomine atur. vnusquisque nostrū est filius, honorans demirānsq; nutricē altricemq; humani generis: quā terrenus intellectus Adam nomine, vbi factam vidit, quamuis mortem suā, vitam illam nominauit. Vocauit, inquit, Adam nomen vxoris suæ vitā, quod ipsa sit mater omniū viuentiū, reuera mortuorum iuxta vitā animæ. At quotquot verè viuunt, matrē habēt sapientiam, sensus autem vtrum seruitio, in hoc a natura factum existimātes, vt minister sit ad parandā scientiā. nomen autem nati ex ea vita cuius nota est osculū. Damascus traditur, quod sacci sanguis interpretatur, aptè admodū: quia per saccū

 signifi

Universidad de Deusto
Biblioteca

significatur corpus,per sanguinẽ vita quæ est in sanguine.nam quoniam anima dupliciter dicitur,& in vniuersum & pars eius præcipua,quæ propriè dici potest animæ anima:sicut oculus & totus globus est.& ea pars qua,ppriè cernimus:existimauit legislator duplicẽ essentiã animæ:totius quidẽ,sanguinẽ:præcipuæ verò partis,diuinũ spiritũ.proinde apertè dicit:Anima omnis carnis,sanguis est.egregiè carniũ turbæ influxũ sanguinis attribuit vt propriũ.mẽtis verò essentiã nulli creaturæ coaptauit,sed introduxit eã supernè inspiratã à Deo. Inspirauit, inquit, creator omniũ in faciẽ eius spiritũ vitæ,& factus est homo in animã viuentẽ, quæ etiã ad imaginẽ sui factoris expressa narratur. Itaq; duplex est genus hominũ,alterũ quod viuit iuxta rationẽ inspiratã diuinitus,alterũ quod sanguine viuens seruit carnis voluptatibus.hoc terræ figmentũ est, illud ad imaginẽ Dei expressa effigies. ea terra sanguine macerata, ex qua facti sumus,nõ mediocritet eget diuino auxilio.ideo dicit: Iste Damascus Eliezer:interpretatur aũt Eliezer,Deus adiutor meus. quoniam hæc mõles sanguinea per se dissolubilis & mortua, consistit & fouetur prouidẽtia Dei sua manu sustentãtis & protegentis:alioqui nec per vnũ quidem diem genus nostrũ durare poterat. Non vides quòd & Mosis secundus filius eodem est nomine?Nomen,inquit secũdi Eliezer.ac mox causam adiicit. nã Deus meus auxiliator meus.& eripuit me,à manu Pharaonis.Cæterùm sanguineæ sensualisq; vitæ amicis:præficitur ille pietatis dissipator & hostis Pharao nomine, cuius regnũ iniustum & crudele non licet effugere,nisi Eliezer nascatur in anima,& auxiliũ à solo seruatore nos sperare iubeat.Rectè autem in stemmate Damascei nõ patrẽ,sed matrẽ Masec memorat: vt ostendat q̃ anima sanguinea, qua bruta viuũt,ad mulierũ maternũ genus propriè pertinet,expers masculini generis. At nõ sic virtus Sarra:solã enim virilem stirpem sibi vsurpat,ex solo Deo nata qui pater est omniũ,ipsa matre carẽs principiũ.Verè, inquit,soror mea est,eodẽ patre.nõ item matre progenita.Hæc de quibus præmoneremus,habuimus.erat enim in prima parte argumẽti quædam obscuritas penè ænigmatica. Quid autẽ hic stultiosus quærat,explicandum est diligẽtius,An possit aliquis huius sanguineæ vitæ cupidus,& sensib⁹ deditus, incorporearũ diuinarũmq; rerũ hæres fieri. His dignus habetur solus ille qui supernè inspiratus est,cælestis diuinæq; portionis particeps intellectus purissimus, contemnens non modò corpus, sed

sed & alterã partem animæ,quæ cùm sit bruta sanguine fermẽtatur,furores feruẽtes & cõcupiscentias ardentes excitãs. ergo sic interrogat. Quoniam mihi non dediſti semen illud à seipso doctum & intelligibile,num verna meus hæres mihi erit,sanguineæ vitæ filius? Vix id elocutus erat,cũ Deus respõdit. Mox, inquit,vox Dei facta est ad eum dicẽs:Non hic hæres tuus erit, nec quisquã sensui conspicuus.nam incorporeæ naturæ intelligibilium rerum hæredes fiunt. Et obseruãdum quòd nec dixit Deus,nec locutus est,sed vox Dei facta est ad eum,tanquã intus in corde pulsans. Quis ergo hæres erit?non ille intellectus qui sponte detinetur in corporis carcere,sed qui soluta vinculis liberatúsq; prodiit extra parietes,& vt ita loquar, seipsum dereliquit. Qui,inquit,egredietur ex te,hic hæres tuus erit. Ergo si cupis ô anima,hæres diuinorum bonorũ fieri, nõ tantùm terrã corpus,& cognationem sensuum,& domum paternam,rationẽ defere,sed & teipsam fuge rapta extra teipsam sicut lymphati & fanatici, baccabunda & numine agitari te non dissimulans. nam extra se raptæ,afflatæq; diuino furore,& impulsæ cælesti cupidine,attractæq; à veritate impedimenta dimouente & viã muniente,hæc est hæreditas.Sed quomodo migras ab illis priscis,ingenuè dic nobis,ô mens,quæ audire doctis insonare soles intelligibilia dicens:Equidem migraui è corpore, quando carnem sensumq; contempsi,atque etiam omnia sensibilia. si ad veritatem conferantur spectra & phãtasmata,damnato sensuum iudicio corrupto & insincero plenóq; falsis opinionibus: damnatis etiam his quæ iudicantur,vt paratis ad inescandum fallendúmq;,& veritatem,quantum in se est,tollẽdam è rerum natura.quin & ratione migraui quando multum irrationalitatis in ea cognoui,vtcunque tumente & extollente se. causa est enim quiddam non mediocre:per vmbras corpora, per verba res,quod fieri non potest,mihi offendere.itaque labebatur per lubrica,& cogebatur multa circũloqui,quæ ppriis verbis eloqui diserte nõ poterat.quapropter cùm viderem eam affectam vt infantem puerum, decreui satius esse migrare ab his omnibus,& ad Deum referre singulorum potentias, qui & corpus compingit ac corporat, & sentiendi vim iudit sensibus, & rationi orationem suppeditat. Proinde agedum sicut dereliquisti cætera,excede ac emigra etiam ex teipsa.at quomodo?caue ne intellectum,cogitationem,perspicacitatem tibiipsi thesaurizes,sed offerens hæc ei dedica, qui exactè intelligendi &

 fallib

Universidad de Deusto Biblioteca

fallibiliter percipiendi causa est. hæc autem donaria recipit alterũ è sacratis templũ scilicet sanctius. Sunt enim opinor duo, alterum intelligibile, alterum sensibile. sensibilium naturarũ mundus hic, intelligibilium verò ille intelligibilis est receptaculum. Quòd autẽ is qui iam dicta egressus cupit sectator Dei fieri, præ diuitiis naturæ laudatam hæreditatẽ assequitur, testis est scriptura dicẽs: Eduxit eum foras & dixit, suspice in cælum. quoniam hic est diuinorum bonorum thesaurus. Aperiat tibi, inquit, dominus thesaurum suorum bonorũ, cælum videlicet. ex hoc certè cõsummatas lętitias largitor ille cõtinuè depluit. Suspice, vt arguas cæcum vulgus hominũ, quòd cùm sibi videatur cernere, orbatum est luminibus: nisi fortè nõ est orbũ dum mala bonis antefert, iustis iniusta, perturbationes tranquillitati animi, immortalibus mortalia: repulsisq; monitoribus ac castigatoribus cũ suis præceptis atq; monitis, adulatores admittit & sermones inuitãtes ad voluptatẽ, otium, ignorãtiam, atq; delicias. Ergo solus bonus videt, quamobrem & prophetas prisci nominabant videntes, qui autem foras prodiit, nõ solùm videns, sed & Deum videns appellatus est Israel. sic enim hęc vox interpretatur. At isti etiamsi quando aperiunt oculos, terram intuentur terrenorũ cupidi, & innutriti materiæ. nam ille attollens oculos ad ætherem suspicit, vnde manna verbum diuinũ, cælestis immortalisq; cibus animæ spectandi ac discendi cupidæ. istis verò animus est in cepis & alliis pupillas cruciãtibus, & turbantibus, ita vt cõnineant, atq; in porris & salsamentorũ fœtoribus, cibis Aegypto peculiariaribus. Venerunt, inquit, nobis in mentem pisces quibus in Aegypto vescebamur gratis, cucumeres, pepones, porrũ, cepe, allium. nũc anima nostra exaruit, nihil pręter manna vidẽt nostri oculi. Facit autẽ ad mores & illud, Eduxit eum foras, quod quidam indocti ridere solent, rogitãtes & quis intrò educitur, aut ediuerso foras intrat? Etiã ô ridiculi & nimis faciles. nescitis enim vestigare mores animæ, sed solos corporũ locales motus in his verbis quęritis. ideo mirum vobis videtur si quis intrat foras, aut intrò exit. nobis verò Mosis familiaribus nulla est hic absurditas. An non diceretis, perfectũ summum sacerdotem, quãdo in adytis operatur sacris patriis, intus esse ac foris? intus conspicuo corpore, foris anima vaga obãbulantéq;. rursum alium vel alienũ à Leuitico genere, amicum Deo charúmq;. extra sacraria stantem, intus in penitissimis agere, qui peregrinationẽ putat totã vitam corporis

poris: & quoties potest solam animæ vitam viuere, credit se degere in patria. nam extra amicitiam est omnis insipiẽs, etiamsi ne momentũ quidem discedat à cõtubernio: intus verò omnis sapiens, etiamsi non solùm regionibus, verùm etiam immẽsis terræ tractibus disiunctus sit. Moses autem hunc amicum adeò Deo propinquũ ait, vt nihil ab anima differat. dicit enim: Amicus æqualis animæ tuæ. Iuxta eiusdem æstimationẽ, nec sacerdos erit homo, tantisper dũ est in sanctis sanctorũ, donec exeat, non corporaliter, sed animæ motibus. Mens enim quando purè Deo sacrificat, non est humana, sed diuina. cùm autẽ ad aliquid humanum auertitur, descendens de cælo, vel potius delapsa in terram, egreditur etiamsi corpus intus maneat. Rectissimè igitur dictum est, Eduxit eum foras. è carcere corporis. è cauernis sensuum. è fallacibus rationis sophismatibus: & insuper ex seipso, atq; opinione qua putabat, se nulli obnoxiũ liberè ac suapte facultate percipere atq; intelligere. Producto autem foras dixit: Suspice in cælum, & numera stellas, si potest iniri eorum numerus. Sic erit semen tuũ. Egregiè dictũ. sic erit semẽ tuum, non par stellarum numero. nõ enim solam multitudinem, sed & alia multa ad perfectã felicitatẽ conducentia vult indicare, Sic erit, inquit, sicut quod vides in æthere, sic cæleste, sic vmbra carens, plenum splendore purissimo (nam nec in cælo nox locum habet, nec in virtute tenebræ) dispositum ornatissimè, immoto manens ordine, semper sui simile. Vult enim cæli effigiẽ, aut quod plus est, cælum terrestre dici sapientis animã, vt quæ in æthere habet lucida sidera, statos motus, cõcinnas choreas, diuinos circuitus, virtutum splendores fulgidissimos & stellis simillimos, quòd si sensibilium stellarum numerum inuenire est impossibile, multo magis intelligibilium. Nam quãto præstantius est quod iudicat quàm quòd iudicatur: siquidem mens sensu est potior, hic verò illa hebetior: tãtùm & inter ea quæ iudicantur interest. itaq; immenso intelligibilia sensibiliũ numerum superãt. nã oculi animæ proprij minima quædã portio est oculus corporeus. ille soli est similis, hic cãdelabro quod modò accensum mox extinguitur, ideo necessariò subiungitur: Credidit Abrahã Deo ad laudẽ eius qui credidit. Dicat fortasse aliquis, hoccine laude dignũ iudicas? Quis Deo loquenti pollicentiq; fidẽ nõ adhiberet, etiãsi esset impius & omniũ mortalium iniustissimus? Huic respõdebimus: Caue caue ô pręclare vir, ne temerè aut illũ sapientẽ fraudes suis laudib⁹. aut indignis perfectiss

festissimã virtutẽ fidẽ tribuas, aut nostrã super hac re incuses sententiã. Nam si penitius scrutari, nõ solùm in superficie, volueris, cõperies quàm difficile sit credere soli Deo absq; vllo testimonio, propter cognationẽ quam habemus cũ rebus mortalibus, quæ nobis persuadẽt vt credamus fidamúsq; gloriæ, principatui, amicis, sanitati roboriq; corporis, & cæteris plurimis. has persuasiones eluere. & dissidere creaturæ per se infidissimæ, ac soli Deo fidere, q solus verè fidus est, res est animi magni cælestisq; nõ inescati vllis reb⁹ nostrarũb⁹. Illud quoq; bene addit, imputatã ei fidẽ ad iustitiã.]Nihil em̃ tam iustũ, quàm fide sincera Deo credere. Id quantũvis istũ & naturæ consentaneũ, mirũ videtur prorer vulg⁹ incredulũ, quos arguẽs sacra scriptura dicit, in solo Deo firmũ esse certúmq; præsidiũ, quantũliber hoc mireor homines verorũ bonorũ expertes, alioqui reuera nõ mirabile. est autẽ op⁹ iustitiæ propriũ: Et dixit, inquit, ad eũ. Ego sum Deus qui eduxi te de terra Chaldæorũ, vt darẽ tibi terrã hãc in hæreditatẽ.]Hoc nõ solũ noua pollicetur, sed & veterem promissionẽ cõfirmat. Siquidẽ dudũ donatũ bonũ, exitus erat é meteorologia Chaldaica, quæ docebat credere, nondũ nõ opus Dei, sed Deũ ipsum esse, & bona malãq; imputare stellarũ certis ordinatisq; cursibus, vnde bonorũ malorúmq; causæ pendeant. hanc tam prodigiosam opinionẽ homines ad credendũ faciles hauserãt ex æquabili motu orbiũ cælestiũ: nam Chaldæi interpretatur æquabilitas. Nouũ autẽ bonũ quod promittitur est acquisitio sapientiæ eius quæ nõ sensu discitur, sed mẽte sincerissima percipitur, & cõfirmat migrationẽ optimã: animã se cõferẽte ab astronomia ad physiologiã, & ad certã cognitionẽ à cõiectura: atq; vt propriè loquar, à genitis ad Ingenitũ, à mũdo ad ei⁹ patrẽ cõditorémq;. Chaldaicã enim sectã cælo fuisse deditã: hũc autẽ postquã inde migrauit, Deo qui cælo vectatur & id gubernat, credidisse. narrãt sacra eloquia, præclara sanè hæreditas, fortasse maior quã pro captu hæredis, sed digna largitatis magnitudine. Sed nõ sufficit bona spes & miræ felicitatis expectatio sapientiæ cupido per oraculum oblata: nisi & modum audiat, quo ad eã felicitatẽ perueniãt⁹ sit, quòd molestũ sit illi hęc ignorare, vt insatiabiliter sitienti scientiã. Ideo percontatur: Domine Deus, quomodo cognoscã quòd eã hæreditate possidebo? Dicat fortasse aliquis: non cõuenire hoc ei qui crediderat. nã hęsitationem dubitantis esse, eũ verò qui credit, nihil amplius quærere. Dicendũ igitur eũ hæsitare & credere, sed non de eadẽ re. abhoc

hoc à fideli anima. credidit se hæreditario iure possessurũ sapiẽtiã, nihil aliud quærit, quàm quomodo sibi obuẽtura sit ea felicitas, nã obuẽturã certò scit fretus Dei promissione. Itaq; delectatus hominis prono ad discendũ desiderio præceptor, incipit à primis elementis eum erudire, primũ docẽs quod est summè necessariũ: Sume mihi.]Breue verbum, sed magna vis eius. non pauca enim indicat. Ante omnia, propriũ, inquit, nullũ habes bonum, sed si quid habere putaris, aliunde habes: Vnde colligitur, quod accipimus à Deo quicquid habemus, nõ à post eũ nata creatura, quæ ipsa manus ad eum tẽdit vt accipiat. Secundò inquit, quicquid sumis sume non tibiipsi, sed quasi mutuũ aut depositum redde ei qui deposuit, & quidẽ cum auctario, veterem gratiam noua pensans gratia, & decenter aliquid repẽdens bene merito. nam multi sacris depositis malè vsi, præ auaritia nimia verterunt ea tanquam sua in proprium cõmodum. tu verò vir bone da operam pro viribus, vt non solùm integra illæsaq; serues quæ accepisti, sed omni cura efficias, vt qui deposuit non habeat quod queratur de tua custodia. deposuit autem hæc, animam, rationem, sensum, nimirum factor animaliũ quæ deposita figuratè iuuenca, aries, capra nominãtur in sacris literis. hæc autem quidam sui nimis amantes vsurparunt sibi, alij reposuerunt vt tempestiuè redderent: & fraudatores quidem sunt innumeri, quis enim est nostrum qui animam rationem censum in bonis suis non censeat, sibi acceptum ferens quod sentit loquitur intelligit? eorum autem qui bona fide custodiunt depositũ exiguus est numerus. hi tria iam dicta Deo dedicãt, rationem, sensum, animã. Sumpserunt enim non sibi, sed illi hæc omnia: itaq; meritò fatentur ab eo venire vires horum singulis, menti cogitationes, rationi sermones, imaginationes sensibus. cæterũ qui hæc ascribunt sibiipsis, meritò sibi parant hasmiserias: insidiosam animam fermentatam brutis affectionibus, & vitiis plurimis obsitã, nunc gulæ atq; libidini tanquã in lupanari prostitutam, nũc à plurimis iniquitatibus tanquã in carcere constrictã cum maleficis, non hominibus, sed studiis, quæ omnibus tribunalibus facessunt negocium, rationẽ verò inanitoquam, exactam ad impugnationem veritatis, sibi dedecus afferentẽ, damnum autẽ audientibus, prętererea sensum insatiabilẽ, semper ingurgitantẽ res sensibiles, sed nunquã expleri valentẽ, contumacem aduersus monitores, & conspuentẽ quicquid ad emẽdationem audit vidẽtq;. Qui autẽ hæc sumpserunt non sibi, sed Deo, dedicarunt

Universidad de Deusto Biblioteca

dedicarunt ei singula, vt sacra seruantes suo domino: mentem quidem, ne quid aliud quàm de Deo virtutibúsq; cogitaret: rationē verò, vt ore frenato, laudibus hymnisq; veneraretur parētem rerum omnium, ostentās in hoc tantùm negotio suam eloquentiam: sensum autem, vt imaginando totum hunc mūdum sensibilem, cælum terrámq; & naturas quæ sunt in medio, animantes ac stirpes atq; vires harū & efficaciam, motúsq; alios & habitu, sedulo & sine fuco nuntiet animæ. menti enim Deus dedit, vt intelligibilem mundum per seipsam, visibilem autē per sensum cognosceret. Quòd si quis possit omnibus his partibus Deo magis quàm sibi quærere, per sensus introspiciendo sensibilia, inueniendæ veritatis studio, per animam autem in rebus intelligibilibus que verè sunt philosophando, deniq; per vocis instrumentum laudando hunc mundū & eius opificē, viuet vitam beatissimā. Hæc puto significari per verbum illud, Sume mihi. Cæterùm quoniam misericordi Deo visum est suæ virtutis excellentiam cælitus in terram demittere, vt genus nostrū potioris sortis fieret particeps, figuratè tabernaculum cum suis sacris apparuit, sapiētiæ simulacrum & imaginem. nam in medio nostræ impuritatis collocatum tabernaculum ait scriptura vt esset quo purificaremur, elutis & abstersis sordibus ac maculis, quibus referta est hæc vita vostra misera. Videamus igitur quid præcipiatur de apparādo tabernaculo. Locutus est, inquit, dominus ad Mosen dicens: Dic filiis Israel, Sumite mihi primitias. à quocūq; vltro dante sumetis eas. Hic quoq; præcipitur vt nō sibi sed Deo sumāt. examinando dantis animū magis quàm donum, & conseruādo quæ dātur illæsa atq; integra. quod autē primitias postulat, id ad erudiendos nos pertinet. nam reuera corporum ac rerum primitiæ Deo debentur. id si scire vis, considera stirpes, animātes, artes, scientias. prima stirpium semina sunt ne agriculturæ an inuisibilis naturæ opera? quid hominum cæterorúmq; animalium generatio, nónne parentum operam habet accessoriam, suprema autem antiquissima verā que eius causa natura est? artiū autem scientiarúmq; nónne fons, radix, fundamētum, aut si quod aliud est nomē potioris principij, natura supponitur, cui contēplationes omnes superstruūtur? naturam verò si subtrahas, imperfecta erunt omnia. Et hoc est quod mihi quidā videt dixisse aptissimè: ἀρχὴ δὲ τοῦ ἥμισυ παντός.

Dimidium facti qui bene cœpit habet.

Meritò igitur in sacris eloquiis primitiæ dedicantur Deo rerū princ

principi. Aliubi quoq; sic legitur: Locutus est dominus ad Mosen dicens: Consecra mihi omnem primum fœtum primogenitum aperiētem vuluā, in filiis Israel ab homine vsq; ad pecora. itaq; sic etiam cōfessum fit, quòd quæ antiquiora sunt & præcipua Deo debentur, præsertim primogenita. quoniā enim omne genus est incorruptibile, incorruptibili Deo iustè attribuitur, & quicquid in vniuersum vuluā aperit, ab homine hoc est ratione vsq; ad pecora, id est sensus corporis. nam qui aperit vuluam singulorum, mentis ad percipienda intelligibilia, rationis ad exercendum sermonem, sensuum ad obiecta tractāda, corporis ad proprios eius motus atq; habitus: est ille Dei sermo inuisibilis sator & artifex, qui cōuenienter ad patrē refertur. atqui sicut principia Dei sunt, sic & fines: teste Mose, qui præcipit vt separetur finis, & dedicetur domino, attestantur & mundanæ res: quomodo? stirpis principium semen est. finis verò fructus: vtrunq; opus naturæ non agriculturæ. Rursum scientię principium natura est vt ostendimus, finis autem ne contingit quidem hominibus. nemo enim absolutus est in vlla sciētia, sed reuera perfectiones & fastigia vnius solius sunt. itaq; nos versamur in spacio medio finē inter & principiū, discendo, docendo, agros colēdo, cætera opera tractando quasi agamus aliquid, vt & generatio videatur aliquid agere. Manifestius tamē principia finēsq; Deo tribuuntur in mundi creatione, dicēte scriptura: In principio fecit: & rursum, Perfecit Deus cælum & terram. Nūc igitur ait: Sumite mihi: sibi debita vindicās, & præcipiens ne quæ dantur vitientur, sed ita vt oportet seruentur. Rursum aliubi qui re nulla indiget, & ideo nihil accipit, fatetur nihil accipere, vt pietatem accendat, & ad sanctitatem religionémq; prōptos faciat, quasi delectetur spontaneis obsequiis animę & cultu legitimo. Ecce, inquit, accepi Leuitas pro omni primogenito aperiente vuluā apud filios Israel, erūt eorū redēptio. Damus igitur & accipimus, sed accipim⁹ propriè, abusiuè dare dicimur, ob causas quas diximus. aptè autem redēptionem Leuitas nominat, nihil enim ęquè mentem ad libertatem erigit ac cōfugere ad Deum suppliciter. id autem sacrata Leuitica tribus profitetur. Quādo igitur satis de his disseruim⁹, reuertamur ad textus reliqua. Sume mihi, inquit, iuuencā indomitā, illęsam, tenerā, iuuenē, lasciuā, sed rectoris patientem animā. sume mihi arietē, rationem maturā, paratā certamini, idoneā soluendis & dissecādis nodis sophistarum ex aduerso disputantiū, idoneā & ad tuendū ornandúmq;

dúmq; eum cui cõtigit. sume mihi & sensum inducentẽ in hũc mundum sensibilem, capram, tria hæc omnia, iuxta numerum perfectum composita, principium, finem, mediũ habentia, præterea turturem & columbam, diuinam & humanã sapientiam ambas quidem volucrẽs & in altum tolli exercitaras, differentes tamẽ à se inuicẽ, quatenus differt genus à specie, aut exemplar ab imagine. amat enim diuina sapiẽtia solitudinem, propter solũ Deum cuius ipsa est possessio, & turtur figuratè vocatur. altera verò mãsuetatis cicur, & gregatim volitãs ciuitates hominum libenter incolit, gaudens consuetudine mortalium, & ideo repræsentata per columbæ similitudinẽ. Has virtutes opinor Moses subindicans, obstetrices Hebræarum Sepphoram & Phuam nominat: quarũ altera auicula, altera rubor interpretatur. siquidẽ diuinæ scientiæ propriũ est sublimia petere: humanæ verò, modestiam & pudorem indere, quem erubescentia maximè indicat. Et sumpsit, inquit, ei hæc omnia. hæc laus est probi hominis, factũ dispositũ animæ, sensus, rationis, diuinæ sapiẽtiæ, humanæ scientiæ, sine dolo bona fide seruãtis, nõ sibi sed ei qui deposuit. Deinde addit: & diuisit ea per medium: nec dicit quis diuiserit, cogitationi tuæ relinques intelligẽdum Deum, secantem corporum ac rerum cunctarũ cohærẽtes & vnitas videtur naturas, verbo suo nihil nõ secante, quod vt acutissimũ nõ desinit diuidere omnia sensibilia, donec perueniat ad ea quę vocantur indiuidua. Idem verbũ incisorium etiam rationi conspicua in plurimas portiones incircumscriptas diuidit, & bracteas auri secat in capillamẽta, vt Moses ait, longitudinẽ sine latitudine, incorporeis lineis similẽ. Hæc igitur tria singula diuisit per mediũ, animã in brutam partẽ & rationalẽ, orationem in verum & falsum, sensum in imaginationẽ certã & incertam: atq; ita dimidiata inter se opposuit, rationali brutũ, vero falsũ, certo incertũ, indiuisa sinens volucria. nã incorporeæ diuinæq; scientiæ in contrarietates pugnantes nõ possunt diuidi. Et quia dicendum est de diuisione in æquales portiones & de oppositis, nec silẽtio rẽ præteruehemur, nec prolixius immorabimur, sed quãto poterimus vtemur cõpendio, cõtenti huc propriè pertinentibus. nã sicut animã nostrã & mẽbra per mediũ diuisit opifex, sic & huius vniuersitatis essentiã mox in mũdi huius initio. Primùm bifariã eam diuisit, in graue & leue, quod crassum est discerneus à tenui. horũ vtrumq; denuò diuisit, tenue in ignem & aërem, crassum in aquã terrámq;, sensibilis mundi elementa sensibilia

sensibilia pro fundamento ei futura. ac rursus tũ graue tũ leue diuisit in alias species, leue in frigidũ & calidũ, frigidũ appellans aërem, ignẽ verò quod est natura calidum: item graue in humidum & aridum: humidum vocauit aquam, terrã aridum, hæc singula rursum aliter secta sunt. terra in continẽtes & insulas, aqua in mare & fluuios, cæterósque latices potabiles. aër in æstiuas brumalésq; mutationes. ignis in hũc quo vtimur quotidie, corruptiuũ & insatiabilem, & in aliũ salutarẽ priori contrarium, ex quo cælũ confectũ est. Ita secta sunt vniuersalia. nec minus particularia, nẽpe in animata & inanima. In inanimatis quædam semper manent eadẽ, quæ habitu continentur ceu vinculo: quædã mouentur, non migratione sed incremento, quæ natura inenarrabili modo viuificat. ex his alia sunt siluestria, quæ immites fructus cibum ferunt bestiis: alia frugifera, quæ ad eorum agricolarũ pertinent. horum fructus prosunt hominũ, omnium animaliũ mitissimo. Nec hic cõsistit diuisio animatorũ ab inanimis, rursum hæc singula subdiuidũtur. nã alterũ horũ diuiditur in brutorũ & rationaliũ species: quæ & ipsæ denuò diuidũtur: bruta in fera & mãsueta, rationalia in mortalia & immortalia. mortales itẽ secãtur bifariã, distincti virorũ & mulierum vocabulo. aliàs quoq; animal in marẽ secatur & fœminã. nec desunt & aliæ sectiones necessariæ, quibus separantur volucres à terrestribus, & ab vtrisq; aquatilia. Tam acutũ est verbũ illud res omnes dissecãs, primũ forma qualitatéq; carẽtẽ essentiã, & ab hæc discreta mũdi elemẽta quatuor, mox plãtas & animãtes ex his cõpactas. Quoniam autẽ non tantũ ait, diuisit, sed per mediũ diuisit, necessum est vt pauca de portionibus dimidiatis addamus, sic enim æquales partes indicantur. Mortalis quidẽ nemo posset quicquã in partes pares diuidere, sed necesse est vt alterutra maior minórve sit, saltẽ paulò quod sensum fugiat, solitum grandiora quæq; expẽdere. minutias verò non valentem percipere. inæqualitas autem æqualitatem excludit, id quod veris rationibus deprehenditur, probabile igitur est solũ Deũ exactè iustum esse, & solum posse per mediũ diuidere vel res vel corpora, vt alterutra portio ne mica quidem alteram superet, sed pares sint per omnia. Hæc dicta sufficerẽt, si vna esset æqualitatis species: si autẽ plures sint, nõ grauabimur quæ res postulat adiungere. dicitur enim æqualitas vno modo in numeris, qua duo duobus, tria tribus æquiparantur, & cætera similiter. altero modo in quãtitate, quæ ad longitudinis, latitudinis, altitud

Universidad de Deusto Biblioteca

altitudinis, dimensiones pertinet. palmus enim palmo, cubitus cubito par est magnitudine. Sunt in quibus æstimatur valoris æqualitas, vt in mensuris ac ponderibus. est & ea species necessaria quam analogiam seu proportionem nominãt, iuxta quam pauca multis parua magnis cẽsentur æqualia, cuius in ciuitatibus vsus est interdũ, quãdo ciues iubẽtur cõferre æqualiter, non numero, sed pro rata, vt est census eius temporis, quando centũ drachmas conferens, tantundem iudicatur contulisse quantum qui talentum repræsentauit. His præsuppositis vide quomodo qui per mediũ diuisit, æqualiter diuisit iuxta has omnes æqualitatis species in ipsius mũdi opificio, pari numero grauia diuidens à leuibus, duo à duobus, terrã & aquã põdus habẽtia, à suapte natura leuib⁹ igne & aere. eadẽ parilitas est in singulis. aridissimo humidissimóq;. terra & aqua. eodẽ modo tenebris lux opponit, dies nocti, æstas hyemi, veri autũnus, & id genus alia. Item magnitudine pares sunt in cælo quidem æquidistãtes circuli, tam æquinoctiales vernus autumnalisq; quàm solstitiales æstiuus brumalisq;: in terra verò zonæ quas vocãt, duæ inter se æquales quæ circa polos sunt frigidæ, & ob hoc inhabitabiles: duæ item inter has & exustã mediæ quas propter tẽperiem aiũt habitabiles, alteram ad austrum vergentem, altera ad septemtriones. Lõgitudine verò paria sunt temporum spacia, nox maxima diei maximæ, breuissima breuissimæ. mediæ media. de cætero dierũ æqualitates ac noctiũ deprehendũtur æquinoctiis, post vernum vsq; ad solstitiũ die crescente, nocte decrescẽte. donec dies lõgissima fiat, nox breuissima. post solstitium verò sol reuertens per eãdem viam, nec celerius, nec tardius sed eodem modo per eadem spacia, pari ordine ad autũnale æquinoctium incedit, æquatáque nocte diei, noctem augere incipit, diem minuens ad brumam vsq;. tum verò nocte aucta in maximam lõgitudinem, die contracta maximè per eadẽ rursum spacia reflectens ad vernũ reddit æquinoctiũ. ita spacia temporum quãuis inæqualia videantur, parem habent longitudinem, non tamen iisdem anni horis sed diuerso tempore. Idem cõsideratur & in membris animaliũ, præsertim hominũ. pes enim pedi, manus manui, & cætera fermè omnia dextra sinistris sunt paria. Iam quæ valore æquantur sunt plurima tam arida quàm liquida, de quibus põdere mensuráq; decernitur. analogia verò æquat omnia propemodum parua magnáq;. in toto mundo quantus est. nã qui rerum naturam scrutantur diligẽtius, aiunt pro portione paria

paria esse elemẽta quatuor. qua analogia mundus temperatus æquante partes singulas comparantéq;, & factus est primùm. & durat in perpetuum, certè ista quatuor, aridum, humidũ, frigidum, calidum, contẽperata pro portione. cõstat nihil aliud esse quàm potentiarũ quatuor temperamẽtum quoddã congruum & analogicum. Quòd si libeat percurrere singula, in infinitum protendetur oratio. Animalia minima maximis paria pro portione licet animaduertere, hirundinẽ aquilæ, mugilẽ ceto, formicã elephanto. nam corpus & anima, itẽ dolores voluptatésq; appetitus & fastidia. & quicquid est in natura animaliũ, omnia fermè sunt similia. æquãte analogię regula. & hoc est quod quidam ausi sunt vniuerso mundo æquare hominem animal minimum, cũ viderent vtrumq; constare ex corpore & rationali anima, vt permutatis nominibus, hominẽ quidem mundũ paruũ, mundum verò magnum hominem dicerent. quæ illi nõ temerè docent, sed quoniam ars Dei qua vniuersa cõdidit, nec intenditur nec remittitur, semper sui similis qnãtum ad excellentiã, opifice res singulas absoluẽte numeris omnib⁹, & nihil prætermittente quod meritò desideres. nã & parua & magna, vt dicit Moses, iudicauit, creans & formãs singula nec propter vilitatẽ materiæ de arte quicquã subtrahens, nec addẽs aliquid propter eius pretium. quoniã laudati artifices, siue pretiosas materias siue viles accipiant, ipsi nõ parcè insumunt operã. nec defuerũt qui affectatè ostentarunt artem in vilibus, cõtendentes cũ pretiosis operib⁹, arte supplẽtes quod materiæ deerat. Dei autẽ existimatione materia nulla pretiosa est, ideo cũctis ex æquo artẽ adhibuit: vnde in literis sacris legitur, Vidit Deus omnia quæcunq; fecerat, & ecce bona valde. quæ autem laudantur ab illo, honore æquãtur ipso iudice. Laudauit autẽ non materiã inanimam, redundãtem, dissolubilẽ suapte natura & corruptibilem, rudem inæqualémq;: sed artificiosa opera sua, pręse ferẽtia vnã eandémq; opificis facultatem ac scientiã æquabiliter elucẽtem per omnia. ideo seruata est vbiq; analogię regula, ratione artis ac sciẽtiæ. eius æqualitatis, si quis alius, Moses laudator fuit, primùm laudans vbiq; iustitiã, cuius propriũ est æqualiter diuidere, vt Græcis ἀπὸ τῆς δίχα τέμνειν dicta videri possit, diuidẽs & res & corpora. Deinde vituperãs iniustitiã, turpissimæ inæqualitatis opificem. hęc inęqualitas geminũ bellum peperit, externum & ciuile, sicut ediuersò pacem æqualitas Sed nusquã apertius laudat iustitiam, damnat iniustitiam, quàm his verbis: Nõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

facietis iniustitiam in iudicio,in mensuris,in libra,in pondere.
Libra iusta,pondera iusta,modius iustus erit vobis.& in Deute
ronomio: Non erit in pera tua pondus iniquum, verum & iu-
stum erit:non pondus magnum & paruum,vt has longæuus su
per terram,quam dominus Deus dabit tibi in hæreditatē quo-
niam abominatus est Deo quisquis facit iniustitiā. Ergo amā-
tor iustitiæ Deus odit iniustitiā & abominatur vt seditionis &
malorum principium. Sed vbi æqualitatem laudat legislator
nutricem iustitiæ? Mox in principio cæli condit. Et diuisit,in-
quit. Deus lucem à tenebris, appellauitq; lucē diē, & tenebras
noctem.diē enim & noctem, lucē & tenebras in rebus ordina-
uit æqualitas. Eadem diuisit & hominem in virum ac mulierē,
duas portiones ioæquales quidem robore,sed quod natura spe-
ctauit,bene cōparatas vt tertium quiddā gignerent sibi simile.
Fecit,inquit,Deus hominē,ad imaginē Dei fecit eum, marem
& fœminam fecit eos.nam nō Eum, sed Eos adiecit pluraliter,
inferens in genus species,diuisas(vt dixi)æqualiter.Frugis qui-
dem & cœtum,ætatem & ver descripsit in horas annuas,diuisas
eodem incisorio,cæterum illi tres dies qui solem præcesserūt,
eundem secutis numero pares sunt,senario diuiso æqualiter,ad
notas seculorum & temporis.æuo enim tres præcedentes dica-
untur,sequentes verò tempori, quod imago æternitatis est. Item
duas eius Qui est potētias primarias,beneficam qua mundum
cōdidit,iuxta quam appellatur dominus:& punitiuā qua rebus
imperat,iuxta quā Deus abominatur, ipse ait se mediū fiantē
dirimere. Loquar tibi, inquit supra propitiatorij inter duoChe
rubim:vt ostenderet quod antiquissimæ eius Qui est potentiæ
pares sint,benefica & vltrix.vtentes eodē incisorio,quid colūnæ
decem legum generalium,quas nominat tabulas: duæ sunt nu
mero pares animæ partibus. nā brutæ pariter ac rationali de-
betur eruditio castigatiōq;.hæ rursum à legislatore diuidūtur.
ipse quidem opus Dei fuerunt,exaratæ literis diuinitus insculp
tis in eas. Quin etiam legibus ipsis,quod proprie ius est,diui-
sis in pares quinarios.prior ius diuinum, posterior humanum
continet. In diuino iure prima lex opponitur opinioni plures
Deos credentium,docens nos mundum esse sub vnius imperio.
secunda vetat ne quis fieri Deos alios faciat præter creatorem,
deceptus pictorum fictorumque insidiosis artibus, quas Moses
eiecit è sua rep. dānatas exilio perpetuo vt solus vere Deus co-
latur. Tertia est de nomine domini, non eo quod creaturam
penetrat

penetrat(hoc enim est ineffabile) sed quod prædicatur de eius
potētiis,prohibitū est enim id in vanū assumere. Quarta est de
sempervirgine sine matre nata hebdomade:vt creatura assueta
eius otio,reminiscatur eius qui omnia facit inuisibiliter. Quin
ta de honore habēdo parētibus.nā hæc quoq; sacrata est, quip-
pe quæ refertur non ad homines, sed ad autorem genituræ re-
rum omnium,cum quo pater & mater collati non gignunt,sed
instrumenta gignendi sunt, hoc præceptū situm est in confinio
quinarij pertinentis ad pietatē, & alterius cohibentis iniurias
mutuas ac maleficia: quandoquidē mortales parētes finis sunt
immortaliū potentiarū, quæ naturales genitrices rerū omniū,
permiserunt huic infimo generi mortali ad imitationē earum
seminare atq; gignere. principiū enim generationis est Deus:
finis verò hæc mortalis infima & vilissima species.alter autem
quinarius vetat adulterium,homicidium,furtum,falsum testi-
monium,concupiscentiam.hæc sunt generales regulę peccato-
rum fermè omnium,ad quas referri possunt singulorū species.
quotidiana quoq; sacrificia vides diuisa æqualiter,alterū sacer-
dotibus pro seipsis offerētibus e similā, alterū pro tota natione
in quo agni duo ritè mactantur.horū quę dixi dimidium manè
offerri lex iubet,reliquū vesperè, vt etiā pro nocturnis beneficiis
eius agātur Deo gratię. Vides & panes in sacra mēsa propositos,
vt in senos distributi æqualiter,monumentū sunt xij,tribuū,qua
rum dimidiū ad virtutē Liā pertinet matrē sex phylarcharum,
alterum dimidiū Rachelis est & cæterarū. vides & in talari ve-
ste gemmas xij.pariter senas dextras ac sinistras,quibus insculp
ta fuerūt xij.patriarcharum nomina notata diuinis literis na
turarum diuinarum monumēta. An non & duos mōtes signifi-
cātes duo genera,pro æqua portione discretos,alterum tribuit
benedicentibus,alterū execrātibus, phylarchas vtrobiq; præsi-
cies?vt doceret eos quibus monitore opus est, benedictiones &
maledictiones pares esse numero,atq;etiā honore propemodū,
si dicere fas est.similiter enim laudes bonorū prosunt & malo-
rum vituperia:quandoquidē rerum malarum fuga & bonarum
optio similes iudicantur à prudētibus. Libet mirari etiā duorū
hircorū qui pro peccatis offerūtur selectione & distributionem
incertę sorti cōmissam:cùm enim sermo sit duplex,alter q diui
nas virtutes tractat,Deo consecratur:alter qui humanis inhæret
miseriis,profugæ creaturæ dedicatur, quē oracula vocāt emis-
sarium,quia procul à sapiētia repellitur. Cæterū quia sicut numi,

sic res veris falsisq; notãtur characterib⁹, nónne inuisibilis ille
sector tibi videtur diuisisse has æqualiter, dũ notatas & probas
eruditionis amatori assignat, notis verò & signis carẽtes inertu
dito? Obtigerũt, inquit, nõ signata Labani, signata Iacobo. nã a-
nima cerę (vt quidã priscus ait) more, si dura sit, formas respuit,
nec sibi sinit imprimi, & rudis pmanet. sin autẽ sit obsequẽs aut
saltẽ mediocriter facilis, profũde sigilla recipit, & amoto signa
culo, fideliter seruat impressas species. Nec minus miranda est
victimarũ sanguinis æqua distributio, quem summus pontifex
Moses ex naturæ præscripto diuisit. Sumpto, inquit, dimidio san
guinis infudit eum in crateras: reliquum verò dimidium pro-
fudit apud altare: vt doceret esse duplex genus sacratæ Deo sa-
pientiæ, alterum diuinũ, alterum verò humanum, & diuinũ qui-
dem esse sincerum nulla mixtura viriatum, quã ob rem Deo sin
cero atq; impermixtę vnitati libatur. humanum verò mixtum
temperatumq; profũdi & dispergi in nostrum genus mixtum,
temperamento & concordia. Enimverò animæ pars sincera pu
ráq; mens est vigens ac viuida, supernè inspirata cælitus: quæ si
quãdo sana integráq; seruatur, æquum est & dignũ sacris ipsius
studiis, vt reddatur Deo qui eã cõseruauit incolumẽ & illæsam
à malis omnib⁹. altera verò mixta pars est tota sensuũ, cui suas
crateras natura fabricauit: hæ crateręq; visus quidem sunt oculi,
aures verò auditus, itẽ nares odoratus, & sua cuiusq; recepracu-
la, in has sanctum illud verbum infundit sanguinẽ, vt bruta no
stri pars animetur, & rationalis fiat quodãmodo, parãdo admo
nitionibus & puram se seruando ab illecebris sensuum, quid di
drachmum sacratum, nónne ad eundẽ modũ intelligẽdum est?
vt eius dimidium, scilicet drachmã seponamus in redẽptionẽ
animæ, quam ille solus liber & liberator è crudeli molestáq; af
fectuum & iniquitatũ dominatione vel rogatus vel nõ rogatus
potẽter asserit: reliquũ dimidiũ illiberali & seruili relinquam⁹
generi, ex quo fuit ille qui dicit: Sufficit mihi meus dominus,
mens quæ in me principatũ habet: & vxor mea, charus ille sen-
sus custos domesticorũ affectuum: & pueri mei, mala quę ex his
nascuntur. Nolo abire liber. Necessum est eñ vt huic quoq; ge
neri sors exsors & emissaria detunẽ didrachmo, opposita drach
mæ quæ vnitati sacrata fuit. Vnitas eñ nec additionẽ nec sub-
tractionem potest recipere, imago Dei qui solus plenus est. Cę
tera suapte natura sunt inania, quibus si quid inest solidi, verbo
diui

diuino astringitur. Hoc enim ceu vinculo & glutine solidatur
omnis essentia. Ipsum verò cõnectens cõtexénsq; singula, sibi-
ipsi complementũ est, nullo prorsus egens alio. Meritò igitur
dicit Moses: Dines nõ apponet, pauper nõ detrahet de didrach-
mi dimidio, quod est (vt dixi) drachma & vnitas: cui omnis nu-
merus dicere potest illud poeticũ: A te principium, tibi desino.
Nam vel infinities infinitus numerus in vnitatem desinit. & fa
cto ab hac initio crescit in innumerabilẽ multitudinẽ. ideo nõ
numerũ, sed elementum & principiũ numeri hanc dixerũt, qui
bus curæ est cõsectari talia. Ad hæc cælestẽ illum cibum animę
quĩ mina vocatur, omnib⁹ petẽtibus Dei sermo ex æquo distri
buit, æqualitatem haudquaquã negligens. Testis est Moses, di-
cens: Nec plus colligenti superfuit, nec minus colligẽti defuit:
quãdo miranda optãdáq; analogiæ mensura vsũ sumit: ex qua di-
cerunt hunc cibũ nõ tam hominibus quàm rationibus & mo
ribus colligi. quantũ enim cuiq; cõpetebat, tãtum sibi præpara-
uit, vt nihil vel deesset vel supereesset. Similem analogicã æqua-
litatem licet inuenire in pascha, vt vocãt, est autẽ pascha, quan-
do anima brutos affectus meditatur dediscere, & rationalẽ ani
mi tranquillitatem vltro aduocat. Præcipitur enim sic: Si pauci
fuerint in domo, adeò vt nõ possint agnũ absumere, assumatur
vicinus proximus pro animarũ numero, vt supputatione facta
cedat cuiq; sua portio, qua & dignus est & indiget. Cũ autẽ agri
nouellis colonis diuiduntur, maior portio pluribus, minor pau
cioribus attribuitur, quod iniquum videatur parua multis, ma
gnaverò paucis tribui magnitudinis eius nõ capacibus. Aequa
litatis autẽ quæ iuxta numerũ iudicatur exemplum euidẽtissi
mum est in vndecim principũ sacris oblationibus, & earum in
sacerdotes distributione. Vnicuiq;, inquit, ex filiis Aaron erit
æqua portio. Est & in cõpositione aromatũ ad suffitum pulcher
rima æqualitas, præcipitur enim: Sume tibi odoramẽta stactẽ,
onycem, & galbanũ suaueolens, & thus perlucidũ, omnia sectis
sima & inter se paria: faciẽntq; ex eo suffitum, vnguẽtum opus
vnguẽtarij, puræ cõpositionis, opus sacratum, singulas portio-
nes ait partes oportere esse ad totius tẽperamentũ. opinor autẽ
has quatuor species ex quibus suffitus cõponitur, figuram esse
elemẽtorum ex quibus constat mundus hic vniuersus. nã per
stacten aquã, per onycem terrã, per galbanũ aerẽ, per thus per-
lucidum ignẽ significat. siquidem stacte à stillando dicta est li-
quida, onyx terrestris & arida, galbanũ suaueolẽs cognomina

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur ad significandum aërē. odor enim locū habet in aëre. thuri quoq; perlucidi cognomē additur, vt ignē subindicet: ideo grauia separauit à leuibus, altera per copulatiuam coniunctionem vniens, altera disiunctim proferēs, dicēdo. Sume tibi odoramēta, stacten, onycē. hæc disiunctim significatiua grauiū, aquæ terræq;. deinde incipiens denuò per copulā, & galbanū suaueolens & thus perlucidū, quæ iam leuē aërem & ignē significāt. Temperaturā antē ex his compositā antiquissimū perfectissimūq; opus verē sanctū dicimus hunc mundum, qui per figurā sufficus admonetur, vt agat suo creatori Deo gratias: vt verbo quidē vnguentaria cōpositio adoleatur: sed re vera totus mūdus per Dei sapientiā fabricatus mane ac vespere accēsus exhalet vaporem suaueolentissimū. hæc enim vita decet mundum: vt parenti suo factoriq; indesinēter agat gratias, tantū nō euaporans & in elementa resolueus seipsum, vt declaret se nihil sibi recōdere, sed totū seipsum offerre creatori ac dedicare. Illud quoq; mirari subit sacrū verbū, quod magna cōcertatione ac celeritate intercurrit inter viuos & mortuos. Mox enim, inquit Moses, cessauit attritio: non cessatura profectò, nec releuatura ab afflictione confractionēq; nostrā animam, nisi amicus Dei diremisset sanctos, qui verē viuunt, à profanis, qui mortui sunt, si rem verē consideres. Sæpe enim etiam sani, propter viciniam ægrotorū, contagione periclitati sunt. id periculum hinc sublatū fuit interposito medio termino validissimo, qui arceret à parte meliore deterioris impetum. Sed magis etiā miror dum è sacris eloquiis disco, quomodo nubes interiecit se mediam inter Aegyptiacas & Israëliticas copias. Nā hæc nubes ceu scuto protegens & conseruans Deo charū populū temperantiæ desitū. nō sinebat exagitari: arcendo impiam gentem seruientē affectibus. Mēcibus enim virtute præditis paulatim irrorat sapientiā securā à malis omnibus: in duras autem ac bonarum artium steriles, more niuis densissimæ pœnas ingerit, intentās eis inundationis perniciem miserabilem. cæterū illi angelorū principi sermoni antiquissimo hoc eximium donū concessit pater omnipotens, vt in confinio stans, facturam à factore discerneret. idem supplex immortalem appellat pro mortalibus deprecans, & à summo rege legatione ad subditos fungitur. Quod donum tam libenter accepit, vt iactet etiam, dicens: Et ego steterā medius inter vos & dominū. videlicet: nec ingenitus vt Deus, nec genitus vt vos. sed inter extrema medius, apud vtrosque agens obūdem. apud creatorem, vt fides fiat nunquā eum deleturum aut desciturum vniuersum genus reuolutū in perturbationem ab ordine: apud crearuram verò vt ea certam spem habeat. nunquā Deo propositio curam operis sui defore. nam ego denuntio creaturę pacem ab eo qui bella tollit Deo, pacis custode perpetuo. Postquā igitur de sectione in portiones æquas sacra scriptura nos docuit, ducit nos & ad oppositorum scientiam, dicens portiones eas oppositas inter se inuicem. nam reuera propemodum omnia quæ mundo continentur suapte natura sunt contraria. Incipiendo à primis, calidum contrariū frigido, aridū humido, leue graui, tenebræ lumini, nox diei. In cælo stellarū fixarum orbis fertur in contrarium erraticarum orbibus: in aëre contraria sunt nubilum & serenitas, ventus & trā quillitas, æstas & hyems, ver & autumnus. Nam illud floret, hic marcescit. In terra dulces aquę amaris sunt contrariæ. fertiles agri sterilibus. Videmus etiā in aliis contrarietatem, vt sunt corporea incorporea, animata inanima, rationalia irrationalia, mortalia immortalia, sensibilia intelligibilia, perceptibilia imperceptibilia, rudimenta absoluta, principium finis, generatio corruptio, vita mors, sanitas infirmitas, album nigrum, dextrum sinistrum, iustitia iniustitia, prudentia imprudentia, fortitudo timiditas, temperentia intemperantia, virtus vitium. & vtriusq; omnes species, item literatura literarum insciti a, musica amusia, eruditio inerudito, solertia inertia: & quæ ad artes pertinent, elementa, mura & vocalia, acuti & graues soni, rectæ & circulares lineæ. In animalibus ac stirpibus, fœcunda sterilia, multipara paucipara, ouipara vinipara, mollia testacea, fera mansueta, solitaria gregaria. Item, paupertas diuitiæ, claritas obscuritas, nobilitas ignobilitas, copia inopia, bellum pax, ius iniuria, grauitas ignauia, otium negotium, iuuentus senectus, potentia impotentia, robur debilitas. & quorsum attinet percensere singula, quorum infinita multitudo est? Itaque recte naturę interpres pigritiam & incuriam nostram miserans, vnumquenque manifestē monet nunc quoq; vt singula contra se inuicē ponamus non integra, sed dimidiata. vnum enim constat ex ambobus contrariis, quo secto noscuntur cōtraria. An nō hoc est quod ferunt Graeci suum illū magnum & celebratū Heraclitū iactalle tāquam cōmentū proprium, & in eo colloquialle caput totius philosophiæ? atqui vetus Mosis inuentū est, in eodē cōtrarias portiones animaduertere, sicut nunc apparuit. hæc igitur & aliàs persequē-

mur diligentius. Nunc illud quoq; videtur non prætereundum silẽtio, quòd dimidiatæ partes trium animalium diuisorũ sex factæ sunt, vt septimus sit sermo ille incisor, dirimẽs terniones & seipsum in medio statuens. Cui simile opinor, quod manifestè memoratur de sacro cãdelabro: sic enim fabricatũ est, vt sex cauliculos habeat, ternos vtrĩq; ipsum existãs in medio, ternio nes dispescit & dirimit. est enim tornatile opus diuinũ, insigni arte factum ex auro purissimo. Nam illud vnum solum sincerum Ens, hebdomadam sine matre ex seipso solo genuit, nulla prorsus adhibita materia. cæterũ inter laudes auri multas duæ referantur præcipuæ: vna quod non sentit rubiginis iniuriam, altera quòd in tenuissimas bracteas sine scissura diducitur. Merito igitur maiorẽ naturã significat, atq; diffusa & protensa vsquequaq; tota per totũ plena est, aptissimè cõtinens cætera. De hoc cã delabro ipse artifex disserẽs rursum dicit, quòd cauliculi vtrinq; terni procedebant pari proceritate, habẽtes in summo lucernas nucibus similes in floris speciem lucernã sustinentis, exstante in summo candelabro flore septimo ex auro solido, & super impositis septem lucernis aureis: vt multis probabile fiat sententiam in duobus terniones diuisum mediante sermone illo septimo, sicut & hodie. totum enim candelabrũ cum sex præcipuis sui partibus cõpactum est è septem cauliculis, septẽ floribus, lucernis totidẽ. diuiduntur autẽ sex lucernæ interueniẽte media septima, similiter & flores & cauliculi eminẽte septimo in medio. Cauliculi autem illi compares è medio septimo stipite proueniunt. Verùm de his quia multa dici possunt, differãtur in tẽpus aliud: vnum in præsenti dixisse sat erit, q septẽ erraticorum siderum cursus simulacrum sit hoc sacrum candelabrum cum septẽ lucernis superpositis. Quomodo, rogabit aliquis. Respõdeo, quia sicut lucernæ sic & planetarum quisq; prælucet. Cùm enim plus splẽdoris habeãt, lucidissimos ac terram vsq; mittũt radios, sed præcipuè sol eorum medius. mediũ autẽ voco, non solùm quia iuxta multorum opinionem in medio situs est: sed quia meritò vtrinq; stipatur tali satellitio pro dignitate sua & magnitudine atque vtilitate quam terrenis rebus omnibus exhibet. cæterùm homines qui nõ possunt insolidum percipere horum siderum ordinem (quid enim illi certò intelligunt in rebus cælestibus?) coniecturas suas sequũtur. nec male coniicere mihi videtur, qui soli mẽdium locum tribuũt tres super eum, totidem infrà locando, superiores Phænonta, Phaethonta, Pyroenta, deinde Solem: post ipsum verò Stilbonta, Luciferum & Lunam vicinam aëri. itaque volens artifex imaginem cælestis sphæræ septilustris apud nos effingere, iussit pulcherrimũ hoc candelabrum affabrè fieri, idem quã cum anima similitudinem habeat iam antea dictum est. Anima tripartita est, singulæ partes eius (vt ostendimus) secantur bifariam. ita factis sex portionibus, septimus iure annumeratur ille incisor omnium sermo sacer & diuinus. nec illud silentio prætereundũ, quòd cùm tria sint in sacra supellectile, cãdelabrum, mẽsa, altare: hoc quidem ad eam quæ pro acceptis elementis sit, gratiarũ actionem refertur, vt antè demonstratum est: quando & ipsum portiones accipit ex his quatuor: terræ ligna, aquæ aromata q liquefacta primò in humorẽ vertuntur, vaporẽ aëris, deniq; flãmam quæ ex igne accẽditur, quin & illa cõpositio thuris, galbani, onycis, stactes, elementa figurat. At mensa ad gratiarum actionẽ pro rebus mortalibus parata est. panes eĩ & libamina super eã ponuntur, quæ nutrimẽta necessitas humana postulat. Cæterũ cãdelabrum ad eam quæ sit pro cælestibus omnibus, ne qua mundi pars expers gratiarũ actionis videatur, sed omniũ partium gratitudo euidẽter appareat, elementorũ & eorũ quæ ex his cõfiunt, nec solũ terrestriũ, verùm etiã cælestiũ. Hic consideranti occurrit, cur mensę atq; altaris mensuris proditis, de cãdelabro nihil tale scribitur. an ob illam causam, q elementa & quicquid mortale cõstat ex his, quarum rerum figuræ sunt mensa & altare, dimẽsa sunt cælo terminata, semper enim contentum à cõtinente metitur. Cælum autẽ cuius figura est cãdelabrũ, infinitã habet magnitudinem. cõtinetur enim, sed non à vacuo, sicut Moses docet. nec abvllo corpore vel pari magnitudine prędito, nec ab infinito, iuxta prodigiosas fabulas quas in mentione turris attigimus. Est autẽ eius terminus Deus, idemrector & gubernator, itaq; sicut Ens ipsum est incõprehensibile: sic quod ab eo terminatur, mẽsuris nobis ignotis circũscribitur. Et fortasse quia rotũdus est in orbis absoluti speciẽ, caret lõgitudine & latitudine. De his rebus ita vt decet locutus, addit:

Aues autẽ nõ diuitis aues vocis volucres & natura sublimes sermones, alterũ archatypum nobis superiorẽ: alterũ eius imaginem, qui inter nos versatur. is, ũ Moses vocat imaginẽ Dei, hũc autẽ nostrũ, sigillũ expressum illa imagine ceu signaculo. Fecit inquit Deus hominẽ, nõ imaginẽ, sed ad imaginẽ. ita vniuscuiusq; nostrũ mẽs, quæ propriè verèq; homo est, tertia creato-

ris est effigies, intercedente exẽplari huius, illius verò imagine
ipsa mens suapte natura est indiuisibilis. nã brutã animæ par-
tem in sex alias portiones subdiuisit opifex: visum, gustum, au-
ditum, odoratum, tactum & vocẽ pronũciatiuam, rationalẽ par
tem, quæ mens nominatur, indiuisam reliquit ad totius cæli si-
militudinẽ. nam & illic aiunt extremum orbẽ indiuisum ma-
nere: interiorẽ verò in sex diuisum, planetarũ (vt vocãt) septem
circulos efficere. quod enim est in homine anima, hoc (vt opi-
nor) cælum in mũdo. Ergo duæ rationales & intelligibiles natu
ræ, altera in homine, altera in vniuerso integræ manẽt & indi
uisæ. ideo dicitur. Aues autẽ nõ diuisit. siquidẽ columbæ nostra
mens, vt mansueto & nobiscũ degẽti animali, assimilat: huius
autẽ exẽplari turtur. ni Dei sermo amat deserta solitarius, non
miscens se turbis rerũ corruptibiliũ, assuetus petere sublimia,
& vnius delectari cõsuetudine. Sunt igitur hæ duæ naturæ indi
uisibiles, & nobis insita ratio, & illa diuina altera: & cũ sint indi
uisibiles, plurima secãt alia. nam & Dei verbum res naturæ di-
uisit omnes atq; distribuit: & nostra mens quicqd rerũ ac cor-
porũ cõcepit intellectu, in infinities infinitas partes diuidendo
finẽ nõ facit. id accidit propter eam quã cum vniuersorũ crea-
tore patréq; habet similitudinẽ. nam cæleste numẽ purũ since-
rum indiuisibile cùm sit ipsum, autor est omniũ mixturarum
partitionum temperaturarũ quotquot in toto mũdo fiunt. ideo
nõ debemus mirari, si eius similes mentes, nostra & illa nobis
superior, cùm sint indiuisibiles & insecabiles, tamẽ diuidere &
discernere valent singula. Postquã autem dixit de indiuisis &
indiuisis auibus, pergit narrare. Et descẽderũt aues in corpora
diuisa bifariam.] vbi quãuis vtatur homonymia, tamẽ rerum
diuersitatẽ manifestè aperit duntaxat lectori nõ indocili, præ-
ter naturã enim fit vt aues descendãt, quæ ad sublimẽ volatum
pennas acceperunt, quẽadmodum enim terrestribus nullus lo-
cus magis quàm terra cõuenit, præsertim reptilibus, quæ ne su
per quidẽ reptant. sed foueariũ quærunt penetralia, fugiẽdo su-
perna ob cognationẽ quã habẽt cũ inferis: eodẽ modo volueri-
bus aër est proprium habitaculũ, leuib⁹ propter pẽnas ipse quoq;
natura leuis. cùm igitur aëriuaga relicto æthere suo descẽdũt
ad terrã, non possunt iuxta naturã viuere. adiuersò Moses quæ-
cũq; reptilia possunt se saltu attollere, probat nõ mediocriter,
quandoquidem sic præcipit. Quæcũq; de volucribus ambulant
super quatuor pedes, & habent crura longiora, vt saliant super
terram

terram, hæc comedetis. sunt autẽ hæ figuræ animarum, quæ re-
ptilium more affixæ terreno corpori purificãtur vt mox se pos-
sint attollere. cælum terra permutantes, & corruptione immor
talitatem. omniũ igitur miserrimæ iudicãdæ sunt illæ, quæ in
aere ætheréq; purissimo enutritæ, nõ possunt perferre saturita
tẽ diuinorum bonorum, sed ad terrã mortalium malorum re-
gionem demigrãt. incidunt enim cogitationes plurimæ de re-
bus plurimis, quædã vltro accersitæ, quædã obrepẽtes per igno
rantiam, quæ nihil differunt ab istis volucribus descendẽtibus.
cogitationes autem quæcunq; superna petunt, meliore sortiun-
tur ordinem virtute comite indicante viam in cælum: quæ au-
tem deorsum feruntur, deteriorem occupant, detractę & degra
uatę vitiis. horum locorũ cõtrarietas nõnihil apparet in Græcis
eorum nominibus virtus enim ἀρετὴ nõ solùm παρὰ τὴν αἴρεσιν
ab electione nominatur, verũetiã παρὰ τὸ ἀίρεσθαι. attollitur
enim & in sublime fertur cęlestia semper appetens. vitium au-
tem κακία ἀπὸ τοῦ κάτω ἀναχωρεῖν, q⁹ deorsum vergat & de-
ditos sibi deprimat. nam cogitationes noxiæ descendentes in
animam vel accitæ vel irrumpentes, tum ipsæ descendunt, tum
mentem degrauant volutãtem se turpiter cum corporibus, re-
bus sensibilibus imperfectis & parũ integris, nõ viuis sed mor-
tuis non solùm enim corpora, verùm & dimidiatas eorũ portio
nes appetunt. quæ autem sic diuiduntur, coaptari & in vnum re
dire non possunt, dissectis spiritualibus neruis & natiuis nexi-
bus. ex quo discimus sentẽtiam verissimam, quòd omnis virtus
animas amat, omne autẽ vitiũ corpora: & quod quicquid alte-
ri gratum, alteri exosum est, sicut nunc quoq;. nam animę bella
nobis subindicans aues inducit cupientes corporibus insidere,
& immersis rostris satiari carnibus: quarum incursus cohibere
volens vir bonus assidere dicitur, quasi curator & præses. cùm
enim & domi laboretur seditionibus, & foris inuadãt hostiles
acies, intra se versat varia consilia, si quo modo suadendo queat
efficere, vt externum bellum cesset. quã cum intestinis tumulti
bus. opus enim est & illam ceu nubem hostiliter infestantem
repellere, & domesticorum pristinam redintegrare necessitu-
dinem. Sũt enim pertinacissimi hostes animæ affectus stulti &
intemperantes, iniusti & timidi, & id genus aliæ concupiscen-
tiæ timiæ nobis innasci solitæ, petulantes & ceruicę iugum ia-
ctantes, & exorbitantes à recto itinere. socialium autem copia-
rum constictiones tales sunt, quales lites sophistarum de con-
tent

tentiosis dogmatibus. si enim ad vnum finẽ tendunt, scilicet cõtemplationem rerum naturalium, haberi possunt pro sociis. sin autẽ in particularibus quæstionibus dissentiũt, ciuilem tumultum excitãt. sicut mundum factũ asserentibus malè cõuenit cũ id perneg ãtibus. simile dissidiũ est dum alij dicunt eum interiturum, alij verò cõcedunt quidẽ esse natura corruptibilẽ, negãt tamẽ vnquã corrumpendum, eò quod valido nexu cõtineatur, nimirũ creatoris volũtate. sic qui nihil esse opinãtur, sed omnia fieri, dissentiunt ab id negãtibus. item qui aiunt omniũ rerum mensurã hominem, à damnantibus sensuũ atq; mẽtis iudicio. & in vniuersum qui dicunt cũcta incomprehẽsibilia, ab his qui aiunt percipi plurima. siquidẽ sol, luna, cælum, terra, aer, aqua, & quæ his cõtineantur omnia, scepticis negotiũ & contentionũ materiam exhibẽt, essentias, qualitates, mutationes, versiones, generationes, corruptionésq; eorũ in disquisitionẽ vocantibus. quin & de motu magnitudinéq; rerũ cælestium nõ obiter dissentiunt, variantes & discrepãtes opinionibus, donec aliquis obstricandi & iudicandi scientia præditus vir in consessum eorum adhibitus singulorum partus animæ inspiciat, & alios vt indignos educatione proiiciat, alios vt probatos cõseruet habiturus curã eorum. Hæ autẽ philosophorum controuersiæ natæ sunt dum veritatẽ cõiecturis adsequi nequeũt, rei difficultate gignẽte dissidia. Cúmq; sol occideret excessus irruit super Abrahã, & horror magnus ac tenebrosus inuasit eũ.] Excessus alius est insanus facies delirũ, præsenio, bile atra, aut ob aliam causam similẽ. alius fit ob nec opinatũ pauorem magnũ ac repentinũ: alius in trãquillitate qũ mens otiatur, sed lõgè optimus quãdo illa furore diuino corripitur, qualis est prophetici generis. Prima speciei mentio fit in maledictionibus scriptis in Deutero. Delirario, inquit, cæcitate, & excessu mentis corripiet impios, vt nihil differant à cæcis meridie palpantibus tanquã in densis tenebris. Alterius item non vno loco. Correptus, inquit, Isaac stupore magno dixit quis igitur venationẽ mihi obtulit & gustaui de omnibus, quæ oblata fuerũt priusquã ventres, & benedixi eũ, eritq; benedictus. item de Iacob non credente nunciatibus Iosephum viuere Aegypto vniuersæ præpositum. Excessit, inquit, mente. non credebat enim eis. & in Exodo, de concione Mosi, inquit, Sina fumabat totus. quia descenderat in eũ Deus in igne: & ascẽdebat fumus vt vapor fornacis, & obstupuit tot⁹ populus vehementer. item in Leuitico de consecratione sacerdotum

dotum octauo die, quãdo descendit ignis de cælo & depastus est quę altari fuerãt impositã vnà cũ coronamentis totas victimas. nam hic quoq; scriptum est: Et vidit vniuersus populus & obstupuit cecidit q; pronus in faciem. nam talis excessus pauorẽ ac stuporem inducit. Sed non est mirum de Esau, quòd peritus venandi præda ipse fit & supplãtaretur, quippe qui artem hãc in damnum suum, non ad vtilitatem accepit. nõ magna cura vsus in venando vt caperet aliquid: nec de Iacob, quòd captata præda potitur, ingenio magis adiutus quàm peritia, & eam, id est affectionem, offert examinatori, vt an proba sit iudicet: ideo de omnibus gustat. quicquid enim ad meditationem pertinet vescendum proponitur, inquisitio, disceptatio, auscultatio, lectio, precatio, continentia, ind: fferẽtiam rerum discretio. degustat autem omnia, nõ ee medit. oportet enim & meditatori aliquid cibi relinqui operæ præmium. Priusquàm veniret, aptè pro rei natura. Nam si affectus intrarit in animam, nõ fruemur temperantia: simúlq; arguitur malus vt cunctator & piger, tardus ad disciplinam, nõ ad intẽperantiam. At Moses longe aliter iubet absumi, pperè paschales epulas ad solẽnẽ migrationis memoriam, & Iudas inquit: Nisi procrastinassemus, iã reuertì descendissemus in Aegyptum, imò iam domũ rediuissemus iterũ. Et hoc est quod Iacob miratur, si mens adhuc in corpore cõstitura viuit virtuti, & imperat corpori, nõ eius imperata facit. Possent & alia exempla proferri ad confirmãdam rei veritatem, sed nõ hoc nunc agitur. ideo redeundũ est à diuerticulo. Tertiam verbi huius significationẽ videre licet in creatione mulieris. Immisit Deus ecstasim in Adã & sopiuit eũ. vbi excessus pro quiete mentis ac tranquillitate accipitur. Somnus enim mentis est vigilia sensuum: nam & vigilia mẽtis est sensuũ otium. Quarte verò ecstasis exẽplũ est quod nunc versamus in manibus: Et cũ occidisset sol, ecstasis incubuit in abrahã correptũ numine affatúmq; diuino spiritu.] quibus verbis ostẽditur eum prophetã etiam fuisse, quòd alibi diserte sacris literis exprimitur, cùm quidem naturalem virtutẽ Sarram sibi vsurparet, quasi nõ solius sapientis propriam, sed cuiusvis simulatoris prudẽtiæ. Red de, inquit, homini suam vxorẽ, quia prophetes est. & orabit pro te vt viuus permaneas. Quin & omnib⁹ probis viris sacra scriptura prophetiam tribuit. nã propheta nihil ex se prolequitur, sed omnia submonẽte alio. malum autem virũ non est fas esse interpretẽ numinis: ergo nemo malus propriè correptus furore

re diuino dicitur, sed in solũ sapientem hoc cõpetit: quãdoquidem is solus est instrumentũ Dei resonans, ab eo contactum & pulsatum inuisibiliter, proinde quotquot inter iustos cẽsentur, inducuntur prophetæ pleni cælesti numine. Noe iustus nõne propherat etiãtalioquin quomodo poterãt benedictiones eius maledictionésq; vim suã obtinere apud posteros? Quid Isaac quid Iacob? & hos multis argumẽtis, præcipue vaticinijs quę ce cinerũt de suis posteris, prophetas fuisse credimus. Nam illud, Congregamini vt annuncie vobis quę vẽtura sint vobis in diebus nouissimis: diuinãtis erat oraculũ: siquidẽ futurorũ cognitio nõ est hominis propria. Quid Moses, nõne vbiq; propheta celebratur? Scribitur em: Si fuerit vobis propheta domini, per visionẽ ei me manifestabo: Mosi autẽ ore ad os loquor palã nõ per ænigmata. & rursum: Nullus propheta qualis Moses exortus est, quẽ alloquutus est dominus facie ad faciẽ. & meritò, nẽpe afflatũ suo numine. quod enim in nobis est ratio, hoc in mũdo sol: quia lucent ambo, alter mundo præbens lucem sensibilem, altera nos illustrans radiis intelligibilibus siquidẽ donec mens nostra lucet velut meridianum splendorẽ diffundens per totam animam, intra nosipsos manemus. cæterum illa vergente ad occasum, meritò ecstasis & diuinus furor incidit. exorcte enim diuino lumine humanum occidit: ac rursum occidẽte illo hoc exoritur: id quod solet accidere prophetico generi. emigrat enim è nobis mens, immigrante diuino spiritu: quo recedente illa rursum reuertitur. non est enim fas vt mortalis cum immortali habitet. ideo rationis occasus & offusæ tenebræ excessum & diuinum furorem inducũt. Deinde pergit scriptura: Et dictum est ad Abrahã. Sic enim propheta etiã cùm loquitur, videtur reuera quiescere. Alius autẽ eius vocalibus instrumentis ore linguàq; vtitur ad indicanda quęcunq; vultuquæ pulsans arte musica inuisibiliter, sonoram concinnámq; symphoniam efficit. Audiamus igitur quid prænuncier oraculũ. Ante omnia quòd amatori virtutis non concedit Deus, vt tanquam in terra propria habitet in corpore, sed inquilinum agat in eo tãquam alienigena. Certò scias, inquit, quòd semen tuum inquilinum erit in terra aliena.] Omnis autẽ mali viri cognatus locus corpus est, in quo habitare mauult quàm inquilinum agere. hoc vnum documentum est. alterũ verò, quòd seruitutẽ & grauem afflictionem, atq; vt ipse vocat humiliationem inferãt animæ terrena ista habitacula. sunt enim externę & vere alienę à mẽte affectiones

affectiones corporis, è carne natæ in qua radicantur. fit autem quadringentorũ annorum seruitus iuxta quatuor affectionum potentias. nam incipiente voluptate fastus inflatur ac erigitur, elarus inani leuitate: sed crescente concupiscẽtia nascitur absentium rerum desiderium, pendentẽ ab incerta spe relinquẽs animam. Sitit enim semper, nec vnquam potest bibere, Tantalium luens supplicium. Quoties autem dolor præualet, contrahit se anima more arborum marcescentium & frondes amittẽtium, decrescẽte vigore huius & pinguitudine. At pauore tyrannidẽ adepto, iam nemo audet manere, omnes de fuga cogitant, & in hac sola salutẽ collocant. Nã concupiscẽtia vim habẽs attractoriam, vel fugientẽ amatorẽ cogit, vt se sequatur. Contrà timor à se alienans repellit homines & lõgissimè remouet. Quorum affectuum dominatio grauem seruitutẽ affert subditis, donec Deus præses & iudex afflictũ ex affligentis potestate eripiat, restitutum libertati pristinæ, alteri verò mercedẽ peccati persoluat. sequitur enim: Gentem autem cui seruient ego iudicaturus sum. & post hæc egredientur cum magna substantia.] Necessium est enim vt mortalis homo prematur ab affectuum genere, & quicquid natũ est expectet mala fatalia, sed Dei volũtas cognatas nobis calamitates subleuat. Itaq; si nos mox à principio nostrũ fecerimus officiũ, & nobis ipsis seruierimus, Deus quoque nobis pro sua clementia non deerit, remissionem atq; libertatem animabus ad se suppliciter confugientibus pollicitus, non tantũ exitum è carcere custodiis septo & vinculorum solutionem offerens, sed & viaticum insuper, quæ vocatur substantia. Hoc quid sit dicam apertius. Quando intellectus è cælo delapsus illigatur corporis necessitatibus, vel absq; illecebris, vt androgynus & effœminatus propria mala cõplectitur, quòd si perstitit in natura sua masculà paratus ad conflictationẽ, potest adscribi studiosis artium liberalium, & adeptus ex harum commercio temperantiã fortitudinémq; robustas virtutes, remigrare in patriam vnà cum suis scitiis, quas scriptura vocat substantiam. Addit deinceps: Tu autem abibis ad patres tuos cum pace nutritus in senectute bona.] Ergo nos imperfecti & bellum & seruitutem sustinemus, ægrè inuenientes liberationem è periculis impendentibus. At illud perfectum genus perpetua libertate fruitur, in pace innutritum cẽstantissima: inest autem dogma his verbis, bonum virum non mori: sed abire, vt ostendat inextinguibile & immortale genus perpurgatæ animæ,

animæ,quæ hinc in cælum proficiscatur,absque dissolutione ac corruptione,quâ mors videtur inducere. Abibis,inquit,ad patres tuos.] Quósnam patres dicat cõsiderandum existimo.Nã de illis qui vixerũt in terra Chaldæorũ,in quorũ familia hæserat Abraham, intelligi non potest, quando oraculo iussus est à cognatis secedere.Dixerat enim dominus ad eũ:Exi è terra tua & è cognatione tua,& è domo patris tui,ad terram quam ostendã tibi,& faciãte in gentẽ magnã. hunc diuino monitu profectum peregrè,non est credibile reddi domesticis: quod ne fieri quidẽ poterat,vt futurus princeps noui generis contribueretur veteri.nequaquã enim ei Deus daturus erat nouã gentem & nouum genus,nisi prius in totũ separato à veteri. hic est enim verus princeps gẽris & generis, ex quo ceu è radice pullulauit illa cõtemplatiua rerum naturæ planta nominata Israel.siquidẽ præceptum est,vt à facie nouorũ auferantur vetera.Quis enim est vsus antiquitatis & morũ obsoletorum,quando repentè nec opinantibus confertim noua bona imbris more impluunt. Patres igitur nõ illos relictos dicit,defossos in monumẽtis Chaldaicis,sed vt quidã aiunt,solem,lunã,stellásq; cæteras.nam hæc terrena cuncta ex illis gigni putãtur. Alij hoc dictũ interpretãtur de ideis archetypis intelligibilibus & inuisibilibus,ad quarum exemplar hæc sensibilia quæ videmus facta sũt: & harum sapienti destinari contuberniũ. Rursum alij suspicantur patres dictos illas principales potentias quatuor, ex quibus mundus constat terram,aquam,aẽrem,ignémq;,in hæc enim res singulas aiũt dissolui necessariò. sicut enim nomina,verba,& omnes orationis partes cõficiuntur ex elementis grammaticis,ac rursum dissoluuntur in eadem:sic vnusquisq; nostrum cõtemperatus ex his quatuor, & à singulis mutuatus quasdam portiunculas,ad certum tẽpus reddit debitũ,nimirũ aridas terræ, humidas aquæ,calidas igni, frigidas aẽri. & hæc quidem corporea. Cæterùm intelligibile illud atq; cæleste genus animæ ad arbitrem purissimũ,tanquam ad patrem peruenient.sit enim hæc, vt prisci docẽt,quinta quædã essentia motu orbiculari prædita,ex cæteris quatuor melior,ex qua & cælũ & sidera facta fuisse videntur,& quantum colligere possumus,humana quoq; anima eius est particula.Illud porrò,in pace nutritus,non temere additum sed quia maxima pars hominũ nutritur in bello & bellicis calamitatibus,est autem bellum alterum externum, quod infert obscuritas,ignobilitas,& quicquid est simile. alterũ ciuile,quo partim

partim corpus impetitur à morbis,lasionibus,mutilationibus aliisq; pestibus innumeris.partim anima oppugnatur ab affectibus,ægritudinibus,stultitia,iniustitia,similibusq; tyrãnorũ insultibus grauissimis & inuictis viribus.itaq; in pace nutrit, cui serena tranquillãq; vita cõtigit,verè felix ac beata.at quãdo hæc cõtingit?qñ in rebus externis bene se habent facultates & existimatio,corpus robore ac prospera valetudine fruitur,anima verò virtutibus.opus est eñ his singulis suo satellitio.corpori pro satellitibus sunt gloria,diuitiæ,potentia:animæ autẽ, sanitas atq; integritas corporis:at menti,cõtemplatiuę scientię. Nam de ciuili pace hæc nõ intelligi,liquet e sacrę scripturę lectione.Maxima eñ grauiáq; bella & susceptit & debellauit Abrahã.Quin & derelicta patria,nec vlla certa sedes cõcessa,homini vtro citróq; vagãti per deserta & inuia,graue bellũ fuisset,ni sustentatus esset fide oraculi.Erat enim ei ferẽdæ calamitates nõ mediocres,fames,exilium,& bellũ his molestius.Qualem igitur pacem habuit?Nã vt opinor,peregrinatio, sedes incertæ,cum potentibus regibus cõtentio,famis onus,nõ simplicẽ afferebãt belli speciem.Verùm si rem penitus introspicias,hęc ipsa sunt sinceræ pacis indicia.nam ex affectibus emigratio,& perturbationũ impia,& deletæ iniquitatũ infestæ copię,& a Chaldaicis opinionibus ad pias ac religiosas ttãsitus.hoc est à sensibilibus creaturis ad autorem earũ intelligibilem, trãquillam firmámq; pacem cõciliant.In tali pace degenti bona senectus promittitur,nõ lõgæuitas,sed vita cũ prudentia.nã felices dies multis annis meliores sunt,sicut breuis lux melior q̃ æternę tenebræ.Salubriter enim dixit,vir propheta,malle se vnã diem esse virtute viuere,quãm mille annos in vmbra morbis,per vmbram vitã malam subindicãs.idem nũc quoq; re magis quàm verbis Moses docet.nam hunc cui bonã senectutem pollicetur, breuioris æui facit q̃ vllũ ex eius maioribus. philosophicè nos etiam studiens,quænã sit verè bona senectus,ne hoc promissum intelligamus de senectute quæ apparet in corpore, plena probrosis fœditatibus:sed de prudẽtia cõstantiáq; animi dictũ accipiẽdo honestatẽ prædicemus de senectute,à qua seniores denominamus honoris gratia. Discę igit hoc dogma nostri legislatoris, soli bono viro bonam senectutẽ & longæuitatẽ cõtingere. malum autẽ breuissimo tẽpore mortẽ meditari,vel potius virtuti iam esse mortuum. Sequuntur hæc verba:Quarta generatione reuertẽtur huc. Jvt non solũ sciat tẽpus post quod posteri deducendi

cendi erãt in coloniã, verumetiã discat perfectã virtutis absolutionem. hæc autẽ quarta (vt ita loquar) generatione absoluitur. Quid quomodo fiat cõsideremus. Infans per septenniũ à natiuitate proximũ in ætate puerili puram naturã sortitur, leui tabulæ similem nullis bonis malisve signatæ formulis. quicquid enim imprimitur, propter mollicie deletur aut cõfunditur. Secunda ætas quę puerilẽ excipit, cum vitiis incipit habere cõmercium, quæ solet vel secũ adducere, vel aliunde libẽter accipere. cõplures enim habet magistros nequitiæ, nutrices, pedagoges, parẽtes, mores & leges receptas in singulis ciuitatibus, à quibus discunt mitari quæ ridere debuerãt, etiã absq; his sponte proclines ad crimina, adeo feraces vitiorũ vt his scateant. Prona est, inquit, mens hominis ad malitiã, iam inde ab ætate tenera, hęc est illa maledicta quæ figuratè generatio, propriè verò ætas dicitur, quo tẽpore tum corpus quod pro fundamẽto est, tum animus turgescit, accẽsus affectibus se proferẽtibus, segetes & cãpos & obuia cuncta exurẽtibus. Hanc morbidã seu generationem seu ætatẽ tertia sequitur, quæ philosophiã ei ceu medicinam adhibeat, curaturam morbos salubribus sermonibus, per quos ex hauriatur vitiorũ nimietas, & suppleto quod ad virtutem deerat, voluptas ablegetur quàm longissimè. Post hanc ea rationem iam quarta generatione anima solidũ robur prudentiæ colligit, & constantiam in omnibus virtutibus. Et hoc est quod dicitur. Quarta generatione reuertẽtur huc, nã circa hũc quartũ numerum à peccatis aversus animus declaratur: hæres sapiẽtiæ, primus numerus, nec bonorũ nec malorum capax, est nondũ formatæ animæ. in secũdo vbertim vitia proueniũt. tertiò sanitatẽ recipimus deferuẽtibus affectibus: quartò in ea cõfirmamur, & solidũ robur acquirim⁹, quãdoq; malis auerti bona tractare aggredimur, quod antea nõ licuit. Quid autẽ remoretur ipse indicat dicens: Nondũ enim cõsummatę sunt iniquitates Amorrhæorũ. Hinc quidã infirmiores occasionem arripiunt, vt suspicẽtur Mosen fatũ ac necessitatẽ causas rerũ inducere. Sciendũ est autẽ, consequentiã seriémq; causarum inter se implexarũ non ignotã fuisse homini philosopho diuinis assuero colloquiis, attamen euentus eum his nõ attribuere. Videbat enim aliquid antiquius quod hoc vniuerso vectetur tanquã auriga vel gubernator. hic enim cõmunis nauis, videlicet mũdi, clauo assidet, in qua omnes nauigãt, & volucrẽ cæli currũ agitat pro imperio: Quid igit̃ super his rebus dicendũ est? Amarrhæi loquẽtes interpretantur. Maximũ autẽ bonũ hominibus à natura datum sermonẽ plurimi vitiauerũt acceptũ, ingratè perfidæq; hoc vsi contra largitricẽ. Hi sunt adulatores, præstigiatores, inuẽtores sophismatũ persuasibiliũ, impostores fallaciarũ peritissimi, de mẽdacio vitãdo haud solliciti, & insuper affectatores obscuritatis. est autem obscuritas caligo profunda in sermone, res cõmodissima furibus. Quapropter Moses summum pontificẽ claritate ornat & veritate, volens perspicuam simul & veracem esse viri boni orationem. At vulgus hominum obscuram atq; mendacẽ mauult sectari, in quorũ grege censetur contemptissimus quisq;, vltro se decipiendũ offerens. Ergo donec consummentur Amorrhæorũ peccata, hoc est sermones sophistici, qui nõ facilè cõuincuntur, sed valẽt nos rationibus persuasibilibus ductare, nõ possumus eos auersari talibus inescati illecebris, & manere apud eos cogimur. Quòd si omnes mẽdaces persuasiones bona fide coarguãtur, & ad hostimentũ peccata cõpleantur, cõtinuato cursu fugiemus, & orã soluentes nauigabimus à regione mendactorũ ac sophismatũ ad veritatis stationes portusq; tutissimos. Atq; ita satis demonstratum puto, esse impossibile auersari, odisse, deserere mendacia probabilia rationibus verisimilibus, nisi detegatur ad plenũ eorũ iniquitas: quæ tum demũ apparebit, si diligẽter cum veritate conferatur. Sequitur deinceps: Post occasum autẽ solis emicuit flãma. Iquibus verbis significatur, virtutẽ esse rem serotinã, atq; etiam vt quidã aiunt, sub vitæ finem cõstabiliri: hanc flãmæ dicit similẽ. nam sicut flãma vrit subiectã materiã, illustrans vicinũ aẽrem ad eundem modum virtus exurit vitia, totã mentem replens lumine. Sed donec sermones nõ examinati collatione & indiscreti valent persuasionibus, quos Amorrhæos vocant sacræ literæ, lucidissimum purissimúmq; splendorem videre nõ possumus: verùm more fornacis igne carẽtis, & vt ipse vates ait fumãtis, affecti sumus, scientiæ scintillis vaporati, nõdum tamẽ idonei vt igne probemur cõfirmemúrq;. Gratias ingẽtes agamus ei qui tales nobis scintillas indidit, ne mens tanquã cadauer frigeat, sed tepida fomento virtutis calear, donec in ignem sactum mutemur sicut Nadab & Abiud. Fumus autem ante ignem exoritur, & appropinquãtibus ciet lachrymas. Vtrunq; nobis etiam solet accidere, ad virtutis nuntios accedẽdo perfectionem speramus, quæ ni cõtingat nõ temperamus à lachrymis, siquidem amator desiderio tabescens ad fores amorum suorũ properat,

mœstus donec eis potiatur. Confertur autē nunc cū fornace anima discendi cupidi & sperātis absolutā scientiam, quia in hoc vtroq; vase cibus coquitur, alter è frumento corruptibili, alter è virtutibus incorruptibilibus. Cæterū faces ardentes sunt Dei facem gerētis iudicia clara & splēdida, quę solent per medium dimidiatorū, cōtrarietatum inquā, ex quibus totus mundus cōstat, incedere. Legitur enim sic: Et faces ardentes trāseuntes inter dissecta animalia.] Vt scias q̄ diuinæ potentiæ transeuntes per mediū rerum & corporū, nihil tamen corrumpant, manent enim illæsæ partes dimidiæ pulchrè autē per has potentias diuiduntur naturæ singulæ. Et harū rerū scientiæ quis iustior bęres declaratur, quàm vir sapiens: In illa die, inquit, pepigit dominus fœdus cū Abrahamo: dicēs. Semini tuo dabo terrā hanc. Quam terrā, nisi de qua supra dictū est, ad quā hæc referuntur, cuius fructus est certa firmáq; perceptio Dei sapientiæ: per quā sapientiam ille cuncta cōseruat, suis incisoriis bona à malis illæsa separās, vt genera incorrupta maneāt. post hæc addit: A flumine Aegypti ad magnū flumē Euphratem.] docens q̄ perfecti principia quidē habent à corpore & sensu & instrumentalibus partibus, sine quibus nō viuitur, vtilibus ad instituendam vitam quam in corpore degimus: desinunt autē in Dei sapientiam, magnum reuera fluuiū, gaudio lætitiaq; reduudante, & bonis exteris, non est enim cur putes circunscribi hanc terram Euphrate flumine alteróq; illo Aegyptio. nūquā virtus ad corporeos affectus demittitur. magis conuenit dicere: ab Aegyptio flumine ad magnum illum Euphratem. nam à mortalibus transitus fiunt ad immortalia.

PHILONIS IVDAEI, Vita viri ciuilis, siue de Ioseph.

RES sunt species per quas ad optimū sinem tēdimus, eruditio, natura, meditatio: tres item sapientū antiquissimos à Mose accepimus ab his cognominatos, quorū vitas quoniā scripsi, tum eam quæ per doctrinā, tum eam quæ suapte natura cōtingit, eam etiam quę meditatione paratur: quartā deinceps scripturus sum ciuilē, à qua vnus è phylarch

phylarchis cōmendatur, qui à tenera ætate in eā inciderat. Cœpit em in hoc genere versari annos natus circiter xvij. præfect⁹ curādis gregib⁹, quæ disciplina cum ciuili cōuenit. Et hoc est, opinor, cur poëtę reges vocāt pastores populi. Nā qui summus est in arte pecuaria, facilè bonus rex euadet, pulcherrimo gregi hominū prępositus, approbata industria in minore negotio. Siquidē quemadmodū futuro imperatori necessaria sunt exercitia venatoria: sic admouendis ad curā reipublicæ, propriè pastoralis ars congruit, velut præludium quoddā magistratuum. Proinde cùm pater in eo generosum animū cōsideraret, & maiorem quàm pro priuata fortuna, mirabatur fouebátq;, diligēs eū præ exteris filiis, eo magis quòd proles erat serotina, qui nō exiguus est ad beneuolentiā stimulus: & quia delectabatur honestate pueri, accendebat eius ingenium accuratiore tractatione, ne premeretur diutius, sed quàprimùm eluceſceret. Sed inuidia magnarum felicitatū aduersaria perpetua, tūc quoq; domū fortunatā aggressa perturbauit, cōcitatis cōtra vnum pluribus fratribus, qui tanto odio eū prosequebātur, quanta pater beneuolentia, regentes tamen id & dispensantes in tēpus aliud, vnde magis augebatur in dies. nā affectus qui premuntur ne per verba exspirent, grauiores redduntur. At ille innocēter simplex nō intelligens domesticas fratrū inimicitias, viso somnio nō irrito, vt amicis id aperuit. Vidi, inquit, messi me prępositum, & omnes nō in cāpo ad colligendas fruges præsto fuisse cū falcib⁹. ibi repentè meū manipulū erectum cōstituisse, vestros verò tanquā ex cōposito accurrisse ad eum venerabundos. & reuerenter adorasse. Tum illi prudētia pollentes: & significatū per cōiectu rās verisimiles vestigare idonei: Putásne, inquiunt, tegē te fore nostrū & dominum? id em ementita visione subindicas. atq; ita odium magis ac magis accēdebatur, auctū quotidianis occasionibus. ille tamen nihil suspicās: cū post paucos dies vidisset alterū magis stupēdum somniū: & hoc narrauit fratrib⁹. Visus erat videre ad se venientē solem & lunā & stellas vndecim: quòd pater miratus in mēte recōdidit de euentu præsagij solicitus. Grauiter autē obiurgabat filiū, timēs ne quid ille peccaret. Potēsne, inquit, fierī vt ego matérq; & fratres adoremus te? nā per solem patrē, per lunā matrem, per vndecim stellas fratres significare videris, quod caue ne vnquā in mentē tibi, mi puer, veniat. trade potius obliuioni visiones istas nefarias. Nā sperare & exspectare principatū inter domesticos, res abominānda est, me iu-

dice: nec aliter iudicare puto cæteros, quibus æqualitatis & cognationis iura nota sunt. Veritus autē ne fortè præsentibus omnibus aliquid seditionis inter fratres oriretur ex ingrata somniorū memoria, illos ablegat ad pascua, hūc domi seruat ad tēpus, gnarus & affectuū animæ ac morborū tempus dicatur medicus, & luctui tollendo, & furori sedādo, & timori percurando efficax. cuncta eñ reddit leuiora, etiā quæ non facilè sanantur. Vbi verò cogitauit iā euanuisse simultates domesticas, misit filiū, tum vt fratres salutaret, tū vt renuntiaret satin salui sint vel ipsi vel eorū pecora. Hoc iter initiū fuit magnorū & bonorū & malorū, vtrorūq; præter expectationē, profectus est ille ad visendos fratres, ita vt pater iusserat. Qui procul cōspicati venientē, mutuò se appellabāt verbis nihil sanum ominātibus, quādo ne nominare quidē eum digoabātur, sed somniatorē appellabant attonitum visionū prodigiis. Tantū autē irarum cōceperant, vt in cæsem eius si nō omnes certè plures cōspirauerint, volentes eum in baratrū aliquod proiicere, ne deprehenderetur facinus. Sunt autē in iis locis multæ cisternæ profundæ admodū, itaque minimū absuerunt à fratricidio, quod solus fratrū maximus ægrè dissuasit iubens absti nerent ab inexpiabili scelere, tantū in vnam quampiā cisternam eum proiicerēt, de salute adolescentis cogitās, vt post aliorum discessum ipse patri restitueret incolumem. Quo impetrato venientem cōplexus est, cæteri hostiliter comprehensum spoliant, spoliatum demittūt per funem in profundam foueā: vestē eius cruentam hœdi sanguine transmittunt ad patrē, cum prætextu quasi absumptus esset à bestiis. eadem die negotiatores quidā iter faciebāt ex Arabia in Aegyptum cum sarcinis his fratrē extractum vēdunt, autore fratre quarto à primogenito. Hic enim (vt opinor) metuēs, ne ab iratis frater per dolū interimeretur, eum vēdi quàm mori maluit, leuius malū seruiturem existimā. At natu maximus qui abfuerat interim, postquā introspexit cisternā, nec vidit quem paulò antè ibi reliquerat, vociferabāt & furibūdus discurrabat scissis præ dolore vestibus, capillos sibi vellēs, & quid accidisset rogitans. Viuit ne puer an extinctus est? Si nō superest, salē cadauer ostē dite, vt deplorā lo calamitatem leuiorē faciā. Solatiū erit videre vel mortuū. Cur mortuū quoq; odio prosequimur? certè sublatis nemo inuider. Quodsi viuit, quò abiit? apud quos seruatur? nam me suspectū nō opinor, vt etiā de mea fide dubitari debeat, illis verò salūs venditum, & pretiū proferētibus: Bella,

inquit, negotiatio, parriamur lucrum, & prædonū quos malitia vincimus, referamus præmium. Egregia verò crudelitatis palma, quæ nobis meritò placeat. Illi in alienos cōspirātes, in domesticos & charissimos. Admissum est probrū maximū, insigne dedecus. Maiorū nostrorū, pbitatis monumēta nusquā terrarum non extāt, relinquamus & nos inhumanitatis perfidiæq; maculas ineluibiles apud posteros. Volat enim vbiq; fama nuntia magnorū facinorum, nō sine admiratione laudabilium, & noxiorū vituperio. Quomodo cōmunis pater hunc casum accipiet, cui cætera beato felicissi móque vitæ affertis tædium, illius ne miseri seruitutē, an nostrā deflebit? seuitiā nostram vicē magis dolebit? sat scio: qñ leuius malum est pati, q̄ inferre iniuriam. Nā alterum subleuatur duobus magnis remediis, spe atq; miseratione. Alteri autē obnoxius, dānatur publico mortalium indicio. Sed quid ego hæc clamito? prætiat silere, ne mihi quoq; aliquid obueniat, quod non libet dicere. Exasperati eñ estis implacabiliter, & palā spiratis iracundiā. Cæterùm vbi ad patrem perlatū est, non quod verū erat, vēditum esse filium, sed cōmētum illud de absumpto à bestiis, ita aures nuntio, simúlq; oculos spectaculo (allata enim fuerat tunica lacera cruentáq; fœdum in modū) dolore turbtus, obmutuit per longū temporis spatiū, ne caput quidem valens attollere oppressum tāta calamitate. Tandem repentè effusus in lachrymas, velut è fonte prorūpentes, plangebat pectus & faciē, scissis vestibus lamētans: Nō tam mortē tuam, fili mi, doleo, q̄ sepulchri iacturā. Nam si tibi sepulchrum contigisset in terra patria, nec mihi deesset solatiū. Officiosè assedissem egrotanti ante mortē, impēdissem morienti extrema oscula, clausissem oculos, mortuum perfudissem lachrymis, extulissem magnificē, nihil omisissem è iustis funebrib⁹. Atq; etiā si peregrè defunctus esses, dixissem ad meipsum, persolutū est naturæ debitum, noli tristari. Viui habēt suas patrias, mortuorū omnis terra sepulchrū est, brevis ævi sunt omnes homines. Nā qui maximè lōgæuus fuit, quātillum tēporis vixit? si ad æternitatē id cōferas? vel si omnino moriturus eras p vim & insidias, leuius fuisset extīgui manib⁹ hominū, qui mortuū saltē miserati obruissent terra, & cādauer tumulassent, aut, vt crudelissimi fuerint, quid amplius potuissent q̄ insepultū, piacere? quē moxvia tor aliqs præteriens, memor naturæ cōis, humasset tactus misericordia. Nūc vt ferē, immites & carnivora bestias pauisti &

saturasti meis visceribus. Hactenus multos labores inopinatos exãtlaui, in his miseriis abũdè sum exercitus. errãdo peregrinando, mercede seruiendo, dura ferẽdo imperia, vsq; ad vitę periculũ exagitatus à quibus minimè oportuit. multa vidi, multa audiui, multa passus grauia, quibus ad parientiã eruditus perdu raui. Sed nihil præsenti casu intolerabilius, qui totũ animi mei robur subuertit atq; deiecit. Quis enim luctꝰ potest esse maior aut miserabilior? vestis pueri ad patrẽ perlata est: ex ipso nõ membrum, nõ frustum, nõ vel minimæ reliquiæ: totũ deuorarũt bestiæ, nihil supereſt quod sepulchro inferatur, ac ne vestẽ quidẽ recepi, nisi vt ad eius aspectũ recrudescat doloris memoria, ne vnquam tãtæ calamitatis obliuio possit obrepere. Sic ille sortẽ suã deplorabat. Negotiatores autẽ vendunt puerũ in Aegypto eunucho cuidã regio qui culinæ præerat. Cæterũ post denarratam historiã videndũ quid sub eius cortice lateat. Nam plerçq; & propemodũ omnes in lege scriptæ suã habent allegoriã. Hic vitæ modus de quo agitur, apud Hebræos Ioseph vocatur, apud Græcos Domini appositio, aptissimo nomine ac rei præsenti cõuenientissimõ. est enim rerum naturæ auctariũ ciuilis administratio qua vtuntur populi. Nã mundus hic est magna ciuitas, vnam reipublicæ formã, & vnum ius habens. Cõtinentur autẽ edicto naturæ iussa de agẽdis, & vetita de nõ agendis. Ad id ius alij alias leges ac institutiones adiiciunt, in causa est separatio, nõ solùm Græcorũ à barbaris, sed & barbarorũ à se inuicem, & Græcorũ à sue nationis hominib⁹. Nec sunt audiẽdi qui temere culpã referendo in difficultates tẽporum, infelicem prouẽtum fructuũ, agrorum sterilitatẽ, loci situm in maritimis aut mediterraneis, in cõtinente aut insulis, & id genus alia, veritatẽ dissimulant. Est autẽ vera causa auaritia & mutua perfidia, dum nõ cõtenti iure naturali, quę in cõmune conducere videntur cõsentientibus cœtibus, ea leges nominãt, itaq; meritò additamenta naturalis iuris cẽsentur instituta particularium ciuitatum. Nã leges oppidatim receptæ, sunt appẽdices rationis rectæ à natura nobis insitæ, sicut & ciuilis vir auctariũ est iuxta naturã viuẽtium. Nec alienũ est à proposito, quòd tunica varia vestitus dicitur. Nã rerum ciuiliũ administratio res est multimoda & varia, multas mutationes recipiens, personarum, rerum, causarũ, sequestrorũ proprietates, locorũ item diuersitates & tẽporum. Sicut gubernator pro ratione vẽtorũ mutat nauigationis subsidia, non vno modo nauẽ dirigens: & medicus nõ vno ad omnes morb

morbos vtitur remedio, ac ne in vno quidẽ morbo si is variet, sed obseruãs intẽtiones, remissiones, repletiones, vacuationes, causarũ mutationes, multa ad saluté variat, nũc hoc, nunc illud experiens: sic opinor & reipublicæ moderator debet esse multiformis & multiplex, alius in pace, alius in bello, aliter se paucis aliter multis opponẽs aduersariis, cõtra paucos cõstanter agẽs, multos verò flectẽs persuasionibus. idẽ vbi periculũ publicum postulat ipse rẽ agat: ministeria verò quæ labore tantũ indigẽt cedet aliis. Rectè autẽ dicitur, vẽdi hunc hominẽ. Nam qui aurã populi captans cõcionaturus locum superiorẽ ascendit, sicut venalicij, seruus fit ex ingenuo, propter honores quos videtur accipere, addicens se innumeris dñis. Idem à feris circumuentus inducitur, quòd huic insidietur immanis bestia vana gloria, corripere ac deuorare tales solita. at emptores eũ reuendũt: quoniã nõ vnus est dominus tractantium rempub. sed vulgus, aliis post alios dñis succedentibus. Qui autẽ tertiò venduntur, nequã mancipiorum more mutãt dominos, nõ ferendo priores propter fastidium vt rerũ nostrarum cupidi. De his hactenus. Cæterùm adolescens in Aegyptũ abductus, & eunucho vt diximus in seruitutẽ traditus, cùm intra paucos dies generositatis & honestatis dedisset specimen, cõseruis est præpositus curator totius familiæ. iã enim herus multis argumẽtis collegerat, eũ nõ sine diuina prouidẽtia singula tum dicere tũ facere. Ergo in speciẽ ab emptore suo domui præfectus est: re vera autẽ à natura cõciliante illi magnæ gentis ac regionis principatũ, oportebat eũ futurũ administratorem reipub. præexerceri in rebus œconomicis, nã & domus est quędã parua ciuitas, & œconomia cõpendiaria respub. sicut etiã ciuitas magna domus est, & politia cõmunis quędã œconomia. Vnde facilè discimus eundẽ esse aptum & dispensationi domesticæ & administrationi publicæ, quãuis hæc multitudine magnitudinéq; differãt, sicut in pictura quoq; accidit. pictura vsu venit, nã bonus statuarius aut pictor, siue colosseas magnitudines faciat, siue pauca paruãq; opera, eandẽ artẽ ostentabit. Cæterùm postquã egregiam laudẽ in dispensatione cõsecutus est, insidias herilis vxoris pertulit insano amore correptę. Capta eñ adolescẽtis pulchritudine, & affectu indomito rabida, de stupro eũ tẽtauit repugnantẽ validè, ac ne audire quidẽ tale quicquã sustinẽrem propter innatã sibi & cõtinua meditatione cõfirmatã honestatẽ atq; temperantiã. Sed vbi crescente in dies flãma cupidinis atq; incesta cõcupiscẽtia cõtinuè

te atãdo semper repulsam passa est mulier. tandẽ libidinis impatiẽs & ad vim versa in adolescẽtis palliũ manus iniecit, magna cõtentione trahẽdo illũ in thalamũ, robur addẽte affectione, quæ solet cõfirmare vel debiles. At ille præsentẽ importunitatẽ fortiter submouẽs, in has liberas & suo genere dignas voces erupit. quid molesta es? Bonis moribꝰ & legibꝰ vtimur nos Hebræorũ posteri. Aliæ gẽtes puberibus quatuordecimũ annũ ætatis egressis permittũt vsum scortorũ & fœminarũ corpore quæstum facientiũ: apud nostrates nulla est meretrix, capitali supplicio proposito talẽ quæstũ exercentibus. Ante legitimam copulam alios cõgressus cum muliere nescimus. casti castis virginibus coniungimur, nõ voluptatis, sed liberorũ quærendorũ gratia. Qui ad hanc diẽ purus mãsi, nõ incipiam ab adulterio leges cõtemnere flagitio pessimo, qui etiãsi aliàs perperã educatus essem, & obsecutus ætatis affectibus, aut vestrã mutatus lasciuiẽdi licentiã, tamen nõ deberẽ alieno insidiari matrimonio, quod crimẽ cui mortaliũ nõ cæde vindicandũ videturꝫ nam de cæteris dissentire soliti, in hãc solã conspirant sententiã, ita vt omnes ꝟbiq; rem capitalẽ pronunciẽt, & deprehẽsos iniudicatos læso dedant necãdos. tu verò quasi res per se parũ damnata sit eam tertio scelere cumulas, cogẽs me nõ tantũ ad adulterium, sed & ad thori heritis iniuriam. nisi fortè ideo in vestras æles veni, vt relictis seruilibus ministeriis inebrier & debacchẽr in spes domini, coniugiũ, familiã, cognationẽ eius adulterans. atqui nõ solũ officium ei vt hero, sed & honorẽ vt benefactori debeo. omnia sua cõmisit meæ fidei nihil excipiẽs, nisi te vxorẽ suã. hanccine gratiã vt ei referã autor es? Bonã scilicet gratiã dignámq; illius meritis. herus me ex captiuo & extero sua beniguitate libertũ & ciuẽ reddidit tractatũ liberaliter: ego verò seruus domino iniuriã, ne captiuo quidẽ & extero tolerabilem, inferãẽ & qua fronte potero post admissum tantũ scelus illũ aspicere? cõscientia carnifex intestina non sinet me oculos in eum erigere, vt nemo prodat alius: sed non deerunt qui prodant. præsto sunt latẽtes exploratores plurimi, quibus silere nõ licentiaceo qꝺ etiãsi nemo factũ vel sentiat vel enũtiet, ipse meus ero proditor, colore, aspectu, voce, vt modo dixi deregens conscientiã. fac nullũ delatorẽ fore, assidentẽ Deo iustitiã res cunctas inspicientẽ nec timebimus nec reuerebimur? Huiusmodi multa ille canebat surdis auribus, obtundẽte omnes sensus improba concupiscẽtia. id vt animaduertit puer aufugit, relicto in

in heræ manibus pallio quod apprehẽderat. hinc illa occassionẽ comminiscẽs læ calumniæ rapuit, de vindicta cogitans. reuersus enim è foro marito honestatẽ & pudicitiã incesta simulans, indignabunda dixit: Adduxisti in nostras æles istũ seruũ Hebræũ puerum, adeò corruptũ iam tua indulgẽtia, qui pudenda facilitate inexplorato cõmisisti totĩ familiæ, vt adulta audacia oẽ me quidem iniuriã abstineat. nam cõseruæ nõ satis sunt libidinis eius nunquã explebili. Nunc me matronã tentare haud veritus, vim iniecit cõtumeliæ. En tibi manifestũ insani conatus indicium. nam cùm exclamassem præ indignatione opẽ domesticorum inuocis, territus hãc vestem reliquit fugiens ne comprehẽderetur. Ea vestis prolata fidem adstruxit mulicbri calũniæ. herus verũ crimen ratus trudit hominẽ in carcerẽ, ipse peccans nõ simpliciter: primò quia nõ facta defendendi se potestate dãnauit insontem tanquã obnoxium sceleri grauissimo: deinde quia nõ animaduertit vestem quĩ ab adolescente relictã mulier proferebat, esse indiciũ violentiæ, sed muliebris, ipsius verò adolescẽtis patientiæ. nã si vim tentasset inferre dominæ, retinuisset eius amiculũ: nunc reluctãs suo pallio spoliatus est. verũ huius insciti æ venia fortasse dãda est ei qui degẽs in culina inter lanienas & fumos ac cineres, nõ poterat vacare causæ cognoscendæ ita vt postulabat ratio, immersus rebus corporis. Iam tres notas viri ciuilis expressi, pastoralẽ artem œconomicam q; & tolerãdi scientiã, de quibus dictũ est, sed tẽperantiæ nõ minus cõfert ad tractandã Remp. hæc enim cũ in omni vita salutaris est, tum maximè in negotiis publicis, vt abũdè liquet rẽ cõsiderare volẽtibus. quis enim ignorat, gẽtibus, regionibꝰ, magistratibus terra mariq; calamitates inflictas ab incontinentia? quandoquidẽ plurima & maxima bella ob amores, adulteria, muliebresq; illecebras conflata sunt, quæ potiorẽ Græci barbariciq; generis partẽ absumpserunt, & iuuentutem exhauserunt è tot ciuitatibus. Quòd si ex intemperãtia tum seditiones ciuiũ, tum bella & calamitates cumulatè proueniunt, facile apparet è sobrietate tranquillitatẽ pacẽmq; nasci, & possessionem felicitatis integram. Nunc indicandum quid sub his figuris tegatur. Qui hũc de quo disserimus emit, eunuchus meritò dicitur. Nam emptor hominis ciuilis vulgus re vera eunuchus est. & videtur quidẽ habere genitalia, sed vi geniturã destituitur: quemadmodum qui fucosos habẽt oculos, orbati sunt eorum efficacia, non valentes cernere. Quænam igitur similitudo

tudo intercedit inter vulgum & eunuchos? q̃ vtriq; ſteriles ſapientiæ: virtutē tamen approbāt. Cùm enim cōſtituit promiſcua multitudo hominū, loquuntur vt oportet, ſed ſapiūt contrariū, poſthabēdo inſinceris legitima, quia ſtudēt exiſtimationi tuēdæ, verā honeſtatem negligūt. Hinc quod miteris ſequitur, vt eunuchus vxorem habeat. Nam vulgus deditus cōcupiſcentiæ, ſicut vir mulieri, in cuius gratiam dicit facitq; omnia, in cōſilium clam & propalā hanc adhibēs in rebus minimis æquē ac maximis, rationi verò nuſquā obtēperans. Rectè ſanè præfectus etiā coquorū vocatur. Nam ſicut coquus nihil aliud curat, quā inutiles ac ſuperuacaneas ventris voluptates: eodē modo populus dedit ſe totum oblectamentis auriū, per quæ mētis intētio relaxatur, & neſcio quo pacto eneruatur anima. Quid autē inter medicos & coquos interſit, quis nō videt? illi quicquid ad ſanitatem cōducit, etiamſi ægroto ingratū videatur, ſolū magno apparent ſtudio. Hi cōtrà, ſuauia curant, vtilia negligunt. Ergo medicis ſimiles ſunt in ciuitate leges & magiſtratus legitimi, ſenatores iudicēsq;, prouidentes communi ſaluti ac ſecuritati, quibus adulator nō facilè palpatur: cupedinariis autē iuniorū turba eſt ſimilis. Nam ſecuri de cōmodis, præſentem tantū voluptatē venātur. Et ſicut impudica mulier, ſi cōcupiſcentia virū ciuilem adamat, ſic alloquens: Heus tu, prodi ad vulgum cum quo habitas, obliuiſcere morū tuorum, ſtudiorū, dictorum, factorū, in quibus educatus es: mihi obſequere, me cole, age quic quid mihi placet. Nam tetricū, pertinacem, veritatis amicum, rigidum, perpetuò grauem, nunquā flexibilem, ſolum cōmodum ſpectantem, ſecurum quid auditoribus placeat, nō ferociſcur nec quorundā calumnias, quæ multæ deferūtur ad vulgum meum maritū, tuum dominū. Hactenus enim abuſus libertate videris, immemor te ſeruire tyrannico domino. Quòd ſi ſcires liberos ſuum negotium, ſeruos alienū agere, iam doctus eſſes omiſſa tua peruicacia me cōcupiſcentiā vxorē illius reſpicere, & omnia meo arbitratu facere, vt & illi charus ſis. Atverē ciuilis vir nō ignorat quidē penes populū eſſe poteſtatē tanquā dominum, ſe tamen nō ſeruū profitetur, ſed liberū, & qui ſuo morem gerat animo, reclamabit igitur: populi fauorē captare, nec didici, nec vnquā volui, ſed magiſtratum mihi cōmiſſum bona fide gerere, vt bonū procuratorē decet aut patrē beneuolū, abſq; dolo & mihi ſemper inuiſa ſimulatione. hāc meā voluntatem approbabo, nihil ſubtrahens aut cælans furis in morē, ſed conſcient

ſcientiam tanquā in ſole ac luce aperiens, nā lux eſt veritas. nec me terrebit vllū intentatū periculū, ne mors quidē. mori malo quàm ſimulare. cur enim ſimulō? Si populus eſt dominus, ego certè ſum ingenuus, patricius, qui cum primis in ciuitatē optimam maximā, hunc inquā mundū adſcribi cupio. Cùm enim nec muneribus, nec precibus, nec ambitioni, nec arrogātiæ, nec ſimulationi, nec luxui, nec timiditati, nec iniuſtitiæ, nec vlli affectui vitióve ſeruiā, cuius præterea timerē dominū? an fortaſſe hominum? at hi poteſtatē in corpus meum, nō in me habent. equidē me à potiore mei parte cenſeo, iuxta quā decreui viuere, parum ſolicitus de mortali corpore: quod in cōchę morem adhærens mihi, etiāſi cōteratur à quopiā, nō ægrè ferā me moleſtis affectibus eximi, & effugere neceſsitatē grauiſsimā. Itaq; ſi iudicandū erit, iudicabo, nec diuiti propter opes gratificans, nec pauperi propter miſericordiam: ſed omiſſo reſpectu perſonarū incorruptè pronūciabo, quod iuſtū apparebit. In ſenatu etiā autor ero ſententiarū reipublicæ conducibilū; vel ſi parū iucundæ auditu fuerint, pro ēdcione quoq; ſi dicendū erit, adulationes relinquā aliis, cōtentus verbis vtilibus, increpans, admonens, caſtigans, nō arrogantē infanámq;, ſed ſobriā libertatē proferēs. Quòd ſi quis tales caſtigationes nō amat, reprehendat parētes, tutores, præceptores, & omnes curatores, quia ſuos liberos, pupillos, diſcipulos obiurgare nō deſinūt, interdū etiā verberāt, nec tamē ſæuire, ſed amāter caſtigare dicuntur. Indignū enim eſſet, ſi cùm meæ fidei cōmiſſa ſit adminiſtratio reipublicæ, in præuidēdis cōmoditatibus cederē cuivis medicinæ profeſſori. Nā illæ in ægroto nullā ſplēdoris fortunæ rationē habens, nec quod claro genere natus, aut opulētus, deniq; rex aut tyrānus ſit, vnū hoc ſpectat, quomodo ſeruare queat hominē: & ſi forte ſectione vſtionēve opus videt, ſecat vritq; principem ſuū ac dominū ſeruus ipſe atq; ſubditus: ego qui nō vnū virum curandū ſuſcepi ſed integram ciuitatē laborantē morbis grauioribus, cōtractis ex innatis cōcupiſcentiis, quid agere debeo? nū prodita vtilitate publica, illius aut illius aures mulcere adulatione illiberali, & ne ſeruo quidē decora? Emori præſtat, quàm loqui ad gratiā, diſſimulata veritate, & vtilitate neglecta. Vſurpandum eſt hic illud dictum poētæ tragici:

Accedat ignis, accedat & gladius.
Comburе carnem hanc, concrema, repleto te
Meo cruore: nam prius vel fidera

Terram

Universidad de Deusto Biblioteca

Terram subibunt, terra vel scandet polum,
Quàm mollis à me extorqueatur vox tibi.

Hãc tam masculã mentẽ alienã ab omnibus affectibus voluptate, timore, dolore, cõcupiscentia, nõ fert in viro ciuili dominus populus, sed hominẽ amicũ atq; beneuolũ pro inimico arripit, nec tam illũ, quã seipsum afficit pœna grauissima, videlicet inscitia, quippe qui non didicit id quod in omni vita vtilissimũ est, imperata facere, vnde imperãdi quoq; sciẽtia discitur: videamus sequẽtia, quãdo de præsenti loco satis diximus. Adolescẽs ab amatrice apud herũ insimulatus criminis quod in ipsam cõpetebat, inauditus in carcerẽ ducitur: vbi tanta virtutis edidit specimina, vt etiã facinorosis illis esset miraculo ad suæ calamitatis solatiũ credentibus sibi cõtigisse hũc hominẽ. nota est autẽ custodũ crudelitas, q ingenio feroces magis efferantur assuetudine, indies crescẽte sçuitia, dum nihil boni vidẽt nec dicunt aut faciũt, sed sæua violẽtáq; omnia. nã sicut bene cõpacta corpora exercitatione cõfirmantur & acquirũt robustam inuictámq; habitudinẽ: sic ferox & immittis natura ocupata sui similib⁹ studiis duplo fit durior, inaccessa misericordię, qui vnus affectus bonus ac human⁹ est. & quemadmodũ qui cũ bonis viris habẽt familiaritatẽ, ex iucũdissimo eorũ cõuictu in melius proficiũt moribus: sic etiã qui cum malis versantur, affricãt sibi eorũ vitia. facilè enim cõsuetudo abit in naturæ similitudinẽ. degunt autẽ carcerũ custodes inter plagiarios, fures, parietum perfossores, facinorosos, violẽtos, stupratores, homicidas, adulteros, sacrilegos, à quorũ singulis nõnihil nequitiæ cõtrahunt, vt ex huiusmodi collatione miscellaneáq; tẽperatura conficiatur vna scelesta malorũ colluuies. attamẽ talis homo honestate adolescẽtis mitigatus nõ solũ securitatẽ & otiũ ei præstitit, sed etiã vinctis omnibus eũ præfecit, ita vt penes ipsum species nomẽnq; custodis esset, rem autẽ & officium adolescenti cederet, quod nõ parũ carcere inclusis proderat. iámq; locus nõ tã erat carcer, quã disciplinę meditatorium. Omissis enim tormentis, quibus antea noctu atq; interdiu cruciari solebãt varijs malis obruti, admonebãtur sermonibus & præceptis philosophicis, sed maximè ipsius doctoris exẽplis vtilissimis. Postquã enim suã vitã cõtinentia, cæterisq; virtutibus plenã, velut tabulã bene pictã in medio proposuit, cõuertit etiã eos qui videbãtur insanabiles, affectos inueteratis morbis animi, ita vt iam dãnarent vitã præteritã, exprimẽte has voces resipiscentia: Vbi tantum

tum bonũ tandiu latuit, à quo pridẽ aberrauimus. Ecce iam affulgente hoc, tanquã in speculo nostra dedecora vidẽtes, erubescimus. In hoc rerũ statu duo eunuchi regis introducti sunt, alter pincernis præfectus, alter pistoribus, accusati damnatiq;, q nõ rectè fungerentur suis ministeriis. Hos quoq; ille in suã curam accepit, orãs Deũ vt sibi daret facultatẽ corrigendi cõmissos suæ fidei. Aliquãto post, cũ obiret vinctos, animaduertit hos duos eunuchos cogitabũdos mœstiores solito, vnde coniectans eis accidisse aliquid, mœroris causam scitabatur. Quibus respõdentibus ortã ex somniis anxietatẽ, q nõ adesset interpres: Bono animo este, inquit, & narrate. intelligentur Deo volẽte. Vult autẽ ille vt res obscuræ aperiãtur veritatẽ desiderãtibus. Tum prior pincerna. Visus sum, inquit, videre magnã vitẽ, habẽtem tres palmites onustos maturis vuis, quasi autũni tẽpore. deinde inuitante harũ pulchritudine, videbar decerpere, & exprimere in regium poculum, móxq; regi offerre mustum meracum. Ioseph post modicum silentiũ. Felicitatem, inquit, hæc visio tibi nuntiat, & restitutionem in pristinum officium. Nam tres palmites tres dies significant, quibus elapsis reminiscetur tui rex, accitóq; hinc, dabit veniam: & vt in dignitate confirmeris, offeres domino poculum. Sic illi lætũ fuit suum somnium, tum pistorum præpositus interpretationem miratus, quasi & ipse faustum vidisset somniũ, quod valde ominosum erat, deceptus bona spe alterius, narrare incipit. Ego quoque somniaui me tria canistra baiulare in capite plena operibus pistoriis: ex his summum continebat ea, quibus rex delectatur vt delicatioribus & elaboratis curiosius: ea videbãtur aues in meũ caput deuolãtes diripere, & deuorare auidè, donec in totũ absũpta sunt. Ad hæc iuuenis. Vtinam tale somnium non vidisses, aut non enuntiasses: aut si narrandum erat, saltem id fecisses procul à meis auribus ne exaudirem quod non libet. piget enim me esse infelicitatis nuntium, quia cõpatior miseri, memor cõmunis sortis hominum. Sed quoniã somniorũ coniectoribus veritas est necessaria, tanquam vatibus & oraculorum interpretibus, nihil celabo, quandoquidẽ mendaciũ vbiq; fugiendum, in sacris cõsultationibus etiã religio vetat admittere. Tria canistra dies tres significant, quibus elapsis rex in crucẽ te tolli iubebit, truncatũ prius capite: atq; ita volucres pascentur tuis carnibus, donec totum absumant. Sic pistor recessit territus, tempus præfinitum expectans, & futura mala iam tum cogitatione præcipiens.

Post

Universidad de Deusto
Biblioteca

Post triduum natalis regis illuxit, festiuitate publica afferens, præsertim aulicis. cumq; epulũ præberetur optimatibus, vt fieri solet in hilaritate domestica, rex eunuchos requirens iussit produci è carcere: mórq; cõfirmauit euẽtu somniorũ præsagiũ, iubens alterũ in cruce suspẽdi abscisso capite, alterũ in pristinã dignitatẽ restitui. At pincernarũ princeps oblitus est eius qui futura prædicẽdo præsentẽ eius calamitatẽ subleuarat, vel quia nemo ingratus beneficiorũ meminit, vel quia Deo visum est, iuuenem nõ humana, sed diuina ope ad felicitatẽ prouehi. Nam post biennũ regi futurus eius regionis status, bonus malusque præmõstratus est diuinitus duobus somniis, quo certior res heret. Vidit enim septẽ vaccas emergere in ripam è flumine, pingues valde obesasq;, visu pulchertimas, & pasci secundũ fluuiũ. Post eas totidẽ macilẽtas, & vix ossibus hærentes, visu turpissimas ascendere, pasciq; cũ prioribus. Dein repentè meliores deuorati à deterioribus, manẽte in saturitatis eadem macie, imò aucta etiã. Tum experrectus, ac mox in somnũ relapsus alia visione terretur: qua visus est videre septẽ spicas triticeas ex vno culmo enatas pari magnitudine, plenas & proceritate pulcher rima. Deinde septẽ alias exiles ac lãguidas enatas in proximo, quæ mox impetu facto absumpserunt culmũ illũ cũ suis spicis nitidissimis. Post hanc secundã visionẽ noctis reliquũ insomnis exegit, curis stimulantibus, & animũ solicitũ sanciantibus: sub aurorã sophistis accitis, denarrat obuersatas sibi dormienti species. Cumq; nemo posset verũ earũ significatũ coniecturis assequi, accedens eum pincernarũ princeps, inquit, Here, spero me inuenturum qualẽ cupis hominem. Missi dudũ ob quasdã noxas me & pistorib⁹ præfectũ in carcerẽ, in quo erat seruus principis coquorũ. Hebræus genere, ei narrauim⁹ ambo, quæ videramus somnia. Ille rem cõiecturis certissimis attigit, adeò vt euentus in vtroq; nostrũ eius interpretationi respõderit: alter dedit supplicium, mihi tu propitius donasti veniã. Rex his auditis iubet properè acciri iuuenẽ: ministri attonsum post longã carceris illuuiẽ, & detractis sordidis pannis elegãter vestitum, cæterisq; nitoribus expolitũ, ad regem introducunt: qui primo aspectu iudicans hominẽ ingenuũ & bene natũ (eluceat enim in ipsa facie notæ, non omnibus tamen conspicuæ, sed solis perspicaces mentis oculos habentibus) Præsagit, inquit, mihi animus, nõ semper in obscuro fore quod tegitur somniorũ ambagibus, præ se fert enim hic iuuenis sapientiam: qui veritatem, tanquam

tanquã lumen tenebris inferens, aperiet, & sua sciẽtia nostratiũ sophistarum insciitiam abiget. His dictis ordine denarrauit vtrũq; somniũ. Tum Ioseph maiestate loquẽtis nihil territus, tanquã rex subditũ, non subditus regẽ, liberè sed reuerẽter allocutus est, dicens: Quæ facturus est Deus in hac regione ostẽdit tibi. Duæ visiones (crede mihi) vnũ somnium sunt, geminatum nõ temerè, sed vt res fiat credibilior: nã & septẽ vaccæ pingues & septem spicæ plenæ, septẽ vbertatis annos significãt: sicut totidem famis annos illæ septẽ macilentæ vaccæ turpissimæ, & septem spicæ cassæ ac marcidæ. Veniet igitur prius septennium fertilissimũ, tota regione quotãnis bene rigata stagnante per arua flumine, & cãpis solito maiores prouẽtus afferentibus. sequetur deinde longè diuersum septẽnium, grauẽ inopiam allaturum & reiũ victui necessariũ penuriã, nec flumine sed diffundente, nec terra limo eius pinguescẽte, vt accolæ obliti superioris vbertatis nihil ex eius prouẽtu reliquum faciant. Hæc sunt quæ somnia præmonẽt: sed mihi numẽ quiddã suggerit, quod in tantis malis saluté afferre queat, Vrbium regionũq; gramissimus morbus fames est, cuius vires oportet frangere, ne nimiũ auctus incolas deleat, at quomodo succurrendũ est huic periculosè septem annorũ fertilitate quod superierit satietati hominũ hoc est quinta pars, reponatur oppidatim vicatimq;, non transportando fruges aliò lõgius sed vbi demetuntur asseruando in vsum eius loci hominũ. eas fruges censeo cũ suis manipulis cõdendas, nec trituratas, nec purgatas, quatuor de causis. quarum vna est, ne citius vitiẽtur nudatæ suo tegmine. altera vt per singulos annos renouetur pristinæ copiæ memoria, rusticis triturantibus & fruges euẽtilantibus. tertia ne iniri possit frumẽti numerus dum incertũ est quantũ spicæ manipuliq; cõtineant, ne animus colonos deficiat reputãtes quatũ absumptũ sit, sed securitate nõ minus q̃ cibo se sustineãt. spes enim alit cũ primis, graue penuriæ malũ subleuãs. quarta causa est, vt & iumentis condatur pabulũ, quibus aristæ paleæq; purgamẽta frugũ proderunt. ea cura cõmittenda est viro prudẽti, cordato, probatóq; qui possit sine inuidia reprehẽsionéq; hoc cõsilium exequi tãta dexteritate, vt nihil populo de fame futura suboleat. durum est enim iã ante ægris animis spẽ in futurũ adimere. quòd si quis causam scitabitur, respondendũ est, oportere sicut in pace parãtur quæ belli tẽpore futura sunt vsui, sic in copia prospicere inopiæ. Incertũ autẽ esse quãdo bellum vel fames immineat, quid-

ve futurũ tempus ferat: parandũ igitur maturè subsidiũ, ne desit cùm tẽpus postulauerit. Rex audita somniorũ interpretatione aptissima, veritati cõgruã, & mũsq; cõsilio, vt apparebat in futurum vtilissimo, familiaribus propriis accitis submissa voce dixit: Num inuenietis talem hominẽ afflatũ diuinitus? Cúmq; videret eis probari hanc sententiã, versus ad iuuenẽ stantẽ ait: Propè est quem quæri iubes, nõ longe quærẽdus est homo cordatus ac prudens qui exequatur tua monita: tu is es, nec enim sine numine hæc locutus videris. I præfecturã mei palatij fuscipe, simúlq; totius Aegypti procurationẽ. nec est cur quisquam meam facilitatẽ accuset, se dignioré iudicans. nã excellẽtes naturæ non habẽt opus ad experimentũ longo tẽpore, sed incunctanter se rebus ingerũt: & præsens status moras nõ patitur, imminẽte necessitate cui prospiciendũ est. His dictis cum protegem instituit, vel regẽ potius, relicto sibi solo imperij nomine, potestatẽ illi cedens & agens quicquid pertinebat ad honorẽ iuuenis. dat ei regiũ anulũ signatoriũ, vestẽ angustã, torquẽ aureũ, currum secundũ à regio, atq; ita iubet per vrbẽ circũuehi, præcedente præcone & indicãte noui magistratus electionẽ, nomẽ quoq; nouũ indit ei, quod interpretẽ significat lingua vernacula: & nuptum dat filiã clarissimi apud Aegyptios viri, qui solis habebat sacerdotijs. id actũ est circiter annũ eius trigesimum. hi sunt euentus piorum. nam etiamsi proclinantur, tamen non corruunt, sed erecti stant firmiter, ne supplantari queant. Quis enim expectasset intra vnã diem è seruo dominũ, è vincto præstantissimum omnium, è carcerarij vicario protegẽ fieri, & regiam inhabitare pro carcere, extrema ignominia versa in honorem maximũ. facta sunt tamen hæc, & fient sæpius, quando Deo placuerit modò subsidat aliqua probitatis scintilla in animo, quam necesse est per occasionem excádescere. Quoniã autem propositum est post rei narrationẽ figuram etiam explicare, dicemus & de hac quamũ opus est, quamuis fortasse ridebit hoc aliquis temerarius. Ego tamen non dissimulanter dico, ciuilem virum vtiq; somniorum esse interpretem, nõ quales isti nugatores garruli mercenarijq; sophistæ quæstum facientes ex nocturnis somniorum ludibrijs: sed qui magnum illud somnium commune publicúmq; vigilantium non dormientium exactè intelligat. id somnijs ne quid mentiar, est vita hominũ. nam sicut in somniorũ visionibus videntes nõ videmus, audientes non audimus, gustãtes aut tangentes nec gustamus nec tangimus,

gimus, loquentes non loquimur, deambulãtes non deambulamus, sed cum videamur vti motibus & habitibus nullo prorsus vtimur, mente inaniter sine vllis veris obiectis pingente sibi simulacra rerum non existentium tanquã existentium: eodem modo etiã vigilantiũ imaginationes somniis sunt simillimæ. veniunt, abeũt, occurrũt, refugiunt, prius quàm cõprehendantur, auolant. Disquirat quisq; apud se, & domi testimoniũ inueniet vt ipse taceam, præsertim si quis est ætate prouectior, is fuit aliquãdo infans. mox puer, deinde pubens, dein adolescẽs, postea iuuenis, postea vir, postremo senex, sed non simul omnia. nónne infans puero cedit, puer pubenti, pubens adolescenti, adolescens iuueni, iuuenis viro, vir seni, senectus morti? & fortasse singulæ ætates decedendo præmoriuntur, natura nos paulatim docente nõ timere mortẽ extremã omnium, quando priores facilè tulimus, infantiæ, pueritiæ, pubertatis, adolescentiæ, iuuentutis, virilitatis, quæ omnes ætates ante senectutẽ euanuerunt. Quid aliæ res corporis nónne somnia sunt? nónne pulchritudo momentanea penè prius marcescit quã floreat? sanitas incerta infirmitatibus obnoxia? robur morbis expugnabile per occasiones plurimas? sensuũ integritas humoribus vitiosis facilè corrũpitur? Iam quanta sit in rebus externis obscuritas quis nescit? ingẽtes opes sæpe vna dies abstulit. multi honoratissimi antea, versis rerũ vicibus in contẽptum venerũt cũ ignominia. imperia regũ maxima breui tẽporis momẽto subuersa sunt. fidẽ meis verbis astruit Dionysius in Corintho, quondã tyrannus Siciliæ, mox pulsus & Corinthum profugus, literator factus; è tanto principe. attestatur & Crœsus rex Lydiæ, ditissimus regum qui sperãs se deleturũ Persarum potentiam, non modò proprium regnũ amisit, sed & ipse viuus in potestatẽ hostium redactus. minimũ abfuit quin exureretur. Testant de huiusmodi somniis nõ singuli tantũ, sed ciuitates, gentes, regiones, Graecia, Barbaria, insularũ continẽtisq; incolæ, Europa, Asia, orbes, occidẽs. nihil enim vsquã permanet sui simile. Aegyptus quondam in multas gẽtes habuit imperiũ, nunc ipsa seruit. Macedones aliquãdiu tam potẽtes fuerunt, vt iura toto orbi redderent: nunc imperatas à dominis pecunias tributi nomine quotannis quæstoribus numerãt. Vbi est illa Ptolemæorum familia, cuius splendor per singulos successores ad extremos terræ marisque terminos emicuit? vbi sunt gẽtes ciuitatésq; sui iuris & liberæ? rursum vbi subditorũ seruitutes? nónne Persæ Parthis Imperauerunt?

ueruntꝫnunc ſubduntur eis verſa rerũ humanarũ alea. Quidam fingunt ſibi prolixas felicitates, at hæ ſunt magnorũ malorum initia, itaq; dũ ad magnorũ cõmodorum poſſeſſionẽ properãt, graues miſerias inueniunt: & ediuerſò malũ expectãdo, in bona fortuita incurrũt. athletæ robore freti ac bona corporis habitudine, dum certã ſibi pollicẽtur victoriam, vel excluſi ſunt è certamine, vel victi ab aduerſarijs. alij ne ſecũdã quidem palmam ſperãtes, primam coronã reportauerũt præmiũ. quidam æſtate ſoluentes tẽpore opportuniſsimo, fecerunt naufragium. alij hibernis tẽpeſtãtibus penè obruti, portũ attigernut incolumes. Quidam negotiatores certa lucra ſibi proponũt, ſecuri de periculis: alij de damno ſoliciti, magnũ fecerũt operę pretium. tam anceps eſt fortuna, rebus humanis tanquã in ſtatera pẽdentibus, & inæquali põdere nunc huc nunc illuc vergẽtibus: tanta offendũtur caligine. Proinde tanquã altũ dormientes erramꝰ, nõ valentes quicquã ratiocinatione vel penetrare vel certo cõprehẽdere, quãdo cuncta vmbri ſpectriſq; ſunt ſimilia, & ſicut cùm põpæ traducũtur prima quæq; conſpectũ prętereunt, item in torrẽtibus fallente viſum celeritate vndæ præterfluunt: ſic vitæ negotã currentia præterlabentiáque videtur manere. cum ne momentũ quidem maneant, nũquam nõ ſubterfluentia. Incerea qui vigilant, quantũ ad incertã perceptionẽ attinet, nihil à dormiẽtibus differũt ſeipſos fallendo, dum ſe putãt rerum naturas certo perſpicere, quãuis interturbãtibus ſcientiam ſenſibus per ſpectaculorũ, ſaporũ vaporũmq; illecebras, quibus inſcatus animus nõ ſinitur rectè inoffenſéq; per viam publicam progredi. itaq; cõtuſis celſis cũ humilibus, magnis cum paruis exoritur inæqualitas inducens caliginẽ atq; vertiginem. Cùm igitur tãta perturbatione obſcuritatéq; vita referta ſit, oportet interuenire virũ ciuilem, & tãquã doctum ſomniorũ interpretem, diurna ſomnia viſionẽſq; hominũ qui vigilare ſibi videntur, diiudicare cõiecturis veriſimilibus, perſuaſionibꝰ rationi cõſentaneis perſuadentẽ ſingula: hoc honeſtũ, illud turpe: hoc bonũ, malum illud: hoc iuſtũ, iniuſtũ illud, & cætera ſimiliter: hoc prudẽter factũ, illud fortiter: hoc piè, hoc ſanctè, hoc vtiliter: & ediuerſò hoc factũ inutiliter, hoc imprudẽter, hoc timidè, hoc impiè, hoc profanè, hoc noxiè, hoc ambitioſè. Item, hoc alienum eſt, ne cõcupiſcas, hoc tuũ, vtere non abutere. Affluunt opes: impartire. nam diuitiarũ pulchritudo eſt nõ in crumenis ſed in egenorũ auxilio. Pauca poſſides? caue inuideas diuitibꝰ. Pauper

Pauperem inuidũ nemo miſerabitur. Honoratus es? caue inſolentiam. Humilis cõditionis es? noli deſpõdere animũ. Succedunt tibi omnia ex ſententia? mutationẽ time. Offendis ſæpius? bene ſperato. nam res humanę mutãtur in cõtrarium. quandoquidem ſol, luna, cælum vniuerſum, manifeſtè apertéq; noſcit, quæ perpetuò manẽt eadem, veris definita regulis, ordinatis, aptis, optimè cõgruentibus. At res terrenę totæ perturbatę ſunt incongruæ, incompoſitæq;, vt propriè dicere liceat, has merſas profundis tenebris illas ſimiles lumini fulgentiſsimo, vel potius lumen ipſum ſinceriſsimũ atq; puriſsimum. Si quis igitur velit res introſpicere, inueniet cælũ eſſe diem ſempiternã vmbrę ac noctis expertẽ, quippe illuſtratũ inextinguibilibus puriſſimiſq; ſplẽdoribus. Et quãtò apud nos ſunt potiores vigilantes dormientibus, tãto in mundi vniuerſitate cęleſtia terreſtribus, vt quæ inſopita vigilãt, propter certas irrequietáſq; vices, nunquã fruſtratas ſuis effectibus. At terreſtria etiãſi paulìſper excitentur, rurſum degrauata in ſomnum recidunt, deficiente viſu animæ: vt errare neceſſe ſit atq; offenſare. nã his rebus falſæ opiniones caliginẽ inferunt, vt vitari nõ poſſint ſomnia inania. nec quicquã firmiter prehendere liceat. Figuratũ eſt & quod in ſecundũ à regio currũ aſcendere dicitur, ob cauſam hãc. qui rempubl. tractãt, ſecundus à rege habetur, cùm nec priuatus ſit nec rex, ſitus in amborũ cõfiniõ, priuato ciue potior, regia poteſtate inferior, ſubiectus tanquã regi populo, cui per omnia vult gratificari bona fide ac ſedulo. Fertur autem ſublimis ceu ſella curuli, tum à negotiis cum à multitudine in altum elatus, præſertim cùm parua magnáq; ſuccedũt ex ſententia, nemine reſtante aut opponẽte ſe, ſed vt in nauigatione proſpera Deo gubernante omnia ſalutariter. Anulus à rege datus inſigne eſt fidei magiſtratum inter & populum regem intercedẽtis. Cæterùm torques aurea, non ad gloriã ſolum, ſed & ad pœnam pertinere videtur. quamdiu enim res ciuiles ei bene procedũt, placet ſibi honoratus à ciuibus. cùm autem aduerſitas accidit, non volenti, quod damnandũ eſſet, ſed fortuitò. quòd meretur veniã, nihilominus iniecta in torquem manu trahitur, tantũ non increpãte ſuo domino: Hanc torquem donaui tibi, ornamentũ in proſperitate, vinculum in aduerſitate. Audiui tamen & aliã huius loci expoſitionẽ figuratã talẽ. Regẽ Aegypti eſſe noſtrũ intellectũ, principẽ regionum corporearũ particulariũ, qui tanquã rex poteſtate vtatur in adamato corpore. tribus enim potiſsimũ occupatur

patur negotiis,circa cibos,potus,cupedias:ideo tres habet pro curatores,pistorũ,pincernarum,coquorũmq; principes: quorũ alius cibos,alius potus,alius cõdimenta præparat,omnes autẽ eunuchi sunt,quia voluptatis amator sterilis est rerũ valde necessariarum,sobrietatis,pudoris,cõtinentiæ,iustitiæ,virtutum omnium.Nullæ enim res adeò pugnãt inter se,vt virtus & voluptas,propter quã multi negligũt quæ sola curãda erant,dantes se cõcupiscentiis, & sequentes quacunq; illæ inuitant.Princeps coquorũ nec in carcerem ducitur,nec mulctatur,quia condimẽta non sunt admodũ necessaria,nõ tam deliciæ,quàm voluptatis irritamenta leuia.Reliqui duo misero ventri apparatus faciunt,pistorũ pincernarúmq; præfecturã gerẽtes, quãdoquidem hæc duo maximè cibus potúsq; vitã fulciunt:quæ vbicunq; sunt in pretio,laudãtur eorum procuratores, & si quãdo cessant in officio,pœnã indignationémq; incurrunt.Puniuntur autem nõ eodem modo,quãdoquidem etiam in harũ rerũ vsu est differẽtia:cibus necessariò sumitur,vinũ minus vtile censetur.nam sine mero viuunt homines cõtenti fontanis laticibus sitim restinguere.Quãobrem princeps pincernarum recipitur in gratiam pristinam, quippe qui peccauit in minoris momẽti negotio: cocorũ verò princeps non impetrat veniam, vsq; ad vltimũ supplicium procedente ira,haud secus ac in culpa grauissima,nam ciborũ defectũ mors sequitur. Quapropter qui hac in re peccauit,lege talionis suspensus necatur,& quod aliis intulit,ipse patitur:quippe qui esurientes & ab ipso pẽdentes diu turpi fame cruciauit. De his quoq; hactenus. At regius vicarius assumpta Aegypti procuratione obibat eius regionis præfecturas & oppida,omnibus nouum magistratũ officiosè ac hilariter excipiẽtibus,quos tum beneficiis,tum comitatẽ sibi deuinciebat,elucente in ipso vultu hominis eximia quadam gratia. Postquã autẽ euentu somniis respõdente aduenit illud prius septennium fertilissimũ,quinam partẽ frugum quotãnis exigẽs per subpræfectos & ministros publicos,tãtùm cõportauit manipulorum numerũ,quantum nemo antea collectum memineratNec enim intri potuit eorum numerus,quãuis plurimi occupati essent in eo negotio,quibus mos est curiosè dinumerare talia.Elapso autẽ vberratis septennio fames incepit,quæ vsque crescẽs & procedens non cõtinuit se Aegypti terminis, sed diffusa per omnes deinceps ciuitates regionesq; quàm longè latéq; patet orbis habitabilis,peruenit ad extremos orientis occi-

dentisq; populos,fertur nunquã antè sic laboratũ malo communi vniuersis gentibus,quale medicorũ filij serpigine nominant:quod omnes partes corporis inuadens ignis more depascitur,quamobrem quæq; gens per honoratissimos legatos frumentum in Aegyptũ petebat.iam enim fama prouidẽtiam iuuenis præfecti vbiq; vulgauerat,qui cõmeatus copiosos seruasset ad futurã penuriam.ille primùm aperiri iubet omnia horrea,vt aspectu ipso & spe recrearet animos priusquã succurreretur corporis necessitatibus.deinde institutis annonæ curatoribus vendebat frumẽtum semper in futurũ prospiciens, cuius tẽporis maiorem quàm præsentis rationẽ habebat. Interea pater etiã illius,deficiẽtibus paulatim rebus ad victũ necessariis, ignorans felicitatem iuuenis,mittit frumentatũ decem filios, retento domi natu minimo,qui proregis uterinus frater erat. Illi in Aegyptũ profecti fratrẽ tanquã alienũ adeunt, & maiestate stupefacti adorant prisco more hominẽ,confirmantes euẽtu somnia.qui vẽditores suos cõspicatus mox omnes agnouit, ipse agnitus à nemine.Deo nõdum volente veritatẽ aperire ob causas quasdam necessarias,quas tum dissimulari fuit satius: Is enim aut vultum eius mutauit in augustiorẽ speciem magistratu summo dignã,aut mẽtes obtuentium hebetauit quò minus cernerent.Ille nõ vt iuuenis ad tãtum principatũ euectus, & regi longè potẽtissimo dignitate proximus, elatus ætate ac potestate de vindictæ occasione cogitauit, sed imperauit suis affectibus præmens atq; recõdens eos in animo,magno cõsilio Personam infensũ assumens,toruo aspectu voceq; obiurgatoria miseros territãs: Heus vos,inquit,nihil pacatũ habetis in animo,aliquis ex regis hostibus exploratores vos submisit,cui sceleratã operã polliciti,putastis vos posse fallere:sed nõ latẽt me insidiæ vestræ quãtumvis eas tegere conamini. Fratres crimen intentatũ à se depulsuri,negãt se huic culpæ affines,qui nec ab hostib⁹ veniant, nec ipsũ affecti sint hostiliter,nec induci queãt ad tale ministeriũ:esse enim se natura pacis cupidos, & à tenera ætate legibus parere didicisse sub patre viro sanctο religiosoq; qui xij.genuerit filios:ex quib⁹ vnũ domi mãsisse propter ætatẽ nõdum peregrinationi maturã,decẽ coram adstare,reliquum sublatũ è medio.Hæc de seipso loquẽtes audiẽs tãquam de mortuo,quid animi habere potuit? Quãuis enim ne nunc quidem affectũ suum protulit,tamẽ intus vrebatur in pectore. nihilomin⁹ pari oris grauitate:Si, inquit, vetũ dicitis vos explo-

ratores nõ esse,vt certior fiã manete hic paulisper, & fratrẽ minimum vocate per literas.ꝙ si patris necessitas vos manere nõ finit,ne grauiter ferat diuturnã vestrã absentiam, abite omnes obside hic relicto vno,donec reuertamini cũ natu minimo.si secus feceritis,capitale fuerit.Hæc truculẽtè,vt videbatur,interminatus destitit.illi mœsti dãnabant suã in fratrẽ sæuitiam dicentes:Nunc veterẽ iniuriã præsenti calamitate luimus,pœnas à nobis exigente iustitia rerũ humanarũ prũdæ,quæ scelus ad tempus dissimulatũ inclemẽter arguit,vt dignũ est. quis enim pœna dignos neget? qui fratris innocentis preces immaniter contempsimus,quem miserari debuissemus,nocturnasvisiones narrãtem quasi familiaribus.at nos efferati & crudelissimi nefariũ(quod negari nõ potest) scelus perpetrauimus:propter quẽ & hæc patimur,& tristiora expectamus:qui cũ simus penè omnium hominũ nobilissimi paternis,auitis, cæterorúmq; maiorum virtutibus,cognationem dehonestauimus admisso probro maximo.Tum grandior natu, qui iam inde à principio cõspirationi sese opposuerat:Actorũ,inquit,inutilis est pœnitẽtia rogabã,supplicabã,ostendẽs quã impius esset conatus vester, dehortans ne iræ indulgeretis,cũ mihi assentiri debuissetis, maluistis sequi vestrũ insanũ consiliũ. ergo fructũ dignũ peruicacia tam impia carpimus,& mercedẽ accipimus debitã.Inquisitio fit in paratas insidias iuueni, nec homo inquirit, sed Deus, aut diuinũ ius aut prouidẽcia.Hæc submisse colloquẽtes fratres audiebat ille vẽditus, qui per interpretẽ cum eis egerat:iámq; impar affectui prorũpentibuslachrymis, ne deprehẽderetur auersus est:& postquã delachrymauit,dolore paulũ leuato abstersaq; facie reuersus ad eos iubet vinciri fratrẽ à grãdissimo proximũ, idq; inspectãtibus cæteris omnibus, quasi sibi ex aduerso oppositũ.nã inter cõplures secũdo penultimus opponitur, sicut primꝰ vltimo.Et fortasse maxima pars culpæ in eo fuerat,quasi autore cõspirationis nefariæ,qui cohortẽ fratrũ animauerit,& ad odiũ incitauerit.nã si fratri bene clemẽtérq; consulenti, quo vno minor,cæteris erat grãdior,suũ adiunxisset suffragium,vix admissum fuisset facinus,prævalẽte per cõsensum honore ætatis & ordine,præsertim in tanti momẽti negotio, nunc maluit à meliore parte ad deteriorem deficere,& in immitẽ durámq; sententiam discedere,tanta cõtentione,vt eius ductu horrãdaq; sine mora perpetratũ sit impiũ facinus.hoc est, cur soli ex omnibus iniecta puto vincula.cæteri iam parabãt se ad reditũ:pro regis

regis iussu impletis per frumẽtarios omnibus saccis fratrũ tãquam hospitũ,& repositio pretio in eorũ orificiis, nemini tamẽ super hac re prædmonito, insuper auctarij vice additũ est quantum redeuntibus in itinere posset sufficere, vt quod coëmerant deportarent integrũ absq; vllo detrimẽto & dispẽdio. Ingressi verò iter cum iusto vincti fratris desiderio,nec minus de patre soliciti,ægrè laturo numerosam prolẽ decrescere singulis profectionibus,ac ne creditaro quidẽ de vinculis, sed prætexi mortis hoc cõmentum suspicaturo,vt solẽt de cætero suspicaces esse qui semel impegerunt,sub vesperã deponũt iumẽtorum sarcinas,ipsi curas adeò non deponũt vt præmãtur grauius. sic enim usu venit,vt interquiescẽte corpore mens improuisos casus peroptiũ pensitans angatur magnis molestiis.tũ aperto vno quopiã sacco reperta est in eius ore crumena plena pecuniis:quibus numeratis inuentũ est solidũ frumẽti pretiũ,duntaxat quantũ saccus capiebat.qui inuenerat,rẽ fratribus indicat,stupẽs miraculo.hi nõ gratiã,sed insidias rati & animo destituebãtur & cõsilio:cúmq; vellẽt omnes saccos excutere:meru persecutionis inde profecti,penè cõtinuato cursu aliquot dierũ iter absoluerũt magno cõpendio.Tum verò alius post aliũ ruẽtes in patris cõplexus,deosculabãtur senem præbentẽ se,quãuis iam præsagiẽtem inexpectatũ nescio quid.sensit enim deesse vnũ salutatorẽ, cuius mox tarditatẽ accusauit, subinde prospectãs in viã,& requirens integrũ filiorũ numerum. sed cùm nemo superueniret amplius, videntes eum metu solicitũ sic alloquũtur: In casibus inopinatis, mi pater, leuior est cognitio quã dubitatio.nam re cognita potest inueniri ad salutẽ aditus,hesitatio nihil expedit. audi nunc valde molestũ nuntium,sed audito necessarium.Frater quem nobiscum misisti ad frumẽtum emendum, non reuersus viuit tamen: bene habet quòd salus eius in tuto est.detinetur autẽ in Aegypto viuens apud præsidem:qui siue aliorum calumniis,siue suspitioni suæ credulus,pro exploratoribus nos habuit.cúmq; in defensionem nostrã afferemus quod in mentem veniebat ex tempore,narrantes de te reliquisq; fratribus, vno defuncto, altero apud te manente, quẽ dicebamus propter ætatem teneriorẽ domi substitisse:atq; ita omnia de tota cognatione nostra proderemus nil dissimulando quo magis suspitio eximeretur homini,nihil profecimus, illo negãte se crediturũ nobis,nisi viso fratre nostro natu minimo. eam ob causam senilo genitus retentus est pro obside,dimittẽdus quàm primũ

alter exhibitus fuerit.id imperatũ fuit longè moleſtiſsimum, ſed durior etiã eſt neceſsitas præſentis tẽporis.cui parere oportet propter victualia,quæ nũc fame preſsi ſola Aegyptus ſuppeditat.Tum ſenex gemitũ ducẽs ex imo pectore: Quẽ ergo primum,inquit,deplorabo?penultimúmne,non extremũ ſed primum in calamitatum ordine? an ſecũdo genitum,qui miſeria primo proximus nõ prius mortem ſenſit quàm vincula? an natu minimum,cui abominãda profectio ſuſcipiẽda eſt ſi modò proficiſcetur,fratrum infortunio factus nihilo cautior.interim ipſe mẽbratim pereo.nam parentũ partes ſunt liberi.modò numeroſa felicéq; prole ſtiparus ad orbitatẽ recido.tum maximè natu,En tibi pro vno filio duos obſides,quos ſolos genui:in hos vt liber ſæuito.ni fratrẽ meæ fidei cõmittendum incolumem reſtituo,cuius in Aegyptum profectio duo maxima nobis afferet cõmoda,vnum quòd credetur nec hoſtes nec exploratores nos eſſe:alterum & recipiemus fratrem è vinculis. Mœſtus pater hærebat,è duobus eadẽ matre genitis orbatus altero,de alterius profectione ſolicitus,metuens ne impar anxietati ante reditũ eius moreretur,memor præteritorũ caſuũ.tum adhibitus eſt & inter fratres excellebat animo,autoritate,facúdia,quartus ætatis ordine.is cõmunem ſententiã parẽti aperuit.ea fuit, quándoquidẽ deficiebãt neceſſaria,abſumptis quę priore frumẽtatione parauerãt,vnà omnes proficiſci , non ſine fratre natu minimo, nã præfectus regionis diſertè interdixerat eis reditu , ni & illũ adduxerint.id vir ſapiẽs reputãs,tolerabilius eſſe vnius incertũ periculum quàm certã tot fratrũ pernicié , quæ propter domũ fame preſſam vitari nõ poterat,reſpõdit:Cedendũ eſt neceſsitati vt video. Fortaſſe natura viã munit ad melius aliquid,quod nõdum præuidere mẽte ſumus idonei.Ite.& minimum quoq; quãdo ita videtur aſſumite. Verũ aliter eundũ eſt quàm antea. tunc pecunia tantũ opus erat ignotis ad emendũ frumentũ cũtibus.& nullã paſsis iniuriã.nunc adiungẽda ſunt munera tribus de cauſis,ad parendã præfecti annonæ gratiã,cui vos innotuiſſe dicitis:ad fratrẽ citius relimẽdũ è vinculis: ad tollẽdam quãtũ fieri poteſt explorationis ſuſpicionẽ.proinde ex omnibus quæ noſtra regio fert ceu primitias ferte homini , & duplex pretiũ,annumerato quod retuliſtis proximè.forteaſsis enim per alicuius ignorantiã id accidit.ego fauſtis precationibus abeũtes ,proſequar cõmendãs ſaluté veſtrã ſeruatori Deo, vt & apud illius regionis ĩdigenas hoſpitibus cõciliet gratiã,& vos reſtituat incolumes

columes in patriã,vnà cum fideicõmiſſo quod parenti debetis, tum alterũ priorem relictũ in vinculis,tum huncce quem nunc abducitis adoleſcẽtulũ per ætatẽ imperitũ rerũ omniũ. Ita cuncti cõtenderunt in Aegyptũ:Poſt aliquot dies præfectus regionis cũ reuerſos vidiſſet gauiſus eſt ſupra modũ:móxq; iubet dispenſatorẽ ſuũ parare opiparũ epulũ, & viros ad ſalis menſæq; communionẽ adducere. Introducti adhuc cauſæ ignari timebant,ſuſpicãdo furti calumniã ob nõ reditũ frumenti pretium, quod in ſaccis inuenerãt,& apud diſpenſatorẽ excuſabãt factũ quod nemo accuſabat,vt cõſcientiæ ſatisfacerẽt , ſimúlq; proferebant pecuniã parati reddere.ille comiter hortabatur , eſſent bono animo ſi quid inueniſſent Deo propitio, id eis fraudi non fore.neminẽ eis inuidere dona Dei.nã hũc impluiſſe in ſaccos pecuniã,prouidentem non ſolũ famj, ſed & inopiæ.Sic cõſolati prompſerũt allata munera,quæ mox domino ſuperueniẽti obtulerũt,percõtanti deinde,ſatin ſaluæ,& an pater ſuperſit.reſpõdẽr de ſe nihil,ſed patrẽ viuere valeréq;,cui bene precat⁹,& magnũ Dei fauore pronũcians,circũſpexit requirẽs fratrẽ vterinũ: quo viſo iam nõ valens affectũ reprimere, priusquã eum proderet auerſus,ceſsit quaſi ad aliud negotiũ(nondũ enim erat aperiẽda veritas)& in quodã angulo effudit ſe in lachrymas. tũ ablutus & dolorẽ rationi ſubiicies,ad hoſpites epulo excipiendos reuertitur , reddito quẽ retinuerat obſide. adfuerunt & alij cõuiuæ, optimates Aegyptiorũ. Tractatio fuit iuxta morẽ cuiuſq; patriæ , & durũ videretur diſcedere à conſuetis moribus, præſertim in cõuiuio,vbi maximè hilaritati proſpicitur. Iuſsi deinde ſedere iuxta ætatis ordinẽ(nondum enim diſcumbendi mos receptus erat)mirabãtur quòd Aegyptii non aliter quàm Hebræi rationẽ ætatis haberẽt in honorãdis hominibus. ſic cõſitantes:fortaſſe hic magiſtratus pro ſua prudentia non ſolùm ſeriis & magnis rebus ad pacis bellique recta munia ſpectantibus induxit decorum ordinẽ, verùm etiam honeſtatẽ in iſtis leuioribus & penè ludicris,quam Aegyptij hactenus rudiores neſciuerant. nam in conuiuio ſemota grauitate lætitia quæritur.Interim cibi non valde lauti apponuntur. quòd conuiuatori non liberet vti deliciis in publica penuria : & hoc ipſum homines prudentes in laudẽ vertebant , vitari luxum intempeſtiuum & inuidioſum:probantes conſiliũ memoris quid vel præſentem lætitiã,vel publicum ſtatum deceat, & vtriq; ſe accommodantis tempori. atq; ita opporpunus & minimè inuidioſus

appar

Universidad de Deusto
Biblioteca

apparatus fuit quod deerat supplebatur hospitali comitatè, ꝓpinationibus, faustis ominationibus, ad hilaritatē hortationibus, & id genus iucūdis alloquiis, quæ ingenuis ac liberaliter educatis gratiora sunt quàm cibi potúsve lauticiæ, nō magnifaciēdæ nisi apud istos epulones luxus ostētatores. Postera die sub lucem accitū dispensatorem domesticū iubet saccos quotquot allati fuerāt frumento replere, ac rursum in cuiusq; ore pretiū cùm crumena reponere: in minimi autem saccū indere argenteum poculū omnium pulcherrimū, ex quo ipse solebat bibere. Hæc iussa ille diligenter exsecutus est, semotis omnib⁹ arbitris & testibus. Discedūt hospites ignari doli, atq; etiā læti insperatis successibus. expectauerant eñ subituros se intercepta furto pecuniæ calūniam, nec recepturos fratrē obsidem, fortasse ne minimū quidem fratrū, vi detentū ab eo qui tā accuratè illum adduci iusserat. at illis omnia supra votū euenerant, nō solùm nullā passis calumniam, verū etiam ad salē mēsamq;, quod precipuū habetur pignus amicitiæ, adhibitis: receptus est & frater illæsus, idq; absq; vllo deprecatore: alter natu minimus reducebatur ad parentē incolumis: suspicionē explorationis euaserant, reuertebātur onusti cōmeatibus, bonā spē & in futurū cōceperāt, etiāsi sæpius reditura esset penuria, pollicentes sibi securū iter, nō trepidū vt antè, sed lætum, vt ad familiarē & hospitem regionis eius summū magistratū. Sic affectis & sic cogitātibus repētinus inexpectatúsq; pauor ingruit. Missus dispensator cum cohorte domestica, vt maneāt manu significat, ipse cursum accelerat. mox anhelus: Cōfirmastis, inquit, & priora crimina, pro gratia referēdo bene meritis iniuriā, reuersi ad pristina maleficia, recepto per furtum frumenti pretio maius addidistis facinus, impunitate augētè, vt fit, malitiā. poculum herile pulcherrimū preciosissimūq;, ex quo vobis præbibit, surripuistis homines grati pacatiq;, qui ne nomē quidem nostis exploratorū, qui duplicatū attulistis frumenti preciū, nimirum vt tali esca obiecta ex insidiis, maiorem prædam auferretis. sed nō semper felix est malitia, interdum cùm maximè se cælat deprehēditur. Ad hæc cū illi præ stupore ne mutirent quidē, repētè oppressi dolore metúq; duobus malis grauissimis, hærebāt verba in faucibus, vt solent inopinati casus vocē adimere. Tandem ne viderētur silentio fateri cōscientiam. Quomodo, inquiūt, causam dicemus, aut apud quē? nam tu cōtra nos exstitisti & iudex & accusator, qui etiam ab aliis accusat

accusatis nobis patrocinari debueras, quales simus expertus. Certè pecuniā prius in saccis inuentā, nemine arguente vt redderemus, retulimus. num sic mutati sumus, vt hospiti per furtū damnū daremus pro gratia? nec factū est hoc, & absit vt vnquā vlli nostrū in mentē veniat. Quòd si apud aliquē è fratribus poculū deprehēsum fuerit, is luat capite. si verè admissum est facinus, ipsi capitale iudicamus ob causam nō simplicē, primùm, quia cōcupiscere aliena est iniquissimū. tum quia nefariū ducimus velle nocere bene meritis. tertiò, quia genus deductū ab illustribus maioribus ignominiosis factis dehonestare probrum est turpissimū. quibus criminibus si quis nostrū est obnoxius, pereat dignus nō vno supplicio. & cū dicto iumēta sarcinis exonerāt, vltro ad scrutandū inuitādo. Dispēsator nō ignarus latere id in sacco natu minimi, quò ipse clam abdiderat, tamē arterē tegebat, initiū à maximo natu faciēs, & inquisitionē secundū ætates persequēs, nemine tergiuersante, singulis iuuātibus, donec ventū est ad minimū, apud quem repertū est quod quærebatur, magno fratrū gemitu: qui scissis vestibus præmaturo luctu cōplorabant frarrē viuentē etiā tunc, nec minus suā vicē & parētis miseri, præsagiorū eius memores, propter quæ fratrē cunctanter & inuitus cōmiserat itineri comitē. mœsti deinde turbatiq; retro in vrbē redeūt eo casu attoniti. nō tam fratris cupiditatē suspectā habētes, quā externas insidias. Tum ad regionis præfectū adducti, verè fraternā pietatem proferūt. accidentes enim vniuersi ad illius genua, quasi omnes furti cōuicti, miserabile dictu diffluebāt lachrymis, supplicabāt, seipsos offerebant, pollicētes seruitutem voluntariā, illum herum appellando se externa mācipia, empta pretio, à nullis abstinendo seruilibus nominibus qui magis etiā eos tentando, seuerè admodū respondit: Absit vt ob vnius culpā in tam multos sæuiā, aut durius aliquid statuā. Quid opus est pœnas ab insontibus exigere? qui solus peccauit, solus puniatur. Audio iam antè à vobis prædamnatū quicunq; deprehensus fuerit. ego tamē æquitatis respectu mitigabo pœnam remisso supplicio in seruitutē eum vindicans. Hac comminatione perculsis cæteris, & exanimatis calumnia, quartus ætatis ordine, vir audax, & saluo pudore facūdus liberè: Precor, inquit, here, ne iræ indulgeas, néve fretus potestate regiæ proxima, cōtra inauditos indefensosq; feras sententiam. Cùm primū huc venimus, percōtanti tibi de patre fratréq;, respondimus patrē consenuisse nō tam ætate grauatum quàm

Universidad de Deusto Biblioteca

quàm multis infortuniis,quibus more athletarũ exercitatum,
vitã exegisse in perpetuis miseriis atq; laboribus.fratrẽ adhuc
puerum,patri valde charũ esse,prolẽ serotinã, & è duobus eadẽ
matre prognatis superstitẽ.eum domi relictũ solum,maiorem
eius germanũ violẽta morte sublatũ.cúmq; iussisses eũ huc ad-
duci,malum minatus ni faceremus, ac ne reditum quidẽ ad te
permittens,mœsti discessimus:& reuersi domũ rem totã patri
narrauimus.Ille diu reluctatus, ꝙ vehemẽter puero metueret,
tandẽ cogente penuria nobis redire ad frumentationẽ sine mi-
nimo fratre propter tuas minas nõ audentibus,ægrè persuasus
hunc vnà misit valde incusans ꝙ indicassemus nos habere fra-
trem alium.& sortẽ suam miserãs ꝙ disiungeretur à puero cha
rissimo.est enim pro ætate imperitus rerũ omnium , nõ exter-
narum tantũ, sed & domesticarũ patriarúmq;.ad sic affectũ pa-
rentẽ quomodo reuertemur?hoc non reducto quibus eũ intue-
bimur oculis?misera morte morietur,vel hoc solo audito quòd
puer nõ reuertitur.nos homicidæ patricidæq; audiemus ab ini
micis infortunio nostro insultãtib⁹.maxima criminis pars ei⁹
in me recidet.multa enim patri sum pollicitus vt pateret abire
puerũ,vltro pignus offerẽdo,quod suo iure quãdocunq; libue-
rit,posset à me repetere.quod ni tu propiti⁹ fias,reddere qui po-
tero?Miserere senis obsecro,reputãs quã impotenter hãc cala-
mitatem laturus sit,nõ recepto quẽ nobis incõsultè cõmisit fi-
lio.tu tamẽ pro iniuria quã videris accepisse, pœnas sumito.en
me vicariũ.ex hac die seruorũ tuorũ numero adscribito.libẽter
cẽsebor inter tuos nouitios,modò puerũ digneris dimittere.id
non tam puero dabitur,si cõdonabitur, quã seni absenti, suble-
uãdo tot anxietatibus,atq; adeò ipsi parẽti omniũ. ad tuã enim
dexterã ceu ad aram,vtinã nõ frustra,cõfugimus. Miserere se-
nis per totam ætatẽ exerciti honestis laboribus : qui totius Sy-
riæ ciuitates in venerationẽ sui cõuertit, quamuis alio ritu vi-
uens & aliis legibus,lõgè diuersis ab indigenarũ moribus. Sed
vicit vitæ honestas,& perpetuus dictorũ factorúmq; consensus,
vt etiam à suis institutis alienos ad beneuolentiã flexerit.ei sic
gratificaberis,vt nihil possit cõtingere gratius. quid enim po-
test esse gratius,quã deploratũ recipere?Verùm hæc omnia ten
tamẽta erant,quemadmodũ & priora,regionis præfecto,explo-
rante horum erga fratrẽ suum vterinũ beneuolentiã. Vereba-
tur enim ne quod odium inter eos intercederet nouercale:vt so
let in familiis prognatis è matribus diuersis,honore inter se pa
ribus

ribus. ideo tanquam exploratores incusabat, sciscitando quo
nati essent genere.vt per eam occasionem de germano cogno-
sceret, num superesset, an perisset insidiis. Nec dimisit nisi
obside retento,donec adduceretur quem desiderabat maximè,
vt liberaretur à molesta solicitudine.quo in conspectum addu-
cto,nonnihil cura leuatus,omnes ad hospitalem mensam adhi
buit,germanum honorans potioribus partibus, interim obser
uans vultus singulorum , ex his iudicaturus num qua subesset
inuidia.cúmq; vidisset omnes gaudere & fauere honori pueri,
non contentus duobus argumentis fraternæ erga illum bene-
uolentiæ,tertium experimentum commentus est, intẽtato fur-
ti crimine.nam inde certissimè cõiicere poterat de cuiusq; ani
mo erga fratrẽ petitum calumnia.atq; ita certo persuasus ma-
ternam familiã non impugnari seditione domestica, probabi-
liter de suo casu ratiocinatus est,id accidisse nõ tam fratrũ per-
fidia,quàm prouidentia Dei prospiciẽtis in futurũ,& imminen
tia nõ minus cernẽtis quàm præsentia. tum ad reconciliationẽ
versus ac fœdera , succumbens charitati domesticæ,ne fratri-
bus propter veterem iniuriam obueniret aliquod dedecus, no-
luit agnitioni primæ interesse quenquã Aegyptium:sed semo-
to vniuerso famulitio,repẽtè profusis tanquam è fonte lachry-
mis,dextra vt propius accederent innuit, ne vel fortuito verba
eius exaudire posset quisquã alius.tũ sic eos allocutus est:Rem
longo tempore tectã & obliuioni mandatã vt putatis,nũc reuo-
laturus,solus solos appello. Fratrẽ quem in Aegyptum vẽdidi-
stis,meipsum pręsentem nunc cernitis.Ego sum.Hac insperata
voce perculsis perterritisq;,& tanquã pręgraui onere vultus ad
terrã demittẽtibus,ac sine voce stupentibus:Nolite tristari,in-
quit,obliuionẽ omnium in patratorũ polliceor:nullo vobis de-
precatore opus est:mea sponte in gratiã vos recipio, duabus de
causis,propter pietatẽ erga patrẽ cui plurimũ debeo,& propter
innatã humanitatẽ , qua omnes præsertim sanguine cõiunctos
cõplector.cæterum hunc casum non vobis imputo sed Deo,qui
me suorum beneficiorũ difficilimis tẽporibus humano generi
exhibendorum ministrũ executorémq; esse voluit:id verũ esse
his quę videtis credite.Totius Aegypti procuratio mihi cõmis
sa est:rex honorẽ mihi habet eximiũ,& vt parentem veneratur
quamuis ætate senior.color obseruórq; nõ tantũ ab indigenis,
verũ etiã à plurimis gẽtibus vel prouincialibus vel liberis. nã
omnes opus habent meo subsidio propter inopiã.argẽtum au-
rúmque

rúmq;,& quod his maius est,cõmeatus apud me solũ reponun
tur,distribuendi in singulos quantũ cuiq; ad necessariũ vsum
satis est,vt nec ad delicias superfit quicquã,nec desit ad sartera-
tem.Quod nõ iactãter dico,sed vt intelligaris neminem mor-
talem potuisse seruo tantã cõferre felicitatẽ.& quidem detruso
in carcerẽ.nam & vinctus fui quondam passus calumniã. Deus
extremã calamitatẽ miseriámq; in summã felicitatẽ vertit, q̃
solus est omnipotẽs.id cũ mihi sit persuasissimum nõ est cur ti-
meatis,deponite omnẽ solicitudinẽ,lętitiã recipite:nũc prope-
randum est vobis ad patrẽ,vt à vobis potius q̃ à fama accipiat
lætum de me inuento nuntiũ:solet enim illa præcurrere. Tum
fratres certatim collaudabãt hominẽ,alio aliam virtutẽ depre
dicante,clementiã,charitatẽ,prudentiã,pietatem verò omnes
vno ore laudabãt,felicem euentũ ad Deum autorẽ referẽtis.&
pristinos casus ferentis æquo animo:nec minus mirabãtur insi
gnem eius modestiã ac patientiã,qui neq; seruiẽs malè locutus
est de fratribus vt perfidis vẽditoribus, neq; in carcerẽ trusus
præ dolore vllũ secretũ effutiit,neq; tam lõgo tẽpore inter vin-
ctos degẽs,vt miseri solent,suũ detexit infortuniũ,tanquã igna
rus omiũ suorũ casuum:ac ne tum quidẽ cum vel eunuchis vel
regi interpretaretur somnia,occasionem arripiẽs suã ingenui-
tatem aperuit,imò nec cũ vicariã regis potestatẽ accepit Aegy
pto vniuersæ præfectus,vt saltẽ obscuritatis opinionẽ aboleret
docens se natũ honesto genere,nõ vernã,sed insidiis quorũ mi-
nimé oportuit deuolutũ in graues erumnas ac miserias.ad has
laudes accedebat etiã æquitatis eius mentio, dexteritatisq; in
obeũdis muniis publicis.cõferentes enim eum cũ vulgata ma-
gistratuum aliorũ tam arrogãtia q̃ imperitia,mirabantur ostẽ
tationis põparúmq; contẽptum in viro tam egregio:& q̃ alie
nus ab omni maleficio tragico,quãuis potuerit mox in prima
profectione agnitos opprimere.aut certè fame peretitibus fru
mẽtum nõ prębere,adeo pœnã ab eis abstinuit,vt tanquã bene
meritis daret munera,redito pretio.In tantũ enim perfidia pa
tratúmq; scelus latuit,vt optimates Aegypti præfecto gratula-
rentur fratrũ præsentiam,quasi tum primùm venissent.quibus
hospitaliter exceptis.rem indicarũt suo regi properẽ,ita vt o-
mnia plena essent gratulationibus & lætitia publica, nõ aliter
quàm si felici prouentu frugũ fames mutata esset in abundan-
tiam:Rex cognito patrẽ eius adhuc esse superstitẽ,& numero-
sam familiam,hortatus est vt vniuersũ cõmigrarẽt,vberimam

Aegyp

Aegypti partẽ eis se donaturũ pollicitus. móxq; multa carpẽta
& plaustra cũ iumẽtis ad subuectionẽ donat fratribus, & hone-
stum famulicũ,vt patrẽ securè deducerẽt.illi verò ad eũ reuer-
si,& narrantes incredibilẽ insperatámq; felicitatẽ, nõ valde se-
nem mouebãt,nõ q̃ dubitaret de fide testiũ,sed propter rei ma
gnitudinẽ assensum suspẽdebat.tandẽ cõspecto apparatu copio
so,nõ discrepãte ab his quæ nuntiabãtur, cõfirmatus laudabat
Deũ,qui suppleuisset quod in familia desideratũ fuerat.sed hoc
gaudiũ metu solicitabatur,ne desererentur mores patrij.norat
enim iuuẽtutis lubricũ,& apud exteros, peccãdi licentiã, præ-
sertim Aegyptiis circa verũ Deum cæcutiẽtibus,& cæcas creatu
ras cõsecrantibus atq; colentibus. sciebat etiam honores diui-
tiásq; insidiari patrũ cautis mentibus,ideo metuebat filio,quòd
solus semotus à paterna familia videbatur egere castigatore,
qui ad virtutẽ reuocãs non sineret eum corrũpi tot prosperita-
tibus.Hæc cogitantẽ videns qui solus inuisibilem animam in-
trospicit,miseratus dormienti in somnis apparuit.Ne dubites,
inquit,in Aegyptũ proficiscipse itineris dux ero,secura turãq;
facturus omnia.restituã tibi & desideratissimũ filium, qui iam
aliquot annis deploratus pro mortuo,non solũ viuit.sed & ma-
ximæ regioni præfectus est.sic senex bona spe plenus, mane læ-
tus se dedit in viam.Hoc audito filius (nam speculatores nun-
tiósq; in itinere disposuerat) propinquãti circa regni fines oc-
currit obuiam.cúmq; cõuenissent circa Heroopolim vt vocant,
effuderũt se in cõplexus mutuos,vbertim vestes rigãdo lachry
mis,atq; ita hærentes aliquãtisper explebãt diutinũ desiderĩũ,
& tandem vnà contenderunt ad regiam.Ibi rex conspicatus ve
nerandam senis faciem,non vt præfecti,sed vt suũ patrem exce
pit honorifice:dein post solennia humanitatis officia, donauit
ei agrũ vbertatis præcipuæ:& quia huius filios audierat esse pe
cuarios,facultatésq; illorũ cõstare pecoribus,cõmisit eorũ curę
proprios greges ouiũ caprarúmq; cum armẽtis regiis.Iuuenis 43
autem tanta fide vsus in administrandis negotiis publicis, vt
cùm ratio temporũ plurimas occasiones ei præbuisset ad con-
gerendam pecuniã,potuisterq; facilè ditissimus sui seculi eua-
dere,adulterinis diuitiis veras præstulerit.& cæcis perspicacer,
totum argentũ auriq; è frumẽti pretio collectum referens in
thesauros regios,ne drachma quidẽ subtracta, cõtentus dons
quibus rex eum remunerabatur. nec aliter quàm Aegytũ exe-
ras; regni eius prouincias,externas quoq; gentes fame pressas

Hh hic

Universidad de Deusto
Biblioteca

hic vir nunquam satis laudatus curauit,paterna prouidẽtia distribuens alimenta,futuris etiã necessitatibus prospiciens, nõ solùm præsentibus.nam ineũte anno egestatis septimo, acciis agricolis(iam enim vbertatis spes affulgebat) dedit hordeũ & triticũ ad sementẽ, diligenter cauens ne quis hæc in aliũ vsum verteret,appositis custodiis ex optimatib⁹,qui sationẽ obseruarent. Post aliquot autẽ annos à finita fame defuncto patre, fratres nondũ à suspicione in totũ liberi.veriti ne ille vlciscereturiniuriam veterẽ,denuo cũ vxoribus ac liberis simplices petierunt veniã.Qui lachrymãs respõdit:Iam tẽpus ipsum hãc sollicitudinẽ exemisse vobis debuera, nisi molesta esset cõscientia. Obitus cõmunis patris renouat vobis metũ veterẽ,quasi ad tẽpus data venia,nequid ille contristaretur,Verũ ego non mutor tempore, nec vnquã violabo pacẽ semel redditã fratribus.non distuli vindictã in tempus opportunius, sed cõdonaui pœnam in solidum,partim in honorẽ patris, ne quid mentiar, partim propter fraternã necessitudinem. quãuis etiamsi patris solius respectus apud me valuisset in hoc humanitatis officio, par est vt etiã illo defuncto valeat.nam mea sentẽtia nemo bonus moritur,sed viuet in sempiternũ expers senij,propter immortalẽ naturam animæ solutæ corporis necessitatibus. Cur autẽ geniti patris tantũ meministis?habemus aliũ ingenitũ,immortalẽ, æternum,inspectorẽ auditorémq; omniũ etiam quæ fiunt per silentium,introspicientẽ intimos secessus animi.eum ego testẽ inuoco meæ conscientiæ.q⁹ bona fide vobiscũ in gratiã rediui, nam ego(absit dicto inuidia)Dei sum.qui in vestrũ bonũ vertit mal aconsilia.Deponite metũ,posthac meliore cõditione apud me futuri quàm ante parẽtis obitum.ita cõfirmatis fratribus, facta cõuenientia dictis addit,nihil omittens quod pertineret ad eorũ commoda.Insequutis autem felicioribus tẽporibus,& regione restituta in abundantiam pristinã cum magna incolarum lætitia,honorabatur ab omnibus,grariã referentibus pro acceptis beneficiis in difficultate superiorum temporum.fama quoque apud exteras ciuitates celebrat hominis virtutes inclytas. Vixit annos decẽ supra centũ in senectute defunctus prospera,formosus admodum & prudens facundúsq;.testatur de eius corporis pulchritudine amor qui mulierẽ adegit ad insantiam: de prudentia verò æquanimitas perpetua in tantis circa fortunam eius mutationibus,illo casus omnes bene vertente,& coæquante quæ vix coaptari posse videbantur.quantũ autem ratione orationéq; polleret declarauit & somniorum interpretatio,& in fortuna varia semper sui similis constãsq; facundia, ad persuadendũ efficacissima,vt omnes volentes libentẽsq; nõ coacti iussa facerent.Ex hac ætate decem & septem annos vsq; ad exitum adolescentiæ vixit in paternis ædibus: tredecim sequentibus improuisos casus pertulit,insidiis petitus,venditus seruiẽs,calumnias ferens & vincula:reliquos octuaginta exegit in principatu summáq; prosperitate,famis vbertatisq; præses ac dispensator optimus, egregiè prospiciens vtriq; tẽpori.

PHILONIS IVDAEI,
Quòd à Deo mittãtur somnia.

SVPERIORE tractatu diximus de priore somniorum diuinitus missorũ specie,quãdo cœleste numẽ vltro per somnum visiones immittit.in hoc,quantũ poterimus,dicem⁹ de posteriore, quãdo nostra mens vnà cum vniuersali mota,videtur per seipsam diuinare, prasagiréq; quid ferãt futura tẽpora.Huius generis primũ somnium occurrit in sacris voluminib⁹ de illa cælesti scala, quod sic describitur.Viditq; somniũ Iacob,& ecce scala stans super terrã, cuius caput perringebat ad cælũ:& angeli Dei ascendebãt descẽdebãtq; per eũ.& ecce scala stãs super terrã, & dominus innixus ei,& dixit:Ego sũ Deus Abrahã,patris tui,& Deus Isaac, noli timere.Terrã in qua dormis tibi dabo & semini tuo.eritq; semẽ tuũ quasi pulvis terræ.& multiplicabitur ad mare,ad austrum, ad septentriones,ad orientẽ, & benedicẽtur in te tuóq; semine cunctæ tribus terræEt ecce ego ero custos tuus quocũque perrexeris,& reducam te in terram hanc:quia non deserã te,donec fecero omnia quæ dixi tibi.] Verũ hæc visio postulat vt repetamus rẽ altius, quo facto fortasse facilius quid significet,intelligere poterimus.Quæ sunt igitur quæ præcedũt? Digressus,inquit,Iacob à puteo iuramẽti,profect⁹ est in Charras. cúmq; venisset ad quendã locum,volebat ibi requiescere,quia sol occiderat.& sumpsit de lapidib⁹ ibi iacentibus quos supponeret capiti,dormiuitq; in illo loco.Deinde subiũgitur statim hoc somniũ.Occurrũt igitur mox in principio tres quæstiones:

Universidad de Deusto
Biblioteca

prima,quis sit ille iuramenti puteus,cúrve sic nominatus:secunda,quæ ciuitas sit Charra,& cur ad eam ventũ sit mox post discessum à prædicto puteo:tertia,quisnã sit locus ille,& cur postquàm eum Iacob attigit,occidẽre sole decumbit.Cõsideremus primã.Mihi videtur hic puteus significare scientiã, quæ suapte natura in profundo sita est nõ in superficie:nec in propatulo solet esse,sed in abdito:nec facilè,sed vix multo labore inuenitur:id quod videmus non solũ in magnas obscurásq; cõemplationes habentibus,verũ etiam in vilissimis. Elige quancũq; liberartem,non eximiã,inquam,sed omniũ obscurissimã,quam nemo liber in vrbe educatus sponte exerceret, ruri verò vix seruus coactus à duro morosoq; domino multa facere præter sententiam.Inuenies hanc quoq; multiplicẽ,variam,querulã, difficilem,aduersam pigritiæ,secordiæ negligẽtiæ,plenam studio curáq;,& laboribus ac sudoribus. Quin & aquam in hoc puteo fossores inuentam negant:quoniã fines scientiarum non solùm difficiles inuentu sunt,verũ etiam nunquã inueniuntur.Verùm ideo alius alio doctior est in grãmatica geometriáve,quia profectus & incremẽta nõ possunt circũscribi certis terminis.Semper enim plura quàm discũtur,supersunt:vt etiã is qui se putat attigisse finem sciẽtiæ,semiperfectus habeatur sub alio iudice, quod si subeundum sit ipsius veritatis iudiciũ,adhuc circa principia hærere videbitur.Breuis enim vita, vt quidam inquit,ars longa:cuius amplitudinẽ is optimè cognoscit,qui in eã descendit profundius tanquã puteum fodiẽs:qualis quidã iam canus, decrepitus,capulatis senex illachrymasse fertur,nõ ob ignauiã mortis,sed scientiæ desiderio, quasi tum primũ eam adirem,quando relinquenda erat.Viget enim semper ad sciẽtias anima,cùm vires corporis longa ætate marcescãt & languẽant. ergo priùs quàm ad quandã ceu pubertatem exquisitioris doctrinæ perueniatur,periculosus lapsus est.est autem id cõmune omnium studiosorum,quibus aliæ post alias contemplationes subeuntur,multas ex se pariente anima, modo nõ sit sterilis, multas natura vltro ingerẽte non obtusis mentibus.hic est igitur ille scientiæ puteus fundo finéq; carens sicut ostendimus

cur autẽ iuramenti nominetur,iam dicemus.adhibitio iureiurando quod ambiguum erat decernitur,quod incertum confirmatur,quod fidẽ nõ inueniebat,creditur.vnde illud colligitur, nihil certius affirmari,quàm sapientiã carere fine ac termino, itaq; vel iniurato id credere debemus:quòd si quis est patũ credulus.

dulus,saltẽ iurato assentietur.nec est cur quis detrectet iusiurandum huiusmodi,cùm sciat qp qui rectè iurat inscribitur in tabulas.De his hactenus. proximũ fuerit cõsiderare, cur quatuor effossis puteis per Abrahamii & Isaaci domesticos, quarto eidẽq; vltimo iuramẽti nomen est indirũ.An illud forte subindicare vult,qp cũ omnino quatuor elemẽta sint ex quibus constat hic mundus,& in nobis ipsis totidem,ex quibus formati sumus in humanam speciem:tria possunt intellectu percipi, quatum verò est incomprehensibile omniũ iudicio,quãdoquidẽ in mundo iussunt hæc quatuor,terra, aqua,aër, cælũ:ex quibus cætera, tametsi difficilè,sunt tamen scrutabilia.nam de terra, esse hanc corpus graue,cõpactum,solidũ in montana campestriáq; diuersum,diremptũ mari ac fluminibus,partim cõtinenti attributũ, partim insulis:item alibi esse tenuẽ,alibi profundos sulcos admittere:alibi asperam,saxosam, sterilẽ,alibi planam, mollem, fertilissimã: & alia præterea plurima nouimus. itidẽ de aqua, habere hãc quædã ex his quæ diximus,cũ terra cõmunia. quædã propria.est enim partim dulcis,partim salsa,partim fontana in varias discreta proprietates,alia potabilis,alia nõ,alia potabilis sed nõ omnibus,his noxia non illis,& e diuerso. item alia frigida naturaliter,alia calida. sunt enim multi passim fontes manifies aquis feruidis,non solùm in terra,sed & in mari.certè deprehenduntur tales venæ scatentes in mari medio, quas per tot secula fluctus inundãtes non potuerunt extinguere,imò neque diluere.De aëre quoq;,habere hunc naturã tractabilẽ, facilè cedentem corporibus quibus circũfunditur, instrumentũ vitæ, respirationis,visus,auditus,cæterorũ sensuum: capacem densitatis raritatisq;,tum quietis & motuũ,variabilẽ ac mutabilem, autorem æstiuorum,hyemaliũ,autumnaliũ, vernorũmq; temporum,quæ anni absoluunt circulũ.hæc certè scimus omnia. Cælum verò naturã habet incõprehensibilem,nec vlla eius notitia certa demanat ad nos.Quid enim possumus de hoc pronũtiare:esse concretam glaciem,vt quibusdam placuit, an ignem Purissimũ,an quintũ quoddam corpus in orbem mobile, nulli affine ex elementis quatuor? Quid illa extrema sphæra fixorũ siderum,habẽtne soliditatem, an superficiem tantũ sine altitudine,figuris in plano pictis similis?Quid stellæ ipsæ,suntne terræ mores ignitenam quidam aiũt eas colles saltúsq; ignitos, ipsi digni pistrino & carcere,vbi hæc instrumẽta sunt torquendis impiis istorum similibus an forte sunt densi quidã ætheris

glomi nõ dissimiles: sed animati ne ac rationales, an ratione simul carentes & animæ voluntariósne an necessitate coactos mot' habẽt? Quid luna? natiuóne an mutuatitio lucet lumine? suis radiis micans, an illustrata solaribus? an horũ neutrũ est, sed quiddam mixtum ex vtroq; igne tum alieno tum proprio? nam hæc & huiusmodi omnia in præcipuo mũdi corpore quarto, id est cælo, incerta incomprehẽsibiliáq; cõiecturis verisimilibus magis quã certis verisq; rationi'bus nitũtur, vt iurare fas sit, neminem mortalẽ posse vnquam quicquã horum certò percipere. Hæc est causa cur puteus quartus aridus iuramentũ nominatur, q̃ quarti huius mundi elemẽti, cæli videlicet, inquisitio infinita est & inperspicua. Videamus amplius quomodo & in nobis illud quartũ præ cæteris est incõprehensibile. quatuor sunt in nobis præcipua, corpus, sensus, mens & ratio. horũ tria nõ sunt in rotũ obscura, sed habent quædã indicia in seipsis per quæ cõprehendantur. Dicã apertius. Corpus tres dimensiones, sex motus, habere scimus: dimẽsiones in longitudinẽ, altitudinem, latitudinẽ: motus verò duplos sex, sursum deorsum, dextrorsum sinistrorsum, ante retrò q; idẽ animæ conceptaculũ esse nõ ignoramus, atq; etiam florescere, defloreſcere, senescere, interire, dissoluiq; in suas origines, ne sensuũ quidem obscurã habemus notitiã, possumus dicere quinquefariã eos diuidi, habere sua quemq; instrumẽta naturæ opificio, visum oculos, auditum aures, odores odoratũ, & cæteros pariterhos menti nuntiare de colorũ, figurarum, vocum, vaporũ saporúmq; proprietatibus, & in vniuersum de corporibus eorúmq; qualitatibus. eosdem esse animæ apparitores, ad quã quicquid vidẽt audiúntve, deferunt: & si quid extrinsecus immineat noxium, præuident præcauéntq;, ne quod improuisum & immedicabile malum dominæ obrepat, similiter de voce nostrũ est iudicium, aliam esse acutam, grauem aliam, & quantum à concinna inconcinna discrepet, ab exiliore grandior, déq; aliis plurimis diferimi-
nibus generum, colorum, distantiarum, coniunctorum disiunctorúmque, de diatessaron diapentè diapason symphoniis. atque etiam de articulata voce, quam solus homo sortitus est, quædam nouimus: à mente hanc proficisci, in ore articulari, linguæ plectro absolui, atq; ita expressam sermonem iam non nudam vocem informémq; fieri, eum mẽtis esse interpretem. At quartum illud principatum obtinens num est cõprehensibile? Minimè gentium. Quid enim putamus eius essentiam, spiritum

an corp

an corpus, an sanguinem? Corpus dici nõ debet, cùm sit incorporeum. Quid igitur dicemus, terminũ an speciẽ, an numerũ, an audelechiam, an harmoniã, an quid aliud? innascitúrne an infunditur, an à circũfuso aëre ipsa suapte natura calida, táquã ferrum in officina ignitũ, & in frigidam mersum, tẽperatur solidatúrq; vnde Græcũ nomen ψυχὴ παρὰ τὴν ψῦξιν. Quid in morte extinguitúrne cũ corporibus & interit, an aliquãdiu supereſt, an immortalitate fruitur? mens verò vbi habet conceptaculũ? habétne aliquod domicilium? nam quidã caput ceu arcẽ nostri corporis dedicãt, in quo sensus excubant, æquũ censentes circa magnũ regẽ stationẽ habere satellitiũ, qui verò circa cor delubrũ ei tribuũt, ne ipsi quidẽ inter se cõsentiũt. Ex quartum incomprehẽsibile, cælũ in mũdo solũ ex elemẽtis reliquis, mentem in homine cùm cætera intelligãtur in eo, corpus, sensus, & oratio. Quid si & quartus annus sanctus laudabilisq; ob eadẽ causas in sacris literis dicitur? nã in rebus creatis cælũ in mundo sanctũ est, in quo immortales sempiternæq; naturæ obambulãt. in homine mens numinis particula, sicut Mosi credimus dicenti: Inspirauit in faciẽ eius spiritũ vitæ, & factus est homo in viuentem animã. Vtrunq; etiã laudabile nõ temere dictũ mihi videtur. nam quæ laudare hymnisq; celebrare suũ patrem possunt, sunt hæc duo, cælum & mens. nam homo hunc præcipuum honorẽ sortitus est præter animalia cætera, quòd Deum colit: cælum perpetuo concentu suorum motuũ reddit harmoniam suauissimam: quæ si posset ad nostras aures peruenire, in nobis excitaret importunos amores & insanũ desiderium, quo stimulati rerum ad victũ necessariarũ obliuiscere mur, non pasit cibo potúq; per fauces demisso, sed quemadmodum immortalitatis candidati, consummatæ musicæ diuinis cantibus: quales cũ Moses extra corpus raptus audiuisset, fertur per quadraginta dies totidémq; noctes nec panẽ nec aquam gustasse. itaq; cælum instrumentum musicæ archetypum videtur mihi non propter alia sic elaboratum, quàm vt rerum patris hymni scitè decantentur & musicè. Quin & virtutẽ Liam audimus post editum quartum filium desiisse parere, nõ effœtam, sed cessantem, vel potius retentã aliquãdiu. Sensit enim opinor vim gignẽdi elanguisse in se, quando Iudam, hoc est confessionẽ, perfectum factum protulit. Est autẽ idẽ significatum in Lia post quartam prolẽ interquiescẽte à pariẽdo, & in quarto puteo in quo Isaac serui nullam aquam inueneruntiquoniam apparet ex vtraq; fi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gura ab omnibus sitiri Deũ,qui & genituras & aliméta in enatorum vsum irrigat.non deerunt tamen fortasse quidam pusillanimi,qui hæc de puteorum effossione à legislatore dici suspicabuntur verbosius.sed quotquot habent ius magnæ huius ciuitatis mundanæ,sapientiores cæteris,manifestè intelligẽt, perspicaces & discendi cupidos non quærere de quatuor puteis,sed de quatuor vniuersis partibus,terra,aqua,aëre,cælo:quæ singula persequendo cogitationibus acuratissimis, in tribus inuenerunt quædam comprehensibilia,quibus & nomina indiderunt, iniquitatem,litem,amplitudinem:quartofaurem nullum, cælo videlicet,sicut paulò antè docuimos. nam quartus puteus sine aqua siccus inuenitur.& iuramẽtum ob prædictam causam nominatur.Secunda quæstio de Charra quærit, quænã sit ciuitas, & cur ad eam veniatur à puteo. Est igitur quantum equidẽ video,Charra metropolis quædam sensuum. interpretatur enim nunc fossa nunc specus,vnã rem signãtibus duobus nominibus. nam corpora nostra ad sensuum instrumẽta quodãmodo perfossa sunt,& vnusquisq; sensus pro instrumento habet suam foueam.ergo quàm primũ aliquis à iuramẽti puteo velut à portu soluit,necessariò ad Charran peruenit.nam qui peregrè proficiscitur ab amplissima optimãq; regione sciẽtię,necesse est vt ad sensus absq; ductore veniat.anima enim sæpe à seipsa mouetur,emergens è tota molle corporis, & è turba sensuum profugiens,nonnunquam etiam vestita sensibus.Sed nudo motu tantum intelligibilia comprehendit,amicta verò sensibilia.si quis igitur non potest omnia sola mente persequi , ad sensus secundum refugium inuenit:& quisquis fallitur circa intelligibilia, prolabitur ad sensibilia.ad sensum enim est secũda nauigatio, quando prima ferens ad intellectum non succedit. bonum autem fuerit in hac non consenescere , sed tanquam in aliena regione pro inquilinis se gerere,semper quærẽdo migrationem & reditum in patriam.Laban enim non specié,non genus, non ideam,non aliud quicquã sciens ex his quæ solo intellectu comprehenduntur,sed à rebus manifestis tantũ pendens quæ in cõspectum auditumq; & similes potentias veniũt, ciuitatis ius in Charris habet,vbi amator virtutis Iacob vt peregrinus nõ diu habitat,semper de reditu cogitãs.eum Rebeca mater, id est patientia sic alloquitur:Surge,fuge ad Labanẽ fratrem meum in Charras,& habita cũ eo ad dies aliquot. Intelligisne quòd non sustinet noster mediator in regione sensuum perpetuò viuere, sed

sed dies aliquot & ad breue tẽporis spatiũ propter necessitatem compositi corporis?longa autẽ vita ac ætas ei seruatur in ciuitate illa intelligibili.quãobrem(opinor)& auus eius à scientia denominatus Abrahã nõ diu in Charris durare potuit.Legitur enim eum natũ annos lxxv.quando hanc ciuitatẽ reliquit:quãuis pater Tharra , qui interpretatur odoris speculatio , vsq; ad obitũ ibi vixerat. diserte enim in sacris literis dicitur Tharrã in Charris mortuũ ;liquidẽ speculator virtutis , nõ ciuis,odoribus nõ alimẽtis fruebatur,nondũ idoneus vt saturaretur prudẽtia,imò vel degustaret,sed tantũ olfaceret.Quemadmodũ enim canes venaticos aiunt è longinquo ad feras peruenire odoré secutos cuius eximio sensu à natura sunt prædití.eodẽ modo à iustitia cæteris q; virtutibus exhalãtes suaues auras amator scientiæ vestigat,cupiens originẽ tantæ voluptatis assequi, huc illuc curritans, & vel ipso honestatis odore tanquam sacro nidore se recreans.non negat enim sẽ liguritorẽ scientiæ prudẽtiæq;.masti ergo quibus datum est bibere de amatorio sapiẽtiæ poculo, fruiq; cõtemplationũ eius & placitorũ epulis , exhilaratis etiã sitire denuo propter inexplebile scientię dẽsiderium.his proximi censendi sunt qui tametsi ad sacrã mensam nõ accedant,nidore tamen pascunt sitas animas.nam hi aura virtutis refouebãtur, sicut ægrotis deficiẽtibus propter inediã & fastidiũ odores admouendo medicorũ filij remediũ salutare procurãt vt vires recipiant.Attamen Chaldæa relicta Charras migrasse Tharra dicitur , ducens secũ & filiũ Abrahamũ & cæteros consentientes domesticos:nõ vt tanquã ex historiarum scriptore cognoscamus eos peregrinos fuisse desertores patriæ,cui sedes externas prætulerint,sed vt re penitus intellecta discamus quiddã vitæ vtilissimũ,non negligendũ hominibus.hoc autẽ quid est?Chaldæi vocant obseruandis sideribus curiosos , Cureenses circa sensus occupantur.cæterum sacra eloquia sic seruatorẽ naturæ interpellant:Quid de sole quæris sit ne pedali latitudine,an tota terra maior,an aliquotuplo amplior? quid de lunæ lumine , proprijsimne an mutuatũ præferat? quid de reliquorũ siderũ natura, cursu respectu inter se mutuo,vel etiã ad terrestria?cur in terra incedãs super nubes exilis?cur æthereas res ais te posse attingere cũ terræ affixus hæreas?cur audes coniectare de rebus omni coniectura superioribus ? cur es curiosus in rebus sublimibus nihil ad te attinẽtibus?cur disciplinarũ cõmentationes vsq; ad cęli extẽdis?cur subtiliter nugaris de sideribus?nõ ea quę occa-

Universidad de Deusto Biblioteca

no submota sunt,ô bone,sed propinqua considera.imò teipsum absq; adulatiõe scrutare,at quomodo id fiet?I mẽte charras ĩ ciuitatẽ cauernosam,psallam specubus corporis,cõsidera oculos, aures,nares,cætera instrumẽta sensuũ,& disce summã philosophiam,vel potius summè necessariã decentissimámq;,veritatẽ quærẽo,quid visus,quid auditus,quid gustus,quid odoratus, quid tactus & sensus in vniuersum.deinde qd sit videre,& quomodo videas,quid audire,& quomodo audias,quid odorari,qd gustare,quid tangere,& quomodo fiant hæc singula,prius autẽ quàm propriã domum bene cõsideres,vniuersalem examinare an non extrema est insania?nec dum tibi maiora præcipio, vt tuam animã mentẽm q; videas,quæ tibi placẽt tantopere. hæc ipsa nunquã cõprehendere poteris.ascende nũc cælum, & arrogãter de illis rebus disserc,cùm nõdum scias vulgatũ versum:

Aedibus in nostris quæ prava aut recta geruntur.

Desine speculari cælestia:diuulsus ab illa scrutatione,nosce teipsum,& vt hoc possis da operã,vtq; curis humanis vaces. huiusmodi hominẽ Tharrã Hebræi,Socratẽ Græci nominãt.nam & illum ferũt vsq; ad senectutem in hoc præceptum. Nosce teipsum.incubisse,omissa reliqua philosophia. verùm hic homo erat.Tharra autẽ ipsa ratio,noscendi seipsum,proposita cest arbor virẽtissima,vnde studiosi facilè morũ fructus carpendo saturarentur cibo salubri ac iucundissimo,tales sunt apud nos prudentiæ speculatores:athletarum autem & certãtium natura est perfectior.nam hi post quã perdidicerunt omnẽ rationẽ sensuũ dignos se iudicãt maioribus contẽplationibus,relinquẽdo sensus quasi cauernas,qui Charræ nominabantur. ex hoc numero est ille per multiplices profectus ad summã scientiã progressus Abraham,cũ enim se maximè cognouit,tũc agnouit minimè, vt eũ Qui verè est.bene cognosceret.Sic enim solet euenire.qui enim seipsum valde cognouit,valde contemnit,reputãs quàm nihili ũt quicquid creatũ est.qui autẽ seipsum spernit,eum Qui est cognoscit.Hactenus quę sit Charra,& cur post relictũ Iuramenti puteũ ad eam perueniatur.Supereſt tertia quæstio,Quis locus ille ad quem occurrit.Dicitur enim: Cũmque occurrisset ad locũ.] Tripliciter locus intelligitur: primo modo spatium quod impletur corpore:secũdo,sermo ille Dei quẽ Deus ipse totum expleuit incorporeis potẽtiis. Vidi,inquit,locũ in quo stetit Deus Israel,in quo solo permisit sacra facere, alibi vetuit. Præceptũ enim est ascẽdere in locũ quẽcunq; elegerit dñs Deꝰ & ibi

& ibi sacrificare holocautomata & pro salute, cæteráq; integras victimas adducere:tertio significato ipse deus vocat locus eo q̃ omnia cõtineat,à nullo prorsus cõtineatur,& omnib⁹ ad eũ refugiũ pateat:& qa solus sui capax est,seipsum explens atq; cõtinens.ego nõ sum locus,sed in loco & vnaquæq; creatura similiter.nã cont̃ẽum differt à cõtinente.at numen à nullo contentum sibi ipsum locus est necessarius, sicut scriptura testatur de Abramo loquẽs:Venit in locũ quẽ ei Deus prædixerat: attolléns q; oculos,à longe locũ eum prospexit.Quid ais?qui in locũ venerat,eũ è longinquo prospexit?sed fortasse vocabulũ vnum duas res significat.& dei sermonẽ,& ipsum deũ.ille verò qui sapiẽtia duce iter faciebat per inhospita,peruenit ad locũ priorẽ doctus propitiationis caput & summã esse dei sermonẽ:vbi cõstitutus nõdum ad eum Qui est deum penetrat:procul eũ aspiciens:imò ne hoc quidem assecutus,tãtùm videt eũ lõgè abesse ab omni creatura,quò nullius humanæ mẽtis conceptus possit accedere.Fieri tamẽ potest vt hæc allegoria per locũ non illum rerũ autorem significet:sed intelligenda sit hoc modo.Venit in locũ,& attollẽs oculos vidit ipsum locũ in quẽ venit,lõgè dissitũ ab illo innominabili & ineffabili Deo modis oĩbus incõprehensibili.His ea præfinitis,qũ Charras,id est in sensu peruenit Meditator, nõ occurrit in locũ implendũ mortali corpore: hic enim cõmunis est omnibus terrigenis necessitate locũ aliquẽ occupãtibus:nec in illũ tertium optimum,de quo vix cogitare poterat accola putei denominati à iuramẽto,vbi à seipso doctũ genus Isaac habitat,nunquã à dei side discedens:sed in mediatorem sermonẽ diuinum suggerentẽ præcepta optima & cuiq; opportuna tẽpori.Deus enim nõ dedignatus sensui se ingerere, suũ verbum auxiliare mittit virtutem amantibus. id medetur morbis animę,sacra præcepta ceu leges nunquã antiquãdas statuens,& ad hæc exequenda inuitans,atq; etiã more pædotribarum robur ad inuictã habitudinem promouens.Meritò igitur qui ad sensum peruenit,nõ Deo,sed verbo eius occurrit,sicut angelus in cuius sapientiã successerat.Legimus enĩ:Discessit dominus postquã desiit loqui Abrahamo,& Abraham reuersus est in locũ suum. Vnde colligitur,ea verba obuenire sacerdotibus,à quibus verbis Deus discessit. nõ per seipsũ imaginationes porrigens,sed per suas potẽtias. Illud autem egregie dictũ est,non veniſſe in locũ,sed occurrisse.Venimus enim spẽre,occurrimus sæpe inuitati, quando repentè Dei sermo allucens inexpectatũ

gaudiũ

gaudium spe maius animę desolatę comes futurus porrigit,nã & Moses vt occurrat Deo ducit populum,gnarus venturum ex improuiso & inuisibiliter ad desiderãtes animas, & cupientes occurrere,a diungitur autem causã propter quã Iacob occurrit eò. Occiderat enim,inquit sol.] non hic omnibus conspicuus, sed lucidissimum lumẽ inuisibilis Dei maximi. Hoc quoties mentẽ illustrat,secundarij spendores verborũ occidunt, loci vero sensibiles multò magis obscurãtur: quo decedente, illi mox existunt & exoriuntur. Nec mirũ solem iuxta regulas allegoricas adsimilari patri principiq; rerũ omnium: quandoquidẽ ne vera nihil dici potest Deo simile.opinione autem hominũ duo tãtùm,alterum inuisibile,alterũ visibile,anima inuisibilis, sol visibilis. Animæ similitudo indicatur aliubi,scriptura dicente: Fecit Deus hominem,secũdum imaginẽ Dei fecit eũ. Et rursũ in lege aduersus homicidas lata: Qui effundit sanguinẽ hominis,talioue sanguis eius effundetur: qm̃ ad imagiem Dei fecit hominem. Solem aũt hic figuratè intelligẽdum aliunde quoq; facilè potest colligi: quoniam Deus est lux primaria. Dñs lux mea & seruator meus in hymnis canitur.nec tãtùm lux, sed omnis aliæ lucis archetypum,imò plus quàm archetypũ si reperãtur antiquissimæ origines.sui sermonis exẽplar. nam effigies illius verbũ est & lumen integerrimũ. ipse verò nulli creaturæ similis.præterea sicut sol diem noctẽm q; discriminat, ita Deum Moses dicit discreuisse lucẽ à tenebris. Diuisit eũ Deus lucem à tenebris. Alioquin etiam sicut sol occulta corpora detegit,sic Deus omnia creans,non solùm in lucem produxit,sed & quæ prius nõ fuerant,condidit,creator magis quàm opifex. Cæterùm sol multa in scripturis sacris subindicat: vno modo mentẽ hominũ,quam ædificant sicut ciuitatem & muniunt,qui creaturã creatori præferunt:in quos dictum illud competit, q̃ ædificauerunt ciuitates munitas Pharaoni,Pitho sermonẽ persuasibilem,& Rameſem sensum more tineæ rosurũ animam. sic enim hoc nomen interpretatur,quassatio tineæ,vel efferens mentem,quod post in Heliupolim versum est.nam mens sicut sol in vniuerso,in nobis principatũ gerit,extendens vbiq; suos radios. Sacerdotẽ autem & cultorẽ mentis socerũ sibi adscisceit quisquis in ius corporeæ ciuitatis adscribitur, quibus Iosephi nomen cõuenit. Dedit,inquit,ei cõiugem filiã Patephræ sacerdotis Heliupoleos.altero modo sol sensum figuratè significat: quia sensus mẽti indicat omnia sensibilia,in quo significato dicuntur

cuntur hæc: Exortus est ei sol quãdo præteriit Dei visio. Ita est profectò cũ à sacratissimis ideis & tanquã imaginib⁹ incorporeis,nõ valẽtes earum cõtemplationẽ diutius ferre,auertimur, alio lumine sensibili vtendũ est,quod cum illo collatũ nihil differt à tenebris: quod exortũ,exirat quidem visum, auditũ, gustum,tactũ,odoratúmq; sed prudẽtiam,iustitiam, scientiam,sapiẽtiam,vigilates mentes,in somnũ vertit. quamobrẽ ante vesperam neminẽ purum eloquia sacra pronũtiant, turbantibus mentem incõpositis sensuum motibus. Ibidem & sacerdotibus lex sancitur,interdicens sic: Nõ edet de sacris,nisi abluto aquis corpore,purificatus post solis occubitũ. docemur enim apertè his verbis,neminẽ satis sanctũ esse ad obeunda sacra mysteria, qui mortalis vitæ claret honoribus: sed si quis horũ contẽptor vt par est illustratur à prudẽtia,vt sic possit eiuere vanæ gloriæ maculas. Nonne vides solem ipsum aliud oriẽtem aliud occidentem efficere? post exortũ eius illustrãtur in terris omnia,in cælo verò cælantur. ediuersò post eius occasum sidera quidem promicãt,terrestria verò cuncta obtegũtur vmbris superueniẽtibus. ad eũdem modũ res nostræ se habẽt: quoties sensuũ splendor tanquã sol oritur,tunc scientiæ re vera cælestes occultãtur: quoties autẽ ad occasum accedit, tunc fulgẽtissimę virtutum stellæ se proferũt,quando etiam mens ipsa re nulla velante,fit sensibilis. In tertio significato sol vocatur Dei sermo,imago cęlestis numinis,vt ante diximus,de quo dicitur: Sol exortus est super trã,& Lot intrauit in Segor,& dominus pluit super Sodomam ac Gomorrã sulphur & ignẽ. Cùm enim Dei verbum in terrenã istã nostrã compagem peruenit,virtutis cognatis se ẽtatoribusq; auxiliatur,salutare præbens refugiũ: aduersariis verò immittit pernicię ineuitabilẽ. In quartã porrò significatione sol dicitur ipse Deus omnipotẽs,vt iam dixi, qui peccata insanabilia,quãuis latere videãtur,reuelat,nam Deus & potest & nouit omnia. Quapropter eos qui diuertunt à rebus animæ, & lasciuè cõuersantur cũ mentis filiabus,id est sensibus,tanquã cum meretricibus,cõtra solem tolli iubet. scriptũ est enim, Et diuertit populus in Setin. quæ vox sentes interpretatur, nimirũ quòd pungãt animã. Et profanatus est,inquit,Icortãdo cũ filiabus Moab.sensus autẽ nunc vocatur filiæ.nã Moab ex patre interpretatur. móxq; subiungit: Sume omnes qui populo fuerunt autores huius flagitij,& tolle hos cõtra solem domino,& auertetur ira domini ab Israel.nam nõ hoc tantũ hic agitur, vt occulta

culta scelera in solē proferātur, verùm etiā vt figuratè sol vocet pater ille omnipotēs, cui sunt omnia cōspicua, etiā quæ in mentis intimis versantur cogitationib⁹. post sublatos autē scelestos pollicetur Deum fore propitiū, cuius vnius fauore opus habet populus. Quamobrē? Quia si mēs rata posse malefacta sua latere Deū, quasi nō cernentē omnia, clā peccat: deinde vel ipsa respicēs, vel ab alio monita cogitat impossibile esse vt Deū fallat aliquid: excutiēsq; omnia sua facta tāquam in solē profert spectanda inspectari omniū, fatēdo se pœnitere prioris opinionis impiæ (nihil em̄ ignotū Deo, noscēti nō solùm præterita, sed & futura pro immēsa sua potētia) purgata & percurata est, placato exactore pœnæ qui iā instabat iratus non immeritò, sed fratris pœnitentiā libēs volēnsq; vt innocentiā accipit. Idē significatū solis & alibi reperitur, sicut in lege scripta de datis creditori pignoribus. Si pignus acceperis vestē à proximo, ante occasum solis reddes eā. est em̄ eius amict⁹, quo solo tegit suā turpitudinē, in quo cubat etiā. si cōtra te clamauerit ad me, exaudiā eū. sum enim misericors. Qui videt legislatorē tā diligēter de amictu præcipere, possent si nō obiicere, certè taciti cogitare. Quid dicitis ô bon? Omnipotens rerū cōditor misericordē se vocat ob tantillum negotiū, ob vestē debitori à creditore nō redditā? Istę opiniones sunt ignorātiū Dei magnitudinē, quā æstimātes e pusillanimitate hominū, beatæ illi naturæ ingenitæ immortalique tales affectus præter ius ac fas tribuūt. Quid em̄ absurdi faciūt creditores si pignora detinēt tāctisper dū res suas recipiāt? Dicet aliquis creditores pauperes & dignos miseratione: nónne igit fuit satius legē scribere de collationibus faciēdis in subsidiū tāliū prius quàm petant mutuū: aut vetare pignus à debitore accipere? cæterū qui iā id permittit, nō æquū facit dū ante tēpus non reddētibus indignatur tanquā impiis, & homo ad extremā redactus pauperiē, amictus pannis detritis ac vilibus, euerabit se nouis debitis, obuiorū miserationem negligens, quæ miseris & egenis ostiatim patet pro tēplis. in foris, & passim aliubi: at iste mauult vnicum pudoris tegmentum, quo verenda velabat, creditori suo porrigere. cuius rei pignus dic obsecro nū vestis melioris? nam alimenta necessaria desunt nemini, quamdiu fluuij manant è fontibus, torrentes inundant imbribus. terra fructus reddit annuos. Potēstne inueniri tam auarus, aut crudelis, aut importun⁹ fœnerator, vt quatuor pauciores ve drachmas fœnerari malit quàm donare? & vnicum illud vestimentum non verebitur

rebitur accipere pignori? id verò spoliatoris magis quàm fœneratoris fuerit. nam prædones solent detractis vestibus nudos dimittere. Quid porrò sibi vult, quod solicitus de illo ne noctu detectus cubet, diurnæ vigilātis nuditati pudorique non æquè prospicit? noctu certe omnia tegunt tenebræ, vt aut minus aut nihil pudeat: dies lucem infert, & pudorem magis incutit. Cur autem non dare vestem iubet, sed reddere: quæ redduntur, aliena sunt: pignus creditoris magis quàm debitoris censetur. Sed non animaduertis, quòd debitor accipiens vestem in vsum strangulæ, non iubetur redeunte luce fœneratori eam restituere? Alioqui si proprietas locationis consideretur, vel tardiori liquet aliud in his verbis intelligi. pronunciant enim magis quàm præcipiunt. nam si præciperet diceret: vestem oppignoratam, si creditor aliam non habuerit, reddito ante vesperam, vt ea se possit noctu obuoluere: pronuntians autem ita vt contextus habet, loquitur. id enim solùm ei restat amiculum, operimentum turpitudinis, in quo cubabit. Hoc cauillatoribus & criticis responsum sit. nos secundum allegoriæ leges rem explicabimus. Dicimus igitur per vestem figuratè sermonem intelligi. nam frigoris ac æstus iniurias vestis depellit à corpore, velat quę natura velari vult, & pro ornamento est quadrans corpori. similiter etiam sermo à Deo datus est homini munus pulcherrimū. primùm pro telo esse potest aduersus insidiatores: nam sicut cęteræ animantes suas quæque vires habent à natura datas ad arcendos impetus lædere volentium: sic eadem natura homini dedit maximū propugnaculum & arcem munitissimā sermonem, quo tanquam armatura tegatur vndiq;, domestico aptissimóq; protectus satellite, & hostem infestantem lacessentémq; ipse illæsus submoueat. secundus eius vsus est necessarius, quod probra operit & dedecora. efficax enim est sermo ad prætexēda peccata hominū: tertius, quod totā vitā ornat. quid enim aliud vniuersa & singula in melius promouet? non desunt tamen pestilentes homines, qui sermonem quoq; pro pignore capiunt, & habentibus adimūt, & quem augere debuerant succidūt: quemadmodū hostes faciunt dū agros vastant, fruges cæteróq; fructus depopulando, qui seruati potuissent esse vsui. quoniā sunt quidā hostes perpetui rationalis naturæ, qui ante tēpus deuorant eius segetes, & prima germina deterunt, vt ei sterilitatem inducant bonorū operū. cùm enim illa eruditionis sacræ defūdorio rapitur, veræ philosophiæ cupida, præ inuidia timētes ne si

res

res ei succedat ex sententia, obscœnitates eorũ ac fucata cõmẽ
ta more torrẽtis subruat, impetũ eius vertũt aliò malis artibus
detruãdo in artes illiberales & vulgares ac sordidas. interdum
etiam prælaris ingeniis sepes obduut, vt occulta maneant tã
quam perfidi tutores qui pupillorũ fertiles agros vepretis sinũt
obsolescere. nec pudet immitissimos omniũ, sermonẽ vnicam
hominis vestẽ diripere. Est enim, inquit, hoc vnicũ eius amicu
lum? Quid niũ sermo? nã sicut equi hinnitus est proprius, latra
tus canis, bouis mugitus, rugitus leonis, sic sermo hominis. hic
est enim proprie munimentũ, indumentũ, armatura & arx ho
minis, animalis Deo charissimi. ideo subiũgit, hoc solũ est tegi
mentum eius turpitudinis. quis enim æque ac seruo tegit vitæ
probra & dedecora? nã inscitia est brutæ naturæ cognatũ dede
cus, eruditio rationis germanũ ornamentũ & domesticũ. Ergo
vbi cubabit, hoc est, requiescet homo, nisi in sermone? sermo e
nim eruditissimũ genus nostrũ subleuat. Et quẽadmodũ do
loribus, timoribus, aliisq; malis pressos fauor, sedulitas dexteri
tásq; amicorũ sæpe refouet: sic nõ sæpe, sed semper grauissima
onera, quæ nobis imponit vel corporis cõiuncti necessitas, vel
externus casus aliquis ex improuiso irruẽs, dimouet præsentis
simum sermonis rationis ve remediũ: qui socius & amicus fami
liarissimus à natura nobis est nõ tam additus q̃ adglutinat⁹ vt
inuisibiliter, sic insolubiliter. ideo præmonet quid cõferat, & si
quid secus accidit q̃ volumus, nõ vocatus succurrit, præstãs non
alterũ tantũ officiũ. vt adiuuet sine cõsilio, vel cõsulat sine auxi
lio, sed vtrũq; pariter. nec enim vires habet semiper sectas, sed
omnibus partibus integras. qui etiã si quando frustretur consi
lio, aut erratũ opera corrigit, aut quod territũ superest auxiliũ,
ad cõsolationẽ se vertit. nã affectib⁹ ceu animæ vulneribus sora
tio remediũ est salubertimũ, quod legislator ante solis occasũ
admoneri vult: hoc est, priusquàm illustrissimi maximiq; Dei
splendor occidat, quẽ misertus nostri menti humanæ inserit.
Nam quãdiu in anima lucet lumen illud diuinissimũ, reddere
debemus sermonem oppignoratũ ceu vestem, vt homo recepta
possessione propria, turpitudiuẽ vitæ obtegat, & fruatur diui
no munere, quiescátq; securus præsentia talis adiutoris & cõsili
arij, nunquã deserturi suũ ordinẽ. proinde splendẽte tibi adhuc
diuino lumine sacratissimo, cura vt interdiu pignus restituas
suo domino. nã post occasum, sicut tota Aegyptus, palpabiles ha
bebis huiusseculi tenebras: percussũq; cæcitate atq; ignoratia,
omnibus

omnibus quæ in tua potestate fuerant spoliaberis ab Israële
perspicace, cuius tenebas pignora, ingenuũ in seruitutẽ vindi
cans. Hæc prolixius paulò disseruimus, nõ ob aliã causam nisi
vt docerenus, q̃ meditatoria mens mota inæqualiter nunc ad
vbertatẽ, nunc ad sterilitatẽ, & quodãmodo semper iter faciẽs,
quãdo sublimis fœcundatur, ab archetypis incorporeisq; illu
stratur radiis fontis rationalis, id est Dei perficientis omnia:
rursum quãdo descẽdens sterilescit, incidit in motas ab eis im
mortales intelligẽtias, quæ vocãtur angeli. Ideo nunc quoq; di
citur: Occurrit in loco: occiderat enim sol. nam quando anima
luce Dei destituitur, inducẽte in rerũ cognitionẽ. exoritur secũ
darium & debilius lumen verborũ iam nõ rerũ, sicut & in hoc
mundo inferiore. Luna enim secũdum luminare à sole, post il
lius occasum lumẽ in terram mittit debilius. Quin & illud oc
currere in locũ aut sermonem, pro magno beneficio cõceditur
his qui nõ possunt Deum loco sermonẽq; superiorẽ cernere, vt
qui nõ in totũ caligãtem habeãt animam: sed quia putissimus
ille splendor eis nõ apparet, vel tẽperato fruantur. Nam filiis
Israel lumen erat quocũq; venirẽt, vt narratur in Exodo, nocte
ac tenebris semper fugiẽtibus, in quibus viuunt homines orba
ti mẽtis oculis, nõ videntes virtutis radios. Alij, qui solem acci
piunt pro sensu mentéq;, in quibus iudicãdi vim collocãt, locũ
verò pro Dei sermone, sic allegoriã intelligũt: occurrisse medi
tatorẽ sermoni Dei, post occasum mortalis humaniq; luminis.
nam quãdiu sensus aut mens existimat se intelligibilia tenere
firmiter, & versari se in sublimibus, longe abest sermo diuinus.
quãdo verò vtrũq; suam debilitatẽ fatetur, & abdens se quodã
modo occidit, mox prõptè occurrit rectus ille sermo gratula
bundus desperãti de suis viribus, & præstolanti opẽ aduenientis
inuisibiliter. Legimus deinceps q̃ sumptis lapidibus eius loci
supposuit eos capiti, & dormiuit in loco illo.] Miranda sunt
hęc nõ solùm propter allegoriã & physiologiã, sed etiã propter
simplicẽ narrationẽ pertinẽt ad exemplũ laboris ac patientiæ.
nõ decet enim virtutis sectatorẽ vita delicata, nec imitatio bea
torum istorũ vt vocantur, re vera miserorũ quantũlibet sint in
honore ac pretio: querũ tota vita somnus est & somniũ, si sacra
rum latori credimus. Hi postquã per totũ diẽ in tribunali⁹, in
curiis, in theatris, & vbiq;, molesti fuerũt aliis, reuersi suam do
mum destruũt infelices: nõ loquor de ædificiis, sed de animę co
gnata domo hoc est corpore, quod immodicis deliciis aliis su-

per alias ingestis obruunt,& mero multo rigant, donec ratio mersa pereat,& affectus qui sub ventre nascuntur ex saturitate, in effrenē rabiem cōcti,quicquid obuiam fit,corripiant ad sedādos libidinis furētis stimulos.noctu verò dormituri in auratas spondas& pictos tapetas decūbunt molliter more mulierū, quib⁹ natura victū delicatū permittit, & ideo corpus etiā earū mollius fecit opifex. Talis nemo sacro verbo familiaris est,sed veri viri,sobrietatis honestatis,pudoris amatores,qui ad continentiam,frugalitatem,patientiam,ceu ad crepidines quasdam iactati vitæ procellis animā tantùm nō mergentibus in stationem tutissimā se recipiunt,contemptores pecuniæ,voluptatis, gloriæ,atq; etiam cibi potūsq;,nisi quantū ad arcendam famē sufficit,parati propter virtutem perferre sitim,æstus,frigora,& difficultates cæteras,quos ne vestitus quidem pudet simplicissimi,imò luxū vestium vt ignominiosum fugitā::his pro cubili pretioso est solum herbidum,pro stragulis cōgestæ frondes & folia,pro puluino saxū aliquod aut tumulus paulò accliuior: quorum victū delicati durum vocāt.honestatis autē sectatores existimant iucūdissimum.conuenit enim viris qui re vera viri sunt. Vides vt nūc quoq; innutritus regiis facultatibus athleta virtutis inducitur humi cubare saxo pro puluino supposito capiti:& paulò pòst dum precatur, panem ac vestē petit naturæ diuitias,quippe cui luxus ostentatióq; nunquā placuit, nec admiratores rerū talium.hic est verum exemplar exercitatæ animæ,infensus effœminatis omnibus. Hactenus de laude virtutum sectatoris hominis industrij,nunc quærēdum quid hæc figura significet.Sciendum autē q⁹ Dei locus & sacrata regio plena est rebus incorporeis.eæ sunt immortales animæ siue intelligentiæ.ex his vnam selectā hic noster,tanquā caput cōiuncti corporis,ad mentē suam propè admouet.mēs enim quodāmodo est caput animæ.id verò facit quasi dormiturus, sed re vera quieturus in verbo Dei,& totius vitæ suæ onus posthac iam leuius depositurus in eo,ab hoc autē verbo libēter athleta noster excipitur.futurus nouus discipulus:qui mox approbata naturę dexteritate velut à pædotriba instituitur,& inuitatur ad exercitia.assuescitq; colluctari,donec inuictū robut acquirat,auribus in diuinis contēplationibus vtēdo vice oculorū,adscitúsq; in nomen ac gentē Israēliticā,hoc est videntiū.tūc etiā insigne victoriæ laureī à verbo accipit.id genus coronæ nomen habet mirū & absurdū,quod ominosum fortè videri possit.nā Torpor vocatur

tur à præside certaminis.Scriptū est enim q⁹ obturpuerit latitudo præmiorū præconiorūq; & honoratissimarū virtutū oīm. nam anima sortita vires inuincibiles,& absoluta in virtutū exercitiis,assecutáq; metā honestatis vltimā,nō solet se iactanter extollere,& summis (vt vulgus loquitur)digitis incedere,qppe quę potest integris pedibus ingētes passus facere.torpescet aūt & cōtrahet amplitudinē opinione dilatatā antea.deinde vltro succūbens claudicabit,vt incorporeis naturis inferior, atq; ita dū vinci videtur victrix euadet.debem⁹ enim cedere præstātioribus,& honoris eorū rationē habere.Nā secūda palma in hoc certamine maiorē dignitatē affert q̄ prima in reliquis.Hæc vice præfationis in somniū diuinitus missum dicta sint.iā tēpus est vt ipsum tractem⁹ excutiēdo diligēter partes eius singulas. Et vidit in somnis, inqt, & ecce scala stans in terra,cuius caput attingebat cælū,& angeli Dei ascēdebāt,descēdebántq; per eā] Scala in hoc vniuerso,quod mūdus,aēr figuratē intelligitur,cuius basis terra,caput cælū est.nā à lunari orbe,qui extremus est circulorū cælestiū,primus autē versus nos.vt describūt cōtemplatores rerū sublimiū, vsq; ad superficiē terræ per totū id interstitiū aēr extēditur.hoc est animatū corpore carētiū domiciliū.qa opifici mūdi omnes eius partes animalib⁹ implere placuit.ideo terrestria terris attribuit,mari fluuiisq; indidit aquatilia,cælo verò sidera.nā hæc singula nō solū animalia dicūtur, sed & mētes purissimæ.itaq; & in reliqua parte huius vniuersi, videlicet aēre,animalia creata sunt.q⁹ si nō patēt sensibus,quid tū posteā? nā & anima est inuisibilis,& verisimile est aērē petu⁹ q̄ aquā alere animalia.quamobrē aquatilia quoq; animantē aēre.fecit eīm eū cōditor vt sit immobilibus corporib⁹ habitus, mobilibus verò natura inuisibilis, impetu autem imaginationéq; vtētibus.vt sit anima.an' nō igitur absurdū videtur elemētū quo animātium omnia, animabus carere? ideo nemo optimā naturā animaliū optimo interris aēri adimat. adeò enim non est desertus solus ex reliquis partibus.vt instar populosæ ciuitatis ciues incorruptibiles immortalésq; habeat animas stellis pares numero.harū aliæ descendūt illigādę corporib⁹ mortalibus quotquot viciniores sunt terræ amantioresq; corporū,aliæ sursū redeūt separatæ denuo post præfinitos à natura terminos, & ex his aliæ tactę vitæ desiderio rursum ad eā recurrūt. aliæ potestate huius vanitatē corpus ceu sepulchrū aut carcerē fugiūt. & sublimē ætherem petētes pennis leuibus totū æuū ibi exigunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sunt item quædã puriſsimæ optimæq; omniũ, quæ altius diuiniùsq; ſapiũt, aſpernatæ iſta terreſtria & humilia, miniſtrę omnipotẽtis, tanquã magni regis aures & oculi, videtes audiẽtesq; omnia. has genios philoſophi, angelos vocant ſacræ literæ nomine aptiſsimo. ſunt enim internũtiæ patris mãdata perferentes ad filios, & ad illũ viciſsim preces filiorũ. ideo inducẽtur aſcendere & deſcẽdere: non q̃ indicibus opus habeat Deus qui iã anteſcit omnia: ſed quoniã id cõducit nobis mortalibus habere mediatores illos & arbitros, quo magis reuereamur rerũ omnium præſidẽ. & eius maximã potentiã: quã reputantes olim rogauimus quendã mediatorẽ: Loquere nobis tu: Deus non loquatur ad nos, ne moriamur. adeò enim nõ poſſumus ferre illũ caſtigantẽ, vt ne mera quidẽ eius beneficia queamus capere, ſi ea per ſeipſum ſine aliis miniſtris porrigat. Pulchrè autẽ ſcala terræ infima ſui parte hærẽs figurat aerẽ. exhalationes enim è terra expirãtes renuãtur in aerẽ, vt terra quaſi radix, cælũ verò quaſi caput ſit aeris. Sũt certè qui dicãt, lunã nõ eſſe globũ puri ætheris, vt cætera ſidera. ſed mixtũ ex æthere aëreq;: & apparentem in ea maculã, quã nõnulli vocãt faciẽ, nihil aliud eſſe quã admixtũ aërẽ, qui ſuapte natura niger vſq; ad cęlũ tẽdit. hęc eſt igitur illa mundi ſcala, quã in præſenti figura intelligimus. q̃ ſi eam queramus in hominibus, inueniemus animã, cuius baſis eſt pene corporea, & tanquã terrea, ſcilicet ſenſus: caput verò tãquam cæleſte mens illa puriſsima. per eã ſurſum deorſumq; feruntur indefinẽter diuinæ intelligẽtiæ: quoties aſcẽdunt trahẽtes eam ſecum diuellẽtesq; à rebus mortalibus, & pro dignitate tantùm oſtendentes ei ſpectacula: ſed non detrahentes ſecum, quando deſcendunt. nam nec Deus, nec Dei nuntius, detrimenti cauſa eſt: ſed condeſcendunt propter charitatẽ, vt ſuccurrãt miſero noſtro generi, & animam quaſi à flumine raptã fauore ſuo ſeruent incolumẽ. purgatiſsimas quidẽ mentes ſolus Deus omnipotens inſenſibiliter inuiſibiliterque dignatur inuiſere. Sic enim legimus in quodã oraculo viro ſapienti reddito: Inambulabo in vobis, & ero Deus veſter, eas verò quæ adhuc lauantur, nondũ abſtertis omnibus ſordibus cõtractis ex copore, interuiſunt angeli & exhilarãt aſpectu honeſtiſsimo, quib⁹ immigrãtibus quantũ malorũ pellatur, quantúmq; bonorũ ſubſtituatur, manifeſtũ eſt. Da igitur operam ô anima, vt fias Dei domus ſacroſancta, robuſta reddita è debiliſsima, potẽs ex impotente, ex imprudente intelligens, è delira ſapientiſsima. Quid ſi autem ſuam

ſuam mẽ ipſius vitã meditator in ſomnis videt ſcalæ ſimilem? eſt enim naturaliter inæqualis res meditatio, nunc proficiẽs in altitudinẽ, nunc deficiẽs in contrariũ, & tanquã nauis nunc ſecundis nunc aduerſis ventis nauigans. alternis enim diebus, vt quidam ait, mutatur vita exercentiũ ſe in virtutis ſtadio, modò viuens ac vigilãs, modò mortua dormiẽsq;. nec abſurdè dictũ id videtur. ſapiẽtes enim olympiam cæleſtẽmq; regionẽ habitandam ſortiti ſunt, docti ſemper altiora petere: mali verò inferorum ſpecus intimos, qui ab initio finem vſq; mori didicerũt, aſſueuerũntq; vſq; ad ſeneſtutem ab incunabulis. at meditatores, inter extremos medij, ſusq; dèq; per ſcalã ferũtur, aut meliore fato ſubducti, aut reiecti cõtrario, donec huius cõtentionis digladiationisq; præſes Deus parti potiori addicat præmiũ, in totum profligata deteriore. Eſt & alterius cuiuſdã rei ſimilitudo hoc ſomniũ, non prætereũdæ ſilentio. Res humanæ habẽt naturalẽ quodãmodo ſcalæ imaginẽ, propter curſum inæqualem, inconſtantẽmq;. vna enim (vt ille ait) dies aliunde faſtigio detrahit, alium tollit in altũ, cùm nihil in eodẽ ſtatu apud nos perpetuò maneat. ſed cuncta variis omniſariiſq; mutentur viciſſitudinibus. An' nõ ex plebeiis principes, plebeij fiũt ex principibus: pauperes è diuitibus, è pauperibus locupletiſsimi, honorati è contẽptis, ex obſcuris clariſsimi, mutatione pulcherrima fieri poteſt vt is cui totus mundus eſt domicilũ, apud te quoque habitans curam gerat ſuarũ ædium, eásq; ſartas tectas ſemper tueatur. hæc eſt via rerum humanarum acceliuis deciuiſque, incertis obnoxia caſibus, quorũ inæqualibilitatem ipſum tempus veritatis amiciſsimũ non obſcuris argumẽtis indicat. Somnium autem oſtendit innixũ ſummæ ſcalæ principem angelorũ dominũ. Credendũ eſt enim ſicut in curru aurigã aut in naui gubernatorẽ, ita rebus omnibus ſuperſtare eum Qui eſt, corporibus, animabus, animantibus, mentibus, angelis, cunctis quæ terra vel aëre vel cælo cõtinentur naturis tum viſibilibus tum inuiſibilibus. totum enim ille mundum ex ſe pendentem regit. Cùm autem dicitur innixus ſcalę, nemo intelligat Deum laborare vt eam molẽ ſtabiliat: illud potius cogitet his verbis ſignificari. Deum eſſe robur firmitatẽmq; rerum, quibuſcunq; vult aſſignare ſtabilitatem perpetuam. tantiſper enim dum ab illo ſuſteotantur, inconcuſſæ manent atque integræ. illæ igitur cęleſti ſcalæ innixus ſic dormientem in ſomnis alloquitur. Ego ſum dominus Deus Abrahami patris tui, & Deus Iſaaci, nõ-

Universidad de Deusto Biblioteca

li timere.] Hoc oraculũ & visio fuit & cõfirmatio mediatricis animæ, eam docebat, omniũ rerum dominũ Deúmq; vtrunq; esse humano generi, cuius patres auósq; adoptat, eorũ dominũ deúmq;, se profitẽdo, vt eadẽ sit viri boni quæ mũdi totius sors & cõditio: quia scriptũ legimus, Dominus ipse sors eius est. Caue aũt putes temerè dici hic Abrahami dominũ deúmq;. Isaaci verò Deũ tantũmodo. Nam hic figura est suopte ingenio partæ absq; præceptoris opera sciẽtiæ: Abrahã autẽ ex præceptoribus cognitæ: & hic indigena fuit, ille peregrinus & aduena, ille eñ omissa externa barbaráq; lingua Chaldæorũ de siderali sciẽtia subtiliter disserentiũ, vertit se ad rationali animali cõuenientẽ cultũ creatoris rerũ omniũ: cuiusmodi homini duarũ potentiarum opus est auxilio, principalis & beneficæ: vt & imperio legibúsq; domini sit obediens, & valde adiuuetur eius beneficentia. alter verò sola indiget gratia. nec eñ castigatione profecit in melius, innatã virtutẽ habens, sed iam inde ab initio propter accepta diuinitus dona perfectè bonus euaserat. cæterũ beneficæ potentiæ Deus nomẽ est, regiæ verò dominus. vtrũ igitur dicendum est antiquius? an dignũ haberi pura putáq; beneficentia? vtrum autẽ posterius? nónne quod ex dominio temperatur & ex gratia? quod intelligeos mediator vt mihi videtur, precatur rem mirificam, vt ei dominus fiat in Deum. volebat enim non amplius timere vt principẽ. sed amanter honorare vt bene meritum. His atque huiusmodi cæteris sacræ scripturæ locis nónne decebat homines, qui modo integros habeant mentis oculos, illustratos perspicere quis sensus interius lateat, scrutaríq; naturæ secreta potius quã in apertis dictis consistere? attamen etiam si non cõuenientibus, animæ oculis aut non curauerimus aut nõ potuerimus cernere, ipse sacrorum antistes submonet, addens animũ ne desperemus donec nos introducat in penetralia, illatóq; lumine ostẽdat mysteria pulcherrima nunquã visa profanis hominibus. ita profectò decet facere. At vos animæ quotquot diuinũ amorẽ gustatis, tanquã ex alto somno excitatæ, discussa caligine properate ad mirificũ spectaculum, & tardam cunctationẽ deponite, vt consideretis quã multa spectatu auditúq; dignissima noster agonotheta ad vestram vtilitatẽ præparauerit: quandoquidẽ plurima ostẽdi possint memorabilia. & in his vnũ illud quod paulò antè diximus. nã auum meditatoris, patrẽ vocat oraculũ: vero autẽ eius patri nõ addit hanc appellationem. ait enim: Ego sum dominus Deus Abrahã patris

patris tui. atqui auus hic fuit. & rursum, Deus Isaac, nec addit patris. hæc nónne digna quæstione sunt? maximè. inspiciamus igitur nõ negligẽter quid sibi velint. aiũt virtutẽ parari vel natura, vel meditatione, vel doctrina. ideo tres nostri generis autores sapiẽtes ciues describuntur. non eodẽ modo ad eundẽ finem contẽdisse. nam horũ antiquissimus Abrahã doctrina duce viæ ad virtutem ferẽtis vsus est, sicut alibi quoq; quoad fieri potuit ostendimus: medius verò Isaac natura, eadẽ magistra atq; discipula: tertius autẽ Iacob, meditatoriis exercitiis, quæ versantur in certaminũ laboribus, cùm igitur tribus modis acquiratur sapientia, extremi vtuntur maximè. nã doctrinæ progenies est meditatio. cæterũ natura cognata quidẽ vt radix omnium, sine certamine tamen sortita est præmium. Itaq; meritò Abraham qui per doctrinam profecit, pater Iacobi dicitur meditatione prouecti, vt nõ tam homo cum homine cõferatur, quàm vis audiendi ad discendũ paratissima, cùm vi meditãdi ad sentiendũ idonea. Attamen si hic meditator bene ad finẽ decurrat, & clarè cernat quæ prius per somniũ viderat, in meliorẽ notam transformatus, & appellatus Israel, id est, Deũ vidẽs pro Iacob supplantatore, nõ amplius ex patre Abraham docto cẽsebitur, sed ex bono Isaac naturali parẽte suo. hæc non mea cõmenta sunt, sed oracula inscripta sacris tabulis. Sublatis, inquit, Israel omnibus rebus suis venit ad Iuramenti puteũ, & immolauit victimam Deo sui patris Isaac. Intelligis iam nõ de mortalibus hominibus, sed de naturæ negotiis præsentẽ sermonẽ accipi? ecce enim idem modo Iacob ex patre Abrahã natus, modo Israël ex patre Isaac vocatur ob causam iam redditã. Ergo postquã dixit: Ego sum dominus Deus Abrahã patris tui, & Deus Isaac, subiungit, Noli timere: meritò. Quomodo enim posthac timere possumus cùm habeamus te pro clipeo depellente omnes metus & affectus alios, quẽ etiã exẽplares institutionis nostræ formas proposuisti in propatulo bene doctũ Abraham & bene natum Isaac: alterius enim magister, alterius pater nominari sustinuisti, illum in familiariũ, hunc in filiorũ, recipiẽs ordinem. Quaptopter etiam terram, virtutem inquam fertilissimam, in qua dormit meditator quiescens, eo quod sensibus dormiat, anima verò vigilet, daturũ ei se pollicetur, pacata ipsius quiete delectatus, ad quã non sine bello bellicisq; laboribus peruenerat, non armatus aut homines interimẽs (absit) sed aduersarios virtutis affectus debellãs & prosternens phalanges vitiorum, pro-

genies autem sapiētiæ cum arena confertur, tum propter multitudinē incomprehensibilē, tum quia marinas vndas litoralis arena obiecta repercutit, sicut peccatorū fluctus recta per verbum diuinū institutio. nā hoc iuxta dei promissum propagatur vsq; orbis terminos, & eos qui recipiūt illud facit totius mūdi hæredes, omniúmq; huius partiū versus orientē, occidentē, septentriones, meridiē. Scriptū est enim Dilatabitur ad mare, austrum, septentrionē, orientémq;.] est autē vir probus nō suū tantùm, verū etiā publicū bonū omniū, prompte suā opem offerēs. Sicut enim sol omnibus lucet habentibus oculos, sic sapiēs omnibus quotquot sunt ratione præditi. In te, inquit, omnes tribus benedicētur.] Hoc oraculū vel singulis cōuenit, vel cōplurib⁹. nā siue mea mens virtute perfectè purgata fuerit, etiā meæ terrenę trib⁹ simul purificātur, videlicet sensus & corp⁹ eorū cōcepraculum. siue quis in domo aut ciuitate aut regione aut gente prudētiæ amator exoriatur, necesse est domū illā ciuitatémve gentémve mores ac vitā corrigere, sicut enim odoramenta replent suaueolētia proximos: eodē modo vicini sapiētis & contermini ex afflatu eius latissimè se diffundēte meliores euadūt. cæterū maximū beneficiū animæ certanti laborātiq; contingit comes Deus omnipotēs. Ecce, inquit, ego sum tecū.] Quid igitur nobis deest amplius, cùm tē possideamus veras diuitias, seruantem in via ducente ad virtutē per omnes eius species? non est enim simplex rationalis via tendēs ad iustitiā & virtutes cęteras, sed sunt plurimæ, per quas cōmodè peruenitur ad sapientiam. valdè pulchrè autē dicitur & illud, Reducā te in terram hanc. Bonum enim fuisset rationem apud seipsam manere, nec ad sensus proficisci: secundaria verò nauigatio est reuerti ad seipsam. Et fortassè de immortalitate animæ dogma hic subindicatur, relicto enim cœlesti loco, vt paulò antè dixi, in corpus quasi peregrè profecta est. ei pater pollicetur, nō semper se passurum illā teneri carcere, sed misericorditer soluturū eius vincula, liberatámq; tutò deducturū in veterē patriā, nec prius desiturum opitulari, quā effectus fidē promissionis approbauerit, Deo enim propriè conuenit, id quod omnino futurum est, prædicere. imò quod plus est, ab operibus sermones eius non differunt. Excitata igitur experrectáq; ad eū Qui est quærendū anima meditatoria, primùm suspicatur eum adesse tibi. suspenso deinde aliquantisper assensu, ob hæsitationē eius cogitationis in metū incidit iam pœnitens. Experrectus, inquit, Iacob dixit: Domin

Dominus est in loco hoc ego autē nescibā.] Cui libenter dicerem: & præstat ignorare, quàm in loco Deū esse credere, qui circumquaq; cōplectitur omnia, meritò igitur timuit, & stupens dixit, Quā terribilis locus iste.] Verè enim in physiologia difficilis est de loco tractatio, in qua quæritur vbi, & in vniuersum an alicubi sit Ens: aliis dicentibus quicquid est occupare locum aliquem, & aliis aliū ei tribuentibus, vel intra mundū, vel quēdam vltra mundanū. rursum aliis cōtendentibus, nulli creaturæ illum increatū similē, sed in tantum excellere, vt mentem quoq; omniū velocissimā, ipsius confessione post se relinquat interuallo longissimo. quamobrem exclamat cōfestim, nō est quod putabam, non est in loco dominus. cōtinet enim non continetur, vt docet veritas. mūdus iste quē videmus sensibilis, nihil aliud quā domus est Dei, vnius ex Entis veri Dei potentiis, qua bonus est. Mundū nempe domum & veri cæli portam nominat. hoc quid sit dicam. Mundū intelligibilem illum qui decreto Dei cōstat ex ideis, nō licet nobis aliter percipere quā ex collatione ad hunc nostrū visibilē ac sensibilem: quia nec aliam vllā rem incorpoream cogitare possumus, nisi occasione sumpta à corporibus, quiescentiū enim locus intelligitur. tēpus verò mobiliū. puncta autē lineæ superficiésq;, & in vniuersum fines, velut circūdati amictus extimi. eadē ratione cū intelligibilis mūdi notitia cōtingat nobis per sensibilē, hic illius porta dicitur. nā sicut ciuitatē visuri per portā intrāt: sic qui mundū illū inuisibilē volunt cognoscere, tanquā peregrini sequūtur imaginationē huius visibilis. At ille mūdus essentiæ tantū intelligibilis absq; cōspectu cuiuscūq; figuræ, solā ideā referens exēplaris ad quod effictus est, ad clarissimā illā speciē vmbra carentē reuocabitur, subblatis & mœnib⁹ & portis omnibus, vt nō per aliud spectetur sed per seipsum, ineffabili spectaculo exerēs pulchritudinē nūquā mutabilē. De his quoq; satis. Huiusmodi somniū est & illud alterū de grege vario, qd⁹ ipse qui vidit, experrectus narrat dicens: Angelus domini per visionē inclamauit me: Iacobe. respōdi, qd est? & ait: Leua oculos, & vide hircos arietésq; saliētes super oues & capras, albos, varios, interspersos cinericij coloris maculis. Vidi enim quæ facit Labā. Ego sum ille Deus qui apparui tibi in loco Dei, vbi vnxisti mihi lapidē, & votū vouisti. nūc ergo surge, & egredere de terra hac, & proficiscere in terrā natalē, & ero tecū.] Vides in sacris literis diuinitus mitti somnia, nō solū per causam rerū antiquissimā, sed & per minis-

Universidad de Deusto Biblioteca

ſtros eius apparitorésq; angelos, qui diuinam felicémq; ſortẽ à ſummo parente acceperunt? cõſidera tamen & quod ſequitur. Sacer ſermo aliis vt rex facienda imperat, alios vt præceptor familiares diſcipulos vtiliter inſtituit: alios item tanquã cõſiliarius ſentẽtiis optimis inſtruit, nõ valẽtes ipſos ſibi cõſulere. rursum cum aliis tanquã cum amicis fideiter amãtérq; ſecreta cõfilia cõmunicat, quæ profanos audire nefas eſt. interdũ ſcitatur ex quibuſdã, ſicut ex Adamo illud. Vbi es? ad quod æquè reſpõderi poterat, Nuſquam: eò quòd humanæ res omnes nunquã in eodẽ ſtatu maneãt, ſubinde mutãte ſe tum anima, tũ corpore, ac rebus extraneis. inſtabiles eñ ſunt cogitationes, cùm earũdem rerũ imaginationes nõ ſemper eaſdẽ, ſed interdũ contrarias cõcipiant, corpus quoq; pariter inſtabile, vt indicant mutationes ætatũ cõtinuæ ab infantia vſq; ſenectutẽ vltimã. nihilo ſtabiliores etiã res extraneæ, pendentes à fluctuãtis fortunæ arbitrio. Cæterum quãdo ſermo ille venit in amicorum cõſiſtorium, nõ prius incipit dicere quàm vnumquéq; nominatim appellet, vt arrectis auribus attenti quietiq; audiãt oracula ad perpetuam memoriã: quoniam & aliubi dicitur, Sile & audi. ad hunc modũ è rubo Moſes vocatur. Vt vidit, inquit, eum accedere ad rẽ viſendam propius, vocauit eũ è rubo Deus, dicens: Moſes Moſes. qui reſpõdit, Quid eſt? Sic & Abrahã, quando Deo tentante pietatẽ eius, parans immolare dilectũ filium vnigenitũ, veritus eſt genus illud per ſe doctũ, cognominatũ Iſaac, extinguere. ſic enim incipit narratio: q̃ deus tẽtans eum dixit, Abrahã Abrahã, qui reſpondit, Ecce ego. tũ ille: Sume filium tuum vnigenitũ quem diligis Iſaac, & offer eum mihi in holocautoma. lámq; victima erat altari impoſita, cùm reuocauit eũ angelus domini è cælo dicẽs: Abraham Abrahã. qui reſpõdit, Adſum. dixitq; ei, Ne extendas manum tuã ſuper puerũ, neq; facias illi quicquã. Ex hoc diuino ſodalitio vnus hic meditator, meritò & ipſe vt non poſtremus nominatim vocatur. Dixit, inquit, angelus ad me, Iacobe. Cui reſpõdi, quid eſt? Vocatus attẽdit diligẽter, vt viſa bene percipiat, ea ſunt orationũ, ceu pecorũ coitus & generatio. Lenatis, inquit, oculis vidi hircos arietésq; ſaliẽtes ſuper oues & capras.] Hircus caprarũ gregis dux eſt, aries autẽ ouium. Hæc animalia duos ſermones perfectos ſignificant, quorũ alter puri ficat animam, & facit peccatis vacuã: alter eam nutrit, & replet bonis operibus. Tales ſunt in nobis duces gregum ſermones, greges autem vt oues capræq; quarum gerun- nomina, curren-

tes properantésq; ad iuſtitiam. Tunc igitur leuatis mentis oculis, quos prius clauſerat, vidit ſimiles hircis arietibúsq; perfectos ſermones, paratos ad minuẽdas iniquitates & augẽda officia. at quomodo? Dũ ſuper oues caprásq;, videlicet iuuenes adhuc teneráſq; animas, pubẽtes, & vigẽtes ætate ſaliunt, nõ propter brutã voluptatẽ, ſed propter inuiſibilẽ genituram ſapientiũ dogmatum. fœcundũ enim eſt hoc connubiũ, nõ amplexus concilias corporũ, ſed bene natas animas iungens perfectis virtutibus. Salite igitur omnes recti ſermones, coite, ſeminate, & quauncunq; animã videritis fœcundam fertilémq; virginem, ne ſinatis præteritã. inuitatã autem ad complexus initiate, reddité; grauidam. elegantẽ enim prolem pariet, maſculã, albã, variam, interſparſam cinericiis maculis. hæc verba quid ſignificent quærendũ eſt. Λεύκανθοι albi ſunt clariſsimi & manifeſtiſſimi, quòd λευκὸν ſæpe in cõpoſitione verborũ augeat rẽ, vt λεύκολον & λεύκημον, quę voces aliquid perſpicuũ inſignéq; ſignificant. proinde requiritur vt animæ ſacra genitura grauidæ primogeniti fœtus albi ſint, ſimiles non ſubluſtri colori, ſed ſplendido, quales per meridianam ſerenitatem fulgẽt ſolares radij. requiritur etiam varietas, non illa in lepræ impuræ morẽ multiformis ac multiplex, quæ propter ſententiæ inconſtantiã adſimilatur vitæ huc illuc raptatæ incertis caſibus: ſed literis picturata ſigillisq; variis, effictis probè omnibus quorũ proprietates inter ſe tẽperatæ mixtæq; muſicã ſymphoniam cõficiant. quidam enim picturãdi artẽ adeò neglectã vilémq; exiſtimãt, vt eam ad textores relegẽt. ego verò etiã nomen eius admiror, præſertim quãdo terræ ſegmẽta, cæleſtes circulos, animãlium ſtirpiúmq; differentias, & hunc mũdi multiformem cõtextum aſpicio, quæ admiratio cogit me credere, huius opificẽ inueniſſe artem variegãdi: atq; ita & inuentorẽ veneror, & inuentum eius honore: operis verò ipſius ſpectaculo ſtupeo (quãuis quotam eius portionem vidi?) ex eo quod apparet, ſi tamen ſatis apparet. diligentem coniecturã ſperans me poſſe facere de cæteris. Quin & amatorẽ ſapiẽtiæ miror ob eiuſdem artis ſtudium qui multa variáq; hinc inde collecta ſcit cõtexere. Sumẽs enim à puerili grãmatica hæc duo prima, ſcribẽdi legẽdiq; facultatem, à perfectiore poẽmatum notitiam & antiquitatũ memoriam, à rhythmetica geometriáq; certitudinẽ in iudicio proportionũ ratiocinationúmq;, à muſica rithmos, metra cõcinna, colores, tonos, melos coniunctu diiunctũq;, à rhetorica inuentionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem,elocutionẽ,ordinẽ,dispositionẽ,memoriam,pronuntiationem,à philosophia quicquid in his est prætermissum,& reliqua ex quibus cõstat vita hominũ,vnum opus floridissimũ cõficit eruditionẽ variam,admiscens ei opificẽ quoq; huius negotij,quẽ sacra scriptura vocat Beseleel, & interpretat In vmbra dei.hic enim rerũ simulacra fabricat,exemplaria verò architectus,Moses nomine.ideo ille tanquã vmbras delineat:hic verò nõ vmbras facit, sed naturas archetypas speciésq; & picturis ornat sacraria.ille autẽ doctus ornator pictórq; loci sapientiæ,
36 monumẽtis sacrarũ literarum inferitur.Hoc ipsum quoq; pulchrum opus Dei,variúmq; mũdus videlicet,eadẽ arte sapiẽter absolutũ est.Et nõ mirabimur picturã vt maguã scientiã, cui sacratũ opus extat factũ ratione sapientissima,terra cælóq; tot simulacra continẽs, vnde meditatori variarum cogitationum materia.post albos eñ mox vidit varios,eruditionis notis insignitos.tertij sunt aspersi cinericij.hos tamen quis sanus nõ diceret varios?verùm hic nõ tam de differentiis pecorũ agitur,q̃ de via ducente ad virtutẽ.vult enim prophera in hac incedentẽ aspergi aqua & cinere:quia terrã aqua maceratã proditum est formatã esse nõ hominis fictore in corpus hoc nostrum,nõ manu factum opus,sed naturale.est ergo principiũ inuisibilis sapientiæ,nõ obliuisci suiipsius,& habere semper præoculis suas origines.Sic eñ superbia,vitiũ cũ primis exosum Deo, potest elui.Quis enim cogitãs se aquam & cinerẽ iam inde à creationis suæ primordiis,inflabitur:& cristas tollet pet arrogãtiam?
ideo sacrificaturos etiã ad hunc modũ aspergi legislator iubet neminem censens dignũ his muniis qui sibi nõ sit natus anteà,
& ignoret vilitatem hominis,quam ex elementis è quibus cõstat,coniectando intellexisse debuerat.Hæc insignia,album,va
37 rium,sparsum cinericium,quantum ad Meditatorem attinet, qui nõdum perfectus ea vidit,imperfecta sunt:quárum autem ad vitũ perfectum.& ipsa perfecta videntur:Cõsideremus quomodo.Principem sacerdotũ,quoties ritè immolaturus præsertas victimas accedit ad ãltare,ante omia cinere & aqua lustri sacra lex iubet,vt in sui memoriã redeat:nam & ille sapiens Abrahã supplicaturus terrã se ait esse ac cinerẽ: deinde talarẽ stolam indui,& ornatũ pectoralem variũ,cælestium siderũ quãdam imaginẽ.Duo enim Dei tẽpla esse videtur alterũ hic mundus,cuius sacerdotiũ est penes Dei sermonẽ primogenitũ:alterum anima rationalis,cuius sacerdos est ille verus homo: cuius homin

hominis imago sensibilis est põtifiex,qui patrio ritu vota & sacra facit.huic præceptũ est vt iam dictã stolã induat referẽtem cæli similitudinẽ:vt & mundus vnà cum sacerdote operetur, & homo cum hac vniuersitate.atq; ita duarũ specierũ typi declarantur,sparsæ & variæ iam tertiã perfectissimàmq; , quæ alba nominatur,explanabimus.quando hic ipse põtifex intrat intima sacraria,variam illam vestem exuit,sumens aliã lineam,sanctam è bysso purissima.hæc significat firmitatẽ splendidissimi luminis.oñ hoc telæ genus difficile rumpitur , nec fit ex vlla re mortali,& cũ bene purgatur candorẽ habet eximiũ.per quæ illud subindicatur,q̃ ex his qui sedulò puréq; colunt illud Ens nemo est qui non primũ firmavratur sentẽtia,cõtemptis humanis negotiis,quæ illectos lædunt & reddũt insipientiores : deinde immortalitatẽ cupiat , irritis figmẽtis cæcorũ hominũ posthac admissurus falsam opinionẽ pertinentẽ ad tenebras.Hactenus de magno põtifice insignito tribus dictis signaculis , albo , vario, sparso cinericio.at ille rerũ humanarũ administrationis cupidus,nomine Ioseph,extremas notas,vt apparet,nõ affectat , sed solam mediam variã.narratur enim habuisse tunicã variã, nec aspersus sacris lustralibus,vnde agnoscere poterat se lutũ factũ ex aqua & cinere,nec virtutis vestem adeptus candidissimam: amictus tantũ textura ciuiliũ rerum varia , cui minimũ quiddam de veritate inspergitur,maxima verò ex parte cõstat è mẽdaciis ratione fucatis,persuasibilibus. & præferẽtibus quãdam veritatis speciẽ:vnde origo sophistarũ Aegyptiorum omnium, vt sunt augures,ventrilequi,prodigiorũ procuratores,aduersarij graues & præstigiatores maximi,quorũ insidiosas artes difficile habetur euadere.ideo tunicã hãc Moses inducit naturaliter infectã sanguine:quoniã tota vita remp. administrãtis cõtaminatur, dum bellũ aut infertur propulsatur,infestãtibus subinde aliis atq; aliis improuisis calibus.seruatæ quẽlibet gratiosum apud populũ,cui bene succedũt negotia,caue re mirãtores eius decipiãt,iuuenes multos morbos,multas pestes in eo latere,huc illuc obto collo trahentes eius animam inuisibiliter licet reluctantem ne opprimatur,vel offensa tandẽ plebeia multitudine,vel alicui* potẽtioris insidiis.huc accedit inuidia gratiis inimica & vix superabilis omnes quæ vocantur felicitates impetere solita,quã euitare nõ est facile. quid est ergo cur nobis placeamus administratione reipu.tanquã veste versicolori,
39 decepti

Universidad de Deusto Biblioteca

decepti eius externa specie.nec animaduertẽtes latentẽ in insi-
diis periculosam turpitudinẽ?quin potius exuta ista tunica flo-
rida sacrã illã vestẽ induimus intertextam variis virtutibus?sic
enim insidias euademus,quas nobis struit inertia,inscitia, ine-
ruditio,Labanis sodalitiũ.postquã enim nos purificatos lustra-
tionibus sanctitatẽ inducentibus sacer ille sermo veris ornauit
philosophiæ rationibus:adiũctósq; ꝓbatis insignes ac illustres
reddidit,incusamur à maliciosis morib⁹ modò dicta bona infe
stantibus.ait enim:Vidi quæ tibi Labã facit?nimirum cõtraria
meis munerib⁹,petẽs te impuris,improbatis,clãclurariisq; ar
tibus.sed nõ est timẽdũ freto diuina ope,quapropter dicit,Ego
sum ille Deus quẽ in loco Dei vidisti. Egregia laus animæ,di-
gnã habitã esse quæ Deũ videat & audiat. Hic locus nõ est cur-
sim prætereũdus,sed diligẽter examinãdus, an duo dij sint.Le-
git̃ eñ.Ego sum illeDeus q tibi apparui,nõ in loco meo,sed in
loco Dei,quasi alterius.quid igit̃ dicendũ?Re vera Deus vn⁹est.
abusiuè autẽ plures:ideo sacra scriptura nunc illũ verũ per arti-
culũ indicat,dicẽs:Ego sum ille Deus.cæterũ abusiuè dictũ sine
articulo enuntiat,qui apparui tibi in loco Dei, nihil adiũgens
ad Dei vocabulũ.vocat autẽ Deũ nunc antiquissimũ sermonem
suũ,nõ superstitiosè de nominibus solicitus,sedvnũ spectãs finẽ
propositũ.nam & alibi cõsiderans an sit aliquod Entis nomẽ,sa-
tis didici nullũ esseprpriũ:& quodcũq; dicatur dici abusiuè.nõ
potest enim dici aliud quã solũ Ens,attestatur mihi oraculũ il-
lud percõtanti de nomine redditũ.Ego sum ille Ens: vt cũ ho-
mo nõ possit cogitare nisi quæ nõ adsunt Deo, saltẽ eũ esse cre-
dat.hunc cum animabus corpore carẽtibus dicatis ipsius mini
sterio tanquam amicũ colloqui videtur probabile: cæterũ cùm
degentibus in corpore,per speciem angelorũ, natura nihil mu
tata interim,quãdoquidẽ est immutabilis:animabus tantũ per
visionẽ cõcipientibus formã imaginariã,& verã speciẽ se vide-
re putãtibus.est enim decantatũ priscorũ fabulis, numẽ huma
na specie ciuitates obire, obseruãdo quid in eis cõtra ius & fas
fiat,id vt verũ nõ sit,tamen fortasse vulgatũ fuit vtiliter.at scri-
ptura.semper sanctè reuerẽtérq; de Ente loqui solita, nihilo-
minus stultorũ hominũ vitã erudire cupiens, homini quidẽ eũ
assimilat,sed nõ personis particularibus,ideo manus pedes,os,
vocẽ,irã furorémq;.& vindictã etiã, introitus exitúsq;, sursum
deorsum & quaqua versum motus ei tribuit hac parte nõ ver-
borum veritatẽ respiciens, sed vtilitatẽ discẽtium:nimirũ quia
nota

nota est quorundã naturæ obtusitas,vt omnino nõ possint Deũ
cogitare sine corpore,quos non est possibile ad officiũ reuocari
modo alio,nisi audiãt Deum more humano ire atq; redire, de-
scendere ascẽderéq;,vociferari& indignari propter peccata ho
minum,interdũ etiã inclementer irasci & implacabiliter. imò
etiã tela gladiósq; &instrumẽta vltionis alia cõtra sceleratos ei
parata esse.Bonũ certè fuerit,si vel talibus minis intẽtatis ad sa
nam mentem redeant.vix enim aliã viã præter has duas vllus
legislator ingreditur:quarũ vna vergẽs ad veritatem docet,non
esse Deũ sicut hominẽ:altera tardioribus se accõmodans ait:Ca
stigabit te dominus Deus sicut homo castigat suum siliũ. quid
igitur mirũ est eum adsimilari angelis,quãdo propter egentiũ
vtilitatem non refugit similitudinem hominum, sicut quando
dicit, Ego sum ille Deus qui apparui tibi in loco Dei. quod sic
intelligendũ est,eũ tenuisse locũ angeli vt tunc videbatur salua
sua natura, vt prodesset nondum valẽti verum Deum cernere.
nam quemadmodum radios solis repercussos vident etiam qui
non possunt ipsum obtueri, & in lunaribus radiis, sicut in ipsa
conspicitur mutatio: sic imago Dei sermo ipsius nuntius, tan-
quã ipse intelligitur.Viden' Agar, hoc est liberalẽ eruditionẽ
angelo dicentẽ.Tu es ille Deus qui respexit me?non erat enim
idonea videre illũ antiquissimũ rerũ autorẽ, mulier Aegyptij
generis.at nũc mens incipiẽs proficere,omniũ potentiarũ regẽ
imaginatur.ideo dicit ipse:Ego sum dominus Deus, cuius ima
ginem tanquã me prius vidisti, & lapidẽ mihi inscriptũ dedi-
casti. quæ inscriptio docet quòd solus ego sto, & omniũ rerum
naturã statuo,perturbatione cõfusionéq; in ordinẽ ornatúmq;
reducta, suffultis rebus omnibus,vt firmo nitantur fundamẽto
& solido,potenti meo sermone videlicet,qui mihi est vicarius.
nam lapidea columna tria significat, statũ, dedicationẽ, inscri-
ptionẽ:de statu inscriptionéq; diximus, superest vt explicemus
dedicationẽ.nã cælũ & mundus dedicantur suo creatori:& ani-
mæ quotquot ciues mundi charæ Deo sunt, seipsas consecrant,
nullo distractæ mortaliũ terum desiderio cõsecratæ autem per
totam vitam indefessæ vacãt bonis operibus. Stultè porrò facit
qui non seipsum sed aram Deo dicat,putãs esse in rebus creatis
quicquã stabile,aut dignũ titulo, vel tale vt nõ etiã inscriptum
mox aboleri debeat,vituperabile magis quàm laudabile, ideo
clarè in sacris literis præcipitur,Non statues tibiipsi statuã.ni-
hil enim humanum verè stat,etiamsi crepuerint qui reclamãt
ment

mentientes,putãt em̃ se nõ tantũ stare firmiter,verũ etiam esse dignos honoribus ac titulis,obliti eius qui solus verè stat & solus honorari debet.deflectẽtes em̃ eos & auersos à via virtutis magis etiã in errorẽ sensus inducit,ceu cognata vxor eorũ,& egit in sirtes & breuia:vt anima tanquã nauis defixa hæreat more statuæ.Nam & Loti vxorẽ postquã respexit,scriptura narrat versam in salis statuã:& merito.Quia si quis in anteriora visu auditúq; digna nõ prospicit, hoc est in virtutes & earũ opera, malens à tergo relicta respicere,vanã gloriam,cæcas diuitias, insensatã corpulẽtiam,demẽtem formositaté, & id genus alia cõfectando,stabit inanima statua tabefactéq; paulatim.Sal enim est res parum solida.Rectissimè igitur meditator exercitatione cõtinua doctus,creaturã suapte natura esse mobilẽ,creatorẽ immobilẽ,ponit deo columnã lapideã,& inungit. Dicitur em̃: Vnxisti mihi colonã lapideam.Caue autem putes vnctum oleo lapidem,sed intelligetotũ de Deo stante in anima,id quod incredibiliter eam vngit,cõfirmátq;,addendo mẽti robur insuperabile.est enim certaminũ exercitiorúmq; cupidus quisquis se honestis studiis dedidit.itaq; meritò q̃ germanã medicinę artẽ aliptices excoluit,omnes ad virtutẽ pietatémq; pertinẽtes sermones inungẽs cõponénsq;,arã deo dicauit pulcherrimã & firmissimã.ideo post dedicatã columnã lapideã ait se votũ vouere.Votũ autẽ intelligitur proprie deuotio,q̃ quis nõ sua tantũ, sed etiã seipsum eorũ dñm,Deo donũ dedicat.Sãctus est,inquit qui alit comã capitis.qui votũ fecit.Quòd si sanctus,vtiq; dedicatus,nihil profanũ posthac attrectaturus. Adstipulatur mihi Anna prophetissa & prophetæ genitrix,cuius nomẽ interpretatur gratia.Ait enim se dedicare sacris Samuelẽ,non tam hominem,q̃ vitæ genus afflatũ diuinitus,& extra se ratũ numine.Samuel aũt intepretatus ordinatus Deo. Ergo qd insanis anima & in vanũ laboras,quin ad Meditatorẽ accedis,sumptis armis quib' affectus arceas & luctãdo superes? Sic enim breui discespræesse gregibus,non ignobilis bruti malèq; pasti pecoris,sed probati rationalis & pulcherrimi:quorũ magistra si fueris,miserũ hominũ genus miseraberis,indefinẽter ad diuinũ cultum hortãdo.Deũ quoq; incessanter laudabis,sacros hymnos inserẽs tabulis,vt nõ solũ expeditisverbis sed & carminib' multicis virtutes eius celebres.sic em̃ poteris & in paternã domũ restitui postliminio,finitis lõgis durisq; pegrinationis laboribus.

Finis prioris Tomi.

PHILONIS
IVDAEI, SVMMI PHILOSOPHI, AC SCRIPTORIS eloquentissimi,

Operum,quotquot ad hunc diem haberi potuerunt,

TOMVS ALTER.

INTERPRETE,

Sigismundo Gelenio, Ioanne Christophorsono, & Ioanne Vœuræo.

Ad finem rerum & verborum Indice addito.

LVGDVNI,

Apud Ioannem Frellonium.

MDLXI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CATALOGVS ET ORDO librorum in hocce Philonis Iudæi Tomo contentorum.

1 De vita Mosis liber primus pagina 3
2 De vita Mosis liber secundus 43
3 De vita Mosis liber tertius 51
4 De charitate 78
5 De iudice 95
6 De creatione principis 98
7 De fortitudine 108
8 De decalogo 115
9 De specialibus legibus 136
10 De circumcisione 168
11 De monarchia lib. I. 169
12 De monarchia lib. II. 17
13 De sacerdotum honoribus 184
14 De victimis 18
15 De victimas offerentibus 198
16 Mercedem meretricis nõ recipiendã 209
17 Quòd omnis probus liber 213
18 De vita contemplatiua 232
19 De nobilitate 244
20 De præmiis & pœnis 250
21 De execratione 261
22 Quòd mundus sit incorruptibilis 273
23 In Flaccum 295
24 De legatione ad Caiũ 316
25 Ioannis Christophorsoni versio 359.402.430.445
26 Ioannis Vœuræi versio 501

PHILONIS IVDAEI DE VITA MOSIS, HOC EST, De Theologia & Prophetia.

Liber primus.

Sigismundo Gelio interprete.

MOSIS vt quidam censent legislatoris Iudæorũ, vt alij sacrarũ legum interpretis, vitã scribere est animus, viri modis omnibus maximi absolutissimiq;, & eam lectoribus dignis notũ facere. nam inclita fama legum, quas reliquit posteris, totum orbẽ habitabilem peruagata, extremos ei⁹ terminos attigit. ipse verò quis fuerit, nõ multis satis notũ est: forrasse propter inuidiam, aut propter institutorũ eius ab aliis ciuitatibus in plerisq; discrepãtiam, scriptoribus Græcis non dignatis eum memoria: quorũ maior pars facultate scribẽdi abusi sunt tum in oratione soluta, tum in poëmatibus, versi ad comœdias & fabellas sybariticas notæ turpitudinis obscœnitatisq;: cùm debuissent naturæ donis vti ad prodẽdas res gestas vitasq; bonorum virorũ: vt nec honesta exempla vetera nouaq; traderentur obliuioni ac silẽtio cùm prælucere possint posteris, nec omissis melioribus argumẽtis auditu indigna anteponerẽtur: prætexta probris honestatis specie, verùm ego istorum inuidiam prætereo, malens de hoc viro dicere quæ è sacris libris didici, quos reliquit mirãdum monumentum suæ sapientiæ, & à quibusdam nostræ gẽtis senioribus, qui veteri lectioni semper attexebãt aliquid: quò magis vita hominis est mihi cognita. faciam autẽ initium vnde necessum est incipere. MOSES genere fuit Hebræus, natus in Aegypto educatúsq; eo ꝙ maiores ipsius ob diuturnã famem quæ Babylonẽ ac propinquas regiones tum premebat, alimenta quærẽdo in Aegyptũ cum vniuersa familia migrauerãt, terram campestrem, sulfi profundi,

fertilémq; omnium quibus natura humana indiget, frumenti præcipuè.nam'huius fluuius æstate adulta.quãdo alios fertur decrescere,perennes æquè ac torrentes, crescens & diffusus arua inundat aquis stagnantibus. atq; ita nullo pluuiarũ desiderio.genus omne frugũ fructúmq; quotãnis copiosè prouenit, ni manifesta numinis ira incidat,propter nimiã impietatẽ inhabitãtium. Parentes habuit eius ætatis optimos quos nõ magis communis tribus quàm idem animus iunxerat, septima progenies hic est à primo,qui peregrinus ipse,princeps fuit viniuerũ Iudæorũ generis.educatus est regio more,per occasionem hanc:Rex cùm animaduertisset hanc gentem in dies magis ac magis crescere,veritus ne inquilini superante numero cum indigenis de principatu contenderent,vires eorum nefariis artibus conatus est accidere:iussitq; vt ex recens editis alerentur fœminæ,propter sexum bello inutiles:mares tollerentur,ne oppidatim inualescerent.quandoquidem viris armisq; florentes copiæ sunt murus inexpugnabilis,eo tempore natus hic puer,visus est præ se ferre haud vulgarẽ indolem, adeò vt eius parentes edictum tyranni contẽnerent.fertur tribus mensibus domi lacte nutritũ nemine conscio.deinde cùm non deesset (vt fit sub regibus) qui scrutarentur etiã recondita captando gratiam nouis delationibus.timentes,ne dum vni consulunt,ipsi necis eius fierent accessio.deploratum puerum, exponunt in ripa fluminis:atq; ita gementes discedunt,miseranteśq; tum suam necessitatẽ qua expressum sit infanticidium filij,tũ pueri necem iniquã & miserabilẽ:deinde seipsos incusabant,qui calamitatẽ auxissent.Debueramus recens natũ exponere,quãdo prius quàm nutricis intercedat officiũ, vulgus vix habet pro homine,nos nimia cura per tres integros menses aluimus,nobis maiorẽ tristitiam parãtes,maiorem cruciatum puero,vt voluptatũ dolorúmq; per ætatẽ capacior se perire sentiat.hæc illi de futuro incerti, præsenti tãtũ indulgẽtes luctui. interea puella soror infantis expositi,affectu mota domestico, paulũ digressa expectabat exitũ,ni mirũ cũcta dispensante Dei prouidẽtia. Erat regi vnica dilecta filia.eã ferunt dudũ nuptã non potuisse marrẽ fieri,quãuis liberorũ cupidã præsertim sexus potioris,vt esset qui in fortunatã auiti regni sortẽ succederet,migraturi alioqui in familiã aliam nepotũ penuria.Qua cura pressam,& ea die maximè anxiã cũ hactenus solita esset domi se cõtinere,ac ne limen quidem trãscendere, proripuisse se cũ

se cũ puellis familiaribus ad fluuiũ, vbi puer fuerat expositus. deinde lauantẽ aspergentémq; se inter opaca condensáq; stagnorum,conspicatã iussisse afferri puerũ:tum à capite ad calcem contemplatã,miratámq; formã & habitudinem, plorãti cõdoluisse,affectu iam ad maternam pietatem vergẽte.ac si ex ipsa infans fuisset progenitus.cùmq; didicisset eũ esse natũ ex Hebræis parẽtibus tũc edicto regis territis,consultasse de alẽdo puero.nec enim tutũ videbatur cõfestim eũ ferre in regiã. sic hęsitãti sororẽ infantis superuenisse tanquã e specula,& cõiectantẽ de causa,rogasse num iuberet eum nutriri apud quãdam Hebręã mulierẽ nõ dudũ partu leuatã.annuẽte verò illa, infantẽ vt alienũ suæ matri cõmendasse:eámq; libẽter pollicitam suã operã in nutricãdo,tanquã mercedis gratia,Deo prouidente,vt prima educatio cõtingeret infanti domi apud hos ipsos ex quibus procreatus fuerat. post hæc nomẽ ei dat sumptum ex ipsa re,qp esset ex aqua sublatus. Nam Aegyptiorum lingua Mos aqua dicitur.vbi verò maioribus quàm pro ætate incremẽtis auctus,maturè ablactatus est,mater eadẽ & nutrix eum reddidit ei à qua acceperat, elegãti sanè præditũ indole. illa videns eũ supra ætatẽ proficere,ex aspectu renouata accensáq; beneuolentia,facit filiũ supposititiũ.quæ iam antè muliebri arte finxerat se grauidã,vt natiuus putaretur nõ ascititius. Tam facilè succedit quicquid Deo placet quantũvis arduũ.Ita nactus educationẽ regiã,nequaquã infantũ more delectabat assentationibus, iocis lusibúsq;,quãuis indulgẽter haberetur ab educatoribus:sed iam tũ modestiam grauitatémq; præferẽs malebat audire spectaréq; vtilia.cõfestim enim accesserunt aliũde præceptores,quidã vltrò venientes e præfecturis Aegypti proximis,alij magnis præmiis inuitati è Græcia:eos intra modicũ tẽpus ille superauit,natiua docilitate institutionẽ præcurrens,vt reminisci videret nõ discere,in rebus difficiliorib⁹ de suo cõminiscens aliquid:nã præclara ingenia multa nouãr circa scientias. Et quãdmodũ bonæ habitudinis corpora mẽbris omnibus agilia securos pædotribas faciunt exhibẽdo illis vel nihil negotij vel minimũ,itidẽq; agricolis generosæ plãtę per se proficiẽtes in bonas arbores:sic anima bene nata præceptis obuiã se offerẽs,à seipsa magis q̃ à magistris adiuuatur: arreptisq; rudimẽtis cuiuscũq; scientię,equus(iuxta prouerbiũ)fert in planitiem.Itaq; numeros & geometriã,vniuersámq; musicam,rhythmicã,harmonicã,metricã,siue contemplatiuã, siue

Universidad de Deusto
Biblioteca

per instrumenta vocésq; promentē se modis variis, accepit ab Aegyptiis doctoribus: & insuper occultā philosophiā descriptam literis (vt vocāt) hieroglyphicis, hoc est notis animaliū, quæ ipsi venerātur etiā pro numinib⁹. reliquas liberales artes Græci docebant: ex propinquis autē regionib⁹ euocari Assyrij suas literas, Chaldæi sideralē scientiā, hāc & ab Aegyptiis didicit, mathematicæ cū primis deditis: obseruánsq; quid vtrisq; cōueniat, in quo discrepēt, intactus à cōtentionibus veritatem quærebat: quippe qui nihil præter eā admittebat, lōgè aliter q̄ isti qui accepta semel qualiacūq; dogmata obstinatè defendūt siue probata siue improba, more causidicorū mercenariorum, ius & æquū negligentiū. Egressus deinde pueritiā magis curā intēdit, nō vt quidā frena laxās concupiscētiis, quāuis nō deessent incitamēta plurima, quæ se vbertim offerūt in regū domibus: sed sobrietate atq; tēperantia tāquā habenis quibusdā eas cohibens, ne ferrētur impetu nimio. atq; ita singulos affectus suapte natura impotētes & indomitos cicurabat quantū poterat. Quòd si alicubi decessisset ab officio vel offendisset nōnihil, seuerè à seipso pœnas exigebat: & in vniuersum dabat operam vt ad primos impetus animi resisteret, quasi cōtumacem equū obseruans, nimirū ne inuito auriga ratione cursum plus satis accelerātes confunderent perturbarentq; omnia. hæ sunt enim bonorū & malorū origines: bonorū, si ratio teneat imperium: cōtrariorū, si affectus dediscāt obedientiā. meritò igitur stupori erat omnib⁹ familiaribus tanquā nouum naturę miraculum, incertis qualis mens habitaret in eius corpore, humana an diuina an mixta ex vtroq;, cùm nihil vulgare haberet, augustiora cæteris omnia. Nā nec ventri quicquā dabat præter tributū naturæ necessarium, nec voluptatū sub ventre nascentium nisi liberorū causa meminerat: frugalitatē colebat vt nemo alius, in vniuersum abhorrens à deliciis. Animo enim viuere malebat quàm corpore, philosophiæ præcepta quotidie factis repræsentabat, mentē verbis exprimēs, facta dictis accommodans, vt cū sermone vita congrueret. In summa qualis erat vita, talis & oratio, cùm nihil discreparet haud aliter quàm in instrumēto musico. cæteri mortales si vel leuis aura felicitatis aspiret, inflantur & immanè spirāt, superbè illudentes obscurioribus appellando piaculares, conturbatores, onera terræ aliisq; verborū contumeliis, tanquā sua felicitate probè cōstabilita munitāq;, fortasse ne in crastinū quidem eodē statu mānsuri. nih

ri. nihil enim fortuna mutabilius, susq; déq; versante rerū humanarū aleam, adeò vt vna sæpe dies alium affligat, extollat aliū. hæc illi cùm nunquā nō videāt ac intelligat, tamē amicos despiciūt, contēnunt leges sub quibus nati educatiq; sunt, mores patrios quantūvis probatos mutāt pro libito, & intēti præsentibus obliuiscūtur veterū. At hic euectus in summū rerū fastigiū, nepos tāti regis habitus, spe omniū destinatus successor auiti solij, nec aliud quàm rex iunior appellatus, secut⁹ est maiorū suorū instituta gētilia, adoptiuorū parentū bona & si splēdida, tamē adulterina iudicās: ediuersò naturaliū parentū & si ad tēpus viliora, vera tamē & propria. itaq; vtriusq; partis iudex incorruptissimus tū eius ex qua natus, tū eius in quā adoptatus fuerat, alteri beneuolēriā præstabat alteri gratitudinē: & retulisset abūdè gratiā, ni animaduertisset in ea terra impiā regis seruitiā. nam externi generis (vt ante dixi) erāt Iudæi, quorum primi cōditores ob famē & inopiam à Babylonis prouinciis in Aegyptū migrauerant, & propemodum supplices tanq̄ ad asylum in regis fidē confugerant & indigenarū misericordiam. Hospitibus enim (quantū ego iudico) iura debētur eadē quæ supplicibus. erāt igitur supplices, inquilini, socij honore ciuibus iam proximis. vicini minimū differētes ab indigenis. Hos tales qui relictis pristinis sedibus in Aegyptū se cōtulerāt, vt eam securè incolerēt, tanquā alterā patriā, rex in seruitutem vindicabat, quasi belli iure captiuos, aut emptos de lapide, adigebatq; ad opera seruilia, homines nō solùm ingenuos, verū etiam hospites, supplices, inquilinos, nihil veritus numen cui exosæ sunt id genus iniuriæ. Ad hæc imperabat eis grauiora q̄ ferre possent. alios super alios labores cumulās. Si q̄s interim labori ob infirmitatē se subtraheret, capitalis noxa iudicabat. Operibus præerat immitissimus quisq; crudelissimúsq;, quos exactores operarū appellabāt ab hoc officio. Operabātur autē partim lutū formādo in lateres, partim cōportādo paleas. Nā paleis cohærent lateres. Alij iussi sunt publica & priuata ædificia struere, fossásq; fodere, dies noctésq; cōuehendo materiam sine successione, ne tātisper quidē permissi quiescere, dum somno se reficerēt, ipsi & opificum & ministrorū præstantes operas, vt breui primū animi mox & corpora deficerēt. Itaq; alij post alios emoriebantur pestilentia, quos insepultos proiiciebant extra terminos, nec puluerē sinentes corporibus iniicere, nec lachrymis cognatos aut amicos tā miserè mortuos prose-

quitadeò etiã affectibus animi, quos penè solos natura fecit liberos, iugũ intentabant homines impij, premẽtes eos necessitate grauissima. Hæc ille cõtinuè ferebat indignissimè, cùm nec prohibere iniuriã posset, nec oppressis succurrere: verbis tamen quantũ poterat, subleuabat: præfectos subinde admonẽs, vt moderẽtur laxarẽntq; nimiã in vrgẽdo duritiam: operarios verò, vt præsentẽ statum ferrẽt fortiter, sicut viros decet, nec animis deficerent vnà cũ corporibus, vtq; sperarent mutationẽ in melius. omnia enim mũdana verti in cõtrarium, nubila in serenitatẽ procellas in quietũ aërem, tempestatẽ in tranquillitatem res verò humanas eò magis quò instabiliores sunt. talibus incãtationibus tanquã bonus medicus putabat se leuaturũ mala quãuis grauissima: quæ tamen ad tẽpus lenita mox exasperabãtur denuò, & ex interuallo augebãtur nouis erumnarũ accessionib⁹. erãt enim inter præfectos quidam efferati rabie, nihil differentes à venenatis carniuorisque bestiis, humana specie beluæ, sub qua mores ferinos celabãt, ferro adamãtéq; duriores. ex his vnum immanissimũ, quia nihil remittẽs exacerbabatur etiã precibus, nisi celeriter iussa fierent pulsans misseros, verberãs, excrucians. interemit: fas esse ratus. & re vera fas erat eum occidere, qui viuebat in pernicie hominũ. hoc auditum rex ægrè tulit: vt indignũ facinus, nõ quòd aliquis occisus esset, aut occidisset, siue iure siue iniuria: sed q̃ nepos ab eo dissentiret. nec eosdem quos ipse haberet pro sociis & hostib⁹, amãs quos ille oderat. infensus verò dilectis ab eo, & miserans quos rex inclemẽter exagitabat. hãc occasionẽ nacti purpurati, & suspectũ habẽtes iuuenem, quẽ norant aliquãdo exacturũ pœnas præsentis crudelitatis quamprimũ potuerit, patulas aui aures impleuerũt plurimis calumniis, hinc inde insusurrantes vt de amittendo principatu reddiderint solicitũ, dicebãt enim: Teipsum agredietur, nihil mediocre sapit, semper molitur aliquid, ante tẽpus ad regnũ aspirat, aliis pollicetur, alios territat, indẽnatos interficit: quò quisq; est tui amãtior, eò magis eũ persequit, quid cũctaris? an vt quę conatur efficiat? proderit insidiatori hæc dilatio. Moses interea secessit in finitimã Arabiam, vbi tutius degere poterat, Deũ inuocans, vt alteros eripiat è grauissimis calamitatibus, alteros nihil nõ per vim agẽtes puniat, atq. ita ipsi duplex gaudiũ præbeat, nec fuere vota irrita, Deo probãte mentẽ hominis fauentẽ bonis, malis infensam, vt paulo post declaratũ est manifesta eius sentẽtia pœnáq;

genti

genti sceleratę inflicta. ipse interim exercebat se in virtutis studio sub ratione magistra, parans se ad optima vitæ genera, actiuum cõtemplatiuúmq;, simul euoluẽs philosophiæ dogmata, atq. etiã expedite diiudicãs, recõdénsq; in memoriã, vt post ea posset in suũ vsum depromere, verã laudem quærẽs nõ inanem opinionẽ hominũ, quippe qui nihil nisi rectã rationẽ spectabat, fontem originémq; virtutũ omnium. Alius certè à rege infesto elapsus: & tum primũ ingressus regionẽ exterã, nõdum assuetus indigenarũ moribus, incertus quibus offendantur vel gaudeãt, conatus fuisset quietus latere: aut si maluisset versari cũ aliis, vtiq; optimates sibi cõciliasser in spem auxilij, si forte ab aliquo ad deditionẽ deposceretur. at hic diuersam viam ingressus, sequebatur sanũ suum animũ, non sinẽs se trãsuersum abripi. & ideo nõnunquã audentior quàm pro viribus, fidebat iustitiæ, qua fretus vltrò ferebat opem infirmioribus. Dicã vnũ eius facinus quod in hoc tẽpus incidit, paruũ in speciẽ, sed indicium magni animi. Arabes exercẽt pecuariã pascúntq; greges promiscuè viri, mulieres, iuuenes virginésq;, nõ plebeij solum, sed & nobiles. Septem puellæ vnius sacerdotis filiæ gregẽ ad quẽdam fontẽ adduxerãt, demissisq; per funẽ vrnis, per vices certatim hauriebant, fundebántq; aquã in proximos alueos donec implerẽtur. superuenerũt alij pastores, qui cõceptã debilitate virginũ conati sunt eas submouere vnà cũ suis gregib⁹, ad paratũ potũ agẽtes sua pecora, fruituri alienis laboribus: id Moses qui nõ longè aberat cõspicatus cõfestim accurrit, clamitãs: Nõ desistetis à iniuriis in solitudine, qua ad fraudẽ abuti minimè nõ pudet vos circũferre ignaua brachia inertésq; humeros, capillos, barbas, carnésq; viriles video, viros nõ video. puellæ iuueniliter tractãt quę tractãda sunt, vos iuuenes estis puellis delicatiores, nõ abitis? nõ ceditis his quę priores venerũt, quæ ius aquæ habẽt haustæ i: sarũ opera, quo vberior esset copia: ita ne paratã auferetis? Nõ facietis per cælestem oculũ iustitiæ, qui videt quicqd fit etiã in locis desertissimis, nõ auferetis impunè. is me præter opinionẽ misit in auxiliũ, nec enim decoro iniuriã patiẽtibus. fretus illa magna manu, quã vos excæcati cupiditate nõ cernitis nec fas est vos cernere sentientis tamẽ eã ex occulto ferientẽ, nisi resipiscitis. His verbis territi, quæ videbãtur hominis afflati diuino furore, veritiq; ne vera caneret, paruerũt, admissisq; virginũ gregib⁹ ad alueos, passi sunt earũ pecora prius bibere. Illæ domũ lætæ reuersæ,

A v ipsi per

Universidad de Deusto
Biblioteca

insperatū casum patri denarrauerunt, ita vt caperetur magno desiderio videndi eius hospitis, obiurgabat igitur earū ingratitudinem: Cur dimisistis hominē? quin adduxistis, & si forte recusabat exorastis etiā? estisne mihi alicuius inhumanitatis cō scia? aut nō timetis ne iterū incidatis in violentos & iniustos alios? necesse est vt auxilio destituamini tā obliuiosæ erga bene meritos. recurrite vnde venistis, donec erratū potest corrigi: ite propere, vocate nō tam ad hospitiū, quàm ad recipiendā gratiam. Debetur enim. Reuersæ ad fontē, in propinquo eum inueniunt, & patris verbis persuasum, domū deducūt. Qui primùm speciem, mox & mentē eius admiratus (nec enim opus habet felix ingenium lōga experientia) dat ei vxorē filiarū forte mosissimā, hoc vno facto virtutē eius approbās, per seipsam amabilem, vt externa cōmēdatione nō egeat, modò detur inno tescere. Post eas nuptias præfuit gregibus, ad principatū se præparās. Nam pastoralis ars ad regnū est præludium, hoc est ad regimē hominum gregis mitissimi: quēadmodum bellicosa ingenia præexercēt se in venationibus, in feris em experiuntur futuri præfecti militiæ, brutis præbētibus materiam exercitij tā belli quàm pacis tēpore. nam præfectura mansueti pecoris habet quiddā simile cū regno in subditos. ideo reges cognominātur pastores populorū, non cōtumeliæ, sed honoris gratia. Imò quantū ego intelligo, nō iuxta vulgarē opinionē, sed rei veritatē vestigis (rideat qui volet) solus potest esse rex vndequaq; perfectus, qui bene callet artē pastoritiā, & curādo minora animalia didicit, quomodo debeat præesse præstātioribus. impossibile est enim vt magna prius quàm parua perficiantur. Factus igitur omnium ætatis suæ pastorū optimus, & vtilitatis pecorū prouidētissimus, dum nullū laborē fugitat, sed vltrò & iniussus alacriter eis prospicit, prōptè bonāq; fide auxit gregū copiam, adeò vt iā inuidiosus esset apud pastores cæteros, nihil simile vidētes in suis gregibus, qui præclarè secum agi putabāt si nihil detrimēti acciperēt, mirātes illius numerū indies crescere, nec tātùm singulas oues pulchrè pinguescere, sed præter egregiā corporum habitudinē fœcūditate quoque laudari, & pascuis frui lōgè salaberrimis. Accidit quondam vt dū sectatur loca herbida rigua lætaq; pascuis, in quodā nemore videret visionē horribilē: rubus erat, frutex spinosus & inutilis, is nemine ignē admouēte sua sponte incēsus est, correptúsq; totus à radice vsq; cacumē flāma in morē fontis scatēte, manebat

bat integer & illesus, quasi nō esset incēdij materia, sed ipse ab igne aleretur. è medio promicabat forma quædā pulcherrima nulli visibili similis. diuinū simulacrū, luce fulgēs clarissima. vt suspicari posset Dei esse imaginē. Vocemus eā angelū, quandoquidē futura prænūtiauit tāto clarius, quātō magnificentior erat visio. significabat enim ardēs rubus oppressos iniuria, vires verò ignis oppressores. Quod autē nō exurebat materia, portēdebat nō perituros qui affligebātur inimicorū violentia, sed conatū eorū fore irritū, illos verò euasuros incolumes. Porrò nūtius diuinæ prouidētiæ faciebat spē tot horrēdorum periculorum fore lætū & facilem exitū. ea cōiectura excutiatur diligētius. Rubus (vt dixi) frutex debilis est & senticosus, vt vel solocōtactu vulneret. Nec absumit ignis voraci natura, imò cōseruatur eti ī, qualis antea fuit permanēs, adeò nihil amittēs vt niteſceret etiā. Hæc omnia designabāt exhortationē quādam, tantū nōn inclamantē pressis calamitate: Nolite succumbere. Hæc vestra infirmitas est potētia quæ punget vulnerabitq; plurimos. Qui delere cupiunt vos inuiti seruabūt, tot mala illæsi euaderis, & cū maximè vastari videbimini, tūc maximè enitebit vestra gloria. Vos quoq; crudeles & igni voraci similes ne nimium cōfidatis vestris viribus, cogitate inuictissimæ opes aliquādo deletas, & respicite. Ecce flamma suapte natura vires vt lignum vrituri ligni verò cremabile vrit euidēter ignis in modum. Hoc ostēto mirifico postquam Deus Mosen de rebus futuris manifestè præmonuit, addit & oraculum, vt sine cūctatione ad curam suæ gentis reuertatur, pollicēs se nō solūm libertatis autorem, sed etiam ducem nouæ coloniæ paulo pōst deducendæ, & promptam fauorem offerens ad omnia. Iamdudum, inquit, me miseret oppressorum intolerandis iniuriis, quos nemo vel misereatur vel subleuet. & video tum singulos tum vniuersos vnanimiter supplices implorare speratéque meum auxilium. Sum autem exorabilis & propitius veniam petentibus ex animo. I regem accede nihil omnino solicitus. Qui tum regnabat cùm præ meu fugeres, defunctus est. in regnum succedit alius, cui nulla tecum simultas intercedit. Eū accedens vnà cum tuæ gentis senioribus, dic oraculo meo iuberi vniuersam gentem, vt extra fines regni progressi triumdierum itinere, sacra patrio ritu mihi faciant. Ille non ignarus tribulis suos cæterósque omnes haudquaquam his dictis credituro. Quid si, inquit, percōtabuntur, quod sit nomē eius

qui

qui misit me,nec dicere potero,nónne impostor videbor? Cui Deus:Primùm dic eis,Ego sum qui sum:vt discãt differentiam inter eos & nõens,& nullũ nomen de me dici propriè, cui soli esse cõpetit.Quòd si vt sunt debiliores ingenio requirẽt appellationem,indica eis,non tantũ esse me Deum,sed etiam triũ virorum à virtute denominatorũ,Deum Abraham,& Deũ Isaac, & Deũ Iacob:quorũ alius doctrina, alius natura,alius meditatione quęsitæ virtutis est regula.Quòd si etiã tunc nolint credere,tribus prodigiis docti flectentur,quę antea nemo vnquã vel vidit vel audiuit.erant autẽ hæc:virgam quam habebat,in terram proiicere iussus est:ea mox animata reptabat,versa in draconem serpentum principẽ,ille territus monstro, præ timore fugam parans reuocatur,& à Deo cõfirmatus,iubetur caudam eius prehendere.quo facto draco adhuc repens ad tactũ constitit.extensusq; in longũ,mox denuò in baculũ versus est,miranteq; vtranq; mutationẽ homine.& vix discernente vtra esset horribilior,intantũ erat ambiguus animo. Sequutum est cõsilium aliud prodigiũ.Alteram manum iussus est in sinum mittere,& paulò pòst eximere.eo facto manus niue cãdidior repẽte apparuit,rursumq; cõdita in sinum ac prolata,pristinã speciem colorémq; natiuũ recepit.Hæc solus à solo discebat tanquã à magistro discipulus,habens secũ instrumẽta prodigiorum, manũ & baculum,quibus quasi viatico instructus est.tertium nec circumferre secũ nec prędiscere potuit,quod Aegypto seruabatur non minus horrendum stupendúmq;,id tale fuit.Sume,inquit, aquã fluminis & effunde in terrã, eritq; sanguis cruentissimus, cũ colore mutatis & cæteris viribus. visum est autẽ hoc quoq; credibile non solùm propter certã autoris fidem,verumetiam propter præterita manus virgæq; miracula. nihilominus deprecabatur hanc functionẽ, causatus exilitatẽ vocis & linguæ tarditatem,negánsq; sibi adesse facundiã,præsertim postquam Deum loquentẽ audierat,ratus enim muram esse humanã eloquentiam cum veritate collatã,& verecũdo ingenio prædituș subtrahebat se grauiori quàm pro viribus,vt putabat,oneri:ro gabátq; vt alius eligeretur ad exequenda mandata magis idoneus.Deus pudore delectatus respõdit,An nescis quis os hominì dederit,& linguã indiderit,quis guttur cęteráq; vocis rationalis instrumẽta fecerit?ego sum:noli timere.meo nutu articulatè disseres omnia,facũdia mutata in melius,& vsq; proficiente.nec aliter absq, impedimẽto fluente & cogitationes promẽte,

te,quã fontes manãt lympidissimi.quòd si op' fuerit interprete,fratrem habebis sermonis ministrũ ac vicarium,qui ad populum tua dicta perferat nuntius,tu verò illũ Dei mãdata docebis.His auditis,quia periculosum erat amplius cõtradicere, profectus vnà cũ vxore ac liberis iter faciebat in Aegyptũ: inuentóq; fratre qui venerat obuiã,adiunxit eum sibi comitẽ,cõmunicatis oraculis.Is iã antè habebat præparatã diuinitus animam ad obsequium,vt incunctãter assentiret sequeretúrq;.Sic ingressi Aegyptum vnanimiter, primũ senioribus gẽtis clam cõuocatis indicant oraculũ, Dei miseratione instare libertatẽ & migrationem ad sedes meliores:idq; ipsum Deum polliceri offerrẽ.; se ducẽ itineris.post hæc regẽ ipsum audẽt appellare, vt populũ extra fines regni emittat ad sacrificiũ.Aiebant enim solitudine opus esse ad peragendos ritus patrios, diuersos ab aliorũ ceremoniis,& ideo secessum requirẽtes, ne vel offendãt alios,vel profanãtur exterorum oculis parum fauentiũ spectaculo. At rex ab incunabulis inutritus maiorũ suorũ fastui,nec credens vllum Deũ præter ista visibilia, cõtumaciter respõdit: Quis est cui me obedire iubetis?non noui istũ quem prædicatis nouum dominũ.non dimitto gentẽ prætextu celebritatis sacrorúmq; cupientẽ iugum excutere. Deinde homo iracundus & inclemẽs ignominia notat præfectos operũ, qui sinerẽt otio lasciuire populũ,alioqui non desideraturum festa & sacrificia. Hæc enim non esse intentorũ operi necessario,sed suauiter delicatéq; viuentiũ.Ergo cùm populus graui' quàm antè premeretur,& Mosi sociis indignaretur vt impostoribus, eis clámq; palámq; impietatẽ obiiciens ac ementita oracula, tãdem propheta aggredit exerere miracula quæ didicerat,quo spectatoribus incredulitatẽ eximeret, interfuit & rex cũ cohorte purpuratorũ. Itaq; cõfluente ad regiam multitudine,frater Mosis baculum,elatũ prius vt esset omnibus cõspicuus,in terrã proiicit,qui mox in draconẽ mutatur.Tum circulus spectatorũ præmetu stuporéq; solutus diffugit.Sophistæ verò magique quotquot aderãt,quid vos terret,inquiunt.Nec nos sumus rudes talium artiũ.& nos talia patrare possumus. Deinde cũ quisq; suã virgam proiecissẽt,multi dracones circa primũ illum voluebãtur sinuosis orbibus. ille verò arrecta ceruice immani hiatu non aliter quàm obiectos pisces circũquaq; petitos absorbuit: atq; ita deglutitis in pristinã virgæ naturam rediit, id tam magnificum spectaculũ etiã iniquis animis omnẽ suspicionẽ eximit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

mit,ne putarent hæc agi humanis vaframẽtis aut artib⁹ excogitatis ad ludibriũ,sed diuina potẽtia,qua nihil nõ facilè perficitur. Attamẽ cũ ne tã manifesta quidẽ efficacia posset eis expremi vt victos se faterẽtur,sed nihilominus pertinaci audacia resisterẽt,addicti obstinatè inhumanitati impietatiq; tanquã lautiote cẽsuta,vt afflictionibus agminatim ingruẽtibus castigarẽtur stolidi,qui dedignabantur eruditi bonis rationibus. Decẽ pœnæ regioni inflictæ sunt,vt qui in peccãdo nihil sibi reliquũ fecerãt ad summã malitiã,punirẽtur modis omnibus,ferirẽturq; perfecto penarũ numero,ne genera quidẽ pœnę fuerũt vulgaria. Nã elemẽta mũdi,terra,aqua,aër,ignis,cõspirarũt in impios Deo vindice ad declarandã eius potentiã, ea quibus ad creationẽ salutémq; rerum vsus est,vertẽtis quãdo libet in impiorũ perniciẽ. Hæ pœnæ trifariã desiributæ sunt:tres pertinẽtes ad crassiora elemẽta,terrã & aquã ex quibus cõstãt corpora cũ suis qualitatib⁹,fratri Mosis cõmissæ: totidẽ soli Mosi quas inflixit per ignẽ & aerem, vnde animarũ origo præcipuã vnã vtriq; cõmunis,ordine septima.tres reliquæ ac cõplendũ denarium Deo seruatæ sunt ab aqua fuit initiũ. hãc quoniã honorãr Aegyptij præ cæteris,tanquã rerũ omniũ primã adhibuit deus ad terrẽdos castigãdosq; noxios. Quid igitur mox accidit? Mosis frater iussu dei percutiẽte virga fluuiũ,in sanguinẽ vertitur quã lõgus est ad mare vsq; ab Athiopia idẽ in stagnis,fossis,puteis,fontib⁹,& omnibus Aegypti aquis euenit,vt deficiẽte aqua potabili ripas nemo peteret,& nouas venas aperiẽtibus & limpido liquore sanguis emicaret tãquam è vulnere. piscũ quoq; genera extincta sunt cũcta,vitali facultate versa in pestiferã,vt fœtore cõplerẽtur omnia,putrescẽtibus simul tot corporibus. hominũ quoq; siti enectorũ magnus numerus aceruatim iacebat in triuiis,nõ sufficiẽtibus domesticis ad sepulturæ officia. nã per septẽ dies hoc malũ durauit, donec Aegyptiis supplicitet Mosen inuocãtibus,& illo deprecãte,Deus misertus est perennitiũ.is cùm sit exorabilis, mutauit sanguinẽ in aquã dulcẽ, redditis amnis fluẽtis salubrib,qualia prius fuerãt. sed nõ multò pòst remissã multã scelerati ad eandẽ crudelitatẽ redierũt, quasi omnino è terris migrasset iustitia,aut quasi elapsi ex vna pœna non possent aliã incurrere.itaq; more puerorũ per ætatẽ nondũ

nondum sapientium suo malo didicerunt non contẽnere. nam vindicta secuta euestigiò,vt illis cessãtibus tardauerat, ita ad iniquitatẽ properãtes præuertit. rursus enim Mosis frater iussu ad fossas & stagna paludésq; virgã porrexit. vix manũ extẽderat,cum ranarũ tanta vis prorupit, vt non tantũ fora cõplerent ac loca subdialia,verũetiam domos villásq;,& cuncta ædificia,tam sacra quàm profana,tã priuata quàm publica, haud secus ac si hoc genus aquatiliũ missum esset in diuersi elemẽti coloniam,natura mutante rerum vicissitudines. Nam terra est aquæ cõtraria. Itaq; cùm nec foras progredi possent homines viis oppletis,nec intus manere refertis etiã intimis penetralibus,& ad summas quoq; contignationes ranis obrepẽtibus,ad extremam desperationẽ redacti,rursum ad eosdẽ,vt antè cõsugiunt,rege pollicitante permissurũ se Hebræos abire impunè ac liberè. Sic exorato Deo populi sui precibus,ranę partim recęperunt se in fluuiũ,partĩ mortuę cumulabãtur in triuiis,etiã è domibus eodẽ congestæ propter intolerabilẽ graueolentiam exhalantẽ è cadaueribus bestiolarũ, quæ viuæ quoq; molestæ sunt sensibus. Postquã autẽ ab hac pœna respirarũt medicùm, sicut athletæ collectis viribus,quo vehemẽtius vrgerent,ad cõsuetam reuersi malitiã,obliti sunt eorum quæ pertulerant. At Deus aquis cessare iussis,terrestrem pœnã induxit eodem vsus castigatore:qui vbi terrã virga percussit,tot scnipes ex ea prosiluerunt,vt velut extensa nubes totam obtineret Aegyptũ. id animal est molestissimum,quamuis minutum admodũ. Nam non solam superficiem cutis lædit pruritu noxio, verumetiam interiora per aures narésq; penetrat,inuolat & in oculos. nisi quis caueat,sed qui caueri poterant tot dira examina? Quæret fortasse aliquis,cur Deus tam vilibus animalibus ad vindictã vti maluerit,quàm vrsis,pardis,leonibus,cæterisq; feris carnuoris: aut si hæ non placebant, saltem familiaribus Aegypto aspidibus,quarum morsus sine mora enecat. Is si nescit,discat, Deum voluisse incolas castigare non tollere. Nã si eos omnino delere voluisset,non opus erat animalium opera,sed diuinitus immissa fame ac pestilẽtia. Præterea discat & illud in omni vita profuturum. Quid nam? Homines quando bella gerunt,auxilia sibi asciscere potentissima,quibus suam infirmitatẽ suppleant. Deum verò omnipotentem,& nullius egentem opera,si quando vult tanquam instrumentis quibusdam vti ad exigẽda supplicia,nõ valida eligere,quorum robur curat minimè, sed vilia

Universidad de Deusto Biblioteca

vilia paruúq; instruere inuictis viribꝰ, atq; ita noxios plectere, quod nũc quoq; accidit. Quid eñ cyniphe vilius? tamẽ tñ effecit, vt tota Aegyptus defixiẽs exclamare cogeretur, hũc esse Dei digitũ. manũ eñ ne à tota quidẽ terra quãta est sustineri posse, imo nec à mũdo vniuerso. Hęc sunt inflicta per fratris ministeriũ. Nũc videamus quas pœnas ipse Moses sũpserit. & ex quibꝰ naturæ ptibus. Aër ac cælũ mũdi portiones purissimæ, aquis & terræ successerũt in Aegyptiorũ castigatione, cuius administrator Moses electus fuit. Aër prior turbari cœpit. Nã Aegyptus penè sola inter regiones in meridiano tractu sita, vnã ex quatuor anni tẽporibus ignorat hyemẽ: vel quia (vt fertur) nõ lõgè abest à zona torrida, cuius occulto afflatu calescũt finitimæ: vel quia circa ęstiuũ solstitiũ inũdãs fluuius nubes absumit. Incipit eñ crescere ęstatis initio, & sub eius finẽ desinit: quo tẽpore ecce sixquoq; impingunt ex aduerso in Nili hostia, impeditúrq; aquarũ exitus, mari tumescente per ventorũ violentiã, & fluctibus, quasi pro muro se opponẽtibus, ita vt amnis fluẽta retroagantur. Ita fit vt aquis sibi inuicẽ occurrentibus, tũ his quæ supernè à fonte descẽdunt, tũ his quæ repellũtur ab hostiis, & dilarari nequeũtibus propter ripas eminẽtiores exaggeratísq; tãdem necessariò superefundatur. Est & alia causa cur hyems Aegypto sit superuacanea. Nã quod imbres alibi, hic restagnationes fluminis efficiũt, arua fœcũdãtes ad prouẽtus frugũ annuos. Natura autẽ nõ solet ita in vanũ operari, vt pluuias terræ nõ indigẽti largiatur, simúlq; gaudet varietate sui artificij, contrariis è cõtrariis qualitatibus tẽperãs. & ideo aliis supernè è cœlo, aliis infernè è fontibus ac fluuiis præbet aquarũ cõmoda. In hoc statu regionis vernantis alienis mẽsibus, quæ circa brumã irroratur paruis ratísq; pluuiis dũtaxat in locis maritimis, supra Mẽphim autẽ regiã nullas omnino sentit. repẽte aër nouã sumpsit faciẽ, vt hybernis regionibus cõsuetæ tẽpestates simul ingruerẽt, imbres, grãdines, procellę atq; turbines, collisiones nubiũ, cõtinua fulgura & tonitrua prodigiosa specie. Grãdo eñ intermixta nec ipsa liquescebat, nec extinguebat fulmina, sed vtraq; vno eodémq; deferebãtur impetu. Nec solúm inclementia cæli cõtristabat incolas, verũetiã rei nouitas. Credebãt eñ, nec falsò, ab irato Deo mutari omnia, tẽpestatibus insolitis arbusta segetésq; vastantibus, pereuntibus simul non paucis animalibus, partim frigore absumptis, partim elisis grãdine ruente more lapidũ, nonnullis etiam ictis fulmine, ex quibus si quæ

supererant, ambusta circũferebant vulnera ad terrorem videntium. Post finem autem huius cladis rege cum suis reuerso ad contumaciam, Moses iubente Deo virgam extẽdit in aërem, Móxq; auster incubuit violentissimus, per totã diem noctẽq; inualescens, malum vel per se valde noxium. Est enim aridus inuehẽs dolorem capitis & grauedinẽ, languorisq; tediũ, præsertim in Aegypto regione ad austrũ opposita & exposita solibus, vt quãprimùm his vẽtus mouetur æstu exurat omnia. Tũc verò intulit etiã locustarũ agmina in stirpiũ pernicię, quæ indesinenter affluentes absumpserũt quicquid post tẽpestates superfuerat, vt in amplissima regione nihil relinqueretur viride. ad has extremas calamitates redacti vix resipuerũt regi exclamantes: Quousq; non permittis his viris exitũ? an nondum sentis Aegyptum perditã? ille, vt tum videbatur, assensit: relaxatáq; clade ad Mosis deprecationẽ ventus à mari exortus locustas dispulit. Verùm hoc quoq; malo defunctis, quia rex manebat vt ante difficilis, superuenit calamitas maior quàm vlla hactenus. Sereno enim die repẽtè offusæ sunt tenebræ, siue obdefectum solis maiorẽ solito, siue continuis densisq; nubibus cælum subtexẽtibus, & nimia constipatione intercluſis radiis, vt dies nihil differret à nocturna caligine: qua per triduũ continuata, videbatur vna perpetua nox longissima. tũc aiunt eos aut nõ ausos è cubili surgere: aut si necessitates naturales vrgerent, more cæcorum palpãdo parietes, & si quid erat præ manibus, ægrè potuisse progredi. Nã ignis quo vtimur quotidie, vel aëre turbato extinguebatur, vel vincebatur à crassissimis tenebris, ita vt saluis oculis summè necessarium vidẽdi sensum ceu exoculati requirerẽt: quo adẽpto cæterorũ nullus vsus erat. Nam nec loqui, nec audire, nec cibis frui licebat, sed per silentium famæ cruciabãtur, nullis vacãtes sensui, præsenti malo prægrauante, donec Moses miseratione motus Deũ exoravit. Tũm demum successit lux tenebris, & nocti dies serenissima. His plagis percussos ferunt à Mose, mixta fulminibus grandine, & locustis, & tenebris lumen nullum admittentibus. Vnam de communi sententia fratres ambo inflixerunt in hunc modum. Deo iubente cinerem è fornace hauserũt manibus, quem solus Moses iactauit in aërem. Móxq; pulvis excitatus, & longè latéq; dispersus, hominibus brutisq; dira per totũ cutem inusit vlcera, carnibus simul intumescentibus & fœdis pustulis scatẽtibus, ac si succensæ clam efferuescerẽt. Quo cru-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciatu, sicut par erat in exulceratione ac inflammatione, oppressi, non minus animo laborabāt quàm corpore, misere vexati doloribus. Videbatur enim vnum vlcus à vertice vsque ad imos pedes, his quæ membratim sparsa erant, continua serpigine in vnum coeuntibus: donec rursum legislatore supplicante pro affectis morbus leuatus est. Cæterùm hæc castigatio cōmissa est ambobus: propter puluerem fratri, penes quem erat cura pœnarum e terra prouenientium. Mosi propter aërem mutatum ad affligendos incolas. nam hic erat minister calamitatum ex aëre cælóq; nascentium. Supersunt tria genera inflicta ab ipso Deo, sine vllo humano ministerio, quæ singula indicabo quantum potero, primùm per animal omnium audacissimū cynomyiam, cui veram appellationē imposuerūt periti nominum, vt erant sapientissimi, compositam e duobus impudentissimis animantibus, musca & cane, altera vincēte omnes volucres temeritate, altero omnes terrestres quadrupedes. Accurrūt enim intrepidè, & si quis arceat, nō cedunt peruicacia, donec satientur carnibus & sanguine. At cynomyia particeps amborū audaciæ, mordax & insidiosum est animal. Nam è lōginquo cum stridore in teli morem magno impetu aduolat, infixáque cuti hæret pertinaciter. Tunc verò diris exagitatæ multò molestiores erant: vltra natiuā sitim sanguinis armatæ ad vltionē diuinitus contra homines impios. Post hanc pœnam successit alia, nemine tunc quoq; ministro irati numinis, videlicet interitus pecudum. nam armenta & greges ouiū caprarúmq;, præterea iumenta omnis generis, vna die tanquā ex cōposito gregatim moriebantur, portendentia, paulò pòst secuturā pestē hominū: quemadmodū aiunt publicas pestilētias solere primū in bruta sequire animalia. Tandē accessit extrema pœna decima superioribus omnibus atrocior, ipsis Aegyptiis morientibus, non tamen omnibus. nolebat enim Deus regionē desertam reddere, quam castigatā tantū voluit. itaq; parcens maximæ turbæ omnis ætatis virorū atq; mulierū, morti addixit solos primogenitos, exorsus à maximo natu regio filio, & in vilissimæ ancillæ pistrinariæ filiū desinēs. Nam circiter noctē mediam quotquot primi patris matrisq; appellationem iucundissimā attulerunt parentibus, & vicissim ab ipsis primi nominati sunt filij, sani valentésq;, nullo præcedente morbo repentè interierūt ad vnū, vt nulla familia sine domestico luctu tunc inuenta sit. Prima verò luce cùm quisq; suos charissimos inopinata nece sublatos videret,

videret, cū quibus superiore die suauiter vsq; vesperā conuixerat, vt in publico luctu grauissimo, cōploratione impleuerunt omnia. cùm enim nemo esset exsors eius calamitatis, vnus erat clamor omnium, vno luctu obtinēte totam regionem quacunque patebat: qui tantisper dum intra priuatos parietes se continebat, singulis aliena mala ignorātibus, priuatus etiā tum videbatur. Vbi verò alij didicerūt ex aliis, geminabatur cōploratio, accedēte grauātéq; dolore publico, vt ne cōsolator quidem existeret. quis enim solaretur alterū, ipse cōsolatione indigens? cæterū vt in tali casu solet fieri, putātes hęc esse maiorū malorū initia, & soliciti de interitu superstitū, flentes cōuolabant in regiā, scissisq; suis vestibus regi causam calamitatis imputabāt, dicentes nihil mali se passuros fuisse, si Moses impetrasset quæ petierat. Nūc habere se obstinatæ peruicaciæ cōtentionisq; intempestiuæ præmia. deinde pro se quisq; certatim hortabatur populū, vt properè tota regione decederēt, vel vnā diē horámve differre longū rati & periculosum insuper. ad hūc modū expulsi protrusiq;, memores ingenuitatis pristinæ, ausi sunt, facinus quo iniurias acceptas rependerēt. multū enim prædæ nacti sarcinas partim suis humeris, partim iumētis, imposuerūt, nō præauaritia (vt obtrectatores dicerēt) aut alienarū fortunarū concupiscētia (quæ em̄ esse poterat?) sed primū vt diuturni laboris necessariā mercedē reciperēt: deinde vt pro acceptis tempore quo seruierāt iniuriis, si nō pro merito, aliquid tamē damni reponerent. Nec enim est par iactura libertatis & pecuniæ, cùm nemo sanus non malit vitæ quàm libertatis adire periculū. itaque vtrūq; factum iure tueri possunt, siue vt in pace mercedem receperunt, qua tam diu fraudati fuerant: siue vt bello victores victos bonis spoliauerunt. ab illis enim orta fuerat iniuria, qui hospites supplicésque suos (vt ante dixi) quasi captiuos in seruitutem redegerant. Tandē vbi se obtulit occasio meliorum temporum, populus inermis illatam sibi vim vltus est, protegente ipsa iustitia. Tot plagis Aegyptus castigata est, quarum tamen nulla Hebræos attigit, quamuis cohabitantes in eisdem oppidis, vicis, domibus, terra, aqua, aëre, igne, præcipuis naturæ partibus conspirantibus, vt impossibile esset effugere. id quod maximè mirum fuit, ab eisdē rebus vno eodémq; loco ac tempore, alios seruari, alios interimi. Fluuius versus erat in sanguinem, at non Hebræis: his enim haurientibus fiebat potabilis. Ranæ ex aquis in terram subrepentes fora, villas, domos im-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pleuerant,solos Hebræos deuitabant, ac si scirẽt discernere qui puniẽdi essent,qui nequaquã.Non scnipes,non cynomyiæ,non locustæ,quæ arboribus,satis,animalibus, hominibus vastitatẽ intulerant,ad hos aduolauerunt.non imbrium,grandinum,ful minum cõtinuata vis ad hos vsq; peruenit.exulcerationem mo lestissimam ne in somnis quidem sensẽrũt.cùm densissimæ tenebræ offunderentur aliis,ipsi in diurna puráq; luce degebant, cùm interirent Aegyptiorũ primogeniti, nemo Hebræus periit:& meritò,quando ne pecudum quidẽ pestis ad horum greges vlla venerunt cõtagia.Nec aliud videri poterant illo tempore quàm spectatores calamitatũ alienarum, ex quibus vtilissimam doctrinam pietatis perciperent.nunquã enim tam manifestum bonorũ & malorũ iudicium extitit,alteris exitium alteris salutẽ afferens.Erant autem viri demigrãtes supra DCM, reliquæ turbæ senum,puerorũ,mulierum inire non poterat numerus.huc accedebat seruitiorũ multitudo promiscua & quasi suppositicia.hos Hebræi susceperãt è fœminis Aegyptiis,cõtributos paterno generi,quidam etiam pietatis amore se adiunxerant, & erant qui tot continuis castigationibus profecerant in melius.Horum omnium princeps Moses electus est:quam potestatem accepit non vt alij fretus armis & machinis,aut equestribus,pedestribus naualibúsq; copiis:sed virtutis ergó honoratus & charitatis qua vniuersos prosequebatur indesinenter, Deo quoq; fauẽte honori viri optimi. Nam quia regnũ Aegypti dereliquerat cũ esset nepos regius,& offensus incolarum superbia violentiáq; adoptatores suos abdicauerat, simúlq; spes illas abiecerat præ generosa magnanimitate & amore iustitiæ, visum est omnipotẽti rerũ gubernatori, frequentioris melioris q; gentis regnũ ei reponere,quæ vna omniũ erat functura sacerdotio.& vota factura pro vniuersõ humano genere, quibus & mala auerterentur,& impetrarentur prospera.Assumpto autem principatu non hoc egit, sicut nonnulli solent, vt augeret suam familiã, & filios quos duos habebat extolleret, socios ac mox successores habiturus:sed vbiq; incorruptè se gerẽs in rebus minimis æquè ac maximis, superauit naturalẽ affectũ erga liberos,malens rationis obtẽperare iudicio.Vnicũ enim habebat propositũ necessariũ,iuuare subditos, & dictis factisque vtilitati eorum consulere, nullã occasionem prætermittẽdo in promouendis eorũ negotiis. Solus hic omniũ qui vnquã principatum gesserunt,non aurũ,non argentũ in thesauros cõdidit, non

non tributa exigit,non palatia,non latifundia,non greges,non famulicia,non reditus,nõ alias opes sibi parauit, quamuis posset habere omniũ harũ rerũ copiam: sed exilissimã animæ pauperis indiciũ esse mirari materiales diuitias,has quidem vt cæcas contempsit,illas verò naturales perspicacésq; honorauit & amauit si quis vnquã alius, in vestitu victúq; quotidiano nihil præ se ferens fastus tragici,sed simplicitatẽ frugalitatémq; exercens priuati hominis.Regem autem in his solis agebat quæ verè sunt regia:vt sunt cõtinentia,fortitudo,sobrietas,solertia, prudentia,scientia,industria,tolerantia,iustitia,voluptatis contemptus,ad virtutẽ exhortatio, obiurgationes castigationésq; peccantiũ legitimæ,& rectè facientiũ laudes atq; præmia.Itaq; quoniam auaritiæ renuntiauerat & diuitiis honoratis apud homines,perfectas maximásq; diuitias pro his ei Deus reddidit: hoc est,vt tantundẽ posset quantũ tetra & mare ac flumina elementáq; cætera,& quæ ex his sunt cõdita.fecit enim eũ suæ potentiæ participẽ,totũ mundũ ei subdens tanquã hæreditarium. quamobrẽ singula elemẽta obediebant vt domino, ad iussum eius suas vires mutantia,Nec mirũ, quandoquidem iuxta prouerbium,Amicorũ omnia sunt cõmunia,amicus autẽ Dei propheta dicitur:vnde consequitur vt diuinę possessionis vsum habeat.nam Deus nullius eget,cũ possideat omnia.Bonus autem vir nihil propriè possidet,nec seipsum quidẽ, verùm de thesauris Dei quantũ potest accipit:& meritò, cũ mundi ciuis sit:ideo nullam priuatim in orbe habet patriã:quippe qui hæreditatẽ habet non vnam quampiã regionem,sed mundum vniuersum. Quid quòd maiorem etiam cum omnipotente rerũ patre cõditoréque societatem adeptus,cõmuni appellatione dignatus est? nominatur enim totius gentis Deus atq; rex, & caliginem vbi Deus erat intra se dicitur, hoc est in illã inuisibilẽ,incorpoream, specie formáq; carentẽ exemplarẽ essentiã, abstrusos à mortali natura contẽplationes considerans.Seipsum quoq; suámq; vitã, quasi tabulã elegantissimè pictam proposuit spectandã,diuinũ opus imitandũq; posteris.Felices q has figuras suis animis imprimunt,aut certè studeant exprimere. Optandum est enim vt mẽti cõtingat absoluta modis omnibus virtutis species:sin minus,saltẽ certũ acquirẽdæ huius desideriũ.Ne illud quidẽ ignotum est,qd claros viros imitãtur obscuri & ignobiles,sua sponte sequẽdo quocũq; viderint illos cõtendere. Itaq; siquãdo princeps se totũ dans voluptatibus,primus ad vitam delicatam de-

Universidad de Deusto
Biblioteca

flectit, vniuersa propemodum subditorum multitudo ad ventrem & ea quæ sub ventre sunt proclinat præter appetitum necessarium, nisi qui naturę benignitate animam sortiti sunt non insidiatricem sed propitiam. quòd si honestiorē se veriorémq; sectam ille prætulerit, intemperantes quoque mutantur ad continentiam, vel metu, vel reuerentia, vt habeantur æmulatores studiosum similium: nec enim sic insaniunt, vt se præstantioribus asteferant. Et fortasse quia legislator futurus erat, multò antè ipse lex animata rationalisq; factus est per Dei prouidentiam, quæ nescientem destinabat huic muneri. Ergo postquam de communi consensu accepit imperium non sine numine, decreait coloniā in Phœnicē, Cœlesyriā Palæstinámq;, tūc cōmuni nomine Chananæam, deducere, cuius fines disterminabātur ab Aegypto triū dierū itinere. duxit autem per viam minimè compendiariam: tum quia verebatur ne regionū earum incolæ metu amittendarū vnà cùm libertate sedium armati occurrerent, ipsi verò ab hostibus reiecti ad hostes reuerti cogerētur, à nouis ad veteres, præter ludibrū passuri grauiora quàm antea: tum quia volebat per vastas solitudines ducēdo experiri horū obedientiam, instructorum non amplis cōmeatibus, sed paulatim deficientibus. Quamobrē de recta via decedēs inuenit obliquum tramitē: eum ingressus est, ratus ad rubrū mare ducere. Fertur illo tempore accidisse ingens naturæ miraculum, quale nunquam auditum fuerat post hominum memoriam. præcedebat populum nubes in magnæ columnæ speciē, solari splendore lucens interdiu, noctu verò flammeo, vt eius ductu absq; periculo erroris incederent. Credi tamen potest aliquē è summi regis præfectis angelū, nube inuolutum eos duxisse, quem nefas sit aspici mortalibus oculis. At rex Aegyptius postquā animaduertit hos ferri per deuia sicut putabat, ingressos desertū à nullis tritū viatoribus, gaudebat eos aberrasse à recto itinere, videlicet ratus non inuenturos exitum: iámq; missionis pœnitens, statuit eos persequi, aut metu retracturus in seruitutem, aut internecione deleturus gentem profugā. deinde assumpto omni equitatu, iaculatoribus, funditoribus, sagittariis, velitibus, & vniuersis leuis armaturæ militibus, sexcentisq; falcatis curribus, præfectisq; huic expeditioni purpuratis quo alacrius sequerentur cæteri sine detrectatione militiæ, excurrit summa celeritate, properans vt fugientes improuisos opprimeret. Solēt enim insultus repētini terrere grauius, & securi facilius intercipiuntur

cipiuntur quàm soliciti. id tunc quoq; sperans ille loquebatur, quasi ad primū clamorē victor euasurus. Et iam populus in littore castra posuerat: quibus prandiū parātibus primū exaudiebatur strepitus, vt propinquante tanta virorū equorúmq; multitudine certatim properantiū: mox progressi extra tabernacula circūspectabant arrectis auribus. paulo post cōspectus est in tumulis hostilis exercitus instructus ad prælium explicata acie. Hoc tam inexpectato casu perterriti, cū nec arma illis ad defensionem supperetrent (non enim ad bellū, sed ad quærendas sedes exiuerant) nec ipsū fugam expedirent, à tergo mari claudente, à fronte imminētibus hostibus, ab vtroq; latere obiacentibus vastis inuiisq; solitudinibus, trepidabāt desperantes, vt fit, in tantis calamitatibus, incusabántq; principē occlamātes: Num derāt sepulcreta in Aegypto, vt nos hic adductos necatósq; sepelires in solitudine? nonne quævis seruitus est morte leuior? inescasti plebeculā spe libertatis, vt adiret vitæ periculū. abusus es nostra simplicitate, quasi nescires Aegyptiorum malicia & iracundiam. Non vides nullum patere nobis è tot malis instantibus effugiū? Quid agimus? inermes armatis occurremus? ac fugiemus. quomodo, cùm simus cincti ceu cassibus infestissimis hostibus, locis inuiis, & mari carente nauigiis? si tamen est nauigabile. His ille auditis ignoscebat, memor diuini oraculi: diuinisq; mentis & sermonis officiis, eodē tempore, altera deprecabatur Deū tacitus vt eos è desperatis rebus eriperet: altero cō firmabat solabatúrque tumultuātes: Nolite animo concidere, aliud est humanum, aliud diuinum auxilium, cur tantū credibilibus sermonibus fidem accōmodatis? noster adiutor nullis opus habet apparatibus. exitū inuenire in rebus dubiis est Deo proprium, solus ille plus quàm vniuersa creatura potest. His illos etiam tum sui compos hortabatur. paulò verò pòst iam afflatus familiari numine hęc cecinit: Exercitus iste instructissimus vt videtis armis virisq;, nō terrebit vos posteà. internecione totus delebitur submergetúrq;, vt ne reliquiæ quidē eius in terra maneant, idq; non post longum tempus, sed nocte proxima. Hoc ille tum responsum edidit: post solis autē occasum exortus est auster vehementissimus, qui mare tunc solitum cùm æstu decedere, protrusit etiam vlterius nudatis littoribus, sicut fit in torrentum eluuie. nox quoque densis nubibus obscura nullis illustrabatur sideribus, quo magis caligo persequutoribus esset formidabilis. Tūc Moses iussus virga mare percutit, quo facto

Universidad de Deusto
Biblioteca

aquæ scindũtur,& altera pars in altũ tollitur stans more parietis solida,altera ceu freno impoſito vi,occulta retrahitur: media scissura siccata patentẽ latámq; viã præbẽte ad populi trãsitum.Moſes gaudẽs cõſpecto hoc tam prodigioſo miraculo ſuis addebat animũ,iubebátq; caſtra mouere quã poſſẽt celerrimè. inter cunctandũ autẽ nouũ prodigiũ ſe obtulit. Nubes quæ hactenus viæ dux ſolita erat præcedere,tunc retrograda in extremo viſa eſt agmine quaſi ad eius cuſtodiã,obiectu ſuo fugiẽtes à perſequẽtibus dirimens,illis munies iter tutius,hos retardãs & infringens impetũ eorum celerẽ.quo portẽto Aegyptij perterriti,tumultu atq; trepidatione complebant omnia, turbatis præ metu ordinibus incurſantes in ſe inuicem,ac ſero fruſtráq; conantes fugere.Nam Hebræi ſummo mane per ſiccã viã traiiciebant vnà cum vxoribus ac liberis. Hoſtes autẽ vndis marinis rurſum in vnum coëuntibus mergebantur cum ſuis equis & curribus,æſtum refluum voluẽtibus etiã aquilonis flatibus, vt ne ſignifer quidẽ ſuperſtes relinqueretur, nuntiaturus acceptam cladẽ Aegyptiis.At Hebræi ſtupẽtes quòd prodigioſam inſperatámq; ſine ſanguine nacti eſſẽt victoriã, & videtes hoſtem deletũ momento tẽporis,duos choros,alterũ virorum,alterum mulierũ,ſtatuerũt in littore, cecinerũntq; Deo hymnos gratulatorios,prætereunte carmen viris Moſe, ſorore verò huius mulieribus.nam hi choreas ducẽtabãt. Relicto deinde mari aliquandiu faciebãt iter ſecurũ,erepti hoſtibus.ſed cùm per triduum aquã non inuenirent,rurſum præ ſiti mœſti ad querelas reuertebãtur,quaſi nullo accepto beneficio. ſemper enim præſens moleſtia ſolet auferre memoriã voluptatis præteritæ.Conſpectis deinde fontibus accurrũt læti decepti vana ſpe tanquã hauſturi.Amaræ enim erant aquæ, quarũ guſtu offenſi defecerunt & animis & corporibus,nõ tam ſuã quàm puerorũ vicem dolentes,quos petentes potum non poterãt videre ſiccis oculis. nonnulli verò incõſtantiores & parum certæ pietatis, etiã præterita incuſabant,vt quæ non ſalutẽ afferrent,ſed grauiorẽ perniciem,quòd multo ſatius eſſet hoſtili manu cadere, quàm ſiti excruciari inſuper.illic enim eſſe citã mortẽ.vel potius ad immortalitatẽ tranſitũ:hanc autẽ verã eſſe mortẽ, diuturnã ſimul ac cruciabilem.cùm ſenſus eius magis quàm ipſa timeatur. In hac lamẽtatione populi rurſum Moſes ſupplex Deũ precatur, vt gnarus imbecillitatis animaliũ, præſertim hominũ,propter corporis neceſsitates,à cibo pendentium, & duro tantũ ventri

ſeruien

ſeruientium,det veniam deſperantibus,& omnium ægeſtatem explear,idq; ſine dilatione,quãdo mortalium naturalis incuria celerem opẽ deſideret.Ille facilè exoratus aperit ſupplicis animæ oculum,& oſtendit lignum,quod ſublatum fuſsit in fontes immitti:ſiue vis ea natiua fuit,ignorata hactenus:ſiue tum primùm ad præſentem vſum eſt indita.Quod vbi factum eſt,fontes dulcedinem acceperũt vt eſſent potabiles,ac ſi nunquã ante amari quicquã habuiſſent,adeò nullum relictum fuerat veſtigium vitij priſtini. Ad hunc modum extincta ſiti voluptas geminata contigit,quandoquidẽ quoties præter ſpem incidit,maiorem affert lætitiam.Impletis deinde hydriis diſceſſerũt tanquam epulati in feſtiuiſsimo conuiuio,ebrietate non temulenta ebrij,ſed illa ſobria,quam meracam hauſerant ex propinationibus ſui principis pietati deditiſsimi:atque ita peruenerũt in ſtationem ſecundam,aquas habentem & arbores, cui nomẽ Aelim erat,riguam duodecim fontibus,apud quos erãt ſeptuaginta palmæ ramoſæ ac virentiſsimæ, bonum omen genti aſſerentes,ſi quis obſeruet oculis mẽtis perſpicacibus.nam ea diuiditur in tribus duodecim.ſingulas fonti ſimiles,vt quæ pietatis fluentis ſcateant,vnde indeſinenter proficiſcuntur præclara facinora.principes autem familiarũ totius gentis fuere ſeptuaginta.meritò aſsimilati palmæ arborum præſtantiſsimæ: quæ aſpectu pulcherrima,fructum quoq; fert optimum, & vitalem vim habet non in radicibus defoſſam vt cæteræ,ſed in ſummo quaſi cor ſitam in ramorum medio,à quibus circumquaque ſtipatur ceu princeps à ſuis ſatellitibus.cuiuſmodi natura eſt etiã mentis quæcunq; ſanctitatem degustauit, ſolet enim hæc ſurſum ſpectare & in ſublimibus verſari occupata contemplãdis diuinis pulchritudinibus,naucifaciẽs terrenas, & hæc luſus reputans,illa ſeria.Non multum deinde fluxit temporis.cùm deficiẽtibus cibariis fame tentabãtur,quaſi per vices premẽtibus eos neceſsitatibus.Graues enim dominę ſitis & fames ſuo quęque tẽpore vrgebant,vt altera ceſſante, ſuccederet alterarid verò adflictis erat moleſtiſsimũ & intolerabile:qui poſtquam ſibi videbantur euaſiſſe ſitis periculum,in famis inſidias inciderãt. Nec ſolùm præſens grauabat inopia, ſed etiam in futurũ commeatus deſperatio,videtes enim vaſtam ſolitudinem, frugum ſterilem,deſpondebant animum,nihil apparebat præter rupes aſperas, aut campos ſalſuginoſos ſaxoſósve tumulos, aut arenarum aceruos altiſsimos.nuſquã fluuius vel torrẽs vel peren-

nis,nusquã fons,nulla sata,nullæ arbores, non mites,non siluestres, non volucre non terrestre animal, niũ venenosa reptilia pernicioſa homini,serpẽtes & scorpij.Adhæc subibat animũ copia & vbertas regionis Aegyptiæ, quam conferentes cum egestate premente,tanto magis indignabantur,tales voces iactantes alij apud alios:Libertatis spe migrauimus, nunc ne viuere quidẽ possumus. Felices nostri ducis pollicitationibus, reipsa sumus miserrimi omniũ mortaliũ:Quis finis erit tam longi & inutilis itineris:tũ nauigationes tũ terrestres peregrinationes habent terminũ aliquem propositũ,vel portũ frequentem commerciis,vel vrbem aut regionẽ quampiã.soli nos vagamur per inuias solitudines destituti spe rerũ omnium.progredimur em per deserta patentissimo similia pelago,& indies maior offert se vastitas. postquam nos inflauit vanis sermonibus, & aures spe repleuit,nunc ventres fame vexat, nec alimenta expediens necessaria,prætextu deducendæ coloniæ tantam decepit multitudinem è locis cultis in inculta seductã: supereſt vt eam deducat ad inferos,quę est via vitæ vltima:His opprobrijs perito nõ tam molestũ erat malè audire,quã ferre hominũ inconstantiã. experti enim plurima miracula præter solitũ rerũ ordinẽ,non debebant amplius suas coniecturas sequi vtcũque probabiles, sed potius amplecti fidem cuius toties experimẽta viderãt. attamen cùm reputaret nullam calamitatem esse grauorem impia.facilè ignoscebat imperito vulgo & suapte natura mobili; tantũ intento præsentibus,quæ tum præteritorũ memoriã eximunt,tum in futurũ spem adimũt.iraq; mœstis omnibus & nihil præter extremã calamitatẽ expectantibus,imminentem vt putabant capiti:Deus partim propria motus clemẽtia, partim in honorẽ ducis suo iussu electi,quo magis eius pietatẽ sanctitatémq; cõmendaret parẽ prosperis rebus & dubijs,miserię remediũ exhibuit nouũ & inauditũ antea:vt tã manifestis signis sui fauoris præsentis reuerentiã eis induceret:ne si quando non omnia cederent ex sententia, spem simul & patientiã abiicerẽt. Quid igit accidit? Postridie diluculo multũ roris circũ castra decidit paulatim niuis in morẽ,dissimilis huic vulgari & penè quotidiano.quippe qui nec aqua erat,nec grando, nec nix, nec glacies,quod genus nubes inuehũt hibernis tempestatibus:sed in mili specie minutus candidissimusq;,vt aceruatim extra tabernacula iaceret mirãdo spectaculo.quo stupefacti scitabãtur ex duce,quænã esset hæc nunquã ante visa pluuia, aut in quem

vsum demissa.tũ ille diuinitus hoc oraculũ edidit: Mortalibus data sunt arua campestria sulcis proscindẽda vt sementẽ agricolis reddãt cũ fœnore prouentus annui, quantũ satis sit ad rerum victui necessariarũ copiã.at Deo nõ vna pars sed totus mũdus subditur,cuius portiones pro potestate vertit in vsus quoscunq; vult.nunc sic illi visum est vt alimẽtis aër non aqua subseruiat,quandoquidẽ terra quoq; solet producere pluuiã. Aegyptius fluuius quotannis arua inundãs & irrigans,quid aliud est quàm terrestris pluuia? Mirãda sanè res, etiãsi nihil accessisset noui præterea:accesserit tamen quod magis mireris. afferebãtur certatim vasa iumẽtis & humeris hominũ,vt & in futurũ commeatus sufficeret:sed nõ erat opus reponere,ex quo Deus decreuit recẽtia semper dona suggerere.Vrgẽti necessitati abũdè satisfactũ est,cũctis suauiter vescẽtibus:quicquid seruatũ est in crastinũ,totũ periit, ita corruptũ vt fœteret scaterẽtq; vermiculis. abiectis igitur his reliquijs inueniebãt cibos alios,cũ rore matutino depluentes quotidie.tum quoq; septimo die honor eximius est habitus.quoniã enim nihil operis eo die permittitur. à paruis magnisq; cessatione indicta,ne feriæ violarentur propter vsum necessariũ,duplũ Deus pluebat pridie sabbati, iusso populo colligere quod duraret in biduũ proximũ,cibo tãtisper incorrupto manente præter solitũ.Successit & aliud miraculũ haudquaquã prætereundum silentio.per continuos quadraginta annos.toto illo tam diuturno itinere, necessarius victus non defuit iuxta semel institutũ ordinẽ temporum,non secus quàm si ex horreis dimẽsum distribueretur singulis:simulq; discebãt obseruationem illius diei sacratissimæ ac desideratissimæ. Cũ enim iandudũ quæsissent quis esset mũdi natalis, quo hoc vniuersum absolutũ est,rem à suis maioribus ignoratam tandem didicerunt.nõ solũ oraculo,verũ etiam argumento manifestissimo.Videbãt enim corrũpi(vt dixi)quicquid superaret diebus cæteris,quod autẽ depluebat pridie sabbati, duplũ prouenire, duraréq; in biduũ. Vsus verò eius erat huiusmodi. prima luce collectũ molebant aut terebant,dein elixo quasi placẽtis vescebantur suauissimè, absq; pistoris opera.Imò ne delicatioribus quidẽ cibis diu caruerũt,quales habent in regionib' habitaris & felicibus, Deo proferẽte suas opes in solitudine. vespertinis enim horis coturnicũ nubes aduolabat à mari tota castra inũbrans,terræ tam propinqua,vt facilè præberet aucupiũ;has capiendo coquendóq; vt cuiq; libebat,fruebantur carnibus optimis,

mis,ne desiderarēt obsonia:In hac copia ciborū interuenit magna potus inopia: iámq; deplorata erat salus omniū cū Moses sumpta sacra illa virga per quā in Aegypto prodigia patrauerat,numine correptus rupē percutit. quæ seu vena opportuno ictu aperta,seu aquis tum primū eò corriuatis per occultos cuniculos,erumpentibúsq; præ impetu, more fontis tantū profudit,quantū & ad sitis remediū,& ad diuturnā aquationē sufficeret tot milibus:omnes enim hydrias impleuerūt,sicut prius ad fontes amaros in dulcē naturā versos Dei prouidentia,quòd si quis huic narrationi nō credit,non nouit Deū,nec quærit noscere. alioqui certo certius sciret,miracula ista esse Dei ludicra, collata cū seriis operibus:quale est creatio cæli cū fixis erraticisque sideribus,lucis,diei solisq; productio, itidēq;, nocturni lunaris luminis,terræ fundatio in rerū meditullio,insularū & continentis immēsa magnitudo,animaliū stirpiúmq; in tot species diuisa varietas:ad hæc maris æstuaria,fluuiorū cursus tam perennium quàm torrentiū,laticesq; fontiū perpetuò manentiū, alibi frigidorū,calidorū alibi:præterea tot mutationes aëris, tēpora discreta annuis horarū vicibus, aliaq; pulcherrimæ res innumeræ,quibus recēlendis vix tota hominis vita sufficiat,quę nec ad vnius cuiuspiā mundi partis miracula singulatim excutienda satis sit,etiamsi cōtingeret longissima.Verū ista cùm digna sint admiratione maxima,cōtemnuntur propter consuetudinē. quę autē inusitata sunt,quāuis minora,miramur indulgētes nouis imaginationibus tandē post pererratas diu solitudines inuias apparuerūt quidā terræ habitabilis termini,ceu suburbana regioni eius quā sibi destinauerāt. habitabatur autē à Phœnicibus.hic sperātes vitā quietā tranquillámq;,multū opinione sua falsi sunt.nā regionis eius rex populationē agrorū metuēs, excita oppidatim iuuētute,opposuit se vt arceret eos à trāsitu. q; si armis viā sibi aperire conarētur,aggrederetur integris viribus & recēti milite fessos itineribus & commeatuum inopia aquarúmq; penuria,quibus illi necessitatibus laborabāt alternātib⁹.At Moses re per exploratores cognita nō lōgè ab hoste castrametat⁹ est,delectu iuniorū habito,imperatorē his lesum præficiēs vnū è minoribus ducibus,ipse properauit ad quærendum maius auxiliū,purificatus enim solēnibus lustrationibus ascēdit propinquū tumulū,suppliciter Deū inuocās vt Hebræis daret victoriā,quos liberasset à grauioribus periculis, depulsa non solū hominū violentia, verū etiam lue quæ corruptis elementis

mentis Aegyptios infestauerat,atq; etiam per totum iter fame aliàs ineuitabili, cùm autē starēt vtrinq; instructæ acies nouū accidit podigiū in ipsius prophetæ manibus modò leuissimis, modò mirē grauibus.quæ quoties leuitatem recipiebāt,ad cælum sublatæ confirmabāt socios ad rem gerendā fortiter: quoties verò degrauabantur,prævalebat hostilis acies,Deo significante,quòd alterorū propria hæreditas sit terra mundi pars infima,alterorū æther sacratissimus, & quemadmodū in rerum vniuersitate cælum est terra potius,sic etiā populū suum bello superaturum aduersam aciem. Cùm igitur aliquantisper manus bilancis in morem nunc sursum tollerētur nunc deorsum vergerent,certaretúrq; marte dubio,tandem repentè velut pinnas habentes pro digitis sublatæ volitabāt per aërem manentes in sublimi,donec Hebræis certa victoria contigit internecione deletis hostibus,& clade iusta domitis ab his quos iniustis armis lacessebāt.Tūc Moses altare dedicauit,qd ex re nominauit Dei refugiū,in quo vota psoluit mactatis victimis. Post prēliū decreuit exploratores ad inspiciēdas sedes genti suæ destinatas mittere,anno secūdo postquam iter ingressi fuerāt: ne forte more solitō per ignorantiā dissentirēt à ducis cōsilio:vtq; re auditu cognita,quid agendū esset in commune dispicerent, missi sunt è duodecim tribubus totidē principes electi ex optimatibus,vt omnium esset par autoritas:vtq; ex æquo tribus omnes de statu regionis cognoscerēt ex honoratioribⁿ, si modò illi renūtiare vera voluerint. Electos autē sic alloquitur:Certaminum ac periculorū quæ sustinuimus & sustinemus hodieq; Præmiū erit agrorū diuisio,quam spem ratam faxit Deus optimus maximus,vt gentem frequentissimā deducamus in coloniam.profuerit autē plurimū locorum,hominum, rerum conditionem pernoscere,sicut ignorare hæc est noxiū.ideo vos elegimus,vt vestris oculis atq; mentibus illa inspiceremus. critis igitur tot milibus pro auribus & oculis,vt cognoscatis quę nos scire oportet.mirimū tria hæc:incolarum frequētiam ac potentiam,vrbium sitū,munitæ sint an sine munitionibus: postremò quænā sit agri natura,num ferax & apta vinetis, arbustis atque segetibus,an cōtrà sterilis: vt aduersus vires copiásq; incolarū instruamus nos legionibus quas illis tutò possimus opponere contra locorū autē difficultates machinis oppugnatoriis,naturam quoq; regionis scire necessum est,bona sit an non. alioqui pro possessione sterilium agrorū vltro subire pericula, summa stultitia

stultitia fuerit, arma autem nostra & machinæ atq; copiæ citæ sunt in sola erga Deũ fiducia. hoc apparatu freti nulli cedent terroribus: hoc vincemus, etiãsi fuerimus inferiores robore, habitudine, audacia, peritia, copiis: hoc instructi etiã in vasta soli tudine nihil requisiuimus eorũ quæ habentur in vrbibus. tẽpus quoq; nũc est explorationi aptissimũ. verum videlicet, quãdo ad maturitatẽ rendunt segetes, & arborũ fructus proferre se incipiũt. præstat tamen differre in æstatẽ reditũ, & afferre aliquid fructuũ, quod si regionis eius vbertatis specimẽ. His auditis ad explorandũ proficiscũtur deducente vniuersa multitudine, solicita ne cõprehensi luant suppliciũ, & accipiatur geminũ incommodum, virorũ tributim selectorũ interitus, cum ignoratione rerum hostiliũ quarum petebatur noticia. habebãt autem secũ duces peritos locorũ, quos sequebantur in itinere. cumq; appropinquassent finibus ascenso mõte altissimo contẽplabantur regionem magna ex parte cãpestrem, feracẽ hordei, tritici, atque pabuli. montana quoq; vitibus & arbustis erant cõsita, vbiq; virentia, distinctáq; riuis ac fontibus ad aquãdi copiã vt à radicibus vsq; cacumina tota latera montiũ opaca essent cõtinuis arboribus, præsertim iuga & valles mediæ videbãt etiã vrbes natura simul & arte munitas egregiè. amplius deinde inquirẽdo videbant incolarũ immensum numerum, gigãtibus similium proceritate ac robore. hæc vt diligẽtius perspicerẽt, hęserũt illi diutius, ne fallerentur primo intuitu. sed certiores menti notas imprimerẽt. simúlq; curauerũt vt decerptos arborũ fructus iã seminaturos suis tribulibus ostenderent, eos præcipuè qui non corrũpuntur facilè. sed nihil magis quàm vitis fructũ mirabãtur. pendebant enim prægrãdes vuæ de palmitibus, spectaculũ vix credibile. harũ vnam exectam suspenderũt è vecte medio, cuius exrrema imposuerũt humeris duorũ iuuenũ, atq; ita deportabãt aliis post alios propter põdus succedẽtibus. de cætero non cõsentiebant. In itinere conuenire eis non poterat quid renunciandũ esset de cõmuni sententia, ne quid seditionis oriretur in populo. sed hoc fuit leuius. post reditũ extitit maior discordia. alij de vrbiũ munimentis & ciuiũ frequẽtia narrantes, attollentésq; in maius omnia, verbis territabãt concionem. alij contrà eleuabãt quicquid viderant, hortando vt forti essent animo, & coloniã quærerent, cõsecuturi ad primũ clamorem victoriam. nullam vrbem lætarũ tantæ multitudinis simul ingruentis impetum, nec parem futuram incumbenti oneri. Atque ita vtriq;

vtriq; inuenerũt in plebe quos imbuerent suis affectibus, ignauia timidi, fortes verò spe atq; audacia. Verùm hi portio quinta fuerũt, timidis quinquplo superãtibus cæteros: quo factum est vt paucorũ fortitudo obscuraretur in tãto ignauorũ numero. duobus autoribus optimi cõsilij prœualuerũt decem dissuasores eorũ sententiæ, qui pertraxerunt in suas partes totã plebeiam multitudinem. omnes vno ore laudabant mẽtana æquè atq; cãpestria: sed cõfestim reclamabatur à concione: Quid opus est nobis alienis fortunis asseruatis tãto præsidio, vt non possint adimi pristinis dominis? Vix tẽperatum est à manibus quin duos diuersum sentiẽtes lapidibus obruerẽt, malẽtes audire iucũda quàm vtilia, & veris falsa ptęferẽtes. quod ægrè ferebat dux multitudinis, diris agitari eã suspicãs, quæ tã cõtumaciter aspernaretur oracula. nec lõgè vltionẽ abesse, sicut euentus docuit. nam illi decẽ exploratores timidi absumpti sunt pestilẽtia cũ turba secuta ipsorũ ignauiã. soli qui suaserant eundum intrepidè, seruati sunt. præmiũ referentes pietatis. & reuerẽter accepti oraculi. Hæc causa fuit serius deductæ coloniæ. cùm enim potuissent secũdo anno postq; ex Aegypto demigrarãt agros Syriæ diuidere, deflectentes à via cõpendiaria, vagabũtur per secessius lõginquos & deuios alios quærẽdo post alios, frustra defatigãtes animũ cum corpore, vt meritas impietatis pœnas persoluerẽt: quippe qui præter tempus iam elapsum per xxxviij. annos, ætatẽ hominis, susq; dèq; oberrantes per inuia, vix quadragesimo anno peruenerũt ad eosdem quos ãtea terminos. In aditu regionis habitabat gẽs cognata, quos sperabãt fore belli aduersus vicinos gerendi socios adiutoresq; in parãdis nouis sedib⁹: aut ũ hoc grauarent, certè neutris se adiũcturos partibus. nam vtriusq; gẽtis primi cõditores es. tũ Hebraicæ, tũ accolentis fines hostiles, vna matre vnóq; partu editi fuerant, quorũ familiæ felici auctæ sobole in duas populosas gẽtes tum excreuerãt. harum altera in suis mansit sedibus: altera (vt antè diximus) in Aegyptũ propter fa mem translata, post aliquot ætates retro vnde venerat, rediit. hæc cognationis nõ oblita, quãuis dudũ dissũcta sedibus: & tũc quoq; nihil de ritu maiorũ agnoscẽs in degener⁹ b⁹ posteris, arbitrabatur decorũ esse mãsuetis ingeniis, si antiquæ necessitudini aliquid tribuerẽt. in altera nullũ supererat amicitiæ vestigium quæ lõgè diuersis assuetæ morib⁹, stationibus, cõsiliis, studiis, aucta renouabat odia. nã primus huius gẽtis autor ius pri

mog

Universidad de Deusto
Biblioteca

mogenituræ fratrivẽdiderat,quod paulò pòst facti pœnitẽs re
petiit,atq; etiam necem intentãdo extorquere voluit.hę maio
rum priuatæ simultates apud integras posterorum gẽtes in-
stauratæ sunt eo tempore. Cæterùm dux Hebræorum Moses
quãuis primo incursu poterat eos opprimere, iniquũ id ratus
propter ius antedictæ cognationis,maluit transitũ per eorum
agros petere,pollicẽdo se iter facturos sine incolarũ iniuria,
intactis agris & pecoribus.ne potũ quidem aquæ necessarium
sumpturos absq; pretio:in potestate incolarũ fortè annonã, se
vsuros foro ex ipsorũ arbitrio,at illi contẽptis caduceatorib⁹
cõditiones fœderis offerẽtibus,armati obuiam profecti sunt,
bellum ostentãtes eis,si auderent fines transcendere, imò vel
attingere.id respõsum ægrè ferente populo,& iam ad arma cõ
citato,prophera è superiore loco vt exaudiri posset:sic eos allo
cutus est:Non est iniqua viri fortissimi vestra indignatio, qui
bonas cõditiones offerẽdo repulsam passi estis à prauis & per
uersis hominibus.Illi quidẽ digni sunt vt inhumanitatis pœ-
nas dent,nos tamẽ decet mitius agere,& reuereri gentiles ne
cessitudines.alioqui quod erit inter bonos malósq; discrimẽ,
si magis cogitabimus quid illi mereantur,quàm quid nos de
ceat?His dictis auertit aliò populũ,cùm videret omnes aditus
insessos præsidiis ab his quib⁹ nihil imminebat periculi, tan-
tùm præ inuidia viã cõpendiariam intercluserant: quod erat
certissimũ indiciũ maleuolẽtię molestè ferẽtium gentẽ liber-
tati redditã,quã in Aegypto graui seruitute premi antea libẽ
ter audierant.necesse est enim vt qui alterius felicitate dolet,
eius calamitate gaudeat,quãtumvis dissimulet.In tantũ enim
res suas cũ impiis consociauerãt,vt in summã malitiã ꝓlapsi,
infensi essent bonis omnib⁹,ægrè ferrẽt successus eorũ,gaude
rent calamitatib⁹.Id tum latere nõ potuit, cohibitus est tamẽ
populus à suo principe,eadẽ opera gemino exẽplo edito tũ bo
nitatis tum prudẽtiæ.prudẽter enim fecit,quod discessum est
sine mutuis iniuriis:quòd verò cognationis respectu vltionẽ
cohibuit,humanitatis fuit officium,horum oppidis pręteritis
cùm ad vlteriora pergerent,rex quidã finitimus Chananes no
mine vbi cognouit è speculatoribus exercitũ per loca nõ lon-
gé dissita iter facere,putãs eos sine ordine incedẽtes facilè pos
se opprimi,cũ armata suorũ iuuentute inuasit,& primò assul-
tu quosdã vt imparatos coëgit terga vertere:interceptisq; ali
quot captiuis insperato successu inflatus procedebat vlterius,
quasi

quasi omnes in suam potestatẽ redacturus. at illi nihil territi
accepto incommodo,imò accensa audacia vt abolerẽt ignomi
niam,hortabãtur se inuicem: Viri simus,geramus rẽ alacriter
in primo regionis ꝓmissæ aditu.intrepide pugnemus pro mu-
nimento habentes audaciã. per initia sępe de euẽtu decernitur.
dum in limine sumus terrorem incutiamus incolis vt inopia
qua in locis desertis laborauimus, permutem⁹ agrorũ fertiliũ
& bene cultorũ copiã.Sic animati vouerũt Deo primitias agro
rũ,eius regis oppida cũ suis finibus.nec fuerũt vota irrita, ꝓpi-
tio numine Hebræis robur addẽte,ad extorquendã hosti victo
riam.Itaq; pugnatũ est egregiè,supplicatũq; post victoriã,pręd
da tota cõsecrata autori tantę felicitatis.Oppida cũ viris & au-
ro argentóq; Deo dicari placuit, vnde totũ id regnũ anathema
nontinatũ est. Quemadmodum enim vnusquisq; vir pius cõse-
crat primitias fructuũ cõportatorũ ex agris suis:ad eundẽ mo-
dum gens vniuersa portionem magnæ regionis, in cuius pos-
sessionem migrabat.& eam quidem non exiguam,regnũ inte-
grum quod primum bello quæsitũ est,nouæ coloniæ primitias
Deo dicauit,nefas enim putabant vel agros diuidere,vel in vr-
bes immigrare,ante cõsecratas horũ primitias.Paulò pòst fon
tem copiosum inuenerũt,qui omnibus potũ præbuit,is erat in
puteò,in eius prouincię finibus. ibi acsi merũ nõ aquam hausis-
sent exhilarati,pias choreas circa puteũ ducẽdo nouum carmẽ
canebant in laudẽ Dei datoris agrorũ & autoris coloniæ,quòd
emensi longas solitudines,terram promissam attigissent, & in
ipso limine inuenissent aquæ copiam. meliore nota signãdum
rati hunc puteũ. fuerat enim excisus non plebeiorũ sed regum
opera & diligentia:qui vt fertur magum sumptum quærendo
aquam & apparãdo puteum fecerant,sicut apparebat ex operis
regij magnificẽtia.His inopinatis successib⁹ lætus Moses pro-
grediebatur vlterius, iuuentute disposita in primo extremóq;
agmine:seniorũ,mulierũ,puerorũ,q; turba incedebat media,
vtrinq; munita præsidio, siue frontem siue terga hostis lacesse-
ret. Post aliquot dies regionẽ Amorræorũ attigit,missisq; le-
gatis ad regem eorum Seon,inuitabat ad easdem conditiones,
quas prius cognatis obtulerat.ille adeò cõtumeliosè respondit,
vt vix sibi tẽperaret à manibus, occisurus ni legatos tutaretur
ius gentium:cõtractisq; mox copiis expeditionem suscepit vi-
ctoriam sibi pollicens.Congressus autem sensit sibi rem esse cũ
inuictis militibus,qui iam ante exercitatis duratisq; tũ corpo-
ribus

ribus tum animis,non semel virtutis specimen ediderant,quapropter egregiè tunc quoq; vicerunt. à præda tamen abstinuerunt,vt sacrarét Deo certaminũ suorũ primitias,cuius ope subsistebant magis quàm propriis consiliis aut viribus, illo addẽte animos ad rem gerendam, & causam suam defendendã fortiter, sicut tunc quoque apparuit. non erat enim opus iterato prælio,vna acie debellatũ est,fusis,fugatis,interiectione deletis hostilibus copiis. Vrbes etiam eodem tempore exhaustæ & repletæ sunt,vacuæ veteribus incolis, plenæ victoribus. similiter villæ prædiá rustica modò deserta recipiebãt colonos meliores. Hoc bellum gentes omnes Asianas terruit,præsertim finitimas,quibus propius imminere videbatur periculũ. Vnus autẽ è vicinis regibus Balaces nomine,habens in oriente magnum populosumq; imperiũ,nõ ausus armis decernere, domi se cõtinuit:& timẽs clades quas bellũ afferre solet, ad auguria se vertit atque diuinationes, putãs se diris execrationibus expugnaturum inuictam Hebræorum potentiam. Erat illo tempore vates magnæ celebritatis in Mesopotamia,peritus omniũ diuinationis generũ,sed maxime augurali scientia sibi autoritatẽ parauerat. cuius multa sæpe experimeora ediderat magna & vix credibilia,nã aliquãdo imbres futuros prædicebat ætate præferuida,rursum aliis siccitatẽ æstúsque brumali tempore: aliquando vbertatem annonæ,rursum alias famem & penuriam: fluuiorũ item defectus inundationésq;,& procurationes pestilẽtiæ,aliáq; innumera:quæ singula cũ præsagire videretur, erat in ore omniũ,inclita fama diuinitatis eius indies se spargente latius. Ad hũc rex misit amicos aliquot,rogãs vt veniret, munera præsentia dona,plura pollicens,nec dilsimulans cur accerseret hominẽ.ille non ingenuè cõstantérq;, sed fucata ciuilitate, quasi propheta eximius, & nihil absq; diuino nutu facere solitus,tergiuersabatur, negans sibi hoc permitti à numine. sic legati reuersi sunt infecto negotio. Rex alios mox honoratiores misit cũ maiore vi pecuniæ, iussos etiã polliceri ampliora quã antea munera. Vates inescatus & præsenti vtilitate,& spe futuri cõmodi,simúlq; oratorũ dignitatẽ reuerit°,persuaderi sibi passus est,rursum fucatè causatus de numine,itaq; postridie parabat se itineri,narrans admonitũ se in somnis visione manifesta vt incunctanter legatos sequeretur. Cæterũ in via prodigiũ ingẽs ei se obtulit, omnino aduersum ominosumq; illius proposito. Iumentum enim quo vehebatur, primùm repente cõstitit, deinde

deinde quasi ex aduerso violéter repulsum in tergũ retro cedebat,nunc ad dextram,nunc ad lęuã flectendo errandóq; trepidè more temulentorũ,etiam verberibus contumax,vt penè sessorẽ exueret,vexatũ vicissim nõ mediocriter. Erãt enim ex vtroq; viæ latere sepes & macteriæ,in has impingẽte iumẽto dominus atterebat lacerabãtq; crura & genua. videlicet obuio spectro iamdudum territabatur animal, cui soli erat illud cõspicuum: homini verò non itẽ,quo magis argueretur eius stupiditas.tũc enim brutum perspicacius erat quàm is qui se iactabat videre non mundũ solum,verũ etiam ipsum mundi rectorem cõditorémq;. Tandem vix agnito resistẽte angelo, nõ quòd dignus esset eo spectaculo,sed vt indignitatẽ suam intelligeret, ad supplicationes deprecationésq; versus orabat veniã ignorãtiæ,negans sibi fuisse peccandi animũ. Cúmq; debuisset reuerti euestigio,maluit rogare angelũ,num redire domũ iubeat. Ille intelligens & indignè ferẽs simulationẽ(quid enim opus erat sciscitari in re tam aperta,quam ipse videbat, nec indigebat verbis fidem adstruẽtibus,nisi forte oculis minus creditur quàm auribus.)Vade,inquit,quò properas.Sed nihil efficies,me subiicien te verba præter tuam sententiã, & instrumenta vocis vertente quò fas ac pium est.nam ego ero tui sermonis rector,per tuam linguã inuitam fundens oracula.Interea Balaces vt audiuit vatem esse in proximo, prodiit obuiã cum satellitio: deinde post solennem consalutationem mutuam, aliquantũ quæstus est de tarditate,expostulans quòd nõ incũctanter se dedisset in viam: atque ita versi sunt ad epulas regio luxu paratas excipiẽdis hospitibus, cæteráq; hospitalitatis officia pari splendore ornatissima. Postera die diluculo Balaces vatẽ duxit in tumulũ sacratum cuidam genio,cuius statuam indigenæ venerabantur diuinis honoribus. inde prospectus erat in partẽ castrorũ Hebraicorum,quæ ostendebantur magotanquã è specula. his visis dixit:Tu rex positis septem aris,in singulis vitulum cede & arietem:ego interim secedam,vt diuinitus discã quid dicẽdum sit, progressus autẽ foras cõfestim afflatur numine, quod omnem eius artificialẽ diuinationẽ exterminauit ex anima. nec enim fas erat sanctũ spiritũ cohabitare cũ magicis artibus. post hæc reuersus,& videns victimas ardere aris impositas, tanquã alienus interpres sic cecinit. E Mesopotamia me accitum Balaces,vt longum iter emẽsus execrarer Hebræos. sed quomodo execrabor quos Deus nõ execratur?possum eos ex alto mõte despicere,&

Universidad de Deusto
Biblioteca

re,& vota concipere,sed lædere non possum singularem ac eximium populum,qui non cōnumeratur cū cæteris gentibus,nō tam locis separatus & sedibus,quàm ritibus propriis,multum diuersis,nec cōtaminatis vlla externa ceremonia. Quis exactè nouit primam horum originem? corpora quidem ex humanis sunt nata seminibus,ex diuinis autem animæ,Deo cognatæ hactenus.Tollatur anima mea ex hac vita corporali,vt connumeretur cùm iustorum animabus, quales sunt horum hominum. His auditis Balaces ingemuit.Conduxi te,inquit,vt hostes execrareris , nūc nō pudet te illis fausta ominari?Quàm me fefellit opinio,qui amicum putās opposui te hostibus.iam satis apparet quo sis animo,hoc est nimirū cur tam cunctāter venisti, beneuolentiam qua istos prosequeris,& odiū mei dissimulans. licet enim ex manifestis de incertis coniecturā facere. Tū magus iā à spiritu relictus: Iniustā,inquit,sustineo calūniam, Nihil ex meipso dicere soleo,interpres tantū Dei sū,sicut & antea me protestatū ex legatis nouisti.Rex sperans posse vèl vatē decipi,vel diuinam mutari sentētiam,si locū ipse mutaret , illinc petiit alium montem editiorē,vnde cōspiciebatur magna pars hostilis exercitus:extructisq; denuo septē aris aliis,& mactatis totidem quot antè victimis , misit vatem ad captanda meliora auspicia. Ille in secessu correptus numine, & extra se raptus vt suametipse verba non intelligeret,ore suo sententiam alienam pronuntiauit hoc vaticinio.Surge rex,& audi attentis auribus. Non est Deus quasi homo vt mētiatur,nec quasi filius hominis vt mutetur. Dixit & faciet,locutus est & rata erunt verba eius, quandoquidem ipsa verba sunt eius opera.ad bene precandum adductus sum ego,nō ad execrationem. Non erit labor in Hebræis nec lassitudo. Deus eos manifestè ceu clipeo protegit. is etiam Aegyptiacas calamitates ab eis depulit, & tā multa milia tanquā vnum hominē eripuit. ideo populus Israeliticus nihil moratur auguria cæteráq; diuinationis genera omnia, fretus vno totius mūdi prīcipe. video populū insurgentē vt leonis catulum,superbū leonina ferocia.Satiabitur præda,& bibet occisorū à se sanguinem. ac ne tum quidē in cubile se cōferet,sed peruigil victoriale carmen concinet. Tum Balaces præ dolore ob spem diuinatione frustratā exclamat : Desine homo & execrari & fausta ominari. præstat silere quàm iniucunda dicere. Móxq; mutata sententia duxit vatem in locū alium,vnde ostendens ei partē copiarū Hebraicarū, hortabatur vt diras execrationes

tiones cōtra eas depromeret.Magus rege nihilo melior,quāuis contra incusationē obiectūq; præuaricationis crimē verè præfatus,se nihil de suo proloqui , tantùm interpretē esse numinis quo incalescebat:cū debuisset domū reuerti, cupidè comitatus est,tum propter insignem arrogantiā,tum propter odio suppuratum animū,quippe qui malè volebat populo,cui tamen non sinebatur malè precari , cúmq; venisset in montē celsiorē prioribus,longo ascensu arduum,iubet instaurari eadem sacrificia, rursum aris septem positis,& superimpositis quatuordecim victimis,binis vt antea,vitulo ac ariete.ipse verò non abiit more solito ad captanda auguria , damnata hac diuinatione & quasi obliterata,vt nihil certi posset ex ea percipi : & alioquin etiam vix tandem senserat repugnare Dei volūtati regis propositum sed versus ad solitudinē,considerabat singulas tribus Hebræorum,& castrorū ordinem populosæ ciuitati similiorē quàm militari multitudini,móxq; afflat' in hæc verba erupit:Hęc dicit homo verè videns:cui Deus in somnis manifestè visus est insopito animæ oculo. Quàm pulchra tabernacula vestra Hebræi, tentoria vestra vt valles opacæ nemoribus, vt horti secundum flumen irrigui,vt cedrus prope aquas. Egredietur olim homo ex vobis,& imperitabit multis gētibus, cuius regnū indies crescens magis ac magis exaltabitur.populus hic ex quo Aegyptū reliquit per totū iter à Deo deductus est vno agmine.propterea deuorabit multas gētes hostiles , & pinguitudinē earū exsuget medullitus,configétq; sagittis aduersarios.Dormiet cubans vt leo vel leonis catullus securus,neminē ipse timēs,& alios territans insuper.Infelix quisquis eū excitauerit.Qui tibi precatus fuerit,ipse quoq; faustus erit:execrabilis verò quisquis te diris deuouerit. Rex maiore quàm antè indignatione percitus ait: Vt hostes meos deuoueres vocatus,iā tertiò bene illis precat' es?fuge quātocyus:ne indignatione furens aliquid sæuius in te consulam.Quantū auri,quātū gloriæ tibi inuidisti homo insane ac perdite.Redibis domū vacuis manibus , ipse plenus oppropriis,irrisus illusúsq; cū ista tua quā tātopere iactas sciētia. Respondit ille:Quæ hactenus audisti,omnia sunt diuina oracula:quæ veró iam dicam,meæ cōiectationes sunt.Tū dextra prehensum seduxit à cæteris,& solus soli dedit consiliū, quibus rationib' sibi cauere posset ab infesto exercitu,quo facto inussit sibiipse notam impietatis turpissimā.Dixerit euim aliqs, Cur priuatim das cōsiliū oraculis cōtrarium, nisi putas in potētius

 & effic

Universidad de Deusto
Biblioteca

& efficacius. Age verò examinemus ista præclara consilia, qua-
libus artibus vtatur ad interrūpendas perpetuas victorias for-
tissimi populi. Sciebat Hebræos per solum legū contemptū ex-
pugnabiles, tentatos malo impotēti libidinis: ideo voluptate
inescatos conatus est ad grauissimū scelus impietatis pertrahe
re. Sunt, inquit, in tuo regno mulieres formosissimę, nec alia re
vir facilius capitur quàm mulieris eximia specie. harum pul-
cherrimas si permiseris ob quæstū vulgare sua corpora, hoc ha
mo capietur inuictus hostiū. sed præmonēdæ sunt, ne statim fa-
ciant sui copiā rogantibus. nā hæc fucata tergiuersatio magis
incitabit & accēdet cupidinē, atq; ita obtorto collo pertracti à
suismet cōcupiscentiis, nihil nōvel patientur vel facient. Sic af-
fectū amatorē vbi viderit captatrix fœmina superbè loquatur:
Non est fas habere te mecū voluptatis cōsuetudinem, nisi abiu
rato ritu patrio, colas eadem mecum numina, nec antè credam
te mutatum, quàm videam non abhorrere à nostris sacris & li-
bationibus. quæ in delubris peragimus. Tum ille miser captus
his cassibus, cōditionem accipiet, & repulsa ratione monitrice
imperata faciet addictus in seruitutem cupidini. Hoc fuit con-
silium: id quoniam videbatur non inani coniectura subnixum
antiquata lege de stupris & adulteriis, data est fœminis licētia
cōcubitus cum viris quibuslibet, qua impunitate factū est vt iu
uentutem ad se pertraherēt, corrupta prius anima & huiusmo-
di præstigiis ad impietatem illectā: donec Phinees filius pon-
tificis indignè ferēs perire animas simul cū corporibus, & hæc
voluptate illas impietate corrūpi, ausus est facinus viro bono
honestóq; conuenientissimū. Cōspicatus enim quendā suæ gen
tis hominem post prophana sacra ad meretricem ingredi, non
furtim, vt mos est verecundis scortatoribus, sed propalā erecta
ceruice quasi ostentantem impudenter multitudini suam turpi-
tudinē, nec minus sibi placentē quàm in aliquo præclaro fa-
cinore, admodū exasperatus & ira iusta repletus, inuasit iacen-
tem in cōplexu adamatæ meretricis, & vtrūq; peremit adacto
mucrone per genitalia eò ꝙ operarentē genituræ nefariæ. Quo
exemplo animati quotquot æmulabantur pietatē ac continen-
tiam, Mose quoque iubente, imitati sunt autorem vltionis, &
omnes simulachris initiatos sine cognationis amicitiæq; respe
ctu ad vnū deleuerunt, atq; ita gentem expiauerunt exacto in-
clementer à noxiis supplicio. reliqui satis approbauerunt suam
pietatem, neminem sontem miserati, ne cōiunctissimū quidem
sanguin

sanguine plus valente apud eos indignatione quàm affectu ne
cessitudinum. nec quisquam ex his homicidis pro impuro aut
cæde pollato est habitus. imò vita est hæc res gesta nulli è supe
rioribus cedere, quantum ad veram meritámq; laudem fortī-
tudinis attinet. Fertur vno die cæsa vigintiquatuor milia, nōx-
que sublatū publicum piaculū, quo tota castra cōtaminata fue-
rant. quibus expiatis, Moses disp iciebat de præmio decernēdo
filio pontificis, qui primus fortiter vltionem aggressus fuerat.
id cogitanti maturè oraculum redditur. Pacem à Deo dari Phi
nei, quod bonū mortalis nemo dare potest: fari & perpetuū sa-
cerdotiū, quod hæreditario iure ad posteros quoq; ipsius pertī-
neat. Ad hunc modū interfectis malis defunctī, quādo etiam de
transfugio proditionéq; suspecti omnes eciderāt, Israelitæ ar-
bitrabantur venisse opportunū tempus expeditionis contra Ba
lacem, nihil non conatum vt lædaret, nec frustratū suo consilio:
quippe qui per vatem deuouere deleréq; copias Hebræorū spe
rauerat: per mulieres verò impudicas ingentem plagā tum li-
bidine corporibus, tum animabus impietate inflixerat. nō fuit
tamen vniuersorū expeditio, ne finitimæ gentes excirentur ad
arma cōmuni periculo: timúlq; consultū videbatur manere cæ-
teros in subsidiis, si forte res posceret noua submitti auxilia.
milleni de singulis tribub⁹ selecti sunt. Sic armatis duodecim
milibus imperator datur Phinees, spectatæ iam fortitudinis
vir: qui sacris ritè peractis vbi hortatum vidit, milites hūc in mo
dum pro concione adhortatus est. Non de imperio nunc certa-
men instat, nec de inuadendis, occupādisq; alienis possessioni-
bus, quæ causa belli vel sola mouere alios vel præcipua, sed pro
tuēda pietate ac sanctimonia, quam nostris cognatis amicisq;
dum hostes eripiunt, parauerūt eis grauissimam perniciem.
Absurdū igitur & periniquum fuerit si parcamus sceleratis ho
stib⁹, qui domesticis minus noxiis nō pepercimus: si magistros
impietatis impunè abire sinamus, qui de discipulis pœnas sum
psimus, præsertim cùm totius calamitatis culpa penes autores
impietatis sit. His dictis animati iuuenes accēsiq; amplius, tan
quam ad certā victoriā afferebant inuicta pectora: collatisq; si
gnis tantùm præualuerūt robore ac audacia, vt mactatis more
pecudū hostib⁹ ipsi omnes reuerterētur incolumes, ne vno qui-
dem è suis vel desiderato vel saucio, aliquis ignarus facti ex re-
deuntiū specie coniectans dixisset eos reuerti à decursione mi-
litari, non ex acie referre victoriā. adeò intacti erāt haud secus

quàm post meditationem armorũ iudicrã.deuictæ vrbes flammis ferróq; solo æquatæ sunt,vt nullũ superesset habitationis vestigium,ac si nunquam ea terra habuisset incolas.captiuorũ ab luctus est infinitus numerus.ex his in viros & mulieres interneccione fruitũ est:in alteros,quòd ab his petiti fuerãt inuitis armis & scelestis cõsiliis:in alteras,quia hæ suis præstigiis iuuent item Hebræam seduxerant,cui lasciuiæ,impietatis,ac postremò necis causa fuerant:tenera ætas, pueri virginésque impetrarunt veniã.Præda ingens parta fuit,exhaustis non solũ opibus regiis, sed etiam priuatis possessionibus: non minus enim ex agris auectum est quàm ex oppidis.in castra conuexerunt totas quãtæ fuerant hostiles diuitiæ. Moses laudato pro concione Phinee,cõmilitonúmq; eo bello spectata fortitudine,pariq; cõmentia,qui maluerãt prædam in commune proponere quàm sibi vsurpare,vt etiã in castris relicti forent eius participes,iussit victores,extra castra per aliquot dies tẽdere: põtifici autem mandauit,vt lustrareţ reuersos à recenti cæde hostium:quãuis enim per leges liceat hostem occidere,tamen qui necauit hominẽ,etiamsi coactus & propulsans iniuriam, omnoxius videtur propter antiquã generis cognationẽ oriundi ab vno capite.hæc tum fuit lustrãdi causa,vt ne speciem quidem sceleris in eos cõpeteret. Aliquanto post prædam diuisit, his qui militauerãt,multo pauciorib⁹ præ cæteris, assignata parte dimidia.reliquaverò his qui in castris remãserant.æquũ enim censebat hos quoq; victoriæ fructũ capere,qui si nõ corporibus,animis tamen decertauerãt.nam qui manẽt in statione parati auxilio,tẽpore nõ alacritate cedunt potioribus.itaq; cùm pauci accepissent plura propter nauatam operam,plures pauciora,vt qui intra munitiones se cõtinuerant,visum est necessariũ totius prædæ sacrare primitias,quinquagesimas subsidiarii,quin centũmas propugnatores cõtulerunt. hæ põtificidatæ sunt iussu prophetæ:altera portio cessit ædituis,quos Leuitas nominãt. Tribuni,centuriones,cæteriq; præfecti ordinũ, virtutis ergo acceperũt sua præmia.ornamenta vasaq; aurea, quantũ cuiq; in direptione obuenit,ea pro sua militúmq; salute sponte obtulerũt vt essent donaria:quæ Moses delectatus virorum pietate dicauit tabernaculo Dei.monumentũ gratitudinis.Laudanda sanè primitiarũ distributio. Qui non militarant,de suo dimidio prõptæ voluntatis,nõ operæ præmio, Leuitatis obtulerũt ex prophetæ præscripto:põtifici autẽ illi qui

fortitud

fortitudine absolutissima etiam caput obiecerunt periculis,nimirum capiti sacratorum ceremoniis hominum.cæterùm prefecti ordinum sacrarunt Deo suas primitias.summo totiusvniuersitatis principi.Tãtùm hostium ferociũ debellarunt Israëlitæ priusquàm Iordanem eius regionis fluuiũ traiicerent,qui hostes transemnẽsem tunc tractum incolebãt felicem & frugiferum.campestrem magna ex parte aptúmq; vel frumento vel pabulo,hæc loca vbi viderũt duæ tribus pecuariæ,sexta pars totius exercitus,à Mose petebant hos agros sibi diuidi, vt tãdem alicubi certas sedes acciperẽt esse regionem pascuis aptissimã, propter aquarum copiam & pabuli,sponte fundentẽ alimenta pecoribus. Ille ratus eos prærogatiuam in agris diuidẽdis quærere,aut immunitatẽ à bellis imminẽtibus,cùm adhuc superessent cis Iordanem reges multi,occasionem expectantes tanquam ex insidiis,valde ira commotus respondit:Itáne censetis æquum vos hic ociosos ante tempus cõsidere,immunitate frui turos?Quid interim fiet amicis sociisq;,& quæ sanctior necessitudo est cõiunctis natiuo consanguineitatis fœdere?num placet eos desertos obiici opprimẽdos hostib⁹?Itáne vos soli quasi res bene gestæ præmiis potiemini,pugnas,labores, erũnas. periicula relinquetis cæteris?Non est iustum vos frui pace cõmodisq; aliis quæ pacem sequũtur,vestros fratres atteri toe bellis ac cæde minibus.& vt parti bene sit,vexari totũ exercitũ: illud magis decet,vt cum vniuersis copiis partes etiã in sortẽ agrorum veniant.omnes æquo iure degitis, vnũ genus omnibus ab iisdem profectum cõditoribus,vna familia,mores,ritus,leges, sacra eadẽ,& alia plurima,quæ vel singula fœdus amicitiámq; conciliant. Quid est cur hactenus pares in summe necessariis muniis.in agrorũ diuisione rationẽ vestri haberi postuletis extra ordinẽ,quasi cæteros habeatis pro seruis aut subditis. atqui debuerãt vos aliorum exempla docere modestiã:nam prudentes nolunt suo malo discere:nunc ne domesticæ quidem clades vos admonent officij,quas spectastis in vestris patribus. explorauerunt illi regionem experitã,sed quia de possessione desperauerunt,omnes perierunt duobus tantũ exceptis.Illorum igitur libet imitari formidinem ô vecordes,quasi hæc consilia nõ tẽdant ad vestrã perniciem,dum ipsimet vobis animos adimitis & audaciam:quandoquidem properãtes ad peccatum properatis ad supplicium.nã vindictam quãtumvis tardam, si semel moueatur contra noxios,nemo potest effugere. Vbi debellatũ

fuerit, sublatis omnibus hostibus, socij verò virtutē suam approbauerint, sine crimine desertorum & detrectatorum militiæ alióve quod officiat victoriæ, prompte vsque belli finem vti animo & corpore: agri quoque vacui fuerint colonis pristinis, tum demum tribubus ex æquo sua contingent præmia. Hanc admonitionem illi tulerunt ita vt filios decuit, nempe profectam à paterno animo: sciebant enim eum haud superbè principatum gerere, solicitum de toto populo, iuris & æqui obseruantissimum, sæuientem non ad subditorum cōtumeliam, sed ad emēdationē eorū qui videbantur corrigibiles. Reipōderunt igitur, Iusta est indignatio tua, si suspicaris nos à societate desciscere, & ante tempus agros petere: sed scire debes, nos nullis terreri laboribus qui cum virtute coniuncti sint. Iudicamus autem virtutem esse obedientiam, præsertim sub principe qualis tu es: nec deerimus futuris expeditionibus quantumlibet difficilibus, donec res nostræ ad optatum finem perueniant. sequæmur cæteros vt antè armati trans Iordanem, sine vacatione cuiusquam qui sit armis ferendis idoneus. pueros & puellas cum matribus vxoribúsque & pecorum gregibus pace tua relinquemus, exædificatis in hunc vsum oppidis & caulis pecori, ne pateant incursionibus hostium, si non includantur munitionibus. Tum prophera vultu & voce iam placidiore: Si ex animo inquit, pollicemini, habebitis agros quos extra sortem petitis. Relinquite ita vt vultis vxores cum liberis & gregibus: ipsi armati cum sociorum exercitu traiicite, mox à traiectu si opus fuerit explicaturi aciem, & armis de rei summa dimicaturi cum hostibus. quibus profligatis delectisq; interecione, quando iam pacato hostico agri diuidentur victoribus, vos quoque reuertimini ad domesticos fruituri vestris cōmodis, percepturíque fructus ex agris quos ipsi elegistis. Hac promissione audita pleni alacritate ac gaudio domesticos cum pecoribus reliquerunt in locis tutioribus, quorum plerosque manu munierant. ipsi armis sumptis expeditionem susceperunt cum sociis, non recusaturi vel totum bellum, vel maximam eius partem propriis viribus conficere. nam qui deuincti sunt muneribus prōptissimè nauant operam, non conferendo sed referendo gratiam debitam. Hæc sunt quæ in regno eius gesta produntur: superfunt dicenda acta sacerdotis & legislatoris: has enim sibi facultates, vt maximè regno conuenientes, dudū parauerat.

PHILO

PHILONIS IVDAEI,
De vita Mosis, liber II.

SVPERIORE libro diximus de natiuitate ac educatione Mosis, déq; eruditione ac principatu non solùm irreprehēsibili, verū etiam laude omni dignissimo: tum quid in Aegypto & in itinere gesserit, vel ad rubrū mare vel in deserto, res quæ nulla eloquētia pro dignitate possunt exprimi, laborésq; nō minores successibus & agros attributos pari exercitus: in hoc libro attexētur quæ deinceps de actis eius dicenda sunt. est enim quorūdā haud improbāda sententia, ita demū fore felices respu. si aut philosophētur reges, aut regnēt philosophi. At in hoc vno viro plures etiā dotes reperiūtur, cū tres alias habuerit præter regiā & philosophicā quarū aliā exeruit in ferēdis legibus, aliā in pōtificatus muniis, aliā in vaticiniis propheticis: quarū rerum necessariā narrationem hūc institui. cōpertum enim habeo hæc omnia in vnū hominē competere: siquidē hic factus diuina prouidētia rex & legislator & prophera & pontifex, in his functionibus ita se gessit, vt omnes alios à tergo reliquerit. Cur autē eidem hæc cūcta cōueniant, apertius differendum est. Regis officium est iubere quæ oportet fieri, & vetare à quibus abstineri decet. cæterū iussio faciendorum, & interdictio cauendorū, propriè ad legē pertinet. Atq; ita cōsequitur, vt rex animata lex sit, lex verò sit rex iustissimus. quisquis autem est rex simul & legislator, debet nō solū humani, verūetiam diuini iuris peritus esse, nec enim sine diuina prouidentia regnum bene administratur & ex subditorū vtilitate. Quamobrē talis vir pontificatu opus habuit, vt obeūdo perfecta sacra iuxta perfectā diuini cultus scientiā, mala deprecando auerteret, rerum verò bonarum copiā sibi subditisq; impetraret, annuente votis Deo propitio. Quomodo enim non faceret rata vota q est suapte natura placabilis, & germanos cultores sui numinis ornare solet priuilegiis? Sed quoniā innumera vel regi vel legislatori, vel pontifici humana diuinaq; sunt incognita, nimirū nato mortali etiāsi alioqui felicissimo, necessariò propheria quoq; adiūgitur, vt quicquid ratio nō percipit, suppleatur diuinitus, quo enim mens non potest pertingere, eò

proph

Universidad de Deusto
Biblioteca

prophetia peruenit. Bellę profectò quadrigę potẽtiarum aptissimè comparatarum. cõnexæ enim & hærentes sibi inuicem, simul agitãtur, percipiẽtes ex se vtilitates mutuas more Gratiarum virginum, quæ nunquam separãtur coniunctæ naturæ lege immobili. De quibus meritò dici potest quod vulgò de virtutibus dicitur: eum qui vnam habet, omnes habere. Cæterùm ante omnia tractãdum videtur de legislatoris habitudine. Nõ ignoro quòd in legislatore primo requirãtur omnes virtutes integræ, sed quẽadmodũ in familiis alij propius cognati sunt quàm alij, quãuis in eadem cognatione: sic quibusdam rebus certæ virtutes naturaliter cohærẽt propius, reliquæ minus familiares habẽtur. facultati legislatoriæ quatuor hæc sunt coniũctissima, charitas erga proximos, iustitia, amor virtutũ, & vitiorum odium. quisquis enim ad leges ferẽdas animũ appulit, ab his causis singulis permotus est: siquidẽ charitas docet sententias vtiles proferre in mediũ, iustitia honoratur vt æquabilitas, suum cuiq; tribuens. Virtutũ amor approbat quicquid natura bonũ est, & id omnibus dignis exhibet sine inuidia. Odiũ autem vitiorum exagitat contemptores virtutis, suspectas habẽs vt hostes humani generis publicos & perpetuos. Hęc vel singula magnum est alicui contingere. mirandum verò si vniuersa vnus possit consequi: quod in solo Mose licet cernere, eminentibus in eo manifestis cunctarum modò dictarum virtutũ indiciis, præsertim in eius legibus. Id verum esse sciunt qui legũ sacra illius volumina, quæ non poterant nisi à tali viro cõscribi, idq; ex Dei sententia, hæ leges posteris sunt traditæ vt res pretiosissima. referẽtes imaginẽ animæ propheticæ, in dubiis notis exprimẽtẽ has ipsas virtutes, quas dixi necessarias. Quòd autem hic fuerit præstantissimus legislatorum qui vnquã extiterũt vel apud Græcos vel apud barbaros, leges item optimæ sint & verè diuinæ, in quibus nihil desiderari possit, hoc argumento colligitur certissimo. Aliarum gẽtium iura, si quis cogitatione percẽseat, innumeris de causis antiquata inueniet bello, tyrannide, aliisq; improuisis casibus, vt solet fortuna ludere. interdum etiam præ nimia felicitate lasciuientes quidã collasubduxerunt legibus, vt vulgus est in rebus secundis insolens, comitante saturitatem superbia. Lex autem semper pugnat cũ superbia, sola nostra lex firma, immobilis, inconcussa, tanquam obsignata naturę signaculis, manet ex quo scripta est in hodiernum vsq;, & spes est mãsuram per omnia secula immortalem, donec

donec sol, luna, cælum, totúsq; mundus manebit. gẽs enim hæc multa experta fortunæ vicissitudines, tamẽ ne minimum quidem mandatum passa est obsolescere. Tanta fuit semper diuini iuris veneratio, quæ autem tuta sunt à famis, pestis, belli, tyrannorũ regúmq; iniuriis, à corporis morbis pariter & animi, atq; etiam à diris calamitatibus aliis, an non iunt modis omnibus amplectenda vt maioris quàm quod æstimari possit pretij? res certè non caret miraculo, per tot secula mansisse leges easdem incolumes. illud tamen magis etiã mireris, non solùm Iudæos sed & aliarum gẽtium penè omnium homines, præsertim virtutis rationem habentiũ, imbutos esse harum veneratione. hic enim est honor earũ eximius. id ita esse vel hinc liquet: In tota Græcia totáq; barbaria nulla ciuitas habet leges cõmunes cum quapiam alia: nã vix inuenias vllam eisdem semper vsam, in tot mutationibus rerum & temporũ. Athenienses Laconicas leges aspernãtur, Atticas Lacedæmonij. Inter barbaros Aegyptij non vtuntur Scytharum legibus, nec Scythicę gentes institutis Aegyptiorũ: & in vniuersum Europæi suas leges habẽt, suas itẽ Asiatici populi. ab oriente vsq; occidentẽ, omnes regiones, gentes, ciuitates, abhorrẽt ab externis ritibus: putãtq; tãto plus henoris suis accedere, quãto magis alienos procul caũerint. at non sic nostrum ius. omnes enim admonet officij, barbaros, Græcos, cõtinentis æquè ac insularum incolas, occidẽtales ac oriẽtales, Europæos ac Asiaticos, totũ orbẽ habitabilẽ vsq; ad extremos terminos. Quis enim sacrũ illum diem per singulas hebdomadas recurrentem nõ honorat, remissionem laborũ seriúsq; affe rentem patrifamiliàs cum domesticis, non ingenuis tãtum, verũm etiã mancipiis, & iumẽtis insuper. nã hic inducias laboris affert omnibus mansueris animantibus, creatis in ministeriũ hominũ, & à natura addictis eorum seruitio: affert etiã arboribus & stirpibus omnibus. nec ramũ enim nec frondẽ nec foliũ demere fas est, ne fructũ quidem vllũ decerpere, immunitate in vnum diem cõcessa his omnibus, velut publico præconio interdictum esset hæc attingere. Quis ieiunium quod vocãt non mirabundus adorat, præsertim quotannis recurrẽs sacrato mẽse, iuxta disciplinã austerem & tetricam. Sũt enim qui sic ieiunant, vt nec merũ desit nec cupediæ, dapsiliter appositis cibis & poculis nõ tantũ ventrẽ expleturis verũ etiam excitaturis subuentraneas cõcupiscentias. sed vbi sic ieiunatur, vt nec cibũ nec potum attingere liceat, nequid corporeatũ affectionũ purgatæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

menti obstrepat, vt sit in saturitate festa celebrãtium: tibi intentis omnibus ad placãdum patrem omnipotẽtem pia precatione id vnum agitur, vt concedat præteritorum peccatorũ veniã, & in posterũ nouis beneficiis suam gratiã augeat. Quòd autem harum legũ sanctitas nõ solis Iudæis verũ etiam aliis omnibus gẽtibus sit admirãda & venerabilis, manifestè apparet tum ex his quæ modò diximus, tum ex his quæ dicentur in sequẽtibus sermonibus. Lex antiquitus scripta fuit lingua Chaldaica, mãsitq; longo tẽpore in ea, quãdiu legis ipsius pulchritudo nõ est intellecta externis hominibus, postquam autem ex quotidiano eius vsu etiam ad alienos sensus quidã permanauit, simul gloriosa quoq; fama vbiq; terrarum increbuit. nam honestis rebus ad tempus obesse potest inuidia, illæ tamen proferũt se tandem suapte felicitate ingenij. Extiterunt qui indignè ferrent has leges parti tantùm humani generis innotuisse, nempe solis barbaris. Græcas gentes nullum earum gustum cepisse, dederúntq; operam vt verterẽtur per idoneos interpretes. id opus quia magnum erat & reipublicæ vtilissimum, non priuatis hominibus obuenit, nec mediocribus istis principibus & regulis, sed regi omniũ longè celebratissimo. Ptolemæus fuit is, Philadelphus cognomine, tertius ab Alexãdro Aegypti rex, virtutibus regiis supra omnes ætatis suæ superiorũq; seculorũ principes nobilis, cuius nũc quoq; ex tanto tẽporum interuallo decus est inclitũ, ob tot relicta per ciuitates regionésq; monumẽta magnificentiæ, vt in prouerbiũ abierint sumptuosa opera ab illo Philadelphea denominata. quandoquidẽ in vniuersum Ptolemæorũ domus cæteris regiis præstitit, inter Ptolemæos verò Philadelphus. vnus enim hic plura laude digna gessit, quã omnes reliqui eius familiæ quippe qui tantum inter eos præminuit, quantum caput in corpore. Talis princeps captus nostræ legis amore ac desiderio, in Græcã linguam è Chaldaica transferendam curauit, legatis in hoc missis ad Iudæorum pontificem, penes quẽ tunc erat in ea gente autoritas ac maiestas regia. Ei voluntatẽ suã aperuit, petens vt delecto habito ex præcipuis interpretes ad se mitteret. Qui gauisus vt decebat, ratúsq; haud sine diuina prouidentia rem tantam regi in mentẽ venisse, è suis Hebræis delectissimum quemque, præter patrias literas Græcis etiam eruditum, libẽter misit. Hi comitate hospitali excepti, sermonibꝫ ciuilibus & eruditis nõ minus hilaritatis regi exhibebant, quã ipsi percipiebãt ex epulis. nam ille singulorũ sapientiã tentabat propositis

propositis nõ vulgaribus quæstionibus quas ipsi aptè ac breuiter enodabãt ex tẽpore, & locus nõ esset prolixioribus disputationibꝫ, ita vt res ageretur apophthegmatis, cúmq; placuissent, confestim aggressi sunt negotiũ per legationẽ expetitũ: reputãtésq; quã seria res esset leges ex oraculis acceptas interpretari, vbi nefas sit quicquam vel demere vel apponere vel transponere, vel quocunq; modo à præscripto discedere, dispiciebant de aliquo suburbano secessu purissimo, nã intra mœnia nullus locus placebat, referta omnigenis animalibus, nec à morbis pura & cadaueribus, sed magis etiã suspecta propter impuros mores ciuiũ. Ante vrbẽ Alexandrinã ũta est Pharus insula, per oblongam & fasciæ similẽ ceruicẽ accessibilis, quæ non alto mari sed stagnantibus vndis aluitur, vt ne fluctus quidẽ, nimirum spatio medio debilitati, obstrepãt. Hic locus postquã de cõmuni lentẽtia vitus est ad præsens negotium aptissimus propter secessum quietissimũ, vbi animus solis legibus posset intẽdere, eum sibi optauerunt ad diuersoriũ: sumptisq; in manus sacris voluminibus, teodebant eas ad cælũ supplices, Deũ inuocando vt cœptis faueat, exaudiuit ille vota, vt ũ non vniuersum genus humanũ, certè maxima pars instrueretur ad bene viuendũ præceptis optimis & sapiẽtissimis. In eo secessu cũ considissent solitarij nemine interueniẽte arbitro præter naturæ partes, terrã, aquã, aerem, cælũ, de quibus primũ prodituri erãt mysteria (nã mundi opificiũ est legũ exordium) tanquã numine correpti prophetabant, nõ alia alij, sed omnes ad verbũ eadẽ, quasi copiam dictante singulis inuisibiliter. Et quis nescit cuiusq; linguæ, præsertim Græcæ copiã, vt eadẽ sententia possit enũtiari modis variis, nũc has nũc illas dictiones accõmodando. Id negãt factũ in prodendis his legibus, sed reddita propria propriis nominibꝫ. Græcis ad Chaldaica exactè respondentibus, quo melius perciperetur rerũ notitia, quẽadmodũ enim geometriæ dialecticæq; doctrina nõ admittit sermonis veritatẽ, sed semper eisdẽ vtitur vocibus: eodẽ modo & hi cõuenientia rebus inuenerũt nomina, quæ sola declaratura erãt sẽnsum apertissimè. id experimẽtis quotidianis creditur siue Chaldæus Græcam linguam, siue Græcus Chaldæi didicerit, in vtraq; scriptura tũ Chaldaica, tũ eius interpretatione miratur germanitatẽ, imò rerũ verborũq; consonantiam adorat, nõ interpretes illos, sed initiatores & prophetas appellãs, quibus datũ est synceriss imas Mosis cogitationes assequi spiritu purissimo, quãobrem hodiéq; solẽnis celebritas

renouatur

renouatur in Pharo insula,ad quam non tantũ Iudæi sed & alij plurimi trafciũt, locum veneraturi in quo primũ visa est hæc interpretatio,& pro tanto beneficio quasi recẽte acturi Deo gratias, post vota autem & gratiarũ actiones alij tentoriis fixis in littore,alij discumbentes in ipsa harena sub diuo epulantur cũ amicis & domesticis,præferendo tunc littus palatiis regiis.intantum expetendum videtur hoc diuinum ius priuatis & magistratibus,quamuis iandudum hæc gens vtatur fortuna parũ prospera.& solent res præclaræ obscurari quodãmodo aduersitatibus,quòd si fortuna melior affulserit,videtur non mediocrem accessionem allatura.puto enim plerosq; relictis & ablegatis patriis legibus transituros ad harũ obseruationẽ: nam cũ felicitate gentis leges exortæ denuo,cæteras obscurabunt,sicut sol minora sidera.quæquidẽ vna legislatoris laus est haudquaquam exigua.altera verò hac amplior etiam, cõtenta in sacris voluminibus,quò iam reuertemur ad declarandam virtutẽ sui scriptoris,horũ pars est historica,altera pars præcepta interdictáq; continet,de qua posterius dicemus,vbi prius quod primũ est,diligẽter tractauerimus.In historica tractatione de mũdo cõdito agitur,déq; maiorũ genealogiis.hæ genealogiæ partim pœnas impiorũ,partim præmia iustorũ cõtinent.Cur autẽ hæc memorentur in legum exordio.præceptis interdictisq; dilatis tẽpus posterius,videtur non prætereundum silentio.Non enim sicut cæteri scriptores,antiquitates prodẽdas sibi proposuit, vt seruarentur ad posteritatis memoriã,aures auditorum dellecturæ voluptate inutilis:sed exortus est à summo initio,videlicet mundi creatione,vt doceret nos duo quædam magnopere necessaria.primò patrem cõditorémq; mundi,& veritatis legislatorẽ.quo cognito sequitur vt qui vult viuere iuxta naturæ ordinem,miretur eam in creaturis imitetúrq; pro viribus, ne quid à dictis facta discrepent,aut à vita oratio. Cæteri legislatores mox ab initio faciẽda vitãdáq; præscribunt,& pœnas minãtur contumacibus,quidã etiam sapientius vt ipsis visum est,non sic exortũ,ciuitatẽ condiderũt ante omnia,qualẽ putabãt maximè quadraturã ad formã constituẽdæ à se reipub.atq; ita ad leges ferendas versi sunt. At noster hic priorem illum modũ censuit herilem ac tyrannicũ,quòd insita citra doctrinam non tam ingenuis cõueniant quàm mancipiis:alterũ verò modum elegãtem quidem,sed nõ omnino probabilẽ:proinde neutrum imitari placuit.nam & in præceptis monet hortatúrq; magis quã imper

imperat.adhibitis plerũq; præfatiũculis & epilogis prout res postulat,docere malẽs quàm cogere & exordiri à ciuitate manu facta humilius existimauit,quàm pro dignitate legũ longè optimarũ pulcherrimarúmq; quarũ diuinitatẽ non deceret in terra includi circumscribíq; vllis pomœriis:ideo satius duxit mũdi ceu magnæ ciuitatis creationẽ describere, vt suarũ legũ formulas è mũdana repub.desumerer.nam si libeat examinare præcepta singula,apparebit omnia conuenire ad amussim cum præscriptis naturæ.quapropter eos qui in summa prosperitatũ affluentia,valetudinis,diuitiarũ,gloriæ,cæterorũq; bonorũ externorum,deflexerunt à virtutis regula,non coacti sed versutia propria,pernicioſa vitia cõplexi tãquã res egregias,ceu hostes nõ tam hominũ quàm cæli mundíq; totius,pœnis narrat afflictos non vulgaribus sed nouis inusitatisq;:quibus diuina iustitia magnificè declarauit quanto malos prosequatur odio.nunc aqua,nunc igne sæuiens per interualla temporũ,& alios diluuio perdens,alios incẽdio. Siquidẽ maria tumẽtia, fluuiíq; auẽti,torrẽtes simul & perennes,ciuitates cunctas in cãpestribus regionibus sitas inundarunt subuerterúntq;:in editioribꝰ autẽ locis habitatas imbres continuati,non interdiu, non noctu intermissi,subruerunt funditus.deinde post aliquot ætates rursus multiplicato numero hominũ, qa ne maiorũ quidẽ suppliciis admonita posteritas sapere didicerat,sed prmissa libidini licẽtia in deterius proferat,vltricibus flãmis hos deleri decretum est iusto Dei iudicio.Tũc,vt in sacra scriptura legitur, fulmina imbriũ in morem de cælo ruẽtia cõcremauerũt homines impios vnà cũ eorũ vrbibus.Extant in hodiernũ vsq; monumenta cladis illius inerrabilis, ostenduntúrq; ruinæ in Syria mixtæ cineri,fumo,sulfuri,lãbentibus hæc interdũ flammis tenuibus, sicut sit in reliquiis incẽdij.Interea pœnas luentibus impiis,bonorũ virtuti sua præmia nõ deerãt.In totius regionis cõflagratione ardentis vnà cũ incolis,vnicus inquilinus seruatus est diuina prouidentia,quod abhorret ab indigenarũ iniquitatibꝰ, cùm aliàs inquilini soleant vel suæ securitatis causa nõ aspernari mores exteros.timẽtes ne quem offendant probando iusti tuta cõtraria.& tamẽ nõ erat is perfectè sapiens,vt eo nomine dignus haberetur tãto præmio,nihilominus profuit ei nõ consensisse cũ vulgo in luxũ ac delicias,fouente rerũ copia qualuis concupiscẽtias,nõ secus quàm si sulfur igni adiiceretur,aut fomenta id genus alia.Similiter in illo memorabili diluuio,cũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

penè vniuersi homines interierunt, sola Noë familia proditur euasisse incolumis, quia paterfamliàs se purũ à peccatis voluntariis seruauerat. Id quomodo factũ narrẽt sacri libri, operæptium fuerit indicasse, vel vt moribus prosit, vel propter miraculi magnitudinẽ. Postquã enim iudicatus est dignus qui ereptus è clade publica fieret autor instaurati humani generis, iuxta mandatũ diuinum acceptũ ex oraculo, fabricauit opus ligneũ maximũ trecentorum cubitorũ longitudine, quinquaginta latitudine, altũ triginta cubitos, distinctũ cellis continuatis, aliis imis, aliis in secunda, tertia, quartáq; contignatione dispositis, paratóq; prius pabulo, ex vnaquaq; animantiũ specie terrestriũ ac volucriũ introduxit marem & fœminã, ne deessent in futurũ tempus semina, norat enim Dei clementia, etiamsi species perirent, cõseruaturã genera, propter quandã sui similitudinem, & ne quid desideraretur ex diuinis operibus. sic factũ est vt nullũ animal detrectaret obsequium, immanibus etiam bestiis mansuescentibus, & seruatorẽ suũ tanquã pastorẽ vltro sequẽtibus. quæ postquam se contulerunt intra vnum receptaculũ, dici poterat totius terrarũ orbis æmulum, nimirum cõtinens tot animantium genera, quod in omnibus terris vel tunc inueniebantur vel inuenienda erant in posterũ, vix vilo sermone cõprehensibilia. nec fefellit hominem opinio. remisit enim se dirũ illud ꝓdigiũ decrescẽte in dies diluuio, cohibitis imbribus, & aquis quæ se nusquam non diffuderant, partim assumptis per solis efficaciam, partim reuersis in voragines cauernásque terræ alias. nam velut ad vnũ numinis omnipotentis edictũ, reposcebat recipiebátq; suũ vnaquæq; natura debitum, mare, fontes, flumina fluentis in sua loca recurrentibus. ita orbe sublunari purgato postquam noua terra emersit, qualis olim recens creata fuerat, superstes prodiit è lignea mole cum vxore ac liberis & nurib⁹ vniuersóq; grege tot animaliũ quæ ad suorum generum semẽ conseruationémq; reliqua manserant. Hæc sunt bonorũ virorũ præmia virtuti debita quando non solùm ipsi maximis periculis exempti fuerunt turbatis vbiq; elementis omnibus, verum etiam noui generis facti sunt prĩcipes, autorésq; rediuiui post vniuersalem cladem seculi, velut scintillæ seruatæ ad reparationem generis inter omnes animantes præstantissimi, & imperium terrarum habituri, cunctarúmq; rerum terrestrium: quãdoquidem id factum ad exemplar diuinæ potentiæ, visibilis & creata imago est naturæ illius sempiternæ atque inuisibilis.

PHIL

PHILONIS IVDAEI,

De vita Mosis, liber III.

De pietate sive decalogo Diuinorum Comentij

DVAS iã partes vitæ Mosis descripsimus, quæ ad regnũ & leges perlatas attinẽt, superest tertia, in qua dicetur de sacerdotio. In hac functione præcipuè spectari solet pietas, eximia dos viri de quo sermonẽ instituimus: cuius ille natiua semina excepta in indolem felicissimam, philosophiæ studiis & dogmatũ eius cõtemplatione diligẽter excoluit: nec prius destitit, quàm maturos virtutis fructus perceptos dictis æquè ac factis ostenderet. itaq; id assecutus est, vt inter amicos Dei censeretur, totus correptus rerum amore cælestium: & sicut ipse omnipotẽtis regis insignis cultor extitit, sic ab ipso honoratus præ cæteris. est autẽ honor sapienti cõueniẽs, colere illũ qui verè est, quæ professio habetur sacerdotij, scire quomodo Deus colendus sit: is honor incõparabilis cõtigit ei ex oraculis, vnde ceremonias & omnes ritus religiosè didicit. Primũ sicut anima, sic & corpus purificãdum erat ab omni cõtagio rerũ mortaliũ, cibo, potu, & consuetudine cũ mulieribus. Verũ hoc affectu iamdudũ non tãgebatur, penè iã inde postquã cœpit afflari diuino spiritu, vt semper esset paratus accipiẽdis oraculis. nã per quadragita dies cõtinuos à cibo & potu abstinuit, nimirũ alimẽtis recreatus melioribus, cęlitus aspirãtibus, & primò menti, mox corpori etiã vtilitatẽ per animã afferentibus, vt & viribus & habitudine proficeret, adeò vt intuẽtes eũ vix oculis suis crederẽt. cùm em̃ ascẽdisset sacrũ montẽ in eo tractu celsissimũ, Deo iubẽte quod alioqui nemini licuit impunè facere, fertur ibi durasse tot dieb⁹ quot dixi, quãuis nihil secũ tulerat quo naturali desiderio satisfaceret: attamẽ exacto ibi tãto tẽpore reuersus ad suos prestolãtes ad monis radicẽ, visus est pulchrior quàm cũ ascenderet: adeò vt stupẽtes miraculo ne obtueri quidẽ possent eius faciẽ splendore solari fulgidã. Dum autẽ in mõte moraretur, discebat cũcta mysteria sacerdotij, & ante omnia de tẽplivasorúmq; sacrarum apparatu. Id tẽplum iam nunc extruendum fuisset in loco nobilissimo purissimóq; ex materia pretiosi marmoris, addito muro in circuitu & ædificiis in vsum sacerdotũ, inditóq;

 nomi

Universidad de Deusto
Biblioteca

nomine Hieropoli, si promissam regionē accepissent. Quoniā autē adhuc in deserto errabāt. nullam certā sedem habētibus cōueniebat templū ambulatoriū, vt tam in itinere quàm in castris sacra facerent, & nihil ex ceremoniis omitterēt, haud aliter quàm hi qui degunt in ciuitatibus. Placuit igitur tabernaculum erigi, cuius apparatū ex oraculis in monte Moses didicerat. futuri ædificij cōtemplatus ideas incorporeas, ad quarū exēplar intelligibile oportebat designari sensibiles imagines. Decebat enim sacrū apparatū fieri ex veri pontificis arbitrio, vt præsto esset copia rerū aptarū ministeriis sacerdotalib⁹. Sic igitur forma exēplaris impressa est in mentē prophetæ, designata latenter absq; vlla materia figuris inuisibilibus. Opus autē ipsum ad eā formā fectū est, artifice ad iā designatā speciē accōmodante cōuenientes materias. id fuit huiusmodi. Quadragintaocto tabulę è selectis cedris excisæ, opertæ sunt aureis laminis. Singulis erant geminæ bases agēteæ. & aureum capitellum superimpositū. Eas tabulas sic disposuit artifex, vt vicinæ continuarentur per latera singula, referētes vnius parietis speciem. In extremo per trāsuersam latitudinem octo reliquæ sunt positæ, sex occupantes interuallū medium, duæ verò dextrum & sinistrum angulos. In aditu erant aliæ quatuor, cętera similes, sed simplices bases habebāt pro geminis: post quas extremæ stabant quinq;, hoc solo differētes quòd basibus sustinebantur aheneis, ita omnibus supputaris quotquot erāt in hoc tabernaculo, absq; illis duabus quæ latebāt in angulis, reliquę conspicuæ cōficiebant quinquagintaquinq; numerū perfectissimum crescentē ab vnitate vsq; denariū. Quòd si quis velit illas quinq; in vestibulo sitas, & ad atriū pertinentes seiungere, supererit numerus quinquagenarius sanctissimus, vim habēs trianguli rectāgularis (is est omniū rerū creationis principiū) absolutōibus plenitudinē octo tabulis. Siquidem quadragita cōstant ex vicenis per latera dispositis, quibus accedunt sex in medio, absq; illis latentibus in angulis: item aduersę quatuor, quibus velum oppanditur. Causam autem cur illas quinq; cæteris quinquaginta nūc annumerem nunc detraham, indicare non pigebit. Quinarius est sensum numerus. Sensus autem in homine aliquando ad externa est pronior, aliquando ad mentem reflectitur, cui à natura minister est additus. ideo his quinque tabulis locus attributus est in confinio. Nam interna earum spectāt adyta tabernaculi, quæ significāt tres intelligibiles:

les: externa verò sunt obuersa ad atrium, quo significantur res sensibiles. ideo basibus distinguūtur diuersis ab aliis. sunt enim aheneæ. Quoniam autem in nobis mēs est caput sensuū, sensus verò est velut basis & extremitas, mens auro, sensus æri comparatur, mensuræ autem tabularū hæ prodūtur: decem cubitorū longitudo, latitudo vnius & dimidij, vt tabernaculū æquabile videatur omnibus sui partibus. Pulcherrimis etiā picturatisq; aulæis totū circundatū fuit, distinctis hyacintho, cocco, byssо, purpura. Decem enim legimus in sacris literis cōtexta ex iam dictis speciebus, singula vigintiocto cubitorū longitudine, quatuor latitudine, vt & perfectissimū haberēt denariū, & quaternionē essentiā denarij. & vigintiocto numerū perfectū, æqualē suis partibus, & quadragenariū vitalem, maximè, intra quem aiunt absolui in naturæ officina hominem. Cæterū hi viginti octo cubiti sic distribuuntur. Decem ad tectū. tanta enim est latitudo tabernaculi, reliqui nouēni ad protegenda vtraq; latera, vacante à solo vno cubito, ne humi traheretur textū sacratū pulcherrimum. Cæterùm è quadraginta cubitis qui cōficiuntur ex decem aulæorū latitudine, triginta occupant totam quanta est longitudinem tabernaculi, nouē postremū parietem: quod superest ad vestibulum extenditur, vt sit pro totius septi vinculo. At in vestibulo velum est. Sunt autem & aulæa vela, non solùm quia velant tectum & parietes, verū etiam quia ex eisdem contexta sunt speciebus, hyacintho, cocco, byssо, purpura, quæ fuit & veli materia. Fuit & aliud velum inter quatuor tabulas, quod intercludebatur adytum. Exterius verò fuit oppansum quinq; aliis, ne quis profanus posset sacra introspicere. Ad hanc textrinam electa est materia omnibus cæteris visa præstātior, elemētis mundi par numero, habēs etiā cū eis quandā similitudinē, videlicet cū terra, aqua, igne, & aēre. Nam byssus è terra, purpura ex aqua prouenit, aērem hyacinthus refert colore, nigricantem naturaliter: sicut coccus ignei est similis, q̄ vterq; rubeat. Nam necesse erat, vt qui templū manufactū patri omnipotēti condere instituerant, sumerent aliquid essentiis simile, ex quibus mundus est conditus. sic igitur tabernaculū ad templi modum fuit adornatum. Ei circundarum fuit atrium centum cubitorum longitudine, quinquaginta latitudine, in circuitu habens columnas distantes quinis cubitis, in vniuersum sexaginta quadragenas ab vtroq; latere, octonas item vtrinq; per atrij latitudinem. Harum quoq; materia fuit intus cedrina tecta la-

Universidad de Deusto Biblioteca

minis argẽteis, bases omnium æreæ, ipsarum altitudo quinq; cubitalis. Hoc enim decorum iudicauit opifex, dimidio contractiorem esse altitudinẽ atrij, vt tabernaculum duplo altius esset in conspicuo. Nam tenues telæ per longum latúmq; pẽdebant prætentæ intercolumnis, linteaminibus similes, ne quis impurus penetraret intra illud spatiũ. De cætero situs fuit huiusmodi. Medium stabat tabernaculum, longum triginta cubitos latumdecem, quãtum occupabãt tabulæ. Distabat æquali spatio à tribus septi partibus, videlicet à laterib⁹, & à tergo. id spatium erat viginti cubitorum. Quod verò circa vestibulũ erat reliquum, quo capacius esset sacrificorũ, amplius patebat per integros quinquaginta cubitos. Sic enim explebatur atriũ centenarium, ad spatium postremum viginti cubitorum accedente longitudine ipsius tabernaculi, quandoquidem triginta viginti cubitis appositi quinquaginta faciunt, totidem aliis patentibus in primo aditu. nam vestibulum velut confinium erat gemini quinquagenarij, tam orientalis qua dabatur introitus, quàm occidentalis, in quo tabernaculi longitudo continebatur & septi postrema pars. Erat & aliud vestibulum pulchrum magnúmq; in aditu ipsius atrij, quatuor columnis ornatum, & suo velo picturato prætensum, simili velo tabernaculi, & ex eadem contexto materia. Tunc & sacra vasa fabricata fuerunt, arca, cãdelabrum, mensa, altaria duo, in quo suffitus ex odoramẽtis fieret, & in quo adolerentur victimæ. hoc situm fuit in atrio, ex aduerso vestibuli tabernaculi, tantùm inde semotum, quantũ spatij satis esset ministris sacrorum ad obeunda quotidiana sacrificia. Arca verò intra vela posita est in adyto, intus & foris munita crassis laminis aureis, operculo superimposito, quod in sacris literis dicitur propitiatorium. eius operculi proditur longitudo latitudóq;, altitudo nõ item, vt simile sit superficiei geometricę; cuius interpretatio si ad naturam applicetur, intelligi potest propitia Dei potẽtia. sin ad mores referatur, significabit mentem sibiipsi propitiam, quæ concepto amore modestiæ purgare se sciat, compescátq; brutam elatam & inflatam arrogantiam. hæc arca vas est destinatum legibus. in hanc enim præcepta recõduntur accepta distante ipso cælesti numine. nam operculum arce quod vocatur propitiatorium, basis est duarũ imaginũ voluctiũ, quæ sermone vernaculo nominãtur cherubim, hoc est multa scientia. per has quidam aiunt significari vtrũq; orbis hemisphæriũ, quòd opponantur subterraneis quæ supra terras

terras eminent. nam totũ cælũ est volucre, ipse per has figuras intelligo duas antiquissimas supremásq; eius Qui est potẽtias, alterã cõditricẽ, rectricem alterã, quarũ illa Deus nominatur, per quam totum mundum ornauit & condidit: regia verò dominus, per quam creaturas regit pro imperio, & iure optimo certissimóq; temperat. solus enim ille qui verè est & cõditor rerum indubitatè creditur, quibus cùm nullæ essent dedit essentiam: & rex suapte natura, quando in creaturas nullis magis q̃ creatori debetur imperiũ. cæterũ in confinio quatuor & quinq; tabularũ, quod propriè dici potest templi vestibulũ, velo exteriore interioréq; inclusum, ex prædictis tria vasa fuerũt posita: medium altare odoramentorum, per quod significatur debita pro terrenis aquaticísq; rebus gratiarũ actio. nam hæc elementa mediam mundi regionem obtinent. ac candalabrũ austrum versus, subindicans motum siderum luminarium. nam sol lunáque cum cæteris longè à septẽtrionalibus partibus deflectentes, magis obuersentur australibus. hinc factum est vt terni rami producti sint ex medij candelabri vtroq; latere, ad numerũ septenarium. in summitatibus eminebant septem lucernulæ figuræ planetarum, vt vocant physici. sol enim tanquam lucerna inter illos sex medius lucet, quartus à summo pariter ac infimo, temperans musicum illud & verè diuinum organũ. Versus septentriones autem mensa, & in hac panes cum sale: quoniam septentrionales venti vegetãt maximè, & quia è cælo terráq; alimenta proueniunt, altero pluente, altera semen pluuiis rigatum ad maturam frugem perducẽte. & erant in proximo figuræ cæli terræq;, sicut ostendimus, cæli candelabrum, rerum verò terrestrium vnde vapores prodeũt, illud quod ex re appellatur thymiaterium. nam alterum altare subdiuale solet scriptura vocare thysiasterium à victimis, quasi τηρητικὸν θυσιῶν, qua voce subindicatur nõ absumi victimas, voluntatẽ inquam offerẽtium, nõ membra pecoris quæ ignis deuorat. nam si quis prauus & iniustus offerat, eius nõ litant victimæ, sacrificia ꝓfana sunt, vota ominosa, perniciem afferentia. non obolent enim peccata, sed in memoriã reuocant. quòd si pius iustúsq; offerat, ratũ manet sacrificium, etiamsi carnes absumptæ fuerint, imò etiamsi nulla mactetur hostia. nullum enim potest esse verius sacrificiũ, quàm animæ Deo charæ pietas. huius enim gratitudo immortalis fit, relata in Dei tabulas, in sempiternũ cũ sole

luna mundóq; duratura. Post hæc sacrá vestem adornauit artifex in vsum futuri pontificis, pulcherrimá & mirificis texturis multiplicem. hæc cõstabat è tunica & epomide, sicut scriptura nominat. tunica fuit simplicior, tota hyacinthina præter imá fimbriam, distinctá dependentibus floribus malisq; punicis aureis & tintinabulis. at epomis opus speciosissimũ arte summa confectũ erat ex prælictis generibus, hyacintho, cocco, byssõ, purpura, auro quòq; intertextũ. nam bracteæ cõcisæ in capillamẽta tenuissima intertexebãtur omnibus staminibus. in summis humeris inserti erãt duo smaragdi pretiosissimi, inscripti senis vtrinq; phylarchorũ nominibus, in vniuersum duodecim. in pectore quoq; aliæ gẽmæ spectabãtur fulgentes variis coloribus, similes signaculis, ternę quadruplici ordine. hę fuerũt insertæ rationali quod vocãt id erat quadrangulũ duplicatũ, pro basi destinatũ ferẽdis duabus virtutibus, reuelationi veritatiq; pendebat autẽ aureis catenulis ex epomide, astrictũ ad eam ne laxum flueret. adhæc lamina aurea quasi corona insculpta erat quatuor literis nominis illius, q̃ solis aures linguámq; sapiẽtia purgatis fas est audire nominaréq; in sacris, præterea nemini. id theologi aiũt esse tetragrammaton, fortasse q̃ significet primos numeros, vnũ, duo, tria, quatuor. quaternioni eñ insunt omnia, punctũ, linea, superficies, soliditas, mẽsuræ vniuersorũ & musicæ symphoniæ potissimè, diatessaron ratione super tertia, diapente sesqualtera, diapason dupla, disdiapason quadrupla. Quin & alias ineffabiles virtutes habet quaternarius, quarũ plerasq; diligẽter perscrutati sumus in tractu de numeris. eam lamiñ mitra sustinebat ne caput attingeret. superimposita erat & cidaris, quo insigni reges oriẽtis malunt vti quã diademate. Hic fuit amictus põtificis: quid autẽ sibi velit & integer & partes eius, ne id quidẽ videtur prætereundũ silentio. Totus enim totius mũdi quædã imago fuit, partes verò singularũ partiũ. incipiamus à talari tunica. hæc tota est hyacinthina, ad exprimẽdam figurã aëris. natura enim aër nigricat, & quodãmodo talaris est, à lunari orbe protẽsus vsq; terræ terminos. Vnde etiã tunica à pectore vsq; pedes per totum corpus diffunditur. circa talos habet flores, mala punica & tintinabula. Flores terrã significãt, in qua floret & germinãt omnia. Mala punica aquã. ἀπὸ τοῦ διΐεσθαι dictæ à fluendo iuxta Græcam etymologiam, tintinabula verò horum elementorũ concentũ & congruentiam. Nam nec terra sine aqua nec aqua sine terra generationi sufficit, sed amborum coitus

coitus & contemperatio. Huic interpretamento locus ipse attestatur. Sicut enim in ima talaris tuniæ fimbria mala punica flores & tintinabula sunt, sic horum significata infimã mũdi regionem sortita sunt, aqua terrãq; & sic consonãdo cum vniuersitatis harmonia, vires suas exerũt statis temporum curriculis. itaq; triũ elementorũ ex quibus & in quibus sunt omnia mortalia corruptibiliã q; genera, aëris, aquæ, terræ, figura est stola ista cũ suis appẽdicibus. nã sicut hæc vna, ita tria dicta elementa vnius ideæ sunt, quandoquidẽ sub luna sita sunt, & mutationes recipiũt. & sicut ab hac, pendẽt flores ac mala punica. sic ab aëre quodãmodo suspendũtur aqua terrãq;, quãdoquidẽ continentur ab eo. at epomida cæli figurã esse certis cõiecturis colligitur, primũ è duobus smaragdis rotũdis humeralibus, quos quidã existimãt typos solis lunæq;, alterius diurni, alterius nocturni sideris. sed propius ad veritatẽ accedit, per hos designari duo hemisphæria. sunt enim sicut hæ gẽmæ ambo inter se paria, neutro crescẽte decrescẽtéve secus quàm in luna videtur. attestatur & color: smaragdo eñ secus quàm in luna videtur. atvnde factũ est vt gẽma vtraq; sculpteretur sex nominibus: quia vtrũq; hemisphærium, diuiso signifero circulo, sex signa cõplectitur. præterea in pectore xij. gẽmæ discolores, ternæ distributæ in quatuor ordines. quid aliud subindicãt quã ipsum signifer circulũ? nã & hic in quarto partes è ternis signis cõstantes diuiditur, atq; ita horas anni cõficit, ver, æstatẽ, autumnũ, hyemem, mutationes quatuor, quarũ singulas tria signa determinant, sole illustrãte hæc omnia iuxta certam, immotam veréq; diuinam rationem numeri. Quapropter hæ gẽmæ dicto rationali sunt insertæ. constat enim sua ratio mutationibus anni ordinariis: & quod mireris, tempestiuis variationibus declaratur harum rerũ sempiternitas nec abhorret ab hac significatione varietas colorum in gemmis, ita vt nullus ex his sit alteri similis. Nam & circuli signa suum quodq; colorem efficiunt in terris, aquis & aere horúmq; accidentibus, atq; etiã in animalium stirpiúmq; generibus omnibus. Quòd autẽ rationale duplicatur, causam habet hãc. Duplex est ratio, altera in mundo, altera in natura hominis. In mundo illa incorporearũ exẽplariúmq; idearum ratio, itémq; rerum visibilium, quæ sunt idearũ imagines, & modum hunc sensibilem cõficiunt. In homine autem ratio est intrinseca & ἐνδιάθετος, quæ aliter dicitur oratio, illa ceu fons, hæc ceu riuus inde promanãs. illius sedes est mens, huius

Universidad de Deusto
Biblioteca

lingua & os, instrumētáq; vocis cætera. Voluit autem rationale illud quadrangulum esse artifex, pulchrè subindicās, oportere rationem tum naturæ tum hominis incōcussam esse ac solidam: quapropter ei duas supra dictas virtutes attribuit, reuelationem atq; veritatē. nā & naturæ ratio vera est reuelatorisq; omniū, & ea quæ in sapiēte est imago illius alterius, debet esse verissima, & nihil cælare præ inuidia, quod quidem cognitu sit vtile. Quin & vniuscuiusq; nostrū tum oratio tū ratio his duabus ornanda est propriis virtutibus, declaratione oratio, veritate interna ratio. decet enim mentem nullū mendaciū admittere, orationem autem expedite veritatem proferre declarantē. Nulla tamen est sermonis vtilitas, si ab hoc discrepēt opera. Et hoc est cur rationale pendet ab epomide & humeris, ne laxum fluat, quòd à dictis seiungi facta iniquū sit. Nam per humerum significatur operatio. Hæc sunt quæ sub sacerdotali veste latent ænigmata. Cidaris autē pro diademate imponitur capiti, quia quantisper sacerdos honore suo fungitur & ministerio, non solùm priuatis hominibus est eminētior, verùm etiā cunctis regibus. Huic præfigitur aurea lamina insignita quatuor literis, per quas Entis nomē aiunt indicari, quandoquidē nihil potest absq; inuocatione Dei subsistere. nā huius bonitate fauēte, integritate sua fruuntur omnia. In hunc modū ornatus pontifex ad sacra mittitur, vt quoties ritu patrio vota facturus est pro populo, totū mundū secum introducat sub figuris quas gestat, æthera in stola, aquam in malis punicis, terrā in floribus, ignē in cocco, cælū in epomide duobúsq; smaragdis referentibus totidem hemisphæria sculptura senorum signorū, itē in rationali pectus ornante quatuor ternarū gemmarū ordinibus, quod enim erat, vt sacerdos supplicaturus patri omnipotenti, aduocatū adhiberet perfectissimū eius filium, ad impetrandam exoratorum veniam, & vberem in posterum gratiam. Fieri tamen potest, vt sic quoq; doceatur Dei cultor, si non cōditore mundi, saltem mundo ipso conari se dignū facere, cuius induitur imagine: videlicet gestaminibus illum figurantibus admonitus, vt quodam modo ex homine in naturam mundi transeat, & si fas est dicere (fas est autē cùm verum sit) paruus mundus fiat. Cæterùm extra vestibulum in primo aditu labrū erat aheneum, non ex rudi materia, vt ferè fit, fabrefactū ab opifice, sed ex vasis tam antè expolitis in vsum tamen aliū, quæ mulieres miræ animi

animi alacritate certatim benignéq; contulerant, ne viris hac parte videretur cedere, æmulatione lōgè honestissima, quæ dabant operam ne illis inferiores iudicarentur in pietatis sanctitatisq; studio. Specula enim ad quæ formam curare solitæ fuerant, sponte nemine iubente Deo dicauerant, ceu primitias conjugalis pudicitiæ pulchritudinisq; animæ decentissimas. Hæc ad se delata opifex in vnā massam cōfudit, ratus nihil inde aptius posse confieri, quàm labrum ex quo se lustrarēt sacerdotes templū ingressuri ad obeunda sua ministeria præsertim pedes manúsq; lauando, in signū vitæ inculpatæ, victúsq; puri parati bonis rationibus, non per illam asperam iniquámq; viam vitiorum, sed per regiam stratam munitámq; virtutibus, & directissimam. Quasi diceret, Meminerit quisquis hinc se asperget, huius vasis materiam fuisse specula, vt ipse quoque tanquā in speculo contempletur mentem propriam: & si quid in ea viderit turpitudinis, aut brutorum affectuum, aut voluptatis præter naturæ leges efferuescentis, aut contrà mœstitiæ plus æquo se deficientis, aut metus declinantis à recto itinere, aut concupiscentiæ nitentis in vetitum, id maturè curare studeat, & germanæ syceréque pulchritudinis rationem habeat. Nam quę in corpore laudatur, sita tum in membris bene dimensis pro sua cuiusque portione, tum in colore decenti & habitudine, breui momento durat. At altera illa mēti propria, quæ cōstat opinionum virtutúmque concentu, nō languescit vllo tempore, sed iuuenescit indies, colore veritatis tincta decētissimo, dictis cum factis cōsentientibus & à neutris discrepāte consilio. Postquam autem propheta exemplar sacrati tabernaculi didicit, idq; homines ingeniosos & ad præscripta exequēda idoneos perdocuit, quomodo singula oporteat affabrè fieri: reliquum erat vt sacerdotes optaret, docerétq; quo ritu quibúsve hostiis res diuina facienda sit. Itaq; fratri ex omnibus optimatibus selecto pontificatus honorem tribuit eximium: filios illius cōstituit sacerdotes, nō cognationis priuilegio, sed pietatis sanctitatisq;, quas in his viris animaduerterat. Eius rei manifesta fides est, quòd neutri filio dignitatem hanc contulit, verunq; electurus, si propinquitatis ratione habuisset. Hos instituit de cōmuni totius gentis sententia, iubēte oraculo, more nouo & memorabili. Ante omnia fōtanis aquis limpidissimis & vitę vtilissimis eos abluit: deinde sacris vestib' induit, fratrē ralari & epomide, ceu thorace referēte mūdi imaginē: fratris filios tunicis lineis & zonis ac subligari

Universidad de Deusto
Biblioteca

subligaribus:illis vt expeditè peragerēt sacra ministeria,astrictis tunicarum finibus:his,ne quid quod pudor cælari postulat, oculos circumstantium offenderet, præsertim dum ascendunt ad altere aut descendunt,omniáq; properè ac celeriter faciunt. Nisi enim tam accuratè præscriptus fuisset totus vestitus sacerdotalis propter incertos casus futuri temporis, quos præcaueri oportuit,nō potuisset fieri in tanta celeritate ministerij,quin nudarentur aliquá lo,sacerdotibus decorum inter sacra seruare non valentibus.Vt verò instruxit eos sacratis vestibus, sumpsit vnguentum suaueolentissimū,confectum arte vnguētaria: quo primū subdialia vasa,altare labrúmq; perunxit aspersa septies:deinde tabernaculum & sacra vasa singula,arcam, candelabrum,thymiaterium,mensam,calices,phialas,cęteráq; sacrificiis deseruientia. Postremo adductū pontificem inunxit profuso largiter in caput eius sacro vnguine. His ritè peractis iubet adduci vitulū & duos arietes.Vitulū vt offerret in remissionem peccatorum,subindicans cuiuis nato, etiam bono, vel ob hoc ipsum,quòd natus sit,cognatum esse peccatum : propterea placandū esse Deū precibus & victimis,ne iratus sæuiat.Arietū autem alterum qui adoleretur solidus autori rerum omnium, cuius benignitate pro se quisque fruitur elementis omnibus, terra ad alimentum & domicilium,aqua in potum, lauacra nauigationémq;,aëre ad respirationem effectúsq; sensuum(nam horum instrumentū aër est)& ad horas annuas:igne quotidiano quidem ad cibos coquendos & calefactionē, cælesti verò ad lucem & res visibiles.alterum autem arietem mactauit ad absolutam eorū qui sacra bantur purificationem , quem aptè consecrationis cognominauit , quòd per hoc sacrificiū initiaretur sacerdotes Dei maximi optimi.eius sanguinis partem circū altare profudit,partem excepit phiala,eóq; tinxit tria mēbra iniatiatorum,auriculam extremā,manum extremā , pedem extremum,hæc omnia dextera,significīs virum perfectū debere purum esse sermone,opere,tota vita,deniq; , sermonē enim auditus iudicat:manus significat opera,pes totius vitę transitū. quoniá autē hæc singula extrema sunt & dextera,intelligēdū est in his singulis requiri profectū. & cupiditatē extremæ felicitatis & vltimæ,ad quam ceu ad scopū omnes vitæ actiones referēdæ sunt.Primum igitur vnius victimæ quæ cōsecrationis appellatur,sanguine syncero has partes sacerdotū inunxit. deinde sumpsit ex eo qđ circū altare profusum fuerat vel ex vnguēto vel è victimis

victimis omnibus,eóq; permixto sacerdotes asperśit,volēs eos non solū externæ subdiualisq; sanctitatis fieri participes, verū etiā internæ,quandoquidē sacra facturi erāt in adytis, in quibus omnia peruncta sacro vnguēto fuerāt.Deinde aliis quoque cælis victimis,tum pro sacerdotibus ipsis,tū pro senatu ac gente vniuersa.Moses fratrem introduxit in tabernaculum.erat is dies octauus à cōsecratione,huius festi vltim⁹:superiores enim vii.fratri filiisq; eius initiandis dati fuerāt.Tum verò in loco sacro vt bonus præceptor docilē discipulū ritus pontificios edocuit:post hæc ambo egressi protēlis ad cælū manibus, vota pro gente fecerunt, qualia proficisci par erat à mente sanctissima. quibus nondū peractis accidit insigne prodigiū. nā ex adytis, siue ætheris pars purissimi , siue aer naturaliter in ignē mutatus,emicuit,vt repente flamma prorūpens recta ferretur in algumentū manifestissimū præsentis diuinæ prouidētiæ. Decuit enim eximiū donū conferri sacratiis, non qualia sunt materiæ tractabiles hominibus,sed ignis essentiæ purissimę,ne iste qui in nostro vsu est altare attingeret,quo iam innumeræ sordes cō tactæ fuerāt.Admouetur enim non solū brutis animalibus , dū coquuntur ad satietatem ventris miseri , verū etiam ad necandos ex insidiis homines,non tres quatuórve, sed interdum magnum numerū. Nā & classes integræ cum sociis naualibus incensæ sunt telis ignitis,& vrbes eadē arte petitæ conflagrarunt subsederūntq; in cineres,vt ne vestigium quidem habitationis superfuerit. Hanc opinor ob causam ignis iste qui in vulgari vsu est tanquā cōtaminatus ablegat⁹ fuit ab altari sanctissimo; & pro eo demissus cælestis ex æthere,vt esset discrimē inter sancta profanáq;,& inter humana diuináq;.Cōueniebat em sacrificiis attribui naturā ignis incorruptioré quàm hæc quæ seruit quotidianis vsibus. Cùm autem necesse esset per singulos dies, præsertim festos iterari sacrificia multiplicariq; propter multas variásque causas tum priuatas tum publicas,vtpote in gente non minus religiosa quàm populosa opus fuit etiā ædituorum multitudine ad sacra ministeria.Horū quoq; mira & inuiolata fuit electio. Vnam è duodecim tribubus præstantissimā delegit addito religioni præmio.Id ita gestum est.Cùm Moses ascendisset montem proximū,ibiq; aliquot diebus colloquereti principe, absentiam eius verterūt in impietatis occasionem: oblitique

oblitiq; Dei veri, cœperunt æmulari figmenta Aegyptia, facto iuuenco aureo ad imitationẽ animalis eius regionis sacratiſsimi: cui profana sacra faciebant & choreas agebant incõditas, hymnos cõcinendo lamentis similes, & expleti mero cõgemi narunt temulentiã, vino pariter furentes ac insania, pernoctando in comessationibus, oblectandóq; se factis pessimis, ignari vltionis imminentis quam prouocabãt sua malitia, & excæcati suis affectibus. Vbi verò clamores castrenses vt in turba celebritatéq; longè latéq; audiebatur, adeò vt ad montis cacumen peruenirẽt, pulsus aures Moses hærebat vt amator Dei simul & hominũ, nec discedere sustineas à diuino colloquio quo pretiatim honoratus fuerat, nec despicere plebẽ miserè tumultuantem per principis absentiam. sentiebat enim tumultũ, vocibus cõfusis & inarticularis indicãtibus perturbationes animi, præsertim sagaci prudẽtiq; homini, facilè intelligẽti hãc esse debacchationem publicam per vinolentiam non abstinẽtium ab iniuriis. itaq; diu huc illúcq; incertus distrahebatur. sed oraculum dubitationem exemit his verbis: I descẽde celeriter, populus ad impietatem prolapsus est, iuuencũ manu factum adorãs pro numine & victimas ei sacrificãs oblitus omniũ quæ hactenus vel vidit vel audiuit, & totius pietatis atq; religionis accepte à maioribus. ille stupefactus cùm nõ posset nõ credere oraculo, tãquã sequester & arbiter, nõ statim resiliit, sed prius deprecabatur pro populo suppliciter orans peccati veniã: deinde placato rege omnipotente reuertebatur mixta gaudio mœstitia. Gaudebat enim Deũ non repulisse suã supplicationem, cõtristatus autem fuerat q̃ iniquissimè ferrẽt patrias leges delictas à populo. Vbi verò castra introgressus vidit repente mutatos ritus & figmẽta recepta pro veritate, nõ omnes tamẽ infectos eius mali cõtagio, sed superesse quosdam sanos quibus talia displiceãt, volẽs discernere incorruptos ab insanabilib⁹, & videre num qui reuertãtur ad pœnitentiam, per præconem populum monuit edicto, cuius indicio tum pios tũ impios manifestè cognosceret. Verba edicti fuerũt hæc: Si quis est domini, veniat ad me: breuia sanè, sed magnam vim cõtinentia perinde ac si diceret: Si quis nihil manufactum, nihil creatum habet pro Deo, sed vnum rerum dominum, ad me veniat. Itaque alij qui Aegyptiacum typhum prætulerant, edictum contempserũt. Alij fortasse metu pœnæ nõ ausi sunt propius accedere, siue Mosen timentes, siue seditionẽ populi. Solet enim vulgus

sæuire in dissentientes à sua dementia. Sola ex omnibus Leuitica tribus audito præcone tanquam ex composito accurrit properè. pedum celeritate indicans alacritatem animi, & quanto affectu pietatem coleret. Quos vbi vidit Moses certatim ad se concurrere: Statim apparebit, inquit, num eadem animis insit alacritas, quę corporib⁹. Sumite gladios, cædite mille supplicia meritos, qui vero Deo relicto falsos sibi fecerunt, indito corruptibilibus creatisq; effẽtiis incorruptibilis illius increatiq; nomine: nõ cognatis nõ amicis parcite, amicitiã ac cognationem æstimãdo sanctitate proborum hominum. Vix ea dixerat, cùm illi exasperati & insensi sceleri iam inde à principio mentes in cædem interemerunt ad tria milia virorum coniunctissimorũ antea. Quorum cadauera medio foro iacentia plebs videns indoluit, simúlq; metuẽs vltricem iram adhuc seruidam, statim, resipuit. Tum Moses publicè laudata horum fortitudine, honorem eis decreuit perpetuum, conuenientem facinori præclarissimo. Decebat enim, vt qui in honorem Dei vltro arma sumpserant, & impios momento debellauerant, præmium acciperent ipsius cultum ac ceremonias. Quoniam autem non vnus ordo est sacratorum hominum, sed alij tractant preces, victimas, sacrã; cætera, & vsq; adyta procedunt, aliis nihil horum permittitur, tantum noctu interdiúque curant templum & custodiunt eius sacram suppellectilẽ, quos nonnulli vocãt ædituos: quę sæpe aliàs multarum calamitatũ causa fuit de primatu cõtentio, hic quoq; inualuit, ædituis in sacerdotes conspirantibus, & illorum dignitatem sibi vsurpare conantibus. id quod facilè successurum sperabant, cùm ipsi in tantum superarẽt eos numero, & ne viderẽtur priuatæ seruire cupiditati, antiquissimã è xii. tribubus in partes suas pertraxerũt, quã multi familiares seque habebant, vt habentem prærogatiuam generis. Sensit Moses hanc cõspirationem cõtra se tẽdere, quia fratrẽ pontificẽ oraculi insu designauerat. id factũ non caruit calũnia, quasi prætextu oraculi pi⁹ valuisset domestica gratia quàm vtilitas publica: quod, vt erat, visum est indignissimum, non solùm in dubiũ reuocari fidem approbatam toc cælestib⁹ prodigiis, verũ & de religione ambigi, quæ fucatis etiam hominibus solet veritatis cõfessionem exprimere. Veritas enim à Deo non sciũgitur. proinde suum commonefacere, quos iam aduersariorum criminationibus præoccupatos animaduerterat: Deum exorauit vt euidenti

signo

Universidad de Deusto
Biblioteca

signo declararet, synceram incorruptámq; fuisse electionẽ pontificis: ille iussit eum xij. virgas, pares tribuũ numero, inscribere nominibus philarcorũ vndecim, duodecimámq; põtificis fratris sui nomine, deinde inferre adytis. fecit iussa vates intentus in exitũ. postera die monitus oraculo, in præsentia totius populi, deprõpsit virgas, cæteras nil mutatas, eã autem quã nomine põtificis inscripserat, ostento nouo conspicuam. nam hæc mirificè tota quanta erat, frondes fructúsq; protulit: erãt autem nuces diuersa natura ab aliis fructibus. nam in plerisq;, vt vua, oliua, malis, aliud est semen, aliud in quo vescimur, quæ discernũtur locis etiam. externa pars vesca est, semen intus includitur. in nuce semẽ ipsum est, & vtrũq; in vnam speciem cõfusum vno locó intimo clauditur, munito duplici tegmine, crassõ primum putamine, dein ligneo cortice, vt aptè per hanc figuram perfecta virtus posit intelligi: sicut enim in nuce idẽ est finis & principiũ, inquãtum semen initiũ, inquantum fructus finis, sic & in virtutibus. Vna quæq; & finis est & principium, principium quia non eliunde quàm ex seipsa oritur: finis quia vitaẽdit ad eam naturaliter. præter hãc causam affertur alia manifestior: Nucis extremũ putamen est amarũ, ligneus cortex interior est austerus & solidus: quo fit vt fructus nõ sit in promptu clausus vtroq; munimine, hac figura docetur anima exercẽs se in virtutis stadio, esse opus laboribus. Labor autem durus & difficilis: vnde felicitas prouenit: quapropter perdurandum est. Nam, qui fugit laborem, fugit felicitatẽ: ediuersõ qui fortiter patientérq; difficultates tolerat, ad beatitudiuẽ properat. Nam fieri non potest, vt homo delicatus & effœminatus animo, corpore quoq; labefactato quotidianis voluptatibus, virtuti domicilium præbeat. Cui nisi contingat pro dignitate tractatio, primùm denuntiat se migraturã ad illum summum rectarum rationum principem: mox si nihil proficit, cõfert se quò trahitur suopte desiderio. Imò si verum fatendum est, sacer ille virtutũ chorus, prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis, iustitiæq;, vtro sibi quærit quos exerceat; præsertim eos qui tetricam durámq; vitam complectuntur, coniunctã cum patientia continentiáq;, simplicitate frugalitatéq; contentam: quibus artibus pars nostri præcipua, scilicet ratio, sanitatẽ tuetur bonámq; habitudinẽ, superatis molestis obicibus corporeis: quales sunt temulentiæ, cupediarum ligurationes, libidines, & id genus cupiditates insatiabiles, tantũ solertiæ detrahentes quantũ addunt carnibꝰ, fertur

fertur etiam è vernis arboribus prima florere amygdalus prouentũ arboreorũ fructuũ prænuntiãs, & postrema omniũ amittere folia, æstatẽ serens diutissimè saluo virore frondiũ, vtroq; modo figuram sacerdotalis tribus referens, subindicánsq; hãc primam & vltimã vigere in humano genere, duraturam donec visum fuerit Deo nostrũ genus reuocare ad vernã renascentiã, sublata insidiosa cupiditate, fonte malorũ omnium. Quoniam igitur diximus, oportere absoluto principi adesse quatuor res, regnum, legum ferendarum facultatem, sacerdotium, prophetiámq;, vt tanquam legislator vetet ac iubeat, tãquam sacerdos non solũ humana, sed & diuina administret negotia, tanquam propheta quicquid intellectu non percipit discat ex oraculis: iámq; de tribus primis disseruimus, & ostẽdimus Mosen fuisse optimum regem, legislatorem, pontificem: nunc postremã aggredior, declaraturus eum fuisse & prophetam probatissimũ. Nec ignoro pondus oraculorum habere quicquid scriptum est in eius voluminibus, recensebo tamẽ magis propria. vbi prius distinxero, quædã oracula ex persona Dei proferri per diuinũ interpretem, quædam esse responsa scitanti reddita, quædã pronuntiari ex persona Mosis afflati numine. Quæ primi generis sunt, tota præse ferunt virtutes Dei, clementiã & beneficentiã, per quas omnes homines ad honestatẽ instruit, præcipuè verò cultores suos quibus ad felicitatẽ viam aperit. Secũdum genus mixtum est è verbis rogantis prophetæ & respondentis numinis. Tertiũ legislatoris est proprium, donati à Deo vi prægiẽdi prædicendique futura. Primi generis seponentur nunc, cùm sint maiora quam vt satis laudari queant ab homine, quorũ laudi vix tota natura sufficiat, & alioquin efferuntur per interpretem. differũt autem inter se prophetia & interpretatio. De secundo mox conabor dicere, subiuncturus & tertium, in quo apparet vatis diuinitas, propter quam propriè propheta nuncupatur. incipiemus autẽ promissa repræsentare hoc modo. In quatuor locis leges feruntur per rogationẽ responsionémq;, mixtę ex verbis afflati prophetæ Deum cõsulentis, & responso ipsius patris cælestis. Primũ quando non solùm Mosen omnium sanctissimum & amãtissimum Dei, verùm etiam quemvis medio criter pium exasperare potuit quidam è dissimili genere natus hybrida, patre Aegyptio, matre Iudæa, qui fastidito ritu materno declinauit ad impietatem Aegyptiacam, contemptor cælestis numinis. Soli enim propemodũ ex omnibus gẽtibus Aegyptij

ptij cælo terram oppoſuerunt æmulam, hanc diuinis colentes honoribus,illud nulla veneratione dignitati eximia, quaſi regni extremitas præferenda eſſet regiæ. Nam in mundo cælum eſt regia ſacratiſsima,terra verò extremitas regni,per ſeipſam quidem non contemnenda ſed tamen haud conferenda cum æthere,à quo tantum à tergo relinquitur,quantum tenebræ à lumine,nox à die,corruptio ab incorruptibilitate,mortalis à numine,nam quia non compluitur eorum regio ſicut aliæ, ſolita quotannis inundari à reſtagnãte flumine,opinione ſua Nilum conſecrant Aegyptij, vt cæli æmulum,& regionem ſuam magnopere prædicant.proinde ille promiſcui generis homo, dũ rixatur cum quodam ex ſacerdotali doctõq; genere,imporrẽter iratus,& agitatus impietate Aegyptiaca,à terra in cælũ extendit cõtumaciam,execrabili ſceleſta pollutáq; tum anima tum lingua vocéq; auſus miſerrimus eum execrari,quem ne honoris quidẽ gratia fas eſt nominari ab omnibus, ſed à ſolis optimis & purificatis hominibus. Quapropter miratus amentiam perditã & immanem audaciam, quãuis efferueſcẽte generoſa indignatione cuperet manu ſua ſceleſtũ cõficere,tamẽ veritus eſt ne is ad hũc modũ leuiore quàm pro merito defungeretur ſupplicio, parem enim tãtæ impietati pœnam homo inuenire non potuiſſet.cùm enim cõtemptor Dei nec parẽtes coleret,nec patriam,nec benemeritos,hic nõ contentus neglexiſſe religionem,& vſq; ad execrationem prorumpẽs,nihil ſibi ad ſummam impietatẽ fecit reliquũ.nam maledictũ præ execratione crimen eſt leuius. Verùm linguæ morbus & effrene os cũ minitrant nefariæ demẽtiæ,proculdubio prodigioſum aliquod ſcelus perpetrãt ô homo,execratur Deũ aliquis?quẽ igitur alium Deum ad execrationẽ inuocat?nónne hũc ipſum cõtra ipſum? apage iſtas profanas cogitationes & ſacrilegas, purgetur anima miſera tali voce cõtaminata,in quã auditu ſenſu exeo impegit.fierine potuit,vt lingua ad tam impiam vocẽ prolatã oſſit tacta paralyſi,ac ne aures quidẽ audituri obturatæ ſint, niſi forte vltioni proſpectũ eſt & iuſtitiæ,quod ad exẽpla vitæ pertineat non cælari quicquid inſigniter præeminet & in beneſactis & in maleficiis,vt alteri præmiũ contingat alteri ſupplicũ. ideo prophẽta iuſſit hunc vinctũ ſeruari in carcere:ipſe Deum ſupplex orauit daret veniam oculis auribúſq; nõ ſponte pollutis viſu auditúq; nefarioſiſimúlq; rogauit quid oportuit pati inuentorem ſceleris nefandi & inauditi ad eam diem. Ille iuſſit eum

eum lapidari,ideo ſicut opinor ſaxis plectendum pronuntians quòd animam haberet duram & ſaxeam, vtq; manibus totius gentis vltionis auidæ ſumeretur ſupplicium. Nec enim poterant aliter quàm eminus ferire tot milia,poſt exactas pœnas à nefario capite,noua lex ſcripta eſt & tũc primùm relata in tabulas, vt ſere nouis morbis quærũtur noua remedia, verba legis ſunt hæc. Quiſquis execratus fuerit Deum, peccato obnoxius eſto. Quiſquis autem nominauerit nomen domini, capitalis eſto.ô dictum bene vir ſapientiſsime.ſolus merã hauſiſti ſapientiam. nominare grauius credidiſti quàm execrari. Nõ enim extenuanres crimen grauiſsimum,tractans id clementius. Itaq; videtur nunc Deum non illum primum & ingenitum mundi conditorem dicere,ſed eos qui oppidatim colebantur. Nam hi quoque ſic vocantur falſo nomine,cùm ſint pictorum fictorúmque opera ſuas artes oſtentantium, ſignorum enim ſtatuarúmque huiuſmodi plenus fuit totus orbis habitabilis: à quibus abſtinere oportet maledictionem,ne quis Moſis diſcipulus aſſueſcat vllo modo appellationem Dei contemnere. ſemper enim amabilis eſt ac plauſibilis. Quod ſi quis non dico blaſphemauerit hominum deorúmque dominum, ſed auſus fuerit vel nomẽ eius intempeſtiuè promere,noxam luat capite. Quandoquidẽ ne mortalium quidem parentũ nomina proferunt ij quibus cordi eſt pietas,ſed omiſſis propriis honoris gratia,vtũtur naturalibus, patrem appellãtes matrémq;:atq; ità profitentur acceptæ immenſa beneficia ſimúlq; ſuã gratitudinẽ. Quomodo igitur merentur veniã qui temerè abutũtur ſanctiſsimo Dei nomine tãm ad explendum ſermonem non aliter quàm profanis vocibus? Poſt honorem autẽ creatori habitũ prophẽta diem ſacratũ ſeptimũ venerat* eſt,cuius eximiã pulchritudinẽ cernebat acutioribus oculis,expreſſam cælo mundóq; vniuerſo, ipſa natura præferente eius ſimulacrum.inueniebat enim ante omnia matre carere hunc numerum,expertẽ fœminini generis,ẽ ſolo patre ſatum abſq; ſemine,& abſque partu genitum.animaduertit præterea ſeptimanã ſemper virginem, nec è matre natam,nec matrem ipſam,nec è corruptione oriundam, nec ipſam corruptibilem:deniq; intellexit hanc eſſe mundi natalem, cælo terræq; feſtã & omnibus terreſtribus,exhilarantem cuncta cõcinniſsimo ſeptenario. Hãc ob rem ille maximus Moſes æquũ cenſuit vt omnes aſcripti eius ciuitati,ius naturæ ſequentes, celebrarent hunc diem otio feſtisq; hilaritatibus,intermiſsis laboribus

Universidad de Deusto
Biblioteca

ribus & opificij quæstuariis negotiisq; victum parantibus, ablegata etiam tantisper ceu per inducias solitudine anxia, vt vacarent non Iudicris (sicut quidã) ridendisq; spectaculis mimorũm saltatorumq;, quæ insanũ vulgus amat perdite, & per præcipuos sensus visum auditũq; captiuat animã suopte ingenio liberam ac dominã: sed soli philosophiæ, nõ isti cuius compendium profitentur captatores sophistæ, venales tãquam in foro proponendo sermones opiniones q;, qui philosophia cõtra philosophiam (ô terra ô sol) abutuntur perpetuo, nec pudet sed veræ inquam philosophiæ quæ constat ex his tribus, consiliis dictis factisq;, in vnam speciem coaptatis, vt quæsita fruantur felicitate. Hoc præcepto posthabito quidem recẽti etiam tũ oraculi de sacro sabbato, proditi memoria, quod Deus ipse visibili voce oculis magis quàm auribꝰ ingesserat, per media castra lignatũ exiui, nõ ignarus omnes in tentoriis quiescere, nõxq; in vetito deprehẽsus est. Quidam enim per otium extra portã progressi, vt in loco puro quietóq; vacarẽt precibus: viso nefario spectaculo, intentũ fasci componendo lignatorem occisuri erat præ ira, nisi cõmotos ab impetu reuocasset hæc reputatio, animaduersionem in huiusmodi peccata nõ esse priuati iuris, sed pertinere ad magistratꝰ publicos ipsosq; principes, ne indicta causa indẽnatosq; periret, alioquin reus manifestarij criminis, religione quoq; diei vetante eẽdem vel iustissimã, ideo maluerunt cõprehensum hominem adducere ad principem & sacerdotum consistorium, cõfluente ad rem cognoscẽdam vniuerso populo. mos enim erat certis tẽporibus, præcipue sabbatis, vt ante dixi, operam dare studio sapiẽtiæ, principe doctoris vice fungente, præmõstrante q; officia, subditis autem in honestate proficientibus, & mores vitámq; corrigentibus. Quæ consuetudo à maioribus per manus accepta hodiéq; durat apud Iudæos, tẽpore illo dicato eruditioni cõtemplationiq; rerum naturalium, nã destinata oppidatim sacris precationibus loca, quæ proseuchas vulgus nominat, quid aliud sunt quàm scholæ, in quibus prudẽtia, fortitudo, tẽperantia, iustitia, pietas, sanctitas omnisq; virtus discitur, quæcũq; ad humana diuinaque negotia requiritur. Cæterũ eo die nõ vltra vincula sæuitũ est in hominem impium. At Moses de plectendo quem norat cõmeruisse mortem dubius, & genus supplicij dignum ignorãs, inuisibili animo ad inuisibile tribunal se cõtulit, vbi iam ante cognitã causam decretum fuerat ab omniscio iudice: qui pronuntiauit morte mulctandũ obruendúmq; lapidibus, quando-quidem & huius mens sicut prioris in surdum lapidem obduerat, prolapsũ ad impietatẽ extremam, complexã penè omnia violati sabbati crimina. quamobrem? quia non solùm sordidæ fabriles q; sed cæteræ quoq; artes & occupationes tũc sunt prohibitæ, præsertim quæ ad parandũ victũ attinẽt, aut per ignem fiant, aut per instrumenta non sine igne confecta. ideo sæpe interdicitur ne quis ignẽ accendat sabbato, vt cessante causa principali & antiquissima cessent effectus eius etiam. Sunt autem ligna ignis materia, vt lignator & qui accendit ignẽ in eadem culpa hæreant: atq; ita geminetur noxa, tum quia fit opus dum lex iubet quiescere, tum quia fomites ignis cõportantur, vnde præbetur opificiis occasio. Hæc duo responsa continent pœnas sontibus inflictas ex arbitrio cælestis numinis cõsulti super talibus negotiis. Sunt & alia duo, ad diuersam speciẽ pertinẽtia, alterum de successione hæreditaria, alterũ de sacrificio nõ tempestiuè vt videbatur oblato: de hoc prius dicetur. Moses primũ anni mensem facit eum qui in vernum æquinoctiũ incidit, non sicut quidam qui præcedentibus id honoris tribuunt, nõ obseruato naturæ beneficio. tunc enim matureſcunt segetes ad victũ necessariæ: arborum verò fœtus pubescunt recens editi, secũdis mensis inferendi. sine tritico hordeo cæteris q; similibus frugibus non viuitur: sine vino & oleo fructibus q; arboreis quædam gentes ætatem producunt in annos plurimos. Eius mensis die quartadecima, sub ipsum tempus quo luna suum orbem solet cõplere lumine, celebratur migrationis publica festiuitas quã Chaldaicè Pascha nominãt: quo tempore nõ vt aliàs plebeij homines victimas adducunt ad altare mactandas à sacerdotibus, sed iubente lege tota gens sacrificat, dum pro se quisq; mactat hostiam suis manibus. Tunc vniuerso populo cõcelebrante lætas epulas, dum quisq; se gerit pro sacerdote, nonnulli occupati lachrymis, gemitibus luctúque domestico propter desideratos nuper defunctos necessarios, premebãtur gemina tristitia, nec etiam carere voluptate honoréq; totius gẽtis publico, quia nec ablui nec aspergi lustralibus aquis fas erat illo tempore, priusquàm veniret luctui præfinitus lege terminus. His post festum mœsti accesserunt principem, narrauerũntq; suum infortunium: habere se funestas domos recẽti cognatorum obitu, occupatos luctu necessario, nõ potuisse frui sacris paschalibus. addiderũt

Universidad de Deusto
Biblioteca

preces,ne posthabereotur cæteris, néve pœnas darẽt calamitatis domesticę,dignæ potius misericordia.alioqui se posse inuidere defunctis qui potiore conditione fato cesserint. se viuos mori & sentire suam perniciem. His auditis animaduertit & postulationem non absurdam, & excusationem sacrificij prætermissi idoneã, & casum ipsum dignũ miseratione. Ambigebat tamen incertus consilij,& tanquã in bilance nutans nunc in hanc partem nunc in illam procliuior,cũ hinc suũ pondus obtineret misericordia cũ iustitia,illinc præcellere videretur lex de paschali sacrificio,primi mẽsis quartamdecimã diem ei præstituens:itaq; inter assensum & renutũ pendens ad supplicationẽ se vertit,vt ipse Deus oraculo decerneret.Qui exaudito vate nõ in præsens tantũ respõdit, sed quod pro lege foret posteà,quoties aliquid simile accideret.Cõprehensi sunt ea lege illi quoq;, si quis eius gentis aliis de causis non potuerũt ad sacrũ id occurrere.Fuit autem hæc oraculi sententia. Luctus in cognatorum obitu dolor necessarius non imputatur pro peccato. Attamẽ ad certum tempus à templo arceantur lugentes,quo nõ patet aditus nisi immunibus ab omni inquinamento tum fortuito tum voluntario.post terminum luctus pro se quisq; sacrificet,ne vlli habeãtur pro mortuis.cũ igitur sint posteriores,postero mẽse die quartadecima sacrificent ritu quo priores, & eodẽ modo absumant hostiam.idem ius esto his qui non ob luctũ sed longinquæ peregrinationis ergõ cum cæteris suæ gentis hominibus non sacrificauerunt.nam ne eorum quidem qui aut in longinquis terris habitant,aut longius peregrinantur, vllum est peccatum.cur priuari debeant honore cõmuni cũ cæteris,præsertim cùm vna regio gentem tam populosam nõ capiat, missis in multa loca coloniis.Hactenus de his qui ob aliquem casum à celebrando cũ cæteris paschate prohibiti, vel serius officium necessarium faciunt. nunc transeo ad postremã legem de successione hæreditaria, è percontatione responsionéq; mixtã similiter:Erat quidam nomine Salpaath,vir probus, è tribu nõ obscura natus:is quinq; deteriorís sexus liberos genuit, nullã verò prolem masculam.puellæ post obitũ patris veritæ ne paterno agello excíderent,quia maribus agri diuisi fuerãt, reuerenter adierunt principem,nõ tam de possessione solicitæ. quã nomen dignitatémq; sui patris conseruare cupientes.hæ sic locutæ sunt:Pater noster obiit,non seditione absumptus vt multi alij,sed fato raptus cũ priuatam vitam ageret procul negotiis nulla

nulla ipsius culpa factum est quòd caruit masculo sobole:adsumus igitur pupillæ vt videtur,re vera tamen te loco parẽtis habituræ.nam legitimus princeps nõ minus quã pater curat subditos.ille miratus prudentiã virginũ,& pietatẽ erga parẽtem, suspendit sententiã respectu legis quę solis viris agros diuidit, præmiũ laborum militariũ.nã mulieribus cum natura immunitatem ab his tribuat,non admittit eas ad præmia.Ergo hanc quoque causam vt ambiguam ad Deum retulit, quẽ sciebat solum veracibus incorruptisq; iudiciis etiam in paruis cõtrouersis ostendere suam veritatem & iustitiã. Tum ille rerum conditor,mundi pater,terræ,cælo,mari,aëri,tebúsq; in his contentus imperans,princeps deorum & hominũ, non est dedignatus respondere puellis patre orbatis.Respõdens autem plus quàm iudicis,officio functus est ille clemẽtissimus cũcta replens sua beneficentia.Laudauit enim virgines.ô domine,te verò quis satis laudauerit?quo ore?qua lingua? quibus vocis instrumentis? qua mente aut anima? stellæ si in vnum chorum conuenirent, possẽtne tuas laudes pro merito canere? totũ cælum si in vocem abeat,poterit ne vel partem tuarum virtutum edisserere? Aequũ postulant,inquit,filiæ Salpaath.Hæc laus quanta sit Deo testante,quis non videt? Adeste nunc vos arrogãtes, quos inflat felicitas, qui ceruicẽ supra naturam attollitis, & adducitis supercilia,qui mulierum viduitatẽ ridetis miseram,& pupillorũ orbitatem miseriorem etiã existimatis. videte quod hi vestra opinione infelices & humiles, non postremo loco habentur apud Deum,cuius imperij vilissimę partes sunt regna ista passim per orbem dispersa: quandoquidẽ totus terræ ambitus est diuini operis extremitas.cõsiderate inquam hæc,& doctrinam necessariam accipite. At Moses laudata postulatione virginũ, ne has quidem inhonoratas reliquit, nec tamen æquauit viris bellatoribus:sed his agros debita ob virtutem præmia reddidit,puellis verò gratiam non præmium.quod etiam verbis declarauit manifestissimè,donũ hanc rem appellans non retributionem:quorum alterum est debitum,alterũ gratificatio. Cæterùm vbi virginibus pupillis satisfactũ est ex oracuIo,addidit princeps generalem legem de hæreditatibus, primũ filios hæredes paternorum bonorum instituens, deinde filias si desint filij:quas vult hæreditatem habere, vt ornamẽtum externum, non vt possessionẽ propriam. Aliud est enim quod vt propriũ attribuitur, aliud quod tantum ad ornamentum absque iure

proprietatis conceditur. Post filias tertio loco fratres ad hereditatem vocat, quarto patruos, subindicans etiã patres fieri posse hæredes filiorum. Stultum enim foret credere, patruo concedi hæreditatem fratris filij vt patris cognato, ipsi verò patri eam auferri. Verùm quia lex naturæ iubet filios parẽtibus hæredes succedere, non parẽtes filiis, hoc vt ominosum & piis votis contrarium tacuitne pater matérque viderentur lucrati ex immaturis filiorum mortibus & luctu inconsolabili: obliquè tamen ipsos vocauit ad ius quod permittit patruis, vt & decorum seruaretur, & bona manerent in familia. post patruos quintus locus est cognatorum, vt quisque est sanguine proximus. His non temerè dictis de hæreditatis iure promiscuo, nunc subiungam oracula per ipsum prophetam numine correptum edita, licet iam ante sum pollicitus: Cœpit autem tunc primùm inspirari cælitus, cùm tota gens spem melioris fortunæ concepit, de cõmuni consensu multis milibus ex Aegypto in Syriam in nouas colonias demigrantibus. Viri enim pariter ac mulieres per inuias vastásq; solitudines peruenerant ad mare quod rubrum dicitur. ibi hærebant inopes consilij, cùm nec naues præstò essent ad traiectum, nec tutum videretur reuerti per eandem viam. in hoc rerum statu maior malis vis incubuit. nã rex Aegypti cum haud contemnendis copiis equestribus pedestribúsque persequebatur, vt animaduerteret in retractos è profectione, quam prodigiis manifestis territus permiserat. Sed satis apparuit nihil esse in sceleratis hominibus constantiæ, velut in bilance leui momento in diuersum proclinantibus. Sic intercepti inter mare & hostes de salute desperauerant, alij necem miserabilem expectantes vt finem malorum, alij censentes satius elemento naturæ se committere, & in mare se proicere, quàm perferre hostium insultationes atq; ludibria. iámq; granuati sarcinis stabant in littore, vt quàm primùm viderent hostem accurre, desilientes mergerẽtur facilius: ac ne mortem quidem expedire poterant. At propheta videns vniuersum populum præ metu intercluſum nõ aliter quàm pisces cinctos retibus, extra se raptus repletúsq; numine hoc oracului edidit. Non sine causa trepidatis instante tanto periculo. Fronte mari vasti clausi carente nauigiis quę fugam possent adiuuare, à tergo verò proximi hostibus denso agmine vrgentibus. Quò reuertas? quò deflectas? ex improuiso infestant nos omnia, terra, mare, homines, elementa naturæ. Estote tamẽ bono animo, nolite

lite deficere, estote imperterriti, expectate diuinitus inuictum auxilium, quod iamiam vltro aderit, protecturum vos inuisibiliter. Experti estis & antea sæpe opẽ eius præsentaneam, quam nunc quoque venire video, laqueos iniecturam aduersariorum ceruicibus. Hæc eos in mare protudit, illi more plumbi ad fundum feruntur præcipites. Vobis videntur adhuc viuere, ego mortuos video: quod spectaculum vobis quoque continget hodie. Hæc ille cecinit præter spem omnium: móxque euentus fidem adstruxit oraculo. Deus enim potentia sua prædictionem ratam habuit, vix credibili & fabulis simili prodigio. Mare diruptum est, aquæ secesserunt, constiteruntq; in abrupto vtrinq; latere quasi muri firmissimi. in medio rectam viam aperuit diuina magnificentia, diuidentem vndas ad præbendum iter ceu congelatas, tota gente securè mare traiiciente pedibus, tanquã per siccam semitam, aut pauimentum constratum silice. Induruerat enim fabulum, concretum è suis minutiis. huc accessit imperus hostium se inuehentium & in suam ruentium perniciem: nubis extremum agmen protegentis subsidium, emicante inde ignea numinis effigie: maris paulò antè scissi refluxus, viæ siccatę repentina inundatio, hostium internecio, & à parietibus illis qui ex aquis constiterãt oppressio, fluctibus in viam tanquam in vallem confluentibus: & insuper cladis ostentatio fluitantibus cadaueribus quæ totam maris superficiem texerant: postremò tẽpestas procellosa quæ in littus aduersum eiecit enectorum cumulos, quo magis seruati salutem suam agnoscerent, non solùm euadendo pericula, verùm etiam spectando inimicos deletos ope diuina sine humanis viribus. quamobrẽ propheta mentis hymnis celebrauit autorem tanti beneficij. distributa enim tota gente in duos choros, alterum virorum, alterum mulierum, ipse viris carmen præiuit, sororem dedit præcentricem fœminis, vt hymnos in parentem conditorémq; alternis canerent versibus, non discrepante à moribus carmine, dum certatim canunt suis vicibus, & carmen miscetur è sonis acutis atq; grauibus. nam virorum voces graues sunt, acutæ mulierum, vnde temperamentũ fit commensuratæ suauitérq; coaptatæ melodiæ. Vt autem tot milia hymnum eundem ore vno concinnerent, in causa fuerunt illa prodigiosa miracula, de quibus paulò antè mentionem fecimus, propter quæ propheta gaudens vnà cum gaudente populo, & lætitiam intra se nõ continens, exorsus est cãticum: id populus audiens, in duos choros

 secessit

Universidad de Deusto
Biblioteca

secessit, & canentem imitatus est. Hoc fuit prophetiæ Mosis principium & quasi procœmium. Secundum eius oraculum fuit de cibo re cùm primis necessaria: quem terra negante vepote sterili, cælum depluit: idque non semel, sed per annos quadraginta, quotidie sub aurorâ decidente ex æthere cum rore quadam mili similitudine. Quo cibo viso Moses iussit colligere sic diuinitus præmonitos. Credendum est & fidendum Deo, cuius experti sumus tot spe maiora beneficia. nemo hunc cibum reponat recondátve: nemo quicquam ex eo relinquat in crastinum. His auditis quidam nondũ in pietate confirmati, rati fortasse hanc adhortationem principis magis quàm oraculum, in crastinum partem seruauerunt. ea putrefacta primùm tota castra fœtore compleuit, deinde amplius corrupta, protulit vermiculos: quod vbi vidit Moses non immeritò in cõtumaces excanduit. Qui enim non irasci poterat, animaduertens post tot prodigia iuxta humanam rationem vix credibilia, tam facilé perpetrata diuinitus, esse qui non modò dubitẽt de diuina prouidentia, verùm etiam nullam prorsus fiduciam in ea collocẽt. Cæterùm pater omnipotens duobus euidentissimis argumentis commendauit prophetæ vaticinium: altero confestim per corruptionem fœtoremq; reliquiarum & mutationem in vermes animal vilissimum: altero verò paulò pòst. Semper enim quicquid supererat post collecta populariter, radiis solaribus liquefactum dissoluebatur absumebatúrq;. Nec ita multò pòst prodit aliud oraculũ de sacrosancto sabbato. cùm enim is dies haberet à natura priuilegium, non solùm ex quo mundi natalis factus est, verùm etiam ante creatum mundũ sensibilem, nesciebant hoc homines, fortasse propter multas clades acceptas diluuiis & incendiis interrupta memoria per manus à maioribus tradi solita. eam rem iam obscoratã ille declarauit oraculo, mox euidenti prodigio comprobatam in hunc modum. præcedẽtibus diebus depluerat minus alimentorũ, deinde duplum vna die: & quod prioribus supererat liquescebat in humorem inutilem: tunc verò incorruptum permanebat. His nuntiatis simúlque conspectis Moses stupefactus, non tam coniecturis quàm diuino monitu edoctus est de sabbato, quamuis etiam coniecturæ tales cognationem quandam habent cum prophetia. mens enim nunquam tam bene cõficeret, nisi deduceretur ad veritatem diuino spiritu. id miraculum eo fuit euidentius, quòd præter duplicatã cibi mensuram, & eius incorruptionem insolitam,

insolitam, vtrunq; hoc incidebat in diem sextum ab eo quo primùm pluere cœperat, videlicet in proximũ à mox secuturo septimo. ex qua supputatione deprehẽditur, seruatũ esse in mundi creatione & in cælesti demenso eundẽ ordinem. nam & hoc & illa incepit à primo è sex profestis diebus. est autẽ vtrunque opus alteri simile. Sicut enim mũdus è nihilo creatus & absolutus est: sic elementis præsenti necessitati seruiẽtibus, aër in terræ vicem succedens alimẽta nullo labore quæsita copiosè suggessit hominibus non valentibus parare sibi victum in solitudine. tunc tertium oraculũ vates protulit mirificũ, quando prædixit cælestis cibi pluuiam cessaturã die septimo, ac ne micam quidem casuram eo tẽpore: nec aliter euenit. cùm enim postridie quàm præmoniti fuerant, quidã è mobili vulgo ad colligẽdum extra castra prodissent, reuersi sunt vacui, damnãtes suam incredulitatem, prophetam autem prædicantes veracem, diuinum, & solum futuri præscium. Hæc sunt quæ de cælesti commeatu præmonuit ipse Dei spiritu monitus. Quæ autẽ prodidit postea, ad præcepta magis pertinere vidẽtur quàm ad oracula, & in his vnum de maximo delicto gẽtis in religione patria, sicut antè diximus, quando fabrefacto iuuenco ad exemplar typhi Aegyptiaci, choreas agitabant, exstructisq; aris mactabãt victimas, obliti veri numinis & pietatis acceptæ à maioribus, & non mediocribus incrementis auctæ vsque ad illa tempora. Id verò Moses tulit indignissimè: primùm repente excatũ esse totum populum, qui paulò antè perspicatior sapientiórq; fuerat omnibus aliis gentibus: deinde vanissimam fabulam potuisse tantam lucẽ veritatis extinguere, quæ nec solis nec vniuersorum siderum obscurari potest deliquio. Contẽta est enim proprio splẽdore intelligibili & incorporeo, ad quem collatus iste sensibilis, perinde superatur ac nox cum die cõposita. Has ob causas propheta iam multum sui dissimilis cursu prorsipit in medium, & vultu mentéq; numẽ præferens exclamat: Quis est ab errore liber? quis à profanis sacris abstinuit? accedat ad me quisquis talis est. Cúmq; vna tribus se adiunxisset nõ minus animo quàm corpore, iam ante animata in impiorum scelestorúmq; perniciem. sed ducem imperatorémq; requirens, qui legitimè tempus modúmq; vltionis præscriberet: horum promptam fidelémq; operam libenter accipiẽs: agite, inquit, arripite gladios, & discurrentes per castra pro sẽ quisq; occidite nõ solùm alienos, verũ etiam familiaritate cognationéq; proximos

nullo

nullo respectu affectuum: existimatéque hoc facinus sanctissimum quo vindicatur pietas & religio, Deo fauēte harum propugnatoribus. Hac exhortatione factum est vt primo impetu cæsa sint virorum tria milia, qui autores impietatis præcipui fuerant: atque ita non solùm depulsa est suspicio communicatę culpæ ab innoxiis, verùm etiā rei fortiter gestæ retulerunt merita præmia, aucti honore sacerdotij qui religionis iniuriam vlti fuerant. Est & aliud eius oracului coniunctum cum maiore prodigio, cuius suprà mentionē feci de pontificatu prophetæ differens: id quoque prolatum ex afflatu numinis, sine dilatione euentus consecutus est. Templi ministrorum duo sunt ordines, sacerdotum potior, ædituorum inferior. erant illo tempore tres sacerdotes ædituorum multa milia. Hi freti suorum multitudine paucitatem sacerdotū contemnebant peccato non simplici, dum & maioribus adimunt honorem debitum, & minores vltra modū extollunt, sicut fit insurgentibus contra suos præfectos subditis turbato ordine publico. Deinde cœtus faciendo clamabant in prophetam, quòd propter domesticam necessitudinem fratri eiusq; filiis donasset sacerdotium conficto oraculo, vt videretur id ex autoritate Dei facere. Quamobrem exasperatus alioqui vir ingenij mitissimi, nō tulit tam insignem iniuriam simul & malitiam, petiitq; à Deo vt auerteretur illorum sacrificia: non quòd periculum esset ne iustissimus iudex sacra impiorum acciperet, sed quia hic est peculiaris affectus Deo chari animi, aduersari propalàm nefariis conatibus. Nec dum iusta indignatio furórque deferbuerat, cùm numine afflatus insuper hoc edidit vaticinium. Graue malum est incredulitas, sed solis pernicioſum incredulis. Hi factis non dictis castigandi sunt. Pœna docebit eos me nō mentiri, quando scire nolunt quod sciunt. Mors decernet de hac cōtrouersia. Si naturali morte decedent, fictum est meum oracului. Quòd si nouo inusitatóque lethi genere absumentur, testata erit mea veracitas. Video terram vasto specu dehiscere, absorberi numerosas cognationes vnà cum suis tabernaculis, viuos homines ad inferos descendere. Vix hæc effatus erat cùm terra concussa rumpitur eo potissimum loco vbi tendebant impij: momentóque temporis vniuersos operit. rursum enim hiatus coiuit, velut suo defunctus officio. Nec ita multò pòst seditiosi ducēti quinquaginta qui præcipui tumultus autores fuerant, repentè de cælo tacti vnà conflagrauerunt, ne minimo quidem membro

bro relicto quod sepulchris posset inferri. Atque ita horrendis pœnis cumulatis aliis super alias magnopere illustrata est prophetæ pietas, Deo testimonium præbente veritati oraculorum. Vbi operæpretium est considerare quomodo cælum terræque primarias mundi partes, vnde cæteræ sumpserunt originem. Nimirum quia scelesti malitiam suam radicatam in terra, in tantam altitudinem extulerunt extendi úntq;, vt cælum attingeret, ideo terra simul & æther in eos sæuiit. Altera diducens se vt absorberet inutilia pondera, alter exurens eos fulminibus, imbris in morem densis & crebro micantibus. Finis autem & absorptorum & exustorum idem fuit. Nam vtrique disparuerunt alteri operti solo restituto in pristinam planiciem, alteri absumpti fulmineis ignibus. Postremo migraturus ad superos, & exuta mortalitate ad immortalitatē transferendus, vocante patre vt eum è duplici corporis animæque natura transformaret in simplicem, iam tum propè totus versus in animum & quidem illustratissimum, repletus diuino spiritu, non solùm in vniuersum gentem suam præmonuit, verumetiam singulis tribubus suos casus futuros aperuit: quorum pars iam euenit, reliquum adhuc expectatur, ea fide repræsentandū olim, quam experti sumus in præteritis oraculorum euentibus. Postulabat enim rei dignitas, vt quorū tam diuersa fuit origo, præsertim materno genere, hi secuturi diuersa studia consiliáque, haberēt etiam sua fata præsignata oraculis. Miranda sunt hæc, sed magis etiam mirari conuenit finem sacrorum quæ reliquit voluminum, quæ sunt ceu caput iuris totius, iam enim assumendus, & in ipsis stans carceribus vnde ad cœlestem metam erat euolaturus, tunc quoque afflatus diuinus, viuens adhuc prophetauit de seipso tanquam mortuo, ante obitum narrans se mortuum sepultúmque inspectante nemine, videlicet manibus non mortalium, sed virtutum immortalium, ne maiorum quidem monumentis; illarum quippe cui monumentum cōtigit eximium haud cuiquam notum homini. Luxit vniuersa gens lachrymis defluens per mensem integrum, accedentibus ad publicum luctum priuatis affectibus, quandoquidé erat inenarrabilis eius prouidentia beneuolentiáque erga vniuersos ac singulos. Hu iusmodi fuit vita obitúsque Mosis, regis legislatoris, vatis & pontificis sicut sacris literis proditur.

PHIL

Universidad de Deusto
Biblioteca

PHILONIS IVDAEI,
De charitate.

NVNC germana gemellaq; soror pietatis charitas consideranda est, adamata legislatori nostro, quantum vix vlli alteri. Cùm enim sciret hanc esse publicã viam ad sanctitatem tendentium, omnibus suis subditis societatẽ benignitatémq; cõmẽdauit, suam vitã imitãdam proponens, tanquã pictam in tabula. Quicquid igitur à prima ætate vsq; extremam senectutem priuatim publicéq; gessit ad vtilitatem suorum hominũ, suprà dictum est in commentariis, quos de vita Mosis inscripsimus: adiiciemus tamen vnum alterúmve factum eius memorabile, iam propinqui vitæ termino. Erũt enim indicia honestatis illius bonitatisq; perpetuæ, quam sanctissimæ animæ Deus ipse impresserat. Nam cùm mortalis huius vitæ finis instaret, oraculo aperto de hoc præmonitus, nullom vel regem vel priuatum imitatus est, quorum vnicum votum habetur ac studium, hæredes liberos relinquere: sed quãuis pater esset duorũ filiorum, neutrum successorem sibi optauit, victor affectuum erga cognatos ac domesticos. & poterat si filios suspicabatur parum idoneos, certè fratris filios extollere iam virtute meritos sacerdotium. sed fortasse aut nõ placebat eos à diuinis rebus distrahi: aut potius cogitabat, impossibile esse eundem hominem rectè curare simul regnũ & sacerdotiũ, quandoquidem alterum religionis, alterũ subditorum curam profiteatur: aut fortasse non putauit rem tam magnã pertinere ad suum iudicium: maluitq; iudicandam Deo committere, qui pro sua potẽtia perspicit etiã intima pectorum. Hæc vera esse vel hinc colligitur. Erat ei amicus & familiaris penè à puero Iesus nomine, nõ vulgaribus cõciliatus artib', sed amore integro cæleſtiq;, ex quo omnes virtutes proueniũt, is etiã cõuictor cõtubernalisq; propheræ fuit, nisi si quando ille secessum quæsiuit propter diuina colloquia, idẽ administrationis reip. particeps. & tantùm non principis vicarius, multa pro potestate solitus erat gerere. Attamẽ quamuis sciret hunc esse diu spectatæ probitatis hominẽ, dictis factisq; honestatẽ eius expert', & quę maximè requirebatur, beneuolẽtiam erga populum, ne sic quidem ausus est ei principatũ committere, ne fortè opinione falleretur

leretur, nõ satis fidens humano iudicio. itaq; ne sibiipsi quidem credens, suplex inuocauit Deũ qui solus inuisibilem animã introspicit & mẽtium arcana penetrat, vt ex optimatibus eligeret vnum aliquẽ idoneum principẽ qui paternã curã subditorũ gereret: sublatisq; ad cælũ puris & virgineæ (vt ita loquar) castitatis manibus, sic precatus est: Dispiciat dominus Deus spirituũ & vniuersæ carnis de homine qui plebem hãc curet pascatq; sine crimine, ne corrupatur sicut grex dispersus carens magistri cura & diligẽtia. Quis nõ miretur has preces dicatq;: Here quid ais? Itane tibi fratriq; desunt germani filij, successores à natura dati? aut his aut illis principatũ relinquito. Quod si neutros existimas idoneos, & potior est tibi reipubl. quàm necessitudinis domesticę ratio, habes certè amicũ irreprehensibilem ac probatæ virtutis vel tuo iudicio sapiẽtissimo, Quin igitur hunc, si probitas nõ genus spectatur, eligis? Verùm respondebit: cùm in omnibus rebus non esse præcipitandum iudiciũ, tum in his potissimũ, quæ rectè aut secus administratæ, pluribus felicitatem aut calamitatem afferunt. Nihil autem principatu maius, cui belli pacisq; arbitrium cõmittitur à cluibus. Quemadmodum enim ad prosperam nauigationem opus est bono peritóq; gubernatore, sic etiam sapiente principe ad tuendam tranquillitatem bene constitutæ reipub. Cæterùm de sapientia, quæ non me tantùm, sed & toto mundo est antiquior, non est fas quemquam iudicare, nisi Deum, aut aliquẽ syncerũ purum germanumq; amatorem ipsius sapientiæ. Et iam ante exẽplo meo didici, ne aliis quidem vtcunq; idoneis in speciem principatum decernere. Nam reipub. curam inuitus suscepi, nõ humanis suffragiis princes designatus, sed manifestis oraculis diuina voce iubente, quantumlibet deprecare molem rerũ vetus, donec iterum atq; iterum iubẽti parere metu coactus sum. An non igitur absurdum fuerit, nunc non per eadem incedere vestigia: & cùm ipse noluerim principatum nisi ex Dei sententia sumere, nunc arbitratu meo successorem eligere, ne hominum quidã expectatis suffragiis? præsertim cùm agatur de regimine gentis nõ vulgaris, sed primũ populosissimæ omnium quotquot vsquã sunt, deinde professæ rem maximã, cultũ eius Qui est patris conditorisq; rerum omniũ. quicquid enim aliis cõtingit ex optimæ cuiusq; philosophiæ studio, id Iudæis ex legibus ac morib', videlicet summi Dei notitia, repudiato errore deorũ ex creaturis cõsecratorũ. nullus enim creatus verè deus

est

Universidad de Deusto
Biblioteca

est,quantumvis habeatur pro Deo,cùm æternitate, sine qua nō est numē,careat. Hoc vnum euidens argumentū est eximiæ erga suā gentem charitatis atq; fidei:alterū autem priore nō inferius. Postquam enim optimus eius discipulus imitatorq; Iesus propter mores amabiles princeps à Deo cōfirmatus fuit, Moses haudquaquā tristis ob fratrē filiosq; præteritos, sed plenus inenarrabili gaudio,quòd prospectum esset gēti de rectore modis omnibus incōparabili (id enim indubitatū erat de eo qui Deo placuerat) apprehēsa eius dextra produxit eum ad concionem, nihil de imminente obitu suo solicitus: sed ad familiarē sibi hilaritatem accedente recenti lætitia, alacriter affatus est populū his verbis: Mihi iam instat tēpus discedendi ex hac vita corporea: succedet autem in meam curam hic electus à Deo, simulq; protulit oraculū, cui mox creditū est. Tū ad Iesum versus, hortatur vt rem gerat strenuē: vtq; bene consulat reipublicæ ac cōstanter in bene consultis perseueret. Quāuis autē non erat opus hac adhortatione, tamen non potuit se contiōere, quin amicum admoneret officij, & tum quoque proferret affectum charitatis erga populum, cui tā diu præfuerat. Nec omnino fuit superuacua monitio, ne fortasse ille grauaretur subire tantum onus: vtq; exemplum atq; regula proderetur cæteris, cōmunicādi bona cōsilia cū suis successoribus, & instruēdi eos præceptis optimis. Potest enim boni viri hortatus confirmare labantem animum, & excitare ne terreatur rerum temporūmq; difficultatib⁹. Itaq; admonitis & subditis & successore principe, cœpit Deo hymnum canere, extremam ei reddēs gratiarū actionem, quòd a natiuitate vsq; senectutē miris & cōtinuis se prosequutus fit beneficiis: vocatisq; in adiutorium elemētis totius mundi principuis, terra cælōq;, quorū alterum mortalium domus est, alterum immortalium, carmē cecinit aptissimum auribus angelorum & hominum: horum vt tanquam à magistro similiter gratias agere discerent: illorum, vt adessent tanquam spectatores ostentantis musicam animæ in corpore mortali certantis cum cælestibus harmonijs siderum, ipsum Deum conditorem autoremq; habētibus: Sic ille vates iam incertus quodāmodo chorreis æthereis hymnum & gratiarum actionem temperauit admixtis charitatis erga suam gentē affectibus, dum arguit peccata vetera, & in præsens præceptis eam instruit, in futurū quoque spem bonam proponit, nō frustraturam pios conatus. Absoluta deinde melodia, è sanctitate charitatēq; quodammodo contexta

contexta, cœpit paulatim è mortali vita in immortalē mutari, sentiréq; separationem rerum ex quibus concretus fuerat; corpore in testæ morem discedente nudantēq; animam, hac verò auidè migrante ad destinatam sibi à natura regionem. Deinde vbi visus est satis paratus ad exitū, non prius gentem suā misit in coloniā, quàm singulas eius tribus, numero duodecim honoraret faustis imprecationibus, nominatim citatas phylarchorū suorū vocabulis: quas quidē preces ratas fore credendū est: quādoquidem & ipse ab amico Dei profusæ sunt, & Deus amare humanum genus nunquam desinit, cum hi pro quibus vota facta sunt, bono genere, & à laudatis maioribus oriundi censentur in ordine eximio sub imperatore illo parte conditoréq; rerū omnium. Precatus est autem eis vera bona, non tam huic mortali vitæ profutura, quàm animæ olim cū exsoluta fuerit corporeis vinculis. Solus enim Moses, vt apparet, habita magis ratione cognationis cælestis quā istius vulgaris, totam gentem suā hæredem omnium bonorū quorū natura humana capax est, instituit: de suo dans, quæ ipse habebat: quæ non habebat à Deo impetrans: cuius gratiarum perennes fontes sciebat patere, nō tamen omnibus, sed solis supplicibus. sunt autē supplices qui honestatē amāt, quibus sitientibus fas est haurire è sacris fontibus sapientiæ. Hæc sunt argumēta nativæ charitatis, quæ de legislatore nostro prodiit scriptis voluminibus: dicemus & quæ mandauit posteris, si non omnia (id enim difficile fuerit) certè præcipua, quæ maximè voluntatem eius exprimūt. æquitatē enim ac mansuetudinē non intra solam hominū societatem statuit, sed benignè impartiens extendit etiam ad brutas naturas animalium, ne arbores quidem excludens, præsertim mites ac fructiferas. legis autem huc pertinentes libet recensere, incipiēdo ab hominibus. Vetat igitur fratri fœnerari, fratrem nominans non solùm ex eisdem gratiis parentibus, verū etiam quemcunq; ciué tribulémve, iniquū ducēs colligere fœnus è pecuniis, tanquam fœturam è pecoribus. non vult tamē vt ideo tergiuersemur segniores ad beneficentiā, sed largis manibus mentēq; donemus gratis indigentibus, cogitantes etiam gratiā esse genus fœneris, vltro ad nos redituri feliciore accipiētis tēpore. Quòd si quis nolit donare saltem mutuetur alacriter, nihil præter capitalē summā recepturus, sic enim nec pauperes redigētur ad extremam inopiam, coacti plura quàm acceperūt reddere: nec creditorib⁹ quicquā decedet de rebus pretiosissimis, bonitate,

Universidad de Deusto
Biblioteca

magnanimitate,existimatione optima.nam ne cũ vna quidem virtute vniuersæ Persicæ gazæ conferendæ sunt.illæ exanimes opes abduntur in terræ sinibus,hęc autẽ in principali parte animæ.Virtutem enim sibi vsurpat cælũ portio mundi purissima, ipsęq; Deus conditor rerũ omniũ.Cõtemplari libet istos sordidos & ne obolares quidẽ minutias spernẽtes vsurarios, in magnis diuitiis inopes,quos bene numaros reges diceres, cũ ne in somnis quidẽ vnquã diuitias,præter suas exactas,viderint.hi miserrimi omniũ,quasi pecunia careant, cibos mutuãtur vt recipiãt cũ fœnore:isti quomodo egeno stipẽ offerẽt,cũ in prouẽtu felici famem inuehãt,reditus sibi parantes ex miserorũ hominum ventribus.sic appẽdendo frumentũ ne prægrauet. Necesse igitur habuit è sua rep.hoc genus quæstus eiicere. sunt enim seruilis & illiberalis animæ talia studia, degenerãtis in ferinã immanitatẽ.Illud quoq; præceptũ ad charitatis officia refertur, mercedem eadem die reddi pauperi:non ob id solũ quia æquũ est post exibitam operam reprælentari pecuniam absque dilatione.sed etiam quia(vt quidam docent)opifex aut baiulus,qui sibi victum parat quotidie,toto corpore laborans more iumẽti.spem omnem in mercede collocat:quam si mox referat,& in præsens gaudet,& in crastinũ redit ad opus alacrior: quod si nõ referat,dolebit,atq; insuper lassus præ tristitia,solito labori nõ sufficiet. Præterea verat ne creditor intret debitoris domum vt violẽter aurum aut pignus capiat:sed iubet eum ante ianuam expectare dum vltro proferantur. Debitorem autem vult non tergiuersari:quandoquidẽ decet vt alter non abutatur suis opibus ad insolentiã:alter verò pignus exhibeat per quod moneatur debitum reddere. Iam præceptũ de messoribus cui non probetur?verat enim colligi spicas prolapsas è manipulis,verat & totam segetẽ demeti,vt agelli pars à falce relinquatur intacta: simul diuitibus consulens,vt assuescant sua cõmunicare liberaliter,non omnia congerẽdo in penuaria: simul pauperibus afferens solatium. Quoniam enim carẽt propriis possessionibus, permittit eis ire in agros tribulium,& reliquias tanquam suas demettere. Similiter vindemiæ tẽpore præcipit ne colligãtur decidentes acini,néve fiat racematio:idem mandat & oliuatoribus,tanquam pater amantissimus,qui videns non omnes pariter fortunatos filios,sed alios locupletes alios inopes,hos miseratus vocat in fratrum possessiones vt alienis vtãtur pro suis, non impudenter,sed quantum necessitas postulat,atq; ita fiant non

non fructuum tantùm,verũ & agrorũ quodãmodo participes. Sunt autem quidam in tantũ sordidi, pecuniis dediti, auaritia perditi, & vndecunq; lucra captantes, vt vindemiam oliuationémque iterẽt,& hordei triticiq; spicilegium faciant,detegentes suã seruilem ac illiberalẽ pusillanimitatem, simúlq; impietatem erga largitorẽ eor rerũ ad agriculturã necessariarum & ad prouentus fructuũ,vt sunt mutationes temporũ,pluuiæ,temperies aeris,incrementa satorũ,rores magni & cõtinui,aurę vitales,conseruationes ab iniuriis temporũ,ne æstus frigúsve adurat,ne verna vel autumnali tẽpestate lædatur segetes fœtúsve arborei.hæc opera naturæ illi cũ videãt,eiúsq; largissimas gratias,tamen audent sibi vsurpare eius beneficia: & quasi sint ipsi autores rerum omnium, inhumanitatem cõiungunt cum impietate maxima. Eli quoniam spoute virtutem non complectuntur, inuitos admonet castigátque sacris legibus, quas vir probus vltro sequatur, malus verò contemnere non audeat. Eædem leges iubent decimas frumenti,vini,olei,pecorum, larumque fructibus arborum pro quantitate fundorum plenos canistros eis comportari,cantando carmen obiter in laudem cælestis numinis,cuius formula extat in sacris voluminibus. Ad hęc boum,ouium, caprarúmque primogenita, non annumeranda propriis gregibus:sed horum quoq; faciendas primitias:vt imbuitati ad religionem moderandúmq; lucri studiũ,pietate charitatéq; ornentur duabus virtutibus principalibus. Est & alia lex: Si videris iumentum alicuius familiaris aut amici aut vtique noti hominis,errans in solitudine,reduc ad eum. Quòd si lõgè absit eius dominus,adserua cum tuis,donec ille veniẽs suũ recipiat,quod non deposuit, sed quod inuentum vltro reddis propter naturalem societatẽ hominũ. Quid lex de anno septimo, quo cessat agricultura,& pauperibus licet è diuitum agris fructus sponte natos ceu naturæ donum secure tollere,an non plena humanitatis est:Sexennio,inquit,fruãtur coloni suis possessionibus & laboribus:septimus annus sit eorum qui carẽt prædiis ac pecuniis,quo etiam terræ conceditur immunitas. absurdum enim esset aliorũ labores prodesse aliis: nunc possessionibus quodãmodo vacuis & intactis ab agricolarum opera, tota gratia soli Deo debetur,omnibus egentibus exposita.Quid ité illa de anno quinquagesimo, nõne quãvis aliã charitatis speciẽ superat?ita profecto,id quod nemo negauerit, qui has leges nõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

degustauit modo, sed lautius in eis epulatus est, expletus delitiis suauissimis. fiunt enim tunc eadē quæ anno septimo, & accedunt alia maiora, scilicet in pristinas possessiones restitutio, ex quibus aliquis propter temporū difficultates exciderat. non permittit enim, possessionē alienorū bonorū, cōcludens aditum auaritiæ. vt cohibeat insidiatricem fontémq; omniū malorum concupiscentiam: nec censet æquū vt coloni suis agris priuētur in perpetuū, & paupertatis pœnas dent, miserandi potius quàm puniēdi. Sunt & aliæ leges particulares plurimæ, docētes amorem tribuliū. de quibus quoniā in superioribus libris feci mentionem, satis puto hæc nūc retulisse ceu cæterarū specimē. Postquàm autē suis bene prospexit, etiā aduenas dignatus est multis priuilegiis: qui deserta cognatione patriáq; & maiorū institutis ac ceremoniis delubrisq; demigrarūt in optimā coloniā, translati à fabulis ad veritatē & cultū vnius veri numinis. hos aduenas diligēter commēdat suis gentilibus, non solū amicos iam cognatósq;, verum etiam vt vnius fortunæ participes tum animo, cum corpore, & aduersitatū æquè ac prosperitatū socios, ceu membra vnius corporis, conciliāte cunctos mutua beneuolentia. proinde non est quod dicam de cibo, potu, vestitu aliisq; ad victū necessariis, quæ lex indigenas iubet præbere aduenis: hæc enim vltro contingunt apud eos qui aduenas non minus quàm seipsos dirigunt. Quin & ad inquilinos extendit naturalia charitatis officia: iubēs vt qui ad tempus demigrant aliò honorem omnem habeant his à quibus excipiuntur hospitaliter atq; comiter: quòd si nihil præter hospitiū accipiant, honorem quoq; mediocrem ab eis exigit. nam hoc ipsum, habere in aliena ciuitate receptaculū, & non arceri ab eius aditu, gratiā existimat nō aspernandā his qui domi habitare in patria nequeūt. Et vt videas extremā æquitatis lineam, vult aboleri memoriā iniuriarum illatarū à veteribus hospitibus: vt magis nomē ad charitatem faciēs valeat quā respectus malæ tractationis. proinde disertè interdicit: Non prosequeris Aegyptiū odio. atqui nullam iniuriā Aegyptij ab hac gente abstinuerāt, nouas semper crudelitatis species addentes prioribus: attamen: quoniam ab initio nō excluserūt eā à suis ciuitatibus, nec arcuerūt à finibus, ob eā rē, inquit, habeāt priuilegiū & ius amicitiæ. Et si fortè aliqui voluerint trāsire ad Iudæorū instituta, nō sunt hostiliter eliminādi tanq̄ inimicorū posteri, sed hac cōditione admittendi, vt tertia generatione vocētur in ecclesiā audituri diuina elo

eloquia eodē iure quo indigenæ ac patricij. Hæc iura intercedunt inquilinis cū ciuibus. Ac ne belli quidē ius ab humanitate alienū est, vult eñ etiāsi armati portis immineāt & mœnibus nondū tñ eos pro hostibus haberi, nisi per caduceatorē ad pacē inuitati cōditiones aspernati fuerint. aut enim pace impetrata lucrifacturos amicitiā rē optimā: aut si hostis ptiuaciter aduersatus fuerit, fretos iustitia cū spe victoriæ occursuros in præliū. Quòd si, inquit, inter captiuas formosam mulierē adamaueris, noli tanquā in serua explere cupidinē: sed fortunā miserat", calamitatē eius subleua, omnia mutās in melius. Subleuabis aūt detonso squallore capillitij, præfectisq; vnguib", & veste mutata in qua capta est, permisisq; ei xxx. diebus vt lugeat patrē, matrem & cęteros domesticos aut mortuos, aut (quod grauius est) abductos in seruitium, post hæc vt cū vxore legitima congredere. eam enim, quæ ascensura est viri cubile, non mercede vt meretrix formam venditans, sed aut propter amorem, aut propter quærendos liberos, æquū est habere ius cōiugij. Qua in lege multa laudanda sunt: primò quòd nō laxauit frena cupidini, sed per xxx. dies eam repressit. deinde quòd amorē examinat, nū merè furiosus fastidiosusq; sit, an aliquid rationis admixtū habeat. ratio enim cohibebit concupiscentiā ne quid agat insolentius, expectabitq; menstruū terminū. tertiò quòd miseratur captiuam: si virgo est, quia parentes ei optatas nuptias nō conciliāt: si vidua, quia amisso cui puella nupserat, expertura est aliū, non magis maritū quā dominū etiā sub æquabili iure cōiugij, subditus enim potiorē semper metuit, etiāsi sciat eius mite ingenium. Quòd si quis expleta cōcupiscētia satiatus cōplexibus iam non dignatur captiuā matrimonio: eum non tam mulctat quàm castigat & iubet mores corrigere. Nec vendi enim sinit eam, nec retineri in seruitio: sed vult ei gratis donari libertatē, & discedendi ex ædibus licētiam: ne fortè superinducta muliere alia, & cōtentione inter fœminas exorta vt fieri solet per zelotypiam, prior fastidita patiatur grauius aliquid, domino occupato nouis amoribus, & oblito veterū. Adduntur & alia præcepta humanitatis, & cumulatim ingerūtur auditoribus. Etiāsi inimici iumentum conciderit sub onere, noli pręterire, sed subleuātem erigentémq; adiuua: nimirū in minimis quoque docet non gaudendum alienis aduersitatibus, sciens molestum affectum esse insultationem in miseriis, aduersum inuidiæ, cui tamen æquè ac iræ cognatus est. solent enim hæ se mutuo con-

sequi,aduersantur tamen hactenus,quia inuidia proximi felici
tate offenditur:altera verò lętatur eius calamitatibus.Vel si ini
mici iumētum,inquit,errare videris,noli addere fomitem dis-
sidij,sed reduc id ad suum dominū: quod non magis illi quàm
tibi proderit.lucrabitur ille brutum forsasse non magni pretij:
tu honestatem qua nihil in rerum natura pretiosius. hanc ne-
cessario sequetur,sicut vmbra corpus,finis simultatis.nā qui be-
neficiū accipit,inuitus ad reconciliationem trahitur,deuinctus
gratia:& qui profuit,quasi pignus dedit animi tēdentis ad ami
citiam. Est autē hic præcipuus scopus quem sacer vates spectat
in omnibus iuris capitibus,vt concordia,societas, consensusq;
morum vigeat:vnde familiis,ciuitatibus,gētibus, regionibus,
vniuerso humano generi cōcingit summa felicitas. Verùm ha-
ctenus res vltra vota non procedit: quæ tamen credo rara fore
olim fauente numine,& largiēte virtutū profectum, sicut quo-
tannis largitur fructuum:quod desideriū mihi ab ineunte ætā
te fuit perpetuū. Hæ fermè ac huiusmodi aliæ sunt leges de in-
genuis:nec discrepare videntur quæ de seruis latæ sunt,nimirū
spectātes omnes humanitatem ac mansuetudinem communi-
candam cum hoc quoq; hominum genere.eos sanè qui ob inopi
am mercede seruiūt,vult tractari liberaliter vt ingenuos:hor-
tans vt qui vtuntur eorum ministerio, fortunæ incertæ memi-
nerint,reuereanturq; vices eius mutabiles. eos autem qui cre-
ditoribus libertatem suam opposuerunt pignori,aut vi in alie-
nam potestatem redacti seruiunt, non sinit miseros esse in per-
petuum.dans inducias omnibus,anno septimo. nam eos qui ob
æs alienū creditori non reddirum libertate amissa seruiunt,sa-
tisfacere putat per sexennium. Fruantur,inquit, tandem seruit
libertate pristina,è qua exciderunt per fortunæ inclementiam.
Quòd si cuius verna metu minarū herilium,aut propter alieni
peccati cōscientiam, ipse insons fugerit iratum dominū egens
auxilij,talē ne contēpseritis. prodere enim supplices nefas est.
supplex autem etiam seruus est qui ad forum tuum cōfugit, à
quo non est æquum eum abstrahi,præsertim si citra fucū cupit
recipi in gratiam.id si non impetrat,saltem vēndatur: mutatur
enim dominus,licet incertū an in melius: nisi quòd cōfesso ma
lo incertū præferatur. Hę sunt leges de domesticis alienisq; am
eis inimicisq;,seruis & ingenuis,denique in vniuersum de homi
nibus.Sed non hic sistit gradū æquitas,profert se ad brutas quo-
que naturas,permittens eis haurire ex eodē fonte humanitatis,

iubet

iubet enim abstinere ab omnibus recens natis tam in armentis
quàm in gregibus,vetans ea vel mensæ inferri vel altari:nimi
rum crudele ac ab omni humanitate alienū existimās facinus,
insidiari parturientibus,& fœtus à matribus rapere,idq; ventris
gulæq; gratia.Sic igitur quemcunq; instituta sua sequentē allo
quitur:Magnam habes ô bone,rerum copiam,quibus vti potes
absq; crimine.alioquin forsasse ignosci poterat pressò inopia.
tu verò etiam temperātia cæterisq; virtutibus debes excellere,
ascitus in ordinem lectissimū,nec admittere in mentē tantam
sœuitiam,vt fœtæ lassæ partus laboribus nouam mox vexatio-
nem afferas,rapiendo recens editū animal.necesse est enim tur
bari matrem propter affectum à natura indutū,sed à partu ma
xime.tunc enim lac in mammis subscatēs,si desit fructus,repri
mitur:& distētis hac mole vberibus dolor quoq; intēditur. Si-
ne vt mater suum fœtum lacte alat,si nō diutius, saltem per se-
ptem dies:ne natiuos lactis fontes extinguas in vberibus cùm
ipsius naturæ iniuria,quæ non vult intercipi sua beneficia,mul
tò antè præparata ad conseruationem generum.primum enim
eius munus est generatio,per quā animalia suā essentiam acci-
piunt.secundum,lactis affluxus, tenerrimi alimenti & aptissi-
mi tempori,quippe quod cibi potúsq; vicē præbeat.nam quic-
quid inest aquecum pro potu habetur,pro cibo verò id quod coa
gulatur,natura prospiciēte modo genitis fœtibus ne patiantur
inopiam mox à vitæ initio,sed eadem opera eodémq; remedio
duas molestias sicis famisq; arceant. Per fricate frontē & legi-
te hanc legem præclari parentes,qui grauari vos putatis infan
tibus,quos vt exponatis insidiamini parturientibus, publici &
infestissimi hostes humani generis.cui enim parcetis, q filios
necatis propriis manibus?qui quantū in vobis est ciuitates de-
sertas redditis,vastitatem incipientes à cōiunctissimis:qui iur
naturæ subuertitis tollētes eius operas:qui crudelitate immani
vitam oppugnatis,mortem inuehitis.& hanc contra illam ar-
matis.Non videtis vt legislatori optimo curæ fuerit,ne vel bru
torum fœtus à matre separarentur nisi post lactationem?o imi-
rum propter vos ô præclari, vt si vos natura nō decet affectum
erga domesticos,saltē agnorū hœdorúmq; exemplo eum disca
tis:quibus permittitur deliciari in affluentia,natura vltro sup-
peditante quo fruātur facilius.Id eius munus legislator quoq;
ratū esse voluit,diligenter cauens ne quis impedire audeat salu
tarem Dei beneficentiā:atq; vt magis etiā inferretur in animos

multiplices variásq; mãſuetudinis & æquitatis ſpecies, alio præcepto ſimili cauit ne quis immolaret matrẽ & natam ex ea pecudem: aut ſi vtraq; victima cædenda eſt, fiat id ſaltem diuerſis temporibus. extremæ enim crudelitatis fuerit, eadẽ die mactare genitricẽ cum animali ex ſe progenito, & quo prætextu, niſi aut vũtris aut ſacrificij. Si ſacrificij, falſum nomẽ eſt: cædes enim ſunt huiuſmodi nõ ſacrificia, non admitente Deo tam profana ſacra ad altare ſuum. quin & ignis ipſe ſcinderet ſe bifariã diffugiens, ne cõtaminaretur cõplexu nõ miſcẽdarũ victimarum: aut etiam confeſtim extingueretur opinor, ne ſacrã aëris naturam flammis impuris polluerer. Quòd menſis hæc parantur, quis non deteſtetur nouã & inauditam gulæ fœuitiã? abſurdæ ſunt enim voluptates huiuſmodi. Quæ voluptas eſt in eſu carnium, ſi tenerorũ & lactentium animaliũ miſceantur cum maternis viſceribus. ipſa mẽbra ſiquis aſſanda figat eiſdem verubus, videntur ruptura ſilentiũ præ indignitate facinoris, & plurimis cõuitiis proſciſſura gulam explentẽ ſe nefandis dapib⁹. Certè vetitũ eſt iiſdem legibus ne tẽplum ſubeat animãs vlla grauida, néve mactetur niſi partu leuato: q; latens in vtero fœtus non minoris æſtimetur quàm in lucẽ editus. Licet enim ſit Iniqua hæc collatio, prodeſt tamẽ ad compeſcẽdam temeritatẽ iſtorũ qui omnia confundunt nullo rerũ diſcrimine. ſi enim caueatur vt quæ plantarũ more augentur nunc vnita grauidis, ſeparanda poſt mẽſes aliquot, ea ſeruẽtur in ſpem futurã & parcatur matribus, ne quod fiat piaculum: quãto maior ratio habẽda eſt iam editorum, & proprias animas habentium propriſq; corporã? proinde nefariũ videtur eodem tẽpore ac eadem die mactare matrem cum ſua ſobole. Et hoc eſt opinor, cur quidã legem introduxerunt de damnatis mulieribus, ſi grauidæ crimen capitale admiſerint, ne ante partũ luant ſupplicium, videlicet vt maneat incolume quod vtero geritur. Verũ iſti hæc ſtatuerunt de hominibus: at noſter æquitatẽ hanc & ad bruta extendit, vt in his præexercitati tantò magis humanitatem colamus mutuam, nec inferendo nec referendo iniuriam, & cõmunicando propria bona cum fratribus eiuſdem naturę participibus. Eant nunc ſycophantæ. & inhumanitatẽ noſtræ genti obiiciant, legibus verò nouitatem quẽdam inſociabilẽ, cùm ab his tam clemẽter tractẽtur etiam pecudes, homines verò à tenera ætate aſſueſcant præceptis manſuetudinem docentibus. Ipſe legislator ſeipſum ſuperare contendit omni virtutũ genere, vt ex eius

eius inſtitutis apparet. Vetat enim ne vllũ animal nõdum ablactatum abſtrahatur à matre ſua, non agnus, non hœdus, non aliud quicquã ex armẽtis atq; gregibus. Nam cùm interdixiſſet ne quis eadem die mactaret matrẽ cum fœtu ſuo, inſuper addidit: Nõ coques agnum in lacte materno. Iudicauit enim valde iniquum, id quod viuẽti animali cibus fuerat, in condimẽtum occiſi vertere: & cum natura prouida ad eius conſeruationẽ lac vberum recepraculis indidiſſet, hominũ inclinẽtiam cò proclinare, vt vitali alimento abutatur ad abſumẽdas reliquias corporis. quòd ſi quis carnes cum lacte vult coquere, id ſine crudelitate impietatéq; faciat. ſunt vbiq; greges innumeri, qui quotidie mulgẽtur à bubulcis, caprariis & opilionib⁹, vnde pecuarils ampli reditus, tum è liquido lacte, tũ è coagulato in cæſeũ. In tanta copia hœdũ agnúmve in materno lacte coquere, nihil aliud quã immanitatis indiciũ fuerit, ablegata miſericordia, affectu neceſſario cognatóq; rationali animę. Illa quoq; lex laudabilis ad ſuperiorum chorũ pertinens, quæ vetat boui trituranti os obturari. huius enim opera ante ſementem aruum ſulcis proſcinditur, præparatúrq; vt fauẽte cœlo reſpõdeat agricolæ votis ac laboribus, cõceptóq; tẽpeſtiuè ſemine pluuias quoque cælitus intra ſe recipiat facilius, diſpẽſandas mox in nutrimenta ſegetũ, donec maturæ ſpicæ annonã vberem proferant. abſoluto autẽ hoc opere, rurſum bos adhibetur ad aliud neceſſarium miniſteriũ, vt purgẽtur fruges & à reiectamentis ſecernãtur. Huic legis proſpicièti bubus triturãtibus, cõnexa eſt quę præcipit de iumẽtis arãtib⁹. Vetat enim ne arãdi cauſa ſub idẽ iugum mittatur bos & aſinus: nõ ſolũ quoniã genere plurimũ differũt: bos enim purus, aſinus impurus eſt, & ideo iungi eos nõ decet: verũetiã qui nõ pollẽt paribus vitibus infirmiori conſulitur, ne cum fortiore contendens ſuccũbat negotio: quamuis aſinus infirmior à ſacris locis arceatur, bos fortior cẽſeatur inter præcipuas victimas. attamẽ impurorũ etiã ſecuritati proſpici tur. purorũ robori nõ plus quàm æquũ eſt permittitur, lege tanrendã iniuriã. in quo nihil præterea ſit culpabile, quãdoquidem exterorum gen⁹ culpa careat. quicquid enim nec vitiũ eſt, nec à vitio proficiſcitur, nõ eſt culpabile. Adeò autẽ abũdat & exuberat ætas legislatoris, vt à rationalib⁹ ad bruta, à brutis ad ſtirpes ſe porrigat. de quib⁹ iã dicendũ eſt, ſicut antea de hominib. cæteriſq; animatis diximus. Diſertè igitur cautũ eſt ne quis cæ-

dat frugiferas arbores,néve segetes in detrimentū colonorum ante tempus demetat,néve vllū fructū corrumpat, vt præsto sit humano generi ciborū copia,non solū ad necessitatē,sed & ad delicias.frumentū em̄ alimēta necessaria suggerit hominibus, delicias autē ministrat secundatū mensarū inenarrabilis varietas:quæ téporibus egestatis in alimentorum vicem succedunt. imò quod magis etiá mireris,ne hostiū quidē arbusta finit cædere.iubens vt eis parcatur: quòd iniquū sit bellū susceptū aduersus homines,sæuire in res innoxias.præterea vult rationem haberi non solū præsentis temporis facilè mutabilis, verū etiá eius vicissitudinū:quādoquidē accidere potest vt qui modo fuerant hostes infestissimi,pace impetrata recipiantur etiá in fœdus &amicitiá.amicos autē inopia ciborū premere inhumanū est,ū nihil præparetur in euētus incertos futuri tēporis.non temerè enim vetere prouerbio iactatū est:ita amicū habeas,posse vt fieri inimicū putes.ita offendas amicum,tanquā rediturus in gratiá.sic securitati prospicitur,ne quem post derectū dictis factisq; iugeniū,fero nimiæ facilitatis pœniteat. Sed maximè ciuitatibus hoc præceptū vtile fuerit,vt in pace de bello, in bello de pace cogitēt,& neq; sociis nimiū cōfidant tanq̄ nō trāsituris ad partes hostiū,neq; de hostibus omnino desperent, tanq̄ nunquam recipiēdis in fœdera. Imò etiāsi nulla pax sperāda sit ab hostibus,certè stirpes infestāt neminē, omnibus pacatæ atque vtiles,præsertim frugiferæ,quæ aut alendo vitā iuuāt, aut aliis non minoribus cōmoditatibus.cū igitur nemini noceant, non debent qui cquā hostile pati,nō cædi,nō vri, nō extirpari radicitus,ab ipsā natura æstiuis auris refocillatæ hibernisque pluuiis,vt annuū tributū hominibus pēdant tanquā regibus. itaq; vt bonus præses curauit sartā tectāmq; præstare incolumitatē, nō pecudū solū,verū arborū etiā,præcipuè mitium:quippe quæ maiore cura digoæ sunt:nec ita vt siluestres possunt carere colonorū prouidētia.iubet enim nouellas plātas nutricari per triennium,resectis superfluis stolonibus,ne grauētur onere, néve absumpto alimento in minutos ramulos languescant stirpes ipsæ:asdémq; ablaqueari,nequid succrescens in proximo earū augmenta impediat.fructū quoq; harū nō sinit decerpi pro cuiusq; arbitrio,non solū quia imperfectus ex imperfectis nascitur.uā neq; animantes ante adultā ætatē generationi sunt idoneæ: sed etiam quia lædit teneras arbusculas.quodāmodo nouas sinens supra fruticū altitudinē se ab humo tollere.proinde sunt qui

qui vere ineunte nouellas stirpes inspiciūt,vt si quem proferūt fructū deterant prius quā excrescat.metuentes ne firmitati parentis officiat.quod ni præcaueatur,iam adultæ fallūr expectatione,fertilitate hebetata vel cuanida,vt exhausta partu intē pestiuo.quod & in vetulis vitibus vsu venit, succo ad eū modū absumpto radicitus.at post triennū actis iam altius radicibus & in solo defixis firmiter,posquā stirps bene fundata se humo extulit,potest p̄fectos fructus gignere anno quarto iuxta perfectum numerū.tū verò ita demū decerpi p̄mittitur,si nō in priuatos vsus vertatur,sed Deo sacretur primitiarū nomine,in testimonium gratitudinis & in spem fertilitatis futuræ.reliquū ætatis prodest sui cultoris vsibus. Vides bonitatē eximiā primo diffusā in omnes species hominū,non exteris exclusis, nō hostibus:deinde in bruta quoq;, impurorū etiam ratione habita:postremo in omne genus plantarū ac stirpiū.quisquis enim in studiis naturis æquitatē meditatur,ne in viuas quidem peccat facile:& quisquis nihil absurdi tētat in exteris animātibus,iam inde discit rationalib⁹ portiorē curā impēdere.Talibus p̄ceptis vbi mētes ciuiū suorū māsuetas reddidit,liberauit eos ab arrogātia superbiāq; vitiis grauissimis, quæ tamē multi amplectūtur pro virtutibus,præsertim quotquot opibus extollūtur atq; honoribus.nā arrogantia sæpe nascitur etiā in contēptis & obscuris hominibus, sicut cæteræ perturbationes & ægritudines: sed nō potest in his crescere,quia sicut ignis absq; fomēto desinit,& ad magnates demigrat, quibus vt dixi largè opes honorésq; suppetunt:atq; ita dulci fortuna ebrij debacchātur in seruos ac ingenuos:interdū & in ciuitates integras. Saturitas em̄ parit ferociam,vt est in vetere prouerbio,quamobrem optimè docet Moses in sacris suis præceptis,abstinēdū ab omni peccato,sed maxime à superbia:móxq; memorat vnde accēdi soleat hoc vitium nimirum è saturitate, & prædiorum pecudúmque copia.tunc enim possessores impotentes sui fiunt,elati inflatiq; proculdubio perituri nisi Deū semper habuerint in memoria. Quemadmodum enim sole exorto euanescunt tenebræ,& luce implentur omniæ:eodem modo quando sol diuinus illucescit animæ,vitiorum affectionúmq; caligo dispellitur,& splēdidissimæ virtutis pura amabilisq; se profert species.Et quo magis cōpescat superbiā,vult nos causas habere præoculis,quæ nunquam sināt beneficiorum Dei memoriā elabi ē nostro pectore. Hic enim,inquit,tibi præstat robur ad exercendam potentiam.

Rectè

Rectè monet, quisquis enim didicit donatã sibi à Deo fortitudinem, reputãs infirmitatem suam pristinam, seponet omnem iactantiã, & gratias aget ei qui se mutauit in melius. nam gratus animus alienus est ab arrogãtia, sicut ediuerso ingratus affinis est superbiæ. Bene se habent tua negotia: accepto igit corporis robore, quod fortasse non expectaueras, exerce potẽtiam. hoc quid sit, clarius propter imperitiores explicãdum videtur. Multi accepto beneficio abutuntur in contrarium, dum aut diuitiis suis alios ad inopiam adigunt, aut quanto magis præminent honore arq; gloria, tanto maiore alios afficiunt ignominia. atqui decet vt vir prudẽs ac solers familiares reddat sibi similes, fortis item fortes & iustus iustos, & in vniuersum bonus bonos. Has enim intelligo potẽtias, quas vir probus amplectetur vt proprias. Est autem potentia imbecillitati cõtraria, alienæ à bonis moribus. Et alioquin etiam hic traditur præceptum rationali naturæ vtilissimum, vt Deum imitetur pro viribus, nullã eius imitationis occasionẽ sinens præterlabi. ergo quoniã accepisti à potẽtiore fortitudinem, communica eam cum aliis sic eos afficiens vt ipse affectus es, vt hoc pacto Deum imiteris. publicam enim vtilitatem afferunt largitiones & gratiæ summi principis, non ideo profusæ in quosdam vt celentur aut vertantur in aliorũ commodũ, sed vt proferantur in medium tanquam in epulo publico, inuitatis ad fruendũ omnibus. Honoramur igitur locupletem, honoratum, bene valentẽ, multiscium, vt diuites, bene valentes, multiscios, & in vniuersum bonos reddant eos cum quibus habent consuetudinem, semotá; inuidia virtutibus suis vtantur in rem publicã. cæterùm illos qui fastu turgidi nolunt resipiscere, lex non ad humanum tribunal mittit, sed diuino tradit iudicio. Ait enim: Quicũq; aggreditur aliquid agere cum superbia Deum irritat. Cur ita? primùm quoniã arrogantia vitium est animæ: anima autẽ Deo soli est visibilis. quisquis autem punit, si cæcus est, vt ignorans arguitur: cùm verò videt, laudatur, vt scientiã adhibens in consiliũ. deinde quoniam quilibet arrogans insana opinione inflatus, non tam virũ aut heroẽm quàm genium quendam se existimat, vt Pindarus inquit, transcendens naturæ humanæ terminos. est autem nec animi satis compos nec corporis, toto habitu gestuq; morbum præ se ferens. Incedit summis pedũ digitis, cernicẽ in equi morem erigens, atq; allens, se supra naturæ modulum: nec aliter quàm obliquè intuetur, nec aliter audit quàm quasi nõ audiẽs: famulis

famulis pro iumẽtis vtitur, ingenuis verò pro mãcipiis, cognatis itẽ pro alienis, amicis, pro adulatoribus, ciuibꝰ pro exteris. arbitratur enim se omnium ditissimũ, nobilissimũ, pulcherrimum, fortissimum prudentissimum, temperãtissimum, iustissimum, solertissimum. alios verò habet pro pauperibus, obscuris, contemptis, imprudentibus, iniustis, insipientibus, piaculatoribus, nihilique homuncionibus. Meritò igitur talis ad Dei tribunal puniendus relegatur prophetæ sententia. Cùm autẽ vtilitatis amantissimus sit facer hic Moses, omnes vbique pietatis iustitiæq; cultores excitat propositis præmiis tanquã in certamine conuersis ad bonam frugẽ offerens ius ciuitatis optimæ, & societatem commodorum paruorũ magnorúmq; omnium, siquidem præcipua bona sunt in corpore sanitas. in nauigatione prosperitas. in anima rerum non obliuiscendarum memoria, secundaria verò quæ ad correctionem pertinẽt virium post morbum recollectio, salus optata superatis marinis periculis, & post obliuionẽ reminiscẽtia: cuius germana est resipiscẽtia, in primum supremúmque bonorum referenda ordinẽ potius quàm in alterum proximum. nam omnino non peccare, Deo proprium est, aut fortasis etiam homini Deo simili. cæterùm à vitiosa vita transire ad innocentiam, est prudentis & intelligentis sitam vtilitatẽ. Tales igitur conuocans & initians præceptis amicis instruit: vt veritati studeant, vanitatem fugient ac mendacia, quòd in hoc potissimum sita sit felicitas, si auersentur figmenta fabularum, quæ teneris etiamtũ animis instillant nutrices ac pædagogi, aliiq; familiares plurimi, errores infinitos inuehẽtia, & summi boni notitiã impedientia. quid porrò aliud est summum bonum quàm Deus? cuius honorẽ ista falsò nominatis diis tribuunt, attollẽtes hos supra modũ, illius verò prorsus obliti, homines deliri ac miseri. Itaq; omnes quotquot conditorem parentémq; vniuersitatis vel setius agnoscunt, malentes vnum quàm plures deos colere, habendi sunt pro amicissimis & cognatione proximis, cùm nihil æquè ac cõmunis pietas conciliet mutuam beneuolentiam: gratulandúmq; est talibus, haud secus quàm si post cæcitatem visum recepissent ex altissimis tenebris adducti ad lucẽ clarissimã. Tanta est vis resipiscentiæ rei vehementer necessariæ. postulat autem resipiscentia non solùm correctionẽ opinionis quæ creaturis tribuebat honorem creatori debitũ, verum etiam officiorũ studiorumq; mutationem in melius: vt relictis incõditi vulgi moribus trãseatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

eatur ad bene constitutam ornatámque optimis legibus rẽpublicam:hoc est,ex ignorantia migretur in scientiam rerũ quas ignorari non decet,ex imprudentia in prudentiam,ex incontinentia in temperantiam,ex iniustitia in iustitiam,ex timiditate in fortitudinem.Bonum enim vtiléq; fuerit ad virtutẽ transfugere,deserta malitia velut insidiosa domina. Solent etiã pietatem comitari virtutes cæteræ, à qua non magis diuelli possunt quã vmbra à corpore quod in sole versatur. proinde quotquot ad nostram religionem se conferunt, statim fiunt sobrij, continentes,verecũdi,mites,iucundi,humani,graues,iusti,magnanimi,veritatis amatores,contemptores voluptatum ac pecuniæ:quandoquidem ediuersò quicunque à sacris legibus deficiunt,eos videre licet intemperantes,imprudentes,iniustos,leues,pusillanimos, iritabiles,mendaces,periuros,cupediis, potationibus venereisq; rebus deditos,ventris pendentes tribuna cum graui corporis animiq; dispendio.Itaq; perpulchrè præcipitur vt discamus vitam cõponere, & ex perturbatione in meliorem statum reformare. ait enim id non esse nimis arduum, nec è longinquo petendum, non ex æthere, nec ab extremis oceani finibus:sed in promptu esse,nempe in ore,pectore atque manibus,hoc est in dictis,factis & consiliis. nam per os verba, per pectus consilia,per manus actiones significantur,in quibus consistit felicitas.cùm enim cogitationes à verbis,& actiones à consiliis non discrepant, absoluta vita est modis omnibus laudabilis:sicut ediuersò imperfecta & vituperalis,si hæc inter se parum consentiant: nec adhibeatur tale temperamentum, vt homo & amet Deum,& ei charus esse studeat. proinde pulchrè nobis attestatur illud scripturæ oraculum:Fœdus fecisti hodie cum domino vt sit tibi Deus:& ipse fœdus fecit hodie tecum vt fias ei populus.Pulchra sane permutatio,homine properãte ad cultum Dei,Deo quoque sine dilatione admittente supplicem, & occurrente accidẽti ad se syncero animo. Talis porrò cultor & deprecator, etiamsi vnus homo fuerit,ipsius Dei existimatione non minus honoratur quã totus populus:id quod & aliàs vsu venit.quemadmodum enim in naui gubernator confertur cum omnibus vectoribus,in castris item imperator cum omnibus militibus,adeò vt per huius interitum non minor quàm per iuuentutis stragem clades accipiatur:eodem modo etiam vir sapiens totius gentis dignitatem obtinet:quippe qui pietatem habeat pro munimento inexpugnabili.

PHIL

PHILONIS IVDAEI, De Iudice.

SACRAE leges cũ ab omnibus instituta Mosis sequẽtibus exigunt synceritatẽ,& animum tranquillũ, nullis obnoxiũ perturbationibus, tum præcipuè ab his quibus iudicãdi potestas aut per electionẽ aut sorte obuenit,absurdum enim fuerit eos in culpa hærere qui iura præscribũt aliis,quandoquidẽ ab his potissimũ exemplum vitę petẽdum est.Sicut enim ignis quæcunq; admouẽtur calefaciens, ipse primũ innata sibi vi calet:nix cõtrà suaptè natura frigida, infrigidat & alia:sic iudex ipse debet esse plenus iustitia,si aliis ius administraturus est,à quo ceu fonte promanãt fluẽta dulcia legũ & potabilia sitientibus iustitiã,id ita demũ fiet,si is qui ad iudicandũ ascendit tribunal, iudicari se nõ minus quã iudicare cogitet,& vnà cũ potestate assumat prudentiã ne decipiat, iustitiam vt suũ cuiq; tribuat,fortitudinẽ ne flectatur precibus aut misericordia quò min⁹ animaduertat in cõuictos sceleris. nã cuicunq; virtutes hæ cordi fuerint, bene meritus de repu.existimãdus est,qppe qui more boni gubernatoris sedat tẽpestates negotiorũ commissorũ suæ fidei ad salutẽ securitatémq; illorũ qui pẽdent ab eius arbitrio.Ergo ante omnia lex præcipit iudici,caueat ne vanã narrationẽ auribus accipiat. quasi dicat, Heus tu cura vt aures perpurgatas habeas, purgabũtur autẽ, si sæpius eluãtur doctis sermonib⁹,& excludãt vanas, vulgo protritas damnatásq; fabulas figmẽtorũ poeticorũ scenicorũmq; res nihili multis verbis exaggerentiũ.Quin & aliud quiddam, idem pręceptũ admonet,ab expositione priore nihil discrepãs, Qui auritos testes,inquit,accipit,vanè nõ sanè accipit. nã oculi rebus ipsis interueniunt,& contrectant quodammodo negotia,totáq; percipiunt,adiuuante luce per quam illustrantur deprehenduntúrq; omnia,aures autẽsicut rectè dixit quidã è veteribus,minus fidei habẽt quàm oculi,vt quibus nõ cum rebus ipsis sit commerciũ,sed cum sermonibus rerũ interpretibus nõ semper veritatem sectantibus.quod legis caput mihi videntur quidam è Gręcis legislatoribus desumpsisse è sacratissimis Mosis tabulis,interdixisséq; ne ex auditu feratur testimoniũ:quòd quæ quis vidit certa iudicanda sint, quæ verò audiuit nõ perinde

de firmę fidei. Secundum præceptum iudicis est, ne accipiat munera. nam munera, vt lex ait, excæcant oculos, officiunt iustitię mentem à recta via cogũt decedere. præterea muneribus inducti ad iniustitiã, est scelerati hominis: sicut semimali, non reddere ius absq; operæ præmio. Sunt enim quidã prætextati interiustos iniustósq; medij, instituti ad tuẽdos oppressos ab oppressoribus, qui tamẽ nõ dignantur gratis ferre sententiam pro causa meliore, venales mercenariiq; iudices. quòd si quis queratur, negant se præuaricatos, vicisse enim litem quos oportuit, & victam partem aduersariam. Quæ excusatio nequam est. oportet enim duo quædam inesse in sententia boni iudicis, vt sit incorrupta & legitima. Cæterùm præses venalis muneribus, iustitiã suapte natura pulcherrima dehonestare se nõ intelligit, & peccat non simpliciter. primùm quòd assuefacit se ad auaritiã, arcem iniquitatũ omnium: deinde quòd accepto pretio mulctat eum cui prodesse debuerat. Ideo salubriter Moses admonet, iustè administrandam esse iustitiam, subindicans etiã iniustè administrari eam interdum, quoties præsides inhiãt muneribus, nõ tantũ in iudiciis, sed terra mariq; in omnibus penè vitæ negotiis. siquidẽ reperire licet aliquẽ qui modicũ depositum reddit, magis vt insidietur accipienti q̃ vt prosit: videlicet vt approbata sua fide in modico inestatũ capiat maiore perfidia: quod nil aliud est quàm iustitiã nõ iustè facere, quoniã alienæ rei restitutio iusta iniustè fit, inquantũ captat lucrũ cumulatius. Huiusmodi autem peccatorũ præcipua causa est assuetudo mãdacij, quo ab incunabulis nutrices matrésq;, & alia cum seruorũ tum ingenuorum turba alumnũ suum imbuunt, dictis factisq; astruẽtes id animo quasi agnatũ naturaliter, cùm extiterit potius debuerit per honesta studia, etiãsi à natura fuisset indutũ. Quid enim in vita est æquè pretiosum ac veritas? quã vates sapiẽs inscripsit loco sacratissimo, ea patte vestis põtificiæ, vbi est principalis vis animę, vt facet dotẽ per hoc ornamẽtũ augustiorem faceret. Veritati autẽ adiũxit cognatã virtutẽ, declarationem vt vocat, vt essent ceu imagines orationis, quæ vel animo concipitur, vel profertur etiã. nã huic declaratione opus est, per quã aperiatur aliis quicquid latet in animo: sicut veritate illi alteri ad perfectionẽ vitæ actionũmq; per quas itur ad felicitatem. Tertiũ iudici præcipitur, vt causas partiũ examinet ante iudiciũ, semoto in totũ respectu personarũ, siue sint ciues, amici, domestici: siue cõtrà inimici, alieni, exteri: ne quid vel benevolentia

lentia, vel odium cognitionẽ impediat. alioqui necesse est iudicem impingere, velut si cęcus incedat absq; baculo, ducente sustentantéve nemine. Ideo decet bonũ iudicem personas quæ iudicantur nõ animaduertere, sed solam naturam negotiorũ syncera nudãq; cõsiderare, vt non iuxta opinionẽ, sed iuxta veritatẽ iudicet, sic cogitãs, Dei rem esse iudiciũ, iudicem verò ministrum & procuratorẽ. procuratori autem nõ permittitur largiri de eo quod Dei est, à quo vt optimo accepit hoc depositũ rerum omniũ optimum. Præter iam dicta & aliud quiddam mirãdum præcipitur, ne in iudicio miseremur pauperem, cũ aliocquin legislator omnes suas leges cõdiat humanitate ac misericordia, magnas minas intentãs superbis & arrogãtibus, & magna præmia proponens alienos casus subleuãtibus, bonáq; sua non tanquã propria seruantibus, sed cũ egenis cõmunicãtibus. Vera est enim illa prisci cuiusdã autoris sententia, nunquã homines propius ad Dei similitudinẽ accedere, quã cũ sunt benefici. Quid porrò fieri potest melius quã si creatura imitet Deũ immortalem & ingenitũ? Ergo nec diues aurum argẽtúmq; in thesauris domesticis custodiat, sed in medium proferat vt boni gaitate fruatur inopes: nec honoratus ceruicẽ extollat, sed malens æquo iure viuere, sinat libertate frui etiã ignobiles. Quisquis autẽ præcellit robore, sit protector infirmiorũ, non pulsans protrudénsq; minores quasi in pancratio, sed propriis viribus etiam aliis prodesse cupiens. nam qui hauserũt è sapientiæ fontibus, inuidiam ex animo suo exterminant, & vltro succurrunt proximis, sermonibus per aures traiciẽtes scientiã in eorũ animas: & quoties reperiunt iuuenes bonæ indolis, velut generosæ plantæ surculos, gaudẽt rati se inuenisse hæredes opulentiæ rec conditæ in animo, quæ solæ veræ sunt diuitiæ: itaq; assumũt eos & excolunt eorũ ingenia dogmatibus cõtemplationibúsq;, donec confirmata virtutis fructũ proferant. Huiusmodi exemplis præceptísq; leges refertæ ac distinctæ sunt in gratiã egenorũ, quos in solo iudicio miserari non est fas, nã miseratio debetur infelicibus. quisquis autem sponte malè facit, nõ infelix sed iniquus est. cæterũ iniquis pœna proponitur, sicut iustis honor & præmium. Itaque nemini misero propter suam inopiam pœna remittatur: quandoquidem non miserationem (absit) sed iram meretur. Et qui ad iudicãdum accedit, debet more boni numularij naturas negotiorum discernere, ne turbatis signis confundantur proba cum improbis. Poteram & alia multa de falsis re-

stibus déq; iudicibus dicere: sed ne nimis prolixus fiam transibo ad præceptum decalogi vltimũ, quod compendiarium sicut cætera oraculum continet: Non concupisces videlicet.

PHILONIS IVDAEI,

De creatione Principis.

QVIS VBDAM placet sortito creari Principes, nullo sanè subditorũ cõmodo. sors enim ad felicitatẽ non ad virtutẽ attiner. itaq; sæpe accidit vt ad principatum sors eueheret, quos vir bonus nõ ferret in subditorũ numero. nam & minores principes, qui ab aliis vocãtur dominij, nõ omnes vernas emptitiósve assumunt in famulitiũ, sed solos morigeros obsequẽtésq;: cæteros refractarios & incorrigibiles gregatim interdum hastæ auctioniq; subiiciũt, vt indignos qui vel seruiãt in boni viri familia. Quanto minus decet dñium principatúmq; integrarũ ciuitatũ gentiúmq; sorti cõmittere, lubricæ rei pendenti à fortuna instabili. certè in ægrotis curandis sortiũ nemo meminit. nec enim sorte capiũtur medici, sed peritissimus quisq; eligitur. item eũ de prosperitate salutéq; nauigãtium agitur, nõ sorte decernitur quis gubernaturus puppim ascẽdat, ne fortè aliquis imperitus vel in trãquillitate ac serenitate ascisçat naufragium, sed quæritur aliquis qui artẽ gubernãdi à iuuẽtute didiscerit: hoc est qui sæpe nauigauit perlustrauitq; aut omnia aut plurima maria q bene nouit emporia, portus, stationes, receptacula, quæ vel in continente sunt vel in insulis, qui in mari quoq; callet inuenire semitas ex observatione siderũ, peritus stellarũ, & suos cursus ad illarũ motũ dirigẽs, ita vt per inuia viã expediat, & nouo more maria terrestri animãti aperiat, reddátq; traiectu facilia & postea ciuitates magnas populosas, plenas habitatorib*, earũq; administrationẽ, & curã rerũ prinatarũ ac publicarũ, sacrarũ ac profanarũ quam meritò quis artẽ artiũ & scientiã sciẽtiarũ dixerit, committemus incertæ rei fortuitæq;, reiecto veritatis examine: est autẽ veritatis examẽ, rationabilis probatio. His igitur cõsideratis Moses sapiẽtissimus nusquam meminit principatus quæsiti sortibus, maluitq; suffragiis electos introducere. Sic igitur principi

cipit: Præficies tibiipsi principẽ non alienigenã, sed vnũ ex tuis fratribus, nimirũ significãs electionẽ debere fieri voluntariam ex suffragiis cõsensúq; totius populi, præcedẽte vt oportet examine, huiusmodi porrò comitia vt rata fiant, requirũt etiã Dei calculum, ceu signaculũ, sicut & cætera publica negotia: quãdo, quidẽ huius voluntate homo in vniuersa rerũ natura præeminet, sicut facies in corpore. Cur autẽ principatus non detur extero duæ causæ assignãtur: altera, ne sibi magnã vim auri, argẽti, pecorúmq; colligat spoliatis iniustè subditis: altera, ne, propter sua priuata cõmoda gentẽ traducat in regionẽ aliã, & subinde aliò atq; aliò migrare iubeat, oblitãta vana spe agri vberioris, & omissa certa possessione pristina. meritò enim legislator in defectu principis habuit rationẽ cognationis & cõmunis originis & familiaritatis intimæ. ea est consensus in institutis ac legib* & vnius Dei religio, qui sibi optauit peculiarẽ populũ. sub tali principe nihil timẽdũ est eorũ quæ modò diximus. sed sperãda omnia cõtraria. rãtum enim abest vt cogat colonos demigrare aliò, vt potius si qui antè dispersi fuere colligat, eisq; ius postliminij cõcedat, & adeò nõ auferet alienas pecunias, vt potius de suis largiatur in vsus publicos. Cæterũ mox post acceptã potestatẽ iuberur Deuteronomiũ, hoc est legũ cõpendiũ describere manu propria, quo magis ea præcepta inhæreãt animo. nã legẽtibus elabitur sentẽtiæ, q̃p lectio moras nõ patitur. qui autẽ scribit per otiũ, imprimit & infigit menti singula fideliter, non in trãscursu animaduersa, sed cũctanter, nõ prius cogitatione trãeunte ad sequẽtia, quã bene pẽsitatis quæ præcesserãt. Absoluto autẽ hoc scripto, relegẽdum est quotidie, vt assiduitate cõfirmetur memoria, & ipsa præcepta eò magis adlubescãt per assuetudinẽ, vtilitate honestatéq; sua cõmẽdabilia, & animo inserẽtia sacrũ sui desideriũ. nã longa consuetudo syncerũ amorẽ gignit nõ solũ erga homines, sed & erga dignas cognitu literas. id ita fiet, si princeps euoluet à se, nõ ab aliis scriptos cõmẽtarios. nã libẽtius quodãmodo agnoscet propria. sic secũ cogitãs. Ego tantus princeps scripsi hęc, nullius vsus opera. cùm tot subditos habeam. fortasse vt librum explerem literis velut scribæ mercenarij, aut oculorum acumen exercerem & celeritatem manũ sicut notarij, nequaquam, sed vt inter transcribendum in animam imprimerem, & mẽti diuinos charactères inscriberẽ nũquam eluibiles. Ergo cùm alij reges sceptro vtantur pro gestamine, mihi pro sceptro erit hoc legũ compẽdium: hoc insigni

gloriabor,hoc me inuictū reddet & inculpabilem, summiq; ré
gis imitatorē.his sacris legib' semper subnixus assequar duas
res eximias:primū æqualitatem,qua nihil prestantius.nam ar-
rogantia superbiáq; pusillanimitatis est,in futurum nō prospi-
cientis.at æqualitas conciliat subditorū benevolentiā,securita-
tem principi bene merito rependentiū,sicut inæqualitas pericu
lis semper est obnoxia. Hæc igitur effugiā si aduersatus fuero
inæqualitatē causam dissidiorū & caliginis.securúsq; vitā exi-
gam æqualitatem colens autorē tranquillitatis ac luminis. Al-
terum verò assequar,vt in neutrā partem deflectā velut in æqui-
librio,recta regiáq; via mandatorū diuinorū incedēs firmis pas
sibus,nec vsquam offensantibus.Talem enim viam Moses solet
appellare regiā, qua inter defectū & nimietatē tramitem tenet
medium:quoniā in ternione quod mediū est principatū habet,
vtrinq; contigua coaptās vinculo insolubili, latera sibi tanquā
regi stipātia.Tali autem principi legitimo,ius æquabile homo
ranti,incorruptē iudicanti,semper meditanti iustitiā,longæuū
principatū propheta proponit vice præmij:non quòd annosam
ætatem polliceatur rectè administrantibus rempublicā, sed vt
nos doceat.legitimū principem victurū etiam post obitum,re-
licta post se immortali virtutis rerúmq; à se gestarū memoriā.
Est autē id quoq; potestaris summæ officiū, eligere aliquot ad-
ministrationis reddendiq; iuris socios.Vnus enim non sufficit,
quantūvis alacris fortisq; corpore simul atq; animo,in tāta mo
le negotiorum ac multitudine, quotidie aliis affluētibus super
alia:proinde assumendi sunt optimates selecti,spectatæ pruden
tiæ,fortitudinis,iustitiæ pietatisq; incorrupti,& ante omnia in-
fensi superbiæ.nā huiusmodi viri maximè idonei sunt ad suble
uandū ope sua bonū honestūq; principē.Præterea cū aliquando
res magnæ,aliquando minores tractandæ sint,ne in exiguis cō
terat operā princeps,sub præfectis eas delegabit,maiores verò
ipse examinabit diligētissimè.maiora dico negotia,nō vt quí-
dam existimāt,cōtrouersias quæ inter claros,diuites, potētesq;
incidunt.sed quoties priuati,egeni,obscuri, premūtur à poten-
tioribus,cū nulla præsidij spes est nisi in iudice.Quæ dico patēt
exemplis sacræ scripturæ,à quibus nō decet discedere. Fuit cū
aliquā do tempus cum solus Moses præsidebat iudiciis,occupa-
tus & laborans à mane vsque vesperam.tum socer eius superue
niens,& animaduertens quanta mole premeretur cōfluente ad
ipsius tribunal multitudine,optimè consuluit vt vicarios eligé
ret

ret qui minora tractent negotia,ipse verò maiora curet, inter-
quiescens nonnihil.id consiliū adeò placuit, vt mox probatissi-
mus quisq; allectus sit in ordinem iudicū, reseruatis prophetæ
grauioribus controuersiis. Relatū est etiam hoc in sacra volu-
mina,vt haberent quod imitentur posterorū principes: primū
ne aspernentur consiliarios,quasi possint ipsi dispicere omnia,
cùm ne Moses quidē aspernatus sit amicus Dei sapientissimus,
deinde vt sibi vicarios secundæ tertiæq; notæ substituāt, ne so-
licitudinem impendendo rebus viliorib⁹, negligant maioris
momenti negotia.Impossibile est enim vnum hominem obire
omnia munia.ad hoc exemplū adiungemus & alterū, cōsimā-
turum quæ diximus. Diximus autē magnas causas esse perso-
narum humiliorū,vt sunt viduæ,pupilli,aduenæ. his debet suū
ius summus princeps reddere, qui potestatē habet nemini ob-
noxiā,quandoquidē autori Mosi credimus, ne Deū quidem re-
rum omniū regem grauatim causas taliū cognoscere, sic enim
uates laudat eius virtutes,dicēs:Deus magnus fortisq;,qui nul
lius personā respicit, qui sine corruptelis iudicat.móxq; addit
quos iudicet, nō satrapas tyrānosq; terra & mari latè imperi-
tantes.sed aduenā,pupillū,viduā. primū illum,quia cognatos,
quos solos aduocatos habere potuerat, inimicos sibi infensissi-
mos reddidit.postquā se ad veritatem & vnius numinis cultum
transtulit à figmentorū deliriis,quæ parētes,aui,proaui, maio-
résq; ipsius pluriū deorū veneratores sequuti fuerant. secundum
verò,quia patris & matris naturali ac necessaria tutela destitu
tur.tertiam item,eo quod maritū amisit,qui ad ipsius defensio
nem in parentum vicem successerat.vxori enim maritus tutor
est,sicut parentes virgini.& alioqui tota Iudæorū natio est pu-
pillo similis,si cōferatur cū cæteris.nam illæ quoties in calami
tates incidunt,adiuuātur mutuis cōmerciis: huic autem nemo
fert opem,propter mores ritúsq; diuersos ab aliis,concedentes
ad virtutis fastigiū,rem pulcherrimā sed eādem difficillimā,
ac proinde à vulgo voluptati posthabitā.Cæterū Moses pollice
tur huic orbitati desolationiq; nunquā defore prouidentiam
cælestis numinis,tāquam peculiari sibi prouiniæ, totiúsq; hu-
mani generis ceu sacratis primitiis.in causa est inclita iustitia
virtúsq; primorū autorum huius gentis,vnde quasi ab immor-
talibus plātis perpetuus fructus germinat & proueniūt salubres
etiā posteris vtilissimiq; ad omnia, atq; insuper peccatis eorū
afferētes remedium,modò non sint prorsus insanabilia. Nemo

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen summā felicitatis in generis nobilitate collocās honestas actiones negligat, reputans grauiori animaduersioni fieri obnoxiū, quisquis ex optimis prognatus maiores suos vitiis dedecorat, discedēs à virtutis exēplis domesticis: quorū reliquiis omnibus deletis ex animo, nō potest meritā reprehensionē effugere. Est & aliud interdictū iustissimū, quo cauetur ne reipublicæ princeps dolosè versetur inter suos subditos. nā fallaces mores ad seruile nō liberale ingeniū pertinēt, dū rebus simulatio prætexitur. at princeps ad hūc modū tractare suos nō debet, qui parentis locū inter eos obtinet, ac vicissim tanquā à germanis filiis reuerentiā postulat. Sūt enim principes (vt verū fatear) publici parentes ciuitatū & gentiū, quotquot boni sunt, nec cedūt pietati naturaliū. Contrà qui in subditorū detrimentū abutuntur potentia, nequaquā principes sed hostes appellandi sunt, cū agāt hostilia. Sic & qui per dolum inferūt iniuriā, peiores sunt apertis hostibus: siquidē hi propulsantur facilè, detecto infenso animo. at illos sua malitia deprehēdi non sinit, tanquā in theatro personatos sub alieno habitu, tegētésq; verā faciem. Est autem quędā principatus species in quovis vitæ genere. sola distās magnitudine. quod enim est in ciuitate rex, hoc in vico magister, in domo dominus, inter ęgrotos medicus, imperator inter milites, pfectus classis inter nauales socios, inter vectores nauclerus, inter nautas gubernator. hi omnes & prodesse possunt & obesse, debent tamen id velle quod est melius. pręstat autem iuuare quoscunq; possis pro viribus. nam præceptū vulgo tritū Deum sequere. nō aliud significat: quandoquidem ille quoq; cū vtrūq; possit, mauult bene facere, vt liquet ex mundi creatione atq; regimine. non entibus enim dedit essentiā, confusa digessit in ordinē, nouas qualitates rebus indidit, similia fecit è dissimilibus, è diuersis eadē, ex insociabilibus & dissitis cohærētia sociabiliáq;, ex inæqualibus æqualia, ex obscuris illustria. semper enim cura est ipsi & beneficis eius potētiis. vt quicquid delinquit deterior essentia, tranformetur in melius. huiusmodi exempla imitari decet bonos principes, si modo cupiūt reddi Deo similes. Quoniam autē plurima fallūt mentē hominis, vt potè implicitam tot sensibus, per vanas opiniones facilè decipientibus. imò insepultā mortali corpori ceu cuidam tumulo, non pudeat iudicem nescire quod nescit. alioqui fiet seipso deterior, veritatem exterminans ex anima, & insuper multis modis lædet eos quibus ius dicit, cæcas sententias proferens, cùm quid

quid iustum sit non videat. quoties igitur non satis causas perspiciet propter perplexitatē earū & caliginē, recuset officiū iudicis, & litigatores ad accuratius tribunal ableget. id verò non aliud fuerit quā sacerdotū atq; pōtificis. nam legitimi cultores Dei mēte pollent plurimū, qui ne leuia quidē errata negligunt propter excellentiā summi regis in cuius versantur obsequiis. quapropter pręcipitur omnibus sacrificis vt sobrij sacra faciāt, ne subrepēs delirationis potio hebetet oculos animæ. Et fortassis quoniā verus sacerdos simul etiam vates est, non tam generis quàm virtutis beneficior cōsecutus sacerdotiū veri numinis. ideo nihil igorat: quippe qui habet in seipso solem intelligibilem, & lucem omni vmbra carentem, vt facilè percipiat ea quę sensum effugiunt, & sola ratione cōprehēduntur. Item qui mensuras tractāt ac pondera, negotiatores, caupones, institorésq;, & quotquot victui necessaria venditāt seu arida seu liquida subiiciūtur quidem ædilibus, debent tamen sibiipsis esse pro magistratibus si sapiūt, & nō præ metu quod iustum est facere, sed ex libera animi sui sentētia. vltroneū enim officium vbiq; coacto præferendū est. ideo præcipitur cauponibus, negotiatoribus, & cæteris huiusmodi vitæ institutum sequētibus, vt iusta pōdera mensurásq; habeant, nullis tegnis insidiantes emptoribus, sed ingenuè absq; omni fuco dicentes facientésq; singula. sic cogitantes, ꝙ iniqua lucra sint damnosissima, & edinerso diuitię cū iustitia cōiunctæ nunquā intercidāt. Et quoniā operæ præmiū mercedes proponuntur opificibus, quod genus hominū ex inopibus constat non ex diuitibus, lex iubet vt absq; procrastinatione representetur eis quod debetur. Iniquū enim fuerit diuites frui pauperibus, & cū ipsi lautè viuant, differre solamen eorum inopiæ. Hæc nónne rudimenta sunt manifestaria, quibus præcauetur ne peccetur grauius. nam qui ne mercedem quidē sinit differri vltra præfinitum terminū, hoc est vltra vesperam, quando emeritam stipem referre domum debet opifex, nónne multò magis interdicet rapinis, furtis, decoctionibúsq;, & id genus aliis, fingēs formánsq; animos ad probatas omnibus virtutis species: illud quoq; rectè interdicitur, ne quis imperat alterum cōuitio, pręsertim surdū, qui ne sentiēs quidem iniuriam, par pari referre non potest. est enim iniquissima conflictatio, vbi altera parte agente, altera tantùm patitur. quisquis autem muto surdóque facit conuitium, similis est facienti cæcis offendiculum, & obiicienti præ pedibus: quod cùm illi transcendere

nesciunt,& aberrant à via,impingẽdo crura oblædunt.Hos & eorum similes lex meritò minis cœlestibus intentatis territat, quandoquidẽ solus Deus protegit nõ valeotes sibiipsis succurrere.videtúrq; illa tantũ nõ his verbis increpare iniuriosò vacua cerebro capita,creditis vos latere posse dum illuditis miseris,& calamitates eorũ derideris,maledicẽdo surdis auribꝰ, & cæcos inducẽdo in lubricũ?certè Deum inspectorẽ speculatorémq; rerũ omniũ non latebitvestra insultatio petulãs,cùm & ipsi circũferatis corpora similibus malis expositra, & sensus vitiabiles, leuiq; momẽto hebetari faciles,& ĩterdũ post acceptum detrimentũ insanabiles.itáne immemores vestræ cõditionis putatis vos exẽptos ab humanis necessitatibus naturalibus & ab incertis inexpectatisq; fortunæ insidiatricis casibꝰ quæ sæpe repẽtino percellit vulnere,& in media vitæ trãquillitate tantũ nõ in portu nauigãtibus infert naufragiũ.quid opus est vos insultare alienis miseriis,quasi nõ iustitia diuino tribunali assideat,quã reuereri debueratis,insopitis oculis lustrantẽ omnia vel in penitissimis recessibus. haud secus ac in luce clarissima.talium crudelitas,opinor,nõ abstineret nec à mortuis iniuriã,iugulatura hos quoq; iuxta vulgare prouerbiũ quãdoquidẽ partibus quodãmodo præmortuis nõverẽtur illudere:oculi enim dum nõ vidãt sunt mortui:dicut aures dũ nõ audiunt.itaq; si post cladẽ mẽbrorũ suorũ etiam totus homo tolleretur è medio,ne tum quidẽ ad miserationẽ moueretur istorum immanitas:adeó alieni sunt ab omnibus humanitatis affectibus,quos etiã infensissimis hostibus nõnunquã exhibeãt post obitũ.Verũ de his hactenus.Deinceps autẽ contexuntur alia præcepta similia,de nõ miscẽdis coitu iumẽtis diuersi generis,de nõ faciẽda semẽte inter vineas ob reportandũ fructũ duplicẽ,de nõ induẽda veste improbo artificio cõtexta è duabus diuersis materiis.quorum primũ opponitur adulteris,quo magis intelligatur nõ esse insidiandũ alienis thalamis, nec vitiandos mores mulierũ,nec corrũpendã spẽ posteritatis procreãdæ legitimè.qui eñ bruta saliri nõ vult à diuersæ speciei admissariis,quãto magis mœchos è sua ciuitate reiiciet? Huc pertinet etiã quod de iustitia disseruimus.quandoquidẽ nihil vetat eadẽ alibi repetere,modò cõueniãt.Est igitur iustũ ea cõiũgere,quę societatis sunt capacia.sunt autẽ ad societatẽ nata quæcũq; cadunt sub eandẽ speciẽ:sicut diuersorũ generũ nulla est cõsociatio,quæ si quis miscet coitu nefario,ius naturæ quãtum est in se,tollit è medio.Quinde sacra lex hic quoq; rationẽ habet iustitiæ,adeò vt ne a rationem quidem fieri permittat iumentis imparibus robore,veranꝰ sub idẽ iugum agi iuuẽcum & asinũ,ne fortè dum contendit cũ robustiore infirmior,lassus succumbat operi & in labore deficiat.& tamẽ taurus qui est validior,cẽsetur inter pura animalia,sicut inter impura asinꝰ infirmior:nihilominus vel deterioribus in speciẽ, nõ inuidetur ius suum,vt discãt(opinor)iudices inter iudicandũ obscuro loco natos nõ contemnere,quãdo nõ generis examen agitur,sed virtutis aut vitij. Huic mãdato simile est illud vltimum,de nõ texẽda vna tela è duabus materiis,lana linóq;.hæc enim nõ solùm propter diuersas species malè cõueniũt.verũ etiã quia nõ est par eorũ firmitas,vt sic in vsum recepta facilius rũpantur cùm contexta fuerãt.his duobus præceptis mediũ est interpositum de nõ facienda semente in vinea.primũ ne hoc modo confundantur diuersa genera,segetes enim & arbusta,nihil habẽt simile.ideo natura quoq; non eosdẽ vtriusq; præfixit terminos prouẽtus annuis,sed messibus ver,assiduis autẽ extremũ cõporrandis arboreis fructibus.itaq; fit vt eodẽ tẽpore illæ flaueſcãt quæ prius viruerãt,arbores verò germinẽt squalore deposito, per hyemẽ enim arboribꝰ fronde nudatis virent segetes, vere autẽ redeũnte areſcũt,quãdo germinãt mites siluestrésq; arbores atq; ita ferè circa eandẽ terminũ cereales fructus maturescũt,& arborei se exerũt.meritò igitur tam distãtes res natura, germinatione,maturitatéq; legislator cõiũgi vetuit,vt omnia disponeret ordine.nam ordo affert ornatũ,quẽ admittit cõfusio. Alia verò huiꝰ legis causa est,ne altera species lædat ab altera, dum sibi inuicẽ alimẽta subtrahũt,& humor in multas stirpes absumptus languidiores eas facit præ inopia,aut in totũ sterileſ, aut fructũ degenerẽ.Est & tertia ratio,ne bonꝰ ager prematur onere grauissimo,vexatus vel serẽtiũ plantãtiumq; operis in orbẽ redeũtibus,vel duplicata ferocitate fructuũ.Satis enim est si dñs è suo prædio tributũ vnũ exigat annuũ,sicut rex è sua ditione.qui verò plura tributa conatur imponere subditis, nõ facit officiũ boni principis,sed auari & pugnãtis cũ naturæ legibus:quapropter quicũq; colonus nimis ad rem attẽtus inter arbusta seminat,potest obiurgãri his verbis legislatoris: Cur sæuior es regibꝰ ciuitates regionésq; debellãtibus? Illi prospiciẽtes futuro tẽmori suis parcũt,puincialibus cõtenti vno tributo annuo,ne subiectos redigãt cito ad extremã inopiã. Vos

 autẽ

Universidad de Deusto Biblioteca

autē cùm ex eodē fundo colligatis ex vere hordeū atq; triticū in æstate fructus arboreos, duplici eum tributo grauatū opprimitis, fieri nō potest quin exhaustus deficiat, quē admodū athleta cui respirare nō datur ac vires colligere vt certamē redintegret. videmini prorsus obliti vtilitatis publicæ, alioqui si meminissetis pręcepti proditi de anno septimo, quo iussi agros vt sacratos interquiescere, immunes ab operib⁹ rusticis, in gratiā laborum exantlatorū per cōtinuum sexēnium, & annuorū prouentuū iuxta præscriptos à natura terminos temporū: nihil cōtra receptum morē tentaretis ob auaritiam, nouas culturas cōminiscēdo, faciēdo sementē inter arbusta & vineas: vt gemino reditu iniquo vtroq; quotānis augeretis rem domesticam, auarè colligētes pecuniā istis vestris vastis cupiditatibus, certè nō est eiusdē hominis, cessationē immunitatémq; septimo quoq; anno suis prædiis cōcedere, vt quies hæc ea reficiat, & duplicibus eadē grauare premeréq; oneribus. proinde necesse habui execrari vt impuros huiusmodi reditus, siue autūni fructus sint siue fruges æstiuæ: quādoquidē hoc pacto vim genitalē terrę velut obtorto collo cognitis seruire vestræ auaritiæ, & diuinæ beneficētiæ illuditis, nullū modū finémve imponētes luxui. Ergo non cōplectemur talia monita, quę procul homines arcēt ab auaritia, retūdēdo eam acriter? nā si priuatus ciuis discat iniqua lucra è suis arbustis cōtemnere, idem ad principatū euectus viros æquè ac mulieres tractabit more solito, nec tributa exigēs duplicia, nec vectigalibus ciues opprimēs. cōsuetudo eñ inolita ingeniū eius mite lenéq; faciet. & tanquā pædagogus formabit in melius: hoc est meliorē notā iustitiæ in animū illius imprimet. Hæc sunt quæ præcipit lex singulis ciuibus, sunt & alia quæ gēti vniuersæ imperat. cōmonens quomodo se gerere debeat nō solùm erga socios amicósq;, verūetiā erga eos qui desciuerūt à fœderibus. Si receperint se intra munitiones violato fœdere, iuuētus vestra expeditionē suscipiat armis instructa & apparatu cætero. obsessísq; hostibus oppugnationē differat, ne quid per iracūdiā aggrediatur temere. oportet enim ante omnia per feciales inuitari eos ad renouāda fœdera, simúlq; ostētari copias gerendo bello idoneas. tū si pœnitētia defectionis admiserint pacē quibuscunq; cōditionibus, recipiantur libēter in amicitiam. pax enim quātumvis iniqua, bello præferenda est. ꝙ si obstinati perstiterint in eadem insolētia, nostri quoq; forti animo rem gerāt, inuictæ iustitiæ freti auxiliis, admoueāntq;

machin

machinas muris hostilibus, & demoliri partē eorū, irrumpant strenuè conferto agmine, telis feriēdo eminus & gladiis cominus cædendo ad satietatem, inferēdóq; cladē quā accepturi fuerant, donec stratis internecione hostibus, victores auro argentóq; potiantur & præda cætera. tum verò vrbē quoq; deleāt incendio. ne denuo belli sedes fiat nouis hostibus, & vt exemplo eius terreātur finitimi, quādo hominū ingenium ex alienis calamitatibus solet discere modestiā, à virginibus autē & mulieribus abstineatur iniuria, quādoquidē ab his nihil est periculi, quas immunes à militia natura esse voluit. Vnde liquet Iudæorum gentem sociam & amicā esse omnibus pacem amantibus: nō cōtemnādam tamen, vt cui satis animorum sit ad repellandam iniuriā, si quis vltro velit lacescere. discernit autē in bello, qui se infestēt, qui nō. nam cædibus sæuire in immeritos aut leuiter noxios. immanis est ferociæ, & iisdem cladibus mulieres cum viris inuoluere, quarū vita pacata intra priuatos parietes se continet. Tantus porrò amor iustitię ex institutis domesticis cōcipitur, vt ne agros quidem hostiles vastare liceat, & arbusta cędere ad fructuum interitū. Videtur enim lex dicere: Heus tu, cur inanimis stirpibus infensus es, mitibus & mites fructus ferentibus? num aliquā significationem odij præ se ferunt arbores, vt aut læsus, aut ne lędaris veritus, eas eradices? mò prosunt victoribus præbēdo rerū copiā, vel victui necessariarū vel deliciis. non à solis enim tributa exigūtur hominibus, sed vtiliora etiā quotannis ab arboribus, sine quibus non datur viuere. silue strem autē & sterilem materiā licet cuivis cædere ad valum & munitiones, aut si op⁹ fuerit, ad parādas scalas turrésq; ligneas. ad ista enim & similia vsus earū est præcipuus. Hęc sunt quę ad iustitiā attinent, quā nullus poēta, nullus scriptor satis laudauerit: tanta est eius excellentia. nam vt reliqua eius bona sileātur. vnum hoc omni laude maius est, quod ipsa omnes creaturas cōciliat. Est enim æqualitas, vt naturæ scrutatores asserunt, mater iustitiæ. est autē equalitas lumē clarissimū, sol (vt ita dicā) factitius: sicut ediuersò inequalitas. tū in defectu, tum in nimietate, fons & origo caliginis. At æqualitas omnia vel in cælo vel in terra bene disposuit iure humano diuinóq; immobili. Quis enim nescit, solē dimetiri æquabiliter dierū noctiúmq; vices & spatia certis proportionibus? siquidē quotānis recurrentia quæ ex re vocantur æquinoctia, vernum autumnaléque natura tam manifestè signauit, vt vel indoctissimi sentiant, quantitate dies

pares

pares fieri noctibus. Quid lunæ cursus recursusq;, à cõiũctione vsq; plenilunium, & inde rursus vsq; contũ & interluniũ, nõnne paribus dimetiũtur spatiis? nã siue crescat, siue decrescat, vtrũq; fit numeris dierũ æqualibus, & augmẽtis detrimentisq; partilibus, adeò in cælo quoq; purissimo eximius honor habetur æqualitati, sicut & in vicino eius aere. Cùm enim quadrifariam annus sit diuisus in horas quas vocãt, aër mutari solet naturaliter his vicissitudinibus, ineffabilem ostendens in hac ipsa permutatione ordinẽ. nam in totidẽ menses hyems, ver, æstas, autumnus distribuitur, trinos videlicet, atq; ita expletur annus solidus: quem ideo Græci ἐνιαυτὸν nominant, quia in se recurrit sua per vestigia, in se coplectens omnia, quod aliàs fieri nõ poterat, nisi adiuuaretur horarũ dictis vicibus. Eadem æqualitas à cælestibus extẽdit se ad terrestria, pro suo vigore natiuo, cùm sit ætherea natura prælita, & illic ex propinquo cũcta disponẽs sublimia, & deorsum more solis mittens secũdos radios. Quicquid enim apud nos peccat, est inæqualitas: quicquid nõ deceditab officio, æqualitatis opus est: quã in rerũ vniuersitate propriè mundum dicere licet: in ciuitatibus optimã & maxime legitimam reipub. speciem democratiam, siue popularem administrationem: in corporibus sanitatẽ, virtutem in animis, nã ediuersõ inæqualitas morborũ ac vitiorum causa est. Aetas quantumvis longa me deficeret, si vellem perconsere omnes laudes æqualitatis, & ex ea natæ iustitiæ: ideo satius iudico iam dictis contentum esse, & ad excitandam studiosorũ memoriam, reliquas illarum imagines consecrare in ipsorum animis.

PHILONIS IVDAEI,
De Fortitudine.

DE Iustitia & his quæ ei coniuncta sunt locutus quantum visum est esse cõmodum, transeo deinceps ad Fortitudinem, non illam vulgarem armis martiis lasciuientẽ rabiem, sed aliam, quæ sapientiam non iram in consilium adhibeat. quidã enim elati audacia, fretiq; robore corporis, in acie muniti armatura ferrea, post magnas strages hostiũ editas, claraq; quidẽ, at non propriam laudem rei bene gestæ referunt, appellati glorioſi victores plebeio iudicio: cũ sint immanes

manes beluæ, aucta per diuturnam meditationẽ genuina ferocia sitientes humanum sanguinẽ. alij verò domi manẽtes, corpore affecto morbis aut senectutis molestiis, sed meliore sui parte animo iuueniles ac validi, magnanimitate pleni atq; fiducia, ferrũ ne in somnis quidẽ tractare soliti, bonis consiliis sæpe inuerunt rem & priuatã & publicam in summo salutis discrimine, constanter sequendo vtilia vel amicis vel patriæ. hi sunt qui exercent se in vera fortitudine, meditatores sapientiæ. penes alteros est solum nomen fortitudinis, imperitiæ morbo immedicabili obnoxios, quos aptius audaces quàm fortes dixeris: simili. sicut adulterini numi referunt nõ nihil verã principis effigiem, nec desunt & alia in vita toleratu difficilia confessione omniũ, paupertas, obscuritas, defectus integritatis sensuũ mẽbrorũq;, & morborum species multifariæ, quibus succumbũt pusillanimes, ita vt non possint se contrà erigere. Sed quicũq; generoso animo ad certamen sese expediunt, fortiter contemnũt minas istas & terricula, opponũntq; paupertati opulentiam, nõ illam cæcam, sed aliam perspicacem, quæ mundum suum recondere solet in animo. multi enim paupertati succubuerunt, tanquam ignaui athletæ propter infirmitatem animi. cæterùm vero iudicio nemo egenus videtur qui cõtentus est naturæ diuitiis nunquam deficientibus, primũ aere quo indesinenter alitur, respirans noctu & interdiu, deinde largis fontibus amnibusq; tã torrentibus quàm perẽnibus sponte potũ copiosum subministrantibus. itẽ arboribus varios fructus ad cibũ quotannis porrigẽtibus. nã hi certè desunt nomini, sed passim omnibus præsto est magna eorum abundantia. quod si qui contemptis naturæ diuitiis sectantur istas quas vulgus falso sic nominat, malunt sequi cæcum ducem quàm videntem, & infirmo baculo innixi vitare nõ possunt quin procidant. Dixi quas opes corpori suggerat natura munificẽtia: dicam & alias angustiores, quæ nõ omnibus cõtingũt, sed solis diuinis viris & verè venerabilibus. Eas opes sapientia porrigit per rationales, morales, naturales cõtemplationes atq; dogmata, ex quibus virtutes proueniũt, quæ luxum eiiciunt ex animo, & frugalitatis amorem excitant, ad quandã Dei similitudinẽ. nã & Deus nulla re indiget, sibiipse sufficiens. at malus vir requirit plurima semper quæ desunt appetẽs propter cupiditatẽ insatiabilem, quàm ipse quasi ignem fouẽs ad parua æquè atq; magna lucra cõtendit. cõtrà bonus paucis contẽtus, in naturæ mortalis immortalisq; situs collimitio, corpus

quidem

quidem habet egestati obnoxium animum verò diuitem, aspi-
rãté ad immortalitatẽ, atq; ita paupertati opulẽtia opponitur,
obscuritati verò gloria. laus enim cũ à virtute proficiscatur, ve-
lut à fonte perenni, nõ moratur vulgi suffragia, animorũ incon
stantiam aperientis incertis vocibus, quas nonnunquã largitio
nibus corruptum perficta fronte venditat, itaq; horũ vilis est
existimatio. virtus enim nõ latè inter mortales diffunditur, de-
fectui verò sensuum in multis viuis præmoriẽtium, cùm aliud
remedium nõ inueniatur, obicit se prudẽtia res præcellentissi
ma, illustrans mẽtis oculos, incõparabiliter acutiores quã istos
corporeos. nam hi superficiem cõtemplantur rerũ visibilium,
adiuti externo lumine, illa intimos etiam sinus penetrat, tota
quãta sunt corpora diligẽter considerãs, & insuper naturas in-
corporeas, quas sensus speculari nõ potest. nam ferè totã perspi
cacitatẽ oculorũ intelligit, nõ indiga lucis ascititiæ cũ ipsa lu-
dus quoddam sit, instar illorum cælestiũ, proinde morbi corpo
ris tãtisper dum anima sana permanet, nõ lædunt admodũ. est
autẽ animæ sanitas, bona cõstitutio potentiarũ eius, irritabilis,
concupitiuæ rationalisq;, ita vt rationalis cæteris præpolleat, &
vtrãq; velut effrenes equos cohibeat. huius sanitatis proprium
nomẽ est sobrietas. Græcè σωφροσύνη. & cõseruet prudentiam,
& eã nostri partẽ qua sapimus. Curat enim ne perturbationib⁹
tãquam fluctibus pulsata oppugnatãq; pessum eat, sustentans
eam attollẽsq;, & quodãmodo animãs immortalemq; faciẽs.
hæc autem omnia quo pacto fieri oporteat, multis in locis do-
cemus sacris legibus, ingenia docilia leniusadmonẽtibus, cõtu-
maces verò grauius obiurgãtibus: vt contemnant res externas
ac corporis, & vnicũ scopum sibi proponãt, vitam cum virtute
agẽdam, cætera tantifaciant, quãtum cõducunt ad hoc propo-
tum. Et nisi disseruissem in præcedentibus scriptis de singulis
quæ conferũt ad modestiã, prolixius nũc agerem, cõtexẽs & in
vnum contrahẽs præcepta passim super hac re prodita: sed quia
tunc dictum est quãtum licuit pro tempore, nõ libet eadem re-
petere. si quẽ nõ pigebit superiores libros legere, inueniet quæ
quid dictũ est de modestia, posse accõmodari ad fortitudinem:
quoniam constantis, firmi generosiq; animi est, despicere cũcta
quæ fastus suspicit, syceræ vitæ corruptor. Tanta porrò conten-
tione lex studet exercere cõfirmarẽq; animos ad fortitudinẽ, vt
& de vestimẽtis qualibus vtendũ sit præcipiat, diserte interdi-
cens ne vir sumat muliebria, ne vel vmbra aut vestigiũ effœmi
natio

nationis sexui masculo inurat aliquã maculam. semper enim
naturam sequẽdo obseruat quid deerat etiã in rebus minimis,
quæ infra curã legislatoris videri poterãt: cùm enim animad-
teret differentia esse virorũ mulierumq; corpora, & vtriusq; sua
esse officia: alteris attributã curam rei domesticæ, alteris publi
cæ, & ab ipsa natura nõ ad eadẽ factos negotia, oportereq; bo-
nam mentẽ sequi naturæ institutã, vtile iudicauit de his quoq;
rebus decernere, scilicet de victu amictúq; & huiusmodi cæte-
ris. volunt enim virũ etiã in his se vt virũ decet gerere, præser-
tim in vestitu: quem cum die noctúq; circumferat, talis esse de-
bet vt eum semper decori honestatisq; admoneat. sic & mulie-
rem ornans pro dignitate, vetat virilem vestem sumere, longè
submouẽs tum effœminatos viros, tum plus æquo viriles fœmi
nas. Nam si vnum aliquid mutaueris, ne cætera quidẽ pristinã
formã retinẽt. vt licet in ædificiis cernere. Præterea cùm res ho
minũ duobus spectẽtur tẽporibus, pacis belliq;, suas quodq; vir
tutes requirit. Verùm de aliis dictũ est aliubi, & rursum post-
hac dicetur. ũ opus fuerit, nũc non obiter disquirendum vide-
tur de fortitudine: cuius etiam in pace opera legislator lauda-
uit sæpenumero, prout opportunũ fuit, de quibus suo loco men
tionem fecimus. idq; aggrediemur dicere quãtum in bello va
leat, illud præmonẽdo: cùm habetur delectus militũ non opor-
tere vniuersam iuuentutẽ euocari, sed esse exceptionẽ ob cau-
sas immunitatis idoneas. Ante omnia nõ admittẽdos timidos
ob natiuam pusillanimitatem futuros sociis exẽplo ignauiæ.
Facilè enim serpit vitiorum cõtagio, præsertim in tumultibus
bellicis, ratione per contẽrionem turbata, nec satis valente di-
scernere quid tentare debeat. Tũc enim ignaui cautos se vocãt,
timidi consultos, segnes prouidos, prætexendo vitia turpissima
honestis vocabulis. Me igitur taliũ militia detrimẽto afficiat
rempub, & prosit partibus hostium, ignauos facilè trucidan-
tium, legislator sciens inertẽ turbã impedimento esse non ad-
iumento, prohibuit timidos: sicut & ducibus corpore inualidis
nemo imponit necessitatẽ militiæ, quos excusat infirmitas. nã
timiditas quo; morbus est, & quidem grauior quàm corporis.
alter enim non diu durat: hæc verò coalita ceu membra agna-
ta corpori, à tenera ætate perseverat vsq; ad extremã senectutẽ,
ni Deus remedium attulerit, is enim potest omnia. nec tamen
omnes audaces iubẽtur dare nomina, etiamsi animo corporeq;
validi cupiat cùm primis patriæ nauare operã: sed laudata ho-

rum

rum prompta volũtate,& alacritate approbata sociis,examinat dux nequibus sint obnoxij causis efficacibus ad distrahendos à proposito eorum animos. Edicitur enim vt siquis ædificauit domum,necdum immigrauit in eam:siue plantauit nouellam,vineam opera sua,necdum aduenit tẽpus vindemiæ: siue spõsam habet virginẽ, necdum celebrauit nuptias:abstineat à militia. humana sanè remissio duab⁹ de causis:vna quoniã incerti sunt casus bellorũ, nequis ociosus fruatur alterius laboribus. iniquũ enim visum est nõ permitti è propriis fructũ percipere,& cum alius ædes extruxisset,inhabitare has aliũ, & ex consitis ab alio vitibus alium vindemiã facere:cúmq; alius procatus sit, alium nuptam domũ ducere:atq; ita sua spe frustrari qui aliquid commodi in vita expectauerit.altera verò causa,ne præsentes corpore in exercitu,absint animo.necesse est enim mentẽ illo tendere,quò desiderio trahitur. nam quemadmodũ esurientes sitientésve ad conspectũ cibum potúmve accurrũt vt auiditatem expleant. ad eundẽ modum quicũq; vxorem legitimã aut domũ aut prædiũ parauerũt sua industria,speránt; se iamiam potitu ros eorũ cõmodis,ægreferũt speratum fructũ intercipi sibi: vt quamuis versentur inter socios,meliore tamen sui parte absint animo.quo solo res fortiter aut secus geritur.hos igitur& simules in delectu militũ prætereundos legislator noster existimat, & asciscẽdos alios integros ab omnib⁹ perturbationibus,vt expediti liberiq; sine tergiuersatione aggrediantur pericula.sicut enim armatura solida nihil ,pdest infirmo,aut mutilato corpori,quòd perferri nequeat:sic anima infirma corpus quoq; malè afficit,& inhabile reddit ad præsens negotiũ. Eam ob rem non solùm tribunos cæterionésq;,& cæteros ductores ordinum, verumetiam singulos milites inspicit, examinans tum robur corporis tum mentis habitum: illud num vsquequaq; sanum sit & integrum,absolutũ partibus omnibus membrisq; agile:hãc verò num audacia plena sit ac fiducia,sui cõpos & cõtemptrix terroris,ad hæc honoris cupida,& honestã mortẽ vitæ ignominiosæ præferẽs.hæc enim vel singula prædulcidubio valere plurimũ: si verò in vnum conueniant, fortitudinem afferunt inexpugnabilem,adeò vt incruenta victoria potiri liceat:quòd exẽplo cuidentissimo docent sacræ literæ. Arabũ gẽs est numerosissima, quos Hebræi prisci Madianæos nominabãt. hi cùm odio prosequerẽtur Hebræos,vt deditos cultui summi numinis,& ab ipso in tutelam receptos,omni conatu variisq; artibus tentabãt eos à vera

à vera pietate ad impias superstitiones seducere:quòd nõ sperarent aliàs consecuturos se de illis victoriã,cúmq; parũ eis succederet quicquid dicerent aut facerẽt,præ desperatione ruẽtes in pericula tali vũ sunt stratagemate: accitis mulierũ formosissimis,sic eas alloquuti sunt:Videtis immẽsam Hebræorũ multitudinem,eámq; munitã egregiè cõsensu atq; cõcordia, vt asint vnanimes,facit cõmunis vnius Dei religio,à qua ceu fonte nascitur indissolubilis amicitia.potest tamen homo voluptate decipi,præsertim venerea.Vos estis forma venustissima ornatæ,cui natiuæ insunt illecebræ,& iuuẽtus proclivis est ad incõtinẽtiam,nec vos deterreant scortationis adulteriiq; nomina, quasi allatura dedecus,cùm ediuersõ tanta proponatur vtilitas publica,quæ facilè præsentẽ turpitudinem vertet in immortalem gloriam,si hoc æstu succedente vestris corporibus redemeritis de hoste victoriam, animis certè incolumis constabit sua pudicitia,quam in futurũ licebit vobis colere. ita hoc bellum conficietur cum peculiari laude mulierum,quod virorum virtute debellari non potuit. Fatemur enim nostrum sexum hostibus imparẽ, omni apparatu instructioribus. vester sæpe dubio re,atq; adeò citra piuerem, solo aspectu superabitis aduersarios.his auditis fœminæ quę castitatem ne per somniũ quidem cognouerant,& educationem honestã nunquam gustauerant, libẽter consenserũt:omisso; ficto castitatis studio,quod paulisper simulauerant,ornant se pretiosis vestibus monilibúsque ac muliebri mundo cætero.atq; ita cultu exquisito natiuã augent pulchritudinem,& magna contẽtione ad captandam iuuentutem circũuentu facilem in apertum prodeunt. Vbi verò accesserunt propius,aspectibus meretriciis & verborũ lenocinio, saltationibus etiam ac lasciuis gestibus,iuuenum partem non cõtemnendã pelliciunt:pertractisq; in stupri societatẽ animis nulla morum disciplina constabilitis, ad profana quoq; sacra, eos induxerũt, & libationes nefarias manu factorũ numinum, abalienatos à religione veri Dei quẽ antea piè sanctéq; coluerant.quo facto retulissent viris suis lætum expugnati hostis nũtium,si propitius Deus casum miseratus repræsentasset amentiæ deploratæ supplitium. Erant autem vigintiquatuor milia contacta hoc crimine,ita vt ceu correpte abrepti castigatione seuera tollendi essent è medio, ad metu continendos reliquos in officio.proinde gentis princeps qui pietatem auribus suorũ

per precepta plurima inculcauerat, è singulis tribub⁹ millenos delegit fortissimos, sanctitatis dolo malo violatæ vindices: vt eos qui sperarent pietatem astu muliebri penitus subuertere, ferirent vltore gladio, quàuis non plures quàm dixi decepterãt. is exercitus exiguus numero contra plurima hostiũ milia progressus in aciem, virtute ac rei militaris peritia superans, cùm singuli cohortis animos gereret, contemptim irruit facto cuneo, stratisque primoribus manipulis simul ac subsidiariis, ad primum clamorem sublatum cladem ingẽtem patrauit, & interneciõe deleuit hostiles copias. denique ne mulieribus quidem pepercit, quæ impio consilio virorum assenserant: solæ virgines seruatæ sunt ætatis innocentis miseratione. Hæc victoria fuit incruentissima, nemine desiderato è sociis, ac ne sauciato quidem, sed cunctis integris in castra reductis ex acie, atq; etiã valentioribus quàm exierant iuxta veram ęstimationẽ, quippe quos alacriores victoria reddiderat, conduplicatis eorum viribus. nec alia fuit causa huius felicitatis, quàm quòd fortiter pro pietate in certamen descenderãt, cuius propugnator & adiutor Deus esse solet, consilia bona suggerens, & robur addens corporibus. liquet enim opem diuinam affuisse, vel quia multò plures à paucis profligati sunt prostratiq;, vel quia nemine hostium superstite nemo sociorũ periit, integris & viribus & numero. Quapropter exhortans ad bene viuẽdum vates sic loquitur: Si iustitiæ cæterisq; virtutibus operam dederis, vitam pacatam viues: aut si bellum exoriatur, facilè hostes debellabis, Deo clam obeunte imperatoris munia, cui salus bonorum vigilarum semper cordi est. Ergo siue pedestres equestrésq; copiæ cõ armis ingruant, siue minutiora loca in potestatem eorum veniant, siue apparatus belli fiat maximus, caue formides. etiamsi minus instructis sis apparatu, sociis, armis, locorum opportunitatibus, & commeatibus. illas enim opes, velut nauem onerariam refertam variis mercibus, sæpe repentinus vẽtus submersit aut allisit. mediocres autem res & tenues, velut spicas iam per squalorẽ sitimq; languidulas, Deus rore pluuiaq; salutari demissa excitauit ac reparauit, & ad maturam frugem perduxit. Vnde satis apparet, quòd iustis pijsq; prospicere nunquam desinat, nã quicunq; cum Deo fœdus habẽt & amicitiam, hi felicitatis tenent fastigium: sicut ediuerso longè miserrimi sunt, qui sentiunt illum parum propitium. Hactenus & de fortitudine dixisse in præsens sufficiat.

PHIL.

PHILONIS IVDAEI,

De decalogo quod est iuris summarium.

VIRTVTES sapientum, quos Moses autores nostri generis prodidit, & leges nõ scriptas, quas sacræ literæ cõtinent, in superioribus libris satis indicauimus: reliquũ est vt deinceps leges scriptas speciatim excutiam diligentius, ne penitiore quidẽ & allegorico earũ sensu præterito, propter mentes stndiosas parãdæ scientiæ, obscura non minus q̃ aperta inquirere solitas. Si quis igitur quærat, cur nõ in ciuitatibus, sed in vasta solitudine hæ leges perlatæ sunt, respondẽdũ: primùm, quia pleræque ciuitates vix dici potest quàm refertæ sint vitiis, siue spectes impietatẽ erga numen cęleste nefariam, siue mutuas iniurias hominũ. nihil enim in his nõ deprauatur, vbi adulterinæ res pluris fiunt q̃ legitimæ, & veræ nõ tantum valent quantũ verisimiles, naturã suam tegẽtes mẽdacio, & falsis imaginibus illudentes vulgo credulo: vbi etiã fastus insidio sus exoritur adoratúrq; à vanis hominibus, stupẽtibus ad cõspectum coronarũ aurearũ & purpuræ sellarúmq; curuliũ, quibus impositas celsas potestates diis æquas officiosa turba assectatũ prosequitur, inuectas quadrigis mulorũ æquorũ've, interdum etiam lectica gestatas succolãtibus hominibus, & ipso corporis habitu animũ seruitute oppressum ostẽdentibus. Is fastus aliorum quoq; multorũ malorum est opifex, arrogãtiæ, cõtemptus impietatis: vnde origo bellorũ externorũ & ciuilium, dũ terra matríq; turbatur, nõ publicis rebus nõ priuatis in quiete manẽtibus. & quid opus est de mutuis hominũ iniuriis dicere, cùm idem fastus etiã res diuinas paruipendat, quarũ honor putatur præcipuus? quis enim honor esse potest, vbi deest veritas, res honorata, sicut & nomẽ eius: quãdoquidem illi cõtrarium menda cium suapte natura est vile ac aspernabile. Quàm autẽ cõtempta sit religio, sciunt qui modò vtuntur oculis. nam pictores fictorésq; innumeris simulacris tẽpla fanáq; repleuerũt & circũdederũt, eáq; surda & inanima dignati sunt aris ac honoribus cælestibus, quod genus hominũ sacræ literę natis ex meretrice

adūmilant.ſicut enim hi patres appellant omnes,à quibus ma
ter adamata fuerat,cū naturalem parentem neſciāt: ita populi
oppidatim abalienati à veri Dei notitia,innumera ſibi cōfecta
uerūt falſū nominis numina.cūq; alius aliud coledū accepiſſet,
ex hac de ſummo bono diſſentione cæteræ cōtentiones vniuer-
ſæ enatæ ſunt.& hoc eſt cur extra ciuitates legē diuinā perferri
placuit.huc acceſsit cauſa altera, q̄ ad ſacras leges recipiēdas
animus purificatus requiritur,elutis maculis quæ hærēt ex mi
ſcellaneæ turbæ in ciuitatibus degētis cōtagio. id vero non eſt
poſsibile aliter quàm in ſeceſſu efficere,& lōgo rēporis ſpatio,
donec exoleſcāt & enaneſcāt veterū erratorū ſpecies ex animis:
qui modus obſeruatur etiā à peritis medicis.nec enim prius ei
bos ægrotis præbēt q̄ morbi cauſis ſublatis. nā illis manētibus
alimenta fiunt inutilia,vt quæ vertūtur in humorū noxiorū ma
teriam:nō mirū igitur ſi à pernitioſa ciuitatū conſuetudine in
deſertū abductus eſt populus,vt animos purgaret ab iniquita-
tibus,mōxq; mētis alimēta caperet,videlicet leges præceptaq;
diuina. Quin & tertia cauſa eius facti adfertur hęc:Quēadmo-
dum qui longinquā nauigationē ſuſcipiunt, nō inter ſoluendū
è portu vela parant & gubernacula,ſed antequā nauem conſcē-
dant inſtructa habēt quæcūq; ad propoſitū ſuum ſunt neceſſā-
ria:ad eūdem modū decebat vt acceperi agros & nouellas cō-
lonias,nō vnà cum eis leges acciperēt,ſed iam ante præparata
haberent inſtituta & vitæ regulas,ne rudes ac inexercitati ad-
mouerētur ad rempub.cùm ſatius ſit iam ante recepto iure cō-
ſociatos ſua quēq; obire negotia. Nec deſunt qui & quartā cau-
ſam afferant,nō alienam à veritate quantū ego iudico. Quoniā
enim oportebat perſuaſum eſſe mētibus,leges has non eſſe cō-
menta humana,ſed oracula certa diuinitus ꝓdita, abducta eſt
multitudo longē ab vrbibus in vaſtam ſolitudinē omniū ſtru-
ctuum mitiū ſterilem,atq; etiam aqua carentē limpidā:vt con
ſtituti in ſumma cibi potusq; inopia,& ſalutis periculo, repētē
inuenirent ſpōte oblatā rerum copiā,in panis vicē depluente
mānā cælitus,accedētibúsq; in obſoniū coturnicib⁹, aquis autē
nūc edulcatis depoſita ſalſugine,nunc è rupe largo fonte pro-
manātibus:ne poſthac Nilum mirarentur,aut Deum eſſe legū
nouarū autorem ambigerent,ſumpto bonitatis eius experimē-
to manifeſtiſsimo in tam inſperato egeſtatis remedio. Nā qui
ope ſua vitam eis prorogabat,idem præſcribebat etiā bene vi-
uendi formulas:alterū præſtans ſuggerēdo cōmeatus quos nō
præp

præparauerant,alterū verò ferēdo leges profuturas corrigēdis
animis.Hæ cauſę poſſunt afferri veriſimiles:verę Deo ſoli notæ
ſunt.ego cōtentus iā expoſitis,deinceps leges ipſas tractabo di-
ligentius,præfatus primū. leges has partim Deū ipſum prodi- Diuino
diſſe vocis ſuæ oracvlo abſq; vllius interpretis miniſterio, par-
tim per Moſen prophetā, quem vnū ex omnibus optimatibus
maximè idoneum enuntiandis his ſacris præceptis delegerat.
Quas igitur ore ſuo cecinit,& leges ſunt,& capita legū particu
latiū:quas autē vates promulgauit,omnes ad illa referūtur. De
vtriſq; dicā quantū potero,& primū de ſummariis,in quibus il-
lud mirandū occurrit ante omnia,quòd abſoluūtur denario nu
mero inter omnes perfectiſsimo,cōplectente cūctas numerorū
differētias pariū & impariū,pariū duorū,imparium triū, pari-
ter impariū quinq; :& rationes eorū multiplicatiuas ac ſuper-
partientes ſuperpartitásq; : item proportiones tum arithmeti-
cas quæ tantundē numero ſuperant quantū ſuperantur ab aliis,
vt in 1. 11. 111. tū geometricas, vbi ſicut ſe habet ſecundus ad
primū.ſic ad ſecundū tertius,vt patet in 1.11.1111. & in duplis
triplisq; ac ſeſqualteris ſupertertiisque & ſimilibus. Nec deeſt
harmonica proportio, iuxta quā medius inter extremos æqua
portione vel ſuperatur vel ſuperat, vt apparet in ſecūdo quarto
ſextóq;. Quin & triangulorū quadrangulorū aliorūmq; multi-
angulorū proprietates denarius numerus cōtinet: atq; inſuper
ſymphoniarum, eius quæ diateſſaron vocatur proportionē ha-
bens ſupertertiū:& eius quæ diapēte,quæ eſt ſeſquaitera, vt tria
ad duo:ſicut dupla quæ diapaſon dicitur.vt duo ad vnum. qua-
drupla verò diſdiapaſon,vt octo ad duo. Quapropter impoſito-
res primi nominū,viri ſapientes,meritò videtur appellaſſe hác
Δεκάδα,quaſi ἀπὸ τοῦ δέκεσθαι,quòd capiat cōprehēdátq; omnia nume-
rorum genera:& rationū proportionúmq; arithmeticarū,ac in-
ſuper harmoniarū ſymphoniarūq;. Hęc ſunt quæ denarium fa-
ciunt admirabilem,qui cōplectitur naturā & indimēſam & di-
menſionibus obnoxiā,indimenſa ad ſolū punctum pertinet.di-
menſiua tres habet ſpecies,lineā,ſuperficiem,ſolidū. Quod eīn
duobus pūctis terminatur,eſt linea: ſuperficies verò quod duas
dimenſiones habet,accedente ad lineā latitudine. Tres autē di-
menſiones ſolidū corpus cōficiunt.quādo & altitudo aſſumitur:
nec habet natura quò procedat vlterius, quā loquidē nō plures
tribus dimēſiones produxit. Harū rerum exēpla videre licet in
numeris,indimenſi puncti vnū,lineæ duo,ſuperficiei tria ſolidi

Universidad de Deusto Biblioteca

quatuor, qui numeri cōpositi denarium cōficiunt, aliis quoque spectabilem pulchritudinibus. Nam per hunc numerus infinitus penè fit mensurabilis: quia cùm constet è quatuor terminis vno, duobus, tribus, quatuor, totidem termini gignunt centenarium è denariis. Nam x. x x. x x x. x L. centenarium faciunt. Sic è centuriis fit millenarius, è millenariis myrias. Vnitas autem, denarius, centenarius, millenarius quatuor sunt termini, è quibus denarius nascitur. In eo præter iam dictas numerorū differentias apparent & aliæ: primò is quem metimur vnitatibus, vt I I I. V. V II. deinde quadrangulus quartus, pariter par. deniq; cubicus octauus, pariter par pariter. Quin & ille perfectus senarius, exequatus sui partibus, ternario binario vnitatiq;. Quorsum autem attinet decadis virtutes innumeras percensere obiter, quæ per se ipsæ possunt exhibere amplum argumentum mathematicis? dilatis igitur aliis vnam etiam nō intempestiuè memorabo docendi gratia. Quæ in rerum natura prædicamenta vocantur, decem sola esse aiunt studiosi philosophiæ, substantiam, qualitatem, quantitatem, ad aliquid, agere, pati, habitum, situm, & sine quibus nihil, locum tempúsq;. nihil est enim non horum particeps. Equidem substantiam habeo desumptam ab elementis singulis ex quibus mundus totus cōpactus est, terra, aqua, aëre ignéq;, quæ ad mei contemperationem sufficiunt. particeps sum & qualitatis, quatenus homo, & quantitatis pro statura. ad aliquid quoque consideror, cùm mihi dexter aliquis sinister've astitit. ago quippiam fricans tondénsq;, patior frictus tonsus've ab aliis. in habitu examinor indutus armatúsve: in situ sedens cubánsve. Sum vtique in loco & tempore, quandoquidem nihil ex omnibus prædictis absq; his ambobus potest subsistere, de his igitur satis dictū sit. superest vt attexamus decem illa prçcepta siue leges, seuverius oracula, quæ pro totius gentis concione, ne mulieribus quidem ab hoc cœtu semotis rerū pater, ceciuit. Quæres, num ipse vocem mittens? absit vt in mentem nostram descendat hæc cogitatio. nec enim more hominum Deus habet opus ore, lingua & arteriis: sed opinor eum illo tempore sacrum quoddam edidisse miraculum, iussisséq; vocem inuisibilem prodire ex aëre, quovis instrumento absolutiorē sonantiorēq;. non inanimem, nec tamē profectam ex corpore animato qualis est animaliū, sed animā rationalem disertè sonoram: quæ pulsato aëre formatóque in flammæ speciem, spiritu quodā instar tubæ articulatè ab omnibus

bus exaudiretur vel propè vel longius distantibus. hominum enim voces in longum extentæ solent deficere, vt à procul stantibus percipi clarè nequeant, hebetatæ paulatim medio spatio, vt profectæ ab instrumentis corruptibilibus. hanc autem nouam vocem & mirificam inspirabat Dei virtus vegetabátque: & diffundens eam per omnia, pulsabat alium quoque auditum præstantiorem quàm aurium, videlicet tāgens singulorum animos. sensus enim cùm sit tardior, nil mouetur, donec percellatur à motu aëris: at mens afflata numine, vltro procurrit prçceptis eius obuiam. Hactenus de voce diuina. Quærat & illud aliquis non immeritò, cur in concione tam multorum milium, quodque oraculum singulos appellat non plures: Non mœchaberis, non occides, non furaberis, & ad eundem modum cætera. Respondendum est igitur, ideo placuisse hanc formulam, vt lectores sacræ scripturæ discerent quiddam valde pulchrum & necessarium: videlicet vnumquenque tantisper dum Deo paret ac legibus, honore æquari frequentissimo populo, vel potius omnibus gentibus. addo amplius, mundo etiam vniuerso: quoniam aliubi quendam iustum virum laudans inquit, Ego sum Deus tuus. ipse autem erat etiam Deus mūdi totius. ita qui pariter suum ordinem non deserunt, & imperatori pariter officiū suum approbant, in eodem honore habentur. Altera causa est, quia qui concionem alloquitur, non semper interdicit aut præcipit: cùm autem singuli admonentur quid agere debeant, omnes docentur eadem opera, & quisque redditur obsequētior, sibi dictum existimans. qui verò cùm cætera turba comprehenditur eodem alloquio, surdescit, turbam ipsam prætexens suæ contumaciæ. Tertia causa hæc affertur, exemplum hic datū esse ne quis vnquam rex tyránúsve superbè despiciat priuatum obscurúmq; ciuem, sed doctus à sacris legibus, deponat superciliū fastúmq; dediscat, sic secum verisimiliter, imò verè cogitans: Si ille ingenitus, immortalis, sempiternus, nullius indigus creator rerum omnium, beneficus regum rex & Deus deorū, ne humilissimum quidem cōtemnere sustinuit, sed hunc quoq; admisit ad oraculorū suorū epulū, tāquam inuitato ei soli paratū ad exhilarandā animā quantū fas est sacris magnisq; mysteriis initiatam: ego mortalis cur inflatus ceruicem erigam efferens me vltra eiusdem naturæ participes, fortuna impares mihi nō origine generis, eadem forma insignitos, & mecū censos in hominum numero? exhibebo igitur me comem & affabilem, etiamsi

terræ marísq; imperium assequar, vel egentissimis obscurissimisq; domestico destitutis auxilio, vtroq; parẽte orbatis & mulieribus viduitatẽ tolerantibus, sentibúsq; quibus aut nunquam contigerunt liberi: aut erepti sunt immaturo interitu. homo enim cùm sim, nõ est æquum vt maiestatem tragicam in me recipiam, continebo me intra naturã meam. nec trãsgrediar eius terminos: assuefaciã potius mentẽ humanitatis affectibus, non solùm propter incertas fortunæ vices mutantis lætis tristia, verùm quia sic decet etiãsi felicitas maneat perpetua, nõ obliuisci conditionis suæ. hæ sunt opinor causæ cur singulariter loquuntur oracula, quasi dirigãtur ad vnũ hominẽ. Interea, vt par erat in præsentia numinis, omnia perstrepebant prodigiosis tonitribus aures obtundentib⁹ coruscabát fulguribus micantissimis, sonus tubæ inuisibilis è lõginquo exaudiebatur è nube, quæ instar columnæ innixa terræ è basi tendebat ad ætheream celsitudinem cælestis ignis impetu, profunda caligine fumi offuscãte circumuicinũ aërem. opportebat enim ad Dei aduẽtum turbari mundũ omnibus sui partibus, & exciri ad ministeriũ. Adstabat autẽ populus purus à mulieribus, & omnibus voluptatibus abstinens præter cibos necessarios, lauacris etiã purificatus per triduũ. candidis nitidisq; indutus vestibus, arrectus & attẽtus, ita vt Moses præmoneret. is enim iam diem cõcioni præstituerat. Tum vox è medio flãmæ supernè ruentis horrendum insonuit, diserta & articulata iuxta communem captum auditorij, tam manifestè se ingerens, vt videre magis quàm audire se putarent: sicut in lege ipsa scriptum legitur his verbis, Vniuersus populus videbat vocẽ apertissimè. Humana enim vox auditu, diuina visu, percipitur: quare? quia quæcunq; Deus dicit, non verba sunt, sed opera, quorum iudicium nõ tam est penes aures quàm penes oculos. Siquidẽ pro dignitate rei dicitur è flamma vox procedere. probata sunt enim Dei præcepta, velut aurum igni examinatum. Nec caret hæc figura mysterio. Quoniam ignis habet vim geminam, illustrandi vrẽdiq;, præcepta hæc obedientibus erũt per totam vitam pro lumine, legibus ceu sideribus animæ prælucẽtibus. quotquot autẽ cõcumaces fuerint, æstuabunt vrentúrq; intestinis cõcupiscentiis, more flãmæ totos homines semel occupatos depascẽtibus. Hæc sunt quæ præfari necesse fuit. Nũc sermo erit de ipsis præceptis, & dispiciemus quid à se inuicẽ differunt. decẽ enim cũ sint, in quina diuidũtur, inscripta duabus tabulis. prior quinarius habetur potior

tior. secundus inferior: vtraq; bona sunt & ad vitam vtilia, vias latas in vnum finem cõpetentes sternẽria, per quas anima summi boni cupida inoffensum iter faciat. ille igitur potior quinarius de monarchia loquitur, qua mũdus regitur, de statuis simulacrisq; & id genus manufactis operibus, de non assumendo in vanum Dei nomine, de obseruatione religiosa diei septimi, de honorandis parẽtibus & ambobus & singulis. itaq; vna hæc tabula incipit à Deo patre conditoréq; rerum omnium, desinit in parentes, qui ad illius imitationem gignũt particulariter. alter quinarius ex interdictis cõstat, vetans adulterium, homicidium, furtum, falsum testimonium, cõcupiscentiam. ea præcepta singula perscrutãda sunt diligẽter, ne quid à proposito euagetur oratio. Principium rerum omnium optimũ Deus est, sicur virtutũ pietas: de his igitur necesse habemus ante omnia disserere. Error non exiguus occupauit maximam partẽ humani generis, de re quæ vel sola vel inter præcipuas ab omni errore libera puráq; infigi debuerat singulorũ mẽtibus. nã alij quatuor elemẽta consecrata suis decretis colunt tãquam numina: alij solẽ ac lunam ueri sum. at illum summũ antiquissimúmq; parẽrem, illum magnæ ciuitatis principẽ, & imperatorẽ inuicti exercitus, omnia gubernantẽ salubriter, silentio texerũt, istis falso nominatis imponẽdo aliàs alia vocabula. vocãt enim terram Proserpinã, Plutonem, Cererẽ: marg Neptunũ, in cuius famulicium fingũt turbas maximas gentorum sexus vtriusq;. Sic aërẽ Iunonem, ignẽ Vulcanũ, solẽ Appollinem, lunã Dianam, luciferũ Venerem, stilbonta Mercuriũ: & aliis stellis indũt alia cognomina desumpta è fabulis, arte cõtextis cõfictisq; ad decipiẽdas aures credulas: mirificéq; sibi placent hac nominum elegantia, dum orbe dissecto in duo hemisphæria, alterum superius ac conspicuum, alterum subterraneũ, appellãt ea gemellos Castores, & addũt prodigiosum mẽdacium de vita eorum alternis diebus mutabili, cùm enim cælum cõtinenter & irrequietẽ in orbẽ circumagatur, necessariò consequitur vt hemisphærium vtrũq; sũsq; déq; feratur alternis diebus, sicut nobis videtur: nam re vera in orbibus nihil est superius aut infernius: sed iuxta situm nostrũ ista dicuntur, quæ super caput supera, infera quæ contraria. cæterum germanæ philosophiæ studiosus puræq; pietatis sectator, discit egregiam sententiam, nullam mundi partem esse suimet compotem, & suomet arbitratu agere: genitæ sunt enim vtiq; gene-

ratio verò corruptionis est principiũ,quamuis creatoris prouidentia immortalitatẽ adipiscantur quæ aliquando non fuerãt. at de Deo dicere quòd aliquando non fuerit,& aliquo tempore natus sempiternitatem acceperit,nefas est.Sed nonnulli tã perperuersè iudicant,vt non solùm deos credãt quos diximus, verùm etiam vnumquemq; horum esse Deum summũ & maximum, cui verè nomen id conueniat:siue quia habent ingenium inducile,siue quia non curant discere,quippe qui præter ista sensibilia nullum inuisibilem intelligibilémq; rerum autorem existimant esse, quod tamen euidentissimis argumentis potuissent cognoscere.cùm enim animæ suæ acceptum referant vitam consilia,cæteráq; officia,nunquam tamen potuerunt animam corporeis oculis inspicere,quamuis nihil nõ facturi,vt sibi liceret videre imaginem eius augustissimã,è cuius contemplatione possent trãsire ad cogitationẽ de Deo sempiterno ac ingenito,mundi gubernatore atq; cõseruatore,quem inuisibiliter temperat. Quemadmodum igitur si quis magni regis honores satrapæ eius præfectíq; exiberet,nõ stultitiæ solùm argueretur, sed & periculosæ audaciæ,tribuens seruis quod debetur domino: ita quicũq; sic creaturas colit vt creatorẽ,sciat se impudentissimũ & iniustissimum, qui paria largiatur imparibus, non tam in honorem inferiorũ,quàm in potioris cõtumeliam.Verùm hoc quoq; impietate superant,qui ne parem quidẽ honorẽ habentes vtriq;,sed alteros omni cultu dignãtur,alterum adeò nullo,vt eius nec meminerint.Nec solùm obliuiscuntur cuius minimè debuerant,sed homines miserrimi augẽt eam obliuionẽ deæ opera.Nec desunt quidam vaniloqui rabulæ,quos nõ pudet impietatem suam proferre in medium,& maledicã linguam contra Deum acuere,vt cõtristent pios & in dolorem cõiciant maximum,dum verba per aures ingressa vrant totam animam quòd impij his vrantur machinis,& amicos Dei adigant ad silentium,ne fortè aduersarij per contẽtionem prorumpãtur ad maiores blasphemias.Amota igitur omni superstitione germanas nobis naturas nõ adoramus,ne immortales quidem & purissimas.intercedit autem inter creaturas quẽdam germanitas hoc ipso quòd creatæ sunt: quandoquidem creator omnium ideo etiam pater est vniuersorũ.Proinde malumus totam mentem totam rationem,vires omnes exercere ad cultum ingeniti sempiterniq; autoris rerum,nõ submittẽdo nos vulgaribus religionibus,quæ multos perdunt qui alias seruari poterant,& primùm illud

illud sanctissimúmq; præceptum penitus inscribimus pectori, vnum summum Deum credendum esse colẽdúmq;,at multorũ deorũ religio ne in aures quidẽ puras admittitur hominũ sedulò veritati studentium.Ergo quotquot solis,lunæ,cæli,mundi,præcipuarúmq; huius partiũ cultores habẽtur & huiusmodi sacrorum antistites,peccant proculdubio,dum posthabito principe venerãtur eius subditos:minus tamen à recto declinant, qui ligna,lapides,argẽtum,aurũ,similésq; materias formatas, vt cuiq; libuit,vertunt in statuas ac simulacra, cæteráq; manufacta operatqua parte fictorũ pictorũq; ars valde humanæ vitæ nocuit,omnes terras implẽtium his abominationibus. exemerunt enim robur ex anima,persuasionem verã de semper viuente Deo,vt vacillet tanquã malè saburratũ nauigium, huc illuc vndis iactatum,cui nec facile portũ attingere,nec tutum in statione aliqua interquiescere,propter cæcutientes circa veritatẽ oculos mẽtis,quam solam videre debuerãt.ego certè tales miseriores iudico,quàm orbatos corporeis oculis. nã hi mulctati sunt aut incurabili morbo aut inimicorum insidiis: illi suaptè voluntate obscurarũt visum animæ,aut omnino perdiderunt. Qua propter alteris miseratio debetur vt infortunatis calamitosísq;, alteris pœna vt vltro cõplexis miseriam ac malitiam: qui ne illud quidem cõsiderant quod vel pueris est cõspicuum, artificem præstãtiorem & antiquiorem suo esse opificio. iuxta tempus enim prior est cùm sit quasi pater:potentia quoq; superior,quanto id quod agit,præcellit ea quę patiuntur,certè si error placuit,pictores ac statuarij magis merebãtur vt consecrarentur & diuinos honores acciperent,nunc ipsis contemptis ac si nihil præstitissent egregium,pro diis habẽtur eorum opera: & cùm artifices sæpe inhonorati in egestate consenuerint, absumptiq; sint variis casibus,opera eorũ exornantur purpura & auro luxúq; cætero quem diuitiæ suppeditant,adorantúrq; religiosè non solùm ab ingenuis,verùm & à nobilibus honestáque specie prædítis.nam in sacerdote & genus examinatur vt sit inculpabile,& corporis partium modus comperens, vt sit vsquequaq; integrum.nec hic gradum sistit impietas, procedit vlteriùs,nouis enim quosdam qui à se factis simulacris preces votiuásq; victimas offerunt, iustius vtrãq; manum suam adoraturi,aut si hoc nollent vitãtes crimen arrogãtiæ, saltem incudes, malleos,scalpra,forcipes,ferramentáq; cætera quibus materię formam addiderant.huiusmodi homines depleratæ amentiæ

liber

libet sic increpare: heus vos viri egregij. votorũ summa & felicitatis finis est reddi Deo similẽ: orate igitur vt similes fiatis vestris statuis, & summa felicitate fruamini, nõ vidẽtes oculis, nõ audientes auribus, nec respirantes nec olfactantes naribus, ore nec loquentes nec gustantes, manibus nec dantes nec capientes nec agentes quicquam aliud, pedibus non incedentes, otiosiq; omnibus partibus corporis, tẽplo inclusi asseruatiq; tanquã in carcere adhibitis interdiu noctúq; custodiis, & inibi hauriẽtes nidorem ac fumum exhalantẽ è victimis. nam hoc vno cõmodo frui statuas sacratas, falso licet, creditis tamẽ. atqui reor, talia dicẽtem nõ vt fausta omiñatem audirẽt libenter, sed vt diras imprecantẽ auersarẽtur, cõuitisq; vicissim proscinderent: quod ingens argumentũ est impietatis hominũ nimiç, opinionem diuinę maiestatis cõcipientium de his quibus deprecãtur abominãtur; similes fieri. nemo igitur animã habẽs adoret brutas res cassas animis. indecorũ enim & iniquum est, opus naturæ submittere se operibus artificum. cæterùm Aegyptijs non satis est in eodem cum reliquis hærere crimine, habẽt & aliud suum eximium: qui nõ solùm delubra venerãtur cum sacratis statuis, sed etiã animantes mutas in deorum numerũ referunt tauros, hircos, arietes affingẽdo suas cuiq; fabulas. hæc tamẽ habent fortasse quãdam recti speciẽ, prosunt enim vitæ bos arando & terrã prædomãdo ad futuras segetes, triturãdo item quando fruges cõduntur in horrea: aries præbendo tegmina cõmodissima cõtra tempestatũ iniurias, siue ardores solis nimios, siue immoderatũ frigus aeris. cæterùm & immanes crocodilos ferocissimos, leones, virulẽtásq; aspides pariter tẽplis, lucis, aris, sacrificiis, fastis, pompisq; honorãt, quæso cuius pietatis est aut prudẽtiæ? in vtroq; elemẽto diuinitus cõcesso ad vsũ hominum, terras & aquas scrutati, nec inter feras leone ferocius quam inuenire potuerũt, nec inter aquaticas beluas crocodilo crudelius, quos adorãt pro numinibus. nec hos solũ, sed & animãtes alias, canes, feles, luposq; è volucribus ibides & accipitres: pisces quoq; aut integros aut mẽbratim consecrãt: quod sine risu dici non potest. certè hospites recẽs in Aegyptũ delati prius quàm assuescãt eius prouinciæ vanitatibus, abhorrẽt ab eis vsq; ad tædiũ. Quòd si qui eruditi sunt liberalius, obstupescũt dum vidẽt in honore esse res vilissimas, & his viliores cultores ipsos miserantur, animo trãsformatos in illas animãtes, bestias obambulãtes sub humana specie. sublatis igitur è iure diuino huiusmodi

fusmodi factitiis diis omnibus, ad veri Dei cultum lex nos reuocat, quãuis ille opus eo nõ habeat, nimirũ ipse sibi sufficiens, nullius indigus. sed hoc tantùm agitur vt humanum genus ab errore in viam rectam redeat, & naturæ ductũ sequendo finem optimum inueniat, Entis verã notitiam, qui est summum bonum & absolutissimum, à quo ceu fonte mũdus rigatur bonis istis particularibus. Hactenus & de secundo præcepto quantũ potuimus, deinceps excutiamus tertiũ. hoc est. Nõ assumes Dei nomen in vanum. Et ordo quidem per se patet mentibus perspicacibus. semper enim nomen rem tanquã vmbra corpus sequitur. ergo postquam dixit de essentia honoréq; eius qui semper est, secutus rerum seriẽ, ita vt decet præcipit de vsu eius nominis. multis enim & variis modis in hac parte peccant homines: proinde vtilissimũ fuerit & rationali naturæ cõuenientissimum, omnino abstinere à iureiurãdo. & sic veritati assuescere, vt simplex sermo vim iuramenti habeat. secundaria verò iuxta prouerbium nauigatio, est rectè iurare. iam enim qui iurat suspectus est de perfidia. Sit igitur cunctator & procrastinator, si forte differendo possit euitare ne iurer. Quòd si qua incũbat necessitas, dispicienda sunt curiosè singula, de quibus fit cõtrouersia. Est enim iusiurãdum nõ exiguum negotium, tametsi contẽnitur propter consuetudinẽ, videlicet testimonium Dei de rebus dubiis. Deum autẽ citare testem mendacii, scelus est nefarium. Introspice, si libet, falso iurantis animum. Aspicies eum non quiescere, sed plenum tumultu trepidationéq; accusatum à seipso & sibiipsi facientem conuitium modis omnibus. Insita enim à natura cuiq; conscientia non solet admittere quicquam culpabile, propter natiuum virtutis amorem & vitiorũ odium, eadem accusatrix ac iudex, primò indignatione pudorẽ incutiens, deinde more iudicis docens, monens, præcipiens mutare propositum. Quæ si persuadere valuerit, gaudens accusatum recipit in gratiam: sin minus, iracscitur infensa hostiliter, noctè diéq; vrgens, stimulãs, infligens insanabilia vulnera, donec abrumpat vitam execratam & miserã. Quid ais, inquã, tu periure? audebis improbè adire notum quẽquam, & assueuerare quę nec vidisti vocuã nec audisti, quasi visa, audita, te præsente acta omniaui, depone testimonium: non facies opinor. Alioqui pernicioſæ insaniç peccatum committeres. Qua fronte sobrius ab amico peteres: commoda mihi maleficium, mea causa cõtra ius & fas age. proculdubio his auditis valere iubebit talem amicitiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiam, seipsum damnans quod non initio abstinuisset, resiliétq; abs te tanquam à rabida feráq; bestia. & postea quod ab amico non audes postulare, ad id Deum vocas? itáne nulla inest tibi reuerẽtia parentis omnipotẽtis atq; domini? Scis an nescis illum inspicere omnia exaudiréq;? si nescis, impius es. est autem fons omnium iniquitatum impietas. Præterea iurãdo præuaricaris & dolo malo agis, dum iuras per eum qui non animaduertit. quasi per prospicientem rebus hominũ. Quòd si nosti eius prouidentiam, nihil ad summã impietatem tibi facis reliquum, si nõ ore linguáq; certe corde sic appellans Deum: dic pro me falsum testimoniũ, esto mihi sceleris & maleficij socius. vna mihi spes superest tuẽdæ existimationis apud homines, si celetur veritas, esto alienę malitiæ vicarius, melior deteriori subseruiẽs, Deus optimus scelesto homini. Et sunt qui etiam lucro nullo proposito subinde iurãt temerè ob malam consuetudinẽ, de rebus nihili, cõtradicente nemine, iurãdo supplentes orationem, quasi non satius esset dimidiatam mutilámve relinquere, imò prorsus obmutescere: quãdoquidem ex frequẽti iuramento nascitur periuriũ & impietas. Quapropter iuratur⁹ debet omnes rei circũstantias diligenter perspicere, quanta sit, quàm vera q̃ bene à se percepta: tum seipsum considerare, num purus sit anima, corpore, lingua, illa ab iniquitatibus, hoc à piaculis, hac à maledicentia. nefas est enim per os quo profertur nomen illud sanctissimum, quicquam turpe progredi. quæratur etiam tam loci quàm tẽporis opportunitas. Noui enim quosdam in profanis impurisq; locis, vbi nec patris nec matris nec cuiuslibet honesti viri mentionem deceret fieri, deierare, & quasi conceptis verbis iusiurãdum texere multis Dei cognominibus præter omne decorum, cũ impietate maxima. Quòd si cui hęc contẽnenda videntur, sciat se primò scelestũ esse impurúmq;: dein obnoxium diris vltricibus, per occasionẽ exacturis inclementer pœnas debitas tãtis sceleribus: quas tametsi diuina iustitia non statim repræsentat sontibus, reddit tamen aliquãdo cum fœnore, quando maximè id è republica esse iudicat. Quartũ præceptũ commendat diem septimam, iubens eam sanctè piéq; transigi. hãc ciuitates quædam singulis mẽsibus vt festam celebrãt incipiendo numerationẽ à nouilunio: Iudæis verò sancta est septima quæq; dies: cuius rei rationem in lib. de Opific. mundi reddidimus. constat enim mũdum intra sex dies creatum: septima Deu quieuisse à suis operibus, & approbasse quæ bene condiderat.

rat. Iussit igitur vt quicũq; hæc instituta recepissent, sicut in cæteris, ita in hoc quoq; Deum sequerẽtur, operando per sex dies, septima verò interquiescẽdo vacãdóq; contẽplationi rerum & studio sapientiæ, retractando etiam cogitatione acta præterita & rationẽ eorum à se reposcẽdo, sicubi à legum præscripto aberratum fuerat, vt in posterum cautiores essent, prospiceréntq; ne iterũ impingerent in eadem offendicula. Verũ Deo satisfuit ꝙ semel creationi mundi perfectioniq; sex dies impẽdit, quia non opus habet prolixo tempore: homo autem quisq; cùm sit mortalis & multis necessariis ad vitam indigeat, impigrè debet ea donec spirat quęrere, sabbatorũ quietè se reficiens, an nõ egregium præceptum, & ad omnem virtutem excitandam vtile. pietatem verò pręcipuè? quasi dicat. Sequere semper Deum. habes exemplum & præscriptum operãdi per sex dies, qui numerus suffecit vel mundi fabricæ. habes item aliud exemplum philosophandi & examinandi quæ facta sunt, quod ipse quoq; imiteris contemplando siue tua siue naturæ opera, & quantum quodq; ad felicitatem cõferat. Ne discedamus igitur ab his optimis vitæ tũ actiuæ tum cõtemplatiuæ formulis: sed eas semper intuendo imprimẽdóq; nostris mentibus, conemur effingere in omnibus quæ agẽda dicẽdáve sunt, duntaxat quantum mortalibus licet ad immortalis similitudinẽ accedere. cæterũ quomodo intelligatur intra sex dies mũdum creatũ à Deo, qui nõ opus habet tẽpore, alibi hanc allegoriã explicauimus. certè septenarij priuilegiũ ostẽdunt mathematici, summa cura perquisitum & diligẽtia. nam hebdomas pro suæ natura qua reliquos antecellit numeros est virgo matre carẽs valde familiaris vnitati & principio, & planetarum idea, sicut vnita est idea spheræ cõtinentis fixa sidera. nã ex vnitate & hebdomade constat cælum incorporeũ, exemplar huius cęli visibilis. compactũ est autẽ cælum ex natura indiuisibili & ex natura diuisibili. indiuisibilis primã summámq; sortita est circũferentiam circuli fixorum siderũ, quem tutatur vnitas diuisibilis secunda est tum viribus tum ordine, ad hebdomadis curã pertinẽs scissáq; sex limitibus, septẽ quos planetas & errones vocãt, efficit: cùm tamẽ in cælo nihil sit errori obnoxium, propter beatã, felicem, diuinámq; huius naturã ab omni errore alienissimã. proinde cælestia semper sui similia currũt: recurrũntq; perpetuò, nullã ꝓrsus mutationẽ admittentia. sed quia cursum tenẽt indiuisibili & extremæ spheræ contrarium, parum propriè sidera erratica

cogno

cognominata sunt ab hominibus temerariis, suum metipsorũ errorẽ illis ascribẽtibus, quæ in summi imperatoris militia nũ quam deserunt ordinem. his atq; aliis pluribus de causis hono ratur septenarius, sed ob nullam magis quàm ꝙ per hunc numerum manifestatus est pater vniuersitatis & conditor: in quo ceu in speculo mens cõsiderat Deum fabricantem mundum & quicquid eo continetur, regentémq; sua prouidentia. Sequitur quintum præceptũ de honorãdis parẽtibus sirum in duarũ tabularum cõfinio, cùm enim in prima sit vltimũ, conisigit ambarum priori secũdam applicans complexã ius quod nobis intercedit cum hominibus, quod ideo factum arbitror, quia parẽtum natura videtur mortalis & immortalis essentiæ confinium: mortalis propter cognationem cum hominibus & cæteris animantibus, & propter corpus corruptibile: immortalis verò, quia gignendo refert Deum genitorẽ omnium. Sunt igitur qui alteri parti addicti, alteram videntur contemnere. pleni enim pietatis desiderio, relictis aliis negotiis, totam vitã dedicant diuino cultui: alij contrà, dum nullũ esse ius præter humanũ existimant, solam curãt societatem hominũ, bona sua cũ quibuslibet communicantes liberaliter, & mala illorum subleuãtes pro viribus, illos Dei amatores, hos hominũ, rectè dixeris, sempiterfectæ virtutis homines. integri enim ab vtroq; probãtur genere. cæterùm qui nec de hominibus bene merẽtur læti eorũ prosperitatibus, cõdolentes aduersitatibus, nec pietatẽ sanctitatémq; suspiciũt, possunt videri mutati in ferarũ ingenium: inter quos primas ferent qui parẽtes suos negligũt, vtriusq; partis hostes. tum eius quæ Deo, tũ eius quæ hominibus se approbare vult, sciãt igitur se dãnatos pro duobus tribunalibus, quæ sola sunt naturalia: impietatis apud diuinũ ꝙ secũdos post Deum auctores vitæ suæ nõ tractant ex officio. inhumanitatis verò apud humanũ. cui enim benefacient qui proximos & optimè de se meritos vilipendũt, quibus nulla potest referri gratia nõ inferior acceptis beneficiis. quo modo enim natus genitorem suũ poterit vicissim gignere. quam eximiam prærogatiuã natura dedit parẽtibus, nunquã cõpensandam à liberis. proinde indignissimum fuerit, si qui ne omnibus quidẽ officiis possunt gratitudini satisfacere, grauẽtur præstare vel minima. Eos sic libet alloqui. Feræ debent curari ab hominibus, & licet nonnunquã videre mansuefactos leones, vrsos, pardos, blãdientes nõ solis cibũ præbẽtibus, sed aliis etiã, opinor quia vidẽt eos illis similes decet

decet enim deteriorẽ sectatorẽ esse potioris, in spem profectus futuri. nũc cogor contrariũ dicere. vos cũ homines sitis quasdã feras imitamini. illæ pro accepto beneficio norunt gratiã reponere. Canes domos custodiunt. & cadunt pugnãdo pro dominis circũuentis aliquo repẽtino periculo, alij gregib⁹ seruandis adhibiti, vsq; ad mortẽ decertant pro salute pecorũ, ne damnũ accipiant pecuarij. & non fatebimur probrũ esse lõgè turpissimũ, hominem gratiis natũ gratitudine superari à cane audaci aspera q; bestia? quòd si à terrestribus virtutẽ hanc non discimus, eamus ad volucres præpetibus pennis vltro citrò q; volitãtes per aërem. discamus ab his saltẽ quid nos deceat. Ciconiæ senes impotes volandi nido se continent: ex his prognatæ terra mariq; volitant & cibos parentibus affert. Sic illæ vt earũ ætate dignũ est, quiete fruuntur & copiatiuniores verò laborem cõportandi solantur pietate ac spe recipiendæ in senectute gratiæ, debitum persoluẽtes interim quod tempus postulat: & eadẽ opera natos implumes effetósq; parentes educant. naturæ instinctu & pullis & decrepitis alacriter præstãdo mutuum officium. & postea non obuoluent faciem præ pudore homines parentũ contẽptores, damnabúntq; suam incuriã in re quæ vel sola erat curanda, vel ante alias, præsertim cũ non tam cõferatur quàm reseratur beneficium? Filiorũ enim nihil est proprium, quod non parentibus debeant, à quibus vel acceperunt, vel in acquirẽdo adiuti sunt. Habẽt-ne igitur pietatem ac sanctitatem principales virtutes in anima, an eiecerunt eas è pectore? Deo enim subministrant parẽtes in gignendis liberis. Cæterùm qui ministrũ spernit, spernit & principem. & sunt qui audacius exaggerantes nomen parentũ, aiunt patrem matrémq; deos cõspicuos. illius ingeniti imitatores fingendis animãtibus: hoc vno differre, quod Deus sit mundi genitor, hi verò filiorum tãtummodo. nec fieri posse vt pius sit erga illum inuisibilem, qui erga hos cõspicuos est impius. Hoc præceptũ de honorãdis parẽtibus claudit priorem illum diuinũ quinarium. alterũ verò scripturus legislator interdicta continentem & spectantem ad homines, orditur ab adulterio. vt peccato grauissimo. fontem enim habet amorẽ voluptatis, quo & corpus atterit, & robur animi resoluit, & rem familiarem absumit, quicquid attigerit more ignis adurẽs, & nihil saluũ relinquens in vita hominũ. hæc adultero persuadet vt non solũ ipse peccet, sed & alios asciscat in culpæ societatẽ nefariam & aduersam societati legitimæ. percitus enim hoc œstro

non potest solus explere cupiditatẽ,sed opus est omnino vt duo
sint,alter quasi magister nequitiæ, alter discipulus rei turpissi-
mæ.nec enim solũ corpus mulieris impudicę vitiatur.sed si ve-
ra fateamur, multò prius animus assuescit malis moribus di-
scẽs modis omnibus auersari maritũ & odio prosequi:quod ta-
men malum leuius multò esset si non dissimularetur.nam quæ
sunt in propatulo,cauentur facilius. Nunc verò vix vllus suspi-
cioni locus relinquitur,adeò se malis artibus celat & obumbrat
ne deprehendatur,pleruncq; prę se ferens affectum contrarium,
& mirificis præstigiis opinionem amoris sibi cõcilians.eadem
certè opera subuertuntur tres familiæ,is cuius coniugium vio-
latur,nuptialia vota perdidit & spem prolis legitimæ. nec mi-
nus incommodi accipiunt reliquæ duæ domus,adulteri & adul
teræ,quandoquidẽ ambæ replentur dedecore,contumelia, pro-
brisq; turpissimis.Quod si numerosæ fuerint istæ familiæ mul
tis cognationibus affinitatibúsque implicitæ, totam ciuitatem
accendet hoc flagitium obambulans per ora ciuium. permole-
stum est enim dubitare de liberis:& quoties parum integrè ser
uatur vxoris pudicitia, verus pater certò cognosci non potest.
itaque dum res in obscuro latet,adulteri ni subrepunt pro legi-
timis,alienarum familiarum synceritatem deprauant,hæredi-
tatem,vt tunc videtur paternam,alioqui nihil ad se pertinentes,
vsurpant. Et adulter postquam illusa muliere despumauit fer-
uentem libidinem,& expleuit nefariam cupidinem, abit ridẽs
læsi mariti ignorantiam: at ille tanquam cæcus nihil sciens de
fraude domestica,vt propriam sobolẽ indulgenter habebit na-
tos ex infensissimis sibi hominibus.Quòd si detegatur iniuria,
miserrimi erunt licet insontes pueri,in neutro accẽsendi gene-
re,nec mariti,nec adulteri. Tales calamitates cùm proueniãt è
concubitu illegitimo,non mirum si adulterium res probrosa &
inuisa Deo primum locum inter peccata obtinet.Secundò verò
interdicitur homicidiũ.cùm enim natura gregale ac cõpascuã
edidisset illud mansuetissimum animal, ad consensum & socia
tatem inuitauit.dato eis sermone,quo magis cõciliarentur con
spirarẽntq; moribus, proinde quisquis occidit alterum,sciat se
naturæ ius fasq; subuertere,scriptum ad omnium vtilitatẽ pu-
blicam:sciat etiã se cõmittere sacrilegiũ, sublata è possessione
Dei re sacratissima.quid enim tã religiosum tam sacrũ est quã
homo?aurum,argentum,gemmæ,aliæq; pretiosæ materiæ,ipsa
nimirum ornamenta sunt ædificiorum perinde anima cæterum,

homo

homo autem animal optimum,potiore parte sui cælo cognatũ
purissimo,& vt pleriq; arbitrantur ipsi mundi conditori, pro-
pius accedit ad illius felicis sempiternæq; ideæ imaginẽ quàm
vlla terrestris natura,propter mẽtem acceptam diuinitus. Ter-
tium in secũdo quinario præceptũ est:Ne furtũ facias.qui enim
alienis inhiat,hostis publicus,voluntate omnes,vt quotquot va-
let spoliat,cupiditatẽ extendens longissimè, viribus autem de-
ficientibus contrahens,vt ad paucos perueniat.itaq; fures pote-
statem adepti populantur ciuitates integras,contemptis suppli
ciis,quia videntur sibi potentiores legibus.hi sunt qui à natura
instrum habent paucorum dominationis desiderium, & dyna-
stias tyrannidésq; appetũt,qui magna furta faciunt, latrocinia
regendo honestis nominibus principatus& imperij.ideò discat
statim pueri manus à furtiuis lucris abstinere minimis etiam,
quia diuturna consuetudo potẽtior quàm natura fit, & ni malũ
nascens inhibeas,crescit in immensam magnitudinem.Post ve
titum furtum mox vetat falsum testimoniũ,non ignarus falsos
testes,multis magnisq; molestiis sese inuoluere. Primò sanctã
veritatem violant,qua nihil est in rebus sacratius,solis in morẽ
illustrante negotia,ne quid eorũ in obscuro lateat. deinde noti-
tiam rerum quasi nocte quadam tegunt & caligine, & iniustos
adiuuant aduersantúrq; iniuriam patientibus,dum quæ nec vi-
derunt,nec audiuerunt,nec cognouerunt,se certò scire,& probè
tenere asseuerant.addunt& tertiũ peccatũ peius prioribus.quo-
ties enim desunt argumẽta aut probationes quæ ex scripto siũt,
ad testes recidit cõtrouersia,quorũ verba pro regula sunt iudici
bus pronũciaturis sententiã. Necesse est enim vt his solis atten
datur,cũ nemo adsit index alius.hinc fit vt qui litẽ perdunt gra-
uati testimonio,iniuriã patiãtur cũ potuissent vincere: & iudi-
ces iniquitatis non iusticiæ opinionem lucrifaciãt. Ad hæc etiã
cum impietate fraus ea cõiuncta est.nõ est enim moribus rece
ptum vt iniurati iudicent, sed sacramenti religione obstricti,
quam tamen impostores magis violant quàm qui decipiuntur:
quandoquidem hi labuntur per ignorantiam, illi de industria
technis vtuntur & peccant libenter,corrumpúntq; suffragia, vt
interdum ab insciis mulctentur qui nullam pœnam meruerit.
hæc sunt opinor,causæ propter quas prohibetur falsum testimo-
nium. Postremò verat concupiscere, quòd concupiscentia res
nouas molíri,& alienis bonis insidiari soleat.Omnes enim per-
turbationes animi graues sunt,concitantes eum & dimouentes

Universidad de Deusto
Biblioteca

ab ingenio sanitatéq; pristina, sed nulla eque nocet ac cõcupiscẽ
tia, quãobrem aliæ videtur externæ inuitis & insciis obrepere
hæc verò sola in nobis oriri. & quidẽ volentibus. dicã apertius,
quoties se offert rei cuiuspiã expetendę imaginatio, expergefa-
cit excitátq; quiescẽtem animã. arrectã velut oculis præstrictis
fulgure. is eius affectus voluptas dicitur. ediuersõ quod malum
& fugiendũ est, quando sauciat animã. confestim eã replet mœ-
stitia: qui affectus dolor nominatur. at quando malũ nondũ pre-
sens præmit, imminet tamẽ, pauorẽ præmittit abominandũ vũ-
tium quo territet. qui & timor dicitur. quoties autẽ aliquis de
absente bono cogitãs habere id cupit. in longũ animã porrigit
extendens eã vt possit rem adamatã attingere, tanquã in orbi-
culari machina semper sequendo nunquã assequendo: quod spe
ctamus in cursoribus, quando præcurrentẽ tardior peruicaciter
insequitur. Simile autẽ quiddã & circa sensus accidit, nõnunquã
oculi rem aliquã longè remotam cernere cupiẽtes, plus satis &
supra vires intenti frustrantur, nec valent eam exactè cognosce
re, & insuper hebetantur conatu suo nimio. sic & fremitus ob-
scurus auribus è lõginquo allapsus eas excitat cupidas rem co-
gnoscendi propius, & sonitũ percipiendi clarius, tamen quò est
obscurior & quò minus augetur, eò magis accenditur desiderii
nihil proficiens, concupiscentia pœnas dante haud secus quã de
Tantalo narrant fabulæ poëticæ. ferunt enim eum quicquid ap
petit frustra velle tãgere, rebus per ludibriũ tantũ nõ è digitis
elabentibus: illum verò nihilominus impotenter eas concupi-
scere, sitientẽ ea quæ se quo minus satietur subducunt hianti &
auido, sesẽq; huc illuc extẽdenti more serpiginoũ vlceris, quod
ni sectionib⁹ cauteriisve reprimatur, totũ circũquaq; corpus oc
cupat. nec vllã partem incontactã præterit. ad eundẽ modũ nisi
ratio philosophica ceu bonus medicus cohibeat diffundentẽ se
concupiscentiã. totam vitã perturbabit necessariò. cuncta enim
sine exceptione subiiciuntur huic vitio, sed nunquã magis insa-
nit quã cùm nacta est licentiã, quãdo in omnibus facit omnia.
Id quia satis liquet, non est opus verbis pluribus, cùm nemo ne-
sciat, nulla ciuitas ignoret exempla quotidiana, imò quæ penè
singulis horis fidem nobis astruunt. Pecuniarum amor, aut fœ-
minæ, aut gloriæ, aut cuiusvis rei facientis ad voluptatem par-
uãsne ac vulgares calamitates inuehit? nõne amicitias dirimit,
etiam cognatos è benevolis reddens infensissimos. nõnne hinc
& regiones populosæ desolantur intestinis seditionibus? nõnne
hoc

hoc pacto terra maréque replentur nouis tumultibus & cladi-
bus vltro citróque, illatis vel nauálibus vel terrestribus prœliis.
nam græcorũ barbarorúmq; bella tam contra suos quàm cõtra
diuersi generis homines gesta. omnia manarunt ab vno fonte,
concupiscentia pecuniarũ aut voluptatis aut gloriæ. Hæc enim
sunt fatalia mala hominũ. Et de his hactenus. Illud quoq; scien
dum, decem hęc præcepta esse summariũ legũm speciatim pro-
ditarum in toto legislatoris sacro volumine. nam primũ caput
est de legibus ad monarchiam pertinentibus. hæ docent vnum
esse conditorem mundi regémque ac gubernatorem, qui regat
omnia salubriter, paucorum aut vulgi dominatũ esse peruersas
cõstitutiones reipublicæ, inductas à malis & astutis hominib⁹
per ambitionem auaritiámq; libertati ciuium insidiãtibus, cæ-
terùm in cælo purissimo nihil reperiri simile. secundũ caput eõ
tinet omnia quæ spectãt ad manufacta simulachra, statuas delu
bráq;, & in vniuersum quicquid è pictorũ fictorúmq; noxiis offi
cinis in templa trãslatum dedicatur: quo discrimine cauetur ne ad-
mittant figmẽta fabularum de deorũ connubiis & natalibus, &
qui hinc oriũtur variis casibus. Tertio præscribitur, quas ob res
& vbi, quando iusiurandũ interponi debeat, à quo & qualiter affe-
cto vel animo vel corpore, tum quid rectè secúsve iurantes ma-
neat. Quarto verò de festis diebus & sabbatis in summa præci-
pitur, déque votis, sacrificiis, atque purificationibus & extero
cultu religioso numinis. Sabbatum voco diem septimum annu-
merato senario fœcunditati proprio, cui accedit septimus vni-
tati similis, quibus numeris ambobus festa dinumerantur: vni-
tate quidem sacrum nouilunium in quo tuba canitur, & ieiu-
nium in quo à cibo potúque abstinetur, & quod patria Hebræ-
orum lingua pascha dicitur, quando populariter singuli sacrifi
cant non expectatis sacerdotibus, ipsi permissu legis fungentes
sacerdotio quotũnis per vnum diem destinatum huic negotio:
quãdo etiam offertur manipulus gratiarum actionis pro vber-
tate cãporũ & frugũ abundantia. ab eo septies septimus, hoc est
quinquagesimus, Pentecoste Græco & vsitatiore vocabulo: quã-
do panes offeruntur primitiarum nomine conuenientissimo.
quoniam primũ hoc inter alimenta mitia prouenire Deus vo-
luit in vsum hominis animalium mitissimi. septenario verò
attributa sunt festa maiora quę plures dies postulant, tunc cùm
annus distinguitur duobus æquinoctiis, verno autumnalique, &
septeni dies festi agũtur: verno tempore vt segetes ad maturam

Universidad de Deusto Biblioteca

frugem perueniãt: autumnali, vt omnes arborei fructus colli-
guntur conuehãtúrq; feliciter. septeni autem dies dantur his
festiuitatibus propter menses septenos vtriusq; æquinoctij: vt
cuiq; mensi honor suus contingat otio hilaritatéq; vnius diei.
eodem pertinẽt & aliæ leges pulcherrimæ, quæ inuitant ad mã
suetudinem, societatem, modestiam, & ius exæquãdum cunctis
pariter: qualis est de septimo quoq; anno, quo indicitur totius
agriculturæ intermissio, ne quis serat arétve, néve putet pur-
gétq; arbores, aut quicquã rustici operis faciat. Visum est enim
irreprehensibili legislatoris ingenio dignũ præmiũ sex annis
fartilitatis locorũ mõtanorum & cãpestrium, remissio hæc la-
boris & ad respirãdum libera vacatio. Nec dissimilia sunt quæ
præcipiũtur de anno quinquagesimo, qui nõ solũ habet modò
dictum septimi priuilegium, verũetiam restitutionẽ rei fami
liaris in integrũ, necessariã sanè plenámq; charitatis ac iusti-
tiæ. In quinto capite de honore parẽtum multæ leges subindi-
cantur perinde necessariæ, spectãtes ad seniores iuniorèsq;, ad
magistratus & subditos, ad benemeritos & affectos beneficio,
ad seruos & dominos, parẽtes enim censentur in potiore ordi-
ne, in quo seniores, principes, benefactores, domini: liberi verò
in deteriore, in quo iuniores, subditi, beneficio deuĩcti, seruiq;.
multa enim præcipiuntur, iuuẽtuti de fouendis senibus, senio-
ribus verò de instituendis iuuenibus. item subditis de obedien
tia magistratibus debita, his verò de curãdis subditorum com
modis. his qui beneficium acceperũt, de referenda gratia, de nõ
expectanda verò his qui gratis debent esse benefici, ne sint fœ-
neratoribus similes. à seruis exiguntur officia charitatis erga
dominos, ab his vicissim humanitas & clementia, vt bene inter
se comparãtur impares. Hactenus capita quinarij primæ tabu
læ, speciatim non exiguum complectẽtis legum numerum. In
sequenti primum caput mœchis opponitur, multa instituta cõ
tinens, contra stupratores, contra puerorũ amatores, contra la-
sciuiæ deditos & illegitimis incestisq; concubitibus. Quorum
formas non ideo retulit in literas, vt indicaret multiplices libi
dines, sed vt eo magis imponeret pudorem turpiter viuẽtibus,
exprobrando eis pudenda dedecora. Secundum caput vetat ho
micidium, quo comprehenduntur leges de vi & iniuria, de mu
tilatione, plagis, vulneribúsq;, omnes necessariæ perutilésque
reipub. Tertium verò fures cohibet, ad quem ordinem perti-
nent qui fraudant creditorem vel depositum abnegant, qui pe-
culan

culãtur, qui prædãtur, in summa quotquot prę auaritia clámve
palámve aliena vsurpant. Quartum est de falsis testibus, quo
etiam multæ leges continentur, de non decipiendo, de nõ ca-
lumniando, de non adiuuandis malefactoribus, de non cælan-
da perfidia prætextu fidei, quę omnia legislatori curæ fuerunt.
Quintum reprimit cõcupiscentiam fontem iniquitatum, vnde
manat quicquid cõtra ius fit priuatim ac publicè, siue paruum
siue magnum, sacrum profanúmve ad corpus animúmve, résve
externas attinens. Nihil enim, vt iam antè dixi, potest euadere
vim concupiscentiæ, sed tãquam flamma ligneam materiam,
depascitur absumitq; omnia: eius quoque multæ species coer-
centur præceptis & monitis, vt corrigantur emendabiles, con-
tumaces verò puniantur, per totam vitam malo huic obnoxij.
Hæc & de posterioris tabulæ quinario dixisse sat erit ad explẽ-
dum decalogum, sacrosancto Dei proditum oraculo. eius enim
naturam decuit, capita legum specialium ore proprio canere,
leges verò ipsas per prophetam absolutissimum electum ex
omni optimatum numero, repletúmque diuino spiritu, quo in-
terprete oraculorum vti placuit. De cætero addamus causam,
cur in his decem præceptis siue legibus contentus iubere veta-
réq;, secus facientibus nullam pœnam decernit, quemadmodũ
solent alij legislatores statuere. Quia Deus erat, & consequen-
ter bonus dominus, solorũ bonorum autor, mali verò nullius.
Proinde existimauit nihil magis naturam suam decere, quàm
vt salutaria præcepta daret pura non admixtis pœnarum ter-
roribus, ne quis imprudens metu malo cõsultore vsus inuitus
pareret, sed potius vt sapiens rationem volutatémq; spontaneã
secutus verteret se & applicaret ad id quod est optimũ: ne quis
putet ideo de pœnis silere oracula, vt qui peccant impunitatem
sibi polliceantur: sed magis cogitet assidere Deo iustitiam, in-
spectaréque quicquid agunt homines, nec dissimulare vt natu-
rã infensam sontibus, & ex officio plectentem iuris violatores.
hoc enim est proprium ministris Dei potentiis, vt quemadmo-
dum in militari sit imperio, seuerè animaduertant in deserto-
res ordinum. ipse verò magnus rex gaudet appellari conseruа-
tor custósque pacis publicæ rerum vniuersarum: fructus pacis
omnibus vbique largiter copioséque suppeditans. Nam reuera
penes Deũ cura pacis est, belli verò penes eos quibus ille sub-
præfectis & ministris vtitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De iureiurando religionéq;, De sacro sabbato, De honore habendo parentibus, ad tria decalogi capita referendis, tertium, quartum & quintum.

IN Libro qui hunc præcedit proximus, accuratè introspeximus duo capita quæ in decem prçceptis prima numerantur, de non colendis aliis diis præter vnum cuius imperio parent omnia, & de non fingendis simulacris: vbi etiam de legibus speciatim ad ea spectantibus dictum est. Nunc de tribus deinceps sequentibus differemus, speciales leges adaptãdo his similiter. Horum trium primum admoner, ne Dei nomine abutamur in vanum. Nam quicquid vir bonus asseuerat, perinde ac iurato credi debet, cũ verbum eius firmum sit ac rigidum, nullo mendacio flexile, veritate in qua fundatur subnixum. Quòd si rei necessitas religionem iurisiurãdi postulet, magis decet iurare per patris aut matris sanitatem & senectutẽ prosperam si viuunt, aut si defuncti sunt: per eorũ beatã memoriã. sunt enĩ effigies & simulacra deuini numinis, qui liberos ad vitam produxerũt de nihilo. Extat scriptũ in legibus prisci cuiusdam celebrati sapientiæ nomine Deierato per religionẽ patris tui: opinor vt hoc præcepto prodellet posteris, docens quomodo parentes honorandi sint, pietate vt bene meriti, religione verò vt à natura cõstituti principes, & quòd non temerè Deus nominandus sit. Illis quoq; laus debetur, qui quoties vrgentur sacramentum dicere, cunctando tergiuersandóq; religionem incutiunt nõ solùm spectantibus, sed & ad iurãdum prouocãtibus. Solent enim quidam vbi hoc solũ protulerint, Ita me adiuuet, reliquũ ex abrupto subticere, nihil addentes amplius, nec absoluẽtes formulam. Potest enim suppleri si libeat, nõ statim addẽdo: Altissimus aut summus rerum cõditor, sed tellus, sol, cælũ, mundúsve. Sunt enim hæ creaturæ præcipuæ, nimirũ antiquores nostro genere, sempiternæq; omnis expertes senij, sic volẽte cælesti numine, alij verò tam facile sunt ad iurãdum & temerarij, vt præteritis nimia propera-

ratione creaturis omnibus, ad ipsum creatorẽ patrémq; vniuersorum audeant illotis pedibus irrũpere, nõ habita ratione locorum & temporũ, nec soliciti quàm ipsi puri sint animo & corpore, non expẽdentes negotium, quasi linguã à natura sibi datã deberent ad vsus nefarios vertere: atqui satius erat hoc instrumento pulcherrimo, quo interprete animi subsistit hominũ societas, vti ad honorẽ & reuerentiam prędicationémq; omnipotentis numinis, nunc intantũ valet impietas quorũdam, vt vel religiosissima nec sine horrore audienda Dei nomina congerãtur aceruatim per summã impudentiã: quasi euicturi sint crebris deierationibus, vt sibi credatur, fatui qui nõ intelligunt consuetudinem crebro iurandi argumentũ esse perfidiæ nõ fidei, dum taxat prudentiorum iudicio. Quòd si necesse fuerit quacũq; in re saluis legibus iusiurandum interponere, sanciatur id modis omnibus ne quid impediméto sit quo minus incertæ rei cõtingat notitia: præsertim si non agitur implacabili odio, aut amore insano, aut impotẽti concupiscentia, qui affectus menti sanitatem adimũt, ne videat quid oportet vel dicere vel facere: sed sobriè certãq; ratione ad iurandum acceditur. Quid enim est melius quàm per totã vitam abstinere à mendacio, & id approbare Dei testimonio? siquidem iusiurãdum nihil est aliud, quã in re ambigua Dei testis citatio. id ni fiat in veritatis fauorem, scelus est haud expiatu facile. Qui enim hoc admittit, si nõ veris, certè re ipsa occlamat Deo, Te prętexo iniustitiæ meę, quia pudet haberi pro malo & improbo, fer opẽ, in te culpã meam recipe. sic enim mihi salua existimatione peccare licebit. Quæ verba nõ dictu modò, sed & cogitatu, sunt nefaria. id enim obsequium præstare grauaretur, nõ dico Deus alienus ab omni vitio, sed vel pater vel patruus, ac ne ad aures quidem admitteret, modò esset homo educatus liberaliter. licet igitur omne iusiurandum confirmare, in quo res honestæ vtilésq; vertũtur, & quo prudenter iustéq; vtilitati vel priuatæ vel publicæ consulitur. Huc pertinent & vota legitima, quibus in præsens aut in futurum bona petuntur. nam qui malum proposití iureiurando sanciunt, quid sanctum sit ignorant, iurant se commissuros furtum, sacrilegium, stupri, adulterij, homicidium, aut aliud simile: móxq; ne periuri habeantur, cõmittunt, quasi nõ melius Deóq; gratius sit tale periurium, modò seruétur leges per maiores acceptæ à maioribus, de colenda iustitia virtutibúsq; cæteris, sine quibus nec societas hominũ, nec naturæ iura possunt in

Universidad de Deusto Biblioteca

tuto consistere, siue sequatur periurium siue nõ. Proinde quisqs
iuratus iura violat, sciat se nõ peierare quidem, attamẽ ea pes-
sum dare, ad quæ constabilienda iusiurãdum inuentũ est. addit
enim culpæ culpã dum sacramento abutitur, cùm debuisset po
tius abstinere à maleficiis. abstineat igitur, & supplex Deũ exo
ret, vt pro sua clemẽtia temeritati inconsultæ ignoscat qua ad
iurandum pręceps actus est. nã duplicare noxam, cùm te possis
exonerare dimidio, maxima est infania vix vnquam curabilis.
Rursum alij feroces inhumaniq;, aut ab ira coacti molesta do-
mina, iureiurãdo suam inhumanitatẽ confirmant, dum negant
se hunc aut illum admissuros in cõtubernium vel mensæ socie
tatẽ, aut adiuturos vllo beneficio, aut vsuros eius opera quoad
vixerit. Interdum etiam vltra obitum prorogãt odia, nec sinũt
mortuorũ corpora potiri iustis funebribus. Hi quemadmodũ
& priores illi monẽdi sunt, vt placẽt Deum votis ac sacrificiis
quo aliquam consequãtur medicinam animę nulla ope huma-
na curabilis. Alij iactatores & arrogantia turgidi, glorięq; insa
tiabiliter auidi, frugalitatẽ sibi putãt prorsus inutilem, quòd si
quis submoneat vt concupiscentiis suis imperent, cõtumeliam
sibi factam existimãt: contemptisq; monitoribus ruunt in deli
cias, risu cauillisq; ludentes in præcepta honesta vitæq; vtilissi
ma. his si res familiaris lauta sit, iureiurãdo affirmant facturos
se impensas in voluptates sine parcimonia. Verbi gratia, nuper
diues quidam delicatus, à sene cognato paternoq; amico mo-
nitus, vt honestius & castigatius viueret, tulit id ægerrimè,
móxq; obnoxius cõtendẽdo iurauit, quãdiu sumptus se nõ defe
cerint, à luxu nõ temperaturũ vel ruri vel in vrbe, sed vbiq; o-
stentaturũ diuitias. Atqui nõ diuitiæ sic ostentãtur, sed fastus ac
luxus traducitur, quantũ ego intelligo. Reperias enim nõ pau-
cos magnos principes affluentes apparatu copioso & inexhau-
stis diuinitiis, tamen interdum nõ aspernari res tenuium, sicti-
lia, pocula, obolares panes, & oleas caseúmve olúsve vice ob-
sonij: tum in æstate cãpestre lineũ, in hyeme crassam validãq;
penulam, & cubile aliquãdo humi stratũ fastiditis spõdis ebur
neis, vel testudine auróq; ornatis, stragulisq; purpureis, & mẽ-
sis luxuriosis elaboratisq; curiosè bellariis. In causa est nõ solũ
eorum ingenij felicitas ac bonitas, verumetiam à tenera ætate
recta institutio, ex qua didicerũt meminisse homines se magis
quàm principes, & nihil humanum spernere: quam opinionem
penè quotidie in memoriam sibi reuocãt, demittúntq; se à cel-
sa pot

sa potestate ad ista humilia, & quadam tenus exæquãt subditis,
ne quid offendat disparitas. Atq; ita ciuitates potentia, rerũ co-
pia, legibus, moribus, pacéq; festa florẽtes reddũt, nulla his sub-
trahentes commoda, sed omnia largientes prõptè absq; inui-
dia. Hi sunt mores generosorum & verè principum hominũ,
aliiq; his similes. At isti recens euecti ad opulẽntiam, adeptiq;
multas pecunias errantis fortunæ indulgentia, veras autẽ & ne
quaquã cæcas opes, quæ cõstant, è viriutibus honestisq; actioni
bus, ne in somnis quidem vnquam conspicati, in cæcum Plutũ
inciderunt. à quo sustentati necesse est vt per cæcitatẽ viam nõ
videant, deflectàntq; in auia, mirentur res nullius pretij, verè
pretiosas rideant, quos sacra scriptura intempestiuè iurantes
non mediocriter increpat. incorrigibiles enim sunt & insanabi
les, proinde ne à Deo quidẽ natura propitio veniam impetrãt.
Cæterùm virginibus & maritatis vouẽdi iurãdiq; potestas adi
mitur legibus, quòd illa in autoritate parẽtũ, hæ maritorũ esse
pronuntientur, penes quos est voluntatem earum ratã habere
aut irritam. nam illæ per ætatem vim iurisiurandi parum in-
telligunt, & opus habẽt alieno iudicio: alteræ procliuiores ad
iurãdum sunt quàm ferat maritorũ vtilitas. Quapropter his li
berũ est vxoris iuramẽtum ratum vel irritum facere. At viduæ
caueant ne iurent temerè. Non habent enim deprecatores, nec
maritos defunctos, nec parentes relictos quando migrarunt in
aliam familiam: ideo iuramẽtum earum non conuellitur, desti
tutarum à curatoribus. Si quis autem quẽ periurum scit nõ in-
dicat, amicitiæ, reuerentiæ, timori, plus quàm pietati tribuens,
periurij pœnę fit obnoxius. Nã peccare & peccãti fauere perin-
de est. Pœnæ autẽ periuris partim à Deo, partim ab hominibus
infliguntur: sed à Deo grauissimæ. Nõ fit enim propitius cõta-
minatis eo scelere, sed vt impuros auersatur perpetuò: & meri-
tò. Qui enim res tam serias contemnit, vicissim cõtemnitur, &
referuntur paria paribus. Homines verò aut morte mulctant
hos aut verberibus: seuerius dum pietatẽ læsam morte vindi-
cãt: remissius dũ publicè flagris eos lacerãt, quæ pœna ingenuo
nõ videtur morte leuior. Hæc disertè præcipiuntur, licet inter-
pretari possint per allegoriam ab his qui occultiorẽ intellectũ
considerãt. Sciẽdum igitur q; recta ratio seu sermo patris atq;
mariti vim habet, sed diuersa obseruatione. Mariti, qa virtutũ
semina iacit in animam tãuam in agrũ fertilem. Patris, quia
consil

Universidad de Deusto
Biblioteca

cdnsilia bona & actiones honèstas solet gignere, prognatásque educare decretis dulcibus,quæ doctrina & sapiẽtia suppeditat. Mens autem assimilatur nunc virgini,nunc mulieri vel coniugatæ vel viduæ:virgini,quando castam purámq; se conseruat à voluptatibus harúmq; concupiscentiis,tum à dolore timorésq; insidiosis affectibus,& genitoris curã respicit.Cæterùm quæ tã quam mulier proba sermoni probo per virtutẽ copulatur, sub eius ipsius degit prouidẽtia,fœminantis more maritali cogitationes optimas.Cæterùm quæ anima destitutra fuerit & parẽtela prudenti,& recti sermonis coniugio, viduata pulcherrimis præsidiis & deserta à sapientia,viuénsq; vitam obnoxiam,tenetur quo se obstrinxit vinculo,nõ habens medicũ à quo curetur, nec maritũ conuictorem,nec patrẽ genitorem, sermonẽ inquã ornatũ sapientia.Eorum verò qui nõ solùm bona sua partémve horum,sed & seipsos deuouerũt,præteria constituta sunt,nõ iuxta formam aut proceritatem aut aliud simile,sed pro annorũ numero,ratione tantùm sexus ætatisq; habita. præfinit enim lex ab anno x x.ad l x.viri pretium c c.argẽteos solidos,mulieris verò c x x.à quinto autem ætatis anno vsq; vigesimũ, masculi l x x x.fœminæ x l. ab infantia vsq; quinquennium, masculi x x.fœminæ x l.eorum verò qui sexagesimum vitæ annum excesserũt,senis sexaginta,anus quadraginta solidos. Cur autẽ pariter omnes eiusdem ætatis & omnes eiusdem sexus æstimati sint,tres causæ afferuntur valde idoneæ.Vna,quia par & similis est votorum dignitas,siue magnates siue humiles voue ant. altera verò,quia aut æquum videbatur vota facientes æstimari eisdem cõditionibus quibus mãcipia venalia.in illis enim spectatur pulchritudo & bona habitudo corporis, vilescentibus si ista defuerint.Tertia causa est præcipua,quia apud nos imparitas honoratur,apud Deum paritas.Hactenus de hominibus,cæterùm de pecudibus hæ leges habentur.Si quis selegerit pecudem,quæ sit ex aliquo trium generũ purorum ad sacrificium, bouem,aut ouem,aut capram,illam ipsam sacrificet,nec supponat vel deteriorem pro meliore,vel meliorẽ pro deteriore.Nõ gaudet enim Deus carnibus & adipibus animaliũ,sed vouentiũ innocẽtia pióq; proposito.Quòd si supposuerit,mactet pro una duas victimas,& eam quam dudum vouerat,& supposititiam. Quòd si deuota pecus impura sit,adducatur ad sacerdotẽ probatissimũ.Hanc ille quanti sit æstimet æquo pretio, & insuper quinta parte eius pretij,ne quid deũt si substituẽda sit pura victima.

ctima.Eadem opera mulctatur etiã & pudefit vouẽtibus incogitãtia,qui per errorẽ animal impurũ vouerit, forrassis offuscante mentẽ perturbatione quopiam.Si quis autẽ domũ vouerit rursum sacerdotẽ æstimatorẽ adhibeat. Emptor autẽ si est ipse qui vouit,nõ solùm persoluat æquũ pretiũ.sed & quintam partem superaddat,quo mulctẽtur duo vitia,temeritas & cupiditas,in vouẽdo temeritas,cupiditas in repetẽdo quæ semel alienata fuerãt.Sin alius emerit,nihil addat vltra æquã æstimationem.Cæterùm qui vouet non differat diu res votiuas luere, vel earũ pretium.Iniquum enim fuerit pacta repræsentari hominibus,Deo cui nõ potest referri merita gratia procrastinari honorem debitum,& cunctando negligẽtiam detegere.quasi cordi non sit cultus eius numinis, à quo & initium & summa felicitatis depẽdet.Hæc de iureiurãdo,votisq; dixisse sufficiat.

Contra mœchos & libidinosos, homicidas omnémq; violentiã: ad duo decalogi capita referenda,sextum & septimum.

Fuit olim tempus quando philosophiæ vacãs cõtemplationiq; mundi & eorũ quæ mundo continẽtur,fruebar optatis ac beatis mentis deliciis, semper consectãdo diuina præcepta & oracula, quibus satiari præ auiditate nimia non poteram,his tantùm me oblectans,humile verò nihil sapiens,gloriã,opes,voluptatésq; fastidiens,& velut in sublime raptus diuino spiritu lustrabã animo solis lunæq; cursus & cæterorum cælestium orbiũ, interdũ deflectens ab æthere ad terrã mentis oculos tanquã è specula considerabam terrestria negotia cuncta,quæ nullo sermone possũt explicari facilè, mactũ me iudicãs qui fortiter euasissem tot calamitates mortaliũ.sed insidiabatur mihi grauissima pestis inuidia,virtutis aduersaria:quæ nec opinantẽ aggressa non prius desiit deorsum trahere,quàm vi coniecit in profundũ mare curarũ spectantiũ rempublicã,quibus iactatus ne nunc quidẽ enatare valeo.Gemẽs tamen eas sustineo.ætatis primę studia pertinaciter animo hærentia desiderãs, quorũ amore memoriáq; in

miseriis

Universidad de Deusto
Biblioteca

miseriis recreor atq; subleuor. Propterea nonnunquã caput attollo & oculis animę licet hebetatis negotiorũ parum gratorũ caligine, circumspicio, ficunde se pura lux offerat. Quòd si quãdo non expectanti mihi cõtingit vel breuis trãquilitas ac quies à tumultuatione rerum ciuilium, tãquam alatus tantũ non per aërem volito aspirãte aura scientiæ: quæ me sæpe incitat vt ad se transfugiã, secúmq; degã imposterũ, desertis immitibus heris, non tam hominibus, quàm negotiis aliis aliunde in morẽ torrentis affluentibus. Verùm oportet hoc quoq; nomine Deo gratias agere, quòd quãuis pulser, non absorbear tamẽ huiusmodi fluctibus atq; etiam mentis oculos, quos quidã vt cæcatos iam deplorauerãt, aperio admittóq; lucem sapientiæ, ne totam vitã in perpetuis tenebris quasi damnatus exigã. Ecce audeo nõ solùm tractare sacra Mosis eloquia, verumetiam, diligẽter singula introspicere, & quęcunque non sunt multis cognita, reuelare spectandáq; proponere, & quoniã è decem præceptis, quæ Deus ipse absq; propheta interprete ore suo prodidit, explicauimus quinq; scripta in priore tabula, specialésq; leges tẽdẽtes ad eũdẽ terminũ, supersuntq;, reliqua in posteriore contenta illis attexenda quãtum possumus, conabor iterum singulis generibus suas leges speciatim adaptare. In ea tabula primum mãdatum est, non mœchaberis, vt opinor, quoniam vbiq; terrarum voluptas pollet plurimũ vt potẽtiam eius terra marique atq; in aere nihil queat effugere. imperat eñ terrestribus, volucribus, aquatilibus, libenter imperata faciẽtibus, atq; adeò nutus eius obẽtiantibus & arrogãtes superbósq; fremitus, & hos quoq; cupidè præuertentibus mirifica celeritate ministerij. Incidit tamẽ etiã naturalis voluptas in reprehẽsionem, propter vsus immodicos: sicut lurcones insatiabiles, etiãsi à vetitis cibis abstineãt, & vxorij plus satis indulgẽtes lasciuiæ, etiamsi ab alienis toris sibi tẽperent. Verũ hæc culpa est corporis magis quàm animæ, vt vulgus putat, dũ internus calor absumptis alimẽtis è proximo hamorẽ aliũ attrahit, cuius fluxus deriuatus in genitalia, pruritus titillationésq; irrequietas excitat. Cæterùm qui in vxores aliorum, interdum & amicorum insaniũt, & in damnum proximorum viuendo familias numerosas adulterare conãtur, coniugia liásque vota irrita facere, & spem posteritatis abrumpere, laborant insanabili morbo animæ, capite plectẽdi vt publici hostes humani generis ne impunè plures domos contaminẽt, néve aliis exemplũ fiãt nequitiæ, quæ facilè imitatores inuenit. Quin &

& aliæ leges de cõcubitu rectè institutæ sunt. Veritum est enim cõgredi non solùm cũ maritatis mulieribus, sed etiam cum viduis, quòd illicitus sit talis coïtus. Eadem lex Persicum quoque morem execratur vt incestissimum. Honoratiores enim Persæ cum matribus contrahunt matrimonia, & natos inde arbitrantur nobilissimos, regióq; (vt ferunt) dignantur solio: quo nihil excogitari potest magis impiũ, cõspurcari defuncti patris thalamum, cui maxima debebatur religio, matri exhiberi nullam reuerẽtiam, filium eundem & maritum fieri, matrem vicissim vxoris nomen assumere, communes liberos patris quidem fratres, matris verò nepotes censeri. Hãc prolis suæ matrem simul esse ac auiam, illum filiorum patrem & germanũ vterinũ. Accipit tam scelestũ facinus apud priscos Græcos Thebis Oedipodi Laij filio, non sponte tamen, sed per ignorantiam, nihilominus tantam vim calamitatũ secum attulerũt hæ nuptiæ, vt nihil reliquum factum fit ad summum miseriarũ cumulum. Sequuta sunt enim cõtinua bella, tum externa tum ciuilia, velut hæreditario iure filiis nepotibúsq; à maioribus tradita, quæ vastitates induxerũt maximis Græciæ ciuitatibus, strages exercitibus eorúmque auxiliis, ducibus partium continua funera, & in his fratribus de regno implacabiliter contendentibus cædes mutuas, vnde nata est non solùm familiarum patriarúmque, sed etiam ex maiore parte Græcanici generis pernicies. Nam vrbes antea populosæ, euacuatæ sunt, reliquiis modò calamitatum ad memoriam, & miserum spectaculũ superstitibus. Ac ne Persæ quidem, apud quos hoc receptum est, expertes sunt cladium similium. Semper enim atterũtur expeditionibus atq; prœliis dum cædunt cæduntúrq; inuicem, nunc incursando finitimos, nunc populatores arcendo à suis finibus. E multis enim locis hostes in eos cooriuntur, quòd natura inquieti sint barbari. Itaque vix dum finito præsenti tumultu, alius nascitur, vt nullum anni tẽpus vacet à militia, & sæpius in castris sub diuo degant miseri quàm in oppidis, eò quòd pace careant. Omitto illas ingentes regum felicitates regnum auspicãtium à fratricidio, videlicet præsagientiam fraternas insidias, ne gratis scelesti videantur. Quæ omnia contingere opinor propter incõuenientissima cõnubia filiorum cum matribus, iustitia rerum humanarum spectatrice vlciscẽte impietatem nefariam. Nam habendi sunt impij non solùm qui talia flagitia perpetrant verumetiam qui assentiuntur patrãtibus. At nostra lex tantam cautelam adhibuit

in

priuigno in hoc negotio, vt ne à priuilegio quidē post patris obitum nouercam duci permittat, tum ob patris reuerentiam, tū quia nouerca & mater cognatæ appellationes videtur: tāto magis à matre oportet abstinere iniuriā probrosissimā. Siquidē qui propter patris memoriam reueretur mulierē quæ quondā illius cōiux fuerat, satis apparet quòd multò magis in honorē vtriusq; parētis cùm matre nihil tētabit nouum & illicitum. Stultum enim fuerit, ratione habere dimidiati generis, integrū verò præcisum contemnere. Deinceps præcipitur, ne sororē quidem esse ducendam, honestum sanè præceptum & aptum cōtinentiæ, quamuis Atheniensis Solon hoc obseruat in vterinis tantū germanis, eodem patre prognatis relinquit liberum. cōtrà Lacedæmonienti legislator vterinis non interdicit connubio, sed solis eodem patre genitis. At Aegyptius ridēs vtriusq; simplicitatē & semper fecta placita, laxauit libidinē, & auxit in corporibus animisq; insanabile malum intemperantiæ, permissa licentia ducēdi sorores, siue per alterutrum parentem siue per vtrunq; cognatas, maiores pariter & minores æqualésve, ne gemellis quidē exceptis, quas natura ipso natali seiunxit. intēperantia verò societate copulauit insociabili, & malē comparata nūctura quas leges abominatus Moses sanctissimus, vt alienissimas à bene cōstituta republica, & incitātes ad omnem turpitudinē, modis omnibus prohibuit congressum cum sororibus, siue vtrunq;, siue alterum tantummodo parentem communem habentibus. Quid enim opus est deturpare pudoris pulchritudinē, & virgines erubescant assuefacere? quorsum autem attinet obstare quò minus affinitates iungātur cùm aliis, & intra domesticorū pariētum angustias rem honestissimam includere? cū extendi ac diffundi possit per cōtinentes terras & insulas, deniq; totius orbis habitati prouincias. nam cōnubia cū exteris nouas coniunctiones faciunt, nihilo deteriores quàm cōsanguinitas. Quapropter & aliarum multarum nuptiæ sunt vetitæ, neptium, consobrinarum, nuruum, priuignarum seu viduarum seu virginū, siue vxore viua siue post eius obitum. non fratris patruiue vxorem licet ducere, tanto minus priuignam, cui vitricus parentis loco est, & ipsa vicissim loco filiæ, nempe ex vxore huius genita. Similiter duas sorores vni marito nubere non permittitur, nec simul nec successiuè, etiamsi prior repudiata fuerit. Nam priore manente in cōtubernio, aut etiam dimissa, siue maneat vidua siue nubat alteri, nō videtur pium sororem in bona illius infelicis venire proinde

proinde docentur seruare iura cognationis, & non insultare cōiunctis genere, nec oblectari cū earū inimicis per obsequia mutua. Nascūtur enim inde graues zelotypiæ, & contentiones implacabiles, prouēūnq; malorum maximus; perinde ac si mēbra eiusdē corporis naturali cōpage soluta seditionibus agitarētur morbos immedicabiles & perniciem sibi quærentia. Germani autē quamuis mēbra disiuncta sint, natura tamē ac cogitatione coaptātur. At zelotypia molestissimus affectus graues calamitates secū afferre soler. Ne alienigenā quidem vxorē legislator sinit in thalamū recipi, ne quādo maritus ab ea seducatur, oblitusq; pietatis à recto itinere deflectat in deuia. Potest quidē fieri vt ipse resistat, assuetus à iuuentute ritibus patriis, & sacris legibus quas parentes inculcauerāt: sed cauendū est nō mediocre periculū, quod filiis & filiabus imminet. Fortassis enim vnius Dei cultū dediscēt illecti falsis opinionibus, quod quidē est iniquissimum & caput extremæ miseriæ. Addit: Quòd si quācunq; ob causam repudiata, & alteri nupta, viduata iterū fuerit, siue viuo posteriore marito siue mortuo, nō habet ius reuertēdi ad priorē: cuivis nubat potius, quando vinculi oblita pristini, nouos amores prætulit veteribus. sin autē quispiā vxorē talem receperit, ha beatur ignauissimus, vt cui sit exemptū è pectore vitiorū odiū, affectus ad rē tum domesticā tum publicā administrandā vtilissimus, & ipse sibi duas notas inusserit, adulterij lenociniiq;. Nam huiusmodi reconciliationes non absunt à suspicione veneficij, ideo simul cū vxore pœnas luat. Menstruorū fluxus tempore maritus vxorē ne contrectet, sed abstineat tantisper à coitu, legibus naturę in hoc obtēperās, nec cōmittat vt propter voluptatem intēpestiuam fœtus minus absoluti in lucē veniāt. id enim perīde fuerit, ac si ebrius aut insanus agricola in paludes torrentésve non in arua sementē faceret. Nam semina siccatos fundos postulant, si colonus sibi velit vbertatē fructuū promittere. Natura porrò vuluā repurgat singulis mensibus, velut arduum quoddā mirificū, quas tempestates obseruare oportet more boni agricolæ, vt per inundationem à seminando abstineat. alioqui semen nemine sentiente diffluet præ humiditate, non modò liquidius factū, sed & omnino fluidū, euanescēte in eo vi spiritus per quē in officina vteri formantur animalia, ita vt absoluātur omnibus corporis animiq; partibus, cessantibus autē mēstruis turò iam prolificū semē vteris cōmittitur. cæterū qui squalidū pernicosumq; fundū colunt, nō euitabūt opprobrium:

Universidad de Deusto
Biblioteca

videlicet qui voluptatis consuetudinẽ habent cũ fœminis sterilibus. Nihil enim captant præterea, qui per lasciuiã sponte prolis iacturam faciũt. quid enim aliud est cur ezrũ coniugiũ expetant? certè liberos sperare non possunt, quos nullos fore sciunt, stimulantur tamen impotenti libidine, laborãtes insanabili vitio. ergo qui puellas duxerũt incerti de futura fœcũditate, si sterilitate tandem deprehensa nõ eis renuntiant, & res sua sibi habere ageréq; sinunt, merentur veniã, quia victi diuturna cõsuetudine amoréq; mutuo non valent vim inferre suis affectibus impressis iam dudũ in animum. Qui autem fœminas cõperta, sterilitatis expetunt ad coniugium, suũ hircorúmq; more quærentes solam venerem, in impiorũ album asscribantur, vt Deo repugnantes. illi enim vt amatori animalium, præsertim hominum, curę est genitura salúsq; omniũ. At isti simul emittunt semen & extinguunt, inimici naturæ confessione publica. Sed & alius morbus peruluanter irrupit in ciuitates hoc multò nocentior, eorum qui pueros adamant, quod olim probrũ fuit maximum: nunc eo gloriantur & qui patrant & qui patiũtur muliebria, effœminati iuxta corpore atq; animo, ne scintillam quidẽ retinentes generis masculi, propalam plectentes cincinnos ornantésq;, & cerussa fucóq; oblinentes faciem pingentésque, vnguentis quoque fragrantes exquisitissimis. Nam & hac vtũtur illecebra. exercitati omnibus formæ lenociniis: nec puder eos marem sexum data opera mutare in fœminam. His parcẽdum nõ est, si audimus legem, quæ iubet androgynũ & sexum suum adulterantẽ impunè occidi, die ipsa & hora qua deprehenditur, cùm sit probrosus & familię suæ patriæq; dedecus, atq; adeò totius humani generis. Amator autem puerorũ sit eidẽ pœnæ obnoxius, quia voluptates alienas à natura sectator, & ciuitates, quantum in ipso est, desolat, corrumpens femina: ad hæc duorũ maximorum vitiorũ magister est, ignauiæ mollitiæq;, iuuentutem ad formæ curam assuefaciens, & florem ætatis effœminãs, qui ad vires ac robur exerceri debuerat. Denique more mali agricolę fœcunda arua inculta sinit squalescere, sterilitatẽ eis inducés: alia verò ex quibus nullus fructus expectari potest, colit interdiu noctúq;. In causa est opinor, quia apud plerasq; ciuitates impudicis & mollibus proposita sunt præmia: vbi videre licet istos semiuiros in medio foro frequẽtissimáq; turba versari, & cubito protrudere alios, festis quoq; diebus in põpa præcedere, & tractare sacra incestis manibus, interesséque ac præsse mysteriis Cereris. qui verò cæteris insaniores omnino desciuerunt ad mulieres exectis genitalibus palliolati purpuratiq; tãquam optimè de patria meriti incedũt cum satellitibus, & vertunt in se obliuionũ oculos. quos si maneret indignatio, qualis est nostri legislatoris, vt piaculares & patriæ probra tollerẽtur sine venia, vt eorũ exemplo deterrerẽtur alij. supplicium enim repræsentatum nõ mediocriter retundit audaciam simili morbo laborantium. Nunc quidam imitatores luxus sybaritici, post opipara conuiuia largásq; potationes per saturitatẽ prorũpunt in lasciuiam voluptatésq; distensi ventris comites. Nam saturitas gignit petulantiam. ita fit vt mẽtis impotes rabiéq; perciti insaniant nõ iam in mares fœminásve homines sed in bruta pecudes, sicut narratur de Pasiphaẽ Minois olim Cretensis regis vxore: quæ taurum tantò amabat impotentius, quantò minus sperabat cõcubitum, vt ferè vsu venit amantibus. Tandem communicauit consilium cum Dædalo, fabrorum eius ætatis præstantissimo. is vt erat artifex rerum inuentu difficilium, in vaccam ligneam inclusit Pasiphaën. Taurus sui generis animal ratus in eam insilit, reddidirq; grauidam, vnde natum dicitur monstrum semiferum Minotaurus nomine: & crediderim esse alias quoq; Pasiphaas infreni libidine, nec solùm mulieres, sed etiã viros insanire in bestias, vnde nascuntur abominanda prodigia, hominum cupiditates scelestas & fatuas testantia: ex quo genere fortasse fuerunt fabulosi centauri, chimæræ, aliáq; similia. Tanta verò fuit sacrarum legum prouidentia cauẽdi ne homines polluerentur coitu nefario, vt diserté cautum sit ne admittantur pecudes diuersi generis, hircũ nullus pastor Iudæus sinet in ouem scandere, nec in capram arietem, nec taurum ad equam admittet. Quod si fecerit, dabit pœnas vt qui naturæ iura violauerit, distinguentis genera quo in sua syncritate permaneant. mulos quidam præferunt iumẽtis omnibus, quòd hene compacta neruosíq; habeãt corpora, & in equarum pascuis stabulisq; asinos prægrandes, quos ealones vocant, nutriunt, ad gignendam eis sobolẽ. illæ pariunt mulos speciei confusæ animal, cuius genituram vt cum natura pugnãtem prorsus interdixit Moses edicto generali, ne coitu misceatur animalia dispária. qua ratione prospectum est ne indecorè confunderentur naturæ ordines, simúlq; cautum est hominum temperantiæ, vt sic discãt viri atq; mulieres abstinere à nefariis cõcubitibus. Proinde siue vir ineat quadrupedem, siue mulier eam admittat, nec a-

Universidad de Deusto
Biblioteca

buntur & homines & quadrupedes:illi quia per intẽperantiam trãsgressi sunt præscriptos terminos cõminiscendo noua genera libidinũ,& voluptatẽ iusuauẽ captãdo è rebus etiã dictu turpissimis:hæ verò quia se prębuerũt probris talibus,& ne pariãt abominandũ aliquid,qualia nasci solent ex huiusmodi piaculis detestabilibus, quæ nemo honestus ferat in suis possessionibus abhorrens ab eorũ vsu & ministerio,atq; adeo aspectu quoq; vt renouante memoriã fœdissimã, vel solo attactu omnia contaminantiũ,cũ igitur his nemo libẽs vratur, nil aliud sunt quàm telluris inutile pondus,vt quidã ait. Præterea scortũ lex eiicit è republica,vt honestate,pudore,sobrietate ac cæteris virtutibus vacuum,& replẽs viros fœminásq; impudicitia,deturpãsq; immortalem mẽtis pulchritudinẽ,solam verò corporis venustatẽ breui peritura excolens,prostituens se prætereũtibus,& florem ætatis venditans,ad illectandos iuuenes omnia tum dicẽs tum faciens. Eadem cõmittit amatores suos,inhonestũ præmiũ sepsam proponens ei qui plura dederit:ergo vt pestis labẽsq; publica saxis obruetur,quòd naturæ donis abutatur, quæ virtutibus exornasse debuerat. Adulteris deprehensis conuictisq; lex præsentem pœnam infligit:suspectas autem cõmittit naturæ iudicio nõ hominũ:quandoquidem manifesta cognoscunt homines,Deus occulta etiam,qui solus animos introspicit. sic igitur zelotypo viro præcipit: Die dicta vxori, sanctam ciuitatẽ preter eam:& vbi corã iudicibus cõparueritis,suspicionẽ tuam detege,non vt calũniator aut insidiator, captans modis omnibus victoriam,sed vt incorruptus inquisitor veritatis. At mulier in gemino constituta periculo, mortis & morte grauioris ignominiæ,rem ipsa secum expendat,& si est innocens,purget se cũ fiducia,quòd si arguatur suapte conscientia, satius fuerit se abdere,& peccatum pudore tegere,quàm peruicaciter ambire victoriam,quòd si his nequeat dirimi,neutrius coniugũ argumentis prævalentibus,ambo in templum eant:tum maritus ante altare stans coram sacerdote illius temporis, suspitionem suam prodat, offerátq; pro vxore pultem ordeaceam, vt appareat eũ non malo sed sano animo certis de causis pudicitiam eius reuocare in dubiũ.sacerdos verò protensa manu mulieri tegmen capitis detrahat,vt iudicetur aperto capite sine pudoris insignis, sicut mos est in omnibus cõtrouersiis capitalibus.sed neq; oleũ neque thus,vt in aliis sacrificiis aspergitur,quia tristes non lætitiæ diuinam faciunt.puls autem adhibetur ordeacea,fortassis ideo

ideo,quia hoc genus frugum vsus est duplex,& promiscuè præbetur brutis animalibus & pauperibus hominibus: quo signo subinouitur, adulteram nihil differre à bestiis,quæ sine discrimine & sine disciplina ruunt in venerem: pudicã verò & purã à crimine,imitari vitã propriam hominibus. Pergit lex,iubẽs vt sacerdos vrnã fictilem aqua è vino fonte hausta impleat, & terræ puluerem è templi solo collectũ indat in eã: quod ipsum eò spectare opinor,vt figuratè significetur veritatis inquisitio. nam vrna fictilis adulteræ conuenit,cui mors optanda est,solẽnis pœna violatæ coniugalis fidei.terra autem & aqua sic assumuntur,velut testes periclitantis innocẽtiæ,videlicet q; ambæ sint causa generationis,incrementi perfectionisq; rerũ omniũ. nec temerè vtraq; ornatur suis epithetis,dum aqua pura viuãq; dicitur,quia mulier insons pura est meretúrq; viuere:terra verò sacra,vt ex tẽpli pauimento desumpta, quod sua sanctitate placet,sicut & mulier sua castimonia.His ita paratis illa capite aperto accedat,vt dixi,pultem offerẽs.sacerdos ex aduersõ stãs cum fictili aquam terrãmq; cõtinente,hæc verba pronũtiet:Ni violasti iurã cõiugalia,nive cũ alioviro cõgressa es proculcatis legibus,insons esto & à crimine libera,quòd si cũ iniuria marito te implicasti nouis amoribus.scito te deuotã diris omnibus. quibus manifestè pœnã lues corpore. Bibe iam redargutionis poculum,quod incerta occultãq; nudabit ac reteget.Eademver ba inscripta charrulæ deleat aqua in fictili, mõxq; bibendam mulieri porrigat:illa post potum abeat,expectatura pudicitiæ præmium,aut extremam pœnam intemperantiç.nã si est passa calumniam,conceptum partúmq; speret,nihil de sterilitate solicita.quod si culpa non caret,non euadet ventris inflammationem tumorémq;,& cruciabile vuluæ vitium,quam puram seruare marito noluit,cum quo in matrimonium ritè cõuenerat. intantum autẽ prospicit lex puritati coniugij,vt etiam post legitimos complexus cõiugum nihil sineat eos attingere, prius quàm abluantur purificentúrq;,quo magis absint ab adulterij criminibus.Quòd si quis viduæ siue defuncto siue diuiũcto marito stuprum obtulerit,duplo leuiore culpa quàm adulterij,nõ luet quidem capite:cæterùm propter libidinosam audaciã violentiámq; prælatas cõtrariis virtutibus accusatus,ex arbitratu iudicum flagris cędatur aut mulctetur pecuniis.germanũverò cognatũq; adulterio crimẽ est puellarũ vitiatio,quãdoquidem vtrunq; ex eadem matre incontinentia nascitur:vtcunq; à qui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

AMOR

busdam res turpes appellatione honestiore prætexẽtibus amor vocatur, quia verũ fateri pudet. attamen quamuis cognatũ, non est omnino simile: quia talis iniuria nõ grassatur per plures familias, sicut adulteriũ, sed consistit apud vnã virginem. His igitur verbis obiurgãda erit amatoris cõcupiscentia: Heus tu, mitte impudentem istam procacitatẽ, & desine insidiosos laqueos clámve, palámve tẽdere, ne improbitatis notã lucrifacias, sed si bene affectus es erga virginẽ, accede parẽtes eius si fortè viuũt: sin minus, fratres aut tutores, aut quoscunq; in quorũ est potestate: & amorẽ ingenuè detegens pete illius cõiugium, & ne te vt indignum fastidiant. nemo enim ex puellæ curatoribus tam erit difficilis vt instantiores preces reiiciat, præsertim si habita inquisitione cõperiat non fingi amorem, nec leuiter te affluisse suis ignib⁹, sed citra fucũ penitus insedisse precordiis. Quod si quis agitatus insana rabie, rationibus omnibus ablegatis furori violentiam ac libidinẽ addiderit, posthabitisq; legibus raptam vitiauerit, tanquã ancillis abutens ingenuis, & pacis tempore iniurias belli perpetrans, ducatur ad iudices. tum si pater violatæ sperfuerit, agat cũ vitiatore de spõsalibus. quæ si ille recusauerit, mulctetur pecuniis in dotem puellæ nupturæ alteri, quòd si assenserit sine dilatione ducat eã, assignata dote nihilominus: nec ei cũctari tergiuersariue liceat: vel suamet causã, ne videatur per libidinẽ non per amorẽ inobediẽs fuisse legibus. vel propter puellã, vt læsam eius pudicitiã soletur cõnubio stabili, nec vnquã dirimẽdo ante obitũ. Sin autẽ orbata patre fuerit, iudices percontentur pariter de voluntate ducẽdi. & siue assentiatur siue renuat, idem ius seruetur quod viuente patre seruatum fuisset. Sunt qui putãt medium quiddã esse inter stuprũ & adulteriũ. interceptũ concubitũ, quoties desponsa, nõdum tamen nupta, dolo aut vi opprimitur ab alio: me verò iudice hæc quoq; species est adulterij. nã sponsalia tantundẽ valent quantũ nuptiæ, quando in solenni amicorũ conuentu mariti vxoriq; nomina inscribũtur tabulis. propterea lex reũ & ream iubet lapidibus obrui, si accesserit etiã puellæ consensus ad nequitiã qui ni accedat nõ possunt ambo hærere in culpa eadẽ. itaq; pro ratione loci reputatur crimẽ grauius aut leuius. meritò enim habetur atrocius, si cõmittatur intra mœnia: leuius autẽ si extra in solitudine. hic enim nemo poterat succurrere puellæ vociferanti, reluctãti, & nihil nõ tentãti ad seruandã virginitatẽ integram. in vrbe verò præsto sunt curiæ tribunaliaque, prætores, ædiles, magistratúsq; cæteri, ad hæc vicini vniuersúsq; populus. innatum est enim etiam plebeiorum animis odium scelerum, quod per occasionem proritatum se aperit, & vltro fert opem patientibus iniuriam. itaque violentum stupratorem vbiq; sua pœna sequitur, nec excusatur locorum differentia flagitium: puella eo quo dixi discrimine, vel meretur veniam, vel certum luit supplicium. Verùm de hac curiosè debet iudex inquirere, locorum etiam considerando circunstantias: potest enim & in media vrbe inuitæ vis inferri, & extra vrbẽ volens libẽsq; nefarium coitum admittere. ideo rectè cautéq; lex patrocinatur stupratæ per vim in solitudine, dicens: Vociferata est adolescentula, nec erat qui succurreret. Itaq; si nec clamauit, nec repugnauit, sed volens se præbuit, non est innoxia, quantumvis prætexat culpæ locũ solitariũ. In vrbe quoq; quid iuuat pro castitate tuẽda conari omnia, si puellam opprimat violator longè superior viribus & pollẽtior? Quid enim si colligarit eam funibus? si os obturarit, vt ne in clamorem quidem valeat prorumpere? quid tum ei proderit in propinquo habitantiũ vicinia? nam hoc pacto vel in vrbe licet inuenire solitudinẽ, vbi nemo succurrit. eadem ratione cõsensus in solitudine nihil differt ab eo qui fit in vrbibus. Sunt item quidã qui facilè appetitas fastidiũt facilius, mulieroſi simul & infensi mulieribus, è diuersis promiscuisq; conflati moribus, primis quibusq; cedentes affectionibus, quas refrenare fuisset satius: nunc sinunt eas inconsideratè tanquam cæcas ruere, & in quaslibet res aut in quæuis corpora impingere, ac præ impetu nimio procidere cũ offensione mutua. Ad eos reprimendos hæc lex est opposita. Si quis post epulum nuptiale cum puella nõ maritali affectu, sed tanquã cum meretrice libidinis causa congressus, deinde nõ habens quod ei propalam exprobret, calumnioſè vertat se ad occulta crimina, dicẽdo in primis cõplexibus eam à se mulierem deprehensam non virginẽ vocetur vniuersus senatus vt iudicet: adsint etiã accusatæ parẽtes, communem causam acturi. in tali enim controuersia, quando de castitate corporis quæritur, non imminet periculum soli filiæ, sed etiam eius curatoribus: non modò quia vsque ad suum tempus non custodierunt natæ pudicitiam, verùm quia vitiatam ab alio desponderunt pro virgine, decepto qui eam sibi vxorem petiit. qui si litem vicerit, mulctetur calumniator ex iudicum arbitrio tum pecuniis tum verberibus: &, quod ei grauissimum erit, confirmetur id matrimonium, si modò vxor

Universidad de Deusto Biblioteca

cum tali cohabitare sustineat. his enim lex relinquit liberum, abire an manere malint. maritis eadem potestas non permittitur, propter recentem calumniam. Qui hominē occidit, appellatur homicida, sed reuera est sacrilegus, & quidē insignis. quippe qui perpetrauit sacrilegium maximū, sublata è mūdo re pretiosissima sacratissimáq;: quādo nihil est Deo tam simile, quàm hoc sigillum pulcherrimū expressum è matrice pulcherrima, ad exemplar ideæ rationalis effictum. Ergo quilibet homicida confestim pro impio sceleratóq; habendus est ob perpetratum facinus impium atque nefarium, & debet è medio tolli vt maleficus. meritus eīn plurimas mortes exoluit se vnica, quia natura non fert eum affici pluribus suppliciis: nec iniquum videri potest si quod prior fecit, idem & ipse patitur. quāuis idem nō est quod tēpore, facto, proposito, personáq; distinguitur. An non iniuria lacessere prius est quàm vim vi repellere? nónne homicidium res iniustissima est, sicut ediuersò iustissima homicidę supplicium? homicida explet suā concupiscētiam patrato facinore: occisus verò sublatus è medio, nec iniuriā potest reponere, nec ex vltione voluptatē capere. ille sua manu impetit ex insidiis: alter nihil potest officere aut nocere interfectori suo, nisi cognatis amicísq; propugnātibus ex affectu misericordiæ. Si quis gladio petit aliquē occidendi animo, etiamsi nō succedat, reus est homicidij quod destinauerat, nec prodest ei ꝙ conatu suo frustratus sit. proinde pari pœna plectatur. Item si quis non ausus cominus aggredi, dolo malo aggreditur ex insidiis hominem. & necē ei machinatur, scelestus est & execrabilis, pollutus animo prius quàm manibus. Quēadmodum enim hostes habētur nō solùm qui nos iam impugnāt classibus aut exercitibus, verumetiam qui vtrosq; apparatus faciunt, & machinas admouent portubus ac mœnibus, etiamsi nōdum ad manus venerit: ita homicidæ cēsendi sunt nō solùm qui interimunt, sed & qui nihil nō conātur clámq; palámq;, vt interficiāt, etiamsi nō perpetrarint facinus. quòd si prę metu vel audacia, vitiis cōtrariis, in templum irrūpere tentarint impunitatis inueniēdæ gratia, prohibendi sunt. sin autem iam subrepserunt, dedendi sunt ad supplicium, cum hoc pręcono: Hominibus nefariis in fano ius asyli nō deberi. nam quisquis malum dat incurabile, inimicus est Deo. homicida autē lædit immedicabiliter, quia occisus nō potest in integrum restitui: nisi fortè innoxios ante solennē purificationem in tēplum non admittimus: pollutos verò in eluibili

bili scelere, abolendo nulla mora temporis, dignabimur aditu sacrarum ædium, quos ne priuata quidē domus honesti viri & sanctitatem amātis reciperet. Ergo si peccatum peccato cumulantes impietatem addunt homicidio, ducendi sunt ad supplicium, vt non vnā mortem meriti, sicut iam ante diximus. alioqui cognatis amicísq; per dolum necati non patebit templum quod homicidam excepit, qui nunquam sub idem tectum succederent. Iniquissimum autē fuerit propter vnū multos, & propter violatorē iuris excludi affectos iniuria, nullo suo merito in luctum cōiectos acerbissimū. Et fortasse legislator prudenter in futurum prospiciens, præcauere voluit, ne in templo cōmitteretur homicidiū, si illud frequētarent occisi hominis necessarij, qui præ impōrēti affectu vel propriis manibus confecturi homicidam videbātur, patraturíq; impietatis summæ facinus. sic enim victimarum sanguis misceretur cum homicidarum sanguine, sacratus cum execrabili. propterea iubet vt ab ipsis aris abstrahatur homicida. Cæterùm qui gladio, hasta, fuste, saxo, alióve telo interimūt fieri potest vt inconsulto repētinóque impetu perciti scelus admirtāt, furori non rationi obsequuti, ita vt dimidiatum videatur facinus cui nō accessit lōga deliberatio. alij verò scereratissimi, polluti mēte ac manibus, magi ac venefici per otium & in secessu dant operā malis damnatisq; artibus, captantes occasionē variarum calamitatum inferendarū proximis, ideo lex vult veneficos & venefícas ne vnū quidem diem viuere, sed mori quamprimùm deprehensi fuerint, nec vllo pacto differri supplicium, nam qui propalam & cominus aggrediuntur, vtcunq; caueri possunt, occultæ autem insidiæ veneficiáq; nō animaduertūtur facilè. præstat igitur vt noxa quā illaturi erāt aliis, auertatur in ipsorū capita. & alioquin etiam qui gladio vel alio quovis simili telo grassatur, non enecat multos eodem tēpore. venenis autem letiferis innumeri perimuntur, inter esculēta clam admixtis confusisq; per insidias. & accidit aliquādo in numeroso conuiuio sodalibus ad eiusdem salis eiusdémq; mensæ societatem collectis, inter libationes violari sodalitatis fœdera, repētè mutatis rerū vicibus, & in conuiuij locum succedentibus funestis exequiis. quapropter etiam mitissimos clemētissimósq; iudices seuire in id genus cōuenit, nec saluti eorum vnquā parcere, tantùm non propriis eos tollendo manibus absq; vlla cōtagione sceleris, etiāsi non vtātur ministris supplicij. Quid enim est iniquius, quàm

Universidad de Deusto
Biblioteca

alimēta ad tuendam vitam facta vertere in perniciem,& naturæ beneficia corrumpere? vt qui ex cibo potúq; petunt refectionem necessariā, in insidias præcipitati pro salute mortem inueniant. Eadē pœna manet eos qui non letifera venena cōficiunt, sed longos morbos & tabem lentam inferentia. nam sæpe satius est emori quàm ægrotare, præsertim diuturno morbo non habituro felicem exitum. respuunt enim medicinā morbi contracti è veneficiis. molestiores autē sunt in hoc genere, animorum noxæ quàm corporum, quoniam inde nascuntur deliria & intolerabiles insaniæ, quibus mēs, qua nihil pretiosius hominidatum est diuinitus, oblęditur, vel potius in totum demigrat sine vlla spe reditus, brutā deteriorémq; animi partē relinquens corpori, communem cùm bestiis: quandoquidem sublata ratione homo in feram mutatur, vtcunq; lineamēta humanę speciei retinet. Veram quidem illam magiam, hoc est perspectiuā sciētiam, per quam naturæ opera cernuntur clarius, vt honestā expetendámq;, non plebeij solùm sectantur, sed etiam reges regū maximi, præsertim Persici, tam curiosi harum artium, vt regnare nō liceat nisi cùm magis versato familiariter. ex hac adulterata deprauatáq; descēdūt quas maxime proprio vocabulo malas artes dicimus, circulatorū ariolorúmq; studia, & mulierum mācipiorúmq; nequissimorū expiationes lustrationésq; profitentium, mutationésq; amoris in odium, aut ediuersò in amorem odij, per quasdam potiones amatorias & incātamenta idonea: atq; his dolis inuncāt simplicissimum quemque, donec in calamitates ingentes pertrahant, vt nōnunquam magnæ familiæ cognationésq; paulatim sidendo sine ruinæ strepitu intercidant. His omnibus opinor consideratis noster legislator non sinit procrastinari veneficorū supplicia, sed absq; mora vult exigi: quòd dilatio noxiis opportunitatem peccādi præbeat, vitro ad mortem properantibus, cæteros verò suspicione metúq; repleat, existimātes quicquid illorum vitæ accedit, suæ securitati decedere. idcirco sicut viperas, scorpios, aliásq; venenosas bestiolas, prius quàm mordeant, aut saucient, aut omnino se commoueant, sine mora ad primum aspectum occidimus, præcauendo genuinā eorum malitiā prius quàm noceāt: eodē modo etiam homines plectendi sunt, qui cùm sint animalia rationalia, nihilo secius à natiua mansuetudine in ferinos mores degenerāt, & pro delectamento habent lædendi quotquot possunt licentiam. Hactenus in præsenti de veneficis dictū sit. Sciēdum tamen hoc quoq;

quoq;, interdū accidere vt aliquis nihil minus cogitans cōmittat homicidium, nō destinato consilio, nec paratus ad id antea, sed repētino furore percitus, impotēti malo & obrepāti facilè, quod non minus nocet commoto, quàm sustinēti talem debacchationem. interdū enim aliquis progressus in forū vt agat sua negotia, casu homini vel lingua vel manibus petulanti sit obuius, lacessitúsq; aut ipse contentionē exorsus, vt rixa citius dirimatur, aut pugno ferit, aut eminus lapide. Tū si letali plaga ictus alter moritur, percussor quoq; ferat quod intulit, quòd si non statim ab ictu perit, sed decumbit læsa valetudine, ac mox curatus si nō suis pedibus, saltem aliis sustentātibus, aut scipione subnixus obambulat, duplicem mulctam luat, tum eam qua rependatur percussi otium, tum qua satis fiat medico. hac persoluta immunis sit à supplicio: etiāsi percussus moriatur postea. fortassis enim non ex ictu, post quem cœpit obambulare valeréq; meliusculè, sed aliis de causis interiit, quæ repentè aggressę vel sana corpora enecant. Quòd si quis rixando cùm muliere grauida pugnos in ventrem inflixerit, ita vt abortus sequatur, si abortium informe fuerit, mulctetur, tum propter violētiam, tum quia fuit impedimento naturę exorsæ opificium hominis, animalis pulcherrimi. Quòd si formatus fœtus absoluta membra & in ordinem digesta habuerit, moriatur percussor, iam enim erat homo qui in naturæ officina interemptus est, nōdum ab ea prolatus in lucē, similis statuæ latenti apud fictorem suū, & nihil aliud expectāti quàm dum libeat illi spectandam proponere populo. Hæc lex etiam grauius quiddam prohibet, expositionem infantium, quæ apud multas gentes propter natiuam inhumanitatem vulgaris est impietas. nam si prospiciendum est, ne ante præfinitum natiuitatis tempus vim patiantur in vtero, quantò magis conseruandi sunt iam editi, & quasi nouelli coloni adscripti cæteris hominibus, vt vnà fruantur naturæ donis, quæ in terra, aqua, aëre, cælo proueniunt. cælestia contemplationi & spectaculo, terrestria verò vt vsibus seruiant, & expleant omnium sensuum desideria: menti quoque famulentur tāquam regi magno per eosdē sensus ceu satellites: aut etiā sine horum ministerio, duntaxat in his quęcunque sola ratione possunt percipi. Hæc tanta bona quisquis adimit pueris, & alimēta statim à natiuitate denegat, sciat seviolare iura naturę, & hoc modo incidere in maxima crimina, libidinosus, immanis, homicida, atq; adeo infanticida prolis propriæ. libidinosus vt qui

qui non liberorum causa cõseruandiq; generis cùm vxore cõgreditur,sed voluptatẽ captans ex coitu more suũ hircorúmq; immanis autem quis potius censebitur, quàm natorũ suorum inimicus implacabilis?nisi quis est tam fatuus,vt credat nõ remeraturũ fœdera inita cum exteris,eum qui cognationis iura & communis generis societatem nodósq; arctissimos ducit,q̃ nihilo,certè homicidæ infanticidæq; sunt manifestarij,siue sceleris id peragunt suis manib⁹ immaniter elidẽdo præfocãdóre recẽtem spiritum:aut in flumen maréve proiiciendo è sublimi quo celerius mergantur ac profundius:siue in deserta loca deportatos exponũtur,vt ipsi aiunt nõ desperãtes de salute:sed reuera vt abiecti miserius intereant. nam quæcunq; feræ carnes humanas appetunt,accurrũt & auidè fruũtur bellis epulis obiectis sibi à parentibus,qui soli aut præcipui curatores infantis esse debuerãt:atq; etiam reliquias eorũ carpunt alites carnivoræ si serius veniant. Nã quoties maturè præsentiunt,decertant pro præda cum terrestribus bestiis.Sed fac alicuius prætereuntis miseratione colligi expositiuum,& alimẽta exterámq; educationẽ consequi:hoc beneficium quid aliud est quàm parentũ ipsorum cõdemnatio?Siquidem exteri faciunt horũ officium, parẽtes verò ne eam quidem curam natis impẽdunt quam exteri.immensum igitur quantò magis expositionẽ infantum vetitam inuit,qui autori abortus infligit pœnã capitis, si fœtus iam formatus erat in vtero.quãuis infantem tãtisper dum matrice clauditur,partem matris aiunt scrutatores naturalis philosophiæ,cumq; his medicorum probatissimi,qui paratur ã hominis inspexerint,nõ foris solùm,verumetiam dissectis corporibus,ne quid eius ignoratũ in curãdis morbis afferret cautam ingenitis periculi,hanc cõcretionem partus secernit, absoluẽs animal,italvt nil ei desit eorum quæ natura humana postulat: proinde sine controuersia homicida est quisquis infantẽ interimit,ætate nõ obstante,cùm lex vindicet iniuriam illatã generi. attamen ætatis quoque rationem haberi placet.maiorẽ indignationem infanticida mereri videtur.nam perfecta ætas multis modis iritat offenditq;:infantibus verò tum recẽs in lucem ac vitã editis ne falsum quidem crimen licet obiicere propter summã eorum innocẽtiam.ideo sœuissimi omniũ & immanissimi iudicãdi sunt qui his struũt perniciem,meritò capitalem pœnam daturi legibus. Ei autẽ qui nolens cædem cõmisit,occasum sacra lex ait in manus à Deo traditum:vel quo excuser cul

pam. nunquã enim Deus clemẽs ac propitius insontem ad nẽcem dederet: sed aliquoties qui apud humanũ tribunal euadũt? modis variis,in naturæ iudiciũ adducti dãnantur,vbi sola syncera veritas spectatur,nec offuscat vllis verborũ præstigiis.imò ne opus quidẽ verbis est,vbi nudãtur cõsilia,volũtatésq; occultę antea in apertũ producũtur,vel quo percussor licet exemptus crimine homicidij,quasi minister iudicij diuini,tamẽ declaretur obnoxius exiguo cuidã piaculo, quod veniã impetrare debeat,nõnunquã enim Deus paruis delectis & sanabilib⁹ vtitur ad puniẽda magna atq; insanabilia peccata, non q̃ ipsos ministros probet,sed quòd eos putet instrumenta pœnarũ idonea,ne quis alioqui tota vita purus & è puris prognatus parẽtib⁹,cęde vel iustissima suas manus cõtaminet.ideò cęde prćter animi sẽrentiã pollutis exiliũ indicitur, certis quidẽ locis circũscriptũ, non tamen perpetuum. Sex enim ciuitates attribuuntur huiusmodi exulibus, octaua pars possessionum quæ sorte obuenerũt sacratæ tribui, & ex re nominantur profugorum receptacula. finis autem exilij est idem qui vitæ pontificis, tunc enim reditus permittitur.quod ad locũ exilij attinet,hæc causa redditur. tribus de qua loqmur,has ciuitates accepit in cædis piæ iusieq; præmiũ,propter operam nauatam egregiè. Cùm enim prophe ta in celsissimum ac sanctissimum eius tractus montẽ accitus, ex ore Dei capita iuris acciperet,semotus per dies aliquot à cõspectu hominũ, quidam seditiosi per absentiam prĩcipis multa mala inuexerunt,& ad extremum impietatem his adiecerunt, vnius veri Dei cultu explosо,& cõsecrato iuuenco aureo ad exẽplar typhi Aegyptiaci:vacabãtq; profanis sacrificiis& festis nefariis,inconcinnisq; choreis, cantãtes hymnos cùm debuerint lamẽtari potius. hanc repentinam à bonis moribus defectionẽ indignè ferens ea tribus, ira zelóq; accensa armauit se velut ex cõposito,& vino simul orgiisq; furentes contemptim aggressa trucidauit,initio cædis facto ab amicissimis & cõiunctissimis, pietate tantùm metiẽdo necessitudines,itaq; exigua parte diei ceciderũt viginti quatuor milia,quorum clades reliquos in offi cio continuit,similem pœnam veritos. eam voluntariam mili- tiam pro pietate cultúq; veri numinis susceptam non sine periculo,ipse rerum pater approbauit,pronuntiauitq; interfectores puros ab omni scelere, & honorauit sacerdotio,virtutis ergõ pietatisq;.ideo quisquis inuitus necauit hominẽ, iubetur in nonnullas huius sortis ciuitates secedere, ad eius casus solatiũ.

néve

néve desperet de securitate fretus loci priuilegio, redigentis in
memoriam, quòd qui contra voluntatem suam necesse habue-
runt ferro grassari in vitam quorundam, honores etiam & ma-
gna præmia supra impunitatẽ olim adepti fuissent. tãtò magis
absolui debere à crimine, qui idem peccatum commiserũt per
imprudentiã, & saltem hoc impetrare ne plectãtur caplte. Vn-
de discimus, non omne homicidium damnãdum esse, sed ea so-
lùm quæ cõiuncta sunt cum iniuria: quandoquidem licet inter-
dum laudem hoc facinore quærere, si per æmulationẽ & virtu-
tis amore patratũ sit. certe veniam meretur qui nolens occidit.
Altera causa est hæc. Vult lex incolumitatẽ eius qui necauit im
prudens, quoniã insons est animo, licet manibus ministrarit in
sticiæ rerum humanarum præsidi, infestatur enim & ad mortẽ
expetitur ab occisi cognatis proximis, quos vel miseratio vel
domesticus luctus ad vltionẽ stimulat, nec sinit iura naturæ di-
ligẽter expendere. ideo datur huiusmodi homini refugium, nõ
in templum, vtpote nõdum expiato: nec in obscurum aliquem
neglectúmq; angulum, nẽ contemptus dederetur facilè: sed in
vrbem sacerdotalẽ, hoc est mediam inter sacram profanámq;,
quæ est quasi templum quoddam secundarium. nam sacrifico-
rum oppida religiosiora sunt cæteris, sicut augustiores ipsorum
incolæ. proinde ob receptaculorum priuilegiũ certa securitas
contingit eò fugientibus, terminum autẽ reditus præfiniit lex,
vt dixi, mortem summi põtificis, ob causam hanc. quemadmo-
dum quisq; occisus cognatos habẽt superstites vltionis auidos,
ita vniuersæ gentis in cõmune cognatus & propinquus est pon-
tifex reddens omnibus iura cõtrouersiásq; dirimẽs, & sacra vo-
táq; quotidie faciẽs, omniáq; fausta petens tanquã fratribus &
liberis & parentibus, vt omnis ætas cunctæque partes gentis in
vnum ceu corpus coëant coaptentúrque, & sic pace fruantur ac
cõmunibus legibus. hunc igitur timere debet quisquis inuitus
cædem patrauit, vt propugnatorem & protectorem necatorum,
cõtinetéq; se intra sua receptacula, si modò cupit sine periculo
viuere. cùm igitur lex dicit, nõ reuertetur exul in patriã donec
moriatur summus pontifex: perinde valet ac si dicat, donec mo
riatur cognatus omniũ publicus, q̃ solus habet ius inviuos pari
ter ac mortuos. hæc est causa quæ placet recẽtioribus: altera ve-
rò autores graviores habent antiquioréso;, hæc videlicet. A pec-
catis voluntariis debent esse puri plebeij homines, aut etiã sacer
dotes, si cui libet hos quoq; addere: princeps verò sacerdotũ sine
pontif

põtifex per excellentiã ab vtrisq; volũtariis pariter ac inuolun
tariis, nefas est enim hũc quicquã pollutũ attingere vel spontẽ
sua vel casu fortuito, vt cũ sacris præsit, ornatus sit parte vtraq;,
tum mẽte irreprehensibili, tũ vita nullis probris obnoxia. itaq;
tali merito suspecti sunt qui nolẽtes cædem fecerunt, non vt sce
lerati, sed vt minus puri à peccato: vtcunq; voluntati naturæ vi
dẽtur præbuisse ministeriũ aduersus prædamnatos illius occul
to iudicio. Hactenus de ciuibus & ingenuis: deiceps etiã de ser-
nis lex loquitur occisis p̃ vim ac iniuriã. hos fortuna & cõditio
vilior distinguit à suis dominis, de cætero natura vtrisq; cõmu
nis est & eadẽ. at lex diuina regulas iuris nõ fortunæ, sed naturę
accõmodat. ideo decet dominos nõ abuti sua potestate cõtra fa
mulos, caueréq; ab insolẽtia, cõtemptu atq; sæuitia. nã ista non
sunt indicia placidi animi, sed impotentiæ tyrannicæ, exercẽtis
licentiam pro arbitrio. quisquis enim domum suam tanquã ar
cem muniit, neminem domesticorũ sinẽs, loqui liberè, asper in
omnes præ agnata vel etiã affectata sæuitia, tyrãnus est appara
tu tantũ minore differens: vnde satis apparet eum progressurũ
vlterius, si quid opibus accreuerit. Trãscendet eñ mox ad ciui-
tates, gẽtes, regionésq;, oppressã prius sua patria, vt specimẽ de
se præbeat, quàm immitis sit futurus in cæteros subditos. Talis
igitur certò sciat, nõ semper, nec in omnes habiturũ se peccãdi
licentiã. Vltrix eñ ei resistet iustitia, propugnatrix iniuriã pa-
tientium, reposcétq; rationẽ necis quam ille suis intulit: nec sa-
tis erit dicere inflictas plagas castigãdi nõ occidẽdi animo. nõ
enim statim dimitteretur impunè, sed ad iudices ductus diligen
ter examinabitur nũ vera dicat, volẽs an nolens interemerit, si
dolus malus & nefariũ propositum cõpertum in eo fuerit, mo-
riatur, nec prosit ei ad salutẽ quòd sit dominus. sin autẽ nõ mox
post verbera, sed altero tertióve die seruus expirauerit, iam nõ
erit reus cædis dominus, excusationem habẽs hoc ipsum quòd
ille inter vapulãdum non sit mortuus, permissus intra ædes vi-
uere quamdiu potuit, licet breui tẽpore. Huc accedit, q̃ nemo
est tã fatuus vt aliũ velit lædere cum suo incõmodo. at quisquis
seruũ interficit, seipsũ mulctat, carituras eius ministerio, & in-
super pretium perditurus, fortasse nõ modicum, quòd si seruus
meruit supplicium, ducatur ad iudices, & crimen eius iudicetur,
vt legibꝰ pœnas luat nõ suo domino. Quod autẽ attinet ad bru-
ta mortẽ meritasi quẽ taurus cornupeta interemerit, obruatur
lapidibus. nõ est enim idoneus sacrificio, & carnibus eius vesci
non

non est fas,quam ob rem?quia non est purus cibus homini,animal quod interfecit hominē, quòd si dominus eius sciēs ferum immansuetúmq;,nec alligauit nec inclusit, ac ne ab aliis quidē prǽmonitus eum asseruauit,reus esto, nocatóq; cornupeta,ipse quoq; tollatur è viuis,aut certè caput suū pretio redimat, iuxta æstimationem iudicū. Si seruus fuit qui sic peremptus est,pretium eius restituatur ipsius domino.Quòd si non homo,sed pecus cornu cōfixum fuerit, mortuū sumat cornupetæ dominus, reddátq; aliud simile, propterea quòd incautè seruauit pecudis suæ ferociam, quòd si ipse alienā necarit pecudem,restituat similem,& boni consulat non mulctari se grauius,cùm prior leserit. Quidā profundos puteos fodiunt,aperiēdo viuos latices, aut vt pluuiales aquas colligant:deinde nec os putei sepiūt,nec addunt operculum,per summam negligentiam vel amentiā finentes id patere ad quorundam interitum.in hos si quis viator incautius incedendo prolapsus perierit,actio sit cuilibet defuncti propinquo contra fossōres putei:tum iudices litem ęstimēt, & mulctam ab eis exigant,quòd si iumentum eò prolapsum perierit,quanti viuum æstimabatur,tantū luant domino, ipsis caduer tollere liceat.Huic modo dicto crimini admittūt simile qui ædificata domo solariū relinquunt sine loricula,nec cauent nequis deferatur in præceps.nam vt verum fatear committunt homicidium,quātum in ipsis est, etiāsi nemo delapsus intereat proinde pœnam eandem debebunt, quam illi qui puteos reliquunt absq; operculo. Homicidis lex non indulget vt pecuniis luant,quod luendū est capite aut exilio:sed exigit rigidè,vt sanguis expietur sanguine. & insidiatoris capite satis fiat interemptī manibus.alioqui peruersa ingenia nunquam satiātur maleficiis,sed facinora cumulāt facinoribus, augendo vsq; malitiā. nec vllis eam circumscribendo terminis.Cōtra tales mille supplicia decreuisset legislator,si potuisset:id quia non poterat,nouam pœnā addidit,iubens in ligno suspendi homicidas,móxq; ad suam clementiam reuertitur,humanitatis erga inhumanos non oblitus:Non occidat,inquit,sol super pēdentes in ligno,sed depositi ante occasum sepeliantur. nam necesse fuit eos qui omnes mūdi partes infestarāt,sublimes tolli vt ostēderetur soli, cælo,aēri,aquæ,terręq;,illorū supplicium:móxq; in sepulchreto condi,ne quid super terrā contaminēt.Quin& illud pulchre cautum est,ne patres moriātur pro filiis,néve filij pro patribus: sed vt quisq; mortē meruit,pro se luat ꝓprio capite.atq; ita lex

hæc opponitur,iis qui vel ius collocant in violētia, vel suos nimis tenero affectu adamāt.tales enim se libenter supponerent mortis vicarios,insontes pro sontibus,lucrū ducēres nō videre suppliciū vel parentū vel filiorū,vtpote insuauem & morte tristiorem vitam victuri postea. Quibus respōdebimus.Intēpesti ua est vestra ista beneuolētia,nec potest probari quicquid sit alieno tēpore:sicut ediuersò laudātur quibus in suis factis cōstat ratio temporū.debemus amare quos amore dignos censemus. malus autem nemo verè amicus est.genere coniuncti amici,vt vocātur,alienāt se sceleribꝰ. arctius enim cōsensu virtutū q̄ cognatione sanguinis astringimur: quas si quis deseruerit, nihil verat eum referri in hostiū, nedum alienorū hominū,numerū. Cur ergo affectibus istis parū virilibus beneuolētiæ humanitatisq; falsa nomina prætextis?nisi fortè apud virū fortē miseratio plus valebit q̄ ratio:præsertim cùm peccetis nō simpliciter, dum noxios vultis eripere supplicio,vosipsos verò insontes pro illis pœnæ subiicere.Verū istis increpatio satis fuerit,nō exvtilitate publica indulgētibus suis affectibus,& alienā salutē sua morte redimere cupientibus.cæterùm illorū immanitatē quis nō detestetur,quorū tā dira est ferocia,vt clámve palámve pro aliorū culpis ab aliis pœnas grauissimas exigēre audeāt,obiiciendo eis cognationē reorū,aut societatē,aut amicitiā aliúdve simile,vt in vitā eorum sæuiendi occasionem habeant.& hæc interdū faciunt nulla prouocati iniuria,tantū vt per auaritiam rapinas exerceant.Nuper quidā tribunis exigēdis apud nos prefectus,quoniā aliquot qui debere videbātur,fugerāt ꝓpter inopiam,veriti ne torquerētur,vxores eorū & liberos,parētes, cognatósq; cæteros vniuersos per vim abduxit,protrusos, verberibus affectos,& omnibus cruciatibꝰ,vt aut indicarēt profugorum latebras,aut pro illis depēderent,cū neutrū possent,alterū quia nescirent,alterum quia ipsi non minus erant pauperes. nec prius abstitit,quàm nouis tormentis eos enecaret, inauditóq; mortis genere,suspensa de collo sportula plena fabulo: vt pressi onere grauissimo sub diuo in medio foro, variis modis vexati,vēto,sole,prætereuntiū ludibriis,miserè deficerēt. quod tam crudele spectaculum sic affecit nōnullorū animos,vt aliorum exēplo docti mortem præoccuparent gladiis,aut venenis, aut laqueis,in tam misero rerū statu partē felicitatis existimātes absq; cruciatu interitū.cæteri moras inter ac deliberationes correpti,prius quàm ipsi sibi necem conficerent, velut fortuito

Universidad de Deusto
Biblioteca

ducebátur iuxta cognationis ordinem, primùm proximi, post hos secundi atq; tertij, donec peruenirétur ad vltimos: quod si quando nullus è cognatis supererat, ad vicinos transibat ea calamitas. interdum etiá totos vicos & oppida desolabat, colonis diffugientibus & latebras vbicunq; sibi quærentibus. attamen fortasse minus mirũ fuerit tributorũ exactores, ingenio barbaros, liberalis institutionis expertes, obsequẽtes iussis herilibus, collectores annuorũ redituũ, nec facultatibus parcẽtes nec corporibus, in vitæ quoq; periculum multos variis de causis adducere. nũc ipsũ legislatores penes quos sunt iuris regulæ, perinquè statuunt, opinioné suam magis quàm veritatẽ secuti, prodi torem plecti vnà cũ liberis: tyrannum verò vnà cum quinq; familiis cognatione proximis. libenter discerẽ cur ita. si vnà peccarunt, simul etiam puniantur. quòd si nec socij fuerunt eorum nec imitatores, nec felicitatis volutatisq; domesticorum participes, cur interimentur? ideóne tantùm quia cognati sunt? genus enim non scelus punitis. nimirũ vos ô venerandi legislatores, bonas habetis familias: alioqui si malæ essent, opinor nunquam vobis in mentem venissent instituta huiusmodi: imò ne alios quidem ferretis hæc statuere, vt ob cauenda scelera innocentes quoq; inuoluantur alienis periculis. nam hic metus ita cautus debet esse, vt tamen nõ contemnatur cuiusquam incolumitas. Cæterũ qui nimiũ securitati consulit, cogitur sæpe innoxiis non parcere. His rationibus consideratis noster legislator simúlq; animaduertens quantum hic peccetur ab aliis contra rempub. damnauit pariter & negligentiam & inhumanã sæuitiam: nec passus est quenquam pro auctario dedi ad luendum alienæ culpæ supplicium. ideo diserté cauit ne filij pro parentibus, néve parentes plectãtur pro filiis: æquũ censens vt qui peccant, iidem puniãtur etiam siue mulcta pecuniaria, siue flagris & cruciatibus, siue talione læsi mutilatiue corporis, siue ignominia exilióq;, aut quacunq; tãdem pœna legitima, dum enim vnum genus exprimit, nõ permittens caput plecti pro capite, latenter & de cæteris subindicat suam sententiam. Fora, curiæ, tribunalia, sodalitia, comitia, & subdialis vita quæ causis agendis rebusq; gerendis in bello ac pace peragitur, viris cõuenit: fœminis verò cura rei familiaris, & domus custodia. virgines penetralia, mulieres aulam nõ egrediantur. duæ sunt enim ciuitatum species, maiorũ minorúmq;. maiores vrbes vocantur, domus verò minores. harum præfecturæ sorte obuenerũt, viris ma

maiorũ, hoc est respublica: mulieribus minorũ, hoc est res domestica. Absit igitur vt mulier aliquid extra familiæ curã sata gat. sed amet solitudinem, nec tanquam prostituta in publico in cõspectu virorũ operetur, nec nisi ad tẽplũ procedat, ac ne tũ quidem sine pudore per forũ frequentissimũ, sed turba iam domum reuersa, ita vt decet mulierẽ ingenuã & verè ciuilẽ. persolutis sine strepitu votis atq; precibus ad auertẽda mala & bona impetranda. Rixãtibus autẽ pugnãtibusq; viris mulieres audẽter procurrere velut in auxiliũ. nõ mediocris fuerit impudentiæ, quãdo etiã in bello vacationem habent militiæ, vbi de cõmunis patriæ salute agitur: adeò decorũ & honestas fuit curæ legibus, vt semper & vbiq; immotũ seruaretur: quòd in hoc incomparabili bono sita videatur victoria, etiamsi cætera veniãt in periculum, quòd si qua tam impotenter amat maritũ, vt iniuriam ei factam dissimulare non valeat, tamẽ sexus memor sit etiam cũ opem ferre parat. periniquũ enim fuerit, si vt virũ cõtumeliis eximat, ipsa sibi faciat contumeliã, oblita pudoris fœminei, & probrũ sibi cõcilians ineluibile. itáne decet mulierẽ committi per vias, & verbis vti nõ licitis, ac nõ potius si alius cõgitetur fugere obturatis auribus? at nunc nonnullæ procurrunt armatæ nõ lingua tantúm sed & manibus, natis exercitatisq; ad lanificium, nõ ad protrudendos pulsandósque obuios more pugilum, cætera tamen vtcunq; tolerari poterat: illud verò immanis audaciæ fuerit, mulierem inter rixandum inuolare aduersarij genitalia. Non debet enim hic valere causatio, q̃ marito ferre opem conata sit, seuerè potius cohibenda est audacia: vt nec ipsa posthac possit peccare similiter, nec aliæ petulãtiam hanc imitentur, exẽplo in eam edito deterriræ. Erit autẽ pœna, mutilatio manus ipsius, quæ nefaria licẽtia rẽ illicitam attigit. Laudãdi sanè gymnicorũ certaminũ præsides, qui fœminas arcẽt ab huius generis theatris, ne viros nudatos contẽplatæ, probitatem pudoris depraua rẽt contẽptis naturæ legibus, quæ insigniter discreuit vtrũq; sexũ nostri generis. nã ne viros quidem decet interuenire exuris veste mulieribus: sed vterque sexus debet ab altero nudato visum auertere, ita vt natura postulat. ergo si temerarius visus reprehẽditur, quãtò magis manus procaces culpandæ sunt? nam oculi nonnunquam incidunt in ea quæ videre nollent, si esset ipsis integrum. manus verò cẽsentur inter obsequentissimas partes corporis, promptę ad exhibenda nobis ministeria. Hæc est causa, quam vulgus affer-

Universidad de Deusto
Biblioteca

re solet, aliam autem audiui à viris diuinis, qui pleraſq; leges autumnãt apertis verbis significare obscura mysteria. est autẽ illorũ sententia hæc. Duplex animæ vis, quaũ sexu distincta, coniũcta genere, altera vt masculæ ad mares pertinet, altera ad fœminas, vt fœmineæ: masculæ soli Deo deuota, parẽti, factori, autoriq; omniũ: fœminea verò pendẽs à generatione corruptionéq;, & extendens tanquã manũ suam potentiam, vt in obscuro apprehẽdat fortuita, generationi hęrẽs multis modis mutabili, cùm debuerit potius amplecti diuinã illam naturã nõquam mutabilem, ter beatã & felicissimã. Merito igitur lex figuratẽ iubet resecari quæ apprehẽdit testiculos, non vt mutiletur corpus parte maximè necessaria: sed vt ex anima excidãtur cogitationes impiæ, insidentes omnibus rebus generationi obnoxiis. testes enim generationẽ significãt. Addam & illud, vnitatẽ esse primæ causæ siue primi autoris imaginẽ, dualitatem verò, passibilis & diuisibilis materiæ. quisquis igitur dualitatem pluris quàm vnitatẽ faciẽs arripuerit, sciat se Deo præferre materiã. ideo lex æquũ censet excidi hunc affectũ tanquã manũ ex anima. nulla enim maior est impietas, quàm reb⁹ passibilibus ascribere illius summi agẽtis potentiã. Illi quoq; reprehẽdendi sunt q nõ pro dignitate peccatis pœnas statuũt, percussori multam pecuniariã, vulneratori ignominiã, homicidæ exiliũ, furi vincula. nã ista inæqualitas & disparitas inimica est rectæ institutæ reipub. at nostra lex æquitatẽ docet, vt quisq; pro his quæ facit: patiatur similia. si facultatibus sui ciuis nocuit, luat de facultatibus: si priuis: corpore verò, si mẽbra læsit aut instrumẽta sensuum. Qui vitæ structit insidias, ipse vita mulctetur. nã aliã pro alia pœnã exigere in rebus toto genere dissimilibus, soluere leges est nõ constabilire. hoc autẽ dico, si circũstantiæ rem non variant. non enim perinde fuerit verberare parentẽ ac quẽvis aliũ, cõiuriari priuato ac magistratui, illicitũ aliquid in sacro ac profano loco facere, aut ĩ celebritate festõq; publico, ac in alio quouis die non eximio: & in vniuersum quæcũq; sunt huiusmodi differentiæ quæ crimẽ aut minuũt aut exaggerãt. Itẽ si quis, inquit, seruo ancillæve oculũ extuderit, manumittat eos liberos, quia sicut in corpore principatũ natura dedit capiti cui summũ locũ tanquã regiam attribuit, reliquis mẽbris omnib⁹ quæ à ceruice vsq; ad imos pedes pertinẽt, ei pro basi suppositis: ita inter cæteros sensus imperiũ penes oculos esse voluit. ideo hos quoq; in sublimi collocauit vt principes, & quidẽ variis modis honoratos, sed præcipuè loco tã insigni ac cõspicuo. quantã verò vtilitatẽ ex his genus humanũ percipiat, recẽsere longũ fuerit. vnã tamẽ dicemus eximiã. Philosophia defluxit quidem è cælo in hominũ animos, sed oculis sequestris deducta est id hospitiũ. nam hi primi conspexerunt vias, quæ à cælo ad nos tendunt, regias, bonorũ autẽ omniũ, quæ verè bona sunt, fons est philosophia. ex eo si quis haurit vt virtutẽ sibi quærat, laudãdus: cõtrà vituperãdus qui solam inde petit vafriciã. nam alter similis est cõiuiæ exhilarãti & se sodalitiũm: alter verò meribibo ingurgitãti se vsq; debacchationẽ tũ in seipsum, tum in cæteros. nũc dicẽdũ quomodo philosophia per oculos deducta sit in nostrũ hospitiũ. sublato vultu in ætherẽ viderũt illi solẽ, lunã, stellas fixas & erraticas, sacratã cæli militiã, & ipsũm mũdi ornatũ. adhęc ortus harũ occasũsq;, choreas cõcinnissimas, status circuitus, cõiũctiones, defectus, emersiones. deinde incremẽta detrimẽtáq; lunæ, solis motus trãsuersos à meridie septẽtriones petentis, ac rursum recipiẽtis se ad partes austrinas à septẽtrionalibus, atq; ita variantis annua tempora, ad absoluẽda maturãdáq; omnia multósq; alios effectus mirificos. iisdẽ collustrãtibus æthẽ, terras, maria, cũcta hęc mens percepit ipsorũ indicio: & quæ per se videre nõ potuerat, eorũ ope contẽplata. nõ hic substitit: sed vlterius progressus discẽdi studio, & spectandi dulcedine, rationibus cõiecturisq; assecuta est, hæc nõ temerè ferri suopte impetu, sed gubernari Dei prouidẽtia, quẽ parẽtẽ cõditoremq; rerũ nominare fas est. Item nõ esse hæc infinita, cũ circũferibantur vnius mũdi terminis, orbe illo extremo ceu vrbem includẽte, stellis fixis cõspicuo. porrò illũ summũ parentẽ lege naturæ curare suã progeniẽ, tũ vniuersitatẽ ipsam, tũ partes eius singulas. amplius cõsiderauit quænã sit essentia rerũ visibiliũ & nũ eadẽ omniũ quæ mũdo cõtinentur, an aliarũ aliarum quæ singularũ materia, quæ've causa finalis, quæ vires quibus conseruãtur, & vtrũ hæc corporeę an incorporeæ. nã horũ & similiũ scrutatio, nihil aliud appellari potest q philosophia, sicut ipse vestigator propriè dicitur philosophus. nã mũdi cõsideratio, & contemplatrũ in eo stirpium atq; animantium, tũ exẽplorũ intelligibiliũ & effectuum sensibiliũ, quidq; in his singulis insit virtutis aut vitij, res est hominis studiosi cognitionis. auidi contẽplationis, & veræ philosophi. at hoc summũ generis humani bonũ acceptũ fertur oculis: quos dignatos opinor eo priuilegio, quia sunt diluciores cæteris sensibus & magis illustrãt animã. habẽt quidem

omnes familiaritatē quandam cū eo, verùm hic tanquā cogna
tione proximus primū locum obtinet, sicut multis argumentis
licet colligere, quis enim nescit gaudēte animo subridere ocu
los hilariter: sicut eodē mœrente ipsos quoq; submitti ac lan
guescere, ꝙ si grauior premat molestia, lacrymas etiam expri
mit, iidem per irā tumescūt, & ignitum quiddam tuēres suffun
duntur sanguine: remissiores verò præ se ferūt mansuetudinē.
inter ratiocinandum considerandúmve stant immotæ pupillæ
& ipse cogitabundę, quodāmodo: fatuorū autem oberrāt, quorū
ne oculi quidem possunt quiescere præ stultitia. deniq; omnib⁹
animi affectibus afficiuntur & oculi, variis mutationibus de
clarantes naturalem quandam cognationem. equidem nullam
opinor inuisibilis rei tam euidentem imaginem à Deo factā,
quàm rationis oculos. Ergo si quis conuictus fuerit hunc præci
puum sensum dolo malo impetisse, & extudisse oculū ingenuo
homini, talionem feret. sin seruo, non it em. non quòd venia di
gnus sit, aut minus peccauerit: sed quoniā si talione ageret ser
uus, infestiorem herū esset habiturus, acceptæ calamitatis sem
per memorem, & implacabiliter vindictam medicantem quo
tidie. donec eum iniquis iussis vsq; magis ac magis grauatum
ad mortem adigeret. Prospexit igitur lex ne vel maleficium si
neretur impunitū, vel orbatus oculo grauiora pateretur insu
per, statuens absque controuersia mancipium manumitti, cui
herus extudisset oculū. Sic enim dupliciter mulctabitur, & pre
tio serui & ministerio: tū quod est vtroq; grauius, maximo affi
ciet beneficio quē maluisset habere semper obnoxiū suæ sæui
tiæ. at læsus duplex habebit solatiū, libertatē lucratus, & erep⁹
seruo imperio. eadem lex iubet vel pro dente excusso libertate
donari mancipiū. cur ita? quia vita nihil pretiosius, cuius instru
mentū natura dētes fabricauit ad ciborū dispositionē. his enim
cōciuntur, dictis ab edendo detortō vocabulo, sicut molares di
cūtur qui attritu frusta cōminuunt. quapropter ille rerum pa
rens & conditor, cuius nullum opus est superuacuum, dētes nō
vt cætera mēbra nascenti statim addidit, ne infantem lacte nu
triendum grauarent inutiliter, & fontes vberū per quos alimē
ta deriuantur, vexarent inter sugēdum: sed in tempus præstitu
tum, hoc est ablactandi, exortum eorū distulit, quos prius abdi
derat: scilicet quia iam solidiores cibi hæc instrumenta poscu
lant, cessante nutrimento lacteo. Si quis igitur præ nimia super
bia dentem seruo excusserit, priuarit hominem instrumento ad

ad sustentandam vitam necessario, manumittat læsum tā gra
uiter, & mulctetur viuo instrumēto caritурus eius ministeris.
Dicet aliquis, Ergo pari pœna vindicatur dēs & oculus? Respō
debo, & merito. par enim vtriusq; vsus est, in suo duntaxat offi
cio, in aspectu oculi, dentis verò in edendo. imò si hæc diligen
ter inter se comparentur, apparebit oculum esse honestissimā
partem corporis, vt contēplatorem cæli quo nihil in mūdo au
gustius: dentem verò nō minus vtilem, vt qui præmadendo ci
bos vitæ sit adminiculum. præterea visu orbatus potest nihilo
minus viuere: dentes verò extusos sequitur mors miserabilis.
Hos igitur si quis infensus seruo adimat, sciat se ipsi famem in
annona quantumlibet bona inuehere suis manibus, quid enim
proderit ciborum copia per summā domini crudelitatem spo
liato instrumentis ad vescēdum necessariis? & hæc est causa cur
alibi interdicatur ne quis fœnerator à debitore molā superio
rem inferiorémve sumat pro pignore, nō sine prætatione legis,
quòd qui hoc facit, oppignorari sibi sinit vitam hominis: nam
qui aufert vitæ sustentacula, fit homicidio proximus, non par
cendo vel animę. Intātum autē solicitus fuit legislator, ne quis
alteri necis causam præberet, vt eos etiam qui cadauer fatali
morte defuncti hominis attigissent, impuros pronūtiet, tantis
per dū se lauacro purificarint. à templo autem etiā post purifica
tionem tales arcentur per septem dies, iubentúrq; tertia latere
atque septima. præterea funestam domum ingressos lex vetat
quicquam attingere prius quàm abluātur vnà cū suis vestibus.
eo enim contactu vasa & quæcunq; supellectilē pollui iudicat.
nam anima facit hominē, qua demigrante reliqua cōtaminan
tur omnia, destituēte se diuina imagine. mens enim refert Dei
similitudinem, formata iuxta exemplarem ideam illius supre
mæ sapientiæ. Addit lex impurū fieri quicquid ab impuro tan
gitur, per cōtagionem videlicet. Videtur autem latè patere hoc
sacrū oraculū, nō consistens intra corpus, sed amplius inquiriēs
etiā in mores animæ. nā propriè loquēdo impurus dicitur quis
quis est iniustus & impius, cui nulla iuris humani diuiniq; re
uerentia, qui omnia miscet conturbātq; propter immoderatos
suos affectus & vitia nimia. proinde quæcūq; aggreditur negō
tia, omnia reprehensionē merētur, vt vitiata per autoris sui ne
quitiam. Sicut ediuerso actiones bonorū virorum laudātur, per
virtutem eorum meliores redditæ: quandoquidem ita natura
comparatum est, vt effectus similes fiant suis autoribus.

Universidad de Deusto Biblioteca

PHILONIS IVDAEI,

De circumcisione.

CAPITA legum specialium, id est decem præcepta quæ vocant decalogum, superiore libro diligenter tractauimus: nunc superest vt speciatim mandata consideremus, ordine quo in sacris literis sunt prodita. initium autē faciam à re iuxta multorum opinionem ridicula. Ridetur enim maiorum nostrorū circūcisio, quāuis in non mediocri honore habita etiam apud gētes alias præsertim Aegyptiacam, præcellentem hominū tam frequētia quàm sapientia. ideo conueniētius erat absq; cauillis puerilibus prudenter & serio quærere causas cur is mos inualuerit, q̄ præpropera sententia damnare facilitatē gentiū nobiliū, cùm verisimile sit nō temerè circumcidi tam multa hominū milia, perferréq; cruciatus mutilationis in suis & charissimorum pignorum corporibus: imò esse causas permultas quæ suadeant ab hoc priscorū instituto nō discedere, sed quatuor præcipuas. Vnam, vt caueatur morbus curatu difficilis, quē vocāt carbunculum, opinor ideo sit appellatū, ꝙ vrat inflāmatione, quæ præputiatis facilius innascitur. alterā vt totū corpus sit purius, nec impediat officia sacerdotalis ordinis: quāobrem etiam radunt corpora Aegyptij sacrifici, ne quid sordiū vel sub pilis vel sub præputiis hæreat, quod possit obesse puritati sacris debitæ. tertiam, ꝙ cordis similitudinē quandā habeat circumcisa hęc particula. ambę enim generationi seruiunt. nā ab altera spiritus animales, ab altera genituræ proficiscuntur. ideo prisci æquum censuerūt occultæ illi potioriq;, ceu fonti censuū animi, adsimilare hāc visibilem: vnde origo crassiorū sensuū corporis. quarta porrò causa summè necessaria, est cura fœcūditatis & numerosæ sobolis, aiūt enim ita semē recta eiaculari integrū nec diffluēs per sinus præputij: & ideo circūcisas gētes fœcūditate pollere, esséq; populosissimas. Hæc sunt que ad aures meas peruenerūt, tradita per manus à diuinis viris nostris maioribus, qui Mosis placita diligenter explicauerūt suis interpretationibus. equidē preter iam dictas rationes per circūcisionem significari arbitror duo quædā valde necessaria. vnū, excisionē voluptatū quæ mentē fascināt. quoniā enim inter omnes voluptatū illecebras

bras principatū tenet viri cōgressus cū muliere, instrumentum eius legislatores mutilari iusserūt, innuēdo resecādas voluptates superfluas, nō vnius tantū huius generis. sed omnes per vnā subindicātes, alterū verò, quo moneātur abiicere arrogātiam, grauē morbū animæ. quidā enim velut præclari fictores, iactāt se posse hominē animal pulcherrimū producere, & inflati hac superbia gerūt se pro diis, vero autore generationis dissimulato, cùm tamē eum errorē cōsideratis aliis quibuscū versantur: potuerint corrigere. multi enim sunt inter eos viri steriles, & infœcūdæ mulieres multæ, atq; ita vtriq; cōsenuerunt in orbitate. hæc igitur praua opinio excidenda est ex anima, sicut & cętera quæcunq; pietati repugnant. verùm de his hactenus. nunc vertendus est styllus ad leges speciatim proditas, ac primū ad eas quibus debetur initiū, pertinentes ad caput de monarchia.

PHILONIS IVDAEI,

De monarchia liber I.

QVIDAM solem, lunam cæteráq; sidera crediderunt esse deos rerum dominos, ad quos omnium quæ fiunt causas retulerūt. at Moses opinatur mūdum & creaturam esse, & more amplæ ciuitatis magistratus habere ac subditos: magistratus, quotquot in cælo sidera vel fixa vel erratica: subditorū vero loco naturas quæ lunā inter & terras degunt in aēre. cæterùm dictos magistratus nō esse potestatis liberæ: sed sub præfectos vnius patris rerū omniū, ad cuius imitationē iustè legitiméq; administrent singula negotia. sed hebetes quosdā qui summū illum rectorē non videant, inferioribus istis, quasi liberæ potestatis essent, causas rerum attribuere, quorum ignorantiam sacer legislator castigat verbis his: Caue ne conspicatus solem, lunā, sidera, omnémq; cæli ornatū, opinione falsus adores ea. Rectè admodū & pulchre fallaciam vocat diuinum cultū rerum supradictarum. nam quidam animaduertētes solis processibus ac recessibus temperari anni tēpora, quibus animalia, stirpes, fruges, prouenīāt maturescāntq; lunam verò ministrā solis & absentis vicariam, vt quæ noctu præsit rebus quibus sol interdiu, alias itē stellas afficere variè

terrestria,in errorem inducti sunt inexplicabilẽ, suspicari nullos esse deos præter hos.quòd si studuissent per rectã viam incedere,statim didicissent,quod quemadmodum nostri sensus ministri mẽtis sunt,sic & sensibiles isti magistratus ministri sunt illius intelligibilis, boni cõsulentes cẽseri se in secũdo ordine. ridiculũ autem esset opinari,mentem in nobis,cùm sit parua & inuisibilis,præsse instrumentis sensuum:illam verò vniuersalẽ maximam perfectissimámq; non habere regnũ in reges ipsos, inuisibilem in visibiles,ergo credẽdum est omnes illos cælites qui percipiuntur sensibus,non esse sui iuris,nec habere potestatem propriam,sed subpræfectorũ tenere ordinem,sic natura factos vt sint obnoxij,quamuis summus ille rector non reposcat ab eis rationem,propter virtutẽ ipsorum eximiã. Itaq; trãscenda per cogitationem omni visibili essentia, pergamus ad cultũ illius inuisibilis qui sola mente percipitur,solus Deus deorũ tã intelligibilium quàm sensibilium, atq; etiam rerum cũctarum opifex.quòd si quis religionem quę sempiterno conditori debetur,alteri iuniori aut creato tribuat,inter insanos referẽdus est ac impios.Sunt item quidam qui aurum argẽtúmq; statuariis, quasi deos fingere scientibus,suppeditant. hi mox acceptam rudem materiã ad exemplar mortale formãt,vt (quòd est absurdissimum)talia simulacra pro diis colantur, fanis cõstructis & dedicatis altaribus: honorentúrq; põpis,sacrificiis & cęteris ritibus atq; ceremoniis per sacrificos & sacrificas augustũ in modum exquisitis cura quoad fieri potest maxima.id rerum pater verat prædicens:Nõ facietis vobis deos aureos & argẽteos.tantùm non expresse docẽs,ne ex alia quidẽ vlla materia deos manufaciendos esse,quando præcipuis duabus interdicitur.argentum enim & aurum primatũ in metallis obtinent. Verùm præter hoc apertum interdictum,videtur mihi subesse hic & aliud præceptum vtile moribus.auaros valde arguens,vndecunq; argentum & aurum sibi quærẽtes,& acquisitum tanquam numen recõdentes in penetralibus, totam suam felicitatem accepram illi ferendo,quin & illos qui cùm non possint proprias diuitias colere.quòd his careant,alienas mirãtur,nõ minus auari quàm illi priores:quos adoraturi manè ad ædes eorũ tanquam ad sanctissima templa cursitãt,bona petituri ab his quasi numinibus. Hos alibi quoq; lex admonet: Idola non cõsectabimini,nec facietis vobis deos fusiles:figuratè docẽs,diuinos honores nõ conuenire diuitiis.auro enim argẽtóq; fermè cõstant diuitiæ.quas vulgus

vulgus sectatur sub illi⁹ cæci Pluti nomine,cui soli se debere felicitatẽ existimat:hoc est simulacris,vt scriptura loquitur,vmbris & vanis imaginibus, nihil solidum firmúmve habẽtibus. Seruntur enim vltro citróq; vẽtorum in morem. id verum esse argumẽto certissimo colligitur: quia sicut interdũ repentè adnolãt,ita prius quàm prehẽdatur,posse fore illuso rursum auolant.atq; etiam cùm adsunt maximè, speculares quasdã repræsentant imagines, præstigias sensuũ,ludibriáq; instabilia. Sed quid opus est fastum istum & opulentiam, quam sibi homines fingunt,vanitatis coarguere, cùm non desint qui existimẽt animalia stirpésq;,& quicquid gignitur ac corrumpitur,perpetuò fluere, detrimẽtis tamen obscurioribus quàm vt sensui pateãt, quòd naturæ velocitatẽ visus quantumvis acer assequi nequeat. Nec tantùm opulentia gloriáq; habent sua simulacra & inanes imagines, verùm & omnes isti fabulosi quos poẽtę commenti sunt contra veritatem propugnatores mẽdacij,nouis diis velut e machina introductis, vt ille verus sempiternúsque oblitioni traderetur.&quo facilius homines allicerẽt,carminibus,numeris metrisq; ornarunt mẽdacium,rati se fucum facturos lectoribus.Nec hoc contenti assumpserunt in fraudis societatem pictores & statuarios,vt colorum specie figurisq; affabrè factis& expolitis spectatores inescatos subigerẽt,iniectis in præcipuos sensus visum auditúmq; laqueis, alterum captũ inanimis pulchritudinibus,alterum verò suaui incãtatione poetica insinuãtes se in animam & vires eius labefaciente atq; constantiã.Proterea legislator non ignarus ad quantam molẽ ista vanissima persuasio intumuerit,quãtóq; stipata sit plerorũq; hominũ imperitorũ satellitio,sponte sua potentiã eius protegentium,veritus nequãdo meditatores incorruptæ veræq; pietatis,ab ea tanquam torrente raperẽtur inuoluerẽtúrq;,profundos sanctitatis typos in auditorũ mẽtes imprimit & inscalpit,ne vnquã deleãtur confundantúrve iniuria temporũ,cõtinuè cantionem eandẽ repetens:vnũ esse Deũ conditorẽ factorémq; rerũ vniuersarũ,& hunc dominari creaturis omnibus,quãdoquidẽ verè firma consensusq; penes ipsum solum est auctoritas. Dictũ est autẽ omnes viuere,quicũq; Deo verò adhærẽt. an non igitur felicissima & ter beata vita fuerit,vnũ rerum autorẽ antiquissimũ colere potius,quàm hoc rege posthabito venerari ianitores eius apparitorésq;?nã vitæ huius immortalitas relata est in naturæ tabulas,duraturis in æternũ vnà cum mũdo literis.Difficile quidem videtur

videtur quærere præciperéq; patrem & rectorem vniuersorũ, sed conandum tamen impigrè.occurrũt autem hic duo præcipuè quærẽda mẽti germanè philosophanti:Vnum, an sit Deus, quod negat quotũdam pessima impietas:alterũ,quid sit Deus, horum primũ non magno discitur negotio:secũdum verò non solùm difficilè est discere.sed etiam fortassis impossibile.cõsideremus vtrunq;.Opifices plerunq; noscuntur ex opificiis,quis enim inspecta statua vel tabula,nõ statim intelligit pictorem vel statuarium?quis vestibus,nauibus,domibus inspectis,nõ cogitat textorem,materiariũ cæmẽtarium? itẽ dum aliquis adit vrbem cuius benè constituta sit respub. ornatáq; pulchris legibus,quid aliud credet quàm bonos ei magistratus præesse? sic qui venit in hãc veram Megalopolim, mundũ videlicet, videns terræ mõtana & campestria plena stirpibus & animalibus,aeris nibus perẽnibus & torrẽtibus,pabulis & maritimis subuectis nibus,tum aẽris temperiem & mutationes vicésq; annuas temporum,ad hæc solẽ lunámq; noctis & diei princeps,cæteráque sidera vel fixa vel erratica,totiúsque cæli choreas & ambages: nõnne verisimilẽ atq; adeò necessariam cogitationẽ de horum patre,cõditore atq; rectore cõcipiet?nullũ enim artificiosum opus sponte prouenit. mũdus autẽ arte summa factus est, dubio procul à conditore optimo ac perfectissimo. Ita iam esse Deũ percepimus.Nunc essentiam huius,quãuis vestigatu inuentũ perdifficilem,tamen quoad fieri potest scruturi libet. nihil ergo magis quàm verus Deus quærẽdum est,etiamsi eius inuẽtio supra vires humanas sit:quãdoquidem ipsum per se discendi studium incredibilem affert voluptatem ac lætitiam, sicut testatur quicunq; nõ summis labris degustarunt philosophiam,sed affatim oblectati sunt dogmatũ eius epulis,horũ enim ratio sublimis à terris rapta incedit per æthera, totũ cælum cum sole ac luna perlustrans studio visendi omnia,quãuis hebetiore visu vix ferat clarissimum syncerissimúmq; splendorẽ effusum obuiũ,ita vt animæ oculis caliget ad eius radios,& quasi tenetur quadam vertigine.nec tamen ab incepto desistit præ lassitudine,sed inuicta contẽtione pergit cõtemplari pro viribus, vel ad secundam palmam aspirans, sicut in sacris certaminibus, quãdo non datur primam assequi. post imagitationẽ autẽ veri coniectura secundũ locũ obtinet,in quantũ non discrepat à bonis rationibus,ac probabilibus.Quẽadmodum igitur certo scire nõ possumus,cuiusq; stellę qualis sit essentia,quęrimus tũ alacriter,oblectamúrq; rationibus verisimilibus propter genuinum discendi desiderium:ad eũdem modum licet verum illud ens Deum non valeamus cernere, debemus indesinenter eum quærere,quãdo hæc cõsideratio vel per seipsa citra inuentionẽ, res est summè desiderabilis. nam nec corporis oculis quisquã vertit vitio,quòd cùm non possint solem ipsum obtueri,radiorum ab eo in terram defluentium splẽdorem extremum aspiciunt.quapropter amicus Dei Moses & mysteriorũ eius interpres,supplex precatur:Ostende mihi teipsum:tantùm nõ discrẽte proclamare coactus,Esse te docente mundo didici,qui mevt filius de patre,vt opus docuit de artifice,quæ porrò tua sit essentia cùm scire cupiam,qui me hoc docere possit in vniuerso mũdo inuenio neminem,oro igitur vt exorari te patiaris ab amico supplice,& qui solus potes opẽ afferas.Sicut enim lux à nulla re illustratur,sed seipsa ostẽdit,sicut tu te solus potest ostendere.sit ergo venia confugere ad te audẽti propter penuriã magistrorũ in summo discẽdi desiderio.Ad hæc Deus: Ardorẽ discendi probo vt meretur, cęterùm quod petis,neminem natum impetrare fas est.tibi tãrum largiar quantũ conuenit.nec enim quicquid ego dare possum facilè, id & homo potest accipere. Ideo cùm dignus sis mea gratia,donaberis omnibus quorũ capax es muneribus.mei verò notitiam tãtùm abest vt natura humana capiat,vt ne totum quidem cælum totúsve mũdus possit eam capere. Nosce teipsum, nec sinas te cupidine rerũ quibus impar es abripi,& sublimiora te noli plus æquo appetere.potiris enim omnibus,quibꝰ potiri fas erit.His ille auditis precesiterat:Persuades inquit,mihi me nõ posse manifestam imaginationem tui mente cõcipere:oro tamẽ,vt saltẽ gloriam tuam videre liceat.gloriam dico potestates quarũ stiparis satellitio, quæ hactenus ignoratæ miro me torquent cognitionis desiderio.Tũ Deus: Quas quæris potestates,vtiq; intelligibiles sunt, non visibiles,sicut ipse sum inuisibilis & intelligibilis. intelligibiles inquã,non qꝺ iam intellectæ sint,sed quia si cõprehendi possent,duntaxat mente,non sensibus,essent comprehensibiles, cùm mentis nativus vigor talium rerum sit capacior. attamen quãuis earũ essentia sit incõprehensibilis. videre licet sigillum quoddã & effigiẽ earum efficacię:quemadmodũ apud vos annulis in cerã impressis similémve materiam,exprimuntur figurę variæ,& quidẽ integræ omnibus sui partibus. tales cogitandæ sunt potestates,quę mihi astãt pro apparitoribus,& qualitates formásq.

Universidad de Deusto Biblioteca

formásq; addunt rebus qualitate formáq; carentibus, absq; vllo sempiternæ suæ naturæ detrimẽto, hæ nõ temerè ideæ nominantur à quibusdã vestratibus, quia singula ἰδιοτρόπως, hoc est suam cuiq; reddunt proprietatem, inordinata redigũt in certũ ordinem, infinita indeterminata, informia formãt, definiũt, terminant: & in vniuersum deteriora in melius reparant. Non est igitur quod speres te percepturũ vnquam vel meipsum, vel vllã è meis potestatibus, quorũ autẽ capax es, libẽter (vt dixi) facio tibi copiam. patebit tibi mũdi & eorum quæ in ipso cõtinentur spectaculum nõ corporis, sed mẽtis peruigili collustrãdũ comprehendendúmq; oculo. tu modò perge amare indesinẽter sapientiam quæ suos discipulos explet laudatissimis honestissimisq; placitis ac sententiis. His auditis confirmatũ est in eo sapientiæ studiũ, & hodiéq; ad rerũ inuisibilium amorem excitat omnes sui similes, cõplectens tum populares, tũ eos qui aliũde transitionẽ fecerunt ad meliorem ordinẽ: alteros vt à nobilitate nõ degeneres, alteros vt in generis societatem ascitos à nobilibus: quales vocãtur proselyti seu aduenæ ꝙ postquã aliunde venere nouelli coloni sint ascripti in ciuitatem, qui cõtemptis figmentis fabularum, syncera instituta recipiũt. omnes autem æquo iure vti voluit tã aduenas quàm indigenas, veteres ciues admonens vt hos nouos nõ solùm honorent, verumetiam eximia prosequãtur beneuolentia: & meritò. Cùm reliquerint patriam, cognatos amicósq; pietatis ergô sanctitatísq;, nõ excludãtur ab aliis ciuitatibus, familiis, amicitiis, sed pateãt recepta cula hominibus ad religionẽ veram trãsfugientibus. nã vnius Dei cultus est amoris mutuæq; beneuolentiæ vinculũ insolubile. exæquatis autẽ honore iureq; cũ aliis ciuibus propter abdicatam superstitionem traditã sibi dudum à maioribus, nõ permittit effreni linguę petulãtia cõuitiari diis creditis falsa persuasione aliarũ gẽtium, ne & illæ irritatæ prorumpant in voces nefarias cõtra Deum optimũ maximum, nimirũ nõ docti verũ à falso discernere propter deprauatam institutionem & errorẽ iam inueteratum. interdum tamen reperiuntur quidam è ciuibus, qui omisso vnius Dei cultu à pietate deficiunt, & ordinem suum deserunt, plectendi pœna vltima. ꝙ tenebras præponant luci clarissimæ, & data opera mẽtẽ excæcant cùm potuerint verum cernere. permissum est autem cuivis bene nato educatóq; & maiorũ virtuis æmulo, à talibus sine mora pœnas sua manu exigere, nõ expectato assensu senatus & iudicũ, imò ne delato quidem

quidem nomine: & sequi animi amantis Deum infestíq; vitiis impetũ cõcitati aduersus impios nulla dignos clemẽtia, semel accepta potestate senatus, iudicum, prætorum, tribunorũ, accusatorum, testiũ, legum, populi, vt absq; omnibus impedimentis intrepidè pro pietate decertare liceat. & extat in sacris legũ voluminibus exẽplum tam præclari facinoris. Vir quidã conspicatus ciues suos in amplexus exteratũ ruere, pelliciq; harum blãditiis in ritus alienos à religione patria atq; etiã sacris earũ initiari, principem eius factionis & legũ contemptus autorẽ præferocem (iam enim propalam ostẽtabatur audacia nefaria, & simulacris mactabãtur victimæ) in cõspectu totius populi furore diuino percitus, dimotis turbis quæ ad spectãdũ cõuenerant, fortiter aggressus interemit vnà cũ muliere: ipsum quia facilẽ se discipulũ præbuerat ad discẽda quæ satius fuisset didiscere. illam verò quòd malitiæ nequitiæq; magistra fuerat. id tã calidum facinus repẽtè visum castigauit plurimos, & reuocauit ad officium. Quocirca Deus laudauit strenuè nauatã operã iniussu magistratuum, & promptã alacritatem honorauit duplici pręmio, pace ac sacerdotio: tũ quia iudicauit immunẽ à militia debere esse in posterũ propugnatorem diuini cultus fortissimũ: tũ quia sacerdotalis honor pietati debeatur merces ꝓpria, quæ est professio seruiẽdi cælesti parenti optimo, cui seruire optabilius est quàm regnare, nedũ esse liberum. nõ desunt tamen quidam prolapsi eo insanię, vt ne receptum quidem ad pœnitentiã sibi reliquũ faciãt, ad cultum simulacrorum præcipites, confirmantes eã seruitutẽ literis, nõ in chartula scriptis sicut mos est mãcipiorum, sed inustis in corpus ferro ignito ne deleri queãt pestea. nam hæ non obscurãtur vllo tempore. At legifer Moses vir sanctissimus idem propositũ per omnia cætera tenuit, vtpote veritatis amator atq; magister, cũctis suæ gentis hominibus cupiens hãc imprimere in præcordia, procul reiectis falsis opinionibus. proinde cùm sciret hũc errorẽ vitæ nõ mediocriter foneri prauis diuinationibus, totũ hoc genus auersatur maximè diuinos cũctos arcẽs in perpetuũ à sua republica, sacrificos, expiatores, auspices, prodigiorũ procuratores, incãtatores, sortilegos. omnes enim hi cõlecturis ducũtur in speciem ꝓbabilibus, easdẽ res aliter atq; aliter interpretando, tum quia subiectũ eorũ non habet naturam stabilẽ, tum quia ipsi carent ratione accurata examinandi conceptus suarum mentiũ. impietatis apparatus isti sunt: quare? quia qui attendit his & obsequitur, credẽs hinc

Universidad de Deusto Biblioteca

hinc pēdere bona maláq;,contemnítq; autorem rerū omnium:
nec intelligūt se vitæ curas cōmittere incertissimis alitum mo
tibus per aërem vltro citróq; volitantiū, & reptiliū è terræ ca-
uernis quærendi sibi causa proreptātium:item visceribus pecu
dum,cruori & cassis anima cadaueribus collapsis vt mutentur
in deterius.requirit enim lex in huic ciuitati ascripto absolutā
scientiam,nō istarum artium quibus vulgus instituitur à tene-
ris,quales sunt diuinationū sortilegiorúmq; cōiecturis niten-
tium: sed certæ persuasionis & veritatis indubitatissimæ qua
Deus & pietas perdiscitur.sed quoniā à natura insitū est homi-
nibus prenoscēdi futura desideriū,& ideo multi se ad aruspici-
nam similésq; diuinādi artes applicāt,sperántq; harū ope se fo
re voti cōpotes,cùm tamē seipse vanitatis coarguāt,seuerè vsus
earum interdicitur.nec etiā defore pietatis veræ cultoribus fu
turorum præscientiā,exoriturum repentè prophetā aliquē qui
vaticinetur correptus numine,nihil de suo dicēs(nec enim scit
quid dicat qui verè diuinat)sed quicquid proferet quasi alio di
ctāte impetrās.Deus enim per prophetas loquitur: quibus pro
instrumentis vtitur ad significāda quæcunq; voluerit. Hæc & si
milia postquā de vno vero Deo cognoscendo vates legifer nos
præmonuit,deinceps præscribit quo ritu eum coli oporteat.

PHILONIS IVDAEI,
De monarchia liber II.

DEI templum alterū summū verúmq; existi-
mandum est,mūdus hic vniuersus,cuius sacra
rium sit cælum in tota rerum natura præstan
tissimum.donaria verò sidera,sacerdotes & æ
ditui potestates angelicę,animæ carentes cor
poribus,nō quemadmodū nostræ contēperatæ
è ratioali brutaq; natura,sed totæ quātæ sunt intellectu prædi
tæ,ratione synceritatis vnitati similes: alterū verò manufactū
non erat enim reprimendus impetus hominū ad pietatē pro
perātium,& grata sarificia pro acceptis beneficiis reddere pa
rantium,aut pacem veniámq; petentium,prospectum est tamē
ne vel passim vel vno loco plura tēpla dedicarētur æquissima
ratione, quandoquidē vnus Deus nō nisi vnicū sibi dicari postu
lare videtur.ac ne apud priuatos quidē focos licet rem diuinā
facere

facere,sed vel ab extremis terris ab hoc templū proficisci iubē
tur sacrificaturi, hac quoq; de causa quo morū experimentū de
se præbeant.nemo enim nisi castè piéq; sacra facturus sustineat
relictis cū patria cognatis amicisq; peregrinari,& diuelli à ne-
cessariis coniunctissimisq; affectibus.id verū esse apparet cuili
bet.innumeri enim ex innumeris ciuitatibus terra marique ab
oriēte,occidēte,septētrionibus,meridiéq; singulis festis ad tem
plum hoc cōfluunt,quasi ad quoddā cōmune refugiū vitæ nego
tiosæ ac tumultuariæ:vt ibi trāquillitate inuenta remittant ani
mum,sepositisq; curis quibus per totā vitam grauātur,respirēt
paulisper degentes hilariter, cōceptáq; bona spe vacēt rei cùm
primis necessarię,sanctitati religioniq;,inter se quoq; nouis cō
iūcti amicitiis,& promiscuis epulis ac libationibus instaurata
firmatáq; cōcordia.eius tēpli extimus ambitus longè latéq; pa
tens,munitur quatuor elegātissimę structuræ porticibus:quarū
singulæ duplici cōstant ordine,materie,marmoribus,artificūq;
ingenioso labore architectorūq; cura ornatissimæ.sed ordo in-
terior est submissior,& inapparatu plus austeritatis prę se fert.
in medio tēplū ipsum nullis verbis enarrabile, quantū licet ex
his quæ foris spectātur cōiecturā facere. nā intima nemini vi-
dere fas est,præterquā soli sacerdotū principi,& id ei quoq; vno
die dūtaxat anniuersario permittitur,quo introspicit omnia.in
fert autē odoramēta & foculū cū ignitis carbonibus. ibi multo
suffitu facto fumus circūquaq; offunditur,& visum offuscat,nec
sinit lōgius prospicere. Cū enim sit ingens & in magnā substru
ctum altitudinē quāuis in loco sitū nō admodū edito,istar celso
rum montiū attollitur.eius structurę amplitudo eximia mira-
culo est omnibus spectatoribus,pręsertim hospitibus visentib⁹
& cū aliis publicis ædificiis cōferētib⁹ vel pulchritudinē huius
vel gentis in hoc opere magnificentiā.Lucus autē nullus est in-
tra dictū ambitū,quia lex id multis de causis vetuit.primò quo-
niā verū templū nō amœnitates postulat,sed seueram castimo-
niam.deinde quia nō est fas importare quæ faciūt ad virorē ar-
borum,hoc est brutorū excrementa & hominū.tertiò quia silue
stris materię nullus est vsus,cū sit,vt poētę loquūtur,telluris in-
utile pondus:mitiores verò arbores quæ mites fructus ferūt,pa
tum cordatos à religione retraherēt. prætereа cōdensa siluarū
maleficis cōueniūt, ex latebris securitatē & insidiarū occasionē
quærentibus.at aperta loca & propatula prospectūq; introgres
sorum& obambulantiū latè admittentia,sacris sunt aptissima.

Universidad de Deusto Biblioteca

reditur autem hoc templũ habet non solùm è latifundiis. sed & multò potiores alios, nullo vnquã interituros tempore. donec enim genus humanũ pmanebit, perpetuò reditus hi cũ mundo vniuerso stabunt incolumes. institutũ est enim quotannis offerri primitias ab anno ætatis vigesimo: has redemptionẽ vocant, ac proinde volentes libentes summa cũ alacritate offerũt, quasi hoc pacto suam libertatem, sanitatẽ, salutémq; redempturi in posterum. cùm autẽ hæc gẽs sit populosissima, proculdubio hæ primitiæ maximam rerũ copiam suppeditãt. quocirca penè oppidatim sunt sacrata ærarja, vbi mos est deponi primitias, quã sacram pecuniã certis temporibus legati ad templũ perferunt, delecti ex cuiusq; ciuitatis optimatibus, cõmittentis huic legationi spes suas, quas in religione oblatisq; ritè primitiis collocant. Huius nationis cum tribus numerẽtur duodecim, vna ex omnibus selecta fungitur sacerdotio, quod accepit pręmiũ pietatis atq; fortitudinis, quo tẽpore plebeia multitudo visa est seduci errore quorundã populariũ. ad Aegyptiacũ delirium & typhum illius regionis familiarem desciscẽtium, quæ brutis animãtibus præcipuè tauris miras affingit fabulas. huius igit̃ dementiæ scelestos autores cùm internecione deleuissent iniussu magistratuũ, cõprobatũ fuit eorũ facinus, & pietati nauata opera. Leges autẽ de sacerdotibus extant hæ. integritas corporis in sacerdote requiritur, ne quã labẽ mutilationémve habeat, néve vllam agnatã particulam superuacaneã, siue in natiuitate, siue per morbũ postea: néve colorẽ mutatũ in leprã aut feram impetiginem, aut formicãtes verucas aliásve pustulas & tubercula, quæ omnia mihi videntur figuratè referenda ad perfectionẽ animę. nam si mortale corpus sacerdotis inspici oportet ne quo cõtactum sit vitio. quantò magis immortalem animã formatã (vt creditur) ad Dei veri effigiẽ. sermo autẽ est imago Dei, quo ille totũ mundũ cõdidit. post nobilitatẽ verò generis & integritatẽ animæ simul & corporis, de vestitu quoq; præscribitur, quẽ sumi à sacerdote sacris operaturo deceat. is est lintea tunica & subligar, alterũ quo tegantur partes pudendæ, quas apud altare nudari nefas est, altera verò vt expeditius obeantur ministeria. absq; amictu enim tunicati sacra libationésq; peragũt, & quicquid ad rem diuinam opus est celeriter ac incunctanter suggerunt. pontifex autem iubetur & ipse vestem similem sumere, quando adyta subit vt aram odoramentis adoleat. quia lintea non conficiuntur è mortali materia sicut vestes laneæ: assumit tamen

tamen & aliam pictam, quæ videtur mundi referre quandam imaginem, quãtum è paratu eius apparet. primum enim indumentum eius rotũdum est totum hyacinthinum, talaris tunica significans aërem: siquidem aer suapte natura nigricat & ipse talaris quodãmodo supernè à lunari vicinia tensus vsq; ad terrę infima. huic superinduitur textum pectorale thoracis specie, quo cælum subindicatur. nam duo smaragdi preciosissimi eminent in summis humeris, orbiculares, in singulis singuli, qui hemisphæria duo nobis innuunt, alterum superum, alterum subterraneum. in pectore sunt gemmæ x i i. eximiis coloribus, ternæ serie quadruplici, ad exemplar signiferi circuli. nam & ille terna è suis x i i. signis in quatuor anni horas distribuit. cæterum tota hæc pars in qua sitæ sunt, rationale vocatur vero nomine, quoniam quicquid cælo continetur, fabrefactum ornatúmq; est certis rationibus inter se congruentibus. nam ibi nihil non sua ratione nititur. id rationale geminus textus variat, quorum alter claritas appellatur, alter veritas. per hãc subindicatur non esse fas vlli mendacio cælum ascendere, quòd totum inde ad terrestria loca relegatũ sit, & demigrarit in animos scelestorum hominum. per claritatem verò, res nostras clarescere naturis cælestibus, aliàs in obscuro futuras. liquet enim, quòd nisi sole illustrante, non essent conspicuæ tot qualitates corporum, nec tot colorum formarúmq; species, nec dierũ, noctium, mẽsium, annorúmq; discrimina: & in vniuersum quis distinxit tempora, nisi solis, lunæ, cæterorúmq; siderũ cursus ac recursus concinniores quàm vt enarrari possint humana facundia? vnde numerorũ natura nisi ex obseruatione modò dictarum tẽporis partium? quis in tãta maris latitudine simul & altitudine vias nautis aperuit, nisi ratio siderũ? alia quoq; innumera viri sapiẽtes deprehensa per eorũ notitiam retulerũt in literas, vt procellas & tranquillitates aëris, felices ac malignos frugũ prouẽtus, æstus remissos & ardentissimos, hyemes asperas aut vernãtes, siccitates & pluuuias, fœcũditatẽ animãtiũ & stirpiũ, aut ediuerso sterilitatẽ, & id genus alia. omniũ enim rerũ terrestriũ in cælo signa notata sunt. ex ima verò talari pendẽt aurea mala punica & tintinabula & flosculi, quæ terrã & aquam significãt: terrã flosculi q; ex ea germinent floreántq; omnia: aquã verò punica, dicta ῥοὰ παρὰ τὴν ῥύσιν. id est à fluxu iuxta græcam etymologiam. harmoniam porrò consensúmq; mundi partium tintinabula indicant. quæ omnia sita sunt decentissimè. in summo

Universidad de Deusto
Biblioteca

gemmæ,pectorale illud cœli simulacrũ,quia& cælũ summũ est, sub hoc talaris tota hyacinthina,quia & aër nigricãs secundũ à cælo tenet ordinem.in extrema verò eius fimbria flores & mala punica, quia terra & aqua infimũ in vniuerso sunt sortitæ ordinem.hoc cultu põtifex vtitur,totũ mundũ referẽs ornatu mirando vel menti vel oculis.Sicut enim hos aspectu ob pretiũ simul ac varietatem stupendo percellit magis quã vllũ textile in nostris regionib⁹: ita interpretationẽ sui partiũ habet sapientẽ ac philosophicã.admonet enim pontifice vt cõsiderata vniuersi quam gestat imagine,vitã præstet à natura nõ degenerẽ.deinde vt operãdo sacris totũ mundũ deprecatorẽ alleget. Decet enim vt patris sacerdos filiũ eius mundũ hunc ad preces votáq; adhibeat. Est & tertium huius sacræ vestis mysteriũ non prætereundum silẽtio.nam alij sacerdotes tantũ pro familiaribus amicis ciuibúsq; solent rem diuinã facere:at Iudæorũ pontifex nõ solũ pro toto humano genere,verumetiã pro naturę partibus,terra, aqua,aëre,igne, precatur & agit gratias: quippe qui existimat mũdum(vt re vera est)suam partiã, solitus supplicationibus et reddere propitiũ parentem cõditorẽq; suũ. Post hæc legislator præcepit,vt qui accedit altare cõtrectaturus victimas redeuntibus ad se sacræ functionis vicibus,à vino temetóque abstineat, quatuor de causis,scilicet vt effugiat pigritiã,obliuionẽ.somnũ, amẽtiam.merum enim laxatis viribus corporis facit id minus agile,& in somnũ velit nolit pertrahit:animi quoq; intentionẽ remittens,fit ei causa obliuionis ac delipientię.contrà sobrioru & membra sunt leuiora habilioráque, & sensus puriores syncerioresq;,& mens ipsa perspicacior, ad prospiciendũ futuris negotiis,& ad præteritorũ reminiscentiam.iraq; in vniuersum si ni vsus censetur ad vitam inutilis,quondoquidẽ grauat animã, sensus hebetat,denique corpus onerat.nihil enim sinit in nobis liberũ,sed quicquid attigit,præpedit.At cũ puritati sacrisq; vacatur,tantò est hoc onus molestius,quantò grauius peccatur in Deũ quàm in hominem.Meritò igitur institutũ est sacrificium abstemium,vt discrimen sit inter sacra & profana, pura & impura,legitima & illegitima.Cæterũ quoniam nemo nisi vir coptatur in sacerdotiũ,nõ caritурus amplexuum cupidiae, quæruntur ei castæ virginis nuptiæ,sanctis progenitę parentibus ac honestis generosisq; maioribus.Meretricem enim pariter animo impuram atq; corpore,ne aspicere quidem et licet, etiamsi quæstu relicto ad frugem rediit,eò quòd olim pollutũ virę institutum

turum secuta sit,ipsa verò de cætero quidem eximatur ignominiæ,propter propositũ mutatũ in melius:laudanda est enim ne quitiæ pœnitentia,nec vetandus quo minus eã ducat quisquam alius:sacerdotem verò ne accedat quidam propius.huius enim est eximiũ priuilegium,quod requirit cõfensum mutuũ actionum eius omnium inculpabiliũ ab initio vitæ vsq; ad exitũ.Videatur enim à ratione bonisq; moribus alienissimũ, cicatricosos arcere sacerdotio propter notas infelicitatis nõ malitię:eas verò quæ nõ solùm coactiẽ,verũetiam interdũ spõte formã vendicarent,postquã vix tandem resipuerint ab amatoribus diuulsas iungi mox sacerdotibus,& è lupanaribus migrare in sacra domicilia.manent enim nihilominus in animis pœnitentium cicatrices quædam & vestigia nequitiæ pristinæ. proinde rectè honestéq; vetitum est aliũde,ne merces meretricis inferatur in sacrarium. Atqui numi per se carent crimine,sed quæ hoc accepit vnà cũ suo quæstu est abominabilis.quomodo igitur admittetur in sacerdotis consortium mulier,cuius etiã pecunia profana habetur adulterinãq;,quandoquidẽ probatæ ætatis ac materię integritaq; etiã requiritur in põtifice puritas,vt nec viduam sinat ducere,siue mariti obitu desolatam, siue diuortio: primò verò sacrum semen intacto putóq; aruo capiatur,nec vllo modo misceantur huius natales cum aliis familiis:deinde vt inita cũ eãdẽ deprauatis animis consuetudine,facilius eas suis moribus accõmodent.Sequaces enim & flexiles ad virtutẽ sunt mentes virginũ & ad disciplinam promptissimæ. Ac quæ iã experta est virum alium,probabiliter videtur ad institutionẽ difficilior,vt quæ non adeo puram habeat animã, nec instar ceræ leuigatã,sed iã ante inscriptis notis asperam,quæ ægrè delebiles vel non recipiunt figuras alias,vel receptas cõfundunt inæqualitate sua.Virginem igitur ducat pontifex castã à nuptijs:virginem in quam nõ solùm cũ qua nemo cõgressus est alius, sed ne desponsam quidem alteri,quãdo nõ sola hic requiritur castitas corporis. Reliquis sacerdotibus, quod ad nuptias attinet,præscribuntur eadem quæ põtificibus:verùm his præter virgines etiam viduas licet ducere,nõ quasvis tamẽ,sed quarum mariti defuncti sint.nõ vult enim lex materiã contentionũ præberi sacerdotibus,quas viuis priorib⁹ maritis posteriores vix possint effugere propter zelotypiam:cæterùm illis extinctis,simul affectus talis extinguitur,& alioquin etiam æquum est pontificem puriorem sanctioremq;,sicut in cæteris rebus omnibus, sic in

nuptiis quoq; se approbare, nec nisi virginem puellam ducere. Secundi autē ordinis sacerdotibus permittitur cum mulieribus virum expertis cōnubium. Quin & de genere futurarū vxorū diligēter, prēscribitur, vt pōtifici despōdeatur nō solūm virgo, sed sacerdotalis generis, vt spōsus sponsaq; gentiles sint & quodammodo consanguinei, quo magis per totā vitam moribus cōueniant. cæteris cōceditur vt quāuis ipsi sacerdotes sint, possint tamen ducere nō sacerdotū filias. siue q̄ leue sit hoc placitum, siue q̄ non expediat plebē in totū submoueri à sacerdotū affinitatibus. ideo licitū est sacerdotibus huiusmodi cōnubia, vt cognationi proximū. nam generi loco filiorū sunt soceri, & hi vicissim loco parentū suis generis. Hactenus de cōiugio, & cura procreādi liberos. Quoniā autem generationem sequitur corruptio, etiā de vita functis leges sunt proditæ, quibus decernitur, sacerdotes nō funestari ob cuiusvis amici cognatiue interitū, sed tātūm sex cognationis proximæ, patris matrisq;, filij vel filiæ, germani germanéve virginis. at pōtifici inuniuersum luctu interdicitur, nec fortasse immeritò. nā aliorū sacerdotū functiones habent suas vicissitudines vt pro aliis cessantibus ministrent sacris alij, & quibusdā luctu occupatis, nihil tamen omittatur è solēnibus ritibus atq; ceremoniis. pōtificis autem officia propria cōmittuntur præter ipsum nemini. Quāobrem semper impollutus permanere debet cauēs, à contactu cadaueris, vt paratus sit tēporibus debitis vota sacráq; sine impedimento facere. Cùm enim alioquin sit Deo dicatus ductórq; sacrarum ordinis, oportet eum abdicari omnibus cognationis affectibus, vt charitatē erga parentes, liberos, fratres posthabeat, nec vsq; ea retardatus potiora negotia differat. idem vetatur in domestico luctu vestimēta scindere, & insigne sacerdotij suo capiti detrahere, aut è fano per occasionem luctus excedere, vt ob hoc ei ornatúsq; reuerentiam resistat mœstitię, & fortis malit videri, quàm miserabilis. Postulat enim in eo viro lex præstantiorē hominē indolem, quippe qui Deo sit familiaris præ cæteris datus in quodā diuinæ humanæq; naturæ (si verū fateri licet) cōsortio, vt hoc mediatore Deus propitietur hominibus, ejusdē ministerio porrigat eis largiatúrq; suam gratiam. Post hæc præcepit lex de iis ad quos primitiarū vsus fructus pertinet. Si quis inquit, sacerdos oculum, aut manū, aut pedem aliúdve membrum amiserit, aut maculam aliquā contraxerit, ad sacra quidem tractanda nō admittatur propter calamitates huiusmodi, fruatur tamen

tamen sacerdotū honoribus, propter dignitatē generis irreprehensibilem. Quòd si aut lepra sacerdotem occupet aut seminis profluuium, nec sacrā mensam attingito, nec portionē accipito honorariam, donec ūstatur profluuium, & lepra decedens cutē relinquat concoloré. Quòd si sacedos rem quācunq; impuram attigerit, aut somnio veneréo pollutus fuerit, ea die sacrificiis abstineat: sed suò vesperā ablutus sinatur partem suam capere. Accola verò sacerdotis & mercenarius arceat à primitiis. Accola ideo, quia non omnibus vicinis mensa cōmunis est, & cauendum est ne sacra profanētur nimio humanitatis studio. Non omnibus enim danda omnia, sed quæ accipientibus conueniant. Alioquin ordo, quo nihil in vita melius, tolletur è medio, succedente confusione pernitiosissima. Si enim in nauibus onerariis nautæ gubernatoribus pares erūt, & in triremibus æquabūtur præfectis remiges nauales q; socij, in exercitu verò equites magistris suis, scutati ordinum ductoribus, centuriones legatis & imperatoribus, item in repub. cōcionatores senatoribus, rei iudicibus, & in vniuersum plebei magistratibus, tumultus, seditionésq; nascētur, & ista verbotenus æqualitas inæqualitatem rerū pariet. Nā æqualia dignitate imparibus tribuere, est inæqualitas: inæqualitas verò fons malorū. Quā ob rem honorarię partes sacerdotum ne cum accolis quidem communicādæ sunt, ne propter vicinitatem attingant quæ nefas est tangere. Nā is honor non domui habetur, sed generi. Similiter merces è sacra portione nō est reddenda mercenario. Nam is si profanus sit, in profanum vsum vertet quæ honoris causa tributa sūt nobilissimo sacerdotum generi. Quapropter neminem abeni genam lex admittit in societatem sacratorū fructuum, etiamsi ex indigenarum nobilitate paterno maternóq; genere sit laudatissimus, vt hi honores incorrupti permaneāt penes sacerdotalem ordinem. Inconuenions enim fuerit, victimas, sacrificia, cæteráq; altaris ceremonias committi sacerdotibus, præterea neminī, honores verò eorum communicari quibuslibet: quasi deceat illos diuexari nocturnis diurnisque curis ac laboribus, præmia verò etiam otiosis promiscuè contingere. Vernæ autē, inquit, & emptitio dominus suus sacerdos impartiat cibum potumq; de primitiis. Primùm quia seruus nihil lucretur nisi ex domino, cuius ipse est possessio, vt necesse sit seruum alī è sacris prouētibus. Deinde ne quod omninò futurum est, id inuiti faciamus: Nam serui, dum velimus nolimus nobis cōuersantur

Universidad de Deusto
Biblioteca

perpetuò,& cibum potúmq; parãdo mensas hilares instruunt, dum ministrãt vescentibus & reliquias efferunt, si non aperè desumunt,certè clam surripiunt,necessitate cogẽte:atq; itavnì culpæ,si tamen culpa est vti cibis dominicis,alterã addunt furtum videlicet,vt furtim sacris fruantur sine crimine, quod est absurdissimum.Huc accedit causa tertia, ꝙ nõ est periculũ ne primitiæ vilescant seruis cõmunicatæ.quandoquidem hi cohibentur metu dominorũ,qui ne insolescat possunt in officio continere familiam. Postremò sequitur lex humanitatis plenissima,sic præcipiens. Si filia sacerdotis nupta sacerdoti per mortẽ mariti fiat vidua,aut à viuo propter sterilitatem deseratur,retro in paternas ædes reuertatur,vt de primitiis viuat,sicut quãdo virgo erat. Nam & nunc quodammodo virgo est potentia, siquidem destituta marito ac liberis,nullum præter parentem habet refugium.Vbi verò supersunt filij filiæ, necessariò liberis suis mater attribuitur:qui cùm ad paternam domum perrexeant,matrem quoq; secum adducent in idem domicilium.

PHILONIS IVDAEI, De præmiis sacerdotum, & honoribus.

SACERDOTIBVS nullã agri partẽ lex attribuit vnde more cæterorũ in vsum vitæ fructus terræ colligant:sed honoris causa Dei ipsum fore sortem ac possessionẽ eorum pronuntiat, ad res offerri Deo solitas respiciẽs, idq; duab⁹ de causis:primò quia summus honor est participes fieri eorũ quæ Deo sacrantur à gratis hominibus: deinde vt circa solum Dei cultũ occuparẽtur,ceu curam & possessionẽ propriam.Huc accedunt & alij honores,virtutis ergò illis habiti,& ante omnia cibus absq; ipsorum cura laboréq; paratus. Præcipit enim lex,vt quotiescũq; panis à pistoribus fermẽtatur ac subigitur,totius primitiæ separẽtur in vsum sacerdotũ: atq; hoc pacto etiam offerentium pietati prospicitur. Dum enim assuescũt semper alimẽti partem Deo decidere,nunquã in eius oblitionẽ veniunt,qua re nihil invita potest cõtingere felicius homini.Cùm autẽ hæc gens plurimũ abũdet numero virorum, necesse

necesse est primitias afferre magnã copiam:vt nemo sacerdos tam pauper sit,quin diues videatur, sed & è reliquis prouentibus imperãtur primitiæ,vinum in singula præla,triticum hordeúmq; in singulas areas.similiter ex oliuetis oleum, cæteriq; mites fructus ex arboribus,nec contenti necessariis sustentent vitam durius,aut delicatiore victu careant,sed hilarius mensis fruantur cum munditie.tertium præmium sunt primogenita masculæ,ex omni genere terrestrium quæ in vsum hominũ veniunt.Nam hæc iure diuino debentur sacerdotibus:ex armẽtis boum & ouium caprarũmq; gregibus ipsi iuuẽci, hirci & arietes,quippe cibo puri & sacrificio:pro equis verò,asinis,camelis & similibus æstimationis non iniquæ pretiũ:est autẽ hic quoq; prouẽtus maximus.nã vetere gentis huius instituto pascuntur multi greges armẽtáq; omnis generis animalium.hic lex non contenta primitiis omnium prouentuum, alias insuper exigit animarum atq; corporum,nam liberi sunt parẽtum partes separabiles.imò(si verũ fateamur) inseparabiles,propter cõmunem sanguinem & latentẽ quandam rationem generis deinanantem à maioribus,natiua beneuolentia coniũgente affectus mutuos.Attamen & horũ exiguntur primogenita primitiarum nomine:vt appareat gratam esse fœcũditatem vel præsentem vel quæ speretur in posterum:id quod cedit in laudem coniugij,sacrari primum eius fructũ,simúlq; coniuges admoneri temperantiæ,curæ domesticę atq; concordiæ vt mutuo cõsensu in verã firmámq; societatem cõueniant.Cæterùm ne filij primogeniti sacratiq; diuungãtur à parentibus,redimũtur certa pecunia,tãdidem pauper ac diues,nullo respectu vel diuitiis offerẽtium, vel recẽs natorum habitudinis,modò ne quis quãtumvis pauper grauetur.Quoniã enim liberi tam humilibus de plebe viris contingunt quàm clarissimis præceribus,oblationem parem debere fieri iudicauit, facultatum (vt dixi) potissimùm ratione habita.Alios insuper non mediocres reditus iura sacerdotibus tribuunt,dum à singulis exiguntur decimæ frumenti,vini,olei,fœturæ pecudum ex armentis ac gregibus,quanta verò hinc quoq; proueniat copia,licet ex numerosissimæ generis frequentia cõiecturam sumere.ex his rebus liquet iuxta legis iudiciũ sacerdotes æquiparari honore ac magnitudine regibus:siquidem illis tranquã principibus conferri tributa imperat. id quod fit longe aliter quàm in cæteris ciuitatibus sub dynastis degẽtibus.nam hæ gementes & coactæ vix tã-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem conferũt, perosæ quæstores ceu pestem publicã, nunc hac nunc illas causationes fingendo, ne ad præstitutum tempus tributa representẽt. Ad hæc gẽs sacerdotibus debitã pecuniã libẽs gaudénsq; depromit, quasi non daret sed acciperet, addens faustas ominationes & gratiarũ actiones populariter, idq; quotannis nec viris cessantibus nec mulieribus, sed alacritate spõtanea, quãta nullis verbis exprimi potest, cõferẽtibus. & hæc quidem contribuũtur ex priuatis possessionibus, nec desunt etiam alij redit⁹ è victimis, digni sacerdotib⁹. Nã de qualibet mactata pecude lex iubet duas certas partes eis decidi, armũ dextrũ & pectoris pinguedinẽ: quarũ altera significat regri in eis fortitudinẽ in omni actione legitima, siue dandum siue capiendum siue operãdum sit quippiã: altera verò animũ placatum & alienum ab ira postulat. Hunc enim aiunt habitare in pectore, vbi natura collocauit vim irritabilẽ, ceu militem in præsidio, munito videlicet cõpage ossium firmissima, neruis adstricta validis. De pecudibus autem quæ aliàs mactãtur causa visceratio-nis, tria suo iure sacerdos accipit, armũ, maxillã, & quod omentum dicitur. Armũ ea ratione quã modò diximus. Maxillas verò, vt capitis, quod inter mẽbra præeminet, sermonisq; primitias. Nã hic promanare nõ potest nisi maxillis commotis, vnde σιαγόνας ἀπὸ τοῦ σείεσθαι, hoc est ab huiusmodi cõmotione Græci has nominant. Nã his plectro linguæ, percussis, omnia vocis instrumẽta consonant. Omentum verò vẽtris est protuberatio: vẽter porrò nil aliud quàm præsepe brutæ cõcupiscẽtiæ, qui potationibus rigatur & ingluuie, & inũdatur aliis post alias cibi potúsq; deliciis, suis more gaudens in cœni volutabro degere. Proinde locus excremẽtis dicatus, cõueniẽtissimus est illi turpi & intemperãti pecudi. Aduersatur autẽ ei temperãtia, quam exerceri & labore studióq; cõfirmari decet modis omnibus, vt bonũ maximum ac perfectissimum, priuatim & publicè vtile. Quocirca gulosa cõcupiscentia, cùm sit impura profanáq; meritò extra virtutis fines exulat. Temperãtia verò pura virtus & immaculata, cibi potúsq; negligens, vt contẽptrix voluptatum ad vẽtrem pertinentiũ, ad sacrũ altare admittitur: auférq; illi ventris protuberãtiam, quo magis admoneatur despicere gulam insatiabilem. & quicquid accendit hanc concupiscentiam. Quin & holocautomatũ, quorum vix iniri potest numerus, tergora cedũt sacrificiis, vnde quæstus cùm primis opimus percipitur. Satis igitur apparet, quãuis tribus destinata diuino cultui

tui exsors agrorũ sit, alia tamẽ ratione prospectum ei honorificentius, vt sine labore suo viuat è primitiis & oblationib⁹. Sed ne quis è conferentibus exprobret accipienti suum beneficiũ, iubẽtur prius in templum deferre munera, vt tum demũ inde sacerdotes desumant. Decebat enim pro diuinis beneficiis largissimis aliquam ex rebus victui necessariis deliberati gratiã: autorem verò eorum cùm ipse nulla egeat, ista largiri templi ministris & sacrorum curatoribus. Nam quisquis nõ ab hominibus, sed à Deo nunquã nõ in omnes benefico munus accipit, saluo pudore accipit. Itaque tot præmiis decretis sacerdotum ordini, si quis eorum eget honestè viuens sine crimine, vel tacitus nobis legum contemptum opprobrat. Nam si earum iussis pareremus, & oblationes debitas in quẽ oportet vsum verteremus, haberent illi non solùm victum necessarium, verũetiam cætera delicatioris vitæ subsidia. Sicut ediuerso victus sacerdotum lautior, argumentum euidens esse potest pietatis publicæ & legum semper seruatarum summa diligẽtia. Verùm quorũdam incuria (nec enim tutũ est id imputare omnibus) sacratis viris affert pauperiem, imò (si verum fateri licet) illis ipsis ab officio decedentibus. Nam leges contemptæ nocent contẽptoribus, quamuis seductis & inescatis ad tẽpus aliqua illecebra. Cæterùm nihil vtilius, quàm sequi leges naturæ, vtcunque primus earum gustus austerus & immitis videtur. Tot lucrorum accessione vbi satis prospectum est sacerdotibus, etiam secũdi ordinis habita est ratio. Hi sunt æditui, pars fungentes ianitorum, pars verò atriensium officio, ne quis profanus volens nolénsve transcendat sacrata limina. Alij circumquaq; obuersantur noctu & interdiu, per vices sortiti diurnas nocturnásq; stationes atq; custodias. Rursum alij porticus atriúmque verrunt & exportant scobes ac quisquilias, curántq; mũditiem, & mercedem accipiunt victũ ex decimis, vt prouẽtu proprio. Verùm his ipsis decimis eis frui nõ licet, prius quàm harum quoq; decimas offerant primi ordinis sacerdotibus. Tũc enim demum liberè fruuntur, non antea. Oppida quoq; quadragintaocto acceperũt lege cõcedente & cuiusq; pomœria per duo milia cubitorum in circuitu pascẽdis pecudibus, & in reliquos vsus oppidis necessarios. Ex his selecta sunt sex, tria eis Iordanẽ, trãsamnana totidẽ, in refugiũ eorũ qui nolẽtes cædẽ fecerint. Quoniã enim qualemcunq; homicidam nefas erat fanum introgredi, vt se religione loci tueretur, iam dicta oppida sunt aperta velut

asyla

Universidad de Deusto
Biblioteca

asyla secundaria, propter incolarum honorem ac priuilegium qui supplicibus contra vim futuri erant præsidio, non armorū ope, sed dignitatis respectu, & iusta reuerētia sacerdotalis ordinis. Cæterūm profugus iubetur continere se intra septa oppidi quo receptus est, ne in vltores exsi cognatos insidiat in homicidam quamuis non spontaneum sæuituros propter extincti desiderium, quod officit æquitatis examini. Quòd si oppido exire ausus fuerit, sciat se in manifestam ruere perniciem. Nec enim illius à se occisi cognatos latere poterit, sed confestim peribit interceptus eorum laqueis & cassibus. Terminus autem huius exilij sit idem qui vitæ summi pontificis, quo defuncto impetrabit veniam, & ad patriam reditū. His similibusq; legibus pertis de sacerdotio, deinceps docet de animalibus: quæ nam sit sacrificiis idonea.

PHILONIS IVDAEI, De animalibus idoneis sacrificio, déq; victimarū generibus.

ANIMALIA quæ in sacris mactari solēt, aut terrestria sunt aut volucria. sed volucrium etiam sint innumeræ species, præteritis cæteris omnibus, duas tantùm selegit Moses legifer, quoniam colūba inter natura māsuetas & gregatim volitātes est mitissima, turtur verò inter solitarias cicuratu facilima. Terrestriū quoq; innumeris gregibus omissis, tria præcipua secreuit genera, boum, ouium, caprúmq; vt mitiora māsuetioráq;. Siquidē armenta magna boū, magni greges caprarū & ouium, ab vno quovis agūtur, nec solùm viro, sed & puero, dum exeūt in pascua, rursúmq; suo tēpore decēter ad septa redeūt. Quòd autem animalia hæc ingenio miti sint prædita, vel illud euidens est indicium, q̄ omnia vescantur herbis nō carnibus, nec vnguibus aduncis armata, nec cōtinua serie dentium: Nam gingiuæ dēcibus aliquot destitutæ sunt. Præterea maximè vitā iuuāt hæc animalia. Arietes vestitum præbēt tegēdis corporibus. Boues arādo terrā sementi præparāt, & fruges ipsas tritura reddūt alimento vtiles. Ex caprarum

prarū pilis ac tergoribus cōtextis consutisq; fiunt penulæ viatoriæ, velaminaq; militibus, & aliis quos necessitas aliqua cogit extra vrbes sub diuo degere. Requirūtur autē integra hæc oia, illæsa partibus omnibus, & oculis etiā nouisq; carentia. Tanta enim cautela vtuntur in hoc negotio & qui offerūt victimas & ipsi sacrificuli, vt probatissimi sacerdotum peritissimiq; ab extremis pedibus exorsi per totum corpus inquirant quæ sunt cō spicua, ne vētre fœminibusq; celetur vel minima labecula. Adhibetur autem hæc cura non propter victimas, sed vt sine omni culpa sint qui eas mactandas offerunt. Submonentur enim his symbolis, vt quoties accedunt altaria, vel nuncupaturi vota vel soluturi, nullum vitium nullúmque morbum afferant in animas, sed conentur omnino nitidam & immaculatam in conspectum Dei producere, ne visam auertatur. Quoniam autē quædam sacrificia fiunt pro vniuersa gente, quædam pro vniuerso (si verum fatendum est) humano genere, quædam pro singulis eam diuinam facientibus, prius dicetur de publicis. Est enim in his ordo mirificus. Nam alia sunt quotidiana, alia recurrunt septimo quoque die, alia cum sacratis nouiluuiis, alia ieiuniorum tempore, alia tribus festis præcipuis. Itaque agni duo iussu legis mactantur quotidie, mane ac sub vesperam, vterque cum gratiarum actione, alter pro diurnis, alter pro nocturnis beneficiis, quæ indesinēter Deus largitur humano generi. is numerus duplicatur septimo quoq; die, vt par pari addatur, in æternitatis honorem, quòd septimus dies mūdi natalis sit. Quapropter hebdomadarias victimas placuit esse similes quotidianis & cōtinuis, ad istitutum est etiam vt quotidie bis adolerentur odoramenta fragrantissima in ara quæ intra velū est, oriēte sole occidētéque, ante matutinum & post vespertinum sacrificium: vt sacra cum sanguine fiāt pro nobis qui cōstamus é sanguine, incruēta verò pro principali nostri parte anima, ratione prædita, factáq; ad exēplar diuinæ imaginis. panes item septimo quoq; die proponuntur in sacra mensa, pares numero mentiū, in quaque serie seni pro ratione æquinoctiorum. Nam seni mēses interfluunt vernum inter autumnaléque. Post vernum fruges maturescunt, quādo fructus arborei se proferre incipiunt: qui mox post autumnale maturescunt, quando sunt sementis initia. Sic natura sempiternis orbibus in sese recurrētibus alia post alia dona mortalibus per vices cumulat: quod significatur per bis senos panes propositos. idem admonent nos temperātiæ inter

omnes

omnes virtutes vtilissimę,quā comitātur facilitas,simplicitas, frugalitas,hostes cupiditatis & intemperantiæ.panis enim alimento cōtentus esse potest sectator sapientiæ,habiturus sanum corpus & mentem sobriam.cupediæ verò,placentæ,bellaria,cōmentáq; alia curiosa pistorum & coquorum,gustui præ cæteris sensibus inerudito illiberaliq; seruientium ad nihil honestū & spectatu vel auditu dignum,sed ad miseri ventris desideria,cōciliant morbos tum corpori tū animo plerunq; insanabiles. cui panibus autem sal & tus mensæ imponitur: quorū altero significatur,nullum esse condimentum frugalitate suauius.ex sapientum sententia:altero verò,videlicet sale rerum omnium perpetuitas. nam hic conseruat ea quibus inspargitur,& sufficit vice obsonij. Ridebunt hæc sat scio, isti qui nihil tractant præter epulas & conuiuia ,lautarum sectatores mensarum , seruiliter inhiantes auibus,piscibus, carnibus & id genus cæteris, qui ne in somnis quidem vnquam veram libertatem gustarunt. eos ego contemnendos iudico his qui Deo vitam suam approbare cupiunt,docti voluptates aspernari, & assueti mente oblectare naturæ cōtemplatione. Post hæc legislator distinguit sacrificia trifariā,in holocautoma,&quod pro salute,&quod pro peccato vocatur.Deinde singula exequitur accuratissimè,seruato respectu decori pietatisq;.Quin & ordo in hac diuisione spectatur aptissimus.nā si quis examinare velit causas,cur illi prisci homines aggressi sint sacrificia,tres præcipuas inueniet.Vnam,cultū Dei,vel per se honestum ac necessarium:alteram verò,vtilitatē sacrificantium.ea duplex est,dum bona imperramus,& à malis eripimur. Cæterum primo illi generi,quod solū Dei honorem sibi proponit,lex aptè holocautoma tribuit , quādo victima integra igne absumitur , humana cupiditate nihil inde sibi vsurpante. Alterū genus quoniā ad homines pertinens ipsorum opinione diuiditur,etiā lex subdistinguit,vt alio bona quærantur, quod nominatur pro salute: alio fuga calamitatis , quod pro peccato dicitur. ato; ita holocautoma solius est Dei,cui semper debetur honor etiāsi nihil expectaremus ab eo gratiæ. reliquæ duæ species ad nos propriè pertinent:altera incolumitatem postulans & profectū in melius:ea verò quæ pro peccato nuncupatur,veniam delictorum & medicinam languentis animę.Dicemus de singulis quæ lex ipsa præcipit,initio facto à specie præstantissima,hoc est ab holocautomate. Ante omnia,inquit,seligat masculā victima ex animalibus puris ad sacrificiū,iuuēcus,aut agnus

agnus,aut hœdus. Hāc qui offert,ablutas manus imponat eius capiti. Tum aliquis sacerdos accipiat eā & immolet,mox alius sanguinem eius exceptum phiala fūdat per altaris circuitum. detractōq; tergore victimæ,artus in frusta concidantur,& ablutis intestinis atq; pedibus,tota victima igni altaris tradatur.cōfectis rursum in vnum partibus quæ modò dissectæ fuerāt.Hæc sunt quæ differē lex præcipit.subest tamē intellectus obscurior, qui è signis quibusdam declaratis elicitur. primū sexus mas in victima requiritur,quia præstātior est quàm fœmina,& primæ causæ efficiēti propinquior. nam quicquid fœmineum est imperfectum censetur & subditum,vt quod patiatur magis quàm agat. Porrò cùm anima nostra constet è duabus partibus bruta rationaliq;,rationalis videlicet intellectus masculini est generis,fœminini verò bruta illa quæ sensus sortita est. Intellectus autem sensui tanquam vir mulieri præstat toto genere, quippe purus inculpatúsq;,purificatus perfectis virtutibus. ipsa est rata Deo grata & sanctissima hostia.cæterùm quòd manus imponuntur capiti victimæ,euidens indicium est innocentiæ,vitæq; sine culpa exactæ iuxta naturæ leges & diuina oracula.postulat enim Deus à sacrificante primū bonam mentem,sanctam & in pietate exercitam:deinde vitam benefactis ornatam, vt dū manus imponit,possit libera cōscientia dicere:manus hæ nec muneribus corruptæ,nec innocenti sanguine pollutæ sunt, noxam iniuriam vulnus vim intulerūt nemini,nulli rei turpi præbuerūt ministeriū.sed rebus honestis ac vtilibus, quæ viris iustis, honestis sapientibúsq; probātur. Sanguis autem circum altare effūditur,quia circulus figura est perfectissima,ne huius libationis exsors sit vlla pars animæ. nam animam quodammodo libare videmur sanguine. Figuratè igitur docemur,vt integra mente in orbem choreas agitante per omnes consiliorū dictorum factorúmque species Deum colamus. Nec mysterio caret quòd iubemur intestina & pedes abluere.per intestina enim lotā sublimitatem oportere cupiditates ablui , abstergíq; maculas extractas exebrietate ac crapula,vitiis humanæ vitæ valde noxiis.Pedum verò lotio significat,non humi posthac incedēdum, sed per æthera. Amās enim Deum anima re vera in cælū à terris emicat,sumptísq; alis petit sublimia, cupida oberrādi cum sole,luna cæterarúmq; stellarū sacra militia,ipso Deo duce atq; imperatore , cuius inexpugnabile regnū iustè moderatur voluntas & singula. Quòd autem mēbratim victima diuiditur,sic

in erp

interpretãtur,vel quòd ad vnum referãtur omnia,vel quòd orta ex vno in vnum redeant;id quod nonnulli sufficientiã nominant;alij verò mutuum fomentũ ornatúmq; elementorũ quatuor. Mihi verisimilior cõiectura videtur,admoneri hoc pacto Dei cultricẽ animã,vt Ens illud non temerè colat, sed certa ratione atq; sciẽtia. Ea ratio consistit in hoc,& diuidãtur ac distinguantur Dei virtutes & potentiæ. Nã Deus est bonus conditor parẽsq; huius rerum vniuersitatis,prouidẽs suis operibus,seruator atq; benefactor, idẽ beatissimus omniq; felicitate refertissimus:quæ singula tum per se maiestatem habẽt mirificam, tum collata cum aliis eiusdẽ generis. Idem dicẽdum videtur & de rebus exteris. Quoties subit tuum animum voluntas agẽdi Deo gratias propter mundũ conditũ,age & pro vniuerso & pro integris eius partibus tãquã animalis perfectissimi:atq; vt clarius loquar,pro cælo,pro sole,pro luna cæterisq; vel fixis vel errantibus sideribus:deinde pro terra cùm suis animantibus & fructibus,pro mari ac perẽnibus torrẽtibusq; fluuiis,& his quæ vsũ in eis sibi quærunt:deniq; pro aëre ac huius partibus. Nam hyems,æstas,ver,autumnus,anni tempora tuendæ vitæ necessaria,mutationes sunt aëris cõmodæ rebus sublunaribus. quòd si quando gratias agis pro hominibus,id non in genere tantũ fieri oportet,sed speciatim iuxta distinctiones præcipuas,pro viris ac mulieribus,pro Græcis ac barbaris,pro insularibus æque ac pro continentem colentibus. item si pro vno viro vota facis,diuidẽda sunt nõ in minutias,sed in ea quæ sunt potissima, vt animi ac corporis,& rationis atq; sensuum. Nõ est enim ingrata Deo pro his singulis gratiarum actio,vel deprecatio. Hactenus de holocautomatismune sacrificium quod pro salute vocatur,cõsiderandum venit. In eo non refert vtrius sexus sit hostia, verũm ex ea tria hæc debẽtur sacrificis,adeps,fibra iecinoris,& renes duo. Cætera in epulum cedunt ei qui obtulit. Cur autem dictæ partes interaneorũ sacratæ sunt,nõ obiter dispiciendũ est. equidẽ sæpe de his rebus cogitãs, miratus sum cur ex ea visceratione lex desumens ceu primitias fibram iecinoris, & renes cum adipe,nec cor requirit nec cerebrum, vtrunq; sedem principalis partis animæ:nec dubito aliis quoque nonnullis,sacras literas magis mẽte quàm aspectu perlustrãtibus,eandem quæstionem occurrere:qui si causam probabilem inuenerint,& illis & nobis,profuerint:sin minus, vestrum commentum iudicem, an videatur verisimile. est autem hoc, principalis nostri pars

capax est iniustitiæ, timiditatis,imprudẽtiæ,cæterorũmq; vitiorũ:habitat autem in duabus modò dictis sedibus,corde atq; cerebro,itaq; sacra lex æquum iudicat, non oportere ad altare Dei,vbi solet impetrari omnium peccatorũ & iniquitatum remissio,inferri vas illud & cõceptaculum,in quo mens proclinauit ad iniustitiam ac insipientiã,deflectẽs à via ducẽte ad virtutem honestatémq;.stultũ enim fuerit in ipso sacrificio refricari non aboleri peccatorũ memoriã.& hoc est opinor,cur neutrum offeratur principalis partis conceptaculum,neq; cor neq; cerebrum.quæ autem iussu legis offerũtur,cõpetentem habent rationem. adeps propter pinguitudinem protrectricẽ extorũ. est enim pro amictu,& multũ ea iuuat sua mollitie. Renes verò propter neruos tendentes genitalia,qui tãquam boni vicini genituram adiuuant,quoties absq; impedimẽto natura operatur feliciter. Sunt enim subcruentæ quædam lacunæ,per quas se humida excrementa exonerant. Per neruos autem proximos (parastatas vocãt medici) genitura deriuatur. Fibra porrò iecinoris,est præstãtissimi visceris delibatio,cuius opera cibus in sanguinem vertitur,móxq; per venas ad cor promanat,distribuẽdas porrò in omnes partes corporis. stomachus eñ gulæ subiectus cibos dentibus præmandos excipit & præparat.ab hoc tractos vẽter conficit secũdo ministerio, à natura sibi assignato, eos in succum mutans.è ventre duo cani tubuli enascũtur,facti ad digestionem & mutandum illum succum in sanguinẽ. digestiuus quicquid concoctu est difficile in fellis secernit vesicula.alter verò perpurgatum iam calore colatúmq; sanguinẽ vitalem ad cor trãsmittit,vnde(vt dixi) diriuatur in corporis totius venas sinuosis flexibus,alimentũ ei suggereos. Accedit huc quòd iecinoris natura sublimis & leuigata refert instar politissimi speculi propter uitorem absolutissimum:vt mens quoties à diurnis curis cessat in somnũ soluto corpore,nullis interturbata sensibus,seipsam suósq; intellectus in secessu purè dispiciat,intuendo iecur tanquam speculum:& in eo syncerè cõtemplata res intelligibiles,circũspiciat sibi obuersantes imagines, quo turpes fugiat,cõtrarias eligat,& ex imaginationum consideratione ceu vates coniecturam de futuro faciat. In hoc genere duobus tantùm diebus epulari fas est, ita vt nihil reliquiarum supersit in tertium, idque de causis pluribus. Vna,quia sacræ mensæ vsus tempestiuus debet esse,curãdo ne quid corrũpatur mora temporis,cùm carnium vel conditarum natura sit

Universidad de Deusto Biblioteca

obnoxia putredini.altera,quia victimarum partes non sunt in penum retrudendæ,sed in mediũ proponẽdæ omnibus indigẽtibus.iam enim sunt nõ offerentis,sed eius cui litatũ est: qui cũ sit beneficus ac munificus,vult cõuiuis vocatis cõmunicari suũ epulum,nõ eius qui exibet:quem sic cogitare iubet,ministrum esse ipsum conuiuij nõ dominum.nam apparatus sit de liberalitate domini,quam dissimulari non decet, præferendo humanitati sordidam parsimoniam,postrema, quia sacrificium hoc pro salute duorũ offertur,corporis & animę:proinde suus cuiq; dies epularis tribuitur:quòd æquum videatur vt primæ diei cõuiuium admoneat nos salutis animæ,sicut postera dies sanitatis corporis.Quoniã autem tertiũ nihil est cui propriè quærat salus,seriò vetitum est proferri epulum vsq; diem tertium, ita vt ne per obliuionẽ quidem liceat superesse reliquias absq; piaculo.Quòd si quis hos ritus negligat,seuerè diuina voce obiurgabitur: Hoccine homo ridẽde putas sacrificium?nihil moror tua sacra profana polluta execratáq;,carnes istas quas tibi ipse coxisti ventri seruiens, ne in somnis quidem doctus rationem veram sacrificij.Ad hoc genus pertinet illud etiam sacrificium quod laudis dicitur,& fit ad hũc modũ.Cùm aliquis in nullam aduersitatem incidit vel rerũ externarũ vel corporis, sed quieta tranquilláq; vita fruitur,prosperè degens & feliciter absque offensis.damnisq; omnibus longum vitæ cursum ceu nauim in alto dirigens in serenitate perpetua, secundæ fortunæ auris à puppi aspirantibus,necesse est vt Deo gubernatori debeat sanitatem cõtinuam & nõ interpellata cõmoda, atq; in vniuersum synceras felicitates nullis vitiatas calamitatibus: & horũ largitorem demereatur hymnis,laudationibus,sacrificiis,& aliis gratiarũ actionibus:quæ omnia cõprehẽduntur laudis nomine.hanc victimã non biduo,sicut priorẽ illã pro salute,sed ipsa prima die lex iubet absumi:vt qui experti sunt propẽsum,paratúmq; fauorem cælestis numinis,incũctanter de hoc sacrificio impertiãtur aliis.Sequitur quod pro peccato nuncupatum.Variatur & personis & hostiarũ genere:personis pontificis, totius populi,principis,plebeij:victimis verò vitulo,hirco,capra, vel agna.vacca quoq; offertur in hoc genere,ab iis qui vel per imprudẽtiam peccarunt,vel sciẽtes quidem & volentes,sed iã mutata voluntate factũ suum dãnant,& vitam melius instituunt. Pontificis peccata & populi simili expiantur victima,videlicet vitulo: principis verò minore,tamen & hac mascula. Hircus enim

enim cæditur.At priuati etiamnum deteriore. Fœmineũ enim non masculum pecus mactatur.Decebat autem principẽ priuato homini præferri vel in sacrificio:sicut principi populum, quandoquidem totum est sua parte potius. Pontificem verò æquiparari populo in expiatione impetrandáq; peccatorum venia.habetur tamen is honor pontifici non propter ipsum, sed quia minister est populi, publicè vota faciens soluenda totius gentis nomine.Præceptum autem quod ad sacra hęc attinet,est mirificum.Si,inquit,põtifex ignoranter peccauerit:móxq; addit,vt deliquat populus:tantumnon dicens, verum pontificem expertem peccati esse.Quòd si quando labatur, id ei non priuatim sed propter populum accidere,ita vt in promptu sit remedium.mactato enim vitulo iubetur digitum intingere in sanguinem, & septies eum aspergere cõtra velum sacrarij,quo loco sacra vasa sunt reposita:deinde,aræ quadrangulæ in qua solet suffitus fieri,cornua quatuor eodem vngere, reliquum verò profundere ad basim altaris in atrio:ibi offerre illa tria quæ diximus in salutari sacrificio, adipem, renes, fibram iecinoris. tergus,verò atq; totum reliquum corpus ad pedes à capite vnà cum intestinis efferri in locum mundum quo solent deferri altaris cineres,atque ibi exuri strue lignorum supposita.idem ritus est sacrificij quo totus expiatur populus.Quòd si quis princeps peccauerit,capro vt dixi expiabitur: priuatus verò ciuis aut capra,aut agna, si malit. nam huic fœmina conuenit,sicut mas magistratui.cætera fiunt ritu eodem ab vtroque, vngũtur altaris subdiualis cornua,offeruntur adipes,renes,& fibra iecinoris,reliqua cedunt sacerdotibus in epulas. Quoniam autem peccata quædam in homines,quædam in ceremonias committuntur,hactenus de peccatis in homines factis mandatum est. cæterùm si quis Deum & sacra eius offendat,expiabitur ariete, si prius luat pro damno dato pretium, quinta parte super iustã æstimationem addita. Hæc & similia postquam legislator prescripsit de delictis ignorantiæ,deinceps transit ad ea quę admittuntur à volentibus ac scientibus.Si quis,inquit, mentitus fuerit de societate,aut deposito,aut rapina,aut inuentione rei perditæ,deinde ad vitandam suspicionem iurare non recusarit, & tandem arguente se intus conscientia periurium suum abnegationémque ipse damnans confessus fuerit, ac veniam petierit:merebitur delicti obliuionem,quãdoquidem veram pœnitentiam re magis quàm verbis approbat,dum reddit deposi

tum aut rapinâ aut inuentum, aut in vniuersum quicquid alienum vsurpauit, superaddita quinta pretij parte in solatiũ eius cui fecit iniuriã. Cui postquã satisfecerit, eat, inquit, in templũ oraturus veniam & peccati remissionẽ, nõ contẽnandam aduocatam adducens curã animæ emergentis è calamitate grauissima, & à morbo penè letali redeuntis ad sanitatẽ pristinã. Hic quoq; iubetur immolare arietẽ, sicut ille præuaricatus ceremonias. Nã illud peccatũ inuoluntariũ lex æquat peccato in hominem volũtario, nisi huic quoq; religionis cõtemptus accedat, vt autem periurus pœnã effugiat, remediũ est vitæ correctio. Hic obseruandũ, quòd quæ pro peccato altari offerũtur ex victima, sunt eadem quæ in salutari sacrificio, adipes, renes, & fibra ieci noris. nam & pœnitẽtia genus quoddam salutis est, dum animę affectio quouis corporis morbo grauior effugitur. Reliqua viscera dãtur ad cibum, sed aliis, aliõq; loco ac tempore. Nam locus epuli fanum est, tempus verò vnus dies nõ duo, & sacerdotes soli epulantur: ita vt nec eorum domesticæ fœminæ, nec ipsi qui offerũt, partes capiant. nihil enim extra fanum effertur, videlicet ne pœnitenti exprobreotur peccata pristina, iactata in vulgum susurris inimicorũ & linguis petulantibus gaudentiũ aliena ignominia. præstat igitur ea contineri intra sacrata limina. vbi sit expiatio. à sacerdotibus autem absumitur victima de causis cõpluribus. primò, in offerẽtis honorem. nam cõuiuarum dignitas ornat eum qui excipit conuiuio, deinde vt pœnitentes securius credant se habere Deum propitiũ: alioquin eius famuli hanc mensam non accederent, nisi anteactis omnibus obliuioni traditis. Tertia causa est, quia sacrificare nulli sacerdoti, nisi integro, permittitur, cui ne minima quidẽ inlit labecula. Atq; ita monẽtur quotquot à delictorũ via decedunt, vt æmulentur puritatem sacerdotũ, qui de oblatione ipsorũ epulari non dẽdignati sunt. ideo sacrum hoc intra vnam diem absoluitur, quia peccantes cunctatio decet ac procrastinatio, in benefactis verò properandum est. Sed quæ pro pontificis aut totius populi peccato mactantur, damnata cibis exuruntur (vt dixi) in sacro sinere. nemo est enim aut pontifice aut gente potior, qui deprecator allegari possit pro his peccãtibus, meritò igitur viscera cõsumuntur incendio sicut fit in holocautomatis, idq; in honorẽ offerẽtium: non q; dignitatũ respectus habeatur in sacrificiis, sed quia hominũ excellẽti virtute præditorũ verèq; sanctorũ peccata nõ multò deteriora sunt q̃ benefacta quorundam vulgar

vulgariũ. quemadmodũ enim vberes agri etiamsi spem coloni fallant, tamẽ plus ferunt fructuũ quã suapte natura malignius proborũ piorumq; quãtumuis modica officia nõ cedunt istorũ fortunatorũ sed malorũ amplis meritis, nonnunquam fortuitis magis quã voluntariis. His ita ordinatis speciatim de tribus sacrificiis, holocautomate, salutari, & pro peccato, addit aliud ex his cõstitutũ omnibus, vt eis bene inter se cõuenire nos doceat. id genus ita coniunctũ, votũ magnũ dicitur. Cur autẽ sic nominetur dicturi iã sumus: Cũ aliquis sacrarit omniũ suarũ rerum primitias ac decimas, tritici, hordei, olei, vini, pomorũ optimorum, primogenitorũ animaliũ, mactatis puris, impurorũ verò persoluto pretio, non habens amplius materiã in qua pietatem exerceat, seipsum dedicat, pietate ac sanctitate nullis verbis effabili. ideo magnũ hoc votũ appellatur. nihil enim quisquã possidet seipso pretiosius, qua possessione tũc ceditur. huius voti reo præcipiuntur hæc. primũ ne mero vtatur aliove potu ex vuis factitio, imò ne alio quidẽ vllo qui afferat temulentiam & mentẽ labefaciat, vt sacratus iam inde à voti nuncupati tempore. nam qui sacris operãtur, sitim aqua restinguunt, ne in ebrietatem vetitam incidant. deinde ad præstitutũ diem, ritè offeret tres votiuas victimas, agnum, agnã, & arietem, illum in holocautosim, illam pro peccato, arietem verò in salutis hostiã. nã vouenti cõueniunt hæc omnia: holocautoma, quia non sua solũ, sed se quoque Deo dicat: pro peccato victima, quia homo cũ sit, quãtumlibet perfectus, peccato non caret: pro salute autẽ, quia salutẽ suã acceptã fert nõ homini medico, sed seruatori verò Deo, huiusq; potentiis. nam mortales ne sibi quidẽ sanitatẽ cõferre valent. siquidẽ nec omnibus, nec iisdem semper prosunt, interdũ nocent etiam: quia negotiũ hoc aliunde pendet, nempe à medicamentorum viribus. Mirandũ etiã quòd animalia tria quæ sacrificiis diuersis offeruntur, omnia sunt eiusdem generis, aries, agnus, agnáq;. significatur enim hoc pacto, sicut paulò ante diximus, hæc sacrificia esse sibi inuicẽ germanitate quadam cõiunctissima, quia & pœnitẽs seruatur, & seruatus recolligit se à morbis animæ, & vterq; properat ad integrã perfectãmq; habitudinẽ, quæ subindicatur holocautomatis symbolo. Quoniam autẽ sic sacrificans offere seipsum, & sacrum altare nefas est pollui humano sanguine, & opus fuit omnino eius partẽ offerri aliquã, electa est quæ detracta nec dolorem afferret nec noxiam. Cùm enim corpus sit instar quoddam arboris, tanquam frondes su-

Universidad de Deusto Biblioteca

perfluæ capilli ex eo præsecti mittuntur in ignem, quo ritè coquuntur carnes saluraris hostiæ: vt quia votiuam partem inferre in altare non licet, saltem ignem sacratum lignis admixta nutriat. Hæc sunt sacra omnibus popularibus communia. Sunt & alia priuatim sacerdotum sacrificia, ne se putent immunes propter functionem sui ministerij. Nam & hi offerunt quæ decet offerri ab hoc ordine, non cruentas victimas, sed similam, cibum hominis purissimum, quod perpetuum & quotidianum est sacrificium, sacræ mensuræ decima pars in dies singulos, cuius dimidium manè, dimidiũ offertur vespere, frixum in oleo quod non estur tamen. mandat enim oraculum vt quævis oblatio sacerdotis exuratur ignibus, nullis ad cibum seruatis reliquiis. Hactenus de victimis, nunc dicemus de has offerentibus.

PHILONIS IVDAEI,
De victimas offerentibus.

OFFERENTI victimas lex præcipit, vt purus fiat corpore ac animo: animo quidẽ à morbis atq; vitiis tum dicta tum facta corrũpentibus: corpore verò à maculis, & aliis rebus id contaminare solitis. Vtriq; suæ lustrationes inuentę sunt, animo per hostias sacris idoneas, corpori per lauacra & aspersiones, de quibus paulò post dicturi sumus. æquũ est enim vt prius agamus de potiore nostri parte anima, quæ est igitur huius purificatio? Vide, inquit, tu quisquis es, vt victima quam offers sit integra, eximia, carens maculis omnibus, probata acri & incorrupto sacerdotum iudicio, haudquaquam fallendo propter cõtinuam experientiam. nisi enim eam tum mente tum oculis explorauerit, nõ elues peccata & contractas in omni vita maculas, siue oblatas inuito siue voluntarias. in hoc enim tam accurato examine victimæ inuenies figuratè significari morum tuorum emẽdationem & profectum in melius. Nec enim bruta legi curæ sunt, sed animæ rationis compotes. Itaque de offerentibus non de victimis est solicita, ne quod vitium eis insideat. De cætero corpus (vt dixi) lauacris & aspersionibus purificat, nec tamen aspersum semel aut ablutum mox intra fanum admittit, sed iubet foris expectare per sept

septem dies, & interim aspergi bis, tertia septimáq; die, ac tum demum post ablutionem ad sacrificandum ingredi. Nunc consideremus quàm prouidè hæc fiãt & quàm philosophicè. Cæteri ferè omnes aqua pura lustrãtur, marina pleriq; aut fluuiali, aut vrnis hausta è fontibus. At Moses cinere præparato è sacri ignis reliquiis (id quomodo fiat mox dicetur) de hoc nonnihil sumptum iubet in vas indere, & aquam superinfundere: deinde hyssopi ramo in hac temperatura tincto lustrandos aspergere. Eius rei causa non absurdè hęc colligitur. Admonet eos qui ad Dei cultum accedunt, vt ante omnia seipsos noscant & suam essentiam. Nam quisquis seipsum ignorat, qui potest summam illam & excellentissimam Dei potentiã percipere? Est igitur nostra, quãtum ad corpus, essentia terra & aqua, id quod docemur hac purificatione: quando hoc ipsum creditur ad purgandũ vtilissimum, nosse seipsum, ex quibus & quàm nihili rebus constemus, ex aqua & cinere. Nam hæc reputatio confestim arrogantiam insidiatricem animo eximit, simúlq; superbiam: atque ita Deum homini cõciliat infensum huiusmodi vitiis. Rectè enim aliubi dictũ est: Qui superbis dictis factisq; nõ abstinet, nõ homines solos sed & Deũ irritat, æquissimũ optimarũ rerũ opificem. itaq; aspersione hac sic excitamur & tangimur, quasi hæc ipsa elemẽta terra & aqua nos appellent in hunc modum: Nos sumus vestri corporis essentia, ex nobis natura, id est ars diuina contemperatis effinxit humanam speciem, ex nobis compacti prodistis in lucem, in nos rursum soluẽdi post obitũ. nihil enim in nihilum recidere natura patitur, sed vnde est initium, eodẽ finis redit. Nunc tẽpus est exhibere quod promisimus, quę nam sit huius cineris proprietas. nõ è solis lignis combustis fit, sed è victima etiam ad talem expiationẽ idonea. præcipit enim lex, vaccam rufam indomitam mactari extra pomœriũ: deinde põtificem desumpto huius sanguine septies eum cõtra templum aspergere, tum totã exurere vnà cũ pelle, cornibus atq; interaneis. iãq; subsidẽte paulatim flãma in mediã hęc tria superiniici, lignũ cedrinũ, hyssopum, cuminúmq;. vbi verò extincta fuerit, cinerem ab homine puro collectũ, reponi rursum in loco puro extra pomœriũ. Quid autem sibi velint hæ figuræ, alibi exposuimus in allegoriis. Necessum est igitur adituros templum sacrorũ gratia, & corpore nitidos esse, & multò magis anima. Hæc enim domina est regináq;, modis omnibus illo præstantior, vt diuinioris naturæ particeps, nitescit autem mens cogni

tione placitorum sapientiæ, deducentis se ad cõtemplationem mundi, rerúmq; contentarum in eo, & cõsuetudine cùm cæteris virtutibus, à quibus promanãt actiones honestæ ac laudabiles. his quisquis se perornauit, eat bono animo in templum, locum sibi cõuenientissimũ, seipsum oblaturus pro victima. sin adhuc pectus infessũ est iniustis cupiditatibus, præstat in abdito quiescere, nec temeritati adiungere impudentiã, religione posthabita. nam veri Dei tẽplum nõ patet profanis sacrificiis. Tali homini dicerẽ: ò bone, nõ gaudet Deus centenis boum victimis, cùm sit cũctarum rerum dominus, nec vllius indigeat: manuleias métes & viros sanctitatis meditatores, à quib⁹ popana pultésq; vilissimas vt gratissima munera libẽter accipit. imò etiãm nil afferant, ipsos complectitur, absolutos in omni virtutum genere, pro victimis opimis adducentes hymnos in seruatorẽ suum ac benefactorem, partim vocales, partim absq; ore linguáq; cõceptos in animo, & sic quoq; penetrantes ad Deum, quãtumvis non sentiantur humanis auribus. Hæc vera esse, vt non à me aut rore sed à natura profecta, testatur vel ipsa euidentia manifestã fidẽ facien.s non cõtentiosis hominibus, testatur etiã lex iubendo poni duo altaria, materia, loco, vsũq; differẽtia. Alterũ enim è saxis collectitiis impolitis exstruitur in atrio iuxta templi vestibulum, ad immolandas victimas. Alterum verò aureũ, situm est post primum velum in penetralibus, nemini conspicuũ nisi sacerdotibus functionis suæ tẽpore castitatẽ seruantibus, quod factũ est adolẽdis odoribus: vnde liquet, micam turis oblatam ab homine pio, Deo gratiorẽ esse multis hostiis, si offerenti nõ adsit probitas. quãtò enim aurum præstat lapidibus, & adytum vestibulo, tantò acceptior est suffitus gratiarum actionis quàm mactata victima. ideo nõ solùm materiæ pretio, artificũ opere, sanctitatéq; loci ara hæc augusta facta est, sed & hoc quod apud eam quotidie sacra exordiũ sumũt à gratiarũ actionibus, nõ est enim fas immolare foris, prius quàm intus summo mane suffitus factus sit, quo significatur nihil aliud, nisi Deum nõ delectari victimarũ multitudine, sed offerẽtis bona mente atq; puritate spiritus, nisi fortè cùm iudex religiosè iudicaturus aspernetur munera partium sententiã expectãtium, alioquin ipse corruptelæ reus futurus: imò cũ vir probus à malo ne diuite quidẽ dignetur munus accipere. rn putas largitionibus capi Deũ nullius creaturæ indigum? qui cùm sit primũ illud bonum perfectissimum, perennis fons prudentiæ, iustitiæ virtutúmq; omniũ, auer-

uersatur dona iniustorũ hominũ. ꝙ si quis talis offerat, nónne videtur impudentissimus, de illicito quæstu, furtis, rapinis, abnegatis depositis, Deo tanquã iniquitatis socio partẽ decidens? equidem hunc pronũtiarim infelicissimũ, siue latere sperat, siue deprehendi metuit. sũ putat fore vt lateat, ignorat Dei potentiam videntis & audientis omnia. sin rem palàm fore cogitat, audacissimus est quẽ peccati nõ puder. itáne decet proferre iniustè partarum rerum specimina, & ostentare inter donaria tãquam primitias? an dubiũ est, neq; legem quicquã ab iniustis, neq; solem à tenebris, accipere? atqui Deus & legũ primitiuum exemplar est, & ipsius solis sol, illustrans sensibilem intelligibilis, & ex inuisibilibus fontibus ei splendorem visibilem impartiens. Præterea de altari exteriore mandatũ extat, Ignis in altari ardebit perpetuus. meritò, vt equidẽ arbitror. Nam quia perennes Dei gratiæ nec deficiũt nec intermittuntur, sed interdiu noctúq; fruendas se præbẽt nobis hominibus, gratiarum actionem hæc sacra flãma figurat, semper instaurandam ne quando extinguatur. quin & illud fortasse hoc modo quæritur, vt vno eodémq; igne continuato coaptentur noua sacra veteribus, quo sacrãtur vtraq;, vt approbetur perfecta gratiarum actio, quamuis pro variis occasionibus aliàs plures aliàs pauciores adducãtur victimæ. verùm sub hac verborum superficie sunt sensus recõditi, veritatis studiosis dispiciendi iuxta allegoriæ regulas. Dei altare intelligitur grata sapiẽtis viri anima, cõpacta è perfectis numeris solidis & indiuiduis. nulla enim sunt virtutum imitalia resegmina. in hac sacrum lumen inextinctũ ardet perpetuo. est autẽ mentis lumen sapiẽtia, sicut ediuersò insipientia tenebræ: sunt animæ, sicut enim se habet sensibile lumẽ ad oculos, sic ad rationẽ scientia, prælucẽte semper hoc lumine contẽplationi rerum incorporearum & intelligibiliũ. Sequitur aliud præceptum: Omni oblationi salẽ adhibebitis, quo significatur (vt antea dixi) æterna durabilitas. sal enim cõseruator est corporum, secundo post animã ordine. Nam sicut anima causa est incorruptionis coporũ, sic sal quàm diutissimè tuetur ea, redditq; quodãmodo immortalia, ideo scriptura vocat hic θυσιαστηρίου nomine, παρὰ τὸ διατηρεῖν τὰς θυσίας, id est à conseruandis victimis. atqui carnes igne absumũtur, vnde certissimè colligitur, nõ victimam, sed mentem offerentis & alacritatem probari, cõfirmatã virtutibus. Illud quoq; legislator iubet, oblationem omnẽ sine fermẽto & melle fieri, neutrũ vt imponatur altari

Universidad de Deusto
Biblioteca

altari dignũ existimans. mel fortassis ideo, quia collectrix eius
apis animal est impurum. natum è putribus boum, vt fertur, ca
daueribus, sicut vespas aiũt ex equinis prouenire, siue quòd hæc
figura doceat, profanam ducendam quancunq; voluptatem ni-
miam, dulcẽ haustu, sed cruciatus afferẽtem difficiles, à quibus
animam concussam labefactari necessum est, fermentum verò
propter tumiditatem quam efficit, æquè figurato præcepto, ne
quis elatus altare accedat, tumidus fastu & arrogantia, sed aspi
ciens Dei magnitudinem, suam mortalitatẽ agnoscat, quãtum-
uis cæteris fortunatior, & vera estimatione animos elatos repri
mas, cauens insidiatricem superbiam. Enimuerò cùm ille terri
conditor, nullius indigus, non immensam suam potentiam, sed
tuam infirmitatem aspiciens, propitius de suo tuam egestatem
suppleat: tibi quid agendũ censes erga homines natura coniun-
ctos & ex eisdem elementis prognatos, cùm nihil in hunc mun
dum, ne teipsum quidem intuleris, nudus enim venisti vir egre
gie, nudus abibis itidẽ, post vsuram accepti à Deo tẽporis quod
intercedit natiuitatem inter & obitũ: cui spatio quid magis cõ-
uenit, quàm societatis, concordiæ, iuris exæquãdi, humanitatis,
virtutisq; studiũ, abiectis iniustis, iniquis & inpacatis vitiis, quę
hominem animal suopte ingenio mitissimũ, ferum & imman-
suetũ faciunt. Amplius præcipitur vt à vespere manè vsq; lumi-
na intra velũ in sacro cãdelabro luceant multis de causis. Vna
vt diurnæ luci succedant illustratura sacrarium expers semper
tenebrarum ad stellarum similitudinem. Nam & hæ post solis
occasum lucem suam proferunt, non deserentes stationẽ quam
in mũdo sortitæ sunt. Altera, vt noctu quoq; ad Dei cultum fiat
oblatio, à diurnis nõ aliena, nec interrumpatur gratiarũ actio
nocturno tẽpori maximè idonea. Est enim genus quoddam sa-
crificij, clarissimus hic splẽdor in penetralibus. Tertia verò val
de necessaria. Quoniã enim non solùm vigilantes, verumetiam
dormiẽtes iuuamur diuina beneficẽtia, relaxati à diurnis labo
ribus, & leuati curis, animo in seipsum secedente à turbis sen-
suum, & sibiipsi vacãte: meritò lex æquum indicauit gratiarum
actiones ita distribui, vt sacra fiant pro vigilantibus, pro somno
verò & prouenientibus inde commodis accendantur sacrata lu
mina. Hæc & huiusmodi sunt mandata interdictáq; ad ceremo
nias spectantia. Præcepta porrò ad sapientiam conducibilia sic
inde licebit elicere. Videtur legislator dicere: Nihil ô anime à
te Deus exigit graue multiplex & arduum, sed simplicia quæ-
dam

dam & facilia: videlicet vt eum tanquã bene meritum diligas.
si nõ libet reuereri vt principem ac dominum: vtq; incedas per
vias ei placitas, colásq; illum non obiter, sed ex tota mente re-
ferta piis opinionibus: tũ mandata pius retineas firmiter, & ius
diuinum habeas in pretio: quæ cuncta si accuratè obseruaueris,
nunquam degenerabis à natura propria. Quòd si quid in mun-
do promouetur, sol, aut luna, stellæ ve cæteræ, aut cælum ipsum
vniuersum, vel terra dum celsis attollitur mõtibus, aut in patẽ-
tes cãpos liquidæ naturæ more diffunditur, vel mare, dum ver-
titur in dulcedinem, aut flumina restagnant tãquam maria, sta-
tim tamen singula redeunt ad pristinos terminos. Tuus autem
profectus erit, si viuas innocẽs. Quid hic molestum est aut diffi
cile? non iuberis maria nunquam prius tẽtata traiicere, & tem-
pestate furente in mediis fluctibus sũsque déque iactari procel-
lis inter se cõflictantibus, non pedibus emetiri asperos calles &
inuios, non itinera ingredi feris infestata & latronibus, nõ age-
re sub diuo excubias expositus insidiis hostium. Absint à bonis
hæ molestiæ. Melius ominandum est in rebus tam vtilibus. Sa-
tis est si annuat animus, mox in promptu erunt omnia. An ne-
scis Dei esse cælum, tum hoc sensibile, tum illud intelligibile
quod cælum cæli dicere licet: terram item & quicquid ea con-
tinet, mundúmque vniuersum visibilem, atque alterum illum
inuisibilem ac incorporeum, ad cuius exemplum hic noster est
conditus? & tamen ex toto humano genere selegit sibi aliquot
præcipuos verè homines, quos curare dignatus vocauit ad sui
cultum & religionem, ceu perennem fontem vnde cæteræ vir-
tutes promanant, ad fruendum iucundiores nectare, nec minus
ad parandam immortalitatem vtiles. Miseri qui se alienant ab
hoc virtutis epulo, miserrimi qui ne gustum quidem honesta-
tis vnquam ceperunt, cùm liceat deliciari & hilariter degere in
sanctitate ac iustitia. Verùm isti sunt corde incircumciso, sicut
scriptura loquitur, & contumaces propter morum duritiem, pe
tulantes & immorigeri, quos lex his verbis admonet: Circum-
cidimini cordis duritiem: hoc est, excidite superflua mẽtis ger-
mina, prognata ex immoderatis affectibus & coalita insitáq; in
animum à malo agricola insipientia, quàm primùm excidẽda
summo studio. Et cauete, inquit, ne ceruix vestra dura sit: hoc est
ne sit refractaria, nẽve data opera duretur ad ruditatẽ noxiam:
sed omissa intractabilitate natiua vt perniciosa, flectatur ad
ea quæ decent, obsequando naturæ legibus. An-non vides, circa
ipsum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsum Ens primarias maximásq; potentias, beneficam & vltricem? beneficã Deum nominant, quoniam huius opera mundus conditus & ornatus est: alteram verò dominum, penes quem est rerum vniuersarum imperium. Deus non hominum tantùm, sed & deorum est Deus, magnus, verè ens, & pollens potéusque. Attamen hic tam ingens virtute ac robore, miseretur egenorum inopiæ, nec dedignatur esse iudex in causa inquilini, pupilli, & viduæ: sed posthabitis regibus tyrannisque & magnatibus, humiles dignatur hoc priuilegio. inquilinos, quia relictis institutis patriis vanitate mendacióq; plenissimis, amore veritatis ad pietatem se transtulerunt, & versi ad eum, qui verè est, colendum, religiosi animi fruuntur priuilegio, ne frustra ad diuinam opem cõfugisse videantur. Pupillorũ autem viduarúmque tutelam profitetur, quia hæ maritis, illi parentibus orbati sunt: quibus humana ope destitutis nullũ præterea relinquitur auxiliũ. Ideo maxima in diuino spes superest: quia propitiũ numen non auersatur huius generis patrocinium. Sit, inquit, solus Deus tua gloriatio. Non diuitiis, non honoribus, non principatu, non pulchritudine corporis vel robore, aut similibus rebus, quibus homines vesani extolluntur, tibi placeas, cogitans primùm hęc ad bonorum naturam nõ pertinere: deinde mutari momento minimo, & simul ac effloruerunt marcescere. Illi soli adhæreamus supplices, ac ne deuicti quidẽ ab hostib⁹ æmulemur impias eorum ceremonias, in honorem Deorum exurẽtes filios ac filias: non quòd is mos sit omnibus Barbaris: nec enim tam fero sunt ingenio, vt iniuriam, quam in bello ab infensissimis hostibus abstinẽt, in pace charissimis pignorib⁹ inferre sustineant, sed quia re vera concremant corrũpúntq; animas ex se prognatorũ, dum ab incunabulis in teneras etiamtum nõ insculpũt veritatis dogmata, vnde vnum verũ Deum discere valeant. cauendũ igitur ne vel deuicti prolabamur in superstitiones eorũ, quasi pietatis meritò adepti sint victoriã. multis enim insidiãtur præsentes felicitates, vt inescatos in calamitates maximas pertrahãt. & fieri potest vt quãuis indigni, potiantur victoria vt nos id malè habeat, qui educati in diuinitus instituta republica, vt innutriti legibus ad omnẽ virtutẽ incitantibus, à prima ætate doctrina imbuti quæ viros deceat, hæc contẽptim habemus, & nugas ęstimamus cuiusvis pretij, seria verò nihili. quòd si quis sumpto prophetæ habitu ac nomine, correptum se diuino spiritu simulet, atq; ita ad externorum deorum cultum inuitet

inuitet, cauendum est ne quis decipiatur à personato propheta. magus enim non vates est. qui quoniam mendacia cõmentus est & falsa oracula, etiamsi frater aut filius, vxor aut filia, familiaris aut amicus sit, si per speciem beneuolẽtiæ seducere te ad impietatẽ suam studeat: necãdus est tanquã hostis publicus sine respectu priuatæ necessitudinis: & hortatio illius proferẽda est ad omnes pietatis amatores, qui absq; mora in scelestũ irruẽt, rati sanctitatis officium, talem hominẽ occidere. debet enim nobis esse vnica familiaritatis & amicitię tessera, deo placẽdi studium, & dicẽdi faciendiq; pro pietate omnia. Cæterũ cognationes, siue vt quidam vocãt consanguinitates descẽdentes à communibus maioribus, tum affinitates quæsitæ per cõnubia, reiiciendæ sunt, si non ad eũdem finem properãt, honorẽ Dei videlicet, quod est omnis cõiunctiuæ beneuolentiæ vinculũ insolubile. nam talibus nõ deerit cognatio sanctior & honestior. attestatur mihi lex ipsa, quæ naturæ placita & virtutem seruãtes, filios Dei nominat, dicens: Filij estis domino Deo nostro: mirum ni quia sicut pater dignatur eos sua cura & prouidẽtia, quæ cura tãtùm ab humana differt, quantò curator ipse maior est hominibus. præterea profanas initiationes orgiáq; lex sacra omnino submouet è sua repub. quòd periniquũ censeat bene ac diligẽter educatos cõtempta veritate animũ applicare ad humsmodi mysteria, & sectari pernoctationes tenebricosas, relicta luce actionibúsq; quales diem deceãt. nemo igitur ex Mosis discipulis initiet initietúrve: quãdo vel docere vel discere hæc iuxta est nefariũ. cur enim ô myste, si hæc pulchra sunt & vtilia, clausis profundis tenebris tribus tantùm quatuórve prodestis hominibus, cùm liceat corã omnibus in medio foro vtilitates istas proponere, vt omnes ad meliorẽ feliciorémq; vitã se conferrẽt intrepidè. nã à virtute disiũcta est inuidia. cælent se suáq; præ pudore qui tractant illicita. subeãt secessus terræ obscuros & abditos, ne quis eos videat, qui autẽ prosunt publicè omnib⁹, in clara luce versentur in foro medio, liberè se in cœtus hominum ingerant, in illustri vitã suam proponãt, & per præcipuos sensus iuuãt turbas mortaliũ, dum vident stupẽda. sed iucunda spectacula, & dulces sermones aurib⁹ hauriũt, mẽtes nõ prorsus indoctorũ exhilarare solitos. An nõ vides naturã quoq; haud occultare sua pulcherrima laudatissimáq; opera, sed in conspicuo posuisse cælũ cũ sideribus omnibus, vt visum allectaret ad philosophiæ desideriũ? maria quoque fontes, fluuios, aëris tẽperiem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

riem, ventos anni horas moderãtes suis vicibus, stirpium animantium frugúmq; innumeras species, prõpũsse in vsum fructum hominũ? & nõ oportebat vos quoq. illã imitatos omnia necessaria quibusvis dignis vtenda proponere? nunc sæpe fit vt nemo bonus initietur, sed latrones piratæq; ac mulierum probrosarum & impudicarũ sodalitia, modò pecunia numeretur, initiatorib⁹. Procul semouẽdus omnes isti extra fines bene cõstitutæ ciuitatis in qua virtus & veritas colitur. de his hactẽ⁹. Cæterùm quia societatẽ humanitatémq; maximè docet lex nostra, vtriq; virtuti honorẽ habet meritum, neminem deplorate malum ad eas admittens, sed quàm lõgissimè in rem malam ablegans. Cùm igitur sciret cõcionibus admisceri multos improbos, qs se posse in turba latere autument, vt id caueret in posterũ, omnes indignos à sacro cœtu edicto prohibuit, exortas à seminiris obscœno morbo laborãtibus, qui naturæ monetam adulterãtes, in impudicarũ mulierum affectũ & formam spõte degenerãt. Spadones item & castratos arcet, qs vt florem ætatis seruarẽt diutius, è masculino sexu transcribi se passi sunt in femineam speciẽ. Pariter repellit nõ tantùm scorta, sed & natos è prostitutis, cõtractos materno dedecore, propter natales adulterinos. Qui locus, si quis alius, allegoriã recipit, plenam contemplatione philosophica. impiorũ enim & sceleſtorũ non vnum genus est, sed multa & varia. Quidam enim incorporeas ideas nomẽ inane aiunt rei veræ nullius, tollúntq; è rebus essentiam summè necessariam, quæ est archetypũ exemplar omniũ quæ specificantur & dimetiũtur qualitatibus. Hos sacræ legis rabulæ spadones nominãt. Quod enim cõuulsum est priuatur qualitate atq; specie, firq; nil aliud quàm (vt proprie loquar) informis materia. Eodem modo opinio quæ tollit ideas, confundit omnia, & super veterẽ illam informitatem quæ ante digesta in ordinem elementa fuerat, adducit scenica deliria: quo quid ineptius cogitari potest aut absurdius? ex materia creauit Deus omnia, licet eam nõ attigerit: nec enim fas erat rudem indigestámq; cõtrectari ab illo beato ac omniscio. sed incorporeis potentiis, quarũ verum nomen est ideæ, vsus fuit ad aptè formãda singula genera. at ista opinio valde perturbat omnẽ rerũ ordinem. sublatis enim ideis vndo qualitates sunt, qualitates ipsas rollit pariter. Alij verò quasi cõtendãt hos in impietatis stadio post se relinquere, addũt amplius, vt nõ solùm ideas sed & Deũ esse negent per summã impudẽtiam: quasi cõducat vitæ vel fal-

so credi

so credi præsentiam inspectantis cũcta numinis, miseri & steriles sapientiæ, impietati malo maximo deuoti ac dediti. Tertiũ genus eorum est, qui viã ingressi cõtrariam, cõminiscũtur deorum multitudinem, mares & fœminas, seniores & iuniores, replendo mũdum multis præsidibus, vt de vno vero Deo persuasionem eximãt mentibus hominũ. Hi sunt quos lex figurate dicit natos è meretricibus. quẽadmodum enim hæ verũ filiorum suorũ patrem nesciũt, nec possunt eis quẽquam assignare ex tã multis amatoribus, cũ quibus habuerunt stupri consuetudinẽ: eodem modo qui vnũ verũ Deum ignorãt inter multos falsos excutiunt, neglecto præcipuo fine ad quẽ ab ipsis incunabulis tẽdere debuerãt. Quæ enim disciplina est honestior, quàm veri Dei cognitio? Tertios autẽ quartósq; repellit, quãuis ad eũdem finem tẽdentes, non tamẽ eodem cũ cæteris cõsilio. vtriq; enim magnæ pesti obnoxij, hoc est amori sui, quasi cõmunem hæredi tatem diuiserũt animã distributis inter se partibus eius bruta rationaliq;. nã alteri rationalẽ, hoc est mentẽ, sortiti sunt; alteri verò brutã, dissectam in sensus aliquot. qui à mente stãt, principatum & regnũ in res humanas ei tribuũt, aiũntq; idoneam retinendæ præteritorũ memoriæ, tractãdis præsentibus, & futuris per coniecturã assequendis. hæc enim campos mõtésq; cõseuit plantis ac segetibus, inuẽto agriculturæ ad vitã vtilissimo. hæc è siderum obseruatione diuersis terris cõmercia nauigationis aperuit, ratione vix enarrabili. hæc literas, musicã & encyclopediam totã inuenit simul absoluitq;. hæc philosophiam rerum optimam excogitauit, vt eius partibus adiutaret genus mortalium: per rationalẽ vt sermo fallaciis careat; per moralẽ vt mores corrigãtur, per naturalem vt noscãtur mũdana & cælestia. Alias præterea permultas laudes mẽtis aceruatim congerunt, quæ possunt referri ad iam dictas species, nunc præterundas breuitatis studio. Alteri verò qui patrocinantur sensibus, haud minus eos extollunt, enumerãdo vsus eorũ necessarios: aiũntq; duos ex his viuẽdi causam esse, gustũ & olfactũ, duos bene viuẽdi, visum auditúmq;. quoniã per gustũ alimẽta traiiciũtur, per nares aẽr, quo totũ sustẽtatur animal. Nã & is alimentũ est continuum, nõ vigilãtes solùm, sed & dormiẽtes cõseruãs arq; nutriens, id quod vel hoc argumẽto certissimè colligitur. Liquet esse si tẽpore breui cohibeatur respiratio, præciso spiritu qui solet externè influere, necessariò sequi animalis pernitiẽ. Verùm vnus è philosophicis sensibus per quos homini contingit bene

viuere

Universidad de Deusto
Biblioteca

viuere, visus lumen videt rerum pulcherrimũ, & alia quoq; hu
ius auxilio, solem, lunã, sidera cætera, cælum, terras, maria, stir-
pium animaliúmq; plurimas differentias, & in vniuersum cor
pora omnia qualia quãtáq; sunt, quorũ per cõtemplationẽ ab-
soluta prudentia magnum scientiæ desiderium excitat. quãuis
& aliæ visus vtilitates sint maximę, in dignoscẽdis alienis & do
mesticis, amicis & inimicis, vt caueãtur noxia, eligãtur cõmo-
da. Sic aliæ quoq; corporis partes suos vsus habẽt valde necessa
rios, vt pedes ad ambulãdum, & ad alia quæcunq; peraguntur
crutũ ministerio: manus ad operandũ & dãdum accipiendũq;.
At oculi, vt bonũ quoddã publicũ, & his & aliis partibus præ-
stant facultatẽ perfungendi suis cuiq; officiis. id ita esse cæci te
stabuntur verissimè, qui reuera nec manus habent nec pedes,
& ideo vel à petulãtibus vel à miserãtibus appellantur horum
membrorũ impotes. Auditus porrò carmina, rhythmos, totãq;
musicã iudicat. Cãtus enim verbáq; sanitatẽ & salutẽ afferunt.
Cantus quidẽ excãtando perturbationes animi, & quicquid in
nobis dissonat, in concentũ quendam redigendo reprimendoq;
immodicos affectus certis modulis. Quibus in rebus singulis
sunt varietates plurimæ, si musicis & poëtis credimus, haud cõ
temnendis autoribus. Verba verò retũdendo impetus ruentes
in vitia, & homines occupatos ab inscitia simul ac imprudẽtia
liberãdo, perductis obsequẽtibus, pertractisq; renitẽtibus pro-
sunt plurimũ. Hæc sunt quæ vel mẽtis vel sensuũ sodales ꝓ suis
partibus tuẽdis vndecũq; colligunt, dum ex his ex illáve deos
faciunt, obliti veri Dei præ nimio cõtentiosoq; opinionũ suarũ
studio. proinde omnes hi meritò pelluntur à sacris cœtibus: &
spadones qui ideas negant: & qui omnino impij cùm sint, con-
temptorésq; numinis, exsecti dicũtur proprio vocabulo: & his
contrarij qui genealogias deorũ asserũt, quos scriptura natos è
meretrice nominat: postremò qui amore sui cęcati, pars ratio-
nem, pars sensum aliquẽ consecrãt. omnes enim hi ad eundem
finem properant, & si nõ eodem consilio. At nos Mosis sacri va
tis auditores & discipuli nõ desinemus eum Qui est quærere,
cùm sciamus esse felicitatis finem illius notitiam, & longæuã
vitam eos qui Deo viuũt viuere: quod dogma è sacris literis di
scimus cùm primis necessarium, & philosophorum quoq; pla-
citis consentaneum. certum enim est animi morbis laborãtes
censendos pro mortuis, eos verò qui ordinem in quo adeò con-
stituti sunt non deserunt, vitam immortalem viuere.

PHIL.

PHILONIS IVDAEI,

De mercede meretricis non accipienda in sacrarium.

Mira voluptatis descriptio

EGREGIVM præceptum extat in sacro legũ codice, nõ decere meretricis mercedes inferri in ædem Deo sacratam, fœminæ formam florentem venditantis, & vitam probrosam professæ quæstus gratia. quòd si mulieris amatoribus suis obsequentis profana ducuntur munera, quantò magis scortãtis animæ, quæ se prostrauit constuprãdam vinolentiæ, gulæ, voluptatum studio, ambitioni, auaritiæ, aliisq; vitiis innumeris, quorum maculæ an vnquam elui possint nescio. Nam meretricum quæstui finem nonnunquam senectus imponit, quando pristina destituta pulchritudine adire nemo dignatur, postquam ætatis vigor floris in morem emarcuit. at animam fornicationi iam assuetam & eruditam ad intemperantiam, quæ tandem ætas in honestatem restituet? ætas certè nulla, sed solus Deus, cui facilia sunt, quæ nos efficere non possumus. oportet sanè sacrificaturum dispicere vt mens eius integra sit magis etiam quàm victima, videre itidem cur eam offerat. aut enim gratias agit pro acceptis beneficiis, aut præsentis status cõfirmationẽ futuráve sibi precatur cõmoda, aut deprecatur mala præsentia vel imminentia: quibus modis sanitas & salus rationi quæritur. nam aut pro ante donatis aguntur gratiæ, ad euitãdum ingratitudinis vitium. in bonos enim conferri solent beneficia. aut si quis præsentia bona precatur sibi perpetua, melioráq; vota cõcipit, si nõ est inciuilis, dignum expetitis felicitatibus se præbeat. Quòd si aduersitates effugere postulat, caueat ne quod admittat flagitium. duas enim nostrum quisq; vxores habet in suo contubernio, easq; infensas sibi inuicem, & animæ domum replentes contentionibus zelotypis. harum alteram diligimus, quasi amicam blandam & familiarem, quę voluptas dicitur: alteram odio prosequimur, vt immitem ac tetricam, & nobis minimè beneuolam, hæc virtus nominatur illa nos accedit cum ornatu meretricio, fracto incessu præ mollitie, obtutu lasciuo inecans animas iuuenum, te-

Volupt. Descriptio

O merit

Universidad de Deusto
Biblioteca

meritatem,& impudentiam præferens in oculis,elata ceruice, supra natiuam staturam assurgens,rideus cachinnabundáque, calamistrata & cicinnatula, fucata faciem, pictis supercilliis recens lota,purpurissata pretioso floridóq; amicta palliolo,au reis gemmatisque armillis superba & murenulis mundóque muliebri cætero,spirans vnguenta fragrantissima,nõ tam domum suam quàm fora compitáque diligens,petulans, suæ formæ prodiga,ascititiæ verò auida.& cũ ea pedissequæ domesticæ,vafritia,iniustitia,nequitia, quibus stipata more principis, sic pertentat animum:Heus tu, omnium bonorum humanorũ thesauri apud me sunt recondíti.diuinis enim fruitur cæteris præterea nihil inuenies. ego meos, si mecum consuetudinem habere cupis,proferam, nec inuidebo quo minus vrenda fruẽdáque continuè depromas pro tuo arbitrio,eorum tibi recense bo multitudinem, vt aut libenter assentias, aut eis tuapte culpa careas. apud me est relaxatio,securitas,quies,laborum obliuio,vrentium varietas,vocum modulamina, luxus in cibo potúq;,odorum suauissimorum plurimæ species, amores perpetui,lusus licentissimi,coitus liberrimi,sermones sine reprehensione,actiones sine castigatione,vita sine solicitudine, somnus mollissimus,satietas inexplebilis.Proinde si tibi placet meum contubernium,parata habebis in hac omni copia quæcunque delectant maximè:mihi erit curæ ne quid desideres esu potuue suaue,aut oculis,auribúsque gratum & naribus. potieris enim rebus omnibus quascunque concupieueris, pluribus in absumptarum locum subscatentibus.Sunt enim in thesauris modò,dictis perpetuò virentes arbores feraces aliorum post alios fructuum, recentibus & matureſcentibus maturos iam ac vietos prottudentibus. Hæc arbusta nullo vnquam externo ciuilive bello cæsa sunt,sed ex quo primùm e terra fuerunt edita, abeo tanquam bona nutrice aluntur,fundata profundè fitis radicibus,eisque firmissimis,stirpes verò inde prominentes ad cælũ vsque attollentia:vnde rami enascuntur manibus pedibúsque animantium pro portione non absimiles, & in his frondes ad ornatum pro comis additæ germinant,fructúsque quorum causa parauit tibi cætera.His auditis altera in abdito stans, sed ita vt exaudire posset verba æmulæ,vereta ne fortè illa mariti communis animum ad se solam pertraheret corruptum domis vel oblatis vel ostentatis,néve specioso aspectu emollitum deciperet,quando ascititio cultu & magicis eum allectari, demulcerique animaduertebat præstigiis, repentè superuenit ingenio matronalique incessu grauis, vultu serena, genuino quodam pudoris colore suffusa, simplex moribus, vitæ integra, mente semper sui similis,verbis haud blanda sanam mentem veraciter exprimentibus, decora natiuo habitu, moderata gestu, vestitu modica, ornata non auro, sed longe pretiosioribus ornamentis,artibus virtutem decentibus. Comites eam sequebantur,pietas, sanctitas, veritas, religio, castitas, vtraque iustitia, tum quæ Deo debetur,tum quæ hominibus:iuris æqualites, fides,liberalitas, taciturnitas, sobrietas, honestas,temperantia, mansuetudo,frugalitas,facilitas,reuerentia,fortitudo,generositas,securitas,prudentia, prouidentia, vis consulendi,diligentia, tranquillitas, comitas,bonitas, suauitas, humanitas,lenitas,clementia,magnanimitas,beatitas. dies me deficeret percensentem singularum nomina,protegentium latera dominæ suæ more satellitij. illa verò ad consuetam grauitatem composita,sic exorsa est:Video hanc impudicã pugatricem & præstigiatricem splendidè ac scenicè ornatam,blandiriis te aggredi.quãobrem cum odio natiuo malos prosequar: verita ne per imprudentiam deceptus mala maxima pro bonis eximiis eligas,non grauabor tibi qualis sit hæc mulier verissimè prædicere, ne stolidè reiectis rebus vtilioribus, inops consilij tibi accersas infortunium. Ergo totum istum apparatum quo se iactat,aio ascititium.nihil enim habet proprij natiuique decoris, sed assumpsit sibi adulterinam falsámque pulchritudinem, qua te in suos casses pertrahat.id prænoniitur, si sapis, irritam eius venationem facies. delectat illa quidem aspectu oculos, aures voce demulcet: animam verò cuius præcipua habenda est ratio,non potest non lædere, per has aliásve partes se insinuant. de rebus suis quicquid auditu gratum sciebat narrauit: cætera innumera, vt iniucunda, malitioſè dissimulauit,quòd ea quemvis absterrere queant facilimè.at ego hæc quoque detecta in medium proferam, nec imitabor ipsius vaframenta, vt sola ostentem quæ pelliciunt, difficultates verò meas è conspectu submoueam:imò rebus læris præteritis silentio, quòd ipsis clamaturas sciam,tantùm onerosas nominabo suis vocabulis,vt nudæ in medium propositæ,vel hebetibus qualem singulæ naturam habeant sint conspicuæ. nam quæ ex voluptate cõmoda videtur præcipua,viliora deteriorá; sunt quàm si qua ex me accipiuntur incommoda, sicut vsu quotidiano comper-

tum est. Sed prius quàm loqui de me incipiam, quàtum potero memorabo quæ illa reticuit. postquã enim suos thesauros perceussit, colores, voces, ac sonos, sapores odoresq; & vires tactus cæterorumq; sensuum varias, morbos noxásq; non indicauit, necessarios rerum ante dictarum comites, ita vt si aura quadã affilatus ipsas captaueris, mox tenearis laqueo. Scias velim deu si voluptatis amator fueris, eris & vafer, audax, incompositus, insociabilis, morosus, iniquus, difficilis, iracũdus, pernicax, molestus, inobediens, lenis, malitiosus, ineruditus, iniustus, nefarius, sibi viueos, tosidus fœdifragus, auarus, malè moratus, nemini amicus exul, sine lare, seditiosus, perfidus, impius, profanus, incõstans, instabilis, execratus, piacularis, sceleslus, scurra, pestilẽs, noxius, illiberalis, refractarius, ferus, seruilis, pauidus, perditus, turpis, probrosus, propudiosus, immoderatus, immodicus, inexplebilis, arrogans, sibi placens, suo iudicio sapiens, sordidus, inuidus, calumniosus, contẽtiosus, delator, vanus, fallax, circulator, temerarius, indoctus, infensatus, nemini conueniens, inobsequens, contumax, præstigiator, dissimulator, simulatórq;, cercops, suspicios us, infaustus, inscrutabilis, ineuitabilis, pernicios us, maleuolus, inconcinnus, importunus, locax, nugax, inaniloquus, assentator, piger, luctuosus, durus, meticulosus, inuidiosus, incircumspectus, imprudens, improuidus, negligens, imparatus, bonarum rerum imperitus, superfluus, erratũ dus, offensator, indispositus, inaccessus, gulosus, vagus, futilis, mobilis, dolosus, bilinguis, animi ambiguus, impostor, subsessor, petulans, incorrigibilis, semper indigus, incertus, circãfora neus, seductor, inconsultus, obnoxius, insanus, fastidiosus, vitæ auidus, glorios us, iritabilis, iræ tenax, infensus, procrastinator, suspectus, implacabilis, suppuratus, malè sperans, lacrymosus, alienis gaudens, calamitatibus, rabidus, adulterinus, informis, machinator, turpis lucri cupidus, amans sui, seruitutis patiens, simultatis appetẽs, ambitios us, de re domestica parũ solicitus, cerui cos us, effœminatus, inanis, profusus, ordax, pugnax, factuus, vinolẽtus, infortunatús q;. Hæc sunt huius formosæ ac exoptatæ voluptatis magna mysteria, quæ libenter omnino tegeret, ne iis cognitis aueferis eius consuetudinem. meorum verò thesaurorum copiam & amplitudinem nulla lingua pro dignitate eloqui valeat.

PHIL

PHILONIS IVDAEI,

Quòd liber sit quisquis virtuti studet.

SVPERIORE sermone docuimus Theodote, seruum esse omnem quicunq; peccet, idque multis probabilibus rationibus verũ cõfirmauimus, addem⁹ nũc alterũ illius cognatũ, imò germanũ gemellúmq;, per quẽ ostẽdemus omnem probũ esse liberũ. Extat sanè inter cætera sacrata Pythagoreorũ præcepta & illud egregiũ, quo monemur per viam publicã non ingredi, nõ vt feramur per rupes deuias. nec enim laborẽ pedibus imperat, sed figuratè subindicatur, nec dictis nec factis vtendũ protritis ac vulgaribꝰ. Id præceptũ diligẽter obseruatũr, haud aliter q̃ oraculũ, quotquot legitimè sunt cõplexi philosophiã: adeò vt deflectẽtes à gregariis opinionibus, nouã sibi viã aperuerint, inducta propria quadam specie dogmatũ, quã nefas sit aliis præterquã puris attingere. impuros autẽ cẽseo quotquot vel disciplinas nunquã gustarũt, vel eas perperã nõ rectè acceperũr, sapientię pulchritudinẽ dehonestãdo in specie sophistices. hi cũ propter hebetes animi oculos lumẽ intelligibile videre nequeant, quod nimio fulgore præstringit aciẽ, tanquã in tenebris degentes nõ credũt in die viuẽtibus, & quæcũq; illi perspiciũt adiuti radiis solaribus, pro spectris habẽt ac prodigiotis mẽdaciis. Au-nõ absurdũ & mirũ videtur, exules dici eos qui nõ solùm versantur in vrbe media, sed curias, tribunalia, rostra occupãr, & gerunt ædilitates reliquósq; magistratus curules etiã: adiuerò ciues haberi qui aut nunquã ascripti sunt in eũ numerũ, aut dãnati exilio, sub interminatione supplicij, si nõ dico attigerint solũ patriũ, sed vel è lõginquo fuerint aliũ prospicere. præsto sunt enim innumeri qui obseruent & animaduertãt, tũ spõte infensi, tum subministrantes legibus ex officio. Au-nõ etiã ab omni ratione alienũ, plenum impudẽtiæ & insaniæ, aut quomodocunq; dicenda est, nõ enim succurrit propriũ tam indignæ rei vocabulũ: diuites dominati qui sunt omniũ egẽtissimi, & carẽt victui necessariis, sordidè se sustentãtes ac miserè, vix quotidianũ cibum capientes, & vltro sibi famem indicentes in abundantia publica, aura

se nutrientes,sicut cicadas aiunt tore viuere:pauperes verò qui argẽto,auro,pecoribus,reditibus,aliisq; bonis ineffabilibus affluunt,quorũ opulẽtia prodest nõ solùm cognatis amicisq;,sed nõ continẽs se intra domesticos parietes, effunditur in turbas tribulium atq; popularium:imò vlterius etiã se porrigẽs,ciuitati multa largitur belli pacisq; temporibus. Eadẽ somniatio patritiis,paterno maternóq; genere abauos atauósq; illustres memorãtibus,seruitutẽ audet obiicere:alios cõtrà inscripta frõte vernas,ex similibus ortũdos maioribus,ingenuos pronũtiat.Ia causa est,vt dixi,hebetudo mẽtis hominũ addictorũ opinionibus & senẽbus,quorũ cõsistoriũ semper à rebus iudicatis cotrũpitur propter ipsorũ incõstantiã.atqui debuerãt,si æmularẽtur veritatis studiũ,nõ minus sapere q̃ qui ægrotãt corporibus.nã illi desiderio sanitatis cõmittũt sui curã medicis: istos verò piget insciti depellere morbũ animi,acciis viris sapientib⁹,qui nõ solùm profligare possunt imperitiã,verũetiam scientiam in eius locũ inducere,rem omniũ pretiosissimã. Et quoniã, vt ait Plato suauiloquus,inuidia extra diuinũ chorũ sita est, nihil nãq; sapientia diuinius & magis expositũ,nunquã claudit suũ auditorium,sed patẽtibus ianuis admittit sitientes sermonẽ dulcẽ ac potabilẽ,frequẽtatores suos fluentis doctrinarũ abundẽ proluens,vt inebriẽtur sobria temulẽtia.illi verò iam vt sacris initiati,furoréq; diuino perciti, damnãt pristinã suã negligentiã iacturámq; tẽporis,in rebus nihilti cõrrita vita per imprudentiam.operæpretiũ igitur fecerint,si quotquot vbiq; sunt iuuenes,ætatis floridę primitias eruditioni dedicarint,tã in præsens q̃ in futurũ paratiri sibi decus & præsidiũ.sicut enim vasa odorem,quo primũ fuere imbuta,referunt,sic iuuenũ animæ quas primũ formas imaginatione cõcipiũt,nunquã aboleri finũt,ne aliis quidẽ insuper affluẽtibus.De his hactenus.nũc quæstionẽ nostrã dispiciamus accuratius,nẽ nos obscuritas nominũ decipiat.intellecto autẽ quid sit de quo disserimus. demõstrationes aptius adhibebimus.Seruitus quædã animi,quædã corporis dicitur.corporibus dominãtur homines,animis affectus & vitia.itidem libertas quędã est corporũ,nõ subiecta hominibus potẽtioribus:quæ lã animi,nullis affectibus obnoxia.de priore genere nũc nõ quæritur.innumeri eñ boni viri libertatẽ amiserunt variis casibus.Nos agimus de moribus quos nõ cõcupiscẽtia,nõ timor,nõ gaudiũ,non dolor subigit,velut ẽ carcere liberatos & vinculis.omissa igitur altera illa libertate fortuita & alien

alienis à natura,pendentibusq; ex sola opinione vocabulis.verarum,venalitiorum,captiuorum.quæramus verè liberũ, qui solus sui compos est,etiãsi multi se heros eius nuncupent.is cũ exclamabit illud Sophocleum nihil differens à Pythiis oraculis:Deus mi princeps,nõ vllus mortaliũ.nã reuera solus liber est,qui solũ Deum sequitur:imò vt equidẽ sentio,imperium haber in terrestria,tanquã immortalis summiq; regis mortalis vicarius.sed præstat sermonẽ de principatu differre in tẽpus commodi⁹,& de libertate,vt cœpimus,disserere.certè si qs negotiũ penitius voluerit introspicere,liquidò noscet, nullas res ei cognatas esse inuicem,quàm libertatem,& curam sui. improbos enim multa impediunt anaritia,luxus,ambitio:probos omnino nihil,resistentes tanquam in certamine,cupidini,pauori,timiditati,dolori,& cæteris id genus.didicerunt enim cõtemne re iussa iniqua dominorum animis imperitare volentiũ.quippe libertatis amatores,cuius propria felicitas,hoc est,sua sponte facere quicquid placuerit,laudatur hoc senario:

Quis seruus est,mortem qui potest temnere?

Nimirũ intellexerat quisquis auror eius fuit, nihil æquè mentem in seruitutem redigere,vt mortis metũ: vsqueadeo sumus vitæ cupidi.cogitandum autem,immunem esse à seruitute nõ solùm cõtemptorem mortis,sed & paupertatis,& obscuritatis, & doloris:atq; cæterorum quæ vulgares inter mala numerant, cùm sint ipsi mali rerum iudices, qui seruum ex vsu suo æstimant,cõsiderantes eius ministeria,cùm oporteat mores ingenuos respicere.nam qui humili seruilíq; animo humilibus sordidísq; negotiis ignauus dat operam,verè seruus est.cæterùm qui tempori se accommodans,suapte voluntate tolerat fortunę insolentiam,nihil humanum à se alienum putans non ignarus diuinas res perpetuò seruare suæ felicitatis ordinẽ,& hac quoque parte humanis præcellere,agitatis iactatisq; fluctuatione continua: vtcunque momenta negotiorum hinc inde prægrauant,fortiter ferens quicquid acciderit,philosophus mox eus, diz & ingenuus.proinde non cuiusvis audiet imperia: quòd si quis vrgeat tormenta minitans,reclamabit strenuè:

Combure carnem hanc,conerema,repleto te
Meo cruore.nam prius vel sidera
Terram subibunt,terra vel scandet polum,
Quàm mollis à me exrorqueatur vox tibi.

Spectaui aliquando certantes pancratio. alterum obtundentẽ

pugnis & calcibus,totisq; viribus,contẽdentem ad victoriam, tandem lassum & incoronatum é stadio discedere:alterum car nosum,neruosum,musculosum,refertúmq; spiritu verè athletico,tanquã saxeum ferreúmve nihil plagis cedere, solúq; patientia superare aduersariũ,& ad extremum adipisci victoriã. huic simílem bonũ virũ censeo,qui validè confirmatus certo animi proposito,efficit vt aduersarius prius delassetur inferẽdo iniurias,quã ipse quicquam agat præter animi sui sentẽtiam. Sed hoc expertis videtur incredibile.nec mirũ, quãdo ne illud quidem quod de pãcratiastis diximus,quisquam,nisi qui vidit, crediderit.nihilominus verum est quod diximus. Vnde profectum est Aotisthenis dicterium,virum bonum esse molestam sarcinam.nam sicut insipientia bene fertur & leuiter,sic prudẽtia grauiter incumbens,premit vehementer suopte pondere. nec facilè potest excuti.proinde Iudæorũ legislator ait sapientem graues manus habere,actiones eius hoc ænigmate significans,non superficiem contractantes, sed penetrantes in solidum,vtpotè subnixas non flectendo mentis proposito. itaque à nemine cogitur,cùm sit contemptor & mortis & cruciatuum, lege naturæ præpositus omnibus insipientibus.Quemadmodũ enim capris,bubus,ouib⁹ præsunt caprarij, bubulci pastorésq;, greges autem non possunt præesse opilionibus:sic & vulgus pecori non absimile,opus habet curatore principe, qui ordo est bonorum virorum,præfectorum suis gregibus. certè Homerus reges solet vocare pastores populi.at natura bonis viris hoc nomen magis competere voluit. Illi pascuntur magis quàm pascunt,dediti amoribus,potationibus & cupediis,nequid dicam de auro argentóq;,& aliis rebus pretiolioribus,quas expetunt.at hi nullis capiuntur illecebris,& insuper alios monẽt,cauẽt sibi ab insidiosis voluptatibus,q⁹ autẽ publicæ functiones non sint seruitutis indicium,apparet belli tempore.tunc enim uniuersi milites sunt in opere,nõ solũ armis onerati,sed & lapicidis,comportantésq; in castra aquam,ligna,& iumentis pabulum:ne quid interim dicam de aliis laboribus militaribus,dũ vallum aut fossam faciunt,mœnia reparant,triremes ædificãt, artibúsq; variis manus exercent cũ reliquo corpore.quin & in pace non deest alia nihilo segnior cõflictatio cum paupertate, obscuritate,rerúmq; necessariarũ inopia, quæ mala inuitos ad seruiles labores adigunt,& fossores,agricolas,sordidósq; opifices facit victus parandi gratia,interdum etiã in medio foro cogunt

cogunt baiulare onera in cõspectu condiscipulorũ & æqualiũ. Alios seruili natos genere,benignitas fortunæ promouit ad ingenuorum officia.fiũt enim procuratores in amplis opibus, interdum etiam cõseruis præficiuntur cæteris. quibusdã vxorum pupillorúmq; herilium tutela cõmissa est,ob spectatã ipsorum fidem.posthabitis amicis& necessariis:nihilominus tractãt seruilia,fœnerantur,emptitãt,reditus colligunt,patronos suos demerentur obsequiis.Quid igitur mirũ si aduersus fortunę fauorem inuoluũt se negotiis illiberalibus,& libertatem suam ipsi produnt,vltro se subiicientes aliis. sic parentum mandata exequuntur pueri,sic magistrorum iussa discipuli.nemo enim spõte seruus fit.Sed parentes nunquam sic obliuiscuntur charitatis debitæ liberis,vt vllum ministerium vel in speciem seruile sibi exhiberi ab eis sustineant. Quòd si quis à mãgonibus vili venditos,ob id ipsum cẽset in seruorum numero, prorsus fallitur. nam isthæc vẽditio nec hunc seruum facit, nec emptorem eius dominum:quandoquidem & patres filios redimunt,& suos parentes filij,vel captos à latronibus,vel iure belli redactos in potestatem hostium, quos tamen summũ naturæ ius humanis legibus potẽtius ingenuitati restituit.quin & illud aliquoties accidit,vt vestis rerum vicibus,emptitij suis heris non tam seruirent quàm dominarẽtur.Ipse vidi ancillas formosas & naturali facundia præditas duplici gratia fretas sermonum & pulchritudinis,plurimum pollere in expugnandis dominis.sunt enim hæ præcipuæ machinæ contra infirmos & parum constabilitos animos,efficatiores multò quàm illæ quibus perfringũtur mœnia.id ita esse liquet animaduertentibus eos adamatis blandiri supplicatéq;, captantes eorum fauorem tanquã genij propitij: rursum si putent se parum gratiosos,quasi despiciantur,ferre indignissimè. rursum si obtutũ hilatiorẽ viderint,exilire præ gaudio.alioquin etiam leonis emptorem dicemus eius dominum: quẽ ille si vel torue aspexerit, statim miser suo male doctus feroci eius sentiet.& credimus sapientẽ seruitutis patientiorẽ quàm belua:cùm maiorem ingenuitatẽ fortitudinémq; habeat in anima quàm cuius vllũ corpus capax sit, vtpote à natura seruituti addictum,quantumvis recalcitret.Hanc probi viri libertatem & aliàs licet cernere quàm præclara sit.

Miser fiet profecto quisque seruulus.

Quid enim miserius quàm ne sui quidem esse cõpotem? atqui sapiens felix est,virtutis summariũ circũferens in quo sita sunt

omnia. vt necessariò consequatur virũ bonum esse liberũ. præterea Dei amicos nõnne liberos fatebimur? nisi forte regum amicis non modò libertatem, verùm & imperij societatẽ concedimus simul administrãtibus rempub. cæleſtì verò numini charis seruitutem exprobrabimus: qui amatores Dei redamatiq; iusto fauore honorantur ab incorrupto eius iudicio, sanctq; poëtarum quoq; testimonio reges regum & rerum domini. At Iudæorum legislator audet quiddã maius dicere, vt simplicis meditator philosophiæ, amore Dei correptũ, & eius solius cultui deditũ, plus quàm hominẽ prouuntiãs, videlicet hominum Deum nõ item naturæ, qui honos voi Deo debetur patri regiq; rerum omnium. & postea tali priuilegio dignatũ seruum cẽsebimus potius quàm ingenuũ: qui licet ipse nõ est habẽdus pro Deo, tamẽ vt amicus Dei felix est procul dubio. Deus enim nec infirmus propugnator est, nec immemor iuris amicitiæ, cui nator ipse præsidet, gaudétq; inuocari hoc cognomine. Adhec, sicut ciuitates dominatum paucorũ & tyrannidẽ ferẽtes seruilẽ, oppressæ molesto imperio, cõtrà quæ legibus parent, degunt liberæ: non aliter etiã homines, quotquot in iræ, concupiscentiæ, aut cuiuscũq; vitij perturbationisve insidioſę potestatem deuenium, omnes seruitutẽ seruiunt: sicut ediuersò liberi sunt quotquot viuunt sub legibus, est autẽ vera lex, recta ratio, nõ huius aut illius mortalis institutũ in tabellis chartulisve scriptũ inanimis, se immortalis ipsa stylo naturę sempiternæ in mẽte immortali exarata. Proinde mirãda est hebetudo multorũ, tã manifestas rerum proprietates non considerantium: qui maximis populis Atheniensi Lacedæmoniógq; aiunt ad libertatẽ sufficere leges latas à Solone Lycurgóq;, quarũ præscripta obseruãtur ab his ciuitatibus, viris aurem sapientibus negãt satis esse dictata rationis, ex qua ceu fonte leges nascuntur, liberum factæ omnem qui aduersus eius imperata interdictáq; non est contumax. Est autem manifestum libertatis indicium, prædicta superius, æquum ius differendi de repub. quod omnibus liberis hominibus & probis est mutuum. quamobrem laudantur illi senarij, vt consoni philosophorum sententiæ:

Cum lege seruus nullũ habet commerciũ. rursum alius,
Es seruus, & rationis expers natus es.

Quemadmodũ igitur de muſica ex æquo licet disserere peritis eius artis omnib⁹, & de grãmmatica geometriáve grãticis geometrisve: ita de vita rectè instituẽda peritis rerũ ciuiliũ, circa quas

quas hominũ vita versatur quotidie. Domini autẽ sunt omnes periti rerũ taliũ, sicut etiam naturæ totius. & inter hos multi liberi. ergo hi quoq; quibus est ius loqui de reb⁹ huiusmodi. vnde sequitur, neminẽ probũ seruire, sed esse omnes liberos. quo argumẽto etiã insipientẽ seruũ esse colligitur. sicut enim amusis non est vis ex æquo dispurare cũ muſicis, nec illiteratis cùm literatoribus, & in vniuersum expertis artis cum artificibus: ita lex ad vitã instituẽdam pertinens nõ sinit de hac loqui peritos imperitósq; sine discrimine. vt liberis omnibus ex æquo ius loquẽdi cõceditur, inter quos probi nõnulli: & nulli minus sciunt vitã instituere quàm mali, sicut nulli melius quã sapiẽtes: ergo nemo malus liber est, sed omnes seruiũt. Zeno quoq; cũ cæteris virtutis admiratoribus fortiter pronuntiat, nõ oportere malos vitos cũ probis cõtendere. ait enim: An nõ plorabit malus si bono aduersabitur? Ergo nullũ ius sinit malũ probo contradicere. Nec me latet fore qui subsannant hanc meã sententiã, & arrogãtẽ insensatamq; iudicẽt. verũ isti si risu cauillisq; sedatis voluerint penitius totã rem introspicere. sciẽt nõ alia de causa quenquam ploraturum citius, quàm si sapientis monita contẽpserit. nam pecuniarũ iactura, ignominia, exiliũ, verbera, similésq; iniuriæ, nõ sunt cõferendæ cũ vitiis, & cæteris calamitatibus quas vitia secum afferunt. at vulgus non animaduertẽs quàm pernicioſa sit animis rationis cæcitas, tantũmodo externis agitur infortuniis, quãdoquidẽ caret iudicio. q⁹ si possent visum recipere, cõspicati tot insipiẽtiæ decipulas, tot dãna accepta per ignauiam debacchationésq; luxuriæ, iniquitatésq; iniustitiæ summæ felicitatis amissæ iacturã deplorarẽt. ideò nec vllã in tãta calamitate cõsolationẽ admitterẽt. Cæterũ illa Zenonis sententia tanquam è fonte hausta videtur ex Iudæorũ legibus in quibus narratur de duobus fratribus, altero frugi, altero luxu perdito, q⁹ cõmunis amborũ pater miseratus eum qui à virtute defciuerat, precatur ei vt fratri seruiat, seruituté quæ videtur malum maximũ, existimãs rem insipiẽti vtilissimãme si relinqueretur in sua potestate, plaberetur in omnẽ licentiã. sed p potionis curã emẽdatis moribus in melius proficeret. Hæc ad confirmationẽ rei de qua quæritur, mihi sanè sufficerent. sed quoniã medici solẽt variis morbis adhibere varia remedia, necessariũ duco istis vt videntur paradoxis propositionibus propter nouitatẽ alias insuper probationes apponere. quidam enim vix continuatis argumentationibus conuicti errorẽ suum agnoscunt.

Rectè

Rectè igitur vulgò dici audimus.eũ qui prudẽter agit, bene agere omnia:quis autem rectè agit omnia,peccatũ,reprehẽsionem.culpam.mulctã euadit. itaq; licet ei quidlibet agere,& quomodolibet viuere.at bonus vir prudenter agit omnia:solus ergo liber est.quid ni? cũ nec cogi possit nec vetari.ergo nemo bon⁹ seruus est.liquet autẽ quòd nec cogi nec vetari possit.vetatur enim qui à cõcupitis rebus cohibitus arcetur. at sapiens cupit virtutem,qua nõ potiri non potest.quòd si nõ cogitur, certè sua sponte agit.actiones verò aut bonæ à virtute proficiscuntur, aut malæ à vitio,aut indifferentes sunt & mediæ. quæ ad virtutem attinent,non coactus agit sed volens.cùm virtute enim cõiũcta sunt facta eius omnia, quicquid autem vitiosum est, vt fugiẽdum ne in somnis quidem attingit. idem credibile videtur & de indifferentibus,circa quæ animus pendet tanquã in æquilibrio,doctus nec trahi ab eis vt põdus habẽtibus,nec eis offendi vt auersandis.Vade satis apparet nihil inuictũ coactúmq; facere. q⁹ si seruus esset, cogeretur vtriq;. ergo liber erit quisquis bonus est. Quoniam autem qutdã ineruditi argumentationes tales non intelligũt, quibus in vniuersum de rebus decernitur, solent percontari.ecquando fuerunt viri quales fingitis,aut vbi reperiuntur?respondere licet,nulli seculo defuisse viros virtute præstantes,qui freti ope Dei sõlius, & iuxta rectum naturæ ius viuentes,nõ modò ipsi fuere liberi, verumetiã familiares suos repleuerunt ingenuo generosóque spiritu:& sunt nunc quoque imagines quædam viuæ expressæ ad illorum sapientũ effigiem quamuisessim aduersarij fateatur se carere libertate huiusmodi,pertractos in seruitutem ab imprudentia vitijsq; cęteris,nõ statim id existimãdum est de vniuerso hominum genere.quòd si non videmus prodire horum agmina,nil mirum.primũ quia quę pulchra,ea rara sunt.deĩ le quia semoti à turba domesticorum vacant naturæ contẽplationibus.cupientes quidem si quomodo queant, vitam ciuiũ corrigere:virtus enim libenter prodest publicè omnibus:sed videntes id onus suas vires excedere, propter absurdos mores receptos in ciuitatibus,& morbos animi auctos vitiorũ consuetudine,resiliunt.ne velut torrentis impetu trãsuersi abripiãtur. Nos verò si qua cura esset mutarimus in melius,deberemus vestigare latebras eorum,& orare suppliciter,vt efferatam vitam nostram ad mitiorem statũ reducant, & pro bello ac seruitute pacem inducant, libertatémque huius comitem.nunc pecunię causa scrutamur intima quæque,aperimus

mus terræ venas duras & refractarias:metallarij puteos fodiũt in planis atque mõtanis,quærendo aurum,argentum,cuprum, ferrum,cæteras species. Vanitas fastum colẽs pro numine profunda maris penetrat,quęrẽs varia lapillorum pretiosorum genera,vel saxis latẽtibus adnata vel ostreis,& ob hoc ipsum preciosiora,quãtum oculi deliciis ac luxu corrupti iudicãt. at prudentiæ,temperantiæ,fortitudinis, iustitiæq; causa nemo peregrinatur,ne in peruiis quidẽ regionibus & hospitalibus:nemo enauigat maria,nauclerus alioqui patẽtia per totum annum vltro citróque cursitantibus.Quamuis non habemus opus virtutem in lõginquas aut transmarinas regiones petere,cuius radices autor naturæ in proximo deposuit,sicut ille sapiens Iudæorum legislator testatur dicens:In ore tuo,in corde tuo,in manibus tuis.subinnuens dicta,facta consiliáque,quę omnia cultura indigent,ergo qui labori præferunt otium,nõ solùm germinibus officiunt.sed & radices ipsas exsiccando interimunt.contrà qui otiũ vt noxium fugiẽtes,ad laborem se applicant,velut generosarum plantarum cultores, continua cura præcelsas virtutum stirpes educunt in æthera. immortales virentésque perpetuò,ferentes felicitatis fructum nunquam interiturum:quãdoquidem iuxta quorundam opinionem nõ tam felicitatem afferunt,quàm ipsæ sunt felicitas,& vt Moses vocare solet composito vocabulo ολοκαρπωματα, quasi dicas frugem solidã.siquidẽ terrestres plantæ interdũ nullum fructum suo cultori afferunt. at quæ inseruntur in anima, toræ quantæ sunt in fructus abeũt, prudentiæ,iustitiæ,fortitudinis,temperantiæ.Cùm igitur tales occasiones vltro nobis se præbeãt,non puder querelarũ quasi negata sit hominũ generi sapientia?quam poteramus ceu scintillam in fomite fumãte redaccẽdere. nos verò vbi res diligentiã postulat ad nos propriè pertinens,segnes & supini sumus. corrumpimus virtutũ seminaria:quæ autem fugienda sunt desideramus & requirimus.propterea diuitum,illustriũ, voluptariorum,terra mariq; plena sunt omnia. prudẽtum autem,iustorũ, proborũ exiguus numerus.pauca verò sunt quidem rara, tamẽ reperiuntur,attestante Græcia simul & barbaria.nam in illa secem meriti sunt cognomen sapiẽtiæ,quamuis alij quoq; præcesserunt eos aut secuti sunt.illorum memoriam vetustas obliterauit,recẽtiores nõ fuerũt in pretio apud sui seculi homines, ideo minus inclaruerunt.at in barbarico solo frequẽtior numerus celebratur eorum quibus egregia dicta factáq; pepererũt

tam

tam insignem gloriam: quales apud Persas magi naturæ scrutatores præ veritatis cognoscẽdæ studio, qui per otium diuinas virtutes contemplantur clarius, & alios eisdem initiant mysteriis: apud Indos gymnosophistæ, qui cũ naturali moralem coniungũt philosophiã, honestatis probitatisq; amorem tota vita præ se ferẽdo. nec Palæstinæ Syriæq; deest hoc genus hominũ virtutẽ sectantium, cuius regionis nõ paruam partẽ populosa Iudæorũ gens incolit. in his quidam nominãtur Essæi, circiter quatuor milia, à sanctitate dicti, qa summa religione Deo seruiunt, nõ mactando victimas, sed suasmetipsorum mentes eam ponendo ad sanctimoniam. hi vicatim habitant, vrbes fugiunt, propter familiaria ciuibus earum vitia, gnari non minus pericli esse ab eorum conuictu quàm ab aeris intẽperie pestifera, propter cõtagium incurabile: viuúntq; partim ex agricultura, partim ex opificiis in pace florẽtibus, benefici erga suos & proximos, nullam cõdentes pecuniam, nec parantes ampli redditus latifundia, sed quotidianis necessitatibus quærentes remedia: nam penè soli hominum degunt sine prædiis, sine pecuntis, & propter vitæ institutum diuites habentur magis quàm ob rem. copiam, frugalitatẽ non vana existimatione ducẽtes esse quæstum maximũ, tela, iacula, gladios, galeas, thoraces, scuta, nemo apud eos fabricat, sicut nec arma cætera, nec machinas, aut aliud quicquã bello vtile: imò ne ea quidem studia reperias ibi, quibus in pace facilè abutũtur homines. negotiatores, institores, naucleros ne in somnis quidẽ viderunt, subtrahẽdo materiam auaritiæ. nemo ex illis seruit, omnes liberi ministrãt sibimutuo: dominationẽ damnãt vt iniustã atq; impiam, repugnantẽ iuri naturæ, quæ omnes ex æquo genuit educauitq; tanquã mater germanos fratres re vera, nõ solo nomine. eam cognationẽ pro familiaritate abalienationẽ animi, & odium pro benẽuolentia. philosophiæ partẽ ratiocinatoriam, vt parãdæ virtuti nõ necessariam, relinquunt verborum captatoribus: eam verò quæ naturam scrutatur, disputatoribus, vt humano captu sublimiores, nisi quatenus de creatore mundi & eius creatione disserit, in sola morali se exercent sub pædotribis legibus patriis, quas nõ potest cõcipere humanus animus absq; afflatu numinis. has ediscunt & alio tempore, sed præcipuè recurrente die septimo, quem sacratum existimant, feriantúrq; tunc ab omnibus aliis negotiis: quoties sacras ædes, quas synagogas vocant, adeant, pro

pro ætatis ordine iuniores ad seniorum pedes considunt, & ad audiendum se componũt. ibi alius ex libro prælegit, alius quispiã vnus ò peritioribus accedens, quæ obscura sunt, explicat. nam pleraq; per figuras more veterum philosophorũ eis sunt tradita. discunt autem sanctitatem, iusticiam, curam rei vel domesticæ vel publicæ, verorum bonorum malorúmq; scientiam atq; rerum indifferentium insuper, quid expetendum, quid cõtrà fugiendũ, quæ triplici regula examinant, amore Dei, & virtutis, & hominum, pietatis erga Deum argumẽta præ se ferunt plurima, castitatem in tota vita perpetuam, à iureiurando mẽdacioq; abstinentiam, & quòd ad Deum autorem bona omnia, malum verò nullum referunt. virtutem quoq; sibi esse cordi satis declarãt, dum pecunias, honores, voluptatésq; contemnunt fortiter, viuúntq; continenter in laboribus complexi frugalitatem, simplicitatem, facilitatem, modestiam, legum reuerentiam, constantiam, & id genus cætera. charitatem porrò eorum erga homines indicat benẽuolentia, mira dictu æquabilitas & omnium rerũ societas, de qua non intempestiuũ fuerit nũc pauca dicere. Patẽt eorũ sodalitia hominibus etiã aduenis idẽ institutũ seruãtibus. omnibus vnũ est prõptuarium, vnde vestitus & mensa cõmuni fumitur. nam contuberniũ victúsq; ac mensæ societas apud alios laudatur magis quàm recipitur: nec mirũ. quicquid enim lucrãtur è quotidianis operæ mercedibus, nõ sibi quisq; seruat, sed in mediũ conferendo cuicunq; volenti fruẽdi potestatẽ faciunt. tũ si qui valetudinarij nequeunt victũ quærere, non negliguntur, paratum habentes è publico insirmitati subsidium, quam securè sustentãt ex cõmuni copia. Senioribus iuniores debitã curam, honorem, reuerentiã exhibent tãquam germani filij, labantem eorũ ætatem fulciẽtes modis omnibus tã cõsiliis quàm ministeriis. Tales virtutis athletas reddit philosophia absq; omnibus curiosis & ambitiosis Græcorũ vocabulis, exercens eos in laude dignis actionibus, quibus certa perfẽ tuãq; libertas cõstabilitur. id cõpertũ est in multis & variis tẽporum difficultatibus, sub tyrannide potentiorũ diuersis prædatorũ ingeniis. ex quibus alij conati feroces bestias immanitate superare, nullã omiserũt crudelitatis speciẽ, gregatim mactãdo subditos, aut laniorũ more vius frustatim cõcidendo: nec prius finis fuit quàm in easdẽ calamitates incidere vindicãte diuina prouidentia. alij verò suã rabiẽ celãtes diuerso malitiæ genere, acerbas clades dederũt, placido sermone susurrisq;, clãculariis

dissim

Universidad de Deusto
Biblioteca

dissimulantes odium, canum maleficorum more blandiendo, mòxq; insigendo morsus insanabiles, vt oppidatim monumenta impietatis suæ relinquerãt ad perpetuam afflictionum memoriam. nemo tamẽ vel è crudelibus illis, vel ex alteris fucatis ac subdolis, valuit modò dictos cœtus Essæorũ siue sanctorum in culpam inducere, sed omnes discesserũt victi virtute horum virorum, laudantes eos vt liberos ciues & suo iure viuentes accepto à natura, prædicãtésq; illorũ sodalitia, societatémq; inenarrabilem, in qua exemplũ felicis & perfectæ vitæ videre licebat, sed quoniã sunt qui putant perfectas virtutes nõ cadere in multitudinem, verùm eas tantummodo quæ suboleuerũt etiamnum augentúrq; testes citabo vitas singulares bonorum virorum, libertatis indicia manifestissima. Calanus erat Indus genere vt gymnosophistarũ. is patientissimus omnium eius seculi hominum habitus seu indigenarũ seu exterorum, quod rarissimum est in admiratione fuit apud reges etiam hostium ob virtutem coniũctam cum eruditione. proinde Alexãder Macedo volens ostentare Græciæ barbarorum sapientiam, & exhibere aliquod eius specimẽ. primò hortatus est Calanum proficisceretur secũ paraturus magnam gloriam in tota Europa simul & Asia, quod cùm non impetrarer, ait inuitum id facturũ. tum ille valde appositè generosèq;: Et quid magnum Græcis ostẽdes Alexander, si potes me cogere vt quæ nolo faciã? Quid hac voce & hac mente liberius? niũ quod hoc dictum liberiore facto cõfirmauit, reliquitq; sempiternã cõstantis in libertate ingenij memoriã, vt literæ ad regẽ missæ indicãt. CALANVS ALEXANDRO. Amici tibi suadent vt cogas Indorum philosophos, ne per somnum quidem conspicari nostras res & nostra negotia. corpora de loco ad locum trãsferes, animis inuitis nullam vim inferes. nihilo magis quàm si lateres & ligna cogas vocẽ mittere. Ignis corporibꝰ viuis maximos dolores excitat nõ sine pernitie, hîc tamen nos despicimus dum viui cõburimur. nullus rex, nullus princeps potest efficere vt quicquam agamus præter animi sententiam, nõ sumus Græcorum philosophorum similes, qui dictas meditatas orationes recitant in celebritatum conuentibus, sed res à verbis apud nos non discrepant. breui momento & breuitatem & libertatem adipiscimur. Talibus sententiis nonne decet illud Zenonium succinere: Facilius esse vtrem inflatum mergere: quàm quemvis virum probum inuitum ad aliquid agendum cogere. nam inuictus animus, rationis rectæ placitis confirmatus, cedit nemini. Extant de hac bonorum virorum libertate multa poëtarum & historicorum testimonia: quorum sententiis Græci simul & Barbari penè ab ipsis incunabulis innutriti proficiũt in bonis moribus, quicquid vitiorum ex mala educatione aut deprauata victus ratione contraxit anima, recudendo in melius. Vide quid apud Euripidẽ loquatur Hercules:

Combure carnem hanc, cõcremà repleto te
Meo cruore, nam prius vel sidera
Terram subibunt, terra vel scandet polum,
Quàm mollis à me extorqueatur vox tibi.

Reuera enim seruilis est adulatio simulatióq;. quoties à mente verba dissident. Cæterùm ingenuè sine fuco è syncera cõscientia liberam sententiam depromere decet generosos animos. Rursum is ipse vir probus, vide vt ne sub hasta quidem inter venalia mancipia seruus sibi videtur, stupefaciens spectatores, quasi non solũ ingenuus, sed & emptori suo dominaturus. Mercurius enim rogatus de hoc ipso an malus sit, respondet:

Non vilis est, contràq; prorsus est grani
Forma, nec abiectus, nec vt serui solent,
Facilis agi: quin splendidè vestitus est,
Clauáq; dexter. Nemo vult domi sua
Seruum, seipso qui fiet præstantior.
At te vel aspectu pauescat quilibet,
Nam plena fers ardentis ignis lumina,
Qualis leonem taurus aggredi parat.

Deinde subiungit mores eius cuius incusat silentium.

parêre namque non feres.
Nec subiici, sed imperare cogitas.

Idem mox emptus à Syleo missúsque ad opus rusticum, re ipsa declarauit satis quantum à seruili abesset ingenio, nam opimo tauro Ioui mactato prætextu festi epulatus est: hausíque meri magna vi decoquebat id cubans. Tum superueniẽti Syleo grauiter ferenti rerum iacturam & serui socordiam contemnentis dominum, nihil mutato frontis colore, nec ob perpetrata demissior, confidenter dicit:

Accumbe, potemus, mei periculum
Sic protinus fac, proderit res hæc tibi.

Seruúmne hûc dicemus an herum domini, qui seipsum manumittens, hero insuper imperitat, & nõ obsequenti intentat verbera: quòd si quiritetur, vult eum vnà cum opitulantibus perdere

Universidad de Deusto
Biblioteca

dere. Nugas igitur agit qui emptionis instrumentum siue cautionem per notarium curat fieri, quando emptitij nolũt ita se obligari freti viribus, potioribus quàm sint literatæ chartulæ, à tineis sitúve corrumpẽdæ, aut certè ab iniuria diuturni temporis. Sed negabit aliquis adducendas ad nostræ sententiæ confirmationem virtutes heroum, videlicet supra naturam humanã positas & cæli æmulas, propter genus mixtum è mortali & immortali semine, vt meritò semidei vocentur, præualẽte immortali genitura, ne cui mirum videatur hos vindicias secundum seruitutem contemnere. Esto, quid Anaxarchus à Zeno Eleates, num hi quoque sunt heroes diis geniti? attamen à tyrannis & suaptè natura sæuis, & tũ aduersum se iritatis excruciati tormentis inauditis antea, sic ea contempserunt quasi aut alienis aut etiam ipsorum inimicorum adhiberentur corporibus, nam olim assuefecerant animum, ex quo eum ad disciplinas applicuerant, vt semotus à perturbationibus aspiraret ad scientiã & sapientiam: & quasi demigrassent è corpore, in prudentiæ fortitudinisque agebant contubernio, virtutúmque cæterarum. Itaque alter sublimis pendens & distensus, vt arcanum quoddam proderet, ignis ferrique vim superauit: præcisãque mordicus lingua, in tortorẽ suum eam expuit, ne vlla vox inuito extorqueretur. alter verò stupenda verba protulit: Tunde Anaxarchi follem, Anaxarchum enim non potes. Hac confidens audacia heroicam generositatem longè à tergo reliquit: quandoquidem alteris decus traditum est à maiorib⁹, citra omnem ipsorum operam: alteri sua sponte subeũtes laborem in virtutis studio, sedulo quærunt immortalitatem. & videre memini paucratiastas tanta obstinatione ad victoriam tendere, vt lassato corpore sola animositate persisterent in certamine: quòd assueti contemnere terricula, vsque ad vitæ finem durarent intrepidi, quæ cùm ita se habeant, putamus eos qui corporis robur exercendo confirmant, metum mortis calcare spe victoriæ, aut ne victorem aspiciant: eos verò qui exercent mentem suam inuisibilem, quæ verè homo est domicilium hoc sensibile circumferens, & verbis philosophiam, factis virtutem excolunt, grauatim moriturus pro libertate, vt libero spiritu fatalẽ viam pertranseant? fertur in quodam sacro certamine athletas duos robore pari præditos, non prius destitisse ab inferendis excipiendisq; ictib⁹, quàm vterq; expiraret in vestigio. Dicat aliquis tali cuipiã. Ah miser, virtus te perdet tua. Sed iuuat gloriosè pro

apio

apio frondéve oleastri certantem occũbere. at sapiẽtem multò magis pro tuenda libertate, quam solam, si verum fatendũ est, animus desiderat, vt agnatã non ascititiam, qua resecta tota hominis compages dissoluitur. Celebratur Laconis pueri, quo in genere præcipuũ est virtutis studium, mira quædã ingenuitas. Captiuus enim abductus à quodam Antigoni milite, liberalia quidem non recusauit ministeria, seruilia verò negauit se exhibiturum, quòd abhorreret à seruitio. atqui nõdum per ætatem legibus Lycurgi potuerat institui, quas vix degustauerat: tamẽ præsenti vitæ violentam mortem prætulit vt feliciorem, & desperata redemptione libens sibimet manus intulit. Narrãt Macedones etiam Dardanas mulieres, quæ seruitutem credebant miseriam turpissimã, suos pueros quos in vlnis baiulabãt proiecisse in fluminis gurgitem, acclamando, Vos certè non seruietis, sed priusquam infelicem vitæ cursum aggrediamini, salua libertate compendiariam atque necessariam viam decurretis vltimam. Polyxenam quoque tragicus Euripides inducit contempta morte curam libertatis gerere, dum sic loquitur:

Defungor vltro: nemo tangat corpus hoc:
Præbebo collum fortiter: liceat mori Me liberam.

Ergo cũ pueri ac mulierculæ, illi ætate, hæ sexu fragiles, natiuo libertatis amore teneantur, adeò vt ne hanc amittãt, ad mortẽ tanquam ad immortalitatẽ properent: credimus viros merè sapientes non hoc ipso esse liberos, fruiq; syncera felicitate dum virtutes secum circumferunt, quas nulla importuna vis potest eis eripere, quippe quæ perpetuum regnũ suis cultoribus conciliant? quin & integros populos accepimus pro libertate fidéque erga defunctos principes bene meritos, vltro subiisse perniciẽ, sicut Xanthios recenti adhuc memoria. Cũ enim vnus è coniuratis in Iulium Cæsarẽ Brutus eos obsedisset, odio nõ tam partium quàm ipsius ducis, qui amicũ & imperatorẽ suum interemerat, repugnauerũt proviribus, donec eos paulatim deficerẽt. postremò in totum his exhausti, concluserunt suæ quisq; domi vxores, parentes, liberos, atq; ita mactarunt, congestisq; in aceruos ignem subdiderunt, & seipsos insuper iugularunt, vt fatali necessitati salua libertate magnanimitatéq; satisfacerent. Sic illi acerbitatem tyrannicam fugiendo prætulerunt gloriosam mortem vitæ coniunctæ cũ ignominia. qui autẽ seruati sunt fortunæ beneficio, patiẽtia se muniuerũt, imitati animositatẽ Herculis. nã & ille imperatis Eurysthei non succũbuit. Proinde Cy-

 nicus

δ nicus Diogenes tam vasto fuit animo, vt cùm ei capto latrones malignè cibum præberent, nec præsenti fortuna, nec illorum immanitate deterritus diceret, iniquissimum esse cùm porcelli agoiq; venales saginentur diligẽtius, hominem præstantissimum animal inedia macerari, quasi hoc pacto non redderetur vilior. itaq; accepto quantum sat erat, cùm iam esset vẽdendus inter cæteros, sedit & prandebat bono animo, impartiẽs etiam proximis: cúmq; vnus ex his valde mœstus cunctanter sumeret: Desine, inquit tristari, & vtere præsentibus.

Nec formosa cibum Niobe non sumpsit, & eius
Pignora sub tectis letho bis scena iacebant,
Sex natæ, totidem pubenti corpore nati.

Et cũ ei licitatores illuderent iuueniliter, percontando quid sciret, respõdit, Præesse hominibus. Qua voce prodebat ingenũ generosum veréq; regiũ animũ, tandem & ipse ad iocos est versus ex more suo, conseruis demisso vultu mœrentibus. cùm igitur inter licitatores animaduertisset quendã effœminatũ quantum ex aspectu apparebat, accedens inquit: Tu me emito, vtio enim opus habere videris. Sic ille pudefactus cauillo, quod non esse vanũ erat sibi cõscius, in turbam se abdidit, cæteris audacẽ cõiectorem, sed veridicũ, stupentibus. Hunccine seruum appellabimus, ac non potius liberũ. imò etiam summo dignũ magistratu atq; imperio? huius in dicẽdo libertatis æmulus fuit Cyreas quidã vir eruditus, habitabat is Alexãdriæ: cui cũ aliquando iratus Ptolemæus minaretur nõ mediocriter, ille suam libertatem nõ minoris faciens quàm potentiã regiam, respondit: Aegyptiis impera, ego te tuámq; iram nil moror. habẽs enim regiũ quiddã generosæ animæ, quarũ splendorẽ nec fortunæ obscurat iniuria, quod decet opponi amplis dignitatibus, ad retundendam liberis dictis superbiam. Fertur cũ Theodorus cognomento Impius Athenis profugus veniſſet ad Lysimachũ, & quidam ex optimatibus eam fugã exprobrasset, simúlq; fugæ causam, q̃ negaret deos, & iuuentutem corrumperet, respondisse: Non profugi, sed idem mihi accidit quod Herculi nam & ille ab Argonautis fuit expositus nõ ob crimen vllum, sed quòd vel solus esset iustum onus nauis, & cæteri vectores verererentur ne prægrauata subsideret ita ego quoq; migraui propter magnanimitatem, quam cùm Atheniensiũ rectores nõ valerent assequi, inuidere maluerunt, cúmq; Lysimachus amplius rogasset, num & è patria excidisset per inuidiam ciuium, respõdisse: Neq;

quanquam, sed propter excellentiam ingenij, quod nõ capiebat patria. sicut eũ Semele Baccho grauida cùm nõ potuisset perferre vterum. Iupiter eam miseratus abortiuũ ambussit, & inter Deos retulit: sic cùm patria mea minor esset quàm vt caperet philosophum, bonus quispiam siue Deus siue genius Athenas in locum fortunatiorem cõmodioréq; me transtulit. ad hanc sapientum libertatem, sicut & ad cætera bona hominum, videmus aspirare quædam animalia, certè gallinacei tam audaces certare solent, vt non animositate vincãtur sed viribus. quod intelligens Miltiades imperator Atheniensium, quando rex Persarum excito Asiæ robore tam multa milia traiecit in Europam, quasi ad primum clamorem oppressurus Græciam, conuocatis in panathenaicũ conuentum sociis pugnãtes ostendit has lites, ratus hoc spectaculum maiorẽ vim habituram ad permouendos quàm orationem, nec eum fefellit sua opinio. spectata enim in brutis patientia pertinacique contentione, vsque ad necem pugnantibus inuicto pectore, correptis armis eam expeditionem susceperunt, quasi debellaturi cum ingenti strage hostium, contemptis mortibus & vulneribus, vt saltem inse pelirentur libero solo patriæ. nihil enim æquè ad rem gnauiter gerendam excitat, ac deteriorum victoria maior quàm sperari poterat. cæterùm solennis gallorum gallinaceorum certaminis etiam Ion poëta tragicus meminit his versibus:

Nec iam corpore, vtroq; & ocello
Ictibus obtuso, ille fathiscit,
Robore sed labente gemiscit,
Et vinus seruire recusat.

Et putamus viros sapientes non liberrimè seruituti prælaturos interitum? aut æquum censemus iuuentutem magnanimã in virtutis certamine cedere gallinaceis, vt vix secundum gradum obtineat? atqui ne illud quidem quisquam ignorat, qui modò leuiter literas attigit, libertatem esse rem egregiã. sicut ediuersò seruitutem longè turpissimã: & quod pulchra bonos deceant, malos verò turpia: vnde colligitur euidentissimè, neq; probum quẽquam seruum esse, licet innumeri tabulas de hujus possessione proferant. neq; insipientem vllum esse liberum, etiam si Crœsus sit aut Midas aut magnus rex. cæterùm de celebrata libertatis pulchritudine, seruitutis verò execrabili turpitudine, testimonia multa extant ciuitatum & gẽtium quarum consecratæ sunt origines, & quæ mẽtiri nefas est. senatus enim

& cõciones habẽtur penè quotidie, nulla magis de causa quàm ob tuendam præsentem libertatem, aut recipiẽdam si iam perdidit. Græci barbariq; conflictantur bellis continuis, quid aliud volentes quàm seruitutem effugere, libertatẽ acquirere? ideo centuriones, tribuni & imperatores ipsi nullam cohortationẽ habent efficatiorem in prelijs quàm Este viri, libertas agitur, qua nihil hominibus optabilius, vt quæ sit fons felicitatis cunctarum, priuatarum etiam. quapropter Athenienses me iudice Acutissimi hominũ (quod enim in oculo pupilla, in animâ ratio, hoc Athenæ sunt in Græcia) quando pompâ ducunt Eumenidibus, neminem seruum admittũt, sed per ingenuos viros ac fœminas peragũt omnia solennia, & ne eos quidem vulgares, sed inculpatæ vitæ homines. nam & bellaria in id festum parant adolescentes honestissimi, putántq; honorificum hoc ministerium. Nuper etiam tragœdis fabulam Euripidis in theatro agentibus, & hos senarios pronuntiantibus:

Nam liberum esse maximum dico bonum:
Quòd si quis est pauper, putet se diuitem.

vidi omnes spectatores arrectos in summos digitos præ admiratione sententiæ laudatæ acclamantes magnis vocibus & ipsum poetam certatim laudantes, qui libertatis vel nomen magni faciat. Quin & Argonautas admiror, qui nullum inter nauales socios receperunt nisi liberum, ingenuorũ contenti militeriis libertati non officientibus. si poetis fidem habere debemus, sed cur non habeamus, cùm sint eruditores omniũ hominum, instituendo populos, sicut patres proprios liberos. Itaque Pauclerus Iason, vir & natus & educatus liberaliter, amatorque ingenuorum, nauem suam neminem seruum permisit ascendere: quamobrem Aeschylus sic loquitur:

Argus vbi sint sacra ligna dicito.

Minis autem quas quidam intentãt sapientibus, minimè terreri conuenit: sed eludendæ sunt exemplo Antigenidæ tibicinis. aiunt enim cùm quidam eiusdem artis æmulus ira cõmotus ei dixisset: Abi, emam te pro mãcipio: enim respondisse: Tum ego te docebo tibijs canere. Ergo & vir probus contumelioso & gerenti se heriliter, potest dicere, docendus es sobrietatem atque temperantiam. exilium verò minanti respondebit: Omne solũ forti patria, irem territãti mulcta pecuniaria: Mihi mediocris victus sufficit, intentãti mortem ac verbera: Nil istis terriculis moueor, nec sum inferior pugilibus, qui cùm tenuẽ modò habeant

beant virtutis imaginem præ oculis, & corporis tantũ habitudine polleant, vtrumq; perferunt fortiter. animus enim rectore mẽs corporis ita confirmatus est fortitudine, vt quẽvis dolorẽ superare queat. cauẽdũ igitur ne quis talem ferã capiat, nõ robore solo verũ & aspectu ipso formidabilem, & præ se ferẽtem quàm nõ sit despicabilis. sæpe asyla hanc securitatẽ præstãt supplicibus eò cõfugientibus, vt ex æquo liceat eis cõtendere cum aduersarijs: & qui per successionem in proauita vel antiquiore seruitute inueterauerũt, quãdo ad aras sedent habitu supplicũ magna linguę libertate vtuntur. nec desunt qui nõ tantũ heris ex æquo respondeant, sed vt in causa meliore suũ ius tuentur fortiter. at quos sua redarguit conscientia, etiãsi præclaris natalibus fulgeant, suopte ingenio se gerũt seruiliter. illi contrà qui corpori nõ timent freti asylorum priuilegio, miram animi libertatẽ exerũt, quem solũ Deus creauit extra seruitutis aleã. & quis est tam insipiens vt credat loca conferre fiduciam, atq; in dicendo audaciam, virtutem verò qua Deo similes reddimur, nõ valere tantũdem existimet, per quã & locis & ratione prædictis mentibus accedit sanctitas ac religio? atqui asylis sua felicitas non semper manet inuiolabilis, vel arte mulierũ corruptarum muneribus fauoréq; captorum talibus illecebris, vel liberorum negligentia, suos inde abstrahi sustinentium. at virtus velut arx munitissima, cõtemnit omnes machinas quibus eminus impetitur: huius robore quisquis se communit, potest confidenter dicere, alij facilè sunt expugnabiles:

Ast ego meipsum soluere, imperatéq;
Noui mihi: virtute namq; metior
Omnia.

Hoc est quod de Biante Prienẽsi fertur, qui appellatus à Cræso contẽptim & minaciter, iussit eum cepas edere, flerũ ciuiliter fabiadicẽs, quãdoquidẽ harũ esus ciet lacrymas. adeò sapientes arbitrabãtur nihil esse æquè regium ac virtutẽ, cuius instituta per totam vitam sequuntur: imperatis aliorum nõ terrentur: quo factum est vt omnes vafri ambiguæq; fidei homines vulgò nominentur illiberales & parum ingenui. inde illud:

Erectum seruile caput vidisse nefas est,
Semper id obliquum colla retorta gerit.

Quod enim tortum est degeneres mores arguit, sicut erectus habitus apertos & minimè fucatos, quãdo dicta cum cogitatis consonant. Illi ridendi sunt qui manumissi à dominis putãt se

Universidad de Deusto Biblioteca

factos liberos sunt enim famuli, quamuis meliore conditione, serui autem & verberones sunt omnes quotquot nō hominib⁹, quod leuius est, sed rebus vilissimis, mero, holeribus, semitib⁹, aliisq; coquorū ac cupediariorum curiositatibus in gratiā ventris dant operā. Quapropter Diogenes conspicatus quēdam liberum iactantē se hac noua felicitate, fauorémq; gratulantiū, miratus est fatuum eorū iudicium, perinde ac si præconis voce declararetur seruū aliquē ī posterū fore grāmaticū aut geometram aut musicū, qui ne in somnis quidē has artes didicisset, nā præconium sicut doctiorē potest reddere neminē, ita nec liberiorē: alioqui mactū felicitate diceretur: sed in seruitutē tātùm vindicat. Sublata igitur vana opinione à qua pendet vulgus hominum, veritatē rem sanctissimā complexi, nec libertatem tribuamus his qui se ciues nomināt, nec emptitiis mācipiis seruitutem obiiciamus. sed omissis natalibus & tabulis & in totum rebus corporeis scrutemur naturā animi, qui si concupiscētiis agitatur, aut ab inopia ceruice obtorta trahitur, & ipse seruit, & totū hominē heris innumeris seruire adigit. sin autē inscitiā prudētia, luxum tēperantia, formidinē fortitudine, auaritiam æquitate superat, imperat etiā, tātùm abest vt seruiat. cæterùm qui nōdum ad harū alterū accesserūt speciem, nec serui omnino nec liberi, qua sunt in prima pueritia puri synceriq;, præceptis nutricādi sunt, & ante omnia ceu lacte alēdi cibis teneris, scilicet disciplinis encyclicis, mox alimenta solidiora suggerēda sūt, quorū opifex habet philosophia, vt ad virilē habitudinē firmitatémq; prouecti, ad finē optimū perueniāt: quod est secūdum naturæ ductū viuere iuxta nō Pythij sed Zenonis oraculū.

PHILONIS IVDAEI,

De vita contemplatiua, siue supplicum virtutibus.

POSTQVAM de Essæis disseruimus, qui vitā actiuam exercēt omnibus, aut quod minus inuidiosum dictu est, plerisq; felici⁹: ordo postulat vt deinceps dicamus quæ dicēda sunt de cōtemplationi deditis, nihil affingēdo rei ornāda gratia, sicut poētæ scriptorésq; solēt destituti vera honestāq; materia, sed simplicissimè veritatē sectando, quam

quam vix vlla eloquētia potest assequi. conabimur tamē & operam ei nauabimus pro viribus. nō debet enim huiusmodi virorum virtus eximia causam præbere silentij his qui nihil honestum putāt tacendū dissimulandúmq;. institutum autem huius philosophiæ mox apparet ex ipsis appellationibus. vocātur enī therapeutæ theurapeutridésq;, hoc est curatores & curatrices, siue cultores & cultrices, vero nomine: vel quia profitētur medicinam præstantiorē ista vulgata per oppida omnia. hæc enī medetur solis corporibus: illa & animas liberat morbis grauibus & aduersus medelas cōtumacibus, quos inflixerūt voluptates, cōcupiscentiæ, dolores, timores, auaritiæ, insipientiæ, iniustitiæ, & cæteræ perturbationes, vitiorúmq; agmē innumerabile: vel quia didicerunt à natura & è sacris legibus colere illud Ens & bono melius & vno syncerius, & vnitate in generādo antiquius atq;, vt ita dicā, principalius. horum pietati quos tandē meritò cōparabimus? istósne qui pro diis venerātur elemēta, terram, aquā, aërē, ignēq; aliās aliis notata nominib⁹: qualia sunt apud Græcos, ignis ἥφαιστος παρὰ τὴν ἔξαψιν, id est ab accedēdo: aër ἥρα παρὰ τὸ αἴρεσθαι. q. in sublime sit elatus: aqua ποσειδῶν, à potu fortasse: terra δημήτηρ. q. mater videatur omniū stirpiū & animalium. Latini Vulcanū, Iunonem, Neptunum, Cererem nomināt. Verùm ista nomina sophistarū commēta sunt. elemēta autem sunt inanimis materia à seipsa immobilis subiecta opifici suo à quo transformatur in omnia qualitatū genera. sed fortasse illos cōferemus qui alias creaturas colunt, solem, lunā sidera vel fixa vel erratica, aut cælum ipsum vel mundum quantus est. atqui ne hæc quidem ex seipsis habent originem, ab alio quodam opifice tāta arte condita. quid si illos, qui semideos heroas adorāt? id quidem ridiculum fuerit. qui potest idem mortalis esse immortalisq;. nequid dicā de illorū maculosis natalibus, iuuenili plenis lasciuia, quā homines impiis audent affingere beatæ illi diuinæq; potentiæ, tanquā illa in cōplexus muliebres insaniat, cùm sit felicissima & expers affectuū omniū. statuas enim & simulacra memorare quorsum attinet? quorū materia saxū aut trūcus est paulò antè informis vexatus fabrorum iniuriis, cuius cognatæ partes versæ sunt in serias & pelluuia cæteráq; vasa sordida adhibēda secretis vsibus. multo verò magis silenda sunt Aegyptiorū numina, qui bruta colunt nō solùm mansueta sed & seuissima, consecrādo quæcunq; sub luna sunt. leonē è terrestribus immanissimū, crocodilū ex aquaticis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

milulum è volucribus & ibim domesticam. hæc quãuis videat quibus nascãtur originibus, quibus alimẽtis sustentẽtur, quàm sint insatiabilia plenáq; excremẽtorũ sordibus, venefica etiã & humanę carnis auida, variis morbis ac morti deniq; obnoxia, violentæ quoq; interdũ non modò fatali, adorãt tamen ipsi mites immitia incicurabiliáq;, rationales bruta, Deo cognati vix conferenda cũ bestiis, naturaliter subiecta principes ac domini. Verùm isti qui nõ modò suos, sed etiã propinquos inficiunt talibus deliriis, relinquãtur morbo suo, priuati visu præstãtissimo sensuũ, visu inquã non corporeo, sed quo verum à falsis discernit animus. at illud hominũ genus therapeuticũ semper in contẽplatione diuinitatis proficiet, etiã sole hoc sensibili præterito, nec vnquam suum ordinẽ deseret tendentem ad felicitatẽ perfectissimã. huic vitę instituto qui se addicũt, nõ ex more aut rogati id faciunt, sed amore correpti rerũ cęlestium, & quasi furore diuino perciti, donec ad contẽplationem illam deriderãtissimam perueniãt. deinde præ immortalis beatæq; vitæ cupidine, quasi iam hac mortali defuncti, facultates suas relinquãt liberis, aut cognatis, vltro eis possessione cedẽdo, atq; etiam sociis & amicis, si cognati desint. oportet enim vt qui perspicaces diuitias adeptus est, cæcas illas relinquat mẽtibus cæcutientibus. Anaxagorã & Democritum celebrãt Græci, ꝙ præ amore philosophię prædia sua pecori cõpascua reliquerint. probo hos viros contẽptores pecunię. at quantò præstãtiores qui non pecoribus suas possessiones depascãdas permiserunt, sed impẽderũt ad subleuãdam egestatẽ hominũ cognatorum amicorúmq;, vt egere desinerent. illud enim inconsideratũ, ne dicam insanũ, factum fuit virorum Græcis laudatorum sapientiæ nomine: hoc verò sobrium & magnæ prudentiæ. quid aliud hostis faceret, excisis arbustis agróq; vasto redigẽs aduersarios ad inopiam, quàm quod suis cognatis fecit Democritus, vltro illis cõscissis pauperiem, non tam malo animo, quàm per inconsiderantiam & alienæ vtilitatis negligẽtiam. hi certè multò prudẽtiores & magis suspiciendi, vt non minus philosophiæ cupidi, sed prouidi magis quàm negligẽtes: quippe qui sua donare maluerũt quàm perdere, quo & sibi prodessent & alijs, dum alios opibus iuuant se philosophia studio. nam cura pecuniæ possessionũq; affert dispendium temporis, cuius præcipua nos docet parsimonia, iuxta illud Hippoc. medici monitũ: Vita breuis, ars longa. idem mihi videtur Homerus subinnuere in Iliade circa initia

rhap

rhapsodiæ decimætertiæ his versibus:

Mysorum terram aspiciens, queis prælia cordi,
Et facilis victus: siquidem lac pascit equinum
Egregios homines, nullis virtute secundos.

ac si cura victus parãdi sit causa iniustitiæ propter disparitatẽ: iustitiam verò gignat diuersum studium, qua naturæ opulẽtia ternitur, non contẽta vulgaribus felicitatibus. Relictis igitur facultatibus & auocamẽtis omnibus, fugiunt sine respectu fratrum, liberorũ, parentũ vxorúmq;, & deserũt numerosas cognationes, societates, amicitias, ipsas deniq; patrias in quibus geniti educatiq; sunt, quandoquidẽ consuetudo magnũ momẽtum habet ad allectãdos animos. demigrant autẽ non in aliam ciuitatem, sicut serui qui se vẽdi heris aliis impetrãt, miseri vt qui seruitutẽ mutant, non effugiunt. quævis enim ciuitas vel optimis ornata legibus, plena est tumultu plurimo, quem nemo sapientiæ sectator sustineat, sed extra mœnia degũt in hortis aut villis solitariis, amãtes solitudinẽ non hominũ odio, sed ad cauendos congressus cum dissimilibus, quos sciunt moribus bonis officere. hoc genus reperitur in multis orbis regionib⁹, meritò vt absolutæ probitatis receptũ à Græcis atq; barbaris. maximè tamen in Aegypto frequẽtatur per præfecturas singulas, præsertim circũ Alexãdriam, ex omnibus autem locis optimus quisq; therapeutarũ tanquã in huius generis patriam colonus mittitur in locũ quẽdã aptissimũ, situm ad stagnũ Mariã in terreno colle accliui leniter, tutũ simul & laudatũ ab aeris temperie. securitatẽ enim ei præstãt villæ vicíq; proximi: aërem verò temperat emissoriũ stagni exonerãtis se in mare, & auræ nunq̃ non ex alto aspirãtes tenuiter, sicut crassiores ferũtur è stagno quibus permixtis temperamentũ existit saluberrimũ. domicilia verò conuenarũ sunt admodũ frugalia, parata cõtra æstum tantũmodo & frigora, nõ contigua vt in vrbibus, nõ enim placet id amãtibus solitudinẽ: nec tamẽ longè remota, quia societatẽ diligunt, vt sibi possint inuicẽ succurrere cõtra latronũ incursus fortuitos. singuli autẽ habent sacras ædiculas, quæ semnea vocant siue monasteria, vbi solitarij sanctæ vitæ mysteriis dãt operã, nec cibi potúsve quicquã eò inferũt, aliúdve in vsum corporis, sed legẽ tantùm & prophetarũ oracula diuinitus ꝓdita, hymnósq; & quædã alia pietati sciẽtięq; promouẽdæ vtilia. itaq; perpetuam habent Dei memoriã, vt ne in somnis quidẽ aliud eis obuersetur quàm imagines diuinarũ pulchritudinũ &

sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt in his qui somniãdo produnt præclaras sacræ philosophiæ sententias. Quotidie bis precari solẽ, manè ac sub vesperã, oriente sole petentes diem verè felicem, vtq; mẽtes eorũ cælesti repleantur lumi ne occidente verò, vt anima in totum exonerata sensibus moléq; rerum sensibilium veritatem vestiget in conclistorio domestico. medium verò matutini vespertiniq; tẽporis interstitium totum meditationi attribuitur. Versantes enim sacra volumina, dãt operã philosophiæ per manus acceptæ à maioribus, scrutãdo eius allegorias, quoniam sub apertis verbis latere credũt secreta naturæ cõiecturis explicãda probabilib⁹. habent etiam priscorum cõmentarios, qui huius sectæ autores multa monumẽta reliquerunt de allegoriis eiusmodi, ad quorum imitationem posteri se accõmodant. itaq; non solùm contemplantur, sed etiam cãtica hymnósq; in Dei laudem compo nunt vario metrorum carminúmq; genere, rythmis concinnatos in augustiorem ac religiosam speciẽ, per sex dies seorsum quisq; in suis illis modò dictis monasteriis philosophantur, nõ progredientes foras, imò ne prospicientes quidẽ. septima verò conueniunt in cœtum communem, & iuxta ætatis ordinem cõsidunt decẽti habitu, manus continẽtes sub pallio, dextrã inter pectus barbámq;, sinistram applicatam lateri, tum progressus in medium natu maximus, & dogmatũ eius sectę peritissimus disserit vultu ad grauitatem composito, voce moderata, non sine magna prudentia, secus quàm oratores aut ætatis nostræ sophistæ, ostentatores eloquentiæ, vt quibus magis cordi sunt exquisitæ sententiæ diligénsq; & accurata harũ enarratio, quæ non summis incidat auribus, sed per auditũ penetret in animũ, ibique firmiter inhæreat. reliqui omnes auscultant per summũ silentium, annutãtes oculis tantùm aut capite, id cõmune semineam in quod septimo quoq; die conueniũt, septo clauditur duplici separatis virorum & mulierũ cœtibus. nam mulieres quoq; simul auscultãt ex more, duntaxat quæ institutũ idem sectantur. medius autem paries à solo surgit tribus quatuórve cubitis, in modum loriculæ, superiora vsq; ad tectum patẽt. vnde germina prouenit cõmoditas, & q; pudori fœminei sexus consulitur, & quòd verba doctoris exaudiũtur facilé absque vllis obstaculis quæ vocẽ eius intercipiãt. Tẽperantiæ tanquã fundamento ia anima iacto virtutes cæteras superstruũt. Nec cibum nec potũ quisquam sumit ante solis occasum, quòd sapientiæ studiũ loci cõuenire iudicẽt, tenebris verò curam corporis. ideo totos dies alteri

alteri, alteri verò exiguam noctis partem tribuũt. nonnulli ex his vix tertio quoq; die famẽ sentiunt, attenti magis ad disciplinarũ scientiã. nec desunt qui prælautè accepti epulo sapientiæ copiosè præbentis sua placita, perdurant duplum eius temporis, & vix sexto die degustant cibũ necessarium, assueti sicut cicadæ rore viuere, canticis opinor solantes inediam. septimũ verò diem vt festum sacratúmq; honore dignãtur eximio, quo post curam animi corpus quoq; reficiunt, sicut iumẽta relaxantes laborẽ continuũ. cibatu vtuntur pane simplici, sal vicem supplet obsonij, qui delicatiores sunt hyssopũ pro condimento adiiciunt, potum è fluentis hauriunt, contenti placare dominas à natura mortalibus additas, famẽ sitimq;, absq; omnibus leno ciniis fruendo rebus sine quibus non licet viuere. edunt igitur ne esuriant, bibunt ne sitiant, saturitatem cauẽdo vt inimicam animo pariter ac corpori, & quoniam tegminis quoq; duæ sunt species, vestis tectúmq;, de ẽdibus iam dixi, esse incultas & extẽporaneas, factas ad præsentem vsum tantũmodo. in veste autem eadẽ apparet simplicitas, ad arcẽdos calores & frigora, pro pelliceis crassa tunica in hyeme, æstate verò exomis aut interula linea, in vniuersum enim exercent modestiam, vt fontẽ veritatis. sicut è fastu mendaciũ prognatum autumãt, profluunt enim è mendacio varię malorum species, cõtrà ex veritate omnũ selicitatum humanarũ diuinarúmq; copia. Dicam aliquid & de sodalitiis eorum, quoties hilarius conuiuia celebrant, quo magis elucescãt collata cum aliorũ epulis. Vulgus enim vbi se meroxpleuit, ac si non vinum bibisset, sed insaniæ poculum ad rationem penitus prosligandam ex animo, offensat & canũ ferociũm more in rabiem vertitur: mórsq; coorti se inuicẽ morib⁹ appetunt, abrodendo nasos, auriculas, digitos, cæterósq; partes corporis, vt fabula de Cyclope Vlixisq; sociis fidẽ inueniat; quẽ poeta solitum ait mandere frusta humanarũ carnium, quem tamen immanitate isti lõge superãt. nã ille inimicos ratus tractauit hostiliter. isti verò cum familiaribus & amicis. interdũ etiã cognatis, cõmuni sali mensęq; adhibitis, cõtra iura hospitalitatis omnia, nihil reueriti sacra hbamina quib⁹ cõciliari debuisset, sic cõflictantur tanquã in harena vel pãcratio: laudatã illã eõtentionẽ quasi monetã deprauantes in deterius, athletis ipsis etiũosiores miseriorésq;. Reuera enim ecs licet appellare miseros. nã illi athletæ in stadiis Græcorũ interdiu captant spectatorum applausus atq; gratiã, expectantes artis ac victoriæ præmium

Universidad de Deusto
Biblioteca

mium coronam olympiacam, at isti adulterini athletarũ simi
noctu in tenebris ebrij debacchãtésq; , sine ĩdustria malitiosas
artes exercẽt in aliorũ iniurtã atq; contumeliam: quos si nemo
tanquam præses dirimat, maiore licẽtia ruunt in mutuã pernici
em. nõ minus enim lædunturquàm lædũt, vt mentis impotes
præsino animo, quòd (sicut inquit Comicus) non tã alieno ma
lo bibunt quàm proprio. itaque qui modò ad conuiuium vene
rant amici & integri paulò post exeũt inimici & mulctati mẽ
bris quibusdã, aut certè horum extremitatibus: mórq; alij quę
runt sibi aduocatos & iudices, alij petunt à chirurgis opẽ & re
dicis. qui verò videntur modestiores cæteris, quali pro mero bi
bissent succum mandragoræ, incũbunt læuo cubito, & obliqua
ta cernice ructãtes inter pocula, stertunt altũ nihil videntes au
dientésve interim, ac si vnicum gustus sensum haberẽt, & eum
quidẽ illiberalissimũ. noui quosdã qui hilariores facti potãdo,
prius quàm penitus se obruãt crebris inuitationibus, iam tunc
in crastinũ prospiciunt de symbolis, quia putant spem ebrietã
tis futuræ non mediocriter cõducere ad præsentẽ lætitiam. atq;
ita semper extra domesticos parietes victitãt diffidẽtes à pare
tibus, vxoribus, atq; liberis, patrię quoq; inimici & sibiipsis de
nig. nam vita luxu diffluens malũ affert omnibus. Sed fortasse
probabit aliquis morem hunc cõuiuiorũ iam vulgò receptum
apud Græcos atq; Barbaros, à Romanis inuentũ non tam ad hi
laritatem quàm ad ostentationẽ deliciarũ & opulẽtiæ. triclinia
lectos habẽt eburnos aut testudineos, aut pretiosioris materiã
gẽmatos plerosq;, stratos auro intertexta purpura, vel aliis flo
ridis coloribus variis oculos allicientibus, poculorũ etiam vim
magnam. digestorum per suas species, præsto sunt enim cyphi,
calices, phialæ, thericlea, toreumatáq; clarorũ artificũ, minis
tibus formosis mãcipiis, non tã ad præbens ministeriũ quæsitis
quàm ad exhilarandos aspectu conuiuis oculos. ex his minores
pueri pincernas agũt, grãdiores aquã asserũt, lori & niditi, face
tíq; ac cincinnati. alunt enim capillitium, vel omnino inuõ
vel à fronte tantũ præfectis in orbẽ crinibus, tenuissimas caudã
dásq; præcincti tunicas, anteriore parte ad genua demissas, poste
riore ad poplites, vtrinq; mollibus tenuis astricti cõmissuras tu
nicæ, propẽdentibus ad latera sinibus. sic ornati astãt nuncu
seruãdo, quid quisq; postulet, adsunt & alij adolescẽtes prima la
tãt. curiosè docti grauioris momẽti ministeria, mera ostẽtatio
magnæ

magnæ opulentiæ, vt cõuiuæ splendore stupefacti facilè intelli
gant à quãto viro quámq; magnifico sint ad mẽsam cõmunem
adhibiti: cùm tamẽ totum hoc negotiũ vera æstimatione nihil
aliud sit quàm stolidus luxus hominis abutẽtis fortunæ benefi
cio, sicut testari possunt quibus cõperta sunt talia. huc accedunt
variæ bellariorũ, obsoniorum, cõdimentorũmq; species. elabo
ratæ à pistoribus & cupẽdiariis, quorũ est cura non tantũ gustui
satisfacere, verumetiã oculos exhilarare mundiriis, sic fit vt se
ptem vel etiã plures mensæ inferãtur, plenæ omnium quæ ter
ra, mare, amnes, aërq; ferũt, selectis suauissimis carnibus terre
strium, aquaticorũ, & volucriũ, paratura simul ac conditura va
riantibus, ac ne quid prætermittatur naturæ munerũ, tandẽ ap
ponuntur poma nucésq; dapsiliter, seruatis aliis eiusdẽ generis
ad cõmessationes quas vocãt. deiu aliæ patinæ efferũtur vacua
tæ à conuiuis voracibus, more fulicarũ explẽtibus se in tãtum
vt ossa etiã arrodãt, aliæ cũ fœde discerptis semesisq; reliquiis.
vbi verò vsq; fauces expleti nil possit amplius, edẽdo lassati ap
petitu esuriunt, oculos pascẽdo carniũ opimarum copia, nidoꝛ
rem verò exhalantẽ attrahẽdo naribus. postremò his quoq; sen
sibus saturatis, faciunt mẽtionem de abitu, egregiè collaudata
cõuiuatoris magnificẽtia. Sed quorsum attinet illa narrare pros
lixius, quę multis moderationibus displicẽt, vt cupiditates acce
dentia, quas minui præstaret. quis enim sobrius nõ mallet famẽ
& sitim, quàm in talibus epulis nimiam cibi potúsq; abundan
tiam. in Græcia duo cõuiuia præcipuè celebrãtur, quibus & So
crates interfuit: alterum in ædibus Calliæ, quando is coronato
Autolyci pancratiastæ victoriale præbuit, alterũ in Agatho
nis quæ literis mandare dignati sunt mori[bus] ac professione phi
losophi, Plato & Xenophon, visa sunt enim eis digna memora
tu, vt essent exemplo posteris, quid & quomodo agendum sit in
conuiuiis. Veruntamen hæc quoque si conferantur cum nostris
contemplatiuæ vitæ sectatoribus, erunt ridicula. habet quidẽ
suas voluptates vtrumque, sed magis decoras homini quod Xe
nophon prodidit. nam tibicinæ, mimi, præstigiatores, balatio
nes, iocis tantùm placent scurrilibus ad exhilarandos animos,
platonicum verò penè totũ dispurationi de amore impẽditur,
non illo quo viri in mulieres insaniunt, aut hæ in viros, sed quo
viri in masculos ætate tantũ minores. nã si quid ibi de amore
veneréq; cælesti dictum videtur elegãtius, pro cõdimento mo
dò est additũ, cæterùm maiorẽ partem vulgaris & promiscuus
amor

Universidad de Deusto Biblioteca

amor occupat, fortitudinem virtutem bello pacéq; vtilissimã tollens è medio,& pro hac morbum muliebré induceus in animas,&homines reddens androgynos,quos oportebat potius omni contensione exerceri ad confirmandum robur tam corporis quàm animi. at isti qui pueros transferunt in amicarũ habitum& ordinem cum summa ętatis iniuria,ne amatoribus quidem eorum melius cõsulunt, magnis detrimentis afficiẽdo eorum facultates,animos,atq; corpora.necesse est enim vt puerorum amator animum habeat in suis deliciis,& huc tantũ acres intendat oculos,cæteris in rebus tum priuatis tum publicis ęcutiat habetatus cupidinibus,tunc præcipuè cõtabescens quando impos voti frustratur, facultates autẽ duobus modis decrescunt,partim per rei familiaris incuriã, partim per sumptus & profusiones quæ fiunt in adamari gratiã. huc accedit & maius aliud malũ totis populis pestiferum.desolationẽ enim vrbium & raritatem optimi generis hominũ sterilitatémq; meditãtur isti,qui more imperitorum agricolarũ præteritis aruis campestribus & feracibus in aspreta saxosa salebrosaq; sementẽ faciũt mox perituram,nec vnquam ad frugem peruenturã. taceo nũc illos fabulosos bicorpores,olim cõcretos vi amatoria,dein disiunctos,soluto nexu quo antea cohæserant. habent hæc nouitatem quandam & illecebram aurium ac mentiũ,sed vt superuacanea fastidiũtur à Mosis discipulis,à prima ętate veritati assuetis,vt decipi nequeant.ergo cùm illa celebrata conuiuia tãtum nugarum cõtineant,vt ipsa se coarguant,si quis rem magis spectet quàm aliorum pręiudiciũ,ex aduerso his opponam quæ ex instituto Mosis prophetæ agitãtur certis temporibus apud eos qui totam vitam dedicarũt cognitioni naturę contẽplationiq; hi numeros in primis obseruãdo post septem hebdomadas ela psas conuentus suos instaurant, venerati non solùm simplicem septenarium,sed & vim eius multiplicem. castam enim sciunt hebdomada & semper virginẽ.is dies professus est maximę festiuitatis incidẽtis in numerũ quinquagenariũ sanctissimum, & naturæ gratissimum, cõstantem ex vi rectangularis triangu li,quod est initium generationis rerum omnium.vbi verò conuenere cãdidati & læti cùm summa grauite, ad signum datum à quopiam ephemereuta (sic huiusmodi ministros nominant) prius quàm discumbãt stantes vna serie decentes,sublatisq; ad cælum manibus atq; oculis, his quoniã didicerunt spectare cælestia,illis vtpote incorruptis à muneribus & à quæstu illicito

precantur

precantur vt Deo placeat id cõuium.absolutis precibus seniores discũbunt,ac mox alij pro cuiusq; dignitate.nec enim seniores ex annis æstimant,sed quãtumlibet grand æuos habent pro pueris,si serò institutũ hoc complexi sunt:honoré verò senectutis tribuunt his qui exercuerũt se à iuuentute in hac pulcherrima diuinãq; parte cõtemplatiuæ philosophiæ.Adhibẽtur mẽsę fœminæ quoq;,anus pleræq; sed virgines,nõ coactæ castitatis, sicut apud Græcos quædam sarificulæ,sed sponte continẽtes pręamore sapientiæ.cuius studio per totam vitã contempserũt voluptates corporis,nimirũ diuinæ non mortalis prolis cupidæ, quam solæ Deo charæ animæ ex seipsis pariunt,excipiẽtes pro semine intelligibiles patris radios,vt decreta sapientiæ contẽplando percipere valeãt,discubitus ita distribuitur,vt seorsum viri dextrum latus,seorsum fœminæ sinistrum teneant,quòd si quis suspicatur lectisternia,& si non sumptuosa, certè molliuscula parari hominibus ingenuis & philosophiæ deditis, sciat esse tegetes rudes è vili contextas materia, videlicet è papyro indigena,sic humi aggestas vt eminendo fulciant cubitos. remittunt enim paululum illam Laconicam disciplinæ duritiã, semper & vbiq; probantes liberalem frugalitatẽ,totis viribus auersando voluptatis illecebras.in ministerio non vtũtur mancipiis,quandoquidem seruitutem cum natura omnino pugnare autumant.nam ea liberos omnes genuit,sed huius legũ contemptrix auaritia,fontem malorum inæqualitatem ei præferens,infirmioribus necessitatem imposuit,vt iussa potentiorum facerent.cæterùm in hoc sacro conuiuio nemo,vt dixi,seruus adest,ministrãt ingenui,& spõte quicquid opus est faciũt, iussa non expectãdo sed præueniendo alacritate voluntaria.nõ enim quibuslibet ingenuis delegatur id officiũ,sed habito delectu ex omni sodalitatis huius iuuentute,vt quisq; aliquod præclarum indolis ac virtutis specimen edidit,hi tanquã germani filij libenter & certatim ministrant haud secus ac parentibus publicis,hanc coniunctionem arctiorem ducentes quàm sanguinis,quandoquidẽ rectè sapiẽtibus virtute nihil est antiqus. discincti autem & promissis tunicis accedũt ad adminstrandũ, vt abũt omnis seruilis species ab hoc conuiuio. Scio quosdam his auditis risuros,duntaxat eos qui deflenda ipsi lamentisque digna faciunt. Vinum per illos dies non prębetur,sed aqua limpidissima,cæteris frigida, calda verò his inter se seniores tractantur delicatius,mensa pura est à cruentis dapibus,pro cibo

panis

Universidad de Deusto Biblioteca

panis apponitur, sal pro obsonio, & pro condimento hyssopus in delicatorum gratiam. operantur enim vt sacerdotes sacris abstemiis, tota victus ratione castigata ad eandē frugalitatem. nam vinum habent pro veneno afferente dementiam: opiparis autem obsoniis aiunt irritati concupiscentiam, beluam insaturabilem. hæc sunt exordia conuiuij. Dicat aliquis: Quid tum posteà quàm conuiuis ordine suo discumbentibus adstiterunt ministri decenter parati ad obsequium, nullàne sequitur compotatio? imò silentiū maius quàm antea, ita vt ne mutire quidē cuiquam liceat aut respirare vehementius. proponit quispiam quæstionem è sacris literis, aut soluit ab alio propositam, nihil de solutione solicitus. nec enim captat laudem argutiarum aut eloquentiæ, hoc tantū agit vt rem diligentius perspiciat, tum perspectam non inuideat minus perspicacibus, sed non minus discēdi cupidis. atq; ita immoratur doctrinæ, subinde inculcās impriméns q; animis præclaras sententias. nam expeditā elocutionem, & vna serie continuā, auditorū mens non valēs assequi, à tergo relinquitur, nec satis audita percipit. totum verò auditorium attentum auscultat in vno eodémq; habitu, intelligere se nutu vultúq; indicās, probare verò, hilaritate ac exporrectis frontibus: interdum & dubitare hæreréq; moto leniter capite summóq; dextræ digito. Nec minore attentione iuniores qui adstant audiunt. enarrationes autem sacrarum literarum constant ex allegoriis. nam hi viri totam legem existimant habere animalis similitudinem, quòd præcepta corpus referant, animam verò sententiæ retrusiores sub velamine verborū abditæ, in quibus rationalis anima egregiè seipsam contemplatur tanquam in speculo, sub his ipsis verbis miram sententiarum pulchritudinem conspiciens, & explicans è figurarum inuolucris, atq; ita penitiorem intellectum in lucem producens, duntaxat apud eos qui per occasionem admoniti sciunt obscura ex apertis colligere. vbi verò præses visus est rē bene tractando satis fecisse auditorum desiderio, plausus propalā editur ab omnibus. tum ille assurgens hymnum in laudem Dei primus canit aut recens à se compositum, aut desumptum ab aliquo vatum veterum. extāt enim huius generis carmina prisca versu trimetro, & hymni cum suis accētibus inter sacra canēdi ante altaria, vel à stantibus vel à choreas ducentibus moderatas variis flexibus atq; reflexibus. præsulē mox imitātur cæteri decēti ordine omnibus intentē quietéq; auscultantibus præterquā in fine hymni extremáq;

extremáq; clausula. tūc enim vniuersi vocē extollunt sine sexus discrimine. absolutis hymnis singulorū, iuniores paulò antè dictam mensam efferūt. in qua ritè cibus ille sacratissimus, panis fermentatus cū sale apponitur & hyssopo, ob reuerentiam mensæ dedicatæ in templi vestibulo. nam & in ea solent proponi panes cū sale absq; condimento alio: sed panes non fermētati, sal sine vlla mixtura. cōuenit enim sacris pura simplicitas, egregiū diuini cultus præmiū. eam vulgus imitari debet, abstinere tamen ab his panibus, vt potiores priuilegiū habeant. cœnā verò sequitur sacrum peruigilium his ritibus. Vbi omnes consurrexere, duo chori fiunt in medio cœnaculo, alter virorū, alter fœminarum, cuiq; suus incentor præficitur, honore præstans & canendi peritia. deinde cantant hymnos in laudem Dei cōpositos variis metrorum carminúmq; generibus, nunc ore vno, nunc alternis, non sine decoris & religiosis gestibus atq; accentibus, modò stantes, modò prorsum retrorsúmve gradum mouentes, vtcumque res postulat. Deinde postquam vterque chorus seorsum expleuit se his deliciis, velut amore diuino ebrij vnū chorum faciunt promiscuum, ad imitationem illius olim instituti in rubri sinus littore post mirandum prodigium, quando mare Deo iubente alteris salutem, alteris perniciem attulit. diductis enim violenter aquis & vtrinq; consolidatis in parietum speciem, medium interstitium latam viam & siccam populo præbuit, per quam ad continentis aduersæ loca editiora traiiceret, aquis deinde in suam regionem pristinam hinc illinc refluentibus, & medium solum paulò antè nudatum inundātibus, ausus eos persequi hostis mersus internecione periit, acccepto autem hoc tā insigni & insperato beneficio, correpti numine viri pariter ac mulieres, & in vnam choream conglomerati, hymnis gratias seruatori Deo canebant, præcinnēte viris Mose propheta, Mariamme verò prophetide fœminis. ad horū maximè imitationē hic therapeutarū therapeutridúmq; chorus cōpositus, & mixtis ad graues virorū acutis fœmineis vocib⁹ cōcinnè tēperatus, concentū reddit suauissimū veréq; musicū, pulcherrimis enim verbis includuntur sentētiæ pulcherrimæ, religiosis choreis accedentibus. horum porrò vniuersorum finis vnus & idē est pietas: itaq; ꝓducta vsq; ad matutinū hac comessatione honestissima, neq; grauati crapula, neq; nictātes, sed excitatiores, quàm cùm venirēt ad conuiuium, verso ad auroram vultu totóque corpore, quamprimùm solem orientem aspiciūt, feli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cem diem & veritatem perſpicacémq; mẽtem ſibi comprecantur, atque ita precationibus abſolutis ad ſuum quiſq; ſeminiũ ſecedit, & ad negotiationẽ culturámq; conſuetæ philoſophiæ. Hactenus de therapeutis naturæ contemplatoribus, & huiuſmodi ſtudio curandæq; animæ per totam vitam deditis, cæli & mundi ciuibus, patri conditoriq; rerum propter ſuam virtutẽ cõmendatiſſimis: qua conciliante adepti cæleſtis numinis amicitiam, præmium conuenientiſſimum, fortuna virtuti poſthabita, euaſerunt ad ſupremum felicitatis faſtigium.

PHILONIS IVDAEI, De nobilitate.

inſipienter ſerui appel. ſunt

SVI laudibus extollunt nobilitatẽ, vt bonum maximũ & cauſam magnorũ bonorum, ipſi reprehendendi ſunt vel ob hoc quòd nobiles ceſſent natos è familiis iamdudum claris & illuſtribus. cùm ne maiores quidem illi quos iactãt, propter opulentiam felices fuerint: quãdoquidem verũ bonũ in nulla externa re, nec in corpore, imò nec in quarũ parte animæ, ſed in principali tantùm, ſitum eſſe natura voluit. poſtquã enim Deus pro ſua bonitate charitatéq; etiam inter nos hoc collocare decreuit, nullum tẽplum inuenit ei dignius quàm mẽtem hominis, mens enim circũfert illius boni effigiem, quãuis id perſuaderi nõ poſſit his qui ne ſummis quidem labris deguſtarũt ſapiẽtiam, caligãtib⁹ in luce clariſſima. nam aurum, agẽtum, honores, dignitates, valetudo, forma, ſunt in virtutis tanquã reginæ miniſterijs. quoniã igitur nobilitas expiatæ purgatæque mentis ſors eſt præcipua, nobiles dicendi ſunt ſoli prudentes & iuſti, etiamſi è vernis aut emptitijs nati ſint: malis verò progenitis ex honeſtis maioribus nullus locus eſto inter nobiles. nam nequã ne inter ciues quidem cenſendus eſt, cùm virtutis exul ſit. veræ bonorũ virorum patriæ talis fieri nõ poteſt, quin ſit ignobilis, etiãſi auos proauósq; laudatos memoret, ipſe tota vita non minus alienus à nobilitate, quàm ab illorum ſtudiis. nec ſatis eſt malis q; ſint ſuapte natura ignobiles, niſi omnes, vt video, perpetuum bellũ gerãt cum vere nobilibus, vel contra maiorũ ſuorũ dignitatẽ, obſcurantes extinguentéſq; ſi quid ſupereſt ſplendoris gentilitij. Et hoc eſt, vt opinor cur parentes liberorũ amantiſſimi interdũ exhæredant filios, & à familia gentéq; ablegant, quoties natiuã parentum charitatem degeneres animia nequitia ſuperant. ad ita eſſe etiã aliis argumentis facile colligitur. quid enim prodeſt oculis orbato ſuorum maiorum perſpicacitas, neque quaquam hereditaria? quid prodeſt ad dicendũ elingui paterna vel auita eloquentia? quid cõferunt ad vires tabe diuturna ex ſuci aridiq; & vix eſſi bus hærẽtis, principes generis propter athleticũ robur adſcripti faſtis olympiacis? imò quid etiãſi fuere victores in omnib⁹ ſacris Græciæ certaminibus? certè nihil ea de cauſa decedit vitiis corporis. nullam opem ex præterita familiæ felicitate ſentientibus. ad eundem ſanè modũ iniuſtis liberis iuſti parentes, luxu perditis ſobrij, & in vniuerſum malis boni vtilitatẽ nullam adferunt, ſicut nec iura iuris violatoribus. ad quorum contumaciam penis coërcendam inuenta ſunt. & ſunt etiam leges non ſcriptæ, nimirum vitæ exemplâque ſectantium virtutem hominum. ideo puto ipſam Nobilitatem, ſi Deus ei formã vocémq; daret humanam, ſic allocuturam iſtos cõtumaces poſteros. Gentilitas non ſanguine ſolo æſtimatur apud veritatem iudicem, ſed factis ſtudiis q; ſimilibus. At vos in contrarium tenditis, quæ odi amatis, quæ probo improbatis & auerſamini. apud me honor eſt pudori, veritati, moderationi, modeſtiæ, innocentiæ, apud vos in nullo pretio habitis. impudentiam odi, mendacium, impotẽtiam, ſuperbiam, malitiã, vobis familiariſſimas. cur igitur factis alieniſſimi, verbis fucatis fictiſq; vultis obrepere & inſinuare vos in amicitiam? nec morer, nec fero veſtras fraudes ac offucias. facile eſt cuivis cõminiſci ſermones bonos in ſpeciem: ſed pro malis moribus bonos adſciſcere, difficile. hæc conſiderãs & nunc inimicos exiſtimo, & poſthac exiſtimabo, quicunq; inſtaurant cauſas odij: quos equidem ſuſpectiores habebo, quàm eos quibus probro datur generis obſcuritas. nã hi poſſunt excuſari, quia nullum cum virtute fuit eis commerciũ: vos eſtis inexcuſabiles, qui præclaris progenitis familiis ſatisfactis maiorum ſplendorem ac gloriam: & cùm abeuntis exemplis domeſticis nulla vobis inhærent maiorum decora per veſtram negligentiam. atqui ſatis liquet vos quoq; nobilitatem virtuti potius tribuere quàm illuſtri generi. iamprimùm illos è terrigenis natos quis neget generoſos, cùm ab hac ſtirpe deſcendat omnis patritia nobilitas, videlicet eximiis poſteritatis

Universidad de Deusto Biblioteca

autoribus ortis è coniugio quod primum liberorum causa generisq; propagandi conuenit:& tamen eorum alter maior minorem dolo malo interimere sustinuit,admissòq; maximo scelere fratricidij primus terram polluit humano sanguine. quid huic profuit nobilitas generis. ignobilē præ se ferenti animū? quem ipse rerum humanarū inspector Deus vt vidit auersatus damnauit,nō præsenti quidem supplicio quod cōfestim ei calamitatis sensum adimeret,sed mille mortes intentando,vt sentiret alios super alios pauores & aceruatas molestias, atq; ita dignam pro maleficio pœnā reciperet. Aliquantò post fuit quidā vir valde sanctus probatúsq;.cuius pietas digna visa est legislatori quæ mandaretur sacris literis.hic tēpore diluuij quod omnes ciuitates deleuit funditus, inundatis nimia vi aquar[illegible] .non tibus etiā celsissimis,solus vnà cum familia seruatus est, ferēs virtutis pręmium longè maximum,attamē è tribus eius filiis, collati in patrē diuinitus beneficiis consortibus,vnus ausus est parentem cui salutem debebat,irridere, à decoro nonnihil per imprudentiam prolapsum in dedecus,atque etiam nesciētibus fratribus nudata ostendit quæ non est fas in genitore aspici. eā ob rem nobilitate clara excidit execrationem meritus, autor infelicitatis etiam suis posteris, vt dignus erat ob neglectum debitæ patri reuerētiæ.Sed quid opus est hos in medium adducere potius quàm ipsum primū terrigenam?qui nulli nō mortali præferēdus est quantū ad nobilitatem attinet,artificio summo formatus Dei manibus in statuam corpoream:animā verò adeptus non vllius creaturæ beneficio, sed inspirante ipso numine quantū natura humana capere poterat.an-non igitur nobilissimus, cui ne conferre quidē licet hac parte quenquā aliū? nam cæterorū decus descēdit à maioribus: maiores autem eorum fuere homines,animalia mortalia,temporis momento felicitatē si qua fuerat amittentia:illi verò nemo parens autórve vitæ,nisi Deus fuit. cuius imaginem quodāmodo referens mēte animi parte præcipua,cùm debuisset eam seruare immaculatam. pro viribus imitando creatoris sui virtutes ceu exemplar propositas,fugeréq; his contraria vitia,dedecus & mendacium veritati honestatiq; prætulit: atq; ita suo merito pro immortalitate mortalem vitā accepit,excussus è felicitate,prolapsúsque in erumnas ac miserias.verùm hæc lex communis esto mortalium omnium, qua præscribitur ne quis virtutis expers claro genere natalibúsq; splēdidis magnopere sibi placeat. cæterum

Iudæi

Iudæi habent & alia exempla peculiaria.oriundi sunt enim ab illis,quos maiorum suorum virtutes nihil iuuerunt, obnoxios grauibus criminibus, etiamsi nemo argueret præter conscientiam.cuius solius tribunal nullis verborum technis circumscribitur. primus gentis conditor multos liberos suscepit è tribus mulieribus,nō indulgens libidini, sed spe ampliendæ familiæ. vnus tamen è multis solus successit in patrimonium:reliqui omnes sicut à pietate degenerarūt, ita separati sunt ab eius gētilitate,cuius nullas virtutes expresserant,exciderūtq; ab illa nobilitate celebratissima.Rursum ex hoc ipso probato hęrede nati sunt gemelli,nihil præter manus,idque certa quadam prouidentia,habētes simile,diuersi corporibus atq; animis. nam minor vtriusq; parentis beneuolentiam demerebat obsequiis, laudatus ob id Dei testimonio: maior verò ventri libidiniq; addictior quàm parentibus,minori cessit ius primogeniti,mòxque cessisse pœnitens,fratri molitus est perniciem,nihil aliud agitans animo,quàm quòd ad patris matrisq; mœstitiam faceret. atque ita euenit vt illi vota pro minore facerent amplissima, quæ Deus absque vlla exceptione rata esse voluit:alterum verò miserati hoc afficerent beneficio,vt fratri eum subiicerent, existimantes id ei fore vtile,si homo nequam in sua potestate non relinqueretur. qui si hanc seruitutem libenter tulisset, poterat mereri secunda virtutis præmia. Nunc quoniam iugū excussit contumax, sibi posterisq; lucratus est magnam ignominiam, vt vita eius nulli optanda literarum monumentis sit prodita, quò magis liqueret nobilitatē nihil prodesse inidgnis hac prę-rogatiua generis:quia mali è bonis prognati, nihil adiuti sunt paternis virtutibus,ꝙ ipsorū anima sit multimodis oblæsa vitiis.Ediuerso possū quosdā memorare viros melioris ordinis. qui orti ex illaudatis maiorib⁹ vitā vixerūt laudatissimā,adeò vt ꝓbitatis exēplar de se præbuerint posteris.primus parēs Iudæorū Chaldæus erat natione,patre prognatus dedito siderali sciētiæ,vno ex eorū numero qui sidera,cęlum,mūdum pro diis habētes his accepta ferunt fata hominum, ac proinde nullum rerum autorē esse credēte præter eos qui percipiūtur sensibus. & quid indignius aut magis alienum à generoso animo,quàm studio noscēdæ creaturæ prolabi in vnius antiquissimi rerum cōditoris ignorātiam,vel hoc solo nomine venerandi etiamsi abessent cętera beneficia plurima, quorū iniri nō potest ratio? horum reputatione vir ille tactus non sine numine, patriam,

cognatos,familiam deserit:sciens,ni faciat,iostare sibi à multo rum deorum superstitione periculum, impeditura vnius Dei quærendi studium,à quo vt sempiterno parente originem habet quicquid vel mente vel sensu percipitur:quòd si demigret, migraturam & mentem è fallacijs transiturámq; adversitatem à mendacio.id cognoscendi veri Dei desiderium magis accensum est oraculo,à quo impigerrimum quærendi studium indu ctus est:nec prius vestigare destitit,quã manifestius conciperet animo quandam imaginem,non essentiæ(id enim nõ est possibile)sed providentiæ,quatenus homini fas est concipere. Ideo primus credidisse Deo dicitur,qui primus inconcussam fidem tenuit.esse vnum supremum rerum autorem,cuius providẽtia mundus regatur & quæ mũdo continẽtur omnia .adeptus autẽ hanc scientiam virtutem præstantissimã.simul acquisiuit cũctas alias,vt apud hospites suos autoritatem haberet regiam: non propter apparatũ(priuatus enim erat)sed propter regiam magnitudinem animi.itaq; honorabãt eum quasi suum principẽ, suspiciẽtes ingenium augustius humano fastigio.nec enim seruorum moribus vtebatur vulgaribus:sed diuinitatẽ quandam præ se ferẽtibus.quoties enim arripiebatur numine, modis omnibus mutabatur in melius, vultu, colore,statura,motu,habitu,voce denique,spiritu diuino supernè inspirante animã,& addente decorem eximium corpori,sermoni efficaciam,intellectum verò auditoribus.quis nunc negabit hunc profugũ,destitutũ amicis & familiaribus.esse nobilissimũ,postquã desiderio veræ nobilitatis, quæ ad Deum parentem refertur, toto conatu quæsiuit eius amicitiam:quo factũ est vt ascisceretur in præcipuum ordinem propheticũ,quia posthabitis creaturis maluit ingenito patri omnipotenti credere. regiam verò autoritatem adeptus fuit(vt dixi)apud eos quorũ vtebatur hospitio, nõ armis frenis neq; copijs,sicut quidam solent imperium sibi quærere,sed suffragio Dei optimi maximi,piis hominibus honoris causa dantis tantã potentiam ad vtilitatem eorũ quibuscum versantur. hic vir est nobilitatis regula omnibus fugientibus ignobilitatem externorum profanorumq; rituum,marmori lignóque,& inuniuersum surdis materijs numen tribuẽtium,migrantibus verò ad vitam rempub.cui præest prospicitq; ipsa veritas. hãc nobilitatem non solùm viri Dei chari,sed etiã mulieres æmulatæ sunt,oblitæ ruditatis pristinæ ac simulacrorum quæ colue rant,institutæ verò ad vnius monarchæ notitiam: cuius fidius imper

imperio mundus regitur.Thamar nata fuit in Palæstina Syriç, mulierecula educata in patria cultrice multorum numinũ, vbi omnia plena erãt statuis delubris & id genus cæteris superstitionibus:sed postquã ei contigit velut e profundissima caligine paruum quendam splẽdorem veritatis aspicere.capitis peri culo ad pietatem transfugit,nihili pendẽs vitam si nõ daretur bene viuere.rectam autẽ vitam in eo sitã credebat,si daretur colere adorareq; vnum autorem rerũ omnium,quamuis duobus deinceps fratribus ambob⁹ scelestis nupserat,priori puella,posteriori ex decreto iudicum,quia prior liberis nullis fuscepti decesserat:& tamen seruata vitæ integritate, tum ipsa in bona existimatione fuit, tum posteris suis omnibus nobilitatis exordiũ præbuit. Verùm hæc licet extera ingenua tamen & fortasse nõ obscuris natalibus.aliæ trãs-Euphratem natæ in Babylonis finibus,dotales ancillæ suas alũnas secutæ,receptæq; in viri sapientis thalamum, & ipsæ peruenerũt à pellicatu in dignitatem veritam,heras suas æquando propemodũ illis(incredibile dictu)fluentibus:sapientum enim animos non subit inuidia,quæ si ablit, bona sunt communia: & earum filij habiti sunt pro legitimis,non solùm à patre,quem non mirum erat agnoscere omnes ex se genitos,sed à nouercis etiam.nam hę depositio priuignorum odio curam eorum gesserunt:priuigni vicissim vt benevolentiæ referrent gratiã. illis exhibuerũt reuerentiam quæ debetur matribus.Fratres quoq; tametsi dimidia tantùm parte coniuncti fraternum affectum seruarunt integrum,imò conduplicarunt etiam,videlicet amando redamandoq;, & diligentia supplendo quod deerat natalibus.dum nothi legitimis nolunt virtute cedere. non sunt igitur audiendi qui bonum alienum nobilitatem sibi vsurpant,cùm exceptis paucis quos memorauimus,hostes sint non Iudæorum tantùm , verumetiam totius humani generis,quàm late patet orbis habitabilis:illotũ,quia non sinunt eam gentem secure imitari virtutes maiorum suorum:illius,quia etiamsi aliqui euaserint ad probitatis fastigiũ, negant eis prosore , eo quod non sint prognati e probatis animis æque parentibus.qua opinione nulla potest excogitari nocentior.si neque bonorum degenerem sobolem sua pœna sequetur,neque bonis malo genere prognatis reddetur debitũ præmium,cùm lex vnumquemque non pro maiorum meritis, sed suis propriis,vel honoret vel puniat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PHILONIS IVDAEI,

De præmiis & pœnis.

QVAECVNQVE per Mosem prophetam mandata sacris literis in tres diuidũtur species: quarum prima ad mũdi opificium, altera ad historiã, tertia ad leges latas pertinet. Totũ mundi opificium ex dignitate opificis descripturus est: à cæteris ad formatũ hominem: inquorũ alterum inter incorruptibiles res perfectissimũ est sicut alter inter corruptioni mortiq; obnoxias. siquidem mortalia cõtexens immortalibus cõditor vnum mundum fecit, & hoc alterũ principum, alterum subditorum ordinem. pars autem historica vitas malorum bonorúmq; continet, præterea vtriusq; generis tum pœnas tum præmia. cæterũ quod ad leges attinet, partim præceptis cõstat vniuersalibus, partim institutis particularib⁹. sertur ipsa legis decem capita, nõ per hominem interprete, sed ætchere pronuntiata diuinæ vocis oraculo, articulatæ & ad exprum ratiocinis compositę cæteras leges speciatim ab eodẽ Deo, sed per prophetã proditas. quæ omnia quoniam tractaui libris superioribus, atque etiam virtutes bello pacíq; necessarias, nũc series rerum postulat vt transeam ad proposita bonis præmia pœnásq; maleficis debitas. nam legislator posthoc tum præceptis monitisq; blãdioribus tũ minis castigationibúmq; severioribus suos instituit, aduocata concione leges eis conseruaturis promulgauit, populus verò quasi ad sacrum certamẽ inuitatus, suam voluntatẽ non dissimulãter aperuit. Deinde alij ceu probi virtutis athletæ, spe sua non sunt frustrati. legibus certaminis huius stadij moderatoribus. alij molles effœminatiq; ac degeneres animo prius quàm validius resisterent conciderunt, risus & ludibriũ facti spectatoribus. Quapropter illi victores præmia tulerunt præconia cum cæteris honoribus: hi verò nõ solùm ne corona discesserunt, verumetiã cum ignominia molestiæ. quàm sit vllum certamen gymnicũ, in illo enim genere fuscabunt athletarum corpora, quę rursum assurgũt facilèin hoc verò tota vita collabitur, quàm semel subuersam ægrè possis rectificare, cæterũ priuilegia honoréq;, & editerò pœnæ decernuntur ordine cõuenientissimo, pro ratione virorum, familiarum, ciuitatum, regionum, gentium, magnorúmq; terræ tractuum, sed

ad prius honores considerandi veniunt, vel quòd meliores, vel quòd auditu iucundiores, addetur tamẽ suum cuiq; parti exordium. Ferunt apud Græcos antiquũ illum Triptolemum sublimem vectum alatis draconibus, fruges in vniuersum terrã seminasse, vt pro esu glandium alimẽta mitiora genus humanũ capesseret. id vt alia pleraq; figmẽta relinquatur penes autores fabularum taliũ, nugis sophisticis præstigiisq; magis quàm veritate gaudentium. nam mox à rebus conditis Deus è terra vitũ produxit animãtibus omnibus, præcipuè hominibus, quibus in omnia quæ terra fert dedit imperiũ. nã in operibus Dei nullum est serotinum, sed quicquid arte curáq; posita videtur absolutũ, vtriq; semiperfectũ iam antea fuerat per naturæ prouidentiam, vt non temerè artes inuẽtas existimare debeamus. verùm hæc aliò differẽda fuor, nunc cõsideremus sementem cũ primis necessariam, quam fecit cõditor ille in agro bono, scilicet rationali anima. in hac præcipuũ semen est spes, à quo fonte victus ratio promanat. nã spe lucri negotiator varios quæstus aggreditur, nauclerus secundum cursum sperãs maria trahicit, ambitiosus spe bonorum accedit ad tractãdam rempub. spe coronarum athleta subit certamina: spe felicitatis ad philosophiã animũ applicant quicunq; sunt dediti virtutũ studio: quòd eius ope se putent peruẽturos tum ad naturæ notitiam, tum ad vitæ actiuæ cõtemplatiuæq; perfectionem, quibus in rebus felicitatem sitam existimant. ea spei semina nonnulli hostiliter exurũt incensis nativis animæ vitiis, aut velut negligẽtes agricolæ corrumpunt per secordiãnec desunt qui cùm diligẽtes coloni videantur, sui magis quàm pietatis studiosi, benefactorum causas ipsis tribuunt. omnes hi culpandi meritò: solus laudẽ meretur qui suam spem in Deo collocat, eúi hoc ipsum quod est deum conseruaturo munus suum gratuito. Quod igitur præmiũ, est propositum victori in hoc certamine? mixtum quoddam ex mortali ac immortali natura animal, homo videlicet, nõ is ipse qui præmium accipit, nec alius tamen. Hunc Chaldæi nominãt Enos, quod interpretatur homo. eam communem generis appellationem victor accipit eximiũ præmium, quasi nemo prorsus hoc nomine dignus sit, niũ qui in Deo sperat. post hanc spei victoriã supereſt alterum certamen in stadio pœnitentiæ: quam vbi è bene constitutæ naturæ statu excidit, accensa repetẽ amore melioris propositi, à familiari cupiditate iniquitatéq; properat transire ad tẽperantiam, iustitiã, virtutésq; cæteras. Nam

duobus

Universidad de Deusto Biblioteca

duobus præmiis pēsantur duo merita, discessus à turpib⁹ & accessus ad honesta, migratione & solitudine. Sic em̄ scriptura loquitur de eo qui relictis corporis affectibus rerū nouarum auidis, transfugit ad animā: Non est inuentus, quia Deus eum trāstulerat. per hanc enim translationē manifeste significatur migratio: per id verò quod non inuentus dicitur, solitudinē intelligimus, & quidem valde propriè. Nam si ex animo decreuit homo affectibus & perturbationibus omnibus superior euadere, contemptis cōcupiscentiis ac voluptatibus, expediat se fugiātq; continuato cursu familiam, patriā, cognatos & amicos pariter. Nam consuetudo vim attrahēdi habet, vt timendum sit, ne hac captus hæreat, inclusus tanta illecebrarum multitudine, quarū imaginationibus excitantur sopita iā rerum turpiū studia, refricata memoria rerū quas præstabat obliuioni tradere. Sic em̄ multis accidit, vt peregrinando ad sanam mētem redirent excussis præferuidis amorib⁹, postquā aspectus repręsentare imagines voluptatis desiit. Nam sublatis iritamētis per inane incedit cogitatio. Quin & post migrationē satius est vitare sodalitia & amare solitudinē. nam & apud exteros pręsto sunt laquei similes domesticis, in quos necesse est incidere, si quis sit improuidus & delectetur multorū cōsuetudine. vulgus enim est enorme, inconditum, immodicū, culpabile, cum quo versari tendēti ad virtutē non expedit. sicut enim à longo morbo se recolligentium corpora leui momento relabuntur in deterius: ita quorū anima nunc primū sanitatem recipit, nutat mēte inualida, vt timendum sit ne in morbū recidat, iritamētis ex incauto cōuictu accedentibus. Cæterùm post pœnitentiæ certamina, tria proponūtur præmia iustitiæ, cuius sectator geminos honores accipit, alterū salutem in pernicie publica, alterum custodiā ac tutelā omnis generis animalium, ad propagandā eorum posteritatē copulatorum per cōiugia. Voluit enim cōditor rerū omnium, vt idem homo & damnati generis esset finis, & initiū innoxij, eos qui negant prouidentiā, docens rebus magis quàm verbis, quòd iuxta legem naturæ sa autore proditā, vnus vir iustus potior sit innumeris iniustis mortalibus, eius conuictu indignissimis. Hunc Gręci Deucalionem, Chaldæi Noam nomināt, cuius ætate ingens illud diluuium acciderit. Post eius tres filios alter sequutus est ternio sanctior & Deo charior in vna familia. Nā pater, filius, nepósq;, ad eundem finem vitæ cōtenderunt, vt conditori parentiq; rerū placerent, contēptis quas vulgus miratur opibus

opibus atq; voluptatibus vnà cum honoribus, calcata etiam vanitate, quæ se ornari gaudet mendaciis, spectatoribus fucum solita facere. Hæc est illa præstigiatrix, res inanimas in numerū deorum referēs, arx magna, expugnatu perdifficilis, cuius versutiis quęlibet vrbs capitur, adeò subrepit in iuuētutis animos. Occupatos enim iam inde à pueritia, vsq; senectutē insidet, nisi si quibus Deus splēdorē veritatis affulgere voluit. Veritatis autem aduersaria vanitas est, quę licet ægrè, cedit tamē victa viribus efficatioribus. Verùm hoc genus exiguū quidem numero, pollet tamē potéstq; plurimum: & quoniam eius amplitudinē totus orbis non capit, ad cælum vsq; pertinet: & cupiditate contemplandi post exquisitam cognitionem naturæ rerum visibilium, mox transit ad incorporeas & intelligibiles, semotis sensibus vt ministris brutę partis animæ, mēte verò & ratione in cōsilium adhibita. cęterùm princeps ille assertor piæ sentētiæ, qui primus à vanitate se totum ad veritatē magno conatu cōtulit, ad sui perfectionem vsus doctrina eximia, præmiū accepit certam in Deum fiduciā: ei verò qui ingenio tā felici præditus fuerat, vt seipse magistro virtutem perdidicerit, præmium obtigit gaudium. At illi meditatori, conatu magno ac pertinaci virtutē assecuto, videre Deum fuit operæ premiū palmariū. ea fiducia, lætitiáq; perpetua, cum visione Dei coniuncta, quid cogitari potest in vita vtilius aut honestius? Inspiciamus singula diligēti⁹, & res ipsas penitius contēplemur nō cōtenti vocabulis. Quisqs Deo credit ex animo, in nulla re creata corruptibiliq; collocat fiduciam, ne in his quidem quibus sibi placet maximè, vi rationali sensitiuáq;. nam vtraq; habet suum consistorium, sed rationalis intelligibilia solùm cōsiderat, cuius finis est opinatio. cæterùm opinionū instabilitas & vacillatio vel hinc liquet, quòd probabilibus tantū argumentis nituntur & verisimilibus: omnis autem similitudo fallax est, cùm sit imago tātùm rei quam simulat. itaq; sit vt ratio dux sensuum, dum putat eodem modo tractanda intelligibilia, subinde offenset decipiatúrq;. dū enim aggreditur tot indiuidua, inualidior sit destituta viribus, & deficit sicut athleta oppressus à robustiore aduersario: at cui cōtigit omnia corpora de sublimi despicere, & soli Deo cōstāter inniti certissima fiducia, is vere felix & ter beatus censendus est: secūdum præmium natiuam virtutem sectāti, & sine pulueris tactu palmam auferenti, contigit gaudiū. Hunc enim Isaacum Chaldæi, Latini risum nomināt, risus autē est signū quo sese profert occult

Universidad de Deusto Biblioteca

occultum mentis gaudiũ, qui affectus est inter omnes alios bo-
nestissimus, replens trãquillitate ac securitate totã animam, le-
tam & Deo patre conditoréq; rerum omnium, & innocentibus
actionibus ac cùm virtute cõiunctis, etiamsi nulla voluptas ac-
cedat, modò salus in tuto sit. nam quemadmodũ in periculosis
morbis medicus interdũ corporis partẽ resecat, vt ad sanitatẽ
id perducat, gubernator quoque tempestate occupatus iacturã
facit, dum saluti nauigantium prospicit, nemo tamen vel hunc
vel illum incusat quasi noxium, imò vterq; re bene gesta lauda-
tur quòd vtile dulci prętulerit: eodem modo rerum natura sem
per suspicienda est contentis statu rerum pręsentiũ, modò absit
malitia voluntaria, nec inquirendũ quàm iucũda sint quæ ob-
ueniunt, sed an more bene constitutæ reipublicę mundus rega-
tur ac gubernetur salutari ordine. itaq; hic etiã non minus quã
ille prior mactus virtute viuit lætus, quippe immunis ab omni
mœstitia, ne in somnis quidem expertus vitã durã & tetricam,
eò quòd anima tota occupata sit gaudio. post hũc per naturæ be-
nignitatem præditũ genuinis dotibus tertius sequitur ille ab-
solutus meditator, cui præmiũ eximiũ, videre Deũ contigit. ex-
pertus enim omnia quæ humana vita fert, & in his omnib⁹ ver-
satus non obiter, laboribus nullis vitatis nec periculis, si quo pa-
cto posset optatem veritatem assequi, apud mortale genus mul-
tam inuenit caliginẽ, terra & mari, per aërem ac æthera. nam
in ęthere, atq; adeò toto cęlo, noctis vidit quandam imaginem
quãdoquidẽ tota sensibilis natura infinita est, quicquid autem
infinitum est, cognationẽ propinquã habet cum tenebris, itaq;
prima ætate conniuentibus oculis animæ, præ cõtinuis labori-
bus vix eos potuit diducere, vt per offusam caliginẽ cerneret:
sed repentè affulsit ei purior splendor incorporeus ex æthere, &
aperuit gubernari mundum intelligibilem. verũ is guberna-
tor circũfusus luce purissima, nec videri nec palpari facilè po-
terat radiis visum hebetẽtibus. restitit tamẽ vir egregius cõtra
tantam vim igneã immẽso amore vidẽdi pater miseratúsq;, addidit
robur visui, nec inuidit sui cernẽdi copiã, quantũ natura huma-
na capax fuit eius spectaculi, videlicet vt sciret esse Deũ, non qui
sit etiãmã is & bonitate ipsa melior, & vnitate antiquior ac sy-
cerior. nõ potest spectari à quoquã alio, ideo ipsi soli fas est à se
ipso percipi. cæterũ esse eum percipitur, si non ab omnibus, cer-
tè ab his qui per potiorẽ viã incedunt. sunt enim quidã qui esse
vllum

vllum numen pernegant: alij sit ne an non sit ambigunt. alij se-
curi maiorum ritus potius quàm certam rationẽ aliquã, talem
Deum cogitãt qualem didicerunt à suis educatoribus: atq; ita
se egregie pios existimãt, si superstitionẽ pro pietate amplectã-
tur, quod si qui adiuti sciẽtia valuerunt imaginari rectorẽ atq;
conditorẽ huius rerũ vniuersitatis, ab inferis (vt aiunt) promo-
uerũt ad supera. introgressi enim hunc mundũ, velut bene cõsti-
tutam rempublicã, & conspicati cãpos mõtésq; plenos segeti-
bus atq; arboribus frugiferis, variisq; generibus animantiũ, &
hos rigari stagnis, amnibus ac torrentibus, afflari vẽtis aurisq;
miro tẽperamẽto quatuor annuarũ vicissitudinũ, prætérq; hęc
omnia solẽ, lunã, erratica fixáve sidera, vniuersámq; cęli militiã
obeuntẽ ordine mirifico hunc mundum dictum vero nomine:
tracti admiratione cœperũt cogitare, tam bene ornatas ordina-
tásq; res non moueri temerè: vnde necessariò colligebãt eas ab
aliquo mundi opifice regi magna prouidẽtia. Nam lex naturæ
iubet opificẽ operis sui curã gerere. Verũ hi diuiniores cæteris
(vt dixi) ab inferis progressi sunt ad supera, quasi per quasdam
cælestes scalas rationibus probabilibus tendẽtes ad ipsum opi-
ficẽ. Quòd si qui absq; vllo externo auxilio potuerũt ad hoc spe-
ctaculũ euadere, inter sanctos veréq; pios Dei cultores referẽdi
sunt. in iis est Chaldaicè nominatus Israel, quæ vox interpreta-
tur, videns Deũ, Deum inquam, nõ qualis Deus sit. id enim iam
dixi esse impossibile, Sed eũ esse, à nullo alio didicit terrestriũ
vel cælestium, mortaliũ vel immortaliũ quęcunq; elementa in-
colentiũ: sed ab ipso solo attactus, nec tamẽ dignato aperire suã
essentiam, id quemadmodum contigerit, operæpretium fuerit
contemplari per quandã similitudinẽ. Solem hunc visibilem,
num alia re, q̃ sole ipso, adiuti cernimus? quid stellas, an nõ sola
stellarum ope aspicimus? lucis aspectum nónne luci debemus?
ad eundẽ sanè modũ etiã Deus per seipsum illustrat sui notitiã,
cooperãte nemine, quòd ea res excedat vires omniũ. cæterùm
coniectores isti qui dant operam, vt per creaturas perueniãt ad
creatoris cognitionẽ. perinde faciunt ac si cognito binario scru-
tentur vnitatis naturã, cùm debuissent ab hac initiũ facere. ab
hac enim binarius incipit. veritatis autem studiosi Deũ adiuti
Deo quærunt, & lumen ope luminis. hoc igitur quod diximus,
maximum fuit præmiũ. sed & aliud accepit meditator, omino-
sum dictu, si tamẽ rectè intelligatur, optimũ. id figuratè torpor
nominatur. nã arrogãtia superbiáq; per latitudinẽ significatur,
dum

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum se anima diffundit quò non debet: per torporẽ verò fastus tumentis & magnificè de se sentientis contractio. Nihil autem vtilius, quàm effusos impetus & animosas cõtentiones torpore quodam retũdere: vt immodicum affectuũ robur debilitatum, latum spatium præbeat potiori parti animæ. Hic cõsideranti insuper, quàm conueniens cuiq; redditum sit præmium, ei, qui discendo absolutus vir euasit, fides: quoniam discentem oportet doctori credere de his quæ docetur, alioqui difficile imò impossibile est non credente eruditi. ei verò qui felici ingenio virtutem adeptus est, gaudium. Læta enim res est generositas doctis naturæ ornata, gaudens acumine mentis & coniectationibus certissimis, quibus quęsita sine labore assequitur, vsq; monitore domestico. est enim gratissima inuentio rerum dubiarum cõpendiaria. cæterùm illi qui meditãdo sibi parauit prudentiam, datur visio. Post exactam enim iuuentam actuam in senectute vita contemplatiua succedit, optima & sanctissima, cælitus demissa, vt quasi gubernator in puppi ad clauũ sedeat, & cursum rerum terrenarum moderetur. Nam absq; cõtemplatione iuncta cum scientia nihil præclarũ geritur. Vnius adhuc viri mentionem apponam coronati in sacris certaminibus, ne sim aliquid prolixior, ac mox reuertar ad cœptam seriem. Voco autem sacra certamina, haudquaquam ea quæ vulgus nominat. Profana enim sunt ista, vbi violentiis, iniuriis, iniustitiis, nõ meritę præmiæ, sed honores & præmia sunt proposita. ego loquor de animæ certaminibus, dum à prudentia stat cõtra vafriciem & stultitiam, à frugalitate contra luxum & sorditiem, à fortitudine contra temeritatem ac timiditatem, & ab aliis virtutibus cõtra aduersaria vitia, & cum his & inter se pugnantia. Sunt quidem virtutes omnes virgines, sed harũ choros ductat pulcherrima coniuncta cũ iustitia pietas, quæ præcipua sorte theologo Mosi obuenit. Ideo præter alia plurima præmia, quæ in eius vita indicauimus, quatuor adsequutus est eximia. factus idem sex. legislator, propheta & pontifex. Regnauit enim non more aliorũ fretus copiis pedestribus, equestribus & naualibus, sed Deo, cuius autoritate regnum acceperat, subditis volentibus ac libentibus, qui numinis cælestis instinctu eum sibi principem optauerant. Hunc solum memoriæ proditum est sine auro argento ac reliquis opibus regnum administrasse, confisum perspicacis non cæca opulentia, & vt nil dissimulem, pro sua censu habente quicquid Deus possidet. idẽ & legislator factus est. Regis enim eũ

est iubere vetariq;. Lex porrò nihil est aliud, quàm iubẽs agenda, & vitanda prohibens. Et quoniam vtrobiq; incertũ est quid conducat: accidit enim plerunque per ignorantiam, vt vitanda iubeamus, agenda vetemus: ideo cõueniebat tertiam adhiberi prophetiam, ne quid erretur. Nam propheta interpres est Dei, dictantis intus oracula. Quicquid autem fit diuinitus, non est reprehẽsibile. Postremò quartus accessit põtificatus, vt pro sua facultate prophetica sciret eum Qui est colere, & quãdo subditis res prosperè cedũt, gratias illi ageret: quòd si vlla incideret offensio, supplex impetraret veniã. Hæc cũ ad idem genus pertineant, debent contineri cooptatiq; mutuis vinculis, & in eodẽ requiruntur homine, vt si cui quod vix desit horũ quatuor, claudicantis reipub. imperfectus princeps censendus sit. Hactenus de præmiis viritim propositis: eodem modo proponũtur & familiis integris, & numerosis gentibus. Iam inde ex quo populus noster in duodecim tribus distributus est, totidem cõstituti sunt tribuũ principes, non solũ ex eadem gẽte ac familia, sed & germanitate iunctissimi. Vnus enim cõmunis pater fuit omnibus, cõditores verò totius gentis, auus horũ & proauus. Is primus omniũ posthuã à vanitate transiuit ad veritatẽ, valere iussis disciplinis Chaldaicis & præstigiis, vt perfectiore contẽplatione frueretur qua facilè captus est, nõ aliter quàm ferũ magnete trahitur, ex sophista sapiens factus est. Hic multorũ filiorum pater, vnum probauit ex omnibus, ancorã sui generis, cui filiere tutò poterat. Ex eo prognatus filius generosæ & suapte natura eruditæ indolis duos suscepit liberos: alterũ ferũ & indomitum, totũ iræ cupiditatiq; obnoxiũ. & in vniuersum pro bruta parte animæ pugnantẽ contra rationẽ præditam: alterũ verò mitem, humanũ, virtuti deditũ & æquitati veritatiq;, potiores partes secutũ, rationis propugnatorem, aduersariũ imprudẽtię. hic est inter primos gentis cõditores tertius ordine, solus prole numerosa felix, quam ei totam incolumẽ seruare cõtigit: haud secus ac fortunatus agricola tota segete salua, & ad frugẽ matura spectando fruitur. Verũ quæ de horũ trium singulis narrãtur, latentẽ sensum in se continẽt, qui nobis nunc introspicientibus venit, quisquis incipit discere, statim à ruditate migrat ad scientiam. ruditas autẽ est multiplex. ideo primus ille quãuis multorum pater, vnicũ ex his fertur agnouisse pro filio, nam & qui discit, subolem è ruditate susceptã abdicat, & vt inimicam recusat, quandoquidem ũc nati sumus homines, vt priusquam

Universidad de Deusto Biblioteca

absoluatur in nobis ratio in collimitio siti virtutis & vitij, neu
trodum verganius. Vbi verò mēti succreuerunt pinnulæ, & ani
ma concepit illius summi boni quandā imaginē, iam volucris
facta vltro id appetit, à tergo relicta cognata malitia: quā per
petuo cursu fugiens, vertit se ad viā cōtrariam. & hoc est quod
sacra scriptura subiunxit, dū ait illū bona natura præditum ge
nuisse geminos filios. omnis enim hominis ab ipsa natiuitate
anima gemellis est grauida, quippe quæ malum (vt dixi) & bo
num concepit ex vtriusq; imaginatione. Vbi verò in beata feli
cémq; partem incidit, ad bonū proclinat perpetuò, nō ampli
ambigua pendens in æquilibrio. At cui præter bonū ingenium
institutio quoq; bona contigit, & insuper tertia in virtute con
templanda exercitatio, ita vt hæc omnia non in superficie hæ
reant, sed impressa sint altius, & sibi inuicem velut neruis qui
busdam adstrictatis cum viribus sanitatem adipiscitur, pudore
tinctā, & bonū habitū præ se ferentē pulchritudine. Sic anima
per naturam, disciplinam, meditationem, res optimas, cōpleta
virtutibus, & nihil sibi ad incrementū faciens reliquū, gignit
perfectum numerū, bis senos filios, ad similitudinem signifer
circuli, vt hic degat felicius. Hæc est illa integra familia, perfe
cta & cohærēs tum in apertis scripturis, tum in significatis sub
eis latentibus, cui præmium contigit vt gentis tribus cōderet
quæ processu temporis aucta in multitudinem maximā, consti
tutis legitimis ciuitatibus & disciplina prudentiæ, iustitiæ, sa
ctitatis, cæterarumq; virtutum, propagata est amplissimè. Hæc
sunt præmia priscis illis viris laudatis publicè priuatimq; red
dita, sicut nō sine figuris dictum est, ex quibus etiam reliqua fa
cilè possint intelligi: superest vt deinceps pœnas malis proposi
tas dicamus in genere, quandoquidē vt singulatim scribātur,
tempus non patitur. Extitit quidem fratricida mox ab initio,
nondum multiplicato humano genere. hic est ille primus sce
lestus, qui primus puram terram cruore hominis imbuit, qui
primus effusam eius fœcunditatē vbertatémq; florētissimam
inhibuit, qui primus corruptionem generationi, morem vitæ,
luctū gaudio, mala bonis opposuit. quas igitur dignas pœnas
luere potuit, qui in vno facinore nihil prætermisit impietatis
ac violētiæ? respōdeat forsan aliquis: si capitali plecteretur sup
plicio. Verùm ista hominū est cogitatio, magnū illud tribunal
non respiciens. Homines enim vltimum supplicium mortem
existimant: at hæc in diuino iudicio vix est pœnarum initium.

Quo

Quoniam igitur nouum erat facinus, oportebat ne nā pœnam
in id statui. & quam tandem: vt semper moribundus viueret,
damnatus morte infinita quodāmodo. Sunt enim duæ mortis
species: altera, mortuum esse, quæquidem bona est aut indiffe
rens: altera, ipsum emori, mala omnino, & quò diuturnior
eò grauior. Cōsidera igitur quomodo sit is in morte perpetua,
cùm sint quatuor affectus animæ, duo circa bonum præsens aut
futurum, gaudium & concupiscentia, duo circa malum instans
aut venturum, dolor & timor, altera illa bona copula radicitus
excisa est, ne vnquam vel gauderet, vel aliquid boni cuperet, al
tera verò mala incita est ei penitus, mœstitia tranquillitatis
expers, & timor nulla securitate dilutus. ait enim sacra scriptu
ra, eam execrationem inflictam fratricidæ, vt semper gemeret
ac tremeret. & signo eum notatum ne interficeretur à quoquā,
néve semel morte defungeretur, sed vt ætatem totam moriēdo
exigeret, vt diximus in doloribus, molestiis, calamitatibúsq;
indesinētibus, idq; sine intermissione: & quod est omnium gra
uissimum, mala sua sentiret, cruciatúsq; præsentibus, atq; pro
spiciens imminentia, præcauere non posset, omni spe sibi absci
sa, quam Deus generi humano indidit, vt habentes intus conso
latricem domesticam, leuius ferrent molestias quicunq; nō pa
trarunt inexpiabilia. & quemadmodum torrente correptus ti
met aquas quibus trahitur, atq; magis etiam que supernè inū
dant: eodem modo mala præsentia maiorum metum afferunt.
metus enim tanquā è fonte molestias exhibet. ita in fratricidā
animaduersum est. extant & exempla in totas familias edita,
coniuratas in societatem sceleris. hi fastu insano turgidi, aduer
sus sacerdotes coorti sunt, non contēti æditiuorum, in quo tum
censebantur, ordine, quòd ad primum aspirarent & amplissi
mum. itaq; autore cōiurationis viro inter ipsos natu maximo,
qui se cæteris ab officio decedentibus ducem præbuerat, deser
to fano & sacri tabernaculi vestibulo, ruebant in ipsa penetra
lia, iubendo sacerdotes loco sibi cedere. quo facto, tumultus, vt
par erat, excitus est in vniuerso populo, cùm temerarentur quæ
turbari nefas est, & valde confunderentur cæremoniæ, adeò vt
præfectus genti rem ferret ægerrimè. ac primū quidem pro so
lita grauitate iram cōpescuit; erat enim ingenio mitissimo, co
natus eos verbis ad meliorē mentem traducere, ne transgrede
rentur præfixos terminos: néve nouitates inducerent in religio
nem sanctissimam. à qua penderet salus reipubli. sed quoniam

 nihil

nihil proficiebat apud surdos ad omnia, ꝙ putarēt eum domestico affectu victū fratri pontificatū, fratris verò filiis sacerdotiū dedisse. non grauatim hoc quāuis graue ferebat: illud verò grauissimè, ꝙ videretur oraculis, ex quorū sententia sacerdotes optabantur, illudere. Quòd autē faustæ imprecationes quas propheta benedictiones vocare solet, priores sint, liquet è sacrarum literarū testimonio: Si, inquit, diuinis mādatis obedientes fueritis, nec tantū in aures hæc admiseritis, sed per omnem vitā factis expresseritis, dabo vobis de inimicis vestris victoriā. Non sunt enim nimia præcepta, nec grauiora quàm vt perferri possint viribus accipientiū: nec longè bonū illud abest, aut trāsmare, aut in extremis orbis finib⁹, vt opus sit diuturna laboriosāque peregrinatione: nec iubemur hinc repentè sublimes in cælum migrare, quod nō nisi pēnatis alatisq; potest cōtingere. sed in proximo est situm in tribus cuiusq; nostrū partibus, ore, corde ac manibus, verbis, cogitationibus atq; operibus. nā si nō discrepēt sermones à cōsiliis, si dictis facta consonent, omniāq; hæc inter se respondeant cōiuncta coaptatāq; insolubili vinculo, præsto erit felicitas, hoc est veracissima sapiētia prudētiāq;, quarū altera Deū colimus, altera dispēsamus humana negotia. ergo donec legū præcepta intra verba consistunt, parui & pene nullius momenti sunt. quòd si accesserint facta his consentanea in omnibus vitæ studiis, tum verò tanquā è profunda caligine in locem subducta, illustrabuntur egregia fama simul atq; gloria. Quis enim nisi natura maligous & inuidus nō fateatur, hoc solū genus pollere scientia sapientiāq;, cui datū est diuina mandata non in cassum accepta suis actionibus exequi. & cū laudādis dictis paria facta coniungere? hoc genus propè Deum habitans imaginat̄ semper æthereas pulchritudines. & cælesti amore ducitur: vt roganti quę nam sit gens magna, nō ineptè respōderi possit: cuius preces sanctissimas Deus exaudit, & exoratur ab inuocātibus se pura cōscientia. Quoniā autem inimicorum duæ sunt species, vel hominū per cupiditatē immodicā de lucris contēdentiū, vel ferorū animaliū suapte natura nobis infestorum. de vtroq; separatim dicā, incipiēs à bestiis naturalibus hostibus. Nā hæ nō erga vnā quampiā ciuitatem gentēmve affectæ sunt hostiliter, neq; ad certū temporis spatiū, sed per infinita secula. Harum pars hominē vt herum meruens, odio tiranni mixto prosequitur: pars verò audacior per occasionē eum aggreditur, quæ infirmiores sunt, ex insidiis, fortiores verò aperta vi &

vi & propalam. perpetuū enim hoc bellū nullas admittit inducias, quale lupis cū agnis, omnibus hominibus, & omnibus bestiis vel terrestribus vel aquaticis mutuò se infestātibus: quod dissidiū mortalis nemo, sed solus Deus potest tollere: quoties aliquem salute dignū æstimat, mitibus sedatisq; præditū moribus, societatis amatorem & concordiæ, qui aut prorsus nesciat inuidiam, aut eā maturè reliquerit, bona sua libenter cōmunicantem in vtilitatem publicā. nam si tale bonū exoriretur in vita, possemus etiam sperare tēpus illud quo feræ māsuescerent, & ante omnia ferini affectus qui stabulātur in anima, quo quid esse possit felicius? alioquin nónne stultitia sit, credere fore vt effugiamus bestias noxias, cū in nobis ipsis feritatē augeamus indies? non desperandū igitur māsuefactis nostris moribus posse cicurari & animalia? tum demū opinor leones, vrsos, pardos, & Indicos elephātos atq; tigrides, cæteráq; inuicti roboris, à solitario victu trāsitura ad sociabilem paulatim deposita ferocia, & more gregaliū latura consuetudinem hominū cum quadam velut erga dominos magistrōsq; suos reuerentia: nōnulla etiā eò processura, vt heris gestu caudáq; adblādiantur in morē catellarum Melitensiū. tunc & scorpiorū serpentūq; venena cessatura, cæterorúmq; reptiliū. habet Aegyptiū quoq; flumē animalia carnes accolarum hominū appetentia, quos crocodilos vocant & hippopotamos, habent & maria multas huiusmodi species: quæ omniā bonū virum tanquam sacrū vererentur violare, virtutis ergò à deo susceptū in tutelam suam & gratiā. hac ratione sedari posset antiquum illud bellū à natura insitum & auctum longa odiorū assuetudine, bestiis etiam cicuratis & mutatis in mitius ingenium. aliud verò illud posterius natum ex auaritia cupiditatéq; immodica, tollererur opinor facilè, si homines naturæ ac dignitatis suæ memores puderet hac parte haud ita multū differre à brutis animalibus, à quorū vi tutiores sunt quàm à suo genere. Viderent enim quàm sit turpe ac dedecorosum, illa quidem venenis armata & carnium humanarum auida, insociabilia solitariáq;, non aspernari pacem, nec abhorrere ab induciis: hominem verò suapte natura mite animal, natum ad societatem ac concordiā, perulcaeuter sæuire in vitam sui similium, ac fortasse bellum nunquam pertrahit regiones piorum, sed in ipso conatu corruet, hostibus sentiētibus aduersus quales viros certandum sit firmatos inuictis auxiliis iustitiæ. virtus enim augustā & reuerendā præ se fert speciem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& sola potest sedendo magnas calamitates imminentes repellere.aut si præ insania rabidi ruant in bellum pertinaciter.tantisper dũ cõgrediantur durabit audax superbia:vbi verò ad cõflictũ venerint,discent inanem fuisse suam iactantiã, & frustra conceptam spem victoriæ.reiecti enim maioribus viribus effusissimè fugient qui nos centeni,cẽtenos decies milleni,dispalati per multas vias qui per vnam venerant.Nonnulli etiã nemine persequente suopte metu per æqua iniqua ruent.vt facilè interneciõe deleri queant. Egredietur homo,inquit oraculum, qui bellando imperitãdóq; multas ac magnas gentes subiugabit,Deo factis suis submittente debitum auxiliũ. Hoc autẽ est impertertitũ robur animi,& vires corporis firmissimæ,quorũ vel alterum hostibus incutiat formidinem:ambobus verò coniunctis haudquaquam resisti potest.Eadem oracula pollicẽtur, quosdam hostes indignos qui pereant manibus hominũ,opprimẽdos à crabronum examinibus, vt ad internecionem eorum accedat ignominia fœdissima,pro sanctis cõtra impios bestiolis pugnantibus.Nec solũ incruenta potituros victoria,verumetiam longè latéq; fines imperij prolaturos in vtilitatem subiectarum gentiũ,deuinctarũ vel metu,vel pudore.vel gratia.Hæc enim tria plurimũ faciunt ad constabiliendũ impertium,maiestas,gravitas,& beneficentia,quibus artibus facilè perficiuntur ea quæ modò diximus.Nam maiestas parit reuerẽtiam,gravitas metum,beneficia beneuolentiam,quæ res quoties in vnam pectus conueniunt,egregiè continent subditos in officio. Hæc sunt quæ in primis promittuntur Deũ sequentibus,& eius mandata semper obseruantibus,accommodantibúsq; ad hæc partes vitæ singulas,ne qua pestis aberrantibus obrepat.Secundũ pollicitum est opulẽtia, quæ necessariò pacem & principatũ sequitur.sunt autẽ frugales opes,quas natura postulat,alimento contenta & tegmine.alimenta præbet panis & aqua fontana, quæ nusquam terrarum deficiunt.tegminum duo sunt genera,tectũ & vestimentum,quibus arcentur tempestatum iniuriæ, vtrũque paratu facilè, modò absit superuacanei luxus curiositas. ergo qui naturæ dona boni cõsulunt abdicatis vanitatibus,parsimoniam sectantes & continentiam, in ampla rerum necessariarũ copia nõ desiderabunt delicias diuitum.nam verę opes fastidita familiaritate illorũ improborum & petulantium,migrabũt ad homines qui bonis suis vti sciunt, non vt illi abutuntur in damna ciuium neglecta vtilitate publica. oraculũ sic loquitur

Quicunq;

Quicunq; sacra mandata custodient, his cælum demittet tempestiuas pluuias,terra verò fundet prouetur frugum omnis generis,colles quoq; horum vestientur arbustis fœcundissimis, nec vllum tempus præteribit vacuum beneficiis,sed alia super aliã gratia diuina cumulabitur,redeũte post messẽ vindemia, post vindemiam semente,vt sine intermissione vel cõporrentur fructus vel sperentur,alios aliis excipientibus,& priorũ fine attingente posteriorum initia,in modum circularis cuiusda choreę bont nullius indigæ.nam copiosũ prouẽtus & ad præsentes vsus & ad reponendum in futurum sufficient,nouis fructibus superuenientibus & veterũ detrimenta sarcientibus.interdum tanta erit fertilitas,vt veteres pro derelictis habeãtur, nemine vsum eorum inuidẽte cuilibet.nam quibus veræ diuitiæ sunt in cælo reconditæ per meditationem sanctitatis ac sapientiæ,his res familiaris in terra supereſt,penũ repleante Dei prouidẽtia,ne mẽtis cogitationes & manuũ conatus impediãtur,quo minus qualiter se gerant in seriis studiis.cæterũ qui exortes sunt rerũ cælestium propter impietatem aut iniustitiã, his ne in terra quidem feliciter succedunt opes domestice:quòd ũ aliquo casu obueniant,celeriter se proripiunt, quippe quæ non vt prodessent venerant,sed vt amillæ grauiorem(sicut fieri solet)afferrẽt molestiam.at tunc,inquit,præ nimia fertilitate facies contrarium. nunc enim absq; omni legum consuetudinumq; patriarum reuerentia propter inopiam teris fœneratorum & mensariorum limina,prælius ære alieno vsurisq; grauibus. Tũc autem(vt dixi)facies contrarium. Nam præ nimia rerum affluentia dabis aliis mutuũ,idq; nec paucis nec exiguum,Deo fortunante congerentéq; tibi domi honores,magistratus & bonam existimationem rectè piéq; sentienti & promouenti rempublicam:foris verò agros tuos cumulante annuis proventibus frumenti, vini, olei, cæterorúmq; ad vitam delicatiorem conferentium: quales sunt varii fructus arborum, & fœturæ gregum armentorúmq;. Verũ quid ista iuuant,dixerit aliquis,si desit cui relinquatur hereditas?addit igitur velut obsignans sua beneficia: nullus prole carebit,nulla erit sterilis:sed omnes rite Deum colentes satisfacient naturæ legibus quærendo sibi liberos. nam viri fient patres & quidem fortunatæ sobolis, mulieres quoque matres liberorum numero,tes plurimũ conducens ad familiarum frequentiam,cessante nulla parte cognationis appellationéque,dum maiores salutantur parentes,patrui,ami, auunculi,

paritérq; minores germani,fratrũ,sororúmve filij, nepotes,cõfobrinique,omnes sibi inuicẽ consanguinei.nec potest quisquam imperfectus aut breuis æui esse q iuxta naturæ leges nascetur, nec carebit ætate illa ex his quas Deus tribuit humano generi: sed ab infantia certis deinceps ascẽdens gradibus emẽsus præfiuita ætatũ curricula,maturus ad mortem extremã perueniet immortalitati vicinã,felicẽ domũ relinquens liberis successoribus.& hoc est quod alicubi vates diuinus canit dicens:Nomina rum dierum tuorum explebis. perpulchrè vsus propriis simul & aptissimis vocabulis.Nam eorũ qui nec disciplinis instituti sunt,nec legibus,nec numerus initur, nec habetur ratio iuxta vetus prouerbiũ.Quisquis autẽ disciplinã & sacras leges nõ negligit,hac prima dignus habetur gratia,quòd in numerũ & ordinẽ recipitur,ita vt vir bonus singulis diebus nullũ sinat peccatis patere aditum,sed ab omni parte virtutibus interstitia cõpleat.Nam virtus & honestas in qualitate cõsistit non in quantitate.Vnde vel vnus dies sine culpa transactus integræ vitæ sapiẽtis æquiparatur.quod etiã aliubi scriptura subindicat, dicẽs faustũ felicémq; viri talis tam introitũ quã exitũ: quia bonorũ virorũ motus omnes & habitus sunt laudabiles. domi foris; in rebus tum priuatis tũ publicis,domi se gerentiũ ex arte œconomica,foris verò ex vtilitate publica.Ergo si vnus vir talis in ciuitate exiterit,facilè princeps euadet,itẽ ciuitas talis, facilè circũuicinæ regionis potietur imperio,q; si tota natio talis fuerit,superior fiet omnibus aliis,velut caput eminẽs in corpore, non tam suæ gloriæ priuatim,quã bono publico consulẽs.nam continua præclarorũ exemplorũ cogitatio simulacra quædam in animis non admodum duris exprimit:quod dictum volo hoc nesta laudandáq; imitari cupiẽtibus,ne desperẽt mutationẽ in meliu,& velut postliminio redditũ à vitiis ad virtutẽ & sapiẽtiam.Nã Deo fauẽte ac propitio facilia redduntur omnia. fauet autem ille verentibus se,& ab intemperãtia proficientibus ad continentiam ,damnantibus errata vitæ præteritæ, & quicquid imaginum turpiũ fuerat in animã impressum expiãtibus:affectuum verò tranquillitatẽ sectãtibus, & ad paccatã quietẽmq; vitam recurrẽtibus.quemadmodũ igitur homines in extremis terrarũ finibus habitantes facilè Deus in vnum quencunq; velles locum vel nutu contraheret:eodem modo & mentẽ diuturnis erroribus passim circumuagatã sectatámq; voluptates ac concupiscentias molestas dominas,miseratus seruator ex auris in viam

in viã facilè posset reducere,ita vt continuato cursu fugam capesseret,non illã ignominiosam,sed salutarẽ,& quam ab exilio reditum appellare liceat.Hæc sunt externa bona,victoria cõtra inimicos,vires bellicæ,pacis diuturnitas,& copia rerum quam secum pax afferre solet,diuitiæ,honores,magistratus.& laudes quæ fortunatos sequuntur ex ore amicorũ inimicorũmq;, has inuetu eliciente,illas beneuolentia.nunc dicendũ de magis propriis,ad corpus spectãtibus.hęc quoq; promittũtur virtutẽ exercentibus,& ductu sacrarũ legum per totã vitam dicta factáque dirigẽtibus,fore tum familias tũ ciuitates immunes à morbis & pestibus.q; si qua infirmitas inciderit,venturam non lædendi sed admonẽdi causa,vt mortales se mortales meminerint.néve animium superbiat.emẽdatos autem mores secuturã sanitatem & integritatẽ sensuũ ab omni parte corporis, ita vt cunctæ suo perfungi possint officio.æquum enim cẽset Deus,probis repẽdi præmium,do micilium bene cõstructum compunctũmq; à fundamẽtis vsq; summa culmina(nã corpus domus est animæ cõgenita)idq; multis de causis vtilibus ac necessariis:maximè quia mẽs expiata & diuinis initiata mysterlis,digna videtur requie, vt expers sit omniũ malorũ corporis, quæ solent prouenire ex immoderatis affectionibus vires eius infestãtibus & corrũpentibus.aut enim perfrigeratur,aut squallidũ exsuccumq;,aut diuerso vitio fluidũ redditur, quæ omnia menti officiũt,ne possit inoffensum vitæ iter peragere.quòd si in corpore sano domicilio habeat,minimo negotio vacabit sapiẽtiæ. sortita virã beatã & felicissimã.huiusmodi est mẽs inebriata mero beneficæ Dei potẽtiæ, & satiata sacrorũ dogmatum epulis. in hac prophetæ Deum ait inambulare tanquã in aula quadã regia:mens enim viri sapiẽtis est reuera Dei regia.huius propriè Deus dicitur q est Deus rerũ omniũ:sicut populꝰ eius eximius, nõ qui huic aut illi paret principi,sed q sanctificatus voicũ agnoscit verũ principẽ sanctissimũ.hæc antea multis oppressa fuerat cõcupiscẽtiis, plurimis necessitatibꝰ adigebatur ad vitia.huius miseræ Deus cõtriuit seruiles cõpedes,ipsáq; in libertatẽ restituit:hęc libertate dicẽdi agẽdiq; potita per sui benefactoris fauorẽ inciytũ, non in caudã collapsa est,sed assurrexit ad verticẽ capitis,quod significatẽ dictũ sit.sicut enim in animãtibus caput præcipua pars est & optima,cauda verò vltima vilissimáq; nõ tã necessaria ad explẽdum membrorum numerum, quàm muscariũ quoddam abigendis volucribus bestiolis corpus infestãtibus: sic caput &

Universidad de Deusto
Biblioteca

fastigium humani generis tribuitur bono viro aut bono populo: cæteri omnes tanquam membra corporis, vires animales supernè desumunt a suo capite. Hęc sunt vota bonorum hominum, leges opere perficientium, quas vates noster pollicetur perficiendas per diuinam gratiam, Deo res honestas augente honoranteq; vt ipsi similes. Superest, vt consideremus execrationes his qui nec ius nec fas colunt propositas in sacris literis.

PHILONIS IVDAEI,

De execrationibus.

Primum in contemptores sacrarum legum execrationibus Deus

RIMA execratio quasi leuissimũ malum intentatur, inopia, pauperies, & rerum victui necessariarũ penuria. Tuæ segetes, inquit propheta, partim ante maturitatem vastabuntur, partim maturę demetentur ab hostibus subito irruentibus, duplicato infortunio, dum eadẽ opera quod interceptum famem affert amicis, in vsus hostiũ prolicit, ita vt etiã his infestare desinentibus, terũ naturæ sustentatrix necessariarũ inopia grauius molestare nõ desinat. euenit enim vt post semenẽ industria tua probè curatam in solo pinguissimo, locustarum nubes repente deuolantium demerant eam, ita vt minus colligatur in horrea, quam quantum in sationem insumptum fuit. Sic & vineta plãtabis largis sumptibus, labore indefesso, ita vt bonum colonũ deceat: in quibus iam maturo fructu onustis vermes & bestiolæ facient vindemiã. Cùm videris oliueta polliceri & ostentare magnã copiã, ibis lætus spe oleationis felicissimæ: at vbi colligere cœperis, non propitium numen, sed infortunium senties. nam oleum euanescet cum tota pinguitudine, remanente tantummodò externa illa specie, quæ inanis inanem animã falsa spe deceperat. & in vniuersum cuncta segetes arbustáq; absumentur à rubigine vnà cum suis fructibus. Nec desunt aliæ calamitates latentes in insidiis, vt inuehant egestatem & inopiam. Nam cælum ac terra, quorũ ministerio natura solebat succurrere humanis necessitatib', abortiuos fœtus dabunt cùm eos nequeant absoluere. hęc facta è secunda sterilis, illud propter quadripartitas anni vices perturbatas, non hyeme, non vere, nõ æstate, non autumno seruãte suum ordi-

nem, sed his singulis ad cõfusionem quandam tendentibus nutu illius omnipotẽtis dominiquando nõ imberum pluuiarumue minuta quidem, nõ ros, non gutula vel minutissima destillabit rigandis alendisq; satis ac stirpibus, sed ediuersõ pestes frugum tam maturarũ quàm matureſcentiũ. Fatiam, inquit, cælũ vobis aheneum, & terram ferream, subindicans neutrũ horum perfuncturum officio suo. Quis enim vnquã audiuit aut è ferro enatas segetes, aut ex ære descendisse pluuiam, in vsum animalium: præsertim homiois, quo nullũ miserius & egentius, minatur autem hoc oraculũ non solùm frugum inopiã ex perturbatione quatuor anni tẽporum, sed & bella, & quę inde sequuntur mala innumera: nam ære ferróq; constat armorũ fabrica. è terra quoq; futurum est vt excitetur ingens vis pulueris, quę mox superne relapsa pro fructu prefocationẽ afferat, nequid desit ad perniciem, atq; ita interiturę sunt numerosę familiæ, vrbes repentè fient habitatoribus vacuæ monumẽta pristinę felicitatis, & sequuti mox infortunij, ad emẽdationem eorum qui possunt moniti respiscere. tãta autem erit rerum victui necessariarum penuria, vt ne ab humanis quidem abstineãt carnibus, aiq; vel charissimorum coniunctissimorúmq;, nedum exterorum alienorúmq;. nam & pater gustabit de filio, & mater vescetur filiæ visceribus, & fratres fratrum, & parentum filij: sempérq; fortior infirmiorem cibo execrabili, quales feruntur epulæ matris Thyestæ filiis, redeuntibus calamitatũ priscarum temporibus. quemadmodum enim felicia secula desiderium viuendi afferunt, quo præsentibus bonis frui liceat: sic illos miseros diuturna cupido vitæ capiet, quo diutius torqueantur malis indefinentibus. alioqui leuius esset præcidio vitam abrũpere, quod quidem nescio quàm sana mente faciunt. hi certè manifesta laborant insania qui ætatem sibi diutius prorogari cupiunt, nec capiuntur vlla satietate infortunij. Hæc sunt incõmoda immissa diuinitus inopiæ, vrsiq; videtur cæteris execrationibus leuior. quamuis enim molesti sint frigus, molesta sitis famésve vinci tamẽ oprari possunt, modò sine morã eneceat: sed eisdem malis diu corpus ac animã tabescere, idverò tragicas omnes calamitates superat. seruitus ingenuis est vehementer intolerabilis, quia pro libertate rudẽ libenter subeũt vitæ periculũ quotquot sapiunt, nullum certamen recusando aduersus affectatores dominium: grauis est etiam hostis inexpugnabilis. Quoties autem idem & hostis simul & dominus imminet, quis sustinere

queat

queat: quãdo potestas ei præbet lædendi licentiã, nec voluntas deest propter inueteratum odium, quamobrẽ Deus populo suo minatur infensos dominos, qui tractẽt contẽptores diuini iuris inclementissimè, nõ solùm subactos ipsorũ viribus verumetiã vltro deditos metu malorũ inopinatorũ, famis atq; necessitatum similium. quidã enim minora mala eligũt, vt maiora effugiant, si tamen minus incõmodum cẽsendum est post amissam libertatẽ imperata immitium dominorũ facere, & afflicto corpore subire dura ministeria, & quotidie videdo ingrata spectacula, etiam animo deficere. videbũt enim in ædificiorũ & plantationum, possessionúmq; partarum suis laboribus hæreditatẽ succedere gentes hostiles, in aliena inuasuras prædia, & apparatu alieno frusturas: videbũt pĩguissimas quasq; pecudes mactari instruẽdis eorũ epulis, nec parci cõdimẽtis, vt inimici ex alieno viuant suauius: videbunt vxores, quas puellas duxerãt quærendorum liberorũ gratia, sobrias, bene curantes rem domesticam, maritorũ amantes, abduci pro meretriculis, & cupiẽt quidem vim vi repellere, sed præter inanem tumultuationẽ nihil efficere poterũt, nimirũ eneruati destitutiq; viribus, erunt etiã expositi quibusliber ad omnes iniurias direptiones, abactiones, contumelias, damna, cruciatus, vulnera, perniciem, ita vt nullo hostile telum innoxium intercidat, sed omnia destinatũ ferãt. execrati erũt in vrbibus & oppidis, execrati in villis & domib⁹, execrati campi etiam aruáq; cum suis segetibus, & quantũ fertilis soli collibus assurgit, vestitúrq; arbustis mitiorũ stirpium, execrati greges pecorum non supplẽdi nouis fœturis, execrati fructus omnes, in ipso articulo maturitatis euanidi. euacuabuntur & ipsæ cellæ penuariæ, quamuis alimẽtis refertissimæ. nullus quæstus prosperabitur, artificia cuncta variæq; negotiationes & victus quærendi rationes nihil proderunt. Frustrabuntur enim spes studiorum omnium, & in vniuersum nihil earũ rerũ succedet prosperè, quæ solent feliciter euenire pietatis cultoribus. hæc est enim iniquitatis merces impietatisq;, & insuper varia genera morborum corporis, singulas eius partes exedẽtia vel debilitantia, aut totum quantum est excruciantia, febribus, rigoribus, tabe, impetigine, morbo regio, sideratione, vomicis, serpiginibus totam cutem occupantibus, intestinorũ vitiis, stomachi subuersionibus, pulmonis obturationibus, & respirationis impedimẽtis. Huc accedit linguæ paralysis, auriũ surditas, oculorum cæcitas, hebetudo confusióq; aliorum sensuum, grauissima

uissima incõmoda, dilapso è sanguine venis contẽto quicquid vitale in se habuerat, & spiritu qui inest arteriis, non amplius admittẽte externi aeris sibi cognati tẽperiẽ neruis quoq; laxatis & contentionem remittentibus, vnde sequitur coaptationis consensus q; membrorũ dissolutio, defatigatorũ prius salsugino si amarulentiq; fluxus impetu latẽter insinuati, & postquam semel inclusus est angustis meatibus, non inuenientis facilem exitum, & per hanc conflictationem inducentis dolores intolerabiles: vnde proueniunt morbi articulares & podagrici, cõtumaces aduersus omnia remedia, & proinde ope humana incurabiles. huiusmodi calamitates quoties accidũt, miraculo sunt plurimis, reputantib⁹ quomodo qui paulò ante obelusi, carnosi, luculentáq; habitudine conspicui fuerant, tam repentina tabe collicati sint, rugosi redditi, & vix neruis hærẽtes atq; ossibus, operiq; tenui cuticula, tum quomodo mulierculæ delicatæ ac tenerrimæ, ab ipso ætatis primordio assuefactę delicijs & voluptatibus, præ afflictione graui redactæ sint ad ferinã quãdam animi simul ac corporis speciem, tum verò imminebũt hostes etiam intentando vltores gladios. At illi miserè in oppida cõpulsi, cùm séq; suáq; in tuto esse credent, spe frustrati cadent interrecione quotquot erunt puberes, ex insidiis oppressi ab hostibus: q⁹ si ne sic quidem emẽdati fuerint, nec ab erroribus in veram viam redire voluerint, tãta innascetur animis superstitum pauiditas, vt nemine persequẽte fugiant, solis vt ignaui sonis profligati rumoribus: & vel leuissimæ frõdis vẽto agitatæ strepitus tãtum metũ incutiet, quãtum grauissima victore tergis hærẽte pericula, vt nec filij parẽtibus opitulentur, nec parẽtes liberis, nec germani fratribus, ne fortè dum aliis parant succurrere, amissa fugæ occasione in potestatẽ hostium ipsũ veniãt. Sunt autẽ malorum hominũ spes irritæ nam fugiẽtes non magis quàm manentes euadãt. quòd si qui abdiderint se in latebras, in hostes sibi naturaliter infensos incident, videlicet in feras agnatis armis horrẽdas, quas Deus à mundo cõdito præparauit ad terrorẽ contumacium hominũ, & ad exigẽdas pœnas ab inemendabilibus. hæc non credent qui non spectauerunt vrbes euersas funditus, quæ quondam habitatæ nunc abierunt in fabulam, post ingentem felicitatem repẽtinis obrutæ calamitatibus, partim obliuioni traditæ, partim relatæ in literas. huc accedẽt tabes, & corruptis interaneis anhelit⁹ difficiles: quę tædium pressurámq; inducẽdo, vitã incertã faciẽt ceu in sublimi

pend

pulentium. nam terrores alij post alios interdiu noctúq; succedentes sibi inuicem sursum ac deorsum exagitabunt animã, vt mane vesperam optet, vespere verò auroram, ob erumnas vigilantium, & eas quæ dormientibus in somnis obuersantur abominandas imagines. atq; ita eueniet vt nouelli coloni Deo fortunante sunt conspicui, prædicentúrq; beati duobus nominib⁹, vel qd ad Deum transfugerint, vel qd ab eo cæleste præmium acceperint, nõ enitiandum profanis auribus. at veteres ciues sed degeneres pessum ibunt prolapsi ad imum tartarũ tenebrásq; profundissimas: vt hisce exemplis genus humanum admonitũ sapiat, nõ ignarum quàm libenter Deus amplectatur virtutem vel ignobilium, qui radices nihil moratur, sed solas stirpes suscipit mutatas ad frugem meliorẽ, atq; ita vitibus absumptis velut incendio, defoetuisq; agris, respirabit tandem terra vexata exercitũq; non ferẽdis incolatũ iniuriis, qui virgines hebdomadas & eas ex ditione, & ex ipsis animis eiecerãt. solum enim, aut vt cautius loquar, primum festũ natura pareus protulit, septimi cuiúsq; anni & diei, vt his homines, illis agri, intergniscerent. cæterùm qui hãc legẽ violarunt, simúlq; fœdera, salé, aram misericordiæ, cõmunémq; latem, omnia hæc ad hebdomadam pertinentia cõtempserũt, tum homines ipsis insuper res grauauerunt continuis laborũ exactionibus, tũ agros ipsos lucris ex his indesinenter quæsitis per auaritiã, nullum modũ imponẽdo iniquæ cupiditati nunquã satiabili. cùm enim debuissent hominibus, iuxta verã æstimationem germanis fratribus cõmuni parẽre natura progenitis, inducias ad septimũ quemq; diem præscriptas cõcedere, agris itidẽ quoties annus septimus recurreret, nec sationibus eos vexando nec insitionibus, nec exhaurirẽtur laboribus continuis: neglexerũt hæc præcepta, hominissima, & animos corporáq; quotũcunq; poterãt, non secundis erumnis oppresserũt, tetrasq; quoq; vires & vbertatẽ extenuauerunt iniquis exactionibus, tributa non modò quorannis, sed & quotidiana extorquendo, quemadmodũ inhumani creditores exprimunt à suis debitoribus, quapropter illos quidem via dicta manet (vt diximus) & execratio: hæc verò debilitata, & mille modis vexata, exonerabitur tandem colonis impiis, sarcinis iniquis & supernacuis. Vbi verò circũspectis rebus omnibus per circuitũ, nihil se indignum superesse animadvertit, sed sublatis è foro sycophantis, iniuriis, litib⁹, florere pacẽ, quietem atq; iustitiam: tum demũ vigorem pristinum recipiet, re-

uocatúsq; in vsum sacris sabbatis festisq; solennibus, per quietem reficietur, tanquam athleta vires colligẽs à lassitudine. deinde vt mater amantissima miserabitur amissos filios ac filias, qui magis viui quàm defuncti suos parẽtes contristassent: mox tamen renouata fœcũditate, pariet progeniem inculpabilem, quæ prioris iacturã sarciat. nam desolata, vt ait prophetes, felix erit numerosa sobole: quod oraculum etiam de anima figuratè intelligitur. Sunt enim quæ refertæ vitiis & affectibus, tanquam circũfusæ sua progenie, voluptatibus, cõcupiscentiis, imprudentia, intẽperantia, iniustitia, malè valent & ægrotãt moribunda: vbi verò desierũt tales fœtus parere, aut iam natis orbatæ sunt, continuò restituũtur in castitatem virginitatémq; pristinam, & conceptũ diuinum semen formãt ac viuificant, vt inde nascãtur res mirandæ pulchritudinis, prudentia, fortitudo, temperãtia, iustitia, sanctitas, pietas, cæteræq; virtutes ac felicitates: quarum nõ modò natiuitas mactam prole facit parentem, verumetiam spes natiuitatis gaudio magno afficit. spes autem est lætitia futuræ lætitiæ prænuntia, licet imperfecta, tamẽ hactenus potior, qp & præsentibus curis laxatis remissisq; hilarat, & futuræ felicitatis cõplementum præcũtiat. Hæ sunt execrationes & pœnæ quibus obnoxij sunt sacratũ legum & pietatis cõtemptores, cultorẽsq; multorũ numinum, quorũ finis est impietas & obliuio disciplinæ patriæ, ab ætate prima insitæ, vnum illud sit perennum Ens Deum credentis: at cuius sortem pertinẽt veritatis cultores & derisores fabulatũ, quemadmodum nihil reticẽs docui. attamẽ si qui has castigationes non vt perẽptorias sed vt ad emendationẽ incitãtes acceperint, mutatiq; suum errorem damnauerint, & perpurgata mente culpas agnouerint ex animo, primũ syncera cõscientia, deinde lingua quoq; ad professũ audientiã, veniam consequẽtur apud seruatorem & Deum propitium: qui genuerit humano hanc eximiã largitur gratiã, quòd id suo verbo cogitatũ esse vult, ad cuius similitudinẽ factus est hominis animus. nam etiãsi qui extremas oras terræ incolãt, seruitúte eis à quib⁹ capiui abducti sunt victoribus, velut vno ictu & eodẽ momẽto tẽporis excitati è diuersis sedibus cõtendẽt ad eundem vna die liberabũtur omnes, dũmodò mirãtibus eorũ cõsortium in deferendis vitiis & sectãdis virtutibus. pudebit eñ eos dominari meliorib⁹. tũ verò potiti hac inexpectata libertate quã anxiè dispersi fuerãt per Græciæ Barbariæq; cõtinentes & insulas, tandẽ aliquo destinatũ, deducẽte quodã spectro augustiore diuinioréq;

quàm

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm quæ obuersari solent humanis oculis, cæterorũ quidem
nemini, sed solis seruandis cõspicuo: tribus freti apud patrẽ in-
tercessoribus, aduocatisq;, vno æquitate siue bonitate ipsius pa-
tris, q̃ semper ad pœnã tardior est q̃ ad veniã, altero, priscis gen-
tis cõditoribus, qui etiã exẽpti corpore nudis animis syncerum
suo principi cultũ exhibẽt, pro filiis filiabúsq; indesinẽter effi-
cacibus precibus supplices, hoc honore digni ab eo habiti, vt
exaudiãtur facilè. tertio verò eo, propter quẽ maximè à priori-
bus captatur beneuolẽtia. is est profectus eorũ qui reconcilian-
tur, alioquin nunquã ab errore in viã rediturorũ, cui⁹ viæ haud
alius finis est, quã ita Deo placere, vt patri probãtur filij. vbi ve-
rò quò volebãt peruenerint, resurgẽt ędificia quæ modò in rui-
nis & ruderibus iacuerãt, & coletur deserta regio, & terra prius
ad sterilitatẽ redacta fiet denuo fertilis: tam priscæ illæ maiorũ
felicitates nihil reputabũtur collatæ ad præsentẽ copiã, velut è
perenni gratiarũ Dei fonte manantẽ, ita vt omnibus priuatim
publicéq; cõtingãt diuitiæ sine inuidia. erit enim repẽtina re-
rum cunctarũ mutatio. auertet enim Deus diras in hostes resi-
piscentiũ, qui calamitatibus eius gẽtis lætati fuerãt, cauillãtes
illudentésq; cõuitiis, quasi futuri perpetuò felices, & eã felici-
tatẽ per manus tradituri posteris, aduersarios verò semper vi-
suri in miseria cõtinua duratura vsq; ad ipsorũ progeniẽ: præ ve-
sania nõ intelligẽtes quod præteritũ fortunæ splendorẽ nõ sibi
suę ve industriæ ferre acceptũ deberent, qui tantũ in hoc eis cõ-
cessus sit, vt esset remediũ patriarum legum desertoribus, dum
eos vrit hostium felicitas. postquã igitur suum lapsum ploratu
gemitúque damnauerint, postliminio restituẽtur ad maiorum
felicitatẽ pristinã, nisi quo omnino exorbitarunt in perniciem:
cæterùm qui prius eorũ dolorẽ riserant, nefastos luctuosósque
dies epulis celebrare soliti, & in vniuersum lætari calamitati-
bus, cùm primũ incipiẽt mercedẽ crudelitatis accipere, sentiẽt
se peccasse non in contemptos ac humiles, sed claris oriundos
maioribus, quorũ æmulatione excitari queant ad decus capes-
sendum quod extinctum putabatur. sicut enim excisis stirpibus
si radices maneant, nouæ plantæ pullulantes leuant veterum
desiderium: sic in anima relicto exili virtutis semine, quamuis
desint bona cætera, nihilominus inde nascẽtur res omnium ha-
manarum pretiosissimæ atq; pulcherrimæ, quarũ ope ciuitates
instaurantur & frequentantur ciuibus, gentes quoque ad mi-
ram populorum proficiunt multitudinem.

PHIL

PHILONIS IVDAEI,
Quòd mundus sit incorruptibilis.

CVM in omni serio negotio Deus inuocandus est, vt genitor optimus, cuius exactissimã sciẽtiam nihil omnino fugiat: tũ verò de incorruptibilitate mundi tractaturo id fuerit prorsus necessarium, nam nec inter ea quæ sensu comprehenduntur quicquã est mundo absolutius, nec inter ea quæ intellectu percipiuntur, quicquam Deo perfectius, semper autem intellectus dux est sensui, sicut intelligibile sensibili, & decet vt de rebus subditis scitentur ex magistro earum ac præside, quicunq; præ cæteris tenentur natiuo cognoscendæ veritatis desiderio. Ergo si exerciti in placitis temperãtiæ, prudentiæ virtutúmq; aliarum, abstersimus perturbationũ & ægritudinũ maculas, nõ dedignabitur Deus puris serenisq; precibus corã compellatus impartiri nobis scientiam rerũ cælestiũ per insomnia, vel oracula, vel signa & prodigia, sed quoniam nondũ abolita sunt imprudentiæ, iniustitiæ, cæterorúmq; vitiorũ stigmata vix eluibilia, contẽti sumus si vel vmbrã quãdam & imaginẽ veritatis inuenire dabitur. in hac autẽ quæstione, an incorruptibilis sit mũdus, ante omnia dispiciẽdum est de significato huius vocabuli, in scriptura sæpe occurrẽtis, vt quid sibi velit certò sciamus. ostendemus autẽ tantùm ea significata quæ ad præsentem tractatũ faciunt. Primò dicitur mundus ambitus cæli stellati, complexus terrã cum stirpibus suis & animãtibus. Secũdò cęlum tantũmodo, quod intueri solitus Anaxagoras, cuidam scitanti cur ita libenter ferret subdiualia peruigilia, respondit, vt cæli aspectu fruar: cursus & recursus siderum in orbem redeuntes subindicans. Tertiò, sicut placet Stoicis, essentia quædã digesta indigestáve, vsq; ad exustionẽ duratura, cuius motus spatia tempus esse definiunt. Nunc autẽ consideratur mundus iuxta primũ significatũ, hic qui è celo terráq; constat, & cæteris quæ intra hæc continentur. Corruptio quoq; dicitur, nũc in deterius mutatio, nũc interitus; ita vt nihil fiat reliquum, quæ nulla ratione potest subsistere. Nam sicut è nihilo nihil fit, sic nihil corruptione redigitur in nihilum. nam ex nõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

existente impossibile est quicquã fieri, & Ens prorsus interire impossibile creditur. & vt Tragicus ait, Genitum nihil emeritur: Sed transpositũ vltro citróq;. Formã priorem alterat: adeò stultum est solicitũ esse de mundi interitu, sed in quæstionẽ venit tantùm hoc, possitne mundus præsenti ornatu amisso, & variis formis elementorũ temperaturisq;, dissolui in vnam & eandem speciẽ, an velut confractus omnimodã fragmentorũ confusionem capiat. hic tres opiniones dissentiũt: alij mundũ sempiternum aiunt, nec ortũ vnquam nec interiturũ. ediuerso alij & ortũ & corruptioni obnoxiũ. nonnulli vtrãq; sententiam diuidunt, ortũ sentiunt cũ posterioribus, corruptibilem negãt cũ prioribus. atq; ita mixtũ dogma reliquerunt, creatũ esse, sed incorruptibilem. Democritus, Epicurus, & Stoicorum turba philosophorum, aiunt mundos nascibiles ac corruptibiles, verùm nõ similiter. illi multos mũdus imaginãtur, quorũ generationem cõflictationibus & cõnexionibus atomorũ tribuunt, corruptionem repercussionibus & dissultibus. Stoici vnum mũdum asserunt, & Deum autorẽ eius generationis: corruptionis verò nõ item Deũ, sed indefessam vim ignis rebus insitã. post lõgas temporũ ambages absumpturã & in semet mutaturã omnia: ea qua denuo mundũ instauraturã opificis prouidẽtiam. iuxta horum opinionẽ potest dici alter mũdus sempiternus, alter corruptibilis: corruptibilis, vt nunc est ornatus & dispositus: sempiternus, post exustionẽ reparabilis, vt nunquã desinat. Aristoteles, nescio quàm pie sanctéq; doctus, ingenitũ & incorruptibilẽ mundum pronuntiat, & impietatis damnat quotquot contrarium asserunt, qui manufactis præstantiorem nõ existiment solem tam magnũ Deum visibilem, & lunã cæteráq; vel fixa vel vaga sidera, omnia verè plena numine. Fertur etiam cauillatus olim se timuisse, ne sua domus vt procellarũ ac tempestatũ, aut vetustate, aut architecti incuria, contracto vitio corrueret: iam maiorẽ metum impẽdere ab istis qui conentur verbis mundũ destruere. alij negãt Aristotelem autorem huius dogmatis, & Pythagoreis quibusdam id tribuunt. ipse fortè fortuna in commentarium Ocelli hominis Lucani incidi, cui De vniuersi natura titulus, in quo mundum incorruptibilem nõ tantũ asserit, verumetiam argumentis conatur ostendere. genitũ autem sed incorruptibilem aiunt à Platone in Timæo dici pro cõcione deorum, vbi iuniores deos natu maximus & princeps sic alloquitur: Dij deorum, quorum opifex ego & pater sum, attẽdite: quæ

à me

à me facta sunt, me ita volente indissolubilia sunt. Omne siquidem quod vinctũ est, solui potest. sed mali est, quod pulchre cõpositum est, sẽque habet bene, velle dissoluere. quapropter quia generati estis, immortales quidem & indissolubiles non estis. nec tamen vnquam dissoluemini, nec mortis fatum subibitis. nam voluntas mea maius præstantiúsq; vobis est vinculum ad vitæ custodiam quàm nexus illi, quibus estis tunc cùm gignebamini colligati. Quidam autẽ sophisticè interpretantur, apud Platonem genitum dici mũdum, non quo habuerit generationis principiũ, sed quo, si factus est, non aliter quàm dictum est confieri potuerit: quandoquidem partes eius generari & mutari videmus. melior tamen & verior est prior sententia, non solùm quia toto hoc libro patrem & conditorem & opificem illũ deorum fictorem ait, mundum verò hunc opus eius & progeniem, archetypi exemplaris intelligibilis imaginem sensibilem, quicquid in illo intelligitur in se continentem, perfectè expressam vt sensu percipiatur, sicut illud perfectum intelligitur, verumetiam quia hoc de Platone testatur Aristoteles, quẽ puderet mentiri vt philosophum, & quia fide dignum creditur testimonium amici de amico, præsertim eius qui non fastidiuit doctrinam, sed superare conatus veteres necessariis commẽtis, quædã nouauit per singulas partes philosophiæ. huius autẽ Platonici dogmatis parentem quidam Hesiodum autumant, docere illum rati mundum esse genitum & incorruptibilem: genitum quidem, dum sic canit:

Principio chaos est genitum, mox deinde patentis
Telluris spatia, & molis fundamina tantæ.

incorruptibilem verò, quia dissolutionis eius & corruptionis nusquam meminit. chaos autẽ Aristoteles locũ putat, quia priparari oportet id quod capiat corpora. Stoici verò aliquot aquã intelligunt hoc nomine. παρὰ τὴν χύσιν, id est, à fusione dictã. vtcunq; est, genitum esse mundum Hesiodus manifestissimè prodidit, sed longè antiquior Moses legifer docuit Iudæos, mũdum esse genitum & incorruptibilem, quod scriptum reliquit in sacris voluminibus, sunt autẽ quinq;, quorũ primum inscripsit Genesim, sic exorsus eam: In principio fecit Deus cælum & terram, terra autem erat rudis & inuisibilis. deinde progressus aliquantum docet, quòd dies & noctes, horæ annique, sol & luna mensores temporum, vnà cum toto cælo pro immortali sua natura permanebũt in sempiternũ. Rationes eorũ qui ingenitũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

incorruptibilémq; asserunt attoniti contemplatione tanti operis, ponemus prius, sumẽdo hinc initiũ, omnia quæcunq; sunt corruptioni obnoxia, duas habent causas interitus, internam & externam. ferrũ & æs aliásq; huiusmodi materias videmus absumi ex ipsis enato malo, quãdo rubigine exceduntur, occupata quadam impetigine. externa vero clade perit vrbs aut domus, quãdo conflagrat incendio. Ad eundem modum animalibus mors obuenit, aut interno morbo extorto, aut externa vi, dum iugulantur, lapidantur, exuruntur, aut fœdo suspendio pereunt. Si & mũdus interibit, necessum est vt aut externè ab aliquo, aut ab aliqua intestina causa perimatur. sed neutrũ est possibile. nam extra mundũ nihil est, quandoquidẽ is cõstat è congerie rerũ omnium, eapropter vnus & integer, & expers senij, vnus, quia si quis exclusum esset, posset inde fieri alius huic similis. integer, quia in eum insumpta est vniuersa essentia, morbi expers atq; senij, quoniã corpora quæ morbis lædi possunt aut senio, caloribus & frigoribus aliisq; cõtrarietatibus externè infestãtibus subuertũtur: è quibus rebus nullũ mundo est periculũ, quãdoquidem inclusis omnibus, foris nulla relinquitur. ꝙ si vtiq; aliqd est exterius, omnino inane erit, aut otiosa quædam natura, quæ nec pati possit nec agere. Atqui ne ab interna quidem causa dissoluetur, primũ quia sic pars esset toto maior ac potentior, quod est absurdissimũ. nam mundus insuperabili robore præditus partes suas mouet, ipse à nulla earũ mobilis. deĩde cũ duæ sint causæ corruptionis, interior & exterior, quæcunq; vnam admittũt, eadem & alterã. id in equo, boue, homine, similibusq; animalibus deprehenditur, quæ quoniam ferro possunt interimi, morbo quoq; intereũt, difficile enim est, imò impossibile, inuenire quod intelligibili externæ causæ obnoxium, corruptionem non capiat, per se subsistẽs antequam mũdus esset. nam quod non est, ne mouetur quidem. demõstratum autẽ est, tempus esse motus interstitium. vnde sequitur vt sempiternum vtrũq; sit, careátq; initio, ac proinde sit incorruptibile. Dicat fortasse aliquis Stoicus disputator verbosior, fateri se tempus esse mundani motus interstitium, sed non huius tantũmodo præsentis, verùm & eius qui post exustionem fore intelligitur. cui sic respondendum cẽseo: ô bone, peruertis nomina, mũdum vocas qui inornatus sit. nam si hic quem videmus, verè aptéq; mundus vocatur, ornatus ordinatúsq; summo & diuino artificio eius in ignẽ mutatio meritò nominari potest perturbatio

batio. at Critolaus musarũ amator & peripateticæ sectator philosophiæ, dogma de sempiternitate mundi approbans, talibus argumentis vtitur: Si mundus est genitus, ergo & terra: si terra, ergo & humanũ genus. at homo ingenitus ab æterno subsistit sicut declarabitur, si tamen demonstratione in re tam euidenti opus est. sed opus videtur propter fabularum autores, qui mendaciis vitam replent, veritate profligata è domibus & vrbibus, atq; etiam è singulorum pectoribus, excogitatisq; speciosis versibus ac metris ad illiciendos fatuos, quorũ aures incãtant fallũntq;, sicut oculos deformes meretriculæ, adscititio adulterinóq; decore eos pręstringẽtes, cũ natiuo careant. aiũt enim hominum ex hominibus generationẽ esse naturę opus recentius: antiquius autem ex terra, quandoquidẽ hæc creditur mater cõmunis omnium. & illos Græcis decantatos satiuos homines ex terra prognatos sicut nũc nasci solent arbores, perfectos armatósq; terræ filios. id verò figmẽtũ esse fabulosum liquet multis modis, iam primùm ex quo humani generis prĩceps natus est, opportuit eum statis temporib⁹ crescere. gradus enim quosdã ætatum natura cõdidit, per quos ille ascenderet ac descenderet: crescendo ascenderet, decrescendo verò descenderet. terminus summus ascendenti est vigor, quò vbi quis peruenit, non progreditur amplius, sed quemadmodũ cursores in diaulo quem vocant, cursu retrorsum flexo decurrit iterum per eadem vestigia, donec in senectute deficiat. quosdam autẽ perfectos natos opinatur nemo, nisi forte ignarus legum naturæ inuiolabiliũ. mentes enim nostræ vitiatæ contagione adiuncti sibi mortalis corporis, non mirum si sunt mutabiles: sed vniuersi natura omnipotens, quæcunq; semel decreuit ab initio, constanter seruat intra præscriptos terminos. ergo si vnquam placuisset ei nasci perfectos homines, nunc quoque sic nascerentur, nusquam infans, nusquam puer, nusquam esset adolescens, sed vir confestim, & fortasse nec senio nec morti obnoxius. nam cui nullum incrementum, ei ne detrimentum quidem accidit. proinde mutationes quæ virilem ætatem antecedunt, proficiunt in melius: quæ verò deinceps sequuntur vsq; senectam & obitum, deteriores fiunt in dies, cæterùm cui non insunt priora, ne posteriora quidem inesse, probabiliter creditur. quid enim obstaret quominus nunc quoq; sic vt olim gignerentur homines? terra certè nondũ senuit, vt videri possit effœta præ senio, viget illa semper sui similis, cũ sit vniuersitatis quarta pars, & ad totius salutẽ

pertineat manere hanc incolumẽ, quando & germana eius elementa nunquã senescũt. id verũ esse apparet ex indefessa continuisq; huius fœcũditate, irrigata enim vel fluminũ testagnatio nibus, sicut Aegyptus, vel annuis imbrib⁹, exhaustas feracitate vires reficit, & quiete modica se refouet, móxq; vt ante alimẽta largiter animãtib⁹ suppeditat. quapropter opinor poëtis nõ temere Pandorã vocari, quasi πάντα δωρουμένην, id est omnia largiẽtem vel iucunda vel necessaria, nõ his aut illis, sed omnibus quæcũq; fortita sunt animã. certè sicui daretur adulto verè pinnas aláſq; sumere, & è sublimi cãpos collésq; inspicere: quomodo illi herbas ferant & pabulũ, hordeũ & triticũ, aliásq; species varias, vel satas agricolarũ industria, vel sua sponte prouenientes: ubi verò folia frondésq; quibus denosent arbores, simùlq; fructuum copiam, quibus nõ solũ arcetur inedia, sed & lassitudini succurritur (nam oleę fructus medetur defatigatis corporibus, vinum modicè potũ remittit vehementes dolores animi) præterea suaues auras exhalantes è floribus, eorũq; colores ineffabiles arte diuina picturatorũ: móxq; deflexis oculis ad arbores infrugiferas, cõtemplari seorsum siluestres populos, cedros, piceas, abietes, quercũ robora procerissima, cæterásq; id genus materies, quæ tum mõtes maximos tũ plerósq; pingues agros radicibus eorũ subiectos opacant: agnoscere et indefessum terræ semper iuuenescentis vigorẽ, quã nihil diminutũ sit è pristinis eius viribus, ergo nunc quoq;, ũ vnquã antea pareret homines, duabus de causis necessariis: primũ, ne ab officio suo decederet, maximè in generatione hominis, animalis omniũ præstantissimi deinde vt subleuaret mulieres, quæ grauidæ valde onerantur per menses fermè decem continuos, interdũ etiam parturiẽtes in ipso nixu emoriũtur. ꝓfectò magna est stultitia, credere vllam aliquam latere in terræ finibus, quæ hominẽ concipiat. nã vulua est is locus in quo animal vitale gignitur, quam naturæ officinã licet dicere, aptam formãdis animantibus. ea nõ terræ pars est, sed fœminæ, facta ad generationẽ, alioquĩ illa etiã vberibus opus haberet ad alendos recens editos fœtus aliméto cõueoienti ſsimo. atqui nec amnis nec fons vllus in toto orbe memoratur, qui pro aqua exundet fluẽtis lacteis. adhæc sicut lactis egent infantes modò geniti, sic amictus & tegmiñis, ad arcendos æstus atq; frigora ne quid noceant tenellis etiam tum & facile sentientibus injuriam. quamobrem obstetrices matrésque ad quas ea cura pertinet, inuoluunt eos fascijs, ac terrigenæ qui fieri

fieri potuit vt nudi relicti non statim perirẽt, vel præ frigore, vel præ solis ardore, vel præ frigore. nam vtrunq; solet morbos & mortes accersere. sed quoniam semel cõtempserunt veritatem illi fabulatores, auũ sunt armatos è terra producere. Quis enim esset tam faber, quis nouus vilcanus, vt mox armaturas excuderet? aut quid cũ armatura illis primigenis, cũ homo animal mãsuetissimum, rationem à natura munus eximium acceperit, à qua etiã ferini affectus incantati mansuefiunt. satius erat pro armis eis dare caduceum, cùm rationali naturæ cõueniret insigne pacis denuntiandæ omnibus, quos armis territari nõ oportebat. itaq; factis conuictæ sunt nugæ hominũ, veritatem mendacijs oppugnantiũ. cęterũ nosse debemus, perpetua successione prognatos ex hominibus homines, viro in vuluã tanquã in aruũ semẽ mittente, muliere verò id excipiente salubriter, & natura modò inuisibili formante partes tũ corporis, tũ animæ, donantéq; generi humano immortalitatẽ quã nõ donauit singulis. illud enim semper durat (mirũ dictu) individuis pereũtibus, quòd ũ homo est æternus, pars vniuersitatis minima, vtiq; mũdus quoq; ingenitus est, ac proinde incorruptibilis. Pergit Critolaus ratiocinari quicquid ũbiipsũ sanitatis causa est, morbis caret, sicut quicquid sibiipsũ vigiliæ causa est, pernigilat. inde colligitur sempiternum esse id, quod suamet causa est essentiæ. mũdus porro sibiipsi causa est essentiæ sicut & cęteris rebus omnibus. ergo mũdus æternus est. illud quoq; contiderare debemus, quicquid nascitur vtiq; imperfectum esse à principio, processu verò temporis augeri donec omnino absoluatur. itaq; si mundus est genitus, fuit aliquando (licebat mihi vti æratum nominibus) puer admodum, & post multos annos euolutus, multáq; secula, vix tandem absolutus est. nã quod est lõgæuissimũ, necessariò tarde ad vigorẽ suũ peruenit. tales autẽ mutationes siquis credit in mundum cadere, habẽdus videtur pro insanissimo, atq; adeò pro insanabili. sic enim probaretur cũ nõ tantũ corpore sed & animo proficere. quandoquidẽ etiã qui aiũt interiturũ, credũt tamẽ ratione præditũ. ergo more hominũ brutus erit in generationis suæ principio, adulta ætate compos rationis. quod vel cogitare nefas fuerit, nedũ proloqui. qui enim possumus hũc perfectissimum visibilem ambitũ, contentúsq; in eo partes singulas, non credere perfectũ semper corpore simul & animo, expertẽ mali quibus genita corruptibiliáq; sunt obnoxia? Addit tres causas absq; externis afferre pernicié animalibus, morbũ, senium,

inopiam,quarũ nulli mundus sit expugnabilis.nam id quod ex elementis constat ad vnum omnibus,robustius esse,quàm vt vlla infirmum reddi queat.vbi porrò nulla sit infirmitas,vbi sanitatem vigorémq; permanere tutum à senio. sufficere etiã,si biipsi mũdum,cũ nulla re careat, inanitionis repletionisq; nescius,quę sunt vitia particularia,& crasis animalibus mortem afferunt propter appetitũ eorũ insatiabilẽ:aut vtverius loquar, vitam quavis morte miseriorẽ. proinde si nullã naturam æternam videremus,minus peccarent qui aiunt mundũ incorruptibilem, quandoquidem nullum æternitatis exẽplum existeret, sed quoniam fatorum series iuxta præcipuam physiologorum sectã caret fine simul & principio,causas sine intermissione cõtexens:cur non etiam mundi naturam dicamus lõgæuam, quæ rerum indigestarum ordo est,incompositarum cõgruentia, inconcinnarum cõcinnitas,distantiũ vnitas,lignorum saxorúmq; habitus,satorũ & stirpium indoles, anima omnium animaliũ, hominũ mens& ratio,bonorum virorum virtus perfectissima. Quòd si mũdi natura ingenita est & incorruptibilis,liquet mũdum quoq; contineri sempiterno vinculo,quod fateri etiam diuersi dogmatis assertores quidam vi veritatis coacti sunt,vt est diuina pulchritudo veritatis, sicut mendacij fœda deformitas. Sic Boethus,Posidonius,Panętius,viri Stoica doctrina valẽtissimi,tãquã correpti numine,omissis exustionibus & instaurationibus,trãsfugerũt ad diuinius de incorruptibilitate mũdi placitũ. Quin & Diogenes etiãtũ iuuenis fertur subscripsisse huic sententiæ.Ergo cùm cõstet nihil extra mundũ relictũ vnde immineat ei periculũ, ne intra ipsum quidem tale quicquã inuenietur,vt supradictis rationibus demõstratũ est, quòd alteri ex his causis nõ sit,ne alteri quidẽ esse obnoxium.testantur & quæ in Timæo legimus,mũdum nec corrumpi,nec morbis tentari. Ex his quatuor singula integra mũdus recipit in suam substantiã.ex omni quippe igni,aëre,aqua,terra, ipsius faber ita eũ cõposuit,vt nullam cuiusquam istorũ partem aut vim extra relinqueret:idq; hac ratione fecit, primũ vt totũ hoc animal quàm maximè perfectũ ex perfectis partibus esset. dein vt esset vnũ, cùm nihil extra relictũ fuerit,ex quo generetur alterũ,denique nequis id morbus,nequod senio attingeret,videbat enim eã naturã esse corporis,vt importuna caloris aut frigoris,aliarúmve rerum nimis vehemẽtium accessione lædatur,& in morbos seniúmq; impulsum deficiat.quam ob causam rationémq; vnum totum

totum ex omnibus totis & perfectis absolutum,expertem morbi senioq; Deus mundum cõstituit. Hactenus Platonis de incorruptibilitate mundi testimonium.quòd autem non sit genitus, naturalis attestatur veritas.nam quicquid est genitum,necessariò dissoluitur:quicquid autem non est corruptibile, ne genitũ quidem fuit. nam & autor huius trimetri, Neci debetur quicquid vsquam nascitur:videtur nõ malè colligere.& aliàs sic argumentari licet. quæcunque composita corrumpuntur,dissoluuntur in id vnde fuere composita. dissolutio porrò nihil est aliud quàm rerum singularum in pristinam naturã reditus. ergo à contrario compositio præter naturam res in vnum cogit, id quod videtur verisimum,homines enim ex quatuor elemẽtis,quæ tota in vniuerso sunt,cælo,terra,igne, aëre, particulas quasdam mutuati,ex ea temperatura mixti cõfectiq; sunt.quæ autem permiscentur,naturali situ priuantur,caliditas sublimi, frigiditas humili,dũ posita grauitate subleuatur & in summũ locum demigrat, quem caput maximè terrea nostri pars occupat,violẽto autem vinculo nullũ inutilius aut minus durabile. celeriter enim à vinctis rũpitur, reluctantibus & naturalẽ motum desiderantibus ad quem properant.nam vt ait tragicus:

E terris orta,terra rursus accipit.
In cælum quicquid est suum reuertitur.
Genitum nihil emoritur:
Sed transpositum vltro citróq;
Formam priorem alterat.

omnibus certè quæ corrũpuntur lex præfinita est hæc vt quando contemperantur discedant à naturali ordine,demigrántque in loca contraria,& peregrinentur quodammodo.quando verò dissoluuntur,in natiuas suas sedes ceu postliminio reuertantur. æ mundus expers est perturbationis de qua loquimur. nã si esset corruptibilis,videremus nunc partes eius nõ suo loco naturali cõsistere,id quod cogitare nefas est.optimum enim & aptissimum sitũ connectæ mundi partes sortitæ sunt, ita vt singulæ sede sua tanquam patria contentæ non requirant mutationem in melius,propterea terræ attribut' est locus medius, quò ferũtur omnia terrestria,etiamsi in altũ iacias:quod est natiui situs indicium.Vbi enim quidque sponte nõ coactum sistit quiescitq;, ibi habet locum propriũ. dein aqua super terram diffunditur, aër verò ignisq; sursum secesserũt à meditullio:aër quidem sortitus ignis & aquæ cõfinium,ignis autem quæ sunt editissima.

Universidad de Deusto
Biblioteca

proinde quamuis accẽsam facem ad terras deferas. flãma nihilominus tendet in cõtrarium, & naturali motu ignis sublenata recurret retro vnde venerat. Ergo si præternaturalis motus in aliis animalibus corruptionem efficit, in mũdo autem singulæ partes ordinem suum & naturalẽ situm retinẽt, iure possumus eum incorruptibilẽ dicere. illud quoq; liquet cuivis, naturã singula quorũ natura est, cupere conseruare, atq; adeò si liceat immortalia reddere: vt stirpes natura stirpiũ, animãrium verò natura animantes singulas: sed cũ sit ꝑticularis necessariò deficit, nec potest ad æternitatẽ perducere. nam aut defectus, aut æstus, aut frigus, aut aliæ noxæ plurimæ lædere solitæ inuadunt, cõcutiunt, & tãdem abrũpunt vinculum. quæ nisi externę infestarent, quãtum in ipsa natura est paruas æquè ac magnas res seruaret incolumes. ergo necesse est mũdi quoq; naturã salutis eius esse cupidã. nec enim particulari est deterior, vt nõ fungatur officio & morbum pro sanitate, interitum pro salute afferat, quãdo humeris supereminet ingẽs, Agnosci facilis forma, pulchræ licet omnes, id si verũ est mũdus corruptionem non recipit. Cur ita? quia natura eum continens inuicti est roboris, & omnibus rebus noxiis potẽtior. ideo rectè Plato: Nulla, inquit, decessio fieri poterat, nulla accessio. quò enim aut vnde? cũ ipse seipsum alat de suo, ipse in seipsum agat, & à seipso patiatur. nam tali arte auctoris sui conditus est, vt sufficiat sibi potius quàm indigeat. Egregiè tamẽ eãdem sentẽtiam astruit illa quoq; ratio, qua multos sibi placere video, vt exacta & incõuincibili. quærunt enim, cur Deus mundum perderet? vt nullum posthac cõderet? an vt repararet alium? primũ illud Deo non cõuenit, cuius est è perturbatione ordinem, nõ ex ordine perturbationẽ facere. præterea videbitur capax pœnitentiæ, quod est animi vitiũ. debuerat enim aut non cõdere mundum, aut postquam semel condere placuit, gaudere condito. posterius verò nõ exigua scrutatione dignum est. si enim pro hoc pręsente reparabit alium, is fiet aut deterior aut similis aut melior, quę singula sunt reprehensibilia. nam siquidem mundus deterior, opifex quoq; deterior. atqui nec vituperium, nec reprehensio, nec correctio cadit in absolutissima diuinæ artis opera. nam vt est in prouerbio:

Nec mulier tam mentis inops, vt recta relinquens,
Deteriora malit, illáq; posthabeat.

magis decet Deum formare informia, & turpibus addere mirã pulchritudinẽ. sin autem similis, incassum laborat artifex nihil à par

à paruulis pueris differens, qui sæpe in littore per lusũ tumulos arenæ excitãt, mòxq; manibus eisdem diruũt. præstat enim nihil demendo addendóve, nec in melius deteriúsve mutando, sic eum vt ab initio factus fuerat immotũ sinere. quòd si meliorẽ fabricabit, melior fiet etiam opifex. ideóq; cùm priorẽ pararet imperfectus arte ac proposito: quod ne cogitare quidem fas est. Deus enim semper est sibi par & sui similis, nec in deterius nec in melius proficiẽs. hominũ est hæc inæqualitas, tum incremẽta tum detrimẽta in vtramvis partem recipientiũ. sicut & alias mutationes in cõtrarium. Adhæc cùm mortalium opera conueniat esse corruptibilia, probabiliter creditur illius immortalis opus incorruptibile: quandoquidẽ rationis cõsentaneũ est opera similitudinẽ referre sui opificis. Quĩ & illud cuilibet est perspicuum, terra pereũte, necessariò perire totũ genus terrestriũ animaliũ, aquatilia verò aqua pereunte sicut post aëris ignisq; interitum sequi internecionem ex igne genitorum & volucriũ. eadem ratione si cælum interit, peribit sol & luna, peribũt reliqua sidera tum fixa tum erratica, totáque illa sensibilium deorum, vt olim creditũ est, militia beatissima. id verò nihil esset aliud, quàm opinari mortalia numina: quod æquè absurdũ fuerit atq; hominum immortalitatem credere. atqui in hac dignitatum collatione posterius hoc fit verisimilius, vt quod contingat per Dei gratiam. nam fieri potest vt mortalis immortalitate potiatur, sed deos hanc amittere non est possibile. quicquid delirent homines. Certè qui mũdi exustiones instaurationésq; inducunt, deos fatentur sidera, quæ tamẽ imprudenter suis verbis enecãt. satius fuisset ea lapides ignitos dicere, sicut quidam de cælo nugãtur quasi de carcere. quàm diuinis cælestibúsq; naturis adimere immortalitatem debitam. nunc in tantũ aberrarunt à vera sentẽtia, vt non sentiant se prouidentiam quoq; (ea est mundi anima) tollere atq; pessundare tam friuolis rationibus. Certè Chrysippus inter suæ sectæ homines laudatissimus, in tractatu De crescente, talia quædã portẽta cõminiscitur: pręfatúsq; impossibile esse duo specifica cõsistere in eadẽ substantia: subdit: Fingamus verbi gratia quempiam integrum, alterũ verò vno pede mutilum. hũc Theonem, illum Dionem vocari, postea Dioni pedem abscisum. si quæratur vter corruptus sit, de Theone dicetur id magis propriè. Atqui hæc mira magis quã vera sunt, qui fit em̃ vt Theon illæsus perierit, Dion absciso pede non perierit? Rectè, inquit, Dion enim præciso pede recurrit

ad

ad imperfectã Theonis substãtiam,& duo specifica in vno subiecto esse non possunt.vnde necessariò cõsequitur, Dionem permanere,Theonẽ verò periisse.hic tragicus diceret:non ab aliis, sed nostrismet pennis capimur. hanc enim ratiocinationis formam aliquis ad modum trãsferens,posset colligere corruptioni abnoxiam prouidentiam.aduerte quomodo.ponamus mundum quasi Dionẽ:integer enim.mundi verò animã quasi Theonem:quoniã pars toto minor est.adimatur nũc sicut Dioni pedes,ita mundo quicquid inest ei corporeũ.ergo necesse habebimus dicere,mũdum quidem non perisse adempto corpore, sicut nec Dionem resecto pede:sed mundi animã,sicut Theonẽ illæsum. mũdus enim ad minorem substãtiam recurrit,adepta sibi parte corporea:anima verò eius periit,quia nõ possunt eidem subiecto inesse duo specifica. nefas est autẽ dicere mortalem prouidentiam.quòd si hęc immortalis est,mũdus quoq; incorruptibilis erit necessariò. maximũ tamen æternitatis eius argumentũ est tempus.nã si tempus ingenitũ,necessariò mundus quoq; ingenitus.cur ita?quia vt ait magnus ille Plato,dies & noctes,mẽses & annorum circuli tẽpus indicant,id autem nõ potest consistere sine solis motu & totius cęli ambitu.itaq; definitores rerũ rectè statuunt,tempus esse mundi motus interstitiũ, sed ne hoc quidem sanum est. fit enim mũdus genitor & autor tẽporis. inconuenientissimum autem fuerit cogitare,fuisse aliquando tẽpus quãdo mundus non erat. caret enim huius natura tam fine quàm principio.nã ex his ipsis.Erat,Olim,Quando,tẽpus cõsurgit.iuxta hoc autẽ dogma cõsequitur, ne exustionis quidẽ tẽpus tandem fore.non iuuentuti enim sed senectuti maiestas cõtingit,præsertim in rebus quas nõ brutus & fallax sensus iudicat,sed mẽs purissima & vigẽtissima.id declarabit Boethus argumentis mox dicẽdis.Si est,inquit,mũdus genitus & corruptibilis, de nihilo fiet aliquid , quod & Stoicis videtur absurdissimum.quare?quia nõ potest inueniri vlla causa corruptionis,interna externáve,quæ mundũ destruat. extra enim nihil est,non forte inane,elemẽtis totis intra eũ cõprehensis.intus quoq; nullus talis morbus est vt possit tantã molẽ dissoluere. quòd si finem causa corrũpitur,liquet de nihilo corruptionẽ fieri.quod omnino ratio respuit.atqui aiunt tribus modis corruptionẽ fieri,per diuisionem per ablationem præsentis qualitatis,& per cõfusionem.quæ ex discretis cõstant,greges,armenta,chori,exercitus. tum quæ è cohærentibus corpora cõpacta sunt, disiunctione & diuisi

diuisione soluuntur.per ablationem autẽ præsentis qualitatis, cera trãsformata,vel cõplanata priusquàm refingatur in aliam speciem,postremò per confusionem , sicut medicamentũ quod vocatur tetrapharmacum.vires enim simplicium pharmacorũ in vnum congestorũ abolitæ sunt, vt ex his vna vis efficeretur eximia.quonam ex his modo mundũ corrũpi dicemus? per diuisionem?at non cõstat ex discretis,vt partes dispergantur.nec ex cohærentibus,vt dissoluãtur.sicut nostra corpora,multis pestibus obnoxia se potẽtioribus.ille verò inuicto pollet robore, & omnia longè superat.quid si per ablationẽ qualitatis?id quidem est impossibile. manet enim, vt aiunt aduersarij,qualitas & ornatus huius mũdi vsq; ad exustionẽ.quid si per confusionẽ? apage.tum enim fatendum esset corruptionẽ in nihilum redigi,quam ob rem? quia si vnũquodq; elementũ separatim corrũperetur,posset mutationem in aliud capere,quòd verò simul omnia confusa pereãt,cogitatio est rerum impossibilium.Præterea si exurẽtur,inquit,omnia,qd interim Deus faciet,nihilne omnino?quod meritò miretur aliquis.nũc enim inspicit singula,paternam curã gerens rerum omnium:& vt vera fateamur, aurigæ more gubernatoris q; regit & gubernat vniuersa, soli, lunæ cæterisq; sideribus,aëri quoq; ac reliquis mũdi partibus assistẽs,cooperãdo quicquid ad vniuersitatis perpetuitatem retinãq; & inculpabilem dispensationẽ pertinet. quòd si cuncta perierint,segnis & otiosus vitã iniucũdam viuet:quo quid dici potest absurdius? piget me vlterius nefariis verbis procedere.et mortem etiã in Deum cadere, si cadit otium. nã si sempiternũ motum adimas animæ,ipsam quoq; rebus eximes.est autẽ aduersariorũ opinione Deus mũdi anima.Quid illud nõne quęsita dignũ,quomodo reparatio sequatur omnib' rebus absumptis incendio?exusta enim substantia,necesse est & ignẽ extingui destitutũ fomẽto.qui si maneret,seruari poterat scintilla seminalis ad ornãdam instruendámq; aliã materiã: sublato autẽ illo,hæc quoq; vna tollitur.id verò asserere,iã duplex fuerit impietas,nõ modò mũdum infamare vt corruptibilem, sed & instaurationẽ eius negare,quasi Deus perturbatione , cessatione ac erratis gaudeat.Inspiciamus hãc rationem diligẽtius.Ignis dicitur tripliciter,vel pruna,vel flamma,vel splẽdor: pruna est ignis in materia terrea,spirituali quadam habitudine peruadens totã vsq; extremitatẽ.flamma est id quod è fomite fertur in sublimia.splendor verò q à flãma emittitur,oculos adiuuãs

ad

Universidad de Deusto Biblioteca

ad percipienda visibilia, splendorē inter & prunam flamma est media. in prunas enim subsidit, excitata habet splendorem, qui fulget sine vi vrendi, ergo si exustione dissolui mūdum placet, prunæ inde non fient, alioqui multum terreni relinquetur post incendium, placuit autem prius sententia que negat vllum corpus posse tum subsistere, sed terræ, aquæ, aeris elementa in merum ignem abitura, at nec flamma alimēto destituta, quod ni relinquatur, ipsa extinguetur continuò. Vnde colligitur ne splēdorem quidem inde posse fieri: quandoquidē is per se non subsistit, quippe qui à prioribꝰ procedit, pruna flāmáq;, ab hac maior, ab illa minor. à flāma enim longè latéq; diffunditur, ergo cùm illa priora demōstratum sit in exustione nusquam existere, nec splendor ibi aderit, nam diurnus ille splendor egregius, sole subterraneū circulum emetiēte noctu mox euanescit, præsertim si luna sileat, ergo mūdus non exuritur, sed est incorruptibilis, quòd si exureretur, non reparabitur alius. ideo quidā è Stoicis acutius prospiciētes fore vt conuincātur, conati sunt tāquam moribūdæ huic propositioni medicinam facere, sed frustra. cùm enim motus causas sit ignis, ex motu verò sumatur generationis principium, & sine motu gigni quicquā sit impossibile, negarunt post exustionē ante mundi principium extinctū iri vniuersum ignem, nā aliquantū superfore. vehemēter enim meruebāt ne toto extincto cessarēt omnia sine spe instaurationis, rerum autore motu sublato. Verùm ista figmenta sunt hominum, technas & vaniloquia contra veritatē querētium, quare? quia mundū exustione fieri prunæ similē docuimus impossibile, nisi supersit multa terrena substātia quæ ignem capiat, sed ita nō vinceret exustio, si quid residuū maneret è terra elemento grauissimo, necesse est igitur vt in flammam aut in splendorem abeat. in flammam, vt Cleanthes opinatur: in splēdorē, vt Chrysippus. sed in flāma fiet, vbi deficere inceperit, simul & semel non paulatim extinguetur, nam cum alimento viget, quo fota diffunditur, eodē destituta minuitur. id ex quotidiano vsu licet colligere. lucerna quādiu rigatur oleo, flammā emittit lucidam, quo absumpto statim extinguitur, ac ne tātillū quidē ex ea sit reliquū. quòd si dicas mundum in splendorē non in flammam abire, rursum simul & semel mutabitur. quare? quia per se nō subsistit, sed è flamma nascitur, qua prorsus extincta splēdor eodem momēto interit. sicut enim flamma se habet ad fomitem, sic splēdor ad flammam. ergo sicut flamma deficit cum

fomite

fomite, sic splendor cum flāma. itaq; impossibilis est mūdi reparatio, nulla scintilla seminali reliqua, omnibus igne absumptis, ipso verò igne alimentorum inopia. Vnde liquet eum esse ingenitū & incorruptibilem, ergo secūdum Chrysippū mūdus reparabitur ipso igne præbēte vicē seminis, si vera est eius philosophi sentētia, primū quia è semine generatio fit, & in semen resolutio, deinde quia physici aiunt mūdum esse rationalē naturā, nō solùm animatū sed intelligentē atq; prudētem etiam. hinc contrarium quàm ipse proponit colligitur, quòd mundus nūquā corrumpatur. argumēta in promptu sunt, si rem examinare nō pigeat. Aut arbori similis est mundus, aut animali, sed siue arbor est siue animal, per exustionē corruptus nunquam sibi ipse erit pro semine, attestātur iste species quæ semper nobis in vsu sunt, ex quibus nulla semel corrupta, seu parua seu magna sit, habet vim proseminādi corporis. Nónne vides q̄ multę per singulos dies exoriantur mites arbores, quàm multæ siluestres, in quibuslibet terræ partibus? harū singulæ quādiu stirps sana est, cum fructu pariunt & eius sustentaculum. tandē vetustate aut quavis iniuria perditæ radicitus, nunquam in semen dissolutæ sunt, eodē modo & animalium species, quas nemo facilè numerauerit, quàm diu viuūt & vigēt, emittūt genitalia semina: post obitū nusquā vllum semen fit reliquū. stulta enim est opinio, hominē viuum octaua parte animæ quæ pars genitalis dicitur, vti ad proseminādum quiddā sui simile: defunctū verò toto seipso, nam mors nō est vita efficacior: & alioqui nulla res è solo semine absq; propriis alimētis perficitur. semē enim est simile principio, principium autē per se solū nullos perfectos fœtus edit. Caue putes spicas è solo frumēto in aruū iacto prouenire: plurimū iuuantur à terra duplex nutrimentū subministrante, humidū & aridū. in vuluis quoq; fœtus formati nō è solo viuificant semine, sed & externis alimētis rigātur, quæ à prægnante suggerūtur, quorsum ista memoro? quoniā in exustione semen solùm absq; alimento supererit, igne absumptis cæteris. itaq; in regeneratione mūdi claudicabit ista imperfecta generatio, sublato quo seminale principiū sustētetur adminiculo: quodquidē absurdū & incōsistens esse ipse rerū effectus indicat. Itē quæcūq; generationē sumūt è semine, in maiorē eo molem excrescūt, & maiorē locū occupāt. videmus sępe arbores ꝓcerissimas ortas è minimo granulo, & vastas beluas è liquore natas exiguo, & hęc vt ante diximꝰ, statī à natiuitate parua sūt.

cresc

crescunt autem donec ad perfectionē veniant. at in mundo euenit contrarium. semen & maius erit, & maiorem locū occupabit: quod autem inde prouenit, minus & loco minore circūscriptum. præterea mundus ex semine constās non paulatim lēcis incremētis augebitur, sed è maiore mole in minorem cōtrahetur. id ita esse quivis facilè perspexerit: omne corpus quod ignedissoluitur, late diffunditur, post extinctā verò flammam contrahitur, nec est in re tam manifesta opus vllis testibus aut probationibus, proinde mūdus ignitus fiet maior, vtpote vniuersa eius substantia resoluta in æthereum tenuissimum, quod vt opinor, prospicientes Stoici, extra mundum ainnt esse inane infinitum, ne cùm diffusionem infinitā admittat, locum eius diffusionis capacem non habeat. ergo quādo intantum augetur, vt infinitam inanis naturam extensione sua propemodum exæquet, ita se habet vt semen, iuxta tationes ipsorū. quando verò partes eius ritè perficiuntur, extinctus ignis in aērē crassum vertitur, aër contractus in aquā subsidit, aqua item magis crassata mutatur in terram elementum omnium densissimū. hæc & sensu communi percipiuntur, & colliguntur ex ipsa rerū serie. Quin & alio possumus vti argumento satis efficaci ad persuadēdum hominibus vel difficilibus, modò ne nimis contentiosi sint. In his quæ iugatim inter se sunt contraria, alterū esse, alterum nō esse, apparet impossibile. nam si est album, est & nigrum: si magnum, & paruum: si par, & impar: si dulce, & amarum: si dies, & nox: & cætera similiter. quòd si fiat exustio, fiet aliquid impossibile. nam ex coniugatis alterum erit, alterum non. Age considerem rem ad hunc modum. omnibus in ignē resolutis erit aliquid leue, rarū, calidum: graue nihil, aut densum, aut frigidum, prædictis cōtraria. & quomodo potest validius improbari ista exustionis perplexitas, quàm si persuasum sit natura cōiugationes has cohærere. at ista noua opinio parti alterę æternitatem astruēs, omnino tollit alterā. Illud quoq; nō alienū à scopo videtur veritatis inuestigatorib⁹. Mūdus si corrūpetur, aut ab alia qua externa causa corrūpetur, aut à Deo: ab externa causa nonnihil eīm est quod nō cōtineat, cōtentū autē continēte vtiq; fortius est, à quo cōprehenditur. cæterū à Deo corrumpi eū, nefas est dicere. nā Deus nō perturbationis, fœditatis, corruptionis, sed ordinis, ornatus, vitæ, omnisq; boni autor creditur apud veros opinionibus deditos. meritò igit̄ mireris assertores exustionum regenerationūq;, nō tantū quia pro falsis reiiciūtur cōtra-

ctæ argumentis quibus diximus, sed & hāc ob causam. Cū sint quatuor elementa ex quibus mundus constat, terra, aqua, aër, ignis, cur ignē à cæteris separando aiunt in eū resolui omnia? cur nō (dicat aliquis) in aërem, aut aquā, aut terram? insunt eīm & his vires potentissimæ. nemo tamen dixit mūdum abire in aquam, aut in terrā, aut in aërem. itaq; ne ignīri quidem totus verisimiliter dicitur. nec minus oportet considerantes æquum ius mūdi partium, religione reuerētiāq; deterreri quò minus tam diuinā rem dicamus morti obnoxiam. nam egregia quædam est harum quaternarū virium compensatio, æqualibus iustisq; tegulis ac terminis vices suas dispensantium. sicut enim anni circulus quaternis vicibus distinguitur, aliis partib⁹ post alias succedētibus, & per ambitus eosdē vsq; recurrēte tempore: pari modo & elemēta mundi vicissim sibi succedentia mutantur, & (quod diceres incredibile) dum mori videntur, reddūtur immortalia, iterum atq; iterū metiendo idem stādium, & sursum atq; deorsum per eandē viam cursitādo continuè. à terra enim accliuis via incipit, quæ liquescens in aquā mutatur. aqua porrò euaporat in aërem, aër in ignem extenuatur. at deliuis altera deorsum tēdit à capite. ignis per extinctionē subsidente in aërē, aëre verò in aquā se densante, aqueo quoq; liquore in terrā crassescente. Vnde laudatur Heraclitus dum ait: Animarum mors, aquā fieri: aquæ mors, terram fieri. cū enim animam opinaretur esse spiritū, aëris exitiū generationē aquæ, & ex aqua pereunte gigni terram subindicat. non prorsus interire dicens elementa, sed mutari ex aliis in alia, æquo iure semper incolumi, non solū vt par est, verūetiam vt necessitas postulat, quoniam imparitas iniusta est, quod autē iniustum, idem & origo vitij. vitium porrò exulat ex immortalitatis sedibus. mūdus autē diuinū quiddam est, & Dei domicilium sensibile: quod corrūpi affirmare nō est hominis intelligētis rerum naturę seriem. Quidam autem subtilius asserētes mundi æternitatem, hac quoq; ratiocinatione vtuntur. corruptionis quatuor modi sunt in genere, additio, subtractio, transpositio, alteratio. binarius addita vnitate in ternariū corrūpitur, nec manet binarius: sic in ternionē vnitate dempta quaternio. trāspositione verò χ & ϰ Græcæ literæ, quarū alteram æquidistātes lineæ rectæ, alteram obliquæ efficiunt, transuersa quoq; linea hic recta, illic obliqua, alteratione porrò vinū in acetū corrūpitur, ex his modis nullus in mūdum cōpetit. dicemusne illum additione cor-

T rumpi

rumpi sed quid addas cùm nihil extra sit, quod non sit huius vniuersi pars, incluſa comprehenſáq; in eo. auferemus fortè aliquid primùm si quid auferatur, fiet inde nouus mundus alius priore minor: deinde impoſsibile est corpus aliquod ab vniuerſo pendens diuelli separariq;. quid si partes transponantur? tota nunquam immotæ, nec mutant locum. nec enim terra super aquam attolletur, nec aqua super aërem, nec super ignem aër. sed quæ natura sunt grauia terram, aqua medium locũ occupabit, terra pro fundamento subdita, aqua verò superfluente. porrò aer ignisq; ambo natura leuiſsimi, locũ superiorem, sed non pariter. nam aër igni est pro vehiculo, quo ille sublimis vehitur. atqui ne per alterationem quidem corrũpi eum fit verisimile. æquipollens est enim elementorum mutatio, ea verò æquipollentia causa inconcuſsæ fi mitatis est, vtpote cùm nihil vel superetur, vel exuperet. itaque dum tantũ virium recipitur quantum redditur, exequarum ad proportionis regulam, sanitas infinitæ salutis opifex inde prouenit: quod æternitatis mundi argumentum est. Theophraſtus eos qui generationẽ corruptionémq; mundi aſſerunt, ait quatuor rebus falli præcipuè, inæqualitate soli, maris deceſsionibus, corruptione singularũ vniuerſi partium, & speciatim interitu terreſtriũ animaliũ. primùm demonſtrat hoc modo: nisi aliquãdo terra habuiſset generationis initium, nulla pars emineret in ea: ſolo æquati fuiſſent montes omnes, nec in campis extarẽt tumuli. si enim ab æterno delata fuiſſet quotannis tanta vis imbrium, probabiliter editiora ſubſediſſent abrepta torrentibus, & ediuerſo aſſurgentibus campeſtribus complanata fuiſſent omnia. nunc verò tot asperitates locorũ, & multorum montium ætheriç celſitudines, terrã non eſſe æternam indicãt. alioqui (vt dixi) per tempus infinitũ ſuperficies eius fuiſſet æquata in modum viæ regiæ. nam aquæ præſertim ſupernè labentis ea natura est, vt quædã obſtacula vi protrudat, alia guttatim excauet, nec minus quàm foſſores durum saxoſumq; ſolum ſubruat. mare certè (aiunt) iam decreuit, vt teſtatur Rodus ac Delus inſularũ clariſsimæ, nã hæ quondam ſub marinis vndis latuerãt, procedente verò tempore his paulatim decedentibus exortæ ſunt, ſicut proditur earũ annalibus. Delũ verò etiam Anaphẽ aliquãdo nominatã, vt ex vtroq; nomine fides facti fieret, quoniã ἀναφαντὸς ἀκλὴς, id est exorta clara est reddita, quæ antea latuerat, præterea magnorũ mariũ magnos profundosq; ſinus exſiccatos cõtinenti additos, cũ incremen-

cremento non contẽnando oræ proximæ, ſatis arbuſtisq; conſitæ. ſupereſſẽq; in his ſigna inundationis priſtinæ, conchas marinósq; calculos, & id genus alia quæ fluctus ſolent eiicere in littora, ideo Delum ſic canit Pindarus: Salue diis chara, pulchrico mæ Latonæ ſtirpis gemellæ patria, Ponti filia, miraculum terrarum immobile: quam mortales Delon nominant, cælites verò beati, ſidus telluris nigræ lucidiſsimum. Ponti filiam eam vocat, ſubindicãs quod diximus. quòd ſi minuitur mare, minuetur etiam terra, & tandem poſt multos annos euolutos omnino abſumetur in elementum aliud. ſic aër quoq; per continua detrimenta paulatim euaneſcet. poſtremò in vnũ ignem abibunt omnia. tertij capitis ratiocinatio talis est. Cuiuſcunq; rei partes ſunt corruptibiles, ipſa quoq; corrumpitur, mundi partes omnes ſunt corruptibiles, ergo mũdus est corruptibilis, id iam conſiderãdum est, quod in hunc locũ diſtulimus: quæ nam pars terræ (vt inde incipiamus) minuatur, & tandem abſumatur vetuſtate nimia, ſaxa duriſsima nõnne putreſcunt per imbecillitatem ſui habitus? qui est intenſi ſpiritus tenor quidam, vinculum haud ſanè rumpi facilè, quod tamen tandem rũpitur. fiunt primùm friabilia, reſoluũtúrq; in tenuem puluerem: deinde abſumuntur & omnino intereunt. aqua quoq; torpeſcit otio, ni vẽtis iactetur, & fœtorẽ non aliter quàm cadauer contrahit. aëris porrò corruptionẽ ignorat nemo, quãdoquidem & ipſe tũ morbum tum mortẽ poteſt recipere. quoniã ti vera magis placent quàm ſpecioſa nomina, quid aliud peſtẽ licet dicere, quã mortẽ aëris malũ ſuũ diffundentis in animãtiũ pernitiẽ? de igne quid opus est multa dicere? deſtitutus alimento confeſtim extinguitur, claudus ſi poëtis credimus, & ex ſeipſo genitus. ideo ſubnititur incenſa materia, qua durãte durat, deficiẽte diſperit. idem aiunt accidere draconibus Indiæ. ſubrepere illos elephantis vaſtis beluis, ac terga ventrémq; totum nexu obuoluere, móxque aliqua vena aperta bibere ſanguinẽ exſugendo & exſorbendo auidè. illos verò aliquãtiſper reſiſtere ſubſultaréq; anxios, & latera pulſare promuſcidè ſi quo modo queant draconũ vim depellere, ſed deficiẽte vitali ſpiritu non poſſe ſalire diutiùs tam & cutem concutere. paulò pòſt deficientibus etiã cruribus exhalare animã. quibus collapſis etiam interẽptores eorũ vnà perire ad hunc modum. Dracones abſumpto alimẽto conãtur nexus illos ſuos diſſoluere, & expedire ſe cupiunt: ſed elephãto rum põdere premuntur grauiter, præſertim quoties inciderũt

in terram saxosam & solidam. Torquentes enim se & nihil nō tentantes vt dissoluatur, nihil proficiunt tanta mole tardantes donec post multos conatus irritos destituuntur viribus, & velut rupis parietisve ruina occupati, ne caput quidem valent attollere, atq; ita suffocati pereunt. Quòd si partes mundi corrūpuntur singulæ, liquet ipsum quoque compositum ex his non esse incorruptibilem. Restat quarta ratio diligenter excutienda. Si mundus (aiunt) esset sempiternus, æterna essent & animalia, præsertim humanum genus, vt cæteris præstantius, ac hunc videri serò genitum, si quis rerum naturam examinet. est enim probabile, imò necessarium, vnà cum hominibus artes fuisse æquæuas ipsis: non solùm quia his est familiare compendium earum, verumetiam quia sine his nō licet viuere. Videamus igitur singularum tempora, omissis tragicorum fabulis, num æternus sit homo aut aliud quodvis animal, quando ne loca quidem in quibus degunt, æterna sunt, terra, aqua, aër: vnde apparet mundum esse corruptibilem. Sed occurrendum est his argutationibus, ne quis imperitior cedat temerè, & inde incipiendum contradicere, vndè sophistæ cœperunt decipere. Terra (aiunt) non fuisset inæqualis & aspera, si mundus æternus esset. Cur ô boni? potest enim responderi, prominentias, ijsdem montium nil differre ab arboribus: & quomodo ille certis temporibus nunc frondent nunc amittunt folia, rursúmq; repullescunt: vnde illud poëticum:

Quorum hæc ventus humi fundit, rursum illa virescens
Profert syluа, simul veris iam afflauerit aura.

sic de montibus quasdam partes defringi, & rursum adnasci alias. sed hæc incrementa vix tandem deprehendi, quòd arborum natura sit velocior, & augescat celerius: montes verò tardius, & ideo non nisi tardè augmenta eorum sentiantur. Videntur isti nescire quomodo ipsi sunt geniti, alioqui fortasse tacerent. Sed quid vetat eos admoneri? præsertim non è nostra, verùm è priscorum sapientum sententia, qui nihil scitu dignum inscrutatum reliquerunt. Quando ignis ille terræ inclusus suapte vi sursum fertur, ascendit ad locum sibi proprium: & quoties ei datur interspirare, secum rapit plurimum terrenæ substantiæ, conuerrens externè quantum potest: quæ deinde aut propius consistit, aut procedit vlterius, donec in summum apicata fastigium, acutum ad formam ignis attollit verticem. sit enim tunc quædam violenta rerum grauissimarū & leuissimarum contentio, naturaliter discidentium, dum vtræq; suum locum petunt, & concitantur ipso certamine. siquidem ignis terram secum trahens degrauatur eius pondere: terra verò deorsum vergens ab igne cælum petente subleuatur, atque in sublime attollitur, & vi maiore propulsa versus ignis domicilium tandem subsistit. Quid igitur mirum si montes tanta vi sustentati non sunt absumpti impetu imbrium, cùm illam inclusam & tam solidè insultam haberent. Solutis enim vinculis quibus continentur, verisimiliter putarentur posse dissolui aquarum violentia: sed quoniam ignis vi adstringuntur, solidiores sunt quàm vt nequeant pluuias aquas sustinere. Hactenus contra hoc argumentum de terræ superficie, quo quidam volūt euincere, mundum vt genitum, ita etiam esse corruptibilem. Ad illud autem quod de maris incremento adferunt, respondere possumus. Non esse considerandos solos exortus insularum, aut si quæ terræ portiones olim inundatæ, processu temporum continenti sunt redditæ: id enim nihil ad naturæ cognitionem facere, nisi veritatis studio disquiramus etiam effectus contrarios, quantum terrarum non modò in ora, verumetiam procul à mari absorptum sit, obrutúmq; pelago enauigetur onerariis. ignoratis celebrem de Siculo freto historiam, quomodo Italiæ continenti Sicilia quòdam adnexa fuerit? sed cùm vastū vtrinq; mare violentis incitatum concurreret, medium spatium ruptū & inundatum est, vnde Græci vrbem in proximo sitam nominauerunt Rhegium, mutatis rerum vicibus. nam maria prius disiuncta confluxerunt in vnum: terra verò quæ in medio continuabatur, interuentu freti scissa est, & Siciliam continenti abruptam fecit insulam. aliæ quoq; multæ ciuitates mari oppressæ deletæq; feruntur, & in his tres Peloponnesiæ ex Aegira, Bura, Helice, quondam fortunatæ, vndis absumptæ vnà cum ipsis mœnibus. Iam verò Atlantis insula, maior quàm Asia simul & Africa, vt Plato in Timæo prodit, intra vnius diei noctisq; spatium ingenti terræ motu inundationéq; mersa in mare mutata fuit, non quidem nauigabile, sed cœnosum voraginosúmq;. Ergo nihil ad mundi corruptionem facit istud fabulosum maris detrimentum: quod vt apparet, aliubi crescit, decrescit aliubi, oportet autem non alterum tantum horum accidentium considerare, sed vtrunq;, atq; ita demum pronuntiare sententiā sicut legitimi iudices in causis ciuilibus vtrasque partes prius examinant. Tertium argumentum seipsum coarguit, quando-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quidem non rectè proponitur. non enim cuiuscunque partes omnes corrumpuntur,id corruptibile est,sed cuius omnes partes simul & semel corrumpuntur eodem tempore: quoniam etiam hominem præciso digito nihil vetat viuere: quòd si totus membratim frustatimq; concidatur,confestim interit. eodem modo si vniuersa simul elementa delerentur eodem tempore,fatenda esset mundi corruptibilitas. at dum singula seorsum in naturam vicinam alterantur, immortalitatem magis quàm corruptionem adipiscuntur, iuxta illud philosophicè dictum à tragico:

Genitum nihil emoritur:
Sed transpositum vltro citróq;,
Formam priorem alterat.

Stultissimum autem est de genere humano coniecturam ex artibus sumere. nam siquis hanc tam absurdam rationem sequatur, valde nouum mundum asseuerabit, vix ante mille annos conditum,quando inuentores scientiarum duntaxat quorũ nomina sint prodita,non excedunt hunc annorum numerũ. quod si libet dicere artes æquæuas hominũ generi, nõ temerè id asserendum est,sed ex naturali historia.ea verò quid narrat? corrumpi res terrenas, nõ vniuersas simul sed plerasq;, duabus de causis præcipuè,aquæ ignisq; nimia violentia.nam vtriusq; vehemẽtes impetus fieri alternis vicibus post reuoluta multa seculà.& quando ingruat exustio,ex æthere deorsum ferri flumina ignea,quæ deriuata discurrant per diuersos tractus orbis habitabilis. è diuerso per diluuium naturam humidã vniuersam ruere in terras,stagnare torrentes perennésq; fluuios, atq; etiã lacus ac maria tumescere, perruptisq; aut superatis ripariis aggeribus,in magnam altitudinem excrescere:occupatisq; campestribus locis omnibus,primùm in vastos sinus diffundi, vergente aqua in cauitates vallium:dein disruptis terrarum angustiis hos ipsos dirimentibus,omnia confundi in vnam immensam colluuiem. atq; ita diuersa vi perire habitatores nunc horum nunc illorũ terræ tractuum:igne quidem montículas inaquosa tenentes,carentésque naturali contra incendia remedio: rursum aqua,fluuiorum,lacuum,marisq; accolas.vicinosenim aut solos aut potissimùm infestari calamitatibus. ita duobus his modis absq; infinitis aliis casibus leuioribus,cùm maximæ partis hominum interitu artes quoq; necessariò deficere. nam nisi tractetur,non licet inueniri vllam scientiam.quãdo autem publicæ

publicæ illæ pestes se remiserint, ita vt hominum genus vires paulatim recipiat,& è reliquiis cladi superstitibus ceu repullulet,tũc artes quoq; instaurari,nõ tum primũ prouenire,quæ præ paucitate se tractantium ad raritatem miram peruenerãt. Hactenus quæ de incorruptibilitate mundi accepi,vt potui prodidi.quid autẽ singulatim contradici queat aliàs demõstrabitur.

PHILONIS IVDAEI,
In Flaccum.

SECVNDVS post Seianum Flaccus Auillius Iudæos ex insidiis adortus est, cũ infestare totam gentẽ,vt ille.nõ valuisset,videlicet minus quàm alter ad hoc instructus,quotquot autem potuit,vniuersos cladibus affecit grauissimis. imò cùm videretur partẽ eorum exagitare ac persequi omnibus vbiuis terrarum degẽtibus molitus est pernitiem arte magis quàm viribus. hominibus enim sæuo tyrannicoq; ingenio natis vaframẽta pro viribus ad nocendum sufficiunt. Flaccus iste receptus à Tiberio Cæsare in amicorum cohortem:post Seueri obitum Aegypti præfidis,ei regioni & Alexandriæ fuit præpositus,vir, vt iudicabatur ex edito initio magistratus specimine,honestissimus. erat enim in sua functione assiduus,prudens consiliis, & in his exequendis industrius: in summa,vel nemine indicante quidvis sentiebat sagaciter.itaq; breui negotiorum Aegypti euasit peritissimus, varia sint licet multipliciáque, ita vt vix pernoscantur ab his qui totam ætatem eis impenderunt. superuacua iam erat turba scribarum, eum parua æquè ac magna exactè ipse teneret, tantò melius, vt ad ostentationem diligentiæ vltro doceret eos à quibus modò didicerat.verùm ista quæ ad accipiendas reddendásq; rationes pertinent,vel ad dispensationem reditiuum, tametsi necessaria,nullum specimen ostendunt animi digni qui præfit aliis: sed quæ magnificam regiámque declarant indolem,elucebant manifestius. gerebat se pro dignitate, fastu non indecoro nec inutili magistratui. grauiores causas iudicabat cùm optimatibus,superbos deprimebat,vetabat cœtus promiscuę multitudinis, sublatis etiam sodalitiis quæ prætextu sacrorum vacabant

Universidad de Deusto
Biblioteca

mero & crapulæ,contumacibus seuerus ac rigidus.deinde inda
ctis in vrbẽ totámq; regionẽ bonis legibus,seorsum recẽsebat
copias,deligens,ordinans,exercénsq; pedites,equites ac velites
cum suis ducibus,curánsq; ne quis miles fraudatus stipẽdio cõ
ferret se ad rapinas ac latrocinia,vt'q; singuli occupati muniis
militaribus de cætero non satagerent, memor pacis rationem
habẽdam præcipuam ex mãdato principis. Dicat aliquis:Heus
tu,acensatorem professus,omissis criminibus,legam producis
laudum seriem.satin sanus es? Non insanio bone vir,non sum
tam fatuus,vt non videam quid decear.Laudo Flaccũ, nõ quòd
inimicus laudandus sit,sed quo apertius noscatur eius malitia.
nam qui per ignorantiã peccat,meretur veniam. qui verò pru
dens sciénsq; facit iniuriam,excusationẽ non habet,prædamna
tus iudicio conscientiæ.Cùm enim in sex annos accepisset pro
uinciam,per quinq; priores viuo Tiberio Cæsare pacẽ seruauit
tanta constantia,vt superiores præsides omnes vinceret.vltimo
autem anno post obitum Tiberij Caio admoto ad habenas im
perij,iam remissior sinebat pessum ire omnia,siue ob luctũ de
functi Cæsaris amicissimi,quem perpetuo mœrore lacrymisq;
continenter manãtibus prosequebatur:siue quòd successori ma
lè vellet,quippe propensior in germanum filium quàm in ado
ptiuum:siue quòd esset vnus ex his quorum insidiis Caij mater
delata perierat,propter metum dissimulatus:aliquantisper ta
men resistebat dolori, non omnino cessans ab administratione
reipub. vt verò audiuit Tiberij nepotẽ,Caij cõsortẽ,ipso iuben
te interẽptum,percussus casu grauissimo,humi prostratus diu
mutus iacuit passus animi deliquium. viuo enim adolescẽtulo
spes salutis nõ omnino extincta fuerat, defuncto autẽ etiam de
sua incolumitate actũ existimabat, nisi q̃ modicũ quiddã eius
spei supererat in Macronis amicitia, qui nihil nõ apud Caium
recens imperium adeptũ poterat,quippe qui præcipuus(vt fer
tur)autor principatus atq; adeò salutis fuit: quia sæpenumero
Tiberius decreuerat è medio tollere Caiũ vt malitiosum & in
dignum prĩcipatu:simúlq; ab eo nepoti suo metuebat, ne forte
se defuncto ille quoq; mactaretur insuper, & fieret suæ mortis
accessio.sedMacro nunquã nõ eximere conabatur eis suspitio
nes huiusmodi, laudãs Caium vt simplicem & minimè fucatis
moribus iuuenem,adhæc sui patruelis amantissimũ,cui liben
ter vel totum prĩcipatum cederet,vel partem eius potiorẽ. qua
spe ille deceptus, inimicum infensissimũ reliquit & sibi & ne
poti

poti & familię,& deprecatori Macroni,deniq; omnibus morta
libus.nam cùm eum Macro à recta via deflectentẽ & impoten
ter seruientẽ suis cupiditatibus reuocaret admoneréq;, ratus
esse pristinũ illum Caium,dũ Tiberius viueret mitẽ obsequen
tẽ,miser dedit extremas pœnas amicitiæ nimiæ funditus ex
ciſus vnà cum vxore atq; liberis, tanquã onus & impedimentũ
superuacaneũ.quoties enim eum procul aduentantem videret,
sic præsẽtes alloquebatur:ne rideamus,sumamus vultus serios,
magister adest morosus,imperatoris adulti nouus pedagogus.
quãdo tepus ipsum ablegauit illos veteres.Posquã igitur Flac
cus hũc quoq; in quo reliqua spes fuerat,interfectũ audiit,om
nino collapsus nõ amplius res moderari valebat,destitutus vi
ribus animi.cùm enim magistratus impos regendi sit, necessũ
est cõtumaces reddi subditos,præsertim qui sunt natura irrita
biles,quo in genere primas ferũt Aegyptij,ẽ minima scintilla
facti magnas seditiones accendere.cùmq; hæreret inops cõsilij,
trepidabat & mutabat priora instituta omnia, ipse mutatus in
deterius,cœpitq; à familiarissimis.vt enim quisq; fuit ei cõiun
ctissimus,suspectus repellebatur:eos verò quos prius pro cõfes
sis inimicis habuerat,cõciliatos adhibebat omnibus consulta
tionibus:at illi pertinaciter irati,& verbis tantũ simulantes fœ
dera,alebant re ipsa odiũ:ac velut in theatro fingẽdo amicitiã,
totũ in potestatẽ suam redegerunt.atq; ita ipse factus est è præ
side subditus,illi cõtrà è subditis rectores, autores decretorum
inutilium,quæ ipsi mox obsignabant.executores enim erant o
mnium consiliorum.illum raquam mutam in scena personam
affirmendo prętextus gratia,quod magistratũ gereret.Dionysij
quidã popularis auræ captatores.Lampones scribæ sedentarij,
fautori seditionũ incentores,inuentores curiosi rerum malarũ,
ciuitatis perturbatores,& vt vulgò vocantur,Taraxipolides.hi
omnes coniurati decreuerunt contra Iudæos decretum duriſsi
mum,tum priuatim Flaccum aggressi eum sic compellant:Pe
riit tua spes Tib. Nero iunior,periit etiã cui post hũc maximẽ
fidebas,Macro amicus,imperator verò tibi parũ equus est:opor
tet nos aduocatum potentem quærere,qui tibi Caium reconci
liet:is aduocatus erit Alexãdrina ciuitas,semper apud Augusti
familiam in honore habita,præcipuè verò apud præsẽtem no
strum dominum,suscipiet autem aduocationem,consecuta à te
aliquod beneficiũ.sed nihil potes illis gratius facere, quã si eos
finas in Iudæos sæuire. tũ præses cũ debuisset eos vt turbatores

Universidad de Deusto
Biblioteca

pacis & publicos hostes reiicere, subscripsit eorum sentētiæ. Ac
primùm quidem occultè insidiabatur, nec pariter cognoscēs li-
tes partium, sed in alteram propensior, nec ius æquum habere
sinens in cæteris: imò quoties Iudæus aliquis accederet, auersa-
batur hos solos data opera: deinde propalam se inimicū decla-
rauit. hanc eius nō tam natiuā quàm adscititiam insolentiam,
auxit etiam casus quidā huiusmodi. Caius Cæsar Agrippæ He-
rodis regis nepoti regnū dedit auitæ ditionis partem tertiam,
quam Philippus noui regis patruus possederat. Discedenti autē
in suum regnum suasit, ne à Brūdisio solueret petiturus Syriā,
quòd ea nauigatio longa esset ac difficilis: vteretur potius com-
pendiaria per Alexandriam, expectatis etesiis. aiebat enim Ae-
gyptias onerarias celerrimas, & gubernatores harū egregios,
qui more aurigarum certantiū rectum cursum teneant. Paruit
ille vt domino consulenti vtilia. cúmq; descendisset Puteolos,
& naues Alexandrinas in portu paratas ad soluendum inuenis-
set prospera nauigatione vsus post paucos dies inexpectatus &
improuisus appulit: iussis gubernatoribus, cùm sub vesperam
Pharus se proferret, vela contrahere, & ibi circa ipsum in sale
manere vsq; crepusculum, ac noctu demum portum subire, vt
exscēdens omnibus iam dormientibus, nemini cōspectus per-
ueniret ad suum hospitē. tanta ille venit cum modestia, volens
si fieri posset, omnibus insciis vrbe excedere. non enim vicendæ
huius causa venerat, quā ante adierat Romam nauigaturus ad
Tiberium, sed quærebat cōpendiosum ad suos reditum. At Ae-
gyptij rumpebātur inuidia, quod ipsis est natiuum vitium & a-
lienam felicitatem suum interpretabantur infortunium: tum
etiam ob inueteratā cum Iudæis simultatem ægrè ferebant ex-
titisse Iudæorum regem quēpiam, haud aliter quàm si ipsi au-
to regno exturbarentur singuli. rursúmq; miserum Flaccum fa-
miliares irritabant, incitādo ad eandem inuidiam his vocibus:
Tua pernities erit hic aduena. maiore quàm tu splendore ac fa-
stu septus est, omnes in se conuertit spectantes satellitiū argen-
teis clypeis & inauratis armis nitidum, & quid opus erat venire
in alienam prouinciam, cùm posset in suam ditionē tutò dedu-
ci classibus? nam etiamsi Caius permitteret, atq; adeò cogeret,
debuerat deprecari hanc profectionem, ne sua felicitate officie-
ret præsidi, suo splendore obscurando eius gloriā. His ille audi-
tis magis etiam turgebat quàm antea, palam quidem sociū &
amicum simulans, quòd timeret imperatorē à quo missus erat
priuat

priuatim autem odium & æmulationem aperiēs, & ex obliquo
eum cōtumeliis appetens, quando id non audebat in faciē. nam
vrbanam multitudinē otiosam segnémq;, nec alia re occupatā
quam garrulitate, cōuitiis atq; calumniis, passus est regi male-
dicere, siue ab ipso præside fuit exortum obloquendi principiū,
siue alios etiā huc impulit per eos qui nō grauatim offerunt ad
talia suum ministerium. qui occasionē nacti totos dies traduce-
bant regē in gymnasio sermonibus scurrilibus, iactantes in eū
dicteria. nōnunquam etiam mimographorum & id genus poë-
tarum ludicris carminibus abutebantur ad prodendā obscœni-
tatē ingenij, ad talia magis quàm ad honestas artes prōpti ac
dociles. alioqui præses indignatus obiurgasset mulctassetq; ar-
rogantē maledicentiam. imò etiā si rex nō fuisset familiaris ta-
men Cæsaris, nō debuerat habere aliquod honoris priuilegiū?
quæ certè argumēta sunt manifestissima, Flaccū eius maledicē-
tiæ fuisse consciū. nam qui castigare, aut saltem cohibere valēs
non cohibuit, satis apparet quòd pmiserit. Vbi verò vulgus in-
cōpositum occasionē peccandi accepit, non facilè desistit nouis
erratis priora cumulās. Erat quidam insanus nomine Carabas,
non ex illo conspicuo furiosorum genere, sed leuiore correptus
insania. is interdiu noctúq; nudus oberrabat p cōpita, nec æstū
nec frigus deuitans, puerorum & adolescentum ludibriū. hunc
miserum propulsum ad gymnasium in superiore loco statuūt,
vt spectari posset ab omnibus. móxq; capiti diadema imponūt
papyraceum, pro paludamento corpori stoream induunt, pro
sceptro frustum harūdinis humi sublatum quidam ei dedit in
manum. Sic ornatum regiis insigniis, & in regē trāsformatum
more histrionico, adolescentes perticas in humeris gestātes sti-
pabant pro satellitio: tum alij salutatū accedebant, alij sibi red-
di iura petebant, alij cōsulebant eum de republica, post hæc ac-
clamatum est à circumstantibus, magna voce marim appellāti-
bus, quod nomen Syris significat dominum, norāt enim Agrip-
pā Syrū genere, & regnare in bona portione Syriç. His auditis,
imò visis Flaccus, cùm debuisset illum insanū coniicere in car-
cerem, ne illusoribus præberet materiam petulātiæ: atq; etiam
ipsos subornatores, quòd regē Cæsaris amicū, à senatu Roma-
no honoratū ornamentis prætoriis, ausi sint apertis obliquisq;
cōtumeliis lacessere: non solū eos non castigauit, sed ne cohibe-
re quidē dignatus est, licentiā dās malitiosis & inuidis, & quic-
quid videbat audiebatq; dissimulans. Quod vbi sensit populus,
non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non dico vllum ciuilẽ & bene moratum, ſed vulgus curioſum, otio ſegnitiæq; per totam vitam deditũ, tumultibus omnia miſcere ſolitum, aggreſsi rem inſidioſam, cõfluxerũt ſummo mane in theatrũ, redẽpto iam Flacci fauore, quẽ ille miſer ambitione corruptus vẽditabat nullo reſpectu ſecuritatis vel ſuę vel publicæ: & vnanimiter cõclamauerunt, dedicandas eſſe in proſeuchis ſtatuas, petentes licentiam nunquã prius auditi facinoris. Quod intelligẽtes (ſunt enim ad nequitiam ingenioſiſsimi) commenti ſunt ad prætextum nomen Cæſaris, quod hunc non liceat in ius vocari. Quid igitur tũ egit præſes prouinciæ? cum ſciret ciuitatẽ habere incolarum duo genera, noſtros homines, & illos alteros, totámq; Aegyptum ſimiliter: & quòd nõ minus quàm decies centena milia Iudæorum habitent Alexandriæ totámq; regionem quæ patet à Catabathmo Libyæ vſq; ad terminos Aethiopię: & hunc conatũ aduerſari his omnib⁹ nec eſſe è rep. moueri patrias cõſuetudines, neglectis his omnibus permiſit dedicationẽ fieri, cùm liceret ei pro poteſtate afferre plúrima remedia, vel ſaltem expedire amica cõcilia. at ille vt iniuriarum conſcius ac ſocius, quò plus poterat, eò magis ſeditionẽ accẽdebat, & quantũ in ſe fuit, orbem repleuit bellis ciuilibus. nec enim obſcurum erat, quòd fama occupatarũ proſeuchar̃ apud Alexandriam exorta ſpargenda eſſet per omnes Aegypti præfecturas, inde propaganda ad gẽtes orientales: paritérq; ab ora maritima & Mareotide, quod eſt initiũ Libyæ, vſq; occidentem & nationes tractus illius. Iudęos enim vna regio non capit propter hominũ multitudinem: quamobrem plurimas & fortunatiſsimas vrbes in Europæ Aſięq; prouinciis ac inſulis incolunt, pro metropoli habẽtes ſanctam ciuitatẽ in qua templum altiſsimo Deo ſacratum eſt: auitas autẽ proauitásq; ſedes colentes tãquam patriam, vbi nati educatiq; ſint. in quibuſdã etiam mox vt conditæ ſunt immigrarunt, in cõditoris cuiuſq; gratiã. & metuendum erat ne per hanc occaſionem Iudæi vbiq; molestarentur à ſuis ciuibus, ſiquid nouaretur circa proſeuchas & ritus patrios. Et quia res adeò non contemnenda commouere poterat eos, quamuis ingenij pacati homines, non ſolùm quòd vbi de religione, ibi de vita quoq; agitur: verumetiã quod ſub cælo cùm proſeuchis adimebatur pietãtis erga benemeritos facultas per iniuriam quauis morte grauiorem, nõ habẽtibus ſacra loca vbi declararẽt ſuam gratitudinem: dicere poterãt aduerſariis, Non animaduertitis hoc pacto vos honorem auferre dominis

dominis magis quàm tribuere. vbiq; Iudæi habent proſeuchas ſuæ pietatis erga familiam auguſtã publica domicilia, quibus ſublatis quem nobis alium modũ eos honorãdi relinquitis? ſi enim eos qui nos ſinũt noſtro iure viuere, neglexerimus, extrema pœna digni erimus, nõ referendo eis parem gratiam. quod ſi nobis licet frui patriis legibus ab Auguſto quoq; approbatis, neſcio quod noſtrũ paruũ magnúmve delictũ ſit, niſi quis vitio vertat quòd nõ vltro legẽ violamus, & ad externos ritus deſcifcimus, quod ſcelus ſæpius expiatur autorũ capite. ſed Flaccus tam dicenda ſilendo, tum ſilenda dicẽdo, nobis erat iniquus, qd illi quibus gratificabatur, quomodo affecti erãt? num honorare volebãt Cęſarẽ? ſcilicet deerant fana in vrbe, cuius pleræq; partes opportuniſsimæ ſacratæ ſunt, vbi ſtatuas quaſcunq; liberet ponerent. imò techna fuit hæc hoſtiliter inſidiantiũ, vt lædẽdo non viderentur iniuriam facere, læſi verò non poſſent tutò reſistere ſe moleſtantibus, niſi fortè ad imperatoris honorem pertinet, leges abrogari, patrios ritus antiquari, vicinis nocere, cõcordiæ perturbandæ exemplũ præbere aliis quoq; ciuitatibus. Ergo poſtquam is contra legem conatus viſus eſt præſidi ſuccedere, proſeuchas tollenti, vt ne nomen quidem reliquũ ſineret, rurſum aggreſſus eſt omnia noſtra inſtituta peſſũ dare: vt his abſciſis quibus ſolis noſtra vita ſuſtinetur tanquã ſacra anchora, adẽptóq; iure ciuitatis, in calamitates inſiderem⁹ maximas, deſtituti omni præſidio. poſt paucos eñ dies edictũ propoſuit, in quo nos appellabat inquillinos & exteros, ne cauſæ quidem dicendæ poteſtatẽ faciens, ſed iniudicatos condẽnans: quo quid poſſet eſſe magis tyránicum? ipſe ſibi vſurpabat partes, delatoris, inimici, teſtis, iudicis, pœnarum exactoris. Tertium quoq; ſcelus addidit non cõtentus duobus prioribus paſſus quoſlibet in Iudæos tanquã bello captos ſæuire. qui nacti licentiã quid ſe cerunt? quinq; ſunt vrbis regiones, denominatæ à primoribus literis: harũ duæ dicũtur Iudaicæ, quod in his plurimi Iudęi habitent, quamuis & in aliis nõ pauci ſparſim habeãt domicilia. Quid igitur fecerunt? è quatuor literis expulſos Iudæos cõtruſerunt in vnius partem anguſtiſsimã, at illi quòd plures eſſent quàm vt is locus eos caperet, egrediebantur in littora, & monumenta, & ſterquillinia, exuti rebus ſuis omnibus, inimici verò facto in deſertas domos impetu, prædas tanquã iure belli partas diuidebant, effractiſq; Iudæorũ officinis, quæ tum propter luctũ mortis Druſillæ clauſæ fuerãt: hinc quoq; plurima egeſſe runt

runt,quæ per medium forũ translata verterũt in vsus proprios, sed minus nocebant rapinæ quàm abrupta negotiatio,cùm creditores amisissent pignora,nec sineretur vllus agricola, nauta, negotiator,opifex exercere artes consuetas.ita non simplex eis parabatur pauperies,vel quòd vna die spoliabãtur suis facultatibus,vel quòd nõ dabatur quæstũ facere more solito. Hæc quãuis permolesta,videbãtur tamen tolerabilia collata cum exteris.nam paupertas grauis quidem est,præsertim oblata ab inimico,lenior tamen quàm corporis læsio vel minima. at nostri homines tantis afflicti fuerũt alamitatibus,vt si quis dicat eos tormẽta cruciatúsq; perpessos,minus quàm pro re videatur dicere,& destitui propriis vocabulis propter inauditã sæuitiam, vt ad hanc collata quæ victores in victos hostes iure belli solent perpetrare, existimari possint plena clementiæ.Illi pecunias auferunt & captiuorũ multitudinẽ, sed periclitati de sua libertate suisq; opibus,plurimos etiam sinunt à cognatis amicisq; redimi,si nõ miseratione,moti saltẽ auaritia.quid tũ posteaseruari non putãt sua referre quonã modo sibi salus cõgerit,tum si quis in bello cadat,sepelitur ab hostibus, vel ipsorũ sumptu, si sint humanitatis æquitatisq; memores. q; si odium etiam in mortuos retineãt,licet per inducias repetere corpora.ne vltimi honores eis desint & iusta funebria.hæc sunt in bello cõmercia hostiũ. nunc age inspiciamus quomodo in pace tractati simus ab his q paulo ante esse amici desierãt. Post domos direptas,exactis habitatoribus,atq; ita desolatas partes vrbis pleraſq;,tanquã obsessi vndiq; ab amicis,& oppressi grauirum victui necessariarũ inopia,inspectãtesq; paruos liberos & vxores ante ora sua fame deficere inducta per aduersarios (ade cætero felix annona erat vbiq;,& flumẽ stagnationib⁹ iustis arua inundarat largiter,& cãpi frugiferi magnam frumẽti copiam protulerãt)iam egestatis impatientes quidã ad cognatorum & quõdam amicorũ ædes ibant præter solitũ, petituri stipem necessariam.alij generosiores aspernati mẽdicorum fortunam vt illiberalẽ,in forum prodibãt,tãtùm vt sibi suisq; cibos emerent miseri:mox enim à vulgo seditioso correpti sunt occisiq;,corpora quoq; horum per totã vrbem raptata,vt ne ad sepulturã quidem vllum membrũ fieret reliquũ, eadem rabie perierũt & alij plurimi,nouis crudelitatis formis excogitatis per efferatã in mores beluinos plebeculã.nã vbicũq; Iudæi conspicerentur, aut saxis conjectis enecabantur,aut insilictis fustibus

busnec statim plagis letalibus appetebãtur,ne accelerata mor te cito eriperẽtur cruciatibus.alij ferociores abusi præsenti licentia,contẽptis hebetioribus arma sumpserunt efficaciſsima, ignem ferrumq;,& multos gladiis confecerunt, nec pauciores cõcremauerũt.interdum familias integras,maritos cũ vxoribus,paruulos cũ parentibus in medio foro exurebãt immanitate,nec senium,nec tenerã ætatem miserati, nec eius innocentiam,& quoties ligna deerãt,sarmentis collectis non tam igne quã fumo enecabãt eos,quo diuti⁹ morerẽtur & miserius, quorum cadauera semiustulata cõfertim iacebãt & promiscuè,triste horrẽdúmq; spectaculũ:quod si lignatores sarmẽta cõferrẽt tardius,impositos ligneæ supellectili vrebãt eius dominos,sub tracta pretiosiore viliorivtrẽdo pro lignis vulgaribus ad rogos extruendos.multos etiã viuos in alterũ pedem funè iniecto trahebant interim insultãdo calcibus, excogitato genere mortis crudelissimonec in extinctos remittebãt irã grauius sæuiẽdo in,cadauera,propemodum per omnes vrbis angiportus raptata,donec lacerata cute cũ neruis & carnibus, & frustis sparsim in aspero solo hærẽtibus,minutim cõcerperentur. Interea quidam corũ tanquã in theatro se indolescere simulabant ad talia spectacula.cæterum qui vere dolebãt fuorũ vicem cognati amiciq;confestim pœnas dabãt,intẽpestiuæ, vt inimicis videbãt, misericordiæ,arreptiq; flagris cædebãtur & post omnia tormẽta quæ poterãt excipere corporibus,tandẽ in crucẽ agebantur. Postquã autẽ Flaccus perfodit omnes Iudæorũ parietes,& nihil intentatũ reliquit in eorũ pernitiẽ, immane quiddã cõmentus est inuentor nouarum semper iniuriarum.nam è senatu nostro quẽ Augustus seruator optimè de nobis meritus instituit ceu publicũ Iudæorũ cõsilium,misis super ea re literis ad Maniũ Maximũ designatũ Aegypti præsidẽ,trigintaocto comprehensos in suis priuatis ædibus cõsestim vinciri iussit:traductósq; egregia põpa per mediũ forũ senes reductis in tergũ manibus, ligatos partim loris,partim catenis ferreis,induxit in theatrũ, spectaculum miserabile,nec illi tempori aut loco debitum,stantósq; corã inimicis eorum sedentibus,ad maiorem ignominiam iussit nudatos flagellari tãquam sceleſtos & nocentissimos,vt concisi verberibus aliquot mox vt inde sunt elati exhalarint animã,reliqui desperata salute cum diuturno morbo cõflictati sint.quod facinus etsi aliàs deprehẽsum est, nihilomin⁹ hic quoq; declarabitur.Ex dicto senatu tres,Euodius,Triphon, Andron

Andron,bonis spoliati fuerãt, direptis eorũ ædibus vno impetu,nec id latuit præsidem,didicerat enim accitis nostris magistratibus,quasi acturus de cõcordia,& tamẽ quamuis sciret spoliatos fuisse,verberabat in conspectu eorũ qui spoliarãt:vt aliteris calamitatẽ geminaret addito ad paupertatem cruciatu corporis:alteri duplicẽ voluptatem caperent ex concessis sibi alienis opibus,& inimicorum ignominia.dicam paruum quidã,quod an inter tanta mala dicendũ sit dubito,sed quãuis paruũ non paruam tamen indicat malitiam. Est in illa vrbe flagrorũ differentia pro eorum cõditione qui cæduntur, aliter Aegyptij flagellantur ab aliis,Alexandrini verò virgis cæduntur ab Alexandrinis lictoribus,quos vocãt Spathephoros. hũc morem & in nostris hominib' seruarũt superiores præsides,& ipse quoq; Flaccus primis magistratus sui temporibus:est certè & in pœna paruũ quoddã solatium,& in cruciatu remissionis nõnihil, quando res ita vt sunt finũtur,nec augetur malitiosè molestia: sed cùm accedit odiũ,nihil æquitatis relinquitur.an-non igitur fuit iniquissimum,cùm de plebe Alexandrina Iudęi liberalib' & ciuilibus flagris punirentur,siquãdo viderentur commeritis magistratus senatorésq;,honoratos vel ipsis appellationibus hac parte inferiores haberi suis subditis,& exæquali Aegyptiorum obscurissimis,maximorũ flagitiorũ pœnas luẽtibus coporeitomitto dicere,q; etiã si peccassent grauissimè, debuerat habere tẽporis rationẽ atq; reuerẽtiam·, & differre mulctationem in aliud.nam bonis præsidibus,& rectè non insolenter administrãtibus rempub.mos est in neminem damnatũ animadvertere,donec solennes celebritates natalitiáq; augustorum festa prętereãt.at ille per eos ipsos dies iniustis pœnis affligebat homines innoxios.an-nõ poterat postea,si voluisset,eisdem ab illis exigere?sed properabat vrgebátq; negotium, vt turbis aduersatiorũ gratificaretur,ratus eo modo se imperatorum eorũ fauorem ad exequenda consilia quæ agitabat animo,atqui notui quosdam iam crucifixos, instante tali festo de cruce depositos,& ad sepulturam à more cognatis redditos:quãdoquidem decebat vel ad mortuos redire aliquẽ fructũ ex imperatoriis ralibus,simúlq; celebritati suũ sacrũ honorẽ seruari, at iste nõ mortuos deponi de crucibus,sed viuos crucifigi iubebat,quibus ipsum tempus non quidem absolutionẽ,breuem tamen dabat veniã,& pœnæ procrastinationẽ.nihilominus ante flagellabatur in medio theatro,& igne ferróq; torquebantur,spectaculis distri-

distributis ad hunc modũ. Manè vsq; horã tertiam quartámve Iudæi flagellabantur,suspendebãtur,rotis alligabantur,damnabantur,per mediam orchestrã ducebantur ad tupplicii̇ũ.deinde post hæc tam pręclara exempla edita inducebantur saltatores, mimi,tibicines,aliáq; ludicra scenicorũ certaminũ.quid multis?excogitata est secũdavastatio,vt militaris quoq; multitudo in nos armaretur per occasionem nouæ calumniæ,quasi Iudæi haberẽt arma in ædibus.Accitus igitur à præside Castus cẽturionum fidissimus,iubetur assumpto è sua cohorte audacissimo quoq; in domos eorũ irrũpere,scrutariq; num quid armorum ibi lateat.properauit ille mãdata exequi. at Iudæi nõ prẽmoniti primũ obstupuerũt,vxoribus & liberis eos cõplectenti bus & effusis in lacrymas metu captiuitatis. hoc enim malum expectabãt reliquũ. Vt verò audierũt à quodam è scrutatoribus quo reposuistis arma?paulùm respirarũt.& intima quæq; aperientes ostendebãt,partim læti partim gemẽtes:læti quia coarguebatur calũniæ:solliciti primũ quia tantæ calũniæ tam facile cõtra eos vel fingerẽtur vel crederẽtur: deinde quia mulierculæ incluſæ,nunquã è cõclaui egredi solitæ,& virgines præ pudore declinãtes aspectũ etiam familiariũ,tunc nõ solùm ignotis,verumetiã militari ferociæ spectabantur pauidæ.nihilominus accuratè facta scrutatione,nõ inueniebãtur ista quæ solent esse in armamẽtariis,galeæ,loricę.clypei,cõti,gladij, neq; bali stæ,arcus,fundæ,sagittæ,iacula,imò ne cultri quidẽ apti quotidianis culinæ vsibus. Vnde statim apparuit victus simplicitas, nihil delicatũ aut magno emptũ in cibos admittẽtium, ex qua libus ferè nascitur saturitas,& ex hac porrò petulãtia, malorũ initium. Quin & Aegyptiis paulò antè arma dẽpta fuerant per Bassum quẽdam à Flacco iussum id curare.sed tum videre licebãt magnũ nauium numerũ appulisse ad portus fluminis, plenarũ omni armorũ genere:iumẽta quoq; farcinaria onusta fascibus hastarũ ab vtroq; latere pẽdentium ad æquilibriũ, tum plaustra castrẽtia plena armaturis penè omnia,trãtuecta militariter vna serie præter spectãtium multitudinẽ,ita vt expleret totum illud ferè decẽ stadiorũ spatium,quod interest inter portas & regiũ armamẽtarium quò vehebãtur.in horũ domos meritò scrutatores missi sunt,quòd essent suspecti quasi nõ contẽti præsenti statu res nouas molirentur, & ad defectionẽ ac bellum pararent se consensu seditiosorũ hominum & infamium antea quoq; sæpius tentatis defectionibus:vt opus esset, quem-

admodum sacra certamina instaurantur singulis triennijs, ita in Aegypto euoluto eodē tēporis spatio, nouas armorū cōportationes exigi per præsides eius prouinciæ: vt populi aut ea parare desināt, aut nō multa præparent, paraturi plura si darentur longius tēporis spatiū. Nos verò quid opus erat vexari ad eum modū? quando enim defectionis cōsilio suspecti fuimus? quando à pace alieni visi sumus? studia nostra quotidiana quæ tuq; quos exercemus, nónne reprehensione carēt, & ad concordiam ciuitatis tranquillitatémq; faciunt? scilicet si arma domi habuissēt Iudæi, plusquàm quadringēras domos amiūssent, vnde bonis direptis exturbati fuerāt. Cur igitur apud eorū spoliatores nulla est facta inquisitio, an arma ii nō propria, certe rapta habeāt? Verùm vt iam dixi, totum id negotiū dolus erat Flacci, pertinaciter nobis infensi, & vulgum exasperātis in nos, nō parcendo vel mulieribus. nam non solùm in foro, sed & in medio theatro tāquam captiuæ corripiebantur, & ob quamvis calumniam in scenam trahebantur nō sine grauissimis contumelijs: deinde cognito esse eas alterius generis, dimittebātur. multas enim quasi Iudæas cōprehendebant priusquàm rem diligēter dispicerent. quoties autem nostræ cōperiebantur, ex spectatoribus facti tyrāni & domini, iubebant eis suillas carnes offerri, quas quodcunq; metu tormentorū gustabant, sine alia maiore vexatione dimittebantur. quæ verò sibi tēperabant, tortoribus tradebantur ad cruciatus maximos: quod fuit ex miū argumentum earū innocentiæ. ille tamē non contentus propria potestate, quærebat quomodo imperatore quoq; ad nos infestādos abuteretur. postquam enim omnes honores, quos per leges nostras decernere licuit, Caio exhibuimus, decretū obtulimus præsidi, orantes vt quoniam nō fuit permissum legationē mittere, ipse id per suos nuntios trāsmitteret. Legit ille, annuens ad pleraq; capita, subridēnsq; & lætus, aut certe simulans lætitiā: placet, inquit, mihi per omnia pietas vestra, mittā hæc vt petitis, & legati fungar munere, vt sentiat Caius vestrā gratitudinē: erāq; testis probè notæ mihi vestræ popularis modestiæ atq; obedientiæ, nihil addendo prætereà, nā veræ laudes sufficiunt. His promissis læti gratias egimus, spe præcipiētes decretū Caio perfectum, nec immeritò. nam quæcūq; per præsides seriò mittuntur, absq; longa mora perueniunt ad imperatoris noticiam, at ille nostrā voluntatē parui faciēs, decretū illud apud se retinuit, vt soli omniū qui sub sole sunt hominū pro inimicis haberemur.

an non hæc fuerunt multum diúque cogitantis de struendis nobis insidiis, non transuersum temerè abrepti affectu aliquo extemporaneo? sed Deus cui non negliguntur res mortalium, procul dubio fucatas eius adulationes, & illud iniquissimarum cogitationum cōsistorium, quo malitiosis artibus petebamur, non multò pòst misertus nostri præuenit, & bene sperandi occasionem præbuit. nam Agrippa vbi superuenit Alexandriam, nobis enarrantibus edoctus de insidijs per Flaccum paratis in nostram perniciem, opem rebus attulit periclitantibus: pollicitúsque velle seipsum id decretum in vrbem transmittere, vt audito transmisit cum excusatione temporis, ne viderentur Iudæi serius æquò suam pietatem erga optimē de se meritorum principum familiam expromere, voluisse illos eam declarare ab initio, sed impeditos fuisse maleuolentia præsidis, quo minus tempestiuè id facerent. post hæc cœpit aduersus illum suas vires expedire adiutrix iniustè oppressorum & vltrix facinorosorum iustitia. primū affectus est noua calamitate atq; ignominia, quali nemo ad eum diem, ex quo in Augusti familia stabilitum est terræ marisq; imperiū. Nam sub Tiberio patréq; huius Cæsare aliquot præfecti qui prouincias sortiti potestatē legitimā in tyrannicā potentiam verterāt, cùm subditas ciuitates diuexassent malis non ferēdis, corruptelis, rapinis, innocēum exilijs, indemnatorum suppliciis, Romam reuersi exacto magistratu rempore, postulati sunt repetundarum, præsertim quando legati à prouincialibus ad imperatorem eos accusaturi mittebantur. Tunc enim æquos se præbendo iudices, & auditis examinatisque partibus, de nemine iniudicato ferebant sententiam, nec in gratiam nec odium pronuntiando, sed quod iustum videretur. At Flaccum in ipso magistratu inuasit infensa malis viris iustitia, irritata nimiis eius iniurijs & iniquitatibus. Oppressus est autem hoc modo. Putabat iam Caium depositis suspicionibus placatum, vel per epistolas plenas adulationibus, vel propter prolixas conciones sæpe in laudem eius apud populum Alexandrinum habitas, vel quia maiori eius populi parti probabatur. Sed fefellit eum sua opinio, infirmæ sunt enim spes hominum malorum, contra quam sibi pollicentur infortunium se dignum incurrentium. Misit enim Caius Basilum centurionem cum cohorte sua ex Italia. Is conscenso nauigio celerrimo post paucos dies non longè ab Alexandrina pharo subsitit vergente iam die, iussis

nautis in salo solis occasum expectare, vt improuisus adfore-
ne Flaccus præsentieos motu excitato se infecta se abire coge-
ret.crepusculo verò nauis appulit,& Bassus postquã cũ suis ex-
fecẽdit,pergebat vlterius ignotus & neminẽ noscitãs, donec in-
uento quodã milite qui obibat vigilias iussit indicari sibi ẽdes
præfecti militũ.cũ hoc enim volebat secretũ cõmunicare, vt si
opus esset maiore manu,haberet socios.cognito verò eum cum
Flacco vocatũ esse à Stephanione liberto Tib.Cæsaris ad cõui-
uium,properẽ ad eas ædes contẽdit.cúmq; substitisset in ꝓpin
quo, misit e suis quendã speculatũ,subornatũ seruili habitu ne
quis fraudẽ sentiret.is obrepsit cõuiuio mixtꝰ cæteris seruitijs
& diligẽter cõsiderata perspectàq; Basso renũtiauit omnia,qui
vbi cognouit incustoditũ vestibuliũ,& Flaccũ decẽ aut ad sum-
mum quindecim comitatũ mãcipiis è ministris domesticis,da
to signo suis cursim irrupit.pars militũ discũbentẽ ex improui
so circũstitit,propinantem cuidã.& cum cõuiuis agentẽ comi-
ter.Sed postquã Bassius in mediũ prodiit,ad primũ eius conspe
ctum attonitus obmutuit:cúmq; vellet surgere,vbi se circũuen
tum animaduertit,intellexit priusquã audiret Caij voluntatẽ,
quid mandatũ sit militibus,quid ipsi mox euenturũ. Sagax enim
est mẽs ad momẽto percipienda etiam quæ nõ conficiũtur sine
longiore temporis spatio.cæteri consurrexerunt, quorũ neme
nou metu diriguit,timẽs ne pœnas daret eius conuiuij.nam fa
gere tutum nõ erat, ac ne poterãt quidem occupatis exitibus.
illum Bassi milites vt iussum est abduxerũt ex hoc vltimo con
uiuio.Oportebat enim eum à foco rapi ad supplicij,qui tot in-
nocẽtium domos focis vacuas fecerat.Id quod inauditũ antea
Flacco accidit,vt in sua prouincia vnus caperetur hostiliter,
propter Iudæos opinor, quos funditus sublatos cupiebat homo
vanus & auidus gloriæ.Quod eo verisimilius fit,quia tũ captus
est quãdo Iudæi populariter dies festos agũt per aurũi æquis
noctium in sub dio structis artegiis,quod festũ erat tunc intermissum,magistratibus nostris etiamtũ inclusis carcere post in-
tolerabiles cruciatus ac cõtumelias,plebe verò vniuersa vicem
illorum doleute haud secus ac suam,quãuis ne domesticæ quidem calamitates suæ cuiq; deerãt.Tunc enim grauius feriũtur
molestiæ quando per eas nõ datur festos dies celebrare,fruiq;
tranquillitate ac remissione animi:qualẽ id tempus requirim
sicut ipsi tũc mœrore opprimebãtur,cuius nullũ inuenire valeb
bant exitũ.Sic dolẽtibus sub onere grauissimo,& domi cõgla-

batis nocturno tempore,quidã nunciarũt cõprehensum homi-
nem.illi rati se tentari falso nuntio,tantò indignius ferebãt lu-
dibriũ quò sibi struerentur insidiæ.Sed postquã tumultus in vr-
be ortus est,vigilibus vltro citróq; discurrentibus,& quibusdã
equitibus in castra properantibus,aliis è castris in vrbẽ pari fe
stinatione recurrẽtibus,quidã rei nouitate moti ædibus egressi
cognouerũt accidisse noui aliquid. Vt verò intellexerũt Flaccũ
captũ abductúmq;,tendẽtes manus in cælũ,laudabant Deũ,gra
tias agentes Deo rerũ humanarũ inspectori:dicentes:Non gau
demus Domine pœnaꝫ inimici,docti tuis sacris legibus cõdole-
re calamitati hominũ:sed tibi meritas gratias agimus q nostri
misereris subleuasti afflictiones cõtinuas.atq; ita nocte tota exa
cta in hymnis & canticis,summo mane portis effuderunt se in
proxima littora.nam proseuchas suas amiserant.Ibi in loco pu
blicissimo stantes conclamarunt vnanimiter: ô Domine supreme
rex mortaliũ & immortaliũ,allegamus terrã,mare,aërem,cælũ
mendũq; vniuersum nostris gratiarũ actionibꝰ,quæ sola nobis
sunt reliqua:cæterarũ creaturarũ vsum ademerũt homines,pul
sis vrbe & vrbanis ædificiis,tũ priuatis,tũ publicis, vt in terris
soli ne priuatũ quidẽ haberemus domicilij iniquitate præsidis.
At tu omnipotẽs.spẽ tandẽ salutis facis his reliquiis, & incipis
inuocatus annuere ruorũ precibus:quãdoquidẽ hostẽ totius no-
stri generis autorẽq; calamitatũ cunctarũ,superbũ captãtémq;
his factis nouã gloriam,sustulisti de medio hic in proximo me
nos afflicti minus voluptatis perciperemus auribus.sed tãtum
nõ oculos pascerem manifesto melioris euẽtus præsagio. Huc
accessit aliud quiddã non sine diuina,vt videtur,prouidẽtia.Cũ
enim ortã soluisset hyemis initio (nã oportebat martinis quoq;
iactari eum tempestatibus,qui elementa omnia facinoribus im
pius polluerat)post plurimos labores ægrè delatus in Italiã,cõ-
festim exceptus est à duobus insensissimis accusatoribus.Lãpo-
ne Isidorõq;,paulò antè sæpius ab eis vt subditis salutatꝰ domi-
nus & seruator benemerentissimus.tũc verò sensit eos aduersa-
rios,& quidem non ex æquo,sed longè prævalentes, non modò
iure quo fidebãt, verumetiã fauore summi principis ac mode-
ratoris rerũ humanarum, quem videbãt Flacco inimicissimũ,
sed tunc sumpturũ personã iudicis,ne videretur eum prædãna-
re ante iudicium, si non expectata accusatione defensionéq; ob
priuatam simultatem ferret in eum capitalẽ sententiam. Nihil
autẽ est molestius quàm maiores ab inferioribus, & magistra-

tus accusari à subditis, haud secus quàm si her* reus postuletur à vernis suis aut emptis mancipiis. Fuit tamẽ hoc leue malum collatum ad aliud grauius. Noc enim è subditorũ vulgò accusatores conspirarunt in eum subitò, sed totius præfecturæ tempore his potissimum inuisus fuerat, Lampone etiam accusato impietatis commissæ in Tiberium Cæsarem, & hac causa fatigato per biennium. Nam iudex malicioſè differebat sententiam, vt etiamsi reus absolueretur à crimine, saltem metu incerti euentus impendentis cruciaretur quàm diutissimè, & vitam morte grauiorem viueret. imò & postquam euasisse visus est, aiebat se mulctatum facultatibus, quippe qui inuictus præfecturam gymnasij susceperat: siue homo sordidus & illiberalis negabat sibi tantas opes quę huiusmodi sumptibus sufficerẽt: siue minus possidebat, quàm antea præ se tulerat, tandem verò rem ipsa declarauit minus pecuniosum fuisse quàm pro existimatione, vt qui præter malis artibus parta nihil haberet. Ab actis enim erat apud præsides, causas promoueus ex ordine. In harũ commentariis quædam delebat, quædam prætermittebat data opera, nonnunquam inserebat quæ in iudicio dicta nõ fuerant rursum alia mutabat transponebátq; pro libito, è singulis syllabis atq; etiam apicibus quæstum faciens scriba sedentarius: qui sæpe conclamante populo appellatus est calamosphactes aptissimè, quòd scribẽdo calamo iugularet multos, hoc est miseriores mortuis redderet: qui alioqui potuissent causam vincere fruiq; suis opibus. tunc verò paupertatem ferebant iniustissimè, illo inimicis eorum venditante alienas substantias. Non enim erat possibile prouinciæ amplissimæ præsides meminisse negotiorum omnium, affluentibus aliis super alias cautis præuaricatis atq; publicis: præsertim cùm non iudiciis tantum præsent, sed etiam rationibus tributorum & vectigalium, quibus maior anni pars impendebatur, at iste cùm ex officio suscepisset necessariam iuris custodiam, & decretorũ eius sanctissimorum, venalem habebat obliuionem iudicum, parti quæ vicisse debuerat, adscribens litem perditam, accepta largitione magis quàm mercede: & superiores faciebat qui iure succubuerant. talis accusator tunc Lampon extitit: nec minus scelestus Isidorus, homo turbulentus, factiosus, exercitatus in seditionibus, inimicus pacis tranquillitatisq;, idoneus vel excitandis vel augendis tumultibus, solitus circa se habere turbam promiscuam, distributam quodammodo. sunt enim per eam vrbem sodalitia plu-

rima, quæ nihil sanum cõsociat, sed compotationes, ebrietates, debacchationésq; harum comites: ea Synodus & clinas vocant indigenæ. in his sodalitiis plerisq; Isidorus Taraxipolis principatum tenet. Symposiarchi clinarchæq; titulo: & quoties collibuit aggredi aliquid inutile, ex cõposito prælio sunt omnes, & insulta huius faciunt. is quoniam sibi visus est multũ apud Flaccũ posse ab initio, deinde non in eodẽ haberi pretio, conducta ope ra hominum alienaquadra viuentiũ, & ex acclamationibus forensibus victum parantiũ, iussit eos conuenire in gymnasium. Quo mox cõplero, sine causa Flaccum accusabant, falsis criminationibus impetentes eum & obiicientes quæ nunquam fecerat. tam longis querelis vt non Flaccus modò, sed alij quoq; ad eam sic inopinatã stupescerent, & id quod erat conicerent, profectò in alienatus hæc fieri gratiam: quando nec ipsi clamatores passi essent quicquam indignum, & reliquos ciues nossent nullis affectos iniuriis. Itaq; post deliberationem placuit corripi aliquot, & ex his scitari causam quæ homines insanos in tãtam egit rabiem. Compreheusi non expectatis tormẽtis veritatem fassi sunt: & quo res fieret compertior, indicarũt mercedem vel acceptam vel promissam in posterum, tum per quos distributa sit eius seditionis principes, locũ etiam & tempus eius largitionis. Cùmq; vniuersa ciuitas indignaretur quod ob malè seruatorum quorundã imprudentiam inureretur ipsi publica ignominia, visũ est syncerissimæ parti populi, vt distributores mercedis postridiè producerentur, & Isidorum conuincerent, facta ipsi potestate pro se dicendi, ũ bene administrata republica inquas pareretur calumnias. quod mandatum postquam est cognitum, non tantùm honoratiores, sed & vniuersi ciues absq; culpę huius conscitis, ad concionem venerant. ibi egregij ministri, vt facilius noscerentur in locum celsiorem subducti conspicuiq; omnibus, coram arguebant Isidorum autorem tumultus & conuitiorum quæ in Flaccum iactata fuerunt à conductis non mediocri summa tum vini tum pecuniæ. alioquin vnde nobis, inquiunt, tanta copia? pauperes sumus, & vix quotidianum victum necessarium quærimus. Nec nos præses afficit vlla iniuria, cuius nos exasperet memoria: sed ille nos concitauit, semper fortunatis inuidens, & osor legitimè constitutæ reipublicæ. Hæc agnoscentes quotquot aderant, vt indicia pessimæ voluntatis hominis qui culpabatur, acclamabant, norandum ignominia, pars mittendum in exilium, pars afficiendum

supplicio. Hi vincebát numero, & multi transíbant in eorũ sententiam. Deniq; cuncti conclamant, necandum pestiferum hominem, qui ex quo admotus sit ad tranctandam rempublicam, nullam ciuitatis partem illæsam reliquerit. Verùm ille sibi cõscius fuga se subduxit, veritus ne prehẽderetur. Nec Flaccus amplius quæsiuit, ratus post eius spontaneum discessum ciuitatem quieturam à cõtentionibus. Hæc memoraui prolixius, nõ vt refricarem veteres iniurias, sed quòd mirarer inspectricem rerũ humanarum iustitiã, qua factum est, vt omnium infensissimis obtingeret accusatio præsidis, quo maioribus ille angeretur doloribus. Nec em accusatio per se tã molesta est, quàm quoties ex professo inimicis committitur. Quam iste non solùm pertulit ab infestis hominibus in quos paulò antè vitæ necisq; potestatem habuerat: verumetiam manifestè cõuictus fuit, duplici sanè incõmodo, quòd damnatus insuper inimicis esset ludibrio quæ conditio viro prudenti videtur ipsa morte grauior. Quod enim solatium eius infortunij supererat? vno momento exutus est omni patrimonio, atq; etiam his quibus ipse tem familiarẽ auxerat, ornamentorũ cum primis cupidus. Non enim patiebatur, vt quidã pecunios, diuitias iacere inutiles, sed exquisita volebat omnia, pocula, vestimenta, stragula, supellectilem, & quicquid attinet ad eximiũ ornatum ædificij: ad hæc famulitiũ domesticum lectissimũ, vel forma & corporis habitudine, vel dexteritate in quotidianis ministeriis. Nã in suo quisq; officio si non primus erat, certè cedebat nemini. Id verũ esse hinc manifestè colligitur, quòd cùm plurimorũ damnatorum bona sub hasta sint vẽdita, solius Flacci omnia seruata sint imperatori, exceptis paucis quibusdam, ne lex de damnatis lata violaretur. Adeptis bonis actus est in exilium procul ab omnibus continentis prouinciis, hoc est à maiore potioréq; parte orbis habitabilis, imò & ab omnibus fortunatis insulis. Nam in omniũ sterilissimam Gyarum in Aegæo sitam deportatus fuisset, ni deprecante Lepido pro Gyaro Andrum propinquam ei permissum esset incolere. Tum ab vrbe vsq; Brundisium eandem viam remensus est, per quam ante paucos annos Aegypti cõterminaq; Libyæ prouinces designatus iter fecerat: vt ciuitates quæ tunc fortuna tumidum ostentantémq; se spectarant, rursum spectarent affectum ignominiæ. At ille commostratus digitis præeuntium propter mutationem repentinã, grauiore dolore premebatur, exacerbante se vsq; calamitate nouis casuum accessionibus, quem admodũ in morbis recidiuis vsu venit, qui paulò antè se remiserant. Traiecto autẽ Ionio sinu legebat oram vsq; Corinthum, procurrẽtibus ciuitatibus maritimis ad vix credibile spectaculum. Quoties enim exscenderet concursus fiebant, malorum vt insultarent, reliquorum vt condolendo ex aliena fortuna exemplum ad modestiam sibi sumerent. ibi transmisso Isthmo à Lechæo Cenchreas nauale Corinthiorum, importunitate custodũ coactus est sine mora proficisci, ascensaque parua oneraria soluere, quãdo vento cõtrario multum fatigatus ægrè Piræum tenuit. Vbi verò tempestas desiit, præterectos Atticam vsque Sunium promontorium, móxq; ex ordine sitas insulas, Helenam, Ceam, Cythnum, & deinceps alias, postremò ad Andrum quam petẽbat peruenit. eam procul conspicatus miser, lacrymis tanquam è fonte per genas manantibus cum planctu amaróq; gemitu hæc verba protulit: Viri custodes & deductores, pulchrũ sanè locum & fortunatam insulam Andrum accipio pro beata Italia. Flaccus natus educatus eruditúsq; Romæ, nepotũ Augusti sodalis & condiscipulus, Tiberij quoq; Cæsaris inter præcipuos amicos habitus, & eius primariæ possessioni Aegypto præfectus datus per septennium. Quænam est hæc tanta mutatio? nox interdiu, quasi per solis deliquium, meam vitam occupat. Quomodo vocabo hanc insulã? exiliúmne, an nouam patriam, an portum & refugium miserum? sepulchri nomen ei maxim è cõuenit. Siquidem infelix ego meipse quodammodo in monumentum infero. Aut enim præ dolore vitam miserã finiam, aut si potero diutius superesse, lõgam mortem perpetiar, inter hæc lamẽta nauis ad portum appulit, ille verò exscendit demisso capite, calamitate pressus tã quam onere grauissimo, vt ne oculos quidem attollere vel posset vel auderet, propter obuios, & ad videndum confluentes, qui vtrunq; viæ latus occupauerant. Tum custodes productum ad Andriorum populum ostenderunt omnibus, contestati eos exulem se perduxisse in insulam. Atq; ita functi suo ministerio discesserunt. Tum verò Flacco nemineni notum iam videnti dolor recruduit, exacerbatus nouis imaginationibus, dum circa se animaduertit solitudinem, vt opprobrium duceret ferro perire in patria. Adeò trepidabat, vt non aliter quàm insanus prosiliret ac vltro citróq; discurreret, manus complodens, femora percutiens, humi se affligens, & clamitãs, Eo Flaccus ille paulò ante præses magnæ Alexandriæ principis vrbium, Aegypto præfectus prouinciæ felicissimæ, cuius nutum

obseruabãt tam multa hominum eius regionis milia, quí quotidie deducebatur à turbis innumeris. An somnium erat illud non veritas? dormiens videbam illam felicitatem, vanas imagines animæ fingẽte sibi quod nusquã erat: Deceptus sum profectò, umbræ non res erant, & fallaces species illudentes oculis. Nunc velut experrectus nihil inuenio, abierũt ũmul omnes illæ fortunæ splendidæ cum quibus olim consuetudinem habui, extinctæ sunt momento temporis. Cum talibus semper colluctabatur cogitationibus, præ pudore deuitans conuentus hominum, nec in portum nec in forum prodire sustinẽs, sed inclusus domi tanquam in fouea, ne limen quidem audens trãscendere: interdum autem progressus mane summo, cubãtibus etiamnũ aliis, clam subducebat se ex oppido, & exigebat totum diem in solitudine, deuitans occursus fortuitos, & vexans seipsum recẽti calamitatis memoria, arrodénsq; suum cor miserè: ac noctu demum reuertebatur, vesperè optans auroră, quod horreret tenebras & obuersantes dormienti species, mane rursum cupiens aduentũ vesperi. Nam ipse secum circumferẽs caliginẽ abhorrebat ab omni hilaritate. Post aliquot autẽ menses ruscelo empto in eo plerumq; degebat solitarius, deplorans suum infortuniũ. Fertur aliquando media nocte velut furore correptus prosiliisse è sua villula, sublatáque ad cælum & stellas & illum verum mũdi ornatum facie exclamasse: Rex deorũ & hominum, ergo cordi tibi sunt res Iudæorum, nec mentiuntur tuam prouidentiam: sed illi potius errant, qui negant eos foueri tuo præsidio, cuius ego sum argumẽtum certissimum. Quantum enim in Iudæos debacchatus sum, tãtum ipse pertuli. Passus sum eorũ bona diripi, data prædatoribus licentia, ideo paterna maternáque hæreditate priuatus sum, & his quæ vel donata vel quocunque modo acquisiui. Probrosè quondam inquilinos vocaui cùm ciues essent, vt gratificaret inconditę multitudini, quæ his inimica me miserũ decipiebat suis adulationibus: ideo patior ignominiam, exul eiectus tota orbe habitabili, hic includor. in theatrum producti quidam iubente me, in cõspectu inimicorũ iniustè flagris cæsi sunt. Ergo ego iure optimo traductus sum, nõ per varias ciuitatis theatrum, cõtumeliosè cruciatus misero animo priusquam corpore: sed per totam Italiam vsq; Brundisium, per totam Peloponnesum vsq; Corinthum, per totam Atticam mediásq; insulas vsq; Andrum meum carcerem, certus nõ esse hunc finem mearum calamitatũ, sed alias latere in insidiis

diis, vt paria referãtur paribus. Interemi quosdã, interimẽt me alij. Me cõniuente quidam lapidibus sunt obruti, quidam viui combusti, quidam raptati per forum medium, donec frustatim lacerarentur. Horum facinorum pœnæ me manent sat scio, & diræ iam stant tanquam in carceribus, vt obice rupto properẽt in meam pernitiẽ: imo iã in horas præmorior, multas mortes sustinens ante illam vltimam. Atque ita sæpe territabatur, horrore quatiente membra omnia, animo quoque contremiscente anhelóque pectore, quandoquidem spes eum destituebat, vnica vitæ mortali addita consolatio. Nullum vnquam solicito felix oblatum est auspicium, rumores aduersi afferebantur: molestis vigiliis somni succedebant turbidi. Efferabatur solitudine, quid conuersatio? Nihil ei videbatur insuauius oppidanorũ consuetudine. Ruri ab opprobriis tutum faciebat solitudo, non item à periculis. Si quem lento passu incedentem videret, suspicabatur cogitare sibi pernitiem: sin properantem, mox mentem subibat: atat hic me persequitur, non temerè festinat. Blandus insidiatur, liberè loquens contemnit. Cibus potúsque mihi præbetur sicut mactandis pecudibus. Quousq; tandem ferreus durabo in tot casibus? scio me moliorem quàm vt mortẽ mihi consciscam: nimirum hoc quoq; vetat meus genius, ne citò abrumpam vitam miseram, vt malum dilatum cumuler ineátq; apud iniustè per me necatos vberiorẽ gratiam. Talia reuoluẽs animo, trepidus expectabat finem fatalem. At Caius natura fœrus & pœnis insatiabilis: nõ vt alij semel punitos omittebat, sed iram continuans semper eis nouos cusus moliebatur: Flaccum verò præ cæteris oderat, vt etiam in aliis suspectum exosúmq; haberet idem vocabulum: sępéq; pœniteret eum quod exilium præstulisset capitali sententiæ: & quamuis deprecatorẽ Lepidum magnifaceret, tamen culpabat, ita vt ille subripi timere incepe-ret, ne grauius plecteretur, quod pœnę leuioris autor fuisset. Ergo cùm nemo iã auderet preces interponere, glisceẽte ira quam tempus hebetasse debuerat, crescebat malum haud secus quàm quoties morbus intermissus repetit corpora. Tũc enim incumbit sæuior. Ferunt aliquando noctu interrupto somno Caium cogitasse de honoratis exulibus, qui sub nomine infortunatorum vitam otiosam, quietam, veréque liberam agerent, quam ipse peregrinationem malebat appellare, quàm exilium. Nulla enim eis deesse commoda, & superesse quietem atq; tranquillitatem nec desiderari ab illis aut requiri delicias, cùm fruuntur vita

Universidad de Deusto
Biblioteca

vita secura ac philosophica,contenta modico. Móxq; iubet illustrissimum quemq; ac nobilissimũ necari,notatis singulorũ nominibus.& Flacci ante alios.Vbi verò ad Andrũ appulerũt percussores,Flaccus forte fortuna rure in oppidũ reuertebatur:illi è portu occurrebant, & è longinquo se conspexerunt inuicem. Statim sensit quò tenderent(erat enim præsaga mens præsertim in aduersis rebus)ac mox deflexit à via,fugiens quantum poterat,immemor se non in cõtinente deprehensum sed insula, vbi mari clauso quid proderat celeritas? alterutrum enim necesse fuit,aut pertinatiore fuga in altum ferri præcipitem,aut comprehẽdi in littore.Satius autem erat in terra quàm in mari perire: quandoquidem hominibus & cæteris terrestribus locum peculiarem natura terrã assignauit,vbi nõ solùm viuant,sed & moriãtur,vt quæ nascẽtes excepit,eadem fato functos recipiat. Illi summa contentione fugientem assequuntur: ac mox pars foueam fodiunt,pars clamantem reluctantémq; trahunt: quapropter toto consociatus est corpore,more ferino ruens in vulnera.Nam subinde cõplexus alios atq; alios,cum transadigere ferrũ nõ liceret perebatur obliquis ictibus,& ipse in causa fuit, vt cõficeretur crudelius.confisus manus,pedes,caput,pectus,latera,sicut victimæ ad viscerationem,iustitia pro tot iniustis Iudæorum mortibus pares pœnas exigente ab vno corpore. Itaq; totus is locus perfusus erat sanguineis riuulis, dissectis venis cõpluribus: & dum cadauer traheretur in foueã,frustatim lacerabatur,præcisis neruorum compagibus. quibus antè cohaserat. Hæc sunt quæ Flaccus pertulit,argomento certissimo,non negligi res Iudæorum à Deo,nec destitui eius auxilio.

PHILONIS IVDAEI,

De virtutibus,& Legatione ad Caium.

VSQVE quo tandem nos senes erimus pueri, corpore quidem per ætatem cani, animo verò propter imperitiam infantes admodum,vt quos fortunam rem inconstantissimã putamus stabilem, instabilem verò naturam, cùm sit firmissima.permutamus enim rerum æstimationem sicut in lusu calculorum,dum fortuitis plus diuturnitatis tribui

tribuimus quàm naturalibus,& his plus infirmitatis quàm alteris.Causa est quia vincũt præsentia hominũ imperitorũ futuri iudicio,qui malunt sensui fallaci quàm secretæ cogitationi credere.oculis enim quæ in prõptu & cõspicua sunt percipiuntur,ratione penetratur ad futura & inuisibilia. Cuius visum acutiorem quàm oculorũ corporis,haberamus,aliis mero saturitatéq; suffusum,alij ruditate vitio maximo.verũtamẽ nostra hæc tẽpora,& quæ inciderũt in ea res multæ magnæq;,satis nos his persuadent vt credamus esse diuinã prouidẽtiam, & præcipue curare supplices religiososq; homines,vt omnipotẽtis patris regisq; sortem hæreditariam.id genus hominũ Chaldaicè Israel vocatur,quod interpretatur videns Deum:res vt mihi videtur pluris æstimãda quàm vllæ opes vel priuatę vel publicę. nam si seniorum aut præceptorũ,aut magistratuum,vel parentum aspectus mouet ad reuerentiam & modestiam,& sua præsentia viram morésq; corrigit:quantum putamus ad honestatem virtutémq; præsidium contingere animæ si emergens supra omnes creaturas,Deum increatum spectare didicerit summam ilud bonum pulchrum,felix beatúmq;, & quod verè dicere licet bono melius,pulchro pulchrius,beato beatius,felicitate ipsa felicius.& si quid dici potest perfectius. nõ potest eñ sermo assequi & attingere Deum superiorẽ se modis omnibus, sed retro relabitur,cùm nõ possit propriis nominibus, ceu gradibus ascendere ad manifestationẽ non dico eius Qui est, quẽ ne totũ quidem cælum in vocem articulatã versum potest eloqui,sed vel potestatum eum stipãtium,creatricis regiæ, prouisoriæ,cæterarúmq; bonis præmia malis pœnas dispẽsantium. si quidem etiam vltrices collocandæ sunt in beneficiũ ordine: non solùm quia iuris sunt pars,quod naturaliter constat & absoluitur ex honore bonum vindictáq; malorum: verumetiam quia non rarò animaduersio castigatos peccatores reducit ad mores sobrios,aut certè obsistit quo minus pergãt in suis scelestibus.nam aliorũ pœnę emẽdant alios.veritos ne in similes incidant.quis enim videns Caium post Tib.Cæsaris obitũ potitũ terræ marisq; imperio,in tanta tranquillitate institutisq; optimis,& prouinciarũ pace ac concordia,consentiente septentrione,meridie,oriente,occidentéque.Barbaris Græcisq; consociatis,& exercitibus cum oppidanis,hisque vicissim cum illis pacate conuersantibus vt fruerẽtur officiis & cõmerciis mutuis: non admiratus fuisset felicitatem tam insignem & vix enarrabilem

Universidad de Deusto
Biblioteca

bilem, vna hæreditate cumulatam bonis ingentibus, thesauris
argento auróq; refertis, partim rudi infectóq;, partim moneta
signato, partim fabrefacto ad exornãdos poculis & id genus va
sis mensariis abacos: ad hæc pedestres, equestres naualésq; co-
pias, reditus affluentes tanquam è fonte perpetuo, potestatem
in partes præcipuas orbis eius qui propriè habitabilis dicitur
duobus finitus fluminibus, Euphrate, Rhenóq; hoc disiungẽte
Germaniã & feroces nationes alias, illo Parthiã, Sarmaticásq;
gentes ac Scythicas nihilo mitiores Germanicis. Erant, inquã,
ab ortu ad occasum quemcunque oceanus ambit, & quædam
trans oceanum plena lætitia publica, gaudente festa pace Ro-
mano populo cum vniuersa Italia prouinciisq; omnibus tũ Eu
ropeis tum Asiaticis, nam si vnquam ante sub imperatore ali-
quo, tunc maximè sibi videbantur non iam sperare, sed certò te
nere vsumfructum commodorum publicorum priuatorúmq;
& felicitatẽ plenariam fortunante cuncta numine. Erat igitur
videre nihil aliud per singulas vrbes quàm altaria, victimas, sa
crificia, candidatos, coronatos, hilares blandósque vultus om-
nium, festa, celebritates, musica certamina, circenses, comessa-
tiones, priuilegia cum citharis ac tibiis, voluptates, remissio-
nes, inducias, oblectationes varias cunctorum sensuum. tunc
nullum discrimẽ erat inter diuites & pauperes, claros & humi
les, creditores & debitores, heros & seruos, exæquante iura tem
pore, vt iam fidẽ inueniret descriptum in poëtarum fabulosis
sigmentis saturnium seculum: tanta erat vbertas & annonæ fe-
licitas, tãta hilaritas, & securitas, totas familias totásq; plebes
occupans noctu pariter ac interdiu per septem primos menses
perpetuos. Octauo autem grauis morbus Caium inuasit, quia
frugaliorem victus rationẽ & salubriorẽ qua vsus sub Tiberio
fuerat, mutauit in luxum regium, multum enim absumebatur
meri cupediarúmq;, & pleno ventre non satiabatur concupiscẽ
tia, accedebant eò balnea parum tempestiua, tum vomitus ru
súmq; compotationes & voluptates ventris ac eorum quæ sub
ventre sunt, volutationésq; cum fœminis ac pueris, & quicquid
vel animo vel corpori noxium coniunctionem eorum conatur
dirimere. quãdoquidem tẽperantię merces est robur & sanitas,
intẽperantiæ verò morbus & imbecilitas vicina mortis proxi
ma. is morbus postquam fama vulgatus est, mari etiã tum na-
uigationibus idoneo, per initiũ autumni quæ ferè postrema so
let esse nauigatio reuertẽtium ad proprios portus ab omnibus
empo

emporiis, præsertim eorum qui nolunt hyemare apud gentes
exteras: mutata illa prius delicata vita in mœstitiam, cõtinuò
domus omnes & ciuitates omnes tristi habitu repletæ sunt. æ-
quante paulò antè præteritã tristitiam mœrore proclinato in
diuersam partẽ alteram. omnes enim vnà ægrotabãt prouincię
& quidem ipso imperatore grauius. ille enim languebat solo
corpore, hæ verò animo, sollicitæ desperabũdæq; de pace com-
modorúmq; suorũ vsu libero, subibat enim mentẽ memoria ca
lamitatum exoriri solitarũ in orbato suo principe imperio, vt
sunt bella, rapinæ, vastationes agrorũ, expulsiones colonorũ, di-
reptiones bonorũ, captiuitates, mortes, terrores & pericula, quo
rum omniũ remedium situm putabant in salute sui principis.
itaq; remittẽte se morbo, breui secuta est gratulatio vel extre-
morũ finium. fama enim nihil velocius. arrectæq; erant omnes
ciuitates rumorũ gratiorũ auidæ, donec lætũ nuntium accepe-
runt, reualuisse omnino Cæsarẽtatq; ita quasi salutem ipsi rece
pissent, reuersi sunt iterũ ad hilaritates cuncti conuenientis &
insularũ incolę. nemo enim meminit vnquã tantam fuisse vni⁹
alicuius gentis aut regionis lætitiam publicã ob saluti restitu
tum suum principem, quanta tum fuit vniuersi orbis ob Caij
salutẽ, mox vt se cœpit recolligere. nam acsi tum primũ feram
& pastoralem vitam in socialem ciuilémq; inciperent vertere,
& è desertis speluncis in ciuitates munitas migrare, & post vi-
tam sine magistro actam parere pastori mitioris gregis ducto
riq; legitimo, gaudebant ignari veritatis. Cæcutit enim huma
na mens, nec intelligit quid sit verè vtile, sequẽdo magis conie
cturas quàm scientiam, itaq; non multò pòst ille speratus serua
tor beneficentissimus, qui videbatur nouis felicitatum fontib⁹
inundaturus Europam & Asiam, profuturis priuatim ac publi-
cè, iuxta prouerbium ab ipso lare orsus, erupit in sæuitiam, vel
potius aperuit quã dissimularat hactenus. Suum enim patrue-
lem & imperij cohęredem, & propiorem successorem Tiberij,
quòd hic natura, ipse adoptione nepos esset, occidit causatus ab
eo petitum se insidiis, quod crimen ne in ætatem quidem illius
competebat. vix enim tum primam adolescẽtiam misellus at-
tigerat: & vt quidam aiunt, si paulò diutius vixisset Tiberius,
Caius iam tũ suspectus sublatus fuisset è medio, germanus ve-
rò nepos solus declaratus fuisset auiti successor imperij. Verùm
ille fato cõcessit prius quàm exequeretur sua consilia. Cæterũ
Caius ad fraudãdum cõmuni iure socium arte vsus est, rarus se
hoc

hoc pacto euasurum calumniam. Fuit autem id cõmentum huiusmodi: Conuocatis optimatibus, Vellem, inquit, hunc cognationē patruelem benevolentia fratrem, iuxta extremam Tiberii voluntatē, in imperij societatē assumere. sed ipsū videtis eū admodum puerū opus habere curatoribus, pædagogis, præceptoribus, alioquin quid mihi cõtingere potest optatius, quàm tanto imperij põdere nõ onerari vnum corpus vnámq; animã & habere me à quo pro parte sua iubinde adiutante subleuer. Equidem, inquit, plus quàm pædagogū vel curatorē vel præceptorem ei me fore iam nũc profiteor, & me patrē appellari, illū filium, iubeo. Post deceptos his verbis qui adfuerãt optimates vnà eũ, adolescentulo, quòd ei hæc adoptio non tam daret spera tum imperium, quàm iam ante datū adimeret, cohæredi collegæq; insidias securus ipse cœpit struere. Nam Romano iure filius in potestate patris est, & alioquin imperator pro potestate gerit omnia, nemine audẽte aut valẽte rationẽ ab eo reposcere. Hunc igitur sibi ratus aduersarium velut in certamine prostra uit, nil miseratus puerū secum educatū familiarémq; præmaturo fato cadentẽ, principatus patrimonii q; sociū, qui multorũ spe Tiberio successor destinatus fuerat propter cognationem proximam. Nepotes enim post parentū obitum aui cẽsent pro filiis. Fertur iussum sua manu se interimere adstantibus tribunis ac centurionibus & vetitis adiuuare scelestũ facinus, quasi nefas esset imperatorũ posteros necari alienis manibus. Nolebat enim videri iuris oblitus in patrãda summa iniuria, & sanctitatis ĩ scelere meminerat, illudẽs veritati simulationib'. Tũ puer imperitus, qui nunquã cædẽ fieri viderat, nunquã in armis se exercuerat, vt volent adolescẽtes regij pacis tempore simulacra pugnarum ciere, primùm ceruicem præbebat venientibus: cúmque illi detrectarent, sumpta sica scitabatur cui loco letale vulnus deberet infligere, vt infelicem vitã abrumperet: impetratóq; hoc miserabili officio, primum id atq; vltimum ab his magistris didicit, coactus homicida sui fieri. Vbi verò primum maximúmq; certamen Caius confecit ex sententia, nemine interstite quem maleuoli principem ei possent opponere, ad secundum se mox parabat aduersus Macronẽ, quo auditore vsus fuerat, non solùm postquã adeptus est imperiũ: id enim adulatorũ est, felices colere: sed & in principatu parando. Nam Tiberius senex callidus & in noscitãdis occultis hominũ voluntatibus perspicacissimus, nec minus prudens quã potẽs, crebris de

Caio

Caio tangebatur suspicionibus, esse illum infensum vniuersæ Claudiæ familiæ, faueréq; soli materno generi: proinde metuebat nepoti, ne relictus puer non diu superstes foret: & alioquin iudicabat indignũ tanto imperio hominem inepto ad ciuilem consuetudinem ingenio moribúsq; inconstantibus præditum. Videbantur enim alieni à decoro præ se ferre quãdam insaniæ speciem, adeò tum dicta eius tum facta parum sibi constabant: quibus tamen rebus conatu omni Macro medebatur quoad fieri poterat, suspiciones eximens Tiberio, ne metu de nepote vlceraretur eius animus. aiebat enim Caium obsequentem illi & benevolum, & valde patrueli amicum ac deditũ, in tantum vt libenter soli cederet imperium. sed obstare verecundiam, quod id nõ videatur è re publica: & hãc esse causam cur quãuis simplex, haberetur à quibusdam inconstans & varius. Quòd si quando parũ promoueret rationibus verisimilibus, depacisci non dubitabat, fideiussorem se offerens: quandoquidem iam satis approbasset suam erga Cæsares benevolentiam, & priuatim erga ipsum Tiberium, tum cùm detecta oppressáq; se executore fuit Seiani coniuratio. & vt cõpendio dicã, erat laudator Caij maximus, si laus vocanda est defensio cõtra suspicionum cauas & incertas obscurásq; criminationes. Nam in summa quic quid pro germanis fratribus ac filiis afferri poterat, hoc totum & amplius etiã Macro asserebat pro Caio apud Tiberiũ in cau fa fuerunt, vt multorum fertur sermonibus, nõ solùm eius officia mutua quibus colebat Macronem qui tum erat penè columen imperij, sed & vxor Macronis propter quiddam tectum silentio, quæ quotidie maritũ incitabat, ne vllam occasionem fauoris & iuuandi iuuenis prætermitteret. est autẽ ad impellendum virum efficax impudica mulier, vt quę blãdior sit propter conscientiam. At ille ignarus probri domestici, & ratus ab amore coiugali proficisci eas blanditias, imprudens suis artibus gratificabatur inimicis quos putabat amicissimos. Itaq; sæpe seruatum à se conscius, liberè monere solebat nihil suspicans. Quærebat enim vt bonus opifex gloriã ex diuturnitate sui operis, veritus ne aut suapte incuria rueret, aut destrueretur ab aliis. Ergo si quando videret dormientẽ in conuiuio, excitabat, nec decorũ id nec satis tutũ existimans. dormiens enim exponit se insidiis. itidẽ insanè spectantẽ saltatores ita vt vnà gesticularetur, aut ad mimorum scurrilia dicteria non subridentem sed cachinnãtem pueriliter, aut non temperãtem sibi quin citharœdis

X

Universidad de Deusto
Biblioteca

rœdis chorisve succineret,fodicabat cubito assidens aut accũbens proximus,& cohibere conabatur.interdũ in aurẽ insusurrabat ne quis audiret alius,blandè admonens:nõ decet te aliis ĩ audiẽdo spectandóq; & vsu cæterorũ sensuum esse similem, sed tantũ debes in ratione viuẽdi excellere,quanto eminẽtiorẽ te fortuna cõstituit:absurdum enim foret terræ marisq; principem cantibus,saltationibus,cauillis & huiusmodi nugis succumbere.oportere illum semper & vbiq; meminisse maiestatis imperatoriæ,tanquã pastorẽ gregi præpositũ, & vndecunq; dictis factisq; in melius proficere.addebátq; quoties cõtigerit interesse gymnicis aut scenicis aut circẽsibus spectaculis,nõ studia sed industriam cõsidera, sic cogitans:Si ista quæ vitæ nõ prosunt,quòd solam voluptatem spectatoribus pariant,tamen quibusdam elaborãtur tanta diligentia,laudem à turba mirabunda captantibus,& coronati ac præconis voce victorẽ declarari amplũ præmium existimantibus,quid oportet eum agere qui profitetur artem longè præstantissimam:ea est imperandi ars,cuius ope colitur quantũ est bonorum agrorum siue montanorum siue campestrium,nauigatur totum mare sine periculo,ob commercia quibus diuersissimæ terræ sua bona cõmunicant indigentibus,& vicissim illarũ copia suam subleuant inopiam.nam inuidia totũ orbem nunquã occupauit, imò neque partes quidem eius maiores,Europam vniuersam aut Asiam:sed venenosarum more bestiolarũ cauernas habitat,quoties vnum aliquod pectus subrepsit aut vnam familiam,aut ad summum vnam ciuitatem atq; alteram amplas regiones & nationes non accedit,præsertim ex quo vestra gens augusta potita est rerum dominio.nã quæcunq; noxæ prius versabantur in mediis vrbibus, pulsæ sunt ad extremas tartari latebras,& pro his inducta cõmoda ab vltimis terræ marisq; finibus in has nostras regiones,atq; hæc omnia tibi soli gubernãda cõmissa sunt. à natura igitur in puppi celsa collocatus ad gubernacula,rege nauẽ quã generis humani salus vehitur.non aliunde magis voluptatem capiendo,quàm è subditis per te aditis aliquo beneficio. Ab aliis enim alia exiguntur vel priuatim vel publicè.à principe ppriè expectantur bona cõsilia,quorũ executio prosit subiectis populis:vtq; larga manu ac mente sua bona impartiatur, his tantũ exceptis quæ ob incertos casus futuros seruari prouidentia postulat.talibus verbis eũ incãtabat ille infelix monitor cupiens meliorẽ reddere.at is homo cõtentiosus vergebat in contrariã,quasi ad illa impelleretur,& castigatorẽ impudẽter reiiciebat:interdum etiã procul venientẽ conspicatus.sic alloquebatur proximo:Adest præceptor iam superuacuus,pædagogus nõ amplius pueri,prudẽtioris seipso monitor, qui subdito imperatorem obedire postulat nõ rudem regiarũ artium, quarũ magister videri vult,sed à quo ipse doctꝰ nescio.Mihi certè ab incunabulis contigerũt educatores plurimi,patres,fratres,patrui,patrueles,aui,proaui,tam inde à primis Romanis principibus per paterni materniq; generis seriem cognatione proximi,nequid dicã de virtutũ seminibus quæ innasci soleant in principe.Quẽadmodum enim corporis animiq; forma, habitu,gestu,cõsiliis,actionibus,prognati maiores suos referũt,eodem modo probabile est in ipso semine deliniari quãdam habilitatem dignã principe.& audebit aliquis indoctus me, qui in materno vtero & naturæ officina imperator formatus fui nõdum in lucẽ editus,docere artes imperatorias quas dudum probè calleo?an credere fas est in mentẽ venire posse ciui paulò autè priuato & humili regia consilia?attamẽ impudẽter audent præire nobis imperatoria mysteria, quibus ipsi vixdũ initiati sunt.Sic ille paulatim à Macrone alienabatur.quærẽs contra eum falsa,sed vtcũq; probabilia crimina. Sunt enim quidã ingeniosi ad cõminiscenda verisimilia. Tunc autẽ ex huiusmodi Macronis vocibus arrepta fuit occasio. Meũ Caius opus est, à me magis,aut certè nõ minus quàm à suis parẽtibus est genitus.ter nõ semel eum Tiberio seruienti & ad necẽ poscenti eripui meis deprecationibus,post obitũ quoq; illius cũ mihi parerent prætoriani milites,id sarellitiũ in manus ei tradidi.admonitum prius,vno tantũ viro esse opus.de cætero integrũ & incolume manere imperiũ.His vt veris quidã assentiebantur, quia nõdum pernouerãt mores Caij fucatos & mutabiles,ipso simulando dissimulandóq; tegẽte suam vafriciem & inconstantiã. Verũtamen post non multos dies ille infelix sublatus est è medio vnà cũ vxore, extrema pœna repensa sibi pro immodico studio.nec aliam ingrati pro meritis referre soleant gratiã,pro quibus libenter damnum dant suis benefactoribus.Certè Macro,qui sedulo ambitione magna pariq; conatu dedit operam, primũ vt seruaret Caiũ,deinde vt imperiũ soli adstrueret, talẽ mercedẽ retulit.Ferrũ enim miser coactus seipsum interficere,vxor quoq; habuisse eundem exitum. quamuis putaretur cõ stuprata à Cæsare, sed negant in amore firmum præsidium,

propter crebra eius affectus inconstantissimi fastidia. cæterùm postquã & Macro cũ omnibus domesticis mactatus est, tertiũ certamen Caius maiore dolo aggreditur. fuerat ei socer M. Silanus, vir magnanimus & cũ primis illustri natus familia. hic post immaturo fato absumptã filiã, tamen nõ desiit generũ colere paternis officiis, sperãs (vt par erat) mutuã benevolentiã tanquam à filio iguarus quàm inanes fallacésq; spes foueret. afferebat enim semper sermones pertinẽtes ad corrigẽdos mores vitámq; principis, nihil dissimulans & liberè monens quid eius maiestatẽ deceat, fretus tũ eximia nobilitate, tũ familiaritate domestica. nec enim ita dudũ filia defuncta fuerat, vt affinitatis iura vanescere debuerint, sed hærebat etiã tum recens memoria exhalantis animã. At ille officiũ interpretatus contumeliam, quòd sibi videretur prudẽtissimus, temperatissimus, fortissimus, iustissimus, oderat hominẽ hostiliter sicut monitores cæteros. ratus igitur hũc quoq; esse obstaculũ suis cupiditatib⁹, valere iussit manes extinctæ coniugis, & patrẽ illius, suũ verò socerum dolo peremit: atq; ita magnatũ alia super aliam cædes vulgabatur rumoribus, sceleratis facinoribus nemine nõ obloquente, nec tamen apertè præ metu, sed susurris clancularijs. Verùm nõ multò pòst mutati (vt est vulgus incõstans dictis, factis atq; cõsiliis (vix credentes tã repentè aliũ redditũ qui prius bonus & perhumanus sit habitus, atq; etiã ciuilis liberalisq; excusationes cõminiscebãtur: de patruele cohærédéq; & naturę leges societatẽ non ferãt imperij. Præuentum esse illũ nece, qui occisurus erat alterũ si fuisset ipse fortior. non tam patrarũ esse homicidium, quàm diuina fortasse prouidẽtia sublatum adolescẽrem ad vtilitatẽ humani generis, ne in partes diuisum, aliis huic, aliis illi fauẽtibus: per factiones afflictaretur bellis externis simul ac ciuilibus. Quid autẽ optari posse pace melius? pace verò prouenire ex bene administrato imperio, id verò nõ posse bene administrati nisi absq; contẽtionibus principum, quibus cessãtibus omnia manere in officio. de Macrone item audiebantur huiusmodi sentẽtiæ: Turgebat fastu immodico Delphi ei oblitus oraculi, quod iubet quẽq; nosse seipsum. Addebántq; notitiam sui felicitatẽ parere, sicut ediuersò ex ignoratione sui nasci calamitatẽ & infortuniũ. qd enim necessum erat subditũ occupare partes principis, imperatorẽ verò Caium in ordinẽ redigi? cũ prĩcipis sit imperare, quod Macro sibi vsurpabat priuati verò imperata facere, quod ille à Caio postulabat. nam fic homi

homines imperiti vocabant monitas: & consultorẽ magistrum, siue tam insensati vt rerũ discrimen non intelligerent, siue hoc est adulatorum ingeniũ, res adulterare simul & harũ vocabula. De Silano verò cauillabantur, ridiculũ quòd putaret soceri tam autoritatem in generũ, quantam patris in germanũ filiũ. atqui patres ciues priuati filiis ad magistratus proiectis vltro primatu cedunt. hic verò nimis simplex. tã ne socer quidẽ plus satis curiosus fuerat in rebus nil ad se pertinentibus, non intelligens affinitatem extinctam cũ filia. nam cõnubia familiis externis sunt pro vinculo, quo soluto soluitur & affinitas: præsertim quoties casus incidit cui mederi nequeas, interitus elocatæ in alienam familiã. Talia tum passim audiebãtur in omnibus circulis, dum operam dãt omnes ne imperatorem crudelitatis insimulent. semel enim concepta opinione humanitatis & probitatis eius, si cuius antea principis, incredibilem putabant tãtam tãmq; repentinã mutationem in contrariũ. cõfectis igitur modò dictis certaminib⁹, aduersus præcipuas tres partes reip. duas palmas adeptus de ciuibus ordinis equestris & senatorij, tertiam de suis gentilibus ratúsq; post postratos valentissimos se factum iam aliis omnibus formidabilem, senatoribus quidẽ cæso Silano nemini secũdo eius ordinis, sublato verò Macrone equitibus, inter quos ille primam dignitatẽ, primósq; honores meruerat, patruelis quoq; ac cohæredis nece omnibus sibi coniunctis sanguine, nõ amplius se cõtinuit intra humanæ naturæ terminos, sed ad diuinos honores aspirauit, hic vt aiunt nactus occasionẽ eius dementiæ. Persuasum ei fuit, sicut aliorũ gregũ magistri opiliones, caprarij, bubulci, nec boues sunt ipsi, nec capri, nec arietes, sed homines his longè præstantiores modis omnibus: sic præfectũ gregi humani generis optimi, censendum maiorẽ homine, refereudũq; in deorũ numerum. Hanc opinionẽ vbi cõcepit, amplexus est fatuus pro veritate fabulam. Tandem ausus in vulgus efferre impiã sui consecrationẽ, pergebat vlterius, & quasi per gradus quosdam paulatim ascendebat. nã primò æmulabatur semideos quos vocant, Liberũ, Herculem, Castores, Trophonium, Amphiaraum, Amphilochum, & similes, irridens eorum oracula orgiáq;, ad suam collata potẽtiam. Deinde quemadmodum in theatris solent scenici, aliàs alium cultum sumebat, nunc clauum & leonis exuuium, sed hæc aura vtraq;, scilicet trãsformatus in Herculem: nunc pileum imponebat capiti, quoties Castores ageret: interdum hedera thyr-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſoq; ac hinnuleorum exuuiis repræſentabat patrem Liberum.
Verùm tamen hanc ſibi prærogatiuã vſurpabat interim, quòd
cùm illorũ quiſq; cõtentus propriis ceremoniis ac honoribus
alienos nõ requireret, ipſe vniuerſos iubebat ſibi cõgeri, vt eos
quibus inuidebat vinceret, nõ more Geryonis tricorporis tãta
mole captans cõcurſum confluentiũ ſpectandi gratia, ſed quod
magis mireris, vnum corpus ſubinde transfigurans in formas
varias, vt quondam Proteus ille Aegyptius, quem Homerus in-
troducit omnia vertentẽ ſeſe in miracula rerum, ignémq; hor-
ribilémq; feram, fluuiúmq; liquentẽ. Atqui quid opus erat tibi
Cai his ſimulacrorũ inſigniis? Virtutes illorum imitari debue-
ras. Hercules purgabat terras & maria, ſubibat neceſſaria certa
mina hominibus vtiliſsima, vt noxia mõſtra ex elemẽto vtroq;
tolleret. Liber exculta vite, expreſſóq; inde potu ſuauiſsimo &
animis corporibúsq; perutili, illos ſerenat malorum obliuio-
nem inducens & ſpem bonorũ: hæc ſaniora reddit & agiliora
fortioráq; cõferens plurimum & ſingulis ciuibus, & frequen-
tibus familiis ac ciuitatibus, dum è dura laborioſáq; vita tra-
ducit ad mitiorem, & cunctis Græcis pariter atque Barbaris
nationibus feſta, epulas, hilaritates, alias poſt alias exhibet.
Mero enim debentur hæc omnia. De gemellis quoque Iouis fi-
liis fertur immortalitatem impartiuiſſe alterum alteri. Cùm
enim alter mortalis natus eſſet, alter verò immortalis, hic cui
erat potior conditio, maluit de ſuo iure decedere, quàm pieta-
tem erga germanum non declarare. Cogitans enim infinitum
ænum ſuæ vitæ fraternique interitus, & ſibi relinqui vnà cũ im-
mortalitate luctum amiſsi fratris perpetuum, mirificã permu-
tationem commentus eſt, admixta ſibi mortalitate, fratri verò
immortalitate, atq; ita exæquatis naturis diſparibus, quæ qui-
dem ratio fons eſt totius iuſtitiæ. Hi omnes Cai, vt bene de hu-
mano genere meriti fuerunt in admiratione, & ſunt hodiéque,
diuinis honoribus digni habiti. Tu quid tale nobis præſtitiſti,
quo extollaris atq; ſuperbias? es'ne imitatus Ioue natorum fra-
trum charitatem, vt inde incipiam? Fratrem cohæredémque in
primo ætatis flore crudeliter iugulaſti, ferreus & immiſericor-
diſsim⁹, ſorores pòſt in exilium egiſti, vt regnares ſecurius ni-
hil ab eis metuens. At Liberũ æmulatus es? excogitaſti noua be-
neficia? impleſti vt ille terrarum orbem lætitia? Europa & Aſia
vix tuam capiunt munificentiam? Inueniſti ſanè nouas artes,
ſed vt peſtis publica, quib⁹ gaudia mutaſti in dolores ac mole-
ſtias

ſtias, vt omnes vbique tædium vitæ caperet, dum aliena bona
cuncta occupas inexplebili auaritia conuerrens ab oriente oc-
cidentéque & cæteris tractibus ad meridiem & ſeptemtriones
vergentibus: pro quibus remittis ad eas regiones execrabilia
maleficæ animæ tuæ germina pernitiem mortalibus afferẽtia.
Hæc ſunt cur alter Liber pater exortus ſis. Sic & Herculẽ egre-
giè refers indefeſsis tuis laboribus, & facinoribus fortibus, dũ
bonis legibus, incorruptis iudiciis, annonæ felicitate, cæteriſq;
feſtæ pacis commodis reples continentem & inſulas tu igna-
uiſsimus ac pauidiſsimus, qui tranquillitatem felicitatémque
profligaſti ex omnibus ciuitatibus, introductiſq; in earum lo-
cum tumultib⁹ infortunatiſsimos reddidiſti populos. Dic Cai,
ob has'ne cædes ac peſtes per te illatas deus fieri poſſulas? ſcili-
cet vt immortalis ipſe has calamitates non in paucos dies, ſed
& in tempus infinitum proferas. Ego diuerſum cenſeo, etiamſi
deus credereris, omnino te trãſiturum in ordinem mortalium
ob tam peruerſa tua ſtudia. Nam ſi virtutes diuinitatem, vtiq;
mortalitatem afferunt vitia. Non eſt igitur quòd te adſcribas
Iouis filiis fraterna charitate inſignibus, ipſe fratrum interfe-
ctor: aut Herculis Liberique honorum velis eſſe particeps, qui
ſuis inuentis vitam excoluerunt, cùm eorum beneficia perdas
tuis maleficiis. Tanta autem inerat ei rabies, tam inſana væcor-
dia, vt non contentus ſe æquiparari ſemideis, ad maiores deos
verſus æmulationem cum eis ſuſciperet, cum Apolline, Marte
ac Mercurio. Huius primum caduceo, talaribus, chlamydéque
ornatus, ordinem in perturbatione, ſeriem in confuſione, ratio-
nem oſtentabat in dementia. Deinde vbi collibuit, his depoſi-
tis refingebatur in Apollinem, corona radiata caput redimi-
tus, arcum & ſagittas ſiniſtra tenens, dextra porrigens gratias,
quòd ita deceret in promptu eſſe id quod melius, pœnas verò
ſupprimi, & ad ſiniſtram retrudi in locum poſteriorem. mox'q;
inſtituti ſunt chori vt pæanas canerent in eum quem paulò an-
tè Bacchum, Euium, Lyæum hymnis ſuis appellauerant, quan-
do Liberi habitum ſumpſerat. Sępe etiam thoracatus, galeatus,
clypeatúsque prodibat ſtricto gladio pro Marte ſe oſtentans,
vtrunq; latus ſtipatus nouis ſaltis, homicidis quibuſdam para-
tis ad ſæua miniſteria, explendámq; crudelitatem ſitientis hu-
manum ſanguinem. Hic inuſitata ſpecie terror incutiebatur po-
pulo, mirãti quòd honores ſibi vſurparet eorum, quorum virtu-
tes aſpernaretur, cõtentus ſolis inſigniis. Atqui hæc geſtamina

 ſim

simulacris addũtur,vt significẽt vtilitates ab his diis exhibitas humano generi,suisq; cultoribus.Mercurij pedibus alata subligantur talaria. Quam ob rem? nimirum quia decet deorum internuntium atq; interpretem, vnde illi Græcum nomen est, Iæta nuntiantem(mala enim vix vir sapiens,nedum Deus,nuntiare sustineat)esse quàm celerrimum,& prępetibus pennis ferri velocissimè:quandoquidem in huiusce modi rebus properatio requiritur sicut in diuersis quiescere satius fuerit.Sic& caduceum sumit, insigne pacificatoris & autoris fœderum. Nam bella caduceatores fœcialésque dirimunt, afferẽdo pacem aut inducias. Qui nisi admittãtur nec modus nec finis erit calamitatibus,& vltro citróq; illatis iniuriis. At Caius in quem vsum sibi sumebat talaria?an vt infausta inauspicatáque ipsius facta, perpetuo regenda solatio,cursim diuulgarentur per omnes imperij prouincias?& quid erat opus motu pręceleri,cum vel vno loco hærés alia super alia mala innumera profunderet velut è perennibus fontibus, inundatura omnes regiones orbis huius habitabilis?quid autem opus erat caduceo, cùm nihil vnquam pacatum vel diceret vel faceret?omnes verò domos& ciuitates tum Græcas tum barbaras impleret intestinis seditionibus bellisque ciuilibus? deponat istam appellationem ineptè vsurpatã adulterinus Mercurius & suppositicius. Apollinis verò quid est in eo simile?coronam radiatã gestat,effictis belle ab artifice radiis solaribus:quasi aut sol aut in vniuersum lux magis placere possit quàm nox & tenebræ densissimæ ad perpetrandas res nefarias.Siquidem honestæ opus habent luce meridiana vt conspicuæ fiant quibus libet:turpes verò sunt relegandæ in extremum Tartarum,dignum omnium quæ cælari debent receptaculum. Quin & vtriusq; manus gestamina,vt par est,transferat,arcum sagittasq; dextra intenter,ferire certis ictibus,viros,mulieres,totas familias,ciuitates populosas,ad internecionẽ solitus: Gratias verò sinistra tegat,nisi mauult prorsus abiicere.Propalam enim eas violauit,dum facultatibus amplis inhiat, & post rapinas dominos earum iugulat insuper, propter felicitatem inuolutos calamitatibus. Medicinam quoque pulchrè inuertit Apollinis.Ille remediorum inuẽtor est salutariũ, pro sua genuina bonitate paratus morbos etiã ab aliis immissos depellere. iste cõtrà sanis morbos inferabat,mutillationes integris,vinis mortẽ manu ascitã ante fatalia tempora. cõquisitis diligenter veneficiis,quibus ni diuina iustitia prçuẽtus fuisset,perdidisset quicquid erat in singulis vrbibus præstantiũ & probatorum hominum. Aduersus honoratos enim & diuites hunc apparatum fecerat,vrbanos præsertim atque Italos:apud quos tantum auri argentíq; congestum est,vt si ex reliquo orbe habitabili vniuerso colligeretur,multò minor inueniretur numerus. Quapropter à suametipsius patria,tanquam à sacra linea,exorsus est talem sementem iactare,pestis ciuitatis populi deuorator,lues & pernities.Celebratur & alia laus Appollinis, quòd non solũ medicus sed & vates sit optimus,oraculis futura prædicens ad vtilitatẽ hominũ,ne quis caligante mente ob incertitudinem,offenser tanquam cæcus in tenebris,& bona quærens in aduersa impingat per improuidentiã: sed potius futuri præscius,& in id tanquam præsens mente defixa,non aliter sibi caueat quàm corpori præcauet oculorum ministerio, vitans quæcúnq; incommoda. Quid si his quoq; opponamus inclyta Caij oracula,per quæ ignominiæ,confiscationes,exilia,mortes prædicebantur optimatibus & dynastis vbique gentium? quid igitur cõmune habet cum Apolline, qui nihil vnquam fecit simile? desinant igitur illi falsi pæanes,ad veri pæanis imitationem compositi:nam nec nomisma licet adulterare, nec diuinã effigiem,sed nihil tam inopinatum, quàm tale corpus talémq; animum vtrunq; molle fractúmque, æmulari Martis robur ac fortitudinem.Ille tamen tãquam in scena subinde mutatis personis varia specie fallebat spectantium oculos.omittamus examen animi & corporis,per omnia dissimilium dicto dæmoni, tam habitu quàm gestibus.Certè Martis,non fabulosi dico,sed eius per quem fortitudinem naturalem intelligimus, vim scimus beneficam,auxiliatricẽ oppressorũ iniuria,vt ipsum nomẽ eius Græcum indicat.nam ἔρις παρὰ τὸ ἀρήγειν,hoc est à succurrendo videtur mihi denominatus,profligator bellorum,pacis opifex,quam ille gradiuus ęquè ac hic bella,odio prosequitur,tranquillitatem & quietẽ turbans tumultibus.Satis opinor tam declaratum,in nulla re Caio cum diis,ac ne cum semideis quidem conuenire,diuerso natura & essentia,sed præcipuè studiis.nimirum cæca est concupiscẽtia,pręsertim accedente ambitione cõtentionéq; petulacaci ac licẽtia maxima,quæ nos quõdam fortunatos deuastauit.Solos enim Iudæos suspectos habebat vt obstaturos suo proposito,quippe qui penè in cunis ex parentibus,pædagogis,magistrisq;, præcipuè verò ex ipsis sacris legibus,atq; etiam non scriptis moribus didicissent vnũ Deum

patrem & cõditorẽ mundi credere.nã cæteri omnes,viri, fœminæ,ciuitates,gentes,regiones tractusq; terrarum, & totus pene dixerim orbis,gementes licet indigné q; ferentes,nihilominus assentabantur,extollentes ipsum plus æquò,augentésq; fastum eius immodicum. nonnulli verò barbaricum quoque morem introducebant in Italiam,adorationem videlicet,& ingenuitatem Romanam adulterabant. Sola inquam Iudæorum natio ita specta erat vt aduersatura, solitorum ad spontaneam mortem tanquam ad immortalitatem properare, potius quàm patrantur vel minimum aliquid cõuelli e patriis ritibus: quia sicut in ædificiis,exempto vno cæmento reliqua licet firma videantur, laxata fidũt paulatim in vacuum.nec erat paruum quod mouebatur,sed omnium longè maximum,hominem natum mortalem, in speciẽ ingeniti immortalisq; Dei refingere,qua impietate nihil cogitari potest magis impiũ.citius em Deus mutatur in hominẽ,quàm homo in Deũ.taceo quòd hoc pacto aditus aperiebatur aliis vitiis ingẽtibus,vt insi lelitati & ingratitudini erga benefactorẽ creaturarũ omniũ,qui pro sua potentia singulas vniuersũ mudi partes bonis amplissimis cumulat. Proinde bellũ absq; induciis cõtra nostrã nationẽ exoriebatur. Quid enim seruo potest grauius obuenire quàm inimicus & infestus dominus? sunt autẽ imperatoris serui subditi, si non vllus antea propter eorũ mite legitimúmq; imperiũ,certé Caij,qui ex animo reiecerat omnẽ clemẽtiam,& iura cõtẽnebat omnia. cùm enim suam libidinem pro lege haberi postularet, abrogabat quicquid vsquã legum erat vt superuacaneũ. nostrates autẽ non solùm inter seruos verũetiam inter vilissima censebantur mancipia. loco principis nacti dominum. quod vbi sensit Alexandrinorum vulgus promiscuum & confusaneum,in nos conspirauit.ratum venisse occasionem optatã,& odium quod iamdudum tentarat erumpere,semel aperuit,tumultu perturbãs omnia.nam quasi permissũ imperatoris essemus eorũ expositi seuitiæ,aut belli iure in potestatem redacti,immani beluino furore nos conficiebãt.irrũpendo in ædes,pellendóq; dominos earũ vnà cũ vxoribus atq; liberis.móxq; ita desolatas diripiendo,asportándóq; supellectilem cum rebus pretiosioribus ex abdito erutis.non clam vt nocturni fures,solent meruẽtes ne deprehensi capite luant,sed propalam interdiu prædam ostentantes obuiis,quasi res hęreditarias aut emptitias. Quidã etiã ita tota societate latrocinij,rapta diuidebant in foro medio,intrepidi

spectantibus dominis,& ipsos cauillis interim irridebãt. proscindebántq; cõuitiis,grauia hæc erãt,eriãsi nihil accederet.nisi leue videtur,pauperes è diuitibus & egenos ex opulẽtis nulla sua culpa repẽte factos,propriis focis relictis exturbatos ędibus vagari, vt æstu nimio perirẽt aut nocturnis frigoribus. sũt tamẽ ita leuiora his quæ secuta sunt.nã ex tota vrbe in exigũ quandam ipsius partem tãquam in speluncã compulsas tot myriadas virorum,mulierũ,puerorúmq;,ceu pecora,sperabant se intra paucos dies visuros aceruatim iacere: aut fame necatos per ciborũ inopiam,qui vt in re nec opinata prædari nõ potuerant: aut in loco æstuoso anguslóq; compressos,vitiato etiã circumcino aëre vitalibúsq; auris per crebras respirationes. imò vt verius loquar anhelitus,dũ ab æstuãtibus & propemodũ sebricitãtibus per nares & os effiantur,& ignẽ (iuxta prouerbiũ) addunt incendio. cùm enim intestinorum viscerum natura sit calidissima,quãdo externis auris refrigerãtur mediocriter,bene afficiuntur respirationis instrumẽta hac temperie. Quòd si quãdo plus iustò calefiant: ex intemperie necessariò difficultas nascitur igne ad ignẽ adiuncto. Cùm igitur nõ possent diutius ferre loci eius incõmoditates,effundebantur in deserta littora & sepulcreta,cupientes saltem purum & innoxium aërem attrahere. Quòd si qui aut reliqui erãt in aliis vrbis partibus,aut nesciij calamitatum incumbẽtium peregrè veniebãt,variis modis molestabantur,aut saxis vulnerati atq; lateribus fragminibúsq; testaceis, aut ligneis quernisve fustibus ad mortem vsq; contusi,caput aliásq; partes corporis quæ non læduntur absque vitæ periculo. illi quoque quos diximus contrusos in eximium quendam vrbis angulum angustissimũ,tantumnon obsidebantur à maleferiatis hominibus,obseruantibus ne quis clanculũ se inde proriperet. futurũ enim erat vt haud pauci præ inopia victus diffugerent,parum de seipsis solliciti, modò ne fame interirẽt cum totis familiis. his ne pateret effugium cauebãt aduersarij,& quotquot interceptissent excruciatos prius mox enecabant. nullam ab eis abstinẽdo sæuitiam. alta verò manus circa portus fluminis insidiabãtur Iudæis appellentibus & eorum mercimoniis. quibus in conspectu dominorũ direptis, ipsos, protrusos exurebãt. constructo rogo è gubernaculis, contis & nauium tabulis. Alij media in vrbe cõciemabãtur miserrime supplicij genere. Nam præ lignorum inopia sarmenta comportabant quibus accensis iniiciebant miseros. At illi semiustulati fomo magis

magis quàm igni necabátur, quod ex tali materia surgés ignis fumosus & debilis statim extingueretur, nec vllas prunas relinqueret. Multi etiã viui loris laqueisq; circa talos adstrictis per medium forum raptabãtur, insultãte vulgo & ne mortuis quidem parcẽte corporibus. Dissecta enim mẽbratim frustatimq; conculcabant immaniores bestiis efferatissimis, tãta crudelitate: vt ne reliquias quidem ad sepulturã supereſſe finerent. Cúmque præses eius regionis, qui solus si voluisset, poterat vna hora impoteniam turbæ furentis compescere, dissimularet quæ videbat audiebátq;, atq; etiam turbata pace daret infestandi licẽtiam, magis etiam exasperati atrociora sunt ausi facinora conglobatiq; in cohortes numerosissimas, proseuchas (multæ sunt in singulis vrbis regionibus) aut arbustis succisis vastarunt, aut diruerunt funditus, quasdam etiam incenderũt iniectis ignib⁹ tanta rabie atque insania, vt nec proximis ædificiis parcerent. Ignis enim nactus materiam facilimè trãsilit. Taceo deletos à furentibus eodem incendio honores Romanorum principum, clypeos, coronas statuásq; auratas cũ suis titulis, quos reuerẽti continere impetum debuerant: sed tum ferociebant, nõ timentes Caium vindicem, quẽ norant Iudæis infensissimum, nec illi quicquam fore gratius, quàm si hanc gẽtem omni genere calamitatum afficerent. & vt nouis adulationibus eum sibi cõciliarent, ac in nos sæuirent securius, quid faciunt? proseuchas quot quot diruere incenderéve non potuerãt, quòd accolerentur magna Iudæorum frequentia, alio modo perdiderunt vnà euertis moribus & ritibus. Nam effigies Caij statuerũt in omnibus, in maxima verò ac celeberrima sublimẽ quadrigis aheneis: idq; tam præpropero studio: vt cùm carerent nouis quadrigis, veteres æruginosas, aurib⁹, caudis pedibúsq; mutilatas, è gymnasio raperẽt olim dedicatas, vt fertur Cleopatræ, quæ fuerat vltima huius nominis reginæ prouin. Qua in re quantũ crimẽ sit admissum, cuivis puto perspicuũ. Nõquid enim decorum erat vel nouas dedicari quæ fuissent fœminæ? nunquid vel virtiles vetustas adeò? aut qualescunq;, alienas tamẽ, & iam ante dicatas alteri? & cum istis talibus donariis non verebãtur ne offenderẽt imperatorem, iracundum & omnes honores sibi deposcentem egregiè splendidos atque magnificos? at illi ob hoc præclare factum laudem sperabãt insuper, maiorémque gratiam, quòd proseuchas in noua fana verterent, augeréntque contractorum Cælo templorum numerum, non tam in eius honorem, quàm vt

vt odium; suum exsaturarent omnifariis nostræ nationis cladibus, id quod liquet argumentis certissimis. primò quia nullius regum, quos circiter decẽ in trecẽtis annis deinceps numerãt, viam in proseuchis dedicarunt effigiem aut statuam, quãuis hos sui generis deos censerẽt appellarẽntq; in titulis. Quid ni? quos certè sciebãt homines, cum pleraſq; bestias aquatiles terrestres volucrésq; referrent inter numina, quorum fanis, aris, templis, lucisq; tota Aegyptus plena est, respondebunt nunc fortasse quod tunc non respondissent, vt sunt adulatores, fortunam principum magis quàm ipsos principes colere solitima-iorem esse imperatorũ maiestatem ac felicitatem quàm Ptolemæorum fuerat, ac proinde maiores his honores deberi. Ergo homines omnium, ne quid dicam asperius, stultissimi, cur ante Caium Tiberio, qui & illi principatũ parauit, & pervigintitres annos terræ marisq; potitus imperio, nullum semen belli, ac scintillam quidem reliquit in tota Græcia & Barbaria, sed pacẽ pacisq; bona vsque ad suum obitum fouit constantissimè, non eosdem decreuistis honores? num genere erat eo inferior? imò ex vtroque parẽte nobilissimus. An eruditione cedebat? & quis fuit per id tẽporis prudentior aut disertior? At fortassis ætate? & quis rex aut imperator felicius cõsenuit? imò etiamnum iuuenis, senior dicebatur propter opinionẽ solertiæ, & tamẽ hic talis ac tãtus à vobis est præteritus. Quid ille qui humanã naturam excesit omni virtutum genere, propter eximiã potentiam bonitatémq; primus cognominatus Augustus, non hæreditariam hanc appallationem sortitus, sed nouus eius cõditor & transmissor ad posteros? quãuis rebus turbatissimis principatum adeptus & admotus gubernaculis reipublic. nam terra marisq; cõtendebatur de primatu certantibus maritimis & mediterraneis prouinciis, ductu honoratissimi cuiusq; è Romanis optimatibus: & ingẽtes orbis terrarũ tractus inter se cõmitebantur conflictabãtúrq; æmulatione imperij, excitis vtrinq; gentibus vltimis, & aduersas acies terra marique mouẽtibus, vt penè vniuersum hominũ genus internecione sit absumptũ per cædes mutuas, ni rebus fessis subuenisset vnus homo princeps augustæ familiæ, dignus alexicaci seu auerũcatoris cognomine. Hic est Cæsar ille qui depulsis procellis vndequaque ruẽtibus serenitatem orbi restituit, qui calamitatibus publicis tũ Græcarum tum Barbararũ gentium attulit remedia, quæ exortæ ab oriente ac meridie percurrerunt vsque occidentem & septentr

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptentriones, intermediis terris repletis omni malorũ genere.
Hic est ille qui solus prouincias quotquot sunt exemit vinculis.
Hic est ille q & aperta bella sustulit & occulta latrocinia. Hic
est ille qui mare vacuatum nauibus piraticis, reddidit plenũ
onerariis. Hic ciuitates vniuersas, libertate donauit, res pertur
batas reduxit ad certum ordinem, gentes feras & abhorrentes
à cæterarum commercio, formauit ad mãsuetudinem societa-
témque hominum. Hic Græciæ lõgè promouit pomœria, tra-
ctatus verò Barbarorũ opportunissimos mutauit in Græciam.
Hic pacis custos, iuris æquus moderator, gratiarum profusus
largitor, omnium bonarũ rerum quàm diuvixit cõmunicator.
Huius talis tantique benefactoris, per quadragintatres annos
quibus Aegyptum tenuit, honores neglexerunt, in proseuchis
nulla eius posita statua vel effigie. Atqui si cui noui eximiique
honores debebantur, illi conueniebant maximè, non solùm vt
autori Augustæ familiæ, & ante alios optimè de mortalib⁹ me-
rito, qui sublato multorum principatu sibi vni sumpsit clauum
reipub. gubernandi scientissimus: meritò enim dictũ est illud,
Multos imperitare malum est: quia multifariorum malorum
causa sunt multorum suffragia. verùm etiam quia totus orbis
cælestes ei honores decreuerat, templa, fana, lucos, porticus, vt
his alia nulla pulchriora visantur in vrbibus vel noua vel vete-
ra, præsertim in nostra Alexandria. Nullum enim est conferen-
dum cum eo quod dicitur Sebastion, templum Cæsaris nauigã-
tium præsidis, situ è regione stationis portuosissimæ, sublime,
ingens ac cõspicuum, quale nusquam aliubi, plenum denariis,
pictis tabulis & statuis, circũquaque ornatum auro argentoq;
spatiosum, excultum porticibus, bibliothecis, aulis, lucis, vesti-
bulis, atriis, ambulacris, omnibus his sumptuosissimis, spes sa-
lutaris soluentium & appellentium. In tanta occasione, in tãto
consensu gentium: incolumi proseucharum iure decessit ne
quicquã officiis Cæsari debitis? id nemo sanus dixerit, cur igi-
tur prætermiserunt? dicam sedulò. Norant eius curam ac dili-
gẽtiam, qui nõ minus sollicitus esset de cõfirmandis singularũ
prouinciarum ritibus quàm de Romanis ceremoniis: accipe-
rétq. huiusmodi honores à cæcis assentatoribus, non quòd pro-
baret, sed quia videbatur hoc postulare amplitudo imperij, cui
veneratio quædam parabatur his artibus. Ipsum verò nũquam
inflatum talibus obsequiis, hinc certò colligitur, quòd nunquã
sustinuit se appellari deum vel dominum, auersatus hanc adu-
lation

lationem, nec dissimulans probari sibi Iudæos qui abominarẽ
tur talia. Alioquin non passus fuisset trans Tiberim bonam vr
bis partem teneri à Iudæis, quorum plerique erant libertini:
quippe qui belli iure in potestatem redacti ab heris suis manu-
missi fuerant permissi ritu maiorũ viuere. Hos sciebat habe-
re suas ꝓseuchas in quibus cœtus facerẽt, præsertim sabbatis,
iuxta religionem patriam. Sciebat eos collectas primitiarũ no
mine mittere Hierosolyma, & certos homines, qui pro ipsis of-
ferrent victimas. Eos tamen nec vrbe iussit excedere, nec mul-
ctauit iure ciuiũ, quandoquidem ne in Palæstina quidem extin
ctam volebat eorũ religionem & rempub: nec circa proseuchas
quicquam nouauit, nec cœtus in quibus leges discerentur fieri
veruit, nec solennem morẽ primitiarũ offerendarũ vllo edicto
sustulit: sed tam sanctè nostra sacra habuit, vt penè omniũ eius
domesticorũ dona extent in tẽplo nostro, in quo mãdauit quo-
tidianas mactari victimas suis sumptibus, deovotas altissimo:
quæ sacra in hodiernum peraguntur, durabũntq; perpetuò, mo
numentum virtutum imperatoriarum. Domi quoque quoties
menstruas pecuniæ frumentive distributiones populus accipe
ret, Iudæorum rationem haberi voluit: quæ liberalitas si in sab
batum incideret, quãdo nostris nec dare licet nec accipere, nec
operis quicquã facere, præsertim quæstus gratia, iubebãtur di-
ribitores Iudæis in posterũ diẽ reponere publicum beneficiũ.
quapropter omnes vbiq; gentes, quãuis suopte ingenio Iudæis
parum propitiæ, verebãtur tamen violare iura Iudaica. Itidem
sub Tiberio conseruata sunt, licet Seiano res nouas molieret in
Italia. Cognouit enim ille mox post necẽ insidiatoris, meras ca
lumnias fuisse delata de Iudæis Vrbem incolentibus crimina,
cõficta à Seiano, vt gentẽ è medio tolleret, quã norat vel solam
vel præcipuè repugnaturam conatibus impiis, & cõspirationi
caput imperatoris petẽti. Proinde mandauit omnibus prouin-
ciarum pręsidibus, vt oppidatim huic genti parcerent, exceptis
consciis paucis admodum: cæterùm de tribus eorũ nihil noua-
rent, sed cõmendatos haberent, tum viros ipsos vt pacis aman-
tissimos, tum mores eorum legésq;, vt cõferentes ad tranquil-
litatem publicam. At Caius sic fastu inflatus est, vt se deum nõ
iactaret tantũ, sed & crederet, nec vllos inuenit Græcos aut Bar
baros magis idoneos quàm Alexãdrinos quibus abuterẽtur ad
satisfaciendũ tam immani cõcupiscẽtię, sunt enim magni præ-
stigiarum, assentationũ, simulationũmq; artifices, & semper in
prom

promptu verba habent adulatoria, effreniore ad omnia turbãda miscendáq; faciles. Dei nomẽ tanti faciunt religiosi homines, vt & ibes & aspides suas multásq; alias bestias eo digoentur. itaq; cùm sint huius appellationis prodigi, decipiunt pusillanimos & imperitos impietasis Aegyptiacę: sed deprehendãtur ab his qui norant eorũ stultitiam vel potius audaciã nefariamq; quod Caius nesciens putabat ab Alexãdrinis deum se credi seriò, quãdoquidẽ non dissimulãter sed diserte vtebatur omnibus acclamationibus quibus alia solent venerari numina, præterea nouã illam profeuchis illatã iniuriã, existimãbat à pura conscientia profectam & vehementi studio: quæ partim ex quotidianis actis cognoscebat, trãsmissis sibi ab Alexãdria: hæc enim libẽtius lectitabat quàm vllum poema vel historiã partim ex nõnullis seruis domesticis, eadem cum ipso laudare aut irridere solitis. Horum pleriq; erant Aegyptij, malè frugi mancipia, aspidum & crocodillorum patriorũ veneris tinctu, tum corpora tum animos. Quorum chori & totius Aegyptiaci sodalitij ceu ductor quidam erat Helicon, seruus nequam & sceleatus, qui malis auibus in palatium subrepserat. Nam artes liberales gustarat cura prioris heri, qui eum donarat Tiberio Cæsari. & tunc quidem in nullo fuit pretio, ꝙ Tiberius aueretur pueriles blanditias, quippe qui iam tũ adolescens ad grauitatem seueritatẽmq; fuerat pronior. Sed postquã illi defuncto Caius in principatum succesit iste animaduertens nouum herũ in omnes relaxationes & delicias effundi omnibus sensibus sic cogitauit: Nũc tuum tẽpus est Helicon, excita teipsum. habes auscultatorem & spectatorem egregium, cui te ostentando approbes. Agili es ingenio. salib⁹ & cauillis vales plurimũ. Probe calles nugas, risus, iocos, & ludicra. Tenes artes illiberales nõ minus quàm liberales. Habes & non iniucundam facundiam, qua inter adulandum possis malitiosè pungere, vt non risum solùm sed & bilẽ è suspicione moueas, quãdo in potestate habes dominum ad audiendas delationes facilẽ. Patẽt enim (vt scis) aures eius, semper arrectæ ad cõmentitias obtrectationes atq; calumnias. Earũ materiã noli amplius quærere, habes criminationes Iudaicorũ rituum, quas didicisti à puericia, non ab vno aliquo, sed à linguacissima parte Alexandrini populi. Ostẽde quid didiceris. His ineptis & sceleatis cogitationibus percitus affectabatur Caiũ, nec noctu abscitẽs nec interdiu, sed abutẽs ad incusandos Iudęos secessu eius in otio, cauillis eo-

oblectans versutissimus, quo magis illos pungeret. Nec enim apertè delatorem se profitebatur, nec profiteri poterat: sed oblique & astu infestabat grauius quàm si professus cum ea gente exerceret inimicitias. Id cùm scirent Alexandrinorum legati, dicuntur eum conduxisse magnis mercedibus, non tantùm pecunia, sed & spe honorum, quos ei pollicebantur se collaturos quàm primùm Caius veniret Alexandriã. At ille tempus illud somnians, fore vel honoraretur præsente domino, & cum eo per totum orbem habitabili (nec enim dubiũ erat profecturos eũ optimates ciuitatũ omnium, relictis remotissimis vrbibus ob visendam maximam & celeberrimam) benignè cũcta pollicebatur. itaq; aliquãdiu latentis hostis ignari, apertos tãtùm obseruabamus. postquã autẽ sensimus, dispiciebamus si quo modo possemus mollire ac cicurare hominẽ, vndecũq; nos ferientem mutuis. erat enim Caio socius pilę palestriæ, balneariũ, conuiuiorũ comessationúmq;, præfectus ipsius cubiculo, quæ dignitas est primaria, quòd ei semper aures imperatoris pateant, & posthabitis rebus aliis auidè vacatẽt eius fabulis. eæ cõflabãt scurrilitate scommatũ, admixtis interim delationibus, vt eadẽ opera & illũ oblectarent, & nobis nocerẽt maximè. Nã id quod videbatur quæri maximè, videlicet voluptas principis, agebatur tantùm obiter. Accusationes verò quæ obiter aspergi videbãtur, erant scopus primarius, & vnicũ propositũ nequissimi mancipij. tandem excusis omnibus rudentibus, auras nactus secundas à puppi aspirãtes, plenis velis ferebatur & in nos inuehebatur, alia super alia cõponens crimina: quæ adeò hæserunt infixa menti auscultantis, vt nunquam obliuisci posset. cumque inopes consilij moueremus omnem lapidem vt Heliconem placaremus, nullum inueniebamus ad eum aditum, nemine audente alloqui vel accedere hominem, præ arrogantia nulli tolerabilem. simul quia nesciebamus an aliquod priuatũ in Iudæos aleret odium, propter quod dominũ contra eos exacerbare nõ desineret, omisso illo satagente circa hoc negotiũ, ad aliam rem sumus versi magis necessariam. Placuit offerri Caio libellum continentẽ summam calamitatũ, & earum deprecationẽ. id erat fermè compẽdium supplicationis prolixioris, quã per Agrippã regẽ paulò antè miseramus. nam is fortè fortuna venerat Alexandriam, nauigaturus in Syriam in suum regnum quod ab imperatore acceperat. sed ignorabamus etiã tum quàm falleremur. ex quo enim primùm oram soluimus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

putabamus nos inuenturos reddẽtem iura iudicem.at ille erat
hostis implacabilis, alliciens vt tum videbatur vultu hilari &
appellationibus comibus.exceptos enim nos primũ in campo
Martio,cùm è maternis hortis exiret,resalutauit,& dextra in-
nuit se propitiũ:missóq; ad nos Homulo qui legationibus ad-
mittendis præerat,pollicitus est se cognitũrũ nostram causam
per otium,ita vt tota corona circũstantium gratularetur nobis
tãquam voti cõpotibus,atq; etiam nostrates quotquot ex aspe-
ctu de rebus iudicãt.Ego verò qui plus per ætatem & eruditio
nem sapere videor,suspecta habebã illa quæ exhilarabãt alios,
sic enim cogitabam:quid sibi vult q̃ cùm tot adsint legationes
propemodum ex omnibus orbis regionibus,ait se nos solos au
diturum.nec enim nescit nos esse Iudæos, contentos si æquare-
mur cæteris.Cæterùm prærogatiuam sperare apud alienigenã
iuuenem & liberæ potestatis dominum,nõ procul abfuerit ab
insania.Profectò in Alexandrinos est propensior,& in eorũ gra
tiam maturat iudicium.atq; vtinã iudicẽ præstet partibus, nõ
patronum illis,nobis aduersarium.hæc reputans trepidabam,
inquietus noctu & interdiu.ita mœrentẽ me gemẽtémq; (nec
enim tutum erat interpellari principẽ) alius casus nec opina-
tus repentè perterruit,non parti Iudæorum,sed vniuersis peri-
culum afferẽs.Veneramus ex vrbe Puteolos Caium secuti. de-
scenderat enim ad mare,morabatúrq; circa eum sinũ nunc hãc
villam visendo nunc aliam, quæ multæ ibi sunt & splendidæ.
Nos verò de agenda nostra causa solicitos,quippe qui accersiri
expectabamus continuè,accedit quidam suffusis trepidisq; ocu
lis obtuens & anhelus:cúmq; paululum seduxisset (adstabant
enim quidam in proximo)Audistisne,inquit, noui quippiam?
simúlq; conatus rem eloqui,fletu oborto impeditus est. deinde
rursum exorsus narrare,iterum atque tertiò fuit ad eundem
modum inhibitus.nos verò conspectu eius territi obsecraba-
mus indicaret quã ob rem venisset.nõ enim venisse propalam
flendi gratia:quòd si quid esset dignum lacrymis, faceret nos
earum participes,assuetos iam calamitatibus.tandem ille cre-
bra singultiens.Periit nobis templum.iubet Caius poni sibi co
lossum in adytis intimis,ascito in titulo Iouis cognomine. No
bis verò attonitis miraculo,& in vestigio præ stupore hærenti-
bus,muti enim stabamus & enerues defectis viribus corporis,
superuenerũt alij doloris eiusdem nuntij. deinde omnes simul
cõclaue ingressi & inclusi deplorabamus fortunã priuatã atq;
public

publicã,suggerẽte dolore querimonias,nihil enim calamitosis
loquacius.tædebat enim ac pœnitebat quòd ad deprecandũ in-
iurias,quas quotidie pateremur,medio hyemis traiecissemus
vasta maria,ignari nobis imminere tempestatẽ in terris mul-
tò sæuiorẽ iactatione maritima.hanc enim hyemẽ natura po-
stulat,discernẽs anni tẽpora,opera verò naturæ sunt salutaria.
alterã autem excitabat homo nihil humanum sapiens,iuuenis
rerum nouarũ cupidus,solutus in omnẽ tyrannicam licẽtiam.
eius iuuẽtus cõcitata viribus imperij,malum erat inexpugna-
bile.quis enim auderet deprecaturus accedere.vel saltẽ hiscere
apud vastatorem templi omnium sanctissimi?satis enim appa
rebat nihil non contempturum,qui à fano inclyto,quòd oriens
occidénsq; tanquam solem religiosè veneratur, nõ abstineret
iniuriam.quòd si etiam daretur aditus,quid aliud expectãdum
erat quàm mors certissima?Sed moriamur,inquã, est enim vi-
ta gloriosè mori pro patriis legibus.Verùm cũ hæc mors nulli
profutura sit,an-nõ insania fuerit,hãc quoq; cladẽ cæteris au-
ctariũ adiicere,præsertim cũ legatione fungamur, vt ad eos q̃
nos miserũt magis pertineat hoc infortuniũ. nec deerũt inter
tribules nostros malitiosi homines, impietatis nos accusatu-
ri,quód fluctuantem in extremo periculo rempubl.destituerí-
mus,vt consuleremus priuatis cõmodis.debẽt enim paruæ res
magnis cedere,priuatæ publicis,quibus perditis leges quoq;
& instituta patria pereũt,nefas est nos de iure Alexãdrinæ ciui
tatis decedere,cũ agatur de vniuersa Iudæorũ repub. & timen-
dum sit ne huius gẽtis nomẽ penitus aboleri iubeat homo no-
uator & vasto animo terribilis.Cùm igitur vtrãq; causam fru-
stra suscepisse agendã videamur,dicat aliquis:Non poterãt sal-
tem expedire tutũ reditum?Respõderem, aut non habes libe-
rale ingeniũ,aut nõ didicisti sacras literas. bene sperant gene-
rosi animi,& sacræ literæ bene sperãdi autores sunt suis disci-
pulis,quicũq; nõ obiter eas,nec primoribus labris degustarũt,
fortassis tentatio est hæc nostri seculi hominũ, quomodo erga
virtutem affecti sint,& an didicerint aduersos casus ferre forti-
ter.Valeant igitur humana præsidia quę nos deserunt,modò in
anima spes firma maneat,Deum nobis seruatorem nõ defore,
qui sæpe gentem hanc eripuit exitio.Hunc in modum solaba-
mur mala præter expectationem instantia, seruantes nos ad
tranquilliora tempora.deinde interposito breui silentio,sic al-
locuti sumus eius calamitatis nũtios:Quid ita sedetis scintilla

 tantùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

rantùm in aures noſtras iniecta qua vramur,cùm debeatis esponere cauſam etiam huius cõſilij,quid Caium moueat. Tum illi:Primariam cauſam ſcitis,quam ſciunt omnes. Vult haberi deus.perſuaſus eſt obſtare ſolos Iudæos,nec aliam ſe poſſe illis grauiorem pœnam infligere,quàm ſi maieſtatẽ eorum templi diminuat.audiuit eñ id eſſe in orbe toto pulcherrimũ,p multas ætates continuis & largis ſumptibus vſq; magis ac magis exornatum.eſt autẽ contentioſus & peruicax,vúltq; id ſibi viurpare.nunc verò ex aſperatus etiam Capitonis quæſtoris literis in Iudæa præeſt exigendis tributis,infenſus prouincialibus. pauper enim cò profectus,nunc illis fraudatis ditatus, & accuſationem metuens,decreuit eos præuenire, & calumniis veras criminationes auertere,caſu quodã nactus occaſionẽ. Iamdiu vrbem Iudææ cũ primis frequentẽ populo,colũt promiſcuẽ.Iudæi quidẽ pars maxima,nõnulli tamen etiã alienigenæ,q malo fato ſubrepſerunt è finitimis regionibus:& cũ ſint inquilini, faceſſunt indigenis negotia,ſemper aliquid moliẽdo aduerſus ritus Iudaicos,hi cùm audirẽt ab aduenis quãtopere Caius pro deo coli cupiat,& quàm infenſus vniuerſæ Iudæorum genti ſit, rati ſe nactos occaſionẽ ſtruẽdis inſidiis,extẽpore aram ineitãt è materia viliſsima,luto formato in lateres,tantùm vt moleſti eſſent ciuibus.ſciebant enim nõ laturos violari leges patrias, quod & ſequutũ eſt.Conſpicati enim & indignati regionis ſacratæ ritus ſacros ſic aboleri,coorti eam ſuſtulerunt e medio. aduerſarij verò mox Capitonem adiuerũt,qui fuit autor totius huius tragœdiæ.Is lucrum ſibi à fortuna oblatũ exiſtimãs,cuiis iamdudũ erat cupidus,ſcribit Caio,exaggerãdo rem & amplificando.His cognitis ille vt opulentus ac magnificus, iubet pro altari latericio ſubuerſo in Iamnia,poni coloſſum inauratum in ipſo templo vrbis primariæ,cõſultoribus vſus optimis & ſapientiſsimis.Helicone veteratore ſcurra nobili,& Appelle quodam tragœdo,qui prius ætatis florem,vt fertur, venditauerat:rum verò faſtiditus ſe in ſcenam contulerat. ſcenici autem quorũ eſt negotium & ſtudium vt theatris placeant,proſligato pudore probris & turpitudini ſunt deditiſsimi:quibus artibus Appelles peruenerit in conſiliariorũ ordinem,vt poſſet conſulere Caius,alterũ quomodo canẽdum,alterũ quomodo ludẽdũ ſalibus,omiſſa cura iuſtitiæ toẽdæ pacisq; publicæ. ita Helicõ mãcipiũ ſcorpioni ſimile Iudæos petebat veneno Aegyptiaco. Appelles verò Aſcalonio.nã inde oriũdus erat. Eſt autẽ Aſcalonitis

Capito

Appelles Aſcalonita

nitis perpetua ſimultas cum finitimis Iudæis ſacræ terræ incolis.Dum hæc audiremus,ad ſingula verba nominaq; ſaucibabamur animas.Verùm illi bonorũ conſiliorũ boni autores paulò poſt impietatis ſuæ mercedem inuenerũt: alter à Caio vinctus ferreis cõpedibus propter alia crimina,tortúsq; in rota ex interuallo ſæpius,ſicut quidam morbi ſolent diebus ſtatis recurrere.Helicon verò interfectus à Claudio Germanico Cæſare propter alias itidẽ culpas inſani capitis.Sed iſta poſt acciderũt: literæ porrò de ſtatua dedicãda ſcriptæ ſunt nõ temerè,ſed quantum fieri potuit accuratiſsimè.In eis impetratum eſt Petronio Syriæ prouinciæ præſidi,vt ripẽſis exercitus,cõtra irruptiones orientalium regũ nationúmq; oppoſiti,dimidium ab Euphrate aduerſus Iudæos duceret,vt proſequerẽtur ſtatuam,nõ quo auguſtior dedicatio fieret,ſed vt confeſtim periret ſiquis obſiſteret.Quid ais domine?quia præuides nõ laturos,ſed vſq; morte pro legibus patriis certaturos,bella moues? non enim videris ignarus futuri motus ſi quis templum profanare conetur,ideo tam nunc præſagus iubes induci exercitum,vt ſanctis victimis dedicetur tua ſtatua,cædibus miſerorũ,virorũ ſimul atq; mulierum.Cæterũ Petronius perlectis literis hærebat anceps cõſilij,quippe qui nec detrectare poterat prę metu,nõ ignarus illũ ne morã quidem laturum æquo animo, nedũ tergiuerſationẽ: nec rem aggredi putabat tutum ac facile.ſciebat enim Iudæos non vnã,ſed mille,ſi fieri poſſet,mortes ſubituros citius quàm ſuſtineret vetitũ aliquid facere.Omnes enim gentes libenter ſeruãt ritus patrios,ſed Iudæi præ cæteris.cùm enim leges ſuas credãt oraculis prodiras,eásq; diſcãt à pueritia, in animis cõſeruant harum expreſſas imagines,& ſemper intuendo admirantur vt honeſtiſsimas,alienigenas quoq; harum obſeruatores amplectuntur pro ſuis ciuibus.oſores autem earum ac vituperatores habent pro hoſtibus,& in tantũ abhorrẽt à quavis re ſuis legibus vetita,vt omnibus fortunis felicitatibúsq; humanas ad præuaricationem adduci nequeant,ſed nihil religioſius quàm templum colunt, vel hoc argumento, quod certiſsima moris proponitur vltra ſeptum interius penetrãtibus. nam intra exterius recipiunt vndecunq; venientes ſuæ gentis homines.Hæc ſecum reputans Petronius,rem cunctanter aggrediebatur,ratus (vt erat) facinus audax:aduocatisq; tanquam in animæ conſiſtorium rationibus omnibus,ſcrutabatur ſingularum ſententias,quas conſentientes inueniebat, nihil in ſacris

Petron

Ioseph. 18. 351.

nouãdum.primũ quia sic ius naturæ pietatisq; postulet, deinde propter imminens periculũ, non solũ à Deo, verumetiam à Iesis iritatisq; hominibus. illud quoq; cogitabat, quã populosa esset hæc natio, nõ vt aliæ cõprehensa vnius regionis spatio, sed totũ penè orbẽ passim incolens. diffusa est enim per cõtinentis prouincias omnes atq; insulas, adeò vt nõ multò pauciores sint indigenis. tam multas hostiũ myriadas in se prouocare an-nõ periculosa videri poterat. alea ne fortè illis per omnes terras conspirantibus, & ad vim arcẽdam certatim in vnũ confluentibus, bellum exoriretur insuperabile: absq; eo quòd ipsam Iudæam innumera multitudo incoleret, viri tum corpore valentissimi, tum animo fortissimi, parati prius generosam mortem oppetere, quàm deserere mores ac ritus patrios, quantũvis calumniatorum opinione barbaros, cùm reuera sint liberales & nobiles. Terrori etiam erant Transeuphratenses copiæ. nam Babylonẽ & multas alias satrapias à Iudæis teneri, nõ auribus solũ, sed & oculis cõpertũ habebat: quòd singulis annis sacra pecunia mitteretur inde in templum primitiarum nomine, quãquam per vias difficiles & asperas. quæ tamen illis regiæ videntur ad pietatem recta properãtibus. Meritò igitur timẽs ne cognita hac noua dedicatione, subitò expeditionem susciperent, & hinc atq; inde coorti iunctis copiis inclusos in medio clade ingenti afficerẽt, retardabatur talibus cogitationibus. sed in diuersum trahebatur cõtrariis: dominum hæc iubere iuuenem, vtile iudicãtem quicquid ipsi collibuerit. & semel decreta exequi cõtendentem quamlibet noxia, vt qui præ superbia peruicaciq; transiliens hominis terminos in deos seipse referat. impẽdere sibi capitale periculum, siue imperata faceret, siue non. sed si pareat, cum bello cuius anceps euentus sit: sin iussa detrectet, certissimam à Caio peritiem. ad bellum proniores erant multi Romani adiutores in administratione rerum Syriacarũ, quod scirent in se primos fruiturũ principem, vt autores inobedientiæ. & dabatur spatium deliberãdi, dum pararetur statua. nam nec transmissa fuit ex Italia, Deo volente opinor, & suos occulto fauore protegente ab iniuria: neq; iussus est è tota Syria lectissimam sumere: alioqui præpropere violatis legibus exortus fuisset repentinus tumultus, prius quàm expediri posset vtile consilium. nam subitanei casus ingruẽtes vim rationis hebetãt. itaq; Petronius in propinquo iubet parari statuam, & accitis è Phœnicia peritissimis artificibus præbet materiam, officinã Sidone instituta, dein honoratiores Iudæorũ sacerdotes & magistratus euocat, indicatur' eis Caij mãdata, simùlq; suasurus vt patiẽter ferrent iussa domini, & cauerẽt mala imminentia. paratũ enim esse robur exercitus Syriaci ad edendas per totam eorũ regionẽ strages maximas. putabat enim si horum præmolliret animos, posse per eos moueri ad obsequiũ cæterã multitudinẽ: sed valde sua opinione deceptus est. perculit enim ad primã eius rei mentionem, tanquã in præsenti calamitate obmutuere, quasi è fonte profundendo lacrymas, & capillos barbásq; vellendo, cũ lamentis huiusmodi: Eũ quò nimis beati senescendo peruenimus, vt quod nemo maiorũ vnquam vidit, nos spectaremus. quibus tandem oculis? hos enim prius abiiciemus cũ erumnosa vita & miserabili, quàm tãtum nefas inspiciamus, quod nec auditus nec mens sustinet. Interea qui in sancta vrbe cæteràq; regione famã huius conatus audierant, velut de cõmuni sententia coorti, tesseram dante dolore publico, profecti sunt vno agmine, desertis oppidis, castellis & ædibus, continuatóq; itinere contenderunt in Phœniciã, vbi tunc agebat Petronius. id Petroniani quidam conspicati cursim ei renũtiarunt, caueret sibi à turbis, infestum agmen existimantes. mòxq; nullis stipato satellitiis multitudo Iudæorũ ceu nubes repente superuenit, totam Phœnicem occupans, vt miraculo esset nesciẽtibus gentis frequentiã. ac primũ tantus clamor cũ fletu plãctúq; sublatus est, vt hebetaret aures præsentium. nam & postquam desiit, durabat eius sonitus. secutæ sunt compellationes, & preces quales dictare solent calamitosa tempora. erant autem distributi in sex ordines, seniorũ, iuuenũ, puerorum: rursum alia parte aquum, mulierum, virginum. Vbi verò Petronius in loco superiore conspectus est, vniuersi ordines velut ad vnum edictum humi procumbunt supplices cum vlulatu quodam flebili. insisque surgere & accedere propius, vix tandem surrexerunt, & conspersi multo puluere, diffluentésq; lacrymis, accedebant reductis in tergum more damnatorum ambabus manibus. tum senatus stans sic loquutus est: Inermes, vt vides, adsumus, ne quis nos dicat venire hostiliter. manus autẽ pro armis à natura datas retrofleximus otiosas, præbemus & corpora ad certos ictus ferire volentibus. Vxores & liberos familiásq; adduximus, supplices tibi & per te Caio aduoluimur domi relicto nemine, orantes vt aut omnes seruetis, aut omnes internecione deleatis. Sumus Petroni & natura pacis cupidi & studio, ad quam nos trahit cura liberorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

alendorum ex nostris laboribus. Caio imperium adepto primi ex tota Syria gratulati sumus. Vitellio cuius successor es tũc in nostra vrbe degẽte qui super hac re literas acceperat, & à nobis ad cæteras ciuitates fama lætum nũtium pertulit, primum nostrum templum excepit pro imperio Caij victimas. vt primum aut etiam solũ priuaretur religione patria. decedimus vrbibus, cedimus priuatis ædibus & possessionibus, supellectile vel pretiosissimam vltro vobis in prædam offerimus. eo animo vt nos putemus non dare sed accipere. vnũ pro his omnibus petimus, nequid in templo nouetur, vt'que seruetur tale, quale à maioribus nobis est traditum. id si non impetramus, necãdos nos præbemus, ne videamus viui quod est morte grauius. audimus pedestres equestrésq; aduersus nos parari copias, si dedicationem impediamus. nemo ita insanit, vt seruus se opponat domino. libenter iugulabimur. cædant, mactent, frustatim concidant sine certamine ac suo sanguine, agãt quicquid libet victoribus. quid opus est exercitu? nosmet ipsi egregij sacerdotes immolabimus victimas, adducemus ad templum mulieres vxoricidæ, fratres sororésq; fratricidæ, pueros puellásq; innocentem ætatem puericidæ. tragicis vocabulis vtendum est in tragicis calamitatibus. deinde in medio eorum stantes abluti cognato sanguine (nam talia lauacra ad inferos properantibus conueniunt) admiscebimus & proprium, nosmetipsi iugulando insuper. morientium hoc mandatum erit vltimum. nec Deus quidem nos accuset: qui vtriusq; rationem habuerimus, & imperatori debitæ reuerentiæ, & sacrarum legum custodiæ. id fiet si vitam haud viuẽdam contempserimus. audiuimus priscam fabulã é Græca literatura profectam, tantam vim fuisse Gorgonei capitis, vt hac visa homines confestim verterentur in saxeos. id quãquam fabulosum videatur, negari tamen nõ potest, simile quiddam magnos nec opinatos casus efficere, ira domini mortem adfert, aut quiddã morti proximum. putas Petroni. si (quod absit) aliqui nostrates videreat in templum deduci statuam, nõ in saxa mutatum iri, oculis stupentibus, & per singula membra sopito naturali motu corporis. extremum Petroni, hoc erit nostrum votum æquissimum: non cõtendimus ne imperata facias, dilationem tãtum petimus, & oram' supplices. vt nobis liceat legatos ad dominũ mittere. fortasis impetrabimus ne religio cœlestis numinis, ne leges sanctissimæ aboleãtur. ne've vltimis etiã posthabeamur gẽtibus, quibus sui ritus manẽt incolumes, ne decreta eius aui

proauiq; temerentur nostros mores approbantia diligentérq; confirmantia. forsan his auditis fiet mollior. nõ semper eædem sunt volũtates principum, iratorum verò vanescunt celerrime. periti sumus calumniis, permitte adhibeam' remedium. durũ est iniudicatos damnari. si nihil impetramus, quid vetat ne quę nunc vult, tunc faciat. ante missam legationem noli præcidere spem tot milium, non de lucro, sed de pietate contendentium. imó & de lucro. quod enim lucrũ homini est sanctitate vtilius? Hæc tum magna contentione magnóq; desiderio dicta sunt ab honoratissimis singultiẽtibus & anhelis, lacrymis simul ac sudore diffluentibus, vt iam Petronio cæterisq; miserationẽ moueret. est enim mitis ingenio, & verbis factisq; flexibilis, & videantur æquum postulare. aspectu quoq; nihil erat miserabilius. habita igitur consultatione cum assessoribus, animaduertens partim nutare & ambigere, qui modò rigidè aduersati fuerant, partim præiudicare & miserationem nõ dissimulare. gauderet eorum voluntatibus. & quamuis nosset imperatoris trã implacabilem, & natiuam sæuitiam, tamen videbatur afflatus aura quadam philosophiæ pietatisq; Iudaicæ, siue iam ante vir doctus ex literis aliquid hauserat, siue ex quo præfecturam adeptus est prouinciarum Asiæ Syriæq;, in quibus oppidatim degunt Iudæi plurimi: siue suapte natura erat ad res cognitu dignas docilis. solet autẽ Deus bonis viris bona suggerere cõsilia, tum ipsis tum reipublicæ commoda, quod tunc quoq; contigit. Quid igitur decretũ est? ne properarent opifices, sed darent operam vt statua summo expoliretur artificio, & quãtum fieri posset exprimeret exemplaria laudatissima, quo sit durabilior. Nã opera extemporanea non temere diuturna fieri, accurata ætatem ferre melius. Cæterùm legationem mittere non est concessum Iudæis. nec enim ipsis tutum esse, rem cõmittere domino qui posset omnia, interĩ postulatis nec annui nec renui placuit, quod vtrunq; periculosum esset. sed literas ad Caium mitti, sine accusatione Iudæorum, dissimulatis eorũ supplicationibus, causam autẽ dilatæ dedicationis referri in opifices. quibus necesse sit dari certum spatium temporis, eas moras afferre posse amplioris dilationis occasionem. & fortasse tãdem ipsum Caiũ errore ari se passurum. erant enim tum maturæ segetes. & timendum erat ne deplorata religione homines vitam quoq; cõtemnerẽt, & vastatis agris suasmet fruges late per campos collésq; incenderẽt. solicitabat etiam cura colligendorũ fructuum tum

arboreorum tum arualiũ.ferebatur enim constituisse imperatorem nauigare in Aegyptum Alexandriã:nec videbatur veriũ mile tantum principem per altum mare se obiectaturum periculis,vel propter comitãtis classis magnitudinem, vel propter curam corporis:facilius iter circumeũti per Asiam & Syriam. sic enim quotidie fore illi copiam vel conscendendi naues vel exscendendi, præsertim ducenti longas non onerarias, quibus ora legitur vtilius,sicut onerariis per altum sit velificatio. erat igitur opus pabulũ & annonam parari per omnes vrbes Syriæ, præcipuè maritimas.expectabatur enim ingens multitudo terra marique ventura, non solùm ab vrbe atque Italia, sed & ab intermediis prouinciis,partim honoratorum, partim militariũ equitum, peditum, naualium nec minor seruorum numerus quàm militum.& requirebatur non tãcùm modus necessarius, verumetiam Caio digna rerum copia.Eas literas postquã perlegerit imperator,daturus putabatur veniam, atq; etiam prudentiam laudaturus eorum qui moras necterent,non in Iudæorum gratiam,sed propter conuectionem fructuum. Ea sententia comprobata scriptæ sunt literæ,& expeditis nuntiis traditæ, assuetis itinerum compendio. his acceptis ille inter legendam exardescebat,vultu præ se ferens iracundiam. vbi verò defixis, cõplosis manibus,Euge Petroni,inquit,nõ didicisti audire imperatorem,tumes continuatis hactenus magistratibus,videris ne ex fama quidem Caium nosse, quem experieris non multò pòst.cordi tibi sunt leges Iudæorum,gẽtis mihi inimicissimæ, principis mãdata neglegis.timuisti multitudinẽ:quasi nõ haberes militũ copias formidatas orientalibus,atq; adeò ipsis Parthorum regib⁹. sed miseratus es,ergo minus apud te valuit Caius q̃ miseratio. causaris messem.tibi breui sine excusatione caput ferro demetetur.causaris cõuectionẽ fructuum in aduentũ nostrum parandorum.scilicet si Iudæa fieret sterilis,deerãt finitimæ prouinciæ quæ victum præberent,vnius inopiam suppleturæ suis prouentibus.sed cur tẽpero à manibus,cur meam voluntatem enũtio. ille mercedem accepturus cladem suam primus sentiat.desino minari,irasci nõ desino.tum breui mora interiecta cuidã ab epistolis dictat responsum ad Petronium, laudans in speciem eius prouidentiã,& in prospiciẽdis futuris solertiã. vehementer enim timebat præsides, quòd illis prõptũ esset res nouas moliri, præsertim in magnis prouinciis apud magnos exercitus,qualis est ad Euphratẽ tractus Syriæ, delimito igitur per

per literas homine,ad tempus iram tegebat implacabilẽ. dein mãdatũ addidit, ne vllam curã præuerteret dedicationis negotio.iam enim messes cõuectæ esse poterãt,& cessabat illa seuera seu affectata excusatio.nec multò pòst aduenit Agrippa rex.mo re suo Caiũ salutaturus,planè ignarus epistolę Petronij,quid've Caius rescripsisset.coniiciebat tamen statim è vultus nubilo eũ latẽrem iram coquere, retractabátq; intra se ne quid magnum aut paruum dicto factóve commiserit quod illum offenderet, cimq; nihil inueniret,colligebat,id quod erat,irasci eũ aliis.ac rursus cùm animaduerteret illũ torue in se solùm intueri, metuebat:& sæpius volens rogare,cohibuit se ne forte minas aliò tendentes temeraria curiositate in se cõuerteret.Tum Caius,vt erat callidus ex aspectu deprehendere cogitationes hominum, postquam vidit timentem hæsitãtémq;:Dubitas,inquit,Agrippa,ego tibi hanc dubitationem eximã.tandiu mecum versatus ignoras me oculis non minus quàm voce loqui solere?boni hoc̃stiq; ciues tui, qui soli ex omni hominũ genere dedignantur Caium habere pro deo,videntur iam mortem sibi per cõtumaciam quærere,dum me iubente in ipsorũ templo consecrari Iouis simulacrum, populariter ex vrbe agrisq; occurrerũt specie supplicum,sed reuera mãdatum meum proculcaturi. Plura intonaturus erat,cùm rex anxius & præ metu per singula momẽta colore mutato,rubicũdus,luridus,liuidus, à vertice ad calcẽ horrore corripitur:&tremore mẽbra quatiẽte solutisq; neruis collapsus fuisset,vi eum sustẽtassent proximi:qui iussi domum illum retulerũt nil sentientem & subitanea vi mali sopitum ac stupidum.At Caius magis etiã exasperabatur in gentis odiũ.Si Agrippa,inquit,familiaris& amicissim⁹ plurimisq; deuinctus beneficiis,tantum tribuit patriis ritibus,vt ne verbo quidẽ eos violari ferat,sed deliquio penè examinatus sit.quid expectandũ est ab aliis,qui nihil habent quod se in diuersũ retrahat? Agrippa verò tota die partéq; insequentis maxima graui sopore pressus fuit cõpos non erat. tandem sub vesperam paululum erecto capite,ægréq; diductis palpebris,caligantes etiãtum circumspexerat oculos circumstãrium facies vix dum noscitans:rursumq; somno redditus iã fanior quiescebat,vt apparebat è respiratione & corporis habitu,aliquãto pòst experrectus scitabatur,Vbi nunc sum?nũ apud Caium?adest'ne ipse dominus?resposum est, Bono sis animo,domi es.Caius nõ adest,satis dormisti,erige te in cubitũ,agnosce ptentes,omnes sunt domestici,amici,liberti, famuli

Universidad de Deusto
Biblioteca

famuli,dilecti & tui amãtissimi, tũ verò cœpit resipiscere,singulos condolere aspiciens,cúmq; medici iussissent turbã secedere,vt vnctionibus,& cibo tẽpestiuo corpusculum eius reficerent:Scilicet,inquit,curãdum est vobis de parando mihi victu delicatiore.an-nõ sufficit miseto famem pellere vsu rerum vilissimarum simplicissimarúmq;?quas ipsas nõ admitterẽ, nisi leuis quædã spes me teneret extremi auxilij ferendi gẽti infelicissimę.Hæc cum lacrymis locutus,necessario cibo cõtentus fuit sine obsoniis:ac ne vinũ quidem sibi misceri passus, aquã tantum gustauit.haber,inquit,miser vẽter quod reposcebat debitũ.mihi quid faciẽdum nisi Caius supplicìter interpellãdes de rebus præsentibus?sumptisq; tabellis scribit has literas,Ne coram te appellem domine,metus obstat ac reuerẽtia, quod & minis terream,& tãta maiestate sim attonitus,hæ literæ melius preces meas indicabunt,quas supplex pro verbenis offero.Omnibus mortalibus,Imperator,à natura inditus est amor patriæ, & legum patriarũ religio:id quod nõ est opusvt te docẽa.pium erga patriam,& leges eius colentẽ ex animo.cuiq; sua, etiamsi nõ sint,vidẽtur honestissima,nimirũ quæ affectu magis quàm ratione iudicãtur à singulis.equidẽ(vt nosti)Iudęus natus sum, natale solum mihi sunt Hierosolyma, vbi altissimi Dei templum sanctissimum situm est. anos proauósq; reges habui,& ex his aliquot etiã summos pontifices,quã illi dignitatẽ pluris faciebãt quàm regiam,rati quãtò Deus antẽstat homini, tantò pontificatũ regno excellentiorẽ.ad illius enim curã diuinas res humanas ad huius pertinere.huic gẽti,patriç,templo,cùm sim tot modis cõiunctissimus,pro cũctis deprecor:pro gẽte,ne à vera persuasione transire cogatur ad contrariã,cùm iam inde ab initio vestrã familiam persanctè coluerit.quatenus enim licet saluis patriæ pietatis legibus,hac parte nulli gẽti cedit in tota Europa & Asia,vota pro incolumitate imperij tui faciendo,dona offerẽdo,mactãdo victimas nõ solùm in celebritatibus publicis,verùm & quotidianas:atq; ita non tã ore linguáq; tuam pietatẽ erga Cęsares,quàm re ipsa declarat propẽsissimũ erga illos animũ.pro sancta verò ciuitate,patria mea,hæc afferre licet,eam esse metropolim non vnius regionis Iudææ,sed & multarũ,propter colonias inde olim deductas,vel propius in finitimã Aegyptum,Phœnicẽ.Syriam,tum cęterã,tum eam quæ Cœle cognominatur:vel lõgius in Pãphiliam,Ciliciã, pleraſq; Asiæ partes vsq; Bithyniã & ponti sinus intimos. pari modo in Europę

Europæ Thessaliam,Bœtiã,Macedoniam,Aetoliam,Atticam, Argos,Corinthúmq; Pelopponnesi partes præcipuas.nec tantũ continentis prouinciæ plenæ sunt coloniis Iudaicis,sed & insularum celeberrimæ,Eubœa,Cyprus, Creta, ne quid dicam de Transeuphratẽsibus.excepta eñ parua parte Babylonis & aliarum præfecturarũ,omnes vrbes quæ bonũ agrum habẽt, à Iudæis incolũtur.Itaq; si exorat mea patria tuã clementiam,præter ipsam alias ciuitates demereberis plurimas,sitas in diuersis orbis tractatibus,Asia,Europa,Africa,insulares,maritimas, mediterraneas.Conuenit autẽ tuæ fortunæ amplissimę,collati in vnã beneficio plurimas deuinciri alias, vt per omnes orbis partes decãtetur tua gloria,& gratiarũ actionibus laudibúsq; voiq; omnia perstrepãt.amicorũ aliquot patrias integras ciuitate Romana donasti,& qui modò serui fuerãt, fecisti aliorum dominos,nec magis gaudẽt hoc beneficio qui fruuntur, quàm eius autores.ego quoq; scio me habere herũ & dominũ,sed inter amicos censeri ,dignitate paucis secũdum,benenolẽtia nemini,imò primũ potius,vel quia mihi est hęreditaria,vel quia maximis cumulata beneficiis:nõ audeo tamẽ patriæ meæ petere,nõ dico Romanã ciuitatẽ, sed ne liberratem quidẽ aut immunitatẽ:peto gratiam ipsis vtilissimã,tibi verò innoxiã. quæ enim est subditorũ maior felicitas quàm habere propitiũ principem?Hierolymis primũ audita est, Imperator, exoptata tua successio,è sancta ciuitate diffusa est eius fama ad finitimas prouincias. digna est quæ impetret tuã gratiã. quẽadmodum enim maximi natu filij honoratiores sunt,q; primi fausturn patris matrisq; nomen parẽtibus dederint:eodem modo quontã prima orientalũ hęc ciuitas Imperatorẽ te consalutauit,æquũ est vt à te tractetur liberaliùs:aut certè ne sit deteriore cõditione quàm cæteræ. Hactenus pro patria deprecatus,postremas ꝓ tẽplo preces adhibeo,hoc tẽplum,Cai domine,iam inde ab initio,nullam vnquam admisit manufactam effigiem,cùm sit deo domicilium.pictorũ enim atq; statuariorũ opera sunt sensibilium deorum imagines:illum autem inuisibilem pingere aut fingere nefas duxerũt nostri maiores. Agrippa tuus auus inuisit id tẽplum & honorauit,Augustus quoq; per literas iussit vn decũq; illuc mitti primitias,instituto ibi etiã quotidiano sacrificio.honorauit id & tua proauia,nõ Græcus,nõ barbarus, non res satrapáve vllus vel infensissimus,nõ seditio,nõ bellum,nõ captiuitas,nõ vastatio,non alia res vlla vnquã tantam cladem intulit

intulit,vt cõtra veterem morẽ effigies manufacta in id importaretur,quamuis enim infensos haberet accolas, semper tamẽ sita religione tutũ fuit vt sacratũ conditori patriq; rerũ omniũ. fciebãt enim violationẽ eius expiatã sæpe grauissimis calamitatibus,quãobrem veriti sunt iacere impietatis semina,ne sibi pernitiem inde meteret.nec est opus externis testibus, cũ possim citare tibi domesticos.M.Agrippa tuus auus maternus Iudæam Herode auo meo regnãte adiit,nec grauatus est à mari ad metropolim mediterraneã ascẽdere.cúmq; spectasset tẽplũ, & decoros ritus sacerdotum,puritatémq; ciuiũ, delectatus est spectaculo vt mirifico ac ineffabili,adeò vt inter familiaria colloquia nihil tũc in ore haberet aliud,quàm laudes tẽpli eiusq; ornamentorũ. Ergo quãdiu hæsit ibi in Herodis gratiam, accedebat id quotidie,oblectãs animũ contemplatione sacri apparatus,& sacrificiorũ ordine, verẽdæq; maiestatis in summo sacerdote sacrato cultu ornato præsidẽq; cæteris.dein vbi tẽplum donis honorauit,& ciuibus indulsit quantũ potuit salutis vectigalibus,laudato Herode ipse vicissim laudatus plurimũ, ad mare deductus est prosequentibus non vnius ciuitatis populis,& flore frondẽq; illum ob pietatis admirationem aspergentibus.Quid alter tuus auus Tib.Cæsar,nónne manifestẽ voluntatem eandẽ habuit:certẽ per viginti tres annos in quibus imperauit,antiquissimã religionẽ tẽpli seruauit incolumem inmotámq; modis omnibus,& possum quiddam in laudem eius proferre,quãuis mille sub ipso iactatus casibus. Sed amica est & tibi quoq; grata veritas. Pilatus erat procurator Iudææ.hic non tam in gratiã Tiberij quàm in odium populi, auratos clypeos dedicauit intra sanctã vrbem in Herodis regia, nulla imagines imagine,nec habentes quicquam vetitum:tantùm titulus cõtinebat nomen dedicãtis,& eius cui dedicabantur.id vbi diuulgatum est in populũ,aduocatis vũ quatuor regiis filiis fortunæ dignitatéq; regia præditis,reliquisq; huius familiæ,aq; optimatibus exteris,orabant vt tolleretur illa clypeorũ nouitas,nec violarẽtur ritus patrij,cõseruati à superioribus regib⁹ & imperatoribus.cúmq; ille aduersaretur rigidẽ,vt erat peruicaci duróq; ingenio,cõclamatum est:desine seditiones belliq; ciere,desine pacem profligare.nõ honoratur imperator per legum contumeliã,noli hũc iniuriæ prætextũ quærere. Tiberius nihil vult temerari in nostris ritibus,aut ostende illius edictũ, vel epistolã,aliúdve simile,vt te omisso per legatos oremus dominum.id verò eum magis exasperauit,veritum ne si mitteret legatio,cætera quoq; detegeret eius crimina, veditatas sententias, rapinas, iniurias, clades, tormẽta, crebras cædes indẽnatorum,crudelitatem sæuissimã,iratus igitur homo iracundus acceps erat animi,quòd neq; demere semel dedicatas res auderet,nec subditis gratificari vellet,nõ ignorans Tiberij talibus in rebus cõstãtiam.quod vbi viderũt optimates,& animaduerterũt eum pœnitere cœpti quantũvis dissimularet, scripserunt Tiberio literas humili deprecatione plenissimas. qui cognito quid dixerit Pilatus,quid minatus sit,nõ est opus vt dicã quantum exacerbauit,quãuis non cõmoueretur temerè: ipsa res iram eius indicat:cõfestim nihil procrastinans scribit literas, valde obiurgãdo eius audaciam,iubẽdóq; vt sine mora clypeos illos tolleret,& trãslati sunt in Cæsareã maritimã,ab Augusto proauo tuo denominatã,quò in ei sacrato tẽplo dedicarentur,sic vt factũ est,ita consultũ fuit & imperatoris honori,& ciuitatis antiquis moribus.tũc dicabãtur clypei nulla picti effigie.nunc cõflatiles statuæ:tunc in priuatis procuratoris ædibus,nunc(vt fertur)ponetur in intimo sanctuario,quod semel quotãnis pontifex introgreditur ieiunij tẽpore,tantùm odores incensurus,& ex more vota facturus,vt felix annus & pax cõtingat omnibus hominibus.de cætero si quis nõ dico plebeius Iudæus,sed sacerdos vel à summo proximus,imò is ipse põtifex si duobus annis desolatus,aut eadẽ die ter quatérve introierit, capite luet absq; venia.tantam religionẽ adytorum voluit esse legislator,vt hæc sola inaccessa intactáque seruarentur. quàm multos sacrificos putas vltro mortẽ obituros,si videãt importari statuam? equidem puto illos iugulatis vxoribus & liberis postremò seipsos mactaturos super domesticorũ cadauera.Hæc sunt decreta Tiberij. Quid proauus tuus omnium quotquot vnquam fuerunt imperatorum optimus,primus ob virtutẽ & fortunam Augustus cognominatus,qui pacem terra mariq; diffuditvsq; ad extremos orbis terminos:nónne postquã audiuit ab his quos de hoc templo percõtabamur,nullum ibi inesse simulacrum manufactum,quod visibili forma naturã inuisibilem exprimeret,religiosè admiratus est:quippe qui non summis labris philosophiã gustauerat,sed plerunq; in conuiuiis quæ fere quotidiana erãt,memoria retractabat quæ à philosophis didicerat, aut ex doctorũ virorũ quos domi alebat cõsuetudine.nam cœnæ tempus vt plurimũ tribuebatur eruditis fabulis, vt nõ solũ corpus verùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

verùm & anima suis reficeretur deliciis. huius Augusti proaui tui cùm possim exẽpla proferre aliquot, cõtentus ero duobus. Primùm cognito q̃ negligerentur sacræ primitiæ, per literas mandauit prouinciarũ Asiæ procuratoribus, vt finerẽt Iudæos solos in synagogis cœtus facere. nõ enim hęc esse Bacchanalia, vel seditiosorum cõmenticula turbãdæ pacis causa: sed scholas iustitiæ rẽperantiæq;, in quibus studium virtutis floreat: primitias verò quotãnis conferri vnde fiant sacrificia, missa in hoc sacra legatione ad templum Hierosolyma. dein edicit ne quis sit impedimẽto Iudæis cœtus collectásve faciẽtibus, aut Hierosolyma eas mittentibus more patrio. Hæc enim & si non his verbis, in eam tamẽ sentẽtiam mãdata sunt per literas. subiiciam exẽplum vnius epistolæ, quo facilius credas domine, quam C. Norbanus Flaccus scribit, indicãs quid ipsi Cæsar significauerit. epistolæ verba sunt hæc: C. Norbanus Flaccus proconsul, Ephesiorum magistratibus salutẽ. Cæsar mihi scripsit, Iudæos vbicũq; sint, antiquo more suo cœtus facere, cõferréq; pecunias quas mittãt Hierosolyma. hos nõ vultvetari. ideo vos certiores facio, me iubere ita fieri. An nõ hęc manifesta fides, imperator, voluntatis Cæsaris, quàm piè fuerit affectus erga templum nostrum, dum permittit Iudæos in publico celebrare suos cõcentus, propter primitiarũ collationem, cæteráq; pietatis officia? Est & aliud argumentũ priore non minus, ex quo liquet Augusti sententia. iubsit è suis ipsius reditibus offerri quotidie victimas ritè in holocaustũ altissimo Deo, quæ hodiéq; offeruntur: videlicet taurus & agni duo: quas Cæsar altari destinauit, quãuis sciret ibi nullũ simulacrũ esse vel in occulto vel in propatulo. nihilominus tãtus princeps cogitatione philosophiæ nullã secũdus, animaduertit necessum esse vt in terris eximũ fanum dicaretur inuisibili Deo, sine vlla effigie, vbi homines cũ bona spe vóta faciant. hoc magistro pietatis vsa proauia tua Iulia Augusta ornauit templũ hoc aureis phialis & calicibus, aliisq; donis plurimis ac pretiosissimis. cur tãdem cùm nullũ ibi esset simulacrũ? timbecilliores enim sunt mẽtes mulierũ, & nihil nisi sensibile possunt percipere, at illa sicut cæteris rebus totũ sexũ, sic hac quoq; superabat, eruditione meditationéq; assecuta quæ natura negauerat, & virilem rationẽ adepta, in tantum euasit perspicax, vt intelligibilia magis quàm sensibilia cerneret, & hæc vmbras illorũ esse cẽseret. Cùm igitur habeas domine, tot exẽpla domestica optimæ erga nos volũtatis maiorũ tuorum à quib

quibus prognatus & ad hoc rerum fastigium euectus es, seruare quæ illi ad vnum omnes cõseruarunt, deprecantur pro nostris legibus imperatores apud imperatorẽ, augusti apud augustũ, aut proauiq; apud nepotem, plures apud vnum, tantũ non dicẽtes, noli decreta nostra quæ in hanc vsq; diem permanserunt, facere irrita. etenim vt nihil infaustum antiquationem earum sequatur, tamen incertitudo futuri temporis nõ sinit securos esse vel audacissimos, modò ne sint planè contemptores numinis. Si vellem enumerare quę in me cõtulisti beneficia, dies me deficeret, nec opus est me id obiter facere: sed vt ego taceã, res ipsæ loquũtur. exemisti me ferreis vinculis. quis nescit? obsecro, Imperator, ne me astringas grauioribus. illa partem premebant corporis, at hæc vereor ne totam onerent animam. impendentẽ mihi mortis metum depulisti, & metu præmortuũ ceu rediuium excitasti è funere: velis, Imperator, hoc beneficiũ esse perpetuum, ne tuus Agrippa vitam abrumpat. alioqui videbor seruatus non vt viuerem, sed vt nouis calamitatibus insignis morerer. donasti mihi regnum, qua sorte nulla inter mortales felicior. id cũ prius vnam regionem nõ excederer, adiunxisti mihi mox maiorem alteram. Traconitim & Galilæam. ergo cùm superflua ditione me auxeris domine, noli adimere quæ sunt necessaria. noli productum in lucem clarissimam rursum in tenebras altissimas abiicere. libenter cedo isto splendore, nec pristinam fortunam deprecor. vnum peto pro cunctis cæteris, incolumitatem ritus patrij, quid enim de me loquentur vel tributer, vel vniuersi homines? alterutrum enim sequetur, aut vt appeller meorum proditor, aut inter tuos amicos posthac non habear: quo vtrolibet quid potest esse infelicius? nam si adhuc inamicis numeror, proditionis insimulabor, si nec patriã indemnem, nec templum inuiolatum præstitero. nam vos præpotentes soletis amicorum ad imperatoriam opem confugientium rebus consulere. quòd si qua in re animo tuo molestus sum, noli hęc vincire vt Tiberius. sed ne toties vĩcula timeam, iube mox interimi. quid eñ mihi vita opus est, cui spes vnica salutis fuit in tua beneuolentia? Has literas obsignatas mittit Caio, & inclusus domi expectat anxius de euentu, solicitúsq; ne illum inexpellaret parum cõmodè. nam nõ mediocris periculi iecerat aleam, nimirũ de libertate salutéq; non solùm terram sanctam incolentiũ, verumetiã omnium in orbe toto dispersorũ Iudæorum. ille inter legendũ nunc offendebatur quòd cœpta non succeder

cederent, nunc flectebatur vel iure ipso causæ tam bonæ, vel adiunctis precibus: & Agrippam partim laudabat, partim incusabat. vitio vertebat quòd tribules suos nimis diligeret, solos contumaciter auersantes ipsius consecrationem: laudabat quòd nō cælaret suam sententiam, id quod aiebat indicium generosi animi. mitigatus igitur vt videbatur, respōdit clemētius, & Agrippæ donauit ceu maximam gratiam, ne fieret dedicatio: simulq; iussit scribi P. Petronio Syriæ præsidi, nequid in Iudæorū templo nouaret. Ne tamen solida esset ea gratia, terrorem admiscuit sic scribens: Quòd si extrà vnam metropolim in finitimis vrbibus quicunq; volentes altaria templáve aut statuas imagineue mihi meisq; ponere vetiti fuerint, quisquis obstiterit plectatur continuò, aut ad me mittatur. Id verò nihil aliud erat, quàm seditionum intium bellorúmq; ciuilium, & gratiæ quæ videbatur cōcessa simpliciter, obliqua quædam abrogatio. nam aduersarij magis in odium Iudæorum, quàm in Caij honorem, repleturi putabantur totam regionem anathematibus: hi contrà violari suos ritus in cōspectu suo non passuri, etiamsi essent patientissimi: vt Caius si quis se moueret seuerè puniēs, rursum iuberet in templo dedicari statuam suam. sed diuina prouidentia iustissimi numinis factum est vt nemo finitimorum quicquam moueret, occasionémq; præberet, quamuis ne accusationem quidem vel mediocri expectata imminebant casus grauissimi. At quid hæc quies profuit, dicat aliquis. nec em̄ Caius quiescebat cùm cæteris, iam pœnitens cōcessæ gratiæ, resuscitansq; pristinam cōcupiscentiam. nam iussit Romæ fieri alium colossum æreum inauratū, omisso illo Sidonio, ne quem motum excitaret in populo: vt'q; nauibus trāsportatū per silentiū, repentè clām prius quàm sentiretur in templo poneret, id autem factum erat obiter, in Aegyptum nauigans. tenebatur enim miro visendæ Alexandriæ desiderio, magna cura profectionem instituens, vt ibi diu degeret, ratus consecrationē suam quā somniabat, in hac vna ciuitate posse succedere, atq; inde huius religionis exemplum mansaturum ad minores cæteras, propter situm eius vrbis in regione opportunissima. solēt enim minores vel homines, vel ciuitates ad maiorum æmulationem se componere. & erat alioquin etiam inconstans ingenio, vt mox pœniteret siquid boni fecisset, irritum infectúmq; id cuperet, vt fieret molestior & nocētior. Verbi gratia, vinctos soluit aliquot, mox nihil commeritos vinxit denuò, omni spe adempta iam miseris.

alios damnauit exilio mortem expectantes, non quòd conscirent sibi capitalē culpam, aut quauis pœna dignam vel leuissima, sed ob nimiam iudicis inclementiam desperabundos. hi rati se euasisse lucro imputabant exilium, quo non minus gaudebant quàm alij reditu in patriam. sed non multò pòst nihil noui molientes, insulas tanquam natale solum incolētes, ferentésq; fortiter infortunium, submissis militibus occidit vniuersos, luctum inopinatum in vrbe afferēs, familiis nobilissimis. quòd si quibus donauit pecuniam, posteà repetebat non vt mutuatitiam cùm fœnorum fœnoribus, sed vt furtiuam cum maximo damno eorum qui acceperant. non enim satis erat miseros donata reddere, sed omnia sua bona supererogabant, siue patrimonij hæreditatúmq; iure quæsita, siue industria propria. qui verò maximè probatos & charos ei se putabant, alio modo mulctabātur suauiter prætextu amicitiæ, ingentes sumptus faciendo in repentinas & incōsideratas profectiones atq; in conuiuia. aliquando enim facultates omnes in vnam cœnam insumebantur, ita vt opus esset mutuum accipere à fœneratoribus, tantùm erat splendoris ac magnificētiæ. quo factum est vt quidam auersarentur eius gratias, vt nō modò inutiles, sed damnosas etiam, & inescatrices insidiosas. hæc fuit eius morum inæqualitas atque inconstantia, præsertim erga Iudæos sibi exosos maximè, quorum proseuchas exorsus ab Alexandria sibi vsurpauit, & repleuit statuis effigiem suam referentibus, nemine non cedente ipsius autoritati atque violentiæ. supererat vnum sanctę ciuitatis templum cum iure asyli. id conabatur in suum proprium templū demutare cum titulo NOVI IOVIS ILLVSTRIS CAII. quid ais? tu cùm sis homo, ætherem & cęlū quæris insuper, non contentus imperio tot prouinciarū, insularum, gentium? deo in terra nihil vis relinquere? nō agrum, non ciuitatem, ne fanum quidem tam modicum illi dedicatum ex eraculis, vt ne hic supersit vllum vestigium monumentúmve pietatis ac religionis vero Deo debitę? egregiam de te spem facis humano generi. ignoras te aperire fontes malorum cuncto rum, dum moliris quę nec facere nec cogitare fas est? Libet cōmemorare hic & illa quæ vidimus audiuimúsque, quando ad reipublicę nostræ causam agendam acciti fuimus. in primo illatim cōgressu cognouimus ex vultu gestúq;, pro iudice nos eum habituros accusatorem & aduersarium. iudicis enim officium erat sedere in optimatum consistorio, examinare causam per

quadringentos annos dissimulatam,& tum primũ reuocatam in dubium,vbi ageretur de tam multis Iudæorum Alexandrinorum milibus.citare horum aduersarios, vicissim partes audire ad clepsydrarum numerum,consultare cum assessoribus, palàm proferre sententiam iustissimam.at ille cum herili supercilio se gessit vt tyrannus inclementissimus.nam his omissis quæ modò dixi,accersit curatores duos hortorum Mæcenatis & Lamiæ,qui & inter se & vbi propinqui sunt,in quibus ĩ tribus quatuórve diebus habitauerat.vbi nobis præsentibus agenda erat totius gentis fabula,iubet villas omnes sibi aperiri, velle enim se singulas diligẽter inspicere.tum nos introductos, ad primum conspectum eum reuerenter adorauimus,& imperatoris augustiq; appellatione salutauimus. Ille resalutauit ĩ comiter,vt de vita,nedum de causa desperaremus.ringẽdo enim rogauit:Vósne estis illi diis inuisi,qui me omnium cõfessione deum declaratum soli aspernamini,mauultisq; vestrum innominatum colere?simúlq; sublatis ad cælum manibus erupit in vocem,quam ne audire quidem fas est,nedum proloqui verbis totidem,ac mox exorta est aduersæ partis ingens lætitia, quòd hoc audito iam tum se victores in hac causa fore ominarẽtur. itaq; gestiebant & exultabãt præ gaudio,deorum omnium acclamantes ei cognomina:his appellationibus humanam naturam excedentibus gaudentem conspicatus Isidorus sycophãta amarulẽtus: Magis,inquit,detestareris domine istos,eorúmq; tribules,si scires eorum erga te impietatem atq; malevolentiam.omnibus enim pro salute tua votiuas cædentibus victimas,isti soli non sustinuerunt sacra facere.cùm dico isti,de ciuibus Iudæis loquor.exclamauimus vnanimiter, Domine Caiicalũniis petimur. immolauimus hecatombas.libatóq; ad ará sanguine,carnes domum non retulimus ad epulas, vt quorundam est mos:sed integras victimas exurendas sacro igni tradidimus,idq; ter:primũ quando successisti in imperium:iterum quando grauem illum morbum euasisti, cui totus orbis cõdoluit,tertiò,votum pro victoria Germanica.Esto,inquit,sacra fecistis.sed alteri,nec pro me.quid igitur prodest?mihi certè nõ sacrificastis.ibi nos horror peruasit hac noua voce attonitos, qui se in cute quoq; exeruit. Ille interim villas obijbat, inspectans aulas & conclauia,in imis ædibus & in cœnaculis, quorundam locorum reprehendens vitia,& mandans quid mutari vellet in melius. nos verò assectabamur eũ sursum deorsum protrusi

protrusi & cauillis conuitiisq; petiti ab aduersariis non aliter quàm histriones in scenis.nam hoc quoq; negotium erat quædam fabula.iudex personam accusatoris sumpserat. accusatores agebant nequam iudicem,simultatis nõ veritatis memorẽ. sub tanto autem accusatore simul atq; iudice necessarium est silentium.nam hoc quoq; quoddam defensionis genus est,præsertim quando nihil ei gratum respondere poteramus, linguã cohibẽte ritu patrio,oriq; claustra imponente.Vbi verò quædã mandata dedit de ædificiis,seriò grauiterq; interrogauit, cur abstinuerimus à porcina?Ad hanc percontationem rursus risus magnus aduersariorum exortus est,partim gaudentium, partim vt festiuo falsoq; dicto arridentium,& sic quoq; captantium dominicam gratiam.adeò vt quidam è famulitio molestè ferrẽt tam contemptim eos se coram principe gerere, quo præsente vel subridere periculosum sit aliis præterquam admodum familiaribus.cúmq; nos respondissemus,esse mores alibi alios, & aduersariis itidem vt nobis interdictum vsu rerum quarundam:alius verò quidam subiecisset,multos ne agnina quidem vesci vbiq; parabili:ridens ille,Rectè,inquit,insuauis enim est. his nugis irridebamur ipsi anxij.Tandem non sine stomachatione.Cupio scire,inquit,quod ius illius ciuitatis prætenditis. Nobis verò extorsis orationem,cùm ex primo gustu intelligeret afferri quædam non contemnanda,& allatum iri vehementiora,abrupit sermonem,& cursu se in magnam aulam protripuit,obambulánsq; iussit circũquaq; fenestras claudi vitro cãdido,simili specularibus lapidibus,quibus lux admittitur, vetus & sol excluditur.postea nos lẽto gradu accessit,& moderatius iam rogauit :Quid dicitis?nobis autem deinceps rem in compendium contrahentibus, rursum procurrit in aliud cubiculũ, vbi tabulas antiquæ picturæ iubebat reponi.cúmq; ad hũc modum causæ nostræ actio interrumperetur,imò frustatim consideretur,lassi desperãtésq;,nec aliud quàm mortem expectantes,& vix animi compotes præ anxietate,suppliciter ad verum Deum confugimus,vt nos è falso nominati dei minis eriperet: qui nos miseratus furorem eius mitigauit. itaq; depósita iam ferocia,tantùm hoc præfatus:homines isti nõ tam mihi videntur mali quàm miseri,qui sibi persuaderi nõ sinunt.me esse naturæ diuinæ participem,abiit,simúlq; nos iussit abscedere.post quam hoc non tam iudicium,quàm carcerem & theatrum effugimus(nam quasi in theatro exhibilabamur,subsannabamur,&

irridebamur supra modum: nec secus quàm in carcere cruciabamur ferebamúsque tormenta totius animæ, dum blasphemias in Deum & contra nos comminationes imperatoris tam potentis audiremus, vnam ob rem infensi & implacabilis, quod insanæ cupiditati qua deus haberi ambiebat, solos Iudæos assensuros non putabat, ac ne posse quidem ei subscribere) vix respirauimus: non quòd amore vitæ mortem horreremus, quam auidè vt immortalitatem arripuissemus, siquid profuturam existimassemus nostris legibus: sed quòd sciremus nostrum exitium fore non solùm inutile reipublicæ, verum ignominiosum etiam. nam legatorum infortunium solet imputari his à quibus missi sunt. ea de causa emersimus aliquando è miseriis: de cætero enim soliciti eramus, quid decreturus quid'ue pronunciaturus esset. quomodo enim poterat causam pernoscere, qui multas eius circunstantias ne audire quidem dignatus fuerat? an non erat onerosum à nobis quinque legatis pendere omnes Iudæos quotquot vsquam habitant? in enim gratificaretur nostris inimicis, quæ nam alia quiesceret ciuitas? quæ nam inquilinis parceret? quæ nam proseucha relinqueretur incolumis? quæ nam iura seruarentur Iudæis patrio iure viuentibus? imminebat subuersio, iactura, naufragiúmque priuilegiorum quæ gens ea habebat in singulis ciuitatibus. tot curis oppressi succumbebamus miseri. nam qui antea fauere nobis videbantur, prorsus desperauerant. quapropter cùm ad illum accerseremur subduxerunt se præ metu, quòd bene scirent clemétiam hominis gerentis sé pro Deo. Diximus in summa causam edij quo Caius Iudæorum nationem prosequebatur: supereſt vt dicamus eam qua vsi sumus apud eum palinodiam.

PHILONIS IVDAEI Commentariorum quotquot extant, per Sigismundum Gelenium nunc primùm versorum, Finis.

ALTERA VERSIO PHILONIS IVDAEI, De mundi fabricatione, quæ est à Moyse descripta.

Ioanne Christophorsono Anglo, interprete.

EORVM qui leges hominibus dedisse cómemorantur, alij quidé, ea, quæ ipsorũ arbitrio iura sunt habita, omni ornatu orationis detracto, impolitè, sicultéq; conscripserunt: alij autem ratione scribendi altius exaggeratam in legũ sententiis explicãdis amplexi, animos imperitæ multitudis, dum fabularũ commentis quasi noctẽ quandam veritati offundebant, penitus cæcarunt: at Moyses vtrumq; genus omnino prẽteriens, alterum, vt inconsideratum, dissolutum & alienum à schola sapientiæ, alterum vt mendaciis ac præstigiis refertum, à præclaro in primis, atq; adeò augusto principio orationem de legibus instituit repetiuit. Neque tamen statim ab initio, quæ agenda sint, quæ'ue fugienda, proposuit, neque cùm videretur necessarium mentes eorum, qui legibus vterentur, antè informare, fabulas ad eam rem commentus est, aut quæ erant ab aliis constituta, sua sententia comprobauit, sed principio, vti dixi, maxima digno admiratione, & hominum vitæ vtilissimo vsus est: vtpote quod non solùm ortum & fabricationem mundi in sacris literis expositam continet, verum etiam ostendit, quo modo mundus cum lege, & lex cũ mundo pulchrè consentiat, & qua ratione homo lege institutus, simul atque mundi ciuis factus esset, ad voluntatẽ naturæ (cuius nutu mũdus vniuersus administratur) suas actiones accuratè direxerit. Et quamquã pulchritudinem notionum illarum, quas mundi complectitur fabricatio,

Universidad de Deusto · Biblioteca

nullus poëta, nullúsve orator pro dignitate satis laudare poterit (nam nec oratione explicari, nec auribus percipi queunt, quippe cùm lõgè maiores præstabiliorésq; sint, quàm quæ possint ad mortalis alicuius facultatem accommodari) non tamẽ propterea nobis silendum est, sed quod supra vires est, pietatis amore tentandum dicere: nihil quidem certè, quod à nostro sit profectum ingenio, neq; adeò multa, sed pro multis pauca, ad quæ humana mens sapientiæ studio & cupiditate incensa, videatur posse peruenire. Quemadmodum enim effigies statuarum, quæ sunt magnitudine inusitata, in sigillo etiam perexiguo incisæ contineri: sic illa mundi exædificationis in legibus descriptæ ornamenta, quæ & excellunt plurimum, & legẽtium mentibus sua luce quasi caliginem quandam offundunt, paucis fortassè literarum notis tradi poterunt, si modò illud prius à nobis explicatum fuerit, quod propè nefas est silentio præterire. Nonnulli enim, dum mundum magis quàm eius opificem admirabantur, illum quidem & ortu caruisse, & sempiternum esse pronuntiarunt, Deo autem non sine scelere inertiam desidiámq; falsò obiecerunt: cùm contrà factum esse oportuisset: huius nimirum virtutes, vt fabricatoris & parentis suspexisse in primis: illum autẽ non supra modum laude ac prædicatione extulisse. Moyses verò, qui ad perfectissimam philosophiæ cognitionem peruenerat, & multa, quæ sunt naturæ coniunctissima, diuinis oraculis edoctus erat, statuit in rebus, quæ natura constant, vnam causam necessariò inesse debere, quæ efficiendi vim habeat: alteram autem, quæ patiendi. Atq; eam, in qua efficiendi facultas cernitur, mentem esse vniuersi, quæ est pura & syncera maximè, quaque & virtuti præstat, & antecellit scientiæ, ꝙ ipsum adeò bonum honestúmque dignitate superat: quæ autem ad patiendum nata est, sua natura expertem vitæ & motus esse illam quidem, sed mentis tamen vi commoueri, formari, vitam recipere, inq; perfectissimum opus commutari. Qui verò affirmant mundum istum ortu carere, hi prouidentiam imprudentes præcidunt atq; amputant, rem planè omniũ quæ ad verã pietatem pertinẽt, tum ad vsum aptã maximè, tũ ad necessitatem non minus. Nam ratio vult vt parens ac procreator curam illius suscipiat, quod procreatum est. Vt enim pater ad liberorũ & posteritatis, sic opifex ad rerum fabricatarum diuturnitatem cogitationes suas dirigit: & quæ illis dãni quicquam incommodiue allatura videantur, omnibus viribus opib

opibúsq; propulsare: quę autem vtilitatis & commodi, omni ratione suppeditare contendit. Cum illo verò quod non est procreatum, nulla ei potest intercedere necessitudo, qui ipsum nõ procrearit. Istud quidem dogma tam friuolum, támq; inane, est hominum è mundo, tanquam è ciuitate omnem principatũ tollentium, vt nec moderatorem habeat, nec præfectum, nec iudicem, cuius ditione ac nutu consentaneum sit omnia geri administratiq;. Verùm magnus ille Moyses, cum omne quod ortu caret, ab eo quod cadit sub aspectum, alienissimum esse censeret (omne enim quod sensibus subiicitur, quia ortus & mutationis particeps sit, nũquã vno eodẽq; modo se habet) illi qdẽ, quod mentis acie, non oculorũ percipitur, æternitatem, tanquã rem cognatam cõiunctámq; attribuit: huic autem, quod sensu comprehenditur, ortum proprio nomine assignauit. Et quoniã mundus iste cerni sensúque percipi potest, necessariò sequitur ortum habuisse. Vnde non sine causa eius originem præclaro admodum & diuinitùs instituto sermone descripsit. Sex diebus mundum constructum esse dicit: non ꝙ illius opifex egeret longinquitate temporis (est enim credibile Deum omnia pariter effecisse, non iubendo solùm, verumetiam cogitatione complectendo) sed quòd in rebus procreatis ordine opus esset: ordini autem numerus accommodatus: ex numeris, secundum naturæ leges ad gignendum aptissimus est senarius. Nam eorum, qui oriuntur ex vnitate, hic primus omnium perfectus est: quippe qui ex suis exæquetur partibus, & ex iisdem plenè expleatur: externario nimirum, qui est dimidiata eius pars, ex binario, qui est tertia, ex vnitate denique quæ est sexta. Quinetiam maris & fœminæ, vt ita dicam, naturam obtinet, & ex vtriusque constat facultate. Nam in rerum natura impar, quasi mas est, par autem fœmina. Imparium quidem numerorum principium est ternarius, parium autem binarius: senarius vtriusq; vim habet. Mũdum igitur, cùm rebus aliis procreatis perfectione antecelleret, numero perfecto coagmentari, senario nimirum, cúmq; rerum ortus, qui ex copulatione constant, in se contineret, primo numero pari impariquo mixto formari oportuit: qui quidem tum maris, qui serit, tum fœminæ, quæ semen excipit, speciem complecteretur. Singulis diebus certas particulas attribuit vniuersi, primo solo excepto: quem non primum, ne aliis annumeretur, vocat, sed vnum aptè & significãter nuncupat, dum & vnitatis naturã in eo nomẽq;

 consi

Universidad de Deusto
Biblioteca

narrat. considerat,& idem ipsum ei tribuit. De iis ergo,quæ illius quasi complexu cõtinentur,ea quæ vires nostræ ferent,cùm omnia non possimus oratione complecti,dicamus. Suo enim ambitu (sicut de eo institutus commonstrabit oratio) mundum illum eximium, intelligentia sola comprehensum continet. Nam Deus,vtpote qui Deus sit,cogitatione præcipiens,nullã præclaram effigiem absque illustri exemplari posse aliquando formari, neque vllam rem sub sensum cadentem, ita perfectam esse, vt reprehensione careat. quæ non sit ad primariam speciem, eámque mente perceptam expressa, dum istum mundum, qui oculis cernitur, ædificare instituebat,alterum sola mentis acie perceptum antè formauit, vti exemplari cum experte corporis,tum diuinissimã speciem habente vtens, mundum corporeum, vtpote nouam effigiem, veteris illius formam adumbrantem, efficeret: qui tot genera rerum sub sensum cadentium caperet, quot in illo altero formæ menti subiectæ continerentur. Mundum autem,qui ex formis (quas Græci ἰδέας vocant) constat, loco circumscriptum esse, non modò non dicendo affirmare, sed ne cogitando quidem suspicare fas est. Verùm qua ratione constet, facilè intelligemus, modò exemplum aliquod rerum in communi consuetudine politarum nobis ad intuendum proponamus. Simul atque vllum est vel regi,vel principi alicui, qui pro suo ipsius arbitratu, subiectis nutu regere desiderat, quique simul dignitatis splendorem prospero fortunæ flatu sibi delatum, illustrare cogitat, vrbem egregiè magnificéque in primis exædificare, architectus quidam peritus fortè tandem accedens, & loci oculis lustrans opportunitatem, primùm omnes ferè partes ciuitatis extruendæ cogitatione describit: templa,gymnasia,curiam, forum,portus, naualia, vicos, murorum præsidia, situs ædium, aliorúmque publicorum ædificiorum: deinde formas cuiusque in suo ipsius animo, tanquam in cera, signans, ciuitatis effigiem, quæ ratione & intelligentia continetur, cogitatione informat: cuius quasi simulachra in omnes partes commouens eorum notas in memoria naturali accuratius imprimit, & non aliter, atque probus artifex, in ipsum exemplar intuens, æquabilem illam & concinnam lapidum, lignorúmque coagmentationem orditur efficere, & ad singularum formarum corpore vacantium similitudinem res illas corporeas dirigit. Pari ratione de Deo censendum est. Qui postquàm ingentem istam

istam vrbem condere statuerat, primùm mente complectebatur illius formas: ex quibus quidem cùm mundum sola comprehensum intelligentia constituisset, mundum sensibus perceptum ad illius exemplar absoluit. Itaque vt vrbs architectan di facultate antè descripta formatáque, locum extrinsecus non habet, sed solùm in animo artificis insculpta est: ita mundus, qui ex forma constat, alium locum non habet, quàm Dei verbum, quod istas res suo arbitrio gubernat, ordinéque dispensat. Nam quis locus alius eius facultatibus relictus est, qui satis esse possit ad eas capiendas complectendásq;, non dicam vniuersas, sed ne vnam quidem illarum, quæ in se nihil mixti concretiue continent? Vis autem, quæ mundi effectrix est, fontem & principium habet ipsum, quod est reuerà bonum. Quòd si à nobis quæsitum fuerit, quid sit causæ, cur hæc vniuersitas fabricata sit, non multi, mea quidé sententia, à proposito aberrauerimus, si idem dicamus, quod vnus è veteribus olim dixisse fertur: Patrem & fabricatorem probum fuisse, & propterea optimam naturam non inuidisse materiæ illi, quæ cùm nihil ex seipsa quidem contineat boni, fieri tamen possit omnia. Ea enim sua natura, confusa quidem erat, qualitatis & vitæ expers, plena mutationis, compositione & consensu carens: sed in illa, quæ sunt his contraria, quæque optimo, ordinem dico, qualitatem, vitam, similem eandémque naturam, aptam cohærentiam, concentum, & si quid aliud in specie præstantissima resideat, omnino conuersa commutatáq; est. Neque verò Deus alio consiliario (quis nanque alius erat?) sed seipso solo vsus, secum decreuit, naturam, quæ absq; diuina beneficentia nihil boni sua vi assequi potest, maximis amplissimisque beneficiis afficere. Neque tamen pro magnitudine suæ benignitatis (est enim immensa infinitáque) sed pro viribus accipientium beneficia dat: neq; enim res procreata, tam natura sua habilis est ad accipiendum beneficium, quàm Deus ad conferendum. Nam huius vires facilè omnium præstantissimæ sunt: illa autem cùm imbecillior sit, quàm vt queat magnitudinem illorum numerum sustinere, succumberet penitus, nisi Deus aptè, quod cuique conueniat, viribus cuiusque metiretur. Quod si quis planioribus nominibus vti velit, mundum ratione comprehensum nihil aliud dixerit, quàm verbum Dei mundum iam fabricari molientis. Neq; ciuitas alia est sub intelligẽtiam cadens, quàm ratio architecti, qui ciuitatẽ sensibus subiectã iam ad illius effi

giem

giem,quã animo tenet,extruere cogitat. Atq; est hoc quidem dogma non ex meo depromptum ingenio, sed ab ipso Moyse excogitatum.Nam sermone sequente, in quo hominis ortum describit,planè fatetur eum ad imaginem Dei esse figuratum. Quòd si pars vniuersi effigies sit ad illius effigiem expressa,cõstat totã speciem(mundum hunc intelligo vniuersum sensibus comprehensum)effigiem diuinæ figuræ esse;cùm eam, quæ est hominis,magnitudine longè superet.Neq; cuiquã obscurũ est, Dei verbũ,quę est forma præ cæteris eximia,primam effigiem fuisse illius, quem mũdum intelligentia perceptum dicimus, ipsumq; primũ exemplar propositũ esse ad imitandũ.Sic enim est apud Moysen: IN PRINCIPIO CREAVIT DEVS CAELVM ET TERRAM.Non ita quidẽ principiũ accipit, vt quidã putãt,quod in tẽpore est.Nam tẽpus mundum nõ antecessit,sed cum illo,aut cum illo,aut postea esse cœpit. Est enim tẽpus dimensio motus,quo mũdus cietur.Motus verò illud,quod mouetur,nõ antegreditur,sed aut postea,aut simul cum eo cõstat necessariò.Tempus igitur,aut eodem momẽto ortum esse,quo mundus necesse est,aut illo recẽtius.Nam antiquius esse audere affirmare,verè insciti a est. Quòd si principium hoc loco nõ capiatur,quod est in tẽpore,verisimile est illud debere intelligi,quod in numero cerniturita vt, IN PRINCIPIO CREAVIT, idem valeat,quod primũ cælum creauit. Est enim rationi planè consentaneũ,illud primum procreatum esse, quod eorum quæ gignerẽtur,facilè esset præstantissimũ:quòdq; conflaretur ex eo,quod sua natura videretur syncerũ maximè:propterea quòd ipsi Deo domus futura esset. longè augustissima: quippe quæ res omnes,tam quæ nostrũ aspectum fugiũt,quàm quæ sensibus percipiuntur.in se cõtineret.Et quãuis mundi fabricator Deus,omnia vno effecisset momento, nihilominus tamen,quæ præclarè ab eo facta sunt,ordinẽ retinuissent. Nihil enim præclarum,quod ordine vacet. Ordo autem est cõtinuatio & series cerarum rerũ,quæ antecedunt, & subsequuntur:quidem licet non in ipsa operũ absolutione. tamẽ in interioribus architectorum cogitationibus elucere solet.Sic enim futurũ erat,vt & elaborarentur accuratè, & errore ac perturbatione carerent. Primùm igitur parens rerum Deus ad exemplar mundi,quod in mente insidebat,cælum corpore vacans,terram sub aspectum minimè cadẽtem:aëris etiam,& inanis speciem effecit: quorum alterum tenebrarum signauit nomine (aër enim

enim natura obscurus est) alterum abyssi: est enim inane sua vi profundum & vastum.Deinde naturam aquæ & spiritus corporis expertem. His septima accessit lux:quæquidem & solis, & aliorum astrorum, quæ Deus in cælo esset ad vniuersa luce complenda constituturus,exemplar erat,tum corpore vacans, tum sola mente perceptum. Spiritum verò & lucem,tanquam priuilegio donauit:illum quidem Dei nominauit, quòd spiritus ad vitam valeat maximè,& Deus vitæ autor sit:hanc autem lucem,quòd splendore excellat plurimum.Quod enim animo comprehenditur,tantum præstat, suáque claritate excellit ei, quod in cernendi sensum cadit,quantum sol tenebris, dies nocti,mens,quæ totius animi imperium tenet,iudiciis,quæ sunt in sensibus,& oculi corpori reliquo. Verbum Dei, quod non aspectu cerni,sed cogitatione sola comprehendi potest,imaginem Dei appellat. Huius verò effigiem lucem illam,quæ intelligẽtia tenetur,esse vult:quæquidem diuini verbi,quod eius ortum explicat, imago est. Est etiam sidus,quod supra cælum est,fons astrorum sensibus perceptorum: quod planè non sine causa παναγὲς,id est,lumen,quod omnia suo splendore collustrat, nuncupetur. Vnde sol, luna,aliæque stellæ tum vagæ, tum inerrantes, tantum clari numinis hausère, quantum cuiusque vires ferebant,syncero illo & puro splendoretum quidem obscurato,cùm ex natura mẽte sola percepta,in eam, quæ sensibus comprehenditur (in sensibus enim syncerè nihil est) mutari inceperunt. Porrò præclarè dixisse videtur, TENEBRAS FVISSE SVPER FACIEM ABYSSI. Nã aër supra inane quodammodo erat:quandoquidem vastum illum locum,desertum & vacuum, qui est inter lunæ globum & nos interiectus, ingrediens compleuit. Simul ac lux illa mente percepta,quæ aute solem extitit, resplenduit, tenebræ quæ ex aduerso cum ea pugnarent,cesserunt loco.Nam Deus,qui contrarias eorum qualitates, & naturalem concertationem sciebat,ea separatim suis locis discluſit discreuitq. Quinetiam ne semper concursu inter se dimicarent,& bellum in pacis locum succedens,mundum confusione misceret, non modò lucem segregauit à tenebris, sed etiam spatiis quibusdam interpositis, certos fines constituit,quibus vtrumque extremorum,alterum ab altero coerceretur. Nam si illa inter se finitima fuissent, de imperio quidem decertantia, magnam sanè perturbationem rebus attulissent:grauíque etiam cum contentione, quæ sedari non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non potuisset, seipsa fuissent adorta, si termini in medio defixi, non mutuam eorum conflictionem diremissent. Termini verò sunt vespera & aurora: quarum altera, tenebris sensim depulsis, solis ortum prænuntiat: altera illius consequitur occasum, repentinúmque tenebrarum aduentum pacatè & tranquillè excipit. Atque ista quidem certè, aurora scilicet, & vespera, in earum rerum numero ponenda sunt, quæ & corporis sunt expertes, & sola ratione tenentur. Omnino enim in eiusmodi rebus nihil est, quod in sensum possit intrare, sed omnes corpore vacant, & sunt formæ, modi, figuræ, & notæ ad alia corpora gignenda accommodatæ. Vt primùm facta erat lux, tenebræ cesserunt, illíq; dederũt locum: fines etiam in interuallis interiectis affixi sunt. Vespera & aurora, nulla mora interposita, temporis dimensio perficiebatur necessariò: quam quidem mundi architectus diem vocauit: & diem, non primum, sed vnum: qui ita dicitur propter vnitatem mundi intelligentia comprehensi, qui vnam habet eandémque naturam. Mundus quidem corporis expers in verbo Dei collocatus, suo iam exitu concludebatur: qui autem sensibus subiicitur, ad huius exemplar artificiosè constructus est. Ac primùm illius opifex, cælum, quę est pars omnium præstantissima, effecit. Hoc στερέωμα, id est, firmamentum ex nominis notatione, vtpote corporeum appellauit. Corpus enim natura ideo est στερεόν, id est, solidũ, quòd triplici dimensione distingitur. Quæ nam est, quæso, alia notio soliditatis & corporis, quàm quòd omnem dimensionis rationem complectatur? Non igitur sine causa, cùm istum mũdum corporeum, sensibúsque perceptum, illi qui corpore caret, & mente sola intelligitur, ex aduerso opposuisset, firmamentum nuncupauit. Deinde οὐρανόν; id est cælum perapposita & propria donauit appellatione: vel quòd omnium ὅρος, id est, terminus, vel quòd primum τῶν ὁρατῶν, id est, rerum sub aspectum cadentium procreatum sit. Diem verò, qui eius ortum proximè sequebatur, secundum nominat, vniuersúmque diei spatium & mensuram cœlo propter eam dignitatem decúsque singulare, quod in rebus sub sensum cadentibus obtinet, ritè attribuit. Posteà vbi tota aquæ moles in vniuersam terram emanasset, & per omnes eius partes perlapsa esset, terráque, velut spongia, guttas illius vniuersas ebibisset, adeò vt tanquam lacuna cœnosa lutíque plena existeret, propterea quòd vtrũq; elemẽtum instar massæ, esset in vnam confusam & informem

natur

naturam coactum, coagmentatúmque, mandauit Deus, vt aqua salsa & amara, quæ satis, arboribúsque sterilitatem videretur allatura, ex laxis vniuersæ terræ hiatibus effluens, in vnum locum congregaretur, apparerétque arida: quamquidem dulcis humor intus inclusus irrigaret ad diuturnitatem. Nam dulcis ille humor æquabiliter modificatus, est tanquam quædam rerum natura dissentientium iunctura. Quinetiam ne ipsa terra exarescens, omnino fiat effœta, & sterilis, sed velut mater non alterum solum alimenti genus, cibum scilicet, verumetiam vtrumque soboli suæ & cibum & potionem præbeat, ob eam causam venis abundat, quæ mammarum gerunt similitudinem: ex quibus quidem patefactis fluuij & fontes manare solent. Atque nihilominus Deus latentia quædam quasi diuortia humore referta in omne cultum & fertile solum, ad maximam fructuum vbertatem deduxit. Quibus ordine dispositis nomina imposuit: vocauítque aridam, terram: aquã autem inde segregatam, mare. Deinceps terram ornatu vestire cœpit. Iubet enim, vt illa gramen, & spicas producat, herbásq; cuiusq; generis fundat: campi etiam, vt tum fœnum abundè proferant, tum cætera omnia quæ essent iumentis quidem pabulo, hominibus autem alimento futura. Omnia præterea arborum genera edidit, nullúmq; prætermisit, quod vel ex agresti, vel ex mansueta cultáq; materia constaret. Omnia simul atq; orta erant, fructibus onusta fuerũt, longè alia ratione, atq; iam sunt. Iam enim omnia vicissitudine quadam, & distinctis temporibus, nõ vno momento pariter, oriuntur. Cui nanq; obscurum est, primũ sementẽ, & consitionẽ fieri, deinde satorum consitorúmq; incrementũ? Quodquidem partim radices, tanquam fundamenta, altius in terram agit, partim in sublime se porrigit ad stirpium & truncorum sese erigentium proceritatem. Sequuntur germina, ramorum propagationes, ad extremum fructus funditur, neque ille quidem maturus & perfectus, sed multas variásque habens in se mutationes, tum quantitatis magnitudine, tum multiplicibus qualitatis formis discrepantes. Fructus enim editur primùm, ramentis, quę partiri nequeunt, non dissimilis: qui quidem præ tenuitate aciem propè effugit oculorũ. Quæ res non inscitè dici possunt primę, quæ sub sensum cadunt. Non multò pòst tum ex succo allabente, qui arborem rigat, tum ex temperatione ventorum, qui frigidis simul & lenioribus flatibus spirant, fructus pedetentim

anim

Universidad de Deusto
Biblioteca

animatur, nutritur, augescit, & ad perfectissimã molẽ progreditur. Qui vnà cũ magnitudinis accessione, qualitates etiã immutat: nõ aliter ac si ex pictorum arte variis distingueretur coloribus. In prima vniuersarum rerum procreatione, vt dixi, Deus omnem plãtarum materiã è terra edidit, eámq; absolutã: quippe quæ fructus haberet non imperfectos illos quidem, sed maturos, qui animalibus paulò pòst in lucem emersuris ad opportunos vitæ vsus extemplò suppeterent. Terræ igitur mandauit, vt ista produceret. Illa autem, velut iam lõgo tempore grauida & penè parturiens, vniuersas formas satorũ, arborum, fructuum etiam innumerabilium fundit. Ac fructus illi nõ modò animalibus erant ad pastum accõmodati, sed etiam adiumẽta ad continuam sui similium procreationem: quippe seminum vim & naturam in se complectebãtur. In quibus tamẽ si rerũ omnium causæ latentes & obscuræ insunt, tẽporum tamen conuersionibus aperiũtur, fiúntq; perspicuæ. Volebat enim Deus naturæ cursum perpetuare, dum genera rerum efficere immortalia, dum æternitate donare instituit. Cuius rei gratia principiũ deduxit ad finem, hæcq; duo tanquam fœdere iunxit, effecitq; vt finis se denuò ad principiũ reflecteret. Nam ex plantis quidẽ nascitur fructus, velut ex principio finis: ex fructu autem semẽ, plantam vicissim in se continens, quod tanquam ex fine principium gignit. Quarto autem die, simulatq; terra erat suis quasi numeris & partibus cumulatè expleta, cælũ varia ratione exornauit, nõ quod istud postponebat terræ. aut inferiori quidẽ naturæ priores partes, præstãtiori autem diuinioriq; posteriores tribuebat, sed vt suæ potentiæ amplitudinẽ planissimè demonstraret. Cũ enim de hominibus nondũ procreatis, quali animo futuri essẽt, præuideret, & quomodò similia veri ac probabilia, in quibus inscitiæ plurimũ, synceræ autẽ veritatis nihil inest, cõsectarentur, & quòd sophistarũ commenta, plusquàm sapientiam admirantes, visis potius, quàm Deo fidem adhiberent, rursus, quòd solis & lunæ, intuẽtes circuitus, (quorum vi æstatis & hyemis, veris & autumni cõuersiones fiunt) causas rerũ vniuersarum, quæ quotannis nascuntur, siderum cælestiũ cursibus assignarent: quò nulli eorũ primas rerum causas, vel propter impudentem audaciam, vel propter stultitiã insignem, rei cuiquã generatæ attribuere conarẽtur, sic ait: animo & cogitatione ad primum vniuersitatis ortũ se referant, intelligántq; terrã ante solis & lunæ fabricationẽ, plantas fructúsq; cuiusq; generis edidisse:

disse: quæ dum mentibus perspiciunt, ne dubitent quin ea genitoris mãdato, vbi illi visum fuerit (quiquidem rerũ cœlestium à se procreatarũ adiumento neutiquã eget) easdem res sit denuò prolatura. Quibus facultates cõcessit ille quidẽ, nõ tamen vt res suopte nutu administrarẽt. Nam Deus, velut auriga habenas, aut gubernator clauũ manu tenens, nullius alterius indigens subsidij, singula lege & æquitate pro arbitratu regit. Nihil enim est, quod ab eo fieri nõ possit. Hæc igitur causa est, cur terra anteà germina herbámq; virentẽ produxerit. Cælum verò quarto die, numero perfecto (quem si quis denarij integri & omnino absoluti, causam & fontem dixerit, nõ planè aberrauerit) præclaris ac variis ornamẽtis decoratũ fuit. Quod enim denarius est reipsa, id quaternarius, vt videtur, potest esse. Nam si ab vno ad quatuor, numeri ordine colligantur, denariũ conficient: quiquidem in numerorũ infinitate terminus est, quo tanquam axe voluuntur, séq; ipsi reflectunt. Quaternarius etiam rationes concentuũ, qui sunt Musicæ proprij, comprehendit: vt diatessaron, diapẽte, diapason, & prætereà disdiapason: ex quib⁹ cõpositio perfectissima gignitur. Nam ratio quæ in concentu diatessaron cernitur, sesquitertia est: quæ autẽ in concentu diapente, sesquialtera: quæ deniq; in diapason, dupla: quosquidem numeros quarernarius cõtinet vniuersos. Sesquitertia, vbi quatuor cõparantur cum tribus: sesquialtera, vbi tria cum duobus: dupla, vbi duo cum vno, vel quatuor cum duobus: quadrupla, vbi quatur cũ vno conferuntur. Est etiam alia quaternarij numeri vis, quæ siue exprimitur dicendo, siue cogitatione cõprehẽditur, maximã planè habet admirationem. Ea enim primũ ostendit naturã solidi: quandoquidem numeri illã antegrediẽtes, in rebus corporis expertibus inhærent. Nam per vnum cõstitur illud, quod in Geometria punctũ appellatur: per duo, linea, quod linea natura ex puncto cõstet. Est autem linea longitudo latitudine carens: adiuncta verò latitudine, fit superficies: quæ ex ternario numero efficitur. Superficies autẽ ad explendam solidi naturam vna crassitudine caret. Quæ cum ternario fuerit adiecta, fit quaternari⁹. Ex quo efficitur, vt hic numerus, res sit planè admirabilis: qui nos ex essentia corporis experte, soláq; cogitatione cõprehensa, ad notionem corporis, quod triplici dimẽsione distinguitur, quódq; natura primũ sub sensum cadit, deducit. Qui verò id, quod dictum est, minus intelligat, ex ludo quodam, qui est in communi consuetudine positus, facilè

Universidad de Deusto
Biblioteca

cilè perdiſcet. Qui nucibus ludunt, cùm tres poſuerint in aream ſuperficie nuces, vnã præterea adiicere ſolent, & ex illis vnam figuram, inſtar pyramidis, efficere. Figura, quæ in ſuperficie eſt, triangularis, nõ vltra ternariũ progreditur: quod autẽ adiectũ eſt, numero quaternarium, figura autẽ pyramidem procreat: ac iam corpus ſolidum eſt. Illud præterea minimè in obſcuro latere debet, quaternariũ inter numeros quadratũ eſſe primũ pariter parẽ: quæ eſt iuſtitiæ & æqualitatis menſuratéumq; ex illis tum cõpoſitione, tum facultate ſolere progigni. Compoſitione quidem, ex duobus & duobus, facultate autem, ex duobus rurſum bis numeratis, quæ præclarã in primis efficiunt cõcentus ſpeciẽ, quę nulli alij numero cõtingit. Nã verbi gratia, ſex ex duobus ternariis conflatus eſt, nõ amplius ex iiſdem multiplicatis procreatur ipſe, ſed alius numerus, nouẽ ſcilicet. Multas etiam alias facultates quaternarius in ſe complectitur, quę ſunt proprio de eo inſtituto ſermone accuratius explicandæ. Simúsq; contenti illud ſolũ adieciſſe, nẽpe hunc numerum vniuerſi cæli mundiq; procreandi principium extitiſſe. Nam quatuor elementa, vnde hæc vniuerſitas cõſtructa eſt, ex quaternario numero, tanquam ex fonte profluxerunt. His accedunt quatuor anni tempora (quippe annus quadrifariã diſtributus eſt, in hyemẽ, ver, æſtatem, autumnũ) quæ animalium & plantarũ generandarũ cauſas continent. Quocirca cùm numerus, quem dico, tantũ priuilegium in rerũ natura ſit cõſecutus, neceſſariò quidem mũdi architectus, cælum ornatu præſtantiſsimo diuiniſsimóq; aſtris nimirũ, quorũ ſplendore omnia colluſtrantur in quaternario decorauit. Cúmq. lucem in rebus facilè primas obtinere animaduerteret, eam ad oculorũ ſenſum, qui cæteris ſenſibus antecellit, velut inſtrumentũ ſuppeditauit. Etenim eã vim habet in corpore oculus, quàm mẽs in animo. Vtriq; enim tribuitur cernẽdi facultas, huic eas res, quæ ratione, illi eas quæ ſenſu percipiuntur. Mens quidem ad eas res cognoſcendas, quę corporis ſunt expertes, ſciẽtiæ indiget: oculi autẽ ad corporum comprehenſionẽ lucem deſiderãt. Quæ quanq̃ multorũ aliorũ præterà bonorũ hominibus cauſa exiſtit, philoſophiæ tamẽ vel maximè: quæ in bonis principẽ locũ tenet. Aſpectus enim ſubſidio lucis in ſublime ſublatus, cùm aſtrorũ naturã, æquabilẽq; motum, ratos etiam curſus illorũ, quæ inerrantia, quæq; errantia & vaga dicuntur, perudet (quorũ illa vno eodémq; motu cientur, hæc cõtrà duplici cõuerſione gaudẽt) cúmq; certas & conſtãtes omnium vias perfectæ harmoniæ modis diſtributas perſpicit, oblectationem & voluptatẽ propè infinitã in animũ infundit. Nam his ſpectaculis cõtinenti ferè ſuccedẽtibus inuitatus (alia enim ex aliis naſcũtur) inſatiabili contẽplandi cupiditate inflãmatur. Deinde (vt fieri ſolet) curioſè perueſtigat, q̃ ſit natura iſtarũ rerũ, quæ oculis cernũtur: & vtrũ ortu careãt, an ortus habuerint principiũ: quæ etiã motus ratio, quæ cauſæ, quibus ſingulæ adminiſtrãtur. Ex quarũ rerũ indagatione genus philoſophiæ natũ eſt, quo ſanè nihil ad hominũ vitã acceſſit perfectius. Deus igitur in ſpeciẽ lucis, quã ineſſe diximus in mundo illo corporis experte, intuens, aſtra, quæ ſenſibus ſubiiciũtur, tanquã diuina ſimulacra pulcherrimáq; fabricauit: quæ quidem in cælo, velut in tẽplo puriſsimo, corporeæq; & concretæ naturæ experte maximè, multarũ rerum efficiendarũ cauſa collocauit. Primùm vt lucẽ præberent, deinde vt ſigna præmõſtrarẽt, tũ vt annuas temporũ diſpertirẽt viciſſitudines, poſtremò, vt dies, noctes, mẽſes, annos diſtinguerẽt: quæ quidem & tẽpus metiuntur, & numeri naturã progignũt. Ac tãetſi quẽ vſum vtilitatémq; ſingula eorũ, quæ recẽſuimus, afferãt, ex cuiuſq; vi ſatis conſtat, tamen quò vnũquodq; accuratius exquiſitiũſq; comprehendatur, nõ erit abſurdum fortaſſe, ipſam veritatem ratione inueſtigare. Cúm tempus vniuerſum in duas partes tribuatur, in diem nimirũ & noctem, mundi parẽs & autor Deus, diei quidem imperium, ſoli, tanquã regi potenti tradidit, noctis autem, lunæ, & reliquarũ ſtellarum multitudini. Potentiæ verò & imperij magnitudo, quã ſol obtinet, ex eo quod dictum eſt, certiſsimè confirmatur. Nã cùm vnus & ſolus ſit, per ſe ſeparatim, diem, dimidiam temporis partẽ velut ſortitò capitalia omnia ſidera vnà cũ luna, ad alteram tẽporis partem, quã nox occupat, luce colluſtrãdã deſignãtur. Atq; illo quidẽ oriente, lumina tot tãtorúmq; ſiderum nõ modò obſcurãtur, ſed etiã eius luce diffuſa omnino deliteſcũt: occidente autem, ſuos ſplẽdores incipiunt, ac qualitatũ facultates, velut gregatim proferre. Sũt verò creata (quod idẽ ipſe Moyſes dixit) nõ modò vt luce terrã cõpleant, verumetiam, vt ſigna rerum declarẽt futurarũ. Nam ortu illorũ, occaſu, defectione, apparitione, vt ita dicam, & occultatione, aliiſq; motus differentiis homines de rerũ euentis cõiecturam faciunt: de vbertate fructuum ac ſterilitate, de animalium ortu & interitu, de ſerenitate & procellis, de vẽtorum trãquillitate & violẽtia, de fluuiorũ inũdatione & diminutione

Universidad de Deusto
Biblioteca

de sedato maris motu & fluctibus, de anniuersariis temporum mutationibus, siue cũ æstas tempestatibus agitetur, siue cùm hyems ardore incendatur, siue cũ ver autumni imitetur naturam, siue cũ autumnus veris. Iam verò cõquassationem, & terræ motum aliáq; quæ pro certo euenerint, ferè infinita, nõnulli ex cælestium motuum coniectura præsignificarũt, adeò vt verisimè dictum sit, stellas in signa & tẽpora constitutas esse: tempora autem, vicissitudines illas annuas esse putauit, nec iniuria. Nam quæ temporũ notio esse poterit, præter ipsam exquisitam temporis seriem? Temporũ vicissitudines omnia perficiunt, rectéq; disponũt: sementem, & consitionẽ, ad fructus producẽdos: animaliũ quoq; ortus & incremẽta. Ad tẽpora item dimetienda natæ sunt stellæ. Ná solis, lunæ, aliorúmq; siderũ ratis cõuersionibus, dies, menses, & anni constituuntur: numeriq; natura, quæ est res planè vtilissima, hinc quoq; quàm primũ emergit, tempore eãdem patefaciente. Etenim ex vno die, vnum: ex duobus, duo: ex tribus, tria: ex mense, triginta: ex anno, multitudo, quæ duodecim mẽsium diebus ex æquo respondeat: ex infinito deniq; tẽpore, infinitus numerus gignitur. Cœlestium igitur siderum naturæ & motus ad totidẽ vsus támq; necessarios referuntur. Sunt alia etiá mihi ad cõmemorãdum ferè infinita, quę tametsi nobis obscura sunt (mortaliũ enim generi nõ sunt perspecta & explorata omnia) ad vniuersitatis tamen stabilitatem non parum adferunt adiumenti: quæ sanè institutis & legibus, quas Deus ratas & immobiles in hoc vniuerso esse sanciuit, omnino omnibus suis partibus & quasi numeris perficiũtur. Cũ autem terra & cælũ suis insignibus essent exornata, illa numero ternario. hoc autẽ, vt diximus, quaternario, quinto die, genera animaliũ caduca & mortalia formare molitus est: initio ab his, quæ in qua vitá degunt, sumpto: quandoquidem nihil tam cognatum, alterũ alteri putauit, quàm quinarium numerũ animalib⁹. Ná animata ab inanimis nulla re magis differũt, quàm sensu. Sensus verò in quinq; partes diuiditur: in visum, auditũ, gustatum, odoratũ, & tactum: Singulis autẽ sensibus, parẽs vniuersi affectiones, materiá peculiarem, & propriá iudicandi facultatem, qua ea, quæ sub ipsos cadunt, discernãt, attribuit. Visus colores excipit, voces auditus, gustus sapores, odoratus vapores, mollitudinẽ & duritiem, calorem & frigus, lenitatem & asperitatem tactus cõprehendit. Omnia item piscium genera, & cete, quæ & magnitudine, & qualitate discrepant, in certa loca

ca conuenire mandauit. Alia enim in alio pelago reperiuntur, interdum eadem: præterquã quòd non omnia vbiq; giguãtur: neq; id planè sine causa. Nam nõnulla mari cœnoto, eoq; non adeò profundo gaudent: talia ostiis maris & portubus, vtpote quę neque ad terram proserpere, neq; longè á terra natare possunt: talia in medio & alto mari degunt, & promontaria eminentia, insulas, abruptásq; petras omnino refugiũt. Alia in sereno ac placido mari exultant: talia deniq; spuma, agitatione & impetu fluctuum delectantur. Nam cũ continuis fluctuum exerceantur ictibus, & vi impetũ repellant, non modò roboris, sed pinguedinis etiam plus assequũtur. Non multò pòst volucrum genera edidit, vtpote ab iis, quæ in aqua viuunt, non multùm discrepantia (vtraque enim sunt ad natandum apta) vt nullam speciem eorum, quæ in aëre gradiuntur, mãcam & inchoatam relinqueret. Iam verò cũ aqua, & aër duo animalium genera, quę ad ipsa incolenda apta & accommodata sunt, velut propriá possessionem fuissent ac suam adepta, terram denuò ad eam partem progignendam, quę reliqua erat (post plantas quidem, terrestria reliabant animalia) aduocauit, dixitq; [Producat terra iumenta, & bestias, & reptilia secundum genus suum.] Illa autẽ, quod erat imperatũ, absq; mora exequitur, statimque producit animalia instructu, robore & facultatibus insitis tum ad lædendum, tum ad iuuãdum accommodatis, differentia. Ad extremũ hominem creauit. At quemadmodum, dicã equidem paulò pòst, si modò illud prius ostendero, Mouisem perpulchra dispositionis serie in animalium procreatione explicãda vsum fuisse. Nam anima, quæ est piscium generi tributa, otiosa est maximè, & minimè præclarè formata: sed ea, quæ est insita hominibus, est perfectissima omninóq; optima. Quę verò terrestrium animantiũ, & volucrũ generi inest, inter vtrumq; genus media interiecta. Etenim acutiorẽ sentiendi vim habet, quàm quæ in piscibus ingenerata fit: obtusiorẽ autẽ, quàm quæ in hominib⁹. Quapropter prima animaliũ pisces procreauit: quorũ natura plus corpore valet, quàm anima: quæ dicũtur animalia quodãmodo, & nõ animalia, mouẽtia, inanima. Quibus ad ipsam corporum dũtaxat diuturnitatẽ quædam animæ vis insita & aspersa est, sicuti sal, vt aiũt, carnibus, ne facilè corrũpantur. Post pisces, volatilia, & terrestria. Ista enim plus iam pollent sensu, & ipsius naturæ subsidio euidẽtiores animæ, pprietates ostendũt. Postremò, vt dixi hominẽ formauit, cui mentẽ intelligẽtiámq;

eximiam largitus est:animæ alteram quandam animam,velut in oculo pupillam. Etenim qui rerum naturas accuratius perscrutatur,hi eam,oculi ipsius oculum esse dicunt. Et quãquam omnia simul procreata,erant,illis tamen pariter procreatis ordo quidam necessariò oratione describitur est,propter ortũ,qui deinceps ex ipsis mutuò futurus esset.In his,quæ singillatim nascuntur,est hic quidem ordo:vt ex eo,quod natura infimum est & abiectissimum,initium fiat,& in eo,quod est omnium optimum,desinat. Verùm quid sit istud,exponẽdum censeo.In animalium ortu,semen principium est. Istud autem est tanquam abiectissimum quiddam,similéq; spumæ animaduertitur.Cæterùm vbi in matrice conditum,se roborauerit,motum statim assecutum,in naturam commutatur. Natura autem est semine præstabilior:siquidem & motus quiete in his præsertim, quæ generantur.Hæc (naturam dico) est velut artifex, vel vt magis propriè loquar,absoluta & perfecta ars, quæ animalia formas fingit:& humidam quidem essentiã in corporis mẽbra ac partes diffundit:spiritalem autẽ, innanimæ facultates, quæ alendi sentiendiq; vim habeat. De ratione enim in præsentia omitto dicere,propter eos, qui eam extrinsecùs in corpus immigrasse,diuinámq; & æternã esse affirmant. Quamobrem natura ex semine abiecto,exordium quidẽ cepit:desiit autẽ in eo, quod est præstantissimum,in animalis nimirũ & hominis construction.Idem istud etiam in vniuersitatis ortu accidit.Nam cùm visum esset mundi opifici,animalia formare,ea que abiectiora erant,ordine fuere prima,vt pisces:quæ verò optima, postrema,vt homines:cæterea media interiecta inter extrema:præstantiora quidem prioribus,posterioribus autẽ deteriora, terrestria dico,& volantia. Post alia vniuersa(sicuti diximus)[Hominem ,air,ad imaginem & similitudinem Dei factum esse.] idque admodum præclarè.Nã homine nihil in terra genitum similius Deo. Atq; hanc similitudinem nemo ex corporis forma ac specie consideret (Deus enim nõ est humanæ formæ particeps,neq; corpus humanum diuinæ) sed hæc imago de mẽte quæ animi participatũ tenet,dicitur.Nã eã ad vnã vniuersi speciem,tanq; ad primũ exẽplar,quod placè in reb' singulis expliũ est,effinxit:quãdoquidẽ istud est quodãmodo Deus illius,quod ipsus gerit effigiẽ.Quã enim vim magnus ille rector tenet in vniuerso,eã,vt verisimile est,in homine humana mẽs. Quæ cũ oculis cerni nõ queat,ipsa tamẽ cernit vniuersa:cúmq; naturã obscur

obscuram & minimè cõprehensam habeat,aliarum tamen rerum naturas comprehendit ipsa:atq; adeò in artibus & scientiis omnes vias, tam eas, quæ videntur multiplici ratione inuolutæ,quàm quæ vsitatæ & tritæ,distinguit.Per terram etiã ac mare peruadit,eásq; res,quæ in vtraq; cõtinentur natura,peruestigat.Ac rursus se tollens,in sublime subuolat,atq; adeò aere,& eius affectionibus consideratis,altius ab æthera, & ad cæli circuitus fertur:& vnà cum siderũ errantium & fixorũ cursibus secundum perfectas musicæ leges in orbẽ se versans, amorem sapientiæ,tanquã ducem sequitur:& cùm supra omnem naturã sensus mouentem se exulerit,ibi tum ad eam peruentẽdi,quæ sola percipitur ratione,cupiditate ducitur:& eorũ, quæ hic sub sensum cadũt,exempla ac formas pulchritudine eximias cùm in illa contẽplatur,ebrietate modesta illa quidẽ cõsopita, velut homines furore accẽsi,diuinitus afflatur,alio desiderio & amore præstantiore cõpleta.Vnde ad summum rerũ intelligentia perceptarum globum sublata,ad ipsum magnũ & præpotẽtem regem videtur peruenisse.Ac dum auet videre, vsque adeò puri lynceriq; diuinæ lucis splendores, instar torrentis, profunduntur,vt ad eorũ claritatem & fulgorẽ ipsius acies tanquam tenebris circũfusa,hebescat.Et quoniam imago quæq; non est primo exẽplari similis,sed multæ placè dissimiles,ad id quod dixit [Secundum imaginem] significanter attexuit [Secundũ similitudinem] quò accuratius eam speciem cõmostraret,quę veram haberet figuram.Verùm illud meritò quæri potest, quid causæ sit,cur hominis solũ procreationẽ nõ ad vnũ opificẽ,sicut in aliis rebꝰ gignẽdis,sed ad plures quodãmodo retulerit. Nã parentẽ vniuersi inducit velut cũ altero sic loquentẽ[Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrũ] Dicet ergo aliquis, illẽne adiumẽto eget,cui parẽt vniuersa:Ecquid cũ cælũ, terrã fabricaret,& mare,nullius opera egebat,cùm autẽ hominem, animal tam minutũ,támq; fragile cõderet,nõ poterat ipse sua vi,nullo alterius adhibito subsidio,opus absoluere:Quæ sit causa quidem verisima solus Deus necessariò intelligit:quæ autẽ coniectura probabili capi possit,quæq; videatur rationi cõsentanea,nequaquã hoc loco silẽtio prætereunda est.Est autẽ eiusmodi.Ex rebus,quæ natura constant,aliæ neq; virtutis,neq; vitiositatis particeps sunt,vt plantæ.& animalia rationis expertia:illæ quidẽ, quia inanimæ sunt,& natura ea, quæ viũs minimè pellitur,reguntur:hæc autẽ,quia non mente solùm,sed etiã

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratione carent: mens enim & ratio, sunt virtutis & vitij tanquã domicilia, in quibus habitare consueuerunt. Aliæ, sola virtute præditæ sunt, vitij cuiusq; expertes, vt stellę. Nam istæ dicuntur esse animalia, eáq; mente imbuta, imò verò in singulis mentes insunt singulæ: quæ omnino spectatæ sunt, & mali cuiusque expertes. Aliæ, naturam mixtam habent, vt homo, qui est rerum particeps contrariarum, vt prudentiæ & stultitiæ: temperantiæ intemperantiæ: fortitudinis & ignauiæ: iustitiæ & iniustitiæ: & vt comprehendam breui, bonarum rerum & malarum: honestarum & turpium: virtutis denique & prauitatis. Proinde omnium rerum parenti Deo accommodatum erat maximè, ea sua ipsius vi sola efficere, quæ proba erant & spectata: propterea quòd cognatione quadam cum ipso coniuncta sunt: quæ autem sunt indifferentia procreare, etiam ab eius natura non erat alienum: quandoquidem ista quidem, vitiositatis, quæ est ei inimica, penitùs sunt expertia. Quæ verò mixta sunt, in lucem edere, partim ei conueniebat, partim erat alienum: conueniebat quidem, propter speciem illam excellentiorem, quę omni concretione caret: alienũ autem erat propter eam, quæ huic repugnat, quæq; est illa multò deterior. Hac igitur de causa ait Moyses, in hominis solùm procreatione Deum dixisse [Faciamus hominem.] Quod planè declarat opem aliorum, qui in hoc opere edendo, tanquam adiutores existerent: sic vt cùm homo rectis consiliis & actionibus res benè administret, Deo, omnium moderatori, causa attribuatur: cùm autem cõtrà sẽ gerat, aliis, qui Deo inseruiunt. Consentaneum enim erat, vt parens liberis nullius mali autor existeret. In malis autem ducitur prauitas, exq; actiones, quæ ex prauitate nascuntur. Porrò præclarè admodum, cùm de homine, qui genus est, disseruisset Moyses, eũ per formas sexus distribuit: dixitq; [Masculum & fœminam] creatos esse illos, cùm nondum formã illam figillatim induissent. Siquidem species extremæ hærent in ipso genere, non aliter, ac si in speculo ostenderentur his, qui acie oculorum multùm valent. At quæri etiam potest, quid sit causæ, cur homo in mundi fabricatione postremum opus sit. Nã post alias res vniuersas, vt scripturæ sacræ declarãt, parens & effector rerũ Deus illum creauit. Respondent ergo illi, qui altius leges indagare, & ea, quæ ad ipsas pertinent, quoad fieri potest, accurata inquisitione elicere, conantur, Deum cùm hominẽ per rationẽ (quod est munus omnium planè præstantissimũ) sibi cognatum effecisset,

esset, alias res ei non inuidisse, sed veluti animali sibi coniunctissimo amicissimóq;, omnes res, quas mundus cõtinet, præparasse: illud sanè cupientem, vt nullius rei cùm ad viuendũ, tum ad benè viuendum pertinentis, omnino indigeret. Quorũ alterum affluentia & copia rerum ad vsum necessariarũ efficit: alterum cælestium contẽplatio. Ex qua quidem mens in admirationem traducta, earũ rerum cognoscẽdarum amore incipit & desiderio flagrare: vnde quoddam philosophiæ genus (cuius vi homo cùm mortalis sit, immortalis efficitur) efflorescit. Quem admodum igitur, qui faciunt conuiuiũ, non prius homines ad cœnam vocant, quàm res omnes ad conuiuiũ necessarias præparauerint: & qui gymnica, scenicáve certamina instituunt, prius quàm spectatores in stadia, & theatra inducãt, athletarũ, spectaculorum, & fabularũ multitudinem parant: ita totius vniuersitatis rector, velut ludorum, & conuiuij magister, cùm hominẽ esset ad cõuiuium & spectacula inuitaturus, ea quæ ad vtrãque speciem pertinebant, antè apparauit, vt in mundũ ingrediens, illicò conuiuiũ, ac theatrum augustissimũ reperiret: alterũ refertũ omnibus rebus, quas terra, flumina, mare, & aër denique, cũ ad vsum vitæ, tum ad oblectationẽ ferunt: alterũ plenum spectaculorum cuiusq; generis, quæ naturas haberẽt in primis admirabiles, qualitates mirificas, motus & progressiones, tũ propter ordinem aptè cohærentẽ, proportionémq; numerorũ, tum propter æquabilẽ conuersionũ consensum planè diuinissimas. In quibus omnibus si quis musicã primam, veram, & ad exẽplar aliis proposità esse dicat, non errauerit. Cuius specie homines posteri in suis ipsorũ animis imprimentes, artẽ ad vitam tũ maximè necessariã, tum non minus vtilẽ tradiderunt. Atq; ista quidem prima causa fuit, cur homo videatur post res vniuersas procreatus. Quæ item sit secunda, non erit alienũ instituto, explanare. Homo simulatq; editus erat, omnia ad viuendũ subsidia parata inuenit: natura ipsa, voce propè emissa, ad posterorum institutionem palàm loquente, quòd ducem sui generis imitando facilè & sine molestia in summa rerum necessariarum abundantia & copia vitam degerent: hócque eueniret, si neque abfurdæ voluptates, quæ vitium ventris solent & luxuriam adaugere, animi dominatum occuparent: neque gloriæ, aut pecuniæ, aut imperij cupiditates, virãe incenderent principatũ: neque dolores mentem contraherent, inflecterẽtue: neq; metus, malus consiliarius, rerum præclararum gerendarum re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tardaret appetitiones, neque amentia, ignauia, iniustitia, infinitáve aliorum malorum turba in animos irreperet. Iam verò cum hæc omnia, quæ commemoraui, minus rectè prosperéque succedere visa fuerint, & homines effrenatè in omnes perturbationes & appetitus temerarios prenitiosósque (quos ne nominare quidem fas est) effusi sint, iustitia, impiorum conatuum vindex, ex aduerso se opposuit. Ac res ad vitam hominum necessariæ, cùm sint ad parandum difficiles, sunt planè iniustis supplicio. Nam cum agros proscindant aratro, fontium & fluminum cursus in eos deriuent, semina spargant, conserant plantas, & laborem in terra colenda dies noctésque sine intermissione suscipiant, vix ea, quæ ad annum satis esse possint, inde reportant. Atque istæ res, interdum multis de causis læsæ labefactatæque, horridæ existunt, & infrugiferæ. Nam aut imbrium, aliorum ex aliis irruentium impetus eas obterit: aut moles grandinis aceruatim delatæ perfringit: aut nix obruit atque suffocat: aut ventorum violentia ipsis radicibus euertit. Aqua enim, & aër multas res nouas moliuntur ad fructuum sterilitatem. Quòd si perturbationum extra modũ euagantium motus temperantia sedari, si iniuriæ inferendæ studium, & ambitio, iustitiæ vi retardata, ad summũ, si virtutibus, officiisque ex illis nascentibus, vitia & eorum actiones immoderatæ, penitus repressæ fuissent, adeò vt bellum animi, quod omniũ reuerà acerbissimũ grauissimúmque est, sublatũ fuisset, & pax regno potita esset, & ex ea facultatibus, quæ nobis insunt, status pacatus & tranquillus allatus, spes esse potuisset, Deũ vtpote virtutis probitatísq; amatorẽ, & benignũ etiam, bona sua sponte nascentia prompto & parato animo generi humano præbiturum fuisse. Constat enim, multò facilius esse, eũ fructum, qui ex rebus oritur, absque agricolarũ arte affatim suppeditare, quàm ea, quæ non sunt, in naturam deducere. Secundam iam causam exposuimus. Tertia verò eiusmodi est. Deus operum suorum principium & finem, velut res maximè necessarias sibíque charissimas scitè coagmentare instituens, cælum principiũ, hominem autem, finem effecit: illud in rebus, quæ interitu carent, sensibus tamẽ percipiuntur, perfectissimũ: hunc in terrenis caducísque optimum, & si verum dicendum sit, velut paruum cælum, quod tum artibus, & scientiis quibusdam, tum illustribus præceptionibus, quæ in quáque facultate cerũntur, instructũ, effigies formis astrorum similes cõtinet.

Nam

Nam quoniã id quod mortale est, & id quod immortale, sunt natura cõtraria, quod erat in vtráq; specie præstantissimũ, principio attribuit ac fini: principio, cælum, vt dixi, fini autẽ hominem. Postremò, illud etiam ad explicationem causæ necessariò dicatur. Omnium, quæ procreata erant, homo debebat postremò in lucem edi, vt ex improuiso demum apparens, cætera animalia obstupefaceret. Nam vt primum eum viderent, tanquam ducem natura ac dominum suspicerent venerarentúrq;. Et propterea illa omnia, cùm eum contemplarentur, omnino mansuescerent: ac quæ natura, maximé fera essent & agrestia, acturum primo illius aspectu cicura redderentur maximè: & quæ furiosam rabiem ipse in se mutuò exprimerent, in hominem solum se gererent mansuetè. Ob quam causam parens omnium Deus eum, animal natura aptum ad principatum creauit: atque non officij munere solùm, sed rationis etiã priuilegio, omnium animalium infra lunæ globum siue in terra, siue in aqua, siue in aëre vitam degentium, regem constituit. Nam cunctas res mortales, quæ in tribus elementis, terra, aqua, aëre viuunt, eius ditioni subiecit: earum autem solùm, quæ in cælo sunt, illi ademit potestatem, vtpote naturam diuiniorem adeptarum. Cuius quidem principatus, res quæ cernuntur, sunt argumento planè certissimo. Interdum infinita pecudum multitudo ab homine infimæ conditionis ducitur: qui neque arma, neque ferrũ, neque quicquam ad se defendendũ gestat: sed rhenonis tegumentum, quo solo operiatur, & pedum, quo partim illis signum det, partim cum de via fessus sit, seipsum fulciat. Greges namque ex magna animalium frequentia congregatos, vt ouium, caprarum, boum, ducit pastor, caprarius, bubulcus: homines quidem certè non ita robusti & valentes, vt ob firmam corporis constitutionẽ intuentibus terrorem incutiant. Atque tanta animaliũ multitudo adeò robore & viribus munita (habet enim arma à natura, quibus se defendat) tanquã serui, dominũ reformidat, & imperata facit. Boues enim iugũ subeũt ad terram colendã: & crassas glebas proscindentes, vno die aliquando longum διόλιχον, id est, iugerum duodecim stadiorum, colono aliquo instigante, conficiunt. Arietes densis velleribus onusti grauésque, verno tempore à pastore iussi, quietè consistunt: & placidè se inflectentes, lanam sibi tonderi patiuntur: assuefacti quidem vt non aliter, ac ciuitates annuum vectigal regi suo natura pensitent. Quinetiam æquus, animal

planè

Universidad de Deusto
Biblioteca

planè ferociſsimum, freno in os iniecto, facilè ducitur, non modò ne nimium laſciuiendo abiiciat habenas, verumetiam vt tergo inflexo ad commodè inſidendũ, facilè ſeſſorem excipiat, cumq; ſublimem portans, celerrimo gradu incedat: contendátque, vt ad quæ loca ſeſſor feſtinauerit, ad ea ocyus perueniat, eũque deducat. Seſſor verò, alterius corporis pedũque ſubſidio placidè ac ſine labore itineris curſum conficit. Quod ſi quis vellet longus eſſe, multa alia dici poſſent, quibus planum fieret, nullũ animal ſic immanitate efferatum, vt hominis repudiet dominatum reiiciátve: ſed exempli cauſa, his, quæ dicta ſunt, contenti ſimus. Illud tamen non debet à nobis ignorari, hominis dignitatem non propter ordinis rationem minui, quòd poſt alias res erat in lucem editus. Cuius rei teſtes ſunt aurigæ & gubernatores. Illi enim poſt iumenta, quæ iugum ſuſtinent, incedentes, & à tergo eorũ poſiti, prehenſis habenis, ea, quateus velint, deducunt: interdum remittunt ad curſus celeritatem, nonnunquã reprimunt, cũ maiore impetu, quàm par ſit, ferantur. Gubernatores verò, ad puppim, velut ad poſtremũ locũ nauis accedentes, inter omnes nauigãtes, vt breuiter dicam, primas tenent: in quorum manu & nauis eſt & nauigantium ſalus poſita. Poſtremò igitur omnium, mundi effector Deus hominẽ, tãquam aurigam & gubernatorẽ quendam conſtituit, vt res terreſtres regeret gubernarétque: atque adeò velut ſummi ac præpotentis regis præfectus, animaliũ & plantarũ curam ſuſciperet. Poſtquã autem mundus vniuerſus erat perfecta ſenarij numeri natura abſolutus, diẽ ſeptimũ, qui proximè ſequebatur, genitor Deus, celebrẽ effecit, tum laudibus efferendo, tum ſanctũ appellando. Nã feſtus dies hic quidẽ eſt, non vnius ciuitatis, aut regionis, ſed totius vniuerſitatis: quẽ ſolùm par eſt generalẽ mundi natalẽ diem proprio nomine nuncupare. Septenarij autẽ numeri naturã haud ſcio, an quiſquã ſatis pro dignitate laudare potuerit, quippe quæ omnem dicendi facultatẽ longè ſuperet. Verùm quanquã plus admirationis in ſe & dignitatis complectitur, quàm quod oratione hactenus ab vllo ſit explicatũ, non tamen propterea conticeſcere debemus, ſed audacter aggredi, vt ſi non omnia, neque quæ maximè eius exprimunt naturã, at ea tamen quæ in noſtram cogitationẽ veniant, dicendo aperiamus. Septenarij duplex natura eſſe dicitur: altera, quæ includitur in denarium, ſoláque vnitate ſepties numerata terminatur, & ex ſeptem vnitatibus conſtat: altera in

in ſeptenario ſextus numerus eſt, cuius initiũ, quod eſt vnitas, omnino per duplas & triplas, pportiones, vel vt breui cõplectar, per omnes numeros, qui proportione cõſtant, peruadit: vt ſexaginta quatuor, & ſeptingenta viginti nouẽ ſe habent: quorũ numerorũ alter in dupla, quæ ab vnitate naſcitur, alter in tripla creſcit & augetur. Vtrũque genus non leuiter conſiderandũ eſt illud quidẽ, ſed ſecundo clariſsimũ priuilegiũ tributũ eſt. Nam ſeptenarius, qui ex vnitate poſita in duplis, aut triplis, aut omnino in his, quæ habent proportionẽ, oritur, cubus & quadratus eſt: qui quidẽ vtramq; ſpeciẽ, naturę videlicet tũ nõ corporeę, tũ corporeæ cõprehendit: non corporeæ in ſuperficie, quã explent quadrati: corporeæ autẽ, in altera, quàm cubi abſoluũr. Numeri verò, quos diximus, huius rei certiſsimũ argumentũ dãt. Verbi gratia: ab vnitate ratione dupla. ſi ſeptenarius amplificatus ſit, fiunt ſtatim ſexaginta quatuor. Eſt autẽ quadratus, cũ octies octo multiplicata fuerint: cubus cùm ſint quatuor in quator quater, multiplicata. Et rurſus, cùm ſeptenarius ab vnitate, ratione tripla, auctus ſit, fiunt ſeptingẽta viginti nouẽ. Quadratus quidem ſeptẽ & viginti in idem ipſum multiplicatis: cubus autẽ, nouẽ in idem ipſum nouies. Ac cũ quis ſeptenariũ, initio ab vnitate ſumpto multiplicet, & eadem proportione ad ſeptenariũ vſque augere velit, reperiet omnino numerũ ita auctũ, cubum & quadratum eſſe. Cũ ex ſexaginta quatuor, ratione dupla, cõponar, procreabit ſeptenarius quatuor millia & nonagita ſex, quadratum ſimul & cubũ: eum autẽ quadratũ, qui latus habet ſexaginta quatuor: cubũ, ſexdecim. Sed ad alteram ſeptenarij ſpeciem veniamus, quæ eſt denario comprehenſa: quę quidem naturam planè admirabilem, nec ſuperiore illa ſpecie inferiorem commonſtrat. Exempli gratia: ex vno, duobus, & quatuor protinus ſeptem efficiuntur: quæ duas rationes pleniſsimas harmoniæ, duplam & quadruplam continent: alteram quidem, concentum diapaſon, alteram autem, quadruplam dico, diſdiapaſon perficientem. Alias porrò diuiſiones continet numerus ſeptenarius, cum modo quodam iugali conſtituatur. Nam primum in vnitatem & ſenarium: deinde in binarium & quinarium: poſtremò in ternarium & quaternarium diuiditur. Iſta etiam proportio numerorum ad concentum valet maximè. Sex enim ad vnum, habent rationem ſextuplam: ratio verò ſextupla maximum in rebus internallum efficit: quo quidem id quod acutiſsimum eſt, à grauiſsimo diſtinguitur:

tur: quemadmodum ostendemus, vbi à numerorum ratione ad eam, quæ in harmoniis posita est, peruenerimus. Quinque autem ad duo maximam in harmonia vim demonstrant, propéque illi concentui, qui est in diapason, paria suor. Quod quidem ex musicæ præceptis planissimè ostenditur. Quatuor ad tria, primam harmoniam absoluunt, sesquitertiam nimirum, quæ quidem oritur ex quatuor. In septenario item alia preclara species ac forma cernitur, quæ est ad cogitandum plane diuinissima. Nam cum constet ex ternario & quaternario, id quod in rebus secundum naturam rectum est, quòdque flecti nequit, indicat. Verùm quo modo id efficiat, explicandũ videtur. Triangulus rectis constans angulis (quod est qualitatum principium) ex hisce numeris, tribus scilicet, quatuor, & quinque efficitur. Tria & quatuor, quæ sunt materia seu essentia septenarij, rectum angulum faciunt. Angulus enim & obtusus, & acutus, inæqualibile, quiddam, inordinatum, & dispar edit. Alius namque alio obtusior est & acutior: at rectus nullam recipit comparationem, neque alius cum alio comparatus, rectior dicitur, neque suam aliquando commutat naturam, sed in simili eadémque ratione manet. Quod si triangulus rectis angulis constãs, principium figurarum & qualitatis sit, quod est in isto maximè necessarium (angulum rectũ dico) essentia septenarii suppeditat. Ternarius pariter quaternario adiũctus, cuiusq; figuræ potest, & cuiusq; qualitatis fons reuerà existimari. Illud præterea non iniscitè dici potest, tria, figuræ illius, quæ est in superficie, numerũ propriũ esse: siquidẽ punctũ in vnitate, linea in binario numero, superficies in ternario constituitur. Quatuor solidi numerus est, cùm sit vna crassitudo ad superficiem addita. Ex quo perspicuum est septenarij essentiam & Geometriæ, & dimensionis, quę in solido cernitur, & vt comprehẽdam breui, rerum tum corporearum, tum vacantium corpore, principiũ esse. Tam sacrũ etiam augustúmq; in septenario decus ineſt, vt inter eos numeros, qui concludũtur in denario, singularem eximiámque præ cæteris rationem habeat. Nam eorũ, alij procreant, non procreantur: alij procreantur, non procreant: alij vtrunque faciunt, & procreant, & procreantur. Solus autẽ septenarius in nulla parte istarum rerum cernitur. Verũ quod proposuimus, demonstratione confirmandum est. Vnum quidem omnes numeros deinceps generat, & à nullo omnino generatur. Octo procreantur ex bis quatuor: nul-

lum

lum autẽ numerum illorũ, qui in denario continetur, procreãt. Quatuor rursus vtrorũq;, & parentũ, & liberorum ordinem locúmque obtinent. Cũ enim duplicata sint, gignunt octo, & à bis duobus gignuntur. Solus autẽ septenarius, vt dixi, neq; alios numeros generare, neque ab aliis generari solet. Quã ob causam, alij quidem philosophi numerũ istum Mineruæ, quæ & virgo est, & matre caret, similẽ esse ferũt: quã quidẽ fama est ex Iouis capite editã. Pythagorei autẽ duci & rectori omniũ eum similẽ statuunt. Ná quod neq; procreat, neq; procreatur, manet immobile. Procreatio enim in motu est: quãdoquidẽ & quod procreatur, nõ vacat motu: illa vt gignat, hoc vt gignatur. Princeps ille verus & dux omniũ, solus neq; cõmouet quicquã, neq; ipse commouetur. Cuius effigies appositè dicatur numerus septenarius. Atq; hui⁹ meæ orationis testis est Philolaus, his ferè verbis: Est dux & princeps omniũ vnus Deus, sẽpiternus, stabilis, motu vacans, ipse sibi similis, ab aliis diuersus. In rebus igitur sola intelligẽtia, perceptis, septenarius numer⁹ quasi ante oculos cuiusq; ponit illud, quod est motus, affectionisq; expers. In illis autem quę sensu capiũtur, lunæ cõuersiones dico, magnã vim naturęq; cõiunctissimã obtinet: quibus quidẽ cõuersionib⁹ res terrestres vniuersæ solẽt effici meliores. Verũ quo modo, videndũ est. Numerus verò septẽ ex vnitate deinceps ordine cõpositus, efficit viginti octo: numerũ planè perfectũ & suis partibus æqualem. Numerus autẽ inde procreatus, lunæ cursum cõplet, quæ in eãdem figurã, ex qua incrementũ, quod sensu percipiatur, sumere incipit, denuò, vbi decrescat, recidit. Augescit enim à primo lumine, quod speciẽ habet incuruam, vsq; ad dimidiatum ambitum, septem dierũ spatio: deinde totidẽ aliis lucẽ vndiq; cõpletur. Iterum ad initia eadẽ via recurrendo, sese reflectit: & septẽ rursum dieb⁹ ab illo plenissimo lumine ad circulũ reuertitur dimidiatũ: tũ ab illa specie ad inflexã, atq; totidẽ deinceps diebus numerus, quẽ diximus, expletur, vocatúrq; ἑβδομὰς, id est septenarius, ab his qui nominibus propriè vti solẽt: siquidẽ isto perficiuntur vniuersa. Cuius rei argumentum aliquis capere poterit ex eo, quòd corpus instrumentale, vt ita dicam, triplicem dimensionem obtineat, longitudinem, crassitudinem, ac latitudinem: quatuor verò extremitates: punctum, lineam, superficiem & soliditatem. Ex quibus in vnum collectis, conficitur septenarius. Fieri autem haud poterat, vt corpora compositione illa, quæ tribus dimensionibus, & quatuor extremitatib

Universidad de Deusto
Biblioteca

mitatibus constat,terminata essent,nisi species primorũ numerorum,vnius,duorũ,triũ,ac quatuor:quibus velut fundamẽtis nititur denarius,septenarij fuisset naturã cõplexa.Nam numeri,quos diximus, quatuor habent terminos:primũ, secundum, tertium,& quartũ.tria etiam interualla:primũ,ab vno ad duo: secũdum,à duobus ad tria:tertium,à tribus ad quatuor.Ac præter ea quæ diximus,perfectã septenarij vim apertissimè declarant etiam hominũ ætates ab ipsa prima vsq; pueritia ad senectutem,quæ partitæ sunt ad hunc modũ. Primo septẽnio dẽtes nasci soient:secundo,tẽpus est, quo possint virile semen emittere:tertio crescit barba: quarto, vires augescunt ad firmitatẽ: quinto,tempus nuptiarũ est:sexto,intelligentiæ prudentiæque maturitas:septimo,accessio vtriusque, & mentis & orationis: octauo, magna in vtrisq; perfectio: nono, sequitur probitas & mãsuetudo,perturbationibus maiore ex parte sedatis: decimo deniq;,optatus vitę exitus:cũ membra,quibus corpus vt instrumentis vtitur,contrahãtur.Solet enim longa quæq; senectus vacillare flueréq;.Quinetiã has ætates Solon itidem, Atheniensium legislator,carminibus Elegiacis perpulchrè descripsit:

7. Primis septem annis,niueos puer edere dentes
Cœptat,dùm tener est,membráque pube carent.

14 Quando alios septem Deus illi adiunxerit annos,
Puberis hinc æui signa recluſa parent.

21 Barba genas decorat,cùm tertia creuerit ætas,
Mutatúrque rubens flore cadente color.

28. Quarta dabit vires,cùm vir sit factus & almæ
Virtutis specimen præbeat ipse suæ.

35. Septem lustra virum vinclo sociare iugali
Suadent,& sobolem lege creare nouam.

42 Sexta ætate,viro vis mentis acumine pollet,
Nec facinus posthac vile patrare studet.

49.56. Septima si octauæ iungatur,linguáque,ménsque,
Consilio hæc solers,illa loquendo viget.

63 Ad nouies septem valet vtraq;:verùm vbi clara
Res est cœpta geri,sermóque,ménsque labat.

70. At decimi si quis cursum confecerit æui,
Tunc maturus erit mortis adire loca.

Solon igitur decem,septenariis prædictis vitã metitur humanam.Itémq; Hippocrates medicus,septem ætates esse dicit:infantis,pueri,adolescentis,iuuenis,viri,senis,decrepiti. Hásque septenariis terminatas esse.Quinetiam sic in sermone sequenti loquitur.In hominis natura septẽ sunt tempora,quas ætates nominãt:infantis,pueri,adolescentis,& quæ sequuntur. Infans est vsq; ad annos septẽ,dum emittit dentes.Puer ad quatuordecim, dum semen in eo crescere incipit. Adolescens vsq; ad vigesimũ primum,dum barbæ pubescit lanugo.Iuuenis vsque ad vigesimum octauũ,dum totius corporis vires augescunt.Vir ad vnde quinquaginta,nẽpe ad septies septem. Senex ad quinquaginta sex,id est,ad septies octo.Decrepitus,quod inde reliquũ est temporis,obtinet. Illud porrò dicitur ad propriã commendationẽ septenarij, vtpote primum sanè ordinẽ in natura obtinentis, quòd ex tribus,& quatuor constat.Quòd si quis tertiũ ab vnitate duplicet,reperiet quadratũ. Sin quartum,cubũ:at si septimũ, qui ex vtrisq; constat,cubũ simul & quadratum. Tertius autem ab vnitate in ratione dupla,quadratus est.Quartus verò cubus. Septimus,quatuor ad tria,cubus pariter & quadratus: adeò vt numerus septenarius reuerà perfectus sit:quippe qui vtrasq; cõmonstret æqualitates:tũ superficiẽ, quæ ex ternarij cognatione per quadratum,tum soliditatẽ per cubum, quæ ex cõuenientia cum quaternario oritur. Atq; ex ternario & quaternario cõstat septenarius:qui non modò perfectus,sed etiã, vt breuiter dicã, ad omnem concentũ aptissimus,& pulcherrimæ descriptionis quodãmodo fons est: qui non solũ omnes harmonias, siue quæ ex diatessaron,siue quæ ex diapente,siue quæ ex diapason consiciuntur,verumetiã omnes proportiones,arithmeticã, geometricam,& harmonicã præterea continet. Figura autẽ quadrata constat ex his numeris,sex,octo,nouem,duodecim.Octo ad sex in ratione sesquitertia,harmonia est, quæ ex diatessaron nascitur.Nouẽ ad sex in sesquialtera,quæ est harmonia ex diapente. Duodecim ad sex in dupla,harmonia, quæ ex diapason. Habet præterea,vti dixi,omnes in se proportiones:arithmeticam quidem ex sex, nouem & duodecim. Sicut enim medius numerus primum tribus superat, sic superatur à postremo. Geometricam autem, quæ ex diatessaron constat. Quam enim rationem habent octo ad sex, eandem duodecim ad nouem: proportio verò sesquitertia est. Harmonicam denique ex tribus. sex, octo, & duodecim. Harmonicæ proportionis duplex est diiudicatio, vna cùm eandem habet rationem numerus ille, quo postremus superat medium, ad numerum, quo primus a medio superatur, quam postremus habet ad primum. Cuius

rei argumentum euidentissimum ex numeris propositis, sex, octo, & duodecim, capi potest. Nam postremus ad primum duplus est: numerus rursum, qui superat, duplus: Duodecim enim octo superant, numero quatuor: octo autē sex, duobus. Quatuor ad duo, dupla. Altera autē est harmonicæ proportionis indagatio, cùm medius numerus æquali parte superat extrema, & ab iisdem superatur. Octo enim, qui medius numerus est, superat primū tertia parte. Sublatis enim sex, restant duo, tertia pars primi. Superantur etiā medius à postremo æqualiter. Nam si à duodecim dēpta fuerint octo, reliqua sunt quatuor, tertia pars postremi. Ista de dignitate, quā habet hæc descriptio, & figura quadrata, vel quocunque nomine appellare oporteat, nō necessario dicta sint. Todidem septenarij formæ, ac plures etiam, in rebus corporis expertibus, mentēque sola comprehensis elucent. Eius porrò vis per vniuersam naturam sensu perceptam oculorum, vt cæluū terrāmque, peruadit, atque ad extremas oras pertinet vniuersi. Quæ enim est particula earum rerum, quæ mundi ambitu continentur, quæ non sit cum septenario quasi necessitudine iuncta, eiúsque amore & desiderio perdomita? Verbi gratia: cælum septem circulis circumdatum esse dicitur: quorum hæc sunt nomina: arcticus, antarcticus, tropicus æstiualis, brumalis, æquinoctialis, circulus zodiacus, lacteus etiam. Horizon enim, siue sphæra circulus, affectio quædam est nostri aspectus, vt quisque acutiorem, aut tardiorem aciem habuerit oculorum. Nam sensu quasi præciso, interdum minore, interdum maiore ambitu circumscribitur. Errantes item stellæ, quas contra inerrantium & fixarum multitudo aduerso gradu nituntur, scitè septem distinguuntur ordinibus, & maximam vim affectionēmque in aērem terrāmque imprimunt. Nam quatuor distincta anni tempora sigillatim vertere, infinitásque mutationes tranquillitate, serenitate, procellis, & ingenti ventorum violentia afferre solent. Flumina rursus augere minuereque: tum pos replere stagnis, & contrà exsiccare. Maris item conuersiones efficere, siue recedit, siue æstuat denuò. Interdum enim altum litus vastis abruptísque æstibus subruentibus repentè fractum, sinum maris intromittit. Quod mare cum paulò pòst diffusum sit, pelagus efficit altissimum: illúdque non paruis onerariis nauibus, sed iis, quæ res infinitas vehere possunt, transmittitur. Quinetiam res terrestres vniuersas, animalia rursus, & plantas fructus ex se progignentes, augent & perficiunt: naturāmque cuiusque perpetuare moliuntur, vt noua pro veteribus ad cumulata plenáque hominum egentium subsidia floreant vigeántque. Præterea vrsa maior (quam nautarum ducem esse dicunt) ex septem stellis constat, in quam gubernatores intuentes, infinitas in mari vias secant: rem planè incredibilem, & maiorem, quàm cui fidem adhibere possit humana mens, aggressi. Nam ex astrorum, quæ dixi, coniectura, regiones, quæ antea erant ignotæ, reppererunt, qui continentem incolebant, insulas: qui habitabant in insulis, continentem inuenerunt. Oportebat enim adiumento exsti, quod natura purissimum est, terræ pariter & maris recessus humano generi, vt animali Deo charo, patefieri. Septem astris præterea complentur vergiliarū chorus: quarū ortus & occasus, causæ existunt rerum omnibus admodū salutarium. Nā cùm occidunt, sulci fodiuntur ad satus accipiendos. Cū iam sunt orituræ, messem denūciant. Cùm deniq; ortæ, agricolas ad res necessarias, & quidē letis animis percipiēdas excitāt. Hi verò ad quotidianæ vitæ vsū lubētes reponunt alimēta. Sol itē, qui diei præest, gemina æquinoctia, vernū & autūnale, quotannis cōficiens, verōū quidē in ariete, autumnale autē in libra, euidentissimū planè argumentū dat diuinæ illius excellentiæ, quę in numero septenario sita est. Vtrūq; enim æquinoctiū septimo mense fit: in quibus quidē, lege edictū est, vt festa agamus maxima celeberrimáq;. Siquidē vtroq; tēpore, ea, quę e terra gignūtur, maturata pubescūt: vere, tritici, & cæterorū satorum: autūno vitis, & aliarū plurimarum stirpiū fructus, qui duriotibus integumentis inuoluuntur. Ac quoniā res terrestres ex cælestibus cognatione quadā naturali pendēt, numeri septenarij ratio in sublimi exorsa, ad nos delapsa est, inq; rerū caducarū ortū impressit vestigia. Exempli gratia: ea animi nostri pars mente principatū obtinente careus, septēplici ratione diuiditur, vt ad quinq; sensus, ad instrumentū, quo vocē edimus, & ad id deniq;, quod procreādi vim continet, pateat. Quæ quidē omnia non aliter atq; ligneolæ hominū figuræ ad spectatores in admirationē traducendos cōpositæ: pérque neruos quosdam ab eo, qui illis præest, agitatæ, interdum quiescunt: interdum aptis quibusdam formis & motionibus singillatim cientur. Si quis etiam corporis partes, tum interiores, tum exteriores pari ratione indagare voluerit, in vtroque genere itidem septem reperiet. Quæ igitur in

Universidad de Deusto
Biblioteca

aperto cernuntur & extrinsecus eminent, sunt hæ: caput, pectus, venter, geminæ manus, gressusque gemini. Quæ verò intus sunt, quæque intestina dicuntur, sunt, stomachus, cor, pulmo, lien, iecur, renes duo. Rursus caput, quod in animali facilè principem locum tenet, rebus septem apprimè necessariis vtitur: duobus oculis, auribus totidem, fistulis narium duabus, & ore, quod septimum est: per quod, vt ait Plato, & rerum mortalium introitus fit, & egressus immortalium. Nam esculenta & poculenta introeunt, mortalis corporis mortalia & caduca alimenta: egrediuntur autem sermones ex immortali animo immortales: leges nimirum, quibus vita hominum gubernatur. Quæ porrò visu (qui sensuum præstantissimus est) diiudicantur, illa eundem numerum generatim complectuntur. Septem enim sunt, quæ sub sensum oculorum cadunt: corpus, interuallum, figura, magnitudo, color, motus, status: atq; aliud præterea nihil. Sunt item vocis mutationes omnes numero septem: acuta, grauis, circumflexa, aspera quarta, quinta tenuis, longa sexta & septima breuis. Quinetiam & motus septem existũt: sursum deorsum, ad dextram ad læuam, antè ponè, & ille, qui in orbem conficitur motus: quos quidem maximè declarant hi, qui saltatione vtuntur. Ferunt præterea excrementa, quæ ex corpore eiiciuntur, ad numerum, quem diximus, redigi. Nam per oculos funduntur lachrymæ: per nares verò sordes ex capite defluentes, per os saliuæ, quæ expuuntur. Sunt etiam duplices quasi ductus, per quos cibi & potionis excrementa elabuntur: alter in anteriore corporis parte, alter à tergo situs. Sextum genus excrementorum, est ille in sudore profusus humor: qui quidem per vniuersum corpus permanat. Est denique seminis per genitales partes effusio, quæ est vel maximè naturalis. Rursus mẽstrua maxima ex parte ad dies septem mulieribus adsunt. Et infantes, qui in vtero sunt ad septem mensium spatium solùm conclusi, viui in lucem edi solent, adeò vt res quædam admiratione sanè dignissima inde videatur accidere. Nam qui ad septimum mensem eduntur, etiam apti sunt ad procreandũ, cum illi, qui ad octauum, viui edi omnino nequeant. Septimo porrò die discernuntur graues corporum morbi, idque maximè cùm febres continuæ ex inæquabili facultatum, quæ in nobis insunt, temperatione, vnà nos inuaserint. Nam hic dies de certamine, quod de vita suscipitur, iudicium facit, illis quidem salutis, his verò mortis sententiam ferens. Atq; huius numeri vis, non

non modò ad has res, quas cõmemoraui, verumetiam ad præstantissimas scientias, vtpote Grammaticam, & Musicam peruasit. Lyra enim ex septem chordis constans, proportionémque ac similitudinem concentus illius, qui in septem planetarũ motu cernitur, præ se ferens, præclaros harmoniæ modos efficit: quandoquidem totius musicæ, quæ instrumentis constat, magistra penè & dux est. Ex grammaticæ etiam elementis, quæ vocales appellantur, sunt reuerà septem. Siquidem earum vi vox edi videtur, & cùm sint aliis literis adiunctæ, voces articulatas conficiunt. Nam supplent id, quod in semiuocalibus deficit, vocésque integras ac perfectas constituunt. Literarum item, quæ mutæ dicuntur, conuertunt commutántque naturas, suámque ipsorum vim in illis inserunt, adeò vt quæ voce exprimi nequeunt, planè exprimantur. Quapropter homines ab initio, vtpote sapiẽtia præstantes, cùm nomina literis cõsignarent, vidẽtur mihi numerũ septẽ ἀπὸ τοῦ περὶ αὐτοῦ σεβασμοῦ, καὶ τῆς προσούσης σεμνότητος. i. à veneratione, & grauitate, quæ est ei accõmodata, nuncupauisse. Latini autẽ, litera, s, adiecta, quæ apud Græcos in hac voce ἑπτὰ desideratur, multò planius eius vim explicant, cum septem nominent ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ, καὶ σεβασμοῦ, quæ grauitatem & venerationem, vti diximus, significant. Ista, & alia plura de septenario numero dicuntur, sapientérque disputantur. Quorum gratia, summum in natura honorem adeptus est: atq; tum à Græcis, tũ à Barbaris, qui in mathematicas disciplinas operam & studium conferunt, magnoperè colitur. A Moyse etiam verę amatore virtutis, est plane per magno æstimatus: qui quidẽ eius pulchritudinem in sacratissimis legum tabulis descripsit, inq; eorum omniũ mentibus, qui ipsius subiiciebantur imperio, per sex dies insculpsit: præcipiens, vt septimum sacrũ celebrarent, séq; ab aliis operibus, quæ ad res vitæ necessarias conquirendas parandásq; spectant, omnino continerent, inq; vnũ sapientiæ studium diligenter incumberent: quò & mores fierent probiores, & facinora ea coërcerentur, quæ cõscientiæ quasi trutina solet arguere. Quæ quidem in cuiusque animo, tanquam iudex, collocata, non veretur reprehensione vti, interdum grauiores acriorésq; minas, interdum leuiores moderatiorésq; admonitiones adhibens. In hos quidem, quos dedita opera restitisse putarit, minis: in illos autem, qui propter inconsultam temeritatem aliquid culpæ inuiti admiserint, admonitionibus vtitur, ne posteà in eiusmodi vitium delabantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iam vero Moyses, dum de mundi fabricatione perorare instituit, ista summatim complectitur. [Hic est liber generationis cæli & terræ, quando facta sunt, quo die fecit Deus cælũ & terram, & omne, quod viret in agro, antequam nasceretur in terra, & omnem herbam agri, priusquam oriretur.] An non species illas expertes corporis, & mente solùm comprehensas, quæ rerum creandarum sub sensum cadentium notæ & effigies sunt, perspicuè ante oculos ponit? Nam ait illam ipsam viriditatem antè in rerum natura extitisse, quàm terra vireret: & herbam prius fuisse, quàm in agro oriretur, non tamen oculis subiectam illam quidem: imò verò intelligendũ est aliarũ rerum singularum, quas sensus discernunt diiudicántq;, tum species, tum modos (ad quorũ similitudines ea, quæ generata procreatáq; sunt, exprimũtur) anteà extitisse. Etenim licet Moyses non singula quidẽ separatim, sed simul vniuersa, breuitatis, si quisquam alius, sedulò rationem ducens, oratione percurrerit, nihilominus tamẽ pauca illa exempla, quæ ab eo commemorata sunt, rerũ vniuersarum naturam attingunt: quæ quidem natura absq; exemplari corporis, experte, nihil eorum, quæ sensu percipiuntur, absoluit perficitque. Porro autem via & ratione progrediens, & ordinem ad ea, quæ antegressa sunt, accuratè instituens, deinceps ait: [Fons egressus est è terra, & rigauit vniuersam faciem illius.] Alij quidẽ philosophi aquã vniuersam, vnum ex quatuor elementis, ex quibus mundus conditus est & constructus, asserunt esse: at Moyses, qui exquisitiore acutioréque oculorũ acie ea, quæ longiore interuallo interiecto absunt, peruidere & comprehendere consueuerat, mare vastum, vnum elementum statuit, quartámque partem vniuersi: quam, qui eum secuti sunt, Oceanũ nuncupantes, maria, quæ apud nos transmitti poterunt, portuum solũ obtinere locũ existimarunt. Moyses autem dulcem aquã & aptam ad bibendũ distinxit secreuitque à marina, eámq; terræ attribuit, & partẽ huius, non illius esse censuit: idq; ob eam causam, quæ est anteà explicata, nimirum vt dulci qualitate eam, instar glutini, in vnum coagmentante, firmè, tanquam vinculo constringeretur. Nam arida terra, cum humore, qui neutiquam, vt solet, per multiplices illius meatus permanat & funditur, destituta sit, tametsi ob hanc causam dehiscat illa quidem, tamen partim spiritus eam coarctantis facultate, partim vi vaporis (qui quidem eam exarescere non sinit, & in frusta minuta magnáve comminui) continetur,

tur, & manet. Atque hæc vna quidem causa est. Est etiam altera nobis explicanda, quæ veritatem, velut scopum sibi proponit ad intuendum. Nulla res terrestris & concreta solet absque humida natura constare. Indicant illud quidem mandata corporibus semina, quæ aut humida sunt, vt animalium, aut non sine humore germina ex se fundunt: cuius generis sunt plantarum semina. Ex quo perspicuum est, naturam illam humidã, quam diximus, terræ omnia parientis particulam esse necessariò: nec dissimilem huius rationem esse illius, quæ in menstruis, quibus afficiuntur mulieres, cernitur. Illa enim dicuntur, idque à peritissimis in naturæ explicatione viris, corporea infantium esse substantia: Neque quod iam dicemus, videtur ab his, quæ diximus, vlla ex parte discrepare. Natura singulis matribus vbera lacte redundantia, tanquam partem corpori apprimè necessariam dedit, eique quod foret procreatum, præparauit alimenta. Mater, vt videtur, etiam terra est: & propterea primis hominibus visum est, eam δήμητραν, id est, Cererem appellare μητρὸς καὶ γῆς, id est matris & terræ nominibus cõiunctis. Neq; enim terra mulierẽ, vt est apud Platonem, sed mulier terrã imitata est: quã quidẽ poëtarũ genus παμμήτορα, & καρποφόρον, & πανδώραν, hoc est omniũ matrẽ, fructuũ procreatricem, & munus omnium Deorũ, siue omnia largientem scitè nominare consueuit: quandoquidem causa est, vt quæq; animalia simul & plantæ tum oriantur, tum orta, in suo statu permaneant. Non sine causa igitur terræ, quæ est omnium matrum & antiquissima & feracissima, amnium & fontium fluenta, veluti mammas natura tribuit, vt & plantæ irrigẽtur, & quæq; animalia satis magnam copiam potionis habeant. Post hæc, ait, [Deum, sumpto è terra puluere, hominẽ formasse, inspirasséq; in faciẽ eius spiraculũ vitæ.] Ex quo ostendit apertissimè, permagnam differentiã esse inter hominẽ, qui est iam formatus, & illum, qui ad imaginem Dei anteà factus erat. Nam qui iam effictus est, sensibus subiicitur, & qualitatis sic particeps, ex corpore & animo conflatus, vir seu mulier natura mortalis. Ille ad imaginem Dei figuratus, species quædam est, vel genus, vel sigillum mente cõprehensum, corpore vacans: quivi nec mas sit, nec formina, natura quidem certè est immortalis. Hominis autem singularis & sub sensum cadentis fabricã ex terrena essentia, & spiritu diuino constare affirmat. Nam corpus factũ esse ab opifice puluerem è terra sumente, & formã hominis ex eo

effingente: animum autem à nulla re generata concretáve omnino ortum illum quidem, sed ex patre & duce vniuersitatis creatũ esse vult. Etenim quod inspirauit, nihil aliud erat, quàm diuinus & sacer spiritus, qui ex beata illa & felici natura hûc ad generis nostri vtilitatem tanquam coloniam deduxit: adeò vt quamuis hac parte, quæ oculis cernitur, homo mortalis sit, illa tamen, quæ oculorũ effugit obtutum, immortalis & æternus. Quocirca propriè & significanter dixerit aliquis, hominẽ inter naturã mortalem & immortalẽ quasi medium interiectum: tútmq; vtriusq;, quãtum necesse est, in se cõplectentem, mortalẽ pariter fieri & immortalẽ: mortalẽ corpore, mẽte autẽ immortalem. Primus ille homo è terra editus, nostri generis autor & dux, vtraque re, & corpore & animo mihi videtur fuisse facilè præstantissimus, & longo quodam interuallo propter vtriusq; excellentiam posteros suos à tergo reliquisse. Nam iste re quidem & veritate cùm formæ pulchritudine, tum commendatione probitatis præstitit. De corporis pulchritudine, ex tribus rebus coniecturam quis facere potuerit. Quarum prima hæc est. Cùm terra iam recens condita esset, propter affluentem exuberantémq; aquam segregatã (quod mare appellatum est) contigit, vt materia rerum procreatarum non concreta, copulata, aut mixta, sed simplex, syncera & pura existeret. Ex quo factum est, vt res ab ea generatæ ortæq;, propter perfectionem, in nullam possent omnino reprehensionẽ incurrere. Altera est, quòd Deo, cum istã hominis figuram & effigiẽ summo studio ac diligentia vellet formare, visum erat, non ex vili abiectáve terræ particula, sed ea, quæ optima erat, selecta, ex pura materia purissimum puluerem, & summa industria perpurgatum, (qui quidem esset ad opus fabricandum aptissimus) sumere acciperéque. Est enim ab eo architectatum quoddam quasi domicilium, siue templum augustum animi rationis participis: quem quidem, vtpote speciem omnium longè diuinissimam, templum illud quasi quandam imaginem in se contineret. Tertia est, quæ cum his, quas suprà posuimus, ne cõparari quidem poterit: architectum nimirum cum cæteris rebus omnibus, tum scientia maximè excelluisse: adeò vt singula corporis membra separatim per se, non modò numeros haberent conuenientes, verumetiam apto & exquisito artificio ad cõmunionem conspirationémq; voluerit perpolirentur. Quin etiam aptam carnis compositionem æquabili admodũ estinxit temp

temperatione. & coloris pulchritudinẽ bonitatémq; tanquam ob oculis quibusdam variauit: eo sanè consilio, vt primus homo, quoad fieri poterat, forma & pulchritudine præstantissimus videretur. Quòd autem animo etiã præ cæteris excelluerit, perspicuum est. Nam Deus in eo fabricando, nullo exemplari rerum ortum habentiũ. sed solo suo ipsius verbo, vt dixi, videtur vsus fuisse. Quapropter ait Moyses, hunc hominẽ, qui in facie, in qua sensus residunt, erat inspiratus, quasi imaginem & effigiem Dei extitisse. Sensibus verò corpus animauit opifex ille, rationémque vt reginã illis præfecit, atque menti eos tanquam satellites ac stipatores tradidit, quò eorum vi facilius non modò colorum & sonorũ, verumetiã saporum, odorũ, & similium rerum species perciperet: quas quidem absque sensu, ipsa per se solùm comprehendere non poterat. Ac necesse fuit præclarissimi exemplaris preclarissimã esse effigiẽ. Atque Dei sermo, qui pulchritudinem eam, quæ in natura sita est, suo splendore longè superat, quamuis pulchritudine in sensum incurrente minimè sit ipse illustratus (si verum dicendum sit) ornatus ille, qui ipsi menti maximo solet esse ornamento. Primus igitur homo, & corpore, & animo mihi videtur talis planè fuisse, qualis non huius ætatis hominibus solùm, sed omnibus etiã, qui antecesserant, formæ dignitate excelluerit. Nam noster ortus ab hominibus profectus est: hunc autem, Deus fabricauit. Ac quò plus habet excellentiæ, qui procreat, hôc magis præstat, quod procreatum est. Quemadmodũ enim quod semper viget floréque illi, quod de statu suo recedit, antecellit, siue animal illud sit, siue planta, siue fructus, siue aliud quippiã eorum, quæ in natura sunt posita: ita homo, qui primus formatus est, videtur totius nostri generis, veluti flos extitisse. Posteri eius deinceps neutiquam pari ratione viguerunt: quippe cùm illi, qui singularum ætatum serie succrescebant, tum forma, tum viribus indies fatiscerent inferiores. Quod etiã in arte fingendi pingendiq; contingere animaduerti. Nam & formæ adumbratæ à primis exemplaribus discrepant, & quæ ad adumbratas, siue pinguntur, siue finguntur, multò magis vtpote quæ absint longius à primo. Non dissimile quiddam in magnete lapide vsu venire cernitur. Etenim ex anulis ferreis, is qui magnetem attingit, tenetur firmissimè: at qui ad attingentem proximè ponitur, minus hæret. Tertius item ex secundo, quartus ex tertio, & ex quarto quintus pendet: alij deniq;, ex aliis, longo ordine, vna attrahen- Simil

di vi continẽtur:at non eodẽ modo. Nã qui longè à primo suspensi hærẽt, magis laxantur propter attrahẽdi vim, quæ sit remissior,nec amplius parem cõstringendi facultatẽ retinet. Simile quiddã in hominũ genere videtur accidisse:quippe qui singulis ætatibus vires qualitatésq; tum corporis,tum animi minus valentes assequantur. Ducem quidẽ illũ, si non modò primum hominẽ,sed etiam solũ mundi ciuem dixerimus, fumus planè dicturi verissimè. Nam mundus, cùm nullũ adhuc esset ædificium manuũ artificio ex lapidea ligneáve materia constructum,& domiciliũ fuit,& ciuitas:in qua non aliter,atque in patria,omnino securus extráque metum positus, vitam degebat vtpote qui rerum cùm terrestriũ,tum aliarum omniũ,quę mortales & caducæ sunt, imperio dignatus esset:quæ certè & eum admiratæ sunt, & illi, vt domino, obsequi vel natura edoctæ sunt,vel vi coactæ: ipséque in lætitia, quæ pacis comes est, vixit tam à tumultu belli, quàm à vitioũitatis labe vacuus. Et quoniam omnis ciuitas præclaris legibus temperata, reipub. formam habet,necessariò efficitur,vt qui totius orbis ciuis fit, ea reip.forma vtatur, quæ sit cum vniuerso communis. Atque illa quidem nihil aliud est,quàm recta naturæ ratio:quæ appellatione magis propria θεσμὸς dicitur, cùm sit diuina lex: qua quidem ea quæ singulis apta sunt & conuenientia, ex æquo tribuuntur;Huius item ciuitatis & reip. ante hominis ortum ciues quidã erant necessariò, qui μεγαλοπολίται, id est principes ciues,vel primarij nõ sine causa appellari possint: qui quidẽ & maximũ cæli ambitũ obtinuerunt ad incolendũ, & in maximã perfectissimãq; remp.ciues ascripti fuerũt. At quinã alij fuêre hi,quàm naturæ illæ diuinæ ac rationis participes? Quæ quidem partim corpore vacant, suntq; mente solũ comprehensæ, partim corporis mole circumseptæ. Cuius generis sunt sideræ. Quibuscũ dum versãbatur homo,vitámq; traducebat, non immeritò dicatur in summa felicitate vixisse. Ac cũ esset cognatione & generis propinquitate cum ipso omnium duce conuenctus, vtpote diuino spiritu in eius animũ abundanter influente,omnia dicere faceréque toto animo connitebatur,quò patri ac regi placeret,eaſdémque cum illo vias (quas quidem vt regias, virtutes ipsæ tranant) iisdem persequebatur vestigijs:in quibus quidem viis, solis animis,qui similitudinem eam proximè ad Dei patris effigiem accedentẽ, summum bonum arbitrantur,datur facultas insistendi. Quocirca hominis primo in lucem editi pulchritudo,quæ in vtroq;, & corpore,& animo elucebat, licet multò indissertius,quàm rei veritas postulat, pro nostra tamen virili parte,quoad fieri poterat,à nobis explicata est. Posteros autẽ,qui sunt formæ illius facti participes, necesse fuit notas quasdã cognationis,quæ ipsis cũ patre intercedit,tãtesi obscuras eas quidẽ,adhuc tamẽ retinere. Verũ quę tandẽ est illa cognatio? Homo quisq; propter mẽtis excellentiã est cũ verbo diuino necessitudinis vinculo copulatus:quippe cũ sit beatæ illius naturæ vel effigies,vel direpta ex ea particula,vel splẽdor deniq; inde effusus. Propter corporis autẽ constitutionem, est cum omni mundo cõmunione quadam cõiunctus. Nam ex iisdem rebus conflatur,terra,aqua,aère & igne:singuláque elementa aptã conuenientémque particulã suppeditant ad expletionem illius materiæ,quæ est sua vi cumulatè perfecta: quàm quidem sumere oportebat opificem,vt hanc imaginẽ sub aspectum venientẽ artificiosè effingeret. His accedit, quòd loca suæ naturæ aptissima cõiunctissimáq; incolat, ea subinde commutans,aliáq; alijs subiẽs:vt verissimè dixeris,hominẽ esse,terrestrem,aquatilẽ,volucrẽ,cælestẽ. Quatenus enim habitat incedítq; in terra,eatenus terrestre animal est: quatenus autẽ subit aquas,natat,& nõ raro nauigat,eatenus aquatile. Cuius rei certissimo argumẽto sunt mercatores,naucleri, purpurarũ piscatores,& quotquot in ostreis reliquisq; piscibus generibus capiendis operã suã locãt. Quatenus verò corpore è terra in sublime ascendẽs,pẽdet,eatenꝰ nõ sine causa aerẽ tranãs dicatur. Quinetiã cælestẽ eum nominare potueris:quandoquidẽ acie oculorũ principẽ locũ in sensibus obtinentiũ,ad solem,lunã,singuláque sidera cùm errantia, tum fixa penetrat. Perpulchrè præterea Facultatem nominũ rebus imponendorũ (quod planè sapientiæ & regalis cuiusdam procurationis munus fuit) primo homini tribuit Deus. Is autem homo sapientia præditus,sua natura ac vi, per gratiam Dei scientiarũ & doctrinæ notitia instructus imbutusque fuit,& præterea rex. Atq; principi erat planè consentaneum, singulas res sibi subiectas suis appellare nominibus. Quinetiã in primo isto homine erat vt verisimile est, eximia quædam vis principatus: quem cùm Deus accuratè formasset, tametsi secundas à seipso ei deferebat, aliis tamen rebus vniuersis ducem & imperatorem præfecit. Quandoquidem & hi, qui multis post seculis orti sunt, cùm iam humanum genus sit propter longa temporum curricula admodum extenuatum, nihil

nihilominus tamen ad animalium rationis expertiũ dominatum tenent, velut lampada imperij & principatus à primo illo aditam custodientes. Ait igitur Moyses, [Deum omnia animalia ad hominẽ illũ adduxisse:] scire cupientẽ, quæ quibusq; rebus nomina esset impositurus: non quòd ambigeret (nihil enim Deo obscurũ & incognitum) sed quòd iam cùm in mortali corpore naturã eam, quæ est rationis particeps, quò ipse culpa vacaret, sua sponte mobilem effecisset, velut is, qui rem exploratè cognitã habebat, periculũ fecit, cùm habitũ illũ in animo inclusum cõmouendo, tum sua præterea ad eum opera aduocando, vt appellationes non improprias parúmq; accommodatas, sed eas, quæ rerum subiectarũ proprietates appositè admodum exprimerẽt, pro suo arbitratu singulis tribueret. Nam cùm natura rationis compos, adhuc syncera simpléxq; in animo consisteret, atq; adeò nullus morbus, nullúve ægritudo, aut perturbatio in eam irreptisset, sed vitis & notionibus corporũ, rerúmque aliarũ syncerissimis vteretur, nomina res ipsas aptissimè significantia fabricatus est, atq; res, quę significatæ erãt, quàm accuratissimè considerauit, vt naturæ illarũ non modò verbis expressæ, sed etiã comprehensæ cogitatione viderentur. Itaq; omnibus rebus præclaris ita excelluit, vt putaretur ad vltimum humanæ fœlicitatis peruenisse. Verũ cùm nihil eorum, quæ ortum habẽt, constans & stabile sit, sed quæ mortalia & caduca sunt, conuersiones in se mutationésque excipiant necessariò, oportebat etiã primum hominem aliquam vitiositatis labem contrahere. Atque certè vitæ illius culpæ maculis aspersæ mulier principiũ & causa extitit. Nam tantisper, dum vnus ac solus erat, ipsius ortus ratione, mundi & Dei similitudinem præ se tulit: atq; adeò formas naturæ vtriusq;, non omnes illas quidem, sed eas, quas mortalis creatura capere poterat, in animo impressas habuit. At vbi mulier erat fabricata, cùm germanam speciem, & formã sibi cognatam cerneret, è spectaculo non parum cepit voluptatis: & accedens propius, eam complexus est. Illa verò, nullũ animal sui similius eo animaduertens, lætatur, & verecundè ac reuerenter illũ ex aduerso compellat. Amor quidẽ innatus, tanquam duas vnius animalis particulas disiunctas in vnam coagmentauit, & coniunctionis inter ipsos cupiditatem ad sui simile procreandum, in vtroque inseuit. Ista cupiditas, corporis etiã genuit voluptatẽ, quæ est caput & fons iniustitiæ ac sceleris cuiusque contra leges admissi. Cuius inuitamentis

tamentis impulsi, immortalem & beatam vitam cum mortali & infœlici commutarunt. Dicitur porrò, muliere nondum formata, sed viro vitã adhuc solitariam degente, paradisum, siue hortum voluptatis à Deo fuisse plantatũ, his hortis, qui apud nos sunt admodum dissimilẽ. Nam horum quidẽ materia est inanima, referta arboribus cuiusq; generis: quarum aliæ semper florent ad perpetuã aspectus oblectationẽ: aliæ verno tempore pubescunt, germina fundunt, & fructum partim mansuetum hominibus proferunt non solũ ad vsum victui necessarium, sed etiam ad inanem vitæ mollitie diffluentis voluptatem: partim agrestem, qui est belluis ad necessitatẽ tributus. Verùm in paradiso illo diuino, omnes plantæ certè fuerunt animæ & rationis participes: quæ quidem fructum, nempe virtutes, & immortalem intelligentiam, atque adeò solertiam, qua turpia honestáque internoscuntur, vitam etiam morbo carentem, immortalitatem, & si quæ alia sunt his similia, efferebant. Ista mihi quidem certè videntur esse per comparationem potius & similitudinem, quàm proprie disputata. Nam arbores vitæ, aut intelligentiæ, neque antea natæ sunt, neque verisimile est fore, vt postea denuò in lucem edantur: sed, meo quidem iudicio, per paradisum, eam animi partem, quæ principatũ tenet, quæque est infinitis cuiusq; modi opinionibus, tanquam plantis, referta, significare voluit: ac per arborem vitæ, pietatem omniũ virtutem præstantissimam, qua animus efficitur immortalis: per scientiam autem boni & mali, prudentiam quasi mediã inter vtrumque interpositam: qua quidem ea, quæ natura sunt contraria, diiudicantur. His igitur terminis in animo constitutis, Deus, non aliter ac iudex, accuratè obseruabat, vtram in partem sese flecteret inclinarétque. Ac postquàm animaduertebat illum ad nefariam versutiam, sanctimonia pietatéque, quibus ad immortalitatem contenditur, neglectis, propendere, eum, vt æquum erat, citauit: eiecit è paradiso, illique nefaria scelera, quæ nulla medicina, aut curatione sanari poterant, conscisceret, nullam omnino spem reliquit illũc in posterum reuertendi: quandoquidẽ fraudis illa causa & origo non mediocriter erat reprehendenda: quam quidem non est consentaneum silentio præterire. Dicitur quidem serpentem, qui animal venenatum, terrestre, humique repens est, hominis vocem olim emisisse: & accelentem quodam tempore ad mulierem, quæ primo hominũ iam edito data erat, eam tarditatis & nimiæ religionis propterea

ptereà insimulasse, quòd morã faceret, ampliúsq; differret fructum illũ carpere: qui quidẽ vti perpulcher erat ad aspectũ, ita profectò ad visum hominũ iucundissimus, atq; præterea vtilissimus: quo quidẽ bona maláque posset planè internoscere. Eam verò præ imbecillo & instabili animo, nulla deliberatione adhibita, consiliũ approbasse, comedisse de fructu, & viro impertiuisse. Quæ res vna vtrosq; de improuiso ex morũ innocẽtia & integritate ad vitiosam malitiã traduxit. Vnde patrem ira inflammatũ (facinus enim meritò bilem mouebat) simul ac vitæ immortalis plantã, virtutis scilicet perfectionẽ (cuius adipiscendæ vitam perennẽ potuissent & beatã adipisci) penitus deseruerant, & diurnã ac mortalẽ non vitã, sed tempus miseriæ plenũ, sibi delegerant, debita cõtra illos supplicia cõstituisse. Atq; ista quidem sunt, non cõmenta fabularũ, quibus poetarũ genus solet oblectari, sed perspicuæ figurarũ notæ, quæ, per expressas nationum in ipsis rebus inclusarũ effigies nos ad explicationẽ allegoricã vocant. Aliquis igitur probabilẽ coniecturã sequens, dixerit, idq; appositè, serpentẽ, quem diximus, voluptatis speciem præ se ferre: propterea quòd primò quidem pedibus vacet, pronus, ventriq; innixus incedat: secundò, quòd terræ glebis pro cibo vtatur: tertiò, quòd venenũ, quo eos, qui morsu icti sunt, interimere solet, dentibus gerat. Nulla istarũ rerum, quas cõmemoraui mus, abest ab homine voluptario. Nam is intemperantia, quæ illũ agit præcipitẽ supplantátq;, onustus atque deprestus, vix caput erigit. Victitat autẽ non cælesti alimento (quod sapientiæ his, qui se totos rerũ contemplationi dediderunt, cùm sermone, tum præceptis suppeditat) sed eo, quod quotannis, statis tẽporibus, è terra editur: ex quo nascuntur vinolentiæ, commessationes, ingurgitationes, quæ ventris dilatant cupiditates, & in omnes partes diffundunt: eásq; quasi constrictas deducunt ad ventris abdomini inseruiendõ. Adaugent etiam & dilatant vẽtris ac gulæ furores. Laboribus enim coquorũ, qui & sunt illustrij, & in re culinaria exquisiti, auidè inhiant. Quinetiã hic voluptatis consectator, circum opiparam & suauium delitiarũ nidorẽ caput ducens, turpitudinis particeps esse experit: & cùm mensam aspiciat exquisitis dapibus structã, se totũ eò accõmodans, in ea, quæ sunt accuratè apparata, effusè & intemperanter fertur, omnibúsq; aceruatim exaturari obuiæ cõtendit. Denique nõ alium finẽ sibi proponit, quàm vt ex opiparis illis & exquisitè conditis cibariis nihil omnino relinquatur. Vnde non minus

minus quàm serpens, dentibus venenũ gerit. Isti enim sunt insatiabilis cupiditatis ministri, qui cùm res quasq; ad edendum accommodatas minutatim sciderint extenuarintq;, primũ eas linguæ tradunt, quæ de illorũ sapore iudiciũ faciat: deinde stomacho, cui cibus immoderatus est sua natura instar mortis, & veneni: quandoquidẽ conquoqui non potest, cùm plus cibi, idq; abundanter, ante demittatur in stomachũ, quàm illud, quod in stomacho residet, extenuatum sit & confectũ. Dicitur porrò serpens olim vocem humanam ediditsse, propterea quòd voluptas infinitis propugnatoribus & quasi antesignanis, qui illius curam susciebant, vsa est. qui quidẽ docere non verebantur, omnium rerum imperium, tam humilium, quàm præclarum, nulla omnino excepta, ex eius nutu pendere. Item primos maris cum fœmina congressus, voluptatem in se continere: procreationes etiam & ortus per eam fieri, & quæ procreata sunt, nulli rei se prius solere adiungere, quàm voluptati: ea quidem se oblectare, dolorem contrà egrè ferre. Ac propterea infantem simul ac editus est, plorare, frigore, vt verisimile est, circumfusò diseruciatum. Nam ex calidissimo ardentissimóque matricis loco (in quo ad longinquum tempus vixerit (in aerem frigidum, insolentémque locum subitò egressum, dolore percelli. Ploratu autem angoris & molestiæ in perferendo dolore specimen dare planè euidentissimum. Aiunt etiam omne animal ad voluptatem, tanquam ad rem maximè necessariam naturæque aptissimam contendere: hominẽ autem vel maximè. Nam alia animantia sola hac voluptate, quæ in gustu & membris ad procreandum datis insidet, capi. At hominem eas res consectari, quæ per alios sensus influunt in animum: vt spectacula, & sonorum varietates, quæ aures oculósque oblectant: Commemorantur etiam alia permulta ad huius perturbationis commendationem: quòd sit animalium generi accommodatissima & cognata maximè. Cæterùm his, quæ iam exposita sunt, quorum gratia serpens hominis vocẽ videbatur emisisse, exempli loco contenti simus. Quare mihi videtur Moyses in legibus sigillatim sanctis, in quibus de animalibus, quæ edenda, quæve contrà, scripsit, ophiomachum (ita enim appellatur) cum primis laudasse. Est animalis genus, quod humi serpit, habens crura retrò longiora, quibus à terra salire solet, & in sublime perinde se tollere, atque locustarum genus. Ophiomachus iste nõ aliud esse mihi videtur, quàm continen-

tia

tia per similitudinem notata, quæ continuam pugnã bellúmq; perpetuum intemperátiæ & voluptati indicit: Cõtinentia enim frugalitatem, ratione victus paucis contentã, & quantũ ad vitã necessarium est, nobis proponit: quam rem vitæ genere severo illo quidem & graui egregiè excolit. Voluptas autẽ curiosum viuendi genus suggerit & nimis exquisitũ: quod certè efficit, vt tum animus, tum corpus mollitiẽ ac delicias aucupetur. In quibus prudẽtes dum versantur, vitã morte ipsa longè acerbiorem se ducere putãt. Iam verò voluptas suas præstigias & fraudes viro non audebat ipsa quidẽ proponere, sed mulieri, & per eam illi: idque appositè admodũ & accommodatè. Nam in nobis, mens viri, sensus mulieris rationẽ ac speciem habet. Voluptas autẽ primũ in sensuum familiaritatẽ se & consuetudinem insinuat, per quos mentem principẽ impellit in fraudẽ. Postquã enim singuli sensus illecebris ab ea propositis sunt oblectati, in seruitutẽ abducuntur: colorũ & figurarũ varietate visus, auditus dulci sonorũ concentu, ciborũ suauitate gustus, odoratus denique iucundo vaporũ ex aromatis incensis effluentium halitu. Quæ quidẽ munera cùm exceperint, ancillarum more, dominæ rationi offerunt: πείθω, id est, suadam aduocatã adducũt, ne vllum ex oblatis muneribus repudiet. Illa statim blanditiis inescata, pro principe, sit subiecta: pro domina, serua: pro ciue, exul: pro immortali, mortalis. Ad summam, ne illud quidẽ mea præterire debet, voluptatem, quasi scortũ ac meretricẽ, primũ magna incendi cupiditate amatore aliquo potiundi: deinde lenones conquirere, quorũ arte, tanquã hamo illũ capiat. Sensus igitur eius rogatu lenonũ munere fungi, amorẽ illi conciliare. Quos cùm blanditiis pellexerit, mentẽ facilè seruitutis iugo subiicere. Ad quam, quæ extrà cernuntur, introꝰ conuehere formas cuiusq; rei commostrare ostenderéque, ac similem imprimere affectionem. Nam mens instar ceræ, excipit per sensus visa, quibus corpora comprehendit, cùm sua ipsius vi, vt supra dixi, non possit. Verùm qui primũ graui illi & propè insanabili perturbationi inseruierint, mercedem voluptati debitam extemplò receperunt. Mulier enim sustinet acerbos in pariendo cruciatus: in reliqua vita, præter libertatem sibi ereptã, & virũ quicum viuit, in ipsam dominatum (cuius mandatis parere debet necessariò) dolores præterea, alium ex alio, & maximè quidem in liberis procreatis, dum aluntur, dum egrotãt, dum conualescunt, dum fruuntur rebus secundis, dum in aduersas incidunt,

dunt, perpeti cogitur. Vir etiam labores vicissim, afflictationes & continuos ex rebus necessariis parandis sudores subit, ac non solùm bonorum sua sponte affluentium priuationem (quæ quidẽ terra absque arte agricolarum efferre didicisset) sed laborum etiam intolerabilium susceptionem ad victũ & alimenta conquirenda, ne fame conficiatur, tolerat. Arbitror enim quòd, quemadmodum sol & luna semel iussi, idque simul cum ortu vniuersũ, lucem perpetuò funduut, diuinúmque præceptum obseruant, non alterius rei gratia, quàm quòd vitiositas lõgè è cæli oris relegata sit, ita terra opima & fertilis absque agricolarũ arte & industria, magnam rerum vbertatem, statis anni temporibus, produxit. Verũ cum vitium inciperet virtutes profligare, iam tum erant perennes diuinæ beneficentiæ fontes obstructi, ne quicquã non promerentibus subministrarẽt. Ac proinde humanum genus, si iusta debitãq; propter ingratũ animum erga patronum & seruatorem Deũ perpessum fuisset supplicia, prorsus extinctum ac deletum oportuisset. Cæterũ hic, vtpote natura propitius, illius cepit misericordiã: supplicii moderatus est: genus permisit manere, sed alimẽta nõ similiter sua spõte nascẽtia præbuit: tum duobus malis, otio & satietate vrẽtes, tum culpa seipsos, tũ alios contumelia afficerent. Talis quidẽ fuit vita eorum, qui initiò innocentiã coluerũt & integritatem. Verũ postea vitiũ, à quo abstinuisse debuerant, virturi longè prætulerunt.

Ex hac quidem mundi fabricatione, quæ à nobis explicata est, Moyses cùm alia multa nos docet, tũ quinque præclara maximè & omnium facilè præstantissima. Primum, quòd Deus sit & existat, contra ἄθεους, id est, homines nullum Deum esse statuentes. Quorum alij dubitarunt, in varias sententias, an sit nec ne, distracti. Alij magis audaces & temerarij, non veriti sunt affirmare, nullum omnino esse, sed illud solùm dici ab hominibus, qui commentitiis fabulis veritatem obscurassent. Secundum, quòd Deus vnus sit, contra eos, qui opinionem de deorum multitudine inuexerunt: quos non pudebat pessimum statum populatẽ, eúmq; ex perditis ciuibus constitutũ, è terris in cælũ transferre. Tertium, quod iam expositum est, mundum ortum habuisse contra illos, qui eum minimè generatum & æternum esse censuerunt: quo quidem ipsi Deo amplius tribuere nihil poterant. Quartum, quòd vnus factus sit mundus. Siquidem cum vnus esset architectus, qui ad vniuersitatis procreationem materia vsus sit vniuersa, opus secundum vnitatis rationem

Universidad de Deusto
Biblioteca

sibi simile effecit. Nam non esset vniuersitas, nisi ex vniuersis partibus cõcreta fuisset & constituta. Sunt enim, qui plures mũdos esse existimẽt: alij ἀπείρους, id est, infinitos, quippe cùm ipsi sint ἄπειροι, id est imperiti: ignariq; veræ notitiæ eorũ rerum, quarum scientiam habere præclarum ducitur. Quintum, quòd Deus mundo cõsulat prouideátq;. Nam quod procreat, legibus & institutis naturæ rei procreatæ semper curam gerat, necesse est: sicut in parentibus cernimus, qui liberis sedulò prospiciũt. Quocirca qui ista mente æquè perceperit, atq; auribus, & eorũ species admirabiles eximiásq; in animo impresserit, pro certo persuasum habens, vnum Deum, & esse, & existere, vnum, qui verè ens est, mundum effecisse, mundúmq; vnum esse, vt sicuti dictum est, secundum vnitatis rationem Deus illum sibi similem redderet, Deúmq; ei, quod factum est à se, diligenter prouidere, is certè vitam beatam est & felicem traductus, pietatis & diuinæ sapientiæ institutis pulchrè informatam.

PHILONIS IVDAEI, De decem præceptis, quæ capita legum sunt.

Ioanne Christophorsono Anglo, interprete.

CVM de eorum vitis, qui sunt sapientes à Moyse numerati, quiq; non modò autores nostræ gentis sacrarum literarum testimoniis declararati sunt, sed etiam pro legibus non scriptis habiti, in superioribus libris à me sit expositum, sequitur vt deinceps legum scriptarum formas accuratè perueſtigem. Ac si qua res forma illa dicendi, quam Græci ἀλληγορίαν vocant, exornanda videatur, de ea non omittam dicere: idque exquisitæ cogoitionis gratia, ad mentem cuiusq; informandam pertinentis: quæ quidem obscura potius solet, quàm perspicua indagare. Verùm hoc loco illis, qui quærunt, quid causæ sit, cur Deus nõ in ciuitatibus, sed in vasta solitudine leges cõdiderit, respondendum censeo. Primùm quidem quòd ciuitates complures malis de quibus dicere reformidat oratio, impietate erga Deum, iniustitia erga se mu

se mutuò, redundabãt. Nihil enim est, quod non sit adulteratũ, dum syncera à vitiosis vincuntur, & vera à probabilibus. Quæ quanquam natura sua mẽtiuntur, species tamen verisimiles in ciuitatibus proponunt ad fraudem. In quibus etiam arrogãcia, quæ est omnium ad insidias instructissima, nascitur: quam quidem nonnulli, dum falsas gloriæ vmbras magno æstimant, vehementer suspiciunt ac venerãtur, tum propter coronas aureas & purpuram, tum propter seruorum thedarúmque multitudinem, quibus, qui beati & felices dicuntur, sublimes vehi solent: à quibus interdum muli, aut equi, interdũ homines, iugo subiiciuntur: quiquidem cerueicibus lecticas gestantes, propter insignem contumeliam animo magis, quam corpore diuexãtur. Arrogantia item multorum aliorum malorum artifex est, vt insolentiæ, elati animi, impietatis: quæ non modò externa bella gignunt, sed etiam intestina ac ciuilia, nec vllam vitæ partẽ vel publicam vel priuatam, terra marive omnino cõquiescere sinunt. Quid attinet cõmemorare scelera, quæ inde inter homines mutuo nascuntur? Arrogantia enim etiam res sacræ, quanquam summum honoris gradum obtinere existimãtur, negle ctæ iacent. Quis bonos esse poterit, veritate sublata, cuius & nomen, & officium in magna laude esse solet? Quãdoquidem mẽdacium cõtrà, sua natura hæret infamiæ: Rerũ porrò diuinarũ contẽptionem in ciuitatibus versari, aciem oculorũ acrius intendẽtibus satis liquet. Nã formis pingẽdi fingendiq; arte elaboratis expressisq;, quæ sunt numero propè infinitæ, fana ac delubra dedicata sunt: aræ simulachris, signis, & statuis eiusdẽ penè generis exædificatæ: reb⁹ inanimatis cuiusq; modi honores cultúsq; diuini tributi. Quosquidẽ sacræ literæ nõ inscitè filiis similes dixerũt esse meretricũ. Nam vt isti omnes eos, quos mater amatores habuerit, patrũ loco numerãt, vno, qui natura pater est, incognito: sic qui ciuitates incoluerũt, dum ignorarent verũ Deum, infinitã multitudinem falsorũ deorum consecrarunt. Posteà autem cũ alij ab aliis colerẽtur, ea quę de optimo excitabatur discordia, dissensiones etiam in aliis rebus vniuersis peperit. In quas quidem res Deus primò intuens, extra vrbem leges cõdere instituit. Illud autẽ secundo loco secum cogitauit, ex animo illius, qui leges sacratas esset excepturus, maculas illas penitus inhærẽtes, quas in ciuitatibus turba hominum frequẽtium & in vnum concurrantium inusisset, elui, exuiq; prorsus oportere. Verùm hoc aliter fieri non poterat, q̃ vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

multitudo non statim, sed longo tempore pòst, in variis locis vsque eo dispersa viueret, quoad veterum scelerum impressæ notæ pedetentim euanescentes fluentésque, in nihilum reciderent. Hoc pacto etiam, qui medicinæ periti sunt ægrotis valetudinem restituunt. Non enim prius cibos illis tribuendos esse censent, quã morborũ causæ sint omnino sublatæ. Nam his manentibus, alimenta vt sunt incommoda, ita non parum materiæ nociuæ ad morbum augendum afferunt. Quocirca vbi populum non sine causa ex deprauatissimis illis ciuitatis moribus, vt scelerum stirpes ex animis radicitùs euelleret, in solitudinem abduxisset, cœpit eorum mentibus alimenta præbere. At quæ nam alia erant illa, quam leges & diuina eloquia? Tertia causa sequitur. Quemadmodum hi, qui longam nauigationem suscipiunt, non tum vela, gubernacula & clauos parant, cùm iam naue conscensa, è portu egressuri sunt, sed dum adhuc manent in continente, singula, quæ ad nauigandum pertinent, diligenter instruunt: sic Deus operæpretium putabat, vt non hæreditatem sorte distributam adepti, non ciuitates incolentes, iam tum quærerent leges, quibus rempublicam regerent, sed cum reipublicæ administrandæ præcepta, quibus populus salutariter gubernaretur, parassent, eáque sedulò exercuissent, tum in vrbes ac domicilia traducti, extemplò iuris & æquitatis institutis vterentur: séque concordia, communitate, & æquali rerum, quæ spectarent ad singulos, distributione oblectarent. Addunt nonnulli etiam quartam causam, non absurdam illam quidem, sed ad veritatem accedentem quàm proximè. Nam quoniã in hominum mentibus certa debebat insidere persuasio, leges illas non hominũ inuenta, sed euidentissima Dei oracula esse, gentẽ suam longissimè à ciuitatibus in solitudinem vastã, eámq; non fructus solùm mansueti & salutaris, sed aquæ etiam ad bibendum accommodatæ expertem abduxit, vt si in egestate rerum necessariarũ versarentur, expectarentq; se siti & fame interituros, de improuiso affluentiam rerũ ad vitæ vsum idonearum, quæ sua sponte suppeterent, reperirent: cælo non modò alimentum, quod Manna appellatur, sed magnam cotur nicum copiã pro opsonio ex aëre demittente. Quinetiam cum aqua amara dulcesseret ad potionem, & abrupta petra fontibus scaturiret, non amplius Nilum admirarentur, neq; vtrum leges illæ à Deo essent constitutæ, ambigerent, cùm ex rebus suppeditatis, quas in egestate fuissent etiam præter spem assecuti, cert

certissimum argumentum accepissent. Qui enim copiã rerum ad viuendũ largitur, etiam adiumenta ad benè viuendũ subministrare solet. Ad viuendũ autem cibo & potione opus erat, quæ absq; sua ipsorũ prouisione inuenerũt: at ad benè viuendũ legibus, vt mihi quidẽ videtur, & institutis, quibus animi efficerentur meliores. Ac de eo, quod in quæstionem venit, istæ causæ positæ in coniectura probabili, commemorantur. Quæ enim verę sint, Deus solus intelligit. Cùm igitur ea, quę ad has res attinẽt, sint à me explicata, deinceps leges ipsas accuratè persequar: si prius illud, quod est planè necessariũ, ostendero: ex legibus nimirum cùm quas Deus per se solũ, nullo alio in consiliũ adhibito, condendas statuit, tum quas per prophetam Moysem (quẽ primas inter omnes tenentem, tanquam maximè idoneum ad sacra peragenda deligebat) sancire decreuit, illas quidem, quæ in persona propria ab ipso solo latæ erant, non modò leges, verumetiam legum particulatim ferendarum capita esse: has autem, quæ per prophetam describerentur, omnes ad illas referri debere. Dicam ergo pro virili mea parte de vtrisq;: ac primùm de his, quæ ad capita quædam redactæ sunt, quarum numerum principio iure mirari possumus, quippe quæ in perfectum decadis ambitũ conclusæ sint: quæquidem decas omnes numerorum parium & imparium differentias cõplectitur: parium vt duo, imparium vt tria, pariter imparium, vt quinq;, cõprehendit: omnes etiã formas rationũ in numeris multipliciũ, superparticulariũ, & super partientium, cõtinet. Omnẽ item proportionẽ, tum arithmeticã, quæ in æquali numero & superat & superatur, vt in hoc, vnũ, duo, tria: tũ geometricã, in qua cõstat, talem esse rationem tertij ad secũdum, qualis est ad primum secundi: vt se habet in hoc: vnũ, duo, quatuor: & in duplis, triplis, & rursum sesquialteris, sesquitertiis, & id genus aliis, tum harmonicã prætereà, in qua mediũ extremorũ ex æquo & superat, & superatur: sicut in secũdo, quarto, & sexto cernit. Decas prætereà nõ solùm figurarũ, quæ vel tribus, vel quatuor, vel pluribus angulis constant, sed cõcentuum proprietates, quæ manifestò cernuntur, continet. Concentũ enim diatessaron in sesquitertiæ ratione, quæ est cùm quatuor ad tria conferuntur, habet: concentum diapente in sesquialtera, cùm tria ad duo: concentũ diapason in dupla, cùm duo ad vnum, cõcentum deniq; disdiapason in quadrupla, cùm octo ad duo. Quamobrem hi, qui primi nomina rebus imposuerunt (sapientes enim erant) viden-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cur mihi ipsam decadem, quasi Δεκάδα, id est, capacem ἀπὸ τοῦ δέχεσθαι: id est, à capiendo, quòd capiat & amplectatur omnia genera numerorum, rationum ex numeris collectarum, proportionum, harmoniarū rursus & concentuum, propriè appellasse. Atqui decadem præter ea, quæ dicta sunt, ob has res prętereà meritò aliquis potuerit admirari, quippe cùm naturā & quæ dimensione caret, & quæ interuallis distinguitur, contineat. Quæ verò dimēsione carent, ex puncto solo constat: at quæ interuallis distinguitur, tres formas habet, lineæ, superficiei, & solidi. Quæ enim duabus notis siue punctis terminatur, linea est: quæ autē in duo interualla tribuitur, superficies, linea in latitudinem diffusa: quę denique in tria, solidum, cùm longitudo & latitudo crassitudinem sibi adiunxerit: in quibus natura gradum sistit. Nam plura, quàm tria interualla, non procreauit. Numeri, vnde ista primùm sunt expressa, sunt vnum, quæ est puncti dimensione carentis nota: duo, quæ lineæ: tria, quæ superficiei, & quatuor, quæ solidi rationem, habent. Quorum compositio, vnius scilicet, duorum, trium & quatuor, decadem perficit: quæ etiam in rebus sub aspectu subiectis alias præclaras formas exprimit. Ferè enim numerorum insuitatem ista metiri soler. Quare termini, qui hanc circūscribunt, sunt quatuor: vnius scilicet, duorum, trium & quatuor. Tot etiā termini cēnenarium ex denariis progignūt. Nā decē, viginti, triginta & quadraginta procreant centū. Pari ratione & mille ex centū, & myrias, id est, decies mille ex mille. Vnitas, denarius, cēnenarius, & millenarius, sunt quatuor termini, qui decadē producūt: quæquidē decas præter eas, quas suprà potuimus, alias prętereà numerorū differētias demonstrat. Et primùm eū, quē vnitas sola dimetitur: cuius exēplum est: tria, quinq., septē: deinde quartū pariter parē, qui est quadratus: tum octauum etiā, cubū, qui est pariter par pariter: postremò perfectū, qui suis partibus exæquatur, tribus, duobus & vno. Verū qd attinet decadis virtutes, quæ sunt multitudine infinitæ, recēsere, op⁹ planè maximū extra causam persequēdo? Quæ res certè his, qui in mathematicis disciplinis versantur, satis amplū ex se ad librū conficiendū præberet argumentū. Et quanquā aliis supersedēdū est, vnius tamē mentionē facere, exēpli gratia, nō erit fortasis à ratione alienū. Quæ enī in natura categoriæ dicūtur, decē solùm esse asserūt hi, qui in decretis institutisq; philosophiæ operā & studium ponūt: substātiam, quale, quantum, relatio

relationem, agere, pati, habere, situm esse, & sine quibus ista nō constant, tempus & locum. Nihil est enim, quod harum rerum expers sit. Verbi gratia ipse substantiæ particeps sum, eam à singulis elementis, ex quibus vniuersus mundus perficitur, mutuatus: terra, aqua, aēre & igne. Ista ad meam constructionem satis habuere facultatum. Sum etiam particeps qualitatis, qua homo sim: & quantitatis, qua quantus. Relatione item non careo, quando aliquis mihi vel ad dextrā, vel ad lævā consistit: quinetiam aliquid ago, fricando, vel vrendo: & patior, tusus, aut fractus ab aliis. In habitu porrò versari videor, aut veste, aut armis indutus. In situ, sensim considens, aut decumbens: omnino in tempore & in loco sum: quippe cùm nihil eorū, quæ exposita sunt, absq; his vtrisq; possit constare. Sed de his satis multa. Iam quę sequuntur, ad ista sunt attexēda necessariò: decē dico præcepta, siue oracula, siue leges, siue sacra iusstituta reuocà appellare placet: quæ parēs vniuersi, multitudine virorū pariter ac mulierum in vnū congregata, diuinitus sanciuit. Nunquid vocis modum ipse expressit? Apagesis. Ne aliquando istud nobis in mentem veniat. Non est enim Deus, vt homo, oris, linguæ & arteriarum indigens, sed ea, quæ id temporis gesta erant, mihi videntur rem sanè diuinissimam non sine omnium admiratione effecisse. Præcepit enim Deus sonitum, qui aspectu distingui non poterat (qui quidem plus admirationis, quàm omnia instrumenta, quæ concentu perfectissimo cohærent, habere videbatur) in aēre ædit: eumq; non inanimatū quidem, neq; prętereà ex corpore & animo, instar animalis compositi, conflatum, sed tamen in se animum rationis participem, aptum ad sensa sua perspicuè apertéq; exprimēda cōplectentē: qui aēre formans, vndiq; diffundens, & in flāmam igneā se conuertēs, tam clarā vocem, tāmq; distinctā, quasi inflationē tubæ, profudit, vt qui longissimè distabant, perinde ea audire viderē tur, atq; hi, qui proximè aberant. Hominū enim voces longissimè cōtentæ, lāgescere solēt, adeò vt ab his, qui procul absunt, propterea quod pedetētim ob nimiā intentionem euanescunt, obscurè aut vix percipiantur: quandoquidem instrumenta vocis caduca sunt & fragilia. Cæterùm istam vocem noua ratione & modo editam, Dei potentia in eam impressa exacuit, sonorāmq; reddidit. Quam vbi in omnes partes diffuderat, exitū soni multò effecit clariorem: qui quidē vocem multò suauiorē, quā quæ per aures transfertur, in animos singulorū infudit. Nā

Universidad de Deusto
Biblioteca

audiẽdi sensus,cùm sit paulò tardior,cõquieſcit,quoad ab aëre pulsus cõmoueatur. At mẽtis diuinæ vis summa cũ celeritate ea,quæ ore proferũtur,longè anteuertit. Verùm de diuina voce hactenus. At aliquis meritò quærat,quid sit causæ,cur cũ tot hominum milia essent in vnum locũ compulsa,singula ex decem illis præceptis,non vt multis,sed vt vni tradere instituerit: cũ dicat,non mœchaberis,non occides,non furtum facies, & alia eodem modo. Dicendum igitur,quòd his,qui sacras scripturas legant,documentum certe præclarissimum præbere voluerit: nimirum à Deo separatim,vnicuiq;,quando leges obseruat, & diuinæ obsequitur voluntati, tantum honoris deferri, quãtum toti nationi quantumvis hominibus referræ,imò verò quantũ omnibus nationibus: & si quis vlterius dicendo progredi voluerit,quantum vniuerso mundo. Quocirca in aliis locis cùm virum iustum laudat,ait: Ego sum Deus tuus (idem ipse erat etiam mundi Deus) adeò vt qui ad eam regulam ac præscriptum instituti,ei obtẽperarẽt,& pari ratione se probarent moderatori omniũ,parem laudẽ & honorẽ consequerentur. Secundo loco, q; cũ quis cõmuniter apud multitudinẽ orationem habeat,nõ necessariò cum omnibus,sed interdum priuatim,quasi cum singulis eorum,qui ad audiendum confluxerint, differit, vel iubendo aliquid,vel vetando. Quòd si statim ea,quę agenda sint,ostendat,& omnibus in vnum coactis communiter exponat,is profectò,qui hortationes tanquam separatim ad se habitas exceperit,facilius obsequitur: at qui easdem aceruatim cũ aliis arripiat,planè obsurdescit,turbáq; causam affert, cur fuerit dicenti refragatus. Tertio,ne quis rex,vel tyrannus arrogãtia insolentiáque animum elatus,hominem priuatum,humili obscuróque loco ortum aliquando contemnat, sed ad legum sacratarum præcepta se accommodans, supercilia remittat, eámque de se opinionem non tam specie simulata, quàm vera ratione,ex animo delear. Nam si ille, qui & ortu caret & interitu,qui sempiternus est & nullius rei indigens,fabricator vniuersi,& patronus omnium,rex regum & Deus deorum, neminem,ne abiectissimum quidem negligi passus est, sed his oraculis & legibus sacrosanctis, quasi epulis excipere dignatus, vtpote eam solum inuitaturus,soliq; apparaturus conuiuium, vti animus sacris initiatus(cui fas est augustos illos ritus & ceremonias exequi(vehementer exhilararetur:me tũ,qui mortalis sum,qd attinet animũ extollere,inaniter inflari, & aduersus æquales,qui in dispari fortuna parem & æqualem generis conditionem habeat,eiusdemque formæ, quæ est omnibus hominibus natura communis,participes sunt,me insolenter efferre? Meipsum igitur, quamuis terræ marisque potitum imperio, egentissimis & maximè ingloriis,familiarissimis etiam auxilio destitutis, alrero parente orbatis, mulieribus viduis, sentiur,vel qui liberos non omnino procrearint,vel qui citò, quos procrearunt, amiserint, comem & affabilem præbeam. Nam cùm homo sim,superbiam & tragicam ostentationem non debeo in animam admittere, sed manere intra naturę ambitum, & extra eius fines minimè egrediti imò verò meum ipsius animum ad humanas calamitates cõmunicandas assuefacere: non propterea solùm,quòd rerum contrariarum coattrariæ mutationes cùm in his,qui secundo fortunæ flatu, tum qui aduerso vtuntur,incertæ sint,verumetiam quòd quenq; deceat, etiam si prosperæ res firmè & constanter ad voluntatem fluant,non aliquando suiipsius obliuiſci. His de causis, mihi videtur Deus,cũ præcepta siue oracula,singillatim ederet,quasi vni edere voluisse. Præterea omnes res,quæ loco finitimæ erant, fragore tonitrui multò graviore,quàm qui ab auribus capi potuisset,fulmina etiã iubare sua sponte accẽso,tubæ sensum oculorũ fugiẽtis strepitu cõtento longissimè, descensu nubis(quæ instar columnæ,basim quidẽ in terra defigebat, reliquũ autẽ corpus in sublime extulerat)flãmę cœlestis concitatione,ingẽti deniq; fumo loca vndiq; opacãte ad magnã omnium admirationem,vt erat verisimile,redundarunt. Nã par erat,vti, Dei aduentãte potentia,nulla mũdi pars cõquieſceret,sed omnes cõcitatæ,illi sedulò inseruirẽt. Astitit populus se à mulierũ cõsuetudine continens,ab omnibus voluptatibus, rebus solũ ad victũ necessariis exceptis se tẽperans,balneis & aspersionibus iam tridui spatio purgatus vestibus ablutis in primis albatus, summis insistens digitis,& aures arrigens,dum Moyses præsignificabat, vti se ad concionem pararet. Nouit enim eam futuram,cùm Moyses solus à Deo accercitus,oracula excepturus esset. Vox ex medio igni è cælo delapso profusa est maximo cum terrore,idque ob flammam,quæ in propriam loquelam auditoribus assuetã articulatim distincta erat:quæ quidem ea, quæ dicebantur,adeò clarè & perspicuè efferebat,vt populus illã oculis cernere potius,quàm auribus acipcere videretur. Atq; hanc meam sententiam lex ipsa cõfirmat:in qua scriptũ est:Omnis populus videbat

vocem domini apertissimè. Nam quæ vox ab hominibus prolata in audiendi sensum, eadem reuerà à Deo edita in cernendi sensum cadit. Quid ita, quæso? quia quæcunque dixerit Deus, non verba sunt, sed facta, quæ potius ab oculis, quam ab auribus discernuntur diiudicantúrque. Præclarè in primis & diuinitus vox ex igne dicitur egressa esse. Dei enim oracula accuratè examinantur probantúrque, vt aurum igne. Indicat Moyses etiam tale quiddam per comparationem. Nam ignis partim lucem præbere, partim vrere solet. Ac qui Dei præceptis morem gerere statuunt, tanquam in clarissima luce sunt vitam perpetuò traducturi: quippe qui leges ipsas pro stellis, quæ in animo lumen accendunt, habeant. At qui repugnãt, ab incendio internarum cupiditatum (quæ, quasi flamma, vitam eorum, quibus insunt, absumunt) non vsti solùm, sed propè exusti, ætatem degunt. Ista sunt, quæ antè explicanda erant necessariò, quàm rem ipsam aggrederemur. Nunc igitur ad ipsa oracula, siue præcepta, redeamus: atque adeò omnes, quæ in illis sunt, differentias perscrutemur. Quæ cum decem sint numero, Deus in duos quinarios, quos quidem in duabus tabulis insculpebat, scitè distribuit. Ac prior quinarius priores partes obtinuit: posteriori autem posteriores tributæ sunt. Vterq; præclarus, & ad vitã valde vtilis: vtpote qui animo ad id, quod optimum est, semper peruenire cupienti, quo iter suum absque errore conficiat, amplas & quasi regias vias vno exitu terminatas aperit. Ac prior quinarius est eius generis. De monarchia præcipit, qua mundus vniuersus gubernatur: de signis & simulachris, & omnino de statuis, quæ manu fiunt: de Dei nomine non in vanum accipiendo: de septimo die augustè & sanctè celebrando: de honore erga parentes, cùm in alterutrum priuatim, tum cõmuniter in vtrúmq;: sic vt vnius tabulæ principiũ. Deus, pater, & fabricator vniuersi occupet: finem autem parentes: qui quidem Dei naturam imitati, liberos sigillatim procreãt. Posterior quinarius, ea quę supra, cædem, furtum, falsa testimonia, & cupiditates vetans, continet. Verum singula oracula, siue præcepta, sunt accuratissimè nobis consideranda, nihilq; persequendum oratione, quod sic à sermone de illis suscepto alienum. Initium igitur omnium rerum longè præstantissimum. Deus est: virtutum autem, pietas: de quibus rebus primùm differendũ est necessariò. Maximam partem generis humani error quidam non exiguus de ea quidem re occupauit, quam vel solã, vel cùm primis, cõsentaneum erat

erat simplicem & synceram maximè in singulorum mentibus insedisse. Nam alij quatuor elementa, terram, aquam, aërem, & ignem in deos referunt: alij, solem, lunã, reliquósq; errantes & inerrantes stellas: nonnulli solũ cælum: quidã deniq; mundũ vniuersum (à summo autem antiquissimóq; genitore, principe magnæ ciuitatis, duce exercitus inuicti, gubernatore denique, qui omnia salutariter administrat, oculos auerterunt) pro Deo sanctè colunt. Falsáq; nomina, alij alia, illis rebus imponunt. Nã terram appellãt Proserpinam, Cererem, Plutonem: mare verò, Neptunum: ad cuius ministeria obeunda dæmones maritimos, vt procuratores, ingentem etiam turbam masculorum & fœminarum, vt seruitia, effinxerunt. Aërem autem Iunonem: ignem Vulcanum: solem, Apollinem: lunam, Dianam: luciferum, Venerem: στίλβοντα, Mercurium nuncuparunt: reliquis verò astris nomina singulatim fabularum scriptores imposuerunt. Qui quidem, dum ad fallendum audiendi sensum commenta ingeniosè excogitata contexebant, in nominibus illis rebus imponendis visi sunt sibi aliquid, de quo arrogãter se venditare possent, effecisse. Ac cælum quidem in hæmisphærium bifariam ratione distributum, alterum, quod supra terram eminet, alterum, quod subter occultatur, Castorẽ & Pollucem nominarunt: prodigiosa quadã narratione de vita, quã alternis diebus agunt cõficta. Cùm enim cælũ continenter & sine intermissione semper in orbẽ torqueatur, necesse est alterũ hæmisphæriũ vicissim in dies singulos cõmutari: sursúmq; & deorsum, quæ sunt solũ in opinione cieri. Nã reuerà in globis cælestibus nihil est vel sursum, vel deorsum, sed respectu duntaxat ad nos habito, ista dici solẽt. Quod supra caput est, sursũ, quod cõtrà, deorsum dicitur. Ei autẽ, qui ingenuè philosophari decreuerit, & veræ synceræq; pietatis studio ducatur, pulcherrima sanctissimáq; præceptio ꝓposita est, vt nullã mũdi partẽ proprio nutu ac suo regi existimet. Etenim mũdus, licet fabricatoris prouidẽtia immortalis factus sit, ortũ tamẽ habuit: ortus autẽ est principiũ interit⁹. Atq; fuit aliquãdo tẽpus, quãdo nõ erat. Sed Deũ aut antea nõ extitisse, aut ab aliquo tẽporis spatio solũ fuisse, & nõ æternũ dicere nefas est. Verũ nonnulli ea sunt arrogãtia & temeritate in iudicãdo, vt non ista, quæ sunt iam commemorata, deos solum putẽt, sed singula illorum maximum & primum Deum, cum tamen verum Deum aut præ natura maximè indocili non sciant, aut eum non admodum scire laborent: quandoquidem extra causas

Universidad de Deusto
Biblioteca

causas perceptas sensibus,nullâ ab oculis remotâ mentéq; sola comprehensam (licet eius rei confirmatio in promptu sit)esse omnino arbitrantur.Nam quâuis animo & viuât,& consiliû capiant,& omnibus vitę fungâtur muneribusanimû tamẽ oculis corporis intueri nunquâ possunt,etiâsi omni studio & contentione ab illis laboratû sit, si quo modo tandẽ fieri possit, vt illud, quod est simulachrorû augustissimû,aspiciât:à quo semel comprehẽso digrediẽtes possint,vt verisimile est,deinceps notionẽ immortalis & æterni Dei animo percipere:qui licet oculis cerni nequeat,tamẽ vniuersum mundû suo nutu gubernat ad incolumitatem.Quemadmodû igitur,si quis magni regis honores præsidibus eius & præfectis impertiret,non solû iniquissimus, sed temerarius etiam in primis videretur,cùm ea,quæ sunt domini propria,seruis largiatur:ita si quis iisdẽ rebus procreatorem & procreata colat, sciat se propterà omniû imprudentissimû & iniustissimû esse,quòd æqualia inæqualibus tribuat,idq; non ad inferiorû honorem , sed ad exitiû superioris. Sunt præterà,qui ita extra modû impietate processerint,vt non pares honores vtrisque deferant , sed illis quidẽ omnia , quæ ad venerationem pertinent,largiâtur,huic autẽ nihil impertiant,ne memoriam quidẽ,quę est res omnium cõmunis maxime.Nam voluntaria quadã oblitione & quasi dedita opera eum, cuius solã memoriã tenere debuissent,ex animis infelices effluere sinunt. Nonnulli etiã in sana rabie correpti,indicia iniquitatis in animo insidentis in mediû proferẽtes,maledica ac petulãti lingua incitata,cõuitiis diuinû numen lacerare aggrediũtur:quinetiã & illis,qui pietatẽ colunt,exhibent molestiã. Quibus certè talis dolor inuritur, qualis nec dicendo exprimi nec consolando leuari potest:cuius ardor statim per aures intrò irrũpens,vniuersum animû incendit.Atq; ista est tanquã machina impiorû, qua sola studẽt piorũ ora obstruere:qui quidẽ animû,dum istud agitur,habere ita pacatû & tranquillû,vt nullia ex parte cõmoueatur,rem ducũt longè præstantissimã.Quapropter omnibus eiusmodi præstigiis depulsis,neutiquã illis , qui sunt nobis natura fratres(quam quæ orta sunt,quasi fraterna copula cohærẽt, quia orta sint:si quidẽ architectus vniuersi , etiã pater omnium est)licet naturâ puriorẽ & magis perennẽ fuerint cõsecuti,aliquando diuinû cultũ tribuamus:sed mente,oratione,& omnib⁹ viribus incitatè acritérq; contentis ad immortalẽ & æternum Deum, autorẽ vniuersi,piè colendũ nos totos accommodemus: nec

nec his,quæ probantur in vulgus , succumbamus cedamúsve: quæ sane his,qui cæteroqui salui esse possent , exitio sunt. Primum ergo præceptum,quod est omnium augustissimum , in animis nostris,tãquam in tabulis inscribamus,vt vnum Deum summum censeamus,eúmque sanctè veneremur. Opinio illa posita in multitudine deorum,ne aures cuiusquam,qui in veri inuestigatione versari consueuerit,omnino attingat.Nam quicunque soli,lunæ,& cælo vniuerso , mundóque , & partibus in illis perfectissimis,tãquam deis sacrum obsequium & cultum adhibent,errant illi quidem. Quidni errent , cùm eos, qui parent, imperanti præponant ? Verùm sunt minus iniusti , quàm cæteri,qui primùm in lignis, lapidibus, argento, auro, & alia eius generis materia,pro suo quisque arbitrio , species & formas effinxerunt:deinde orbem terrarum simulacris & statuis, aliisque rebus manu factis (quibus fingendi pingendique ars maxima incommoda in vitam inuexit humanam) compleuerunt.Nam præclarissimum firmamentum , quo animus nititur,amputarunt:conuenientem illam dico opinionem, quæ de Deo immortali haberi debet. Ac non aliter atque nauigia,quę armamentis carent,huc illúcque semper iactati, fluctuant, nec aliquando in portum appellere,neque ad veritatem constanti cursu peruehi possunt,quippe cùm ad id , quod est spectatu dignum,caligent:id quod vnum aciem oportuisset oculorum acriter admodum intendisse. Ac mihi quidem certè videntur multò miserius vitam degere , quàm qui corporis luminibus orbati sint. Nam illi inuiti hoc afficiuntur incommodo , aut graui oculorum morbo oppressi,aut ab hostibus insidiis appetiti.At hi sua sponte non modò oculos mentis suæ cæcarũt , sed abs se dedita opera penitus abiecerunt.Vnde illos,vtpote infortunio afflictatos,misericordia,hos autem,vt improbos,meritò supplicium sequitur.Qui inter alia,ne id quidẽ intellexerunt, quod maximè in prõptu est (quod etiam puer ignarus rerũ & rudis non ignorat) artificem rei,quam fabricarit,præstare:qui & tempore(est enim ætate maior)& facultate rei architectatæ quodãmodo parens est.Nam quod agit,plus habet,quàm quod patitur dignitatis.Et cùm oportuisset(in hac re enim opinione etiã falsi sunt)ipsos pictores & statuarios eximiis honoris monumẽtis tanquã consecrasse,hos obscuros & ignobiles esse passi sunt,nulla re amplius illis attributa.Verũ simulachra,& animaliũ effigies,quæ sunt eorũ artificio fabricatæ,& diis ab istis

habit

bitæ sunt. Artifices autem non rarò, egentes & inglorij ad extremam senectutem peruenerunt, & calamitatibus, alia ex aliis succedentibus oppressi, interierunt. Cæterũ, quæ ab illis erant fabricata, purpura, auro, aliisque pretiosis ornamentis, quæ diuitiæ suppeditant, magnificè decorata sunt. Coluntur etiam nõ modò à liberis hominibus, sed etiam à patritiis, & ab his, qui róbore & pulchritudine corporis pollent maximè. Nam de sacerdotum genere quæritur cum omni diligentia, num labe vitiorum careat, & num vniuersa partium in corpore horentium compages sit integra. Neque istud graue putemus, licet reuerà graue sit, sed illud omnium grauissimum. Nam hoc tempore ipse nouí nonnullos ex his, qui statuas fecerunt, illis ipsis, quas fecerunt, preces adhibuisse, hostias immolasse: quibus satius fuisse alterã manum adorauisse. Quod si noluissent, opinionẽ nimium sibiipsis assentandi veriti, malleos tamen, incudes, penicillos, forcipes, & alia instrumenta, quibus materia formata erat, colere debuissent. Atqui apud eos, qui tam amentes sunt, támq; à ratione auersũ, sic liberè vera facienda sunt. Cùm Deo simillimum esse, sit in rebus optandis maximum, & finis beatæ vitæ putetur, vos ô generosi, oprate, vt vestris statuis fitis quàm simillimi, quò summam felicitatem inde consequamini, vt scilicet neque oculis cernere, neque naribus vel spiritum ducere, vel percipere odorem, neque ore vel loqui, vel aliquid gustare, neque manibus aut accipere quicquam, aut dare aliis, aut aliquid aliud moliri, neque pedibus incedere, neq; vlla corporis parte quicquam operari possitis, sed in templo, quasi in carcere, seruari custoditique, dies noctésque ex rebus immolatis fumum & nidorem (nam vnum istud bonum, solùm statuis adesse fingitur) naribꝰ perpetuò hauriatis. Verùm arbitror eos, qui hæc audiuerint, non vt optata, sed vt execrationes iniquo animo laturos, eósque crimina vicissim in nos regerendo, se ad comitia, quibus affecti sunt, vlciscenda totos cõuersuros. Quod quidem fuerit maximum planè argumentũ insignis cuiusdam impietatis hominũ deos illos existimantium, quibus se natura aliquando fieri similes omnino deprecarentur. Nemo igitur eorum, qui sunt animo præditi, rei cuipiã inanimæ quicquam veneretionis impertiat. Est enim ab omni ratione alienum, vt quæ sint naturæ opera, ea ad eorũ vsum, quæ manu fiunt, transferantur. Cæterũ Aegypto non solũ crimen, quod est cũ quaque regione cõmune, sed vnum, quod est ei peculiare, nõ immerito obii-

obiicitur. Nam præter statuas & simulachra, animalia præterea, rationis expertia deorum honoribus afficiunt: boues, arietes hircos: déque singulis cõmentum fabulosum confingunt. Atque ista fortasse aliquam possint habere rationẽ. Suot enim & manueta animalia, & ad humanæ vitæ vsum in primis accommodata. Bos aratrum trahit, findit glebas ad satus accipiendos: trus ad triturandum, cum fruges purgandæ sint, etiam valet maximè. Aries vestem suppeditat, quod est tegumentorum longè optimum. Nam corpora nuda facilè vel calore, vel frigore immoderato cõficerentur, partim ardore solis exusta, partim aëre frigido rigentia. Verùm iam illi ipsi aliorum hominum amentiam longè superantes, feras bestias, quæ sunt agrestes & efferæ maximè, leones dico, crocodilos, & aspidem venenatã ex serpentum genere, sanis, delubris, victimis, crebris conuentibus, pompis, & aliis rebus eiusdem generis venerantur. Ac cùm in vtroque elemento, terra & aqua (quæ duo Deus ad vsum hominum largitus est) feras immaniores perquisiuissent, nullam terrestrem leone truculentiorem, nullã aquatilem crocodilo agre feriorem & magis tetram inueneruntquas quidem belluas cultu & honore prosequuntur. Multa alia præterea animalia, vt canes, feles, lupos: volatilia, vt ibes, accipitres, colunt. Piscíũ item aut corpora integra, aut partes in deos reponunt. Quibus quid potest esse ineptius? Quinetiam peregrini, qui primum in Aegyptum veniebant, prius, quàm insolens illius regionis arrogãtia se in eorum mentes insinuasset, eas res ludibrio habitas, prorsus contempserunt. Nam qui rectam disciplinam degustarint, rerum tam abiectarum venerationem detestãtes, eos, qui ea vtuntur, commiserantur: &, vt æquum est, belluis illis ab ipsis honoratis multò miseriores existimant: qui quidem cùm animis in eas quodãmodo immutati sint, non aliter ac belluæ humana forma præditæ, huc illúcq; vagari videntur. Quocirca Deꝰ, omni eiusmodi consecratione deorũ ex sacrarum legũ sanctione sublata, ad verũ eius cultũ, qui verè Deus est, quicq; cultu nostro nõ eget (alterius enim nõ indiget, qui satis ipse in se habet facultatũ) accersiuit: cupiens quidẽ genus humanũ per deuium liter oberrans, ad certissimã veritatẽq; viã traducere, quò naturam ducẽ sequens, optimũ finem, scientiam nimirum illius, qui verè est, quicq; summum bonum est & perfectissimum inueniret: ex quo quasi ex fonte singula bona mundo, & his, quæ in eo singillatim continentur, profluxerunt. Et quoniam de secundo

cundo præcepto satis multa disseruimus, deinceps de illo, quod sequitur accuratè dicemus. Quod ita se habet: [Nomen Dei non in vanum accipiendum.] Quæ ad ordinem spectant, satis manifesta sunt illis, qui mentis acie res exquisitè cernũt. Nam nomen semper rem subiectam sequitur, non aliter quàm corpus vmbra. Idcirco cùm de essentia, & honore illius, qui semper existit, anteà dixisset, ordine sequebatur, vt de nomine, ea, quæ consentanea viderentur, explanaret. Varia enim sunt & multiplicia hominum in hac parte delicta. Est igitur homini res planè præclarissima vtilissimáque non omnino iurare, idq; cùm ita verum dicere didicerit, vt verba pro iureiurando habeantur. Cùm autem ab eo discesseris, secundas quidem obtinet, rectè veréque iurare. Iam enim qui iurat, in suspicionem venit perfidiæ. Sit ergo lentus ac tardus, si qua fortè temporis dilatione iusiurandum possit repellere. At si quis necessitate fuerit coactus, singula, quæ deferuntur, accuratè debet considerare. Non est enim res parui momenti, licet consuetudine contemnatur. Est enim iusiurandum, Deum de rebus in controuersiam vocatis testem adhibere. Atque in mendacio Deum innocare testem, est maximè impium. Ratione enim, si placet, cognosce, & introspice in mentem illius, qui sit falsò iuraturus. Videbis enim illam non posse acquiescere, sed tumultuari, perturbari seipsam in crimen vocare, omni cõtumeliarum & contuitiorum genere vexare. Nam trutina conscientiæ, quæ in cuiusque animo inũder innatáq; est, nihil, quod vitio dari possit, solet approbare: quippe quæ sit natura vitio aduersaria, & amica virtuti. Et cùm accusatrix, simul & iudex ipsa sit, si commoueatur vt accusatrix, in crimen vocat, insimulat, terret: ut sum, vt iudex, docet, admonet, hortatur, vt se cõmutet: si poterit illi persuadere. Iata redit in gratiã: si minus, inimicitias cum eo exercet, bellũ gerit, & neq; noctu, neq; interdiu absistit, sed pungit, vulnera insanabilia vsque eò infligit, quoad vitæ miseræ & execrabilis vincula ruperit. Equidem ad periurũ dicerem: quid ais? audésne obuiã factus, quenquem tuorũ familiariũ sic compellare? Heus tu: de his, quæ neq; vidisti, neq; audiuisti, perinde ac si ea videris, audiueris, & omnibus interfueris, accedés mecum testimoniũ dicito. Non planè te sic facturũ arbitror. Esset enim pestiferæ cuiusdã insaniæ. Cùm sobrius & apud te esse videare, quo ore, quæso, sic amicũ audeas cõpellare? Per amicitiã te oro, iniuriã facito, ius violato, pietatis leges mea causa neg-

ligito. Nam constat eum, simul atq; ista abs te audiuerit, amicitiam eam, quæ putabat, prorsus deserturũ: atq; adeò seipsum malè habiturũ, quòd initio cũ tali viro amicitiam contraxerit: ab eóq; perinde atq; ab immani & rabiosa fera pedẽ ocyus relaturũ. Non puder ergo Deũ, parentẽ & gubernatorẽ mundi ad eas res testẽ aduocare, ad quas ne amicũ quidem auderes adducere? Scis ne eũ omnia intueri, omnia audire, an non scis? si non scis, impius es. Atq; impietas est sceleris cuiusq; fons. Et præterquã quòd impius es, iusiurandum præterà callidè eludere contẽdis, dum in eũ iuras, qui, vt tu putas, neq; animũ attendit, neq; rerum curã gerit humanarũ, quòd si perspicuè noris, eum rebus humanis prouidere, nihil, quod ad summã impietatem pertineat, abs te præter missum est: cũ ita, licet nõ ore & lingua, conscientia tamen cum Deo loquare. De falsis rebus mecũ testimonium dicito: scelus vnà admittito: pariter fraudẽ facito. Vna mihi spes est, veritate occultata, apud homines me ꝓbatũ fore: falsis pro altero nequam: pro deteriore, qui melior es: pro homine, eóq; improbo, qui es Deus, & omnium optimus. Sunt præterea alij, qui non vt lucrũ faciant, sed mala consuetudine inducti, de rebus leuibus inconsideratè ad iurandũ vsq; iurent, idq; cùm nulla res omnino in controuersiam adducta sit: & quæ inter loquẽdum occurrunt, crebro iureiurando referciant: perinde atq; non satius fuisset sustinuisse, vti nõ verba solùm repressa, sed multò etiã magis vti ipso lingua penitus fuisset præcisa. Nam ex ſæpe multúmq; iurando nascitur & periurium, & impietas. Quapropter eũ qui iurare voluerit, oportet accuratè & diligenter in primis rem ipsam expẽdere, sit' ne valde magna, dicta' ne fuerit: & si facta, eam ne pro certo cognorit: vtrum animum, corpus, & linguã ipse purgarit: animũ iniquitate, piaculo corpus, linguã maledictis. Est nanq; impium eo ore turpia loqui, quo sacratissimum nomen Dei profertur. Locum præterea, & tempus idoneum dispiciat. Nonnullos equidem hoc tempore, qui in locis profanis & impuris (in quibus neq; patris, neq; matris, neq; præterea senis alicuius ex eadem familia oriundi, falsẽ qui vitã honestè instituerit, mentionẽ facere consentaneũ erat) admodum iurare, cũctos iurãdi modos, tanquã serie quadam contexere. Dei nomen multiplici ratione variatũ, vbi cerimus minimè opus erat, ad impietatẽ vsurpare. Quisquis hæc, quæ ſaimus, pro nihilo duxerit, sciat se primũ scelestũ & impurũ ſe. Deinde grauissima supplicia perpetuò sibi diuina iustitia

(quæ omnes res humanas oculis lustrat) impēdere: quæquidē
in tam magnis sceleribus nec flecti, nec placari poterit. Quæ
cū pœnas sumere ad tēpus differt, magno quasi cū questu vide-
tur fœnerari supplicia: éq;. vbi tempus se offert, ad communē
omnium vtilitatē exigit. Quartū præceptū est de septimo die,
qui sacrosanctus est, vt religiosè piéq; colatur. Hunc nonnullæ
ciuitates semel in mēse celebrāt, à noua luna ad septimū diem
numerantes: at Iudæorum gens continenter, sex diebus inter-
missis, septimū sacrum obseruat. Ratio autē, quæ causam huius
rei necessariā continet, in libro de mundi fab. descripta est. Sex
diebus ait Moyses mūdum conditū esse, septimo Deum ab ope
ribus requieuisse, eiúsq; præclarè facta contēplatum esse. Præ-
cepit igitur, vt qui essent in ista repub. vitā exacturi, in hac re, si
cut etiam in aliis Deum sequerentur, & per dies sex ad res agē
das se conuerterent: septimo autem quieti se & studio sapientię
totos traderēt, inq; rerum à natura constitutarū contemplatio-
nem otium suum conferrent: diligenterq; animaduerterent, si
quid superioribus diebus parum rectè integréq; admisissent:
rationem deniq; tum dictorū, tum factorum à seipsis intra ani
mi sui consilium vnà cum legibus, quæ & assistunt, & in ea dili
genter inquirunt, sedulò reposcerent: quò & ea, quæ negligētia
cōsciuissent, corrigerēt, & ne deinceps laberētur in vitia, sum
mo studio cauerent. Quinetiā vt Deus sex diebus ad mūdi per-
fectionē semel vsus est, nullius tēporis longinquitatis indigēs,
& septimo ab opere destitit: sic hominū quisq;, vtpote qui mor-
talis naturæ particeps sit, & res infinitas ad necessarium vitæ
vsum desideret, omni cura ac studio debet incūbere, vt, quoad
vixerit, sed diebus res ad vitam sustētandam idoneas sibi sup-
peditet: septimo autem, qui sacer est, omnino interquiescat. An
non præceptio in primis præclara est, & quæ possit maximè ho
mines incitare, cùm ad omne genus virtutis, tum ad pietatem
potissimùm? Semper, inquit Deum sequere. Vnus ille senarius
dierum numerus, quo Deus mūdum exædificauit, sit tibi exem
plar temporis statuti ad res obeundas vel maximè efficaxq;;
dies septimus (in quo, opera, quæ fecerat, dicitur aspexisse) exē
plar in sapientiæ studium necessariò incumbendi, vt ipse non
modò res naturæ conuenientes, sed priuatas etiam, quæ ad vitā
beatam pertinent, consideres. Tale igitur exemplar de duobus
vitæ generibus quorum alterum in agendo, alterum in cōtem
plando versatur, ne prætereamus, sed semper in illud intuētes,
expres-

expressas eius effigies ac formas in mentibus nostris insculpa-
mus: naturámq; mortalem, quātum est situm in nobis, immor-
tali similem, tum dicendo ea, tum agendo, quæ sunt rationi cō-
sentanea, efficiamus. Qua ratione dictum sit, mundum sex die-
bus à Deo, qui ad res faciendas nullo temporis spatio eget, esse
fabricatum, in aliis libris est à nobis per allegoriam explica-
tum. Excellentiam verò, quæ septenario numero in rerū natu-
ra tribuitur, mathematici, eius vi omni studio & cura peruesti-
gata declarant. Est enim inter numeros virgo, est natura ma-
tris expers, est vnitati ac principio coniūctissima, est errātium
siderum effigies. Siquidem vnitas globi illius, in quo stellæ in-
errantes inhærent, speciem præ se fert. Nam ex vnitate & sep-
tenario cælum, quod corpore vacat, quódq; exemplar est illius,
quod sensibus percipitur, constat. Cælum autē ex ea natura cō-
structum est, tum quæ partiri nequit, tum quæ tribuitur in par
tes. Quæ partiri nequit, primum, summum, & fixū cæli ambitū
& globum obtinet, quemquidem vnitas respicit. Quæ autem
potest in partes tribui, eum, qui & facultate & ordine secundus
est, capescit: cui moderatur septenarius. Quiquidem in septem
partes diuisus, septem sidera, quæ errantia dicuntur, constituit:
non quòd quicquam eorum, quæ cæli complexu continentur,
vagetur errore, cùm diuina, beata & felici natura prædita sint
(quibus vniuersis illud, quod errore caret, est cognatum maxi-
mè: quæ quoniam ratū & eundem cursum tenent, æuum perpe-
tuant, nec vllam conuersionē mutationémve in se recipūt) sed
quòd contra extimum orbem, qui est indiuiduus, aduerso gra-
du nitantur: ac propterea ab hominibus temerariis, qui pro-
prium erroré ac suum rebus cælestibus asignarunt, errātia nō
propriè appellata sunt. Quæquidē quasi stationē diuinæ mili-
tiæ, in qua locata sunt, nunquā deserunt. His de rebus aliisque
compluribus etsi tātum honoris septenario numero delatū est,
nulla tamen de causa tantum est ei tributū præ cæteris, digni-
tatis, quantū quòd eius vi architectus & parens vniuersi aper-
tissimè demonstretur. Nam in hoc, tanquam in speculo, mens
Deum molientem & fabricantem mundum, & omnes denique
res suo nutu moderantem ipsa cogitatione informat. Postquā
verò de septimo die celebrando disseruit, quintum præceptum
de parentum honore tradit, eíque medium locum inter duos
quinarios tribuit: est enim postremum quinarij prioris, in quo
res sacratissimæ ad Deum spectantes insunt: adiunctum etiam

posteriori, qui iustitiam erga homines continet. Causa autem (quēadmodum ego sentio) hæc est. Parentū natura & immortali essentiæ, & mortali videtur esse finitima. Mortali, cùm propter eam, quæ est cū hominibus, & cæteris animalibus, cognationem, tum propter ipsius corporis fragilitatem: immortali, propter generandi similitudinem, quæ est cum Deo procreatore vniuersitatis. Iam verò nonnulli dum alteri parti se totos addicunt, videntur alterā paruo æstimare. Nam cùm insatiabili pietatis desiderio animos compleuerint, aliis negotiis penitus relictis, totam suam vitam cultui & veneration Dei consecrant: alij nihil præter iustitiæ aduersus homines officia in bonis numerantes, solam consuetudinem eam, quæ cum hominibus est, amplexantur: vsumq; bonorum propter humanā ac ciuilem vitæ societatem omnibus ex æquo impertiunt: & res aduersas, quantū in eorum situm est potestate, subleuant. Hos igitur hominū, illos autem priores, Dei amatores rectè quis dixerit: vtrosq; dimidiā virtutis partē solùm expleuisse. Nam perfecti sunt & expleti suis partibus, qui in vtrisq; se probare poterunt. At qui neq; in eorum numero reperiuntur, qui erga homines sic animati sunt, vt communibus bonis vnà lætentur, doleántq; contrariis, neq; pietati & sanctimoniæ adhæreſcunt, videri poterūt in belluarum naturam omnino esse mutati. Inter quos illi sunt primas feritatis partes laturi, qui parentes contemnunt: vtpote vtriusq; partis, tam illius, quæ ad Deum, quàm eis, quæ ad homines pertinet, inimici. Duob⁹ ergo iudiciis, quę sola sunt naturæ cognita, intelligant se duorum criminum esse conuictos: diuino quidem iudicio, impietatis, quòd illos, qui ab eo, quod nō est, in illud quod est, ipsos eduxerūt, inq; eo Deum imitati sunt, non colant: humano autem, inhumanitatis. Nam in quē alium sunt beneuolētiam præstaturi, cùm eos, qui sunt coniūctissimi, quiq; maxima munera (quorū nonnulla propter magnitudinē minimè compensari poterunt) ipsis tribuerunt, contemnāt & pro nihilo putent. Quomodo enim qui procreatus sit, parētes contrà procreare poterit, cùm natura istud munus parētibus præ liberis largita sit, quod vicissim reddi non queat? Vnde iniquo planè animo ferēdum est, q⁹ cùm non possint omnia remunerari, leuissima tamen noluerint. Quibus illud dicerē non inscitē: belluas oportere erga homines se faciles & mansuetas præbere. Ac sæpenumero equidē noui leones, vrsos, pātheras non modò rerū causa ad vitā necessariarū erga eos

eos, qui dant ipsis aliméta: sed etiā erga alios, similitudinis gratia, vt mihi quidem videtur, quæ cū illis est, mansuetè se gessisse. Est enim præclarum, vt quod deterius sit, spe melioris conditionis, sequatur illud, quod sit excellentius. Verùm iam huic contrariū dicere cogar necessariò: homines estote quarundam imitatores belluarū. Illæ his, qui cōmodarunt, denuò cōmodare & norunt, & natura edoctæ sunt. Canes ædes propugnant, & pro dominis, quādo periculum de improuiso eis allatum est, mortē oppetunt. Fertur etiā istos in pecorū gregibus defendendis ad necem vsq; persistere, quò pastores omnino seruent incolumes. An non turpissimū est, hominem, animal mansuetissimum, à cane, bestiā omniū ferocissima in referēda gratia esse superatum? Quod si terrestriū belluarum exemplo non poterimus erudiri, veniamus ad volucrū genus, quod per aērē vagatur, vt quæ nos deceant, inde perdiscamus. Ciconiæ, quæ vetulæ sunt, quæq; euolare nō valent, manent in nidis: at earum pulli, terrā marēq; (propè dixerim) peruolitātes, vndiq; conquirunt ea, quæ sunt parētibus necessaria. Atque hi quidem, sicut eorum ætati cōuenit, conquiescentes, in deliciarū abundantia ætatem degunt: illi molestias in rebus necessariis subministrandis susceptas partim pietatis officio colēdo, partim eadem se à fœtibus suis in senectute accepturos expectādo, leniunt: & necessāriam debitúmq; munus mutuò, cùm tēpus postulat, persoluūt, tam accipiendo, tū reddēdo: vbi neutri seipsos alere & sustētare queāt: pulli scilicet, cum primùm nascātur: parētes autē, cùm ad vitæ exitū peruenerint. Vnde cùm primo tēpore ætatis, ipsa natura magistra ac duce, à parētibus alantur ipsi, extremā libēter parentū fouent sustentántq;, senectutē. An-nō propterea homines, qui parentes contemnāt ac despiciant, meritò debēt erubescere, ubiq; ipsis vehementer displicere, cùm eos contempserint, quibus aut solùm, aut præ cæteris necessariò prospicere prouideréq; debuissent, idq; nō dando magis, quàm reddendo, quæ acceperint? Nihil enim est liberorū proprium, quod nō parentibus acceptum referri debeat: quiquidē, aut de suo illis largiti sunt, aut in rebus, quas possident, acquirēdis parādisq; cautæ adiuuātes extiterunt. Nunquid igitur pietatem & sanctimoniam, virtutum facilè principes, intra animorū fines cōtinent? imò eiecerunt in exilium, penitúsq; relegarunt. Nam parentes in procreandis liberis Dei ministri fuerunt. Et qui ministrum contumelia afficit, eū pariter afficit contumelia, cui ministrat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nonnulli autem,qui maiora in parentum nomine decorando, eorúmq; laudes prædicando dicere nõ verentur,aiunt patrem & matrem reuerà deos esse, quiquidem in animali gigneendo æternum & immortalem Deum imitantur:sed hũc,Deum esse mundi,illos autem eorũ,quos procrearunt.Fieri certè non potest,vt eum,quem sensus oculorum non percipit, piè sanctéque colamus,cùm in eos,qui ante oculos versantur,quique sunt in proximo,simus impij.Hactenus quidem de parẽtũ honore philosophatus,de priore quinario,qui diuinior est,finẽ dicendi facit.Posteriorẽ autem,qui ea,quæ vetãtur in homines fieri, continet,descripturus, ab adulterio capit exordiũ,propterà q̃ hoc scelus ac flagitium vel maximũ existimet. Principiò enim sontem habet,libidinem:quæquidem & corpus eorũ, qui eam possident,victum imbecillúmq; reddit,& omnes animi neruos elidit,& facultates prorsus absumit.& vniuersas res, quas attigerit,non aliter atq; ignis furens,incẽdio vastat,& nihil in humana vita integrũ relinquit.Deinde non modò persuadet adultero,vt improbè iniustéq; faciat,sed docet etiã,vt rebus communione interdictis,communionẽ statuat,idémq; facinus cũ alio faciat.Nam cũ huius perturbationis furor animũ occupet,fieri nequit vt appetitus vno solo se expleat, siquidẽ oportet, duo facinus cõmuniter inter se patiãtur,& alter magistri,alter discipuli partes suscipiat,quò intemperãtia & lasciuia, duo mala turpissima fœdissimáq; exaturẽtur.Neq; enim istud licet dicere,q̃ corpus solùm mulieris constupratę violetur,sed quòd animus eius,si verũ dicẽdum sit,magis,quàm corpus ad alienationem assuescat:quippe cùm virũ omnino detestari, abhorrere, odióq; prosequi didicerit.Ac minus profectò molestum esset,si odium perspicuè euidentérq; pateret (quæ enim aperta sunt,facilíora sunt ad præcauendum)sed iam cũ & malitiosæ fraudis inuolucris obtectũ sit,& præstigiis ac fallaciis nõ raró opinionem amoris,ipsius naturæ planè contrariã, in animis hominũ inserat,sicut difficile est ad suspicandũ,sic ad deprehẽdendũ nõ magis facile.Tres porrò familias funditus euertit: vnã illius, qui vota de nuptiis factitata violare cogitur, spémque sobolis ingnuæ sibi præcisam habet:duas verò alias, adulteri nimirũ, & mulieris.Etenim horũ vtriq;,grauis cõtumeliæ,ignominiæ & maximi dedecoris nota inuritur: ac tãetsi eorũ cognatio latè pateat,& in multa cõiugia,atq; propinquitatis cõmuniones diffusa sit,hoc tamẽ scelus vndiq; serpens,non per eam solũ,sed etiam

etiam per vniuersam ciuitatẽ peruasurũ est. Quinetiã anceps & incerta liberorũ distinctio permultũ habet molestiæ. Nam mulieris impudicæ soboles,cuius reuerà patris sit, est planè ambiguũ & obscurũ.Postea dũ res in occulto latet,spurij,arrepto occupatóq; ingenuorũ loco,stirpem alienam adulterant:& hæreditatem,quæ opinione solùm paterna est, nihil tamen ad ipsos pertinet,adeunt.Adulter autẽ, cùm contumelias fecerit, cùm animi perturbationẽ quasi eructauerit, cùm vitiosum semen sparserit,cùm cupiditatẽ expleuerit,relicta muliere ausugier,& ex flagitio admisso, cóq; occultato risum captabit. Vir mulieris stupratæ,vtpote cæcus,nihil eorũ. quæ in ædib⁹ gesta sunt,animaduertẽs,inimicissimorũ liberos,tanquam proprios ac suos curare foueréq; cogetur.Quòd si scelus patefactum sit, miseri liberi,qui nihil deliquerunt,erũt infelicissimi:cũ neutri generi,neq; illius,qui matrẽ duxerit,neq; eius,qui ei stuprũ intulerit,verè possint attribui.Cùm igitur iniqua viri cũ muliere coniũctio eiusmodi pariat calamitates, adulteriũ res est, nõ modò odiosa,sed Deo planè detestabilis:& ob eam causam primo loco inter iniustè facta,quæ vetita sunt,à Moyse describitur.Sequitur præceptũ secũdum de nõ faciendo homicidio. Natura enim,cùm hominẽ animal cõgregabile, aptũ ad societatem,& mansuetũ in primis generasset, ad cõcordiã,& vitæ societatẽ cõuocauit,orationémq; dedit,quæ illum ad morũ consensum & cõspirationẽ aggregaret. Quisquis igitur aliquẽ è medio tollit,sciat se leges naturæ & instituta, quæ præclarè & ad omniũ vtilitatẽ aptè descripta sunt,euertere. Sciat præterea se sacrilegij reum esse,qui sacratissimas Dei opes diripiat. Quis nãq; thesaurus augustior aut præstabilior homine? Aurũ enim, argentũ,lapides pretiosi,& alia quæq; illustris ac splẽdida materia,nihil aliud est,q̃ ædificiorũ inanimorũ ornatus quidã inanimus:homo autẽ,animal omniũ optimũ,propter eã partẽ,quę in eo præstãtissima est,animũ dico,est cælo,quod est natura purissimũ,cõfictiũsimus,atq; vt plerisq; in ore est,etiã ipsius mũdi genitori:quippe cũ mentẽ consecutus sit, quæ est æternæ illius & beatę ideæ imago & effigies ex omnibus rebus,quę sunt in terris,maximè propria.Tertiũ secũdi quinarij præceptũ est: Ne fureris. Nã qui rerũ alienarũ cupiditate ducitur, cõmunis hostis ciuitatis est:qui voluntate quidẽ,omniũ fortunas aufert, facultate autẽ quorũdam solũ,propterea quòd eius auaritia longissimè serpiticũ tamẽ vires ꝓpter imbecillitatẽ cõtrahant in

angustum.& ad paucos iniuria afficiendos sufficiant.Quorquot igitur fures vires assequuntur, integras ciuitates compilant, supplicia[que] ideo contemnunt,quòd se censent legibus esse superiores. Tales sunt natura ὀλιγαρχικοὶ,id est,reipub.statum à paucis gubernatum amplectentes: qui tyrannidis & potentiæ studio flagrantes,furta faciunt ingentia illi quidem,sed tamen ea splendidis principatus imperiique nominibus reuerà occultant. Quare quisq; ab ineunte ætate discat, vt nullam rem alienam,ne minimam quidem clam surripiat.Nam diuturna consuetudo naturam superat:& res exiguæ,si non reprimantur, ad ingentem magnitudinem crescunt & augentur. Vbi furto interdixerit, statim falsum testimonium dicere vetat, cùm sciat falsos testes multis, magnis & perquàm grauibus criminibus obnoxios esse. Nam primùm sacrosanctam veritatem violant, qua nullæ opes in vita augustiores: quæ non aliter ac sol rebus lucem affert,ne vlla earum tenebris obscuretur.Deinde præterquàm quòd mentiuntur, res præterea quasi nocte & cæca caligine inuoluunt, delinquentibus operam dant, iniuria affectis struunt insidias:& quæ neque viderunt,neque audiuerunt, neq; norunt,pro certo se nouisse & intellexisse admodum asseuerant. Admittunt porrò tertium scelus, superioribus multò grauius. Nam quibus lis sit in iudicio,hi cùm rem nec verbis, nec scriptis demonstrare queant, ad testes confugiunt: quorum verba iudicibus pro regula sunt in his quidem rebus, de quibus sunt sententiam pronunciaturi.Istis enim solis attendendum est necessariò,cum nihil aliud sit,quo rei veritas elici possit. Ex quo euenit,vt hi quidem,contra quos testes afferuntur, etiam cùm superiores discedere potuissent,afficiantur iniuria, iudices autem,qui illis aduertunt animum,pro iustis & æquis iniusti iniquiq; habeantur.Scelus porrò prorumpit ad impietatem.Nam non est mos vt iurati,sed cum iureiurando maximè terribili atq; horrifico sententiam dicant:quod planè multò magis violant illi,qui fraudem aliis faciunt, quàm hi, qui per inscitiam in errorem delabuntur. Quandoquidem horum error non voluntate fit:at illi rem certam veramque scientes oppugnare conantur, dedita opera peccant, & sententiæ suæ aduersarios ad idem facinus impellunt incitántq;,non animaduertétes, quam rem moliantur:vt scilicet qui nihil commeruerint,supplicium subeant. His igitur de causis mihi videtur Deus falsum testimonium prohibuisse. Ad extremum cupiditatem vetat, quàm

scit & rebus nouis studere,& insidias tendere solere. Nam quãquam omnes animi perturbationes graues sunt,ipsumque animum contra naturam commouent, exagitant, & ad se redire non sinunt,grauissima tamen omnium est cupiditas:propterea quòd aliæ quæque cùm à rebus,quæ foris sunt,introeant in animum,& extrinsecus allabantur, videntur esse non voluntariæ: sola autem cupiditas à nobilissimis initium sumit, & est voluntaria. At quid tandem est, quod dico? Species boni, quod adest, quódque in numero bonorum ducitur, animum conquiescentem excitat, erigit, & in sublimè admodum tollit, non aliter quàm lumen suo splendore oculos feriens ex improuiso. Atque hæc eius perturbatio,voluptas nominatur.At malum,quod bono repugnat, quando plagam exquisitè directam violenter incusserit, ipsum animum statim vel inuitum tristitia & mœrore complet.Quæ quidem perturbatio,dolor appellatur.Verùm cùm malum nondum in animi domicilium intromissum, vrgeat, sed pòst aduenturum sit, ad eámque rem se sedulò paret, duas nefandas nuntias, formidinem & solicitudinem auxiam, quæ animum perterrefaciant,præmittit. Atque hæc perturbatio metus nuncupatur.Vbi verò aliquis,boni non præsentis notione animo percepta,ipsum bonum assequi expetat,animi vires longissimè profundit, & dum id, cuius teneatur desiderio, quasi manu præhendere quàm maximè contendit, tanquam rotæ affixus,raptim agitatur.Ac dum ocyus fertur ad consequendum,imbecillitate retardatur,quò minus ad id, quod vult,aliquando perueniat.Idémque illi accidit,quod his,qui aufugientes persequuntur, qui licet celeritate ac cursu minus valeant, propensione tamen sunt superiores. Similis est ratio sensuum. Nam oculi sæpenumero,cùm rem visam, quæ longiore interuallo distat, comprehendere properent, cúmque suam aciem nimium intendant, seque supra vires profundant, inaniter ac frustrà feruntur,in accurata, rei subiectæ comprehensione deceptitarque adeò violento & acri coniectu debilitati,hebescunt. Rursus cùm strepitus obtusus longiore spatio delatus sit,aures excitatæ & impetu in preceps actæ,aduolant,festinant, vt propius,si fieri possit,accedant,auiditate inflammatæ sonum audissione verè percipiẽdi.Sonus autem,vt videtur,(est enim adhuc obscurus)concidit,nihilque affert adiumenti, quò res vlla planius intelligatur:ita adeò vt percipiendi desiderium, quod neque in perficiendo facultatem,neque in excurrendo modum habet,

magis magisque incendatur, dum cupiditas menti cruciatum Tantali inurit. Ille enim res singulas, quarum amore exardescebat, cùm vellet attingere, fallus est opinione: qui quidem cupiditate superatus, & perpetua rerum absentium siti confectus, dum inani appetitione volutabatur, nunquam satiatus est. Ac sicut morbi, qui natura sua serpere dicuntur, niti vel secando, vel vrendo, præpediti fuerint, pererrant, & vniuersam corporis cõpagem occupant, nullo membro integro & intacto relicto: sic nisi ratio præceptis philosophię instructa, tanquam bonus medicus, cupiditatem diffluentẽ coërceat, omnes res ad vitæ vsum accommodatæ contra naturæ regulam de statu suo necessariò dimouebuntur. Nihil enim excipitur, quod hanc perturbationem possit effugere: sed cùm impunitas ei & facultas suppetat, omnia depascit, per omnia grassatur. Verùm ineptum est fortasse de rebus tam perspicuis longum sermonẽ instituere: quas quidem non modò in dies singulos, sed (propè dixerim) in singulas horas certa', euidentiáque suæ naturæ indicia omnium oculis subiicere, quis homo est aut quæ ciuitas, quæ ignoret. Amor enim vel pecuniæ, vel mulieris, vel gloriæ, vel rei alterius cuiusquam voluptatem parientis, nunquid exiguorum aut leuium malorum autor & causa existit? An non hinc cognatorũ animi abalienantur, naturali necessitudine ac beneuolentia in capitale odium conuersa commutatáque? An non ingentes regiones magna hominum multitudine frequentatæ, seditionibus intestinis & ciuilibus vastantur? An non terra marécq; propter prælia naualia, & pedestres pugnas nouis semper calamitatibus redundant? Nam pestifera bella Græcorum & Barbarorum, quæ vel domi ciues inter ipsos, vel foris alteri contrà alteros susciebant, ex vno cupiditatis fonte, dum vel pecuniæ, vel gloriæ, vel voluptati nimis studebant, omnia profluxerunt. Istarum nanque rerum cura conficitur humanum genus. Sed de his satis multa. Neque illud ignorare debemus, decem præcepta, legum omnium, quæ singillatim in vniuersa legum descriptione sacrarum literarum monumentis comprehensa, explicantur, capita & quasi fontes esse. Primum enim vim earum legum, quæ ad monarchiam spectant, continet. Istæ autem commonstrant, vnum mundi autorem esse, principem ac regem vnum, qui salutariter regit & gubernat vniuersa: cuique oligarchiam & democratiam (quæ sunt reipub. pestes apud homines improbissimos ex confusione quadam & auaritia natæ) é cælo

quod est natura purissimum, penitus exegit. Secundum, summa est omnium, quæ de simulachris manu factis sanciræ sunt: quod quidem neque simulachra, neque signa, aut statuas, (quorum pingendi fingendique artes sunt effectrices improbæ) fabricati, neque fabularum commenta, neque deorum nuptias, ortúsve, neque fata grauia & inexplicabilia, quæ vtramq; rem commitantur, admittere sinit. Tertio subiiciuntur tum ea, quę sub iusiurandum cadere non debent, tum de quibus iurandum est, & quo tempore, quóve loco, quis, & quomodo affectus & animo & corpore, & quæ denique de iis, qui vel rectè iurant, vel secus, ex Dei oraculo edita sunt. Quarum autem, quod de septimo die celebrando traditur, nihil aliud putandum est, quàm summa festorum, & earum rerum, quæ ad singulorum dierum expiationem pertinent. Continet præterea cultum eorum, quæ aspersiones expiatoriæ, vota propitia, & hostiæ adultæ dicũtur. Septimũ illum dico, cùm qui est cum senario, numero ad procreandum aptissimo, coniunctus, tum qui est absque senario: qui quando illi adiicitur, vnitati similis est. Quorum vtrique festa attribuit assignátque Moyses: vnitati quidem, festum primæ diei mensis, quod tubæ præsignificant, & ieiunium, quo abstinentia ab esculentis & poculentis præcipitur: & illud etiam, quod Hebræi patrio sermone Pascha nuncupãt: in quo populus vniuersus, singuli pro se separatim sacrificant, neque expectant suos sacerdotes, cùm lex genti vniuersę sacerdotij functionem, vt videlicet quotannis, vno quodam statuto die, munus quisque obeat sacrificandi, concedat. Quinetiam illud, in quo manipulus offertur ad gratias agendas pro fertilitate vbertatéque terræ campestris à spicarum plenitudine profecta. Et ab illo die septimum, qui septem hebdomadis expletis, quinquagesimus numeratur, sacrum esse vult: in quo mos est panes producere, qui propriè primarum frugum vocantur: quandoquidem sunt primitiæ germinum & fructuum alimenti mansueti, quod Deus homini, animali omnium mãsuetissimo largitus est. Septenario item maxima festa, & ad multorum dierum spatium celebrata, quæ ad vtrumque æquinoctium, vernum & autumnale aguntur, attribuit, duo duobus temporibus festa assignans. & vtriq; ad dies septem agendum statuens. Verno alterum, quò semina terræ mandata pubescant, perueniántque ad maturitatem: autumnali alterum, cùm ad aliorum omnium fructuum, tum ad eorum, quos arbores extuleriut, perceptionem. Septem dies

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non ſine cauſa ſeptem menſibus vtriuſque æquinoctij tributi ſunt, vt quiſq; menſis honorem eximium obtineat, vnum diem ſcilicet ſacrum & ſolennem, quo homines illo intermiſſionis otio lætitiam & oblectationem animis capiant. Extant etiam aliæ leges præclarè admodum ad morum manſuetudinem & communitatem vitæ conſtitutæ: quæ etiam homines ad animi facilitatem æquabilitatémque cohortantur. Quarum aliæ ſunt de ſeptenario celebrãdo à nobis ſuprà poſito: ſicut eſt illud præceptum, vt omnem agrum interquieſcere permittant, & neque ſemen ſpargant, neq; arent, neq; arbores purgent amputéntve, neque alia munera, quæ ſpectant ad agriculturam omnino exequantur. Loca enim tum campeſtria, tum montoſa ſex annis ad fructus proferendos, & ad vectigalium penſionem laborata, intermiſſione donauit, quò ſe colligerét, & in libertatem quodammodo vindicarent, naturæque tanquam vacationem conceſſit. Aliæ ſunt de anno quinquageſimo, in quo & ea, quæ modò commemorata ſunt, perficiuntur, & illud etiam, quod eſt neceſſarium maximè, vt hæreditates ſorte diuiſæ ad familias, quę initiò eas poſſidebant, reſtituantur: quæ res & humanitatis plena eſt, & iuſtitiæ. Quintum præceptum, quod de parentum honore datum eſt, multas leges, eáſque neceſſarias tacitè indicat innuitque: nimirum illas, quæ de ſenibus, & iuuenibus, quæ de principibus & ſubiectis, quæ de his, & qui beneficia dant, & qui accipiunt, quæ denique de ſeruis & dominis conſcriptæ ſunt. Nam parentes ſuperiorum partes obtinent & locum, in quo ſunt ſenes, principes, benefici, & domini: liberi autem perſonã gerunt inferiorum: in quorum numerum referuntur iuuenes, ſubiecti, beneficiis affecti, & ſerui. Multa etiã alia in hoc præcipiũtur. Iuuenibus, vt ſenectutẽ amplexẽtur: ſenibus, vt iuuentutis curã habeãt: ſubiectis, vt pareant principibus: principib⁹, vt vtilitati ſubiectorum conſulant: his, qui beneficia acceperunt, vt ſint ad gratiam referendam propenſi: illis, qui conferre incipiunt, vt non ſicut in fœnerando fieri ſolet, quæſtum aucupentur: ſeruis, vt amanter & benevolè dominis miniſtrẽt: dominis, vt manſuetè & benignè erga illos ſe gerant. Ex his illud, quod inæquale eſt, traducitur ad æqualitatem. Ac prior quinarius in iſtis concluditur, formámque legum ſummatim comprehendit: legum verò ſingillatim in ſpecies diuiſarum non exiguus eſt numerus. Poſterioris autem primum caput eſt, quod contra adulteros ſancitum eſt: cui multæ ſubiiciuntur præceptiones: vt

vt ea, quæ eſt contra eos, qui violant virgines, & illa, quæ turpi puerorum amore flagrantes, condemnat, & quæ homines, qui vitam laſciuia & luxuria diffluentem degunt, quíque intemperanti congreſſu & complexibus nefandis ſe contaminant, perſpicuè coarguit. Has ſpecies deſcribit Moyſes, non vt varias & multiplices intemperantiæ formas antè oculos ponat, ſed vt eos, qui turpiter viuunt, apertiſsimè reprehendat: & vt probra frequentia eorum auribus inculcentur, propter quæ erubeſcãt. Secundum caput homicidium vetat, ad quod referũtur omnes leges, quę de vi, de contumelia, de plagis, de vulneribus, de mẽbris mutilatis neceſſariò & magna cum omnium vtilitate latæ ſunt. Tertium eſt de non furando: cui ſubiiciuntur ea, quæ de fraudandis creditoribus decreta ſunt. Item de negatis depoſitis, de ſocietate improba, de rapinis impudentibus, & breuiter de omni auaritiæ genere: vnde nonnulli inducuntur, vt vel palàm, vel exoculto res alienas ſeponere & ad ſe vocare velint. Quartum de non dicendo falſo teſtimonio: cui multa adhærent, vt non quenquam fraudare in animum inducamus: non calumniari, non delinquentibus ſubſidio venire, non efficere, vt fides ſit tanquam inuolucrum perfidiæ. De quibus vniuerſis leges propriæ & ad ipſa accommodatæ conſtitutæ ſunt. Quintum cupiditatem, quaſi fontem improbè factorum, cohibet: ex quo deriuantur actiones ſceleratiſsimæ: priuatæ, & publicæ: paruæ & magnæ: ſacræ & profanæ, quæ in his rebus verſantur, quæ ſunt corporis, quæ animi, quæque extra poſitæ dicuntur. Nihil enim eſt, vt ſuprà diximus, quod cupiditatem poſsit effugere, ſed vt flamma in ſiluam incidens irruénsque, omnia conſumit, conficit, depaſcit. Multa verò de his, quę ſub eam cadunt, præcipiuntur, non ad admonitionem ſolùm, qua mores corrigantur, verumetiam ad contumaces & præfractos homines coërcẽdos, qui vitam ſuam vniuerſam perturbationibus quaſi conſtringendam dediderunt. Atque de poſteriore quinario ad expletam perfectámque declarationem decem præceptorum, quæ Deus ipſe tanquam oracula diuinitus edidit, ſatis multa dicta ſunt. Erat enim eius naturę conſentaneum, vt ea, quæ ſunt legum in varias ſpecies tributarum capita, propria perſona ac ſua ſanciret: leges autem, quæ ſingillatim editæ inſtitutæque ſunt, per prophetam omnium ſummum perfectiſsimúmque traderet. Cui quidem cùm primas detuliſſet, diuinóque eum compleſſet ſpiritu, ſuorum oraculorum illum ſibi delegit interpret

Universidad de Deusto
Biblioteca

terpretem. Sequitur iam, vt causam exponamus, ob quam decem siue præcepta, siue leges simpliciter iubendo vetandóque proposuerit, ac nihil pœnæ contra eos, qui essent eadem violaturi (sicut legum latoribus in more positum est) omnino definuerit. Deus quidem erat, rectus & bonus dominus: mali nullius, sed solùm bonorum autor. Ideirco cùm suæ naturæ conuenientissimum existimaret salutaria iubere, nulla pœna admixta, nullius supplicij participia (quò nemo temerarium mentis impetum secutus, inuito animo, sed recto consilio ac ratione adductus, sua sponte ac voluntate optima deligeret) non censuit leges cum pœna statuta, sanciendas esse. Nec tamen maleficis impunitatem largitus est, sed nouit iustitiam (quæ ei in consilio assidet, quæque res humanas intuetur) vtpote natura sua prauitati aduersariam, non conquieturam aliquando, sed perinde atque illud opus sibi propriè attributum haberet, delinquentium errata supplicio vindicaturam. Nam quemadmodum par est, vt Dei ministri ac præsides non aliter, atque belli duces, his qui de statione, in qua sunt locati, decedunt, iustitiæq; quasi aciem deserunt, præficiantur, quiquidem illos delinquentes coërceant ritè certè conuenit, vt magno & præpotenti regi communis vniuersitatis salus & incolumitas commendetur, qui & pacem conseruet, & omnia eius commoda omnibus vbiq; sem per affatim & copiosè suppediter. Deus enim reuerà pacis moderator est: eius autem ministri bello gerendo præficiuntur.

PHILONIS IVDAEI, De magistratu, siue principe deligendo.

Ioanne Christophorsono Anglo, interprete.
De his quæ ad eusebiam pertinent.

NONNVLLI parum multitudinis vtilitati consulentes, suadent, vt magistratus sortitò capiantur. Sors enim non virtutem, sed prosperum fortunæ casum declarat. Nam multi sæpenumero honoribus nec promerentes potiti sunt: quos quidem vir bonus, vbi imperium sit cõsecutus, vetat, quò minus vel in numerum eorum,

eorum, qui imperio parent, referantur. Etenim qui parui principes, seu magistratus apud quosdam dicti sunt, quos dominos appellant, seruos aut vernas, aut emptitios non omnes quidem, quos poterunt, sed eos solos, qui dicto facilè audientes sunt, ad sua opera facienda secum sæpenumero abducere: alios autem, qui sunt moribus adeò insanabiles, vt indigni videantur, qui bonis viris inseruiant, gregatim non raro diuendere solent. Non conuenit igitur dominos ac moderatores, qui sunt vniuersæ ciuitati, & genti præfuturi, fortitione, tanquam lubrico fortunæ casu (quæ est res planè incõstans & instabilis) deligi. Quin in his, qui ad ægrotantium curam adhibeantur, sorti nihil loci relictum est. Nam medici non sorte deliguntur, sed ipsa experientia spectari solent. Et ad prosperum nauigantium conseruationémque, non qui sorte munus gubernandi acceperit, statim ad puppim mittitur, quippe qui sit etiam in serenitate tranquillitatéque per inscitiam naufragia fortè facturus, sed qui à primo tempore ætatis arte gubernandi videatur accuratè institutus fuisse. Atque hic quidem est, qui aut omnia, aut quàm plurima saltem maria nauigando perspexerit: qui emporia, portus, ostia maris, sinúsque angustos, siue in insulis, siue in continenti fuerit illi quidem, diligenter lustrauerit: qui itinera maris non minus, quàm terræ, imò verò magis ex accurata cælestium siderum consideratione perdidicerit. Nam astrorum cursus obseruando, constantésque & ratos eorum motus sedulò sequendo, poterit, cùm à recto cursu aberratum fuerit, ad certam & directam viam insistendam redire: quo fit, vt humanum genus, quod terram incolit, per mare, quod ad nauigandum factum est, rem planè omnium periculosissimam, tranare queat. Quotus ergo quisque est, qui cùm vel ciuitates magnas regere, eásque multis hominibus frequentatas ac plenas habitatorum, vel respublicas capessere: rerúmque priuatarum, publicarum, ac sacrarum curam (quam si quis artem præstantissimam, & scientiam omnium facilè principem appellet, non planè aberrauerit) susципere instituat: incerto & ancipiti sortis casu munus illud ponderare voluerit, exquisita veritatis trutina relicta? Veritatis autem trutina, sunt argumenta, quæ ex ratione ducuntur. Ista igitur vir sapientissimus Moyses mẽte circumspiciens, magistratuum, qui sortitò creantur, ne mentionem quidem fecit: sed eorum, qui mãdantur suffragiis, autor ac suasor esse cogitauit. Ait igitur: [Constitues super te principem,

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non alienum,sed ex fratribus tuis.] Ex quo perspicuè declarat, eam liberam & voluntariam magistratus seu principis electionem esse,cámque de eo creando inquisitionem omni reprehensione carere, quam vniuersa hominum multitudo sit communi consensu confirmatura. Electionem autem Deus,qui omnes res ad communem vtilitatem accommodatas stabilire solet, quasi sigillo suo ratam facit: quippe cum generis electionem, quæ in hominibus cernitur,tanquam aspectum in corpore existimet. Duas quidem causas,cur alienus ad magistratum non sit deligendus,recenset Moyses:vnam,ne auri,argenti, & pecudum multitudinem colligat, néve multas diuitias ex eorum egestate,quibus præest,omnino iniustè partas reponat. Alterá, ne gentem ex propriæ regionis sedibus dimotam, suæ auaritiæ explendæ gratia aliò demigrare,& huc illúcque absque fructu vagari cogat:spémq; inanem maiora commoda acquirendi eius animo iniiciens,illis, quibus iam anteà secura fruebatur,penitus priuet. Nam Moyses vt videtur, tribulem eum & cognatũ cogitatione anticipauerat, qui necessitudine sit cum ea cognatione, quæ summa est colligatus. Atque cognatio ea quidem summa est,cùm sit vna respublica,lex vna eademq;, & vnus Deus.Cuius quidem legis subsidio fit, vt qui eadem gente orti,ad rempub.regendam deliguntur,nunquam talibus vitiis qualia cõmemorata sunt,seipsos inficiant:sed contrà,pro translatione incolarũ à sua patria in alienam, illis qui in peregrina & extera regione,dispersi, eandem religionem colunt, tutum planè aditum in suam concedere,pro alienæ pecuniæ direptione,his qui opis indigent,opitulari,suásque facultates ac fortunas in commune conferre velint. Primo die,quo ad magistratum quispiam accesserit,inbet Deus,vt sua manu compendium legis,quasi tabulam omnes leges breuiter comprehendentem, describere incipiat:eo planè consilio,vt illa,quæ præcepta sunt, in eius animo firmè inhærescant. Nam legenti quidem sententiæ celeriter percursæ è mente effluunt: at libero se vacuo animo scribenti, in memoria firmius imprimuntur altiúsq; insident,dum cogitatio attentè in singulis immoratur, & se penitus in illis defigit,nec antè ad alteram se transfert, quàm priorem perfectè plenéq; comprehenderit. Atque cum scripserit, in dies singulos legere & euoluere studiosè nitatur, quò non modò præclara illa præcepta,quæ omnibus sunt adiumento,assiduè & sine intermissione memoria repetat,verumetiã,animo ritè

ritè instituto,& ad perpetuam sacrarũ legum cõmentationem assuefacto,constans earũ amor & desiderium in ipso ingeneretur. Etenim cõsuetudines diuturnæ amicitiam verã syncerãq; non erga homines solùm,sed etiã erga amabiles illas literarũ formas gignunt. Hoc facilè fiet,si princeps libros & cõmentarios nõ alterius,sed suaipsius manu scriptos legat. Nam sua cuiusque sunt cuiq; & notiora & faciliora ad intelligẽdum. Arq; ei legenti talis fortè occurret cogitatio:ego,qui tantus & tam præpotens princeps sum,ista,nõ alio vsus ministro(cũ infiniti ferè adsint mihi) meaipsius manu descripsi. Nũquid igitur vt librum eo modo implerem,quo illi,quo mercede cõducti scribant,aut qui oculos exerceant & manus,illos ad cernendi sensum acuendum,has autẽ ad scribendi celeritatẽ? Nullo modo certè:sed vt ista in libro scribens, statim pòst in animũ trãscriberem,& diuiniores formas,quæ deleri non poterũt, in mẽte imprimerẽ. Alij quidem reges bacillo,quod manu tenent,pro sceptro vtuntur:erit autem mihi sceptrũ,liber, qui summã legum complectitur:erit etiã decus & gloria,quã nullus aduersarius possit obterere:erit denique insigne imperij integri, incorruptiq; primã regni Dei effigiem adũbrantis. Sacratis igitur legibus perpetuò nixus fultusq;, duas res longè præstantissimas obtinebo. Vnam,æqualitatẽ,qua nihil melius reperiri possit. Arrogãtia enim & insolentia est animi insulsi partũ futura prospicientis. Aequalitas autẽ beneuolentiam & securitatẽ ab illis,quibus præsumus (nam hæc duo pro debita meritorum cõpensatione reddunt) nobis conciliat. Quod autem inæquale est,grauissima creat pericula. Atq; vt illa quidem,dum ab inæqualitate,quæ insidiarũ tenebras,& bella subministrat,prorsus abhorreo,facilè possum effugere:ita dum æqualitatẽ, quæ est à seditione aliena,quæq; quasi lucem securitatis & tranquillitatis stabilitatẽ gignit,diligenter colo,vitam tutam & ab insidiis vacuam degã. Alteram rem quoq; hinc acquirã,vt non tãquam in cutrina,leges ac decreta à vero detorquẽdo deflecten dóve,in alteram partẽ propendeam:sed dem equidem operã, vt ea,quò viuẽdi rationẽ integram & ab omni labe vacuã assequar,per mediam viam publicã recto æquabiliq; gressu deducam. Mediam autẽ viam,Moyses regiam nominare solet, quæ est interposita inter nimiũ & parum:neq; id quidem sine causa. Siquidem medium in ternario summũ gradum,& vt ita dicam,imperatorium obtinet:atq; ea,quæ vtrinq; ponuntur, in-

dissolubili vinculo ad cohærentiã copulat,à quibus etiã ipsum regio more,vndiq; stipatũ est.Ait porrò Moyses,principi legitimo æqualitatẽ colẽti,incorrupte ac verè iusta æquáq; iudicãti,omni cura & cogitatione in legũ præscripta inquirenti, imperij diuturnitatem,præmiũ esse propositũ:non quòd vita multorum annorũ ei in repub.administrãda à Deo tribuatur, sed vt doceãtur ignari & imperiti rerũ,principẽ æquũ & legitimũ, quãuis excedat è vita,propter res gestas,quas tanquã suæ probitatis monumẽta, quæ nulla vnquã delebit obliuio, reliq; ad immortalitatẽ diutiusimè victurum.Est præterea illius qui summũ maximúmq; magistratum in repub.gerit,vicarios seu socios sibi deligere:qui & administrationi & iudicio,& aliis deniq; rebus procurãdis,quæ ad cõmunem pertinẽt vtilitatẽ,vnà præsint.Nam vnus,etiã si studio paratissimo sit,& corporis,animiq; robore maximè omnium polleat,nõ satis habet virũ ad magnitudinẽ multitudinémq; negotiorũ,quæ quotidie tã crebra,alia aliũde,afferũtur,sustinẽdam,nisi sibi(cui quidem arrogãtia,non solũ detestãda,sed vt malũ omnium maximũ maximéq; infestũ,habẽda odio est)eos adiunctos habeat,qui præcæteris prudentia,viribus,iustitia, & pietate præstare videantur. Isti enim erunt adiutores ac socij ad probũ præstantémq; virũ, qui est reipub.negotiis vehemẽter oppressus,subsidio leuãdum recreãdúmq; maximè idonei. Quineriam cùm causarum aliæ graviores sint,leviores aliæ,has quidẽ negebus parui momẽti conflictetur,magistratibus inferioribus non absq; causa debet committere:illarũ autem,ipse necessariò animaduertor sit longè accuratissimus.Causæ graviores sunt illæ quidem putándæ, non vt quibusdã placet,cùm nobiles cũ nobilibus de iure disceprant,aut cum locupletibus locupletes,aut principes cũ principibus,sed cõtrà,cùm priuati,egẽes,& inglorij cum potẽtioribus controuersiam habẽt:vbi in iudice sola spes sita est,nimirũ vt nihil intolerabile indignúmve subeãt. Vtriusq; rei exẽpla, quæ sanè imitari præclarum est,in sacris legibus reperiuntur. Erat enim tẽpus aliquãdo,cùm solus Moyses iudicia administrauit,séq; à primo vsq; mane ad vesperã iisdẽ fatigauisset nõ multò pòst,socer eius,cũ videret,quãto & quàm graui negotiorum onere premeretur,dũ qui lites,alter alteri,intẽderãt,semper confluebãt,optimũ ei consiliũ dedit, vt vicarios seu socios sibi deligeret:quò bi quidẽ de rebus leuioribus deciderent,ipse autẽ in graviores inquireret,sibiq; tẽpus ad se colligẽdũ daret.

Quiq

Quibus verbis persuasus Moyses(habebant enim non parum vtilitatis) spectatissimos viros ex vniuersa multitudine elegit, eósq; rectores simul & iudices constituit:præcepitque vt ad se referrent rerũ iudicia graviorum.Hunc descriptum ordinẽ sacrosancti libri continẽt ad principes ac magistratus cuiusque ætatis erudiẽdos.Primũ ne consiliarios reiiciant, quasi ipsi satis habeãt virium ad omnia suapte ingenij acie circũspiciẽda, cùm Moyses omnium sapiẽtissimus ac sanctissimus eos minimè fuerit aspernatus.Deinde,vt secundos & tertios rectores deligant:eo quidẽ animo,ne ipsi rebus leviculis defatigati,graviores magísq; necessarias negligãt.Fieri enim nequit, vt natura humana omnia assequatur. De vno quidem exẽplo dictũ est.Alterius iam facienda est fides.Eas lites,quæ sunt humiliorũ abiectiorúmq;,dixi esse graviores.Imbecilla res, vidua, pupillus & aduena.Horum causas summũ regem, & eum, qui omnium præficitur imperio,disceptare oportet. Nam, vt apud Moyseo est,huius vniuersitatis moderator Deus,eos non à suo æqua iurisdictione reiicit. Etenim cùm propheta virtutes Dei prædicat hũc modum,Deus magnus & potẽs, qui nõ accipit personam,neq; munus recipit,iudicium faciens. adiũgit,Quibus est iudicium:nõ prætidibus & tyrãnis,& his qui terræ marísq; dominatu potiti sunt,sed aduenæ,pupillo,& viduę.Aduenæ,quia cognatos,quos solos adiutores habuisse cõuenerat,hostes sibi implacabiles reddiderit,dum à fabularũ cõmentis, & à multorum deorum imperio(quas res permagno æstimarunt parẽtes,aui,maiores,& omnes qui sanguinis cõmunione cum eo,qui hanc præclarã migrationem fecerit,cõiuncti erãt) se ad veritatẽ transferebat.Pupillo,quia patre & matre, qui sunt natura adiutores propugnatorésq; orbatus sit,atq; adeò facultate quæ sola est ad auxilium ferendũ necessaria,destitutus. Viduæ deniq;,quia viro,qui parentũ loco tum curã illius,tum patrocinium susceperat,priuata sit.Nã eadem partes viro tribuuntur in tuẽda vxore,quæ parẽtibus in virgine.Ferè etiã vniuersa Iudæorum gens locũ obtinet pupilli,si cũ cæteris omnibus cõparetur.Hæ nãq;,cùm calamitates vrgeant,modò cælitus nõ fuerint inuectæ,propter crebra inter ipsas vitæ cõmercia non destituuntur illis opitulatoribus,qui cõmuniter ipsis inseruiant. Illi autẽ genti,cùm peculiaribus institutis ac legibus viuat,nemo est,qui opem ferat.Nam homines ex ea editi,graues quidẽ sunt necessariò: vtpote qui tanquam oleo seipsos tinxerint ad

summæ virtutis professionem. Et quod graue est, seuerum esse solet: à quo magna pars hominum, propterea quòd voluptatis consectetur illecebras, abhorrere videtur. Attamẽ Moyses ait, Deum vniuersi rectorẽ, cui gens ista se totã dicauerit, eius orbitatem & solitudinẽ commiserari: quandoquidẽ ea sola ex vniuerso hominũ genere Deo procreatori & parenti, quasi primitiæ, tribura est. Causa quidẽ est iustitia eximia virtúsq; eorum, qui autores huius gentis extiterunt: quæ res non aliter, atque immortales plantæ, permanentes, fructum perpetuò florentẽ, posteris salutarem, & omnibus vtilem (modò ipsi se vitiis, nõ quæ nullam recipiunt curationẽ, sed quæ sanabilia sunt, solùm contaminauerint) producunt. Neq; quisquam certè, qui nobilitatem in numero perfectorũ bonorum ducit, rectè facta contemnat: sed sic putet potius, eum in grauius odium meritò incursurum, qui ex optimis ortus parentibus, suæ vitæ ac morum vitiositate illis turpitudinis maculam aspersérit. Nã cùm domestica probitatis habeat exempla, quæ sibi proponat ad imitãdum, & nihil inde ad salutarem vitæ institutionem excipiat, vehementer culpandus est. Lex porrò homini patrocinium ac curam reipub. suscipienti rectissimè interdicit, ne in gente doloſè incedat. Nam fraudulenti mores sunt animi illiberalis & abiecti, simulationis tenebris facinus admissum obtegentis. Princeps enim sic illos, qui suo parent imperio, tueri debet, vt parens liberos: quò ipse ab illis etiam, tanquã ab ingenuis filiis vicissim colatur. Ac propterea cõmunes ciuitatum, ac gẽtium quasi parẽtes (si verũ dicendum est) sunt boni principes & magistratus: qui parem, imò verò maiorem interdum beneuolentiam erga suos declarant. Sed qui ad perniciem ac damnũ eorũ qui reguntur, magnos sibi principatus acquisiuerunt, non principes, sed hostes appellandi sunt: quippe cũ ea moliantur, quæ capitales & infesti inimici soleant. Quinetiam qui astutè & ex occulto faciunt iniuriã, sunt deteriores his, qui apertè nos oppugnant: siquidẽ hos facilè propulsare licet, cùm simultatẽ suis quasi integumentis euolutam palàm ostẽdant. At illorum improbitas, cùm alienum apparatũ, tanquam in theatro, quò minus verè, qui sint, cognoscantur, sibi assumant, ægrè percipi deprehendíve potest. Atq; principatus ac magistratuum genera sola magnitudine ipsa inter se discrepãtia, per vniuersas (propè dixerim) vitæ partes manant ac funduntur. Nam quòd rex est ciuitati, idem est pago primarius, familiæ dominus, medicus

cus ægrotis, dux exercitui, nauarchus classiariis, & mercibus: nauib⁹ mercatoriis & onerariis nauclerus: gubernator nautis. Quibusquidẽ omnib⁹ potestas est vel bene de suis promerẽdi, vel malè. Velle autẽ debẽt, quod melius est: ac melius profectò est, prodesse quibus potetũt, nemini obesse. Est enim istud. Deũ sequi. Quandoquidem licet illi facultas suppetat vtrumq; præstandi, vult tamen ea sola, quæ bona sunt. Argumento est mũdi ortus, & eius gubernatio. Nam quæ nõ erant, euocauit in lucẽ, vt essent: ordinẽ exinordinato: qualitates ex his rebus, quę iisdẽ carebant: ex dissimilibus similitudines: ex disparibus naturis, pares & in idem cohærentes: ex rebus à cõmunitate & concẽtu abhorrentibus, cõmunitates & concẽtus: ex inæqualitate, vt ita dicam, æqualitates: ex tenebris deniq; lucẽ efficiens. Illi enim & beneficis eius ministris semper curæ est, vt deterioris naturæ erratũ in meliorem rationem cõmutent cõuertántq;. Par est igitur bonos principes ac magistratus, si qua illis cura sit, vt Dei similes efficiãtur, ista sedulò imitari. Ac cũ infinita ferè sint, quæ præterfluunt & mentis humanæ aciẽ fugiunt, vtpote quæ in tantã sensuum turbã, quæ falsis opinionibus eam a vero abducat, inq; fraudem illiciat, illigata sit, imò verò in corpore mortali (quod sepulchrũ propriè appellari potest) condita & quasi humata, nullum iudicẽ pudeat fateri se nescire, quod nesciat. Nam primùm, qui mentitur, ipse seipso fit deterior, cùm ex animo veritatem, tanquã in exilium eiecerit. Deinde verò, dum cæcã suam notitiam palàm ostendit, eos de quibus habetur iudicium, propterea q⁹ ea parum videt, quæ iusta sunt, infinitis certè afficiet incõmodis. Quando igitur obscuritas ipsarũ rerum, quæ sua natura magnas tenebras menti offundunt, impedimento est, quò minus percipiantur, earũ indicia ab se reiiciat, referáq; ad iudices solertiores. At quosnã alios istos esse putemus, quàm sacerdotes, & eũ qui primas inter illos tenet? Etenim veri & ingenui Dei ministri, sunt acuta admodum mẽtis indole imbuti ad discernendum: & quia Deus ipse, summus eorum rex ac dominus, exquisitissima acie, quid agant, obseruat, erratum etiam, quod alioqui perexiguũ est, non exiguum ducunt. Quapropter omnibus sacerdotibus præceptum est, vt nec vinum, nec quod inebriare possit, bibentes, victimas offerant, ne vllum erroris & delirationis venenum irrepens in animum, eius oculos cæcet. Fortasse etiam quòd qui verè sacerdos sit, statim fit propheta: neque genere magis quàm virtute

ad Dei cultum & obseruantiam accedit. Prophetę autem nihil obscurum est & incognitum: quippe cùm solem sola cõprehensum cogitatione, & radios, quos nulla vmbra opacare poterit, in se contineat: quibus certè ea, quæ sensum fugientia, sola mẽte percipiuntur, euidentissimè comprehendat. Rursum, qui sunt mensuras, pondera, & stateras tractaturi, vt mercatores, caupones, circũforanei, & qui aliis merces vendunt ad viuendũ necessarias, siue siccæ illæ sunt, siue humidæ, à præfectis fori reguntur illi quidem: sed deberẽt, modò homines moderati tẽperatiq; essent, ipsi sibi imperare, nec metu, quę æqua sunt, sed sua voluntate facere. Nam rectè factum, quod nostri ipsorum animi inductione fit, omnino præstabilius est, quàm quod necessitate coacti facimus. Quocirca iubet cauponibus, mercatorib⁹, & aliis, qui eiusmodi vitæ genus delegerunt, vt æquas stateras, mensuras, & pondera sibi cõparent, nihilq; per fraudem moliãtur, quò emptores damno afficiant, sed ex animo liberè & syncerè singula & dicant, & agant: illud mente complectentes, iniquos quæstus ad pernitiem valere maximè: diuitias cum æquitate partas, nunquam nec eripi, nec surripi posse. Et quoniam mercedes opificibus, propẽsæ solertisq; industriæ præmia proponuntur (nam qui sunt in egestate, hi opus faciunt, non illi, qui in magna rerũ abundantia viuunt) præcipit, ne illis differatur solutio, sed eodem die operis merces præbeatur. Nam absurdum est, vt locupletes ex illis rebus, quæ inopibus suppetũt, fructum capiant, & ipsi, cum omnibus copiis circũfluuant, gentes contrà, non pro eodem illicò remunerẽtur. An non ista manifesta sunt exempla, quæ intuentes maiora scelera pręcaueãt? Qui enim nõ fuit mercedem debitã omnino procrastinari, sed vesperam statutam esse voluit, ad quem opifex, præmio laboris accepto, domũ abire debet: an non idem multò anteà, rapinam, furtũ, fraudationem creditorũ, & quæ sunt eius generis, vetabat, quò animũ ad spectatas probitatis formas ac species percipiẽdas instrueret pulchréq; informaret. Est illud itẽ præceptum præclarè, ne quis iniuriã acceptã etiã cùm possit, memoria teneat, neq; par pári propterea referat, neq; quenquam cõuitio probrisve afficiat, & maximè quidem surdum. Nã pugna est illa quidem omniũ iniquissima, cùm altera pars in agendo, altera in patiendo solùm versatur. Ac perinde faciunt illi, qui obices cæcis opponunt, aliásq; res ante pedes proiiciũt, atque hi, qui mutis, & auribus captis maledicunt. Nam cùm illas

illas propter ignorationem transgredi nequeant, necesse est eos in hæc duo incommoda incidere, vt & à via aberrent, & pedum lędant vestigia. Illorum ergo animis, qui eiusmodi rerũ cùm inuentores, tum æmulatores sunt, lex metum, quem Deus ipse minatur, iniicit: idque meritò & accommodatè. Nam eos, qui sibiipsis succurrere non valeant, solus ille manu sua protegit defenditq;. Atque iniustè facientes sic ferè coram affatur. Quid stulti? vos ne, me nescienre, peccare vos posse arbitramini? Qui certè cùm eorum calamitates irrideatis, & peccetis in eas res, quibus eos miserè afflictari contigerit, in aures scilicet, maledictis, in oculos, obicibus ante pedes proiectis, Deum, qui omnia oculis intuetur ac lustrat, nunquam celare poteritis. Qui etiam miserorum res asperas afflictásq; perinde insectamini, ac si vos non sitis pares calamitates subituri: vti videlicet tum corpus omni morborum genere captũ oppressumq;, tum sensus penitus fractos diminutósq; habeatis. Quiquidem exiguæ & leuiculæ rei causa non languescunt modò, sed eas etiam perferunt debilitates, quæ nũquam in integrum restitui queant. Eos igitur, qui suiipsorũ obliti sunt, & sibi plus honoris & gloriæ vendicant, quàm, quod humanæ naturæ imbecillitati debeatur, & incertas atque improuisas fortunæ insidias (quę sępenumero fulmina ex inopinato iactat, & eos qui secundo vitæ cursu vtuntur, in ipso fœlicitatis portu euertit) omnino effugisse se credunt, quid attinet se insolenter efferre, & in aliorum miserias supramodũ insultare? Cur non iustitiam potius, tum quæ Deo omniũ rectori ac duci assideat, tum cui ea datur facultas, vt etiam, quæ in recessus abduntur, non aliter, ac si in clara solis luce essent posita, vigilanti & peracutâ oculorũ acie conspiciat, admodũ reuerentur? Isti mihi videntur propter nimiam crudelitatem, ne à mortuis quidem abstinere manus: sed quod vulgò in prouerbij cõsuetudinem abiit, mortuos mactare non vereri. Nam in membra, quæ sunt iam quodammodo mortua (oculi enim, qui nõ cernunt, mortui sunt, & aures itẽdem, quæ non audiunt) vsq; eo insultãdum, contumelioséque inuadẽdum statuunt, vt in eũ cuius hæc sunt membra, etiã si ex hominum numero deletus esset, feram immanitatẽ, & animũ implacabilem declararent: nec quicquam humanitatis commiserationisve (quæ duo etiam hostes in crudelissimis bellis erga mortuos seruare solent) erga eum præstarẽt. Sed hæc hactenus. Deinceps concẽtum quendã simílium præceptorũ tradit:

his verbis: Non facies iumenta tua coire cum alterius generis animantibus: non vineam seres diuerso semine: vestimenta ex duobus contexta (opus planè adulterinum) non indues. Primum præceptum annumeratur ex legibus, quę contra adulteros, latæ sunt, quò sceleris turpitudo magis ante oculos proponatur: videlicet ne alienis nuptiis, non modò coniugum mores violando, verumetiam bonam spem ingenuæ sobolis propagandæ penitus precidendo, aliquando struamus insidias. Nam qui animalibus rationis expertibus coitu eorum, quæ sunt alterius generis, interdixit, videtur fibras adulterij radicitùs euulsisse. Ad eas item leges, quæ iustitiæ sunt propriæ, hoc ipsum etiam referri potest. Neque est recusandum, quò minus vnam eandémque rem, si qua ratione fieri possit, ad plura accommodemus. Par est igitur, ea, quæ communione coniungi possunt, in vnum cogere. Quæ enim sunt generis vnius, ad communitatem nata sunt: siquidem contrà, quæ sunt diuersi, à coniunctione communionéque abhorrent. Quibus quidem si quis nefarios congressus admiscere moliatur, iniquus est, & legem naturæ euertit. Lex etiam, quæ verè sacra est, tanta vtitur cautione in æquitate tuenda, vt ne agrum animalibus, quæ sunt robore disparia, arari permittat: sed vetet, quò minus asinus & bos simul iugati arentine animal: quod imbecillius est, præpotentibus robustioris viribus, magis eniti & contendere coactum, defatigetur ac penitus succumbat. Atque tametsi bos animal robustius in numero mundorum animalium ponitur, asinus autem, imbecillius animal, in numero immundorum: tamen illis animalibus, quæ videntur deteriora, vtilitatem, quæ ex æquitate capitur, lex non inuidit: idque mea quidem sententia, necessariò ad iudices erudiendos, ne ignobiles & abiecti in iudiciis inferiores discedant. Apud quos non de genere, sed de virtute, aut vitiositate disceptari solet. Est illud præceptum, quod est postremum in coniugatione, nimirum, Ne linum cum lana, quæ sunt alterius generis, contexas, istis quidem haud quaquam dissimile. Etenim in illis non solum diuersa natura, res est à societate aliena, sed etiam vis violentior alterius (quando necessitas postulat, vt illis vtamur) ad dilacerandum potius, quàm ad coniungendum valet. In coniugatione trium præceptorum, illud medium locum obtinet: Ne quis vineam diuerso semine serat. Prima causa est, ne quæ essent generis diuersi, ipsa inter se commiscerentur.

Nam

Nam sata cum arboribus, & arbores cum satis minimè coalescere cohæreréque solent. Ac propterea natura non idem tempus certum statutúmq; virisque definiuit ad anniuersariorum fructuum procreationem: sed his ver, tempus oportunum tribuit ad demetendum: illis autem ad earum fructus percipiendos, qui durioribus inuolucris obteguntur, extremam æstatem. Vsu venit enim eodem tempore, vt hæc quidē siccitate arescāt, cùm anteà siccitate aridæ. Nā hyeme, cum folia arboribus excidunt, sata florent: vere autem è contrario, cùm omnia genera satorum arescunt, arborum tam mansuetarum, quàm agrestiū materiæ frondescunt. Et est eadem ferè temporis circumscriptio, in qua & satorum fructus maturescunt, & fructus arborū initium sui ortus capiunt. Meritò igitur ea, quæ sunt tot differentiis, & naturæ, & florum, & idoneorū temporum ad suos fructus producendos inter se distincta, seiunxit ac segregauit: ordine in inordinati locum introducto. Nam ordini cognata est pulchritudo, inordinato autē deformitas. Secunda est, ne vtraq; species vicissim & lædatur & lædat, dū altera alterius ad se attrahit alimentum. Quoquidē (sicut in fame & rerum necessariarum penuria accidit) minutatim distributo, plantæ omnes omnino flaccescent: & vel sterilitatem suam ipsæ ostendent, cū sint omnino infrugiferæ, vel inopia alimenti debilitatæ, nunquam eximios fructus producent. Tertia autem, ne frugifera terra nimis graui onere prematur: idq; partim ob continuam & cohærentem rerum eodem tēporis momento seminatarum consitarúmve crebritatem, partim ob duplicatam fructuū propagationem. Nam domino ex agro sicut regi ex ciuitate, satis est vnum vectigal quotānis exigere. Plura autem tributa velle capere, est insignis cuiusdā auaritiæ: qua leges naturæ penitus prostratæ iacent. Quare lex cum his, qui vitem auaritiæ causa serere statuerint, sic loquitur: Ne sitis deteriores regibus qui arcus & copiis militaribus vrbes ac regiones subegerunt: qui quidem, quò non solū in posterum prospiciant, verumetiā illis, qui in sua ditione sunt, parcant, vnum annuum vectigal exigēdum decernunt: hoc apud animum proponentes, vt ne exiguo temporis spatio eos prorsus ad extremam inopiam redigāt. Vos ex eodem solo, vere quidem, hordei, & tritici tributa exigitis: æstate autem eorum fructuū, qui durioribus integumentis involuuntur: sicq; idem solum, duplici vectigali exacto, eneruare vultis. Defatigabitur quidem ipsa terra, nec iniuria, more arh-

letæ, cui non datur locus respirandi virésque colligendi, quò ad alterius certaminis initium paratior accedat. Verùm, vt videtur, vos eorum, quæ ad communem vtilitatem præceperim, facilè estis obliti. Quod si memoriam præcepti, quod de septimo anno traditum est, teneretis, quo æquum putaui agrum propter labores sex annorum, quos statutis anni temporibus fructus secundum naturæ leges proferendo sustinuisset, quasi sacrum debere interquiescere, nullóque agriculturæ opere fatigari, non iuueniliter ac temerè elati, non violenta auaritiæ impulsione commoti, de sementi noua cogitaretis, terréq; tum quæ arboribus consita est, tum maximè, quæ est culta vitibus, semina mandaretis, quò duplici fructu, vtroq; quidem iniusto, in singulos annos, vestras opes amplificaretis: ac præ nimio facultatum augendarum studio, præter modum auidi & appetentes pecuniæ conquirendæ videremini. Nam qui septimo anno agros suos quiescere permittit, nullo fructu ab illis percepto, quò terra fatigata vires suas reficiat, idè nequaquam eandè duplici onere grauare premeréq; in animũ inducet. Quocirca inter eiusmodi reditus non modò vuæ germen, sed sementis fructum prophanum & impurum esse cõstantet affirmarem: partim quòd spiritus vitalis, qui in feraci solo residet, opprimitur quodammodo & suffocatur, partim quòd, qui eas res hoc modo parare studeat, Dei munera labefactat absumítque: atque adeò suas cupiditates, dum eas modicis terminis minimè circũscribit, lõgè latéq; fluere ac diffundi sinit. An non ergo par est eiusmodi præceptiones amplexari, quæ hominum auaritiã admodum coercẽt penitúsq; amputant? Qui enim, dum priuatus est, se assuefecerit, etiam in plãtis ab iniquo lucro abstinere, idem si maioribus opibus comparatis fiat rex, eandem consuetudinem erga viros pariter ac mulieres tenebit: ne scilicet duplicia tributa exigat, néve illos, qui ipsius parent imperio, vectigalibus opprimat. Nam cõsuetudo, quæ simul cũ ætate creuit, ad duros ac difficiles mores tum molliendos, tum instituẽdos quodãmodo, tum deniq; ad formas pulchriores scitè effingendos, saiis habet viriũ. Ac formæ pulchriores sunt illæ quidem, quas iustitia in animo imprimit insculpitq;. Ista quidè Moyses sigillatim vnicuiq; decernit. Sunt etiã alia præcepta latius patẽtia, quæ genti vniuersæ cõmuniter edicit: admonens, vt ea non erga amicos solùm & socios, verumetiã erga eos, qui à nostra societate desciuerũt, præstemus. Ait enim, si intra mœnia cõclu-

13

si, vestro parere imperio recusent, vestra iuuẽtus probè armata, cum apparatu bellico eos adoriatur, & exercitu vndiq; circũfuso, ad aliquod tẽporis spatium expectet, & quò res gerendas fir mius cõstantiúsq; suscipiat, rationi potius, quàm iræ obtemperet. Confestim igitur fœciales mittat, qui eos ad concordiã hortentur: & pariter vires copiarum eos obsidentium ad bellum gerendum aptissimas commonstrent. Quod si eorum, quibus ad nouas res moliendas adducti erant, illos pœniteat, & quacunque conditione conuersi, se quò pax constituatur, vobis subiiciant, vestri fœdera (pax enim licet valdè incommoda, bello longè anteponenda est) lubentes excipiant: sin viribus & audacia confisi, magnos spiritus sumant ad contumaciam, vestri, vbi æquitatis subsidium, quòd nequid superari, nacti fuerint, machinis primùm ad murum admotis, impetum faciant. Deinde partibus eorum disruptis, agmine facto, irruant. Atque relis in hostes exquisitè coniectis, in omnes partes, districtis gladiis, eos trucident: nec ea, quæ anteà pacis appetentes, patrare ad tempus differebant, acriter & acerbè vsque eo persequi desistant, quoad hostium exercitum vniuersum, nullius ætatis ratione habita, penitus prostrauerint. Tum aurum, argẽtum, reliquãq; prædam capiant. Postremò vrbem facibus iniectis incendant, non solũ ne eadem ipsa in posterũ aliquãdo excitari, seditionémve conflare possit, verumetiã vt vicini illius rei metu (homines enim alienis malis ad modestiã erudiri solẽt) admoniti, sapere discãt. Cæterũ virgines & mulieres dimittantur liberæ, quoniã nihil earũ rerũ, quas bellũ seditiosè molitur, ab illis euenturũ expectare poterũt: vtpote quæ propter naturalẽ imbecillitatẽ immunitate & vacatione à bello gerendo donatæ sunt. Ex quo perspicuũ est, Iudæorũ gentẽ cum omnib⁹, qui concordes sunt, & pacẽ ex animo amplexantur, amicitiã & fœdus retinere. Neq; tamẽ hæc gẽs adeò abiecta est, vt illis, qui vi manúq; iniustè in eam imperiũ occupare nitũtur, præ ignauia se dedat illa quidẽ, sed cùm pœnas de eiusmodi sumere aggrediatur, inter eos, qui fallaciter & infidiosè, & q̃ secus in vita erga ipsam animati videãtur, accuratè distĩguat. Nã est animi planè efferati & immanis illis mortẽ inferre, qui vel minimũ, vel nihil omnino peccauerint. Atq; cum homines bellũ paraut, mulieres etiam (quarum vita natura sua pacis & ædiũ custodiæ fautrix est) ranquam accessionem adiungere, in eodem vitio est. Tantum porrò iustitiæ amorem eorum mẽtibus, qui in sua repub.

repub. deguntinseuit Deus,vt ne vrbis hostilis & infestę agros frugibus redundantes populari.aut segetes vastando,aut arbores excidendo,quò fructus perirent,aliquando aggrederentur. Cur enim,inquit,iniuriarum memor, in res inanimas natura mansueras.& fructus iucundos proferentes sęuis? Heus tu,nunquid arbor ferum & truculentum animum,qualis in hoste existere solet,declarat,vti pro his,quæ reddiderit,quæq; parata sit reddere radicitus extirpetur? Imò verò contrà,multum iuuat, cùm affluentiam rerum, non solùm quæ ad victum necessariæ sunt,sed etiam quæ ad lautam & delicatã vitam quæruntur,victoribus suppeditet. Non enim homines solùm dominis suis pensitant vectigalia,verumetiã plantæ, ea quæ sunt multò vtiliora(sine quibus vita non poterit constare) certis anni temporibus largiuntur. Infrugiferis autẽ & sterilibus,atq; adeò illis, quibus materia agrestis insit ne parcatur ab his,qui eas excidere voluerint ad valla,ad cruces,ad palos, ad fossas extruendas & ad scalas ac turres ligneas,cum opus sit,faciendas. Ad istas nanque res,& alias eius generis,erunt valdè accommodatæ. Diximus igitur,de his,quæ ad iustitiam pertinent. Ipsam autem iustitiam(cuius quidem dignitatem nulla laus,nullâve cõmendatio exæquare valet)quis poëta,quisve orator satis prædicare poterit? Vnum tamen bonum,quod cum ea coniunctum est,omnium facilè præstantissimum(æqualitatem dico)quamuis de aliis dicere supersedeas, satis profectò erit ad eius laudationẽ. Est enim æqualitas, vt hi,qui in naturæ peruestigatione versantur,nobis tradiderunt,mater iustitiæ: Est etiam lux,quam nulla opacat vmbra: solis quoq;,si verum licet dicere, similitudinem gerit: quandoquidem inæqualitas,in qua insunt nimium & parum,quæque origo ac fons est obscuritatis,illi ex aduerso repugnat. Aequalitas omnia,quæ cælum,terrâve continet,ratis legibus atq; institutis pulchrè gubernat. Cui enim obscurum ☉ est,solem dies cum noctibus,& noctes cum diebus, æqualitate spatiorum,quæ proportione constant,metiri? Quæ quidem ex euentu quodam anniuersario appellantur,equinoctiũ vernum, & autumnale. Natura verò rem adeò perspicuè ante oculos posuit,vt vel imperitissimi æqualitatem illam,quæ in dierum ad noctes collatorum longitudine cernitur, sentiant. Quid verò ☾ cõuersiones & ambitus lunæ(quæ quidem tum crescit,tum defectibus ad initia recurrit,id est,& à sua cum sole cõgressione, quoad luce penitus compleatur,tranat,& ab hoc ad illã denuò) an

in-non spatiorum æqualitate circumscribuntur? Nam tantum crescit luna, quantum imminuitur in vtraque quantitatis forma,siue quæ in multitudine,siue quæ in magnitudine cernitur: vsque adeò vti in cælo, quod est natura purissimum, æqualitas egregiè præter cæteras res colatur. Eadem est ratio aëris, qui ad eam proximè accedit. Nam cum annus quadrifariam diuidatur,in ea nimirum, quæ ἐτησίας ὥρας, id est, statuta anni tempora appellamus, aëris natura vnà conuerti & mutari soleat,inque illis conuersionibus mutationibúsque ordinem, qui dicendo exprimi nequit,in inordinato commonstrat. Cũ enim in hyemem, ver,æstatem, & autumnum, mensibus numero ternario in singula tempora æqualiter partitis, distributus sit, ἐνιαυτὸν, id est, annum (qui quidem, vt ipsum nomen indicat ἕωτὸς ἐν ἑαυτῷ, id est,ipse suo ambitu omnia coërcens continet) omnino conficit: quippe cum non aliis,temporum vicissitudinibus,quàm illis,quas ἐτησίας ὥρας vocamus, hoc possit efficere. Quinetiam æqualitas ipsum aërem tranat, à cælestium rerum ac superarum extremitate exorsa, & ad terrestrium oras vsque peruadens:quippe quæ suam puriorem naturam ætheri finitimam in sublime tollit:alteram autem,quę est quasi splendor ex ea profusus, secundum eius lumen dico, deorsum,instar solis,mittit. Etenim eorum,quæ apud nos peccantur,inæqualitas:quæ autem rectum ordinem tenent, æqualitas causa est. Quæquidem & in natura vniuersi (si quàm maximè significanter dicere velimus) ornatus est:& in vrbibus, democratia,quæ & optimis legibus temperata est,& rerũpub. præstantissima. Est etiam integra valetudo in corporibus, in animis verò perfecta virtus. Nam inæqualitas contrà, morborum,aliorúmq; malorum origo & causa existit. Verùm hominem vitam,quàm longissimè propagantem tempus planè desideret,si,omnes æqualitatis & iustitię. quam peperit æqualitas, laudes dicẽdo persequi vellet. Quocirca satius esse puto,vt his, quæ sunt exposita, contentus,cætera diuina,eius quasi simulachra in studiosorum animis, quò eorum memoriam excitem, tanquam in augustissimo loco ac domicilio descripta relinquam

PHIL

PHILONIS IVDAEI,
De iudicis officio.

Ioanne Christophorsono Anglo, interprete.

CVM omnes, qui sunt ciues in sacrosancta repub. à Moyse descripta, omni animi motu à ratione aueruso, omnique vitiositatis genere vacuos esse iubet lex, tum eos potissimũ, quibus vel sortitione, vel hominum suffragiis defertur potestas de aliis iudicandi. Est enim absurdum, vt vitiis implicati teneantur hi, qui aliis iusta æquáque administrare profitentur: quiquidem officia naturæ debent tanquam ad picturæ cuiusdam primariæ exemplar accuratè exprimere. Quemadmodum enim vis ignis, quæ multò antè sua sponte feruet, omnia, quæcunque attingit, calfacit, & è contrario, niuis vis, cùm sua frigescat natura, res etiam alias refrigeratisic quoque iudex debet syncera esse iustitia refertus, si modò æquum & bonum his, qui eius implorant auxilium, subministrare voluerit, vti tãquam salutari riuulo ex dulci fonte deriuato sitim eorum, qui æquitatis cupiditate ducuntur, expleat. Quodquidem facilè fiet, si non solùm cùm ad iudicium dandum accesserit, putet se simul & de aliis iudicaturum, & aliorum subiturum iudicium, verumetiam si cùm sit sententiam dicturus, assumat sibi tum prudentiam, vt non per errorem labatur, tum iustitiam vt quod sit suum cuiusque, id cuique pro dignitate tribuat, tum fortitudinem, vti cùm sit supplicium hominibus in aliquo maleficio deprehensis irrogaturus, neq; precibus flecti, neq; misericordia possit. Nam cui istæ virtutes cure sunt, communis reip. patronus meritò debet existimari, similisq; bono haberi gubernator: quippe cùm tumultuum & perturbationum procellas ad salutem eorum & securitatem, qui res suas eius fidei commiserint, sedare tranquillaréq; sedulò laborer. Primùm ergo iubet lex, ne iudex rei cuiquã temerè aures præbeat. At quid, quæso, hoc sibi vult? Heus tu, inquit lex, aures tuæ purgatæ sunto. Purgabuntur autem, si flumen honestæ disciplinæ & præceptionum cõtinenter in eas illabatur: sermones autẽ inanes, plebei, ridiculi, siue poëtarum sint illi quidem, siue mimorum, siue præstigiatorum, qui res nihili verbis magnificè

gnificè extollunt, prorsus ab illis depellantur. Aliud prætereà, quod cũ superiore prorsus consentit, ex hoc præcepto, Ne scilicet iudex rei cuipiam aures temerè præbeat, significatur. Qui enim animũ attendit testimonio eorũ, qui rem solũ auditione acceperint, non prudenter quidem & sana mente, sed temerè & inconsultò attendit: siquidem oculi cùm in rebus gestis defigãtur, eas ipsas res quodãmodo contingunt, & subsidio lucis, qua omnia collustrantur aperiuntúrq;, penitus comprehendũr. Auribus autem, vt quidam ex veteribus scriptoribus appositè dixit, minus fidei est adhibendum, quàm oculis: quippe cum rebus non interfint illæ quidem, sed sermonibus, qui sunt rerum interpretes, quíque verum dicere non semper solent, in omnes partes rapiuntur. Quapropter quidam ex Græcis legumlatoribus, qui è sacratis legis Mosaicæ tabulis idem ipsum transferebant, præclarè videntur præcipere, ne aures testes adhibeantur: perinde ac si oporteat ea, quæ quispiam viderit, certa iudicare, quæ autem audiuerit, incerta. Porrò secũdum datum est iudici præceptum, ne munera capiat. Nam munera, inquit lex, cęcant hominum oculos, æquum & bonum labefactant, mentẽ via publica absq; errore incedere non sinunt. Et quemadmodũ in causis iniquis munera capere, est hominum longè perditissimorum, sic quoque in iustis idem ipsum facere, eorum est, qui certè ex dimidia saltẽ parte in improborũ numerũ referri meritò poterũt. Sunt enim quidã vestitu eleganti & exquisito amicti, semiimprobi, iustitiæ munus iniustè exequentes: quiquidem in eo sunt gradu locati, vt de maleficiis contra eos, qui eadẽ admiserint, decidant. Qui certè non gratis secũdum eos, qui causam obtinere necessariò debẽt, sententiã pronuntiandã putant, sed audacter affirmant cognitionẽ suam venalẽ esse, & mercede ẽduci oportere. Itaq; cũ aliquis hoc illis crimini dat, dicunt se æquum & bonum non violasse. Illos enim causa cecidisse, quos cadere æquum erat, hos autem causam obtinuisse, qui obtinere debebant: atq; hoc pacto se purgare nitũtur, sed malè. Nam bonus iudex duas res secum ad causas afferre debet: cognitionem ex legibus hausiam, & à muneribus capiendis abstinentiam, siquidem qui muneribus adductus æquum & bonum administrat, hic rem natura pulchra imprudens deformẽ efficit. Itẽq; alia peccat partim seipsum pecuniæ capiendæ assuefaciẽdo, quæ res hoẽs ad grauia scelera solet impellere, partim nocendo ei, cui prodesse debuerat, pretium pro æqui & boni administratione

tione persoluenti. Quocirca scienter & peritè præcipit Moyses æquum & bonum æquitate exequendum esse. Quo præcepto tacitè indicat: etiam in eo exequendo locum habere solere iniustitiam: idq; committi ab illis, qui nō modò in iudiciis, verū etiam vbiq; terra marique, atque in omnibus, propè dixerim, vitæ negotiis dona pro æqui ac boni administratione capiunt. Iam verò aliquis exiguam pecuniæ summam sibi creditā reddit, quò fraudi sit potius creditori, quàm emolumēto: vti nimirum cùm in parua summa, fide seruata, creditorē inescauerit, possit in maiore fidem datam fallere, sicq; illum dolo decipere. Quodquidem nihil aliud est quàm æquum iniquè exequi. Nam rem alienam reddere, æquum sanè est: sed id inique fit, cùm ad plures res per fraudem acquirendas sit. Causa autem in primis, cur hęc in grauissimis rebus peccata sint, ex eo nascitur, quòd homines ad mentiendum assuefiunt. Quam rem à primo tempore ætatis, atque adeò ab ipsis incunabulis partim nutrices, partim matres, partim reliqua domesticorum seruorum, ac liberorum turba ita infundūt in animos, vt in factis dictisq; semper existat, & cùm eisdem simul quasi nutriatur. Estq; præterea eadem res ita ab illis animo copulata coniunctáque, vt pars eiusdem necessaria à natura profecta videatur. Quæ sanè licet à natura reapse generata esset, tamen deberet rerum honestarum disciplina & institutione penitus præcidi. Nam quid tam pulchrum in vita, quàm veritas? Quam sapientissimus Moyses in stola summi sacerdotis sacerrimo in loco propter pectus, vbi pars animi est, qui principatum obtinet, collocauit: eo consilio, vt illum monimento omnium pulcherrimo, præstātissimóq; exornaret. Quinetiam iuxta veritatem, aliam quandam facultatem ei cognatam posuit, quamquidem declarationem nuncupauit: hásq; duas res duarum formarum orationis, quæ nobis insunt, tanquam imagines esse voluit. Quarum formarum mente concipitur altera, altera ore profertur. Nam quæ profertur ore, declarationis indiget, qua ea, quæ in interiore nostra cogitatione recondita sunt & abstrusa, singula proximo aperiantur. Quæ autem mente concipitur, veritate eget cùm ad vitæ, tum ad actionum illarum, quibus via ad beatam vitam munitur, perfectionem. Tertium præceptum iudici datum est, vt in res magis, quàm in homines, qui in iudicio litigant, inquirat: eāsque à persona eorum, de quibus habetur iudicium, omnino secernere seq; nitatur, atque veniat

veniat quasi coactus non modò in ignorationem, verumetiam in obliuionem eorum, quòs norit memoriāq; teneat, vt familiarium, amicorum, & cruium: & rursus, alienorum, inimicorum, & peregrinorum, ne vel beneuolentia, vel odio inductus, æqui & boni cognitionem obscurare conetur. Nam alioqui necesse est, non aliter ac cæcum, qui sine baculo viam aliquam ingreditur, nullósque habet duces, quorum subsidio nitatur, impingere labíque. Quapropter bonus iudex eos, qui litigant in iudicio, quicunq; illi fuerint, tanquam ob oculis remouere debet, simplicémque & nudam rerum intueri naturam: quippe cùm non opinionem, sed veritatem sequendo, iudicare oporteat. Istūdque secum cogitet, iudicium ipsius Dei esse: iudicem autem administratorem iudicij, atq; administratori, quamuis tem omnium, quæ in humana vita cernuntur, longè præstantissimam sibi habeat à Deo Opt. Max. creditam, non tamen permissam esse potestatem, vt in his, quæ sunt Dei propria, per indulgentiam cuiquam gratificetur. Porrò præter ea, quæ sunt modò commemorata, aliud præterea Moyses dignum sanè admiratione tradit, cùm iubet, pauperis in iudicio non capiendam esse misericordiam: & tamen idem ipse vniuersas leges à se descriptas præceptis de misericordia & clementia referſit: qui vt eos, qui superbi sunt & arrogantes, magnis insectatur minis, sic magna proponit præmia his, qui proximorum calamitates subleuare non grauantur: quique facultates non possessionem suam ac propriam putant, sed egentium communem. Nam verum profectò est illud, quod quendam è veteribus non inscitè dixisse ferunt: homines nulla alia in re magis Deum sequi, quàm in benignè faciendo. Nam quod quæso excellentius bonum est, quàm vt mortales Deum imitentur immortalem? Quocirca diues, qui argentum & aurum domi congesserit, neutiquam in thesauro suo illud reseruet, sed proferat in medium, vti duram & acerbam inopum victus rationem læta & liberali largitione subleuet. Itémque si quis illustris sit, non debet se nimium efferre insolentérque gloriari, sed colere æqualitatem, & liberratem loquendi etiam ignobilibus impertire. Quod si porrò quisquam robore corporis valeat, sit firmo imbecillioribus præsidio, & non quemadmodum in gymnicis certaminibus fieri solet, viribus infirmiores superare contendat, sed studeat potius vires cum illis communicare suas, quos propriæ deficere videantur. Nam qui è fontibus sapientiæ doctrinam

Universidad de Deusto
Biblioteca

hauserint, hi inuidia ex animis tanquam in exilium ejecta, non aliorum impulsu, sed sua ipsorum animi inductione proximorum commodis inserviunt: doctrinæque riuulos in eorum animos per aures infundunt: ad eum finem, vt simili eos scientia & cognitione imbuant. Atque vbi vident iuuenes, quasi plantas virentes & generosas, natura & ingenio valere plurimum, lætitiam inde permagnam capiunt: quandoquidem arbitrantur se diuitiarum, quæ sunt animi propriæ, quæque vnæ veræ diuitiæ sunt, hæredes inuenisse. Quos cùm sibi asciuerint, eorum animos doctrina & præceptionibus, more agricolarum, vsque eo colunt, quoad firmatis stirpibus virtutis florescentes, fructū probitatis efferant. Eiusmodi quædam præceptionum quasi simulachra attexuntur legibus, disperséque inseruntur, non alio consilio, quàm vt egentibus res ad vitam necessariæ affatim suppeditent: quorum quidem in iudicio solo misereri non licet. Nam misericordia in aduersis casibus locum habet. Qui autem sua sponte se obstriogit sceleribus, is non infelix, sed iniustus censendus est. Atque vt iustis honores, ita iniustis supplicia rata esse debent. Quare nemo improbus, etiam si egens sit, & permiserationem, quæ de eius inopia suscipitur, subterfugere conetur, quò minus pœnas det, iudicem dolo deludat: quippe cùm admiserit facinora, quæ non misericordia, sed odio digna videantur. Iudex autem, cùm accedat ad iudicandum, non aliter atque bonus argentarius, naturas rerum secernat separatímque expendat, ne eas, quæ sunt puræ probatæque, cum adulterinis confundat commisceátve. Multa quidem alia cùm aduersus falsa testimonia, tum de iudicibus dici possunt, sed ne nimis longus sim, veniendum est ad illud, quod est decem præceptorum extremum: quod quidem, vt alia singula, pauciss. verbis à diuino oraculo prolatum est: sic enim se habet.

[Non concupisces.]

FINIS.

Hic liber in nonnullis exemplaribus coniungitur cum eo, qui, De pietate, inscribitur.

ALT

ALTERA VERSIO PHILONIS IVDAEI,

De oraculis seu effatis diuinis decem, quæ summa sunt legum capita.

Ioanne Vœuræo Gallo, interprete.

RES gestas virorum, quos & sapientes prædicat Moses, & sacri libri declarant primores ducésq; gentis nostræ extitisse, adeóq; legum non scriptarū vice & loco esse, superiorū librorum confectione patefeci: deinceps iam ipsa scriptarum legū summa capita accuratè, diligentérq; persequar. Nec verò si qua se offeret allegoriæ ratio, hanc prætermissurus sum, in eorū gratiam, qui reconditā sententiam studiosè inuestigant, & facilioribus interim omissis, de difficilioribus statim quærere consueuerunt. Si cui autem mirum videatur, cur in vasta solitudine potius, quàm in vrbibus leges suas tulerit Deus, is sic habeto. Primùm, dici vix posse, quàm multis vitiis magna pars vrbium inquinari solear. In iis locum plerumq; est tum impietati in Deum, tum mutuis hominum inter se iniuriis: omnia enim adulterata inibi, corruptáque esse. Quæ syncera sunt legitimáq;, prospero successu vinci ab adulterinis: vera item, à verisimilibus, quæquidem reuerà planè falsa sint: ficta tamen & emẽdita rerum simulachra exhibeant, quibus ferè alij alios in vrbibus circũuenire solent: vbi fastus ingens, quo nihil in hominum mentes irrepit occultius, quẽ admirantur & colunt nonnulli, ionanẽ gloriam honesto & speciosō loco habentes propter coronas aureas, vestésq; purpureas, ac satellitum, lecticarũmq; multitudinem, quibus isti, qui vulgò beati ac felices dicuntur, sublimes ferũtur. interdum quidem mulis equisque iunctis, interdum etiam hominibus, qui sellas ceruicibus subeant ac gestent, idq; adeò maiore animi quàm corporis cruciatu faciãt propter iniuriæ atrocitatem, reique indignitatem. Quinetiam multorum, præter hæc,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitiorum autor opifexque factus est, insolentiæ, arrogantiæ, impuritatis: atque hæc ipsa sunt tum externorum, tum ciuilium intestinorúmq; bellorũ initia, quæ terra mariq;. publicè ac priuatim miscent turbántq; omnia. (Quid verò cõmemorem mutuas ciuium offensiones?) Parit enim fastus etiam cõemptum rerum diuinarũ, quantumvis summum honoris gradũ tenere censeantur. Sed quis tandẽ honor iste fuerit? quandoquidẽ abest veritas, quæ re verbóq; honorabilis esse. vel ex eo intelligi potest, quòd contrà, falsa rerũ species despicabilis naturâ sit, & honoris expers. Rerũ verò diuinarum cõemptus neminem latet eorum, qui vident paulò acutius. Infinitę enim rerũ species pingendi sculpendiq; artibus fictę & expressæ sunt, & delubris etiã templisq; cinctæ & ornatę: atq; excitatis artis, honores diuini signis & statuis, exterisq; id genus rebus, inanimisquidem illis, exhibiti: quos qui exhibuerunt, in sacris literis cõuenienter appositéq; cum scorti liberis cõparari solẽt. Quemadmodũ enim hi, quòd ignorent vnum modò sibi esse patrem naturalẽ, patris nomine appellãt, quotquot matri amatores fuerint: sic & in singulis vrbibus ferè extiterunt, qui cùm ignoratione veri Dei tenerentur, infinitam nominum falsò vsurpatorũ multitudinem in deorũ catalogum retulerint. Mox cùm alia apud alios diuinis afficerentur honoribus, viguerũt de summo bono discrepãtes sentẽtiæ, quæ homines ad alia omnia transuersos rapuerũt. Ad ea igitur in primis spectasse videtur Deus, dũ suas leges extra vrbiũ pomeria sibi ferendas esse duxit: ac præter hæc illud quoq; cogitasse, oportere eũ, qui leges sacras suscepturus esset, animum habere elutum ac repurgatũ ab iis inquinamẽtis, quę miscellanea turba, homiuúmq; colluuies in vrbibus sic illinere cõsueuit, vt elui vix possint. Fieri autẽ non posse, vt id vnquam prius vlli cõtingat, quàm à suis segregetur ciuibus: & verò, si segregetur, ei statim cõtingat: sed longo pòst tẽpore, dum videlicet impressæ superiorũ scelerum notæ paulatim obliterentur, omninó q; deleantur: quo modo artis medicæ periti curãt ægros, quos non prius sibi nutriendos putant, quàm morborũ causas exemerint. Dum enim hæ persisterint, inutilis planè nutritio fuerit, nihilq; aliud præstiterit, quàm noxiã morbi materiã. Meritò igitur cùm ex pernicioso oppidanorum cõmercio suos in solitudinem abduxisset, quo eorum animos à vitiis repurgaret atq; eximeret, cibum tãdem mentibus exhibere cœpit. Sed quemnã hunc fuisse præter legem, sermonémq; diuinum putabim

bimus? Sequitur causa tertia, quę huiusmodi ferè est, Quemadmodum qui longam suscipiunt nauigationem, nõ vela tunc remósq; aut gubernacula adornare incipiunt, cùm iã è portu soluerint, sed prius quàm se à terra subducant, quæcunq; ad nauigationem cõducunt, apparantia existimauit ille non eos, quibus iam sorte distributa esset prouincia, aut iam remp. fundatã & constitutam haberent, leges exquirere, quibus remp. constituant: sed eos qui magna alacritate reipub. administrãdę rationem & formam, qua ipsa respub. vtiliter ac salutariter cõstitui possit, meditati essent ac didicissent, eò colonias deducere, vbi paratã illam reipub. gerendæ formam stabilirent summa cum animorũ consensione, æquabili q; cõmunionis iure, ac distributione eorũ quæ cuiq; cõgruunt. Adferunt nõnulli & quartã causam, non illam quidẽ inconcinnã, neq; verò à veritate alienam. Cùm enim necesse esset mentibus persuaderi leges illas clarissima verissimáq; Dei oracula non hominũ inuenta cõmentáve esse, Hebræos suos procul ab vrbibus abduxit Deus in vastã solitudinem, ac nõ solùm fructibus satiuis, sed etiã aqua potabili infœcundam, vt dum penuria laborãtes rerum necessariarũ, ac proinde sibi à tũti & fame timẽtes, derepente incidere in copiã rerũ spõte sese ipsiis offerentiũ, cælo videlicet confertim depluẽte alimentũ, quod manna nominatur, ac demittente obsonium, prouentum nimirum coturnicũ velut ex fœcundo ac prolifico aëre in terrã ruentium: aqua etiã, quæ amara prius esset, dulcescente. & in naturã potabilis transeunte. deniq; præruptо saxo, aquarũ vim instar imbrium effundente: iam tum neq; Nilum admirarẽtur. neq; dubitarent leges illas ab ipso Deo esse latas. Cuius rei fidẽ ipsis abũdẽ faceret diuina benignitas, quã pressi angustiis experirentur, nihil tale sperãtes. Cùm igitur abundè ea, sine quibus non viuitur, suppeditasset Deus. ea largitus statim est, sine quibus nequaquam bene viuitur. Porrò quidẽ ad vitam tuendã cibus potúsq; necessarius erat. Is suppetebat citra vllam ipsorũ curam industriámve. Ad vitã autem bene ac rectè instituendã opus omnino erat legibus ac præceptis. Lex ferebatur, quæ non in speciẽ tantùm meliores efficeret. Atq; hactenus causas maximè probabiles cõsentaneásq; recẽsuimus, quæ quidem hac de re dici possint: veras eñ solus Deus perspectas habet & cognitas. Præfatus verò quæ de his mihi dicenda videbãtur, deinceps leges ipsas quàm potero diligẽtissimè persequar. Si prius illud quod & res ipsa postulat, indicarit Deũ ita legum

sacrarum oracularem se autorem esse voluisse, vt alias quidem earum ferret ac promulgaret ipse, alias verò prophetæ Mosis, quem ex omnibus potissimùm vt maximè idoneum rerum sacrarũ interprete delegisset, opera ministerióq; ederet: sed quas ex sua tantùm persona oraculũ reddens tulisset, contigisse vt simul & leges essent, & summa particulariũ legum capita, quas verò Mose vtens internuntio dedisset, omnes ad eadẽ illa referrentur capita. Dicá vt porro de vtroq; genere, ac priore quidem loco, de eo quod magis vniuersale est, in quo illud digeũ in primis quod admiremur, circunscriptũ id conclusúmq; esse decusse, qui numerus integer est & perfectus. Is enim omnes numerorũ differentias complectitur, parium & imparium. Parium quidem vt 2. impariũ autem vt 3. & ex vtrisq; compositorum parium impariũ, vt 5. Omnes item numerorũ inter se cõpositorum species, vt multipliciũ, superparticularium, ac superpartientium. Proportiones quoq; omnes decusis continet. Primùm Arithmeticam, in qua medietas pari numero prẽstet, parisq; superetur, vt in numeris 1.2.3. Deinde etiam Geometricá, secũdum quam qualis ratio sit secundi ad primũ, talis quoq; sit ad secundum tertij, quo se habent modo numeri 1.2.4. Et quod spectare liceat in duplis ac triplis, in sesquialteris quoq; ac sesquitertiis, & id genus aliis. Harmonicam quoq; in cõplexu decusis proportionẽ cõparationémq; inuenias, in qua videlicet medietas eadẽ portione extremorũ ab altero absit, alterum exuperet, vt in numeris 3.4.6. Quin & triquetrorũ & quadratorũ, cæterorúmq; multangulorũ proprias affectiones in se decusis manifestè recipit, quemadmodũ & modulationum, quarũ Diatessarõ cernitur in cõparatione sesquitertia, cuiusmodi est quatuor ad tria. Diapente in sesquiplici, qualis trium ad duo: Diapason in duplici, cuius generis est duorũ ad vnum: Disdiapason in quadrupla, qualis octo ad duo. Hinc fit vt qui nomina rebus primi indiderunt, quos constat fuisse sapientes, non ab re mihi videantur Græcè nominasse Δεκάδα id est decussem, quasi δεκάδα à verbo δέχεσθαι, hoc est capere, quòd omnia numerorũ rationúmq; & cõparationum eorumdem inter se, concentuum quoq; & modulationum genera in se reciperet. Ad hæc meritò quispiam in admirationẽ ipsius decusis vel ob id rapi possit, quòd rerum omniũ naturam & affectionẽ cõplectatur, quatenus quidẽ aliæ dimensionem habent, aliæ nõ habent. Vnũ modò punctũ est, quod dimensione careat: tria, in quibus tota versatur

De numero denario leg.

Rabi Moy. f.

Videlicet.

tur dimensionis ratio, linea, planũ, solidum. Etenim quod punctis duobus terminatur, linea est. Quod duas habet dimensiones, planum, fluente in latitudinem linea. Quod tres, solidum, longitudini latitudiniq; adiecta altitudine. Atq; hic substitit, nec ad plures dimensiones progressa natura est, hisce tribus cõtenta. Cæterùm numeri horum autores & archetypi, sunt, puncti quidam, quod ipsum dimensione caret, vnũ: lineæ verò, duo: ac plani quidem, tria: solidi autem, quatuor: quorum coaceruatio, vnius inquam, duũm, triũ & quatuor, decussem absoluit, qui obiter alia quoq; mira, aspectúq; iucunda intuẽtibus exhibet. hoc enim prope modũ metimur numerorum, vt ita dicam, infinitatẽ, propterea quòd fines quatuor ipsi sunt constituentes, sunt vnũ, duo, tria, quatuor. Quibus totidẽ fines æquis portionib⁹ respondẽtes, centenarium ex decusibus gignunt. Decem enim, viginti, triginta, & quadraginta coaceruatis procreatur cẽtenarius. Eodem quoq; modo & millenarius ex cẽtenariis cõflatur, & myrias est millenariis. Porrò vnũ, decusis, cẽtenarius & millenarius mere sunt quatuor, vnde progressus fiat adipsam decussis generationẽ. Quicquidẽ præter supradictas alias quoq; spectandas præbet numerorũ differẽtias, in primisq; numerũ primum nũcupatũ, quẽ vno tãtùm metimur, cuiusmodi esse 3.5.7. diuidẽdo intelligas. Deinde quadratũ, quaternariũ, numerũ quidem pariter parẽtum etiã tesserallatũ, octonariũ, figura præditũ, longitudini latitudiníq; æqualẽ habente altitudinẽ: denique senarium, qui vel hoc ipso eximius est, quod suis ipsius partibus, quæ sunt vnũ, duo, tria, exæquetur, cõpleaturq;. Sed ecquid hoc loco necesse est pluribus decusis vim immẽtam, præstãtiamq; recensere, & quod nobis obiter attingendũ fuit, in eo tanquã serio opere diuti⁹ hærere? Eiusmodi verò est vt ex se satis supérq; magnũ, adcóq; iustum cõmentãdi argumentũ iis præbere possit, qui se totos ad mathematicas disciplinas cõtulerunt. In præsens igitur supersedebimus de vi ac potestate decusis plura dicere. Vnũ tamẽ illud nec ab re fortasse nec temere, quo rei specimẽ lectori præbeam⁹, huc adferemus. Eos q totos dies philosophiæ placitis incũbunt, asserere vniuersam rerũ naturã in decem categorias, quas vocãt, recidere. Cęterũ has esse, substantiã, qualitatẽ, quantitatẽ, quæ cũ aliquo cõparãtur, facere, pati, habere, sitũ esse, & fine quibus nihil prorsus cõster, tẽpus, locúmq;. Nihil em̃ inuenias quod horũ sit expers: verbi gratia, ipse aligd habeo substantiæ, nẽpe quæ ad mei cõstitutionem constructionémq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

némq; maximè fuerunt idonea, mutuatus ab ipſis elementis, igni, aëre, aqua, terra: quorũ coagmentatione, quę in hac mũdi fabrica viſuntur, extiterũt vniuerſa. Qualitatis quoq; particeps ſum, qua videlicet homo cẽſeor: & quãtitatis, qua quãtus. Sed & in eorũ numero ſum, quæ cum aliquo cõparantur, vt cùm mihi aſtat quiſpiã dextra miniſtráve. Quinetiã dum quid cotũdo incendóve, aliquid facio: dũ trucidor ab alio aut cõtundor, patior. Reliquas quoq; categorias, quæ ſunt, ſitũ eſſe, habere, tempus & locus, ſi rẽ explores, mihi hærere videas. Sitũ quidẽ eſſe, vt propẽ ſedere aut decũbere: habere verò, vt indutũ armatúmve eſſe. Sine loco autẽ, ſine tẽpore ſubſiſtere nullo modo poſſum, vt nec vllum quidẽ eorũ quæ modò dicta ſunt. Sed de his ſatis multa. Iam attexenda nobis ea ſunt, quorũ gratia hæc attigimus. Sunt autẽ decẽ illa effata, quæ ſiue diuina oracula vocites, ſiue leges, ſiue ſanctiones, nõ aberres à vero. Sunt enim oracula quæ ingẽti coacta multitudine hominũ vtriuſq; ſexus, edidit ille vniuerſitatis huius autor ac parens Deus. Abſit tamen vt vnquã in animum inducamus, adhibitã ab illo hãc eſſe vocis rationem, qua ſenſa noſtra prodimus. Næq; enim vt hominibus, ita deo quoq; neceſſarius eſt oris & linguæ arteriarúmq; vſus. Sic igitur cenſeo, Deũ tunc inſigne quoddã, & maieſtate ſua dignum edidiſſe miraculũ, iuſſiſſe ſonũ aſpectabilẽ effingi ac procreari in aëre admirabiliorẽ perfecto quorumvis inſtrumẽtorum muſicorũ concentu: ac ne illum quidẽ inanimum, nõ tamen animatũ inſtar animalis ex corpore animóq; conflati. Quin potius animũ rationis ſermoniſq; cõpotem, & claritate ac ſplendore prẽditũ, qui in certã quandam affectionẽ, aërem cõponens intendénsq;, & in flãmam vertens, tandẽ inſtar ſpiritus tuba erũpentis, voce perfecta ita intonaret, vt ex æquo audire viderẽtur & qui in propinquo eſſent, & qui longiſſimè abeſſent. Voces humanæ paulò longius exporrectæ hebeſcere minuíq; ſolẽt. Itaq; fit, vt ſic productæ ſenſum langueſcãt, propter virium imbecillitatẽ, nec facilé ab iis, qui lõgius abſunt, in aures recipiantur: nec ſanè mirum, cùm edãtur inſtrumẽtis corruptioni interituíq; obnoxiis. Hanc verò vocẽ nouo quodã modo formatã, adeóq; ſpiratẽ vis diuina excitabat, & quoquouerſum fundebat, multò etiam clariorẽ exhibens quã ſonus deſineret, ac vim quandã auditus ſingulorum, qui adeſſent, animis inſerens auriculari longè acriorem ac præſtantiorem. Aurium enim ſenſus neſcio quo modo t ardior cùm ſit, ceſſat ac velut immotus manet, donec ipſo aëris ictu

tis ictu moueatur & excitetur: at ſenſus numine afflatæ, mira celeritate iis, quæ dicuntur, velut procurrit obuiam. Hæc habui quę dicerẽ de voce illa diuina. Iam verò illud edíſſerã circa quod nõ ab re quiſpiã herere poſſit, qua de cauſa, cùm tot hominum millia vnũ in locũ coacta eſſent, vnumquodq; ex illis decẽ oraculis ita ediderit Deus, quaſi ad vnũ tantùm, non ad plures verba faceret. Hunc enim in modũ effatus eſt: Ne adulteratos. Cædem ne facito. Ne furato. Quo genere orationis in cæteris quoq; vſus eſt. Dicendũ igitur primo loco Deum illud ſtatuere documentũ, iisq; dare voluiſſe, qui in ſtudio ſacrarum literarũ verſarentur, eum, qui ad legis diuinæ regulã mores ſuos vitãq; cõponat, etiamſi vnus ipſe ſit, tamẽ haberi à deo numeroſiſſimæ gẽtis loco, addam etiã, omnium gentium. Quinetiã, ſi ſecundo orationis flumine longius prouehi neceſſe ſit, auſim vnũ illum cum vniuerſo orbe cõparare, quando qui alio loco virum quẽdam iuſtũ laudat approbátq;: Ego, inquit, Deus tuus ſum. Atq; ille quidẽ non alius profectò ab eo eſt, à quo edita ſunt decem hæc oracula: erat enim & mundi deus. Ac in acie quidẽ eodem locati ordine militer, ſi peræquè ſuo ſe centurioni gratos acceptósq; præbeant, iuſtam laudẽ, iuxta quoq; præmia conſequuntur. Poteſt & altera cauſa adferri, quòd ei, qui cõcionem habet, ſeu habere quid, ſeu vetare vult, neceſſe nõ eſt ita orationẽ quaſi cum multis ageret, inſtituere, ſed eam potius ſic temperare licet, vt dum velut ad ſingulos, qui coràm adſunt, dirigitur, ad omnes nihilominus pertineat. Facilius enim perſuadetur, ac citius morem gerit qui alienam exhortationem ceu ſibiipſi peculiariter factam excipit. Cæterùm admonitionẽ, quam quis ſibi cum multis cõmunem audit, ferè ſurda ere præterit, & ipſam populi multitudinem habet pro cõtumaciæ ac rebellionis ſuæ velamine. Tertia cauſa eſt, vt ne quis vnquam imperatorum regúmve vllum ex eorum numero, qui vitam agunt priuatam & obſcuram, arrogantia ſuperbiáque tumens faſtidiat, contemptuique habeat, ſed ad ſcholam potius ſacroſanctarum legum ſubinde accedens, diſcat non probabiliter tantùm, ſed verè multò magis ratiocinari: itáque dediſcat ſtultè, arroganter ac magnificè de ſe ſentire, vnde & illud ſequatur, vt libenter ac volens ſuperciliã deprimat. Si enim ille ortu ac principio carens, immortalis ac perennis, nullíusque rei laborans inopia huiuſce vniuerſitatis opifex & fautor: denique rex regum & deorum Deus ne abiectiſſimum quidem tantæ multitudi-

nis despexit, quin potius diuinorum oraculorum epulum huic præbere dignatus est, velut vnum hunc sibi conuiuam adhibiturus, & vni cælestè hoc poculum paraturus esset, quo animus, quatenus quidem fas est, magnis sacris initiandus irrigari perfundique posset: Ego homuncio quid est quod glorier, & ceruice sublata, ac ingenti distentus spiritu ferociter efferar, insilióque in eos qui sunt eiosdé mecum naturæ consortes, quique impari quidem fortuna vtuntur, non tamen imparem dissimilémve cognationis natalióque originem habent, vna nimirum eadémque forma præditi, quæ communis est omnium hominum natura? Igitur si vel vniuersum maris terrarúmque imperium penes me sit, me nihilominus & aditu facilem & affabilem familiarémq; iis præbere velim, qui vel anxij & rerum omniú inopes, vel obscuri humilésq; sunt, aut qui domestico maximè q; proprio destituuntur auxilio ac præsidio, cuiusmodi ferè sunt liberi qui vtrunq; parentem, vxores quæ maritos amiserunt. Cuiusmodi item senes illi, quibus vel nulla vnquá suscepta soboles est, vel si qua suscepta est, immaturo fato cõcesserit. Non enim æquũ censeo, vt homo cùm sim, tollam animos, aut seueritatem quandam præ me feram tragicæ proximam. Me igitur intra naturæ humanæ septa continebo, nunquá inde exiliens, sed omnem potius cogitationem in hoc conferens, vt discam humano affectu ac more viuere, non solùm propter rerũ vicissitudines, quibus peræquè obnoxij sunt, & qui rebus vtuntur prosperis, & qui premuntur aduersis, sed etiam propter ipsum decorum; quod, quamlibet constanter ac tutò res secundæ fluant perpetuò in vita seruari ac retineri debet. Ob hæc inquá mihi videtur Deus in edendis oraculis hoc genere sermonis vtens, velut ad vnum oraculare illam orationem habere voluisse. Quod ad locum attinet, totus, vti decebat, plenus erat miraculis. Nã & ingẽtibus tonitruis percellebatur sensus auriũ, quasi; adobruebatur, sinúlq; stellantibus fulgetris coruscabat æther, & prolixus ac vehemens reconditæ tubæ sonitus audiebatur, demittebatúrq; nubes, columnæ similitudine; cuius spira quidẽ terræ hærebat, reliquũ verò corpus mira altitudine sursum ferebatur. Deniq; è cælo dilabebatur igois, vasta fumi caligine, proxima quæq; obscurans. Nam par erat vt, cùm se diuina vis exereret, & in terram demitteret, nihil eorum, quibus constat hic mundus inferior, torpesceret, remissúsve ageret: quin potius, sedibus mouerentur omnia, & officiosè

ciosè accurrerẽt. Præsto erat populus sese iam triduũ expiãs, abstinens quidem cõsuetudine, cæteris; voluptatibus, præterquã iis, quę victũ ferè necessariò comitãtur, abstinens, ac se lauacris & aspergine lustrans. Quinetiá lotis vestimentis cultũ in primis candidũ ac purum præ se ferens, & summis pedibus, quasi suspensus teneretur. Ingredicus antes surrigebat, a Mose nimirum admonitus vt se ad concionẽ paratet. Hanc enim ille fuit ram intellexerat, cùm semotis arbitris euocatus oraculũ acciperet. Statim de medio igni, qui è cælo dilapsus erat, edita vox est, quæ omniũ animis metũ horrorẽq; incuteret, flama ad sermonem iis, qui audiebant, assuetum & familiarẽ apta accommodatá q;. Quæ autẽ verba edebantur, tantá vim habebãt clari tatis ac perspicuitatis, vt cernere ea potius quã audire populus videretur. Si quis verbis meis fidem nõ habet, audiat Mosem ipsum qui dixerit, ab vniuerso populo vocé esse apertissimè visam. Etenim humanæ voces auribus, diuinæ verò oculis reuerà hauriũtur. Quid ita? Quoniã quæ à Deo dicũtur, verba nõ sunt, res sunt. Certius autẽ est oculorũ, quàm auriũ de rebus iudiciũ. Optimè verò & perquã Deo conuenienter vox ab igni profecta dicitur. Huiusmodi enim sunt diuina oracula, vt inflãri auri videri possint, igni accuratissimè probata. Sed & allegoria subest eiusmodi, vim notari in igne duplicẽ: nam illustrãdi, vrendi alterã: ideóq; eos, qui studiosè diuinis oraculis obtecundent, immortales fore, ac purissimæ lucis participes, legibus diuinis velut astris in ipsorũ animis collucẽtibus: quotquot verò detrectẽt imperiũ, nullũ finem habituros vnquã incendij domestici ab internis exortẽtis libidinibus, quæ vitã eorũ, in quibus hærent flammę in morem depopulãtur. Hæc sunt de quibus dicendũ mihi fuit initio huiusce cõmentationis. Iam ad ipsa oracula venire, omniá; ipsorum inter se discrimina excutere conuenit. Decem igitur numero cùm essent capita, in duos digesta sunt quinarios, totidémq; stelis inscripta. Prior quinarius primaria oracula, posterior secũdaria cõplectitur: Ambo quidem præclari, vitaq; apprimè vtiles. Amplas enim ac publicas vias aperiunt eodẽ pertinentes, quibus tutò insistere possit animus rerum optimarum studiosus. Portò autem qui primas obtinet quinarius, primùm agit de monarchia, qua regitur ab vno mũdus. Deinde de statuis ac signis, cæterisq; id genus artis humanę operibus. Tum de nõ iurãdo, temerè adhibito Dei nomine. Mox de trãsmittendo die septimo, vti decet sacrũ ac Deo dicatum

catum diē. Postremò de colendis parentibus tum ambobus cōmuniter, tum priuatim singulis, vt ad Deum quidem hoc scripturæ caput referatur primū, patrem videlicet & conditorem huius vniuersitatis: deinde ad parentes ipsos, qui pro suo modulo illū imitati, particulari quadā procreatione velut liberorum autores fiunt. Alter autē quinarius totus interdictionibus constat. adulterij, cædis, furti, falsi testimonij, cupiditatis, nihil appingētes operis superuacanei. Horū igitur vnūquodq; diligēter & accuratè dispiciamus. Iam primū omniū Deus vniuersorum, quæ existūt, autor est ac fons perennis. Pietas itidē virtutū origo prima & præcipua. Quibus de rebus primo loco disserēdum. Error quidā haudquaquā exiguus multò maximā hoīm partē occupauit, & is quidē de re, quam par erat vel solam vel certè in primis omnis erroris expertē singulorū animis insidere. Nā ꝓ diis habuerūt alij elemēta quatuor, ignē, aērem, aquā, terram. Alij solem ac lunam, exteràsq; stellas tum erraticas tū fixas, alij vnum modò cælū, alij mundū vniuersum. A' supremo autem illo, maximéq; venerando procreatore ac moderatore huius amplissimæ mūdi Reip. inexpugnabilis inuictáq; exercitus imperatore, rectore denique, à quo vniuersa ab omni æuo adeóque in omne æuum salutariter administrantur, oculos auerterunt, séque furtim subduxerunt. Cæterùm suis illis diis falsa commentitiáq; nomina attribuerūt alij alia. Terrā enim vocarunt nunc Proserpinam, nunc Cererem, nunc Plutonem: mare appellarunt Neptunum, marinos ei genios suppræfectos addentes affingentésq;. & comitatū item, in quo ingens turba esset vtriusq; sexus. Aērem vero, Iunonē: & ignem, Vulcanum: præterea Solem, Apollinem: Lunam, Dianam: Luciferū, Venerem: & planetam, qui à Græcis στίλβων appellabatur, Mercuriū nominarūt. Quin & aliorū quoq; astrorū penè omnium nomina, fabularum scriptoribus velut per manus tradiderūt. His demulcendis capiendisque auribus miro artificio commēta molientes, simúlque attexentes, viū sunt ad huiusmodi nominum inuentionem, vniuersa adhibuisse probabilis & argutæ orationis lenocinia. Hoc pacto cùm cælum in duo secuissent hemisphæria, quorum alterum super terram extaret, sub terra lateret alterum, vocarunt Διοσκόρους, id est, Iouis filios, Castorē videlicet, Pollucémq; intelligentes. Ac de vita quidem horum, diebus alternante, multa prodigiosè affinxerunt. Cælo enim iugi ac perpetuo tenore in orbem se agente, necesse hemisphæriorum

rum vtrunque alteri vicissim quotidie cedere, itaque alterum suprà esse, infrà alterū, nostra certè opinione: cùm alioqui satis constet in orbibus nihil summum reuera, nihil infimum esse: Nostri modò respectu, quod supra caput est, summū: quod huic ex aduerso respondet, infimum dici solere. Iam eum, qui syncerè & verè philosophari didicerit, germanæque ac meræ pietatis studiosus esse cœperit, pulcherrima sanctissimáque docet constitutio, vt nulli eorum, quibus constat mundus, merum imperium, & plenam summámque potestatem esse suspicetur. Ortum enim habet. At quod oritur, obnoxium interitui est, nisi autoris ipsius & conditoris prouidentia & cura ab interitu vindicetur. Quod etiam si fiat, extiterit nihilominus aliquando tempus, cùm id in rerum natura non esset. Nefas autem dicere Deum à certo tempore ortum esse, nec antè fuisse, aut omnino sempiternum esse, negare. At inuenti sunt tamen vesani nescio qui, tam præpostero iudicio homines, vt non solùm pro diis haberent quæ paulò antè commemorauimus, sed eorum etiam vnumquodq; pro maximo & principe Deo colerēt: illi quidem certè vel propter indomitam ingenij tarditatem verum Deum ignorantes, vel de cognitione eiusdem non admodum laborantes, quòd putarent ea solùm esse, quæ sub sensum caderent: causam, quæ animo tantùm cerneretur, & ratione intelligeretur, nullam esse: Et tamen præsto id erat vnde fides perspicuè fieri posset. Nam cùm animo & vitam sustinerent & consilia inirēt, & reliqua humanæ vitæ munia obirent, nunquam tamen efficere potuerunt, vt ipsum corporeis oculis cernerent, quamlibet studiosè annixi & ambitiosè, an quo modo hoc ipsum simulachrum omnium maximè diuinum oculis vsurpare possent. A' quo profectò rationi consentaneū erat gradū facere ad cognitionem ortu carentis & sempiterni Dei, qui oculis mortalium subductus, vniuersum mundū salutariter regit ac moderatur. Vt enim, si quis honorē & cultū, qui magno regi debeatur, eius suppræfectis tribuat ac satrapis, videri possit non stultus tantū & rerum imperitus, sed temerarius etiam, & ad audendū protectus, vt qui nullo delectu seruos colat pro domino: ita si quis pari honore prosequatur tum omnium autorem ac procreatorem Deum, tum quæ ab eo condita sunt & procreata, sciat se maximè omnium temerè & iniquè agere: neque verò dum patia disparibus ad hunc modum tribuit, honoratiora reddere, quæ sunt cōditionis tantò inferioris, sed quantū in ipso est Dei

maiesta

Universidad de Deusto Biblioteca

maiestatē imminuere, qui ordinis est modis omnibus superioris. Sunt & qui eò progrediātur impietatis, vt ne paria quidem impertiant, sed procreatis, quidvis honoris cultúsq; exhibeāt, procreatori nihil tribuant. Quin ne mentionem quidē faciant eius, quo nihil obuium magis, nihil magis publicum. Studiosè enim voluntariā sibi inducentes obliuionē miseri, obliuiscūtur illius ipsius, cuius vtique solius meminisse consentaneum erat. Nonnulli deniq; dira quadā rabie perciti palā edere improbitatis suæ specimen nō dubitāt, maledicā contumeliosámq; linguam exacuētes, ac Deū ipsum cōuitiis maledictisq; appetentes, & eadē opera dolore cōficientes pios homines, quos hæc audientes statim subit ingēs vixq; cōsolabilis mœror, animúmq; exest. Atq; hic quidē aries est, qui abi mpiis admoueri cōsueuerit. Hęc vna res, qua piis ora conātur obstruere, vitā quietam & tranquiliam instituētibus, & vt præstātissimā amplectentibus, ne in præsens se aliósve exasperent. Vniuersas igitur eiusmodi præstigias auersemur, & quæ naturā cognata congenitáque nobis sunt, ac fratrum nostrorū nomine ceuseri debent, etiamsi substātiā cōstant puriore ac nobiliore, & interitu minus obnoxia, ne adoremus. (Porrò fraternæ coniunctionis rationem inter se habent quæcunque ptoceata sunt, certè quatenus talia sunt: siquidem qui vniuersa precreauit, vniuersorum pater est.) Mente verò ac lingua, totisque viribus, & summa quidem constantia ad cultū accingamur illius ortu carentis ac sempiterni huius vniuersitatis autoris, cauentes ne succumbamus: imò ne locum quidem demus mellitis nonnullorū sermonibus ac lenociniis, quibus multos haud dubiè, qui sic cauissent, euadere potuissent, in exitium pertractos scimus. Præceptum primum & præceptorum longè maximum & augustississimum nostris insculpamus cordibus, quo admonemur vnicum illum summum & habendum esse & colendum Deum. Opinioni verò, quæ deorum multitudinem astruit, nemo eorum qui syncerè & cādidè verum indagare cupiant, aurem vnquam præbuerit. Cæteri quotquot vt deos venerantur & colunt aut solem & lunam, aut vniuersum etiam cælum mundúmve, aut præcipuas aliquot eius partes, hallucinantur quidem: quis enim inficias ierit? cùm ea quæ regem dominúmque agnoscunt, tantopere extollant, & quasi regio solio collocent: minori tamen hi sese scelere obstringunt, quàm qui ex lignis, lapidibus, auro, argentóve, aut alia materia fingunt ac formant pro arbitratu quisq; suo

suo varia: itaque orbem terrarum signis, statuisque replent, & aliis id genus humanæ artis opificiis, quorū procreatrix tum pictoria, tum fabrilis ars grauia in hominum vitā damna, detrimentáque inuehere solet. Subuertitur enim opinio quam de sempiterno Deo haberi, & qua in primis animum fulciri firmarique conuenit. Quibus ea sublata est, ii instar nauium, quę omnibus destitutæ sunt armamentis, fluctuantes perpetuò huc illuc aguntur, neq; se in portum vnquam recipere, neque in firmam veritatis stationem subire possunt. Tanquam cęci sint, oculos nunquam in id coniiciunt, quod & aspectu dignum in primis est, & ad quod vnum oportebat ipsos omnem oculorum aciem intendere. Horum sanè vita mihi videri solet haud paulò miserior, quàm sit eorum qui externam visionem vel deprauatam habent, vel omnino etiam deperditam. Etenim hoc illi incommodo præter voluntatem afficiuntur, quia vel in grauē quempiam morbum oculorum, vel in manus hostium inciderunt: hi verò sponte sua internos animi oculos non labefactarunt solùm, sed prorsus quoq; sibi abiiciendos esse putauerunt. Hinc fit vt meritò illis quasi aduersa fortuna vtentibus miseri cordia præsto sit: his tanquā flagitiosis pœna irrogetur, qui ne illud quidem vnà cū cæteris animaduerterūt, quod in prōptu adeò est, vt vix qui adhuc balbutiat puer, ignoret, opificē opificio maximè præstare, primū quidē tēpore. (antiquior enim est, & quodāmodo operis à se constructi pater) deinde etiā vi ac dignitate. Quod enim agit eo, quod patitur, nobilius est & illustrius. Cúmq; par esset (tāetsi ne hoc quidē ipsum impietatis crimine vacaret) pictores ipsos potius ac statuarios summis honoribus velut deos colere, hos tamen in obscuro iacēre fiuerunt, nihil quicquā illis amplius, quàm cæteris hominib⁹ tribuētes: opera verò manibus ipsorū sculpta pictáve deos esse censuerūt. Et cōplures quidē ex ipsis artificibus inopes & obscuri ad multam senectutē peruenerūt, ac tandem aliis atq; aliis succrescētibus infortuniis de vita decesserūt. Quæ verò arte delinearāt ac elaborarāt, iis purpura, auro, reliquisq; id genus reb⁹ splēdidis ac magnificis, quas diuitiæ suppeditāt, magna cōciliata autoritas: Adhibiti etiā cultores ac sacrifici nō ingenuè modò conditionis hoīes, sed & primæ nobilitatis, & q corporis etiā forma p̄cellerēt. Diligēter em̄ & accuratè tū in genus sacrifici inqrit̄, an ipsū irreprehēsum sit & inculpatū: tū cōpago toti⁹ corporis explorat̄, an ea prorsus oīb⁹ suis ptib⁹ cōstet. Sed hęc leuiora, tā

etsi

Universidad de Deusto
Biblioteca

etsi per se satis supérque grauia sunt. Quod sequitur, omnium est longè grauissimum & indignissimum. Nonnullos enim ex ipsis opificibus animaduerti etiã opificiis suis vota precésque fundere, ac sacra facere. Hi tolerabilius profectò manus suas venerari & colere potebant. A' quo tamẽ abstinere si mallẽt, ne nimio sui amore laborare viderẽtur, certè adorarent malleos, incudes, stylos, forcipes, cæreráq; instrumẽta, quibus adiuti, huiusmodi formã induxerũt materiæ. Quanquã his eò prolapsis dementiæ, illud à nobis libere & ingenuè loqui volẽtibus meritò dici potest, votorum omnium primum præcipuúmq; esse, vt optemus nos esse Dei quàm simillimos, & ad eius naturam, quàm maximè fieri potest, accedere contendamus, quæ summa fœlicitatis nostræ est. Iam igitur vota facite, precésq; fundite ô præclari, vt simulachris figmentisque vestris perquàm similes euadatis. Qua ex re summæ beatitudinis fructũ colligere possitis, neque cernentes oculis, neque audientes auribus, neq; respirantes odorantésve naribus, neque ore vocem edentes, cibúmve gustantes, neque quicquam accipientes manibus dantésve, aut vllo modo molientes, neque pedibus ingredientes, neque verò vlla alia corporis parte vim vllam exercẽtes, sed velut sacrosancto quodam ac præsidiario carcere interdiu noctúque conclusi & asseruati, nidorem è victimis perpetuò trahẽtes. Id vnum ex omni genere bonorũ ipsis simulachris attribui affingive potest. Sed equidem arbitror ipsos hęc audientes primùm commotum iri vehementer, quasi non preces ego, sed diras potius deprecationes memorem, mox verò ad conuitiosam defensionẽ sese conuersuros. & abundè recriminaturos. Maximũ hoc fuerit indicium manifestæ eorũ impietatis, quòd deos colant, quibus natura similes nunquã ipsi fieri velint. Ab animato igitur inanimum ne adorator. Perquàm enim absurdum fuerit, si quod ars fabricauit, ab eo colatur ac religiosè obseruetur, quod natura ipsa procreauit. Cæterùm Aegyptus non hoc modò crimine totius quidem communi regionis illius, sed & altero maximè insigni meritò accersitur. Nam præter signa statuásq;, bruta etiã animalia diuino honore prosecuti sunt Aegyptij, in primisque tauros, arietes, hircos, quibus & prodigiosas quasdam fabulas affinxerunt. Nec mirum fortasse sit ea coli ab illis animalia. Mansuetissima enim sunt, & ad vitam plurimũ conducunt. Bos arator sulcos ducit & sementi apparat: idem, vbi iam repurganda grana fuerint, trituris maximè futurus idoneus.

idoneus. Aries vestimentum suppeditat, tegumentũ longè præstantissimũ. Corpora enim si nuda essent, facilè paterent omnibus immoderati tum caloris tum frigoris iniuriis, nunc solis ardoribus æstuãtia, nunc frigida cæli intemperie rigentia. Iam verò modũ omnem prętergressi ex feris immanes cùm primis & intractabiles, leones & crocodilos, & ex serpentũ quoq; genere aspidẽ veneno, quod eiaculari solet formidabilẽ templis honorant, lucis, sacrificiis, ludorũ festis diebus, põpis, & id genus aliis. Nam & in terra & in aquis, quæ duo elemẽta magno vsui esse voluit mortalibus Deus, perscrutati immanissima quæq; ac truculentissima, nihil in terra offenderunt leone efferatius, nihil in aquis crocodilo atrocius, quorũ tamen vtrunq; diuinis prosequuntur honoribus. Quin & aliàs consecratũt animãtes, canes, feles, lupos, & ex volucrũ genere ibides & accipitres. deinde etiã ex piscibus integra quorundã corpora, quorundã certas tantùm partes. Quibus rebus quid potest esse ridiculũ magis? Ideóq; qui primi in Aegyptum peregrè profecti sunt, vtiq; prius, quàm eius regionis mores insolẽtes animis imbibissent, risu propemodũ enecti sunt. Quotquot autẽ de vera sanáq; doctrina nõnihil degustarunt, mirantur rebus tã indignis, tãtùm tribui dignitatis, & eorũ, quibus id vsu veniat, sortẽ deplorant. Existimãt enim, quod & probabile est, ipsos cõditione esse multò deteriore, quàm ea sint, quibus tantũ honoris exhibeant, & in quæ sic animos suos effundũt, vt pro feris ipsũ haberi possint humana specie obambulãtibus. Sustulit igitur sacris suis legibus Deus vniuersam hãc deos cõsecrandi rationẽ, & ad se, qui verè Deus est, honorandũ colendúmq; homines euocauit, nihil ille quidẽ opus habens honore, qui ei debetur, (neq; enim aliena eget opera qui sibi abundè sufficit ipse, suppeditátq; omnia) sed volens generi hominũ, quod per deuia ferebatur, viam rectam turámq; munire, quam qui ingrederẽtur, itaq; naturam ducem sequerentur, facilè pręstãtissimi finis cõpotes euaderent, cognitionem adepti eius qui verè sit, & quẽ primum perfectissimũq; bonum appellare possis. Quandoquidẽ ab eo velut perẽni quodam fonte mũdus ipse, quæq; in eo insunt, largum particulariũ bonorũ succum trahunt. Iam cùm etiam de secundo præcepto, quantũ licuit disseruerimus, de eo deinceps quod ordine sequitur, dicendũ nobis est. Est autem huiusmodi, non esse temerè & incõsideratè vsurpandũ nomen Dei. Porrò quidem ordinis manifesta ratio est, ũquis nonnihil mentis aciem intẽdat. Nomen

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim proximè rem, de qua dicitur, sequitur, haud aliter atque vmbra corpus. Cùm igitur de habẽdo colendòq; Deo, qui verè ac semper est, dictum iam esset, è vestigio conuenienti ordine ac serie consecutum est præceptum perquàm appositum de nomine eiusdem. Nam hac quidem in re multis variisq; modis peccatur ab hominibus. Præclarum sanè & vitæ apprimè vtile, nunquam iurare, idémq; naturæ humanæ valdè cõgruum, quã insita ratio docet sic veracem esse oportere, quasi quoties verba facit, iurare se putet. Alterave rò, quod aiũt, nauigatio, iurisiurã di religionem sartam tectam seruare. Continuò enim, qui iurat, in suspicionem venit attentatæ fidei. Cunctandum igitur tentandumq;, num quo modo captata procrastinatione, iurãdi occasio summoueri possit. Quòd si qua vis necessitatis vrgeat, quicquid illud est, quo de agitur, diligenter & accuratè considerandum. Res est haud parui momenti, etiamsi ex more cõtemptui haberetur, Iusiurandum enim testimonium quoddam est Dei de rebus controuersis. Deum verò testem laudare mendacij, planè impium. Agedum, si ita videtur, rationis acie intuere mihi mentẽ eius, qui peieraturus sit. Animaduertes eã nullo modo conquiescere, sed contra tumultuari secum & commoueri, vt quę velut in ius trahatur, & contumeliis maledictisq; adobruatur. Nam cuiusq; animo adhæret genius ipsi congenitus, nihil ille quidem solitus sceleris in se admittere, vt qui semper & improbitatem odio, & amore virtutem sponte sua prosequatur. Is modò accutorẽ, modò iudicem pro re nata vnus idémq; agit, qua prouocatus ac permotus, vt accusator quidem arguit, accusat, ac formidabili specie metum incutit: rursúsq; vt iudex præcipit, admonet, & ad resipiscẽdum incitat. Si flectere potest, magna alacritate recipit in gratiam: sin minus potest, bellum gerit perpetuum, nec vllas paciscitur inducias, dies ac noctes instat, nec lancinare desinit, & vulnera, quæ nullo remedio curari possint, infligere, dum miseram sceleratámq; hominis vitã abrumpat. Hic equidem te libenter rogarim ô periure quisquis es. Ecquid ausis ad quemquam amicorũ aut necessariorũ tuorum accedere, ab eodem stipulaturus, vt quæ neq; viderit, neq; audierit, ea quasi oculis auribúsq; hausta, ac sibi diligẽter explorata, obseruatáq; testimonio suo in gratiam tuam suffulciat? Non ausis, opinor, id enim facinus est desperatæ deploratéq; amentiæ. Quibus oculis amicum intueus, si modò sobrius es, & mẽtis compos, ab eodem petes, vt nomine amicitiæ, quæ tibi

tibi cum eo intercedit, cuiquã iniuriam faciat, & iura diuina pariter humanáq; omnia rontẽnas ac violes? Nõ dubiũ profectò quin, si hæc ille audierit, planè repudiaturus sit falsum hoc & emẽtitũ amicitiæ simulachrũ: deinde secũ etiã ipse expostulaturus, quòd principiò cũ eiusmodi homine amicitiã inierit: deniq; ab eodem quàm ocyssimè tanquã à bellua efferata rabiéq; percita resulturus. Itáne verò de quibus ne amicũ quidẽ interpellare ausis, ad ea testẽ impudẽter citabis parentẽ ipsum rectorémq; mundi Deũ? & eò temeritatis venies, sciés nihil esse quod illius fallat oculos, nil quod aures fugiat, an verò ignorãs? Si ignoras, pietatẽ aduersus deũ tollis. Porrò scelerũ omniũ fons est impietas. Ad hæc grauissimũ scelus, illud accedit, quòd mira quadã arte & astutia ipsam quoq; iurisiurãdi religionem oppugnas, cùm per eum, quẽ neq; aduertere, neq; omnino esse putes, sic iures, quasi eũ rerum humanarũ procurationẽ habere cẽseas. Sin est autẽ, vt mũdum noris à deo regi administrariq;, neq; verò id solùm, sed etiã ab eodẽ hominũ vitæ cõsuli & prouideri, nulla iam impietate impietas tua superari potest, qui, si minus ore & lingua, certè interno animi affectu, cuius tibi cõscius es, cũ Deo sic agas. Inuato me falso testimonio, inuato collusione, inuato deniq; fraudis & impostura societate. Spes mihi vna tuẽdæ laudis ac famæ apud homines, veritatis dissimulatio. Alteri tãtò inferiori tu tãtò superior, homini quidem eidémq; improbo tu Deus idémq; omniũ oprimus ac præstãtissimus iniquam operã præstare ne dubitato. Sunt & alij qui nulla fructus aţq; emoluméti spe ducti, temeré nullóq; discrimine de rebus quibuslibet subinde iurent. Id quo prauæ cõsuetudini acceptũ referri debere vel illud satis docet, quòd etiã vbi nihil prorsus in cõtrouersiam adductũ est, iurãt, volẽtes fortasse orationem efficere deiuriis vsurpãdis plenioré. Quasi verò nõ satius esset nõnihil de verbis ipsis decideretinò verò qñ ex crefrequẽtiq; deiurio periurium nascitur & impietas, sermonis ac vocis vsum prius amittere. Necesse est igit eũ, qui iuratur, sit, eã paulò diligẽtius excutere & curiosius: & id quidẽ in primis quo de agitur, explorare, magni sit momẽti nẽcne, & an reuerà factũ sit, an etiã firmiter ipse, qd factũ est, animo cõplexus sit. Deinde se quoq; ipsũ recognoscere, purõne sit à prauaricatione ãio, corpore ab inquinaméto & illuuie, lĩgua à probris & cõuitiis. Nõ em piũ est, vt quo ore qs sacrosan. & augustũ Dei nomẽ vsurpet, eodẽ promẽdis cõtumeliis & maledictis abutat. Porrò Jo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ci quoq; ac temporis idonei habēda ratio est. Nonnullos enim iam animaduerti, qui in locis profanis & impuris, vbi neq; de patre, neq; de matre, imò ne de vllo quidē sene alienigena, qui honestè & cū laude vixerit, mentionē fecisse par est, iurare non dubitarent, & integras deiuriorū formulas connectere, impiè clarū & celebre Dei nomē, vbi minimè oportuit, vsurpare ausi. Qui suprà dicta contemptui habeat, sciat se primùm scelestum esse & impurum: deinde maxima supplicia, quæ ipsum intercipiant, velut in insidiis esse: neq; enim diligēs illa rerum humanarum inspectrix, quam nos iudiciorū præsidem, Græci Δίκην nominant, à quoquā qui tantis se sceleribus polluerit, exorari, aut vllo modo flecti potest. Ea si quando nō simul atq; peccatū est à quopiam, pœnas ab eodē sumit, videtur hac quidem lege, vt fœnore permultū sorti accessurū sit, supplicia fœnerare, quæ cùm tēpestiuū fuerit, ex vsu Reipub. à debitore exigere possit.

Oracula. Quartum præceptū de feriis diei septimi, quæ Deo dicatæ sunt, agit, docétq; eas pure ac sanctè transmittendas esse. Has nonnullæ ciuitates semel in mense celebrant, numero adæquantes Calendis ex placito diuino institutis. At Iudæi sex interiectis diebus, septimū continenti quodā circulo festum agunt. Cuius rei causa perquàm manifesta deprehenditur ex ipsa cōditi orbis historia. Siquidē ea mūdum sex diebus creatum esse docet: Septimo autē feriantem ab omni opere Deū cœpisse. quæ bellè cōdidisset, intueri & contemplari: ex quo præceptū etiam tradi iis, qui in hac Repub. diuinis fundata legibus versaturi essent, vt quemadmodū cæteris in rebus, ita hic quoq; Deum sequētes ducē, negotiis operibúsq; sex diebus incūberent, septimo quiescerent, seq; sapientiæ studio traderent, speculationi rerum naturalium vacarent, dispicerēt num quo se scelere superioribus diebus inquinassent: denique à se rationem dictorū factorúmque ad suæ ipsorū mentis tribunal diligenter exigerent, ipso etiam diuino sermone disceptatore atq; censore adhibito: itaq; ea quę inconsideratè neglexissent, corrigerent. ac ne iterū vllum in se scelus admitterent, in posterū cautius diligētiúsq; prouiderēt. Sed dierū sex vsuram Deus in exædificationē mundi cōsumma tionémq; semel cōtulit. spatio tēporis nihil opus habēs. Hominibus verò, quorū sors, quia mortalis & caduca est, ad necessarias vitæ vsus plurimis eget, ad extremū vsq; vitæ actum diligenter & studiosè in eo perseuerandū, vt sibi comparent quæ ad vitam degendā necessaria sunt, sacris feriis septimo quoq; die inter

intercalatis. An nō præclara hæc exhortatio, & quæ plurimùm valeat ad animos cùm ad alias virtutes, tum maximè ad pietatem incitādos? Semper tibi, inquit, imitādum propone Deum. Sed illud dierū spatium, quanto quidē spatio mundum architectatus est Deus, exēplar tibi sit temporis, obeundis actionibus, cōficiendisq; negotiis, destinandi perquàm idoneū ac sufficiēs: Septimus verò dies, operæ philosophicis ac diuinis speculationibus impendendæ. Septimo enim die inspexisse dicitur Deus quæ cōdiderat, vt & ipse intelligas tum naturæ opera, tum tua quæcunq; ad felicitatē contendunt, tibi speculāda contemplandáq; esse. Ab hoc igitur vitæ vtriusq; laudatissimæ archetypo. tū eius quæ in actione cernitur, tum eius quæ in cognitione & contemplatione versatur, ne oculos vnquā remoueamus: sed ad ipsum assiduè respicientes, nostris ipsorum mentibus illustres imagines ac formas insculpamus, & mortalitatem hanc ad immortalitatis ipsius similitudinem, quoad fieri potest, dictis factisq; idoneis effingamus. Quæ verò ratione dicatur sex diebus cōditus à deo mundus, cùm ei nihil planè tēporis spatio ad agēdum opus sit, tractata alibi explicatáq; allegoria demonstratū est. Prærogatiua certe, quam in rerū natura septenarius numerus habeat, patefacta ostensáq; ab iis est, qui disciplinas pertractando ipsam diligenter accuratéq; vestigarūt. Hæc æstimatur ex ea, quæ in numeris virgo est, quæ matris expers, habitudine, vni illa quidem principióq; maximè propria. Ad hęc quoniam inerrantis orbis vnū idea est, septem erronū profectò erit septenarius. Vno enim septenariónq; incorporeū illud cælum cōstat, quod aspectabilis & corporati exēplar est. Porrò ex individua diuiduáq; natura concretū est ipsum cælum. Sed individua quidem natura primā ac summam inerrantémq; conuersionē sortita est: Diuidua autē vi atq; ordine secūdam. Illi vnum præest, hāc moderatur septenarius, quæ sexies diuisa septem errones, quos vocamus, effecit, ita dictos, non quòd quicquā eorum, quæ in cælo sunt, & naturam habēt diuinam ac beatā, vllo modo deerret, cùm nihil æque expers erroris sit: Siquidem illa perpetua quadā sibiq; simili vertigine æuum velut glomerāt, nec vnquā à suo deflectunt cuariáotq; curriculo: sed potius quòd quæ motu circūagantur ipsi individuo extimóq; orbi cōtrario, erratica impropriè vocauit hominū temeritas ac stultitia, suum ipsorū errorem ad cælestia referentiū: quæ tamen in illa diuina acie ordinem nunquam deserunt. Ob hæc igitur, aliáq; item plura.

Universidad de Deusto
Biblioteca

magno in honore septenarius habetur. Verùtamen nõ aliunde tanta eidem prærogatiua est,quàta ex eo quòd in primis conditorẽ,parentémq; vniuersorũ prodit,ac velut spectãdum exhibet.In hoc enim quasi speculo videre sibi videtur humana mẽs Deum molientẽ procreãtémq; vniuersa,& eadem moderãtem. Iam verò vbi de feriis actũ est diei septimi, quintũ præceptum traditur,quod est de colẽdis obseruãdisq; parẽtibus, eiq; locus attribuitur in cõfinio vtriusq; quinarij.Hoc igitur prioris quinarij postremo loco positũ,sacrorum augustorumq; præceptorum iungit cõplétq; quinarium,eadémq; alteri quinario annectit,qui iura hominibus ipsis inter se retinẽda exercẽdáq; cõplectitur.Eius verò rei causa,vt equidẽ opinor,hæc est:Parentũ natura,essentiæ mortalis immortalisq; quoddã velut confinũ est:mortalis,propter corpora ipsorũ fluxa & caduca, quæ hominum reliquorúmq; animalium cognatione teneãtur:immortalis,ob vim facultatémq; procreãdi,qua quodãmodo Deum repræsentẽt vniuersorũ procreatorem.Iam sanè quidem nõnulli cùm se alteri parti addixissent,alterã vitã sunt habere cõcẽptui. Vehementiore enim pietatis amore rapti,diuino cultui totam vitã suam dicarũt,aliis,quæ vnà quoq; suscipienda tractandáq; erant,in totũ ferè prætermissis. Alij verò nihil in bonorum numero habẽdũ esse rati extra ea,quæ homini ab homine debentur officia,vnũ modò hominum cõmercium amplexi sunt,& cõmunitatis societatisq; desiderio capti,ex æquo omnes ad vtẽda fruendáq; bona vocauerũt,ac malis omniũ miseriisq; remedium,quãtum potuerunt,adhibuerunt.Hos quidem certè rerũ humanarum,illos diuinarũ impensè studiosos meritò quis dicat,ac semiperfecta quidem virtute prædito vtrosq;. Eos enim demũ numeris omnibus absolutos esse,qui se vtriusq; probauerint.Quotquot autem neq; vllam propensũ in res humanas animi fidem faciunt significatione vel lætitiæ,dum bene cedũt res mortalibus:vel doloris,dum malè:neq; amore implicãtur pietatis & innocentiæ,videri omnino possint in ferarũ naturã degenerasse:ex quibus haud dubiè primas atrocitatis partes ferarius,qui nullam habet parẽtum rationem,& vtranq; partem exagitãs,Deo pariter hominibúsq; aduersatur.Sciat igitur duplici se iudicio,quorum certè vtrunq; sponte naturæ agnoscatur,reum peragi,diuino humanóq; :tac diuino quidem impietatis damnari,quòd qui in rerum naturam ipsum,cùm antè nõ esset,adduxerint,atque hoc ipso Deum imitati sint,eos minimè colat

Oraculum.

colat & obseruet:humano autem inhumanitatis planè conuinci.Nam apud quẽ beneficium collocabit,qui quos habet arctissimo consanguinitatis vinculo coniunctos,& a quibus amplissimis muneribus affectus est,quorum nõnulla etiam tãta sunt, vt paria facere nunquam possit, eos paruipendit ac dispicit? Qui enim possit quispiam eos vicissim procreare à quibus sit procreatus? Parentibus videlicet eximiã prę liberis sortem largita natura est,vt beneficia cõferãt,quibus pari gratia nulla vnquam referri possit.Quò fit vt meritò indignũ & graue cẽseri debeat,si qui pro omnibus,quæ acceperũt,parem gratiã rependere nullo modo possunt, ne pro leuioribus quidẽ velint.His ego videor mihi iure dicturus. Ab hominibus feras domari oportere.(Et sæpe quidẽ ipse incidi in leones,vrsos, pardósq; ita edomitos,vt nõ iis modò hominibus,à quibus alerentur, tractabiles se mãsuetósq; præberent,quaũ beneficiũ agnoscerent, sed aliis quoq;:nec verò alia de causa,vt equidẽ sentio, quàm q; hos illis similes esse cernerẽt.)Decet enim deteriora semper se ad præstantiorũ æmulationem cõponere,itaq; spẽ existere proficiendi in melius.Núc contrà hortari cogor homines, vt nonnullarum ferarũ æmulos se imitatorésq; præbeant. Illæ norũt didicerũntq; bene de se meritis gratiã repẽdere.Canes pro tuẽda domo herili dimicant:& vbi periculi aliquid ex improuiso acciderit,nõ sinunt se superstitibus heros è vita tolli. Quinetiã eos qui tuẽdis gregibus adhiberi solẽt,aiũt in propugnãdo grege ita ferè perseuerare,vt extrema patiãtur omnia,quò ab omni damno ac detrimento pastores ipsos vindicẽt. An non illud maximè pudendũ,in reponẽda gratia vinci à cane hominẽ,ab audacissima petulãtissimáq; fera animal mãsuetissimum? Sed si nõdum satis terrestria nos edocẽt animalia,ad aërea transeamus,vnde quæ par est,discamus.Ciconiæ vbi cõsenuerunt, nec iam ad volatũ vires sufficiunt,nidis se continent. Earum pulli, propè dixerim,terras ac maria circũuolitãtes, vndecũq; parentibus victũ quærũtant.Atq; ille quidem,ita vt eam ætatẽ decet, quieti se tradunt,& reliquã vitam agunt in deliciis & summa rerũ copia.Hi,quos labores tolerãt in suppeditando parẽtibus victu,eos leues planè ducẽtes tum pietatis ergò, tum quòd se, vbi cõsenuerint,vsuros sperent simili natorũ officio,necessariũ debitum in tẽpore vicissim exoluũt,& quale acceperũt beneficium,reponũt.Nõ possunt vtiq, neq; nati statim ab ortu,neque parẽtes sub extremũ vitæ tempus victũ sibi parare. Quò fit vt

ipsæ ciconiæ sponte naturæ antè, quàm è pullis excesserint, foueantur à parentibus, posteáq; eosdē senes magna alacritate foueant. An non igitur quotquot curam parentum deposuerunt, pudore affici, & à se ipsi pœnas exigere debent, cùm paruam eorum rationē habeant, quibus vel solis vel cum primis prospectum ab ipsis esse oporteat, & in quos non tā conferri beneficiū, quàm referri gratia videatur? Nihil enim habent liberi, quod non idem parentibus acceptū referri debeat, vt quod ipsi de suo deciderint, aut cuius quoquomodo liberis autores fuerint. Ec quid igitur hi pietatem ac sanctitatē, duas virtutum reginas, finibus animorum suorū complexi sunt? Amandarunt potius, & in exilium relegarunt. A' Deo procreātur liberi parentum ministerio. Porrò qui ministrū aspernatur, vnà principem quoq; ipsum aspernatur. Sunt verò & qui audeāt paulò magnificētius parentū nomen celebrare, dicántq; patrē ac matrem deos vtiq; esse humanis oculis expositos, & in fugendis animalibus imitātes ipsum summū ortu & origine carentem Deum. Cęterùm hunc vniuersorū Deum esse, illos eorū tārùm quæ procrearint. Fieri verò nequit, vt qui impiè contēnat eos, quos intuetur præsentes, pietatē erga eum, quem non videt, colat. His de honore parentibus exhibēdo pertractatis, prior diuiniórq; absoluitur quinarius. Ac sequitur alter, & is quidē interdictionibus constans, mutua hominū commercia spectantibus, initio ducto ab adulterio maleficiorū maximo. Primùm nanq; fons huius & origo studiū voluptatis est, quod eorū, in quos semel inuaserit, & corpora frāgit, & vires animi soluit, eiusdémq; vitiat & labefactat substantiā. Siquidem in morem ignis subinde inualescētis quicquid attigerit exest, nihil saluum in vita humana, nihil integrū relinquens. Deinde etiam eum, cuius iam animo adulterium implantauit, nō modò ad iniuriam faciēdam instigat, sed vnà quoq; docet iniquitatē ipsam cum altero cōmunem habere, & societate earum rerum inire, quarū minimè liceat. Vbi enim insana furiosáq; libido cuiuspiam animum semel occupauit, non potest is tandē suæ ipse auiditati satis esse. Duos omnino, vnū præeuntis, alterū obsecundātis partes gerentem, conuenire necesse est, prouehendis incōtinentię & sălacitatis vitiis longè turpissimis. Neq; eā dicere licet, eius quæ adulterio polluitur, corpus tantū vitiari corrumpiq;, imò, si verū fateri volemus, ipsius animū à viro abalienari magis, quàm corpus iudicabimus. Docetur eā modis omnibus illū auersari atq; odisse.

Ac

Ac minus quidē id graue esset, si se odium palàm apertéq; proderet. (Cauētur enim facilius quę perspicua sunt & manifesta.) Sed neq; in suspicionem venire, neq; deprehendi facilè potest. Miris dolis tegitur, & quasi velis quibusdam obtenditur. Quin sæpe accidit vt valde à re diuersam amoris ac beneuolentiæ opinionem vir habeat, pręstigiosis nimirū captiosisq; fascinatus vxoris illecebris. Porrò cōturbantur tres subuertuntúrq; familiæ: Vna eius viri, cuius violentur nuptialia fœdera, quiq; & votis fraudatur cōiugalibus & spe legitimorū liberorum spoliatur: altera adulteri: adulterę tertia. Ambo enim contumelia infamiáq;, ac maximis quibusq; probris aspergūtur. Horū si fuerint amplæ & numerosæ familiæ, quia aliis atq; aliis subinde contractis matrimoniis magna existit ciuiū inter se necessitudo atq; cōiunctio, hæc ipsa noxa circūquaq; grassatur, & vniuersam etiā ciuitatē peruagatur. Atqui grauis omnino molestáq; res est, vbi de liberis ambigas, tui sint an alterius. Et tamen nisi pudicā habes vxorem, dubium tibi prorsus incertúmq; est, cuiusnam reuera sit patris qui in lucem editur fœtus. Et res interim in occulto si latet, spurij legitimorū liberorum ordinē sibi locúmq; vindicantes, alienā familiam polluunt & labefactant, & hæreditatē, quatenus ea quidem paterna censetur, sed quæ tamen ad ipsos nullo iure pertineat, consequuntur. Atq; adulter ipse posteaquā virus suum effuderit, & sobolē omnū conuitiis expositam procrearit, deniq; libidinē suam expleuerit, non ūne graui alterius iniuria, subducet se, ac ridendam præbebit eius, quem reclamātibus legibus violauit, ingnorationē. Hic autem perinde ac si vtroq; oculo captus esset, nihil eorū animaduertēs quæ domi gerūtur, cogetur susceptos ex inimicissimis liberos pro suis curare. Iam retegatur maleficiū, extrema omnia passuri sunt infelices liberi nullo suo merito. Cùm em marito adulteræ suum sit genus, & adultero suum, ad neutrum tamen referre originem suam poterūt. Quando igitur illicitus concubitus tot ac tārās parit calamitates, adulteriū quod & odiosum hominibus, & Deo inuisum est, meritò cætera post se scelera maleficiāque omnia censetur reliquere. Altero verò edicto cauetur ne quis cædē perpetrare ausit. Natura enim cùm animal, quod ad societatem colendam, & ad vitā ex legum præscripto instituendam procrearat, mansuetissimū esse vellet, ad concordiam ipsum communionémq; vocauit, rationem largita, cuius vi ad concentionem temperationémque mores deduci possent. Qui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cunque igitur cædem facit, sciat se leges sanctionésque naturæ pulchrè & ex vsu omnium conditas positásq; subuertere. Nec tamen ignoret se sacrilegio quoq; obnoxium esse, ex quo rem, quam Deus sibi sacram in primis dicatámq; esse voluit, sustulerit. Nam quæ donaria homine vel augustiora vel sublimiora? Aurum argentúmque & lapilli, & quæcunque præterea pretiosa materia est, inanimorum ædificiorum ornamenta sunt inanima. Homo verò animal præstantissimum, quod ad animum attinet potiorem eius partem, cognatione quadam cum purissima cæli natura, & vero, vt permulti censent, cum ipso quoque mundi parente coniunctissimus est, vt qui mente præditus sit, quæ omnium, quæcunque in terra sunt, maximè sempiternum illud beatúmq; exemplar æmuletur ac repræsentet. Tertiò posterioris quinarij interdicto furtum prohibetur. Quandoquidem qui alienis inhiat, communis Reipublicæ hostis est. Nam in omnium fortunas animo & cogitatione inuadit, reipsa in nonnullorum bona manus iniicit. Inexpleta videlicet habendi cupiditate tenetur, sed virium imbecillitate in eas redigitur angustias, vt ad paucos tantùm peruenire possit. Itaque qui fures aliquid virium potentiæque nacti sunt, totas compilarunt ciuitates, nullo se suppliciorum metu coercentes, quod sibi legibus superiores esse viderentur. Atque hi ferè sunt, qui ad constituendam stabiliandámq; paucorum potentiam, valde propensum habent ingenium, qui dominatum imperiúmque appetunt, qui insignia furta faciunt, venerandis principatus imperiique titulis ea velantes, quæ tamen ipsa verius latrocinia dicerentur. Edoceatur igitur quisque iam inde ab ineunte ætate nihil rerum alienarum, quantulum idcunq; sit, clàm subtrahendum esse, propterea quod longiusculi temporis consuetudo, ipsa tandem euadit natura superior, & quæ exigua sunt initio, nisi coerceantur, subinde augescunt, itaque progressum ad magnitudinem faciunt. Hoc Dei vetitum de rebus alienis non attrectandis statim excidit aliud eiusdem de falso testimonio non dicendo. Norat enim falsos testes multis esse magosque, imò grauissimis quibusque sceleribus obnoxios. Primùm enim augustam illam & sacram veritatem violant, qua nihil in hominum vita sanctius ac diuinius: (siquidè instar solis cuiusdam ita splendore suo res ipsas illustrat, vt nihil in obscuro iaceat) Deinde præterquam quod mentiuntur, etiam res ipsas velut nocte quadam ac profunda caligine inuoluunt,

uunt, ac nocentibus quidem operam præstant, innocentibus autem struunt insidias, affirmantes quæ neque viderunt, neque audierunt, neque verò sciunt, ea certò se scire compertáque habere. Admittunt præterea tertium scelus superioribus multò grauius. Qui enim inter se litigant, vbi res manifestis rationibus vel tabulis probari nequit, ad testes confugiunt, quorum oratio iudicibus velut regula quædam est eorum, de quibus sententiam pronuntiaturi sunt. In his enim acquiescendum solis, vbi non est alia probationis via. Qua ex re illud vsu venire solet, vt qui falsis exagitátur testimoniis, ij si in causa alioqui superiores esse poterant, iniuria afficiantur. Qui verò iudices talia testimonia audiunt, pro æquis & iustis iniqui & iniusti censeantur. Et hoc quidè scelus ad impietatè etiã pertingit. Nõ enim citra iusiurãdũ iudicia exerceri solẽt, sed horribili potius iureiurãdo adhibito, quod ꝓfectò ab iis violatur magis, qui fucũ faciũt mortalib⁹, quàm ab iis q à iurisiurãdi religione aberrant, rerũ ignoratione circũuentis: q̃quidè hi peccãt inscięntes, illi fallere & vincere studẽt sciẽtes, ac oĩno de industria peccãt, & eos, qui sententiæ aduersentur, ad peccati societatẽ inducũt ignaros quidè, nec satis intelligẽtes quod attẽtatur ad suppliciũ immeritò nõnullis irrogandũ. His igitur de causis falsi testimonij dictionẽ à Deo vetitã esse puto. Extremo loco prohibet idẽ cupiditatẽ nõ ignorans illã, aut res nouas moliri semper, aut struere insidias. Omnes quidè certè animi perturbationes graues sunt ac molestæ, ipsũ mouẽtes quatiẽtesq; præter naturã, nec valentes sinẽtes. Omniũ verò grauissima cupiditas est, propterea q̃ cęteras perturbationũ, quæ extrinsecus incidũt atq; aduehuntur, nulla videt ab animi volũtate pendere: sola ipsa cupiditas vtitur à nobis, voluntariáq; est. Sed qd hæc sibi volunt? Præsentis boni opinio quiescẽtem animũ erigat atq; excitat, & valde sublimè rapit, nõ aliter ac fulgetrũ oculos. Vocatur autẽ hæc affectio, voluptas. Bono autẽ cõtrariũ malũ, vbi irruptionẽ fecerit, & certũ vulnus inflixerit, statim ipsũ animũ recõdita quadã tristitia, cogitatione inuitũ nolẽtẽmq; replet, Atq; hęc perturbatio dolor appellãt. Cũ autẽ malũ nõdum intrò receptũ percellit hominẽ, futurũq; est vt subeat, séq; insinuet, pauorẽ ac mœrorẽ præmittit inauspicatos nũtios, qui animũ cõcutiãt. Et hæc quidè affectio metus nominat. Cũ verò quis opinionẽ cõcepit boni nõ ꝓsentis & hoc ipsum assęq; cupit, suũ lõgissimè agit. impellitq; animũ, quẽ dũ intẽdit plurimũ, volẽs id, cui⁹ desiderio tenet, attigere, velut rotæ alligat⁹ distẽdi, cõuellitur q; ne-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quidem studio appetitum bonum captans, quod assequi tamen nullo modo possit. Huic planè idem vsu venit quod iis, qui mira quidem alacritate, at non pari celeritate abscedentes persequuntur. Videtur & circa sensus nonnihil contingere simile. Fit enim vt dum oculi ad rem quampiam aspectabilem, quæ procul absit, peruenire contendunt, seque admodum exporrigunt, & magis quàm virium ferat imbecillitas, exerunt, per vacuum cõcidant, nec planè rem obiectã intueri possint. Ad hæc etiam violento cõcitatóq; impetu debilitati, caligine suffundãtur. Itidem vbi sonus subobscurus è longinquo fertur, repentè arriguntur aures ac velut impetu quodam insiliunt annitentes propius, si queant, accedere. Tãta incessit cupido vocis clarè manifestéq; excipiendæ. Cæterũ ea quãdo adhuc, vt par est, subobscura fertur, nihil exhibet certæ veræq; cognitionis. Quò fit vt magis subinde crescat vanũ irritúmq; eiusdẽ percipiendæ desiderium auiditate ipsa Tantaleum quoddã inferente supplicium. Nam quæ Tãtalus concuperet, cùm iam sibi apprehensurus videretur eorum potiandorũ spe derepentè frustrabatur. Quem verò sua regit cupiditas, is perpetuò rerum, quas concupiscit, desiderio laborat, nec expleri vnquã potest inani auiditatis volutabro hærens. Et verò, vt qui serpere glisceréq; morbi solent, nisi nascẽtes statim resectionibus exustionibúsve inhibeantur, vniuersam circũ circa corporis cõpagem quàm celerrimè corripiunt, nec vllã partẽ relinquunt illæsam. Ita nisi ratio, philosophiis nixa præceptis: instar periti medici, illabentem sustineat reprimátq; cupiditatem, necesse est omnia in vita mortalium prætet naturam agi & conflictari. Nihil enim immune, nihil vacuum ab hoc malo est. Id si nimia securitas, nimiúmq; otium semel exceperit, furor quidam existit, ac sursum deorsum miscentur omnia. Ineptum fortasse fuerit pluribus verbis disputare de rebus adeò manifestis, quas quis nou videt vel secũ ipse, vel cum tota ciuitate, non singulis modò diebus, sed etiã singulis propè dixerim horis certa manifestáq; sui indicia prodere? Num pecuniarũ amor mulierúmve, aut gloriæ, aut alterius cuiuspiam earũ rerũ, quæ sunt efficientes voluptatis leuium vulgariúmq; malorũ autor est? An non vel hac vna de causa familiæ à se inuicẽ plerũq; abalienantur, naturalẽ beneuolentiam vertẽtes in pertinaces deploratàsq; inimicitias? An nõ amplæ frequẽtésq; regiones intestinis factionibus desolãtur? An nõ terra mariq; nouarũ semper calamitatũ ingẽs prouentus à naualibus terrestribúsq; copiis?

Græcorum enim alio rúmq; populorũ bella vltrò citróq; magna atrocitate illata & gesta ex vno cupiditatis fonte manarũt omnia, dũ opes augentur auidius, vel gloria voluptásve impẽsius quæritur. In his eñ versantur humani generis studia. Sed de his satis multa. Scitu verò dignum illud est. Decẽ hæc effata præceptáve legũ omniũ, quæ particularim sacris sparsæ sunt voluminibus, summa esse capita. Nam primũ quidem summã legũ cõplectitur, monarchiã statuentiũ, quibus planũ manifestúmq; fit, vnũ esse mũdi autorẽ, rectorem vnũ ac regẽ, salutariter vniuersa moderãtem & gubernantẽ, qui è cælo, quod est naturæ purissimæ, paucorũ principatũ, statúmq; popularem summouerit, duas Reipu. formas nõ perinde tutas ac salutares, quæ apud improbos homines ex inordinato rerũ statu & immodica vsurpãdæ rei alienæ cupiditate nasci solent. Alterũ autẽ, caput est & summa omniũ, quæ de humanis opificiis sanciri possint. Signa, statuásque quæ pernicioſis pictorũ sculptorúmq; artibus elaborari solent, fabricari vetat. Quinetiã fabularũ figmẽta reiicit, cuiusmodi deorum cõnubia ortúsq; sunt, & quæ vtrũq; consequũtur, innumerabiles ac perquàm graues pestes. Tertiũ verò in pauca quę dam cõtrahit, & quarũ rerũ gratia iurare fas sit, & quarũ nõ sit: Tũ etiã quo tẽpore, quo loco, per quẽ iurare, quomodo affecto animo, quomodo corpore eos esse, qui iurant, necesse sit. In summo, quæcunq; de iurisiurãdi religione vel seruata vel neglecta diuinis oraculis edita sunt ac prodita. Quartũ præceptũ quod est de septimo die. Summa sacrarũ feriarum òmnino cẽseri debet, simúlq; expiationũ iisdẽ præscriptarũ, erant autem hæ in ritu ferè positæ auspicatarũ idoneárúmq; ablutionũ, precum vocalium, ac solidorum sacrificiorũ. Porrò septimũ intelligi volo, & vt senario, qui genitalis maximè est, admiscetur: & vt ab eodem distinctus, ipsi superadditur, vnius speciẽ imaginémq; referens. Ac generi quidem vtriq; sacræ accensentur feriæ. Ad vnum quidẽ refertur primũ dies ille mensis cuiusq; festus & solennis, quẽ tubarum clangore indicãi ac denuntiãt. tum ieiunij dies, qui absq; cibo potúve transmitti iubetur, tum is etiã quẽ sua lingua Hebræi Pascha vocant, & quo vniuersis in tribubus singuli sacra faciũt, non expectatis sacrificis, cùm per legẽ vniuersæ gẽti liceat peculiari quodã die fungi quotãnis sacerdotio sacrorũ gratia quæ facere ipsimet debeant. Vni præterea accensetur etiã dies, quo donaria offerũtur spicarũ perfectarum

Universidad de Deusto
Biblioteca

pro acceptis beneficiis fœcunditatis vbertatisq; agrorũ. Deniq; quinquagesimus dies ab hoc septẽ suppuratis hebdomadib⁹ est, & Pẽtecoste verbo Græco vocitatur, quo solẽt Hebræi panes offerre, qui à re dicũtur primatũ frugũ panes, quãdoquidẽ frugum ac fructuũ primitiæ sunt, cibũ mitẽ placidúmq; præbẽtiũ, qui homini animaliũ placidissimo ac mãsuetissimo assignat⁹ à Deo est. Septenario autẽ maximæ multorũq; dierũ feriæ attributæ sunt circa æquinoctiũ vtrũq;, vernũ & autũnale, geminis feriis in geminũ æquinoctiũ incurrẽtibus, earúmq; singulis, septem dies cõplectentibus, vnis quidẽ vere, vbi finẽ accipit vniuersa semẽtis: alteris verò autũmno, cũ vniuersi colligũtur reponũturq; fructus, ij etiã qui ex arboribus percipi solẽt. Septeni verò dies meritò attributi sunt septenis mẽsibus æquinoctij vtriusq;, vt eximiũ diei vnius sacri festiq; decus & ornamentũ singuli mẽses habeãt recreãdis relaxandisq; animis. Sunt præterea leges multò pulcherrimæ ad mãsuetudinẽ societatémq; simul ad modestiũ & æquabile vitæ genus adducẽtes, quarũ nõnullæ de septimana quiete positæ sunt, cuius gratiã iisdẽ cautũ legibus est vt totã regionẽ interquiescere sinãt incolæ, neq; serẽtes, neq; arantes, neq; verò interlucãres, aut aliud omnino quicquam eorũ, quæ ad agrorũ cultum pertinent, exequẽtes. Etenim legislator tantus ingenio præditus minimè imperioso ac duro, regionẽ tum cãpestram tum montanã sex totos annos fatigatã producẽdis fructibus, pẽdendisq; vectigalibus annuis interquiescere voluit, quò ea velut respiraret, & quasi libertate quadã recrearetur. Sunt & de quinquagesimo anno latæ leges, quoquidẽ anno, quæ modò dicta sunt, plenissimè præstantur, ac possessiones restituuntur familiis, prout sors ab initio cuique obtigerit, res apprimè necessaria, & humanitatis institiæq; plena. Quintum verò præceptũ, quod est de colẽdis obseruãdisq; parẽtibus, multas & eas quidem necessarias leges quodã velut inuolucro tegit, de senibus & adolescẽtibus, de principib⁹ atq; horũ potestati obnoxiis, de beneficiis, & iis, apud quos beneficia collocãtur, de seruis ac dominis. Etenim parentes in numero eorũ habẽtur, qui superioris sunt cõditionis ordinisq;, quo numero cõsendi sunt senes, magistratus, benefici ac domini. Liberi verò iis annumerandi planè sunt, quorũ est ordo cõditióq; inferior. Ac liberis quidẽ accensendi tũ iuniores quiq;, tũ ij qui sub alterius potestate sunt, tũ ij etiã, erga quos beniguitas beneficẽtiáq; exercetur, tum verò serui. Adhæc verò alia pleraq; sancita

cita sunt. Imperatũ iuuenibus, vt senilem acerbitatẽ ferãt, senibus, vt iuuentutis curã habeant. Iis autẽ qui sub imperio sunt, magistratibus suis vt pareant, magistratib⁹ ipsis vt eorũ, quib⁹ præsunt, vtilitati consulãt. iis verò, qui beneficiũ acceperunt, vt gratiam referãt, qui cõtulerũt ne quasi mutuũ dantes repetãt. Seruis quoq; vt heris ex animo pareant ac seruiãt, heris vt humanos se mãsuetósq; præbeãt: quibus ex rebus nasci soleat æquabilis illa inæqualitas. Atq; hi quidẽ sunt fines prioris quinarij multa summatim breuitérq; perstringentis. Neq; enim paruus est legũ particulariũ numerus. Alterius autem quinarij primo capite arguuntur adulteri. Huic edicta subiiciuntur plurima de stupratoribus, de puerorũ amatoribus, de iis qui libidine diffluũt, & illicitos effrẽnatósq; sequũtur cõcubitus. Horũ verò descriptæ species sunt in diuinis legibus, nõ vt varia multipliciáq; incõtinẽtiæ genera indicẽtur, sed vt qui turpiter vitã traducũt, plane deterreãtur, auribus suis tam multa probra, vt eos pudeat, hauriẽtes. Altero verò capite prohibet homicidiũ, atq; huc leges vniuersę de vi illata, de iniuriis, de pulsationib⁹, de inflictis vulneribus, de mutilationibus positæ referũtur, necessariæ quidẽ illæ, ac omnibus perquam vtiles. Tertiũ autẽ caput, quod est de nõ furãdo, cõplectitur quæcũq; aduersus eos legibus definita sunt, qui vel creditoribus decoquunt, vel negant depositũ, vel societatis iura violant, vel impudenter aliena rapiunt, deniq; habendi nimia cupiditate adducti circunscriptis fraudati⁹q; clãm palámve aliis plus sibi vsurpãt, quàm par est. In quartũ autem caput, quod falsum testimoniũ dicere vetat, multa recidũt, Nemini fraudi esse, Neminẽ calumniis circũuenire. Neminẽ qui sceleris aliquid moliatur, opera iuuare, Nemini prætextu bonæ fidei fucũ facere. Quibus de rebus omnibus latæ sunt leges valde cõsentaneæ. Quintũ verò caput cupiditatẽ arcet atq; inhibet. Porrò ex ea velut vitiorũ omniũ scatu rigine manãt actiones nefarię, quę priuatim ac publicè, magis ac minus per fas ac nefas, tum circa corpus, tũ circa animũ, tũ circa ea quoq;, quæ dicuntur externa, se prodũt ac proferũt. Nihil em vt antè etiã dictũ est, cupiditatẽ fugit. Quin ea velut flãma in materiam agens, pascitur absumens depopulánsque omnia. Multa verò eorum, quæ huc referuntur, constituta impetratáq; sunt tum ad illos exhortãdos qui se admoneri reprehendive æquo animo ferunt, tum ad pœnas contumacibus ac refractariis, qui toto vitæ tẽpore huic se permiserint affectui, irrogand

gandas. Atque hæc de altero quinario, quantum satis est, dicta sunt. Itaque peruentum ad finem decem effatorum, quæ Deus ipse pro dignitate numinis diuinitus elocutus est. Aptũ enim congruénsq; ipsius maiestati erat, vt summa legum particularium capita ipse ex sua persona diuinitus: ipsas verò particulares leges oraculari ministerio summi vatis, quẽ ex omnibus velut optimũ præstantissimúmque selectum, ac diuino spiritu afflatum sacrorum oraculorum interpretem designarat, mortalibus traderet. Iam verò deinceps expediamus qua de causa, cùm decem illa effata siue leges proponeret, simpliciter ac nudè aliud imperarit, aliud vetuerit, nec vllum aduersus eos, qui transgrederentur, supplicium nominatim statuerit ac definierit. Deus erat, atq; idem continuò dominus clemens ac bonus, solius quidem boni autor, non item mali. Arbitratus igitur illud in suam ipsius naturam maximè quadrare, si præcepta traderet syncera, & citra vllam suppliciorum mentionem, ne fortè quis cæco ac præpostero ductus animi iudicio ægrè atq; inuitus, sed contrà potius prudenti consilio vsus alacriter & vltrò rectá viam insisteret, noluit supplicia suis admiscere oraculis, non quod asylum aliquod iniquitati hominum aperire vellet, sed quòd sciret ipsam iusticiæ prælúdem Dicen Græcis nomina tam sibi perpeuò assidentem, & res humanas intuentem & obseruãtem, minimè hìc tardam remissámve fore, vt quæ improba hominum facinora sponte naturæ oderit, quin potius congruenti sibi cognatóque munere perfuncturam iis, qui delinquant, vleiscendis. Ministros enim ac suppræfectos Dei quasi belli ducis quosdam, decet erga desertores, qui ordinẽ in virtutis acie deserunt, vindicibus vti gladiis. Cæterùm ipsi summo imperatori adscribenda publica salus ac securitas est, publicá pacem tuenti: & omnibus vbique omnia pacis commoda abundè semper largitérque suppeditanti. Pacis Deus ipse autor est ac dispẽsator: mini stri eius bellis & certaminibus præsunt.

*

Finis alterius Tomi.

IN PHILONIS IVD. OPERA, RERVM ATQVE *Verborum Index Tomi alterius.*

Abstinentiæ leges 186
Accusatio inimicis non est cõmittenda 312
Adamus hominum omnium nobilissimus 246
Adulantium miserrima seruitus 229
Adultera à bestiis nihil differt 149
Adulter sacrilegio prior 130
Adulterium quàm grauiter à Deo prohibitum 130.144
Adulterij & stupri collatio & differentia 149
Adulterij expiatio ibid.
Aegira ciuitas mari submersa 295
Aegyptus cur hyemem ignorat 17
Aegypti plagas 17.18.19.20
Aegypti homines in seditiones procliuissimi 297
Aegyptij tumultu oppressi flagellantur 304
Aegyptiorum leges 46
Aegyptiorum in mari interitus 24
Aegyptiorum idolatria 124
Aegyptiacus typhus 62
Aegyptiacorum sacerdotum rationes 108
Aelim 25
Aequalitas iustitiæ mater & nutrix 107
Aequalitas in cælo & terra omnia optimè dispositit ib.
Aequalitatis opera 108
Aeschili locus 212
Agnorum agnarúmq; in sacrificiis vsus 196
Agrippa ex animi dolore incidit in morbum grauissimũ 347.148
Agrippæ res gestæ cõtra Flaccum 307
Agrippæ ad Caium profectio 347
Amatoris concupiscentia qua lege punienda 170
Amicorum omnia sunt communia 24
Anaxagoras præ amore philosophiæ prędia sua reliquit 234
Anaxagoræ de siderum influxu sententia 273
Anaxarchi dictum de animæ immortalitate 226
Ancillæ quomodo tractandæ 189
Andronis domus diripitur 303
Animæ sanitas 111
Animæ quatuor affectus 248
Animalia sacrificiis idonea 188

Universidad de Deusto
Biblioteca

188.189
Antigenidæ tibicinis dictum 229
Antisthenis philosophi de bono viro dicterium 216
Appelles tragœdus 340
Appollo medicinæ inuentor primus 328
Apollinis oracula certissima 329
Apollinis statua 327
Aqua innocentiæ symbolũ 149
Aquæ vsus in sacrificiis veteris testamenti 198
Aquarum amaritudo 24
Arietum in sacrificiis vsus 188
Ascalonitarum cum finitimis Iudæis simultates 341
Assyriorum literæ 6
Astrologiæ scientia 34
Asylii ius quatenus nefariis cõmunicandum 152.158
Arabiæ pastores optimi 9
Arabum in Hebræos odiũ 112
Arca fœderis 53.54
Arca vas legibus destinatũ ib.
Argonautę libertatis amantissimi 230
Arietis pro remissione peccatorum oblatio 60
Arietum in sacrificiis vsus 195
Ariolorum pœna 154
Aristotel. de mũdo opinio 258
Armentorum in sacrificiis vsus 198
Arrogantia quid 92
Arrogantiæ natura ibid.
Athenienſium leges 45
Athenienſium excellentia ingenia 229
Athlantis insula intra vnius diei & noctis spatium ingẽti terræ motu & inundatione submersa 283
Atrium tabernaculi 153.154
Auaritiæ detestatio 52
Auditus ratio 208
Augusti Cæsaris res gestæ 333
Augusti Cæsaris pro Iudæis decreta 352
Aulæa tabernaculi vela 33
Aures minus fidei habent quã oculi 95
Austri venti natura 17

BAal asino insidens ab angelo repellitur 35
Balaces 35.36
Balacis regis res gestæ 54.55
Bellum gerere quatenus liceat 40
Belli instrumenti via ac ratio 151.152
Beneficentia homines in deos mutantur 94
Biantis philosophi in rebus aduersis animus infractus 231
Boethij de mundo opinio 280 284
Bono viro nihil omnino deest 110
Boum in sacrificiis vsus 188
Byssi prouentus 53
Bura ciuitas mari submersa 303

CAduceatorum officiũ 328
Caimi in fratrem crudelitas 195
Caius pestis ciuitatis, populi deuorans lues & pernities declaratur 328
Caius sorores suas quo sõlus imperaret in exilium mittit 326
Caius honores & insignia vsurpat insanus quorũ virtutes semper est aspernatus 327
Caius non magis voce quàm oculis loquitur 347
Caius in diuersis locis sibiipsi statuas erigit 357
Caius non contentus se æquiparari semideis æmulationem cum maioribus diis petit 326.327
Caius ab Alexãdrinis pro deo cultus 145
Caius diuinosſibi honores mutato habitu ascribit 325.326
Caij ambitio ibidem
C. contra Aegyptios & Iudæos res gestæ 306
C. contra Flaccum res gestæ 307.308
C. in Flaccum crudelitas 316
C. in Silanum socerum crudelitas 324.325
C. inconstantia & leuitas 326
C. in monitores suos seueritas 324
C. vafricies & in rebus gerendis inconstantia 323
Caij in fratrum impietas 326
Caij ambitio leuitas & insania 325.326
Caij erga Iudæos innatum odium 329.330
Caij ad Petronium Syriæ præsidẽ pro Iudæis epistola 354
Caius sanctum templum cum iure asyli in suũ templum demutare conatur addito Caij noui Iouis titulo 355
Calani Indi patientia 224
Candelabra ramis ornata quid significent 55
Capitonis insatiabilis auaritia 340
Captiuæ ab hostibus quomodo tractandæ 85
Castoris & pollucis fabula 326
Carbunculi morbus vnde dicatur 168
Charitatis officium 44
Carabas ab infama multitudine per lusum in regem coronatur 259
Chananæa 24
Chananis regis res gestæ 32
Charitas piecatis soror 78
Cherææ in loquendo libertas 228
Cherubim 54
Ciconiarum in parentes pietas 129
Cinetum in sacrificij vsus 199
Circumcisio quãto in honore apud gentes habita 168
Circumcisio fœcunditatis gratia instituta ibid.
Circumcisio cordis ceo gratissima 203
Circumcisionis mos cur inualuerit 168
Cœlesyria 22
Concupiscentia peccatum horrendum 154
Concupiscentiæ pœnæ ibid.
Coniugium pontificibus & sacerdotibus concessũ 181.182

Universidad de Deusto Biblioteca

Coniugij leges 145.146
Coniugia quæ illicita 146.147
Coniugalis fidei violatæ pœna 149
Connubia quomodo in Dei populo contrahenda 42
Connubij commẽdatio 153
Conscientiæ malæ elegans descriptio 314
Consecrationis victima 60
Cõuiuij insani descriptio 237 238
Conuiuia philosophorum diuersi generis 239
in Conuiuiis quid & quomodo agendum ibidem
Corruptio quid 273.274
Coturnicum miraculum 27
Creditorum leges 82
Critolai de sempiternitate mũdi opinio 277.278
Crocodili 261
Crœsi regis de Biãte dictũ ibi.
Cultus diuini saluberrimi pręcepta 253
Cynædi 153
DArdamicarum mulierũ virile facinus 227
Decalogi expositio 121.122. 123.124.125
Decimarum leges 83
Decimarum vsus 186.187.188
Defuncti quomodo lugẽdi 69
Dolus insula olim sub vndis marinis latuit 290
Democriti de mundo opinio 274
Democratia 108
Democritus propter philosophiæ studium prædia sua reliquit 234
Denarij numeri perfectio 117
Deucalionis diluuium 252
Deus quid 172
Deus cur supra omnes creaturas solus adorandus & inuocandus 122.123
Deus in rubo flammeo Mosen alloquitur 120
Deus nulla alia re quã per sensum illustratur 173
Deus per seipsum illustrat sui notitiam 156
Deus semper est sibi par & sui similis, nec in melius nec deterius mutatur 283
Dei nomen non proferendum 67
Dei nominis profanatio in quibus consistat 125
Dei nomen non profanandum 138
Dei nomen quomodo profatur 77
Dei opera nõ sunt cerotina, sed omniũ perfectissima 280
Dei immensa potestas ex creaturis eius metienda 170
Dei essentia voce non potest exprimi 172
Deuteronomium 99
Diluuium Noë 49.50
Diogenis de mũdo opinio 280
Diogenis de vera libertate sententia 232
Diogenis Cynici præclara dicteria 228
Diuortij lex 145
Dualitas passibilis & diuisibilis materiæ imago 164

EBrietas insaniam generat 237.238
Elementa à quibusdam pro numine culta 127
Epicuri de mundo opinio 274
Essæi 223.224
Essæorum hæresis 232
Epicuri locus 230
Exilij diuersa ratio 213
Expositores infantum qua pœna plectendi 155
FAmuli à seruis quomodo differunt 132
Felicitas vera quibus absoluatur rebus 93
Fidei officium 253
Filiorum erga parentes pietas quàm studiose à Deo pręcepta 128
Flaccus Auillius summa Tiberij amicus 295
Flaccus fortunæ inconstãtiam in suis rebus deplorat 313. 314
Flaccus ab Isidoro in gymnasio accusatur 311
Flaccus in sua prouincia captus, suæ crudelitatis morte pœnas luit 308
Flacci Auillij Aegyptij præsidis laus 295
Flacci Auillij contra Iudæos res gestæ ibidem
Flacci in Iudęos crudelitas 303
Flacci ad Caium epistolæ adulationis plenæ. 307
Flacci ad deum confessio 316
Flacci exilium 313
Flacci in exilium nauigatio quàm dura ibidem
Flacci iã exulantis pro Iudæis ad Deum oratio 314
Flacci crudelitas grauissimè punita 313
Flacci mors crudelissima 316
Fluuius in sanguinem à Mose versus 14
Fœcialium officium 328
Fœnus populo Dei prohibitum 81
Fortitudinis laus 110
Fratris nomine in sacris quid intelligendum 81
Frugalitatis leges 186
Furtum grauiter à Deo prohibitum 131
GAllorum gallinaceorum pro libertate pugna 229
Gorgonei capitis vis 344
Græcorum conuiuia 239
Græcorum leges 45
Gratiæ deæ nunquam separãtur coniunctæ lege naturæ immobili 44
Gratiarum actio sacrificium Deo gratissimum 200
Grauidam mulierem lædens quomodo puniendus 155
Gyarum insula omnium sterilissima 312
HAereditariæ successionis leges 81.82
Hebræi per solum legum cõtemptum expugnabiles 38
Heb. inuicta potentia 32
Helice ciuitas mari submersa 293
Helicon à Claudio Germanico interficitur 341
Heracliti de anima opinio 281

Herculis labores 326
Hieroglyphicæ notæ 5
Hierosolyma non Iudææ sed multarum aliarum etiam vrbium metropolis 448
Hieros. templum ante Caium nunquam admisit effigiem ac statuã manufactam 349
Hierosolymitani templi structura 340
Hippopotami 261
Holocaustorum leges 191
Hospitalitatis lex 6
Homicidium quid 152
Homicidium nõ semper morte puniendum 159
Homicidiũ fortuitũ & destinato cõsilio non commissum, qua ratione puniẽdũ 152.155
Homicidij lex pœna 152.153
Homicidij lex quàm latè sese extendat 160
Homicidæ non vna morte puniendi 152.153
Homicidis Asylorum ius quatenus communicandum 152
Iactantia 42
Iason argonautarum princeps 230
Idololatriæ causæ & primordia 169.170
Idololatria lege diuina cur toties prohibita 170.171
Idololatræ peccatores omnes impietate superant 127.128
Idolorum vsus in populo Dei nequaquã ferendus 160.170
Ieiunium verum 45
Ieiunij sanctissima obseruatio 45
Iesus coniector contubernalis & successor Mosis 78.80
Ignis essentia purissima 61
Ignis natura 120
Ignis verus vsus 61
Ignis sacrificiis cur adhibitus ibidem
Imperatoris Romani prærogatiua 320
Imperij administrandi præcepta 260
Impij quibus rebus à Deo execrentur 266
Impiorum pœna ibid.
Incrudelitatis malum 70
Infantum expositores quomodo puniendi 155
Infantum interfectores qua pœna afficiendi 156
Ingratitudo omnium vitiorũ mater 92
Innocentia gratissimum Deo sacrificium 142
Impia pœna domini grauissima 267
Intellectus sensui tãquam vir mulieri præstat 291
Intestina in sacrificiis cur abluantur ibidem
Inuidiæ natura 42
Iocineris natura 193
Iracundiæ affectus perniciosissimus 218
Isaac 253
Isidorus sycophanta 336
Isidorus Flaccum in gymnasio accusat ibid.
Isidori hominis turbulentissimi res gestæ 315
Israël 255

Iudæi à Flacco miserè ac crudeliter tractantur 304
Iudæorum festa 308
Iudæorum scholæ 68
Iudæorum erga leges diuinas amor & studium 342
Iudæorum in conseruanda & defendenda sua religione constantia 343.344
Iudæorũ ob captum Flaccũ ad Deũ gratiarũ actiones 309
Iudæorum apud Petronium & Caium supplicatio, ne priuentur sua religione 343
Iudaicam gentem Deus sæpe eripuit exitio 339
Iudicis institutio 95
Iudicis boni officium 355.357
Iulia Augusta tẽplum Heros. ornat 352
Iulij Cæsaris mors 227
Iuramentum quid 125.138
Iuramentum quomodo faciendum 125.126
Iuramentum à quibus efflagitandum 141
Iuramẽtum propter leues causas ab hominibus non est efflagitandum 125
Iuramenti variæ formulæ 139
Iurandi potestas virginibus legibus adimitur 141
Iuris diuini veneratio 44
Iusiurandum quando rebus dubiis interponendum 135
Iusiurandi sanctitas 125
Iusiurãdi nõ seruati pœna 140
Iustitiæ officium 44
Labor à Deo & natura hominibus impositus 64
Lacedemoniorum leges 145
Lamiæ horrorũ curatores 356
Lamponis hominis turbulentissimi res gestæ 310
Lamponis contra Flaccum accusatio 311
Lepidi pro Flacco apud Caisũ Bassum deprecatio 315
Leuiticæ tribus pietas 63
Lex quid 247
Lex antiquitus lingua Chaldaica scripta 46
Lex diuina absolutã scientiam desiderat 176
Legis officium 43
Leges Mosaicæ ex lingua Chaldaica in Græcam à Ptolemæo conuersæ 48
Leges Mosaicæ nullo tempore abolitæ aut mutatæ 47
Leges Mosaicæ quàm latè sese extendant 135
Leges decem tabulis per Mosen propoũtæ, cur ũngulos appellent, non plures 117
Leges de seruis 159
Leges de homicidio inuoluntario ibidem
Leges diuersarum gentiũ 45
Legum Mosaicarũ diuisio 127
Legum Mosaicarum differentia 250
Legũ Mosaicarũ perfectio 44
Legũ Mosaicarũ scopus 85.86
Legum diuinarũ veneratio 44
Legislatoris officium 43.65
In Legislatore requiruntur omnes virtutes 44
Legislatoriæ facultati quatuor desunt ibidem

Libertas omnibus rebus meritò anteponenda 226.227
Libertas à brutis etiã animali bus amatur 229
Libertas omnium felicitatum fons 203
Libertas vera in quibus potissimùm consistat 232
Libertas vera quibus tribuenda ibidem
Libertatis veræ indicia ibid.
Libertatis veræ descriptio 22
Lugendi tempus à Mose præfinitur 70
Luna cur pro dea à gentibus culta 171.172
Lunæ cursus 55
Licurgi leges 218

Macro cur à Caio interfectus 324
Macronis mors 323
Macro vt Caius imperium adipisceretur operam dedit 320
Macro Caium Tiberio sæuiẽti & ad necem poscenti ter eripuit 323
Macro equitum Romanorum primus & nobilissimus 325
Macro in adipiscẽdo imperio Caio adiutorem se præbuit 320
Madianæorum in Hebræos odium 113
Magiæ laus 154
Magiæ apud Persas studium vulgarissimum 222
Magi Aegyptij virgas in dracones vertunt quos omnes Mosis draco obsorbuit. 30
Manij Maximi Aegyptiorum præsidis res gestæ 303
Manus ne in vanã incidamus cupiditatem quomodo abscindendæ 164
Maris rubri miraculum 75
Mars profligator bellorum & pacis opifex 349
Masculorum concubitores in populo Dei nõ ferendi 146
Matrimonium in populo Dei quomodo sit cõtrahẽdũ 250
Matrimonium lege Mosaica quibus denegatũ 144.145
Matrimonij leges 146
Matrimonij sanctitas 142.143
Matrimonij cõmendatio 144
Medicinę prima inuentio 329
Mendacij detestatio 96.179
Mens omniũ sensuũ caput 55
Mercenarij absq; cunctatione soluendi 82
Mercurius deorum internuntius 292
Meretricis salarium in sacrarium non reponendũ 209
Meretrices in populo Dei non sunt ferendæ 148
Meretrices à rebus diuinis plane arcendæ 180.181
è Meretricibus nati in scripturis qui dicantur 206
Messoribus à Mose leges præscriptæ 82
Miltiades gallinacearum certamen instituit 229
Minotauri fabula 127
Miracula 23.24
Mœstitiæ quid 132
Mors malorum est in hoc mũdo miseriarũ finis, pœnarũ autẽ sempiternorũ initiũ 259
Mortis duæ species 258
Mortui quomodo populo Dei desiendi 70
Mos 5
Moses in ripam fluminis exponitur 3
Moses nouum naturæ miraculum 5
Moses pastorum princeps 10
Moses rex, legislator, propheta & pontifex 65.256
Moses vir Dei amãtissimus 65
Moses populi Dei dux 20
Moses cur propheta dicatur 65
Moses legislatorum omnium præstantissimus 48
Moses omnium virtutum verum exemplar ibid.
Moses nepos regius habitus 7
Moses dux populi Dei declaratur 13
Moses cum fratre oracula cõmunicat ibidem
Moses Deo altare dedicat 29
Moses iudex multitudine negotiorum obrutus vicarios sibi assumit 100
Moses cur suam historiam à mundi initio sit exorsus 48
Moses cur decẽ leges in duab⁹ tabulis proposuerit 127
Moses cur legis transgressoribus pœnas nõ adiunxerit 37
Moses fratrem põtificem oraculo designans populi seditionem concitat 65
Moses solus sine argento ac reliquis opibus regnum administrauit 276
Mosis nomen vnde 5
Mosis patria 3
Mosis educatio 6
Mosis sacerdotium quale 51
Mosis virtutes 43
Mosis æquitas & mansuetudo 81
Mosis pietas 20 temperantia 83
Mosis sobrietas 4
Mosis in Arabiam fuga 8
Mosis pastoris visio 20
Mosis philosophia 5
Mosis prophetiæ initium 73
Mosis erga hostes hũmanitas 532.533
Mosis miracula 23.24.25
Mosis cum Deo in monte colloquium 61
Mosis ad Deum assiduæ præcationes 24.173
Mosis efficacissima ad Deum pro dimicantibus oratio 28
Mosis fortissimi ducis res gestæ 29.30
Mosis in Aegyptũ profectio 13
Mosis edicta 60
Mosis cum sophistis atq; magis contentiones 13
Mosis libri historiales qua ratione conscripti 48
Mosis leges cur non in ciuitatibus, sed in solitudine latæ 115.116
Mosis leges cur denario absolnantur numero 117
Mosis leges speciales 137
Mosis leges perfectissimæ 44
Mosis leges nunquam abolitę aut mutatę 44.45

Mosis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mosis leges ad æquitatis regulas summo studio cõscriptæ 164
Mosis in scribendis legibus diuinis modus & ordo 48
Mosis mors 77
Mosis sepulchrum ibid.
Mosis vita sermoni vbiq; similis 7.8
Mosi tota vita elegantissimè descripta 16.17
à Mose qua intentione quóve studio leges conscriptæ 48
Mosaicæ leges quàm latè sese extendunt 133
Mosaicarum legum differentia 250
Mosaicarũ legum scopus 86
Mosaicarum legum sanctitas gentibus etiam cognita 46
Mosaicarũ librorũ diuisio 250
Mundus quid 169.273
Mundus Dei templum 176
Mũdus est incorruptibilis 273
Mundus possitne præsenti ornatu amisso, dissolui in vnã eandémq; speciem 274
Mundi dies natalitius 27.67
de Mundo diuersorum philosophorum opiniones 275. 276.277.278
Munerum corruptiones 186
Munificentiæ cõmendatio 97

NAtura varietate sui artificij semper gaudet 16
Naturæ mirabilis in reb⁹ producendis ordo atque artificium 189
Naturæ in rebus conseruandis admirabile studium 192
Naturæ in rebus omnibus largissima munificentia 109
Nilus Aegyptũ inundat 26.66
Nobilitas expiatæ purgatæq; mentis præcipua sors 265
Nobilitas nihil prodest indigni hac prærogatiua generis 247
Nobilitatis veræ initia 244
Nobilitatis veræ descriptio ib.
Noë arca eiusq; mysterium 50
Noë diluuium ibidem
Norbani Flacci procõsulis ad Ephesiorũ magistratũ pro Iudæis epistola 352
Nubis prodigium 22
Nuptiæ lege diuina quibus vetitæ 144

OCelli de rerum natura libri 174
Octauiani Augusti res gestæ 333.334
Oculi totius corporis duces & principes 164.165
Oculi excusi pœna atq; vindicatio 164.165.166.167
Oculorum vsus cur hominibus datus 217.218
Oedipodis Laij filij nuptiæ 143
Omentum 157
Orationis virtutes ibid.
Ordeacea puls cur in adulterij expiandi sacrificiis adhibeatur 148
Ordei vsus duplex 149

PAedicones 173
Palmæ septuaginta 25
Palmæ arboris natura ibid.
Panætij philosophi de mundo opinio 28

Parentes à filiis qua ratione honorandi 128
Pascha Iudæorum 133
Pascha Iudæorum quibus ritibus ac ceremoniis celebrata 69
Pasiphaës nefanda libido 147
Pastoralis ars apud veteres præludium ad regnum 9
Pathici 146
Pauor quid 132
Peccati pœna 13.49.253.266
Peccatorum diuersorum differentiæ 194.145
Pedes in sacrificiis cur ambulantur 191
Pedum lotio in sacrificiis quid significet ibid.
Pentecostes festum 133
Periurij detestatio 126.127
Periurij pœna 142
Persæ Magi clarissimi 154
Persarum coniugia sacris literis repugnant 143
Persicorũ Magorum artes 222
Petronius Syriæ præses 341
Petronij in rebus gerendis solertia 342
Petronij contra Iudæos res gestæ 341
Pharao in mari rubro submergitur 24
Pharaonis in filios Hebr. crudelitas 3
Pharus insula 47
in Pharo insula celebratur legum Mosaicarum solennitas 48
Philadelphia ciuitas 46
Philosophia per oculos humanos in nostrum deducta est hospitium 165
Philosophia à terrenis rebus ad cælestia hominem auocat 134
Philosophiæ encomiũ 124.165
Philosophiæ vtilitas 234
Philosophorum conuiuia diuersi generis 239
Phinees dux fortissimus 46
Phinees belli dux declaratus, suos ad fortitudinem adhortatur 39
Phinees pro concione laudatur à Mose 40
Pietas virtutum omnium verum principium 127
Pietas virtutum omnium dux atq; gubernatrix 256
Pietas omnium virtutum fundamentum 153
Pietas gratissimum Deo sacrificium 155
Pilatus auratos clypeos dedicauit intra sanctam vrbem in Herodis regia 351
Pindari locus 291
Planetarum figuræ 55
Platonis de mundo opinio 275
Platonica conuiuia 238
Poculum redargutionis 149
Pœnæ malorum à Deo hominibus ordinatæ 250
Pœnitentiæ fructus 51.252
Pondera adulterina in sacris prohibita 103
Pontificis veri munus 180
Pontificis summi vestitus & ornamenta 56.180
Pontificum matrimonia 180

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pontificum vnctiones 60
Pontificum veteris testamenti leges 181.182.183
Pontificibus virgines tantùm in matrimonium concessæ 181.182
Posidonij de mũdo opinio 280
Præ licamenta decem 118
Primitiæ frugum in ecclesiæ ac sacerdotum vsum potissimùm institutæ 185
Primitiarum vsusfructus 182
Primogenitorum leges 185
Principatus cur externo rarissimè detur 99
Principes omnes debent esse sacerdotes 75
Principis institutio ibid.
Principis officium 322.323
Principes non sunt sorte eligendi 98.99
Principes publici ciuitatum & gentium parentes 102
Principes reuerà populi pastores 216
Principes mali hostibus pernitiores 102
Principum electiones legitimæ 82
Principum electiones quomodo instituendæ 98
Prodigia dira 12 vsq; ad numerum 25
Proditionis pœna 162
Prophæta quid 257
Protei Aegyptij diuersæ formæ 326
Proseuchæ 68
Ptolemæus Philadelphus leges Mosaicas ex lingua Chaldaica in Græcã transtulit 46
Ptolemæi Philadelphi laus ib.
Puellæ violatæ pœna 150.151
Pulueris miraculum 17
Pupillorum curam cur potissimùm agat Deus 204
Pythagoræ symbola 213
Pythagoræ philosophia ibid.
Pythagoreorum de mundo opinio 294

Quaternarij numeri virtutes 56
Quinarij numeri nobilitas 52
Quinarij numeri vsus 127

Ranarum miracula 14.15
Resipiscentiæ vis 92
Rex, lex animata 43
Regis optimi descriptio 10
Regum officia 43.276
Regium Siciliæ oppidum 293
Ritus quid 258.259
Rodus insula 290
Roris miraculum 26
Rubris mari miraculum 75
Rubus ardens à Mose visus 11
Rubus ardẽs in quo dominus Mosem est alloquutus, quid significet 127

Sabbatum quid 133
Sabbatum quibus ceremoniis atq; operibus à populo Dei sanctificandum 171
Sabbati sanctificatio 27.67
Sabbati nõ obseruati pœna 68
Sacerdos membro aliquo mutilatus à sacris arcendus 182
Sacerdotes publico stipendio alendi 186.187
Sacerdotes honorificè ab omni populo in omnibus tractandi 184.185
Sacerdotes membro mutili aut impuris sacrificiis non sunt admittendi 196.197
Sacerdotũ varius vestitus 179
Sacerdotum leges 178.179
Sacerdotum coniugia quomodo contrahenda 181
in Sacerdotibus non tantùm corporis, sed animæ potissimùm puritas lege requiritur 178
Sacerdotalis officij sanctitas 175
Sacerdotalis vestis ænigmata 56.57.58
Sacerdotalis vestitus cur tam eleganter & copiosè proscriptus 60
Sacrificij vasa 54
Sacrificia expiatoria 194.195
Sacrificia Deo quæ gratissima 200
Sacrificia Deo acceptissima innocentia & castitas 140
Sacrificia cõmunia atq; particularia diuersi generis 197
Sacrificia in veteri lege cur membratim diuidanturur 191. 192
Sacrificia quædã veteris testamenti cur abstemia 180
Sacrificiorum vsus 55
Sacrificiorum puritas 198
Sacrificiorum diuersi generis interpretatio 193
Sacrificiorum in vetere lege diuersitas 198
à Sacrificiis qui excludendi 206
Sacrilegij pœna 152
Salis in veteris testamenti sacrificiis vsus 201
Salpaath eiúsq; progenies 70
Sanguis cur in offerendis rebus diuinis circum altare fundatur 191
de Sapientia iudicare difficile 79
Sapientiæ antiquitas ibid.
Sonipes 16
Scortationis peccatum à Deo grauiter punitum 38
Scytarum leges 46
Serani coniuratio 321
Semele à Baccho granida facta 229
Sensuũ quinq; certa officia 52
Septenarij numeri in sacris frequentia 133
Serui à famulis quid differant 232
Serui à dominis qua ratione tractandi 159
Seruum inobedientem num occidere liceat ibidem
Seruitutis diuersæ rationes 214
Seruitutis iugum omniũ grauissimum 217
Seruitutis iugum omnib⁹ formidabile 227
Sicilia insula maris impetu à terra Italiæ auulsa 293
Siculi freta historia ibid.
M. Silanus à Caio genero obtruncatur 325
Silani accusario ibidem
Similitudo omnis fallax 258
Simulachrorum cultus, apertissimo Dei verbo repugnat

gnat 122.123
Solomæ & Gomorræ incendium 49
Sol pro Deo ab Aegyptiis cultus 169
Solis virtutes 179
Solitariæ vitę cõmendatio 235
Solonis Atheniensis leges 144
Soror in vxorẽ non ducẽda 143
Sparchephori Aegyptiorũ carnifices 304
Statuarum adoratio 169
Stephanio Tiberij Cæsaris libertus 308
cum Stẽrilibus mulieribus nõ est congrediendum 146
Stoicorũ de mũdo opinio 274
Stupri pœna 150.151
Stupri & adulterij collatio atq; differentia 150
Substantia dialectica quid cõprehendatur 118
Superbia quid 255.256
Superbia vnde accendatur 101
Superbię natura 92
Superbiæ detestatio 91
Superficies quid 117
Supplicio publico affecti, post mortẽ sunt sepeliendi 160

TAbernaculum 52
Tabernaculũ à Mose ad tẽpli modum adornatum 53
Tabernaculi ædificatio 52
Tantali fabula 132
Temperantiæ leges 186
Templi ministrorũ ordines 70
Terra fidissima hominum nutrix 316
Terra fœcundissima rerum omnium mater 278
Terra cur à poëtis Pandora dicta ibid.
Terra & aqua innocentiæ symbola 149
Testimonium falsum nequaquam est dicendum 131
Thamar veræ nobilitatis specimen 248.249
Theophrasti de mundo sententia 290
Therapeutæ 253
Therapeutrides ibidem
Therapeutharũ diuersi ritus & mores 233.234.235
Tiberius Cæsar callidissimus atq; in noscitandis occultis hominum volũtatibus perspicacissimus 320
Tiberij Cæsaris imperiũ 317
Tiberij Cæsaris testamentum 318
Timiditatis natura 233
Torpor 256
Triptolemi fabula 251
Tristitia quid 132

VEla tabernaculi 54
Venatio bellicæ artis prę ludium 10
Venefici pœna non diu differenda 155
Veneficarum pœnæ atq; supplicia 154
Ventorum septentrionalium virtutes 155
Verberones 232
Verbum Dei verum animæ lumen 91
Veritas à Deo non seiungitur 63
Veritatis laus & cõmẽdatio 96

Veritatis comes 96
Vestitus optima ratio 111
Victima consecrationis 60
Victimarum in veteri lege ordo atq; diuersitas 189
pro Victoria gratiæ in primis Deo agendæ 32.33
Viduarum curam cur Deus potissimùm agat 204
Vindemiatorum leges 82
Vinum cur sacrificãtibus lege diuina prohibitum 180
Virgæ duodecim tribuum à Mose erectæ 64
Virginitatis laus 151
Virginum violatores quomodo puniendi ibid.
Vir bonus molestissima in mũdo sarcina 216
Viri boni descriptio 224.225
Virtus sola reddit homines immortales 23
Virtutis dignitas 82
Virtutis præmia 50.262.263
Virtutis radices autor naturæ in proximo deposuit 221
Virtutes omnes virgines 256
Virtutes sudoribus parantur non otio 64
Virtutes perfectæ non cadunt in multitudinem 224
Virrutum præmia à Deo hominibus proposita 251
Virtutum vera descriptio 74
Virtutum magna est inter se cognatio ibidem
Visus cæteros sensus omnes vsu atq; dignitate superat 164
Visus in homine excellẽtia ib. cum Visu cæteri sensus omnes peculiarẽ quandam habent familiaritatem 165
Vitæ humanæ fragilitas 7.8
Vitæ solitariæ laus 235.236
Vitæ contemplatiuæ iucunditas 235
Viruli pro remissione peccatorum oblatio 60
Vnctiones pontificum ibid.
Vnitas primę causę i...go 164
Voluptas naturalis propter vsus immodicos incidit in reprehensionem 142
Votum quibus rationibus Deo soluendum 197
Vrna fictilis cur adulterij expiandi sacrificiis adhibeatur 149
Vsura in populo Dei prohibita 81
Vulgi natura atque inconstantia 216
Vulgi natura & ingenium 62
Vulgi in rebus secundis insolentia 44

ZElotypia 148.149
Zelotypia molestissimus affectus 145
Zenonis philosophi de bono viro sententia 219
Zenonis oraculum 232

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LVGDVNI,
Excudebat Nicolaus Petronillus.
1561

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca